

MINISTERUL CULTURII ȘI CULTELOR
DIRECTIA GENERALA PATRIMONIULUI CULTURAL NATIONAL
COMPARTIMENTUL ARHEOLOGIE

CRONICA
CERCETĂRIILOR
ARHEOLOGICE
ȚIN
ROMÂNIA

CAMPANIA 2005

CI MeC

Iunie 2006

MINISTERUL CULTURII ȘI CULTELOR

**COMISIA NAȚIONALĂ DE
ARHEOLOGIE**

**DIRECȚIA GENERALĂ
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL**

COMPARTIMENTUL ARHEOLOGIE

MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2005

**A XL-a SESIUNE NAȚIONALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE
CONSTANȚA, 31 MAI – 3 IUNIE 2006**

**cIMeC – INSTITUTUL DE MEMORIE CULTURALĂ
2006**

Această publicație apare cu sprijinul financiar al **Ministerului Culturii și Cultelor, Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național, Compartimentul Arheologie**

Copyright © autorii textelor și ilustrațiilor și cIMeC 2006

Editori: **Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu**

Redactori: **Carmen Bem, Irina Nicolae**

Procesare imagini: **Vasile Andrei, Paula Jercan**

Hărți: **Ionuț Șandric**

Versiunea pe Internet a *Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2005*: <http://archweb.cimec.ro>

Acest volum este publicat și pe CD-ROM în versiune extinsă.

Coperta I, IV: Adamclisi – Tropaeum Traiani

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SESIUNEA ANUALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE

(40; 2006; Constanța)

Cronica cercetărilor arheologice din România: campania 2005: [prezentată la] a XL-a ediție a Sesiunii Anuale de Rapoarte Arheologice, Constanța 2006 / ed. Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu – București: CIMEC, 2006

p. 546; cm: 21x29,5

Bibilogr.

ISBN 973-7930-07-X

I. Angelescu, Mircea Victor (ed.)

II. Vasilescu, Florela (ed.)

Editat de:

cIMeC – Institutul de Memorie Culturală

Piața Presei Libere 1, CP 33-90
013701 București
ROMÂNIA

<http://www.cimec.ro>

Tel: 021/317 90 72

Fax: 021/317 90 64

e-mail: cimec@cimec.ro

Tiparul realizat la:
S.C. DAIM P. H. s.r.l.

ISBN 973-7930-07-X

Cuprins

Programul Național de implementare a unui sistem informațional geografic (GIS) pentru protecția patrimoniului cultural național imobil (arheologie și monumente istorice) – eGISpat	/ 5
Lista abrevierilor	/ 11
Lista siturilor arheologice	/ 17
Rapoartele de cercetare arheologică	/ 31
Proiecte de cercetare	/ 403
Planșe	/ 411
Anexe	/ 487
Indici	/ 505
Indice cronologic	/ 507
Indice de tipuri de sit	/ 511
Indice de instituții	/ 515
Indice de persoane	/ 519
Date statistice ale Compartimentului Arheologie	/ 533

PROGRAMUL NAȚIONAL DE IMPLEMENTARE A UNUI SISTEM INFORMAȚIONAL GEOGRAFIC (GIS) PENTRU PROTECȚIA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL IMOBIL (ARHEOLOGIE ȘI MONUMENTE ISTORICE)

- eGISpat -

Programul național *eGISpat* a fost instituit prin OMCC 2408/2005, pentru realizarea unui sistem informațional geografic (GIS) pentru protecția patrimoniului cultural național imobil (arheologie și monumente istorice). Programul se bazează pe un parteneriat între Ministerul Culturii și Cultelor, Institutul Național al Monumentelor Istorice și ESRI România.

Necesitatea implementării unui astfel de program este dată de inexistența unui sistem informatic de inventariere a patrimoniului imobil complet funcțional și unitar, ci numai a unor sisteme parțiale, atât din punct de vedere al funcționalității, cât și din punctul de vedere al teritoriului acoperit, deși există prevederi ale legislației europene și românești care cer în mod expres acest lucru. Un alt argument pentru desfășurarea acestui program este faptul că Ministerul Culturii și Cultelor nu are la dispoziție un sistem coerent de colectare a informațiilor care să îi asigure datele necesare unei etape de evaluare, acesta având drept consecință imposibilitatea fundamentării unei strategii coerente și eficiente privind protecția a patrimoniului imobil.

Programul se va desfășura în conformitate cu procedurile specifice proiectelor de cercetare-dezvoltare. În consecință, INMI va asigura coordonarea tuturor demersurilor necesare atingerii obiectivelor acestui program, astfel încât sistemul informațional geografic (GIS) pentru protecția patrimoniului cultural național imobil (arheologie și monumente istorice) să corespundă necesităților de gestionare integrată a datelor de către Ministerul Culturii și Cultelor. Proiectul se va desfășura pe perioada a 8 ani (2006-2013), fiecare an cuprinzând patru faze, fiecare dintre ele permițând îndeplinirea a cinci acțiuni care se pot desfășura în paralel.

În prima fază, obiectivele Programului Național *eGISpat* sunt: crearea cadrului administrativ-organizațional pentru realizarea unei infrastructuri de date spațiale referitoare la patrimoniul imobil la nivel național; asigurarea suportului logistic pentru dezvoltarea și implementarea *eGISpat*; utilizarea experienței dobândite prin aplicarea metodologiilor de realizare a inventarierii, prin gestionarea datelor colectate anterior și prin punerea în practică a proiectelor pilot de inventariere; crearea unei baze de date care să cuprindă datele referitoare la arhiva aerofotografică; constituirea unei surse de informații obiective și actuale pentru administrația centrală și locală privind patrimoniul imobil cuprinzând datele aflate atât la INMI cât și la ONMI; crearea unor seturi de date conforme cu specificațiile și standardele europene; îmbunătățirea radicală a cantității și calității informațiilor privind patrimoniul imobil; asigurarea unui flux de date continuu între DJCCPCN (implicate ca furnizori sau utilizatori ai sistemului informatic) al cadastrului monumentelor istorice; îmbunătățirea activității de colectare de date statistice și de monitorizare a patrimoniului imobil; furnizarea unui suport grafic de precizie pentru reprezentarea și distribuția spațială a patrimoniului imobil; utilizarea datelor ca suport

pentru decizii în exercitarea funcțiilor de administrare, restaurare, conservare și promovare a patrimoniului imobil; implementarea strategiilor și politicilor sectoriale

Sistemul trebuie să ofere soluții viabile și moderne pentru: administrarea complexității informațiilor în folosul Ministerului; optimizarea schimbului de date cu celelalte instituții ale statului; informarea optimă a populației, în limite stabilite prin norme juridice; asigurarea accesului și a altor servicii pentru utilizatori externi ai informației.

În afara acestor acțiuni de ordin intern, Programul își propune să colecteze, structureze și să prezinte informații din domeniul mediului și al planificării spațiale a teritoriului României.

Interpretarea și corelarea acestor categorii de informații va permite obținerea de noi date privind domenii de importanță majoră pentru protecția patrimoniului imobil: influența factorilor naturali asupra patrimoniului imobil, categorii de riscuri la care este supus patrimoniul imobil, modalități de management eficient al riscurilor, corelarea cu acțiuni ale altor instituții ale administrației centrale.

Sistemele de informații geografice (GIS) reprezintă cea mai nouă tehnologie care permite reprezentarea geografică și cartografică a datelor cuprinse de bazele de date relaționale. Prin aplicarea acestei tehnologii este posibilă reprezentarea vizuală simultană a hărților și a conținutului lor tematic (relief, ape, unități administrative, zone de risc etc), informațiilor referitoare la amplasamentul și distribuția geografică a siturilor arheologice și a monumentelor istorice

De asemenea, construirea unei baze de date geo-spațiale implică nu numai reprezentarea geografică, ci și utilizarea bazelor de date deja constituite pentru gestionarea Repertoriului Arheologic Național și a Listei Monumentelor Istorice.

Principalele beneficii ale aplicării acestei tehnologii se referă la: posibilitatea de vizualizare geografică a datelor referitoare la patrimoniul cultural imobil, posibilitatea de efectuare a unor operații statistice cu o limită de complexitate determinată numai de cantitatea și de calitatea datelor avute la dispoziție, crearea posibilității de a avea un instrument performant ca suport decizional la nivel național pentru gestionarea eficientă a patrimoniului imobil, posibilitatea de evaluare cantitativă și calitativă a patrimoniului imobil și pe baza acesteia fundamentarea coerentă a unei strategii la nivel național în domeniul patrimoniului imobil.

Programul *eGISpat* va răspunde necesității aplicării, în domeniul protejării patrimoniului, a două concepte: conservarea integrată și managementul riscurilor.

Conceptul de **conservare integrată** a fost prima dată folosit cu referire la patrimoniul arhitectural (construit) în Rezoluția (76)28/1976 *privind adaptarea legilor și regulamentelor la cerințele conservării integrate a patrimoniului arhitectural*. Conform definiției din acest document, conservarea integrată include „toate măsurile posibile ce au drept scop perpetuarea patrimoniului cultural, menținerea sa ca parte a mediului de viață (fie el natural sau creat de om), utilizarea sa și adaptarea sa la nevoile societății”. Principiile conținute de această Rezoluție au fost mai apoi reluate și definite pe larg în art. 10. al Convenției Granada.

Pentru a pune în aplicare acest concept este nevoie ca politica de amenajare a teritoriului, precum și cea vizând protecția mediului, să integreze și conservarea patrimoniului arheologic astfel încât să rezulte un ansamblu unitar care să răspundă în același timp necesităților culturale, sociale și economice ale comunităților umane.

Conservarea integrată are două obiective esențiale:

- *Conservarea patrimoniului înțeleasă în sens larg, de cultural environment*, prin: instituirea unor mecanisme de protecție cât mai eficiente, adoptarea de măsuri pentru conservarea sau îmbunătățirea stării fizice a elementelor constitutive ale patrimoniului, demararea a cât mai numeroase procese de punere în valoare, dar și de valorificare a potențialului economic al patrimoniului cultural.
- *Integrarea patrimoniului cultural în viața societății contemporane* prin: implementarea de programe de dezvoltare locală, regională și națională care să includă problematica patrimoniului cultural, cooperare între elementele de planificare și dezvoltare a teritoriului la nivel local și regional în scopul utilizării (valorificării) cât mai eficiente a elementelor de patrimoniu cultural.

Principala noutate adusă de principiul conservării integrate este atenția acordată problemelor de mediu, văzute ca elemente decisive ale asigurării calității vieții. Una dintre direcțiile prevăzute de Convenția La Valetta este cea care are în vedere creșterea impactului pe care lucrările majore de investiții (mai ales construcții) le au asupra patrimoniului arheologic.

Din această cauză, Convenția La Valetta, cere statelor semnatare instituirea de măsuri (inclusiv prin mecanismele și metodele săpăturilor preventive) pentru protecția siturilor arheologice, în cazul punerii în practică de proiecte investiționale.

În articolul 5 al Convenției europene (revizuită) pentru protecția patrimoniului arheologic (Valetta 1992) este instituit principiul conservării integrate. O astfel de politică a conservării patrimoniului arheologic permite ca arheologia să-și găsească locul în politica globală de amenajare a teritoriului și în aceea a protecției mediului, căpătând astfel obiective care sunt în același timp culturale, sociale și economice.

Dezideratul dezvoltării durabile nu poate fi realizat fără aplicarea principiului conservării integrate, prin care este asigurată corelarea tuturor acelor politici sectoriale ce privesc, pe de o parte dezvoltarea economică (cu toate componentele ei) și, pe de altă parte, protejarea mediului (inclusiv patrimoniul cultural).

Iată de ce problematica siturilor arheologice și a monumentelor istorice trebuie sistematic abordată în studiile de impact asupra mediului (S.I.M. – E.I.A.)¹, oferindu-se astfel posibilitatea corelării protejării lor, cu celelalte aspecte economice și sociale implicate de marile lucrări finanțate public sau privat.

Aplicarea principiului dezvoltării durabile încurajează o acțiune mai dinamică atât asupra teritoriului cât și asupra patrimoniului cultural prin:

- Programe de investiții majore, la nivel național, care trebuie să includă numeroase oportunități pentru valorificarea patrimoniului cultural.
- Programe de restaurare urbană (de ex. a centrelor istorice ale orașelor) și programe locale de dezvoltare rurală cu participarea actorilor locali.
- Folosirea patrimoniului cultural pentru a produce atât beneficii culturale cât și progres economic și social (de ex. turismul).
- Valorificarea patrimoniului astfel încât să se răspundă mai degrabă nevoilor curente ale societății sau ale unui public cât mai larg, și nu pentru punerea lui numai la dispoziția câtorva specialiști.

---

¹ Legea Mediului nr. 137 din 29/12/1995, art.4 și 7. H.G. nr. 918 din 22 august 2002 privind stabilirea procedurii-cadru de evaluare a impactului asupra mediului și pentru aprobarea listei proiectelor publice sau private supuse acestei proceduri (publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 686 din 17 septembrie 2002). Cf. și <http://europa.eu.int/comm/environment/eia/eia-support.htm>

Managementul riscurilor este indispensabil protejării patrimoniului cultural imobil - siturile arheologice și monumentele istorice sunt supuse atât riscurilor antropice (provocate de acțiunile umane) cât și celor naturale.

În funcție de gradul de gravitate pe care îl reprezintă, orice risc poate fi calculat în funcție de trei parametri: dimensiune, probabilitate de apariție și efect (sau impact). Aplicarea metodelor de cuantificare a riscurilor la care este supus patrimoniul imobil și înregistrarea constantă a acestor date este, necesară respectării principiilor conservării integrate. Prin multiplicarea probabilității de apariție a riscului cu scorul efectului (impactului) se poate obține o de-relativizare a unei astfel de măsurători. Astfel, ponderea unui risc poate fi amplificată pentru a pune în evidență o anumită categorie de riscuri. Prin aplicarea unor astfel de măsurători putem obține date importante privind riscurile la care este supus patrimoniul imobil, indiferent de natura acestora. Aceste date pot fi integrate în aplicația GIS permițând obținerea de noi date prin operațiuni de interogare complexă a bazei de date geo-spațiale.

Programul național *eGISPat* răspunde, de asemenea, reglementărilor legislative, atât celor românești cât și celor europene, din domeniul protejării și conservării patrimoniului cultural

Astfel, în ceea ce privește legislația românească, în domeniul general al inventarierii patrimoniului cultural național imobil există în ultimii ani o preocupare constantă a administrației centrale.

În domeniul inventarierii siturilor arheologice sau al zonelor cu potențial arheologic, începând de la OG nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic (cu modificările aduse prin L. 378/2001 și L. 462/2003), continuând cu alte norme juridice și metodologii publicate (OMCC nr. 2458/2004 privind instituirea Regulamentului Repertoriului Arheologic Național, OMCC nr. 2392/2004 privind instituirea de Standarde și proceduri arheologice), apare din ce în ce mai necesară importanța colectării informațiilor referitoare la siturile arheologice, standardizarea și diseminarea acestora.

În domeniul inventarierii monumentelor istorice, principala reglementare juridică o constituie Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice. Aceasta conține un întreg capitol (Titlul II, CAPITOLUL II: Evidența și clasarea monumentelor istorice) cu prevederi privind inventarierea și procedurile de clasare și declasare a monumentelor istorice. Aceste prevederi au fost mai apoi detaliate în norme juridice care reglementează aspecte specifice inventarierii și clasării, prin OMCC nr. 2682/24.06.2003 și 2314/16.07.2004.

Pe plan european, principalele prevederi legislative pentru domeniul protejării patrimoniului sunt:

- **CONVENȚIA EUROPEANĂ pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită)** – România a ratificat Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită), adoptată la La Valetta la 16 ianuarie 1992, prin Legea nr. 150 din 24 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial nr. 175 din 29 iulie 1997. Prevederile acesteia au fost implementate prin Ordonanța Guvernului nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național (textul modificat al OG 43/2000, cu modificările și completările introduse prin Legea 378/2001, publicate în Monitorul Oficial nr. 394 din 18 iulie 2001, precum și cu modificările și completările introduse prin Legea 462/2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 820 din 19 noiembrie 2003).
- **CONVENȚIA EUROPEANĂ pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei** România a ratificat Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, adoptată la Granada la 3 octombrie 1985, prin Legea nr. 157 din 7 octombrie 1997, publicată în Monitorul Oficial nr. 274 din 13

octombrie 1997. Prevederile acesteia au fost implementate prin Legea nr. 422 din 18 iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice.

- **CONVENȚIA EUROPEANĂ a peisajului** - România a ratificat Convenția europeană a peisajului, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000, prin Legea nr. 451 din 8 iulie 2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 536 din 23 iulie 2002. Prevederile acesteia sunt în curs de implementare prin proiectul de lege privind modificarea Legii nr. 422 din 18 iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice.
- **Directiva Consiliului Europei privind Studiul de Impact asupra Mediului - EIA Directive 85/337/EC** – amendată de Directivele 97/11/EC și 2003/35/EC) on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment, publicată în Official Journal no. L nr. 175 , 05/07/1985 p. 0040 – 0048. Prevederile acesteia au fost implementate prin Legea Mediului nr. 137 din 29/12/1995 (cu modificările ulterioare) și prin H.G. nr. 918 din 22 august 2002 privind stabilirea procedurii-cadru de evaluare a impactului asupra mediului și pentru aprobarea listei proiectelor publice sau private supuse acestei proceduri (publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 686 din 17 septembrie 2002).
- **Directiva Consiliului Europei privind Studiul Strategic de Impact asupra Mediului - SEA Directive 2001/42/EC** publicată în Official Journal no. L 197, 21/07/2001, p. 0030 și a intrat în vigoare la 21.07.2004. Prevederile acesteia sunt în curs de implementare prin Ministerul Mediului și Gospodării Apelor.
- **Directiva Consiliului Europei privind informațiile spațiale privind infrastructura - The INfrastructure for SPatial InfoRmation in Europe initiative (INSPIRE)** - adoptată la 24.06.2005 și care urmează a fi publicată în Official Journal. Prevederile acesteia sunt în curs de implementare prin Ministerul Transporturilor, Comunicațiilor și Turismului.

Directiva INSPIRE 24/06/2005 creează cadrul legal pentru înființarea și operarea unei infrastructuri a informațiilor geografice în Europa. Scopul său este dublu:

- punerea la dispoziția tuturor nivelurilor de decizie din Statele Membre date geografice de cea mai bună calitate, pentru o mai bună implementare a politicilor comunităților;
- punerea la dispoziția publicului a acestor informații.

INSPIRE are drept țință punerea la dispoziție a informațiilor geografice relevante armonizate și de calitate în scopul formulării, implementării, monitorizării și evaluării acestora de către factorii de decizie ai comunităților.

Principalele principii ale Directivei INSPIRE sunt:

- Datele spațiale vor fi colectate la un nivel guvernamental și distribuite la toate nivelurile guvernului
- Datele spațiale necesare unei bune guvernări vor fi disponibile pe baza unor condiții care să nu restricționeze utilizarea lor cât mai extinsă
- Datele vor fi colectate o dată și întreținute la nivelul la care aceasta se poate face cel mai bine
- Va fi posibilă combinarea datelor provenite din diferite surse și utilizarea lor de cât mai mulți utilizatori și aplicații.
- Implementarea sectorială a acestor cerințe și în același timp gestionarea lor la nivel central.

În concluzie, necesitatea implementării programului național eGSPat, pentru patrimoniul imobil este nu numai evidentă, ci și urgentă.

Există premise favorabile acestui salt tehnologic (în primul rând existența unor baze de date relativ mari) și este momentul ca prin crearea unui mecanism coerent de colectare și gestionare a datelor Ministerul Culturii și Cultelor să dispună de un instrument decizional important. Pe de-o parte va exista *posibilitatea de îmbunătățire semnificativă a actului decizional prin aplicarea unei strategii bazate pe o evaluare corectă a situației patrimoniului imobil, ceea ce în acest moment nu există, iar pe de alta este vorba de crearea unicului instrument care va permite aplicarea principiului conservării integrate a patrimoniului cultural.*

Integrarea într-un sistem informațional unic a datelor deținute de INMI, ONMI, cIMeC, direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniu cultural național, va permite o mai bună gestionare a patrimoniului cultural imobil, iar relaționarea cu sistemul de planificare spațială a teritoriului nu va avea decât de câștigat. Extinderea acestui sistem la nivel național va permite realizarea unei structuri de colectare și gestionare a datelor conform standardelor europene în domeniu.

Cooperarea tuturor arheologilor la cartarea digitală a siturilor arheologice precum și contribuția la creșterea cantitativă dar mai ales calitativă a datelor conținute de bazele de date existente (RAN și LMI) va conduce la crearea unui sistem de management integrat ce va permite și o reală protecție juridică.

dr. Mircea Victor Angelescu
Compartimentul Arheologie

LISTA ABREVIERILOR

ASPAA Aveyron	Association pour la Sauvegarde du Patrimoine archéologique Aveyronnais, France
CCA București	Centrul de Cercetări Antropologice „Francisc I. Rainer”, București
CCB Iași	Centrul de Cercetări Biologice, Academia Română, Filiala Iași
CM Arad	Complexul Muzeal Arad
CM Bistrița-Năsăud	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMB Suceava	Complexul Muzeal „Bucovina” Suceava
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț – Piatra Neamț
CMNM Iași	Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște
DCCPCN Alba	Direcția pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Alba
DCCPCN Hunedoara	Direcția pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Hunedoara
DCCPCN Tulcea	Direcția pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Tulcea
DCCPCN Vâlcea	Direcția pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Vâlcea
DCCPCN Vrancea	Direcția pentru Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Vrancea
FBB	Facultatea de Biologie, Universitatea București
FGB	Facultatea de Geologie, Universitatea București
FIB	Facultatea de Istorie, Universitatea București
Freie Univ. Berlin	Freie Universität Berlin
FTI Caransebeș	Facultatea de Teologie și Istorie, Caransebeș
HISAR – Cardiff University	School of History and Archaeology, Cardiff University, UK
IA Chișinău	Institutul de Arheologie Chișinău
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
IGA Berlin	Institutul German de Arheologie, Berlin (Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung)
INMI	Institutul Național al Monumentelor Istorice, București
INS București	Institutul Național de Statistică București
IPTCE Sibiu	Institutul pentru Cercetarea și Valorificarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European
ISER Cluj	Institutul de Speologie „Emil Racoviță” Cluj-Napoca
ISPAIM	Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București
ISSU Sibiu	Institutul de Studii Socio-Umane, Sibiu
M Astra Sibiu	Muzeul Astra Sibiu
M Brăilei	Muzeul Brăilei
M Olteniei	Muzeul Olteniei
M Vrancei	Muzeul Vrancei
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MB Timișoara	Muzeul Banatului Timișoara
MBM Reșița	Muzeul Banatului Montan, Reșița
MCC	Ministerul Culturii și Cultelor
MCC Franța	Ministerul Culturii și Comunicării, Franța
MCC Hunedoara	Muzeul Castelul Corvineștilor Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița
MCR	Muzeul Carpaților Răsăriteni Sfântu Gheorghe
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos Călărași
MHR Odorheiu Secuiesc	Muzeul „Haas Rezso” Odorheiu Secuiesc
MI Sighișoara	Muzeul de Istorie Sighișoara
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
MJ Arad	Muzeul Județean Arad
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Giurgiu	Muzeul Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu
MJ Gorj	Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” Târgu Jiu
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Maramureș	Muzeul Județean Maramureș
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJI Teleorman	Muzeul Județean de Istorie Teleorman, Alexandria
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJI Galați	Muzeul Județean de Istorie Galați
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM Câmpulung	Muzeul Municipal Câmpulung
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MMB	Muzeul Municipiului București
MNB Sibiu	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIR – CNCP	Muzeul Național de Istorie a României - Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Beclean	Muzeul Orășenesc Beclean
MO Carei	Muzeul Orășenesc Carei
MO Craiova	Muzeul Orășenesc Craiova
MO Gherla	Muzeul Orășenesc Gherla
MRPF Turnu Severin	Muzeul Regiunii Porțile de Fier, Drobeta-Turnu Severin
NCNUA Lisabona	National Center for Nautical and Underwater Archeology, Lisabona
RGK	Roemish-Germanischen Kommission
Ruhr-Univ. Bochum	Ruhr-Universität, Bochum
UAIC Iași	Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași,
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai”, Cluj-Napoca
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea „Dunărea de Jos” Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
UMK Iași	Universitatea „Mihail Kogalniceanu” Iași
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Alba Iulia, IAS	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia – Institutul de Arheologie Sistemică
Univ. Bacău	Universitatea Bacău
Univ. București	Universitatea București
Univ. Ca’Foscari Veneția	Universitatea Ca’Foscari Veneția
Univ. Craiova	Universitatea Craiova
Univ. de Lille	Université de Lille

Univ. de Stat Ujgorod	Universitatea de Stat Ujgorod
Univ. din Erlagen	Universitatea din Erlagen (Institut für Ur-und Frühgeschichte)
Univ. Lublin, Polonia	Universitatea Lublin, Polonia
Univ. of London	University of London
Univ. of Michigan	University of Michigan
Univ. Pisa	Universitatea Pisa, Italia
Univ. Pitești	Universitatea Pitești
Univ. Reșița	Universitatea Reșița
Univ. Târgu Mureș	Universitatea Târgu Mureș
Univ. Toulouse	Universitatea Toulouse
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
US Chișinău	Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
US Cluj	Universitatea „Sapientia” Cluj-Napoca
USH București	Universitatea „Spiru Haret” București
UȘtcM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
UTAH	Unité Toulousaine d’Archéologie et d’Histoire
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

**RAPOARTELE DE CERCETARE
ARHEOLOGICĂ**

LISTA SITURILOR ARHEOLOGICE

1. Acâș, com. Acâș, jud. Satu Mare	31
<i>Punct: Biserica Reformată</i>	
2. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]	31
<i>Punct: Cetate</i>	
3. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava	42
<i>Punct: Imaș</i>	
4. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	44
<i>Punct: str. 9 Mai, nr. 10</i>	
5. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	46
<i>Punct: str. Brândușei, nr. topo 4339/3/1 (proprietar Elena Vlaic)</i>	
6. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	46
<i>Punct: str. Dimitrie Cantemir, nr. 3 (proprietar Radu Cioran)</i>	
7. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	47
<i>Punct: str. Dacilor, nr. topo 276/1/1 (proprietar Aurel Iurian)</i>	
8. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	48
<i>Punct: str. Dacilor, nr. topo 277/1 (proprietar Ana Chiorean)</i>	
9. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	49
<i>Punct: str. Dacilor, nr. 41 (proprietar Ion Oltean)</i>	
10. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	50
<i>Punct: str. Ferdinand, nr. 73 (proprietar Florin Bumbac)</i>	
11. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	51
<i>Punct: str. Gemenilor, nr. topo 238/14/2 (proprietar Corneliu Marcus)</i>	
12. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	51
<i>Punct: str. Gemenilor, nr. 52 (proprietar Ioan Filipescu)</i>	
13. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	52
<i>Punct: str. Glinca, nr. 18 (proprietar Ana Groza)</i>	
14. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	52
<i>Punct: str. Traian, nr. 15 (proprietar SC Diafan SRL)</i>	
15. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	54
<i>Punct: str. Traian, nr. 66 (proprietar Ioan Filimon)</i>	
16. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	54
<i>Punct: str. Traian, nr. 70 (proprietar SC Midas SRL)</i>	

---

17. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	54
<i>Punct: str. Aurel Vlaicu, nr. 6 (proprietar Ioan Sara)</i>	
18. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	55
<i>Punct: str. Aurel Vlaicu, nr. 20 (proprietar Nicolae Cojanu)</i>	
19. Alba Iulia, jud. Alba	55
<i>Punct: Lumea Nouă</i>	
20. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]	59
<i>Punct: str. Decebal, nr. 25</i>	
21. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]	64
<i>Punct: Dealul Furcilor, str. Izvor, (proprietatea SC Andreeas Company SA)</i>	
22. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]	66
<i>Punct: Dealul Furcilor, str. Izvor, f.n. (proprietatea Cojan)</i>	
23. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]	68
<i>Punct: Dealul Furcilor, b-dul Încoronării, nr. 26 (proprietatea Hârceagă)</i>	
24. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]	69
<i>Punct: str. Lăcrănjă</i>	
25. Alba Iulia, jud. Alba	70
<i>Punct: Izvorul Împăratului</i>	
26. Alba Iulia, jud. Alba	72
<i>Punct: Dealul Furcilor-Monolit</i>	
27. Albești, com. Albești, jud. Constanța	74
<i>Punct: Cetate</i>	
28. Ariceștii Rahtivani, com. Ariceștii Rahtivani, jud. Prahova	78
<i>Punct: Crângul lui Bot (balastiera Baumeister)</i>	
29. Augustin, com. Augustin, jud. Brașov	80
<i>Punct: Tipia Ormenișului</i>	
30. Avrig, jud. Sibiu.	82
<i>Punct: parcul palatului Brukenthal</i>	
31. Axente Sever (Frauendorf, Assonyfalva, Frâua), com. Axente Sever, jud. Sibiu	82
<i>Punct: Biserica Evanghelică</i>	
32. Babadag, jud. Tulcea	84
<i>Punct: Cetățuie</i>	
33. Baziaș, com. Socol, jud. Caraș-Severin	85
<i>Punct: Mănăstirea Baziaș</i>	
34. Becheni, com. Săuca, jud. Satu Mare	85

<i>Punct: Biserica reformată</i>	
35. Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș-Severin [Bersobis]	86
<i>Punct: Castrul legiunii a IV-a Flavia Felix</i>	
36. Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița	89
<i>Punct: Popină</i>	
37. Brașov, jud. Brașov	89
<i>Punct: după Zidurile de Sus</i>	
38. Brădeni, com. Brădeni, jud. Sibiu	91
<i>Punct: Biserica Evanghelică</i>	
39. Brănești, com. Brănești, jud. Ilfov	92
<i>Punct: proprietatea Aurel Checiu</i>	
40. Bucium, com. Bucium, jud. Alba	93
<i>Punct: Frasin, Rodu</i>	
41. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu	95
<i>Punct: La Pod</i>	
42. Bucu, com. Bucu, jud. Ialomița	98
<i>Punct: Pochină</i>	
43. București	100
<i>Punct: aleea Scroviștea, nr. 50-54, sector 1</i>	
44. București	102
<i>Punct: Băneasa - Lac</i>	
45. București	104
<i>Punct: Militari-Câmpul Boja</i>	
46. București	106
<i>Punct: Biserica Sf. Nicolae Udricani, str. Iuliu Baraschi, nr. 11</i>	
47. Bulci, com. Bata, jud. Arad	108
<i>Punct: La Cetate</i>	
48. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj	109
<i>Punct: Gară</i>	
49. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj	110
<i>Punct: Vârtope</i>	
50. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța [Capidava]	111
<i>Punct: Cetate, La Bursuci</i>	
51. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași	119
<i>Punct: D-aia parte</i>	

---

52. Cășeiu, com. Cășeiu , jud. Cluj [Samum]	121
<i>Punct : Cetățele</i>	
53. Câmpulung, jud. Argeș	123
<i>Punct: Mănăstirea Negru Vodă, str. Negru Vodă nr. 64</i>	
54. Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău	124
<i>Punct: Cetățuia</i>	
55. Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău	126
<i>Punct: La Arman</i>	
56. Cecălaca, com. Ațintiș, jud. Mureș	128
<i>Punct: La Tău</i>	
57. Cenade, com. Cenade, jud. Alba	131
<i>Punct: Biserica fortificată</i>	
58. Ceplea, com. Plopșoru, jud. Gorj	133
<i>Punct: Valea Satului, Biserica Dacilor</i>	
59. Cheia, com Grădina, jud. Constanța	133
<i>Punct: Vatra satului</i>	
60. Chitila, com. Chitila, jud. Ilfov	134
<i>Punct: Căramidărie</i>	
61. Ciocadia, com. Bengești-Ciocadia, jud. Gorj	135
<i>Punct: Codrișoare</i>	
62. Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj	136
<i>Punct: Cetate</i>	
63. Constanța, jud. Constanța [Tomis]	137
<i>Punct: Teritoriu rural</i>	
64. Corabia, jud. Olt [Sucidava]	138
<i>Punct: Celei</i>	
65. Costișa, com. Costișa, jud. Neamț	140
<i>Punct: Cetățuia</i>	
66. Covasna, jud. Covasna	141
<i>Punct: Cetatea Zânelor</i>	
67. Craiva, com. Cricău, jud. Alba	143
<i>Punct: Piatra Craivii</i>	
68. Crețeștii de Sus, com. Crețești, jud. Vaslui	144
<i>Punct: La Intersecție</i>	
69. Cumpărătura, com. Bosanci, jud. Suceava	146

<i>Punct: Biserica satului dispărut Nemirceni</i>	
70. Dealu Mare, com. Vălișoara, jud. Hunedoara	147
<i>Punct: Ruști</i>	
71. Desa, com. Desa, jud. Dolj	149
<i>Punct: Castravița, La ruptură</i>	
72. Dolhești, com. Dolhești, jud. Iași	152
<i>Punct: La Ulm</i>	
73. Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea	153
<i>Punct: Palanca</i>	
74. Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea	154
<i>Punct: Peștera</i>	
75. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud	154
<i>Punct: La Gâța</i>	
76. Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava	155
<i>Punct: La Schit</i>	
77. Focșani, jud. Vrancea	159
<i>Punct: Ateneul Popular „Maior Gh. Pastia”</i>	
78. Frumușeni, com. Fântânele, jud. Arad	161
<i>Punct: Mănăstirea Bizere</i>	
79. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău	162
<i>Punct: Dealul Fulgeriș/La 3 cireși</i>	
80. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]	166
<i>Punct: Bisericuța</i>	
81. Găiseni, com. Găiseni, jud. Giurgiu	166
<i>Punct: Fostul Schit Strâmbu</i>	
82. Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova	167
<i>Punct: Velcovici</i>	
83. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița	168
<i>Punct: Orașul de Floci</i>	
84. Glavacioc, com. Ștefan cel Mare, jud. Argeș	169
<i>Punct: Biserica mănăstirii Glavacioc</i>	
85. Golești, com. Bălilești, jud. Argeș	169
<i>Punct: Siliște</i>	
86. Grădiștea Coslogeni, com. Dichiseni, jud. Călărași	170
<i>Punct: La Clinci</i>	

---

87. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia]	171
<i>Punct: Dealul Grădiștii</i>	
88. Hărman, com. Hărman, jud. Brașov	172
<i>Punct: Groapa Banului</i>	
89. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]	173
<i>Punctul: Cetate</i>	
90. Hârșova, jud. Constanța	176
<i>Punct: Tell</i>	
91. Hunedoara, jud. Hunedoara	176
<i>Punct: Grădina Castelului - Platou</i>	
92. Iclod, com. Iclod, jud. Cluj	177
<i>Punct: Pământul Vlădicii</i>	
93. Iedera, com. Iedera, jud. Dâmbovița	178
<i>Punct: Cetățuia</i>	
94. Ip, com. Ip, jud. Sălaj	179
<i>Punct: Din jos de fântână (traseul Autostrăzii Transilvania, sector 3C, km. 1+000 – 1+300)</i>	
95. Isaccea, jud. Tulcea	180
<i>Punct: Suhat</i>	
96. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]	181
<i>Punct: Cetate</i>	
97. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași	187
<i>Punct: Balta Popii</i>	
98. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]	191
<i>Punct: Cetate</i>	
99. Însurăței, jud. Brăila	200
<i>Punct: Popina I, Popina II</i>	
100. Jijila, com. Jijila, jud. Tulcea	204
<i>Punct: Cetățuie</i>	
101. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]	205
<i>Punct: Cap Dolojman</i>	
102. Lapoș, com. Lapoș, jud. Prahova	207
<i>Punct: Poiana Roman</i>	
103. Lăpuș, com. Lăpuș, jud. Maramureș	207
<i>Punct: Gura Tinoasei</i>	
104. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea	209

<i>Punct: Cetățuia</i>	
105. Lupu, com. Cergău, jud. Alba	210
<i>Punct: Cimitirul nou</i>	
106. Malaya Kopanya, ob. Zakarpatia, raionul Vinogradov, Ucraina	211
<i>Punct: Dealul Gorodiste, Seredny Grunok</i>	
107. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]	211
<i>Punct: Callatis - Colțul de NV</i>	
108. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]	212
<i>Punct: str. Oituz, nr. 18, bl. OP2</i>	
109. Mangalia, jud. Constanța	215
<i>Punct: B-dul 1 Decembrie 1918</i>	
110. Mangalia, jud. Constanța	215
<i>Punct: Cartier Dobrogea II, lot 6-8</i>	
111. Mangalia, jud. Constanța	215
<i>Punct: str. N. Iorga</i>	
112. Mangalia, jud. Constanța	216
<i>Punct: str. Muncitorului nr. 10</i>	
113. Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman	216
<i>Punct: Buduiasca, TELEOR 003</i>	
114. Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova	218
<i>Punct: La Mornel</i>	
115. Măriuța, com. Belciugatele, jud. Călărași	219
<i>Punct: La Movilă</i>	
116. Miercurea Ciuc, jud. Harghita	220
<i>Punct: Ciuboteni</i>	
117. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu	222
<i>Punct: Petriș</i>	
118. Milișăuți, com. Milișăuți, jud. Suceava	229
<i>Punct: Bădeuți</i>	
119. Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu	230
<i>Punct: Malu Roșu</i>	
120. Moigrad, com. Mirșid, jud. Sălaj [Porolissum]	231
<i>Punct: Pomet</i>	
121. Muchea, com. Siliștea, jud. Brăila	232
<i>Punct: Popină</i>	

---

122. Munții Făgărașului, zona Bălea, jud. Sibiu	233
123. Murighiol, com. Murighiol, jud Tulcea [Halmyris]	235
<i>Punct: La Cetate, la 2.5 km E de sat</i>	
124. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea	237
<i>Punct: Trecere bac, proprietățile S.C. Soliana S.R.L., Popa, Ducica, Hanganu, Paraschiv, DJCCPCN Tulcea, Bârsan</i>	
125. Ocna Sibiului, jud. Sibiu	240
<i>Punct: Fața Vacilor-La Făgădău</i>	
126. Ocolișu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	241
<i>Punct: La Vămi (Blidaru)</i>	
127. Olteni, com. Bodoc, jud. Covasna	242
<i>Punct: Cariera de nisip/Tag</i>	
128. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș	245
<i>Punct: Călășturi</i>	
129. Orăștie, jud. Hunedoara	246
<i>Punct: Dealul Pemilor - X2</i>	
130. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]	247
<i>Punct: Ferma 4</i>	
131. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța	249
<i>Punct: Păcuiul lui Soare</i>	
132. Ovidiu, jud. Constanța	250
<i>Punct: fortificația romano-bizantină</i>	
133. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmelum]	251
<i>Punct: Sectorul Nord și Sectorul Vest</i>	
134. Parța, com. Șag, jud. Timiș	252
<i>Punct: Casa Cerbului</i>	
135. Pâncota, jud. Arad	255
<i>Punct: Cetatea Turcească</i>	
136. Pecica, com. Pecica, jud. Arad	256
<i>Punct: Șanțul Mare</i>	
137. Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj	259
<i>Punct: Cheile Turzii - Peștera Ungurească</i>	
138. Piatra-Neamț, jud. Neamț	261
<i>Punct: Curtea Domnească</i>	
139. Piatra Neamț, jud. Neamț	262
<i>Punct: Poiana Cireșului</i>	

---

140. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu	264
<i>Punct: Gorgana</i>	
141. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău	267
<i>Punct: Gruiu Dării</i>	
142. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău	268
<i>Punct: SCVV Pietroasa - Necropola 2; Valea Bazinului</i>	
143. Pietrosu, com. Costești, jud. Buzău	271
<i>Punct: La Arman</i>	
144. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița	273
<i>Punct: Platoul Hagieni-Valea Babii</i>	
145. Plosca, com. Bistreț, jud. Dolj	274
<i>Punct: Cabana de metal</i>	
146. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău	275
<i>Punct: Dealul Ghindaru</i>	
147. Pruniș, com. Ciurila, jud. Cluj	277
<i>Punct: La Cruce</i>	
148. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași.	279
<i>Punct: Gorgana a doua</i>	
149. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara	281
<i>Punct: Măgura Uroiului</i>	
150. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj	282
151. Răducăneni, com. Răducăneni, jud. Iași	285
<i>Punctul: Bazga-Cetațuie</i>	
152. Râșnov, jud. Brașov	286
<i>Punct: Cetatea Râșnov</i>	
153. Remetea Oașului, com. Orașu Nou, jud. Satu Mare	287
<i>Punct: Remetea Șomoș I, Remetea Șomoș II, Coasta Boinești (Belevara)</i>	
154. Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți	289
<i>Punct: La cazărmi</i>	
155. Românești, com. Grănicești, jud. Suceava	290
<i>Punct: Chetriș</i>	
156. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]	292
<i>Punct: Masivele Cămic și Păru Carpeni</i>	
157. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]	297
<i>Punct: Țarina-proprietatea Pojghi</i>	

---

158. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]	299
<i>Punct: Pârâul Porcului – Tăul Securilor</i>	
159. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț	301
<i>Punct: Țarina Veche - La humărie</i>	
160. Rotbav, com. Feldioara, jud. Brașov	302
<i>Punct: La Pârâuț</i>	
161. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași	304
<i>Punct: Dealul Drăghici</i>	
162. Rupea, jud. Brașov	308
<i>Punct: Cetatea Rupea</i>	
163. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]	310
<i>Punct: Forum Novum</i>	
164. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]	311
<i>Punct: La Cireș - Necropola Estică</i>	
165. Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța	311
<i>Punct: Vadu Vacilor</i>	
166. Săcele, jud. Brașov	314
<i>Punct: Dealul Bunloc</i>	
167. Sălard, com. Sălard, Sârbi, com. Sârbi, jud. Bihor	314
<i>Punct: Autostrada Borș – Brașov, tronson 3C Km 044+000 - 054+000</i>	
168. Sânnicolau Mare, jud. Timiș	316
<i>Punct: Seliște</i>	
169. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași	318
<i>Punct: Dealul Bodești/La Nuci</i>	
170. Sibiu, jud. Sibiu	320
<i>Punct: Centrul istoric, str. Avram Iancu, nr. 1-3.</i>	
171. Sibiu, jud. Sibiu	321
<i>Punct: Centrul istoric, turnul bisericii catolice și colegiul iezuit</i>	
172. Sibiu, jud. Sibiu	323
<i>Punct: Piața Huet</i>	
173. Sibiu, jud. Sibiu	324
<i>Punct: Piața Mică</i>	
174. Sibiu, jud. Sibiu	325
<i>Punct: Piața 1 Decembrie 1918</i>	
175. Sighișoara, jud. Mureș	

<i>Punct: Dealu Viilor, necropolă</i>	
176. Sighișoara, jud. Mureș	327
<i>Punct: Cetate, str. Școlii nr. 13, Casa Fronius</i>	
177. Sighișoara, jud. Mureș	328
<i>Punct: Cetate, Biserica Mănăstirii</i>	
178. Sighișoara, jud. Mureș	329
<i>Punct: str. Consiliul Europei</i>	
179. Siret, jud. Suceava	330
<i>Punct: Dealul Ruina</i>	
180. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]	331
<i>Punct: Cetatea Fetei</i>	
181. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea	334
<i>Punct: proprietatea Demidov</i>	
182. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș Severin	334
<i>Punct: Peștera Hoților (La Hoțu')</i>	
183. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș Severin	336
<i>Punct: Peștera cu Oase</i>	
184. Stelnică, com. Stelnică, jud. Ialomița	337
<i>Punct: Grădiștea Mare</i>	
185. Suceava, jud. Suceava	340
<i>Punct: Curtea domnească</i>	
186. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași	343
<i>Punct: Valea Orbului</i>	
187. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași	347
<i>Punct: Malu-Roșu</i>	
188. Supuru de Sus, com. Supur, jud. Satu Mare	348
<i>Punct: Dealul Soldubița</i>	
189. Șeușa, com. Ciugud, jud. Alba	352
<i>Punct: Gorgan</i>	
190. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj	354
<i>Punct: str. Cotnari, nr. 60</i>	
191. Șoimeni, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita (Csikcsomortán)	355
<i>Punct: Dâmbul Cetății</i>	
192. Tauț, com. Tauț, jud. Arad	358
<i>Punct: La Cetate (Cetatea Turcească)</i>	

---

193. Tășnad, jud. Satu Mare	359
<i>Punct: Sere</i>	
194. Târgoviște, jud. Dâmbovița	360
<i>Punct: Biserica Roșie</i>	
195. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova	362
<i>Punct: La Mănăstire</i>	
196. Târgu Frumos, jud. Iași	365
<i>Punct: Baza Pătule</i>	
197. Târgu Mureș, jud. Mureș	367
<i>Punct: Cetate</i>	
198. Teiuș, jud. Alba	373
<i>Punct: str. Ardealului f.n. (proprietatea Tecșa)</i>	
199. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu	374
<i>Punct: Dealul Cățănaș</i>	
200. Tulcea, jud. Tulcea	375
<i>Punct: str. Timișoarei, nr. 4</i>	
201. Tunari, com. Tunari, jud. Ilfov	375
<i>Punct: str. Intrarea Bisericii nr. 2, teren aflat pe malul sudic al râului Pasărea, lângă Biserica „Sf. Nicolae”</i>	
202. Turda, jud. Cluj [Potaissa]	377
<i>Punct: Dealul Cetății</i>	
203. Tureni, com. Tureni, jud. Cluj	377
<i>Punct: La Furci, Tumulul Mare</i>	
204. Țaga, com. Țaga, jud. Cluj	378
<i>Punct: Baza Arheologică – Stația de Gaz, Valea Tistașului</i>	
205. Ulieș, com. Ulieș, jud. Harghita	380
<i>Punct: Biserica Veche</i>	
206. Urlați, jud. Prahova	381
<i>Punct: La Câmp (La Islaz)</i>	
207. Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare	383
<i>Punct: Vamă</i>	
208. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova	386
<i>Punct: Budureasca 4 Nord – Puțul Tătarului</i>	
209. Valea Crișului, mun. Sfântu Gheorghe, jud. Covasna	388
<i>Punct: Castelul Kálnoky</i>	
210. Valea Stâniei, com. Țițești, jud. Argeș	389

<i>Punct: Vărzărie</i>	
211. Vălenii de Mureș, com. Brâncovenești, jud. Mureș	389
<i>Punct: Biserica reformată</i>	
212. Vărădia, com. Vărădia, jud. Caraș-Severin	391
<i>Punct: Pustă</i>	
213. Vârtopu, com. Ciuperceni, jud. Gorj	392
<i>Punct: Vârtoapele</i>	
214. Vețel, com. Vețel, jud. Hunedoara [Micia]	393
<i>Punct: SE Amfiteatru</i>	
215. Vințu de Jos, com. Vințu de Jos, jud. Alba	393
<i>Punct: Vila romană</i>	
216. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman	395
<i>Punct: Măgurice</i>	
217. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița	396
<i>Punct: Popina Blagodeasca</i>	
218. Vlaha, com. Săvădisla, jud. Cluj	398
<i>Punct: Pad (Autostrada Borș-Brașov, tronson 2B, km. 43+000 - 44+000)</i>	
219. Zalău, jud. Sălaj	400
<i>Punct: Dealul Lupului-Aeroport</i>	
220. Zimnicea, jud. Teleorman	402
<i>Punct: Cetate</i>	

1. Acâș, com. Acâș, jud. Satu Mare

Punct: Biserica Reformată

Cod sit: 136722.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 129/2005

Colectiv: Ioan Stanciu – responsabil (IAIA Cluj), Péter Levente Szőcs (MJ Satu Mare)

Biserica reformată din Acâș este singurul element păstrat, aproape intact, dintr-un complex monastic din sec. XII. Biserica este o basilică trinavată romanică, cu două turnuri vestice și cu un sanctuar principal semicircular. Cercetările arheologice au fost începute în anul 1998 în vederea stabilirii fazelor de construcție și de reparații, precum și a identificării eventualelor construcții dispărute ale complexului monastic. Datele obținute prin metode arheologice au fost întregite cu cercetări arhivistice privind clădirea și localitatea, obținându-se date esențiale pentru stabilirea cronologiei intervențiilor și reparațiilor succesive, detectate prin metode arheologice. Informațiile obținute în cursul cercetărilor au fost folosite la întocmirea proiectului de restaurare, executarea acestor lucrări fiind în curs de derulare. În campaniile anterioare a fost descoperită o capelă, anexată la colțul nord-estic al bisericii, un șanț care înconjură incinta medievală a mănăstirii și au fost identificate 70 de morminte în incinta monumentului.

În campania din 2005, au fost deschise trei secțiuni, fiind cercetată zona de NE și SE a bisericii, precum și partea centrală al capelei. SVI, având dimensiunile de 2,5 x 5 m, a fost deschisă în axa de E-V a capelei, între SV, SIII și SVII cercetate anterior. În zona mediană a acesteia a fost păstrat un murtor de 0,3 m lățime. A fost dezvelită aici fundația închiderii estice, semicirculară a capelei, precum și nivelele de dărâmare a zidurilor acestei construcții. În interiorul capelei a fost identificat un mormânt de inhumatie (M72), fără inventar, așezat aprox. în axul capelei. Partea nordică a mormântului a fost deranjată de o groapă de var, care a ocupat toată jumătatea nordică a capelei. Groapa a fost adâncită în solul steril, pornind de sub nivelele de dărâmare a capelei. Avea un fund plat, aprox. rectangular, peretele nordic fiind reprezentat de fundația capelei. Dat fiind această situație, în această zonă nu se putea observa stratul de construcție sau nivele de podea din interiorul capelei. Totuși pe baza surprinderii starturilor de dărâmătură se poate data abandonarea și dărâmare a capelei în cursul sec. XVI.

SXIV, având dimensiunile de 2 x 2 m, a fost deschisă la 6 m de colțul sud-estic al bisericii, spre S, pe locul unui bazin colector de ape pluviale. SXV, având dimensiunile de 2 x 2 m, la 6 m de colțul nord-estic al bisericii, spre N, pe locul unui bazin colector de ape pluviale. În aceste secțiuni au mai fost identificate încă cinci inhumatii (M71, M73–M76), precum și un nou segment din traseul șanțului care înconjură incinta medievală a mănăstirii. Aceste morminte se pot grupa în cele două orizonturi de inhumatie observate deja în cursul

campaniilor anterioare: cel medieval, folosit din sec. XII, până în sec. XVI, iar cel modern de sec. XVIII-XIX, atribuit preoților care slujeau în biserică și familiilor lor. La craniul din M76 s-a păstrat un fragment dintr-o bonetă, pe suport textil, executat din fir metalic (bronz argintat/aurit) cu mărgelile de diferite dimensiuni și culori, precum și pandantive mici. Piesa este tipică vestimentației feminine de sec. XVIII.

Problema celorlalte elemente din complexul monastic, claustru, eventual casă abațială, rămâne în continuare o problemă deschisă. Sondarea incintei fiind executată în campaniile anterioare în proporție de 30%-40%.

Planșa 1

Abstract:

The Calvinist Church of Ákos is among the best preserved Romanesque monuments of Transylvania, belonging to a dissolved monastery. The archaeological research was started in 1998 in order to identify the building phases and the disappeared elements of the monastic complex and until 2005 five research campaigns were carried out. During these campaigns the foundations of a chapel was identified on the north-eastern corner of the former abbey church. In addition, a ditch surrounding the medieval complex was excavated and 76 burials were identified in the excavated area. Three trenches were opened on the southern and northern side of the abbey church, during the 2005 campaign. The foundation of the semicircular sanctuary of the chapel was identified and a big pit for lime in the northern part of the chapel. The stratigraphy dated the abandonment and demolition of the chapel in the 16th century. The sections SXIV and SXV were opened in the south-eastern and north-eastern part of the church, at the place of a projected water collector. A part of the surrounding ditch and five burials were identified there. The burials can be grouped in two horizons: the medieval burials, from 12th to 16th century and the burials belonging to the priest families, dating 18th and 19th century. Burial M76 has at the cranium the remnants of a head-dress, a usual piece of the female costumes of the 18th century.

2. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]

Punct: Cetate

Cod sit: 60892.08

Autorizația de cercetare sistematică nr. 64/2005

Colectiv: Alexandru Barnea – responsabil (IAB, FIB), Ioana Bogdan-Cătănciu (IAIA Cluj), Carol Căpiță, Cristian Olariu (FIB), Robert Constantin, Mihai Ionescu (MA Mangalia), Emilian Gamureac (MCC), Mihai Severus Ionescu (Baza Aeriană 90 Otopeni), Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Adriana Panaite (IAB), Gheorghe Papuc, Gabriel Talmațchi (MINAC), Emiko Sakamoto, Simona Pastor (studenti FIB), Daniel Dragomir, Ștefan Slătineanu, Ene Daniel (absolvenți FIB), Iulia Saulea (masterand FIB), Linda Ellis, P. Foschi (San Francisco State University)

Obiective:

- continuarea cercetărilor în sectoarele Poarta de N, A, CI, D, anexa fortificată, platou E, în vederea clarificării situațiilor apărute în respectivele sectoare;
- verificarea cercetărilor geofizice și geomagnetice întreprinse de ing. Florin Scurtu în sectorul B;
- realizarea de sondaje și secțiuni în sectorul *basilica coemeterialis*, în vederea stabilirii limitelor necropolei romano-bizantine;
- realizarea de lucrări de conservare primară, cu precădere în sectorul A.

Sector A

Mihai Severus Ionescu, Emiko Sakamoto, Simona Pastor

În campania iulie-august 2005 cercetarea a urmărit continuarea săpăturii în secțiunea S2 și deschiderea unei noi secțiuni, S3, urmărind în principal punerea în evidență a străzii ABV2 și a edificiilor adiacente acesteia. Săpătura a început în anul 2003 prin deschiderea secțiunii S1, continuată în anul 2004 împreună cu o altă secțiune, S2. Ideea era să reușim în timp dezvelirea întregii străzi ce traversa probabil de la E la V întreaga suprafață nordică a cetății, de la turnul 2 la turnul 11, mergând aprox. paralel cu *via principalis*.

Anul acesta a fost continuată cercetarea în S2 (secțiune de 15 x 3 m), urmărindu-se dezvelirea ultimului nivel al străzii, ce a fost pus de altfel în evidență în 2004, la -0,60 m, fiind compus din piatră de calcar de dimensiuni relativ mari (0,20-0,30 m). Strada se întinde pe întreaga lungime a secțiunii și la aprox. aceeași adâncime. În profilul de N al acesteia a fost surprins încă din anul 2004 o parte din trotuarul edificiului A8, precum și intrările în încăperile denumite ulterior α și β . Pe nivelul străzii au fost descoperite fragmente ceramice, sticla, precum și două monede de bronz, toate romane târzii.

A fost deschisă apoi o nouă secțiune: S3, de 15 x 3 m, compusă din cinci carouri de 3 x 3 m, lăsându-se ca și între S1 și S2, un martor de 1 m. Săpătura a început în S3 de la E la V. La -0,18 m a apărut un zid de piatră legată cu pământ, orientat N-S, ce dispare în profilul estic al secțiunii și suprapune un mic pavaj, compus din bucăți de cărămidă, aflat la -0,25 m. Tot în c. 1, în profilul sudic și la 2,60 m de profilul estic, a apărut limita unei intrări lată de 1,70 m și îngustată spre E cu 0,60 m, îngustare efectuată însă cu o placă masivă de piatră lată de 0,60 m. Ea corespunde intrării găsite încă de anul trecut în S2. La 4,30 m de capătul estic al secțiunii, la adâncimea de -0,20 m a apărut un alt zid, lat de 0,65 m, legat cu pământ, ce traversează și el de la N la S secțiunea, dispărând în profilele de S și N ale acesteia. Acesta are poziționată central o intrare, lată de 1,38 m, îngustată ulterior spre N cu 0,70 m, cu patru blocuri mari de piatră. La 0,80 m de zidul vestic al încăperii α apare din profilul de S, la -0,20 m o intrare, lată de 1,50 m, compusă dintr-un prag masiv de piatră. Un alt zid, aflat la aceeași adâncime, legat cu pământ și orientat tot N - S a apărut la -0,40 m de zidul de V al încăperii α . El se întreșese și este perpendicular pe un altul orientat E-V, zid ce apare din profilul sudic, pe o lungime de 10,30 m și o lățime de 0,30 m în c. 3 și 0,65 m în c. 5 (de fapt zidul apare întreg spre sfârșitul c. 5, dispărând în profilul vestic al secțiunii). La 0,75 m de marginea vestică a zidului de care vorbeam mai sus și la -0,20 m apare o intrare lată de 1,65 m.

Deja la adâncimea la care s-a ajuns, datele existente permit tragerea concluziei că secțiunea nou deschisă

suprapune un mare edificiu, numit încă de anul trecut A8, compus din trei încăperi, α , β și γ , fiecare încăpere având propria intrare. Săpătura în adâncime a pus în evidență noi informații.

Astfel, în încăperea pe care am numit-o α , în dreptul intrării în aceasta, a apărut la -0,55 m un pavaj compus din blocuri mari de piatră având lățimi cuprinse între 0,40 m și 0,75 m. Acest rând de blocuri nu dublează spre N numai intrarea în încăperea α , ci urmăresc spre E și zidul cu intrarea ce permite comunicarea între încăperile α și β . În interiorul încăperii, la -0,70 m, apare o podea compusă din pământ bătătorit, fragmente minuscule de cărămidă și bucăți de calcar lustruit de o îndelungată folosință.

Situația din încăperea β se prezintă puțin diferit. Și aici, în fața intrării, la -0,55 m apar lespezi de piatră, dar acestea au lățimi mai mari, de 0,50-0,60 m și lungimi de 0,70-0,75 m. În colțul de NV al încăperii apare un fus de coloană adosat zidului vestic al camerei. Fusul de coloană din calcar stă la adâncimea de 1,65 m pe o fundație de calcar acoperită cu lut bătătorit. Deci în interiorul încăperii β apar doua niveluri de calcare, unul compus din lespezi masive de calcar ce pavează întreaga porțiune din încăperea descoperită, aflate la -0,55 m și un altul compus din aceleași lespezi, păstrate însă doar în fața intrării, în restul încăperii podeaua fiind alcătuită din lutuială aflată la -1,15 m, ce a stat inițial la baza pavajului interior. În ceea ce privește coloana, situația este mai greu de explicat. Resecționarea încăperii a pus în evidență o scoateră suprapusă de lutuială ce susține pavajul, ce ar putea sprijini ideea că fusul a susținut acoperișul unui demisol, înainte însă de pavarea curții.

În ultima încăpere, γ , la -0,60 m, lângă zidul ce mărginește la E încăperea, a fost găsit un fragment de altar cu o inscripție inedită pe el: DEAE.SEICESI.EITYCES.M. Lipit de profilul vestic al secțiunii (-0,40 m) a fost identificat un *dolium*, cu diametrul de 1,20 m și grosimea peretelui de 4 cm. Lângă acesta și puțin mai jos a fost identificat un altul, contemporan, având diametrul de 1,10 m și grosimea peretelui de 2,5 cm. În acesta, la -1,20 m a fost găsit un strat de pământ negru cu bucăți mari de cărbune (3 cm), fragmente de cărămidă arsă, zgură și sticlă vitrifiată. La -1,35 și 0,10 m de fundul chiupului a fost identificat un strat de lutuială galbenă foarte bine bătătorită. Probabil al doilea chiup descoperit a fost primul dezafectat, în timp ce primul încă funcționa. Tot în această încăpere, pe întreaga lungime a zidului estic și pe o lățime de 1 m, a fost resecționată încăperea până la adâncimea de 2 m. La -1,85 m a fost găsită o amforetă pontică intactă.

În următoarea parte a campaniei au fost desființate martorii dintre secțiunile S1 și S2 și secțiunile S2 și S3. Desființarea martorului ce mărginea la N edificiile A6 și A7 a pus în evidență pavajul din fața intrării în A6 β , trotuarul din fața aceleiași încăperi (dreapta intrării), blocajul intervalului dintre A6 și A7 precum și o porțiune din trotuarul aflat în fața edificiului A8, foarte frumos realizat. De remarcat îngustarea progresivă a trotuarului din fața celor două edificii (de la 0,60 m în fața încăperii α , la 0,10 m la colțul încăperii β), îngustare ce corectează asimetria celor două edificii în raport cu trama stradală.

În ceea ce privește martorul ce mărginește la S edificiul A8, desființarea acestuia a pus clar în evidență intrările în cele trei încăperi ce compun edificiul. De remarcat frumusețea zidului, a trotuarului și a pragului A8 α aflate în întregime sub

martor, precum și informația că zidul sudic al încăperii este adosat încăperii β . De asemenea, zidul ce urmărește în aceeași încăpere profilul estic, este adosat și el zidului sudic și reprezintă probabil o recompartimentare târzie a încăperii α . Desființarea spre V a matorului a pus în evidență la fel de bine trotuarul (lustruit de o îndelungată călcare), pavajul din fața intrării în încăperea β , precum și blocul masiv de piatră ce flanchează la E încăperea γ . În stânga intrării nu avem trotuar, acesta fiind scos, dar încă din faza de funcționare a edificiului. În sfârșit, foarte important a fost faptul că în fața încăperii A8 β și A6 β , pe întreaga lățime a străzii, a fost pus clar în evidență pavajul străzii ABV2 excelent păstrat.

Sector A (Cartier Al. Barnea)

Adriana Panaite, studenți FIB

În perioada iulie-august 2005, pe șantierul arheologic Tropaeum Traiani au fost reluate cercetările în sectorul A, în cartierul roman târziu situat la N de *via principalis*, în imediata vecinătate a porții de E și a zidului de incintă. Cercetarea din această zonă continuă cercetările efectuate anterior de prof. dr. Alexandru Barnea, în perioada 1968-1974¹ și de Liana Oța, cercetător la Institutul de Arheologie, în perioada 1995-1997².

În continuarea vechilor secțiuni, care au fost curățate și rectangularizate din nou, a fost trasată SX, orientată E-V, așezată între bornele 25 și 26, la V de strada AV1, cu dimensiunile 14,25 x 2 m. Secțiunea a fost împărțită în 7 carouri, țărșul cu numărul 0 fiind plasat în capătul estic al acesteia. După înlăturarea stratului vegetal și a dărâmăturii, pe toată lungimea secțiunii, a fost dezvelit un zid, orientat aprox. E-V, lucrat din piatră legată cu pământ. Acest zid reprezintă latura nordică a edificiului A5 identificat în cercetările anterioare³. Grosimea zidului variază între 0,80 și 1,10 m și se păstrează pe o înălțime de 1 m; este lucrat din blochete fasonate, dimensiunile lor fiind de cca. 0,20 x 0,20 x 0,15 m; zidul prezintă în elevație 4-5 asize bine păstrate; dimensiunea unei asize este de cca. 0,18-0,20 m. În caroul 1 zidul a fost spart de o coloană prăbușită spre interiorul edificiului; coloana refolosită bănuim că făcea parte din elevație, fiind încastrată în aceasta; dimensiunile acesteia sunt: d=0,35 m, l=1,30 m. În c. 5 zidul este mai gros, 1,10 m; în această porțiune zidul prezintă o nișă cu dimensiunile de 0,30 x 0,30 x 0,70 m; deoarece dimensiunea acesteia corespunde cu cea a piciorului roman credem că ea nu este întâmplătoare, mai mult, coroborând aceste date cu dimensiunea zidului în această porțiune credem că aici ar fi putut fi încastrat în zid un pilon, un stâlp de susținere, ceea ce înseamnă că edificiul ar fi avut și etaj. În interiorul edificiului la adâncimea de -1,10 a fost identificată podeaua edificiului realizată din lut galben curat și foarte bine bătut, grosimea acesteia fiind de aprox. 0,10 m și care nu se păstrează uniform în tot edificiul; pe podea, aprox. în centrul edificiului a fost identificată o zonă de arsură de formă circulară, de undeau fost recuperate mai multe fragmente ceramice.

Pentru a putea avea întreg edificiul degajat a fost reluată și adâncită vechea secțiune SXI 1997 până la nivelul podelei, ulterior matorul dintre vechea și noua secțiune fiind desființat. În același scop, al dezvelirii în suprafață a edificiului A5, secțiunile amintite mai sus au fost extinse spre V pentru a se putea obține închiderea edificiului pe această latură. Zidul vestic, parțial identificat de cercetările anterioare, are o grosime de 0,55 m la partea superioară și se păstrează pe o

înălțime care variază între 0,70 și 1 m, cca. 3-4 asize, dimensiunea aproximativă a unei asize variază între 0,13 și 0,16 m; zidul prezintă cel puțin două asize; s-ar putea însă ca ultima asiză vizibilă la nivelul podelei să reprezinte un traseu anterior de zid refolosit de edificiul A5. În exteriorul acestui zid a fost identificat un alt zid, adosat acestuia și orientat spre V; a fost dezvelită doar fața nordică a acestuia; în acest moment nu putem spune mai mult despre acest zid (cărui edificiu îi aparține, datare etc.), lucrul acesta va fi posibil abia în campania viitoare, când cercetarea se va extinde spre V.

În interiorul edificiului A5 la nivelul podelei, îngropată în aceasta, de-a lungul zidului nordic se vede, puțin deviat de la traseul zidului, un șir de pietre care aparțin unei structuri anterioare edificiului, poate dintr-o stradă, ocupată în ultima fază a cetății de edificiul A5.

Pentru stabilirea raportului cu edificiile anterior cercetate în spațiul dintre A4 și A5 s-a practicat o secțiune (SXII, 2,50 x 10,00 m) între cele două edificii, care s-a oprit la -0,50 m, la același nivel cu strada AV1. S-a putut constata că între cele două edificii a funcționat un culoar de trecere de cca. 1,00 m lățime, care a fost blocat la un moment dat, fiind astfel tăiată legătura cu strada. În aceeași secțiune au mai fost identificate, paralel cu zidul sudic al lui A5, o linie de pietre, paralelă cu zidul mai sus menționat și o zonă compactă de dărâmătură; aceste elemente nu sunt menționate în capitoul din monografie care prezintă rezultatele cercetărilor anterioare din această parte a cetății.

Intrarea în acest edificiu nu a fost încă identificată dar elementele furnizate de profilul estic ne permit să presupunem existența intrării pe această latură; abia la înlăturarea matorului (păstrat încă pentru a se putea evacua pământul din secțiune) vom putea preciza poziția și dimensiunile intrării, precum și raportul acesteia cu strada AV1.

În paralel cu cercetarea propriu-zisă au fost desființati mai mulți matori aflați între secțiunile vechi (perpendicular pe strada AV1 și pe edificiul A3) pentru a se putea pune în valoare ultima fază de locuire a cetății și pentru pregătirea edificiilor deja săpate pentru conservarea primară.

Materialul arheologic recoltat (ceramică, fragmente de sticlă, fier, bronz și oase animale) cu excepția monedelor, aduse la București la IAB, a fost depozitat la Muzeul din Adamclisi.

Sector B

Emilian Gamureac, Daniel Dragomir, Ștefan Slătineanu

Cercetarea arheologică din sectorul B al cetății Tropaeum Traiani, campania 2005, a avut drept scop pe de o parte verificarea rețelei stradale și a edificiilor existente și pe de altă parte verificarea rezultatelor cercetărilor geofizice mai vechi ale ing. Florin Scurtu, precum și verificarea stratigrafiei sectorului B.

Zona cercetată prezintă urme de intervenții arheologice mai vechi, superficiale, care pot data de la sfârșitul sec. XIX sau începutul sec. XX.

Au fost identificate un număr de secțiuni majoritatea orientate E-V cu adâncimea de până la 0,30 m trasate cu scopul dezvelirii unor ziduri ce par a face parte dintr-un edificiu de mari dimensiuni, respectiv 15 x 30 m, compartimentat. De asemenea a fost identificată și o altă secțiune mai veche din aceeași perioadă, cu dimensiunile de aprox. 8 x 5 m și adâncimea de cca. 3-4 m, parțial colmatată.

Aceste intervenții sunt neidentificate în literatura de specialitate sau în documentația de șantier.

Harta cercetărilor geofizice indică anumite anomalii parțial verificate în urma cercetărilor arheologice în această zonă, care indică o asemănare cu traseul zidurilor dezvelite de intervențiile mai vechi din acest sector.

Au fost trasate șase secțiuni și trei carouri cu dimensiunile: S1, S2, S3 de 2 x 10 m, orientate N-S; S4, S6 de 2 x 17,5 m orientate N-S; S5 de 4 x 2 m orientat N-S; precum și cas. C1, C2, C3 cu dimensiunile de 3 x 4 m.

S1, S2, S3 au dus la dezvelirea ultimului nivel de călcare (NVIA) al cetății romane târzii, nivel databil pentru sfârșitul sec. VI - începutul sec. VII p.Chr.

Strada identificată și în sectorul A, traversează *cardo* în perimetrul cuprins de bornele 21, 22 și 28, în direcția E-V până în zona basilicii de marmură. Strada are o lățime de cca. 4,80 m, și a fost dezvelită pe o lungime de cca. 8 m, la adâncimea de 0,60 m. Această stradă, acoperită de un strat gros de dărâmtură, este nepavată din lut gălbui – cenușiu bătătorit, conținând fragmente ceramice și pietre.

Pe latura de N a străzii a fost identificată o clădire care ar putea avea funcțiunea de locuință, a cărui colț de zid a fost descoperit în S1. Zidurile acestei clădiri sunt construite din piatră legată cu pământ, cu lățimea de 0,70 m. În interiorul acestei construcții au fost descoperite fragmente de *dolium* (S2) diferite alte fragmente ceramice romane târzii provenind de la amfore orientale, oale provinciale vest-pontice și fragmente de sticlă databile pentru sec. V-VII p.Chr. Podeaua din lut galben a fost descoperită la adâncimea de 0,55 m.

La S de strada menționată a fost descoperit în S1, S2, S3, c. 5, un zid din piatră legată cu pământ de 0,80 m lățime și care pare a se continua pe direcția E-V pe o lungime de aprox. 0,30 m, formând latura de N a unei construcții cu funcționalitatea încă necunoscută.

În vederea determinării limitei de S a acestei construcții, au fost trasate două secțiuni S4 și S6 de 2 x 17,5 m lungime, pe aliniamentul N-S. aflate la S de S2 și S3, precum și cas. C1, C2 și C3 la V de S3 și S4.

Atât C3 care a confirmat continuarea zidului și a străzii spre V, cât și S4 și S6 au dus la descoperirea în interiorul acestui edificiu resturile unui pavaj parțial defăcut, (vizibil în C3, S3 și S4) din blocuri mari de piatră de formă rectangulară, îngrijit fasonate, precum și un nivel de călcare la adâncimea de 0,80 m. Tot în S3 și S4 au fost descoperite alte două ziduri paralele, orientate E-V din piatră legate cu pământ, cu lățimea de 0,70 m, ultimul parțial demantelat în S4, și care susțin interiorul acestui edificiu.

La S de acesta a fost descoperit un pavaj din piatră, care constituia un nivel de călcare la adâncimea de 0,70 m, iar la S de acesta, colțul de NV al unei clădiri de asemenea din piatră legată cu pământ. Este de remarcat faptul că în timpul dezvelirii acestui pavaj format din blocuri de piatră neregulată, a fost identificat și un nivel de călcare superficial din lut galben, care acoperea superficial pavajul parțial defăcut. Cas. XC1 și C2 deschise la V de S4, au dus la identificarea unui alt colț sud-estic al unei alte clădiri din piatră legată cu pământ, a cărui zid are lățimea de 0,70 m. Distanța dintre zidul de pe latura de N a acestei clădiri și următorul zid de la S de acesta este de 7,5 m, în interiorul acestui spațiu existând un pavaj. La S de acesta se află un alt zid cu aceleași dimensiuni, paralel cu primele două și orientat E-V demantelat în S4. La S de acesta, se află suprafața pavată și care continuă la S cu colțul unei alte clădiri.

De remarcat faptul că deasupra acestui pavaj a fost identificat un nivel superficial de lutoasă care poate sugera refolosirea edificiului sau a unei părți a acestuia în ultima fază de locuire a cetății. Aceiași situație este întâlnită și în S4 c. 1 și 2 unde dale masiv ale pavajului au fost descoperite în poziție deranjată, verticală, indicând încercări de scoatere de la locul lor. Deasupra acestor porțiuni de pavaj este identificat deci ultimul nivel de călcare lutoasă, extrem de superficial.

În S6 a fost descoperită o construcție de formă circulară, posibil un depozit de cereale, cu diametrul de maxim 2 m, și care a fost construit la nivelul pavajului. În interiorul acestui perimetru a fost descoperită și partea inferioară a unei pietre de măcinat de mari dimensiuni, păstrată intactă.

La S de această zonă, a fost identificată o secțiune mai veche cu dimensiunile de aprox. 8 x 5 m și adâncimea de cca. 3-4 m, parțial colmatată.

S-a trecut la deschiderea în peretele de V al unei noi secțiuni S5, cu rolul de sondaj stratigrafic, în vederea curățirii și răzuirii profilului. De asemenea, în această secțiune a fost identificat și un zid din piatră legată cu pământ orientat E-V. Stratigrafia din S5 este următoarea:

- strat vegetal (posibil cu rămășițe din NVIA) puțin identificabil datorită surpării marginilor acestei secțiuni mai vechi;
- h -0,50 -0,90 m nivel de culoare cenușie format din pietre și fragmente de cărămizi și fragmente ceramice romane târzii;
- h -0,90 -1,25 m nivel călcare cenușiu deschis din lut bătătorit cu urme de cenușă și cărbuni, foarte consistent amestecat cu urme de cenușă și cărbuni. Nivelul stă pe o șapă de mortar groasă de 3 cm;
- h -1,25 -1,50 m nivel refacere cenușiu închis conținând un as de la Hadrian bătut la Roma 128-132 p.Chr. Este o nivelare masivă care atestă o perioadă de reface a cetății și care a antrenat din altă parte moneda și alte fragmente ceramice;
- h -1,50 -1,80 m nivel gros de culoare galbenă cu urme de arsură, și care stă de asemenea pe o șapă de mortar foarte subțire. Conține materiale diverse precum fragmente de oale, buze de amfore, fragmente de opaiț, sticlă;
- h -1,80 -2,20 m în partea de S a S5 a fost descoperit interiorul unei construcții cu instalație de *hypocaust* cu zid din cărămidă legată cu mortar și pavaj din cărămizi. În partea de N a S5 a fost atestat un nivel de dărâmtură și mortar. Mai jos există încă un nivel din lut cenușiu în care a fost descoperită o monedă de la Constantin II bătută la Nicomedia între 330-335 p.Chr.;

În privința materialelor descoperite acestea sunt constituite din:

- 10 monede sec. II-V p.Chr. (nici o monedă de sec. VI p.Chr) cea mai timpurie de la Hadrian (identificare Andrei Gândilă, Cabinetul numismatic al MNIR); piese din os (2 plăcuțe din os cu perforări la ambele capete și decorate cu motive în cercuri concentrice); cuie de fier și piroane; fragmente de sticlă; oase de origine animală; un fragment de statuie din marmură refolosit; ceramică: *dolia*, amfore romane târzii LR1, LR2, amfore de provizii, oale provinciale vest pontice sec. V-VII, fragmente platouri, fragmente opaițe de sec. VI p.Chr, fragment tubul de instalație de încălzire, fragmente tub de apeduct.

Sector CI

Gheorghe Papuc, Gabriel Talmațchi

În cadrul campaniei arheologice din anul 2005 din sectorul CI al cetății Tropaeum Traiani au fost continuate

cercetările după o întrerupere de un an. Astfel s-au obținut noi informații privind imaginea de ansamblu a complexelor de locuire târzie din această parte a cetății. Au fost trasate două noi secțiuni CS 11 și CS12) cu dimensiunile de 15 x 3 m, la 1 m de secțiunile cercetate anterior.

În cele două secțiuni realizate, în afara unui material litic și ceramic provenit din dărâmăturile ce caracterizează ultimul (penultimul) strat arheologic al cetății, au apărut resturile a cel puțin două sau chiar trei edificii. În CS11, pe fondul unei variații a terenului au apărut la doar -0,25 m o latură a unui edificiu târziu, sub forma unui zid legat cu pământ și cu o grosime de 1,50-1,60 m. Acesta era compus din blocuri mari și mici de piatră, apare cu precădere în această secțiune și foarte vag în cea de-a doua, fiind distrus pe o mică porțiune în interiorul secțiunii CS11, cu urme de demantelare, fapt care ne-ar putea oferi ideea creării unui eventual loc de trecere. În interiorul și exteriorul acestui edificiu s-a degajat un strat amplu de dărâmătură, format din bucăți de piatră, fragmente de țiglă, cărămizi, resturi de olane și numeroase bucăți de chirpic. De asemenea, a fost identificată până la podeaua sa, la -1,10 -1,20 m, o mare cantitate de cenușă și fragmente de sticlă topită, urme ale unui puternic incendiu fiind identificate peste tot. Am considera, în mod ipotetic, acest incendiu datorat invaziei avarice de la momentul anului 586 p.Chr. Tot în cadrul aceleiași secțiuni, în capetele sale am identificat alte două ziduri. Cel dinspre E este realizat din bucăți de piatră medii și mici legate cu pământ, orientat S-N, ce pătrunde și este mult mai bine reprezentat în cea de-a doua secțiune. În cel de-al doilea capăt, spre V, apare latura unui alt edificiu, de asemenea compus din bucăți de piatră legată cu pământ, dar de data aceasta bucățile sunt uniforme din punct de vedere al dimensiunilor și total diferite ca imagine de ansamblu față de celelalte două. Această latură a edificiului apare și în secțiunea CS 12 și se întrerupe pe la mijlocul ei, lăsând și aici imaginea posibilității existenței unei mici porțițe de acces.

Revenind la zidul dinspre E după cum am mai menționat, el apare și în CS12, având o lățime de 1,20 m. El continuă până în mijlocul c. 4, de unde pare a fi puternic martelat, revenind abia în c. 5, dar mai îngust, de 0,76 m. Cu alte cuvinte, între cele două părți de zid intervine un spațiu de aprox. 1,60-1,70 m lungime și 1,20 m lățime, unde pare a fi amenajată o porțiță sau un culoar de acces, realizat posterior zidului, având de o parte și de alta praguri de intrare-ieșire. Acest zid pare a fi construit peste un altul, făcut tot din bucăți de piatră legate cu pământ, dar având și zone amenajate cu chirpic, perfect nivelate, așa cum am putut observa în caroul 8. Pe latura de N apar două mici spații (cămăruțe?) de 1 x 1 m, respectiv 1 x 0,50 m. În acest stadiu al cercetărilor nu îi putem încă cunoaște rolul și funcționalitatea lor. Tot în această secțiune, în c. 1, în colțul de NV mai apar resturile unui alt zid compus din bucăți medii și mici de piatră amestecate cu pământ, acesta fiind orientat E-V. El pare a intersecta un rest de stradă, destul de distrusă, surprinsă pe alocuri doar pe 1 m. Din aceeași secțiune, din umplutură, au apărut două monede de bronz: prima (la -0,50 m) este un antonian *fourrée* databil în sec. III p.Chr, iar cea de-a doua (la -0,25 m) este un *folles* de la Iustinian. Și în această secțiune a fost degajat un strat bogat de dărâmătură, fiind descoperite fragmente ceramice din sec. V-VI p.Chr, sticlă, bucăți de chirpic ars etc.

Sperăm ca următoarele cercetări să ne ofere mult mai multe date, al căror suport arheologic să ne permită

rezolvarea majorității problemelor apărute în prezenta campanie.

Sector Sud Basilica D

Cristian Olariu, Iulia Saulea, Daniel Ene

Obiectivele cercetării au fost extinderea cercetării spre S în vederea clarificării situației cartierului afla la S de basilica D (cu transept), a relației acestuia cu basilica D și cartierul PES-MS; completarea imaginii cartierului adiacent la S de basilica D prin extinderea cercetării în suprafață și spre S.

În acest scop, s-a continuat cercetarea în secțiuni trasate anterior, cum ar fi S37, S35, S32, S38. Totodată, au fost deschise noi secțiuni: la S de S35, S40, orientată E-V, dimensiuni 8,80 x 2,50 m; la S de S2, S42, orientată E-V, dimensiuni 8 x 4 m; la S de S28, S43, orientată E - V, dimensiuni 9 x 2,50 m; la S de S37, S41, orientată N-S, dimensiuni 5 x 3 m. Au fost desființați și mai mulți martori (S26-29-31; S18-19; S37-cardo; S41-cardo) în vederea dezvelirii unor edificii și completării imaginii asupra acestora.

La desființarea matorului dintre S26-29-31, s-a observat că zidul de E al edificiului devine absidat începând de la o distanță de 2,10 m față de profilul de S, reprezentând probabil o adăugire ulterioară. De asemenea, în S29, la -0,65 m, a fost identificat un zid orientat N-S, gros de 0,54 m și în care se găsește o intrare directă dinspre cardo, lată de 1,20 m. Tot în S29, la -1,20 m, a fost descoperită o pilă de *hypocaust*.

În matorul dintre S26 și S29 a fost descoperită o monedă de bronz bine păstrată datând de la Iustin al II-lea (565-578) emisă probabil în al doilea an de domnie; au mai fost recuperate un fragment de os prelucrat, perforat și un obiect format dintr-un inel de bronz și plumb turnat în mortar folosit ca greutate (pond, în greutate de 109 gr. 4 uncii). În cursul desființării matorului situat la S de S29, S26, S25 au fost descoperite mai multe fragmente de *dolium* și o monedă de bronz ilizibilă, cu diametrul de 1,4 cm, la -0,59 m.

De asemenea, a fost continuată cercetarea în S32, deschisă în campania din 2004, la S de S22-24, orientată E-V, cu dimensiunile de 9 x 2,50 m. La adâncimea de -0,70 m, a fost înregistrat un nivel de locuire format din pământ cenușiu bine tasat, cu urme de arsură și cărămidă pisată. La -0,60 m au fost recuperate mai multe fragmente de *dolium* și un fragment arhitectonic din piatră, probabil dintr-un capitel.

În S35 s-a ajuns până la un nivel de călcare format din pământ cenușiu bine tasat, având în componență fragmente de cărămidă pisată și identificabil în c. 1 și 2, la o adâncime de -0,63 m. În aceeași secțiune, au fost descoperite două fragmente de opaiț (c. 1, -0,30 m) și o monedă de bronz, (c. 2, -0,50 m), din păcate ilizibilă.

În vederea lărgirii orizontului stratigrafic s-a continuat cercetarea în S37. În c. 1 la -0,36 m a fost reperat și înregistrat un nivel de călcare din pământ cenușiu bine tasat, având în componență fragmente de cărămidă, cărbune și spart de dărâmătură; acest nivel a fost surprins și în S35 la aceeași adâncime. În c. 2 la -0,52 m a fost identificat și înregistrat un alt nivel de călcare. După îndepărtarea nivelului de dărâmătură surprins la -0,70 m, cercetarea a fost oprită la -0,99 m pe un nivel de incendiere (pete galbene de chirpic tasat și arsură).

Situația din S38 este ceva mai complexă. Aici cercetarea începută anul trecut a continuat. În partea de E, la -0,63 m, a fost identificată o stradă orientată N-S, pavată cu piatră. Apoi, zidul care aparține edificiului identificat în campaniile

anterioare (S17, 27, 30) are, în S38, o intrare blocată, lată de 1,56 m și se continuă spre S, intrând în profil. În partea de E a acestui zid a fost descoperită o bordură din pietre lustruite. În interiorul acestui edificiu, la -0,74 m, a fost descoperit un nivel de călcare (identificat și în S32, S40), format din pământ cenușiu bine tasat, cu urme de cărămidă.

Spre V, la -0,73 m, a fost descoperit un nou zid, gros de 0,63 de m și orientat NV, din piatră legată cu pământ, foarte probabil dezafectat de edificiul care îl suprapune. În extremitatea de V a secțiunii, la -0,88 m, a fost descoperit un nou nivel de călcare format din lut galben cu urme de arsură, databil printr-o monedă de bronz (-0,88 m), din păcate ilizibilă. Tot aici, la adâncimea de -1,30 m au fost găsite fragmente de ceramică Latène, lucrate la roată, de culoare neagră cu firnis, precum și un fragment ceramic cu *dipinti*.

Pentru a se clarifica situația apărută în S35, la S de aceasta a fost deschisă o nouă secțiune S40, orientată E-V, cu dimensiunile 9 x 2,50 m. Din stratul vegetal au fost recuperate o ansă de opaiț (cruce) din ceramică smălțuită, două monede romane de bronz foarte prost păstrate, mai multe fragmente de opaiț datate în sec. VI-VII p.Chr. În c. 1, la -0,16 m imediat sub stratul vegetal a fost reperat un pavaj din dale de cărămidă spart de dărâmtură. Tot în caroul 1, la -0,20 m a fost înregistrat un nivel de călcare format din pământ cenușiu bine tasat.

În c. 2 și 3 după îndepărtarea unui masiv nivel de dărâmtură format din *tegulae*, cărămidă, chirpic și piatră, la adâncimea de -0,58 m a fost înregistrat un alt nivel de călcare. În c. 3, la -0,89 m a fost identificat un zid din piatră legată cu pământ, orientat N-S, lat de 0,65 m, probabil continuarea celui din S35. La V de zidul menționat a fost identificat un nivel de călcare la cca. -0,72 m, lipit de zid. Acesta este format din lut galben și fragmente de cărămidă pisată. În c. 2 la -0,86 m a fost descoperit conturul unui *dolium*. În interiorul lui s-au găsit fragmente din partea sa superioară, fragmente de *tegulae*, cărămizi precum și fragmente ceramice tipice pentru perioada târzie a locuirii în cetatea Tropaeum Traiani.

La S de S37, lăsându-se un martor de 1,50 m, a fost deschisă o nouă secțiune S41, orientată N-S cu dimensiunile de 5 x 3 m. Imediat sub stratul vegetal a fost reperat un zid din piatră legată cu pământ, orientat SV-NE, lat de 0,60 m, continuare a zidului ce apare în profilul dinspre *cardo*. La S de zid cercetarea s-a oprit pe un nivel de dărâmtură format din *tegulae*, cărămizi, piatră și fragmente ceramice. În partea de N a secțiunii a fost identificat nivelul de incendiere înregistrat și în S37 la aceeași adâncime, de -1 m.

La E de S28, în vederea clarificării situației apărute în această parte a sectorului, a fost deschisă o nouă secțiune S42, orientată E-V, cu dimensiunile de 8 x 4 m, împărțită în patru carouri numerotate de la E la V. Imediat sub stratul vegetal în c. 2, 3 și 4, în profilul de S al secțiunii a apărut un zid din piatră legată cu pământ, orientat aprox. NE-SV. În c. 1 a fost descoperit colțul interior pe care acest zid îl face cu un altul orientat N-S și lat de 0,70 m, dar epuizarea fondurilor a făcut ca cercetările să se oprească deocamdată aici.

În vederea completării imaginii asupra sistemului edilitar al cartierului (ce se conturează la S de basilica cu transept) a fost deschisă o nouă secțiune, S43 la S de S28, orientată E-V cu dimensiunile de 9 x 2,50 cm, lăsându-se un martor de 1 m. Imediat sub stratul vegetal a fost recuperat un fragment de capitel. În c. 3 a fost identificat al treilea colț al încăperii ce se conturează atât în S28 cât și în Su3 și care făcea parte probabil dintr-un edificiu cu cel puțin 2 încăperi. Zidul orientat

SV-NE pare să fie comun atât încăperii mai sus menționate cât și al alteia delimitate de cele două ziduri orientate N-S, unul în c. 1 și celălalt în c. 3. Rămâne de cercetat (în campaniile următoare) dacă acestea erau adosate sau țeșute zidului orientat SV-NE. Ne-am oprit pe un nivel de locuire din pământ cenușiu bine tasat, înregistrat la -0,60 m. Pe acest nivel a fost găsită o monedă romană din bronz cu diametrul de 2,5 m datată probabil în sec. IV p.Chr. Pe lângă ceramica tipică perioadei târzii a locuirii la Tropaeum Traiani, menționăm și un fragment arhitectonic cilindric, din marmură, cu diametrul de 8 cm, probabil un fragment dintr-un picior de masă.

Cu toate că extinderea cercetării în acest sector a fost îngreunată de procesul de îndepărtare a movilei de pământ formată de-a lungul timpului în urma săpăturilor arheologice anterioare, rezultatele cercetărilor din această campanie vin să completeze imaginea atât asupra sistemului edilitar din perioada târzie a locuirii din cetatea Tropaeum Traiani, cât și asupra succesiunii stratigrafice în cartierul situat la S de basilica cu transept.

Sector: Necropolă; Anexa Fortificată

Mihai Ionescu, Robert Constantin

S-a urmărit stabilirea evoluției spațiale a necropolei romano-bizantine precum și determinarea limitelor nordice a cimitirului paleocreștin; completarea informațiilor arheologice pentru anexa fortificată; completarea informațiilor planimetrice și stratigrafice privitoare la evoluția spațiului urban între sec. IV-VI p.Chr. pentru sectorul D.

Circumstanțele și datele obținute din evaluări anterioare ale zonei:

- cercetările din necropola târzie au început în anul 1908 când au fost identificate basilica și cimitirul aflat la N de cetate. Până în anul 1997 cercetările s-au concentrat asupra edificiului de cult, o bună parte din necropolă fiind distrusă de lucrările de terasare efectuate în anii '80.

- identificată de Gr. Tocilescu încă din 1891 (plan P. Polonic 1892), care a considerat că reprezintă un rezervor mare de apă. Cercetările la fortificația anexă efectuate până în prezent (M. Sâmpetru, Al. Barnea, M. Ionescu) au stabilit conformația planimetrică a elementelor de apărare (turnuri, cortine) ce delimita o arie pe care unii o consideră și astăzi un bazin de apă.

- rezultatele săpăturilor arheologice efectuate în sectorul D între anii 1891-1974 au fost valorificate în volumul monografic dedicat orașului Tropaeum Traiani (1979). Cercetările ulterioare efectuate în sectorul D de către Al. Barnea și colaboratorii au vizat edificiul basilical (basilica cu transept) precum și anexele acestuia.

Din punct de vedere geologic amplasamentul face parte din podișul dobrogean, pentru zonă fiind caracteristice formațiunile cuaternare reprezentate prin loessuri, macroporice de origine eoliană, prafuri argiloase și argile loessoide.

Dobrogea, regiunea naturală delimitată de Dunăre și Marea Neagră pe trei din laturile ei, are în comparație cu alte unități naturale ale țării, o suprafață restrânsă și totuși, din punct de vedere fizico-geografic, se disting trei unități geomorfologice distincte, rezultat al modelării reliefului în cuaternar.

Podișul Adamclisi definește toată partea vestică a podișului Dobrogei sudice, puternic fragmentată de rețeaua de

văi care se îndreaptă spre Dunăre. Aceste văi, care au o direcție S-N sau SE-NV, împart podișul în numeroase interfluvii înguste.

Necropola:

Au continuat cercetările în S7, secțiune de 8,50 x 2 m, trasată în anul 1997 la NV de colțul basilicii cimiteriale, în continuarea secțiunii S5. Sub un strat de loess provenit dintr-o scurgere laminară datorată configurației terenului s-a ajuns într-un strat brun-gălbui în care au fost identificate fragmente ceramice (romano-bizantine), litice, materiale de construcție (țigle, olane etc.). Cercetarea s-a oprit la -1,70 m în pământ galben. Nu au fost identificate complexe funerare. Materialul descoperit constituie după toate probabilitățile o parte din dărâmătura antrenată a basilicii sau a unor anexe ale acesteia. La N de S7 a fost trasată secțiunea S8, cu dimensiunile de 10 x 2 m. Cercetarea s-a oprit în pământ galben la -1,75 m. La 5 m E de S1 a fost trasată S9, secțiune cu dimensiunile de 6 x 2 m, orientată NV-SE în pantă descendentă spre SE. Stratul de pământ galben a fost identificat la -1,20 m.

La 5 m S de cas. C9 a fost trasată secțiunea S10, orientată NE-SV cu dimensiunile de 9 x 2 m. La -0,40 m în c. 1 a fost cercetat un nivel de dărâmătură constituit din fragmente litice parțial prelucrate. Din acest nivel a fost recuperată o monedă de bronz specifică sec. IV p.Chr. Cum complexul identificat se continua în profilul de E, a fost trasată o casetă, C15, cu dimensiunile de 4 x 4 m, la 1 m E de S10. Stratul de dărâmătură cercetat în S10 se evidențiază și pe toată suprafața lui C10, antrenând material litic, ceramic, de la -0,40 până la -1,30 m față de actualul nivel de călcare.

La -1,30 m a fost descoperit și cercetat nivelul antic de călcare, strat evidențiat prin puternice urma de arsură în unele locuri, până la vitrifiere. Din acest strat au fost descoperite fragmente ceramice specifice sec. IV-VI p.Chr, precum și o monedă de bronz aflată într-o stare acceptabilă de conservare (Valens, poate Valentinian I).

La cca. 265 m SE de fortificația anexă, ca urmare a unor observații mai vechi și mai noi de teren, a fost trasată secțiunea S11, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată E-V, cu panta descendentă spre V. Blocurile de calcar vizibile la nivelul vegetalului, precum și materialul ceramic roman constituie stratul de rulare antrenat în procesul de eroziune a terenului aflat la o cotă mai ridicată.

În capătul de E al secțiunii (c. 10) a fost surprinsă la -0,90 m o amenajare de locuit constituită dintr-o podină de pământ galben groasă de cca. 5 cm, delimitată la V de un rând de pietre ce se constituie într-o relativă linie N-S aflată la cca. -0,70 m. Eroziunea puternică a perturbat stratigrafia reprezentând probabil și motivul principal care a determinat distrugerea complexului (bordei). De remarcat prezența fragmentelor ceramice medievale de tip Dridu alături de artefacte romano-bizantine.

În c. 2, la cca. -1 m a fost descoperit conturul unei gropi de 0,70 x 0,30 m, orientată E-V și marcată la V prin blochete de calcar. Groapa adăpostea mormântul de inhumație al unui copil. Scheletul aflat într-o stare avansată de degradare era orientat E-V, craniul la V (privirea la N) cu corpul circuit pe partea stângă. Nu dispunea de inventar funerar. Până la efectuarea unor cercetări exhaustive în zonă considerăm acest complex funerar izolat ca aparținând unor populații alogene ce au locuit în perioada târzie la Tropaeum Traiani (poate în anexa fortificată).

Anexa fortificată:

În interiorul anexei, la colțul de SV, a fost trasată secțiunea S1, cu dimensiunile de 6 x 2 m, orientată NV-SE.

Prin curățarea elevației embletonului ce a aparținut cortinei anexei a fost pusă în evidență modalitatea de adosare a acesteia pe incinta orașului Tropaeum Traiani.

Substrucția zidului de incintă pe latura de S este constituită dintr-o fundație seacă constituită din piatră parțial prelucrată sau refolosită (fragment dintr-o coloană de calcar), amestecată cu fragmente ceramice cu o grosime de cca. 0,30 m. Față de plinta zidului patul de așteptare este ieșit în exterior cu 0,20 m. Pe el s-a așezat un alt strat, de 0,60-0,70 m, constituit din piatră legată cu mortar, ce conține și cărbune pisat.

Stratigrafic a fost surprinsă groapa de demantelare identificată și cu alte ocazii⁴, nivelul de construcție reprezentat de groapa de fundație, un nivel de incendiere orizontalizat la cota plinte precum și două niveluri de refacere constituite din mortar și piatră sfărâmată.

S2, de 3 x 2 m, a fost trasată pentru a surprinde dimensiunile zidului anexei în dreptul căii de acces. Embletonul ce constituia miezul cortinei prezintă la cca. 4 m S de joncțiunea cu incinta orașului o întrerupere lungă de 2,10 m și care se orizontalizează la 0,90 m, dala de calcar cu dimensiunile de 0,80 x 0,50 m reprezentând nivelul de călcare al intrării în anexă.

Dacă scădem dimensiunile pietrelor de parament lipsă ajungem la concluzia că în acest punct a fost amenajată doar o cale de acces pietonală. În dreptul porții fundația zidului se lățește până la 2,50 m.

Stratigrafia secțiunii S2 (profil S S2) este asemănătoare cu cea din S1, menționând doar apariția unei monede Anastasius în stratul de arsură.

S3, cu dimensiunile de 3 x 2 m, trasată la joncțiunea exterioră a cetății cu anexa fortificată surprinde pe lângă elementele planimetrice și stratigrafice descrise mai sus, fundația unui turn pe care se așează atât zidul anexei cât și cel al cetății, construit în epoca constantiniană. Astfel de construcții aparent abandonate la nivelul de fundație au mai fost descoperite pe latura de S a cetății, pe tronsonul T15-T20 de către Gh. Papuc și marchează o fază constructivă anterioară anului 316 p.Chr.

Sector D:

A fost desființat murtorul ce separa cas. C43 (2 x 1 m) de cas. C44 (2 x 1 m). Rezultatele săpăturii au fost prezentate pe scurt în CCA 2004 de către Cr. Olariu. A fost trasată cas. C45 (4 x 2 m) la E de C43 și C46 (3 x 1 m) la N de C45, pe *via principalis*.

Au fost surprinse cinci secvențe constructive:

- faza cea mai veche este reprezentată de un zid din piatră legată cu mortar alb cu o lățime de cca. 0,50 m. Zidul are un traseu paralel cu axul longitudinal al străzii principale și se continuă spre V. Cota superioară +65903 m. În legătură cu aceeași fază au fost cercetate la N de zid (z1) două dale de pavaj +66109, așezate pe o șapă de mortar. Datarea se face înainte de sec. IV p.Chr, deoarece nivelarea efectuată la începutul sec. a ras din elevația zidului până la nivelul de construcție al arterei principale E-V.

- Cl tronson din patru *tubuli* ceramici care întrerupe traseul lui Z1. Primul tub are lungimea de 0,53 m și diametrul la mufă de 0,10 m; al doilea are lungimea de 0,51 m și diametrul de 0,19 m; al treilea are lungimea de 0,49 m și diametrul de 0,16 m; al patrulea tub are lungimea de 0,31 m și diametrul de 0,16 m, corpul său fiind brăzdat de striuri transversale de 0,001 m

grosime. Tronsonul de tuburi a suferit o reparație realizată prin confecționarea unui manșon din fragmente de tub prinse în mortar.

Poziționarea constructivă a tuburilor (cu mufa la E), precum și dimensiunile diferite ale țevilor ne arată că ne aflăm în fața unei linii secundare de aducțiune sau a unui traseu de deversare (un racord de canalizare).

- Canal CII realizat dintr-un blocaj făcut din pietre de mici dimensiuni legate cu mortar alb. Jgheabul de 0,36 x 0,29 m a fost impermeabilizat cu *opus signinum*. CII taie zidul Z1, relația dintre CI și CII fiind neclară. După un traseu N-S, canalul CII face în C46 un cot spre E sub un planșeu de cca. 5 cm acoperit cu un pavaj de cărămidă, care reprezintă nivelul de călcare de sub portic – cota pavaj +65647; pe pavaj stă plinta DVPc7 ce susținea colonada porticului. Datarea se face între prima jumătate a sec. IV p.Chr, când a fost construit porticul, până în sec. VI p.Chr, când din informațiile obținute din cercetări anterioare canalul principal era încă funcțional, ceea ce ar fi permis construcția canalului CIII.

- CIII - traseu de canalizare, pereții canalului fiind realizați din blochete de calcar ce delimitează un jgheab dalat cu cărămizi cu dimensiunile de 0,35 x 0,10 m. Canalul dezafectează pe CI și CII coborând spre E unde după cca. 20 m se varsă în canalul principal. Dalele de calcar marchează traseul canalului în actualul nivel de călcare, canal ce coboară de la cota de +65448 m la cota de vărsare de +64573 m, panta fiind de 4,3%. Datare sec. V-VI p.Chr.

- Traseu de zid - Z2 - ce reprezintă cronologic ultima fază constructivă deoarece taie atât pe CI cât și pe CIII.

Tot în sectorul D a fost desființat marmorul sudic al lui S39. Au fost descoperite noi elemente constructive ce țin de marele edificiu cu *hypocaust* (terme?).

Sector Poarta de Nord

Ioana Bogdan Cătănciu

În perioada 12-22 septembrie am efectuat săpături arheologice la Adamclisi, sectorul Poarta de Nord. Din păcate timpul nu a fost favorabil și nu am avut mâna de lucru necesară.

În program era să continuăm dezvelirea spre N a depunerilor târzii ca să avem o suprafață suficientă pentru a ne adânci în siguranță pentru a investiga fundațiile fortificației timpurii. Este de reținut că săpătura a fost întreruptă în 2002, când s-au dezvelit parțial resturile unui turn de incintă la adâncimea de 4,5 m. Cercetarea nu a fost posibilă atunci tocmai pentru că în suprafața cercetată au apărut mai multe asize de piatră. Orice adâncire necesita extinderea suprafeței spre N. După o întrerupere de trei ani cercetarea a devenit și mai periculoasă, existând riscul prăbușirii profilelor asupra celor ce lucrează.

S-a efectuat o săpătură pe o suprafață de 7 x 7 m, realizată în trepte: 3 x 7 m la -1,20 m, 2 x 7 m la -0,80 m și 2 x 7 m la -0,60 m.

S-a îndepărtat stratul de dărâmătură finală a cetății, în viitor trebuie să ajungem la nivelul roman timpuriu.

Platou Est

Carol Căpiță; Daniel Ene

Săpăturile arheologice din vara anului 2005 din punctul Tropaeum Traiani Platou Est s-au desfășurat pe o durată de două săptămâni și au implicat participarea a 12 studenți din anul I și II ai Facultății de Istorie a Universității București.

Obiectivele acestei campanii au fost următoarele: precizarea rezultatelor campaniilor anterioare (la nivelul lămuririi stratigrafiei precizate până în acest moment și la nivelul determinării apartenenței culturale a diferitelor straturi); extinderea săpăturilor pe direcția NE pentru precizarea suprafeței așezării.

Prin urmare, campania din acest an s-a axat pe exploatarea unor secțiuni deschise în anii anteriori (SVII, SIX) și pe deschiderea unei noi secțiuni (S X).

Rezultatele pot fi rezumate astfel:

- la nivelul secțiunii SVII s-au precizat două gropi cu inventar relativ redus și fragmentar, amândouă având gura la o adâncime de 1 m; cele două complexe au fost identificate la capătul de E al SVII, unul dintre acestea este păstrat și în profil; prima groapă (cpl. 34) conține chirpici și multă cenușă, cu fragmente rare și relativ rulate de ceramică, ceea ce ne face să credem că avem de-a face cu o groapă de gunoi; după precizarea conturului gropii, la 1 m adâncime, s-a continuat cu secționarea pe jumătate pentru stabilirea conturului în adâncime a gropii; la 1,60 m, adâncimea maximă atinsă în această campanie, groapa se lărgește puțin, dar nu prea mult, iar inventarul a rămas în bună măsură același (cu o excepție, identificarea unor oase mici, probabil de pasăre);

- în cea de a doua groapă din SVII (cpl. 35), umplutura gropii a conținut un număr mare de oase mari (foarte probabil vită), aflate între 0,80 și 1 m; datorită sezonului ploios, excavarea acestui complex a fost amânată și s-a procedat la conservarea *in situ* a acestuia;

- la nivelul secțiunii SIX, inventarul a fost disparat; în ciuda faptului că s-a ajuns la o adâncime de 0,76 m, inventarul a fost similar cu ceea ce a putut fi identificat în celelalte secțiuni (material amestecat, roman, getic și elenistic), deci fără relevanță stratigrafică; de notat este faptul că nivelul de băltire identificat în practic toate secțiunile este aici foarte dur;

Noua secțiune (SX), cu dimensiunile de 2 x 10 m, a fost săpată până la adâncimea de 1,20 m. singurul element de interes este o posibilă groapă (între 0,70–1,00 m adâncime), care sparge nivelul de băltire.

De notat este faptul că doar o parte a obiectivelor propuse au fost atinse în această campanie datorită condițiilor de climă.

Hydroarchaeology program and surveying results using high resolution satellite imagery in the territorium of Tropaeum Traiani (Adamclisi, SE Romania), 2005

L. Ellis, P. Foschi

Hydroarchaeology Program:

Initial research on the subterranean aqueducts at Șipote, 7 km from Adamclisi, were published by Al.-S. Ștefan in 1972. Ștefan had proposed that these aqueducts had supplied water to the Roman city of Tropaeum Traiani. Our research continues where Ștefan's work ended by investigating whether the subterranean remains of Roman aqueducts can be tracked through satellite imagery. The broader survey program has been investigating Roman-period aqueduct lines surrounding Tropaeum Traiani and documenting all known or suspected sites within a 25-km radius of this Roman city for the period during which Tropaeum Traiani was occupied (2nd-6th centuries AD).

The fourth (2005) season for the hydroarchaeological surveying program in the region (*territorium*) surrounding the Roman city of Tropaeum Traiani included:

- excavations of an aqueduct in the vicinity of the modern village of Adamclisi (L. Ellis)
- collection of GPS data throughout the *territorium* (P. Foschi)
- analysis of satellite imagery to locate archaeological features (P. Foschi)
- chemical analysis of water samples from local springs and functioning aqueduct lines (L. Ellis)

A major aim of this research is to enable identification of archaeological sites, utilizing satellite remote sensing, within the economic catchment zone (ca. 20-km radius) surrounding the Roman city of Tropaeum Traiani (2nd-6th centuries AD) in the region of Dobruđa, southeastern Romania. The 2005 season represents an initial data-gathering stage, as part of a larger research program, to create a knowledge base of surrounding rural settlements, natural water sources, and remains of buried aqueduct lines. The long-term research goals include understanding the ecological and economic roles of rural communities that supported Tropaeum Traiani for five centuries; study of the urban-rural interdependency during both the apex and decline of Roman imperial hegemony; tracking of underground aqueduct systems which not only supplied water to Tropaeum Traiani but possibly to Roman plantation-style farms; identification of the Roman road system integral to the functioning of urban-rural systems. Eventually, a resulting map of the region will provide a three-dimensional portrayal of a colonial economic system over the course of five centuries.

Excavations of Roman Aqueduct near Adamclisi:

In 2004, Mr. Ion Dan (Cadastral Supervisor for southern Constanța County, Adamclisi Mayoral Office) provided locational information on a buried Roman aqueduct, in the middle of a fallow wheat field near Adamclisi. A small portion of the aqueduct had been exposed through erosion but this archaeological feature had never been recorded. In 2004, the area was cleared and eroded soil removed to uncover approximately one meter of the aqueduct. In 2005, our team excavated five meters of the aqueduct channel to evaluate the construction, capping method, and geometry.

The aqueduct was constructed out of local fossiliferous limestone and covered with capstones that had been severely damaged by mechanized combines used in communist-era agriculture. The construction is 41 cm high; the U-shaped water channel is 26 cm high and 21 cm in top width; both sides of the channel measure 30-31 cm in top width. A hand-sized sample of the aqueduct construction material, which had naturally broken off, was taken to the U.S. for analysis. Dr. John Marshall, a planetary geologist at the SETI Institute (NASA), in Palo Alto, California, is currently analyzing the material, and the results will appear in a separate article.

Rescue excavations of an aqueduct pipe were also undertaken at Adamclisi-Nymphaeum. This Roman pipe was exposed and projecting out of the ground on a pathway used by herdsman. The ceramic pipe was significantly more deteriorated from 2004. Since hundreds of animals trample over the pipe every day, it was thought best to remove it altogether, repair it as much as feasible, and house it in the Adamclisi School to benefit historical pedagogy. Sections of the aqueduct system were also excavated and photographed with the pipe for documentation.

Analysis of Satellite Imagery:

In April 2005, P. Foschi obtained QuickBird digital satellite imagery from DigitalGlobe⁵. This imagery was preprocessed by DigitalGlobe to georeference the data to the

UTM, zone 35, WGS84 datum and spheroid, projection. The imagery covers approximately 256 km² and includes the Roman city of Tropaeum Traiani and its *territorium*. The satellite data was collected by the QuickBird satellite on 8 July 2002; the imagery contains a little cloud cover, but in general provides excellent visibility. QuickBird imagery has the highest spatial resolution currently available by civilian satellites; we acquired the imagery at full resolution: 0,6 meters for the panchromatic band (a blue-to-near-infrared broad band) and 2,4 meters for the four multispectral bands (blue, green, red, and near-infrared). The radiometric resolution of this imagery is 11-bit (2048 gray tones per band) which allows the discrimination of fine spectral differences. The near-infrared parts of the spectrum present in this imagery allow the detection of subtle changes in soil moisture and crop growth patterns that are often indicative of subsurface changes (e.g., buried structures, roads, and other archaeological features). Color composites made from the green, red, and near-infrared bands allow detailed image interpretation that is not possible with black-and-white or natural-color imagery.

During the summer of 2005, P. Foschi and S. Hall collected GPS locational data from known archaeological sites surrounding Tropaeum Traiani, as well as from exposed locations of linear features (aqueducts and walls). A Trimble GPS Pathfinder Pro XRS system was used to record X, Y, and Z directions of major points (e.g., current road intersections, modern buildings, Roman architecture) that are visible by satellite, and this GPS locational data was compared to corresponding latitude and longitude on the imagery. Because locational errors of 20-40 meters were found, additional GPS points were collected for the image subset containing Tropaeum Traiani; an initial polynomial geometric correction was performed using these points that improved locational placement to within 2 - 3 meters. Further geometric correction with GPS points already collected will be performed soon and is expected to yield imagery with locational errors of 0,5-1,5 meters (which is considered acceptable).

Initial image interpretations by P. Foschi were checked with ground surveys, and ground information was used to analyze potential information in the imagery. In this manner, an image analyst is able to "learn" the imagery for a particular location. Once the visual nature of known archaeological sites and buried features such as Roman aqueducts and roads have been identified, then the entirety of the satellite imagery can be searched and examined for additional archaeological features. Computer-assisted statistical methods may also be used to aid such searches and examinations.

One particularly fortuitous discovery was made during the ground surveys. An area on the imagery East of the village of Pietreni, visually interpreted by P. Foschi to be a partially buried wall with towers, was found to be completely buried on the ground and surrounding an old Turkish cemetery that contained reused Roman stones and columns. Permission to excavate at the outer corner of this site (over 30 meters from the gravestones) is being requested. This corner contains a patch of lush vegetation indicative of a water source that may be a cistern or aqueduct terminus.

Chemical Analysis of Water Sources:

Within the *territorium* of Tropaeum Traiani, there are numerous locations where subterranean aquifers (water-bearing formations) rise close enough to the surface that they

were easily recognized and exploited in antiquity. In both the 2004 and 2005 seasons, we solicited information on communal wells and fountains known to have been used by local inhabitants and conducted surface surveys at each of these locations for any signs of archaeological remains. At the sites of Zorile, Abrud, Cucuruz, Șipote, and Adamclisi-Nymphaeum, substantial Roman-period remains have been found through surface surveys and/or prior excavations. Remains of Roman aqueducts have been found at Adamclisi-Nymphaeum, Șipote, and Abrud. At Abrud, water still flows through the Roman aqueduct and is used by local herdsmen for their animals. Most of these sources were also exploited during the Ottoman period, at which time fountains were built under Turkish administration of Dobrudja. In 2005, water samples were collected for chemical analysis from the seven above-named locations. Water was collected directly from the flow (not from basins) in sterile laboratory bottles. Only water flowing from 1) Roman aqueducts and 2) Turkish fountains with Roman pottery found in surface surveys were tested. Water from 20th-century piping and pumping systems and from historical fountains with no surface evidence of prior exploitation were not tested because it could not be readily verified whether these water sources were used in antiquity.

Six, *preliminary* chemical tests were performed: pH, total hardness, nitrite, total nitrate, chloride, and total alkalinity. The tests were done in the field with colorimetric water-quality test strips manufactured by Industrial Test Systems and WaterWorks, based on standards set by the U.S. Environmental Protection Agency (EPA). These results are *semi-quantitative only* (range values). The water samples were taken to the U.S. for more precise quantitative tests to be undertaken by L. Ellis at SFSU. Results and explanations for the preliminary chemical tests are below.

Explanation of Water Chemical Testing pH: The pH of water is a measure of the hydrogen ion (acid) concentration on a scale of 0 (very acidic) to 14 (very basic), with pH 7 being the neutral point. The pH value represents the instantaneous hydrogen ion activity rather than the buffering capacity or total reserve as in acidity or alkalinity tests. The pH of most natural waters ranges from 4 to 9 and is greatly influenced by the present of carbon dioxide, carbonates, bicarbonates, or acid rain. Waters with pH values of about 6.5 to 9 are considered safe for human and animal consumption, the ideal range being 7.5 to 8.5.

Total Hardness: Calcium and magnesium, from dissolved limestone and dolomite rock minerals, are the most abundant alkaline earth metals found in natural waters. Hardness is defined as the characteristic of water that represents the total concentration of calcium and magnesium expressed as their calcium carbonate equivalent. Other divalent ions also contribute to hardness, but their effects are usually negligible in natural waters. The ideal range for domestic purposes is 150-200 ppm.

Nitrite: Nitrite (NO_2) occurs as an intermediate stage in the biological decomposition of compounds containing organic nitrogen. Nitrite is an unstable form of nitrogen and is not often found in surface waters because in aerobic conditions they are readily oxidized to nitrates. Levels of nitrites greater than natural residual amounts can be acutely toxic to humans and animals and water supplies containing more than 0.5 ppm require treatment. Sources of nitrites in rural areas are typically fertilizers and animal waste.

Nitrate: Nitrate refers to the univalent radical NO_3 or a compound containing it, especially calcium nitrate, sodium nitrate or potassium nitrate in fertilizer. Nearly all metal nitrates are soluble in water. Therefore, nitrates are the most frequent groundwater pollutants in rural areas. The origin of nitrate in groundwater is primarily from fertilizers and manure spreading operations. Fertilizer nitrogen not taken up by plants, volatilized, or carried away by surface runoff ends up in the groundwater in the form of nitrate. The US federal standard for nitrate in drinking water is 10 ppm nitrate-N; specific recommendations are as follows:

- recommended level: less than 50 ppm nitrate-N
- acceptable level: 50-100 ppm nitrate-N
- not recommended and water treatment required: more than 100 ppm nitrate-N

Chloride: Chloride is a salt compound resulting from the combination of chlorine and a metal. Some common chlorides include sodium chloride (NaCl), potassium chloride (KCl), calcium chloride (CaCl_2), and magnesium chloride (MgCl_2). Sodium chloride may impart a salty taste in water at 250 ppm; however, calcium or magnesium chloride are not usually detected by taste until levels of 1000 ppm are reached. EPA recommends chloride levels of 250 ppm or less. Chlorides present in water may result from agricultural runoff or rocks containing chlorides that have dissolved in the aquifer.

Total Alkalinity: Alkalinity is the capacity to neutralize acid and refers to the amount of bases in water. The presence of carbonates, bicarbonates, and hydroxides is the most common cause of alkalinity in natural waters. Total alkalinity includes all carbonate, bicarbonate, and hydroxide alkalinity. Sources producing alkalinity are primarily dissolved limestone or dolomite minerals (carbonates and bicarbonates) from soil or rock minerals. Alkalinity and hardness are usually similar in values because they derive from the same dissolved minerals. If alkalinity is much higher than total hardness, then the water is also naturally high in sodium. If alkalinity is much lower than total hardness, then the water may be contaminated with chlorides, nitrates, and sulfates.

Six of the most common chemical tests were performed in order to obtain a comprehensive profile of each source, even though some of the tests are not relevant to the ecosystem of the Roman period. Total nitrate level, for instance, is the result of mechanized agricultural practices in communist-era Romania. Nitrates, from continuous use of industrial fertilizers, migrate through the soils and contaminate subterranean aquifers. In the Adamclisi area, the nitrate content of the historical water sources was so high that it was beyond the colorimetric scale of our tests. However, total hardness and total alkalinity are independent of modern interference with the landscape and result from groundwater in contact with the limestone/dolomitic rock formations. The zone surrounding Adamclisi and indeed all of western Dobrudja, flanking the right bank of the Danube, is situated on a loess horizon with the highest percentage of carbonates (20-27%) in comparison with the rest of the province⁶.

Of particular concern to this research were the levels (bi-)carbonates and dissolved minerals in the water sources during antiquity. Therefore, the results for total hardness and total alkalinity are the most significant. Of all the chemical contaminants in water, only the (bi-)carbonates could have been easily recognized by ancient peoples. High levels of carbonates and minerals make it very difficult to wash oneself

and one's clothing, stunt the growth of chemically-sensitive fruits and vegetables, and in very high quantities may cause human and animal sickness.

Adamclisi-Nymphaeum, the water source closest to the ancient city of Tropaeum Traiani, has two Turkish fountain basins and an exposed pipe, all of which have water flowing and are used by herds of livestock. Test results show extraordinarily high values for total hardness of all the sources tested. This high mineral content was undoubtedly recognized by inhabitants during the Roman period. It is for this reason that we believe that the Roman administration created extensive aqueducts in the *territorium*.

Zorile, Abrud, and Șipote show moderately high levels of dissolved carbonate minerals, just above the ideal range for human consumption and domestic uses. However, these three sources also have total alkalinity levels higher than total hardness. It is surmised here that this discrepancy between alkalinity and hardness is a result of chlorides in the rock formations of the aquifers. The lower level of dissolved carbonate minerals at Abrud and Șipote most likely induced the Romans to construct an extensive aqueduct from Șipote to Tropaeum Traiani (Ștefan 1972) and another aqueduct at Abrud (to a currently unknown destination). The slightly elevated pH levels (above neutral 7) at all sources result from dissolved carbonates.

However, the most interesting water source is at Cucuruz, a village whose population was forcefully removed and relocated during the early years of the communist era—hence, the lowest level of nitrates in the water as a result of village abandonment and lack of industrialized farming. The most important natural characteristic of this water is the lowest level of dissolved minerals (total hardness), which makes this source (of those tested) the safest drinking water in the region. The high alkalinity level may very likely result from sodium natural to the rock formations. It is for this reason that Cucuruz deserves some serious archaeological exploration. Since Roman-period remains were found during a surface survey in 2004, it is surmised that this good source of water was exploited heavily in antiquity.

Both soil phosphate analysis of suspected and known sites (2002-2004) and chemical testing of water sources (2005) have proven invaluable for identification and appraisal of known and possible Roman-period archaeological sites in the rural *territorium* of Tropaeum Traiani.

Acknowledgements: We are grateful to Prof. Dr. Alexandru Barnea (University of Bucharest), the Archaeological Commission, and the Ministry of Culture in Romania for permission to conduct a field school and research at Tropaeum Traiani and its *territorium*. We would like to thank historian Dr. Ionel Matei (Adamclisi School Director) for his extensive expertise on local history, water sources, and historical Turkish fountains. We are indebted to cartographer Mr. Ion Dan (Cadastral Supervisor for southern Constanța County, Adamclisi Mayoral Office) for locational information on buried Roman aqueducts near Adamclisi, cartographic expertise, and for providing regional maps. Thanks to Dr. Marius Tiberius Alexianu (Alexandru I. Cuza University, Iași) who conducted ethnographic interviews of local citizens on natural water sources. Thanks to Mr. Gil Zilberstein (San Francisco) who is our archaeological site photographer.

Participating members of our excavation and survey team for the 2005 season include the following volunteers and

students (in alphabetical order): Maria Elizabeth Aguilar (California State University, Sacramento); Barbara Carriker (Soquel, California); Justin Jay Collins (Far Western Anthropological Research Group, Davis, California); Christopher Edwards (University of Edinburgh); Brian Scott Frye (U.S. Army, Berlin); Clay Stuart Hall (San Francisco State University); Katie Hill (Texas A & M University); Sonja Larson (University of Wisconsin, Madison); and Jaime Winchenbach (Mt. Holyoke College, Massachusetts). Funding for this project was provided by the above-mentioned students and volunteers through the non-profit organization, Terra Europaea, Inc.

Conservare primară

Cristian Olariu

De asemenea, au fost efectuate, ca și în anii anteriori, lucrări de conservare primară, cu precădere în sectorul A, în lungime totală de 98,51 m liniari.

Periegheze

În cursul perieghezelor efectuate în împrejurimi (Zorile, Șipote, Ispanaru, Talașman) au fost făcute câteva descoperiri interesante.

Astfel, la Zorile, a fost descoperit un apeduct format din *tubuli* (d=20 cm, Ltub=49 cm, gr.=3 cm), orientat SSE-NNV, care cel mai probabil deservea așezarea romană aflată pe platoul de la N de Zorile.

La Ispanaru, pe lângă urmele apeductului turcesc identificat anul trecut, a fost descoperit și un apeduct tip *canalis structilis*, orientat NV-SE. De asemenea, pe platoul care domină valea cișmelei (spre SV) au fost descoperite fragmente ceramice getice, romane și medievale timpurii.

Planșa 3, planșa 4

Note:

1. Ion Barnea (coord.), Al. Barnea, I. Bogdan Cătănciu, Monica Mărgineanu Cârstoiu, Gheorghe Papuc, *Tropaeum Traiani I. Cetatea*, București, 1979, p. 79-88.
2. A se vedea rapoartele tehnice pe anii 1995, 1996 din arhiva institutului.
3. vezi planșele nr. 67 și 90 din *Tropaeum Traiani I. Cetatea*, București, 1979.
4. Gh. Papuc, *Tropaeum Traiani*, p. 76.
5. DigitalGlobe, the company that owns QuickBird, owns the copyright to all satellite images; therefore, this intellectual property cannot be published. However, publication of image-derived maps is permitted and publication of limited image data may be possible upon permission from DigitalGlobe.
6. Conea 1970, p. 56.

Bibliografie:

- A. Conea, *Formațiuni cuaternare în Dobrogea (Loessuri și paleosoluri)*, Ed. Academiei, București, 1970.
Al.S. Ștefan, *Apeductele cetății Tropaeum Traiani*, BMI 41(3), 1972, p. 43-53.

Cercetări geofizice

Florin Scurtu (GEI-PROSECO București)

Având în vedere faptul că, după cum reiese din săpăturile arheologice efectuate până în prezent, orientarea quasigenerală a străzilor și construcțiilor antice dezvelite în interiorul cetății este V-E sau S-N, toate măsurătorile noastre

au fost efectuate de-a lungul unor profile orientate SSE–NNV (orientare magnetică 337°30'), pentru a asigura traversarea cu cel puțin un profil a tuturor elementelor liniare reprezentate de resturile zidurilor antice îngropate.

Măsurătorile de teren au fost efectuate în toate cele 4 sectoare (A, B, C și D). Cercetarea efectuată în anul 2005 în zona nordică a perimetrului (sectoarele A+B) este adiacentă la cea cercetată de noi în anii 2000 și 2001, iar în partea sa vestică ea chiar se suprapune pe o lățime de 10 m și o lungime de 120 m cu zona cercetată în anul 2001. Motivul acestei suprapunerii a fost acela de a ne asigura un record perfect între cele două hărți geofizice construite la un interval de 4 ani.

Zona nordică (sectoarele A+B)

Cercetarea geofizică realizată de noi în anul 2005 în zona nordică s-a desfășurat într-o zonă de 205 m lungime (pe direcția VNV–ESE) și lățime variabilă între 20 și 80 m.

În harta geomagnetică rezultată se constată că morfologia câmpului geomagnetic este foarte complexă, ea reflectând complexitatea sursei sale, respectiv structura zidurilor clădirilor antice rămase sub nivelul solului actual după distrugerea elevației acestor clădiri.

Nu vom insista prea mult asupra aspectului acestei hărți deoarece o altă hartă a aceleiași zone, derivată din aceasta printr-un proces de filtrare matematică și comentată în continuare, aduce precizări esențiale asupra geometriei construcțiilor antice îngropate. Totuși vom menționa prezența în această hartă „primară” a unei zone de maxim de formă izometrică, cu diametrul de cca. 15 m, prezentă în caroul D2, care este mult mai puțin evidentă în harta „filtrată”. Această zonă anomală este efectul prezenței în subsol a unui material care conține oxizi de fier în mare cantitate, în cazul de față cel mai probabil o zonă incendiată sau un pavaj de cărămidă.

Anexa prezintă imaginea hărții filtrate cu ajutorul filtrului matematic. Pe această hartă este indicată și poziția bornelor topografice existente în teren (bornele 10–13 și borna 20).

O structură foarte evidentă pe această hartă este o stradă cu lățimea de cca. 6 m și lungime de peste 120 m în harta noastră, ce traversează c. Aa21 - Ab21 - Ba21 - Bb22 - Ca22 de la V spre E (o vom menționa în continuare cu numele de „strada A”). O altă stradă („strada 2”), mai îngustă (lățimea cca. 4 m), orientată S–N, traversează c. Bb22 - Bb21 – Bb12 – Ca11, intersectând în caroul Bb21 strada A. Aproape paralel cu strada 2, la cca. 40 m mai spre V, se află o altă stradă („strada 1”), care apare în c. Ab22 - Ab21 – Ab12 – unde se pare că se închide.

Tot cu orientarea S–N apare un fragment de stradă în caroul Ea22.

În ceea ce privește construcțiile (reprezentate de obicei prin anomalii liniare ce se intersectează în unghiuri drepte), se pot observa astfel de anomalii în zona estică a hărții (multe construcții, a căror stare este mai proastă, nu apar foarte clar în harta noastră).

Deosebit de interesantă și probabil și importantă este zona carourilor Aa12 – Bb22, din zona vestică.

În această zonă apare (nu foarte clar) o construcție cu dimensiunile probabile de cca. 50 m pe cca. 15 m orientată V–E și adiacentă (spre S) cu strada A. În partea sa estică (c. Bb21) ea pare să aibă o formă semicirculară, iar în partea sa de SV o construcție de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de cca. 10 m pe cca. 6 m (c. Ab21). Forma acestei construcții ne îndreptățește să ne așteptăm ca ea să corespundă unei bazilici.

Imediat mai la V (c. Aa12 – Ab12) apare o altă construcție foarte interesantă, de forma unui trapez dreptunghic cu baza mare (în lungime de cca. 20 m) adiacentă la strada A, baza mică (în lungime de cca. 15 m) spre N, iar înălțimea (cca. 20 m) spre V. Latura neperpendiculară (zidul estic al clădirii) se aliniază la strada 1. Clădirea este compartimentată, printr-un perete orientat V–E, în două încăperi ce comunică între ele. Încăperea nordică are lățimea de cca. 8 m, iar cea sudică de cca. 12 m, ultima având o organizare interioară foarte complexă. Având în vedere faptul că la câteva zeci de metri spre V se află bazilica de marmură și că este posibil să existe o nouă bazilică (cea presupusă de noi) imediat mai la E, nu este exclus ca această clădire, aparent foarte bine conservată, să corespundă unui edificiu oficial.

Imediat mai la N (c. Aa11 – Ab11) este prezentă o altă clădire (de dimensiuni cca. 12 m pe cca. 6 m) orientată S–N, făcând parte din același complex de clădiri menționat mai sus.

Zona sudică (sectoarele C+D)

În sectoarele C și D suprafețele cercetate de noi în anul 2005 au dimensiuni mult mai mici decât cele din zona nordică.

Morfologia zonelor anormale este nu prea complicată, acestea prezentându-se, în marea majoritate a cazurilor, sub forma unor tendințe liniare orientate mai ales S–N și V–E, cu câteva excepții (anomalii orientate NNV–SSE).

În hărțile magnetometrice ale sectorului C apar foarte clare construcții reprezentate prin aliniamente perpendiculare, precum și probabile trasee de străzi. Acestea din urmă nu pot fi foarte bine precizate din cauza dimensiunilor reduse ale hărților, care nu permit o vedere mai de ansamblu pe care traseele străzilor să fie foarte evidente. Extinderea zonei cercetate, în cursul anului 2006, va aduce desigur precizările așteptate.

O singură construcție apare foarte clar în harta filtrată a sectorului D: o clădire cu dimensiunile de cca. 8 m (pe direcția V–E) pe cca. 5 m (pe direcția S–N), care pare să aibă două intrări pe latura sudică și o intrare pe latura estică.

Finanțarea lucrării s-a realizat din fondurile MEC, prin Programul CERES.

Planșa 5

3. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava

Punct: Imaș

Cod sit: 146806.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 139/2005

Colectiv: Ion Mareș - responsabil, Bogdan Petru Niculică (CMB Suceava), Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Vasile Budui, Cătălina Buzdugan (UȘtCM Suceava)

În perioada 1-31 august 2005, CMB Suceava, în colaborare cu Facultatea de Istorie a UȘtCM Suceava, a continuat săpăturile arheologice din cunoscuta necropolă tumulară aparținând culturii Komariv, de la Adâncata - Imaș, com. Adâncata, jud. Suceava. Cercetările arheologice, aflate la cea de a cincea campanie, au vizat exploatarea integrală a doi tumuli, notați T 10 și T 11/2005. Săpătura a fost posibilă datorită finanțării cu suma de 30 milioane lei din partea MCC și a participării studenților practicanți de la Facultatea de Istorie din Suceava. De asemenea, notăm sprijinul consistent

al primăriei Adâncata și a dlui primar Dorel Filip, care a organizat cazarea specialiștilor și a pus la dispoziție terenul necesar cercetării.

Cei doi tumuli, ultimii aflați pe imașul sătesc (alți cinci se află într-o zonă intens împădurită), au fost cercetați conform sistemului utilizat în anii anteriori, cu secțiuni orientate N-S, cu martori intermediari de 0,50 m. Au fost continuate cercetările interdisciplinare, geomorfologice, pedologice, antropologice. Obiectivul nostru principal a constat în urmărirea detaliilor de rit și ritual funerar, completarea informațiilor anterior dobândite, în vederea întocmirii monografiei de sit, preconizată a apare la sfârșitul anului 2006.

T10/2005

Este amplasat în apropierea drumului comunal Adâncata - Fetești, pe partea sa dreaptă. Are diametrul de 8 m și înălțimea de 0,50 m. Au fost trasate următoarele secțiuni: SI NE și NV cu lungimea de 4 m și SI SE și SV cu lungimea de 5 m, toate având lățimea de 2 m, cu martori incluși, de 0,50 m, orientați N-S și E-V (martorul central). Secțiunile au fost orientate N - S. A mai fost deschisă cas. notată C1, necesară pentru exploatarea integrală a gropii notate G3, cu lungimea de 4 m și lățimea de 1 m, adiacentă secțiunilor S I NV și SV.

Stratigrafia T10/2005:

- până la -0,10/0,15 m, sol vegetal, cenușiu deschis;
- de la -0,10/0,15 m la -0,30/0,40 m, strat de pământ nisipo-argilos, de culoare cenușie (sol de pădure evoluat);
- mantaua movilei se dezvoltă între -0,30 -0,40 m și solul antic de călcare aflat -0,80 -0,90 m, fiind asemănătoare ca structură cu cea din T1-T7;
- de la -0,80 -0,90 m se dezvoltă solul viu, de culoare brun-gălbui, steril din punct de vedere arheologic.

Comparativ cu alți tumuli, mantaua T10/2005 este săracă în materiale arheologice. În afara unor mici așchii de silex și cărbuni, risipite în structura sa și a unui vas fragmentar, nu au fost descoperite alte obiecte, cum ar fi ceramică sau piese litice finite.

- în SI SE a fost observată, în solul antic de călcare, fiind tăiată de la -0,80 m, o groapă de formă ovală, orientată pe axa lungă aprox. NNE-SSV, cu lungimea de 1,36 m și lățimea de 0,81 m și adâncimea de 0,30 m. Profilul gropii este drept. În această groapă, notată G1, nu au fost descoperite materiale arheologice.

- în centrul movilei, cu intercalare în toate cele patru secțiuni săpate, având aceeași orientare NNE-SSV, a fost identificată o groapă asemănătoare, notată G2, cu dimensiunile de 1,50 m lungime și 1,00 m lățime. Groapa a fost săpată de la aceeași adâncime de -0,80 m, a avut profilul drept și adâncimea de 0,25 m. Nu a conținut materiale arheologice.

- la capătul sudic al SI NV și cel nordic al SI SV, a fost observată, de asemenea la -0,80 m, o a treia groapă, notată G3. Aceasta a fost tăiată în trepte, și a avut adâncimea de 0,78 m. Pe fundul acestei gropi au fost descoperite resturile prost conservate, ale unui defunct, din care s-au mai păstrat doar o parte a craniului și o porțiune, probabil, de femur. Profilul gropii este drept, ca în cazul G1 și G2.

- la demontarea martorului central N-S, a fost descoperit, la -0,80 m, un vas fragmentar, de formă tronconică, așezat direct pe solul antic de călcare.

În privința modului de construcție a movilei, putem preciza că după realizarea celor trei gropi și depunerea defunctului în G3, a fost construită mantaua T10, care, fapt constatat și la alți tumuli, a fost probabil bătută în scopul

întării pământului pentru a evita cât mai mult erodarea și a proteja construcția funerară.

T11/2005

Are diametrul de 12 m și înălțimea de 0,75 m. La suprafața sa se observa o bornă cadastrală, care a fost inserată în centrul movilei în anii '60 ai sec. trecut. În timpul cercetărilor de suprafață din anii 2000 și 2005, pe această movilă au fost descoperite fragmente ceramice de tip Komariv, prezența lor fiind explicată prin faptul că la momentul instalării bornei, groapa în care a fost așezată aceasta, a deranjat mantaua și probabil, un eventual complex ceramic din aceasta. Au fost executate următoarele secțiuni, orientate N-S, cu lungimea de 6 m și lățimea de 2 m, cu martori intercalați N-S și E-V, cu lățimea de 0,50 m: SI, II, NV și NE și SI, II, SV și SE.

Stratigrafia T11/2005:

- până la -0,10 -0,15 m, sol vegetal, cenușiu deschis;
- de la -0,10/0,15 m la -0,30/0,40 m, strat de pământ nisipo-argilos, de culoare cenușie (sol de pădure evoluat);
- mantaua movilei se dezvoltă între -0,30 -0,40 m. și solul antic de călcare aflat -0,85 -0,95 m, fiind asemănătoare ca structură cu cea din T1-T7;
- de la -0,85 -0,95 m se dezvoltă solul viu, de culoare brun-gălbui, steril din punct de vedere arheologic.

În structura mantalei au fost descoperite puține fragmente ceramice, așchii de silex.

- în SI NV, la m. 1, la -0,17 m, notăm descoperirea unui cuțit curb (*Krummesser*), cu lungimea de 14,5 cm, lucrat dintr-un silex de culoare cenușie. Astfel, s-a confirmat deranjamentul mantalei de către borna cadastrală sus amintită.

- în centrul movilei a fost observat, în grund, la -0,95 m, conturul unei gropi de formă ovală, cu axul lung orientat NE-SV; lungimea gropii (NE-SV), notată G1, era de 1,45 m iar lățimea (N-S). Adâncimea G1 era de 0,50 m, a fost săpată cu o mică treaptă în marginea ei vestică, profilele fiind ușor oblice. Nu a putut fi exploatată integral deoarece era suprapusă de borna cadastrală. În umplutura ei au fost descoperite mici fragmente de cărbuni.

- în SII NV și SII SV a fost reperată, la -0,90 m, a doua groapă, notată G2, de formă oval-circulară. Groapa a avut dimensiunile de 2,30 m. lungime (N - S) și 1,70 m lățime (E-V). Groapa a avut adâncimea de 0,50 m, iar pereții au fost săpați drept. Pe fundul ei, pe solul galben, au fost descoperite izolat, două fragmente de oase calcinate.

Note:

1. Ion Mareș, Bogdan Niculică, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, *Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava*, CCA 2002, p. 23-27 și pl. 3-5; Ion Mareș, Bogdan Niculică, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, *Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava*, CCA 2003, p. 27-30; Bogdan Niculică, Ion Mareș, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, *Necropola din epoca bronzului de la Adâncata – „Imaș”, Țara Fagilor SN 10, 1 (38), 2002, p. 11; Bogdan Niculică, Istorical cercetărilor privind perioada mijlocie a epocii bronzului în Podișul Sucevei, Țara Fagilor SN 10, 4 (41), 2002, p. 18-19; Bogdan Niculică, Ion Mareș, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, *Necropola tumulară de la Adâncata – „Imaș”, movila 2, Țara Fagilor SN 11, 2 (43), 2003, p. 25-26; Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, Bogdan Niculică, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Ion Mareș, *Cadrul natural al sitului arheologic Adâncata – Imaș (județul Suceava)*, Analele UȘtCM**

Suceava, Secțiunea Geografie, 9, 2003; Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, Bogdan Niculică, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Ion Mareș, *Considerații pedogeografice asupra tumulului Adâncata – Imaș, județul Suceava*, în vol. dedicat lucrărilor Simpozionului de Geografie, USH București, 2002; Bogdan Niculică, *Considérations sur la période moyenne de l'Âge du Bronze dans le Plateau de Suceava. Le complexe culturel Komarów – Costișa – Biały-Potik*, SAA, 2004; Vasile Budui, Bogdan Niculică, *Situl arheologic Adâncata – Imaș (Județul Suceava). Caracteristici ale cadrului natural*, Analele UȘtCM Suceava, s. Geografie, 11-12; Dan Fărtăiș, Bogdan Niculică, *Date inedite referitoare la ceramica din necropola tumulară de tip Costișa-Komariv (sec. XVIII – XV î.Chr.)*, de la Adâncata, județul Suceava, ActaMP, 2004; Bogdan Niculică, Ion Mareș, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, *Considérations préliminaires sur les pratiques funéraires de la nécropole de type Komariv – Bilyj-Potik – Costișa, de Adâncata-„Imaș” (dép. de Suceava)*, SAA 10, 2005.

Résumé:

Pendant la campagne de fouilles archéologiques de l'année 2005, on a investigué deux tumuli, notées T10 et T11/2005. Dans le deux tertres, on a découvert, dans leurs manteaux, des matériaux archéologiques appartenant à la culture Costișa-Komariv. Le matériel céramique, qui appartient à l'Âge du Bronze, toujours fragmentaire, est caractérisé par la présence de silex/silicolite en pâte. Dans le tumulus T10 ont découvert trois fosses, mais seul un tombeau d'inhumation en position repliée, sans inventaire funéraire. Dans le tumulus T11 ont découvert deux tombeau en fosse, d'incinération.

4. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. 9 Mai, nr. 10

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 387/2005

Colectiv: Marius Mihai Ciută (Univ. Alba Iulia)

În luna noiembrie a anului 2005, ca urmare a solicitării din 25.11.2005, venită din partea DJCCPCN Alba, am primit documentația necesară pentru efectuarea descărcării de sarcină arheologică a unei parcele aflate în intravilanul orașului Alba Iulia, strada 9 Mai (situată în zona Cartierului Cetate – Zona Stadion), în vederea construirii unor „locuințe colective” (în fapt, 1 bloc de locuințe familiale P + E + M), de către proprietarul SC Team Bau SRL Alba Iulia, proiectul vizând o suprafață de aprox. 250 m² teren constructibil, în baza certificatului de urbanism emis de primăria Municipiului Alba Iulia cu nr. 643/22.06 din 2005. Până la momentul debutului cercetărilor arheologice, terenul a fost ocupat, în proporție de cca. 75 %, de construcții diverse (case, spații anexe gospodărești, garaje și alte tipuri de amenajări), demolate cu ocazia demarării lucrărilor la proiectatele blocuri de locuințe.

Deoarece din arealul imediat învecinat și înconjurător al zonei respective erau cunoscute datele legate de potențialul arheologic, în apropiere fiind sesizate anterior structuri arheologice deosebit de bogate, preponderent din epoca romană, epocă în care în acest areal s-a aflat *canabae*-le din jurul castrului roman și, probabil, o extensie a orașului Apulum (*Colonia Nova Apulensis*) situația a necesitat efectuarea unei

săpături de descărcare de sarcină arheologică (cercetări preventive). Lucrările s-au efectuat, în perioada 26.11–5.12.2005.

Zona supusă cercetării arheologice preventive se află în zona nordică a intravilanului orașului, pe terasa II-a a Mureșului și a Ampoiului (altitudine relativă: 240 m), cunoscută sub numele cartierul Cetate (zona Stadion). Pentru o localizare mai precisă precizăm faptul că punctul investigat de se află pe strada 9 Mai, nr. 10, la aprox. 60 m spre N de punctul „La Staicu” cercetat anterior (2004) de C.I. Popa unde a fost sesizată o necropolă gepidică, la 100 m. SE de *Stația de Salvare* (cercetată anterior în anii '70-'90); la cca. 35 m spre V de intersecția străzii 9 Mai cu str. Calea Moșilor, la cca. 60 m NE față de Biserica Sfinții apostoli Petru și Pavel din Cartierul Cetate.

Din punct de vedere topografic, în conformitate cu datele expertizei și a măsurătorilor efectuate din punctul de stație 100 (cu ajutorul aparatului THEO 020a în sistemul de proiecție Stereo '70), parcela aflată în proprietate prezintă următoarele date: nr. topo (cadastral) 2914/4/1; Supraf. parcelă 9170 m², C.F. nr. 3755, Sc = 282 m², C.F. nr. 10709,

Terenul are o formă relativ dreptunghiulară cu laturile lungi orientate N-S, este relativ plană, fără denivelări evidente, având totuși un unghi ușor al pantei, ce coboară dinspre V spre E, de cca. 10-15° cu dimensiunea constructibilă de aprox. 250 m². Ca vecini, menționăm: la N Chircu Gheorghe; la S Strada 9 Mai, la E Miclea Ioana, iar la V, Popescu Vasile. Descărcarea de sarcină arheologică a vizat parcela distinctă cu dimensiunile de cca. 42 x 6 m, este orientată NE–SV, situată în zona vestică a arealului.

Conform informațiilor deținute la momentul debutului cercetărilor, se bănuia faptul că în areal există șanse să existe depuneri de interes arheologic aparținând epocii romane (necropola, *canabae*), cel mai probabil structuri urbane specifice unei *colonia*¹, dar și extremitatea nordică a necropolei gepidice, cercetată în campania 2004 în imediata apropiere spre SE (B-dul Horea, „proprietatea Staicu” - Popa 2004).

Documentarea prealabilă s-a concretizat prin studiul *Repertoriului arheologic al județului Alba*, a studiilor și articolelor publicate în diverse periodice, a rapoartelor realizate anterior în urma lucrărilor similare în arealul apropiat, dar și prin deplasarea (cercetarea de teren) în vederea familiarizării cu arealul și pozițiile descoperirilor anterioare, precizate de amintitul *Repertoriu*. Trebuie să menționăm aici faptul că pe întreg arealul ocupat de locuințe familiale și construcții edilitare de pe str. 9 Mai, au fost efectuate descărcări de sarcină arheologică și supravegheri în anii 2003-2004, rezultatele lor dovedind existența unui strat de depuneri, rezultat în urma activităților antropice recente (din epoca modernă – sec. XIX-XX și contemporană). Din informațiile anterioare reieșea faptul că sterilul de culoare brună (*loess-oid*) apare destul de aproape de suprafață (la cca. 1–1,5 m), stratul pedologic este compus, în special, din umpluturi recente, iar pânza de apă freatică apare (conform investigațiilor geologice) la o adâncime de cca. 2,60–3,50 m. Din informațiile obținute, a rezultat faptul că în momentul distrugerii locuințelor dezafectate (anul-2005) au fost descoperite, odată cu săparea fundațiilor dar și a subsolurilor tehnice, materiale arheologice constând îndeosebi din cărămizi și materiale de construcție.

Deoarece, conform proiectului, urmează a fi construite locuințe colective (1 corp), vom utiliza, convențional, în

conformitate cu nomenclatorul deja existent denumirea: Parcela A. La momentul deplasării la fața locului (26.11.2005), pe Parcela A, aflată în atenția descărcării de sarcină arheologică exista la momentul deplasării o locuință realizată din beton și cărămidă, construită în sec. trecut, aflată în curs de demolare de către actualul proprietar. Operațiunea de demolare a fost încheiată în data de 30.11.2005 (în decursul săpăturilor de descărcare arheologică), când s-a procedat, sub supraveghere la degajarea fundațiilor. Această situație a fost cea care a determinat și strategia de abordare a cercetării arheologice.

În analiza situației arheologice din cuprinsul parcelei, am pornit de la următoarele premise:

- peste 70% din suprafața viitorului bloc de locuințe ei a fost ocupată de casa demolată
- în latura de SV al parcelei a fost surprins un canal de beton, pentru aducțiunea apei, care afectează o bună parte (cca. 1/10) din perimetru.
- pe mai bine din 80% din suprafața casei dărâmate, a fost surprins subsolul tehnic (pivnița), ce se adâncea cu peste 1,5 m în sterilul arheologic (adâncime totală de cca. 2,30 m).
- în extremitatea nord-vestică a vechii case a fost surprins un alt canal colector, care aparține anexelor casei (cotețe de animale etc.) adâncit la peste 1 m.
- cercetarea sistematică s-a focalizat îndeosebi asupra zonei din extremitatea nord-vestică a parcelei, unde în ultimii ani s-a practicat legumicultura și nu existau depuneri și/sau amenajări contemporane sau moderne.
- zona cercetată prin săpătură s-a redus astfel la cca. 100 m², doar aici existând șansa de a surprinde posibile depuneri arheologice nederanjate.

S-a procedat la o cercetare clasică, prin executarea de unități de control și informare stratigrafică, în scopul cunoașterii situației arheologice. Au fost practicate diferite unități de cercetare (secțiuni și suprafețe):

SI/2005, o secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 7 x 2 m, orientată E-V, situată pe latura nord-estică a parcelei.

SII/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 12 x 2 m, orientată N-S, dispusă pe latura vestică a parcelei.

La îndepărtarea stratului vegetal (decoptare), s-au constatat materiale tegulare de proveniență cert romană, fragmentare și fără context, deranjate de lucrările agricole efectuate în această zonă. La adâncirea în următorul nivel, materialul tegular s-a înmulțit cantitativ, asociat fiind cu ceramică fragmentară și materiale de construcții de asemenea fragmentare, poziția și contextul lor dovedind o abandonare intenționată a lor în această zonă. Aceeași situație a fost relevată și de următoarele niveluri de săpare, însă pe măsură ce se adâncea nivelul semnalăm o înmulțire a pietrișului și nisipului. Nici un context sau complex nu a fost descoperit.

La adâncimea de cca. 0,80-1 m am oprit săparea, sterilul arheologic fiind evident.

În cea de a doua secțiune de control și informare stratigrafică, în primele două niveluri de săpare a fost relevată aceeași succesiune stratigrafică, cu specificația că în capătul ei sudic a fost relevat un șanț (groapă?) de epocă modernă, din care au fost relevate materiale din porțelan, sticlă, textile și reziduri menajere.

La adâncimea de 0,50 m, în c. 4-5 s-a conturat o amenajare din lespezi din gresie, de culoare cenușiu-verzuie, delimitate spre SV de o amenajare realizată din pietre de râu

legate cu mortar. Am interpretat acest complex, de formă neregulată și dimensiuni de cca. 1,5 x 2 m, ca fiind ruina unei locuințe de epocă romană (având ca indicator ceramica fragmentară și în cantități deosebit de mici), respectiv podeaua (L1/2005), amenajată și o fundație a unui zid. Este de bănuț că este vorba de o locuință dezafectată și chiar vandalizată (în scopul recuperării materialelor de construcție).

La demontarea lespezilor, s-a constatat faptul că ele erau dispuse pe o amenajare de pietriș de mici dimensiuni. Succesiunile stratigrafice sesizate sunt identice cu cele din SI/2005. Sub această amenajare s-a conturat sterilul arheologic, sub forma pietrișului și nisipului compactat.

Stratigrafia generală a perimetrului cercetat se prezintă astfel: considerând nivelul 0 ca fiind nivelul actual al străzii 9 Mai, unitățile de cercetare au fost practicate începând de la adâncimi de variaza între 0,10 și 0,05 m, reprezentând, în proporție majoritară, depuneri moderne și contemporane cu caracter edilitar. În unele locuri grosimea acestor depuneri depășește 1,5 m, ele pătrunzând adânc în stratul steril arheologic, cu grosimi cuprinse între 0,5-1 m, aflat dedesubt, și chiar distrugând, în unele părți, nivelul de depuneri arheologice de epocă romană (arealul sudic al Parcelei, unde au fost surprinse planșeul și pornirea de boltă a unui beci modern, aparținând casei demolate):

-0,05 -0,20 m, strat de depunere naturală, bogat în humus, de culoare neagră-brună, lutos, consistent, lipsit de materiale sau urme de intervenții antropice de natură arheologică;

-0,20 -0,40(2,50) m, strat în general nederanjat de lucrările moderne (agricole), de culoare neagră-cenușie, ce conține materiale arheologice de epocă romană (în special material tegular, material faunistic etc.), în amestec cu materiale de construcție cu caracter menajer, dispus sub forma lentilelor (mortar, calcar și gresie pisată);

-0,40 -0,70 m strat de culoare neagră-cărămizie, bogat în materiale arheologice;

-0,80 -1 m steril arheologic, compus din pietrișuri și nisip compactat de culoare cenușiu-gălbui.

-1 m – steril arheologic de tip loessoid, nisipos-argilos

În încheiere, cu titlu de concluzii, avansăm și anumite considerații de ordin istoric. Se cunoaște faptul că în epoca antică arealul imediat apropiat al castrului roman (Legiunii a XIII-a Gemina) a fost ocupat de așa numitele *canabae*, construcții de locuit și anexe meșteșugărești legate prin activitățile lor de existența castrului.

Din relatarea vecinilor, am aflat că la lucrările edilitare (de canalizare) din anii '80 ai sec. XX, pe strada Pavlov, aflată la cca. 50 m spre N de strada 9 Mai, au fost surprinse frecvente morminte de inhumație (medievale) aparținând, cel mai probabil, necropolei de la Stația de Salvare, ale cărei limite sudice se întind, în lumina acestor informații, mult spre S, însă fără să atingă strada 9. Mai. Depunerile arheologice descoperite, pledează de altfel, prin caracterul lor, pentru interpretarea acestei zone ca fiind mai degrabă una de tampon, de protecție, probabil și cu rol de spațiu de depuneri menajere, care făcea distincție între așezarea civilă și necropolă. Totodată, cercetările de pe strada 9 Mai au relevat faptul că necropola gepidică, invocată anterior, nu se întinde până în această zonă, limitele ei fiind de cercetat înspre S sau spre V de locul cu semnalări de acest gen.

Rezultatele cercetării arheologice de salvare (preventive) din perimetrul proiectatelor locuințe colective de către SC Team Bau SRL din Alba Iulia, str. 9 Mai, nr. 10, dovedesc faptul că zona se caracterizează prin depuneri arheologice,

cele existente, relevate de investigațiile sistematice efectuate, fiind cercetate și recuperate, motiv pentru care, în vederea eliberării Avizului de Descărcare Arheologică, recomandam instituției abilitate (DCCPCN Alba), eliberarea certificatului de eliberare de sarcină arheologică, în vederea continuării demersurilor de construire, deoarece obiectivele de interes arheologic și nivelul de locuire romană, nu sunt afectate de acest demers. Depunerile surprinse, deosebit de sărace, lipsite de contexte edilitare și caracterizate îndeosebi prin caracter menajer, pledează pentru o astfel de eliberare parțială de sarcină arheologică.

Planșa 6

Note:

1. RepAlba 1995, 29 sqq

5. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Brândușei, nr. topo 4339/3/1 (proprietar Elena Vlaic)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă 101/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 255/05.04.2005, către DCCPCN Alba și a adresei nr. 232/06.04.2005 înaintată MNUAI, în perioada 14-19.04.2005, pe baza autorizației de săpătură nr. 101/2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în Alba Iulia, str. Brândușei nr. topo 4339/3/1 (raportat la perioada romană zona este la SV de *municipium Septimium Apulense*, în imediata apropiere a acestuia).

S-a procedat la trasarea a patru secțiuni: S1 de 15 x 1,5 m, orientată SE-NV; S2 de 4 x 1 m, orientată SV-NE; S3 de 4 x 1,5 m, orientată SV-NE și S4 de 4 x 1 m, orientată SV-NE.

Situația stratigrafică se prezintă astfel:

- S1: 0 -0,10 m, strat vegetal (cultură agricolă); -0,10 -0,35 m, strat arător (sol brun închis); -0,85 -1,10 m, steril arheologic (pământ brun închis).

În S2...S4 stratigrafia este sensibil asemănătoare cu cea prezentată în S1.

Materialul arheologic descoperit constă din fragmente tegulare, ceramică de tip uzual confecționată din pastă cărămizie și cenușiu deschis, fragmente osteologice.

Zona și contextul arheologic este asemănător cu situația de pe terenul d-lui Antal Alexandru, aflat în imediata apropiere¹.

Nu au fost depistate vestigii arheologice care să necesite conservare *in situ*.

Note:

1. Patrimonium Apulense 4, 2004, p.174-179.

Zusammenfassung:

Es wurden vier Ausgrabungseinheiten gegraben S1- S4.

Ergebnisse der Untersuchung:

0 - 0,10 m Pflanzliches Beet; 0,10 - 0,35 m Ackerbeet (Braunerde);
0,35 - 0,10 m Erde dunkelbraun.

Vereinzelt wurden Teile von Backsteine, Keramik, Bohnenteile de römischen Epoche gefunden. Die Untersuchte Fläche befindet sich in der Nähe der Südwestlichen Grenze des Ortes *Apulum II*

6. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Dimitrie Cantemir, nr. 3 (proprietar Radu Cioran)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 51/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 157/03.03.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 210/10.03.2005 înaintată MNUAI, în perioada 28.03.2005-01.04.2005, pe baza contractului de cercetare nr.259/28.03.2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în actualul oraș de jos, pe str. Dimitrie Cantemir nr. 3, vis-a-vis de Tipografia Altip.

Raportat la perioada romană, zona este situată la cca. 500 m SSV față de situl arheologic de pe str. Munteniei (Pretoriul guvernatorului celor trei dacii).

Au fost trasate 3 unități de săpătură: S1 – 12,5 x 1 m, orientată SSV-NNE; S2 – 8 x 1 m, orientată SSV-NNE; S3 - 8 x 3,5 m, orientată SSV-NNE.

Stratigrafia se prezintă astfel:

S1 0 -0,10 m strat vegetal; -0,10 -0,55 m nivel umplutură (pământ de culoare brun-închisă); -0,55 -0,62 m strat nisipos rezultat în urma revărsărilor râului Mureș; -0,65 -1,20 m nivel de umplutură; -1,20 -1,60 m nivel de cultură aparținând epocii romane.

În profil, pe orizontală, între m. 5,20-7,60 au fost identificate urmele unei locuințe romane; între m. 7,60-10,80 a fost surprinsă amenajarea unei străzi romane, realizată din pietriș cu o grosime de 0,35 m.

S2 – în linii mari stratigrafia este asemănătoare. Și aici locuința romană a fost surprinsă între m. 1,40-6,35, iar strada romană între m. 6,35-8,00.

S3 – a fost trasată între S1 și S2 având drept scop de a verifica acest perimetru.

Nivelul de umplutură -0,10 -0,55 m este din pământ de culoare brun-închisă, adus de către proprietar, pentru sistematizarea pe verticală, din zona Cetate – „*Platoul Romanilor*”, cu ocazia realizării cartierului de blocuri de aici (anii '70).

Nivelul de cultură aparținând epocii romane a fost intens deranjat (aspect observat în stratigrafie), edificiul roman surprins aici fiind practic dezafectat în perioada postromană; materialele fiind probabil utilizate în epoca modernă la construcția cetății și a edificiilor aferente.

Strada romană poate să corespundă unei *decumanus* (orientare E-V), dacă o raportăm la posibilul drum de legătură (*cardo*) între castrul *Leg XIII Gemina* și *colonia Aurelia Apulensis*.

Inventarul arheologic descoperit este tipic unei locuințe romane. Forme ceramice descoperite: vas de provizii, urciur, castron, oală, toate în stare fragmentară. Referitor la categoriile ceramice, întâlnim ceramică de tip uzual (pastă gri, semifină), ceramică *terra nigra*, *terra lissa*.

La adâncimea de 1,75 m a fost identificată pânda de apă freatică.

Zusammenfassung:

Die Untersuchungen wurden gemacht um das Gelände für den Bau einer Wohnung freizustellen. Die Gegend befindet sich ungefähr 500 Meter SSW von den archäologischen Situ auf Munteniei str. (Prätorium des Gouverneurs der drei Dazien). Die archäologischen Untersuchungen haben bei -1,20 -1,60 Meter eine Kulturbene der römischen Epoche identifiziert. Es wurde ein Teil einer römischen Wohnung entdeckt sowie eine römische Strasse gebaut aus Kies, 0,35 cm dick. Der Weg entspricht einem decumanus (orientiert E-W), bezüglich auf die Verbindungsrouten zwischen dem Castrum der Leg. XIII Gemina und der Colonia Aurelia Apulensis (Apulum I)

7. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Dacilor, nr. topo 276/1/1 (proprietar Aurel Iurian)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 163/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 396/20.05.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr.450/31.05.2005 înaintată MNUAI, în perioada 30.05.2005–14.06.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 441/30.05.2005 a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în zona central-vestică a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*.

Pentru cercetarea suprafeței pe care beneficiarul urmează să o construiască, s-a ales soluția trasării a cinci unități de cercetare, notate C1...C5. Dimensiunile unităților de săpătură sunt C1 de 7 x 1,5 m, orientată NNE-SSV; C2 de 3 x 3 m; C3 de 3 x 3 m; C4 de 3 x 3 m; C5 de 3 x 3 m.

Ulterior perioadei romane zona a fost supusă unor intense activități antropice în scopul recuperării de materiale de construcții (piatră, cărămizi, marmură etc.). Rezultatul acestor intervenții a fost cât se poate de dăunător pentru vestigiile arheologice.

Zidurile edificiilor romane, fundațiile acestora au fost demantelate, practic rămânând doar patul de amenajare realizat din pietriș. Primele mărturii scrise despre distrugerile de la Apulum le avem de la călători străini, cronicari etc. care au trecut prin Cetatea Bălgradului. Construcția căii ferate (1865-1867), al cărei rambleu a fost realizat prin distrugerea unei importante suprafețe de-a lungul laturii de V a orașului roman, a constituit un alt „prilej” de agresiune a sitului arheologic.

Pentru a pune în evidență trama stradală precum și relația cu edificiile amplasate de o parte și de alta, am procedat la demontarea marilor stratigrafici dintre C1...C5, rezultând, în final, o suprafață notată S cu dimensiunile 9 x 7 m, orientată pe direcția ESE-VNV.

Analiza stratigrafică și a suprafeței dovedesc faptul că ne aflăm în fața unei străzi (*decumanus*), flancată de o parte și de cealaltă de edificii. Tronsonul de drum a fost surprins pe o lungime de 9 m.

Adâncimea la care au fost identificate lespezile de piatră ale străzii este relativ constantă (-0,75 -0,83 m). Acest *decumanus* face parte din rețeaua riguros geometrică a drumurilor – limite a – centurițiilor. Este pavat cu dale din piatră (*viae silice strate*). Pentru analiza stratigrafică a drumului, acesta a fost secționat în capătul de ESE al suprafeței S.

Dalele de piatră, groase de 8-10 cm, au fost așezate pe un pat artificial din nisip (cca. 10 cm) ce realiza o drenare rapidă. La adâncimea de -1 m a fost identificată o altă fază a drumului, realizată tot din dale de piatră. Sub aceasta, a fost surprins un nivel de umplutură de cca. 10-15 cm deșus peste o fază timpurie a străzii, realizată din pământ având un pat natural din nisip argilos, corespunzător nivelului geologic din zonă.

Din punct de vedere cronologic drumul roman are trei faze: 1. drum realizat din pământ bătătorit, drenajul acestuia făcându-se pe mijloc (în ax) unde a fost identificat un canal de drenaj; 2. această etapă marchează o reparație capitală a tramei stradale (nivel de umplutură, pat de amenajare); noul drum fiind pavat cu dale de piatră; 3. în ultima fază, strada este refăcută tot cu dale de piatră, nivel care s-a păstrat până în zilele noastre.

După cum era de așteptat o parte a dalelor de piatră nu a supraviețuit timpului, în perioada post-romană acestea fiind utilizate drept materiale de construcții. Și în cazul edificiilor se constată trei faze de construcție: faza de lemn, identificată printr-un nivel de arsură 8-10 cm; două faze de piatră având între ele un nivel de umplutură.

Constatăm că, trama stradală evoluează în relație directă cu edificiile romane, respectiv drumul de pământ corespunde construcțiilor din lemn (perioadei preurbane); cele două nivele realizate din dale din piatră corespund fazelor I și II ale edificiilor romane realizate cu zidurile de piatră și cărămidă.

Ar mai fi de remarcat faptul că și în cazul pavajului cu dale de piatră, drenarea se realiza pe axul drumului, acesta având un profil ușor convex. Acest drenaj în axul drumului era impus de faptul că de o parte și de alta avem ziduri aparținând edificiilor iar un drenaj cu șanțuri marginale ar fi cauzat fenomenul de igrasie, ce dăunează structurilor de rezistență ale clădirilor. Zona de contact dintre stradă și zidurile construcțiilor era realizată tot cu dale de piatră cu un profil ușor alveolat (convex), tocmai pentru a prelua apa meteorică și a o conduce departe de baza zidurilor.

Foarte important, în cazul de față, este faptul că trama stradală a rămas nemodificată, în timp, ea fiind sistematizată doar pe verticală.

O altă observație importantă este legată de tehnica de construcție a edificiilor, mai precis a fundațiilor acestora. Este binecunoscut faptul că profilul geologic al luncii Mureșului în zona Partoș, și nu numai, nu este deosebit de favorabil ridicării unor edificii de dimensiuni mari. Dacă totuși se recurge la construirea unor astfel de clădiri, (cum este cazul și pentru epoca romană) trebuie aplicate tehnici adecvate. Una dintre acestea (esențială) este realizarea unui pat de amenajare (așteptare) a viitoarei fundații ce va susține întreg edificiul.

În perimetrul cercetat, nivelul geologic este reprezentat printr-un strat consistent de nisip argilos. Un astfel de teren instabil, a determinat constructorul să recurgă la săparea unui șanț, cu o lățime egală cu cea a fundației, care a fost umplut cu pietriș, realizându-se astfel patul de așteptare al fundației. Grosimea acestui strat de pietriș este diferită (ajungând chiar la 1,30 m) fiind determinată de consistența terenului de fundare și,

probabil, de dimensiunile edificiului (greutate). Efectele în timp ale tasării determinată de greutatea clădirii se observă în profilul stratigrafic al unității de cercetare C1, prin lărgirea la partea inferioară a patului de pietriș.

Inventarul arheologic mobil constă din fragmente ceramice (în special de tip uzual), tegulare, materiale osteologice etc.

Destinația clădirilor este aceea de zonă civilă, de locuințe; un argument în această direcție fiind descoperirea unui corp de rășniță (*catillus*), păstrat integral.

Tronsonul de drum se situează la cca. 100 m V de zona centrală (*forum*) a orașului roman, iar o prelungire a traiectoriei sale ar intersecta perpendicular zona centrală.

O analiză a centuriației coloniei Aurelia Apulensis, prin situarea la V a acestui *decumanus*, ne conduce spre faptul că este vorba de un *dextra decumanus*, dacă nu chiar *dextra decumanus*. Rămâne ca acest aspect să fie clarificat în cercetările viitoare.

Zusammenfassung:

Die untersuchte Fläche befindet sich in der zentral-westlichen Gegend der römischen Stadt Colonia Aurelia Apulensis. Die stratigraphische Analyse und die Analyse der Oberfläche beweisen, dass es über eine Strasse die rede ist (*decumanus*), die auf beiden Seiten mit Gebäude flankiert ist. Der Wegteil wurde auf eine Länge von 9 m beobachtet.

Dieser *decumanus*, E-W orientiert, ist gepflastert mit Steinpflaster (*viae silice strate*), 8-10 cm dick, die auf einem 10 cm dicken Sandbeet liegen welches eine schnelle Entwässerung sichert. Chronologisch betrachtet enthalten sowohl die römische Strasse als auch die Gebäuden drei Bauphasen (Evolution):

- die Strasse ist gebaut aus Erde gemischt mit Sand, die Entwässerung liegt in der Mitte (Strassenaxis). In dieser Phase waren die Bauten aus Holz gefertigt;

- es wird eine Grundreparatur der Strasse festgestellt, die neue Strasse ist mit Steinplaster gepflastert, die auf einem Beet aus Sand und Kies liegen. In dieser Phase verschwinden die Bauten aus Holz, und anstatt erscheinen die aus Stein (Phase I) mit Mauern aus Backsteine;

- In der letzten Phase wird ein Wiederbau der Strasse festgestellt, auch mit Steinpflaster. Die Gebäuden sind auch saniert. Die Bestimmung der Gebäude ist Zivilwohnungen.

Der Strassenteil befindet sich ungefähr 100 m westlich von der Zentralzone (*Forum*) der römischen Stadt. Es kann die Rede von einem *Dextra Decumanus* sein, vielleicht sogar *Dextra Decumanus I*.

8. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Dacilor, nr. topo 277/1 (proprietar Ana Chiorean)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 280/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 602/05.08.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 677/10.08.2005, înaintată MNUAI, în perioada 15.08.2005–05.10.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 694/12.08.2005, a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină

istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuințe familiale”.

Terenul în cauză este situat în zona central-vestică a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*. Perimetrul ce urmează a fi investigat, în prezent are destinația de grădină. În zonele limitrofe au mai fost executate săpături arheologice, zona fiind destinată construirii de locuințe.

Obiectul contractului de cercetare îl constituie eliberarea de sarcină istorică a terenului în vederea realizării a patru locuințe familiale cu suprafața totală de 490 m².

Din punct de vedere arheologic zona respectivă se pretează pentru o abordare a cercetării în vederea lămuririi centuriației orașului roman, terenul fiind dispus perpendicular pe axa principală (*cardo maximus*) a așezării.

O cercetare pe amplasamentele viitoarelor clădiri ne-ar fi îndepărtat de acest obiectiv. În consecință, cu acordul proprietarului și în urma consultării Comisiei Naționale de Arheologie, s-a ales soluția trasării unităților de cercetare pe lungimea terenului, perpendicular pe axa centrală a *coloniei Aurelia Apulensis*.

Au fost trasate 17 unități de cercetare notate SI...SXVI; SXIIIA. SI cu dimensiunile 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE.

Adâncimea maximă a săpăturii -1,56 m. Au fost identificate substructurile unui edificiu din piatră: un zid cu lățimea de 0,60 m orientat pe direcția V-E; în profilul NNE și pe grund au fost două ziduri orientate N-S; un alt zid profilându-se și pe latura SSV a SI. Au fost surprinse cel puțin două etape (faza I și II) aparținând edificiilor din piatră. Pe profilul NNE, între m. 3,15-6,30 au fost puse în evidență amenajări succesive (nisip, pietriș, dale din piatră) probabil aparținând unui drum (*stradă*). Orientarea acestei străzi este N-S, fiind vorba de un *cardines*.

SII cu dimensiunile 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,50 m. În continuare sunt prezentate substructurile zidului orientat V-E, surprins și în SI.

În profilul de SSV au fost materializate alte două ziduri.

De asemenea la -1,30 m este reprezentată o lentilă de arsură, marcând faza de lemn a așezării.

SIII, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,50 m. De reținut două trasee de ziduri orientate N-S din care s-au mai păstrat doar amenajările din pietriș.

SIV, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,54 m. Între m. 5-10 observăm că zona a fost intens afectată de activitățile antropice. De altfel acest fenomen al distrugerii zidurilor în vederea recuperării materialelor constitutive este întâlnit frecvent.

SV, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,36 m. De remarcat prezența unui zid orientat V-E al cărui fundație este parțial păstrată. Pe un sector important al secțiunii s-a păstrat la -0,65 -0,75 m un nivel de locuire aparținând fazei a II-a a edificiilor din piatră.

SVI, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,50 m. Zidul semnalat în SV este din nou remarcat, el pierzându-se în profilul de NNE la m. 4. Observăm tehnica *opus incertum* utilizată la realizarea fundațiilor.

SVII, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Pe toată suprafața secțiunii a fost evidențiată o pardoseală aparținând unei locuințe din faza a II-a de piatră.

Pentru realizarea acestei pardoseli s-au utilizat pietre de râu de mici dimensiuni, legate cu mortar (*opus caementicium*) peste care s-a turnat mortar de var. Este foarte probabil ca în acest mortar să fi fost așezate cărămizi.

SVIII, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,40 m. Efectele distrugerii zidurilor sunt din nou evidențiate. Observăm că nu a existat o preferință pentru o anumită categorie de materiale; cărămizi, piatră, marmură, fiind preferate deopotrivă.

SIX, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,70 m. Au fost evidențiate fazele I și II ale edificiilor din piatră. Între m. 7,80-8,70 în profilul de NNE și pe grund se păstrează patul de amenajare din pietriș ce aparține unui zid orientat N-S.

SX, de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,78 m. În stratigrafie se observă o puternică intervenție antropică, zona fiind efectiv dezafectată. Din ziduri se mai păstrează doar amenajările din pietriș, uneori fiind utilizați bolovani de râu.

SXI, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,62 m. Pe măsură ce ne apropiem de zona centrală a orașului, constatăm o accentuare a distrugerilor zidurilor; probabil clădirile devin mai importante furnizând materie primă superioară din punct de cantitativ și calitativ. Și aici surprindem principalele etape de evoluție a așezării.

SXII, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată pe direcția VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -2,26 m. S-a procedat la secționarea unui zid. Adâncimea de fundare a ajuns la cota -2,26. Aici doar patul de așteptare a zidului a scăpat neatins, el având o înălțime de 0,40-0,45 m. Din faza a doua de piatră s-au păstrat două postamente de formă dreptunghiulară, realizate din lespezi de piatră, bolovani, cărămizi pe care erau amplasate coloane din piatră și capituluri.

SXIII, de 15 x 2 m, orientată pe direcția NNE-SSV. Adâncimea maximă a săpăturii -2,22 m. Între m. 0-7 a fost identificat pavajul din dale de piatră ce aparține unei străzi orientată N-S (*cardines*).

Analiza stratigrafică dovedește că strada a cunoscut mai multe refaceri. Prima etapă când drumul este realizat doar din pietriș, corespunde fazei de lemn a edificiilor. Dezvoltarea clădirilor din piatră marchează și modernizarea străzii; aceasta fiind pavată cu lespezi de piatră. Au fost surprinse două niveluri cu lespezi din piatră fapt ce dovedește cel puțin o refacere a tramei stradale din piatră. Acest aspect a mai fost evidențiat și cu prilejul altor cercetări în cuprinsul orașului roman *Apulum I*. Între m. 9,60-15 au fost identificate traiectoriile unor ziduri din care s-a păstrat doar patul de amenajare din pietriș.

SXIIIa, de 5 x 2 m, orientată pe direcția NNE-SSV. A fost trasată pentru a ne lămurii cu privire la dimensiunile străzii. În acest scop și pe latura de ESE a fost executată o casetă.

SXIV, cu dimensiunile 10 x 2 m, orientată VNV-ESE. Adâncimea maximă a săpăturii -1,54 m. Secțiunea a fost trasată cu scopul de a completa informațiile furnizate în cursul cercetării suprafețelor SVII și SVIII.

SXV, SXVI, cu dimensiunile 10 x 2 m, orientate VNV-ESE. Aceste unități de cercetare au fost trasate cu scopul de a întregi informațiile de natură stratigrafică și de suprafață furnizate de secțiunile SIV și SV respectiv SII.

Ulterior perioadei romane zona a fost supusă unor intense activități antropice în scopul recuperării de materiale de construcții (piatră, cărămizi, marmură etc.). Rezultatul

acestor intervenții a fost cât se poate de dăunător pentru vestigiile arheologice.

Zidurile edificiilor romane, fundațiile acestora au fost demantelate, practic rămânând doar patul de amenajare realizat din pietriș.

Cercetarea de față ne dezvăluie amplasamentul cu certitudine a două străzi (*cardines*) ale orașului, una în SI, respectiv SXIII și SXIIIa. Orientarea acestora N-S este paralelă cu artera principală (*cardo maximus*) a orașului. Lățimea acestor străzi este de 3,80-3,85 m iar distanța dintre ele de cca. 124 m (măsurători în axul străzilor). Având în vedere o apropiere de *cardo maximus* (a cărui poziție nu o cunoaștem în teren), ar putea fi vorba de *ultra kardinem I*, dată fiind situarea sa la V de artera centrală a orașului. Observațiile stratigrafice ne îndreptătesc să admitem existența unui alt *cardines* amplasat la capetele secțiunilor SIX și SX. situat la cca. 31 m VNV de strada identificată în SXIII. Informații importante ne furnizează și substructurile ce aparțin edificiilor romane cuprinse între aceste străzi (*insulae*). Se pot analiza maniera de executare a zidurilor, tehnica utilizată, soluții pentru realizarea pardoselilor, diferite forme tegulare utilizate etc.

Zusammenfassung:

Ziel des Untersuchungsauftrags ist ein Grundstück, auf dem Wohnungen mit einer Gesamtfläche von 590 qm gebaut werden, historisch zu entlasten.

Es wurden 17 Untersuchungseinheiten gegraben, bezeichnet SI - SXVI; S XIIIa.

Als Folge der Ausgrabungen wurden Teile von zwei Strassen (*cardines*) der römischen Stadt gefunden. Die Orientierung der Strassen ist N-S und parallel zu der Hauptstrasse (*cardo maximus*) der Stadt. Die Breite der Strassen ist von 3,80 - 3,85 m und die Entfernung zwischen ihnen von etwa 124 m (gemessen in der Axis der Strassen).

Es wurde die Existenz einer Phase der Holzgebäude bewiesen, verkörpert durch zwei Kohleebenen (Brand). Später entwickelt sich die Stadt weiter und die Holzgebäude wurden von den Steingebäuden mit Mauern aus Backsteine ersetzt.

Es wurden identifiziert die Fundamente der Gebäude, die Diele der Räume, Mauernteile sowie viele Keramikteile. Zurück zu der Parzellierung der römischen Stadt konnte die entdeckte Strasse sogar die *ultra Kardinem I* sein.

9. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Dacilor, nr. 41 (proprietar Ion Oltean)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 324/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 668/31.08.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 831/20.09.2005, înaintată MNUAI, în perioada 05.10.2005-12.10.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 872/28.09.2005 a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în zona central-vestică a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*.

O observație foarte importantă este aceea că terenul pe care s-a desfășurat cercetarea arheologică este situat în proximitatea căii ferate. Informații deosebit de utile referitoare la situația sitului arheologic de la Partoș ne furnizează Adalbert Cserni, cel care pentru prima dată a executat cercetări arheologice pe teritoriul *coloniei Aurelia Apulensis*.

Pentru cercetarea suprafeței pe care beneficiarul urmează să construiască, s-a ales soluția trasării a șase unități de cercetare notate C1...C6, fiecare cu dimensiunile 2 x 2 m. Ulterior, pentru lămurirea unor probleme stratigrafice s-a mai trasat o unitate de cercetare notată C7, cu dimensiunile 5 x 1,3 m, amplasată în continuarea unităților de cercetare C3-C6.

Stratigrafia generală în unitățile de săpătură C1...C7 se prezintă astfel: 0 -0,08 m strat vegetal; -0,08 -0,30 m strat arător; -0,25 -0,40 m nivel de cultură epoca romană (corespunde fazei edificiilor de piatră); -0,40 -0,65 m au fost identificate două lentile de arsură aparținând fazei de lemn; -0,65 -1,10 m, sol brun închis (humus antic); începând cu -1,10 -1,15 m a fost identificat un strat de argilă, compact, steril arheologic. La -1,20 m s-a ajuns la pânza freatică.

Descrierea unităților de cercetare:

C1, 2 x 2 m; adâncimea săpăturii -1,16 m. În profilul de SSV, la -0,15 m au fost descoperite materiale de construcții (piatră și calcar) provenite din zidul unei clădiri romane. De al -0,55 m, în jumătatea de SSV a C1, au fost evidențiate urmele unei gropi care se adâncește în nivelul de argilă.

C2, 2 x 2 m; adâncimea săpăturii -1,20 m. De adăugat că în profilul NNE, începând cu -0,25 m, a fost descoperit traseul unui zid orientat E-V din care s-a mai păstrat doar patul de amenajare din pietriș.

Din motive tehnice acesta a fost notat Z1. La -1,20 m s-a ajuns la pânza freatică.

C3, 2 x 2 m; adâncimea săpăturii -1,10 m. Traseul zidului Z1 se continuă; în profilul de VNV grosimea stratului de pietriș este de 0,22-0,25 m.

C4, dimensiuni 2 x 2 m; adâncimea săpăturii -1,22 m. Și în această unitate de cercetare a fost identificat traseul lui Z1; grosimea stratului de pietriș fiind de cca. 0,40 m. La -1,22 își face prezența apa.

C5, situație similară din punct de vedere stratigrafic. În plus aici a fost identificată prezența unui al doilea zid notat Z2 (perpendicular pe primul), din care, la fel, s-a păstrat doar stratul de nisip (între -0,32 -0,85 m).

C6, 2 x 2 m; adâncimea săpăturii -1,20 m (pânza freatică). Aici, începând cu adâncimea de -0,40 m au apărut fragmente ceramice în amestec cu cărbune (arsură). Analiza de suprafață și în stratigrafie ne arată că este vorba de un cuptor de olărie. Forma acestuia este relativ circulară, având un diametru de cca. 1,80 m. Pereții au o grosime de cca. 10-15 cm și sunt din argilă. Forma cuptorului este tronconică.

C7, 1,3 x 5 m, orientată pe direcția NNE. A fost deschisă paralel cu C3 și C6, la o distanță de 0,20 m (martor).

Se confirmă că Z1 se continuă spre V. A fost identificat și cercetat cuptorul descoperit în C6. S-a constatat că focarul (*prae-furnium*) era amplasat în partea de V. Gura de alimentare era realizată tot din argilă, modelată cu mâna. Această gură pătrundea în celălalt corp al focarului, de formă circulară, care din motive obiective (pânza de apă) nu a putut fi cercetat. Platforma cuptorului pe care erau așezate vasele, a fost identificată chiar deasupra pânzei freatice; are o grosime de 12-15 cm și reprezintă elementul care se păstrează cel mai bine.

În proporție covârșitoare ceramica descoperită în cuptorul dezafectat este de uz gospodăresc (oale, ulcioare, castroane, farfurii). Au fost descoperite și câteva fragmente din pastă cărămiziu (*terra lissa*) precum și *terra nigra*.

Din punct de vedere cronologic, complexele arheologice descoperite în unitățile de cercetare C1 ...C7 le încadra astfel: - cuptorul de olărie corespunde lentilelor de arsură aferente fazei de început a locuirii romane de pe malul drept al Mureșului (faza construcțiilor de lemn), cronologic, undeva până la acordarea statutului de *municipium* a așezării. Tot acestei perioade putem să atașăm și groapa menajeră identificată în C1 și C2, săpată în nivelul de argilă și care inițial ar putea servi ca exploatare de materie primă (argilă).

- spre sfârșitul sec. II, limita de VNV a orașului se extinde, aspect sesizat și în cercetarea de față prin cele două ziduri Z1 și Z2 din care s-au mai păstrat doar patul de amenajare din pietriș. Ele au aparținut unui edificiu cu fundații din piatră și ziduri din cărămidă.

Rezultatele cercetării se completează fericit cu aspecte similare menționate de A. Cserni, care pomenește de trei cuptoare cercetate în apropiere, pe aceeași latură a orașului roman¹. Nu este exclus ca amplasarea cuptoarelor pe această latură a orașului să fie în legătură cu sursa de apă (braț al râului Ampoi) dar și apropierea de sursa de materie primă (în imediata apropiere există o terasă a râului Mureș ce conține argilă de bună calitate).

Note:

1. A. Cserni, *Raport asupra săpăturilor efectuate în anii 1911-12 pe teritoriul Coloniei Apulensis*, Budapesta, 1913, p. 7.

Zusammenfassung:

Der Grundstück wo die archäologische Untersuchung durchgeführt wurde liegt in der Nähe der Eisenbahnlinie.

Aus archäologischer Hinsicht können wir die archäologischen Komplexe, die in den Untersuchungseinheiten C1- C7 entdeckt wurden, wie folgt einrahmen:

Töpfereiofen, entsprechend den Brandebenen der Anfangsphase der römischen Besiedlung von dem rechten Ufer des Mures Flusses (Phase der Holzgebäuden). Ebenso zu dieser Periode können wir die hauswirtschaftliche Grube unterordnen, die in C1 und C2 identifiziert wurde und in den Tonbeet ausgegraben wurde und ursprünglich als Quelle von Rohstoff (Ton) gedient haben könnte.

Gegen Ende des 2. Jahrhunderts unserer Zeitrechnung verbreitet sich die WNW-liche Grenze der Stadt, was auch in diese Untersuchung beobachtet wurde, durch die 2 Mauern Z1 und Z2 aus welchen nur noch eine Ebene aus etwa 50 cm dicken Kies erhalten wurde.

Diese Mauer waren Teile eines Gebäudes mit mehreren Räumen.

10. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Ferdinand, nr. 73 (proprietar Florin Bumbac)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 253/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 532/15.07.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 586/21.07.2005 înaintată MNUAI, în perioada 15.07.2005–18.07.2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință colectivă”.

Terenul în cauză este situat în Alba Iulia, str. Ferdinand, nr. 73, la cca. 700 m SE de rezervația arheologică *Pretoriul guvernatorului celor trei Dacii* situat pe str. Munteniei.

Au fost trasate patru unități de săpătură: C1 cu dimensiunile 12 x 1 m; C2 cu dimensiunile 1,5 x 1,5 m; C3 cu dimensiunile 1,5 x 1,5 m; C4 cu dimensiunile 2 x 1 m, orientate pe direcția NNE-SSV.

Rezultatele cercetărilor:

C1 0 –0,10 m strat vegetal; -0,10 –0,35 m sol brun de grădină; -0,30 –0,60 m, nivel de umplutură epocă contemporană; sporadic în acest nivel întâlnim și materiale arheologice de epocă romană; -0,60 –0,90 m, sol brun închis; -0,90 –1,05 m, nivel geologic (argilă), steril arheologic.

În unitățile de săpătură C2; C3; C4 situația stratigrafică este similară celei din C1.

Documente istorice (hărți de la începutul sec. XVIII) menționează în acest perimetru, zonă mlăștinoasă situată de o parte și de cealaltă a unui braț al râului Ampoi.

Zusammenfassung:

Es wurden vier Ausgrabungseinheiten gegraben: C1-C4, orientiert in der Richtung NNO-SSW. Ergebnisse der Untersuchung:

0 – 0,10 m pflanzliches Beet; 0,10 – 0,35 m Braunerde; 0,35 – 0,60 m vereinzelt Füllungsebene, auf dieser Ebene begegnen wir auch archäologische Materialien aus der römischen Zeit; 0,60 – 0,90 m dunkelbraune Erde; 0,90 - 1,05 m geologische Ebene (Tonerde).

11. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Gemenilor, nr. topo 238/14/2 (proprietar Corneliu Marcus)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 104/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 418/31.05.2005, către DCCPCN Alba și a adresei nr. 459/31.05.2005 înaintată MNUAI, în perioada 03.06.-17.06.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 439/30.05.2005, a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în zona central nordică a orașului roman Colonia Aurelia Apulensis (cod sit 1026.02). Amplasarea locuinței se face pe un teren ce în prezent are destinația de grădină.

Au fost trasate șase unități de săpătură, notate C1...C6, fiecare având dimensiunile 2,5 x 2,5 m.

C1 0 -0,12 m – strat vegetal; -0,12 -0,35 m – strat arător (sol brun); -0,35 -0,90 m – nivel de umplutură (materiale epocă romană); -0,90 -1,50 m – nivel de umplutură (locuință romană dezafectată); -1,50 -1,80 m – nivel de cultură epocă romană; -1,80 -1,90 m – strat nisipos argilos (steril arheologic).

C2 0 -0,10m – strat vegetal; -0,10 -0,35 m – strat arător (sol brun); -0,35 -0,60 m – nivel de umplutură, materiale epocă romană; -1,50 -1,80 m – nivel de cultură epocă romană; -1,80 -1,90 m – strat nisipos argilos (steril arheologic).

C3 0 -0,12 m – strat vegetal; -0,12 -0,35 m – strat arător (sol brun); -0,35-1,60 m – nivele de umplutură, materiale epocă romană; -1,60 -1,82 m – nivel de cultură epocă romană; -1,82 -1,90 m – strat nisipos argilos (steril arheologic).

În C4...C6 stratigrafia este relativ asemănătoare cu cea prezentată în C1...C3.

Materialele arheologice de factură romană (ceramică, fragmente tegulare) apar încă în stratul arător. Perimetrul a fost intens afectat de intervenții antropice care au vizat dezafectarea zidurilor edificiilor romane pentru recuperarea de materiale de construcții (cărămidă, marmură, piatră). Zidurile edificiilor romane, fundațiile acestora au fost demantelate, practic rămânând doar patul de amenajare realizat din pietriș.

Se constată că edificiile din piatră comportă două faze principale de construire (notate I; II).

Dezafectarea zidurilor a făcut ca faza a II-a (mai târzie) să fie puțin reprezentativă stratigrafic.

Pentru faza I s-a păstrat nivelul de călcare, parțial pardoseala unei locuințe romane. Tot acestui nivel îi corespunde și structura unei fundații de zid notată Z1, descoperită în C4.

Pe profilul NNE al unității de săpătură, Z1 a fost surprins între m. 1,40-1,90. Acesta avea o lățime de cca. 0,50 m și era orientat pe direcția N-S. Este un zid despărțitor (de compartimentare) ce aparține unui edificiu cu mai multe încăperi distrus în cea mai mare parte.

Amplasarea clădirii romane era situată paralel cu *cardo maximus*, la cca. 70 m spre E de aceasta, în partea de NE a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*.

Zusammenfassung:

Das untersuchte Gelände befindet sich in der zentral-nördlichen Zone der römischen Stadt Colonia Aurelia Apulensis in einer Gegend dass für die Zivilwohnungen bestimmt war. Es wurden sechs Untersuchungseinheiten gegraben, bezeichnet mit C1 – C6. Auch diesmal beobachten wir starke Zerstörungen des archäologischen Situ nach der römischen Periode.

Es wurden die fundamente eines Mauers erhalten, die auf der Richtung N-S orientiert ist, sowie zwei Wohnbenen der Phasen I und II der Gebäuden.

Das römische Gebäude lag im NE der Stadt, parallel zu *cardo maximus*, ungefähr 70m östlich.

12. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Gemenilor, nr. 52 (proprietar Ioan Filipescu)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 323/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 647/24.08.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 831/20.09.2005, înaintată MNUAI, în perioada 28.09.2005–06.10.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 871/28.09.2005, a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină

istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în zona nord-estică a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*.

Pentru cercetarea suprafeței pe care beneficiarul urmează să construiască, s-a ales soluția trasării a trei unități de cercetare notate C1...C3, fiecare cu dimensiunile 3 x 3 m, orientate NNV-SSE.

Ulterior perioadei romane zona a fost supusă unor intense activități antropice în scopul recuperării de materiale de construcții (piatră, cărămizi, marmură etc.). Rezultatul acestor intervenții a fost că se poate de dăunător pentru vestigiile arheologice. Zidurile edificiilor romane, fundațiile acestora au fost demantelate, practic rămânând doar patul de amenajare realizat din pietriș.

Ne aflăm într-o zonă a orașului roman unde au fost descoperite urmele unui edificiu roman. În stratigrafie au fost identificate mai multe etape din evoluția așezării. Faza de lemn este reprezentată prin două lentile (niveluri) de arsură. Etapa construcțiilor din piatră este reliefată prin două faze I și II.

Din edificiul ridicat se mai păstrează doar patul de amenajare (așteptare) al zidurilor, realizat din pietriș de râu. Materialul arheologic descoperit conține în cărămizi, țigle, fragmente ceramice, osteologice, cuie și piroane din fier probând faptul că destinația clădirilor este de locuință civilă.

Zusammenfassung:

Das untersuchte Grundstück befindet sich in der nordöstlichen Zone der römischen Stadt Colonia Aurelia Apulensis. Es wurden drei Untersuchungseinheiten gegraben, bezeichnet C1-C3, jede 3 x 3 m, orientiert NNW-SSO.

Nach der römischen Zeit kannte die Zone einige intensive antropische Tätigkeiten für das Wiedererlangen von Baumaterialien (Stein, Backsteine, Marmor etc.)

Die Mauern der römischen Gebäude, deren Fundamente, wurden zerstört und nur ein Vorbereitungsbeet aus Kies ist noch geblieben. Es sind auch Beweise aus der Holzphase der Stadt erhalten, auf zwei Kohleebenen (Brand). Die Phase der Steingebäude erscheint gegliedert nach den zwei Phasen I und II. Das entdeckte archäologische Material besteht aus Backsteine, Ziegel, Keramikstücke, Nägel und Stifte aus Eisen, was beweist dass es sich um Zivilwohnungen handelt.

13. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Glinca, nr. 18 (proprietar Ana Groza)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 162/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 657/26.08.2004, către DCCPCN Alba și a adresei nr. 980/06.09.2004 înaintată MNUAI, în perioada 13-18.06.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 354/25.04.2005, a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „extindere locuință”. Terenul în cauză este situat în zona estică a orașului roman *colonia Aurelia Apulensis*.

Pentru executarea săpăturii a fost necesară demolarea vechilor anexe, după care pe acest amplasament au fost trasate trei

unități de săpătură, notate C1...C3, cu dimensiunile C1: 2,5 x 2,5 m; C2: 2,5 x 2,5 m; C3: 3 x 3,5 m.

Disponerea unităților de săpătură a fost aleasă astfel încât acestea să acopere perimetrul viitoarei construcții.

Rezultatele cercetării arheologice sunt următoarele:

C1: 0 –0,40 m, nivel de umplutură ce suprapune depuneri aluvionare ocazionale de revărsările râului Mureș (inundații); -0,40 –0,96 m, nivel de umplutură – materiale ce aparțin epocii romane; -0,96 – ,96 m, pe acest palier se poate observa nivelul de călcare aparținând edificiului de epocă romană existând în acest perimetru; -0,96 –1,38 m, nivel în care predominant este solul de culoare brun-închis (humus antic). Sporadic în acest nivel întâlnim materiale de factură romană, ușoare urme de arsură (probabil aparținând fazei de lemn a așezării); -1,38 –1,90 m, nivel geologic (pământ argilos); -1,90 –2 m, strat argilos (steril arheologic).

C2 – stratigrafia este asemănătoare cu cea prezentată în C1 pentru detalii vezi C1–C2; pentru detalii vezi C1-C2 profil NNE.

C3: 0 –0,12 m, platformă din beton (curte existentă); -0,12 –0,70 m, nivel de umplutură epocă contemporană; -0,70 –1,06 m, nivel de umplutură – materiale ce aparțin epocii romane; -1,06 –1,36 m, nivel ce aparține edificiului de epocă romană existent în acest perimetru; -1,12 –1,90 m, nivel de umplutură – nivel de umplutură – materiale ce aparțin unui zid – fundație a clădirii romane dezafectate; -1,90 –2,10 m, pietriș utilizat ca pat de amenajare a zidului dezafectat; -2,10 –2,20 m – steril arheologic.

Analiza stratigrafică precum și a suprafețelor cercetate, dovedește faptul că ulterior epocii romane situl a suferit profunde distrugerii, în scopul recuperării materialelor de construcții.

Zidurile edificiilor romane, fundațiile acestora au fost demantelate, practic rămânând doar patul de amenajare realizat din pietriș.

Și în cazul cercetării de față se pot distinge cel puțin o fază aparținând edificiului de piatră precum și nivelul fazei de lemn a așezării romane.

În unitatea de săpătură C3 la adâncimea 1,90–2,10 m a fost identificat un pat de amenajare din pietriș aparținând unui segment de zid. Orientarea acestuia este pe direcția NV. Este vorba de un zid de compartimentare aparținând unei clădiri romane. Inventarul arheologic mobil constă în fragmente ceramice tegulare și osteologice.

Zusammenfassung:

Die Ergebnisse der archäologischen Untersuchung weisen, dass, nach der römischen Zeit, die Zone starke zerstört wurde, um Baumaterialien wieder zu erlangen (Stein, Backsteine). Die Mauern der römischen Gebäude sowie deren Fundamente wurden zerstört.

In der Ausgrabungseinheit C3 wurde bei -90 –2,10 m Tiefe der Trajekt einer Mauer identifiziert aus welchem nur noch eine Einrichtungsebene aus Kies erhalten ist, orientiert in der Richtung NW. Es ist eine Trennungsmauer eines römischen Gebäudes. (Phase I aus Stein). Auch im Fall dieser Untersuchung wurde eine Kohleebene identifiziert die der Holzphase der römischen Siedlung gehört.

14. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Traian, nr. 15 (proprietar SC Diafan SRL)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 103/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 244/31.03.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 291/06.04.2005 înaintată MNUAI, în perioada 29.04.2005–11.05.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 309/11.04.2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „sediul firmă și apartamente”.

Terenul în cauză este situat în Alba Iulia, str. Traian, nr. 15, la cca. 150 m spre N față de perimetrul unde începând cu anii 1990 au fost descoperite vestigii arheologice de epocă romană (pretorii guvernatorului celor trei Dacii). În această direcție, MNUAI a emis o adresă (nr. 292/06.04.2005) prin care beneficiarul era atenționat că zona respectivă poate să conțină vestigii arheologice fapt pentru care este necesară o cercetare arheologică preventivă.

Terenul pe care beneficiarul intenționa să-și ridice noul obiectiv era ocupat de o construcție aflată într-un avansat grad de uzură.

După demolarea clădirii am constatat că la nivelul fundațiilor (a pardoselii) situația este diversă: pivnițe surpate, pardoseală din beton, podele din lemn etc. În această situație singura posibilitate de executare a unei săpături arheologice era aceea de a îndepărta cu mijloace mecanizate nivelul ocupat de zidurile și umplutura (materiale diverse) rezultate din clădirea demolată.

Trebuie menționat faptul că beneficiarul a fost nevoit să modifice proiectul construcției de la o clădire ridicată pe fundații în alta cu demisol.

În continuare s-a procedat la îndepărtarea cu mijloace mecanizate a substrucțiilor vechii construcții. Această etapă s-a realizat cu supraveghere arheologică.

În urma sondării terenului s-a luat decizia ca nivelul până la care să se execute săpătura mecanizată să fie de -1,50 m față de nivelul șoselei din str. Traian, nr. 15.

Dimensiunile perimetrului excavat au fost de 13 x 16 m (latura de 16 m fiind la str. Traian). Parcela pe care urmează a se construi, ca și perimetrul excavat, sunt orientate VNV-ESE.

În perimetrul creat (13 x 16 m) de la nivelul de -1,50 m față de nivelul șoselei din str. Traian, s-a procedat la trasarea a nouă secțiuni: S1-S9 care au avut drept scop acoperirea (cercetarea arheologică) a întregului perimetru.

S1, orientată pe direcția SSV-NNE, dimensiuni 5 x 2 m.

Stratigrafia: 0 -0,50 m, nivel ce conține materiale de la sfârșitul sec. XIX și perioada interbelică (în acest nivel au fost descoperite câteva fragmente tegulare romane aflate în poziție secundară); -0,50 -0,75 m strat lutos-nisipos; -0,75 -1,00 m, nivel geologic (pietriș), steril arheologic.

S2, orientată pe direcția SSV-NNE, paralelă, la 0,5 m față de S1; dimensiuni: 5 x 2 m.

Stratigrafia: 0 -0,50(0,55) m, nivel ce conține materiale de la sfârșitul sec. XIX și perioada interbelică (în acest nivel au fost descoperite câteva fragmente tegulare și o buză de *mortaria*); -0,50 -0,75 m strat lutos-nisipos; -0,75 -0,90 m, nivel geologic (pietriș), steril arheologic.

S3, orientată pe direcția SSV-NNE, paralelă, la 0,5 m față de S2; dimensiuni: 5 x 2 m.

Stratigrafia: 0 -0,75 m, nivel ce conține materiale de la sfârșitul sec. XIX și perioada interbelică; -0,75(0,60) -0,85 m strat lutos-nisipos; -0,85 -1,05 m, nivel geologic (pietriș), steril arheologic.

S4, orientată pe direcția SSV-NNE, paralelă, la 0,5 m față de S3; dimensiuni: 5 x 2 m.

În această secțiune au fost dezvelite zidurile – fundații ale unei clădiri care au funcționat la sfârșitul sec. XIX. La -1,15 m, în nivelul geologic (pietriș) s-a ajuns la apă (pânza freatică).

S5, orientată pe direcția SSV-NNE, paralelă, la 0,5 m față de S4; dimensiuni: 5 x 2 m.

Situația stratigrafică este similară cu cea din S4. Zidul descoperit în S4 se continuă și aici. Adâncimea de fundare a zidului fundației este de -0,75 m, este realizat din piatră fasonată, iar rândurile superioare din cărămidă. Zidul, notat Z1, are un pat de amenajare, executat în nivelul lutos-nisipos, care coboară la -0,90 m. De la -0,90 m începe nivelul geologic (pietriș).

S6, orientată pe direcția SSV-NNE, paralelă, la 0,5 m față de S5; dimensiuni: 5 x 1,3 m. Situația stratigrafică este similară cu cea din S4 și S5. Zidul fundației se continuă pe direcția ESE.

S7, orientată pe direcția SSV-NNE, în prelungirea lui S1, la un martor de 1 m; dimensiuni 5 x 2 m.

Stratigrafia: 0,00 -0,50 m nivel umplutură amenajări succesive drum, str. Traian; -0,50 -0,70 m nivel umplutură clădiri sfârșitul sec. XIX și perioada interbelică; -0,70 -0,95 m strat nisipos argilos (steril arheologic).

S8, orientată pe direcția SSV-NNE, în prelungirea lui S6, la un martor de 1 m; dimensiuni 5 x 1,5 m.

Stratigrafia este asemănătoare cu cea din S6. În grund au fost identificate porțiuni a două ziduri notate Z1a; Z2.

Z1a corespunde clădirii care a funcționat la sfârșitul sec. XIX și este orientat pe direcția VNV-ESE. El este paralel cu zidul Z1 (dezvelit pe capătul de NNE al secțiunilor S4; S5; S6) la o distanță de 5,80 m. În imediata apropiere a zidului Z1a a fost identificat un alt zid de cărămidă, notat Z2, care aparține unei faze de refacere a construcțiilor ridicate în perioada interbelică.

S9, dimensiuni 1,5 x 1 m a fost trasată în intervalul dintre S7 și S8 și a avut scopul de a lămurii stratigrafia în acest perimetru. În linii mari situația stratigrafică de aici este comparabilă cu cea din S7, ea dovedind și faptul că în zonă nu mai avem ziduri ale clădirilor susmenționate, perimetrul respectiv fiind afectat curții interioare a fostului mobil.

Adâncimea până la care s-a efectuat cercetarea arheologică a perimetrului propus a fost de -2,50 m față de nivelul de călcare actual (str. Traian, nr. 15). În urma săpăturilor au fost identificate substrucții aparținând unor construcții începând cu sfârșitul sec. XIX până în prezent. Sporadic în S1 și S2 au fost descoperite câteva fragmente tegulare și un fragment (buză) de *mortaria* aparținând epocii romane. Nu a fost identificat un nivel de cultură aparținând epocii romane, aspect care ne dă informații cu privire la limitele complexului reședinței guvernatorului celor trei dacii.

Zusammenfassung:

Das Gelände, wo der Begünstigte das neue Objekt errichten wird, war von einem stark zerfallenen Gebäude besetzt. In dieser Lage die einzige Möglichkeit eine archäologische Ausgrabung durchzuführen war mit mechanischen Mittel die Ebene zu befreien, die von den Mauern und den Resten der abgerissenen Gebäude besetzt war. Die mechanische Ausgrabung wurde bis -1,50 m verglichen zur Ebene der Traian Strasse nr. 15 gemacht und ergab eine Fläche von 13 x 16 m.

In dieser Umfang wurden neun Ausgrabungseinheiten durchgeführt, bezeichnet S1-S9.

Die archäologische Untersuchung wurde bis -2,50 m durchgeführt verglichen zur Ebene der Traian Strasse. Es wurden Fundamente einiger Gebäude vom Ende des 19. Jahrhunderts gefunden. Vereinzelt in S1 und S2 wurden Fragmente von Backsteine und Mörtel aus der römischen Epoche gefunden.

Es wurde keine Kulturebene der römischen Epoche identifiziert, was uns Informationen über die Grenzen des archäologischen Situ „Prätorium des Gouverneurs der drei Dazien“ gibt.

15. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Traian, nr. 66 (proprietar Ioan Filimon)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 102/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 237/28.03.2005, către DCCPCN Alba și a adresei nr. 231/06.04.2005 înaintată MNUAI, în perioada 11-13.04.2005, pe baza a contractului de cercetare nr. 310/11.04.2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „locuință familială”.

Terenul în cauză este situat în actualul oraș de jos, pe str. Traian, nr. 66. Zona este situată la cca. 650 m SSV față de situl arheologic de pe str. Munteniei (Pretoriu guvernatorului celor trei Dacii). Aprox. 25% din suprafața viitoarei construcții este grevată de structuri din beton aparținând unui fost garaj și anexe. Față de această situație s-a procedat la trasarea a două secțiuni: S1 de 10 x 1 m, orientată SE-NV; S2 de 6 x 1 m, orientată SV-NE.

Rezultatele cercetării arheologice sunt următoarele:

- S1: 0 –0,15 m, nivel de umplutură și gunoi grajd; -0,15 –0,55 m, strat de umplutură; -0,50 –0,60 m, lentilă nisip argilos (măl rezultat în urma revărsărilor râului Mureș); -0,60 –1,05 m, pământ de culoare brun închisă (steril arheologic).

- S2: stratigrafia este asemănătoare cu cea din S1.

Nivelul de umplutură –0,15 –0,55 m de culoare brun închisă a fost adus de către proprietar pentru sistematizarea pe verticală a terenului. Nu au fost descoperite vestigii arheologice.

Zusammenfassung:

Der untersuchte Umfang befindet sich ungefähr 650 m SSW von Prätorium des Gouverneurs der drei Dazien. Die Ergebnisse der Ausgrabungen: 0 –0,15 m moderne Auffüllung; -0,15 –0,60 m Schlamm aus der Überschwemmungen des Mures Flusses; -0,60 -1,05 m Erde dunkelbraun

Es wurden keine archäologische Funde gemacht.

16. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Traian, nr. 70 (proprietar SC Midas SRL)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 258/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 547/19.07.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 608/21.07.2005 înaintată MNUAI, în perioada 19.07.2005–21.07.2005, pe baza autorizației de săpături nr. 258/2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „Construire depozit gresie”.

Terenul în cauză este situat în Alba Iulia, str. Traian, nr. 70, la cca. 700 m S față de rezervația arheologică *Pretoriu guvernatorului celor trei Dacii* situat pe strada Munteniei.

Au fost trasate două unități de săpătură: S1 cu dimensiunile 18 x 1 m; S2 cu dimensiunile 18 x 1 m, orientate pe direcția VNV-ESE.

Rezultatele cercetărilor:

S1 –0 –0,10 m strat vegetal; -0,10 –0,35 m sol brun de grădină; -0,35 –0,95 m sol brun – fostă zonă cu mlaștini (steril arheologic)

S2 – situația stratigrafică este aceeași cu cea prezentată în S1, cu mențiunea că între m. 9–10,40 avem o groapă menajeră de epocă contemporană.

Documente istorice (hărți de la începutul sec. XVIII) menționează în acest perimetru, zonă mlăștinoasă situată de o parte și de cealaltă a unui braț al râului Ampoi.

Zusammenfassung:

Das untersuchte Grundstück befindet sich ungefähr 700 m südlich von dem Prätorium des Gouverneurs der drei Dazien. Es wurden zwei Ausgrabungseinheiten gezeichnet S1 und S2.

Ergebnisse der Untersuchungen: 0,00 - 0,10 m pflanzliches Beet; 0,10 - 0,35 m Braunerde; 0,35-0,95 m dunkelbraune Erde (ehemaliger Sumpf). Historische Dokumente erwähnen hier ein Sumpfgelände welches auf der einen und der anderen Seiten eines Flussarmes des Ampoi Flusses lag. Es wurden keine archäologische Funde identifiziert.

17. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Aurel Vlaicu, nr. 6 (proprietar Ioan Sara)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 345/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 766/12.10.2005 către DCCPCN Alba și a adresei nr. 937/14.10.2005 înaintată MNUAI, în perioada 20-21.10.2005, pe baza contractului de cercetare nr. 954/20.10.2005 a fost executată săpătura arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „extindere locuință”.

Terenul în cauză este situat la NV de fortificația bastionară *Alba Carolina* și a castrului legiunii XIII Gemina. Pentru cercetarea suprafeței pe care beneficiarul urmează să o construiască, s-a ales soluția trasării a trei unități de cercetare, notate SI...SIII (vezi plan fundații). Dimensiunile unităților de săpătură sunt SI: 8 x 1 m; SII: 2 x 2 m; SIII: 2 x 2 m. În perioada contemporană terenul a fost sistematizat pe verticală, aspect vizibil în stratigrafie și corespunde nivelului A

și B (parțial); În nivelul B, nivelul de umplutură, au fost identificate și fragmente ceramice aparținând sfârșitului sec. XVIII-XIX, fiind puse în relație cu locuirea de la NV de cetatea bastionară; Începând cu adâncimea de -1,05 (-1,20 m) față de actualul nivel de călcare, a fost identificat un strat de humus antic, steril arheologic.

Așa cum rezultă din cercetările arheologice întreprinse până în prezent, în perimetrul cercetat descoperirile arheologice datate în epoca romană aparțin mai degrabă unor edificii cu destinație de *villa suburbana*, densitatea acestora fiind mult mai mică decât cea a edificiilor din interiorul orașelor romane. Acest aspect ar explica faptul că în perimetrul investigat a fost identificat un nivel de călcare corespunzător epocii romane (*humus antic*) dar nu au fost depistate artefacte sau vestigii aparținând acestei perioade.

Zusammenfassung:

Die Untersuchung wurde nordwestlich von der Bollwerkfestung „Alba Carolina“ und des Castrum der Leg. XIII Gemina durchgeführt. Die Analyse der Untersuchungseinheiten hat zu folgenden Schlussfolgerungen geführt: in den 20. Jahrhundert wurde der Grundstück systematisiert (Erdablagerungen). In der nächsten Ebene wurden Zeramikteile von Ende des 18. Jahrhunderts identifiziert, die mit der Siedlung nordwestlich der österreichischen Festung in Beziehung gestellt wurden. Ab – 1,05 m wurde ein Beet aus archäologisch steriler Braunerde (antiker Humus) identifiziert.

18. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Aurel Vlaicu, nr. 20 (proprietar Nicolae Cojanu)

Cod sit: 1026.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 252/2005

Colectiv: Matei Drîmbărean (MNUAI)

Ca urmare a cererii nr. 514/07.07.2005, către DCCPCN Alba și a adresei nr. 596/18.07.2005 înaintată MNUAI, în perioada 21-29.07.2005, a fost executată cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a terenului pe care beneficiarul intenționează să-și construiască obiectivul „construire locuințe”.

Terenul în cauză este situat în Alba Iulia, str. Aurel Vlaicu nr.20, la cca. 200 m NNV de cetatea Vauban.

S-a urmărit cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină istorică a perimetrelor a două clădiri cu destinație de locuințe.

Sondajul stratigrafic executat în vederea executării studiului geotehnic, a scos în evidență faptul că zona a fost sistematizată pe verticală – depuneri de cca. 1-1,20 m – în timpul și după ridicarea cetății Vauban – Alba Carolina. Având această informație, s-a luat decizia ca până la adâncimea de -1,20 m să se procedeze la evacuarea mecanizată a pământului sub supravegherea arheologică. Această abordare a vizat primul obiectiv cu o suprafață de 98 m². Pe acest amplasament a fost executată săpătura mecanizată pe o suprafață S1 12 x 10 m până la adâncimea de -1,20 m față de profilul de NV al săpăturii.

De la acest nivel pe suprafața S1 au fost deschise cinci unități de săpătură notate C1...C5 fiecare cu dimensiunile de 3 x 2,5 m.

Pe al doilea obiectiv propus, cu suprafața de 47 m², a fost trasată unitatea de săpătură notată C6, cu dimensiunile de 6 x 2 m, orientată pe direcția SE-NV.

În unitățile de săpătură C1...C5, respectiv suprafața S1, situația stratigrafică este relativ unitară:

0 -0,10 m strat vegetal; -0,10 -0,30 m strat arător; -0,30 -0,90 m nivel umplutură epocă modernă și contemporană; -0,90 -1 m nivel de călcare epocă romană corespunzător fazei a II-a a edificiilor de piatră; -1 -1,40 m nivel de umplutură epocă romană; -1,40 -1,50 m faza I a edificiilor din piatră; -1,50 -1,80 m nivel de umplutură epocă romană; -1,80 -2 m sol antic – humus; -2 -2,15 m nivel argilă (steril arheologic)

În unitatea de săpătură C6 stratigrafia se prezintă astfel: 0 -0,10 m strat vegetal; -0,10 -0,35 m strat arător; -0,35 -1,20 m nivel umplutură epocă modernă și contemporană; -1,20 -1,30 m nivel de pardoseală locuință romană (faza a II-a a edificiilor de piatră); -1,30 -1,60 m nivel de umplutură (refacere fazele I-II); -1,60 -1,70 m start faza I a edificiilor din piatră; -1,70 -2 m nivel de umplutură (sub acesta se observă un nivel de călcare ce probabil corespunde fazei de lemn a așezării de la Apulum); -2 -2,30 m sol antic (humus) – steril arheologic

Cercetarea arheologică de pe str. Aurel Vlaicu nr.20 ne oferă date interesante în special sub raport stratigrafic, în legătură cu evoluția edificiilor de epocă romană existente în acest perimetru aflat în imediata apropiere a castrului Legiunea XIII Gemina (cca. 250 m NV). Putem spune că zona era destinată locuințelor ce deserveau populația civilă în strânsă legătură cu elementul militar (*canabae*). În linii mari se observă că evoluția acestei zone are similitudini cu cele două orașe romane de la Apulum.

Un alt element stratigrafic important este legat de ridicarea cetății *Vauban* – *Alba Carolina*, când are loc o sintetizare pe verticală a zonei adiacente, nivelul de umplutură ajungând uneori până la 1,50 m înălțime.

Zusammenfassung:

Es wurde ein archäologische Untersuchung erforderlich um die Umfänge zweier Wohngebäude historisch zu entlasten.

Während und nach de Bau der Festung *Vauban Alba Carolina* wurde sie Zone vertikal systematisiert (etwa 1,20 m). Unter dieser Ebene wurde eine Kulturbene der römischen Zeit entdeckt. Es wurden mehrere Evolutionsphasen identifiziert: die Holzphase; die Phasen I und II der Steingebäuden. Wir nehmen an, dass die Gegend für die Wohnungen der Zivilbevölkerung bestimmt war, eng mit dem militärischen Element (*canabae*) verbunden. In grossen Zügen wird festgestellt, dass die Evolution dieser Zone ähnlich ist mit den zwei römischen Städten von Apulum.

19. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Lumea Nouă

Autorizația de cercetare preventivă nr. 58/2005, 98/2005, 99/2005, 164/2005, 165/2005, 190/2005, 210/2005

Cod sit: 1026.05

Colectiv: Mihai Gligor - responsabil, Cristian Florescu, Marius Breazu, Tudor Borșan, Ionuț Maican, Ștefan

Lipot, Csaba Toth, Paula Mazăre, Beatrice Ciută, (Univ. Alba Iulia, IAS)¹.

În continuarea cercetărilor întreprinse în anii anteriori², pe parcursul anului 2005, Institutul de Arheologie Sistemică din Alba Iulia a efectuat în diverse puncte din cadrul așezării de la Alba Iulia-*Lumea Nouă* mai multe șantiere cu caracter de salvare, ce au urmărit eliberarea de sarcină arheologică a suprafețelor afectate de proiecte de locuințe.

Proprietatea Șoaită

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a drumului de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano-Catolice, la aprox. 600 m față de Bazinul Olimpic și 20 de drum.

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 11 x 8 m, destinată construirii unei locuințe unifamiliale.

Suprafața cercetată (70 m²), notată Sp. I/2005 a fost împărțită în 4 carouri (notate A-D), cu dimensiunile de 5 x 3,50 m, cu matori stratigrafici între ele.

Complexele descoperite constau în resturile a două locuințe de suprafață, două locuințe de tip adâncit (bordei), un șanț de mici dimensiuni, mai multe gropi preistorice și o groapă din epoca romană.

În c. D au fost descoperite resturile unei locuințe de suprafață, ce se prezentau sub forma unei aglomerări de chirpici (cu urme de nuiete și pari), material ceramic și material osteologic în cantitate redusă. Aglomerarea a fost surprinsă la 0,30-0,35 m de la nivelul actual al solului și coboară până la 0,55-0,60 m. Atribuirea culturală a locuinței nu este precisă. La demontarea locuinței au fost recoltate atât materiale de factură Petrești, cât și ceramică aparținând fazei B a culturii Vinča. Lipsa unei depuneri mai consistente (cum este cazul celorlalte carouri din suprafața cercetată) cu materiale petreștene se poate explica prin deranjarea stratului superior de lucrări contemporane utilitare.

Culturii Petrești îi poate fi atribuită groapa bordeiului descoperit în c. C, care are o formă rectangulară cu dimensiunile aproximative de 4 x 2,50 m și care coboară până la -2,10 m de la nivelul actual al solului. În urma golirii bordeiului și a datelor stratigrafice, s-a observat că groapa bordeiului petreștean a intersectat groapa altui bordei din orizontul mai timpuriu Vinča B. În cuptorirea din zona sud-vestică, considerată inițial ca aparținând bordeiului Petrești, au apărut materiale vinčiene constând din picioare de cupă cu slip roșu-vișiniu, lustruite, ceramică fină cenușie, bine lustruită, materiale ornamentate în banda incizat-punctată.

Tot stratului Vinča B aparțin și resturile unei locuințe de suprafață (aglomerare de ceramică tipică ca forme și factură, chirpici și material osteologic) surprinsă în colțul nord-vestic al c. A, la adâncimea de -1 m de la nivelul actual de călcare.

Reține atenția o groapă romană surprinsă în caroul C, care străpunge bordeiul petreștean, amintit mai sus, în partea sa estică și coboară până la -1,45 m de la nivelul actual al solului. Din golirea complexului au fost recuperate mai multe cărămizi și țigle romane, fundul gropii fiind „podit” cu materialul tegular.

Din stratul vinčian mai coboară 0,40-0,50 m o serie de gropi de mici dimensiuni în sterilul galben, care au oferit puțin material ceramic.

Menționăm și identificarea unui șanț (?) surprins în c. A și B (pe o distanță de aprox. 7 m), orientat NE-SV, cu o

deschidere de cca. 0,50 m și adânc de aprox. 0,70 m, ce coboară din nivelul vinčian, a cărui utilitate nu poate fi explicată la acest moment.

Statigrafia identificată: 0 -0,25 (30) m - stratul arabil în care apar amestecate materiale romane și Petrești; -0,30 - 0,65(70) m - strat negru-afânat cu pigment aparținând culturii Petrești, în care apar izolat materiale de factură Vinča C; -0,70 -1,15 m - strat maroniu-lutos cu pigment în care apar materiale Vinča B, fragmente ceramice pictate de tip Lumea Nouă și sporadic Petrești la partea superioară; -1,15 -1,55 (65) m - strat maroniu amestecat cu galben în care apar izolat materiale vinčiene; 1,70 m - steril galben-lutos pe alocuri galben-nisipos.

Se confirmă locuirea vinčiană pentru această zonă a sitului, suprapusă de un strat petreștean.

Proprietatea Colda

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a drumului de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano-Catolice, la aprox. 465 m față de Bazinul Olimpic și 25 de drum.

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe de 93 m², destinată construirii unei locuințe unifamiliale.

A fost trasată și deschisă SIII/2005, care a fost împărțită în 5 carouri, notate A-E, ce au următoarele dimensiuni: c. A, B și D - 4,50 x 3 m; C. C - 6 x 4,50 m; C. E - 3 x 3,50 m. Suprafața mare a c. C a necesitat cariere interioară (C1-C4), pentru o mai exactă poziționare și recoltare a artefactelor descoperite.

Stratigrafia identificată completează informațiile stratigrafice obținute în campania anului 2003 pe proprietatea Mariș: 0 -0,45 m - strat negricios cu materiale izolate în poziție secundară, ce este considerat ca strat de umplură, depunere antropică, posibil contemporană; -0,45 -0,75(0,80) m - strat negru, granulos, pigmentat, aparținând culturii Petrești (faza A-B); -0,75(0,80) m -0,90 (0,95) m - strat cenușiu, pigmentat, cu materiale Petrești și sporadic ceramică Vinča C; -0,90(0,95) -1,45 m - strat cafeniu lutos cu materiale vinčiene (faza B) și ceramică pictată de tip Lumea Nouă; -1,45 -1,60 m steril galben lutos, pe alocuri nisipos cu concrețiuni calcaroase.

Profilul stratigrafic prezentat este cel al peretelui nordic al suprafeței cercetate. Menționăm că pe zona unde s-a efectuat săpătura, există o pantă cu o diferență de nivel de aprox. 0,20-0,25 m, pe direcția N-S.

Complexele identificate se prezintă în funcție de apartenența culturală astfel:

Pe zona c. B-E, în nivelul Petrești, a fost surprinsă dărâmătura unei locuințe de suprafață. Aceasta avea o formă regulată, probabil dreptunghiulară, cu o latură surprinsă prin dărâmătura chirpicului, de aprox. 8 m, fiind orientată NE-SV. Resturile locuinței se prezintă sub forma unei aglomerări de material ceramic, litic și osteologic, sub care apar pietre de râu, de dimensiuni medii, precum și zone izolate de lutuală crudă. Aglomerarea este delimitată pe laturile de SE și cea de NV de dărâmăturile pereților de chirpic.

În c. A, din stratul vinčian pornește un bordei B1 surprins în profilele de S și V, ce coboară în sterilul galben, până la 3,20 m de la nivelul actual de călcare, cu mai multe niveluri de depunere de straturi de arsură și cenușă. Bordeiul mai sus descris este căpăcuit de o groapă cu materiale petreștene, ce a fost surprinsă și pe profilele de E și N din c. D, la fel ca și groapa bordeiului vinčian.

În c. E, sub nivelul locuinței de suprafață menționată mai sus, din stratul vinciian pornește bordeiul B2, ce coboară până la -2,45 m de la nivelul actual de călcare. La adâncimea de 2,20 a fost surprins un strat gros de aprox. 5 cm de lutuală crudă pe toată suprafața dezvelită a bordeiului. Tot în contextul acestui bordei, a fost delimitată și golită o groapa de formă rotundă cu diametrul aprox. de 1,5 m, pe care o considerăm o anexă a bordeiului. Groapa coboară în sterilul galben până la -2,15 m de la nivelul actual de călcare.

Un alt bordei (B3), aparținând tot culturii Vinča, a fost descoperit în c. C, fiind surprins pe profilul vestic al acestuia. Acesta coboară până la 2,90 în sterilul de la nivelul de călcare actual. Pe profilul vestic au fost identificate trei lentile de lutuală crudă, cu grosimi de aprox. 4-5 cm, ce căpăduiesc groapa bordeiului. La baza lor a fost dezvelită o vatră rotundă cu un diametru de 0,85 m. Din zona ei provine ceramică pictată de tip „Lumea Nouă” și material ceramic vinciian.

Totodată, au fost surprinse în c. C și D, atât pe profil, cât și în sterilul galben, șanțurile de fundație a pereților unei locuințe de suprafață, de mari dimensiuni, cel puțin cu două încăperi. În acest stadiu al cercetărilor, până la prelucrarea totală a materialului arheologic rezultat din săpătură, nu putem afirma cu certitudine că acestea sunt în directă legătură cu aglomerarea identificată în stratul Petrești.

De la partea superioară a stratului Petrești a fost surprinsă o aglomerare de oase umane. S-a putut observa că oasele se aflau cu preponderență în interiorul zonei delimitate de dărâmtura pereților locuinței de suprafață. În aceste condiții, s-a practicat o cariere a întregii zone, metoda aleasă pentru recuperarea resturilor osteologice umane fiind aceea de a se executa pe fiecare carou - cu dimensiunile de 1 x 1 m - a unor niveluri succesive de șpăcluire și demontare. S-a constatat că scheletele nu au fost descoperite în conexiune anatomică. Astfel, putem afirma că în marea lor majoritate, scheletele sunt incomplete, iar poziția anatomică nefirească. Subliniem totodată faptul că o parte din oasele umane prezintă urme de ardere.

În directă legătură cu oasele umane, spre profilul de N al c. B, la adâncimea de -1,15 m, s-a delimitat prin consistența și cromatica solului, o groapă ovală cu dimensiunile de 1,35 x 1,65 m, ce coboară până la -2,10 m, din care au fost recuperate un mare număr de resturi osteologice umane, cu preponderență craniului. Pe peretele estic al gropii, s-a observat un strat de aprox. 0,50 m de cenușă, la partea inferioară, iar pe profilul vestic, arsura este de culoare cărămizie.

În final am identificat, șpăcluit și prelevat din întreg perimetrul în care au apărut oase umane, un număr de aprox. 84-85 de calote craniene umane. În acest moment, este dificil de avansat un număr exact, datorită posibilității ca mai multe fragmente de calotă – găsite foarte aproape unele de altele - să aparțină unui singur craniu. Sunt absolut necesare analize complexe de antropologie fizică³, pe baza cărora să se poată stabili numărul, talia, vârsta și sexul celor decedați și îngropați.

Asociat scheletelor, pe întreaga suprafață și adâncime cercetată, au apărut și resturi osteologice de animale, unelte de os, pietre de diferite dimensiuni, dar și un mare număr de fragmente ceramice. Precizăm faptul că din zona aglomerării de schelete umane și a locuinței de suprafață, au fost recoltate fragmente ceramice, cărora le găsim cele mai apropiate analogii la grupul cultural Foeni, așa cum acesta este definit în literatura de specialitate la momentul de față.

Descoperirea de schelete umane, pe care o punem în legătură directă cu descoperirea similară din campania 2003 (proprietatea Mariș) - considerată la acea dată singulară - permite conturarea unei situații arheologice aparte în cadrul sitului de la Lumea Nouă. Însurate, cele două înmormântări multiple, aflate la o distanță de 12-13 m una de alta, conduc la acreditarea ideii că aprox. 100 de indivizi au fost îngropați în acest areal. Cauzele decesului sunt premature de identificat în acest stadiu al cercetărilor.

Proprietatea Cloambă

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a drumului de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano-Catolice, la aprox. 350 m față de Bazinul Olimpic și 90 m V de drum, pe aceeași parcelă unde a fost executată în anul 2003 o săpătură de descărcare arheologică pe proprietatea Pavel

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 9,5 x 8,8 m, destinată construirii unei locuințe unifamiliale.

Unitatea de cercetare (numerotată Sp IV/2005) a fost împărțită în 4 carouri (notate A-D) cu dimensiunile de 4 x 4,50 m, cu martori stratigrafici de 0,80 m (pe lățimea suprafeței), respectiv 0,50 m (de-a lungul suprafeței).

În urma cercetărilor arheologice, s-a constatat lipsa oricăror materiale sau complexe arheologice. Sterilul apare uniform, pe întreaga suprafață cercetată, încă de la 0,45 m adâncime. Pentru siguranță, a mai fost practicat un nivel de săpare.

Proprietatea Târsina

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a drumului de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano-Catolice, la aprox. 275 m față de Bazinul Olimpic și 20 de drum, la S de proprietățile Pavel și Cloambă.

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 12,50 x 8,50 m, destinată construirii unei locuințe unifamiliale.

Unitatea de cercetare a fost numerotată Sp V/2005 și împărțită în 6 (notate 1-6) carouri cu dimensiunile de 3,5 x 3,50 m, păstrându-se martori stratigrafici de 1 m (pe lățimea suprafeței) respectiv 1,5 m (de-a lungul suprafeței).

În urma cercetărilor arheologice, s-a constatat lipsa oricăror materiale sau complexe arheologice. Sterilul apare uniform, pe întreaga suprafață cercetată, încă de la 0,65 (0,70) m adâncime.

Cercetarea de pe proprietatea Târsina permite o conturare clară a limitei sudice a așezării de la Alba Lulia-Lumea Nouă.

Proprietatea Sobaru

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a drumului de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano-Catolice, la aprox. 385 m față de Bazinul Olimpic și 40 m de drum, la N de proprietățile Pavel și Cloambă.

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 28 x 12 m, destinată construirii unei locuințe de tip duplex.

Au fost deschise trei secțiuni, cu dimensiunile de 28 x 2 m, numerotate SI-SIII, trasate la distanță de 4, respectiv 2 m, de la S la N.

Stratigrafia identificată în urma cercetărilor arheologice este următoarea: 0 -0,25 m – stratul arabil, cenușiu închis, sfărâmițos; -0,25 -0,60(0,65) m – strat de culoare maroniu-

negricios, foarte sporadic cu materiale ceramice Petrești; - 0,60(0,65) m – sterilul arheologic, de culoare galbenă, predominant nisipos.

Principalele descoperiri de interes arheologic ce se impun a fi menționate sunt 2 complexe adâncite, mai precis a unor șanțuri, surprinse în fiecare din cele 3 unități de cercetare. Ca formă, se aseamănă cu șanțul identificat în 2003 pe proprietatea Pavel și sunt orientate NE-SV. De remarcat că, la un moment dat, probabil după dezafectare, au fost utilizate ca și gropi de lut, pentru obținerea materiei prime pentru manufacturarea de vase ceramice.

Primul șanț (spre profilul estic), are următoarele dimensiuni: deschiderea la partea superioară este de 1,75 m și adâncimea de 1,45 m în S I, 2,80 m și 1,45 m, în S II.

Șanțul al doilea (spre profilul vestic), are deschiderea de 3,30 m și adâncimea de 2,30 m în S I, 3,10 m și 2,20 m în S II, iar în S III deschiderea este de 3,60 m și adâncimea de 2,50 m. Acesta, mai larg și mai adânc, are pe fund pietriș și nisip. Distanța dintre primul șanț și al doilea, descrise mai sus, este de 12 m.

În S I, în șanțul dinspre profilul vestic, la adâncimea de 1,70 m au fost identificate resturile unui schelet uman (M1). A fost deschisă o casetă, numerotată C1, cu dimensiunile de 2 x 1 m, pentru a permite spăcluirea scheletului. Nu a fost găsit inventar funerar, astfel că nu se poate data cu certitudine. Scheletul are o lungime de aprox. 1,60 m, orientat SV-NE, culcat pe partea dreaptă, piciorul stâng este deplasat de la bazin.

Distanța între șanțul identificat în 2003 pe proprietatea Pavel și șanțul dinspre V de pe proprietatea Sobaru este de aprox. 40 m.

În acest stadiu al cercetărilor, nu este foarte clară utilitatea acestor șanțuri, cel mai probabil se leagă de locuirea Petrești, după cum sugerează și cele câteva fragmente ceramice uzuale, descoperite în momentul golirii, aparținând purtătorilor acestei culturi. Dacă ținem cont de faptul că șanțul descoperit în 2003 a fost dezafectat, putem presupune că șanțurile depistate acum documentează o extindere a așezării petreștene spre E.

Proprietatea Ampoitan

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a canalului de colectare a apei, la aprox. 540 m NV față de Bazinul Olimpic și 170 m V față de drumul de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano- Catolice. Accesul se realizează de pe calea Moșilor (drumul județean Alba Iulia-Zlatna).

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de, destinată construirii unei locuințe de tip duplex.

În momentul începerii cercetării arheologice, pe terenul ce urma să se efectueze descărcarea de sarcină arheologică, exista o groapă excavată. În această situație, în capătul sudic, a fost executată o taluzare T1, de 5 m lungime, pentru surprinderea stratigrafiei.

Au fost tratate și deschise mai multe unități de cercetare: o secțiune cu dimensiunile de 10 x 2,5 m, numerotată S I și o suprafață Sp. VII/2005, împărțită în 4 carouri cu dimensiunile de 5 x 2,5 m, cu martori stratigrafici de 0,5 m.

A fost identificat un strat de cultură aparținând culturii Petrești, gros de aprox. 0,40 m. Stratigrafia rezultată în urma cercetărilor arheologice este următoarea: 0 –0,25 m – strat negru, vegetal, în care apare sporadic materiale arheologice; - 0,25 –0,65 m – strat negru granulos cu materiale aparținând

culturii Petrești; -0,65 –0,85 m – strat de culoare maroniu gălbui, pe alocuri galben, lutos, fără materiale arheologice – steril arheologic.

Complexele descoperite sunt toate de tip adâncit și s-au conturat în steril, acestea coborând din stratul de cultură.

În c. 3 și 4 a fost surprins un bordei (notat B1), cu un diametru aprox. de 2,50 m. Acesta coboară în steril până la – 1,95 m de la nivelul actual de călcare. Pe profilele celor două carouri în care s-a conturat groapa bordeiului au fost identificate trei niveluri de arsură, de culoare neagră, ce corespund cel puțin la trei niveluri de călcare. Tot în c. 3, pe profilul vestic a mai fost identificat un alt bordei, notat B2, care coboară până la –1,10 m de la nivelul actual. Menționăm că ambele bordeie aparțin culturii Petrești.

Pe lângă complexele menționate mai sus, au mai fost surprinse și apoi golite un număr de 16 gropi de diferite dimensiuni, cu foarte puțin material arheologic. Totodată, a mai fost surprins în capătul sudic al S I, un șanț de mici dimensiuni, orientat E-V.

Ceramica descoperită face parte din categoria ceramicii uzuale și semifine, iar prin pastă, ardere și forme, este tipică pentru fazele dezvoltate ale culturii Petrești.

Proprietatea Lazăr

Suprafața deschisă se află situată pe partea stângă a canalului de colectare a apei, la aprox. 525 m NV față de Bazinul Olimpic și 200 m V față de drumul de acces de la Bazinul Olimpic la Ferma Arhiepiscopiei Romano - Catolice. Accesul se realizează de pe calea Moșilor (drumul județean Alba Iulia-Zlatna).

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de, destinată proiectului extindere locuință.

A fost trasată și deschisă o secțiune cu dimensiunile de 12 x 2,5 m, numerotată SI/2005. A fost identificat un strat de cultură aparținând culturii Petrești, gros de aprox. 0,80 m, cu două niveluri de locuire.

Stratigrafia rezultată în urma cercetărilor arheologice este următoarea: 0 –0,20 m – pietriș amestecat cu nisip, depunere contemporană; -0,20 –0,60 m – strat de culoare roșiatică, lutos, depunere aluvionară; fără materiale arheologice; -0,60 – 1,20(1,25) m strat de culoare negru, granulos, fără materiale arheologice; -1,20(1,25) –1,75(1,80) m strat de culoare maronie, lutos, pigmentat, aparținând culturii Petrești; - 1,75(1,80) –2 m strat de culoare maroniu-gălbui, lutos, cu materiale tipice Petrești; -2 m - sterilul arheologic, de culoare gălbuie, lutos.

Dintre complexele descoperite, menționăm un bordei aparținând culturii Petrești, notat B1, ce coboară până la – 3,30 m de la nivelul actual al solului. S-au putut delimita mai multe amenajări, s-a surprins inclusiv vatra bordeiului și niveluri de arsură succesive. A mai fost găsită o râșniță, precum și numeroase bucăți de chirpici ars, fapt ce sugerează că bordeiul a avut o amenajare, sub forma unei lutuiei, ce ulterior, prin dezafectarea bordeiului, au căzut în groapa acestuia. Se adaugă numeroase resturi osteologice de animale.

Ceramica descoperită face parte din categoria ceramicii uzuale și semifine, iar prin pastă, ardere și forme, este tipică pentru fazele dezvoltate (A-B, B) ale culturii Petrești. Dat fiind faptul că majoritatea provin dintr-un complex închis, numeroase fragmente ceramice vor putea fi reîntregite.

Cercetările arheologice de pe proprietățile Ampoitan și Lazăr, completează informațiile de ordin stratigrafic legate de

aria de extindere a locuirii petreștene în partea de NV a sitului de la Alba Iulia–Lumea Nouă și în stadiul actual al cercetărilor, confirmă locuirea cu precădere în bordeie pentru această zonă.

Rezultatele analizelor arheobotanice efectuate asupra probelor prelevate de pe situl arheologic Lumea Nouă - campania 2005

Analizele arheobotanice efectuate asupra macroresturilor vegetale, recuperate în urma flotării probelor de sol arheologic, ne oferă o imagine a *landscape*-ului din perioada în care au habitat comunitățile situate în arealul respectiv.

Dintre speciile de plante relevate în acest an, cele care se încadrează în categoria generală aparținând familiei *Cerealia*, sunt prezente sub forma unor cariopse și fragmente de cariopse în număr de 19; o singură cariopsă, mai bine păstrată, a putut fi atribuită speciei de grâu emmer, mai exact *Triticum dicoccum*. La categoria leguminoase avem 4 fragmente de cotiledoane semințe. Tot în această categorie, pot fi incluse și cele 3 semințe de *Vicia ervilia*, deși acestea pot apare și la categoria specii sălbatice incluse în dieta comunităților umane.

Chiar dacă macroresturile recuperate în acest an sunt puține, alături de cele din anii anteriori ne ajută să ne formăm o părere privind speciile de plante cultivate și cele aflate în arealul exploatat de comunitățile respective.

Pentru o abordare mai detaliată a contextelor în care au fost relevate macroresturile vegetale vom încerca o descriere succintă a fiecăruia, (rezultatele sunt prezentate în tabelul din anexa 1):

-Proba 1, Lumea Nouă- *La Colda* SpIII/2005, c. E, bordei 2,10 litri sol: din cadrul probei au fost recuperate două semințe de *Vicia ervilia*, un fragment de cariopsă de *Cerealia* și un fragment de cotiledon de leguminoasă. În categoria alte resturi, pot fi incluse fragmentele de cărbune și cochiliile de melci recuperate din site;

-Proba 2, Lumea Nouă -*La Colda* SpIII/2005, c. E, E, bordei 2,10 litri sol: au fost descoperite două cariopse de *Cerealia*, o sămânță de *Vicia ervilia* și două fragmente semințe de leguminoase. Pe lângă acestea au mai fost recuperate și alte resturi, cum ar fi fragmentele de cărbune, fragmentele osteologice și fragmentele de lame silex;

-Proba 3, Lumea Nouă- *La Colda* SpIII/2005, c. E, B, adâncime: sub 1,40; context: groapa cu schelete, 10 litri sol: din acest context, provin 12 fragmente de cariopse de *Cerealia*;

- Proba 4, Lumea Nouă- *La Colda* SpIII/2005, adâncime:1,00-1,20, m. 3, sondă pământ galben arsură, 10 litri sol: nu au fost relevate macroresturi vegetale; au fost găsite doar fragmente ceramice și osteologice;

- Proba 5, Lumea Nouă-*Sobaru* S I/2005, adâncime: 0,70 m, context M1, 10 litri sol: conținea trei fragmente cariopse *Cerealia*, o cariopsă de *Triticum dicoccum* având dimensiuni, L=5 mm; l=2,5 mm și fragmente de oase.

Anexa 1

Note:

1. Pe acest șantier au efectuat practica de specialitate masteranzii de la specializarea Arheologie Sistemică: Bobână Bogdan, Ilesș Anuța, Costescu Angela, Muțiu Ioana (Univ. Alba Iulia)

2. I. Paul, M. Ciută, G.T. Rustoiu, P. Mazăre, C. Florescu, M. Gligor, *Raport asupra rezultatelor săpăturii de salvare efectuate în cadrul sitului arheologic de la Alba Iulia-Lumea Nouă, punctul „Ferma Romano-Catolică”, Patrimonium Apulense 2, 2002, p. 127-130; I. Paul, M. Gligor, C. Florescu, Raport asupra săpăturilor de eliberare de sarcină istorică efectuate în situl arheologic de la Alba Iulia-Lumea Nouă, Patrimonium Apulense 3, 2003, p. 114-117; M. Gligor, O figurină antropomorfă aparținând culturii Petrești, de la Alba Iulia-Lumea Nouă, Sargetia 31, 2003, p. 51-60; I. Paul, M. Gligor, C. Florescu, Cercetări arheologice preventive efectuate pe teritoriul județului Alba în anul 2004, Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 138-146.*

3. Cercetările antropologice pe întregul lot de oase umane, efectuate de un colectiv de specialiști condus de prof. univ. dr. V. Panaitescu, sunt în curs de desfășurare în cadrul Laboratorului de Antropologie Fizică a Institutului Național de Medicină Legală „Mina Minovici” din București.

Zusammenfassung:

Im Jahr 2005 wurde einige Notgrabungen in der neolithischen Siedlung von Alba Iulia - Lumea Noua durchgeführt. Der Zweck der Forschungen ist eine vorbeugende archäologische Ausgrabung der für Gebäude bestimmenden Fläche.

Das wichtigste Ergebnis ist die Identifizierung eines Anhäufens der menschlichen Beine auf dem Grundstück „Colda”. Wir entdeckten ungefähr 84-85 menschliche Schädeldächer.

Die Entdeckung der menschlichen Skelette, die wir mit der ähnlichen Entdeckung von 2003 (Grundstück „Mariș”) in unmittelbare Verbindung setzen, erlaubt die Beobachtung einer besonderen archäologischen Lage in die Siedlung von Lumea Noua. Anhand dieser zwei mehrfachen Begräbnisse vermuten wir, dass in diesem Gebiet ungefähr 100 Menschen bestattet wurden. Es ist schwer in den heutigen Forschungsstand die Ursachen des Todes, zu identifizieren.

Die Untersuchung auf dem Grundstück „Târsina” erlaubt den deutlichen Umriss der südlichen Grenze der Siedlung von Alba Iulia – Lumea Noua. Zwei Schanzen wurden auf dem Grundstück „Sobaru” entdeckt, welche die Erweiterung der Siedlung nach Osten bestätigen.

Die archäologischen Untersuchungen auf den Grundstücke *Ampoiștan* und *Lazăr* ergänzen die stratigrafischen Angaben über das Gebiet der Petrești-Kultur in den nordwestlichen Teil der Fundstelle von Alba Iulia - Lumea Noua und bestätigen die Verwendung der Grubenhäuser in diese Gegend.

20. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]

Punct: str. Decebal, nr. 25

Cod sit: 1026.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 303/2005

Colectiv: Marius-Mihai Ciută (Univ. Alba Iulia), Matei Drămbărean (MNUAI), Antoniu Marc

În luna august a anului 2005, ca urmare a solicitării nr. 653 din 26.08.2005, venită din partea DCCPCN Alba, am primit documentația necesară pentru efectuarea descărcării de sarcină arheologică a două parcele aflate în intravilanul orașului Alba Iulia, strada Decebal nr. 25 (situată în zona

Centrului Municipal), în vederea construirii unor „locuințe colective” (de fapt, 2 blocuri de locuințe familiale P + E + M), de către proprietarul (beneficiarul) SC Team Bau SRL Alba Iulia, proiectul vizând o suprafață de aprox. 526 m² (295 m² + 231 m²) teren constructibil, în baza certificatului de urbanism emis de primăria Municipiului Alba Iulia cu nr. 798/10.08 din 2004. Până la momentul debutului cercetărilor arheologice, terenul a fost ocupat de diverse construcții (case, spații anexe gospodărești, garaje și alte tipuri de amenajări specifice), demolate cu ocazia demarării lucrărilor la proiectatele blocuri de locuințe.

Deoarece din arealul imediat învecinat și înconjurător al zonei respective erau cunoscute datele legate de potențialul arheologic, în apropierea Centrului Orașului de Jos fiind sesizate anterior structuri arheologice deosebit de bogate, preponderent din epoca romană, epocă în care în acest areal s-a aflat, probabil, zona centrală a orașului Apulum¹ (*Colonia Nova Apulensis*) situația a necesitat efectuarea unei săpături de descărcare de sarcină arheologică (cercetări preventive).

Cercetările arheologice s-au efectuat în perioada 29.08.2005–06.09.2005.

Zona supusă cercetării arheologice preventive se află în zona central-estică a intravilanului orașului, pe terasa I (lunca) întinsă și joasă a Mureșului și a Ampoiului (la o altitudine relativă de 220 m față de Marea Neagră), cunoscută de localnici și sub numele *Subcetate*. Pentru o localizare mai exactă precizăm faptul că punctul investigat de noi se află pe strada Decebal, nr. 25, la aprox. 60 m spre S față de Piața Consiliului Europei; la 60 m VNV de Piața Națiunii (considerată drept punctul central administrativ al orașului Alba Iulia, în mijlocul ei aflându-se statuia Lupoacei Capitoline); la cca. 35-40 m spre N de intersecția Străzii Decebal (fostă Doinei) cu Strada Mihai Viteazul (cea care coboară din Cetate prin Porțile fortificației bastionare austriece *Vauban*; la cca. 80 m spre NE de „Poarta I” a fortificației amintite; cca. 80 m spre E de colțul (extremitatea) nord-estic al *Bastionului Sf. Capistrano*, aparținând aceleiași fortificații, *Vauban*, aflată în centrul orașului. Spre E, parcela se învecinează cu Leagănul de Copii, spre S cu clădirea tipografiei ziarului Unirea, la N cu Palatul Copiilor, iar la V cu str. Decebal.

Din punct de vedere topografic, în conformitate cu datele expertizei și a măsurătorilor efectuate din punctul de stație 100 (cu ajutorul aparatului THEO 020a în sistemul de proiecție Stereo `70), parcela aflată în proprietate prezintă următoarele date: extras funciar nr. 912; nr. topo (cadastral) 2003/2/1; 2004/2/1, Suprafață parcelă 1245 m², C.F. nr. 10708, nr. topo 2003/1/I; 2004/1/I; Sc = 63.70 m², C.F. nr. 10709, nr. topo. 2003/1/II; 2004/1/II, Sc = 102,24 m², suprafața totală = 1410.94 m².

Terenul aflat în atenție are o formă relativ dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate E - V, este relativ plan, fără denivelări evidente, având totuși un unghi ușor al pantei, ce coboară dinspre V spre E (dinspre șosea spre Leagănul de Copii), de cca. 10-15° cu dimensiunea constructibilă de aprox. 600 m². Ca vecini, menționăm: la N Palatul Copiilor; la S Tipografia ziarului Unirea, la E Leagănul de Copii, iar la V, Strada Decebal, iar *vis-à-vis*, peste stradă, se află Spitalul de boli contagioase Alba. Descărcarea de sarcină arheologică a vizat două parcele distincte, conform proiectelor anexate la dosar: *Parcela A*, cu dimensiunile de cca. 20 x 12 m, este orientată E-V, situată în zona vestică a arealului (lângă Str. Decebal), în vreme ce *Parcela B*, cu

dimensiunile 23,3 x 11,30 m de, este orientată NE-SV și se află la extremitatea de E a parcelei (lângă Leagănul de Copii).

Conform datelor deținute la momentul debutului cercetărilor, se bănuia faptul că în areal există șanse mari să existe depuneri de interes arheologic aparținând epocii romane, cel mai probabil structuri urbane specifice unei *colonia*, similare celor cercetate în mod repetat în sec. trecut, în zona aflată în imediata apropiere, situată pe terasa I-a a Mureșului, aflată sub castrul Legiunii a XIII-a Gemina², spre E, (zona cunoscută ca fiind cea a „termelor romane”, a locuinței guvernatorului – str. Munteniei, etc.).

Documentarea prealabilă s-a concretizat prin studiul *Repertoriului arheologic al județului Alba*, a studiilor și articolelor publicate în diverse periodice, a rapoartelor realizate anterior în urma lucrărilor similare în arealul apropiat, dar și prin deplasarea (cercetarea de teren) în vederea familiarizării cu arealul și pozițiile descoperirilor anterioare, precizate de amintitul *Repertoriu*. Trebuie să menționăm aici faptul că pe întreg arealul învecinat străzii Decebal, ocupat de locuințe familiale și construcții edilitare, au fost efectuate descărcări de sarcină arheologică și supravegheri în anii 2000-2004, rezultatele lor dovedind existența unui strat consistent de depuneri, rezultat îndeosebi în urma activităților antropice recente (din epoca modernă – sec. XVIII-XIX și contemporană), dar și a fenomenelor naturale (depuneri aluvionare), anterioare epocii moderne, când Orașul de Jos a înregistrat frecvente inundații.

Tot din informațiile anterioare reieșea faptul că sterilul de culoare brună (*loess-oid*) apare destul de adânc (la cca. 3,5-4 m), stratul pedologic este compus, în special, din umpluturi recente, iar pânza de apă freatică apare (conform investigațiilor geologice) la o adâncime de cca. 3,60-4,50 m³. Din informațiile obținute, a rezultat faptul că în momentul distrugerii locuințelor dezafectate (anii 2003-2005) au fost descoperite, odată cu săparea fundațiilor dar și a subsolurilor tehnice, materiale arheologice constând îndeosebi din cărămizi și materiale de construcție.

Deoarece, conform proiectului, urmau a fi construite două blocuri de locuințe de dimensiuni relativ egale, vom utiliza, convențional, în conformitate cu nomenclatorul deja existent (vezi mai sus) denumirile: *Parcela A*, pentru cea aflată la extremitatea vestică a terenului și *Parcela B* pentru cea estică.

La momentul deplasării la fața locului (26.08.2005), *Parcela B* aflată în atenția descărcării de sarcină arheologică era deja degajată de vechile construcții, rezultând o groapă dreptunghiulară cu o adâncime variabilă, de 1,5-2,5 m față de *nivelul 0⁴*. Nivelul actual de călcare, de la care s-a pornit la săparea gropii existente la acel moment, era aflat, la rândul său, la 0,8 m mai jos de nivelul străzii Decebal. Grosimea depunerilor antropice s-a dovedit a fi mult mai mare în arealul nord-estic (peste 3 m), aflat exact sub locuințele moderne dezafectate, în vreme ce în colțul opus, grosimea acestuia s-a dovedit a avea doar cca. 1 m. Planul inferior al suprafeței săpate, se oprea pe o depunere naturală uniformă, omogenă, de culoare galbenă, cu caracter loessoid, nisipos, foarte ușor de confundat cu sterilul arheologic, atât de comun văii mijlocii a Mureșului.

Proprietarul procedase, anterior sosirii noastre, la executarea a trei șanțuri de mici dimensiuni, de cca. 3 x 0,80 m, care se adânceau în stratul galben amintit, cu cca. 1-1,5 m, oprindu-se într-un strat de culoare neagră (humusul antic), din care se distingeau fragmente de *tegulae* de certă

proveniență romană. Această situație a fost cea care a determinat și strategia de abordare a cercetării arheologice.

În cadrul *Parcelii A*, aflată la extremitatea vestică, exista la momentul deplasării o locuință realizată din beton și cărămidă, construită în anii '90 ai sec. trecut, neterminată, aflată în curs de demolare de către actualul proprietar. Operațiunea de demolare a fost încheiată în data de 10.09.2005 (în decursul săpăturilor efectuate în cadrul *Parcelii B*), când s-a procedat, sub supraveghere, la adâncirea cu tehnică mecanizată, cu cca. 0,90 m pe întreg perimetrul, *Parcelii A*, unde se intenționa turnarea radierului compact de beton.

S-a procedat la o cercetare clasică, prin executarea de unități de control și informare stratigrafică, în scopul cunoașterii situației arheologice. Au fost practicate diferite unități de cercetare (secțiuni și suprafețe):

SI/2005, o secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 8 x 2 m, orientată E-V, situată pe latura nord-vestică a *Parcelii B*.

S.II/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată N-S, dispusă pe latura estică a *Parcelii B*.

S.III/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 12 x 2,5 m, orientată E-V, dispusă pe zona sudică a *Parcelii B*.

S.IV/2005, suprafață, cu dimensiunile de 7 x 6 m, dispusă pe zona centrală a *Parcelii B*, cu martori de cca. 0,80 m între laturile de N și SI și cea de E și S II.

SV/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în colțul sud-vestic al *Parcelii A*.

SVI/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în zona mediană a laturii sudice a *Parcelii A*.

SVII/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în colțul sud-estic al *Parcelii A*;

SVIII/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 4 x 1,5 m, orientată N-S, dispusă în colțul nord-estic al *Parcelii A*.

S.I/2005, secțiunea de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 8 x 2 m, orientată E-V, lipită de latura nordică a *Parcelii B*, a oferit primele repere stratigrafice. Cunoscută fiind situația în urma observării „șanțurilor” practicate anterior de proprietar, s-a procedat la îndepărtarea mecanică a depunerii naturale de culoare galbenă, loessoid-argiloase, (cu un excavator de mici dimensiuni, sub directă observație), până la atingerea stratului de sol negru, lutos, conținând materiale arheologice, destul de saturat de apă, situație ce „anunța” apropierea pânzei de apă freatică.

Primul nivel de săpare în solul negru (cu adâncimea de 2,10-2,30 m), s-a caracterizat prin prezența destul de bogată a materialului tegular de diferite tipuri, puternic fragmentat, în special în jumătatea estică a unității de cercetare. S-au remarcat trei fragmente de *tegula mammata*, prezența lor indicând posibile situare în apropiere a unei instalații de tip *hypocaustum*. Materialul ceramic, deosebit de sărac și fragmentar, era de tip uzual (capace de vase, oale strachini, toarte de amfore etc.). Următorul nivel de săpare (2,30-2,50 m) a relevat, în caroul al 3-lea, un zid (Z1) orientat NNE-SSV (cu ductul situat practic perpendicular pe orientarea secțiunii), realizat din piatră de râu, de diferite dimensiuni, dispusă în tehnica *opus incertum*, legată cu mortar (*opus cementitum*), având o lățime de cca. 55 cm. Partea superioară a zidului s-a

dovedit a fi fost amenajată, îndreaptată, nefiind exclusă placarea sa inițială cu cărămizi. Jumătatea estică a secțiunii, la nivelul acestui nivel de săpare, s-a caracterizat printr-o bogăție deosebită a materialului tegular, în comparație cu situația din jumătatea vestică, lipsită aproape total de materiale de acest gen, cu excepția zonei din imediata apropiere a zidului. Unele *tegulae* au fost păstrate *in situ*, deoarece intrau în profil sau erau legate cu mortar între ele.

Următorul nivel de săpare (2,50-2,75 m), mai deschis la culoare (dovedind o fază mai timpurie de locuire?), a relevat prezența, la baza sa, a pânzei de apă freatică, realitate care a împiedicat continuarea adâncirii în unitatea aceasta de cercetare. Zidul a fost surprins în elevație de cca. 0,60 m, fiind realizat în întregime din pietre de râu legate cu mortar care, în ciuda păstrării sale în mediul deosebit de umed al apropierei de pânza freatică, s-a păstrat deosebit de bine, dovedind o duritate și consistență deosebită. Jumătatea estică a secțiunii, delimitată de zidul din piatră de râu, a fost cea care a oferit materiale tegulare variate, inclusiv a unui element de pavaj („pișcot”), din ceramică, de dimensiuni medii, dovedind posibilitatea prezenței în apropiere ei a unei construcții.

SII/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 10 x 2 m., orientată N-S, dispusă pe latura estică a *Parcelii B*. Ca și în cazul unității de cercetare anterioare, s-a procedat la îndepărtarea mecanică a depunerii naturale de culoare galbenă, loessoid-argiloase, până la atingerea stratului de sol negru, lutos. Primul nivel de săpătură a relevat, în caroul 4 (la o distanță de cca. 8 m distanță de capătul nordic al secțiunii și al *Parcelii B*), un nou zid (Z2), dispus aprox. perpendicular pe ductul secțiunii, cu o lățime egală cu cea a Z1 (cca. 55 cm), realizat din aceleași materiale (piatră de râu legată cu mortar de foarte bună calitate).

În partea dinspre N a secțiunii, de la acest nivel, s-au relevat o serie de cărămizi de formă pătrată, din poziționarea lor aliniată, la distanțe egale, reieșind faptul că avem de a face cu un sector al unui hipocaust, cărămizile surprinse (reprezentând limita superioară a stâlpilor – *pilae*) fiind aliniate în paralel cu secțiunea deschisă. S-a procedat la golirea, cu atenție, a pământului aflat între stâlpii *hypocaust*-ului. Spre N, aliniamentul se încheia cu un alt zid, realizat din cărămidă (cu dimensiunile de cca. 30 x 10 cm) legată cu mortar, foarte atent finisat, ușor lăsat spre S, perpendicular pe el pornind spre N, alte două ziduri, unul similar din cărămidă, iar altul din piatră de râu, delimitând o încăpere distinctă.

Au fost surprinși 15 stâlpi, 5 rânduri pe axa N-S și 3 rânduri pe axa E-V, la care se adaugă alții, fragmentari, surprinși în profilul vestic. Starea de conservare a lor este diferită. Dacă unele se păstrează integral, cu toate cele cinci cărămizi de mici dimensiuni (18 x 18 cm), cu soclul și cărămida superioară de aceeași dimensiuni (27 x 27 cm) și chiar cu fragmente din cărămidă de mari dimensiuni, aflate deasupra celor anterioare (0,50 x 0,50 cm) – situație sesizată îndeosebi în cazul celor surprinse în profilul de E – în cazul altora, se mai păstrau doar 2 sau trei cărămizi suprapuse. Stâlpii din preajma zidului din piatră de râu (Z2) erau prăbușite, rezultând un „covor” de cărămizi dispuse haotic, majoritatea păstrând urma mortarului care le-a ținut legate inițial sub forma stâlpilor de susținere a podelei. Am optat pentru păstrarea lor *in situ* fără a interveni în vreun fel pentru a „reconstitui” vechea lor dispunere. Soclurile stâlpilor de *hypocaustum* erau dispuse direct pe un stratul de *opus signinum I*, de culoare cărămizie, deosebit de bine conservat.

Situația relevată în SII, coroborată cu cea din S.I, au determinat deschiderea unei mari unități de cercetare, mai precis a unei suprafețe (SIV), a cărei dimensiune (7 x 6 m) a fost dictată de aproximarea locului în care se întâlnesc cele două ziduri din piatră de râu, bănuite a aparține unuia și aceluiași complex arhitectonic (funcțional).

În extremitatea sudică a secțiunii, dincolo de Z2, „în afara” compartimentului ce adăpostea *hypocaustum*-ul dar și în afara clădirii propriu-zise, a fost surprinsă o aglomerare masivă și haotică de *tegulae* și olane în stare fragmentară, abandonate (sau dărâmate), unele dintre ele prezentând urme de arsură și de lemn carbonizat, aspect ce demonstrează faptul că ne aflăm în arealul exterior al edificiului.

SIII/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 12 x 2,5 m, orientată E-V, dispusă pe întreaga latură sudică a *Parcelii B*, a fost practică pentru a releva succesiunile stratigrafice din zona cu cel mai subțire strat de umplură contemporană și în care depunerea de culoare galbenă părea să lipsească. La îndepărtarea mecanică a primului strat, cu o grosime de cca. 1,20 m, compus în special din depuneri menajere recente și mai vechi. La adâncimea de 2,50 m s-a conturat pe aproape întreaga suprafață a secțiunii o placă masivă din beton, care era prevăzută spre extremitatea ei sudică cu o pornire de zid de boltă în plin cintru (semicerc), specifică arhitecturii de sec. XVIII-XIX. În imediata apropiere a capătului estic al secțiunii au fost surprinse două blocuri masive din calcar, ecarisate, cu urma șpițului și daltei, care delimitau placa de ciment. După calitatea betonului și modul de reutilizare a blocurilor de proveniență romană, bănuim că avem de a face cu subsolul (pivnița, beciul) unei clădiri de epocă austro-ungară sau chiar mai recentă, care a reutilizat materiale de construcție romane, recuperate, probabil, din imediata apropiere. La o verificare atentă a blocurilor de calcar, pe toate fețele, am constatat că nu existau urme de inscripții sau de ornamente decorative. Deoarece grosimea plăcii dovedea că structurile potențial arheologice fuseseră distruse, am procedat la abandonarea secțiunii, nu înainte de a aprecia dimensiunile ei în lățime, după unghiul de pornire al bolții, considerând că aceasta putea avea până la 5-6 m.

SIV/2005, suprafața cu dimensiunile de 7 x 6 m, dispusă pe zona central-nordică a *Parcelii B*, cu martori de cca. 0,80 m între laturile de N și S.I respectiv cea de E și S.II, a fost deschisă pentru surprinderea integrală a instalației de încălzire și a clădirii ce a adăpostit-o. După îndepărtarea stratului galben loessoid, de cca. 1 m grosime, s-a procedat la adâncirea în complexul relevat imediat după adâncirea în stratul negru (2,20-2,40 m). Cele două ziduri au fost surprinse pe întreaga lor lungime, până la întâlnirea lor, locul de joncțiune fiind marcat de patru cărămizi care au precizat vinclul de întâlnire al zidurilor. A rezultat astfel o structură limitată de cele două ziduri perpendiculare (Z1 și Z2), surprinse astfel pe lungimi de cca. 8-9 m liniari. Ambele ziduri se continuă spre N (Z1) și spre E respectiv V (Z2). În cadrul suprafeței a mai fost surprins încă un zid (Z3), perpendicular pe Z2, paralel cu Z1, aflat la cca 2,40 m spre E de Z1, ce delimitează, spre V, încăperea cu *hypocaustum*. Realizat tot din piatră de râu și mortar, acesta a fost „vandalizat”, fiindu-i desprinse cărămizile din partea sa superioară, mortarul rămânând însă pe alocuri *in situ* și păstrând amprenta cărămizilor. S-a confirmat astfel faptul că instalația de încălzire continua spre V, pe o lungime de cca. 4 m. (inclusiv partea acoperită de martorul stratigrafic).

Încăperea cu *hypocaustum*, incomplet surprinsă (deoarece se continuă spre E, ieșind din limita proprietății Team Bau), s-a dovedit astfel a avea o suprafață dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate E-V, de cca. 6 x 4 m (cca 25 m²). La o aproximare primară, numărul pilelor conținute de această parte de *hypocaustum* este de cca. 77 pile (11 rânduri pe latura lungă și 7 pe latura scurtă) dintre acestea, cel puțin două au fost însă distruse în totalitate de o groapă (G1), surprinsă atât în SII cât și în colțul de NE al SIV, ce străpunge stratul galben de deasupra celui roman (fiind astfel încadrabilă cronologic unui complex modern sau chiar mai recent), oprindu-se pe *opus signinum I*, pe fundul ei păstrându-se o lentilă de culoare închisă din ceea ce pare a fi un material organic (lemn sau stof?) ce a suferit un proces de mineralizare sau semicarbonizare.

Și în cazul elementelor surprinse din instalație în suprafața IV, înregistrăm o deranjare a acestora în zonele marginale, din apropierea zidurilor, accentuată de un proces de tasare al podelei în zona sa centrală. Acest proces a fost cauzat fie de locuințele aflate exact deasupra sa, fie de prezența gropii G1. Tasarea este relevată de lăsarea în zona centrală a stratului de *opus signinum I* și de desprinderea sa efectivă de zid, precum și de lăsarea zidului 3, desprins și el de zidul 2. În cazul unor stâlpi sesizăm păstrarea lor impecabilă, cu „garnitura completă” de cărămizi, aflate deasupra coloanelor (pilelor), dar și unele incomplete, puternic afectate de păstrarea lor îndelungată în stratul de pământ îmbibat cu apă. De remarcat că unele din cărămizile mari, ce alcătuiau pardoseala încăperii (*suspensura*) păstrau încă mortarul (*opus signinum II*) cu care erau lipite de ziduri (în special Z3). În unele zone stâlpii s-au prăbușit, antrenându-i și pe alții, fiind lăsați „*in situ*”, în ciuda posibilității facile de reconstruire a lor. Printre cărămizile din podea, a fost descoperit și un element de pavaj, frecvente *tegulae mammatae*, puține fragmente ceramice (două vase parțial întregibile), semiolane, două piese metalice (o piesă circulară din bronz, cu funcționalitate nedeterminată și un fragment de cataramă din fier), fragmente dintr-un vas de sticlă etc. Unele cărămizi prezentau amprente de câini, puternic apăsată în pasta moale a lor înainte de uscare și ardere.

Suprafața cercetată (săpată) sistematic în această parcelă a fost de aprox. 100 m², la care se adaugă și sondajele suplimentare realizate pe ductul fundațiilor, la care s-a realizat supraveghere permanentă, cu o suprafață de peste 15 m². Practic, suprafața totală investigată a ajuns astfel la aprox. 115 m². La aceasta se adaugă estimarea legată de placa de beton a pivniței surprinse în S.III, de cca. 30 m², astfel că suprafața poate ajunge la cca. 145 m².

Stratigrafia generală a perimetrului cercetat se prezintă astfel:

Considerând nivelul 0 ca fiind nivelul actual al străzii Decebal, unitățile de cercetare au fost practicate începând de la adâncimi de variază între 1,50 și 2,50 m, reprezentând, în proporție majoritară, depuneri moderne și contemporane cu caracter edilitar. În unele locuri grosimea acestor depuneri depășește 2,5 m, ele pătrunzând adânc în stratul aluvionar loessoid, cu grosimi cuprinse între 0,5–1,5 m, aflat dedesubt, și chiar distrugând, în unele părți, nivelul de depuneri arheologice de epocă romană (arealul sudic al *Parcelii B*, unde au fost surprinse planșeul și pornirea de boltă a unui beci modern):

-1,50 –2,00 (-2,20) m, strat de depunere naturală, aluvionară, de culoare galbenă, lutos-nisipos, consistent, lipsit de

materiale sau urme de intervenții antropice de natură arheologică, cu excepția unor gropi (alveolări) din nivelurile moderne;

-2,20 –2,40(2,50) m, strat în general nederanjat de lucrările moderne, de culoare neagră-cenușie, ce conține materiale arheologice de epocă romană (în special material tegular, material faunistic etc.), în amestec cu materiale de construcție cu caracter menajer, dispus sub forma lentilelor (mortar, calcar și gresie pisată);

-2,50 –2,70 m strat de culoare neagră-cărbămie, bogat în materiale arheologice și complexe imobile (ziduri, hipocaust, etc.); afectat de pânza de apă freatică în diferite puncte.

-2,80 –3,00 m, pânză freatică, ce împiedică adâncirea (continuarea) cercetărilor.

Parcela A

În analiza situației arheologice din cuprinsul parcelei A, am pornit de la următoarele premise:

- peste 80% din suprafața ei a fost ocupată de casa demolată;
- în colțul de NV al ei a fost sesizat un canal de beton, pentru aducțiunea apei, care afectează o bună parte (cca 1/10) din perimetru;

- stratul de depuneri moderne nu are grosimea din *Parcela B*, galbenul loessoid fiind mult mai subțire (cca. 0,20-0,30 m), și apărând mult mai aproape de suprafață (0,90–1,20 m).

- în zona de NE, am întâlnit un zid recent din beton;

- radierul clădirii va fi turnat la adâncimea maximă de 0,80 m, adâncime la care nu a fost surprins niciun nivel de locuire romană;

- la cca. 1,5 m spre S se află o altă clădire recentă (tipografia ziarului *Unirea*, construcție din anii '90), de mari dimensiuni, cu etaj și mansardă, care a beneficiat de o descărcare de sarcină arheologică ce nu a remarcat depuneri arheologice notabile.

Au fost executate următoarele sonde de control stratigrafic:

S.V/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în colțul sud-vestic al parcelei A. S-a procedat la săparea manuală a unității de cercetare, pornindu-se de la adâncimea de cca. 1 m. realizată de către beneficiar în vederea turnării radierului. Primul nivel de săpare (1-1,20 m) s-a caracterizat prin prezența materialelor contemporane (cărămizi, beton, obiecte metalice, lipsite de interes arheologic). Următorul nivel de săpare (1,20-1,40) pătrunde în stratul galben nisipos, lipsit la rândul său de depuneri arheologice. Următorul nivel (1,40–1,60) reprezintă continuarea stratului galben la baza sa apărând un strat negru (humus antic), ce corespunde locuirii de epocă romană. Cu excepția câtorva fragmente mici de *tegulae* și a unor oase de animale, lipsesc orice alte elemente materiale de interes arheologic. La limita inferioară (1,60–1,80) acest nivel se caracterizează prin apariția nisipului și a unor pietre de râu, reprezentând nivelul geologic specific zonei, steril din punct de vedere arheologic.

S.VI/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în zona mediană a laturii sudice a *Parcelii A*. Ea a fost executată la cca. 5 m spre E de S.V. Realitățile stratigrafice relevate sunt identice cu cele din secțiunea V, cu specificația că numărul fragmentelor de oase de animale (porc, rumegătoare) este mai mare, întărind caracterul menajer al depunerilor din acest spațiu.

S.VII/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată E-V, dispusă în colțul sud-estic al *Parcelii A*. Succesiunea depunerilor este identică cu cele relevate în

SV și SVI. Caracterul menajer al depunerilor din nivelul de locuire romană, subțire (cca. 20 cm) este mai evident.

S.VIII/2005, sondă de control stratigrafic, cu dimensiunile de 4 x 1,5 m, orientată N-S, dispusă în colțul nord-estic al *Parcelii A*. Succesiunea depunerilor este identică cu cele relevate în SV și SVI. Caracterul menajer al depunerilor din nivelul de locuire romană, subțire (cca. 0,20 m) este mai evident. La adâncimea de cca. 1,20 m a fost surprins un cablu de curent electric.

În încheiere, cu titlu de concluzii, avansăm și anumite considerații de ordin geo-morfologic și istoric. Se cunoaște faptul că în epoca antică un braț al râului Ampoi se vărsa în Mureș mult mai în aval decât o face la momentul actual, probabil undeva la nivelul sudic al cartierului Partoș. Este probabil ca traseul său să fi fost destul de aproape de perimetrul investigat de noi. În ultimă instanță, specificăm faptul că dacă observăm cu atenție planurile din sec. XVII-XVIII ale orașului Alba Iulia (ex. planul lui Giovanni Morandi Visconti, din 1711), vom constata că râul Ampoi, curgea la vremea respectivă în imediata apropiere a bazei (țâțanei) teraselor (delimitate de *Cetate* și *Dealul Furcilor*), întregul areal al *Centrului Orașului* de Jos al Albei Iulia (inclusiv strada Decebal), ca și cartierele Lipoveni și Maieri dar și din Partoș, care se află în lunca dreaptă a Ampoiului (actualmente a Mureșului), reprezentând caracterul unei lunci ușor inundabile până în anii '70 ai sec. trecut. Astfel, prezența stratului de depuneri argiloase loessoide, de culoare galbenă, ce suprapune stratul cu depuneri arheologice, cu grosimi ce variază de la 0,50 la 1,50 m poate fi explicată prin frecvențele revărsării ale râurilor în discuție.

Din relatarea localnicilor, am aflat că la inundațiile din anii '70 ai sec. XX, apa a depășit înălțimea de peste 1,50 m în zonă (martori oculari afirmă că apa s-a oprit undeva în apropierea Porții a I-a a fortificației Vauban), în acest context, locuirile umane antice din acest perimetru fiind dificil de detectat pe cale arheologică (ele aflându-se în imediata apropiere a vechiului talveg – uluc – al râului amintit), fie și ca urmare a prezenței pânzei de apă freatică, ce apare la cca. 2,6–3 m adâncime.

Zona cercetată face parte din glacisul fortificațiilor de pe terasa a II-a, depunerile pedologice rezultate în urma fenomenelor naturale de șiroire și eroziune, putând fi, la rândul lor, o posibilă explicație a depunerilor argiloase. Este normal în aceste condiții ca la baza terasei (țâțana) interioare a *Cetății*, cele două milenii de viață urbanistică și fenomene naturale să fi dus la acumularea unui strat gros de depuneri, în structura căruia materialele surprinse, sporadice, să nu fie descoperite în poziție primară. Caracterul rulat și fragmentar al materialelor aflate în partea superioară a stratului de depuneri romane, precum și poziția lor, uneori lipsită de context, confirmă această realitate.

Nu excludem însă, în actualul stadiu al cercetărilor, posibilitatea ca stratul galben loessoid deasupra humusului antic să fie rezultatul amplelor lucrări de amenajări efectuate la începutul sec. XVIII de către autoritățile austriece, odată cu construirea fortificației bastionare de tip Vauban (1714-1734).

Rezultatele cercetărilor arheologice de salvare din perimetrul proiectatelor construcții de locuințe colective, din Alba Iulia, Str. Decebal, nr. 25, dovedesc faptul că *Parcela B* se caracterizează prin depuneri caracterizate printr-un deosebit de sporit interes arheologic, cele existente, relevate

de investigațiile sistematice efectuate, fiind cercetate și recuperate, integral⁵.

Avându-se în vedere primordialitatea protejării obiectivului, instituțiile abilitate au recomandat beneficiarului modificarea proiectului inițial al clădirii, într-o manieră care să înglobeze la subsolul tehnic al clădirii monumentul arheologic.

Având în vedere faptul că nivelul pânzei freatice este foarte ridicat (aflat în directă legătură cu nivelul hidrostatic al Mureșului), afectând direct edificiul și amenajările interioare, în cazul imposibilității unei conservări *in situ*⁶, sugerăm posibilitatea restrângerea perimetrului clădirii propuse de beneficiar, astfel încât vestigiile arheologice să nu fie distruse sau suprapuse de clădirea modernă. Ulterior se va proceda la acoperirea acestora, conform normelor arheologice privind conservarea monumentelor, ele putând fi valorificate ulterior, în condițiile existenței fondurilor necesare și a interesului din partea instituțiilor abilitate.

În ceea ce privește *Parcela A*, recomandam, la data menționată, eliberarea unui certificat de eliberare parțială de sarcină arheologică, în vederea continuării demersurilor de construire, deoarece nici un obiectiv de interes arheologic și nici nivelul de locuire romană, nu sunt afectate de acest demers. Depunerile surprinse, deosebit de sărace, lipsite de contexte edilitare și caracterizate îndeosebi prin caracter menajer, pledează pentru o astfel de eliberare parțială de sarcină arheologică. [Marius-Mihai Ciută, Matei Drâmbărean, Antoniu Marc]

Planșa 5

Note:

1. RepAlba 1995, 29 sqq
2. RepAlba 1995, 29 sqq
3. Conform expertizei geologice anexate dosarului aflat în posesia noastră.
4. Nivelul 0, cel la care ne-am raportat în toate măsurătorile privind adâncimea planurilor și complexelor relevante, este cel corespunzător străzii Decebal. Suprafața adâncită rezultată în urma degajării vechilor construcții pornea de la cca. 0,80–1 m de sub nivelul 0.
5. Motiv pentru care, în vederea eliberării Avizului de Descărcare Arheologică, la propunerile responsabililor de cercetare, Comisia Națională de Arheologie (întrunită în ședința din 22 septembrie 2005) s-a acceptat avizarea construcției pentru Parcela A, în vreme ce pentru parcela B, s-a decis protejarea și restaurarea in situ a perimetrului ce conține edificiul de epocă romană, în special a încăperii cu hypocaustum, respectiv începerea demersurilor în vederea realizării proiectului (sau proiectelor) de restaurare și conservare a obiectivului.
6. La momentul conceperii raportului de față, specificăm faptul că monumentul a intrat deja într-o primă fază de degradare, având de suferit un atac biologic (mușchi ce acoperă pilele și opus signinum I).

Abstract:

The report presents the results of rescue archaeological researches, developed in Alba Iulia-Decebal Street, No.25. The aim of the research was the liberating from archaeological materials of the parcel where apartments were planned to be built. The researches had revealed a house dating from Roman times, with a lot of divides. The walls of house were made from river stones and cement (*opus cementitum*). One of the compartments had revealed a heating device very well

preserved (*hypocaust* type). After the complete uncover of the heating device were revealed more than 77 pylons (*pilae*) made from bricks and also the floor of the house (*opus signinum II*). At the suggestion of patrimonies institution and of the National Commission of Archaeology, the monument discovered will be classified on the list of archaeological sites. Also, in the next future the monument will be restored and preserved like the legislation ask.

21. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]

Punct: Dealul Furcilor, str. Izvor, (proprietatea SC Andreeas Company SA)

Cod sit: 1026.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 60/2005

Colectiv: Marius-Mihai Ciută (Univ. Alba Iulia)

În luna martie a anului 2005, ca urmare a solicitării cu nr. 117/03.2005 venită din partea DCCPCN Alba, am primit documentația necesară pentru descărcarea de sarcină arheologică a unei parcele aflate în intravilanul orașului Alba Iulia, zona Dealul Furcilor - Strada Izvor (Str. Nicolae Labiș, f.n.), în vederea construirii a două locuințe familiale de către proprietarul SC. Andreeas Company S.A. Proiectul viza o suprafață de aprox. 456 m², teren constructibil, defalcat în două parcele identice. Până la momentul debutului cercetărilor arheologice (2005), terenul a fost ocupat de culturi agricole. Cum din arealul înconjurător al zonei respective erau cunoscute rezultatele cercetărilor arheologice obținute în urma unor cercetări sistematice¹ dar și a repetatelor descărcări similare de sarcină arheologică din ultimii 5-10 ani, și erau cunoscute unele areale cu depuneri de interes arheologic, în conformitate cu legislația existentă și cu prevederile specifice regimului de patrimoniu al orașului Alba Iulia, situația a necesitat efectuarea unor cercetări de descărcare de sarcină istorică.

Acestea au fost efectuate, în urma semnării contractului nr. 1034/2005, între Univ. Alba Iulia, în calitate de executant și proprietarul terenului, reprezentat prin dl. Vasile Bucur, în calitate de beneficiar și finanțator. Lucrările arheologice s-au efectuat, în perioada 23.03.–01.04.2004.

Zona cercetată se află pe terasa întinsă a platoului Cetății Alba Iulia (altitudine relativă: 242 m), spre V, în intravilanul orașului, pe teritoriul vechiului oraș Apulum (*Apulum II*). Pentru o localizare mai precisă precizăm faptul că punctul investigat arheologic se află la aprox. 200 m spre VSV față de monumentul martiriului lui Horea și Cloșca; 100 m E de DJ 107A, ce duce spre localitatea (suburbia) Pâclișa; la cca. 80 m spre V de Strada Izvorului.

Din punct de vedere topografic, în conformitate cu datele expertizei și a măsurătorilor efectuate din punctul de stație 100, cu nr topo 4346/2/5/2 și 4347/1/2 (cu ajutorul aparatului THEO 020a în sistemul de proiecție Stereo `70), parcela prezintă următoarele coordonate: 184°30'55" față de Catedrala Catolică, 38°60'40" față de Moara Bălcescu. Parcela totală ce cuprinde ariile (parcelele) ce urmează a fi supuse cercetării respectiv construirii, are o formă relativ dreptunghiulară (C.F. 29.011), relativ plană (cu ușoare alveolări), cu laturile lungi (108 m) orientate NE–SE, cu suprafața totală de 3176 m². Ca vecini, menționăm: la N str. Nicoleta Labiș; la V vecin Muntean F.; la E vecin SC Industrie

Mică și Servicii SA iar la S, drum de acces f.n. Cele două parcele construibile, identice ca formă și dimensiuni, aveau câte 228 m², cu forme neregulate, dictate de arhitectura complexă.

Conform informațiilor deținute la momentul debutului cercetărilor, se bănuia faptul că în areal se pot afla limitele orașului roman (*Apulum II – Municipium Septimius Severus*), mai precis limita periferiilor sud-vestice ale acestuia, precum și sporadice urme ale locuirilor medievale timpurii. Documentarea prealabilă s-a concretizat prin studiul rapoartelor realizate anterior în urma lucrărilor similare în arealul apropiat și deplasarea (cercetarea de teren) în vederea familiarizării cu arealul și pozițiile descoperirilor anterioare. Trebuie să menționăm aici faptul că pe arealul imediat învecinat, la S, ocupat de proprietățile Stanciu Mihai și Mihăilescu Florin Gabriel, au fost efectuate descărcări de sarcină în anul 2003 (de către dr. R. Ciobanu, cercetător de la MUA) respectiv semnatarul acestui raport (august 2004).

Precizăm faptul din rapoartele cercetărilor mai sus amintite, reieșea situația lipsei depunerilor de interes arheologic, situație relevată pe un perimetru a cărui limită nordică se afla la aprox. 20 m spre S de perimetrul aflat în atenția noastră. Din informațiile anterioare reieșea faptul că sterilul de culoare galbenă (argila *loess-oidă*) apare foarte aproape de suprafață, situație confirmată și de o gropi recent efectuate de proprietarii vecini pentru amplasarea căminelor de apă, dar și de drumul de pământ ce face legătura între proprietate și DJ 107A. Din informațiile obținute de la localnici, am aflat faptul că în anii '40-'50, locuitorii orașului au procedat la exploatarea masivă a lutului din acest areal în scopul fabricării de cărămizi.

La momentul deplasării la fața locului, proprietarul procedase la trasarea limitelor spațiului vizat pentru construcție, ocazie cu care am codificat cele două areale distincte ce urmau a fi descărcate (aflate la distanță de cca. 38 m), după cum urmează: parcela aflată la N, în imediata apropiere a străzii N. Labiș a devenit „Parcela A” în vreme ce parcela aflată la S, a devenit „Parcela B”.

Suprafața cercetată (săpată) efectiv, sistematic, a fost de aprox. 160 m² (100 m² pentru „Parcela A” respectiv 60 m² pentru „Parcela B”, la care se adaugă și sondajele suplimentare realizate pe ductul fundațiilor locuințelor, la care s-a realizat supravegherea permanentă, pe o suprafață de peste 20 m². Practic, suprafața totală investigată a ajuns astfel la aprox. 200 m², cca. jumătate din suprafața totală construibilă.

Au fost practicate nouă unități de cercetare, după cum urmează: pentru „Parcela A”, au fost efectuate cinci secțiuni de control și informare stratigrafică:

- SI/2005, plasată în extremitatea sudică a „Parcela A” cu dimensiunile de 14 x 2,20 m, orientată E-V, situată în extremitatea sudică a parcelei construibile;
- SII/2005 = 5 x 2 m, sondaj orientat N-S, situat pe latura de E a parcelei;
- SIII/2005 = 11 x 1,5 m, orientată N-S, situată pe latura de V a parcelei;
- SIV/2005 = 11 x 1,5 m, orientată N-S, paralel cu S III, cu martor de 3 m lăsat între ele;
- SV/2005 = 11 x 1,5 m, orientată N-S, paralel cu S IV, cu martor de 3 m lăsat între ele;
- CI/2005, cas. de verificare planimetrică și stratigrafică, executată între extremitățile sudice ale SIII și SIV, cu dimensiunile de 2,5 x 2,5 m.

pentru „Parcela B”, au fost efectuate trei secțiuni de control și informare stratigrafică:

- SVI = 14 x 1,5 situată în extremitatea vestică a parcelei;
  - SVII = 14 x 1,5 paralela cu SVI, cu martor de 5 m între ele;
  - SVIII = 14 x 1,5 situată în extremitatea estică a parcelei paralela cu SVII, cu martor de 5 m între ele. Lipsa oricăror urme de depuneri cu relevanță arheologică a făcut ca aceasta din urmă să fie segmentată în trei casete-carouri distincte (Cc1 – Cc3), cu dimensiunile de 2,5 x 1,5 m.
- SI/2005 - după îndepărtarea stratului vegetal (*arabil*), 0-0,30 m, de culoare brun-închisă, argilos-lutos, dificil de săpat ca urmare a prezenței rădăcinilor de lucernă, lipsit de materiale arheologice, la adâncimea de aprox. 0,30-0,65 m. s-a profilat un strat diferit la culoare, brun-gălbui, în care apăreau sporadic materiale arheologice (fragmente ceramice medievale și, foarte rar, fragmente de cărămizi romane), fără a constitui o depunere propriu-zisă specifică unei locuiri, iar sub acesta, de la adâncimea de 0,65-0,70 m, a apărut stratul considerat de noi a fi sterilul arheologic, *loess-oid*. Pentru o imagine clară a stratigrafiei, în toate carourile secțiunii s-a procedat la adâncirea și în acest strat, chiar dacă el nu a furnizat absolut nici un material, până la 0,75 m.

SII/2005 - succesiunile stratigrafice sunt identice cu cele din SI, lipsite de materiale sau contexte arheologice

SIII/2005 - în jumătatea sudică a unității de cercetare (c. 6-7) s-au profilat, în nivelul aflat imediat sub stratul vegetal (0,30-0,60), în apropierea profilului estic, o serie de fragmente de *tegulae* și cărămizi de origine romană, amestecate cu materiale de construcție (mortar, pietre), resturi de lemn carbonizat, dispuse sub forma unui „covor” orizontal, sub care a apărut un strat cu grosimi diferite (2-6 cm) de lut ars (*chirpici*) de culoare cărămizie, fără a avea consistență (foarte sfărâmicos), codificat B1/2005. Imediat sub această amenajare (-0,70 m), ușor alveolată în zona sa centrală, s-a atins sterilul arheologic, galben *loessoid*.

În c. 3-6, la răzuirea fundului secțiunii după atingerea parțială a sterilului arheologic (în capătul nordic și sub amenajarea amintită, s-a conturat un complex de mari dimensiuni (cca. 5 m), care prin culoarea sa mai închisă, părea a se adânci în galbenul steril. Dacă la prima vedere părea a se prezenta sub forma unei locuințe semi-adâncite, la procedarea prin golire, s-a constatat că acest complex se adâncea sub o formă relativ regulată, semănând, vag, cu un șanț de mari dimensiuni, cu lățimea de cca. 5 m și adâncimea de 1,5 m, având pereții aproape drepecți (verticali) și fundul drept.

Materialul arheologic recuperat din complex a fost deosebit de sărac, și a constat din puține fragmente ceramice (amestecate, din epocă romană dar și medieval timpurie), lentile de cenușă și lemn carbonizat, fragmente de *tegulae*. În zona centrală a complexului adâncit, la diferite adâncimi (aflate deasupra fundului complexului) au apărut, în asociere cu pietre de râu și resturi menajere, trei blocuri din calcar, ecarisate (P1, P2, P3), dintre care una păstra urmele șpițului și dălții (P2), având diferite dimensiuni: 30 x 34 x 48, 26 x 38 x 45 respectiv 24 x 40 x 35. Din poziția lor, neregulată, haotică, și poziționarea la cca. 25-40 cm deasupra fundului gropii, rezultă abandonarea (aruncarea) lor într-o fază cert ulterioară realizării ei.

Studiul atent al profilului stratigrafic de E a confirmat de altfel faptul că groapa cobora, de fapt, dintr-un nivel aflat deasupra celui cu amenajarea de *tegulae*, ceramică medievală și chirpici, probabil din epoca medievală, dacă nu

cumva chiar mai recentă (modernă?). Pe fundul complexului adâncit, orientată E-V, a apărut o groapă ovală (G2) cu dimensiunile de 1 x 0,65 x 0,35 m, în cadrul căreia au fost descoperite, sub un strat de cărămizi, câteva oase de animale, lemn carbonizat și o unealtă din os. Fundul complexului s-a conturat, relativ plan, oprindu-se pe un strat dur de loess, la o adâncime de 1,50 m față de nivelul actual de călcare și 0,65-0,70 de la conturarea ei în sterilul arheologic.

SIV/2005 - în extremitatea sudică a secțiunii, în c. 7, sub stratul vegetal s-a conturat de la adâncimea de cca. 0,50 m, intrând sub profilul vestic, o groapă (G1/2005) căpăcuită de un strat de arsură, care se adâncea în stratul steril. De formă relativ rotundă, având diametrul de cca. 1,5 m, aceasta a fost golită la șpaclu, din umplutura ei fiind recuperate materiale arheologice puține (fragmente ceramice de sec. X-XI, o fusaiole fragmentară, fragmente de *tegulae* romane), precum și urme de cenușă și lemn carbonizat. Caracterul menajer al gropii a fost relevat și de prezența unor resturi faunistice fragmentare. În caseta executată în dreptul acestei gropi, a fost surprinsă extremitatea sa vestică, materialele recuperate fiind și mai sărace. Pentru a se confirma faptul că în această secțiune nu se prelungește complexul de mari dimensiuni din SIII, s-a procedat la adâncirea în stratul galmen loessoid surprins la adâncimea de 0,70 m, cu încă 0,40 m în scopul eliminării oricărui dubiu în ceea ce privește prezența aici a sterilului arheologic. Situația a confirmat prezumțiile, respectiv lipsa prelungirii complexului în această direcție, respectiv existența unui șanț de mari dimensiuni care să parcurgă, de la E-V, parcela supusă cercetării.

SV/2005 - succesiunile stratigrafice sunt identice celor din secțiunile I și II.

S.VI/2005 - succesiunile stratigrafice sunt identice celor din secțiunile I și II.

S.VII/2005 - succesiunile stratigrafice sunt identice celor din secțiunile I și II.

S.VIII/2005 - succesiunile stratigrafice sunt identice celor din secțiunile I și II.

Stratigrafia generală a perimetrului descărcat de sarcină istorică se prezintă astfel:

0 -0,30(0,35) m, strat vegetal (arat), culoare brun-gălbui, sol lutos, consistent, deranjat de lucrările agricole, lipsit de materiale sau urme de intervenții antropice de natură arheologică;

-0,35 -0,65(0,60) m, strat nederanjat de lucrările agricole, de culoare brun-gălbui, ce nu conține, la rândul său, materiale arheologice. din acest nivel s-au conturat complexe adâncite (C1 și G1);

-0,65 -0,70(0,80)

Nu este exclus, credem, ca în perimetru să fi existat depuneri arheologice de factură romană sau medieval timpurie (sec. X-XI), însă intervențiile moderne și contemporane (exploatarea masivă a argilei galbene, nisipoase în scopul confecționării de cărămizi destinate construcțiilor) au afectat exhaustiv acel posibil strat arheologic. Culoarea brună-gălbui și subțirimea stratului vegetal dovedește perioada scurtă de depunere a humusului, respectiv a procesului de pedogeneză. La ora actuală nu s-a semnalat existența unui strat arheologic distinct, cu depuneri arheologice.

Recomandăm atenta supraveghere a sectorului aflat la N de strada N. Labiș, contextele relevate în zona nord-vestică a perimetrul cercetat de noi și lipsa cu desăvârșire a oricărui

depuneri în „Parcela B”, aflată spre S, dovedind o posibilă existență a unor depuneri similare în acea zonă.

Rezultatele cercetării arheologice preventive din perimetrul proiectatelor locuințe familiale ale SC Andreeas Company S.A., în Alba Iulia, str. N. Labiș, dovedesc faptul că acesta se caracterizează prin lipsa respectiv sărăcia depunerilor de interes arheologic (din cele 9 unități de investigare executate, doar în două au fost surprinse contexte arheologice), cele existente, relevate de investigațiile sistematice efectuate, fiind săpate și recuperate integral, motiv pentru care am recomandat eliberarea Avizului de Descărcare Arheologică.

Note:

1. D. Protase, în anii '50.

22. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]

Punct: Dealul Furcilor, str. Izvor, f.n. (proprietatea Cojan)

Cod sit: 1026.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 251/2005

Colectiv: Mihai Gligor - responsabil, Paula Mazăre, Marius Breazu, Tudor Borșan, Ionuț Maican (Univ. Alba Iulia, IAS)

Terenul supus cercetării arheologice se află pe partea dreaptă a drumului de acces (str. Izvor) ce leagă orașul, prin Bdul Încoronării, de Fabrica de Porțelan SC Apulum SA, la aprox. 350 m de monumentul ridicat în memoria Răscoalei de la 1784.

Obiectivul cercetării a fost descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe de aprox. 90 m², destinată construirii unei locuințe unifamiliale.

Istoricul cercetărilor cu privire la situl în discuție, relevă faptul că pe parcele aflate în imediata apropiere, au mai fost efectuate cercetări arheologice preventive în ultimii ani, care au scos în evidență un nivel de locuire de epocă romană¹, descoperiri aparținând perioadei medievale timpurii², ori lipsa materialelor sau depunerilor de interes arheologic³. De asemenea, pe partea stângă a drumului de acces, în apropierea zonei care a făcut obiectul cercetării noastre, săpăturile executate în condițiile unui șantier de salvare, nu au condus la depistarea de artefacte arheologice⁴. La 50 m de str. Izvor, în apropierea Fabricii de Porțelan, cu prilejul efectuării unor săpături de descărcare de sarcină arheologică, au fost dezvelite morminte de epocă romană de inhumație și incinerare, precum și un mormânt din epoca medievală⁵.

La culegerea detaliilor planimetrice și altimetrice a fost utilizată stația totală Leica TC302. Pentru detaliile planimetrice s-a folosit ca și metodă de măsurare metoda radierii, iar din punct de vedere altimetric s-a folosit metoda nivelmentului trigonometric la distanță mică. Toate datele au fost măsurate și raportate pe plan în sistem de proiecție Stereo 70 și sistem de referință Marea Neagră 1975, pe elipsoid Krassowsky⁶. Raportarea în plan și redactarea planului topografic a fost realizată cu ajutorul soft-ului ArcGIS Desktop 8.3⁷.

Pentru verificarea stratigrafiei și a posibilelor depuneri de interes arheologic, a fost trasată o suprafață (Spl/2005) de 9,5 x 9,5 m, împărțită în patru carouri de 4 x 4 m și cu martori în cruce de 1,5 m. Notarea carourilor a fost realizată potrivit

principiului tablei de șah, respectiv cu cifre (1, 2) pe axa N-S și litere (A, B) pe axa V-E. Ulterior, descoperirea în caroul 2B a unui mormânt de înhumăție (M1) a determinat deschiderea, pe latura de S, a unei case (C I) de 2,5 x 1 m.

Situația stratigrafică se prezintă astfel: 0 –0,10 m - nivel vegetal de culoare neagră-cenușie; 0,10–0,25(30) m - nivel cu pământ negru-cenușiu, sporadic cu materiale arheologice (fragmente ceramice romane și material osteologic), fără însă a constitui un nivel de locuire; 0,25(30) - pe alocuri începând cu – 0,45(50) m - nivel cu pământ gălbui, lutos-nisipos, fără conținut arheologic.

În caroul 2B, lângă profilul E, la 0,45 m adâncime, a fost descoperită o monedă din bronz.

Au fost identificate cinci complexe de tip adâncit, denumite C1-C4 și M1. Cpl. C1, cu un traiect ENE-VSV, a fost identificat pe diagonala c. 1A și în colțurile de NV ale c. 1B și 2A și se adâncește până la 0,70 m. Din pământul negru-cenușiu de umplură s-au recoltat materiale ceramice și de construcție romane, precum și numeroase fragmente osteologice, în general aparținând unor animale de talie mare (bovine) și mijlocie (ovine, suine). Alături de acestea, s-au înregistrat ca material special un fragment dintr-un ac de os, un jeton confecționat dintr-un fragment de amforă, un fragment de sticlă și mai multe cuie de fier. Prin materialele descoperite, complexul ar putea fi interpretat ca groapă menajeră. Există posibilitatea, plecând de la formă și traiect, ca acest complex să fi fost un șanț de mai mari dimensiuni, ulterior dezafectat și folosit pentru aruncarea resturilor menajere.

Cpl. C3 și C4 urmează același traiect ENE și VSV și sunt aprox. paralele. Ele au fost surprinse în c. 1B și 2A (C3) și c. 2B (C4). Ambele pornesc din stratul negru-cenușiu și se adâncesc până la de 0,47 m (C3) și 0,58 m (C4). Au forma unor șanțuri de mici dimensiuni, fără material arheologic, motiv pentru care ar putea fi interpretate ca șanțuri de drenaj sau de delimitare a unei proprietăți. Nu este exclusă nici apartenența acestora la o perioadă mai recentă.

Cpl. C2 reprezintă o groapă surprinsă pe latura sudică a c. 2B și în cas. C1, unde se identifică cu marginea de SV a M1. Dat fiind faptul că în urma golirii, în interiorul ei au fost descoperite fragmente de cărămizi din capacul mormântului, considerăm că groapa a avut drept scop jefuirea acestuia, cel mai probabil în epocă. Pe profilul sudic al c. 2B, groapa a fost observată cu claritate, coborând din nivelul negru-cenușiu până la adâncimea de –0,65 m față de nivelul actual al solului.

Cea mai importantă descoperire o constituie un mormânt de înhumăție – notat M1 - în sarcofag (cistă) din cărămizi. Orientat ENE-VSV, sarcofagul are o formă ușor trapezoidală, cu lungimea de 1,50 m, lățimea maximă de 0,70 m. A fost edificat din 6 rânduri de cărămizi, cu dimensiunile de aprox. 38 x 15 cm, legate între ele cu mortar. Capacul a fost realizat tot din cărămizi, cu dimensiuni de aprox. 38 x 30 cm, dispuse orizontal. După resturile păstrate peste cărămizile ce formau capacul sarcofagului, putem presupune că acesta a fost acoperit cu un strat consistent de mortar. În urma golirii mormântului, au fost găsite foarte puține resturi osteologice umane, doar câțiva dinți. Lipssește scheletul uman precum și inventarul, fapt ce întărește convingerea că mormântul a fost profanat. Dimensiunea sarcofagului, dar și resturile osteologice conduc la ideea că mormântul a aparținut unui copil. Baza sarcofagului nu a fost pavată, astfel că fundul mormântului, a fost executat direct în steril. Adâncimea mormântului, considerată de la nivelul actual al solului, este

de 1,50 m. În mortarul de pe latura lungă, de NV a mormântului, aproape de fundul acestuia, a fost descoperit un ac de păr din os.⁸

Putem concluziona că acest tip de mormânt este specific epocii romane și se datează în sec. II-III p.Chr, conform inventarului funerar asociat, recuperat din morminte similare. Rămâne ca cercetări viitoare să ne edifice dacă este vorba de un mormânt izolat sau acesta se încadrează în necropola romană deja cunoscută, din zona Dealul Furcilor (Podei).

Note:

1. R. Ciobanu, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia-Apulum II-Dealul Furcilor-str. Izvor, f.n., Patrimonium Apulense 2, 2002, p. 138-139*; C. Inel, *Raport preliminar de cercetare arheologică pe terenul amplasat în Alba Iulia str. Izvorului f.n., Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 202-206.*
2. R. Ciobanu, Gabriel. T. Rustoiu, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia-Apulum II-Dealul Furcilor-str. Izvor, f.n., Patrimonium Apulense 2, 2002, p. 137-138.*
3. R. Ciobanu, *Raport privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia-Dealul Furcilor, str. Dealul Furcilor și str. Izvor (Apulum II), CCA 2003, p. 33-34*; M. Ciută, A. Dragotă, *Cercetări arheologice de descărcare de sarcină arheologică în Alba Iulia, Dealul Furcilor (str. Izvor), Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 196-201.*
4. I. Paul, M. Gligor, P. Mazăre, G. T. Rustoiu, *Raport asupra săpăturii de salvare efectuate în cadrul sitului arheologic de la Alba Iulia-Dealul Furcilor, str. Izvor, f.n., CCA 2005, p. 40.*
5. R. Ciobanu, *Raport privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia-Dealul Furcilor, Întreprinderea Apulum S.A. Alba Iulia, CCA 2003, p. 25-26.*
6. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Noțiuni de bază geodezo-topografico-cartografice utilizate în topografia arheologică, Sargetia 31, 2003, p. 415-419.*
7. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Aplicații ale tehnicilor și metodelor moderne în cadrul cercetărilor arheologice de salvare-topografia digitală, Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 113-119.*
8. M. Gligor, P. Mazăre, M. Breazu, *Un mormânt din epoca romană descoperit la Alba Iulia – Dealul Furcilor (str. Izvor, f.n.), Annales Universitatis Apulensis 9/1, 2005, (sub tipar).*

Abstract:

The area under research is situated on the right side of the access road from Bdul Încoronării to the SC Apulum SA Porcelain Factory.

The most important discovery is an inhumation grave – called M1 – in a brick sarcophagus. The sarcophagus is oriented ENE-WSW and has a slightly trapezoidal shape, 1.50 m in length and 0.70 m maximum width. The sarcophagus was made of six rows of bricks (having approximately 38 x 15 cm) bound with mortar. The lid was also made of bricks having approximately 38 x 30 cm and being disposed horizontally. When the grave was emptied, very few human bones were found, mainly teeth. Due to the fact that the human skeleton, as well as the grave inventory, was missing, we could presume that the grave was violated. The dimensions of the sarcophagus and the bone remains suggest that we are dealing with the grave of a child. The bottom of the sarcophagus was not paved and thus the bottom of the grave

was made directly in the sterile. The depth of the grave is 1.50 m from the soil level.

A hair pin made of bone was found in the mortar from the long, northwestern side of the grave, near its bottom.

We may draw the conclusion that this grave is typical of the Roman period and dates back to the 2nd-3rd centuries AD. Similar discoveries have been made at the main necropolis of the ancient Apulum ("Podei", located between Cetate and Partoș), at Apulum II cemetery situated near Alba Iulia – Zlatna road, as well as at Apulum II – Stadion.

Future research will show whether this has been an isolated discovery, or if this grave belongs to the already known and studied Roman necropolis from Dealul Furcilor (Podei) area.

23. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]

Punct: Dealul Furcilor, b-dul Încoronării, nr. 26 (proprietatea Hârceagă)

Cod sit: 1026.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 129/2005

Colectiv: Mihai Gligor - responsabil, Cristian Florescu, Marius Breazu, Tudor Borșan, Ionuț Maican (Univ. Alba Iulia, IAS)

Suprafața cercetată se află situată în partea de SV a orașului, în apropierea fortificației Vauban, pe partea dreaptă a Bdului Încoronării, în sensul de urcare dinspre gară. Terenul în discuție este încadrat de Cimitirul Eroilor și de monumentul ridicat în memoria Răscoalei de la 1784, aflate la aprox. 325 m distanță unul de altul, pe partea opusă a șoselei.

Obiectivul cercetării a fost eliberarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 8 x 8 m, unde urmează a se dezvolta proiectul „extindere locuință”.

Istoricul cercetărilor pentru zona limitrofă menționează o serie de descoperiri aparținând atât epocii romane¹, cât și perioadei prefeudale² și medievale timpurii³.

Măsurătorile topografice în vederea determinării punctelor noi au fost efectuate cu sistemul GPS Leica SR 510. S-a folosit metoda statică de măsurare. Procesarea și transcalculul datelor din sistemul WGS 84 în sistem de proiecție național Stereo 70, au fost realizate cu software-ul Leica Sky-Pro 2.1. La culegerea detaliilor planimetrice și altimetrice a fost utilizată stația totală Leica TC302. Pentru detaliile planimetrice s-a apelat la metoda radierii, iar din punct de vedere altimetric s-a folosit metoda nivelmentului trigonometric la distanță mică. Toate datele au fost măsurate și raportate pe plan în sistem de proiecție Stereo 70 și sistem de referință Marea Neagră 1975, pe elipsoid Krassowsky⁴. Raportarea în plan și redactarea planului topografic au fost realizate cu ajutorul soft-ului ArcGIS Desktop 8.3⁵.

A fost trasată și deschisă o unitate de cercetare, pentru verificarea stratigrafiei, numerotată SI/2005, având dimensiunile de 6 x 1,5 m. Menționăm faptul că în perimetrul în care s-au desfășurat cercetările arheologice au fost dezafectate mai multe dependințe, dintre care amintim un cuptor pentru pâine. Resturile de arsură sunt vizibile pe întreaga suprafață cercetată. De asemenea, partea dinspre profilul vestic al acestei suprafețe a fost cimentată pe o fâșie de aprox. 2 m lățime, astfel că nu a mai putut fi sondată.

În urma cercetărilor, s-a putut constata că stratigrafia este deranjată în urma activităților umane moderne, cel mai probabil cu prilejul amplelor lucrări de edificare a cetății bastionare din sec. XVIII, situată în imediata apropiere. Ca în multe alte cazuri, au fost recuperate și din această zonă materiale de construcție, pentru a fi ulterior refolosite.⁶

Stratigrafia:

0 -0,15 m – strat de culoare roșiatică provenind de la o clădire contemporană dezafectată (cuptor);

-0,15 -0,75(0,80) m – strat cenușiu cu resturi de materiale de construcții, umplutură din perioada modernă;

-0,75(0,80) -1,90(1,95) m – strat de culoare maronie, amestecat cu pietriș, aparținând epocii romane, sub care apare sterilul arheologic de culoare cenușiu lutos.

Nivelul roman este dat de resturile unei construcții. Astfel, au fost surprinse cu claritate pe profilele de N și S, de la adâncimea de 1,30 m față de nivelul actual al solului, două traiecte de ziduri dispuse aproape paralel, orientate N-S, la o distanță de aprox. 3,40 m unul față de altul. După secționarea elevației (cu o grosime de 0,60 m), s-au observat șanțurile de aprox. 0,65-0,70 m lățime, cu un pat de balast pe fund. Zidurile au fost construite din pietre de râu, legate cu mortar pe bază de var. S-a constatat faptul că în bună măsură acestea au fost dezafectate, zidul dinspre profilul vestic fiind dislocat în totalitate. Direcția de prăbușire a zidurilor este de la V la E, așa cum o dovedește cantitatea apreciabilă de elemente de construcție (pietre de râu, cărămizi, tegule, pietriș) rezultate din dărâmare și care au fost descoperite în această poziție. Putem presupune că zidurile delimitau o încăpere de formă patrulateră, aparținând construcției mai sus-amintite.

În interiorul zidurilor, a fost surprinsă la 1,70 m adâncime față de nivelul actual al solului, o depunere consistentă de var, ce reprezintă probabil resturile unei gropi de var. Stratul de var a fost străpuns de o groapă (numerotată G1), ce coboară până la aprox. 2,20 m adâncime pe profilul sudic, în care au fost descoperite o monedă de bronz, puternic corodată, resturile unei bârne de lemn, fragmente ceramice, materiale de construcție, precum și resturi osteologice de la un animal de talie mare.

O descoperire ce se impune a fi menționată este depistarea la aprox. 0,95-1 m adâncime față de nivelul actual al solului a unui capitel, manufacturat din calcar, ce se încadrează în stilul doric „grecesc”.

În privința materialului ceramic, s-a constatat că cele mai multe fragmente provin de la veselă de gătit sau de la recipiente pentru lichide (amfore și ulcioare). Nu există însă deosebiri tipologice între ceramica provenind din groapa G1 și ceramica recoltată din nivelul de dărâmătură, fiind prezente aprox. aceleași tipuri de vase, forme locale caracteristice sfârșitului sec. II și mai ales primei jumătăți a sec. III p.Chr.

Pe baza materialelor arheologice descoperite, este probabilă o destinație civilă a edificiului surprins în săpătură.

Note:

1. R. Ciobanu, G. T. Rustoiu, *Orașul roman Apulum II*, CCA 2003, p. 30-32; R. Ciobanu, *Sala cu picturi și hypocaust din așezarea romană Apulum II*, Apulum 52, 2005, p. 123-136.

2. *Repertoriul Arheologic al Județului Alba*, Bibliotheca Musei Apulensis 2, 1995, p. 40

3. I. Paul, M. Gligor, C. Florescu, *Cercetări arheologice preventive efectuate pe teritoriul județului Alba în anul 2004*, Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 144-145.

4. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Noțiuni de bază geodezo-topografico-cartografice utilizate în topografia arheologică*, în *Sargeția*, 31, 2003, p. 415-419.
5. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Aplicații ale tehnicilor și metodelor moderne în cadrul cercetărilor arheologice de salvare—topografia digitală*, *Patrimonium Apulense* 4, 2004, p. 113-119.
6. M. Gligor, C. Florescu, M. Breazu, *O descoperire aparținând epocii romane de la Alba Iulia, B-dul Încoronării, nr. 26*, *Patrimonium Apulense* 5, 2005, (sub tipar).

Abstract:

The present study will show the main outcomes of the archaeological rescue excavation carried out at Alba Iulia, 26 Încoronării Blvd. The area under research is located in the southwestern part of the town, near the Vauban citadel.

The remains of a building established the Roman level. Two almost parallel wall lines, situated at approximately 3.40 m one from another, oriented North-South and having a ballast layer on the bottom were clearly observed in the northern and southern profiles at a depth of 1.30 m from the soil level. The walls (0.60 m thick) were built of river stones bound with lime mortar. We may presume that they delimited a quadrilateral room belonging to the above-mentioned building.

A limestone capital belonging to the "Greek" Doric style was found at a depth of about 0.95 – 1 m from the soil level and it could be connected to the building remains found in the excavation.

As for the ceramic material, most fragments came from cooking pots and liquid containers (amphorae and pitchers), local shapes typical of the end of the 2nd century and especially of the first half of the 3rd century AD.

The archaeological research carried out at 26 Încoronării Blvd., although comprising a relatively small excavated area, depicts a habitation sequence that brings new information concerning the urban life of Municipium Septimium Apulense, the second Roman town.

24. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum II]

Punct: str. Lăcrănjă

Cod sit: 1026.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 143/2005

Colectiv: Marius-Mihai Ciută (Univ. Alba Iulia), Gabriel Tiberiu Rustoiu (DCCPCN Alba)

În luna aprilie 2005, ca urmare a solicitării cu nr. 330/04.2005 venită din partea DCCPCN Alba, am primit documentația necesară pentru descărcarea de sarcină arheologică a unei parcele aflate în intravilanul orașului Alba Iulia, zona Dealul Furcilor - Drumul spre Pâclișa D.J. 107A. (alee continuare din str. I. Lăncrănjă), în vederea construirii unei locuințe familiale de către proprietarul Sora Dumitru Dănuț. Proiectul viza o suprafață de aprox. 350 m², teren constructibil, inclus în trei parcele (două parcele de 11 x 8 m și o a treia de 22 x 8 m). La momentul debutului cercetărilor arheologice (mai 2005), terenul a fost ocupat de culturi agricole. Cum din arealul înconjurător al zonei respective erau cunoscute rezultatele cercetărilor arheologice obținute în urma unor cercetări sistematice (în punctul *Recea-Monolit* -

cercetări MNUAI) dar și a repetatelor descărcări similare de sarcină arheologică din ultimii ani (*Strada Brândușei*, realizate de un colectiv al aceleiași instituții, respectiv *Izvorul Generalului* - realizată de Mihai Blăjan de la aceeași instituție și cea din punctul *proprietatea Alin Moșneag* cercetat de C.I. Popa de la Univ. Alba Iulia) și erau cunoscute unele areale cu depuneri de interes arheologic, în conformitate cu legislația existentă și cu prevederile specifice regimului de patrimoniu al orașului Alba Iulia, situația a necesitat efectuarea unor cercetări de descărcare de sarcină istorică.

Ac acestea au fost efectuate, în urma semnării contractului nr. 2/2005, între SC Isis Arheo Consulting SRL, în calitate de executant și proprietarul terenului, dl. Sora Dumitru Dănuț, în calitate de beneficiar și finanțator. Lucrările arheologice s-au efectuat, în perioada 5-10 mai 2004.

Zona cercetată se află pe terasa întinsă a platoului Cetății Alba Iulia (altitudine relativă: 247 m), spre V, în intravilanul orașului, pe teritoriul vechiului oraș Apulum (*Apulum II*). Pentru o localizare mai precisă: punctul investigat se află la cca. 100 m V de DJ 107A, ce duce spre localitatea (suburbia) Pâclișa; 180 m E de rezervoarele de apă (vechi) ale orașului Alba Iulia; la cca. 150 m NV față de punctul *Recea* (Monolit). În conformitate cu datele expertizei și a măsurătorilor efectuate din punctul de stație 100, parcela cercetată are CF.

Parcela totală ce cuprinde aria ce urma a fi construite, are o formă dreptunghiulară (44,30 x 10 m), plană, cu laturile scurte orientate N-S iar laturile lungi orientate E-V. Pe suprafața ariei urmează a se construi o locuință familială (4 apartamente). Ca vecini, menționăm: la N Toma Ioan, la S drum privat și Zaharie Ileana (vis-à-vis), la V Neamțu V. Vasile, iar la E Retegan Dorin. Lotul se află la cca. 180 m V de terenul lui Rof Ioan, cercetat anterior (mai 2005) de unul din semnatarii prezentului raport.

Conform informațiilor deținute la momentul debutului cercetărilor, se bănuia faptul că în areal se pot afla urme ale locuirii romane (*Apulum II* – *Municipium Septimius Severus* sau posibile extinderi a *vilei suburbana* de la *Recea*), precum și sporadice urme ale locuirii medievale timpurii (sec. VI p.Chr) sau ale necropolei de sec. X-XI. Documentarea prealabilă s-a concretizat prin studiul rapoartelor realizate anterior în urma lucrărilor similare în arealul apropiat și deplasarea (cercetarea de teren) în vederea familiarizării cu arealul și pozițiile descoperirilor anterioare¹.

La momentul debutului cercetării, suprafața, nefiind inclusă în zona de protecție a patrimoniului, fusese deja afectată de săparea unor fundații ale subsolurilor (cu excavatorul), pe aproape întreg perimetrul ce urmează a fi construit (peste 85%). La solicitarea reprezentantului DJCCPCN Alba, lucrările au fost stopate, urmând ca în arealul neafectat să se efectueze cercetări preventive. Din acest motiv, prima fază a fost aceea a supravegherii situației existente. Au fost cercetate cu mare atenție profilele stratigrafice rezultate (peste 12 astfel de profile), fotografiate și desenate. Am urmărit și evoluția depunerilor pedologice, ce evidențiază intervenții moderne și contemporane (lentile de pământ „de umplutură”, alveolări cauzate de exploatarea argilei loessoide. Precizăm faptul din rapoartele cercetărilor mai sus amintite, reieșea situația lipsei sau sărăciei depunerilor de interes arheologic. Din informațiile anterioare reieșea faptul că sterilul de culoare galbenă (argila *loess-oidă*) apare foarte aproape de suprafață, situație infirmată de analiza taluzărilor, în care sterilul apărea uneori chiar la 1,30-

1,50 m adâncime dovedind diferențe față de arealul aflat la E de DJ 107A.

S-a procedat, apoi, la efectuarea unei descărcări „clasice”, prin executarea unor secțiuni (sondaj) de informare și control stratigrafic, amplasată astfel încât să acopere o suprafață cât mai mare din ceea ce a mai rămas neafectat de lucrările edilitare. Au fost practicate două unități de cercetare și informare stratigrafică (secțiuni de diferite dimensiuni: SI/2005 = 10 x 1,5 m orientată N-S și amplasată în extremitatea estică a ariei supuse cercetării; respectiv SII/2005 = 2 x 1,5 m orientată E-V și amplasată la extremitatea nordică a primei secțiuni. S-au utilizat tehnicile și metodele tradiționale (săpare stratigrafică, înregistrare a datelor și observațiilor contextuale în jurnalul de săpătură și prin fotografii pe suport digital – peste 120 de cadre – generale și detalii).

Suprafața cercetată (săpată) efectiv, sistematic, a fost de aprox. 18 m² la care, dacă se adaugă și sondajele suplimentare realizate pe ductul fundațiilor locuințelor și supravegherea permanentă, pe o suprafață de peste 20 m² a ductului fundațiilor. Practic, suprafața totală investigată a ajuns astfel la aprox. 250 m², peste jumătate din suprafața totală construibilă.

Stratigrafia generală a perimetrului descărcat de sarcină istorică se prezintă astfel:

0 –0,35 m, strat arat, culoare brun-închis, sol lutos, consistent, deranjat de lucrările agricole, bogat în materiale arheologice (cărămizi, *tegulae*, piese de pavaj roman, ceramică de epocă romană dar și din alte epoci: Hallstatt, ep. Bronzului, neolitic etc.) lipsit însă de intervenții (structuri) de natură antropică; -0,35 –0,65 m, strat nederanjat de lucrările agricole, de culoare brun-închisă, cu sporadice materiale arheologice. Consistența și caracteristicile sale dovedesc lipsa locuirilor umane. În secțiunile I și II, din acest nivel (la cca. 0,40 m adâncime) s-a conturat *in situ* un complex închis de tipul cuptoarelor cu monocameră, realizate la suprafață, cu pereți din lut amestecat cu degresant organic (pleavă) (C1/2005), având formă relativ rotundă, aparținând, conform materialelor ceramice aflate în context, probabil epocii bronzului (cultura Noua). Cuptorul, cu diametrul ce cca. 1 m, a fost surprins în profilul nordic, necesitând deschiderea unei a doua secțiuni-casetă (SII = 2 x 1 m), în scopul surprinderii sale integrale. S-a dovedit că acesta a avut o boltă, probabil cu orificiu în partea superioară, prăbușită din vechime. Gura de alimentare s-a aflat, probabil orientată spre NE, zonă în care au fost remarcate fragmente de zgură. Grosimea medie a pereților acestui cuptor este de cca. 4-5 cm. Imediat sub cuptor (la demontarea sa), a apărut sterilul arheologic. Nu a fost surprins însă un nivel (strat) de locuire de epoca bronzului. Nu este exclus faptul ca acest complex să poată fi legat de urmele de locuire semnalate la Alba Iulia-Recea (Monolit) în campania anului 2004 (cercetări Muzeul Național al Unirii Alba Iulia). La ora actuală, complexul recuperat integral, se află în curs de prelucrare (curățare, restaurare, conservare), la care se adaugă documentarea privind analogii și comparații posibile, care să faciliteze interpretarea cultural-cronologică a complexului. Nu excludem apartenența sa și unor epoci mai recente (medievale?). Tot din acest nivel, în c.1, în profilul estic, s-a adâncit o groapă cu caracter menajer (G1/2005), dintr-o epocă incertă (pornirea ei se pierde undeva în arătură) chiar dacă în umplutura ei au fost relevate materiale de proveniență romană. O groapă similară, G2/2005, a fost sesizată în c.4, tot în profilul de S (cu diametrul de cca. 1 m),

conținând materiale cu caracter menajer (chirpici ars, ceramică fragmentară, lemn carbonizat, oase de animale, sticlă, cuie, materiale de construcție etc.).

-0,65(0,50) –0,80 m, strat steril arheologic, brun-gălbui, argilos (loessoid).

În imediata apropiere a arealului cercetat prin săpături arheologice, în profilurile stratigrafice obținute prin săparea fundațiilor (P1 – P3 - până la 3 m adâncime) au fost realizate multiple taluzări (T1 – T12) și observații stratigrafice. Cu acest prilej, am constatat succesiunile pedologice, ce confirmă, și ele, rezultatele cercetărilor preventive.

După materialele surprinse în stratul arabil și în cercetările de suprafață efectuate în perimetrul unității de cercetare, nu este exclus, credem, ca în perimetru să fi existat depuneri arheologice preistorice (neolitic, ep. Bronzului, Hallstatt) de factură romană sau medieval timpurii (sec. VI), însă intervențiile moderne și contemporane au afectat, uneori exhaustiv, acel posibil strat arheologic. Culoarea brun-gălbui și subțirimea stratului vegetal dovedește perioada scurtă de depunere a humusului, respectiv a procesului de pedogeneză. La ora actuală nu s-a semnalat existența unui strat arheologic distinct, cu depuneri arheologice

Recomandăm atenta supraveghere a sectoarelor aflate în imediata vecinătate, și totodată recomandăm extinderea zonei de protecție și în zona aflată în dreapta șoselei (DJ 107A), îndeosebi în sectorul ramei terasei delimitate la E și S de acest drum în scopul surprinderii evoluției locuirilor umane de pe marginea arealului delimitat.

Rezultatele cercetării arheologice preventive din perimetrul proiectatelor locuințe familiale ale dlui Sora Dănuț Dumitru, în Alba Iulia, alee prelungită din str. I. Lăncrăjan, dovedeau faptul că acesta se caracterizează prin sărăcia depunerilor de interes arheologic, cele existente, relevate de investigațiile sistematice efectuate, fiind cercetate și recuperate integral, motiv pentru care, la momentul respectiv recomandam eliberarea Avizului de Descărcare Arheologică.

Note:

1. RepAlba 1995.

25. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Izvorul Împăratului

Cod sit: 1026.13

Autorizația de cercetare sistematică nr. 6/2005

Colectiv: Mihai Blăjan – responsabil (MNUAI)

În primăvara anului 1980, periegezele efectuate pe marginea sud-vestică a T 2 din hotarul dintre Alba Iulia și satul suburban Pîclișa, au identificat resturi de oase umane și fragmente de vase scoase pe arătură de fierul plugului în timpul lucrărilor agricole.

Primul sondaj arheologic s-a efectuat în toamna anului 2001 și s-au descoperit un bordei hallstattian (cultura Basarabi), o groapă de provizii din sec. V p.Chr și 22 morminte de inhumație din sec. X. Scheletele erau însoțite de un inventar valoros, alcătuit din ustensile de fier (amnar, pensetă, lame de cuțite), obiecte de podoabă (cercei, coliere fragmentare, șiraguri de mărgelă, pandative etc.) confecționate din bronz, argint și sticlă; fusiole și vase de lut ars, precum și o cruce dublă relicvar din bronz.

Semnaland importanța deosebită a unor piese (obiecte de podoabă și crucea relicvar) de factură bizantină, alăturate celor provenite din atelierile locale, pentru argumentarea continuității românilor în Transilvania înainte de cucerirea maghiară, am solicitat forurilor locale (CJ Alba) și centrele (MCC) asigurarea măsurilor de protecție a sitului și acordarea mijloacelor financiare pentru salvarea necropolei. Deși am informat autoritățile în drept că pe capătul vestic al cimitirului se depozitează de mai multă vreme grămezi întinse de moloz adus clandestin din oraș și că s-au ridicat edificii în jur fără săpături de descărcare arheologică a terenului, care au afectat mai multe morminte, până astăzi factorii anunțați n-au luat măsuri de protejare a complexului arheologic prevăzute de lege. La adresele noastre, MCC a emis autorizația de săpătură pe anii 2002 și 2003, în anul 2004 a uitat să mai acorde acest document, și, mai ales, mi-a oferit doar promisiuni neonorate cu privire la finanțarea săpăturilor arheologice. Abia în cursul anului 2005, la intervenția noastră și a conducerii muzeului din Alba Iulia, CJ Alba a aprobat suma de 50 milioane lei, pentru continuarea cercetărilor.

Începută în toamna anului 2005, a doua campanie de investiții arheologice s-a desfășurat în aria centrală a cimitirului medieval timpuriu din punctul „Izvorul Împăratului”, o fâșie de teren situată deasupra izvorului care irupe din versantul nordic al DJ 107 Alba Iulia – Picișa.

În cursul cercetărilor s-au trasat 4 secțiuni, cu dimensiunile de 36 x 4 m, dispuse de-a lungul terasei pe direcția E-V. Parcelele despărțite de câte un prag de control, lat de 0,50 m, s-au adâncit în depozitul de argilă galbenă-maronie până la 0,80 m. În secțiunile decopertate s-au dezvelit 10 gropi de provizii și 27 morminte de inhumăție.

Gropile de cereale sunt săpate la adâncimi cuprinse între 0,56-1,37 m, au corpul conic sau sferoidal turrit, pereții nerși puternic bolțiți lateral și gâtul tronconic. Două construcții subterane cuprind ceramică hallstattiană, o groapă de formă ovală are inventarul alcătuit din tegulae fragmentare, numeroase fragmente ceramice, oase de animale (ovine, canine, suite), câteva obiecte din fier puternic oxidate și o monedă din bronz emisă de împăratul Traian. Obiectele recuperate din pământul de umplură asigură datarea puțului subteran în epoca romană (sec. II). Celelalte gropi conțin bucăți de chirpici cu impresiuni de nuiele și loazbe, provenite din tencuiala pereților unor colibe incendiate și mai rar fragmente de vase cenușii, o jumătate de fusaiolă din sticlă, două greutateți piramidale de la războiul de țesut vertical, tegulae fragmentare din care una purta ștampila LEG XIII G, oase de animale, bucăți de cărbune și cariopse de grâu carbonizat (gr.8). Un caz interesant este oferit de groapa 7 care, după transformarea sa în puț menajer, a servit ca loc de înmormântare a unui cu vârstă *infans* (6-7 ani). Deasupra defunctului s-a așezat semicircular un strat de cochilii de melci, depuse ca ofrandă alimentară. Ceramica sărăcăcioasă pledează pentru datarea puțurilor menajere în perioada prefeudală (sec. V).

Mormintele prezintă conturul patrulater, dreptunghiular sau rombic, și au gropile săpate până la 0,28-0,80 m adâncime. Scheletele așezate în decubit dorsal, cu capul la V și picioarele la E, în stratul arător au osemintele dezarticulate și răvășite, purtate de fierul plugului la distanțe diferite față de poziția inițială. Adesea, indivizii dispuși la adâncime mare (0,50-0,80 m), prezintă unele segmente dezarticulate și fragmentate.

În aria cercetată (342 m²) s-au dezvelit 27 morminte cu subiecții de vârstă *infans I*, adultă și matură, de ambele sexe. Inventarul cuprinde mai multe piese de podoabă (mărgelile din sticlă, cercei din bronz și argint, un colier împletit în trei sârme din bronz fragmentat), fusaiole, lame de cuțit cu spin de înmănușare, butoni din bronz și oale de lut așezate la capul sau picioarele defunctului. Două morminte, unul de bărbat și altul de femeie, conțineau câte o cruce din bronz. Unul din exemplare este o cruce dublă de tip relicvar, iar celălalt era o cruciuliță pectorală purtată în șiragul de mărgelile.

Majoritatea indivizilor fuseseră așezați direct în groapa sepulcrală amenajată, dar de întâlnesc și cazuri în care capetele sau marginea laterală a construcției subterane erau placate cu cărămizi fragmentare sau întregi, bolovani de râu și lespezi din calcar. Pe unul din morminte fusese depusă o lespede masivă din calcar prelucrată grosier în epoca romană și refolosită.

Inventarul recuperat din morminte asigură datarea complexelor funerare în sec. X, în deceniile premergătoare penetrației maghiare în partea centrală a Transilvaniei. Ele aparțin unei populații sedentare, pașnice și creștine, care se identifică cu românii din ultimul veac al mileniului I, atestați arheologic și în alte localități din bazinul mijlociu al Mureșului.

În concluzie, descoperirile arheologice efectuate în locul numit „Izvorul Împăratului” aduc o contribuție importantă la argumentarea tezei continuității românești din Transilvania și subliniază relațiile strânse cu provinciile sud-dunărene ale Imperiului Bizantin.

Având în vedere importanța excepțională a descoperirilor premaghiare recente (piese de podoabă și trei cruci din bronz și argint), pentru salvarea integrală a cimitirului – un document arheologic românesc important al așezării de la Alba Iulia, solicit cu insistență Ministerului Culturii și Cultelor să dispună următoarele măsuri urgente:

înscrisura cimitirului cu o suprafață de 5500 m² pe lista siturilor arheologice de importanță excepțională; măsuri de protecție a necropolei prin interzicerea depozitării molozului din oraș pe capătul de V al sitului, ridicarea grămezilor de moloz din aria sitului și sistarea oricăror construcții abuzive în spațiul delimitat până la cercetarea sa;

alocarea mijloacelor financiare (60-100 milioane) pe anul 2006 pentru continuarea dezvelirii, salvării și valorificării necropolei de la „Izvorul Împăratului”.

În condițiile în care forțe obscure se străduiesc din răspuț să dezmembreze România prin crearea unor zone autonome în Transilvania – vatra de formare a neamului românesc – se impune salvarea documentelor arheologice menționate ca o urgență națională primordială.

Resume:

Au printemps de 1980, les recherches de surface effectuées au bord de la deuxième terrasse de Mureș de la frontière Sud-Ouest du municipe Alba Iulia ont identifié des restes d'ossements humains et des fragments céramiques médiévaux prématurés, tirés à la surface sur le champs labouré pendant les travaux agricoles.

Le premier sondage a été fait au printemps de l'année 2001 et il a découvert une hutte halstattienne (culture Basarabi), une fosse pour les céréales du V-ème siècle, notre ère, et 22 tombeaux d'enterrement du moyen âge prématuré.

La deuxième campagne de fouilles archéologiques s'est déroulée entre 7-31 octobre 2005 sur la surface centrale du cimetière, dans l'endroit appelé „Izvorul Împăratului” sur une

bande de terrain située au-dessus de la source qui jaillit du versant Ndu DJ 107Alba Iulia –Pâclisa.

Pendant la recherche, on a tracé 4 sections (36 x 4 m) et on a découvert 10 fosses pour les céréales et 27 tombeaux d'enterrement.

Les fosses, creusées, ayant de 56 a 137 cm, ont le corps conique ou sfoïdal tassé, les parois non-cuits et le goulot en forme de tronc de cône.

Deux des constructions souterraines appartiennent à Hallstatt et une fosse contenant de la céramique et une monnaie en bronze émise par Traian (98-117) datent du I-er siècle notre ère.

Les autres 8 fosses pour les provisions contiennent des morceaux de briques en torchis cuites, des restes de vases gris, une moitié de toton, deux fardeaux appartenant au métier à tisser vertical, des tegulae fragmentaires, dont une marquée de l'estampille de la LEGION XIII, des ossements d'animaux, des morceaux de charbon et des cariopses de blé carbonisé.

La fosse a servi pour endroit d'enterrement d'un enfant âgé de 6-7 ans (infans I), couvert d'une couche circulaire, large de 20 cm, coïncé de coquilles d'escargot, y déposées pour offrande alimentaire.

La céramique de couleur grise assure l'encadrement chronologique des puits ménagers dans la période précédant la féodalité.(V-eme siècle).

Les tombeaux d'enterrement, creusées, ayant une profondeur entre 20 et 180 cm, ont le contour des fosses quadrilatères rectangulaire ou trapézoïdal.

Sur l'aire recherchée (555 m²), on a découvert 58 squelettes humains, d'âge infans I, adolescent et mûr, représentant les deux sexes.

La plupart des individus avaient été enterrés sans cercueil, (seulement dans un cas, en cercueil), tendus sur le dos, la tête vers l'ouest et les pieds vers l'Est, ou inversement orientés, Est-Ouest.

L'inventaire rccupéré des tombeaux contient des objets de parure (boucles d'oreilles, des pendentifs, des colliers, et des anneaux en bronze et en argent ,des rangées de perles en verre), des outils en fer (une pincette, des fers de couteaux, briquet), des accessoires pour les vêtements (des boutons en bronze), des tontons et des vases d'offrande en céramique etc.

Un des tombeaux de femme et deux des tombeaux d'hommes contenaient une croix pectorale ou une croix relique en bronze.

L'inventaire funéraire réccupéré assure la datation des tombeaux au X-eme siècle.

Les squelettes appartiennent à une population pacifique, sédentaire et chrétienne qui s'identifient aux Roumains attestés dans l'habitat Bălgrad dans le dernier siècle du I-er millénaire.

En conclusion, les découvertes archéologiques enterprises dans l'endroit appelé „Izvorul Împăratului”, apportent une contribution importante à l'attestation de la présence de la population roumaine prémagyare en Transylvanie et attestent les relations étroites avec les provinces sud-danubiennes de l'Empire de Bizant.

Dans l'avenir, la sauvegarde et la recherche intégrale du cimetière d'importance exceptionnelle, on impose: l'inscription de la nécropole qui a une surface de 5500 m² sur la liste des situs archéologiques de rang particulier l'interdiction de la déposition du plâtras apporté de la ville dans la zone de la

nécropole, l'allocation de ressources financières de 60-100 millions lei pour continuer la découverte et la valorisation des vestiges.

26. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Dealul Furcilor-Monolit

Cod sit: 1026.22

Autorizația de cercetare preventivă nr. 127/2005

Colectiv: Vasile Moga, George Bounegru, Horia Ciugudean, Radu Ciobanu, Ilie Lascu, Radu Ota, Cristinel Plantos (MNUAI)

În perioada 22.06.2005–15.09.2005 s-a desfășurat a treia campanie de cercetări arheologice preventive menite să elibereze de sarcină istorică suprafața de teren, proprietate S.C. Roșia Montană Gold Corporation SA, din zona de SV a municipiului Alba Iulia, punct Dealul Furcilor-Monolit, situat în vecinătatea sudică a Întreprinderii de materiale de construcții Monolit SRL. Pe zona în care se desfășoară cercetările urmează să se ridice un cartier de locuințe.

Zona supusă cercetărilor este delimitată de Întreprinderea Monolit spre N, Întreprinderea. Apulum” SA spre E, Drumul Județean 107 A spre V și un complex de agrement spre S. În partea de N a cursului Mureșului există o serie de terase ce au asigurat condiții prielnice dezvoltării unor structuri de locuire stabile, eșalonate din preistorie până în epoca modernă. Prima dintre aceste terase situată mai jos de platoul Dealul Furcilor constituie aria supusă investigațiilor. Terenul în chestiune fusese în întregime destinat în perioada modernă lucrărilor agricole, iar relieful prezenta o ușoară pantă coborâtoare de la N spre S.

Obiectivul cercetării în campania 2005 l-a constituit investigarea unei suprafețe de teren din zona de S a perimetrului din 2004 și precizarea ariei ocupate de locuirile din epoca bronzului și din prima vârstă a fierului și precizarea caracterului descoperirilor din perioada post-romană. În anul 2004, în acest perimetru au fost trasate un număr de cinci secțiuni, în care au fost descoperite două locuințe din Hallstatt-ul timpuriu, o locuință aparținând culturii Basarabi și materiale arheologice din sec. IV-V. În campania din 2005 s-a trecut la cercetarea exhaustivă a zonelor de interes arheologic prin trasarea de secțiuni și case, în funcție de descoperirile semnalate. Numerotarea acestor secțiuni și case s-a făcut în raport cu numărul ultimei secțiuni din 2004 (S056). Au fost trasate un număr de 53 de secțiuni, două suprafețe și 38 de case.

Din punct de vedere stratigrafic zona cercetată prezintă o relativă unitate redată cel mai bine prin secțiunile S098, S077 și S095 situate pe o axă imaginară NE-SV. Situația stratigrafică se prezintă astfel: stratul vegetal, sol negru în care se găsesc materiale din prima vârstă a fierului, materiale romane și materiale post-romane. Stratul vegetal are o grosime ce variază de la 0,20 m, în zona secțiunii S098, la 0,26 m în zona secțiunii S095. Sub stratul vegetal se găsește un sol negru în care au fost descoperite materiale arheologice. Grosimea solului negru variază între 0,20-0,70 m, în zona secțiunii S098, și 0,26-0,94 m, în zona secțiunii S095. Sub solul negru se găsește solul galben steril, care a fost observat la 0,70 m, în zona secțiunii S098 și la 0,94 m în zona secțiunii S095. Este de menționat că nu a fost observat un strat de cultură care să poată fi legat de descoperirile din

prima vârstă a fierului sau perioadei post-romane, toate complexele arheologice au fost identificate în solul negru.

Locuirea din prima vârstă a fierului

Descoperirile din prima vârstă a fierului aparțin orizontului cu ceramică canelată de tip Gava și culturii Basarabi. Materiale arheologice aparținând orizontului cu ceramică canelată de tip Gava au fost descoperite în toată zona supusă cercetării. Au fost descoperite opt locuințe, câte una în S058/Cas1, S060, S063, Sp02, S070, S073, S074 și două în S082, șase gropi rituale în S057, S068, S071, S074, S077. Este de presupus și existența unui atelier metalurgic în Sp01, aici fiind descoperite fragmente de creuzete care prezintă urme de ardere secundară și mai multe piese de bronz. Într-o nișă săpată în peretele locuinței din Sp.02 a fost descoperit un craniu de bovină. Se poate observa o densitate crescută a complexelor în zona secțiunilor S058-S073 și S077-S070 și densitate scăzută în zona secțiunilor S089-S096, zonă care poate fi presupusă ca fiind o limită a așezării. Este de menționat că nu a fost observat un strat de cultură care să poată fi atribuit locuirii hallstatt-iene, complexele acestei epoci fiind conturate într-un sol negru în care au fost conturate și complexele aparținând culturii Basarabi și cele ale perioadei postromane. Din inventarul complexelor fac parte numeroase materiale ceramice, materiale osteologice și în unele cazuri și piese de bronz. Singurele materiale cu valoare cronologică descoperite în campania 2005 sunt materialele ceramice iar piesele de bronz au o circulație largă și nu oferă indicii cronologice. În campania din 2005 nu a fost descoperită nici o piesă de fier. Formele și decorul ceramicii își găsesc cele mai bune analogii în nivelul trei al așezării de la Teleac.

Descoperirile aparținând perioadei mijlocii a primei vârste a fierului sunt reprezentate de materiale aparținând culturii Basarabi. Au fost descoperite complexe în următoarele secțiuni S069, S074, S099, S100, S101. Este de menționat faptul că nu a fost sesizat un nivel de depuneri aparținând culturii. Au fost descoperite patru locuințe: două locuințe de suprafață, în S074 și două locuințe semiadâncite în S069, o vatră în imediata apropiere a locuințelor din S074 în S075 și șase gropi de provizii, câte una în S075 și S100 și câte două în S099 și S101. Forma și dimensiunile locuințelor de suprafață nu se poate preciza, iar cele semiadâncite sunt de formă ovală. Singurele materiale atribuite culturii Basarabi cu valoare cronologică sunt cele ceramice. Decorul ceramicii constă din: motive imprimate, benzi în formă de „S”-uri, benzi paralele crestate oblic (așa numitul „șnur fals”) și caneluri și fațete. Proporția ceramicii decorate este redusă, decorul imprimat și stampilat este mult mai puțin frecvent și realizat neîngrijit. De asemenea formele ceramice își găsesc analogii în formele din faza târzie a culturii. În interiorul complexelor nu au fost descoperite piese de metal. Materialul prezentat își găsește cele mai bune analogii în descoperirile de la Chendu fiind datate în faza târzie de dezvoltare a culturii Basarabi.

Locuirea postromană se întinde în zona de terasă a suprafeței cercetate în 2005. În campania din 2005 au fost cercetate 15 complexe aparținând acestei perioade. 13 dintre acestea reprezintă locuințe semiadâncite, la care se adaugă două gropi menajere din secțiunile 073 și 087. Locuințele au un plan rectangular, lungimea laturilor variind între 2,60 și 3,86 m, cu suprafața cuprinsă între 7 și 13 m². Sunt prevăzute de obicei cu gropi de stâlpi în cele patru colțuri, care susțineau acoperișul. O excepție o reprezintă locuința din S067 care nu are o formă regulată, gropi de stâlpi sau podină. Majoritatea prezintă o podină de lut bătătorit. În interiorul locuințelor au

fost descoperite numeroase materiale romane refoșite, constând din fragmente de cărămizi sau de monumente din piatră. În marea lor parte provin de la edificiile romane identificate în imediata apropiere, dar există și materiale aduse probabil din zona *intra muros* a orașelor sau din necropola de pe Dealul Furcilor-Podei. Din cele 13 locuințe, trei nu au fost cercetate în totalitate și ca atare au fost conservate pentru campania următoare.

Inventarul ceramic al locuințelor este extrem de bogat, marea majoritate fiind însă în stare fragmentară. Ca forme predomină vasele-borcan, lucrate la roata rapidă din pastă de culoare cenușiu-negricioasă. Foarte importantă din punct de vedere cronologic dar redusă cantitativ este categoria ceramicii fine de culoare cenușie, decorată cu motive lustruite în rețea. Un singur vas din această categorie a putut fi reconstituit, dar numai în proporție de 80%. În această campanie nu au fost descoperite materiale ceramice ștampilate.

În afara ceramicii, ca material special, din locuințe provin și opt piepteni de os bilaterali, precum și unul cu mâner dreptunghiular cu colțurile rotunjite, decorat cu motive circulare pe una din plăcuțele mediane. Acest tip de pieptene este încadrat în tipul Nikitina III și este datat în a II-a jumătate a sec. IV și prima jumătate a sec. V. Dintre cei bilaterali, unul are capetele traforate. O analogie o avem la Timișoara - *Freidorf*, datată la începutul sec. V. Ceilalți oferă o încadrare mai largă între limitele cronologice ale sec. IV-VI. Au mai fost descoperite fusaiole din lut de formă bitronconică, cu sau fără decor, sau lucrate dintr-un perete de vas șlefuit, pietre de ascuțit, verigi din fier, lame de cuțit din fier fragmentare și numeroase cuie tot din fier sau din bronz. O mențiune aparte se cuvine sa acordăm celor trei monede de bronz găsite în interiorul locuințelor. Monedele sunt din perioada dinastiei Severilor, respectiv de la Septimius Severus, Caracalla și Severus Alexander. Starea de conservare este slabă. Pe baza inventarului ceramic, locuirea postromană poate fi încadrată în limitele mai largi ale sec. IV-V, datare care este susținută de existența ceramicii cenușii cu decor lustruit dar și de prezența celor două categorii de piepteni de os mai sus menționați.

Continuarea cercetărilor arheologice la Alba Iulia punct Dealul Furcilor-Monolit, în zona de SV a perimetrului cercetat în 2004 au dus la conturarea în această zonă a două așezări din prima vârstă a fierului și a unei așezări postromane. În cursul campaniilor viitoare de cercetare vom extinde perimetrul săpăturilor în apropierea unor complexe puse în evidență deja și se vor demara investigații asupra zonelor necercetate.

Planșa 6

Bibliografie:

- K. Horedt, *Morești-Grabungen in einer vor-und frühgeschichtlichen Siedlung in Sieberburgen*, Ed. Kriterion, București, 1979.
- V. Vasilev, A. Zryni, *Așezarea și mormintele din prima epocă a fierului de la Chendu (jud Mureș)*, Apulum 24, 1987, p. 91-118.
- V. Vasilev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice: așezarea fortificată de la Teleac*, Ed. Dacia, 1991.

27. Albești, com. Albești, jud. Constanța

Punct: Cetate

Cod sit: 60954.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 65/2005

Colectiv: Livia Buzoianu - responsabil (MINAC), Nicolae Alexandru (MA Mangalia), Maria Bărbulescu (UO Constanța)

Așezarea de la Albești este plasată la limita de V a teritoriului coloniei doriene Callatis. Zona fortificată, de formă rectangulară, ocupă o suprafață de cca. 2800 m². Spre E, S și V de aceasta locuirea se întinde pe o suprafață de cca. 12 ha. Fortificația propriu-zisă cunoaște trei faze constructive: primele două, ocupând suprafețe aprox. egale, se plasează în sec. IV a.Chr; faza a treia, care reprezintă și o extindere a suprafeței fortificate spre S, se plasează în sec. III a. Chr. (după primele decenii ale sec. până spre sfârșitul lui sau începutul sec. următor). Amenajarea spațiului interior al fortificației se plasează între aceleași limite cronologice. Cercetarea arheologică a urmărit stabilirea unei corelații între cronologia amenajărilor din interiorul fortificației și întregul sistem de apărare reprezentat de incinte.

S-au putut detașa două perioade de vârf ale activității economice a cetății: prima, plasată spre sfârșitul sec. IV și începutul sec. III a.Chr, iar a doua, în a doua jumătate a sec. III a.Chr. Coordonatele politice între care își desfășoară existența cetatea sunt mai puțin clare. Prima incintă este legată de procesul apariției așezărilor de tip mixt, în care, în sec. IV a.Chr, elemente etnice de bază (autohtoni și greci, între care nu excludem și unele prezențe scitice documentate în zonă) sunt quasiegal reprezentate. Construcția celei de a doua incinte, mai întărită, demonstrează caracterul militar (sau strategic) defensiv al fortificației.

Faza a III-a demonstrează o existență înfloritoare a așezării, la adăpost de orice evenimente, care, chiar dacă au avut loc, au afectat într-o anumită măsură numai Callatida, nu și teritoriul ei.

Campania 2005 pe șantierul arheologic Albești și-a propus cercetări ale complexelor de locuire din zona de extindere a spațiului fortificat în sectorul A și eventuale locuiri *extra-muros* (prin verificarea datelor obținute prin măsurători geofizice).

S-au deschis carouri noi SA, c.48, 40, 39, 65 și au fost reluate, din săpăturile mai vechi, c. 38, 32 și 31.

În ordinea enunțată, situația surprinsă pe carouri este următoarea:

SA, c.48 - carou fără sarcină arheologică; caroul este situat în apropierea incintei de S din sectorul B. Succesiunea straturilor: strat vegetal gros/dărâmtură/stânca naturală. S-au recuperat mai multe pachete cu material ceramic provenit din complexe de locuire apropiate (SA, c.41 și 55). Situația înregistrată pe profile:

- profilul de N: 0 -0,28 m – vegetal; -0,28 m – blocuri de piatră căzute; -0,50 m – stânca naturală;
- profilul de E: 0 -0,33 m – vegetal; -0,33 m – dărâmtură în linie continuă (primul nivel de tasare din SA, c.41); -0,50 m – stânca naturală;
- profilul de V: 0 -0,23 m – vegetal; -0,23 m – dărâmtură; -0,50 m – stânca naturală.

SA, c. 40 - la -0,30 m de la nivelul actual de călcare s-a dat de un zid pe direcția S-N, care traversează caroul pe o

lungime de 4 m; celelalte dimensiuni păstrate sunt: 0,55-0,64 lățime și 0,33 m înălțime; este continuarea zidului de V al locuinței din SA, c.41-34. Zidul locuinței continuă și sub marmorul dintre SA, c.40-39. În colțul de SE al caroului apare o amenajare din câteva pietre mai mari așezate în unghi. Profilul de S înregistrează o dărâmtură între colțul de SE și zid, pe o lungime de 2,20 m; dărâmtura apare de la nivelul vegetalului până la -0,60 m. Între zid și capătul de SV al caroului se conturează o groapă: vegetal până la -0,50 m urmat de o dărâmtură groasă de 0,13 m. Profilul de V – curat; în profilul de N – urmă de pietre și cărămizi la -0,45 m. Profilul de E înregistrează: -0,60 m – lătuială (primul nivel de locuire); -0,45 m – nivel I de tasare (marchează nivelul de construcție din faza a II-a de locuire); -0,30 m – nivel II de tasare (corespunde pavajului superior din SA, c. 32, după cum pavajul inferior din același c. 32 ține de nivelul II de locuire din c.40).

Se verifică astfel ipoteza mai veche (raport arheologic 2002) pentru locuința surprinsă parțial atunci în SA, c. 41-34 privind amenajarea și funcționarea ei în două faze.

SA, c. 39 - și acest carou este traversat de la N la S de un zid. Parțial este continuarea zidului de V al locuinței care începe în SA, c. 41; această continuare se păstrează pe o lungime de 1,20 m. Pe aceeași linie, spre S, este un zid din pietre mijlocii, cu aspect neregulat, așezat pe un strat de pământ gros de 0,25-0,30 m și care se oprește în zidul masiv, paralel incintei notat în rapoartele noastre ca „zidul ζ”; dimensiunile noii prelungiri sunt de 3,05 m lungime și 0,55 m lățime; este de fapt ultima compartimentare a spațiului. Exterior lui, spre V (deci exterior locuinței) este amenajată o vatră circulară cu diametrul de 1 m, protejată de pietre așezate vertical. În partea de N a caroului a fost surprins un zid care intră în profil, ușor deviat NV-SE (este zidul din faza I a locuinței). Închiderea spre S în faza a II-a a locuinței este marcată de un bloc de calcar cu dimensiunile 0,95 x 0,55 m. Curățarea pavajului superior din SA, c.32 a dus la delimitarea unui zid amplasat pe direcția SV-NE (deplasarea se datorează presiunii pavajului superior și a zidului de S din faza I a locuinței). În aceste condiții, zidul surprins ar constitui împreună cu blocul de calcar zidul de S din faza a II-a a locuinței. O etapă ulterioară a însemnat defaectarea locuinței (a zidului de S), blocarea pavajului și blocarea intrării la zidul ζ. În felul acesta în SA, c. 39 se creează un nou spațiu delimitat de zidul ζ (la S), blocarea pavajului (spre E), zidul de S al locuinței din faza a II-a; suprafața compartimentării este de 3,10 x 1,60 m; înălțimea pavajului blocat este de 0,67 m.

O a doua compartimentare este înregistrată în SA, c.32 (vizibilă și prin desființarea marmorului dintre c. 39-32), cu o suprafață de 4,40 x 1,60 m; compartimentarea spre E folosește pavajul superior din SA, c.32.

Cele două compartimentări (din SA, c.39 și SA, c.32 + marmor) sunt contemporane între ele și contemporane cu blocarea pavajului și a intrării din zidul ζ.

SA, c. 32 (reluat) - pe vechiul plan este înregistrat un pavaj, limitat spre E de un zid; un alt zid – în profilul de S al caroului.

Reluarea săpăturilor înregistrează:

- un pavaj superior (1), la -0,40 m de la nivelul actual de călcare, format din dale de calcar; suprafața pavajului este de 2,35 x 1,10 m; este continuarea pavajului din SA, c.33 surprins în campania din anul 2000;
- un pavaj inferior (2), la -0,90 m, din dale de calcar bine fixate; suprafața pavajului este de 2,80 x 1,63 m;

- între cele două pavaje este un strat de pământ gros de cca. 0,30 m.

Pe profilul de E – dărâmată încă de la nivelul vegetalului până la -0,45 m; -0,45 -0,50 m – blocuri (plăci) de calcar (corespund pavajului superior; urmează un strat de pământ cu o grosime maximă de 0,30 m; la -0,65 m – tasare (deasupra pavajului inferior până la baza asizei superioare a zidului ζ); -0,80 m – pavaj inferior; -0,90 m – lutuală.

Din analiza profilului, pavajul inferior poate fi contemporan cu zidul ζ. În profilul de N apare închiderea zidului de S al locuinței din faza I (el se plasează în aceeași linie cu zidul dinspre profilul de N din SA, c.39). La zidul de S din faza a II-a a locuinței, surprins după curățarea pavajului superior ne-am referit mai sus. Compartimentarea secundară a spațiului în acest carou avea ca limite pietrele verticale de blocare a pavajului (spre V) și zidul înregistrat în vechile planuri, dar care nu s-a mai păstrat (spre E). Acest zid probabil era construit tot din pietre neregulate așezate pe pământ ca și zidul din SA, c. 39 (prelungirea) și reprezenta pandantul lui, spre E.

Curățarea carourilor mai vechi din SA, c.38 și 31 ne-a permis unele observații privind raportul dintre incintă (latura de S) și zidul ζ:

- incinta se păstrează pe această latură până în SA, c.44;
- zidul ζ este surprins și în SA, c.52.

Cele două ziduri sunt paralele; distanța dintre ele este de 5,60 m. În dreptul carourilor 38 și 31, spre V și spre E, și perpendiculare pe incintă și zidul ζ, sunt două ziduri ferme. Ele au lungimea de 6,60 m și lățimea de 1,20-1,38 m; ambele se păstrează pe o înălțime de 0,45 m. Din punct de vedere al construcției, sunt întrețesute cu incinta și cu zidul ζ și flancau probabil o intrare. Ulterior intrarea în zidul ζ a fost astupată și zidul capătă o linie continuă (lățimea intrării astupate este de 2,80 m).

Rezultă că incinta, zidul ζ și zidurile 1 (de E) și 2 (V) sunt contemporane. Celelalte amenajări din spațiul dintre incintă și zidul ζ sunt ulterioare. Este vorba de: pavajul din SA, c.45; zidul ce s-a aflat sub martorul din SA, c. 45-52; zidurile din interiorul c. 52. De la SA, c.31 spre E nu mai apare nici o compartimentare; în schimb, compartimentările spre V sunt mai multe (vezi SA, linia c.60, 61, 62). Locuința mare care ocupă suprafața SA, c.41, 40, 39 (V) și SA, c. 34-33-32 (E) păstrează alinierea față de incinte. Locuința (a cărei suprafață este de 7,30 x 9,20 faza I și 7,30 x 10,20 faza a II-a) poate să fi fost contemporană (în faza I) incintei, zidului ζ și pavajului inferior; durata funcționării ei (în faza a II-a) ia sfârșit o dată cu blocarea intrării la zidul ζ.

SA, c. 65 - caroul a fost deschis pentru surprinderea locuirii (eventual incintei) spre V. Săpătura a picat pe o mare depresiune naturală, umplută în timp cu pământ negru, granulos. În profilul de S, punctul de vârf al depunerii de pământ este la -0,70 m; la -0,90 m s-a dat de pământ amestecat cu pietre. Se secționează o suprafață spre latura de E a caroului, pe o lățime de 0,90 m. Secțiunea a ajuns la adâncimea de -1,30 m la un pământ galben tasat. Pe profilul de E se înregistrează: 0 -0,30 m – depunere de pământ; -0,30 m – linie continuă de pietre, grosă de 0,25 m; la -0,80 m – alt rând de pietre care coboară spre colțul de SE al caroului; la -1,50 m stânca naturală. Rezultă că pe linia carourilor SA 65-70, datorită depresiunii naturale este puțin probabilă aflarea vreunei construcții.

Secțiuni de verificare ale măsurătorilor geofizice

În urma măsurătorilor efectuate pe baza unui contract de colaborare cu societatea GEI-PROSECO București, pe platoul cetății, în afara fortificației, au fost efectuate 4 secțiuni de control (SG I-IV).

SG I (3 x 1 m) – nu a dat rezultate;

SG II (14 x 2 m), la cca. 150 m SSV de fortificație; pe mijlocul secțiunii a fost surprins colțul unei construcții orientate NV-SE; SG III (3 x 2 m); a fost surprins un zid orientat NV-SE; zidul apare la -0,30 m de la nivelul actual de călcare; dimensiunile zidului: L=3 m; l=0,60; i=0,35 m; zidul este din pietre mici legate cu pământ. În colțul de SE, la nivelul zidului, restul unui pavaj din dale de calcar cu suprafața de 0,67 x 0,62 m. În colțul de NE apar blocuri de calcar, cu aspect regulat, de la o eventuală amenajare. La adâncimea de -0,80 m, pe fundul secțiunii, apar dale de calcar (pavaj).

Materiale recuperate: ștampilă de amforă de Sinope (grupa V b), panse de amfore de Sinope, picior de amfore de Heracleea Pontică și Soloha I, frecător de piatră, fragmente de kantharos și platou cenușiu;

SG IV (14 x 2 m); cercetare nefinalizată.

Materiale arheologice databile (ștampile amforice):

SA, c. 32, -0,40 m (între pietre, spre profilul de N)

Ștampilă Sinope, grupa V d (cca. 222-211 a.Chr.)

ἄστυνόμου

Ἰφριος τοῦ

maskă de Silen

Ἐστιαίου

Ἀρτε(...)

SA, c. 32, -0,57 m (în profilul de E)

Ștampilă Sinope, grupa V d (cca. 222-211 a.Chr.)

ἄστυνομοῦντος

Ἰκεσίου τοῦ

hermă

Ἀντιπάτρου

Ἡ φ[αίσιος]

SA, c. 32, -0,60 m (sub platforma de piatră de pe profilul de E).

Ștampilă Heracleea Pontică; englică pe toartă; prima jumătate sec. III a.Chr.

[Ἀριστο-]

κράτεος

SA, c. 34 (la curățenie)

Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)

ἄστυνόμου

Ἀντιπάτρου

proră de corabie

τοῦ Νίκωνος

[.....]

SA, c. 34-33 (locuință; la desființarea martorului)

Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)

ἄστυνόμου

[Ἰκ]εσίου τοῦ

proră de corabie

Βαχχίου

[Ἡρ]ακλ[είδης]

SA, c. 37 (la desființarea martorului c. 38-37)

Fragment gât și toartă Heracleea Pontică; ștampilă englică pe toartă; prima jumătate sec. III a.Chr.

Ἀριστο-

[κ]ράτεος

SA, c. 38-45 (la îndreptarea profilului)

Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)

[ἄστυνόμου]

Τοβάκχου του   proră de corabie
 Μολπαγόρου
 [.....]ιων
 SA, c. 39
 Ștampilă Sinope, grupa V c
 ἀστυνόμου
 Θηρικλέους του   căine
 Ἀπολλωνίου
 SA, c. 39, -0,20 m (în colțul de SV)
 Ștampilă Sinope, grupa V c (cca. 242-223 a.Chr.)
 ἀστυνόμου
 Φημίου του   personaj care presează struguri
 Θεοπείδου
 SA, c. 39, -0,55 m
 Ștampilă Heracleea Pontică; englică pe toartă; sfârșitul sec.
 IV – prima jumătate sec. III a.Chr.
 Ἀριστοκρά[τεος]
 SA, c. 39-38 (pe zidul ζ)
 Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)
 [ἀστυνόμου]
 [Τοβάκ]χου του   proră de corabie
 [Μολπ]αγόρου
 [.....]
 SA, c. 40, -0,40 m
 Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)
 ἀστυνόμου
 Ἰκέσιος του
 Βαγγίου
 SA, c. 40, -0,40 m
 Ștampilă Rhodos; cerc perlat; în centru, înscrisă în cerc,
 floarea de rodie. Inscricție slab lizibilă; anterioară complexului
 Pergam; lizibil numele producătorului Ἄξιος, în genitiv.
 SA, c. 48, -0,50 m
 Ștampilă sinopeană, de producător; dublu imprimată.
 [Ἰσ]τιαί[ου]
 SG III
 Ștampilă Sinope; grupa V b (cca. 252-243 a.Chr.)
 ἀστυνόμου
 Ἀντιπάτρου   proră de corabie
 Κτήσων

Obiectivele viitoare au în vedere cercetarea zonei de SE
 al sectorului, dintre incinta III și zidul ζ, precum și conservarea
 primară a complexelor rezultate în campaniile 2004-2005.

Plansa 7

Bibliografie:

Rapoarte preliminare în CCA 2004, p. 39-40; 2005, p. 54-55.
 L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Ceramică greacă de uz comun
 din așezarea de la Albești (jud. Constanța): Iekythoi*, Pontica
 37-38, 2004-2005, p. 145-167.
 L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Amphores de provenance
 diverse découvertes à Albești (départ. de Constanța)*, vol.
 omagial Manfred Oppermann (sub tipar).

Résumé:

La campagne 2005 du chantier archéologique d'Albești
 s'est proposé de faire des fouilles dans les complexes
 d'habitation de la zone d'extension de l'espace fortifié, dans le
 secteur A et dans les éventuelles habitations extra-muros (par

la vérification des données obtenues par des mesurages
 géophysiques).

On a dégagé une habitation de grandes dimensions, à
 deux phases de construction, les deux datant du IIIe s. av. J.-
 C. (les dimensions de l'habitation sont de 7,30 m x 9,20 m
 dans la première phase et de 7,30 m x 10,20 mètres dans la
 IIe phase).

On a examiné aussi la zone située entre le côté Sud de
 l'enceinte et l'espace intérieur rapproché. Toutes les
 observations dans le terrain nous conduisent à identifier une
 entrée dans la cité, de la direction Sud, flanquée de murs
 larges d'environ 1,20 m et longs de 6,60 m. Un mur intérieur,
 parallèle à l'enceinte et conservé sur une longueur d'environ
 40 m, renforce le système défensif et représente l'élément
 d'appui pour des compartimentages plus réduits.

Le matériel archéologique datable consiste en
 estampilles amphoriques d'Héaclée Pontique - période C, de
 Sinope - groupe V et de Rhodes - période II.

Cercetări geofizice

Florin Scurtu – GEI-PROSECO București

Cercetarea geofizică s-a desfășurat pe o suprafață de
 cca. 5000 m², într-o rețea de foarte mare detaliu.

Lucrările au început prin efectuarea unei cercetări de
 recunoaștere de-a lungul unor profile din apropierea zonei în
 curs de cercetare arheologică. Pe baza rezultatelor acestor
 profile de recunoaștere am ales pentru o primă detaliere
 câteva zone în care datele geofizice indicau prezența unor
 anomalii posibil interesante. Alegerea unei anumite zone s-a
 făcut pentru a furniza arheologilor un prim set de zone
 potențial interesante care să fie verificate chiar în timpul
 campaniei arheologice din anul 2005.

Considerații metrologice:

Pentru lucrările geofizice (magnetometrice) pe care le
 realizăm în această zonă am proiectat o rețea rectangulară,
 cu profile orientate aprox. N-S (azimut N10°E, nu chiar N-S
 pentru a evita ca aceste profile să fie paralele cu direcția
 cunoscută a unor ziduri care apar în săpăturile arheologice
 realizate până în prezent în zona cetății). Direcția acestor
 profile a fost considerată direcția Y (cu sensul pozitiv spre S) a
 unui sistem de coordonate local, direcția X fiind
 perpendiculară la direcția profilelor, cu valori crescând de la E
 spre V. Având în vedere faptul că extinderea așezării greco-
 indigene de la Albești nu este cunoscută, ci doar se bănuiește
 că se întinde spre S, după frecvența mare de blocuri mai mari
 sau mai mici de calcar (roca de construcție utilizată aici)
 împrăștiată la suprafața solului ca urmare a distrugerii vechilor
 construcții de trecerea vremii și de lucrările agricole CAP,
 originea sistemului nostru de coordonate local a fost stabilită
 în extremitatea nord-estică a zonei în curs de săpare în
 prezent.

Considerații geologice:

Cea mai răspândită formațiune geologică în zona
 cercetată de noi este Kersonianul (Sarmațian superior),
 constituit din calcare lumașelice, calcare oolitice și argile,
 conținând ca fosile mai ales bivalve (*Maetra orbiculata*,
Maetra bulgarica, *Maetra caspia*, *Maetra vitaliana* și altele) și
 gastropode (*Helix varnensis*, *Helicodonta*). Grosimea acestei
 formațiuni este variabilă, dar cuprinsă în general între 2 și 45
 m.

Din punct de vedere tectonic, depozitele sarmațiene din
 această zonă nu sunt afectate de deformări plicative sau

rupturale, ele având caracterul unui orizont continuu, aproape orizontal, cu o pantă mică spre S (la scară regională).

Întreaga structură este acoperită de depozitele cuaternare constituite din loess și depozite loessoide.

Premize petrofizice:

Baza proiectării ridicării magnetometrice a zonei o constituie existența unor contraste de susceptibilitate magnetică între diferitele tipuri de roci ce iau parte la construcția, naturală și antropică, a subsolului zonei cercetate.

Valori medii ale acestor tipuri de surse ale anomaliilor geomagnetice, măsurate pe eșantioane *in situ*, sunt prezentate mai jos:

Calcare: 5–10 μ CGS,

Sol: cca 100 μ CGS,

țiglă antică: cca. 600 μ CGS,

mâner de amforă: cca. 2.000 μ CGS.

Pe parcursul măsurătorilor am constatat și existența unor calcare cu zone compacte de oxizi de fier, a căror susceptibilitate magnetică este de cca. 50-100 μ CGS (pe eșantioanele întâlnite de noi la suprafața solului).

Baza petrofizică a interpretării datelor magnetometrice o constituie deci, în principiu, contrastul de susceptibilitate magnetică între calcarele (practic inactive magnetic, cu excepțiile menționate mai sus) care probabil au servit la edificarea tuturor construcțiilor antice din zonă și solul (cu susceptibilități moderate) care înglobează aceste construcții. Desigur, concentrații mari de țigle și olane, ceramică de diferite tipuri, zone incendiate, vor trebui să genereze anomaliile magnetometrice pozitive, în conformitate cu contrastele de susceptibilitate magnetică prezentate mai sus. Având în vedere faptul că formațiunile calcaroase kersoniene se află la adâncime foarte mică (mult sub un metru în zona săpată până în prezent), diferențe în compoziția mineralogică a acestora (prezența unor zone extinse de oxizi de fier în interiorul acestor calcare – noi am găsit chiar la suprafața solului bucăți de astfel de calcare bogate în oxizi de fier, provenite din dezagregarea rocilor primare) sau variații în relieful suprafeței lor (prezența de mici ridicări sau de mici depresiuni locale umplute cu argilă, generând astfel zone locale cu contrast de susceptibilitate magnetică între sol și calcare) pot genera anomaliile locale cu cauze strict geologice, de diferite forme și extinderi - în funcție de forma și extinderea cauzelor lor.

În ceea ce privește construcțiile antice, aceste construcții apar de fapt la suprafață ca o masă de calcare în care chiar arheologul are uneori dubii dacă un anumit bloc de calcar descoperit la un moment dat în săpătură aparține unui zid sau este în poziție secundară.

Din aceste motive, probabil că va fi foarte dificil să se individualizeze clar pe hărțile magnetometrice prezența unor ziduri și direcția acestora, totul fiind înecat în masa de pietre căzute din ziduri și deplasate lateral sau rămase pe loc. Prezența unui microrelief al calcarelor complică și mai mult lucrurile, introducând anomaliile parazite suplimentare.

Rezultate geofizice și verificări arheologice:

Hărțile magnetometrice prezintă o imagine destul de complexă a zonelor anormale, ca urmare atât a dezmembrării parțiale a construcțiilor elenistice, cât și a unor efecte de relief, date de zone ridicate și alungite, vizibile pe suprafața terenului, a căror semnificație fizico-arheologică nu o cunoaștem încă.

Pe harta magnetometrică se constată anumite aliniamente ce străbat harta în general pe direcția E-V sau

apropiată de aceasta, dar și o serie de anomalii de formă izometrică împrăștiate pe întreaga suprafață a hărții.

Pentru a stabili criteriile de interpretare arheologică a diferitelor tipuri de anomalii magnetometrice cartate în zonă, am realizat, cu ajutorul arheologilor Livia Buzoianu de la MINAC Constanța (responsabilul științific al sitului) și Nicolae Alexandru de la Muzeul din Mangalia, 4 secțiuni de sondaj, toate amplasate pe zone anormale de maxim, corespunzând în principiu unor zone cu îmbogățire (geologică sau antropică) în oxizi de fier.

Secțiunea SG-1, cu dimensiunile de 3 x 1 m, a fost amplasată pe o zonă anomală pozitivă cu dimensiunile de cca. 15 x 5 m din partea de V a perimetrului cercetat geofizic, pentru a determina cauza acestui tip de anomalii, care apar pe numeroase zone din perimetrul cercetat geofizic. Săpătura nu a pus în evidență nici o cauză arheologică, sursa anomaliilor fiind, probabil, o masă extinsă de oxizi de fier singenetic din interiorul calcarelor sarmațiene, parțial vizibilă pe fundul secțiunii.

Secțiunea SG-2 este amplasată la cca. 150 m SV de fortificația cercetată în prezent de arheologi, este orientată aprox. N-S și are dimensiunile de 14 x 2 m. Zona anomală are o morfologie complexă, cu o anomalie dipolară de formă aprox. circulară, foarte bine conturată, în extremitatea sudică a secțiunii și cu câteva anomalii dipolare, de mică extindere, înspre partea nordică a secțiunii. Sursa anomaliilor sudice (ținând seama de poziția relativă a zonelor pozitivă și negativă) trebuia să fie de natură calcaroasă și de formă izometrică. Cauza anomaliilor s-a dovedit a fi fundația de beton a unui stâlp, aflată la adâncimea de cca. 0,10 m sub nivelul solului, invizibilă la suprafață și necunoscută. La câțiva metri spre N a fost interceptat, la adâncimea de cca. 0,35 m, colțul de SE al unei platforme din blocuri de calcar, iar la adâncimea de 0,55 m a apărut relieful natural, plat, al calcarelor sarmațiene.

O a treia secțiune, SG-3, cu dimensiunile de 3 x 2 m, a fost amplasată la cca. 20 m V de zona cercetată în prezent de arheologi. Zona anomală era constituită dintr-o anomalie pozitivă de extindere destul de mare, spre S, acompaniată de o anomalie negativă spre N. Secțiunea a intersectat, la adâncimea de 0,30 m față de nivelul actual de călcare, un zid de 0,60 m lățime, orientat NNW-SSE, care traversează întreaga secțiune. Zidul este construit din blocuri mici de calcar legate cu pământ și a fost dezvelit pe o adâncime de 0,35 m. La adâncimea de 0,80 m, pe fundul secțiunii, apare un pavaj din dale de calcar. Materialele recuperate au fost o ștampilă de amforă de Sinope (cca. 252-243 a.Chr.), panse de amfore de Sinope, picior de amfore de Heracleea Pontică și Soloha I, frecător de piatră, fragmente de kantharos și platou cenușiu. Rezultatele săpăturii nu explică apariția anomaliilor magnetometrice, dar cu ocazia unei vizite ulterioare săpăturii am avut marea șansă să descoperim, pe una din dalele de pe fundul secțiunii, o grămăjoară de material scos de dedesubt de insecte care și-au făcut acolo un adăpost: materialul scos este constituit din fragmente mici de arsură, care se află deci sub nivelul săpat și va trebui cercetat arheologic cu următoarea ocazie. Arsura poate proveni de la un cuptor sau din altă sursă. O cauză suplimentară a anomaliilor o poate constitui un relief negativ al fundamentului calcaros, prezența unei umpluturi de argilă sub dalele de calcar putând constitui o indicație în acest sens.

Ultima secțiune, SG-4, a fost amplasată pe o anomalie de maxim situată în zona sud-estică a perimetrului cercetat

geofizic și a avut dimensiunile de 14 x 2 m. Săpătura a arătat că sursa acestei anomalii este o zonă de calcare foarte puternic impregnată cu oxizi de fier, situată într-o zonă mai coborâtă cu cca. 0,50 m față de nivelul general, aproape plat, al fundului secțiunii, deci sursa anomaliei este pur geologică.

Finanțarea lucrării s-a realizat din fondurile MEC, prin Programul CERES.

28. Ariceștii Rahtivani, com. Ariceștii Rahtivani, jud. Prahova

Punct: Crângul lui Bot (balastiera Baumeister)

Cod sit: 132084.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 155/2005

Colectiv: Dan Lichiardopol - responsabil, Alin Frînculeasa, Bogdan Ciupercă, Eugen Paveleț, M. Peneș, C. Dumitrescu, I. Adamescu (MJIA Prahova), Nicușor Sultana (CCA București)

În perioada 4.05.2005-28.07.2005 MJIA Prahova a efectuat cercetări arheologice pe terenul proprietate SC BAUMEISTER SRL situat pe raza comunei Ariceștii Rahtivani, în punctul „Crângu lui Bot”, la 1,2 km N de DN 72, în dreptul Km. 10. Cercetarea a fost necesară deoarece SC BAUMEISTER SRL proprietarul respectivului teren, urma să valorifice industrial pietrișul, afectând un sit arheologic (tumul) aflat în zonă. Finanțarea lucrărilor a fost asigurată de SC BAUMEISTER SRL.

Metoda de cercetare a fost adaptată necesității de a descărca terenul de sarcină arheologică într-un timp relativ scurt. Deoarece trebuia excavată o cantitate foarte mare de pământ, am optat pentru utilizarea mijloacelor mecanizate. Au fost folosite pentru săpare și îndepărtarea pământului două vole de dimensiuni diferite. Trasarea, îndreptarea, curățarea marilor stratigrafici, realizarea profilelor și grundurilor au fost făcute manual, cu ajutorul unor muncitori angajați.

Pentru a avea un control stratigrafic cât mai bun, pentru a face observații arheologice asupra amenajărilor funerare și a putea stabili dimensiunile reale ale tumulului am prevăzut de la începutul lucrărilor trasarea unor martori stratigrafici. Având în vedere dimensiunile tumulului au fost trasați un număr de patru martori stratigrafici, plasați la distanțe egale de 6 m, dispuși paralel unii față de ceilalți pe diametrul tumulului, orientați aprox. N-S, cu o grosime de 1 m. Au fost astfel obținute cinci suprafețe care au fost degajate mecanizat prin decaparea altimetrică a pământului.

Prin trasarea celor patru martori stratigrafici am putut să stabilim diametrul tumulului, să facem observații specifice privind construirea și evoluția acestui monument de tip funerar. Toate măsurătorile au fost făcute având ca reper un punct altimetric zero plasat aprox. central, la cota cea mai înaltă a tumulului.

Nivelul antic pe care a fost construit tumulul este suprapus de stratul arabil, de culoare brună, gros de 0,25-0,30 m. Nivelul antic pe care este construit tumulul are culoarea cenușie, granulația siltică. Având grosimea de 0,20-0,30 m, acesta suprapune un strat de culoare galben roșiatică cu granulație siltică, gros de 0,20-0,30 m. La rândul său acesta suprapune un strat de pietriș amestecat cu nisip, gros de 0,30-0,40 m. Urmează un strat de nisip gros de 1-1,20 m.

Sub acest strat de nisip se află un strat de pietriș cu o grosime de peste 15 m, ce este exploatat industrial de SC BAUMEISTER SRL.

Tumulul avea înălțimea maximă de 2,10 m și diametrul de 54 m (N-S). Tumulul a fost cercetat integral. Au fost descoperite trei morminte. Din punct de vedere al succesiunii stratigrafice și evoluției acestui complex funerar am constatat următoarea situație arheologică:

- amenajarea mormântului principal (M3). În acest scop a fost săpată o groapă ce a perforat nivelul antic de calcare și primul strat de pietriș aflat la adâncimea de 0,40-0,50 m față de nivelul antic de calcare;
- pământul scos din groapa lui M3 a fost depus în imediata apropiere a gropii pe latura de S, rezultând o mică movilă alungită cu dimensiunile de 3,75 x 1,5 x 0,3 m, orientată NNE-SSV;
- acoperirea mormântului principal (M3) cu pământ brun-cenușiu;
- înălțare primei mantale (nucleu) din pământ cenușiu, având pietricele în componentă, cu diametrul de 2-4 cm. Aceasta a avut o înălțime maximă de 0,80 m, iar diametrul N-S de 14,5 m;
- amenajarea mormântului 1 (M1). Nu a putut fi observată în plan urmele gropii, defunctul pare să fi fost așezat direct pe prima manta;
- realizarea celei de-a doua mantale din pământ galben roșiatic cu granulație siltică. Aceasta suprapunea M1 și prima manta;
- amenajarea mormântului nr. 2 (M2). Acesta a fost descoperit în a doua manta pe care o perfora. Nu a fost observat nivelul de la care a fost săpată groapa acestui mormânt;
- peste această manta a putut fi observat un strat de pământ negricios lutos, amestecat cu lemn ars și pietricele. Acesta avea grosimea maximă de 0,35 m, subțindu-se la capete. Acest strat negricios suprapunea numai poalele tumulului;
- nivelul arabil, având culoare brună gros de maximum 0,35 m.

Au fost descoperite trei morminte care au fost numerotate cu siglele M1, M2, M3, în ordinea descoperirii lor. Mormântul 1 (M1)

A fost descoperit la adâncimea de -1,30 -1,35 m față de punctul zero, plasat aprox. central în cadrul tumulului. Nu a putut fi observată groapa mormântului. Defunctul era orientat V 270° - E 90°. Era așezat în decubitus dorsal, cu picioarele strânse, care erau căzute lateral simetric, în „poziția picioarelor de broască”. Brațele erau întinse pe lângă corp. Capul era căzut pe partea dreaptă. Structura osoasă s-a conservat parțial, oasele erau foarte friabile. Lângă, dar și pe corp defunctului, a fost descoperit ocră roșu, concentrarea cea mai mare fiind în zona capului.

Inventar: acesta a fost format din doi cercei simpli din argint, de forma unor verigi, plasați în zona urechii stângi și a unui inel de buclă (lockeringe) din argint cu o spiră și jumătate, descoperit în zona temporalului stâng. Date: pe baza inventarului și a ritualului de înmormântare mormântul poate fi datat în faza timpurie a epocii bronzului, fiind încadrat descoperirilor funerare de tip Jamnaja.

Mormântul 2 (M2)

A fost descoperit în martorul magistral pe axul central al tumulului, plasat excentric la cca. 12,80 m S de punctul zero, la adâncimea de 0,60 m față de nivelul actual de calcare de pe tumul. Era orientat VSV 230° - ENE 50°. Din schelet s-au păstrat foarte puține oase. Pare să fi fost așezat în decubitus

ventral pe partea stângă, în poziție chirchită, cu picioarele erau îndoite. Nu a avut inventar. Dată: lipsa inventarului face dificilă încadrarea lui din punct de vedere cultural. Pe baze stratigrafice mormântul poate fi încadrat în linii generale într-o fază culturală post Jamnaja.

Mormântul 3 (M3) - Mormântul principal

Se afla plasat aprox. în centrul tumulului. Groapa a apărut la adâncimea de 2,20 m față de punctul zero și coboară până la 2,80 m. Groapa avea forma dreptunghiulară, cu colțurile ușor rotunjite. Avea dimensiunile de 1,60 x 0,85 m, era orientată V-E. Groapa a fost săpată de la nivelul antic de călcare și perfora partea superioară a stratului de pietriș aflat la 0,60 m adâncime față de nivelul antic de călcare. În această groapă a fost depus un singur individ. Scheletul s-a conservat foarte bine, oasele aflându-se în poziție anatomică. Acesta era așezat în decubitus dorsal și era orientat V 275° - E 85°. Avea picioarele îndoite de la genunchi, inițial ridicate, căzute spre marginea de S a gropii. Brațele erau ușor îndoite din coate, iar mâinile erau așezate pe bazin.

Inventarul: era format din două inele de tâmplă (Lockeringe) probabil din argint cu o singură spiră, plasate în zona temporalelor, un șirag de mărgelă și un vârf de săgeată din silex. Din șiragul de mărgelă se păstrează 10 piese întregi, câteva au fost descoperite fragmentar. Mărgelile au dimensiuni de câțiva milimetri fiind foarte friabile. Una are formă de rozetă, este bitronconică, alta este tubulară, celelalte fiind plate. Par să fie realizate din caolin. Vârful de silex se afla sub femurul drept, spre zona bazinului, are dimensiunile de 2,8 x 1,9 x 0,3 cm. Este concav la bază și are două aripioare. Vârful este rupt din vechime. Silexul de culoare gălbui-cenușie este de calitate inferioară, prezintă pete albe de calcar. Pe fundul gropii mormântului, în special în zona capului defunctului a fost descoperit foarte mult ocră roșu, inclusiv bulgări de ocră. Defunctul fusese așezat pe o rogojină vegetală (probabil nuielă), urme inconsistente ale acesteia putând fi observate pe fundul gropii. Dată: pe baza inventarului și a ritualului de înmormântare mormântul poate fi datat în faza timpurie a epocii bronzului, fiind încadrat în mormintele de tip Jamnaja.

Elemente de încadrare culturală:

Inelele de buclă au o arie de răspândire foarte mare în epoca bronzului faza timpurie, din Balcani până în Caucaz și Anatolia, fiind încadrate cronologic mormintelor de tip Jamnaja, mai puțin Katakobnaja¹. Conform clasificării realizată de E. Zaharia, inelele de tâmplă (lockinge) cu o spiră sau mai multe, realizate dintr-o bară, sunt încadrate în categoria inelelor de buclă de tipul A². Inelul din M1 are o spiră și jumătate. Cele două inele de buclă din M3 sunt diferite, unul are forma semilunară, având o semispiră cu capetele subțiate, celălalt având forma unei spire cu capetele subțiate suprapuse. Din punct de vedere cronologic cele mai multe inelele de buclă de tip A apar în morminte tumulare cu ocră³. Foarte multe din aceste piese sunt din argint, numai o mică parte sunt din cupru, aur sau chiar bronz învelit cu electrum⁴. Inelele de buclă asemănătoare cu cel din M1 au fost descoperite la Chilia Veche (jud. Tulcea) într-un mormânt ocomanic⁵, Zimnicea în necropola din bronzul timpuriu⁶, Plenița în mormânt tumular Jamnaja⁷, Ploiești-Triaj⁸. Inel de buclă cu o semispiră realizat din cupru a fost descoperit la Năieni (jud. Buzău) într-un orizont cultural Năeni-Schneckenberg⁹. Inele asemănătoare din argint au fost descoperite în necropola datând din bronzul timpuriu de la Zimnicea¹⁰. Inele de buclă din cupru sau bronz în general cu o

spiră au fost descoperite la Cârломănești „La Arman” (jud. Buzău) în morminte aparținând culturii Monteoru, fazele Ic2-Ib¹¹.

Șiragul de mărgelă (perle) pare să fie realizat din caolin. Mărgelile din caolin au fost descoperite în M17 de la Cârломănești „La Arman” într-o necropolă aparținând culturii Monteoru Ic2¹².

Vârful de silex este concav la bază și are două aripioare. Vârful piesei este rupt din vechime. Silexul de culoare gălbui-cenușie este de calitate inferioară, prezintă pete albe de calcar. Concavitatea era realizată pentru o bună înmănușare. Aceste vârfuri nu sunt un bun indicator cronologic apărând pe o perioadă destul de lungă, în paleolitic, în neolitic și în toată epoca bronzului. Totuși ele au fost descoperite în această zonă în situri arheologice aparținând culturilor Coțofeni, Cernavoda III, Glina¹³. Un vârf asemănător a fost descoperit la Baldovinești în context funerar¹⁴. În mormântul 4 de la Gîrceni într-o necropolă aparținând începutului epocii bronzului au fost descoperite 5 vârfuri de silex cu baza concavă aflate în zona „șalelor” înhumatului¹⁵.

Pe baza acestui inventar credem că monumentul tumular a fost construit în epoca bronzului timpuriu, într-un orizont cultural de tip Jamnaja.

Planșa 8

Date antropologice preliminare

Au fost realizate analize antropologice preliminare pentru scheletul descoperit în mormântul principal (M3). Sex: robustitatea scheletului îl impune ca aparținând unui individ de sex masculin, fapt confirmat și de indicatorii morfologici cranieni. Vârsta: Adult I (20 - 25 ani)¹⁶ - molarii nu au cuspidii tociți, ci doar ușor rotunjiți; Molarul 3 erupt. Statură¹⁷: lung. femur = 167,23 cm; lung. tibie = 165,51 cm; lung. humerus = 165,92 cm; lung. radius = 165,12 cm; lung. humerus + radius = 165,19 cm; Humerus + femur = 167,09 cm; femur + tibie = 167,02 cm;

Note:

1. Chicideanu-Motzoi, Olteanu 2002, p. 28.
2. Zaharia 1959.
3. Chicideanu-Motzoi, Olteanu 2002, p. 28; Zaharia 1959, p. 112-114.
4. *ibidem*; Comșa 1989, p. 93.
5. Vasiliu 1995, 54; p. 85, fig. 5; p. 87, fig. 3.
6. Alexandrescu 1974, pl 7.
7. Zaharia 1959, 113; fig. 4/2.
8. Comșa 1989, p. 185.
9. Vulpe, Drâmboceanu 1981, 176; 181, fig. 4.
10. Alexandrescu 1974, 89, pl. 8/11, 121, 14.
11. Chicideanu-Motzoi, Sârbu, Constantinescu, Sultana 2004, 17, 19, 20, fig. 3/3; 5/3; 10/2.
12. Chicideanu-Motzoi, Sârbu 2005, 32-33, fig. 7/1.
13. Păunescu 1974, 307, 315, 321.
14. Harțușe, Anastasiu 1976, p. 171.
15. Florescu, Florescu 1959, p. 225, fig. 5/3-7.
16. după Lovejoy, C. O., 1985, *Dental, wear in the Libben population: its functional pattern and role in the determination of adult skelet age at death*, American Journal of Physical Anthropology, 68, p. 47 - 56.
17. după Pearson 1991.

Bibliografie:

- A. D. Alexandrescu, *La necropole du Bronze ancien de Zimnicea (dep. de Teleorman)*, Dacia NS 18, 1974, p. 79-94.
- I. Chicideanu-Motzoi, Gh. Olteanu, *Un mormânt în cistă descoperit la Văleni-Dâmbovița*, SCIVA 51, 1-2, 2000, p. 3-70.
- I. Chicideanu-Motzoi, D. Sârbu, M. Constantinescu, N. Sultana, *Cimitirul din epoca bronzului de la Cârломănești - La Arman (Campania 2003)*, Mousaios 9, 2004, p. 15-38.
- I. Chicideanu-Motzoi, D. Sârbu, *Cercetările arheologice de la Cârломănești - La Arman (Campania 2004)*, Mousaios 10, 2005, p. 31-43.
- E. Comșa, *Mormintele cu ocră din movila II - 1943 de la Ploiești-Triaj*, Thraco-Dacica 10, 1989, p. 181-188.
- E. Comșa, *Movila II - 1949 de la Glăvăneștii Vechi*, Hierasus 7-8, 1989, p. 91-103.
- A. Florescu, M. Florescu, *Sondajul de la Gîrceni (r. Negrești, reg. Iași)*, Materiale 6, 1959, p. 221-229.
- N. Harțușche, *Complexul arheologic Brăilița*, București, 2003.
- N. Harțușche, F. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1976.
- Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplite descoperite pe teritoriul României*, București, 1974.
- I. Vasiliu, *Cercetări arheologice în Delta Dunării. Mormintele cu ocră de la Chilia Veche*, Peuce 9, 1995, p. 49-88.
- Al. Vulpe, V. Drâmbocianu, *Cercetări arheologice în raza comunei Năieni (Buzău)*, SCIVA 32, 2, 1981, p. 171-193.
- E. Zaharia, *Die Lockerunge von Sărata-Monteoru und ihre typologischen und chronologischen Beziehungen*, Dacia NS 3, 1959, p. 103-134.
- K. Pearson, *On the reconstruction of the stature of prehistoric races*, *Phylosocial Transactions of the Royal Society*, ser. A 192, 1899, p. 169-244.
- C. O. Lovejoy, *Dental wear in the Libben population: its functional pattern and role in the determination of adult skeleton age at death*, *American Journal of Physical Anthropology* 68, 1985, p. 47-56.

Abstract:

During the period 4.05.2005-28.07.2005, Prahova District Museum of History and Archaeology made archaeological researches on the property of SC BAUMEISTER SRL situated on the area of Ariceștii Rahtivani, the point "Crângu lui Bot", 1.2 km north from DN 72, km 10.

The research method was adapted to the necessity of discharging the territory of archaeological charge, in a short time. It had to be excavated a very big quantity of earth, so we choose to use mechanized tools. Two different dimensions tools were used to dig and remove the earth. Some employees made the drawing, the removing, the cleaning of stratigraphic witnesses, the profiles and "groundings" making.

Considering the dimensions of the tumulus we drew four stratigraphic witnesses of 1 m thick, every 6 m, parallels of the diameter of the tumulus, having an orientation North-South. Thus, we obtained five areas which were separated by levelling the earth in altimetry.

We established the diameter of the tumulus; we observed the construction and the evolution of this funerary monument. All measurements were done considering a point zero of altimetry, situated approximately in the centre, at the highest level of the tumulus.

We discovered three tombs: M1, M2, and M3 on the basis of the inventory discovered, the monument was built in the early bronze epoch, in a cultural horizon type Jamnaja.

29. Augustin, com. Augustin, jud. Brașov

Punct: Tipia Ormenișului

Cod sit: 41569.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 26/2005

Colectiv: Florea Costea - responsabil, Lucica Olga Savu, Mihaela Cioc (MJI Brașov), Angelica Bălos (MCDR Deva)

Campania s-a desfășurat în perioada 1 august-20 septembrie. Muncitorii au fost recrutați din localitatea cea mai apropiată, Racoșul de Jos.

Obiectivul acestei campanii a fost definitivarea cercetărilor în acest punct în vederea realizării monografiei sitului.

Activitatea s-a desfășurat pe două sectoare, după cum urmează:

- pe platoul cetății, unde în anul precedent a fost identificat un zid din piatră nefasonată, pentru stabilirea rolului și a orientării acestuia;

- pe terasele antropogene, cu scopul stabilirii dimensiunilor, a modului de amenajare a acestora, cât și obținerea de informații referitoare la construcțiile existente acolo.

Incinta cetății

S-a deschis SI/2005 cu dimensiunile de 3,5 x 4,5 m, între SIII/2004 și SII/1982, cu orientarea NV-SE. Prin ea s-a pus în evidență o fundație de construcție din cea de a doua fază a locuirii dacice, datată la jumătatea sec. I a.Chr. Nu au putut fi urmărite integral cele două direcții ale zidurilor datorită faptului că acestea au fost parțial demantelate încă din vechime, cu ocazia amplasării aici a sanctuarului de calcar. Nici destinația ei nu este sigură, dimensiunile apreciabile (peste 10 m lungime) făcând plauzibilă atribuirea pe seama unui înalt demnitar regal local, civil.

Terasele sudice

Secțiunea I/2005

A fost trasată între sanctuarul circular complex și Terasa I, cu dimensiunile de 12,50 x 2,50 m. și orientarea NE-SV. Prin aceasta s-a demonstrat că terasa superioară (TII) nu avea zid de susținere, întâlnit pe celelalte terase. Atât în suprafața ei, cât și în caseta învecinată (3 x 2 m) au fost dezvelite două pavaje în arc de cerc, adiacente sanctuarului. Acestea ocupă terasele II și III și se constituie într-un deambulatoriu al monumentului, având lățimea totală de 6 m.

Celelalte șase secțiuni (SII, SIII, SIIIA, SIV, SV, SVI) și cele 10 cas. (C1-C10) au fost trasate pe terasele IV - VII și în afara acestora, pe panta sudică a dealului. Traseul secțiunilor a fost și în acest an „impus” de plantația de pini, în general fiind orientate SV-NE.

Terasa a-V-a.

A fost trasată inițial Secțiunea II/2005, în partea inferioară a terasei pentru a verifica existența și dimensiunile zidului de susținere a terasei și a eventualelor construcții. Orientarea acesteia a fost de 43° NE, iar dimensiunile de 8,5 x 3 m.

S-a constatat existența unei fundații din bolovani mari de calcar, care la prima vedere părea să constituie un zid de terasă.

Prin deschiderea SIII/2005, cu dimensiunile de 10,50 x 3 m, paralelă cu precedenta, la 7 m distanță, s-a constatat că fundația continuă pe aceeași direcție.

În ultima secțiune menționată s-a constatat o schimbare a direcției zidului în discuție. Pentru dezvelirea construcției ce începuse să se contureze, denumită Cpl. 1 au mai fost deschise alte trei secțiuni și o casetă după cum urmează:

Secțiunea IIIA/2005 - începe din m. 4 al celei precedente (cu precizarea că numerotarea metrilor a început dinspre vale), paralelă cu aceasta și cu un martor de 0,50 m, dimensiunile fiind de 6,50 x 1,50 m.

Cas. V/2005 - este paralelă cu cele două menționate înainte, având un martor de 0,30 m spre SIIIA/2005 și dimensiuni de 3 x 1,50 m.

Deschiderea acestora din urmă a avut ca scop urmărirea direcției zidului ce le traversează în diagonală.

Secțiunea V/2005

A fost trasată paralel cu SII/2005, la E de aceasta și cu un martor de 0,50 m. Secțiunea începe de la m. 2,5 al celei din urmă și are dimensiunile de 10,50 x 3 m. Este vorba de secțiunea în cadrul căreia a fost identificată latura opusă a construcției.

Secțiunea VI/2005

Este singura trasată perpendicular pe toate celelalte, între SII și SIII din acest an, cu martor de 0,50 m. spre ultima și la o distanță de 1,90 m de cealaltă. Având dimensiunile de 5 x 3 m, aceasta urmărește direcția fundației descoperite inițial, respectiv cea dinspre baza Terasei a V –a, cea pe care este amplasat Cpl.1.

Prin corelarea planurilor secțiunilor amintite cu al celor din anii precedenți a rezultat o construcție de 15 x 8,5 m. Un colț al acesteia a fost surprins în SIII/2005 și consta dintr-un bolovan de mari dimensiuni, finisat la exterior iar un al doilea, tot dinspre vale, în SV/2005. În această din urmă secțiune s-a constatat existența unei scări de acces construită din trei blocuri de calcar prelucrate.

Obiectivul inițial a fiind obținerea unui profil al teraselor, deci și al Terasei a V-a, a fost nevoie să fie demontat ultimul nivel, cel al Cpl.1. În toate cele 3 secțiuni (SII, SIII și SV) care traversau terasa, sub nivelul amintit, datat în faza târzie a locuirii dacilor pe Tipia Ormenișului, a fost identificată faza veche dacică, cea anterioară epocii lui Burebista. Dacă în SII/2005 primul nivel dacic a fost surprins sporadic, din cauza bulversării din ultima etapă, nu același lucru se poate spune despre situația din SIII/2005. Aici, sub pavaj a fost identificată chiar o locuință cu lipitura de perete și vatra acesteia. În capătul dinspre vale al aceleiași secțiuni a fost identificat, *in situ*, chiar nivelul hallstattian. Este vorba de o vatră din Hallstatt-ul timpuriu, datarea fiind oferită de ceramica găsită în strat.

Marginea unei alte construcții, databilă tot în primul nivel dacic, denumită în continuare Cpl.2 a fost dezvelită în partea sud-vestică a SV/2005. A fost dezvelit doar pragul, realizat din pietre de calcar și parțial peretele din paiantă. Ținând cont de urmele de lipitură de perete și de pavajul păstrat, se pare că aceasta avea latura de cca. 5 m, iar accesul se făcea dinspre NV.

Terasa a-IV-a

Secțiunea IV/2005

S-a trasat pe terasa cu sanctuarul circular complex, la 13 m spre Racoș, măsurat de la cercul exterior al acestuia. Dimensiunile inițiale au fost de 12 x 3 m, dar ca urmare a apariției unei fundații de zid din pietre mari de calcar într-o casetă aflată în amonte de acesta s-a decis prelungirea cu 4 m pe jumătate din lățimea inițială. S-a ajuns astfel la o

lungime totală de 16 m care, s-a constatat ulterior, se întindea atât pe Terasa IV, cât și capătul dinspre vale, pe Terasa V.

În primii 3 m, ce corespund terasei inferioare, a fost surprins un material arheologic bogat, precum și urma unei fundații care, foarte probabil, aparținea unei locuințe din faza I dacică. Materialul ceramic recoltat între m. 6–12 nu indică existența vreunei case, putând fi socotit mai degrabă spațiul dintre două construcții. În prelungirea sus-menționată situația este cu totul alta.

Fundația amintită a mai fost identificată în alte două case, ambele paralele cu SIV/2005, în dreptul metrilor finali ai celei din urmă. La o distanță de 12, respectiv 3,5 m spre prăpastia dinspre Racoș, au fost deschise Cas. 3/2005 cu dimensiunile de 3 x 1,50 m și Cas. 6/2005 lungă de 6 m și lățime de 1,50 m. De asemenea, fundația de piatră a fost identificată și Cas. 7/2005, însă, de data aceasta, pe direcția perpendiculară. Având dimensiunile de 2 x 1,50 m, în C7/2005 au fost identificate cele două etape ale locuirii dacilor despre care va fi vorba mai jos. Trebuie făcută precizarea că descrierea va fi făcută împreună, toate cele punctele aparținând aceleiași construcții, denumită generic Cpl. 3.

Fundația din piatră este perpendiculară pe SIV/2005 și pe casele amintite și este construită din bolovani mari de calcar. Dimensiunile Cpl.3, obținute prin corelarea planurilor amintite cu cercetările din campania 1993, sunt asemănătoare cu cele ale Cpl. 1, bineînțeles ținând cont de lățimea mai mică a Terasei IV în această zonă (sub 15 m).

În m. 13-14 ai SIV/2005 a fost identificat un contur de perete din paiantă ce traversează secțiunea, compact și amestecat cu o mulțime de vase dacice sparte pe loc. Demontarea peretelui din chirpici a adus lămurirea: este vorba de construcții din etape succesive de locuire, ambele fiind opera dacilor. Locuința din paiantă se datează, cu ajutorul ceramicii, în faza anterioară reformelor regelui Burebista, construcția din piatră fiind ulterioară.

În campania de cercetări arheologice 2005 au mai fost trasate și alte case de verificare după cum urmează:

Cas. 1/2005

A fost trasată la 19 m de colțul, paralelă cu S II/2005, și cu dimensiunile de 3 x 1,50 m. S-a constatat că în acest loc nu mai există zid de susținere al Terasei a V-a nivelarea artificială a stâncii fiind suficientă.

Cas. 2/2005

A fost amplasată pe Terasa a VI-a, la 11 m în aval de SIII și SVI cu scopul de a verifica dacă există zid de susținere a terasei în acea zonă și pentru identificarea eventualelor construcții. În suprafața acesteia, lungimea fiind de 2,50 și lățimea de 1,50 m nu a fost descoperit decât pavajul, marginea terasei fiind probabil mai jos.

Cas. 4/2005

Este amplasată în marginea inferioară a Terasei III, la 9 m în amonte de C3/2005 cu același scop ca și al celorlalte. În suprafața acesteia, stânca masivă a fost tăiată vertical pentru a scuti munca necesară ridicării zidului de terasă iar pavajul a fost găsit la cotele corespunzătoare celor două terase.

Cas. 8/2005

Este trasată în partea inferioară a Terasei a VII-a, în dreptul SIII și SIIIA, și are 5 x 4 m, latura lungă fiind spre SV. La nivelul pavajului, din perimetrul acesteia a apărut, în latura de NV, o latură a unei construcții ce urmează a fi dezvelită în campania viitoare.

Cas. 9/2005

Este amplasată pe Terasa VIII, la jumătatea lungimii acesteia și are lungimea de 2 m și lățimea de 1,5 m. A relevat faptul că și această terasă este locuită, dovadă fiind pavajul cu ceramică hallstatiană în el și dacică deasupra.

Cas. 10/2005

Este singura trasată în afara teraselor, mai jos, la 35 m NV de C9/2005. pe un teren înclinat ce nu este propice locuirii. S-a dovedit a fi pavată și aceasta, dovadă a atenției pe care dacii o acordau împrejurimilor. Ea evidențiază încă o dată importanța pe care oficialitățile dacice locale din perioada statului au acordat-o atât trăinicieii construcțiilor, cât și ținutei „urbane” a întregului ansamblu.

Bibliografie:

I. Glodariu, Fl. Costea, *Sanctuarul circular al cetății dacice de la Racoș*, Ephemis Napocensis, Cluj Napoca, 1991.

Fl. Costea, *Dacii din sud-estul Transilvaniei*, Brașov, 2002.

Fl. Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Brașov, 2004.

Fl. Costea, A. Bălos, L. Scurtu, *Sanctuarul rectangular cu baze de coloană din tuf vulcanic de la Racoș - Tipia Ormenișului, jud. Brașov*, Geto – dacii, Deva, 2004.

30. Avrig, jud. Sibiu.

Punct: parcul palatului Brukenthal

Cod sit: 144063.02

Autorizația de cercetare de salvare nr. 20/2005

Colectiv: Ioan Fedor Pascu - responsabil (SC Damasus SRL); Radu Lupescu (Universitatea Sapienția)

În perioada 05.10.2005–16.10.2005 s-a efectuat o săpătură arheologică de evaluare în Parcul Palatului Brukenthal din Avrig, jud. Sibiu, la solicitarea Fundației Samuel von Brukenthal. Inițial au fost proiectate 11 sondaje, dar în final numărul acestora a ajuns la 18. Scopul săpăturii a fost acela de a identifica amenajările originale ale parcului baroc, precum: alei dispărute sau modificate, marginea lacului, eventuale amenajări legate de o fântână etc.

După cum se știe, parcul a fost amenajat în ultima parte a sec. XVIII. Informațiile acumulate în sondajele arheologice nu sunt însă suficiente pentru a contura o imagine de detaliu asupra evoluției acestui complex, în sensul datării exacte a anumitor alei, rondouri, chioșcuri etc.

Într-o cronologie relativă, putem afirma că partea cea mai folosită a parcului (și desigur cea mai veche) se află în interiorul incintei înconjurată cu zid (cu aleea principală și fântâna mare). În secțiunea II se evidențiază, sub aleea veche, mai multe straturi de nivelare care sugerează reamenajări succesive ale nivelului de călcare. Situația este asemănătoare, în linii mari, și în secțiunea III.

În exteriorul zidului de incintă prelungirea aleei principale are un singur nivel amenajat de călcare, fapt care indică o folosință limitată în timp. Toate celelalte sondaje din exterior au pus în evidență astfel de situații mai simple. Este astfel evident că parcul s-a extins mai târziu dincolo de ziduri, dar când anume, nu putem preciza. Zona parcului englezesc este de asemenea o extindere mai târzie, aici fiind identificate amenajări simple, fără stratificații prea complicate.

Puținele materiale descoperite nu ne sunt de nici un ajutor, ele putând fi datate în intervale cronologice cu mult mai mari decât acela în care a fost definitivat parcul.

31. Axente Sever (Frauendorf, Assonyfalva, Frâua), com. Axente Sever, jud. Sibiu

Punct: Biserica Evanghelică

Cod sit: 144125.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 372/2005

Colectiv: Petre Beșliu Munteanu (MN Brukenthal)

Cercetarea arheologică a bisericii fortificate de la Axente Sever face parte din proiectul de restaurare și reabilitare a monumentului. În luna octombrie 2005 a fost începută cercetarea arheologică ce va fi continuată în anul 2006.

Biserica fortificată din Axente Sever (jud. Sibiu) este așezată pe marginea drumului care leagă localitatea amintită de Mediaș.

Biserica fortificată este cunoscută din lucrările de specialitate. Virgil Vătășianu a considerat că partea mai veche a bisericii - careul din fața corului - a făcut parte din vechea biserică. El constata o „refacere și amplificare” în urma cărora a apărut biserica pomenită în 1414¹. La sfârșitul sec. XV au apărut elementele de fortificare: etaje de apărare la E și V, contraforturile pe fațada de V, meterezele „mai mari și lărgite în partea inferioară”.²

Mai nou, Hermann Fabini a reluat opinia lui Virgil Vătășianu despre existența unei structuri mai vechi a bisericii - turnul masiv din piatră - cu analogii și la arhitectura bisericilor fortificate din zonă.³

Folosind aceleași surse bibliografice, autorii repertoriului arheologic al județului Sibiu se pronunță pentru apartenența turnului central și a capelei adosate la o fortificație nobiliară cu capelă, după exemplul celei de la Călnic. Mai mult, autorii datează biserica gotică la mijlocul sec. XIV. Autorii repertoriului au asimilat ipoteza „unei curtine mai vechi”⁴

Adosarea corului bisericii la tunul din piatră este evidentă în partea unde zidul corului încăleacă retrageri ale zidăriei turnului. Pe de altă parte, în interiorul turnului nu se observă urmele unor amenajări pentru locuit, semn că ar fi fost folosit ca turn-locuință. Este evidentă însă înălțarea turnului cu un etaj și îmbrăcarea capelei, a turnului și a navei cu un parament din piatră.

Nici structurile de zidărie vizibile în curtea fortificată nu lasă să se vadă urmele unei amenajări mai vechi. În aceste condiții, singura metoda de investigare a nucleului bisericii-fortificate este cercetarea arheologică.

Informațiile istorice sunt lacunare. Prima mențiune a satului cu numele moșiei (possesio) Assonyfalva este în anul 1305, în legătură cu familia Apa cu sediul la Mălâncrav (Almakerek) și extinderea domeniului acestuia în zona secundară de colonizare germană de pe valea Târnavei Mari.⁵ În registrul de dijme papale din anii 1322-1323 este menționat preotul din sat, plebanus ecclesie Villa Dominarum.⁶ Prima mențiune a bisericii cu hramul tuturor sfinților - ecclesia omnium sanctorum este în documentul din 30 iunie 1414, dat la Mediaș.⁷ Atunci este pomenit, împreună cu alți preoți din zonă, Nicolaus de villa Dominarum. Numele lui se vă regăsi în actul papal din 18 februarie 1415 sub numele de Nicolaus in Dominarum.⁸

Din proiectul cercetării sistematice a bisericii, curții, magaziiilor și zidurilor de apărare a fost realizat în anumite condițiile financiare o secțiune perpendiculară pe absida corului, până la fundația magaziei de la E și două case în partea de S (C1, C2), în zona de legătură între cor și turn. Secțiunea I (SI) a avut lățimea de 1,5 m, iar cas. de la S, (C1, C2) lățimea de 2 m. Ca urmare a săpăturii controlate arheologic au fost identificate 42 de morminte, au fost dezvelite fundațiile corului, magaziiilor, capelei și turnului. Lângă fundația corului săpătura nu a coborât sub nivelul tălpii fundației. Săpătura a coborât mai adânc după ce am lăsat un mal de protecție lat de 20 de cm pe toată lățimea secțiunii. Pentru a evidenția talpa turnului în comparație cu structurile învecinate am sondat în solul viu, iar pentru a verifica ipoteza existenței unui parament exterior fundației capelei am săpat un șanț îngust sub talpa fundației paramentului. Sub un parament gros de -0,15 m a ieșit la iveală o zidărie care s-a adâncit în pământul neumblat.

Rezultatele cercetării arheologice:

Structuri de zidărie

Fundația turnului este alcătuită din pietre cioplite. Ea are talpa -2,15 m față de pragul capelei, mai jos decât talpa corului. Zidăria are un aspect îngrijit.

Structura de zidărie a paramentului și a fundației capelei nu diferă, ambele fiind alcătuite din pietre cioplite prinse cu mortar. Un strat de pietre și mortar a fost depozitat lângă ziduri după terminarea construcției. Construcția ulterioară a zidului de parament a tăiat acest strat. Talpa paramentului este la -0,70 m, a fundației capelei la 1,50 m față de nivelul pragului actual al capelei.

Fundația absidei bisericii a fost amenajată din pietre cioplite și s-a adâncit până la 0,60 m, fără a atinge solul viu.

Fundația magaziei dinspre E este superficială, din pietre și cărămizi, cu aspect neîngrijit, cu talpa la -0,30 m.

Magazia dinspre S are fundație din zidărie mixtă cu talpa la -0,48 m.

Cimitirul medieval

Din cauza nerespectării poziției inițiale de înmormântare (E-V la S de biserică și N-S la E) și a suprapunerilor nemijlocite într-un spațiu de înmormântare îngust, puține schelete au rămas intacte. Starea precară de conservare s-a accentuat datorită solului îmbibat cu apă la S, a galeriilor săpate de răme și rădăcinilor care au dizlocat oasele. Mormintele din SII au fost deranjate de un șanț modern.

M1 craniu dizlocat, mâinile pe piept; direcția E-V; cui de coșciug; C1, -0,78 m (adâncimea în C1 și C2 față de pragul capelei, care e punctul 0), bărbat, 45 ani, 1,75 m.

M2 craniul unui schelet; poziția E-V; C1, -0,88 m; femeie, 40 ani, aprox. 1,70 m.

M3, craniul culcat spre S, poziția E-V; C1, -1,11 m; femei, 35 ani, 1,65 m.

M4 tibia, poziția E-V; C1, -1,12 m; bărbat; la aceeași adâncime, maxilar de copil - poziție secundară.

M5 oase ale membrelor inferioare, poziția N-S, cui de coșciug, C1, -1,02 m; bărbat, aprox. 50 ani, aprox. 1,70 m.

M6 femur, tibie, poziția N-S, tăiat de M7, SI, -1 m; femeie, aprox. 1,65 m; (adâncimea în SI este dată față de solul actual).

M7 oase de copil?, poziția N-S, SI, -1,10 m.

M8 partea inferioară a scheletului tăiată de o altă groapă; poziția N-S; SI; -1 m partea de sus; -1,10 m partea de jos; femeie, aprox. 1,60 m.

M9 craniu în poziție secundară, SI, -1,10 m; femeie (?).

M10 femur, tibie, poziția N-S; SI, -1,10 m; bărbat, 175 cm.

M11 schelet incomplet (lipsește femur, tibie), brațele pe piept, poziția N-S; SI, -1,10 m; bărbat, aprox. 60 ani, aprox. 1,70 m.

M12 craniu de la un schelet tăiat de o groapă de var; SI, -1,10 m, bărbat, aprox. 50 ani, aprox. 1,80 m.

M13 oasele membrelor inferioare; poziția E - V, C1, -1,45 m, bărbat, aprox. 20 ani, 1,80 m.

M14 partea superioară a unui schelet, capul culcat spre S; poziția E-V, C1, -1,37 m; femeie, aprox. 40 ani, aprox. 1,65 m.

M.15 partea superioară a unui schelet, un braț pe bazin, altul pe lângă corp; poziția E-V; C1, -1,37 m; femeie, aprox. 60 ani, aprox. 1,60 m.

M16 craniu, humerus, poziția N-S; SI, -1,20 m, femeie, aprox. 60 ani.

M17 fragment de schelet păstrat până la femur, inclusiv, poziția N-S, SI, -1,20 m bărbat, aprox. 65 ani, aprox. 1,80 m.

M18 schelet fragmentar, brațul drept pe bazin; poziția N-S; -1,20 m, SI, femeie, aprox. 70 ani, aprox. 1,55 m.

M19 fragment din oasele membrelor inferioare, tăiat de M19A, poziția N-S, SI, -1,20 m, bărbat, aprox. 1,75 m.

M19A oase de copil (?), poziția E-V (?) SI, -1,30 m; aprox. 13 ani.

M20 tibia, peroneul, tăiate de o groapă târzie; poziția N-S, SI, -1,20 m, femeie, aprox. 1,65 m.

M21 tibia, peroneul, poziția N-S, SI, -1,40 m.

M22 schelet cu brațele pe bazin, tăiat de fundația magaziei, poziția E-V, C2, -0,96 m; bărbat, aprox. 1,80 m.

M23 schelet cu brațele pe piept; poziția E-V, C2, -0,90 m; femeie, aprox. 20 ani, aprox. 1,70 m; la picioare un craniu în poziție secundară la -1,10 m.

M24 femur, tibia, peroneul, poziția E-V, C2, -1,10 m; bărbat, aprox. 50 ani, aprox. 1,85 m.

M25 schelet tăiat de fundația magaziei, brațele pe bazin; poziția E-V; C2, -1,72 m, bărbat, aprox. 50 ani, aprox. 1,80 m.

M26 schelet, brațele pe piept, poziția E-V; C2, -1,62 m; femeie, aprox. 15 ani.

M27 schelet fragmentar, suprapune pe M26, poziția E-V; C2, -1,62 m, bărbat, aprox. 55 ani, aprox. 1,80 m.

M28, humerus, radius, poziția E-V; C2, -1,72 m, tăiat de un șanț modern, femeie, peste 30 ani, aprox. 1,65 m.

M29 fragment de schelet: humerus, radius, brațul pe piept; poziția E-V; C2, -1,70 m; femeie, peste 40 ani, aprox. 1,65 m.

M30 fragmente de oase de copil în mal, C2, -1,80 m.

M31 schelet acefal, brațele pe piept; direcția E-V; ac de păr, cuie de sicriu, SI, -1,80 m; bărbat, aprox. 40 ani, aprox. 1,75 m.

M32, craniu în mal la -1,40 m, SI, femeie, aprox. 45 ani.

M33 oase bazin, membre inferioare, poziția E-V, SI, -1,20 m; femeie, 45 ani, aprox. 1,60 m.

M34 oase bazin, membre inferioare, poziția N - S; SI, -1,36 m; bărbat, aprox. 20 ani, aprox. 1,70 m.

M35 craniu în mal la -0,80 m, SI; bărbat, aprox. 50 ani, aprox. 1,90 m.

M36 oasele membrelor inferioare, poziția NE-SV; SI, -1,30 m; femeie, 60 ani, aprox. 1,55 m.

M37 femur, tibia, fragment bazin; poziția E-V; SI, -1,30 m; femeie, aprox. 1,55 m.

M38 femur; poziția NE-SV, SI, -1,30 m; bărbat (?), aprox. 1,83 m.

M39 oase de copil, poziția E-V, SI, -1,40 m; bărbat, aprox. 1,75 m.

M40 oasele membrelor inferioare, poziția E - V. SI, -1,30 m; femeie, aprox. 55 ani, aprox. 1,70 m.

M41 fragment din partea superioară a unui schelet tăiat de M40; poziția SV-NE; SI, -1,20 m; bărbat, 25 ani, 1,70 m.

M42 partea superioară a unui schelet, N-S, SI, -1,80 m; femeie, aprox. 55 ani, aprox. 1,60 m,

Considerații stratigrafice:

Straturile depuse deasupra solului viu au fost deranjate în mare măsură de gropile de morminte. Doar terenul de lângă fundații a păstrat depunerile de pământ cu materiale arheologice.

Nivelul preistoric, evident în SII, este marcat de pigmenți de lut galben în stratul de pământ brun-verzui și de pigmenți de pământ ars sau de lemn ars cu fragmente ceramice. Deasupra nivelului preistoric a fost evidențiat stratul feudal - pământ negru - cu depuneri mai puține decât în cazul celui preistoric. Deasupra solului medieval au rămas depozitate materiale de construcție, fragmente de piatră și mortar. În acest strat s-a fundat paramentul capelei. Depunerile amintite sunt caracteristice zonei din jurul capelei și turnului (SII). În partea de S a secțiunii II se văd în profilul secțiunii depuneri ce conțin pigmenți de arsură. Urmele incendiului magaziei sunt evidente chiar sub solul vegetal. Sub stratul de pământ brun cu pete galbene, adâncită în solul viu este o groapă în care au fost depuse oase de copil.

În terenul nederanjat de lângă fundația absidei s-a păstrat un strat de pământ brun, cu pigmenți de lut galben, dar fără materiale arheologice, depus deasupra nivelului preistoric. El a fost suprapus de stratul de pământ brun verzui cu pigmenți de var și bucăți de cărămizi în care s-a adâncit șanțul de fundație al absidei bisericii. La adâncimea de 0,30 m s-a păstrat urma unui pavaj din pietre, iar la -0,70 m se vede un strat de construcție. Terenul medieval coboară în pantă spre V.

Materialul arheologic:

Piese fragmentare din ceramică:

Preistorică - fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni, descoperite în SII: sunt fragmente din corpul unor oale ornamentate cu alveola degetului.

Fragmente ceramice medievale - în SII au fost descoperite puține fragmente ceramice medievale atipice.

Fragmente ceramice moderne - materialul ceramic modern este fragmentar, lipsit de importanță documentară

Piese de metal⁹:

Denar argint slab aliat, Wladislav II, K-M, datat 1490-1502, nr.cat. Huszar, nr.803, p.125, SI, M19a, fragmentar.

Spiel Marke, cupru, f.a. cas. I, -0,20 -0,30 m

1Kr. Austria, Francisc Iosif I, 1860, sigla B, cupru, C1, - 0, 20-0,30 m

3 Kr. Austria, Francisc I. 1812, sigla O, cupru,

Sapă din fier pentru vie, sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX, SII, -0,20 -0,30 m.

Cuie de fier folosite la îmbinarea sicriului.

Capul unui ac de păr, cupru cu montură din pietre, SI, -1,80 m, (M31), sec. XVIII (?).

Piese din metal sunt în proces de curățire chimică și mecanică, după care va urma evaluarea stilistică și cronologică.

Concluzii preliminare:

Așezarea preistorică se afla pe un loc mai înalt decât cel înconjurător. Configurația terenului s-a păstrat în perioada construcției presupusei curți nobiliare.

Datele arheologice susțin ipoteza existenței inițiale a unei curți nobiliare fortificate cu turn-locuință, capelă nobiliară la S și zid de apărare al cărui traseu se poate identifica prin

cercetare arheologică. Pentru a verifica ipoteza existenței unei capele nobiliare șesute turnului locuință este necesară cercetarea interiorului capelei.

Nu a existat vre-un mormânt suprapus de cor sau absidă care să permită ipoteza înhumărilor contemporane capelei. Cazul lui M30, aflat la -1,80 m, suprapus de nivele de depunere medievale, este singular.

Cimitirul este contemporan bisericii. Datarea fazei de început a cimitirului (a doua etapă de înmormântare) se leagă de datarea monedei descoperite în M19A. Pereții dinspre curte ai magaziiilor, evident ulteriori zidului de apărare, au intersectat cimitirul. Nu există surse arheologice pentru determinarea cronologică riguroasă a etapelor de construcție și refacere. Viitoare cercetări arheologice în formule de colaborare cu MN Brukenthal, pe o suprafață mai mare și mai puțin deranjată, pot aduce, în schimb, informații sigure.

Planșa 9

Note:

1. Virgil Vătășianu *Istoria artei feudale în Țările Române*, I, București, 1959, p. 242-243.

2. *Idem*, p. 598

3. Hermann Fabini, *Atlas der siebenbürgisch - sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I, Hermannstadt - Heidelberg, 1998, p.192-193

4. Luca, S.A., Pinter, Z, K., Georgescu A., *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003, p. 48-49.

5. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutsche in Siebenbürgen*, I, p. 230; (mai departe *Urkundenbuch*), *Documente privind Istoria României*, I, p. 43, 398 (mai departe *D.I.R.*)

6. *D.I.R.*, II, p. 58, 91, 356.

7. *Urkundenbuch*, III, 1902, p. 600.

8. *Urkundenbuch*, III, p. 644.

9. piesele numismatice au fost determinate de Oltea Dudău

32. Babadag, jud. Tulcea

Punct: Cetățuie

Cod sit: 159669.01

Autorizația de cercetare sistematică 156/2005

Colectiv: Gabriel Jugănar - responsabil, Sorin Ailincăi (ICEM-Tulcea), Alexandra Clara Țârlea (FIB), Mirela Vernescu, Viorel Stoian (M Brăila)

Situl este situat la cca. 2,5 km NE de orașul Babadag, pe malul lacului cu același nume, la cca. 30 m stânga de vărsarea pârâului Tabana. Așezarea locuită în vechime ocupa un promontoriu cu vizibilitate perfectă asupra lacului și a zonei ocupate în prezent de oraș. Poziția strategică este întărită și de prezența văii probabil inundabile și mlăștinoase în trecut, care permitea accesul doar prin partea de NV. Accesul devenea și mai greu datorită construirii unei fortificații compuse dintr-un șanț și un val care o înconjurau. În prezent din așezare se păstrează doar o porțiune îngustă orientată NV-SE, lungă de aprox. 200 m și lată de 30 m, înălțimea falezei măsurând peste 20 m. Prăbușirea tot mai rapidă a așezării este determinată de creșterea apelor lacului Babadag care sapă în masivul promontoriu de loess.

Creșterea apelor lacului Babadag datorită ploilor de anul acesta și a îndiguirii lacului în anii 60 au determinat o

prăbușire alertă a așezării, chiar anul acesta s-a înregistrat o prăbușire de aprox. 10 m².

Cercetarea are un caracter sistematic, prima campanie arheologică a avut loc în 1962, continuând în anii 1963-1968, 1970-1971, 1973, 1976-1986, 1991-1996, 1999, 2001-2005. Materialele arheologice descoperite de păstrează la Muzeul de Istorie și Arheologie din Tulcea și în depozitele Secției de Tracologie a IAB, loc în care se păstrează și arhiva S. Morintz.

Noțiunea de „cultura Babadag” a fost introdusă în literatura de specialitate de către S. Morintz, unul dintre reprezentanții de seamă ai arheologiei românești din a doua jumătate a sec. XX, care în urma cercetărilor din așezarea eponimă, a publicat o serie de rapoarte și studii¹, ce sunt considerate și în prezent repere de bază în studierea primei epoci a fierului în SE României.

Cercetările recente începând cu anul 1996 au fost parțial valorificate într-o serie de rapoarte apărute în CCA și diverse studii².

Lipsa forței de muncă în luna septembrie, în Babadag, ne-a determinat să folosim fondurile alocate cercetărilor pentru efectuarea unei noi ridicări topografice după standardele impuse de Comisia Națională de Arheologie. Lucrările au fost făcute prin intermediul firmei autorizate în domeniu GEO TOPO SRL Tulcea iar planul topografic este în momentul de față supus aprobării OCOTA – Tulcea.

Note:

1. S. Morintz, *Dacia NS* 8, 1964, p. 101-118; *idem*, *Peuce* 2, 1971, p. 19-25; *idem*, *Materiale*, 1982, p. 58-64; *idem*, *Thracodacica* 8, 1987, 1-2, p. 39-72; *idem*, *Symposia Thracologica* 7, Tulcea 1989, p. 262-264; *idem*, *Thracodacica* 11, 1-2, 1990, p. 99-115; Morintz, Jugănar, Munteanu, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă 1*, 1995, p. 222-235; Morintz, Jugănar, *Peuce* 11, 1995, p. 177-202.

2. Sîrbu, Jugănar, în *Studia in honorem Ion Niculiță*, Chișinău, 1999, p. 92-104; G. Jugănar, S. Ailincăi, I. Vizauer, A. Morintz, A. Țârlea, CCA 2003, p. 43-45; Jugănar, Ailincăi, Morintz, CCA 2002, p. 46-47; Jugănar, Ailincăi, Țârlea, Vernescu, CCA 2004, p. 47; Jugănar, Ailincăi, *Peuce* 14, 2003, p. 51-62; Jugănar, Ailincăi, Țârlea, în *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, 2004, p. 131-138.

33. Baziaș, com. Socol, jud. Caraș-Severin

Punct: Mănăstirea Baziaș

Cod sit: 54127.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 42/2005

Colectiv: Dumitru Țeicu (MBM Reșița)

Cercetările de arheologie medievală de la Baziaș s-au derulat în perioada 12 iulie–1 august 2005. Săpăturile au fost finanțate de MCC și MBM Reșița.

Mănăstirea Baziaș este situată la gura unei văi largi de la poalele Munților Locvei. În această zonă Dunărea a format un bazinet, al cărui contur sub forma unui arc de cerc, care are unul din capete sprijinit la vărsarea Nerei în Dunăre, iar celălalt la S de Baziaș. Culmile domoale și joase ale Munților Locvei încheie spre răsărit bazinetul de la Baziaș, coborând până în albia fluviului. Pe extremitatea nordică se află culmile prelungi ale dealurilor Izbiște și Palanaciki breg, în timp ce spre răsărit se desfășoară culmile dealurilor Vârgulia,

Topoviște și Gradici. Văi transversale ce coboară dinspre E spre V la Dunăre fragmentează aceste culmi joase și tocite.

Mănăstirea de la Baziaș, cu hramul *Sfântul Ilie*, apare consemnată în defterele turcești din anii 1569-1579 în nahia Caraș-Vicinic. În imediata sa vecinătate erau menționate satele Camendin, o așezare pustie Lyăș-Varadin și Okruglița¹. În privința așezării pustii Lyăș-Varadin remarcăm faptul că numele acesteia se află într-o conexiune directă cu prezența unei cetăți în zonă, cât și cu hramul mănăstirii din veacul XVI. Tradiția istorică provenită din mediul monahal al veacului XVIII fixa momentul întemeierii mănăstirii de către despoții sârbi din veacul XV. Această opinie, nesusținută de informații din documentele scrise, a fost preluată în istoriografia sârbă și românească până la momentul actual. Investigațiile arheologice de la Baziaș au demarat în anul 2002 și au drept scop constituirea unui dosar arheologic care să aducă informații despre momentul de început al acestui așezământ monahal.

Trebuie precizat faptul că întreaga cercetare arheologică a fost structurată pe topografia actuală a mănăstirii în cadrul localității Baziaș, așa cum s-a format în cursul veacului XIX, când Baziașul a devenit un port important la Dunăre și un nod feroviar. Astfel, biserica este înconjurată de un zid de incintă, care delimitează un plan rectangular neregulat cu dimensiunile pe axe de 43 x 28 m. În colțul nord-vestic al incintei mănăstirii se află un spațiu de locuit pentru călugări.

Cercetările anterioare, derulate pe laturile de S și de N ale bisericii, au evidențiat o necropolă din care au fost cercetate 34 de morminte și urme de locuire din prima epocă a fierului și din sec. IV p.Chr.

Săpăturile arheologice din anul 2005 s-au concentrat pe spațiul nordic al bisericii cu scopul de a verifica întinderea necropolei, pe de o parte, și în egală măsură, pentru a surprinde urmele vechilor chilii, care ar fi putut oferi, prin materialul arheologic, repere pentru datarea bisericii.

S.6 din anul 2005 are următoarele caracteristici: 11 x 4 m, fiind amplasată în prelungirea lui S.1 și S.4, până în apropierea zidului de incintă al bisericii. A fost identificat planul parțial al unei construcții din zid, din care a fost surprins un zid, orientat E-V și alte două dispuse N-S. Zidurile construcției, cu grosimi de 0,50 m, au fost realizate din piatră locală cioplită. Adâncimea fundației nu depășește 0,60 m. Materialul arheologic găsit oferă puține informații privind datarea acestei construcții, care se leagă fără îndoială de începuturile mănăstirii Baziaș.

Note:

1. Engel, 1996, p. 26, 97.

34. Becheni, com. Săuca, jud. Satu Mare

Punct: Biserica reformată

Cod sit: 138823.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 318/2005

Colectiv: Péter Levente Szócs - responsabil (MJ Satu Mare)

În cursul anului 2004 parohia reformată Becheni a inițiat renovarea bisericii proprii. Construcția, de dimensiuni mici, avea un plan simplu, dispus pe axa E-V, partea estică fiind alungită și închisă semicircular, iar partea vestică având forma

pătrată, extinsă cu un portic în partea de S. Elevația nu a prezentat elemente mai vechi de sec. XIX, ca atare, biserica nu figura pe lista monumentelor istorice. În cursul lucrărilor a fost îndepărtată tencuiala interioară, astfel, au fost descoperite două nișe de fereastră astupate. În cursul anului 2005 a fost prevăzută reînnoirea podelei, astfel, parohia Becheni și Eparhia Reformată de Oradea a solicitat asistența MJ Satu Mare. Scopul cercetării, definit de beneficiar, a fost de a efectua o săpătură arheologică în interior, pentru a lămurii eventuala existență a unor structuri anterioare. Cercetările pe paramentul bisericii sugerau existența unei construcții mai vechi, de dimensiunea actuală porțiuni estice, dar pentru clarificarea situației a fost necesară deschiderea unei secțiuni și în exterior, în axul estic al clădirii.

Au fost deschise trei secțiuni în interior: SI, 2,22 x 2,50 m, la zidul sudic, la îmbinarea sanctuarului cu nava medievală; SII, 2,22 x 2,50 m, la zidul nordic, la îmbinarea sanctuarului cu nava medievală; SIII, 2,23 x 2,00 m, la zidul nordic, în porțiunea mediană a zidului nordic. În exterior a fost deschisă SA, 3 x 2,25/8 m, în axul bisericii (profilul S are lungimea de 8 m, profilul N are lungimea de 2,25 m).

În secțiunile SI și SII a fost identificată fundația sanctuarului medieval, având un plan rectangular, îngustându-se față de navă cu un umăr. S-a demonstrat că ferestrele descoperite au fost pe zidul sudic al navei, elevația acestei părți fiind păstrat acum aproape în întregime. În partea de N, însă, zidul actual este înnoit, caracteristicile de zidire fiind diferite față de zidul sudic și fundația păstrată al sanctuarului medieval. Stratigrafia interioară arată o succesiune de podele reînnoite, între care și una realizată din cărămidă, ridicându-se nivelul de călcare interior cu 0,20 până la 0,30 m. Sub nivelul podelelor se observă umplutura uniformă și afănată a mormintelor moderne și medievale. Pe toată suprafața cercetată au fost surprinse morminte, singura excepție fiind în colțul de NE al SI. Aici solul virgin, reprezentat de un lut negru curat, a apărut la cota de -0,45 m de la podeaua actuală. În rest mormintele s-au adâncit până la cotele de -1,75 -1,80 m, cote la care peste tot apare apa freatică.

Secțiunea exterioară a confirmat închiderea dreaptă a sanctuarului și a documentat suprapunerea zidului semicircular actual peste fundația sanctuarului medieval. A mai fost observat un contrafort în colțul sud-estic al sanctuarului. Stratigrafia este dată de umplutura mormintelor, săpate până la cota de -2 m unde apare și aici apa freatică.

Au fost identificate în totalitate 13 inhumății, fără inventar, cu excepția M6, care avea în zona bazinului o paftă de argint cu lanț. M2 era așezat la E de umărul sudic al sanctuarului, porțiunea capului fiind scobit în fundație în formă de semicerc.

Cercetările arheologice din anul 2005 au scos la iveală o biserică medievală de mici dimensiuni, având o navă rectangulară (cca. 6 x 7 m) și un sanctuar cu închidere dreaptă (cca. 4,4 x 5 m). Datarea construcției, în lipsa surselor relevante, nu este precisă, fiind de plasat la turnura sec. XIII și XIV.

Abstract:

Two medieval windows were discovered at the Calvinist church of Becheni during a restoration in 2004. In order to clarify their origin and the former phases of the building, an archaeological excavation was carried out in September 2005, preceding the renovation of the church-floor. Four sections were opened, three inside and one at the outside. The foundations of a rectangular sanctuary were revealed in the

eastern part of the building, which formed together with the southern wall, containing the two windows, the remaining part of a medieval church. This church has a small rectangular nave identical with the eastern part of the present church. 13 inhumations were revealed both inside and outside, all of them being deepened until the level of the soil-water. One of them (M6) had inventory at the middle of the body: a silver bell-fastener with chain.

35. Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș-Severin [Bersobis]

Punct: Castrul legiunii a IV-a Flavia Felix

Cod sit: 51519.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 73/2005

Colectiv: Ovidiu Bozu (MBM Reșița)

Castrul legiunii a IV-a Flavia Felix, așezarea civilă romană și o bună parte din vestigiile daco-romane larg datate în sec. II-IV, atât din intravilanul cât și din extravilanul comunei Berzovia, se află situate pe malul stâng al râului Bârzava, la poalele Munceilor Dognecei, subdiviziunea piemontană Areniș, la contactul cu Câmpia de Vest a Banatului. Orientată E-V, câmpia din sectorul Ramna-Berzovia - Fizeș - Gherteniș - Măureni are aspectul unui evantai de terase bine dezvoltate pe direcția S și SV. În sectorul Berzovia, lunca Bârzavei prezintă două niveluri: albia majoră, având 2-3 m deasupra talvegului, supusă în antichitate inundațiilor și înmlăștinărilor temporare, situație rezolvată în prezent prin îndiguirea malurilor, sisteme de hidroameliorații specifice și speciale executate îndeosebi pe direcția NV și NE de Bârzava. Urmează, apoi, terasele cu diferențe de nivel cuprinse între 10-15 m, 20-25 m și 35-40 m.

Castrul, așezarea civilă romană și daco-romană din intravilanul comunei Berzovia se află situate la capătul de V al primei terase, cu aspect de interfluviu, delimitată de pâraul Fizeș și pâraul Moravița. La NV sunt prezente văile înguste ale unor pârauri ce își au obârșia în dealurile piemontane a masivului Areniș¹.

Structura petrografică a zonei în discuție este caracterizată de prezența șisturilor cristaline și gresii, minereu de fier rulat sau depuneri de magnetit și siderit, în punji aluvionare sau straturi, situate la mică adâncime de la nivelul solului, care au oferit posibilitatea dezvoltării unei intense activități siderurgice-reducătoare a fierului, sesizate arheologic de-a lungul sec. II-IV.

Bibliografia arheologică referitoare la castrul roman al legiunii a IV-a Flavia Felix și din arealul comunei Berzovia este bogată în informații de specialitate².

Începând cu data de 1.03.2004, la Berzovia au fost demarate lucrările de săpare a șanțurilor pentru introducerea țevelor de aducțiune a apei potabile din cadrul proiectului „Alimentare cu apă Berzovia” – program SAPARD, fără să aibă avizul cu documentația aferentă, necesară descărcării terenului de încărcătură arheologică conform legislației în vigoare³.

Până pe data de 20.03.2004, au fost deja săpați peste 3.000 m de șanțuri la o adâncime de -1,20 m de la nivelul stradal, care au secționat complexe de locuire antică de sec. II-IV situate în afara castrului roman, au distrus parțial ziduri romane din incinta castrului. Săpăturile arheologice de salvare

au constat în: executarea în zonele cele mai afectate a unui număr de cinci secțiuni paralele cu șanțurile săpate pentru introducerea conductelor de aducțiune a apei, supravegherea muncitorilor angajați de firmele executante și recuperarea materialului arheologic rezultat în urma săpării în continuare de către aceștia a șanțurilor și cartarea topografică a zidurilor romane surprinse și a descoperirilor arheologice.

Secțiunea SI, cu dimensiunile de 10 x 1,50 m, orientată NNE-SSV, a fost trasată și executată în fața oficiului poștal, pentru a surprinde continuarea zidurilor romane Z1 și Z2, distruse cu picamerul de către muncitorii ce au săpat șanțul de aducțiune. La adâncimea de -0,60 m, între m. 1 și 2 a fost surprinsă o platformă compactă din fragmente de țigle romane. Între carourile 3,75 și 4,25 m la adâncimea de -1,30 m a fost surprins pe o lățime de 0,65 m, amprenta peretelui de NE a unei construcții de lemn din faza de pământ a castrului, a cărei fundație s-a adâncit până la -1,50 m de la nivelul actual. La aceeași adâncime, având lățimea de 1 m, între carourile 7,75 și 9 m, a fost sesizată urma peretelui de SV. Cele două fundații ale acestei construcții din lemn cu axa lungă pe direcția N - S, acoperită cu țigle romane, închideau un spațiu de 3,25 m. În spațiul dintre cele două fundații la adâncimea de -1,20 m au fost descoperite fragmente de amforă, fragmente de buză și pereți de castroane, oale și căni, cuie și piroane din fier.

Secțiunea SII, cu dimensiunile de 9 x 1,50 m, orientată la fel ca și SI, a fost trasată la 2 m și paralelă cu șanțul în care a fost introdusă conducta de apă a fost adâncită până la -1,50 m. Între caroul 0,50 și 1,75 m, au fost surprinse urmele vizibile aparținând fundației peretelui de V a construcției din SI aparținând fazei de pământ a castrului. Surprinzător este faptul că nici în această secțiune de verificare SII, la fel ca și în SI, nu a fost surprinsă continuarea zidurilor romane Z1 și Z2 distruse de muncitori cu ocazia săpării șanțului. Această situație ne face să apreciem faptul că zidurile Z1 și Z2, aparțin unei construcții din interiorul castrului, din faza de piatră a acestuia, a cărui zid de incintă de pe latura de S, pe care picau perpendicular cele două ziduri (Z1 și Z2) nu a fost surprins arheologic, acest zid putând exista în spațiul de 2 m, necercetat de noi, dintre SII și șanțul săpat de muncitori, care a distrus parțial cele două ziduri romane.

Secțiunea SIII, cu dimensiunea de 10 x 1,50 m, a fost trasată și executată între șanțul în care a fost introdusă conducta de apă unde de asemenea au fost distruse parțial zidurile romane Z3 și Z4 și rigola din fața terasei fostului complex comercial din centrul comunei Berzovia. Secțiunea adâncită până la -1,50 m de la nivelul stradal, a surprins continuarea zidurilor Z3 și Z4, distruse parțial, prin săparea șanțului pentru introducerea conductelor de apă și fundația unui portic, aparținând unei construcții romane din interiorul castrului sesizată arheologic și cu ocazia săpăturilor arheologice executate în momentul construirii complexului comercial. Între drumul asfaltat, despărțit de o rigolă adâncă de terasă din fața complexului comercial, există o cădere de nivel de aprox. 1 m. Fundația porticului, de formă pătrată, cu dimensiunile de 1 x 1 m, s-a păstrat pe o înălțime de 0,80 m și a fost surprinsă între m. 7,65 și 9, la adâncimea de -0,70 m, aprox. pe mijlocul secțiunii, la o distanță de 2 m față de zidul Z3. Orientat N-S, zidul Z3, îngrijit construit în *opus incertus*, descoperit la adâncimea de 0,70-0,75 m, lat de 1 m, se păstrează pe lățimea secțiunii doar pe o lungime de 1,25 m, restul fiind scos cu ocazia săpării rigolei. Zidul Z4 cu o lățime tot de 1 m, construit în aceeași tehnică, paralel cu Z3, este

situat la 2 m de acesta și se păstrează pe lățimea secțiunii doar pe o lungime de 0,65 m. Ambele ziduri s-au păstrat *in situ* pe o înălțime de 0,75 m. Stratigrafic, la adâncimea de -0,50 -0,70 m de la nivelul stradal s-a constatat un strat de 0,25-0,30 m de dărâmatură constând din pietre, urme de mortar și numeroase fragmente de țigle romane, urmat până la adâncimea de -1,50 m, de un nivel compact de locuire constând din numeroase fragmente ceramice, cu urme de ardere secundară, lentile compacte de pământ negru în amestec cu cărbune și pământ roșu spre violet ce indică mai mult decât sugestiv urmele vizibile ale unui puternic incendiu. Din spațiul celor două ziduri a rezultat un bogat material arheologic constând din fragmente ceramice de oale, castroane, pereți și două fragmente de picior de amforă, un opaiț păstrat fragmentar, obiecte din fier folosite la îmbinări de structuri din lemn: cuie, piroane, scoabe, balamale fixe etc.

Secțiunea SIV, orientată E-V cu dimensiunile de 10 x 1,50 m, a fost trasată la aprox. 1,00 m de valul de apărare, de pe latura de NE a castrului, între șanțul săpat și rigola din dreptul casei cu nr.8. La 2,90 m, din colțul de NV al secțiunii, la -0,70 m de la nivelul actual au fost surprinse urmele unui zid roman din piatră Z6, lat de 0,75 m, păstrat pe o înălțime de 0,25 m, pe o lungime de 0,20 m din lățimea secțiunii, restul zidului fiind scos, păstrându-se doar urmele acestuia. La adâncimea de -1 m, în dreptul m. 7,50, a fost sesizată pe toată lățimea secțiunii amprenta de pietriș în amestec cu mortar a fundației unui zid scos Z7, orientat N-S și lat de 0,40 m. Între carourile 3,60 și 7,50 au fost surprinse, de asemenea, urmele unui zid intermediar Z8, a cărei față interioară iese din profilul de S al secțiunii în dreptul m. 3,60 unind în diagonală zidul S6 cu zidul Z7. Acest zid intermediar despărțitor, orientat aprox. E-V, lat de 0,40 cm, are o lungime în interiorul secțiunii de 4 m. Apreciem că am surprins în această zonă a castrului latura de V a unei barăci militare. Cantitatea mare de țigle cu laturile de 40 x 60 cm, foarte multe în stare fragmentară, prezente pe toată suprafața secțiunii, evidențiată în profilul de S al secțiunii și de un strat compact, gros de 0,30-0,50 m, sugerează fără echivoc faptul că baraca a fost acoperită cu țigle romane.

Pe planul general de situație cu trama stradală a comunei Berzovia, au fost cartate și poziționate un număr total de 17 ziduri romane, după cum urmează: zidul Z9, orientat N-S, în dreptul casei cu nr. 122 (Lungu Cornel); Zidul Z10, orientate E-V, în dreptul stâlpului de curent electric din fața casei nr. 92 (Pancu Ion); pe latura de N a castrului, la 1,00 m de valul de apărare, pe ulița satului, în afară de zidurile cercetate de noi din secțiunea SIV, au fost localizate și cartate zidurile: Z11 în dreptul casei cu nr. 10 proprietar Safeta Fuic; Z12 în fața casei cu nr. 13 a lui Maiș Gheorghe; Z13 în dreptul casei lui Turcu Gheorghe; Z14, în dreptul fântânii din fața casei cu nr. 16 proprietar Marcu Achim; Z15, între casa cu nr. 17 proprietar Micu Elena și casa cu nr. 16 a lui Fieraru Ion, în intersecția uliței principale cu drumul de acces peste valul castrului, spre canalul amenajat pe cursul pârâului Fizeș; Z17, zid complet scos situat între casa cu nr.19 proprietar Teleki Iosif și casa cu nr. 20 a lui Cârpan Petru. Din relatările proprietarilor Micu Elena, Cireșan Floarea și Teleki Iosif, zidurile din fața acestor case orientate N-S se intersectează cu alte ziduri romane din interiorul castrului peste care au fost ridicate casele proprietarilor mai sus menționați, continuându-se cu alte ziduri a căror urme sunt sesizabile în grădinile din spatele caselor cu nr. 17-20.

Prin executarea șanțului pentru alimentare cu apă, până la adâncimea de -1,20 m, de pe ulița comunei în fața caselor cu numerele de la 189 la 194, situate la cca. 1,00 m SV în afara castrului, a fost deranjată o întinsă așezare cu urme de intensă activitate de reducere și prelucrare a fierului constând din zgură, minereu de fier, fragmente din pereții și tuburile suflantei de la cuptoarele de redus minereu de fier, fragmente ceramice de factură romană.

În dreptul casei cu nr. 193 proprietar Secoșan Petru, paralel cu șanțul săpat a fost trasată și executată secțiunea SV, orientată E-V cu dimensiunile de 9 x 1,50 m. La adâncimea de -0,40 m de la nivelul stradal între m. 1,25 și 7 pornind din profilul de N, pe o porțiune de 1 m din lățimea secțiunii, a fost surprinsă și evidențiată arheologic o platformă compactă alcătuită din bucăți de zgură, minereu de fier, precum și pereți de cuptor de redus minereu de fier cu urme de fier și zgură topită. Între m. 7,25 și 8,25, la același nivel cu platforma, ieșind din profilul de N spre interiorul secțiunii pe o lățime de 0,50 m, au fost surprinse urmele unei vetre aparținând unui cuptor de redus minereu de fier. Diametrul exterior al vetrei este de 1 m, iar cel interior de 0,70 m; pereții cuptorului din pământ vitrificat de culoare violet-maronie, se mai păstrau doar pe o înălțime de 15-20 cm, având o lățime de 15 cm. După demontarea platformei în grosime de 0,50 m, care prezintă un profil albiat, a urmat pe toată suprafața secțiunii un pământ negru fără încărcătură arheologică în care ne-am adâncit până la -1,25 m de la nivelul străzii. Din această secțiune, după demontarea platformei, au rezultat 50 kg de zgură de fier și metal topit, precum și câteva fragmente ceramice din care o buză de oală-borcan lucrată la roată cu val simplu incizat pe umerii vasului de tradiție dacică.

Pe baza datelor arheologice prezentate și a cercetării terenului din grădinile localnicilor situate la ieșirea din comună spre Gherteniș, la capătul terasei delimitate la S de șoseaua Reșița - Timișoara și spre V de valea pârâului Fizeș, la o distanță de peste 1,00 m de castru, cu certitudine se poate cartea o așezare civilă a cărei activitate ocupațională era reducerea și prelucrarea fierului, ea funcționând pe toată perioada cuprinsă între sec. II-IV.

Secțiunea SVI a fost executată în valea Fizeșului, la jumătatea distanței dintre izvorul de captare și calea ferată Berzovia-Gherteniș. Cercetarea arheologică a constat din lărgirea șanțului pe o lungime de 5 m și deschiderea unei case de 3 x 2 m, în porțiunea unde, din pământul rezultat în urma săpării șanțului, au fost recuperate fragmente ceramice. Între m. 1,75 și 3,25 al casei, în profilul de E, la adâncimea de -0,80 m, a fost surprinsă, parțial, o locuință cu plan aprox. rotund, având diametrul pe axa N-S de 1,80 m. Din interiorul locuit, până la adâncimea de -1 m, au fost prelevate fragmente ceramice în majoritate atipice, confecționate cu mâna, din pastă zgrunțuroasă cu aspect grosier, de culoare brun-negricioasă și câteva fragmente din pastă cenușie fină lucrate la roată, ceramică specifică sec. III-IV. Cercetările de teren întreprinse cu ani în urmă în lunca pârâului Fizeș, cu ocazia lucrărilor de îmbunătățiri funciare, au localizat prezența mai multor așezări de sec. III-IV. De asemenea, în zona cuprinsă între malul stâng al canalului de drenaj al pârâului Fizeș și panta terasei fostei baze SMA, în locul unde în prezent a fost montată instalația de pompe și turnul de apă din cadrul proiectului de alimentare cu apă a comunei Berzovia, a fost localizată, pe baza numeroaselor fragmente de zgură, fier topit, fragmente din pereții și vetrele aparținând cuptoarelor de

reducere a fierului, urmele unei intense activități reducătoare a fierului de fier din sec. III-IV.

În anul 2005 Muzeul Banatului Montan din Reșița a executat secțiunea SVII/1.05 cu dimensiunile de 30 x 1,50 m pe latura de N a castrului la distanța de 100 m distanță de colțul de NV al castrului. Secțiunea orientată NS cu o deviere de 15° a fost amplasată pe marginea drumului de acces spre pârâul canalizat Fizeș. Arheologic între m. 0-2 la adâncimea de 0,50 m a fost surprinsă partea terminală a valului de apărare de pe latura de N a castrului. În dreptul m. 7-8 adâncindu-se până la -1,10 de la nivelul străzii, urmele de fundație a unei construcții romane din lemn puternic incendiată, acoperită cu țiglă. Între m. 17-24, la adâncimea de 1-1,20 m, a fost surprinsă o platformă compactă din piatră tasată cu urme de vitrificare, peste care un strat gros de 0,20 cm de cărbune în amestec cu fragmente din turte de fier. Materialul arheologic rezultat constă în majoritatea sa din fragmente ceramice de factură provincial romană, un bazin de opaiț cu ștampila FORTIS, cuie și piroane din fier, dar și câteva fragmente ceramice aparținând unui orizont hallstadian.

Săpăturile arheologice sistematice întreprinse între anii 1999-2005 de către arheologul Alexandru Flutur de la Muzeul Banatului din Timișoara s-au desfășurat în exclusivitate în *principia* castrului de legiune, unde arheologic au fost sesizate două faze de lemn și o fază de piatră.

Recentele descoperiri arheologice de la Berzovia, au pus în evidență, pentru prima oară faptul că nu doar *principia* castrului a fost refăcută în piatră. Prioritar, se impune ca săpăturile arheologice sistematice din campaniile viitoare, începând cu anul 2006, să confirme sau nu existența construirii în piatră și a zidurilor de incintă a castrului legiunii a IV-a Flavia Felix.

Refacerea în piatră a castrului legiunii a IV-a Flavia de la Berzovia, coroborată cu datele obținute în urma cercetărilor din ultimii ani, efectuate în castrul de piatră cu o primă fază de pământ de la Vărădia, din punctul Pustă, sugerează în stadiul actual al cercetărilor arheologice că ambele fortificații, aparținând perioadei traiane, au fost refăcute în piatră în perioada cuprinsă între anii 106-118.

Planșa 10

Note:

1. V. Mihăilescu, *Dealurile și câmpiile României*, București, 1966, p. 145-148.
2. Selectiv facem trimitere la: *Repertorium ad literaturam Daciae arheologicam et epigraficam*, Budapesta, 1880, p. 130; I. Winler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în SCS, Cluj, VI, 1955, p. 68, 128; N. Gostar, *Inscripțiile de pe lucernele din Dacia romană*, ArhMold 1, p.164; Glodariu, I., *Legio IV Flavia felix în Dacia*, ActaMN 3, 1966, p. 431; Protase, D., *Legio III Flavia la nordul Dunării*, ActaMN 4, 1967, p.49-51; *Tabula Imperii Romani*, L 34, Budapesta, 1968, p. 36 cu bibliografia veche de referință; M. Moga, *Castrul Bersobis*, Tibiscus 1, 1971, p. 51-58.; F. Medeleț, R. Petrovschi, *Cercetări arheologice în castrul de la Berzovia*, Tibiscus 3, 1974, p. 134-136; Răuț, Oct., Bozu, O., R. Petrovszky, *Drumurile romane în Banat*, Banatica 4, 1977, p. 143-152; D. Benea, *Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei*, Cluj-Napoca, 1983, p. 153; *idem*, *Dacia sud-vestică în sec. III-IV*, Timișoara, p. 231; D. Protase, *Orizonturi dacoromane*, Cluj-Napoca, 1995, p. 97-100.

3. Începând cu data de 1 martie 2004, în com. Berzovia, jud. Caraș-Severin, au început lucrările de săpare a șanțurilor pentru introducerea țevilor de aducțiune a apei potabile din cadrul proiectului de investiție „Alimentare cu apă Berzovia” (program SAPARD). Cu toate că proiectul în discuție a avut ca bază tehnică de proiectare și execuție, un proiect similar datând din 1993, care avea avizul de principiu al OJPCN Caraș-Severin, privind descărcarea terenului de sarcină arheologică, prevăzându-se și sumele necesare executării săpăturilor de salvare aferente; noul proiectant nu numai că „a uitat” să reactualizeze fondurile necesare executării de săpături arheologice preventive și de salvare prevăzute încă din 1993, dar nici măcar nu le-a mai prevăzut, dar să-și mai aducă aminte de aplicarea legislației în vigoare privind protecția monumentelor și siturilor arheologice și istorice.

Atât în anul 2001 cu ocazia sărbătoririi a 1900 de ani de atestare documentară a anticei așezări romane Bersobis-Berzovi, ocazie cu care s-a dezvelit și o placă comemorativă, cât și în ianuarie 2004, când s-a obținut deschiderea financiară pentru executarea proiectului de alimentare cu apă a comunei, la masa festivă, alături de primarul comunei Berzovia se găseau invitați de onoare, aceleași personaje din conducerea administrativă a județului care aveau obligația să respecte prevederile Legii nr.182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil și Legea nr. 378/2001 privind protecția patrimoniului arheologic care printre altele obligă beneficiarul să finanțeze cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină arheologică a terenului. Doar după intervenția energetică a directorului Muzeului Banatului Montan din Reșița, dr. Dumitru Țeicu, conform adresei Nr. 357/09.03.2004, prin care se solicita sistarea lucrărilor; se încheie un protocol între reprezentanții firmelor executante, beneficiar, proiectant și DCCPCN Caraș-Severin, în care se consemna alocarea sumei de 200 milioane lei de la articolul cheltuieli neprevăzute din cadrul proiectului „Alimentare cu apă Berzovia - program SAPARD”, sumă care nici până la redactarea acestui raport privind săpăturile arheologice de salvare de la Berzovia nu a fost onorată. Săpăturile arheologice de salvare întreprinse la Berzovia, au fost finanțate parte de către MBM Reșița și DCCPCN Caraș-Severin.

36. Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița

Punct: Popină

Cod sit: 92998.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 102/2005

Colectiv: Dragomir Popovici (MNIR), Florin Vlad (MJ Ialomița), M. Mărgărit (UV Târgoviște)

În campania anului 2005, colectivul șantierului și-a propus următoarele:

- continuarea cercetărilor în suprafața β cu scopul conexării stratigrafice cu sectoarele 31 și 37;
- cercetarea structurilor de locuire neincendiate, a căror cercetare începuse în campaniile precedente;
- studierea zonelor de pasaj existente între structurile de locuire și precizarea relațiilor stratigrafice dintre acestea și locuințe;
- completarea DSCS cu datele noi obținute;

- continuarea cercetărilor pluridisciplinare dirijate în principal asupra complexelor ce din punct de vedere științific erau susceptibile a oferi date mai complete.

- completarea Bazei de Date a șantierului cu noile informații obținute în cursul cercetărilor și a DCS.

Condițiile meteorologice extrem de dificile din acest an au îngreunat în mod considerabil cercetările ceea ce a condus spre realizarea parțială a celor propuse.

Remarcăm totuși că în perioadele când săpătura a putut fi efectuată condițiile de lucru au fost considerabil ameliorate prin obținerea autonomiei energetice a șantierului și prin posibilitatea utilizării unei surse proprii de apă tehnologică. Menționăm de asemeni și terminarea realizării depozitului de tranzit al șantierului ceea ce va conferi pe viitor posibilități mult mai bune de protejare a mobilierului descoperit și în egală măsură de ordonare a acestuia.

A continuat formarea profesională a studenților participanți la săpături din țară și din străinătate.

Structuri de locuire:

În cursul campaniei a continuat cercetarea mai multor structuri de locuire, în principal 43, 50, 51 și 52. S-a reușit demontarea resturilor pereților acestor locuințe, rămânând la nivelul podelelor acestora ele urmând a fi cercetate în campania viitoare.

A continuat ordonarea, clasarea și fișarea unui lot important de ceramică dar și de utilaj litic sau din materii dure animale.

37. Brașov, jud. Brașov

Punct: după Zidurile de Sus

Cod sit: 40205.04

Autorizația de cercetare de salvare nr. 16/2005

Colectiv: Stelian D. Coșuleț, Ionel Bauman (MJ Brașov)

Săpăturile arheologice de salvare efectuate la fortificațiile medievale ale Brașovului în zona După Zidurile de Sus situată între Bastionul Țesătorilor de In și Bastionul Frângerilor s-au desfășurat în perioada 15 iunie-15 august 2005 la solicitarea proiectantului general SC ADA BV SRL. Campania anului 2005 o completează pe cea din anul 2003 când zona a fost cercetată parțial. Scopul săpăturii a fost acela de a furniza date specifice pentru întocmirea proiectului de restaurare. Finanțarea cercetării a fost asigurată de Consiliul Județean Brașov.

Începutul edificării sistemului de fortificații medievale a Brașovului este plasat documentar la sfârșitul sec. XIV. În linii generale, la acest palier temporal, se poate afirma că fortificațiile erau perimetrice, formate dintr-o incintă de zid întărită de turnuri de apărare și turnuri de intrare. În această din urmă situație turnurile aveau la bază intrări ample ce permiteau atât accesul pietonal cât și cu mijloace de transport. În unele zone este posibil ca incinta de zid să fi fost suplinită de val din pământ. În mod necesar incinta, fie din zid, fie din val de pământ, era precedată de șanțuri de apărare, unele dintre ele uscate, altele cu apă.

Primele invazii turcești în Tara Bârsei impun amplificarea sistemului de fortificații. Documentar, aceasta se întâmplă în primul sfert al veacului XV, când încep a fi realizate bastioane și porți de intrare, unele dintre ele dezvoltate prin înglobarea vechilor turnuri de apărare și intrare. Amplificarea fortificațiilor

brașovene va continua și în sec. următoare, atingând maxima extensie la mijlocul sec. XVII, odată cu construirea Bastionului Aurarilor. Reparate și întreținute în repetate ocazii, fortificațiile medievale ale Brașovului vor rezista timpului până la jumătatea sec. XIX, când, parte dintre acestea, încep a fi demolate pentru a face loc unor noi comenzi sociale.

Săpăturile arheologice din anul 2005 completează cercetările de profil începute în anul 2003, când s-au trasat și cercetat parțial numai secțiunea S I și secțiunea S II figurate în planul general al cercetării, plan anexat prezentului.

Scopul cercetării arheologice a fost obținerea și furnizarea de date de profil necesare întocmirii proiectului de restaurare.

Pe teren s-au trasat cinci secțiuni figurate pe planul general de săpătură sub denumirea de secțiunea S I, secțiunea S II, secțiunea S III, secțiunea S IV și secțiunea S V. Scopul secțiunilor a fost relevarea existenței, a tehnicii de realizare și a dimensiunilor șanțului de apărare ce preceda incinta, precum și a turnurilor de apărare, în această zonă - potrivit surselor documentare – în număr de patru, părți constitutive, alături de zidul de incintă, ale fortificațiilor medievale.

Secțiunea S I

Secțiunea S I, trasată în anul 2003 și continuată în anul 2005, are dimensiunile de 40 x 2m și intersectează șanțul de apărare și incintă. În campania din anul 2003 s-a putut stabili lățimea șanțului de apărare ce preceda incinta propriu-zisă, lat de 10,75 m, și delimitat de incinta propriu-zisă și un parapet din piatră de carieră ușor fasonată legată cu mortar hidraulic de slabă calitate, parapet paralel cu zidul de incintă medieval. Redeschiderea secțiunii S I în anul 2005 a fost necesară întrucât trebuiau stabilite și alte elemente constitutive ale șanțului, precum și adâncimea și traseul acestuia.

Astfel în imediata apropiere a zidului de incintă se afla o bermă din pământ bătătorit ce facilita rondul. Berma are o lățime de cca. 2 m și a fost surprinsă la adâncimea de -0,60 m față de nivelul de călcare actual. Șanțul cobora în pantă abruptă până la adâncimea de -2,50 m față de nivelul actual de călcare, și se încheia cu parapetul de piatră descris mai sus, ce prezintă particularitatea înclinării către E, către muntele Tâmpa. Înclinarea este moderată, iar lățimea parapetului determinată în zona din imediata vecinătate a Bastionului Țesătorilor este de 1,25 m.

Partea superioară a bermei poate fi considerată ca fiind nivelul de călcare și de construcție medieval. De la acest nivel s-a pornit la realizarea tălpii incintei, situată la -0,50 m față de nivelul superior al bermei, prin săparea unui șanț de fundație în pământul lutos al zonei. Dacă adâncimea de fundare a incintei de zid a putut fi precizată nu același lucru se poate spune despre parapetul ce delimita cealaltă latură a șanțului de apărare. În mod paradoxal parapetul are o adâncime de fundare mai mare, identificarea acesteia urmând a fi relevată prin cercetări ulterioare.

Din observarea terenului la suprafață, șanțul de apărare, un șanț „uscat” nu un șanț „cu apă”, continuă paralel cu incinta de zid pe o distanță de încă cca. 90 m. Ca o problemă de viitor legată de cercetarea șanțului și a elementelor sale constitutive și de dimensiuni, apare ca necesară trasarea unor noi secțiuni în zona încă neafectată de structuri moderne – căi de acces, clădiri, ș.a. – în vederea confirmării datelor observate în secțiunea S I și, posibil, obținerea de date suplimentare.

Secțiunea S II

Suprapune unul din turnurile de apărare ale incintei fortificate. Tehnic, turnul este figurat în prezentul raport sub denumirea turnul T I.

Săpătura a stabilit elementele de construcție, planimetria, precum și nivele constitutive ale turnului, plecând de la nivelul de călcare în turn aflat la -3,28 m față de orizontala trasată de noi.

Turnul T I este construit din piatră de carieră ușor fasonată, legată cu mortar de var și nisip de bună calitate. Ca o particularitate constructivă este de remarcat faptul că piatra fasonată de al exteriorul și interiorul turnului este de dimensiuni mai mari, de cca. 0,30-0,40 m, este fasonată mai atent către părțile ce rămân în exterior, spărturile rezultate de la fasonare precum și piatră de mai mici dimensiuni, de până la 0,20 m, fiind folosite la construire miezului zidului, în amestec cu o cantitate mare de mortar. Această particularitate constructivă a fost observată și la celelalte turnuri cercetate precum și la incintă, ceea ce sugerează contemporaneitatea realizării lor. Turnul T I are plan patrulater și are dimensiunile exterioare 6,30 x 4,87 m. Grosimea zidurilor este inegală: zidurile perpendiculare pe incintă au puși peste 1 m, în timp ce zidul paralel cu incinta are 1,45 m, acționând probabil ca un contrafort într-o zonă cu înclinații mare. Nivelul de călcare medieval în turn este situat la -3,28 m față de Waggriss, și, plecând de la acesta, pe verticală, se eșalonau patru nivele de depozitat și locuit, cu înălțime variabilă cuprinsă între 2,50–2,80 m. Separația nivelelor se făcea prin tavane pe grinzi, cu excepția nivelului al treilea al turnului ce pare a fi fost boltit cu cărămidă. La acest nivel este plasată și intrarea în turn practică din interiorul incintei prin intermediul galeriei de apărare.

Secțiunea S III

Secțiunea S III a fost trasată peste un al doilea turn adosat incintei.

Turnul T II are, spre deosebire de turnul T I, un plan semicircular cu dimensiunile exterioare de cca. 7,30 x 5,50 m, el fiind mai mare decât turnul T I. Și planul este diferit, această dispoziție planimetrică fiind mai puțin uzitată în contextul general al fortificațiilor medievale: semicircular și nu rectangular. Este construit din piatră de carieră, ușor fasonată, legată cu mortar de var cu nisip, prezentând aceiași particularitate constructivă ca și turnul T I: piatră fasonată de dimensiuni mari la exterior și interior, emplecton din piatră de spărtură și piatră de dimensiuni mai mici înecată în mortar ce constituie miezul zidului. Grosimea zidului turnului este egală, oscilând în jurul valorii de 1,52 m. Intrarea în turn se practica prin două uși, una situată la nivelul al doilea al turnului și alta situată la nivelul al treilea, ce corespunde, analog cu turnul T I, galerie de rond al incintei. Camera de la nivelul al treilea era, ca și cea de la turnul T I, boltită cu cărămidă și servea foarte probabil ca locuință. Celelalte două nivele din cele patru pe care le avea turnul erau, ca și încăperea de la nivelul întâi, folosite, probabil, ca și depozite de armament și muniție, ca depozit de alimente.

Cu excepția camerei boltite cu cărămidă, separația dintre nivele era realizată de tavane din lemn pe grinzi, așa cum o demonstrează orificiile de încastrare în zidăria din piatră.

Secțiunea S IV

Secțiunea S IV a fost trasată peste un al treilea turn, turnul T III, ce face parte din incinta fortificată. Acest turn revine la dispoziția de plan rectangular. Are laturile de 6,90 x 4,50 m și este construit din piatră de carieră ușor fasonată, legată cu mortar de var cu nisip. Prezintă și el particularitatea

constructivă observată la turnurile T I și T II: „cofrag” din piatră fasonată și emplecton din spărturi de piatră înecate în mortar. Grosimea laturilor este egală, ea fiind măsurată ca având 1,50 m. Intrarea în turn se făcea dinspre interiorul fortificațiilor printr-o ușă situată la nivelul al doilea al construcției. Nivelul de parter era ocupat de o deschidere amplă, boltită semicirculară, practică atât în zidul de incintă cât și în peretele nord-estic al turnului. Surmontată de o boltă de asemenea semicirculară, din cărămidă, neangajată la extremități, ceea ce sugerează existența unei/unor herse ce blocau accesul, intrarea are lățimea de 2,70 m și înălțimea de 2,75 m. Hersele, elemente ale fortificațiilor militare medievale, erau ridicate din încăperea situată la următorul nivel, al doilea, încăperea care, în cazul intrării din turnul T III era și ea boltită cu cărămidă, podeaua încăperii situată la nivelul următor, al treilea al turnului, fiind susținută de grinzi încastrate în zidărie. La o dată pe care actualmente nu o putem preciza, intrarea a fost zidită la ambele extremități ale sale. În sfârșit, studiul paramentului indică și la acest turn existența a patru nivele, cele două nivele superioare, al treilea și al patrulea fiind separate de tavane pe grinzi de lemn.

Secțiunea S V

A fost trasată suprapunând un al patrulea turn adosat incintei, turnul T IV. Este și acest turn unul de plan rectangular. Construit din piatră de carieră ușor fasonată legată cu mortar hidraulic, are o intrare practică dinspre interior situată la nivelul al doilea, zidită, închisă la o dată ce nu poate fi precizată. Dimensiunile exterioare ale turnului sunt 6,12 x 5,10 m și, ca și celelalte turnuri ale incintei, pare a fi avut patru nivele, din care astăzi se păstrează numai două. Grosimea laturilor este diferită: cele două laturi perpendiculare pe incintă au amândouă câte 1m grosime în timp ce latura paralelă cu incinta are grosimea de 1,20 m, acționând, probabil, ca un contrafort într-o zonă ce avea înclinație mare. Descoperirea laturilor la aceeași adâncime față de nivelul de călcare actual sugerează demolarea intenționată a turnului, ceea ce nu este cazul pentru celelalte trei turnuri, care s-au prăbușit prin abandonare și nefolosire.

Materialul arheologic constă din materiale de construcții: cărămizi de diferite dimensiuni, țigle și olane fragmentare, scoabe și cuie de metal, apoi din ceramică smălțuită: vase de diferite forme și dimensiuni, cahle fragmentare, și, în sfârșit din piese de metal cum ar fi balamale de ușă, piese componente ale unei instalații de ridicat.

Fără a avea posibilitatea analizării în amănunt a materialului arheologic recoltat putem totuși aprecia că el aparține unui orizont temporal cuprins între sfârșitul sec. XVII, sec. XVIII, datând, mai degrabă, perioada de abandonare a turnurilor decât cea de edificare.

Concluzii:

Cercetările arheologice au confirmat existența în zonă a patru turnuri de apărare, părți componente ale incintei medievale. S-au putut stabili cu maximă precizie poziția planimetrică și de elevație, dimensiunile fiecărui turn în parte. Ca o noutate absolută se relevă existența turnului de plan semicircular precum și a turnului de intrare, singurul cunoscut până acum pe latura estică a fortificațiilor medievale ale Brașovului. De asemenea precizarea elementelor constitutive și a dimensiunilor șanțului de apărare pot fi considerate ca o contribuție însemnată a cercetărilor de profil din zonă.

În ceea ce privește datarea descoperirilor, în lipsa unor piese arheologice care să o precizeze cu cât mai multă exactitate, ea poate fi făcută numai pe bază documentară și

comparativă. Să facem remarcă că un al cincilea turn al zonei este un punct de plecare pentru edificarea Bastionului Țesătorilor de In și cunoscând documentar că acesta este edificat în primul sfert al sec. XV, putem admite datarea descoperirilor din zona După Zidurile de Sus anterior anului 1421. Cu alte cuvinte incinta de zid, turnurile și șanțul de apărare pot aparține unui orizont temporal cuprins între sfârșitul sec. XIV și primul sfert al sec. XV, deci unei prime faze de realizare a fortificațiilor medievale ale Brașovului.

În consecință, pentru proiectul de restaurare, se impune tratarea unitară a tuturor elementelor constitutive ale fortificațiilor de După Zidurile de Sus: zid de incintă, turnuri și șanț de apărare. Conservarea și restaurarea lor, valorificarea lor, trebuie privită ca un tot unitar cu atât mai mult cu cât avem la dispoziție aproape toate detaliile de construcție aferente acestora.

38. Brădeni, com. Brădeni, jud. Sibiu

Punct: Biserica Evanghelică

Cod sit: 144385.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 365/2005

Colectiv: Petre Beșliu Munteanu (MN Brukenthal)

Cercetările arheologice de la Brădeni (județul Sibiu) au fost inițiate de Consistoriul Superior Evanghelic CA Sibiu ca urmare a intenției de restaurare a bisericii și a fortificației din jurul ei.

Așezarea. Mențiuni documentare:

Comuna Brădeni (Hendorf, Hegen) este așezată pe drumul care leagă orașele Agnita de Sighișoara, la marginea județului Sibiu. Biserica fortificată este așezată în mijlocul satului, înconjurată spre E și S de un parc, mărginit la rândul lui de un părau.

În anul 1297 era atestată *terra Heen*, în 1350 *villa Henndorph*, în 1427 *oppidum Hendorf*, iar în 1428 *Hegen*.

O biserică exista la Henndorph în 1350. Indulgențele acordate bisericii din Hendorf și suma cheltuită în 1507 „*pro structura ecclesiae*” pot fi puse în legătură cauzală cu amenajările de la bolta bisericii și cu fortificarea ei.

Planul bisericii și al fortificației:

Actuala biserică se compune din navă dreptunghiulară și cor terminat pentagonal. Bolțile navei au fost decorate cu o plasă din nervuri stelate datate la sfârșitul sec. XV. În altar, nervurile care combină traseul stelat cu paralelorame, se pot data la începutul sec. XVI.

În peretele de N al navei s-a amenajat un rezalit cu o scară ce duce la fortificația de deasupra navei și corului: un etaj de zidărie și galeria de lemn suspendată. Virgil Vătășianu observa că parterul sacristiei astăzi este sub pământ.¹

Panourile din lemn pictate de pe latura de N a navei sunt datate 1776, cu o restaurare în 1912. Înspre S, panourile poartă data 1801. Portalul de Na fost și el refăcut și betonat în 1912. Atunci s-au făcut modificări la golurile ferestrelor.

În interiorul navei bisericii se află o fântână la actualul nivel de călcare. Din inventarul bisericii provin o cristelniță, un ciboriu și un potir databile în a doua jumătate a sec. XV.

Zidul de apărare din jurul bisericii are un plan dreptunghiular, cu turnuri la colțuri. Și camera de la parterul turnului de NE se află mult sub nivelul de călcare actual. Parterul turnului de SV a fost transformat în muzeu.

În podul bisericii se află într-o stare precară de conservare lăzi de provizii din lemn pictat.

Cercetarea arheologică: stratigrafie, structuri de zidărie:

Fondurile financiare puse la dispoziție pentru săpătură au permis un proiect de cercetare cu obiective minime: stabilirea cotei de fundare, a nivelului de construcție, a relației stratigrafice biserică - fortificație.

Secțiunea I, cu lățimea de 1,5 m, a fost practică perpendicular pe axa E-V a bisericii, de la închiderea corului bisericii la zidul de incintă. Suprafața destinată trotuarului de beton din jurul bisericii nu a fost săpată. Sectorul de V al secțiunii a dat la iveală un profil în care stratul de pământ galben - verzui, mîlos, cu fragmente de țigle, cărămizi și scânduri este dominant. La adâncimea de 1,70 m săpătura a atins nivelul pânzei freactice. Talpa fundației nu a fost atinsă nici la adâncimea de 1,80 m.

Sectorul dinspre E a scos la iveală zidul de incintă care face un decroș la -0,50 m și a cărui talpă nu a fost atinsă nici la -2 m. Trebuie să avem în vedere că nivelul actual de călcare a crescut înspre zidul de incintă.

La adâncimea de 1,40 m, pe profilul de N, au apărut „mustăți” de mortar.

Profilul de S este format în parte de un zid din piatră ce a încălecat crepida de fundație a zidului de incintă. Nu am putut atinge, din cauza apei, talpa zidului adosat. Nivelul galben-verzui, mîlos a fost depus deasupra apei freactice. Stratul de depunere superior conține pigmenți de arsură. Nivelul de demolare al zidului adosat este la -0,50 m.

Secțiunea II cu lățimea de 1,50 m și lungimea de 2,50 m a fost practică perpendicular pe latura de S a bisericii. Nivelul apei freactice a fost atins la -1,80 m. Deasupra apei este stratul brun - verzui, mîlos. Stratul superior conține pietre și fragmente de cărămizi. Stratul subțire, superior, de pământ verzui cu pigmenți de mortar este suprapus de nivelul cu țigle, cărămizi. La adâncimea de 0,50 m este un strat compact de arsură. Sub stratul vegetal sunt urmele unei reparații. Crepida de fundație este la -0,74 m. Talpa fundației nu a fost atinsă nici la -2 m.

Materialul arheologic:

Materialul arheologic este puțin, predominant fragmentar și în totalitate modern. Straturile de depunere au dat la iveală fragmente de vase din lut, smălțuite în majoritate, și din sticlă.

O piesă deosebită este sfeșnicul din bronz format din două piese descoperite în secțiunea II. Discul cu diametrul de 18 cm a fost descoperit la -1,30 m și tija lungă de 24 cm la adâncimea de 1,50 m.

Concluzii:

Pornind de la realitatea din teren (stratul de construcție nu a apărut în cele două secțiuni, iar materialul arheologic este post medieval) ajungem la concluzia că nivelul de călcare din jurul bisericii s-a ridicat mult în perioada modernă.

Cercetarea arheologică a arătat că în perioada amintită (ce poate fi legată de restaurarea masivă de la începutul sec. XX) a fost demolată construcția surprinsă în SI (astăzi demolată), adosată zidului de incintă. Datarea sfeșnicului surprins în dărămăturile din S II în sec. XIX este dovada creșterii nivelului de călcare într-o perioadă târzie. Creșterea nivelului apei freactice poate fi pusă în legătură cu pârâul (canalul?) aflat în apropiere.

Cercetarea arheologică se poate extinde la V de biserică, unde probabilitatea inundării nivelului de sec. XV este mai mică. O viitoare campanie arheologică poate lămurii existența sau inexistența cimitirului și a unui turn de colț la NE.

Note:

1. V. Vătășianu, *Istoria Artei Feudale în Țările Române*, București, 1959, p. 593.

39. Brănești, com. Brănești, jud. Ilfov

Punct: proprietatea Aurel Checiu

Cod sit: 101305.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 175/2005

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Cătălin Bojică (MMB), Andrei Măgureanu (IAB)

Obiectivul cercetării l-a constituit eliberarea de sarcină arheologică pentru un teren, aparținând lui Checiu Aurel și pe care urmează a fi construită o locuință proprietate personală.

Zona cercetată se află în imediata vecinătate a malului lacului Pasărea, pe o terasă ce prezintă o ușoară pantă spre malul lacului. Dimensiunile celor 3 secțiuni trasate (SI-III), au fost impuse de destinația și configurația terenului. Astfel, SI și SII măsurau 2,50 x 20 m, iar SIII - 2 x 20 m.

Stratul vegetal până la cca. -0,25 m a fost înlăturat prin decapare mecanică.

Stratigrafia generală este următoarea:

- strat arabil, cu o grosime ce variază între 0,20-0,40 m;
- depunere de lut galben, compact, care apare imediat sub stratul arabil. Complexele identificate erau săpate în acest sol.

Adâncimea maximă de săpare atinsă a fost de -1 -1,20 m.

Pe suprafața cercetată au fost surprinse cinci complexe de locuire. Pe baza materialului arheologic s-a putut constata că locuirea poate fi datată în sec. X-XI (cultura Dridu). Un singur complex a avut materiale atribuite cel mai probabil epocii Latène.

Epoca fierului

Cpl. 1 reprezintă probabil o locuință, notată L1.

L1: complexul adâncit a fost surprins în SI și C1, în apropierea lui L2 și suprapus parțial de L4. La -0,30 m s-a conturat o suprafață rectangulară, cu dimensiunile surprinse de 2,10 x 1,80 m, cu umplutura de culoare negricioasă, pigmentată puternic cu chirpic și cărbune. Adâncimea maximă a complexului este de -0,76 m față de nivelul actual. Pe latura de NE complexul prezenta o „nișă” rectangulară, cu dimensiunile la surprindere de 0,80 x 0,40 m. În urma cercetării putem presupune că este vorba despre intrarea în locuință.

În partea de E a complexului a fost surprins un cuptor. În apropierea acestuia, pe podea, au apărut mai multe fragmente de chirpic ars la roșu.

La 1 m NV de cuptor se află o vatră albiată, de mici dimensiuni (0,20 x 0,25 m). Grosimea pământului ars măsoară 3 cm.

În fața cuptorului se afla un grup de fragmente ceramice ce proveneau de la mai multe vase de mari dimensiuni (vase de provizii) aparținând celei de a doua epoci a fierului (Latène). Unul dintre vase, de la care s-a păstrat doar partea inferioară, a fost lucrat cu mâna și are pereții groși de 3 cm. Pasta are ca degresanți nisip și pietriș. Fundul prezintă o ușoară „talpă” rezultată în urma modelării. Un al doilea fragment provine de la un fund de oală, cu același tip de

pastă, dar cu o „talpă” mult mai pronunțată. A mai fost documentat un fragment de mari dimensiuni provenit probabil de la o amforă. Este lucrat la roată, de o culoare roz-roșcat.
Sec. X-XI

Culturii Dridu îi pot fi atribuite trei complexe numerotate L2, L3, L4.

L2: construcție surprinsă în SI și CI, de formă rectangulară, cu dimensiunile surprinse de 1,80 x 1,20 m (latura dinspre NV nu a fost surprinsă), complexul a apărut ca o suprafață de pământ cenușiu-verzui, slab pigmentat cu chirpic și cărbune. Adâncimea maximă atinsă este de 0,74 m față de nivelul actual.

Pe latura de N a fost surprinsă o groapă de par (0,12 x 0,13 m), rotundă în plan și ascuțită în secțiune.

Aproape în centrul complexului se află o zonă de podea arsă cu dimensiunile de 0,35 x 0,40 m. Pe laturile de S, V și N se păstra, la interior, aprox. la nivelul podelei complexului, un prag-suport, realizat din lut.

În colțul de E a fost descoperită instalația de foc. Cuptorul avea o formă rectangulară, ușor rotunjită, cu dimensiunile la surprindere de 0,35 x 0,40 m, acestea crescând la nivelul podelei la 0,80 x 0,70 m. Vatra se afla la 0,40 m sub nivelul podelei. În umplutura superioară a cuptorului au apărut fragmente de la o tavă masivă realizată din lut și pleavă, precum și de la un țest cu mâner. În partea inferioară, depuse pe vatră, au apărut bucăți mari de zgură din fier. În fața cuptorului, pe podea era o zonă de arsură ce conținea și resturi de zgură de fier. Cele menționate mai sus, ne fac să credem că este vorba despre un cuptor metalurgic.

În zona cuptorului au fost descoperite și fragmente ceramice de la vase-borcan, de tip Dridu. Pasta conține nisip și multe pietricele. Decorul este format din linii orizontale și vălurite incizate pe suprafața vasului.

L3 - complexul a fost surprins imediat sub nivelul arabil, la -0,40 m. Se prezenta ca o suprafață de pământ negricios, cu o pigmentație de chirpic, de formă trapezoidală în grund. Dimensiunile maxime surprinse sunt de 2 (NV-SE) x 3,20 m (NE-SV).

Cuptorul plasat în partea de NV a locuinței, are o formă circulară în plan, cu d maxim de 0,46 m. Ce s-a mai păstrat din partea superioară a cuptorului a fost surprinsă la -0,37 m față de nivelul actual. Umplutura este puternic pigmentată cu cărbune și chirpic ars. Cupola, amenajată din lut, era distrusă din vechime. Înălțimea păstrată a pereților este de 0,25 m. Cuptorul a fost secționat pe axul lung, N-S. În fața gurii cuptorului se găsea o mică adâncitură lungă de 0,40 m, care conținea un strat de cenușă gros de 2-3 cm. Pe podea, în fața cuptorului au apărut și două fragmente dintr-un vas borcan.

La 0,80 m S de cuptor a apărut o suprafață plană de pământ ars cu dimensiunile reperate de 0,35 x 0,40 m. Posibil sa fie un rest de podea incendiată.

La aproape 2 m de cuptor, spre S, a apărut o groapă (G2). Aceasta, de formă circulară în plan, are diametrul de 0,80 x 0,70 m și se adâncește până la -1,30 m față de nivelul actual.

În umplutura sa au fost descoperite fragmente ceramice de vase-borcan, de tip Dridu. Au fost identificate resturile unei părți superioare de vas lucrat la roată, cu buza evazată puternic, margine ușor rotunjită, gât arcuit, umăr destul de bine pronunțat. Pasta conține nisip și multe pietricele. Decorul este format din linii orizontale și vălurite incizate începând de pe umărul vasului. Un al doilea vas, din care s-a păstrat partea inferioară, avea pe fund o marcă de olar în formă de

cruce simplă. Un singur fragment de vas avea pe umăr un alt tip de decor incizat: linii orizontale tăiate de scurte linii oblice.
L4: construcție care suprapune parțial complexul L1. Pentru complexul de formă rectangulară, au fost înregistrate dimensiunile de 1,20 x 1,70 m. Nu a fost surprinsă instalația de foc. Pe podea, aflată la -0,85 m față de nivelul actual, se găseau o concrețiune calcaroasă și fragmente ceramice de vase borcan, de tip Dridu. E posibil ca acest complex, să nu fie unul de locuire, suprafața sa foarte mică (2,04 m²) indicând mai degrabă o anexă.

Alte complexe:

G1. Complexul L3 este deranjat în partea sa de E de groapa G1. Aceasta pornește de sub nivelul arabil, de la -0,40 m. În umplutura sa, a apărut o lentilă de nisip lungă de 0,60 m și groasă de 5 cm. Umplutura sa este din pământ negru, cu pigment de cărbune. Adâncimea maximă atinsă este de 1,40 m. A fost documentat un singur fragment ceramic, caracteristic culturii Dridu.

V1. Astfel a fost notată o vatră simplă, ușor albiată, fără o amenajare specială, cu diametrul de 40 cm, care a fost descoperită fără o relație directă cu alte complexe arheologice. Lângă vatră au fost găsite două fragmente ceramice de la vase-borcan, care asigură încadrarea cronologică.

Planșa 11

Bibliografie:

Margareta Constantiniu, *Șantierul arheologic Străulești - Măicănești*, MCA 15, Brașov, 1981, p. 530-532.

Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Aspecte ale culturii materiale vechi românești în lumina descoperirilor de la București (sec. IX-XI)*, CAB (MMB) 4, 1992, p. 57-74.

Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Brănești*, CCA 2002, p. 65-66.

Mioara Turcu, *Cercetări arheologice la Bragadiru*, CAB (MMB) 3, 1981, p. 30-46.

Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuții la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 1967.

Abstract:

At Brănești have been excavated new complexes from Latène and Early Middle Age (10th-11th centuries). From first epoch is a sunken building with an oven and open hearth. Ceramic is the only inventory: hand-made pots and an amphora fragment.

From the 10th-11th centuries there are five archaeological complexes: three buildings, one pit and one open hearth. L.1 is a special one, because it has a kiln designated to reduction of iron ore. L3 is a sunken building with an earth-made oven and L4 can be a household appendices. Materials are in special pots with typical decoration for this epoch.

40. Bucium, com. Bucium, jud. Alba

Punct: Frasin, Rodu

Cod sit: 3459.01, 3459.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 183/2005, 341/2005

Colectiv: Adriana Pescaru – responsabil, Nicolae Cătălin Rîșcuța, Daniel Țuțuianu (MCDR Deva), Paul Damian,

Ionuț Bocan, Alexandru Rațiu (MNIR), Vasile Moga, Matei Drîmbărean, Ilie Lascu (MNUAI)

Programul de Cercetare Arheologică Bucium a debutat în anul 2004, având ca obiectiv cercetarea arheologică sistematică în perspectiva realizării unui proiect pentru deschiderea unei exploatări miniere aurifere care urmează să afecteze terenul cercetat.

Întrucât izvoarele istorice menționau existența în această arie a unor importante vestigii databile în epoca romană, s-a procedat la o cercetare extinsă a acestei zone¹.

Raportul prezintă rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate în campania octombrie–noiembrie 2005.

Perimetrul de cercetare din campania 2005 a cuprins masivele muntoase Rodu și Frasin cu extindere în zonele limitrofe, respectiv depresiunea numită Vâlcea precum și văile Abruzelului și a Șesii. Obiectivul echipei de cercetare a fost realizarea unei diagnoze arheologice, dar și a unei cercetări preventive a acestui spațiu prin metode specifice precum cercetări de teren, chestionare și săpături.

Regiunea are aspectul unei depresiuni, fiind străbătută de un mic pârau și înconjurată de masivele muntoase Măgura, Rodu și Frasin. În mod concret, a fost cercetată porțiunea fără pădure aflată în zona piemontană, între nivelul luncii și pădurea compactă care acoperă jumătatea superioară a masivelor Rodu și Frasin.

Perimetrul din jurul masivelor muntoase Frasin și Rodu nu a mai făcut obiectul unor investigații din punct de vedere arheologic până acum, astfel încât existența unor vestigii databile în epoca romană se afla doar în stadiul de enunț. Potrivit lui Ion Rusu Abrudeanu: „Pe teritoriul comunei Bucium întâlnim urme vădite de exploatări romane în muntele Frasinul, care desparte satele Bucium Șeasa și Bucium Muntari [...] Exploatăriile de la Frasin sunt, după cele de la Cetatea Mare și Cetatea Mică din masivul Roșiei Montane, cele mai impunătoare și uriașe lucrări subterane din timpul Romanilor. Corandele impozante care străbat întreg masivul stâncos al muntelui dinspre Bucium Muntari (Valea Abruzelului) spre Bucium Șeasa, o ilustrează în mod strălucit”².

În opinia lui Volker Wollmann puținele informații privitoare la această zonă de exploatare romană, s-ar datora doar stadiului incipient al cercetărilor³.

Cercetarea arheologică a avut două componente distincte, desfășurate simultan: cercetarea de teren (periegheză) și săpătura arheologică.

În demersul nostru am pornit de la premisa că zonele cu potențial arheologic trebuie căutate în apropierea vechilor exploatări miniere, deoarece locuirea umană din această zonă nu poate fi privită independent de practicarea mineritului. Cercetarea de teren s-a desfășurat cu metode și mijloace specifice, realizându-se colectarea de materiale aflate la suprafața solului, strângerea de informații de la localnici, consemnarea toponimelor, efectuarea de schițe și fotografierea tuturor obiectivelor care ar putea constitui zone de interes arheologic.

Cea de-a doua componentă a campaniei a constat în efectuarea de sondaje arheologice stratigrafice. A fost acoperită cu sondaje doar zona aflată pe versanții de S și SV ai Frasinului, dar au fost sondate și 2 terenuri de la poalele Măgurii și unul din zona Rodu. S-a urmărit verificarea

potențialului arheologic al unor zone, dar și o extindere cât mai largă a spațiului cercetat.

Cercetarea arheologică de teren a vizat identificarea vestigiilor semnalate în literatura de specialitate, în special vechi lucrări miniere considerate de epocă romană, precum și a unor noi locații cu potențial arheologic.

Principalul obiectiv al cercetărilor de suprafață din această campanie a fost efectuarea unor periegheze în zona împădurită în vederea identificării și consemnării lucrărilor miniere vechi din masivele muntoase Rodu și Frasin. În cursul acestor cercetări de teren au fost identificate numeroase lucrări miniere precum: corandele Rodu, Frasin, Vulturilor, Trâncăloaia și galeriile La vulpea, Rendea, Liciu etc. De asemenea, în zona Dealul Băilor și pe versantul estic al Frasinului au fost identificate numeroase lucrări miniere de suprafață sub forma unor gropi și șanțuri de dimensiuni variabile.

Stratigrafic, în cele mai multe cazuri a fost surprinsă o succesiune formată din doar două sau trei depuneri de sol. În zonele din apropierea luncii depunerile sunt mai groase și mai complexe, iar la altitudine, depunerile de sol sunt mai reduse și amestecate cu o mare cantitate de rocă. În câteva secțiuni am descoperit halde de steril rezultat în urma activităților de exploatare minieră. Săpăturile arheologice limitate pe care le-am efectuat în cursul acestei campanii au relevat, în general, existența a cel mult trei straturi de depunere:

- strat vegetal actual;
- strat intermediar care conține, uneori, elemente de cultură materială;
- strat de sol steril arheologic.

În campania din anul 2005, au fost cercetate 20 de terenuri aparținând unui număr de 14 proprietari, aflate în punctele Muncei, Livadă, Frasin, Vâlcea, Doștină. Pe aceste proprietăți au fost tratate și săpate 53 de secțiuni arheologice dintre care 3 cu dimensiunile de 10 x 2 m, iar celelalte 50 cu dimensiunile de 10 x 1,5 m. În două cazuri a fost necesară extinderea unităților de săpătură prin practicarea unor casete cu dimensiunile de 7,5 x 2 m, respectiv 5 x 2 m. Adâncimea la care s-a săpat este variabilă între 0,55 m și 2,00 m. Întreaga suprafață săpată însumează 767,5 m².

Cercetările s-au concentrat pe versantul sudic și sud-estic al masivului Frasin, în partea superioară a depresiunii numită Vâlcea. Zona se prezintă sub forma unui teren în pantă, extrem de denivelat, mărginit la partea superioară de pădure, în stânga pâraului ce străbate Vâlceaua. Pe suprafața terenului sunt vizibile urmele unor vechi exploatări miniere (guri de mină, halde de steril, canale de aducțiune a apei etc.). Terenul este utilizat ca pășune și fânaș. De asemenea au fost sondate și două terenuri de la poalele Măgurii și unul din zona Rodu.

Continuând cercetările efectuate în campania precedentă, cele două secțiuni săpate în anul 2004 pe proprietatea Flocă George (1) au fost completate cu încă patru unități de săpătură, tratate cu scopul de a verifica stratigrafic o suprafață cât mai mare din acest teren.

Cea mai mare parte a secțiunilor cercetate nu au furnizat descoperiri arheologice. În câteva cazuri am consemnat descoperirea, imediat sub solul vegetal a unor fragmente ceramice, cuie și bucăți de fier aparținând epocii moderne. În trei secțiuni am descoperit câteva fragmente ceramice rulate, aparținând epocii romane. Singurele decoperiri care merită a fi menționate sunt cele șase complexe arheologice cercetate.

În secțiunea 04 10 11 004, în c. 1-2, la adâncimea de 1,30 m a apărut cărbune și cenușă, iar ulterior, la adâncimea de 1,57 m s-a conturat complexul arheologic denumit 04 10 11 004_CPL1_M1 sub forma unei gropi de formă alungită, cu colțurile rotunjite. Pe latura estică a gropii au fost descoperite fragmente ceramice foarte corodate dintr-un opaiț. În apropierea complexului, în c. 3 a fost descoperită o cantitate de cenușă și cărbune precum și fragmente ceramice aparținând unui ulcior. După secționarea longitudinală și apoi golirea gropii, s-a observat că aceasta nu era foarte adâncă, coborând doar până la 1,65 m, nu avea urme de arsură sau cărbune și nu conținea alte materiale arheologice. Totuși, dimensiunile, forma și inventarul arheologic descoperit sugerează existența unui complex funerar roman.

Drept urmare, pe profilul vestic al secțiunii a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 7,5 x 2 m. În urma cercetării, în c. 6-10, între cotele 1,50–1,75 m, a fost surprins un complex cu multă arsură și cărbune, numit 04 10 11 004_CPL2. Complexul, de mari dimensiuni, depășea limitele suprafeței cercetate, apărând sub forma unei lentile de culoare neagră. Această lentilă era dispusă peste o amenajare formată din bolovani de dimensiuni medii, situată imediat peste stânca nativă, relevată la adâncimea de 1,75 m. Nu au fost descoperite materiale arheologice. Stratigrafic însă, complexul aparține aceluiași nivel cu groapa consemnată anterior, datată cu materiale ceramice de epocă romană.

Pe proprietatea David Victor, în secțiunea 04 11 11 001, în c. 5-9, la adâncimea de 0,30 m, a fost sesizată existența unui complex arheologic, constând într-o vatră de foc temporară sub forma unei suprafețe de pământ ars de culoare roșie, care avea pe suprafața și în jurul său bucăți de cărbune și fragmente ceramice de epocă romană. Prin urmare, între m. 4 și 9, pe profilul vestic, a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 5 x 2 m. În jurul vetrei 04 11 11 001_CPL1_V1, dezvelită în întregime, pe o suprafață de câțiva m², a fost descoperit cărbune, fragmente ceramice romane, bucăți de minereu și așchii din rocă dură. Extinderea acestor vestigii ne fac să postulăm existența unui complex de dimensiuni mai mari, dar care nu a putut fi delimitat în suprafață, ci doar pe profil, având o adâncime de 0,30 m, în c. 4-9.

La cca. 20 m SV de acest complex, pe aceeași proprietate, în secțiunea 04 11 11 001, în c. 2-4, a fost sesizată existența unei intervenții antropice, probabil un șanț, numit 04 11 11 002_CPL1. Deși nu a putut fi delimitat în plan, existența complexului poate fi enunțată datorită cantității mari de cărbune aflat în interior. Nu au fost descoperite însă materiale arheologice.

Un șanț asemănător a fost descoperit și la cca. 15 m spre N de această zonă, în secțiunea 04 11 11 005, în c. 6–8, începând de la cota -0,80 până la 1,20 m. În c. 6, lângă profilul nordic al secțiunii, la adâncimea de 0,80 m, a fost descoperită o râșniță primitivă, cu urme de utilizare pe ambele fețe, de formă concavă.

Având în vedere configurația terenului, apropierea de lucrările miniere vechi cunoscute sub numele de Coranda Frasin, descoperirea celor trei complexe și a râșniței primitive semnalate anterior, considerăm că este posibilă existența, în acest perimetru, a unei zone legate de prelucrarea minereului aurifer, datând din epoca romană.

Un alt complex a fost descoperit în secțiunea 04 11 13 003 plasată pe proprietatea lui Nicoară Victor. Acesta constă într-o aglomerare de pietre, descoperită la adâncimea de 0,60

m, fără o dispunere coerentă, cantonate în jumătatea sudică a unității de săpătură. În stratul arheologic de deasupra lor au fost descoperite fragmente ceramice din epoca romană și moderne, amestecate, iar la nivelul pietrelor, doar fragmente ceramice romane. Destinația acestui complex, numit 04 11 13 003_CPL1, nu poate fi precizată în acest moment, fiind necesară extinderea cercetărilor.

Cercetările efectuate în cursul campaniei din 2005 la Bucium au îmbogățit informațiile cu privire la vestigiile antice din acest perimetru. Prin cercetări de teren au fost identificate punctele arheologice semnalate deja în literatura de specialitate și au fost consemnate noi puncte care ar putea să aibă potențial arheologic, în special lucrări miniere vechi atât de subteran, dar mai ales de suprafață.

În ceea ce privește strict zona cercetată în cursul campaniei din 2005, cea mai mare parte a unităților de săpătură trasate nu a furnizat descoperiri arheologice. Prin urmare, concluzia care se impune este aceea că activitățile umane legate fie de habitat, fie de exploatarea resurselor naturale, au avut o intensitate redusă de-a lungul perioadelor istorice anterioare epocii moderne.

Totuși, complexe arheologice cercetate, precum și materialele arheologice descoperite, deși puțin numeroase, indică existența a trei microzone cu potențial arheologic. Săpăturile arheologice din aceste microzone sugerează, cel puțin până în prezent, faptul că nu avem de-a face cu mari structuri de habitat sau de exploatare economică, fiind vorba mai degrabă de activități umane sporadice și de scurtă durată.

Mult mai extinse sunt însă exploatarea miniere din partea superioară a masivelor Rodu și Frasin. Ele par să fie rezultate ale unei activități economice intense și de lungă durată, dar datarea și încadrarea lor istorică nu poate fi făcută decât prin cercetări mai complexe, care depășesc sfera de activitate și posibilitățile arheologiei clasice.

Note:

1. Vezi CCA 2005, p. 77-81.
2. Rusu Abrudeanu 1933, p. 121-122.
3. Wollmann 1996, p. 142.

41. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu

Punct: La Pod

Cod sit: 101387.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 84/2005

Colectiv: Cătălin Bem – responsabil (MNIR), Silvia Marinescu-Bîlciu - consultant științific (IAB), Cătălin Nicolae (FIB), Carmen Bem (clMeC), Florin Vlad, Radu Coman (MJ Ialomița), Cătălin Lazăr (MDJ Călărași), Traian Popa (MJ Giurgiu), Adrian Bălășescu, Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR - CNCP), Ionuț Fronescu (FGB), Elek Ioan Popa, Cristina Muja (FBB), studenți FIB

Zona noastră de interes (ceea ce am definit prin microzona Bucșani) este limitată spre S de confluența Neajlovului cu Dâmbovicul, iar spre N de curba generală de nivel de 100 m. Regiunea apare geomorfologic excepțional de bine individualizată, alături de lunca și terasele Neajlovului dintre cele două limite naturale participând la conturarea unei

zone unitare și interfluviul dintre Neajlov și Dâmbovnic și lunca acestuia din urmă, aprox. pe 4 km în amonte de confluență.

Pe aprox. 8,5 km liniari de vale (în linie dreaptă), între îngustarea din nordul satului Dealu și confluență (în dreptul satului Vadu Lat) lunca nu are mai mult de 1,6 km lărgime, pe alocuri aceasta nedepășind chiar 600 m. Este singurul tronson de pe cursul mijlociu al Neajlovului care se prezintă sub această formă, fiind diferit de întregul văii din aceste perspective. Mai mult, terasele sunt relativ înalte și abrupte, evident, procentul (chiar și astăzi) al zonelor mlăștinoase este superior în această porțiune din vale, inundațiile altfel își cuantificau consecințele în astfel de condiții. Caracteristicile topografice și implicațiile acestora au impus o anumită densitate a tell-urilor gumelnițene și, mai ales, a evoluției stratigrafice și istorice a acestora. De asemenea, nu trebuie excluse și anumite diferențe de mentalitate a comunităților din această zonă. Faptul că atât în nordul, cât mai ales în sudul zonei noastre de interes, tell-urile sunt mult mai mari în suprafață, mai înalte și mult mai rare nu poate fi explicat decât prin suma caracteristicilor acestora.

În segmentul de vale individualizat (dar în care am inclus, după cum aminteam, și interfluviul Neajlov-Dâmbovnic și o parte a luncii acestuia din urmă) au fost descoperite 22 așezări preistorice – două Boian-Giulești, 12 gumelnițene (unele având sigur un nivel superior încadrabil în ceea ce se cunoaște despre faza B1 a culturii) și opt din epoca bronzului (una dintre acestea părând a aparține culturii Coslogeni).

Tell-ul gumelnițean din punctual *La Pod*, situat în lunca, uneori inundabilă primăvara, a Neajlovului, la cca. 75 m de albia sa actuală, nu este unul dintre cele mai impresionante ca dimensiuni. Are un diametru maxim, pe direcția E-V de 67 m (și doar 56 m pe direcția N-S). Înălțimea sa, calculată de la nivelul luncii nu depășește 3,20 m.

Începută în condițiile unei săpături de salvare, în 1998, cercetarea arheologică interdisciplinară de la Bucșani, la scurt timp după debutul său, a impus reconsiderarea obiectivelor și a întregii concepții de cercetare. Amploarea săpăturilor arheologice care se întredede considerabilă și mai cu seamă potențialul deosebit al așezării eneolitice și al întregii zone au determinat o nouă evaluare științifică. Astfel, s-a născut necesitatea demarării unui proiect științific care să cuprindă toate aspectele ce privesc o cercetare complexă și completă, neînchistată de termene contractuale și nerezumându-se strict la săpătura arheologică.

Cele trei mari obiective propuse încă de la început sunt evoluția comunităților de pe tell-ul *La Pod*, evoluția cultural-cronologică a microzonei și, nu în ultimul rând, evoluția luncii preistorice.

Obiectivele campaniei 2005, firească, se subordonează celor generale. S-a încercat finalizarea cercetării nivelului superior din tell-ul de *La Pod*, din toate punctele de vedere, completarea pe cât posibil a repertoriului microzonei Bucșani și impactul revărsărilor Neajlovului asupra comunităților de pe același tell și, implicit, evoluția luncii în proximitatea stațiunii.

Tell-ul La Pod

La momentul actual, suntem în măsură să caracterizăm suficient de bine comunitatea care a întemeiat ultimul sat de pe tell-ul *La Pod*, sub foarte multe aspecte (cunoaștem detalii absolut noi de construcție a locuințelor și vetrelor cuptoarelor, știm modul de organizare a spațiului pentru acest ultim sat, întrezărim aspecte care țin de viața spirituală a comunității și a fiecărei „familii” în parte, s-au observat diferențieri de inventar a locuințelor care nu pot fi puse decât în legătură cu o

diferențiere socială, s-au realizat determinări arheozoologice, ihtiologice, herpetologice, malacologice, de avifaună, antracologice, s-au recoltat probe sedimentologice și palinologice etc.).

În acest moment au fost prelucrate 19 probe pentru realizarea de datări arheomagnetice – data în jurul căreia s-a constituit nivelul superior al tell-ului este 4150 a.Chr. În plus, alte 10 probe, prelevate în campania 2005, sunt în lucru. De asemenea, au fost prelevate opt probe pentru datare C14 din toate cele trei mari niveluri arheologice.

Am reușit finalizarea cercetării Loc12, construită ca și Loc3 (cercetată integral în campania 1998) în tehnica paiantei, având însă platformă din scânduri de lemn. Ca și toate celelalte construcții care definesc stratigrafic nivelul superior, a sfârșit în urma unui puternic incendiu. De asemenea, ca și celelalte cazuri, marea majoritate a vaselor ceramice au fost descoperite nu pe platformă, așa cum era firesc în cazul unui accident, ci pe resturile dărâmate ale pereților. Mai mult, inventarul interior este extrem de sărac. Așa cum menționam în repetate rânduri, intenționalitatea incendiului apare din ce în ce mai clară.

Ca și campania anului 2004, cea din 2005 a fost tributară nivelului ridicat al precipitațiilor. De aceea, cercetarea integrală a Loc11 (cea cu pod, descoperită în 2000) și, implicit, a nivelului superior au trebuit să fie amânate pentru campania anului 2006. În acest fel se va încheia prima mare etapă a proiectului de cercetare a Microzonei Bucșani, sperăm printr-o absolut necesară lucrare cu un caracter monografic.

Am continuat sitarea întregului sediment aparținând nivelurilor ocupaționale din *câmara* Loc11 (11/2), încheind cercetarea de teren în acest sens. Întregului material a fost triat și urmează să fie supus analizei de către echipa pluridisciplinară.

Întregul material litic a fost determinat, urmând ca unele piese să fie supuse și unei analize microscopice.

Din materialul arheozoologic descoperit în nivelul superior au fost integral determinate resturile osteologice aparținând mamiferelor de talie mijlocie și mică.

De exemplu, cele descoperite și determinate în campania 2005 totalizează 3302 resturi (excluzându-le pe cele identificate în urma trierii materialului sitat), 2038 aparținând ordinului *Mamalia*. Gradul mare de fragmentare, amintit în dese rânduri anterior, și-a spus cuvântul și acum în ceea ce privește posibilitatea determinării specifice. Din cele 2038 de resturi numai 714 (cca. 35%) au putut fi exact determinate.

Campania anului 2006 va încheia nu numai cercetarea arheologică integrală a nivelului superior, dar și cea arheozoologică.

În urma sitării nivelurilor ocupaționale din interiorul *cămării* Loc11 și a celor din camera principală (incluzând chiar și zona întregi din platformă, au fost identificate peste 8.000 de resturi de micromamifere. Este, după știința noastră, una dintre cele mai vechi dovezi de comensualism. Micile rozătoare perforase atât platforma locuinței și a cămării, cât și pereții acestora. Au fost identificate galerii contemporane locuinței, pline de resturi în conexiune de șoareci, surprinși și uciși de incendiul care a mistuit locuința.

Evoluția luncii. Impactul asupra locuirii de pe tell

Pe lângă cele patru mari momente de inundație¹ identificate până în campania 2004, în tell-ul de *La Pod*, campania anului 2005 a condus, prin cercetarea unor noi suprafețe (2 x 25 m – st. 9, 10, 10', și 2 x 16 m – Sy),

amplasate spre limitele stațiunii, la posibilitatea conturării unei realități destul de sumbre în ceea ce privește viețuirea gumelnițeană pe *tell*. Am identificat nu mai puțin de 23 de momente de inundație urmate de bălțiri la un nivel altimetric ridicat față de lunca preistorică. Obsesia comunităților gumelnițene de a reveni într-o poziție topografică permanent amenințată de inundație nu are o explicație imediată. Posibilitățile de aprovizionare cu materii prime uzuale, de strictă necesitate, sunt reduse în zonă. De asemenea, riscurile vecinătății imediate a unor păduri în care trăiau prădători de mari dimensiuni și, mai mult, posibilitățile reduse (până la zero) de practicare a *agriculturii*, sunt realități peste care nu se poate trece. Motivele revenirii obsesive trebuie căutate în altă parte. Poate descoperirea de nisip aurifer în pasta unui vas din campania 1999 și în alte trei fragmente din campania 2005, aparținând tuturor celor trei mari niveluri stratigrafice (așa cum au fost ele definite în bibliografie), se poate constitui într-un probabil motiv. Cercetările interdisciplinare ale campaniei 2006 vor elucida multe dintre necunoscute.

Trebuie, ajunși în acest moment al excursului nostru, să relevăm o situație nouă descoperită în campania anului 2005. Anterior, acreditam cu siguranță ideea existenței numai a trei mari momente de locuire a movilei, marcate cu siglele cunoscute, N1, N2 și N3. Insistența de a atinge nisipul și pietrișul grindului ne-a obligat să atingem în cele două amintite noi suprafețe adâncimi de 4,90–5,00 m (de la punctul zero al *tell*-ului).

N3 (primul din punct cronologic din cele trei niveluri) se dezvoltase pe ceea ce consideram, greșit, de altfel, de a constitui stratigrafic argila grindului. Demontarea integrală a acestei argile, absolut sterile, în cele două suprafețe amintite a condus la descoperirea unei al patrulea nivel, conținând numeroase fragmente ceramice, resturi osteologice și deșeuri de prelucrare a silexului. Mai mult, sub un nou nivel de steril, pe care acest al patrulea se dezvoltase, am identificat nivelul nr. 5. În ceea ce privește materialul aparținând acestuia, este similar cu cel din N4 și ambele grupări indică afilierea la cultura Gumelnița. N5 este plasat la o diferență de nivel de 2 m față de nivelul luncii actuale și ne putem închipui cu ușurință amploarea transformărilor peisajului preistoric datorate Neajlovului. Deși îngust și cu un debit mediu anual mic, râul se poate transforma și în prezent într-un adevărat fluviu, cu maluri aflate la distanțe de mai bine de 20 de ori mai mari decât cele firești și cu adâncimi de peste 5 m. (de la media anuală de 0,80 m).

Microzona Bucșani

Continuând investigațiile de teren asupra spațiului definit ca aparținând microzonei culturale Bucșani, ni s-a confirmat extraordinare densitate a locuirilor preistorice. Au fost identificate patru noi stațiuni aparținând epocii bronzului, toate situate pe teritoriul administrativ al satului Dealu (com. Crevedia), și a uneia gumelnițeană, situată pe terasa inferioară a Neajlovului, la mai puțin de 400 m de *tell*-ul de La Pod. Prezența abundentă a materialului ceramic și a fragmentelor de chirpic și gradul extrem de mic de rulare a acestora ne determină să afirmăm caracterul *in situ* a acestora. A fost identificat și *tell*-ul de la Pădurea Neagră, amintit în câteva rânduri în bibliografie. Faptul că descoperirea sa a fost dificilă până acum se datorează distrugerii a două treimi din volumul său de buldozer și *redarea* sa agriculturii. Treimea rămasă este puternic afectată și ea de numeroase gropi contemporane și de pădurea extrem de deasă care o acoperă. Este cel mai mare *tell* al microzonei, înălțimea

păstrată atingând 5,30 m. Ridicarea microtopografică este în curs de prelucrare.

Cel puțin între *tell*-ul de La Pod și cel de La Pepinieră (deci, pe cca. 2,5 km de vale), întreaga terasă inferioară a fost locuită într-un fel sau altul în perioada corespunzătoare evoluției cronologice a culturii Gumelnița. Densitatea extremă ne face, în acest moment, să nu mai avem posibilitatea de a indica prin toponime punctele cu material. Nu este exclus să renunțăm la a mai marca stațiuni independente și să ne gândim la o întinsă stațiune, cu mai multe puncte de concentrare a locuirii (cele patru *tell*-uri din acest segment de vale – La Pod, La Pădure, Pădure 2, La Pepinieră). Probabil, în perioadele de inundație devastatoare, populația se refugia pe terasa inferioară, oricum inclusă în aria controlată și exploatată de aceasta. Stațiile sezoniere și cele temporare erau reactivate nu numai în perioadele proprii, ci și forțat, prin refugiere.

Obiectivele campaniei 2006:

- finalizarea cercetării nivelului superior din *tell*-ul de La Pod (arheologic, arheozoologic, micromorfologic, sedimentologic, geologic, carpologic, antracologic etc.),
- finalizarea sondajului din *tell*-ul de La Pădure, până la nivelul grindului din bază,
- realizarea unei aplicații GIS pentru întreaga microzonă și unificarea topografică a acesteia,
- realizarea unor datări ¹⁴C și arheomagnetice,
- identificarea canalelor Neajlovului contemporane locuirii gumelnițene, cel puțin în zona celor 2,5 km amintiți,
- realizarea unor serii de carotaje pe terasa inferioară a Neajlovului pentru identificarea tipului de locuire, pe aceeași 2,5 km de vale.

Note:

1. Trei niveluri aluviale despărțeau N3 de N2, acesta din urmă fiind separate de cel superior de un al patrulea.

Bibliografie:

- S. Marinescu-Bîlcu et alii, *Șantierul arheologic Bucșani. Raport preliminar. Campanie 1998*, Anuarul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu 2-4, 1998, p. 98-105.
- C. Bem et alii, *Cercetări arheologice pe valea Neajlovului. Considerații generale asupra microzonei Bucșani*, Studii de Preistorie 1, 2002, p. 131-145.
- C. Bem, *Considerații generale asupra cercetărilor arheologice pluridisciplinare de pe valea Neajlovului*, în Gumelnița-o civilizație necunoscută, CD, ClMeC, Bucharest, 2002.
- C. Bem, *A special type of aeneolithic dwelling. Unicum or deficiency of conservation?*, Studii de Preistorie 1, 2002, p. 153-192.
- C-tin Haită, *Preliminary considerations on a sedimentary sondage performed on the Eneolithic tell from Bucșani*, Studii de Preistorie 1, 2002, p. 147-151.
- C. Bem, A. Bălășescu, *A few considerations regarding an exceptional archaeological situation. Foundation pit of the settlement or occasional offering? (Bucșani, Giurgiu county, România)*, CCDJ 22, 2005, p. 317-335.

42. Bucu, com. Bucu, jud. Ialomița

Punct: Pochină

Cod sit: 93030.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 103/2005

Colectiv: Rența Elena - responsabil, Radu Coman (MJ Ialomița)

Situl Bucu *Pochină* a fost identificat în urma unor cercetări arheologice de suprafață din primăvara anului 1987 și se află amplasat în partea central – sudică a actualei vetre a satului Bucu, învecinându-se cu gospodăriile sătenilor la N și cu platforma de resturi menajere la S. Cercetările arheologice au început în anul 1990 ca săpături de salvare în cadrul unui amplu proiect de îmbunătățiri funciare la care s-a renunțat. Datorită importanței descoperirilor, fără a-și pierde însă caracterul de salvare deoarece sătenii confundă frecvent platforma de gunoi cu rezervația arheologică, cercetarea devine sistematică, ultimii ani axându-se pe acea suprafață care era mai expusă evenimentelor nedorite.

Pe suprafața de peste 5 ha rezervată cercetărilor arheologice au fost identificate: o locuire sporadică de la sfârșitul epocii bronzului, cultura Coslogeni, o așezare din prima epocă a fierului¹, o așezare din a doua epocă a fierului², o necropolă sarmatică³, o așezare medieval timpurie și câteva bordeie din sec. XVI-XVIII⁴.

Cercetările arheologice din campania 2005, s-au desfășurat pe trei secțiuni orientate N-S, perpendiculare pe marginea terasei râului Ialomița, pe o suprafață de cca. 225 m².

Observațiile asupra stratigrafiei făcute în anii anteriori rămân, în general, valabile. Întreaga suprafață cercetată a fost acoperită cu un strat amestecat cu multe resturi menajere contemporane care la marginea terasei, datorită evacuărilor mecanice care s-au produs ritmic, a atins peste 0,50 m grosime. Spre interiorul terasei, odată cu evacuările acestor resturi, stratul de pământ pe care au fost depuse a fost răzuit, stratigrafia fiind deranjată și de multe gropi moderne și de cuptoare pentru ars cărămidă. Sub stratul format în ultimii ani se află un strat de pământ cenușiu-negricesc, granulat, cu grosimea oscilând între 0,10-0,50 m, în care au fost descoperite fragmente ceramice aparținând epocii fierului, medievale timpurii, chirpic și oase de animale.

Urmează un strat de pământ cenușiu-gălbui, destul de sărac în inventar arheologic, remarcându-se printre materiale ceramice hallstattiene și câteva fragmente de vase aparținând culturii Coslogeni de la sfârșitul epocii bronzului. Grosimea acestui strat de pământ se încadrează între 0,15-0,40 m, la baza lui situându-se pământ galben, steril din punct de vedere arheologic.

Așa cum s-a subliniat și în anii anteriori, locuirea Coslogeni este destul de puțin consistentă, în anul 2005 descoperindu-se doar două gropi de formă tronconică cu inventar arheologic specific acestei perioade. Câteva fragmente provin de la un vas de mari dimensiuni cu pereții având grosimea de 5 cm, lucrat din pastă cu impresiuni lăsate de materiale vegetale și decorat pe buză cu alveole alungite. Pe suprafața interioară a unuia dintre aceste fragmente, s-au păstrat resturi de la o amenajare cu lut aplicat. Atât profilul cât și amenajarea interioară indică o asemănare cu vasul de cult format dintr-o cupă ovală așezată pe un suport sub forma literei „H” descoperit la Stelnică *Grădiștea Mare*⁵ și cu

fragmentele descoperite în ruptura malului estic al lacului Strachina din care se prăbușesc frecvent materiale Coslogeni în apa lacului⁶.

Între complexele arheologice aparținându-i așezării din prima epocă a fierului a fost cercetată integral o groapă de cult, suprapusă de un bordei aparținându-i aceleași așezări. Are formă tronconică în secțiune, gura ovală cu diametrele de 3,75 x 3,25 m și orientarea NNV-SSE. Pământul de umplutură s-a prezentat sub forma unor straturi de consistență și culori diferite, cele de culoare cenușie-negricesc erau afânate și amestecate cu cărbune, pigmenți de culoare neagră, cenușă, fragmente ceramice, chirpic cu impresiuni de nuiele, unele bucăți cu o față netezită, fragmente de vatră. Straturile de pământ afânat alternează cu straturile de pământ galben steril al terasei.

Pe fundul gropii, cu o amplasare relativ centrală, s-a detașat de restul pământului de umplutură afânat, o zonă de pământ cu aspectul unei movile alungite, bine bătătorit, orientată NE-SV și dimensiunile de cca. 1,90 x 1,40 m, înaltă de 0,55 m în partea centrală. La secționare s-a observat o succesiune de câteva straturi groase de cca. 5-6 cm, lentile de pământ de culoare brun-negricesc alternând cu lentile de pământ de culoare mai deschisă, pigmentate cu mult galben, roșu și negru. Stratul de bază, gros în partea centrală de aprox. 20 cm, conținea multă cenușă în amestec cu mici cărbuni și pigmenți de culoare neagră.

În pământul bătătorit au fost descoperite câteva fragmente ceramice hallstattiene între care două fragmente de strachină cu marginea arcuită interior, unul decorat cu caneluri dese și mai puțin oblice, amplasarea canelurilor în acest fel apărând pe puține fragmente de străchini descoperite în așezarea hallstattiiană de la Bucu, câteva fragmente de chirpic și câteva așchii de oase de animale.

Din analiza stratigrafică rezultă că inițial a fost amenajată zona centrală după care au urmat operațiunile de umplere. Când umplerea s-a realizat până la înălțimea de cca. un metru de la fundul gropii, lângă peretele nordic a fost depus un animal, orientat E-V cu capul spre E, după datele preliminare aparținând categoriei suine. Scheletul, așezat cu spinarea spre gura complexului arheologic, membrele anterioare și posterioare orientate spre V, s-a păstrat într-o stare relativ bună, completarea informației urmând a se face după analiza de specialitate. A fost depus pe un strat de cenușă cu o bogată pigmentație de culoare neagră și mult cărbune, gros de 2-3 cm, care suprapunea un strat de pământ galben compact foarte slab pigmentat cu negru, gros de aprox. 0,50 m, la rândul lui așezat pe o lentilă de cenușă, cam de aceeași grosime cu prima, bine pigmentată cu negru, amestecată cu mult cărbune, care acoperea, la această cotă, toată suprafața complexului de cult. Sub ea, sprijinindu-se cu baza pe fundul gropii, era un strat de cca. 0,40 m de pământ galben, prin structură și culoare foarte apropiat de pământul galben steril. Primul strat, începând de la bază, care înconjura zona centrală și ocupa în bună măsură fundul gropii, era format din pământ afânat de culoare negricioasă, pigmentat cu cărbune și pământ galben.

Un strat de pământ galben acoperea scheletul, succesiunea stratigrafică încheindu-se în partea superioară cu un strat de pământ cenușiu-gălbui.

Inventarul arheologic descoperit a fost compus din material ceramic fragmentar aparținând tuturor categoriilor documentate de-a lungul anilor în această așezare.

Decorul vaselor de uz comun, având ca element de bază brăul alveolat întrerupt de mici apucători cu o alveolă pe mijloc, este amplasat la partea superioară. La această regulă sunt însă și câteva excepții când de la baza apucătorii coboară pe corpul vasului într-o dispunere ușor oblică, fără a se ști când și cum se încheie, unul sau două capete de bandă alveolată, în acest din urmă caz asociindu-se și cu mici alveole amplasate pe margine, care se asociază însă și cu decorul compus numai din brâu orizontal.

Pe un fragment ceramic atipic, sub brâu orizontal cu apucătoare și alveolă pe mijloc apare și al doilea brâu orizontal alveolat. Aici trebuie să menționăm și două fragmente care par din același vas decorate cu capete de bandă alveolată pornind oblic din buză cu baza pe brâu orizontal sau pe apucătoarea amplasată pe brâu. L-am menționat deoarece în cazul cercetărilor de la Bucu *Pochină* care s-au desfășurat până în prezent pe o suprafață deloc neglijabilă, decorul cu bandă din buza vasului nu a mai fost întâlnit.

Pe două fragmente ceramice atipice brăul alveolat este așezat în *ghirlandă* iar alte două fragmente indică un decor format din mici alveole așezate în șir orizontal.

Fragmente dintr-un vas tronconic de dimensiuni reduse indică un decor format din patru mici apucători cu alveole pe mijloc, așezate diametral opus, din care s-au păstrat doar trei.

Din inventarul arheologic al complexului de cult face parte și un mic fragment ceramic lucrat din pastă grosolană cu cioburi pisate, ars oxidant, dintr-un vas de tip strecurătoare cu diametrul gurii redus și corp globular, al doilea dintr-un asemenea vas, primul fragment descoperit, provenind de la gura lobată a unui vas de tip strecurătoare cu corp globular, s-a aflat în inventarul unui bordei situat la mică distanță față de complexul de cult.

Dintr-o pastă de o calitate mai bună, folosind în compoziție cioburi pisate, au fost descoperite fragmente de vase bitronconice cu gura evazată și fragmente de străchini cu marginea arcuită spre interior, de culoare neagră sau gălbuie și lustruite.

În ceea ce privește decorul, unele fragmente de străchini sunt decorate cu caneluri oblice pe margine dar cele mai multe sunt fără decor. Situația se impune a fi subliniată deoarece în majoritatea complexelor arheologice hallstattiene cercetate procentul cel mai mare a fost deținut de fragmentele de străchini decorate. Și în ceea ce privește amplasamentul canelurilor apar mici excepții, pe un fragment sunt perpendiculare pe buza străchini iar pe altul coboară aproape vertical pe umărul vasului, amplasamentul din ambele situații fiind întâlnit destul de rar. Rar este și decorul sub forma a două proeminențe verticale trase din buza străchini coborând cca. 2 cm pe umăr.

Un fragment de vas de bitronconic, de culoare neagră, cu suprafața exterioară frumos lustruită este decorat, pe corp, începând cu baza gâtului de care era despărțit de un mic prag, cu caneluri verticale și mici proeminente conice, plasate tot la baza gâtului.

Câteva fragmente aparțin unor căni lucrate tot din pastă cu cioburi pisate, cu corpul bitronconic și o toartă supraînălțată, cu suprafețele de culoare neagră și lustruite. Un fragment de toartă, cu secțiunea dreptunghiulară, avea două orificii, probabil de la o operațiune de reparare.

Au mai fost descoperite și câteva fragmente de cești lucrate dintr-o pastă de calitate bună, având în compoziție nisip fin, de culoare neagră, cu un aspect foarte îngrijit.

Din inventarul acestui complex arheologic face parte și un fragment de fusaiolă tronconică din os, o unealtă din os de tip răzuitor de mici dimensiuni, un astragal perforat, două cute din piatră, un mic lustruitor dintr-o gresie de culoare roșietică-maronie și un fragment de lamă din silix.

A mai fost descoperită o cantitate destul de mare de chirpic, unele fragmente având o față netezită sau purtând impresiuni de nuiete, fragmente de vatră și de oase de animale.

În ceea ce privește fragmentele de vatră, subliniem faptul că este primul complex arheologic în care acestea au în structură bucăți destul de mari de lut ars ce par a proveni de la alte vetre ieșite, probabil, din uz.

Așezării din prima epocă a fierului îi mai aparțin câteva gropi menajere de formă tronconică.

Din inventarul acestora, predominant ceramic, mai face parte o fusaiolă bitronconică, din lut, o cute din piatră și o piesă din corn cu patru perforații, pe jumătate goală în interior. Primele două orificii, cu diametrul de 3 mm, sunt amplasate pe jumătatea goală, celelalte, cu diametre de 5 mm, au fost practicate pe jumătatea plină.

Cornul, aparținând categoriei ovi-caprine, a fost frumos lustruit și decorat la bază cu incizii sub formă de romburi înălțuite.

Așezarea getică (sec. IV-III a.Chr.)

B23 Se situează în apropierea marginii actuale a terasei și a fost distrus în bună măsură de un șanț modern care se înscrie paralel cu aceasta. Este un bordei de mici dimensiuni cu cuptor realizat prin cotlonire, destul de bine păstrat, amplasat la VNV. Vatra, de formă ovală, amenajată pe pat de fragmente ceramice, multe de la amfore, era ușor înclinată spre bordei și avea dimensiunile de cca. 1,35 x 1 m. Pe latura nordică și vestică s-au păstrat și resturi ale pereților cuptorului.

B24 era amplasat la N de bordeiul nr. 23, la o distanță de aprox. 22 m. Are formă rectangulară, orientarea NE-SV și dimensiunile laturilor de cca. 3,25 x 2 m. În interiorul bordeiului s-au descoperit resturile unei vetre. Podeaua, din pământ cenușiu-negricios, bătătorit, bine conservată, se situa la cota de -1,15 m, față de nivelul actual de călare.

Au mai fost descoperite și câteva gropi menajere de formă tronconică și dimensiuni, în general, reduse.

Inventarul descoperit în complexele arheologice a fost format din material ceramic fragmentar, chirpic, zgură, oase de animale.

Materialul ceramic se înscrie în categoriile și tipologia documentată în perioada 1990-2003.

Morminte sarmatice

M12 și M13. Au fost descoperite două morminte de inhumăție aparținând unor copii. Nu s-au păstrat decât puține oase craniene și fragmente de la oasele lungi, groapa lui M13, orientată N-S, conturându-se cu mai mare claritate (1,45 x 0,70 m).

În umplutura unui cuptor modern de ars cărămidă, relativ la distanță față de M12 și M13, au mai fost descoperite fragmente ale unui craniu de copil. M12, a avut ca inventar două vase de mici dimensiuni, unul dintre acestea păstrându-se mai bine. Ambele au formă bitronconică cu gura evazată și sunt lucrate din pastă grosolană cu cioburi pisate în compoziție.

Inventarul lui M13, a fost format dintr-o cană de formă bitronconică, lucrată tot din pastă grosolană, păstrată într-o stare precară de conservare.

Așezarea medieval timpurie

A fost descoperit un singur bordei al acestei așezări, deranjat în parte de gropi moderne. Cuptorul acestuia destul de bine păstrat, orientat NV-SE, era așezat pe latura nordică. Vatra, de formă ovală, avea diametrele de 1,60 x 1,40 m. S-au mai păstrat și resturi de la pereții cuptorului care se ridicau cu cca. 0,20 m față de nivelul vetrei.

Inventarul arheologic descoperit în locuință a fost sărac, cele câteva fragmente ceramice găsite au aparținut unor vase de uz comun decorate cu striuri orizontale și cu striuri în formă de val.

Așezarea medieval târzie

A fost descoperit și cercetat parțial un bordei situat tot pe marginea terasei. Materialul ceramic fragmentar descoperit se încadrează cronologic între sec. XVI-XVIII, satul Bucu fiind atestat documentar în sec. XVI.

Note:

1. A. Păunescu, E. Rența, *Contributions à la connaissance des habitats de la culture Coslogeni dans la Vallée de la Ialomița*, CCDJ 10, 1993, p. 193-197.
2. E. Rența, *Așezarea getică de la Bucu-Pochină (sec. IV-III a.Chr.) I*, Ialomița 4, 2003-2004, p. 137-184.
3. *idem*, *Necropola sarmatică de la Bucu, jud. Ialomița*, Ialomița 3, 2000, p. 39-57.
4. A. Păunescu, E. Rența, *Așezarea medieval timpurie de la Bucu, jud. Ialomița*, Arheologie Medievală 2, 1998, p. 51-77; E. Rența, *Așezarea medieval timpurie de la Bucu, jud. Ialomița (II)*, Arheologia Medievală 3, 2000, p. 11-36.
5. N. Conovici, Gh. Matei, *Stelnică-Grădiștea Mare, jud. Ialomița*, CCA 1983-1992, București, 1997, p. 101-104.
6. Inedit. Cercetări arheologice de suprafață E. Rența, R. Coman, Gh. Dobre, B. R.

Resumé:

Les recherches archéologiques du site Bucu – Pochină, département de Ialomița se sont déroulées en 2005, sur une surface de 225 m².

Les complexes archéologiques découvertes appartiennent à la culture Coslogeni de l'âge du bronze, de l'âge du fer, des siècles II-III et de l'époque médiévale.

Dans une fosse ménagère du fin de l'âge du bronze, on a découvert des fragments appartenant à un vase de culte confectionné d'argile ayant des matériaux végétaux en composition.

De l'habitat de la première époque du fer, on a fouillé une fosse de culte et quelques fosses ménagères.

Deux habitations du type hutte ont appartenu à l'habitat géatique (les IV-III siècles av. J.C.).

On a aussi découvert deux tombeaux sarmatiques d'inhumation, et deux huttes médiévales.

43. București**Punct: aleea Scroviștea, nr. 50-54, sector 1**

Cod sit: 179132.10

Autorizația de cercetare preventivă nr. 196/2005

Colectiv: Gheorghe Mănucu-Adameșteanu - responsabil, Cristina-Georgeta Alexandrescu, Florina Panait-Bîrzescu (MMB)

Cu prilejul construirii unei locuințe proprietate personală cu o suprafață de 225 m², pe un teren aflat în imediata vecinătate a lacului Grivița (malul sud-estic), situat în perimetrul sitului arheologic nr. 9 *Dămăroaia* - cod LMI 2004 B-I-m-B-17866.01-03, s-au desfășurat în perioada 03-13.06.2005 cercetări arheologice preventive. Obiectivul cercetărilor l-a constituit eliberarea de sarcină arheologică a terenului pe care va fi amplasată viitoarea construcție. Cercetările s-au materializat în patru secțiuni orientate E-V: respectiv S1, în vecinătatea malului sudic al Lacului Grivița (12,50 x 3 m), două secțiuni de 12,50 x 2 m (S2 și S3) și una de 12,50 x 2,50 m (S4). Secțiunile se succed de la N la S, cu un maror de 1,5 m între ele. Stratul vegetal până la cca. -0,25 m a fost înlăturat prin decapare mecanică.

Stațiunea Dămăroaia se desfășoară pe malul sud-estic al lacului Grivița, pe o terasă care prezintă o ușoară pantă spre malul lacului¹. Punctul pentru care s-a solicitat descărcare arheologică se află spre marginea vestică a sitului *Dămăroaia*, unde alături de materiale preistorice, s-au mai descoperit mărturii ale locuirii din epoca Latène (sec. II-I a.Chr.) și din sec. VI, respectiv XVIII. În aceeași zonă a funcționat în anii '80 o bază sportivă, din care se mai păstrează la suprafața solului urme vizibile, mai ales în jumătatea terenului dinspre Aleea Scroviștea (dale de beton și amenajări aparținând unor grupuri sanitare). Construirea acesteia a afectat semnificativ stratigrafia sitului.

Stratigrafia generală

Descrierea situației stratigrafice este următoarea: stratul vegetal, cu o grosime ce variază între 0,07-0,30 m; stratul de umplutură adus din altă parte pentru nivelarea pantei, constând din dărâmatură modernă (cărămizi, blocuri de zidărie, mortar), care a antrenat materiale arheologice din straturile anterioare, cu o grosime ce variază între 0,50-0,80 m; stratul de pământ cafeniu în care au apărut materiale arheologice este foarte deranjat de stratul de umplutură modernă, neputându-i-se delimita grosimea; stratul de amestec între pământul negru cafeniu și lutul galben, steril din punct de vedere arheologic, cu o grosime de cca. 0,45 m (între -0,60 -1 m), în care materialele arheologice apar sporadic; nivelul de lut galben, compact; „solul viu”, în care nu s-a găsit material arheologic, apare în medie de la cca. -0,90 m. Adâncimea de săpare atinsă a fost de -0,90 -1,30 m.

Materialul arheologic (ceramică) atestă o locuire din epoca bronzului - aparținând respectiv culturilor Glină și Tei². Nu a fost identificat nici un complex care să aparțină acestei perioade. Materialul ceramic atribuibil epocii bronzului nu prezintă nici una din caracteristicile care ar permite încadrarea culturală sigură. Ca urmare este posibilă numai o încadrare largă, bazată pe factura categoriilor ceramice (pastă, aspectul suprafețelor și ardere). Pasta conține mult nisip cu granulație mare, dar adesea și numeroase cioburi pisate; suprafața fragmentelor este poroasă, uneori are un slip foarte subțire. Pe baza acestor observații și ținând cont de locul descoperirii în aria culturii Tei, încadrarea cea mai probabilă ar fi în fazele clasice ale culturii Tei (Tei II sau mai probabil Tei III).

Pe suprafața secțiunilor au fost surprinse cinci complexe de locuire (două locuințe și trei vetre) aparținând celei de-a doua epoci a fierului (sec. II-I a.Chr.).

În S2, c. 3, la -0,70 m, s-a remarcat umplutura cu dărâmatură modernă deja menționată. Izolat apar bucăți din tablă de fier, precum și fragmente ceramice smălțuite, care, pe baza decorului, pot fi atribuite sec. XVIII.

Din secțiunile S1, 2 și 3 au fost recoltate bucăți de lipitură arsă provenite, cel mai probabil, de la pereții unor locuințe construite pe împletitură de nuiele. Bucățile de lipitură păstrează amprente materialului lemnos. Unele dintre acestea au păstrat o suprafață lisă, muruită, mai ales cele recoltate din S3, pe care se observă urmele unui posibil decor incizat. În compoziția lipiturii a fost observată lipsa urmelor de materii vegetale (pleavă, paie) ceea ce a permis emiterea ipotezei identificării fragmentelor ca provenind de la o vatră decorată³.

Locuința L1 (S.1, c. 2–4) s-a conturat în grund aprox. la limita dintre c. 2 și 3 și continuându-se în c. 3 și 4. Groapa a fost înregistrată în grund la adâncimea -0,93 m față de nivelul actual de călcare. Nivelul de săpare antic nu a fost surprins datorită umpluturii din perioada contemporană care a perturbat depunerile. Atât cât s-a putut observa, groapa a fost săpată din partea superioară a stratului de pământ negru cafeniu, pe care îl traversează și pătrunde în lutul galben. Diametrul maxim al gropii, de formă aprox. circulară, măsurat pe profilul de S, are 1,60 x 2,67 m pe suprafața secțiunii. Locuința L.1 este înconjurată de gropițe de par (sesizate în număr de 8, cu un diametru de cca. 7 cm).

Depunerea din L.1 era densă, constând dintr-un pământ cenușiu-albăstriu, cu aspect mazăros. Conține bucăți de lipitură și cărbune de lemn de cca. 2 x 3 cm.

Inventarul L1

În c.4, pe fundul gropii (la -1,02 -1,14 m) au apărut mai multe grupări de vase, fragmente ceramice de mari dimensiuni, precum și 4 bucăți de crustă de vatră purtând urma unui șnur imprimat. În locuința L1 au apărut asociate mai multe forme ceramice tipice lucrate de mână și la roata olarului și s-au observat diferite tipuri de pastă: cupe și picioare de fructiere lucrate la roată (pastă cenușie) și cu mână (pastă cenușie și neagră lustruită); pereți de la vase lucrate cu mâna (pastă neagră lustruită); pereți și funduri de vase lucrate cu mâna, cu suprafața tratată cu barbotină (pastă cărămizie); un bol nedecorat, lucrat la roată (pastă neagră fină); mai multe funduri inelare provenind de la vase lucrate la roată (pastă cenușie și neagră); un mic fragment de strecurătoare lucrată la roată (pastă cenușie).

Cuptorul C1 (S1, c. 2) s-a conturat la cca. 0,40 m V de L1. Vatra cuptorului a fost surprinsă la -0,77 m. La acest nivel au fost vizibile laturile de N și V (peretele cu o grosime de 4-5 cm). Diametrul exterior al vetrei - de la profilul sudic (în care se continuă) - este de 0,88 m. Spre SE s-a sesizat și gura cuptorului (L=0,30 m, l=0,36 m). Cuptorul C1 a fost secționat pe un ax orientat NV-SE (lung de 1,80 m). Din pereții cuptorului s-au mai păstrat doar mici fragmente, pe laturile de N și V, cu o grosime de 4-5 cm. La secționarea C1 s-a constatat o grosime a crustei de 2 cm. Crusta consta dintr-un amestec de lut cu pietricele, nisip și cioburi pisate. Lutuala a fost așezată pe un strat de nisip, direct pe nivelul antic de călcare. Pământul ars la roșu de sub vatră are o grosime de maxim 0,04 m. Umplutura consta dintr-un pământ negru, cu cărbuni (cca. 0,03 m). Deasupra crustei, pe o grosime de 0,15 m, s-a sesizat un pământ amestecat, negru, și lut galben nisipos, cu pigmentație intensă de cărbune de lemn și bucăți mici de lipitură arsă.

Ca inventar care poate fi legat de cuptorul C1, menționăm două cuie din fier puternic oxidate și trei fragmente de lut ars care pot aparține unor greutăți/căței de vatră. Datarea în sec. II-I a.Chr. se face pe bază stratigrafică raportându-ne la locuința L1.

Cuptorul C2 (S2, c. 4), cu o formă aproape semicirculară, s-a conturat în grund la -0,61 m față de nivelul actual de călcare. Cuptorul intra în profilul de N. În grund C2 are o lungime de maxim 0,77 m și lățimea până la profil de 0,40-0,56 m. La demontarea matorului dinspre S1, cuptorul s-a conturat la -0,90 m, cu o formă ovală alungită. Diametrul maxim (1,52 m) a apărut în jumătatea de NV, la -0,92 m. Gura cuptorului se găsea către NNE. C2 avea o umplutură lutoasă, de culoare cenușiu închis, pigmentată cu cărbune și bucăți de cărbune ars (3 x 3 cm). Axul de secționare al C2 a fost orientat NNE-SSV. Din interiorul cuptorului au fost recoltate un fragment ceramic lucrat de mână precum și unul lucrat la roată, databile în sec. II-I a.Chr.

Între cuptorul C2 și locuința L1 nu s-a observat, la demontarea matorului dintre S1 și S2, nici o legătură stratigrafică.

Cuptorul C3 (S2, în jumătatea sudică a c. c3) a fost înregistrat la -0,73 m față de nivelul actual de călcare. Acest al treilea cuptor este de formă semicirculară, de mici dimensiuni (în momentul surprinderii): diametrul gurii (deschise spre S) 0,33 m (la interior) respectiv 0,44 m (la exterior). La V de C3 s-a observat la -0,73 m o depunere de culoare neagră, cu pigmentație de cărbune, continuată în c. 4, pe lângă profilul sudic. La -1,01 m față de nivelul actual de călcare, dimensiunile cuptorului sunt 0,70 m (pe N-S) și 0,54 m (E-V). Umplutura C3 este de culoare închisă, cu aspect lutos și pigmentație de cărbune și lipitură. C3 a fost secționat pe axul N-S. S-a golit mai întâi jumătatea dinspre V. S-au degajat mai multe bucăți făcute de lipitură, de culoare gălbui-albicioasă, având laturi regulate și colțuri rotunjite. Acestea umpleau practic cavitatea lui C3. Vatra este alveolată, foarte intens arsă, cu suprafața extrem de dură. În centru, alveolarea are o adâncime de 0,10 m.

În jumătatea dinspre E a lui C3 s-a găsit un fragment de crustă cu decor incizat, care suprapunea un perete de chiup cărămiziu lucrat cu mâna. Spre fundul vetrei a apărut o concentrație de cărbune de lemn (20 x 8 cm). Grosimea crustei cuptorului C3 este de 3 cm. Crusta are o culoare albicioasă, o consistență dură, sesizându-se în compoziție pietricele și nisip. Pământul ars de dedesubt atinge maxim 5 cm grosime.

Locuința L2 (S3, c. 3-4)

Groapa (care intră în profilul de N al S3) a fost înregistrată la adâncimea -0,73 m față de nivelul actual de călcare. Nu a fost surprins nivelul de săpare antic. Groapa a fost săpată din partea superioară a stratului de pământ negru cafeniu, pe care îl traversează și pătrunde în lutul galben. Se observă gropițe de par, asemănătoare celor din L1. Jumătatea de N a gropii a fost sesizată în S2 (la V de cuptorul C3). Diametrul gropii are următoarele dimensiuni 1,45 x 2,20 m: pe profilul de N s-a surprins o dimensiune de 1,45 m, pe suprafața secțiunii S3 groapa a fost surprinsă pe 0,70 m, pe suprafața secțiunii S2, pe 0,80-0,90 m, la care se adaugă 1,50 m (matorul dintre S2 și S3). Fundul gropii este la -1,15 m față de nivelul actual de călcare.

Depunerea din locuința L2 era densă, pământ cenușiu-albăstriu, cu aspect mazăros, puternic pigmentată cu cărbune și lipitură arsă. Conține bucăți de lipitură de dimensiuni mari (9 x 10 cm; unele bucăți cu suprafața lină, au linii incizate), oase de animal și bucăți de cărbune de lemn de cca. 2 x 3 cm. Materialul ceramic din L2 constă din fragmente de mici dimensiuni (7-10 cm), provenind de la vase lucrate de mână și

la roată. S-au observat diferite tipuri de pastă (similare celor descrise pentru materialul din locuința L1).

Cele cinci complexe de epocă Latene cercetate: două locuințe adâncite – L. 1 și L. 2, și 3 cuptoare cel mai probabil de uz menajer – C1, C2, C3, indică situarea cercetării în interiorul unei așezări deschise.

Cuptorul C2 aparține locuinței L1, iar C3 ține de locuința L2. Amenajarea lor s-a făcut prin săpare în banchete special păstrate în lutul galben, în care au fost adâncite cele două locuințe.

Caracteristicile materialului ceramic - categorii de pastă și de forme ceramice permit datarea descoperirilor din punctul situat pe *Aleea Scroviștea nr. 50-54* de pe malul sud-estic al Lacului Grivița, în perioada cuprinsă între a doua jumătate a sec. II și prima jumătate a sec. I a.Chr.

Bune analogii atât pentru complexe, cât și pentru ceramică, se găsesc în așezările Latene atribuite culturii geto-dacice clasice cercetate la București - Cățelu Nou și Militari – Câmpul lui Boja, Cârломănești, Vlădiceasca⁴. Vetre ornamentate cu impresiuni de șnur asemănătoare fragmentelor pe care le-am menționat mai sus, au fost descoperite la București (săpăturile din 1953 de pe dealul Mihai Vodă/Arhivele Statului) și Popești (jud. Ilfov). O concentrare deosebită a fost semnalată prin investigațiile recente de la Cârломănești (com. Vernești, jud. Buzău)⁵.

Planșa 12

Note:

1. Primele cercetări arheologice efectuate în stațiunea Dămăroaia au avut loc în anii 1930-31 și au pus în evidență descoperiri de epoca bronzului, precum și morminte de incinerare de epocă Latene - D. V. Rosetti, *La station "Dămăroaia"*, MMB 2, 1935, p. 61-64; M. Turcu, *Geto-dacii din Câmpia Munteniei*, București, 1979.

2. Identificarea materialului îi aparține Nonei Palincaș (IAB).

3. Ipoteza îi aparține Despinei Măgureanu (IAB). Aceleiași colege i se datorează analiza primară a materialului ceramic Latene.

4. V. Leahu, *Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou*. CAB (MMB) 2, 1965, p. 11-75. – V. Zirra, Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe Câmpul Boja - Militari*, CA (MMB) 1, 1963, p. 49-76; G. Trohani, *Săpăturile din așezarea geto-dacă de la Vlădiceasca*. CA 2, 1976, p. 87-134; I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania*, București, 1969.

5. București: S. Morintz, D.V. Rosetti, *Din cele mai vechi timpuri și pînă la formarea Bucureștilor*, în: I. Ionașcu (red.), *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 1959, p. 9-47, în special p. 29-30 cu fig. 10; Popești, R. Vulpe, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1966, p.32; *Cârломănești*, CCA 2004, p. 107-109.

Abstract:

During the rescue excavations in the archaeological site of "Dămăroaia" (north-western part of Bucharest) have been emphasized two dwellings and three fireplaces, dating from the Latene-period (second half of the 2nd- first half of the 1st cent. BC). Significant finds are some fragments of decorated fireplaces. The settlement was built on the terrace of the Grivița-lake. The site was strongly disturbed by a modern sport-hall. There have been also found some pottery fragments dated to the Middle Bronze Age (cultures Glina and

Tei) and further items from the 18th century, all of them without a certain context.

44. București

Punct: Băneasa - Lac

Cod sit: 179132.13

Autorizația de cercetare preventivă nr. 14/2005

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Cătălin Bojică (MMB), Andrei Măgureanu, Despina Măgureanu, Cristian Ștefan (IAB)

Obiectivul cercetării l-a constituit eliberarea de sarcină arheologică pentru un teren cu suprafața de 680 m², împărțit în trei loturi (proprietari Angelușiu Petru, Ghițulescu George, Viehmann Radu), pe care urmează a fi ridicate trei locuințe proprietate personală.

Zona cercetată se află în imediata vecinătate a malului sudic al lacului Băneasa, pe o terasă ce prezintă o ușoară pantă spre lac. Dimensiunile și orientarea N-S a casei (C1) și a celor 10 secțiuni trasate (SI - X), au fost impuse de destinația și configurația terenului.

Secțiunile au avut dimensiunile de 2,50 x 20 m (9 secțiuni); 2 x 20 m (1 secțiune), iar caseta de 5,10 x 3,80 m.

Stratul vegetal până la cca. -0,25 m a fost înlăturat prin decapare mecanică.

Stratigrafia generală este următoarea:

- solul vegetal, cu o grosime ce variază între 0,07-0,25 m;
- stratul de pământ negru cafeniu, compact, gros de cca. 0,40 m, în care au apărut materialele arheologice (între -0,20 -0,60 m). Acestea sunt mai numeroase în partea superioară a depunerii;
- stratul de amestec între pământul negru cafeniu și lutul galben, steril din punct de vedere arheologic, cu o grosime de cca. 0,45 m (între -0,60 -1 m), în care mai apar sporadic fragmente ceramice;
- nivelul de lut galben, compact, - „solul viu” steril arheologic, apare în medie de la cca. -0,90 m.

Adâncimea maximă de săpare atinsă a fost de -1,10 - 1,50 m.

Pe suprafața cercetată au fost surprinse trei complexe de locuire, toate în S. 10, precum și un numeros material ceramic recoltat din stratul cu depuneri arheologice. Pe baza acestuia s-a constatat că locuirea poate fi atribuită în special epocii bronzului - cultura Glina. Au mai fost descoperite materiale ce pot fi atribuite epocii Latene și sec. XX.

De asemenea, au fost recoltate bucăți de lipitură arsă provenite, cel mai probabil, de la pereții unor locuințe construite pe împletură de nuiele. Deși sunt de mici dimensiuni, bucățile de lipitură păstrează amprente ale materialului lemnos cu diametrul cuprins între 0,7 cm și 3 cm.

Unele dintre acestea au păstrat o suprafață lisă. În compoziția lipiturii exceptând nisipul fin, nu au fost observate urme de materii vegetale (pleavă, paie).

Epoca Bronzului

Descoperirile din epoca bronzului sunt cele mai bine reprezentate în suprafețele cercetate.

Cpl. 1 - groapa a fost înregistrată la adâncimea -0,30 m, dar nu a fost surprins nivelul de săpare antic. Groapa a fost săpată din partea superioară a stratului de pământ negru cafeniu, pe care îl traversează și pătrunde în lutul galben.

Diametrul maxim al gropii măsurat pe profilul de NE are 1,60 m. Umplutura era densă, ușor mai închisă ca nuanță față de pământul negru cafeniu. Conținea bucăți de cărbune de lemn de cca. 2 x 4/6 cm.

Inventar: fragmente din gura unui vas întregibil, buză, gât și umăr, spart pe loc, culoare cărămizie (d gurii=35 cm, d minim păstrat=27,2 cm). Vasul avea gura către S. Sub acesta au apărut bucăți de cărbune de lemn și buza unui vas cenușiu decorat cu „găuri-buton”; buză vas cu decor cu gaură-buton și brâu alveolat făcut cu unghia în pasta crudă de la stânga la dreapta (d gurii=21,4 cm); fragment dintr-o cană, din care s-a păstrat buza și urma torții pe umărul vasului, (d gurii=22 cm); fragment din fundul unui vas (d=7,6 cm); buză de vas cu gaură-buton (d gurii=31 cm); la -0,62 m se găsea un astragal ars.

În afara complexului descris mai sus, în suprafața cercetată au fost recoltate numeroase fragmente ceramice.

Acestea sunt dintr-o pastă uniformă, la care diferă cantitatea degresantului adăugat. Au fost observate în pastă nisip, pietricele, separat sau în combinație și cioburi pisate. Omogenitatea pastei este dată și de mărimea granulelor degresanților. Arderea vaselor a fost neuniformă, atât oxidantă cât și reducătoare, culoarea variind de la cărămiziu, la diverse nuanțe de ocru și cenușiu.

Ca elemente de decor au fost înregistrate următoarele: brâu alveolat în relief¹; buton cilindric aplatizat; decor realizat cu măturica - maniera *Besenstrich*; „găurile-buton” realizate prin impresiune dinspre interiorul vasului; impresiuni făcute cu unghia, dispuse vertical sau ușor oblice²; mici proeminențe alungite, conice în secțiune

Nu a putut fi reconstituită integral forma nici unui vas. Din materialul tipic recoltat din secțiuni menționăm: torți în bandă; fragmente din mai multe roți miniaturale din lut, cu diametre probabile variind între 6,7 și 7,5 cm și 2 cm grosime. Pe una dintre fețele unei piese au fost incizate o serie de linii oblice.

Deși materialul descoperit este extrem de fragmentar se pot face câteva trimiteri la descoperiri asemănătoare.

Pentru un fragment dintr-un vas de dimensiuni medii, cu buza decorată cu creștături făcute prin impresiune cu unghia o bună analogie apare în stațiunea de la București – Roșu³.

Torți în bandă au fost găsite în jurul Bucureștiului în stațiunea eponimă⁴, la Glina - Cantina Fermei⁵, București – Roșu⁶, precum și în stațiunea de la Braneț⁷, jud. Olt.

Rotițe din lut ars sunt menționate la Glina⁸ și la Braneț⁹.

Pentru decorul caracteristic ceramicii de tip Glina, „găurile-buton” realizate prin impresiune dinspre interiorul vasului, menționăm doar descoperirile din stațiunea de la Glina¹⁰.

Epoca Latène

Cpl. 2 a fost înregistrat la adâncimea -0,25 -0,30 m, în SX, acesta fiind și nivelul de săpare antic. Groapa a fost săpată din partea superioară a stratului de pământ negru cafeniu, pe care îl traversează și pătrunde în lutul galben. Pentru cercetare, groapa a fost secționată. Dimensiuni: la adâncimea de surprindere lungimea pe profilul de SV atinge cca. 4,50 m. În grund s-a conturat clar la -0,90 -1 m, La această adâncime dimensiunile s-au redus la 4,10 x 1,10 m. Fundul drept, se găsește la -1,20 m și are o lungime de cca. 3,50 m. Umplutura consta în pământ negru, afânat, pigmentat cu bucăți mici de cărbune de lemn, sub 1 cm.

Inventar: materialul tipic recoltat din Cpl. 2 se compune din: buză de vas cu „gaură-buton” sub buză, (d=16,6 cm). Prezența acestui fragment tipic în groapă, ca și a altor

fragmente mărunte atribuite culturii Glina, se datorează antrenării acestora la săparea și umplerea acestui complex de locuire; buză de oală cu pereții drepți, pastă cărămizie, omogenă, arsă uniform, degresant: nisip; buză de borcan, ușor invazată, cu brâu alveolat (d gurii=12,6 cm), pastă cărămizie, omogenă, arsă neuniform, degresant: nisip, cioburi pisate; buză de vas cu pereții drepți, păstrează sub buză brâul alveolat în relief (d gurii =14 cm), pastă cărămizie, omogenă, arsă uniform, degresanți: nisip și cioburi pisate; buză și perete de vas deschis cu gaură de reparație?/de suspendare?, pastă neagră-cenușie în spărtură, omogenă, arsă uniform, degresant: nisip cu granulație mare, (d=18,6 cm); vas borcan, dimensiuni medii, buză și perete cu o apucătoare, pastă cărămizie la exterior, neagră în spărtură, omogenă, arsă neuniform, degresant - nisip cu granulație mare; apucătoare semi-circulară fragmentară, pastă cărămizie, omogenă, arsă neuniform, degresant: nisip; fund de vas, pastă cărămizie la exterior, neagră în spărtură, omogenă, arsă neuniform, degresant: nisip cu granulație mare, suprafața finisată îngrijit, (d=12,6 cm); fragment de creuzet, pastă cărămizie la exterior, neagră în spărtură, omogenă, arsă neuniform, degresant: nisip cu granulație mare, (d=3,6 cm); fragment de perete de amforă de Chios¹¹, pastă fină, cărămizie.

Dimensiunile gropii și forma dreaptă a fundului, fac probabilă ipoteza că acest complex de locuire ar fi o locuință. Fragmentul de amforă de Chios, apărut în sfertul de N al gropii asigură practic datarea complexului în sec. IV a.Chr.

Sec. XX

Cas. 1 - pe această suprafață a apărut doar ceramică smălțuită, fragmentară, care datează de la începutul sec. XX.

Zona a suferit numeroase intervenții în perioada contemporană, la începutul cercetării înregistrându-se un strat masiv de pietriș adus pentru nivelare.

Epocă necunoscută

Cpl. 3 - groapă (din S10) care la adâncimea de cca. -0,70 - 0,80 m, are lungimea pe profilul de NE de cca. 1,10 x 0,30 m în grund. Umplutura este formată din pământ negru, afânat pigmentat cu bucăți mici de cărbune de lemn, sub 1 cm și de lipitură arsă. Drept inventar, au fost adunate fragmente foarte mici de oase și de ceramică care nu permit o atribuire culturală.

Planșa 13

Note:

1. Constantiniu, Panait 1963, p. 325, Planșa XIII/10, 14.
2. Nestor, 1927 - 1932, p. 249, fig. 14/24.
3. Constantiniu, Panait 1963, p. 318, Planșa VIII/7.
4. Nestor 1927 - 1932, p. 243, fig. 10/14.
5. Chirică, Popovici - Baltă 1973, p. 359, fig. 4/7.
6. Constantiniu, Panait 1963, p. 321, Planșa XI/13.
7. Ulanici 1975, p. 65, fig. 16/1.
8. Nestor 1927 - 1932, p. 251, fig. 15/12.
9. Ulanici 1981, p. 23, fig. 3/4, 5, 6.
10. Nestor, 1927 - 1932, p. 249, fig. 14/2, 9, 25, 26.
11. Fragment determinat de d-na dr. Mihaela Mănuclu Adameșteanu.

Bibliografie:

- V. Chirică, R. Popovici - Baltă, *Cercetări arheologice de suprafață la sud de București*, MCA 10, 1973, p. 353-365.
Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, *O așezare din epoca bronzului la Roșu*, CAB (MMB) 1, 1963, p. 301-338.
I. Nestor, *Fouilles de Glina, Dacia* 3-4, 1927-1932, p. 226-252.

A. Ulanici, *Săpăturile de la Branet, jud. Olt*, CA 1, 1975, p. 45-76

Idem, Cercetările arheologice din anul 1979 de la Branet, jud. Olt, CA 4, 1981, p. 20-29.

Abstract:

Bronze Age and Latène complexes were discovered by archaeological excavation from Băneasa - Lac.

The archaeological materials from the Bronze Age are spread in the entire researched area, but only one complex was discovered. It is about a garbage-pit (fragments of pots, animal bones). All the material belongs to Glina culture.

From Latène epoch there is one complex. The size and the shape sustain the supposition that could be a structure, probably a house. Between the characteristic decorated shards was discovered also an amphora fragment from Chios, well dated in the 4th century BC

45. București

Punct: Militari-Câmpul Boja

Cod sit: 179132.29

Autorizația de cercetare sistematică nr. 33/2005

Colectiv: Mircea Negru – responsabil, Rodica Ursu (USH București), Cristian Schuster, Alexandra Comșa, Alexandru Morintz, Cătălina Semuc (IAB), Eugen Silviu Teodor Alexandru Bădescu (MNIR)

Sectorul B

Cristian F. Schuster, Mircea Negru, Eugen Silviu Teodor, Alexandra Comșa, Alexandru Morintz, Cătălina Semuc, Alexandru Bădescu

Pe promontoriul nordic al platoului, în sectorul B al sitului, unde se concentrează vestigiile preistorice, au fost trasate 19 secțiuni și 3 casete cu o suprafață totală de 1305,50 m².

Stratigrafia suprafeței cercetate este următoarea: 0 - 0,30/0,36 m - strat de pământ de culoare cenușiu-castanie (vegetal), în componența căruia intrau atât resturi de la construcții (cărâte anterior, adică în anii '80 ai sec. XX, când a fost amenajat Lacul Dâmbovița), altele menajere, dar și pământ cu materiale arheologice (adus pentru umplutură din apropiere); -0,30/0,36 m -0,45/0,55 m - strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă (sec. VI-VII p.Chr, sec. II-III p.Chr, hallstatt, bronz timpuriu și mijlociu), bulversat deseori, mai ales în zona din apropierea marginii lacului, de intervenții moderne; -0,45/0,55 m -0,70/0,78 m - strat de pământ de culoare cenușiu-castanie (bronz timpuriu); -0,70/0,78 m - 0,85/1,37 m - strat de pământ de culoare castanie (steril arheologic).

Săpăturile arheologice întreprinse în sectorul B s-au încheiat cu cercetarea unui număr de 18 complexe arheologice, dintre care 4 locuințe, o anexă, 3 cuptoare de pâine și 10 gropi. Dintre locuințe una era din bronzul timpuriu (cultura Glina), una din bronzul mijlociu (cultura Tei, faza a III-a), una din sec. VI-VII p.Chr, o locuință și o anexă din sec. XIX. Din cele zece gropi, patru erau din epoca bronzului, una din perioada hallstattiană, două din La Tène, una din sec. II-III p.Chr și una din sec. XIX. La acestea se adaugă un complex din sec. VI-VII, ce cuprinde trei cuptoare de pâine și groapa aferentă.

Neolitic

În S99, c. 6, la adâncimea de 0,81 m au fost identificate câteva fragmente ceramice, datate în neolitic și atribuite culturii Boian.

Epoca bronzului. Cultura Glina

Complexele se înscriu în categoria celor tipice culturii¹. Ceramica a fost descoperită în general în stratul de cultură, dar și în complexe (locuințe și gropi). Culturii Glina îi aparțin vase, care, în funcție de pastă și funcționalitate, pot fi împărțite în trei categorii: ceramica din pastă grosieră (vase de mari dimensiuni, oale), semigrosieră (oale) și semifină (căni, străchini). Primele două categorii sunt decorate cu clasicile găuri butoni, brăuri aplicate, pastile etc. Ceramica se înscrie în tipurile cunoscute ale culturii, identificate anterior la Militari-Câmpul Boja² și în general pe teritoriul orașului București. Dintre vasele de dimensiuni mai mari amintim cele care aparțin recipientelor sac, borcan, globulare, amfore. Ceramica de mai mici dimensiuni este reprezentată de castroane, străchini, căni.

Cultura Tei

Ceramica culturii Tei (din strat și complexe), aparținând atât fazei I cât și celei a III-a, prezintă drept decor motive geometrice incizate în tehnica împunsăturilor succesive (*Stichkanaltechnik*) umplute cu pastă albă făinoasă, striuri realizate cu măturica (*Besenstrich*) și brăul alveolat. Dintre primele tipuri de decor amintim liniile, meandrele, romburile, triunghiurile, șirul de „S”-uri. Formele pentru pasta grosieră sunt vasele mai mari (sac, bombate), iar pentru pasta fină castroanele, cămile și, mai ales, ceștile. Ele au bune analogii în cadrul descoperirilor precedente din acest sit, cât și ariei Tei în general³.

Unele fragmente de ceramică fină nu permite a vorbi și de prezența fazei IV a culturii în acest sector al sitului (ceștile cu torți supraînălțate, castroanele cu torți orizontale).

Hallstatt

Sporadic, în unele secțiuni și într-o groapă au apărut și câteva fragmente de vase ceramice din Hallstatt. Acestea provin de la vase de dimensiuni reduse. [Cristian F. Schuster] La Tène

Acestei perioade îi aparțin două gropi (Gr.73 și Gr.76), precum și o serie de materiale arheologice descoperite în nivelul de cultură din diferite secțiuni.

Sec. IV a.Chr

În S98, c. 2, la -0,76 m a fost găsit un fragment dintr-un vas modelat la roată din pastă fină cenușie închisă. Toarta aplicată orizontal deasupra diametrului maxim are analogii la Mărgăritești (jud. Olt)⁴.

Sec. III-II a.Chr

În aceeași perioadă pot fi încadrate și numeroasele fragmente de vase modelate cu mâna din pastă grosieră de culoare cărămizie, ce conțin fragmente ceramice pisate ca degresanți. Acestea sunt de formă cilindrică cu pereții ușor arcuiți la interior sau tronconică. Ele sunt decorate cu câte un brău alveolat dispus pe umăr, butoni mici dreptunghiulari cu două proeminențe sau cu butoni dreptunghiulari de mari dimensiuni.

Sec. II-III p.Chr

Din această perioadă a fost descoperită o singură groapă ce conținea doar fragmente ceramice și de lut ars. Vasele ceramice cu mâna din pastă grosieră de culoare cărămizie ce conține fragmente ceramice pisate sunt reprezentate prin fragmente din partea mijlocie, respectiv din baza unor oale. Ceramica modelată la roată din pastă fină de culoare cenușie,

acoperită uneori cu slip negricios, cuprinde fragmente din partea mijlocie a unor oale de dimensiuni mijlocii. [Mircea Negru]

Sec. VI-VII

Un complex remarcabil a fost micul cuptor metalurgic, de plan rotund, cu diametrul interior de 39 cm, cu secțiune tronconică și bază rontunjită, cu un diametru la gură – dedus – de nu mai mult de 25 cm și cu înălțimea prezumată de 50 cm. Spre SV a fost surprinsă o groapă de acces, fără a putea fi delimitată și o gură de alimentare; pe aici, foarte probabil, se asigura tirajul, fie printr-o gură, fie prin țevi de ceramică (nu a fost recuperat însă nici un fragment). Groapa avea foarte probabil și rolul de acces al meșterului, până deasupra cuptorului. Pereții instalației au fost scobiți în lut nativ, fiind apoi depuși o lipitură foarte groasă, compusă din cocoloașe de lut relativ mari (10 x 5 cm în diagonale, ca măsură medie) amestecate cu panouri ceramice; „vatra” era amenajată dintr-o jumătate întreagă de vas ceramic, spartă longitudinal și așezată culcat. Deși tipul de construcție și grosimea foarte mare a pereților – mărturisind preocuparea pentru realizarea unor temperaturi înalte – ne asigură că *singura posibilă utilizare* era cea metalurgică, în interior nu au putut fi identificate *nici un fel de resturi metalice*. Presupunem că acest cuptor miniatural nu servea extragerii primare de metal, din minereu, ci prelucrării secundare, care necesită temperaturi mari, și că metalul, pentru a nu fi risipit, era topit în creuzete. Există analogii, pentru astfel de instalații, la Șirna și Budureasca.

Ca observație generală, atât frecvența mare a cuptoarelor de pâine (trei la număr), cât prezența cuptorului metalurgic, ne indică faptul că ne aflăm într-o margine de așezare, respectiv cea de E. Structura tehnologică a ceramicii recuperate, fie prin exclusivitatea ceramicii modelate manual, fie prin dominația ei coplesitoare, conduce, prin coroborarea datelor cu rapoartele din 2001 și 2002, la ideea că așezarea de la Militari a evoluat prin „rostogolire”, din amonte în aval, cele mai timpurii complexe (mijlocul sau al treilea sfert al veacului V) concentrându-se în zona de V, iar cele mai târzii în zona de E (puncte între care se află o distanță de cca. 500 de m). Asupra datării complexelor din 2005 nu se pot face afirmații peremptorii. Noi considerăm că ele ar putea data la limita sec. VI și VII. [Eugen Silviu Teodor]

Sectorul C

Mircea Negru, Cristian Schuster, Eugen Silviu Teodor, Alexandru Bădescu, Rodica Ursu

În sectorul C aflat în partea de E a sitului, unde se află și rezervația arheologică, au fost trasate un număr de 10 secțiuni, cu o suprafață totală de 240 m².

Stratigrafia a fost următoarea: 0 -0,20 m – strat de pământ cenușiu deschis (vegetal); -0,21 -0,40 m – strat de pământ cenușiu-negricios cu chirpic și fragmente ceramice din sec. II-IV p.Chr.; -0,41 -0,75 m – strat de pământ castaniu cenușiu cu vestigii din epoca bronzului; -0,75 -0,95 m – strat de pământ castaniu steril arheologic.

În cadrul secțiunilor au fost cercetate un număr de 12 de complexe arheologice, dintre care cinci locuințe, o anexă, cinci de gropi și un cuptor de pâine. Dintre cele cinci locuințe, două datează din sec. II-III p.Chr (LS1, LS2), una din sec. III p.Chr (B41), una din sec. IV p.Chr (B. 39) și una din sec. VI-VII (B40). La acestea se adaugă o anexă din sec. II-III p.Chr, o groapă din epoca bronzului și trei gropi din sec. II-III p.Chr.

Menționăm, de asemenea, descoperirea unui cuptor de pâine cu groapa aferentă, amenajate în sec. VI-VII.

La Tène

În stratul de cultură din unele secțiuni au fost descoperite câteva fragmente de vase ceramice modelate cu mâna care aparțin La Tène-ului getic. Prin formele de vase și decorul folosit, aceste vase pot fi datate în sec. II-I a.Chr.

Sec. II-III și IV p.Chr

În anul 2005 au fost identificate și cercetate primele două locuințe de suprafață (numite LS1, respectiv LS2), din așezarea de tip Militari-Chilia a acestui sit. Ele sunt de formă aprox. dreptunghiulară și au podeaua adâncită cu 5 până la 12 cm față de nivelul antic de călcare. Unele gropi de mici dimensiuni (cu diametrele cuprinse între 25 și 36 cm) par a indica sistemul susținerii pe stâlpi din lemn adânciți în pământ în cazul locuinței LS2. În locuința LS1 au fost descoperite cantități importante de pământ ars la roșu, care sunt indiciile unui incendiu puternic, în urma căruia locuința nu a mai fost utilizată. Ambele locuințe de suprafață au avut un inventar arheologic foarte sărac. El constă în fragmente de vase ceramice modelate cu mâna sau la roată, specifice sec. II-III p.Chr.

Bordeiele aveau forma aprox. rectangulară cu colțurile rotunjite (B39, B41). În cazul lor au fost găsite gropi de stâlpi cu adâncimi de 40-50 cm și diametre de 45-60 cm. Podeaua fără amenajări speciale se afla la 0,62 m (B39), respectiv 1,05 m (B41) de la nivelul antic de călcare. Materialul arheologic colectat constă în fragmente de vase ceramice modelate cu mâna sau la roată, de lut ars (așa-numitul *chirpic*), oase de animale, lemn ars și cenușă. Formele de vase ceramice sunt similare celor descoperite în așezările de tip Militari-Chilia (inclusiv în acest sit), unde sunt specifice sec. II-III p.Chr.

În interiorul bordeiului nr. 39 au fost descoperite, pe lângă obișnuitele fragmente de vase ceramice, un cuțit din fier, o mârgea din sticlă neagră și un castron de mici dimensiuni din pastă negricioasă lustruită la exterior. Un castron similar descoperit în necropola de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de la Independența⁵, ne determină să datăm acest bordei în sec. IV p.Chr.

O anexă, de formă aprox. trapezoidală, avea în interiorul său o groapă de provizii cilindrică. Alte gropi de formă cilindrică sau ovală, ce conțineau resturi menajere, au fost surprinse printre locuințe. Materialul arheologic ceramic sărac găsit în umplutura acestor complexe, le plasează în limitele sec. II-III p.Chr. [Mircea Negru]

Sec. VI-VII

Locuința nr. 40 merită o mențiune specială, fiind, după știința noastră, prima care poate atesta, mulțumitor, un sistem de evacuare a fumului printr-un sistem tip hotă. Ne-au atras atenția resturile masive de chirpic ars, distribuite însă strict în zona cuptorului (ceea ce este anormal în cazul unui incendiu), care însă nu proveneau de la cuptor (aproape întreg). A doua observație interesantă a fost că, deși gropile de sprijin ale acoperișului lipseau, în stânga și în dreapta gurii cuptorului existau două gropi de stâlp (cea dinspre centrul locuinței – mai groasă, ceea ce ar putea sugera că susținea și centrul acoperișului). O a treia observație de ajutor a fost un vas întregibil, reconstituibil din bucăți mari (fragmente care deci nu au fost rulate), ale căror resturi au fost însă recuperate de la distanțe de peste 2 m, presupunând spargerea la înălțime de cca. 2 m. Cumulul celor trei observații a permis următoarea reconstituire de situație: Cuptorul, de tip „cu horn” (deci nu cu boltă; au fost însă recuperate fragmente de tavă), evacua

fumul spre o „hotă”, amenajată imediat deasupra gurii, realizată probabil din lut, pe o structură de nuiiele suspendată pe doi stâlpi laterali. Această amenajare dirija fumul, foarte plauzibil, spre o fantă din acoperiș; „hota” era prevăzută și cu spații de depozitare, unde se afla vasul cu decor în val. Locuința a fost părăsită, foarte probabil, din cauza prăbușirii acestei instalații, care a distrus cuptorul (probabil nu într-un moment funcțional), ceea ce făcea locuința de nefolosit. Inexistența altui inventar notabil semnifică părăsirea locuinței fără alte pierderi notabile.

O mențiune merită și vasul fragmentar pomenit mai sus, modelat cu mâna, datorită realizării îngrijite a decorului în val, imitând producția la roată. [Eugen Silviu Teodor]
Sec. XX

Din perioada contemporană datează o groapă de mari dimensiuni (cca. 300 m²), realizată în ultimele decenii ale sec. XX pentru îngroparea molozului și resturilor menajere depozitate periodic neautorizat în zonă. Această groapă a distrus parțial vestigiile arheologice din partea de ENE a lotului cercetat.

Materialul arheologic se află la Institutul de Arheologie Vasile Pârvan – Centrul de Tracologie (de la neolitic la sec. IV p.Chr.), respectiv la Muzeul Național de Istorie a României (sec. VI-VII). Ele au fost restaurate, inventariate (de la nr. 2 601 la nr. 3 869), desenate, unele fotografiate și introduse în baza electronică de date a șantierului arheologic.

Trei volume cu privire la rezultatele cercetărilor dintre anii 2001-2005 se află în curs de elaborare, iar pe <http://egg.mnir.ro/studii> se află un studiu preliminar privind tipurile ceramicii din sec. VI-VII la Militari.

În încheiere, date fiind evoluțiile rapide din domeniul construcțiilor pe teritoriul municipiului București, nutrim speranța că ofensiva urbanistică din zona sitului arheologic va respecta prevederile legale, iar colectivului de cercetare i se va acorda șansa să își exercite atribuțiile, în condițiile prevăzute de deontologia profesională, legislația și normele în vigoare, pentru salvarea informațiilor științifice și materialelor arheologice dintr-un monument istoric de categoria A.

Planșa 14

Note:

1. C.F. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, 1997, p. 29 sqq.
2. *Idem*, în M. Negru, C. F. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, București, 2000, p. 25-37.
3. V. Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966; *idem*, *Cultura Tei*, București, 2003; C. Schuster, T. Popa, *Mogoșești*, Bibliotheca Giurgiuensis 1, 2000.
4. C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata*, București, 1986, p. 105-106, pl. LXIV:26.
5. B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din sec. IV e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 28, fig. 46:1.

46. București

Punct: Biserica Sf. Nicolae Udricani, str. Iuliu Baraschi, nr. 11

Autorizația de cercetare preventivă nr. 317/2005

Cod sit: 179132.64

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Cristina-Georgeta Alexandrescu, Florina Panait-Bîrzescu, C. Nestorescu (MMB)

Datorită gradului înaintat de deteriorare al bisericii s-a întocmit un proiect de restaurare și sistematizare care include și zona imediat înconjurătoare. Aceste lucrări de restaurare și consolidare a monumentului preconizează și intervenții în curtea bisericii, fapt pentru care s-a trecut la eliberarea de sarcină arheologică a acestor suprafețe. În campania desfășurată în perioada 12.09.2005-02.11.2005 a fost cercetată o suprafață din vecinătatea sudică a bisericii, unde până atunci se afla o grădină, dezafectată cu această ocazie. Au fost trasate două secțiuni (SI – 2 x 6,30 m și SII – 2 x 6,65 m) și trei suprafețe (SA – 5,25 x 6,65 m, SB – 6 x 5 m și SC – 4 x 6 m) orientate N-S, însumând o suprafață totală de aprox. 300 m². Cercetarea a fost epuizată în SI, SII și SA (pe o suprafață de 115 m²), urmând ca în 2006 să se finalizeze cercetarea în celelalte două secțiuni deschise.

Obiectivul principal a fost acela de a repera eventualele construcții respectiv cimitirul din jurul bisericii, aflate sub actualul nivel de călcare al curții.

În campania 2005 au fost descoperite 100 de morminte din cimitirul mahalalei Udricani, care a funcționat în sec. XVIII-XIX precum și elemente ale culturii materiale din sec. XIX (ceramică, faianță, sticlă, podoabe, monede). Pe suprafața cercetată s-au descoperit cruci de piatră (majoritatea fragmentare) și fragmente de monumente funerare. Dintre acestea 25 de exemplare poartă inscripții cu litere chirilice, unele purtând și mențiunea anului (între 1802 și 1849). Crucile sunt din calcar, cu excepția a trei exemplare din gresie și a unui fragment din calcar cochilifer. Materialele arheologice rezultate din campania 2005 se află la Muzeul Municipiului București.

Stratigrafia sitului pe latura de S a bisericii este deranjată semnificativ de intervențiile moderne și contemporane. Raportarea la fundația bisericii nu se poate face, monumentul fiind înconjurat de un canal de izolare și drenare pentru fundațiile bisericii, executat înainte de 1989 fără supravegherea arheologilor. Paralel cu biserica, înspre casa parohială, se află conducta de apă și canalul de scurgere. Astfel stratigrafia nu poate fi decât relativ sistematizată:

- nivelul actual al grădinii dezafectate (-0,10 -0,30 m);
- strat de dărâmătură alternând cu pământ adus (-0,30 -0,50 m);
- strat de pământ brun-cenușiu în care s-au găsit înhumările/reinhumările (-0,50 -1,80 m);
- solul viu, de culoare brun deschis (de la -1,80 m). Doar groapa de var Gr. 1 din S. A ajunge la o adâncime de -1,90 m.

În SA s-a operat un sondaj de control până la -2,00 -2,10 m (aceasta este și adâncimea maximă a săpăturii).

Biserica *Sf. Nicolae Udricani* a fost ctitorită, conform pisaniei, în timpul domniei lui Grigore Ghica al II-lea (1733-1735) de către clucerul Udricani, la 1735¹. Construcția se încadrează seriei de biserici din sec. XVIII ctitorite de boieri (precum Ienei, Kretzulescu etc), fiind construită într-o zonă bine populată, deservind necesarul cultic al unei comunități de negustori și meșteșugari. La 1750 mahalaua în care se afla biserica se numea mahalaua Popii Isac, ulterior va purta

numele de mahalaua Udricani. Terenul bisericii a fost afectat semnificativ de sistematizările zonei din sec. XIX-XX.

Biserica a funcționat ca mănăstire până la 1819, din 1793 fiind închinată Mănăstirii Sf. Ioan din Focșani, la rândul ei acesta era închinată unei mănăstiri din Muntele Athos. Din 1819, biserica Sf. *Nicolae* devine biserică de parohie. La 1864-1867, în urma reformelor din organizarea vieții bisericești și de sistematizarea orașului, încetează înmormântările în cimitirul din jurul bisericii. Nu se cunosc documente scrise privind delimitarea cimitirului din jurul bisericii. Informații orale atestă însă descoperirea de oseminte în cursul lucrărilor de construcții și amenajări din zonă². La 1931 Biserica Sf. *Nicolae Udricani* este clasată monument istoric.

Între 1877-1883 se construiește pe latura de E a incintei Azilul *Theodor Iconomu* (clădire de formă rectangulară, prelungă, parter, cu 22 camere de locuit), care va funcționa până după al doilea Război Mondial.

Pe latura de S a incintei, în perioada 1895-1911, se construiește casa parohială, declarată la rândul ei monument istoric, aflată acum într-un stadiu avansat de degradare.

Documente istorice atestă deteriorări suferite de biserică și clădirile din incintă în cursul sec. XIX (cutremurul din 1802 și incendiul din 1847 afectează în mod grav biserica) precum și reparațiile întreprinse. De asemenea sunt menționate chilii și alte mici construcții în curtea bisericii, fără a putea fi localizate mai precis. Este cunoscută funcționarea unei școli de limbă română și caligrafie (sfârșitul sec. XVIII-XIX). Planurile Bucureștilor din sec. XVIII-XX (Boroczyn 1852, Jung 1856, cadastru 1895 și 1911) cuprind și biserica precum și clădiri din incintă. Acestea, cu excepția azilului și a construcției premergătoare de pe latura estică a bisericii, nu pot fi încă identificate.

Un memoriu al preotului paroh Popescu (din 23.02.1951)³ menționează ridicarea nivelului curții bisericii (cândva între 1925 și 1951) prin aducerea a 150 care de pământ, aceasta fiind grav afectată de apa care se scurgea de pe strada aflată acum la un alt nivel. Nu se precizează zona în care a fost dispus pământul adus. În aceeași perioadă se realizează instalația de apă și branșamentele de racordare cu conducta și canalul din stradă. Se pavează cu bazalt curtea în fața casei parohiale și cu piatră de caldarâm „partea dosnică”.

Una dintre observațiile importante ale campaniei din 2005 este că pe latura sudică a bisericii nu s-au sesizat urme ale incendiului din 1847, despre care se știe că ar fi afectat și biserica Udricani.

Pentru una dintre acțiunile de construcție sau reparații din perioada dintre mijlocul sec. XIX și începutul celui următor a fost amenajată o groapă de var, surprinsă în SA. Această groapă (Gr.1) a deranjat o serie de morminte. Umplutura gropii s-a produs treptat, materialul arheologic descoperit fiind gunoi menajer (oase de animale, obiecte din fier, tacâmuri, ceramică, porțelan, faianță, sticlă), provenit de la locuințele din zonă. Pe baza analogiilor (mai ales pentru obiectele de import) și a mărcilor păstrate pe faianță, porțelan și sticlă, materialul din Gr.1 se poate data între mijlocul sec. XIX și prima jumătate a sec. XX. Spectrul formelor ceramice este larg (căni, cănițe, ulcioare, străchini, farfurii, boluri, ligheane, ghivece de flori, tigaie cu piciorușe). Se remarcă starea foarte fragmentară a pieselor, dintre care au putut fi restaurate câteva exemplare. Ceramica este smălțuită și nesmalțuită, cu decor floral și liniar. Bune analogii sunt de găsit în diferite

puncte ale orașului București (Colțea, Curtea Veche, Stavropoleos) și în împrejurimi (Cernica). Din faianță și porțelan s-au găsit piese întregi și întregibile, dar și un număr mare de fragmente mici. Sunt de menționat în primul rând farfuriile adânci, între acestea și ceramică de import (atelieri englezești, germane - VILLEROY&BOCH, manufactura din Schramberg, franceze - Sarreguemines), cești, ceșcuțe, ceainice, precum și vase de servit și recipiente cu diferite destinații. Din sticlă s-au găsit sticle propriu-zise, mai ales funduri, carafe, pahare cu picior, un păhăruț de import (marca „PORTIEUX”, Franța), precum și fragmente de sfeșnice din opalină. O categorie bine reprezentată este cea a flacoanelor și sticlelor de uz farmaceutic și cosmetic. Una dintre aceste sticle poartă scrijelite câteva litere chirilice.

Între piesele deosebite sunt de menționat o placă de ardezie folosită la școală ca tăbliță de scris precum și fragmente de tocure de scris.

În SI, C2-3, -0,50 m, la aprox. 4 m de biserică, s-a descoperit o amenajare din blochete de calcar prinse cu crampon, pe fundație de cărămidă și piatră (inclusiv un fragment de cruce), din care s-a păstrat doar un colț (laturile de S și E). Această amenajare deranjează semnificativ mormintele din zonă.

Înhumările sunt făcute în decubit dorsal, cu fața spre E. Se remarcă un număr mare de reînhumări precum și poziționarea acestora în arii restrânse, în jurul unui individ în poziție anatomică. Această observație permite ipoteza existenței unei lotizări a cimitirului, deși nu au putut fi evidențiate alei sau delimitări. Pe de altă parte nu a fost posibilă corelarea crucilor de piatră cu anumite morminte. Pe baza textelor inscripțiilor este de presupus marcarea unui lot cu o cruce, mențiunea „și neamul lor” respectiv listarea mai multor nume de persoane fiind frecventă în acest cimitir de mahală⁴. Inscriptiile de pe crucile de piatră precum și cele de pe cărămizi din trei morminte (SA - M9 și 47; SI - M84) marcate cu un ansamblu de trei cărămizi⁵, atestă între persoanele care și-au găsit locul de veci în jurul Bisericii Sf. *Nicolae Udricani*, monahii și ieromonahi.

Amenajarea mormintelor este diferită. Groapa a putut fi sesizată doar în două cazuri. Majoritatea defuncțiilor au fost îngropați în sicrie din care s-a păstrat cutia, rareori scânduri din capac, în funcție de esența de lemn folosită. Trei dintre mormintele din SI (M13, 26, 31) s-au remarcat prin prezența unui acoperământ de sicriu din țesătură cu fir metalic, prins în ținte de bronz pe laturile cutiei. Din acesta s-au păstrat doar marginile și amprente pe scândurile sicriului. În M13 (SI, C2, -1,30 -1,89 m) s-au păstrat și aplicații ornamentale florale metalice care vor fi servit la ornamentarea sicriului.

Inventarul mormintelor (atunci când este prezent) nu este bogat, lucru firesc pentru situația socială a celor înmormântați aici. Cercetarea arheologică confirmă astfel informația furnizată de izvoarele scrise asupra enoriașilor. Se remarcă prezența monetelor din sec. XIX (dintre exemplarele curățate sunt de menționat emisiuni austriece și otomane) în toate înhumările nederanjate. Unele dintre monede sunt perforate. Chiar dacă părți din schelet sunt în poziție anatomică, totuși mormintele sunt în cea mai mare parte deranjate de intervenții ulterioare (alte înhumări sau construcții și amenajări). Alte descoperiri în morminte le constituie copcile (din bronz), nasturii și bumbii (din bronz, os și sidef) precum și resturi de pantofi (SI - M31 și 97), de curele, resturi de material textil provenind de la acoperăminte de cap, de la o gentuță etc. Pe lângă accesoriile vestimentare s-au găsit și obiecte de

podoabă: din bronz (inel sigilar, verigi, cercei) și mărgelile din sticlă. Inelul sigilar (descoperit în SC, CB2, -1,10 m) provine de la un mormânt deranjat și poartă o reprezentare databilă pe baza analogiilor iconografice la începutul sec. XIX.

Un caz deosebit îl prezintă M. 66, al unei femei tinere, foarte deranjat de groapa Gr. 1, care păstrează atât coafura (părul împletit în mai multe codițe), cât și o salbă din mărgelile de sticlă și parale. Defuncta avea sub cap o pernuță-covoraș. Din inventarul acestui mormânt s-au prelevat probe care urmează a fi analizate.

Deși gradul de deranjare este destul de ridicat, în anumite zone a fost posibilă constatarea depunerii unor fragmente ceramice (provenind de la cănițe și străchini din lut) lângă un mormânt anume. Între oasele reînhumate din M45 (SA, CB2, -1,38 -1,55 m; la N de crucea 19) s-au găsit o căniță și o strachină întregi (sec. XIX).

Rezultatele preliminare ale cercetărilor arheologice inițiate la Biserica *Sf. Nicolae Udricani* permit deja afirmarea importanței acestui sit din mijlocul capitalei atât pentru cunoașterea zonei în perioada sec. XVIII-XX, cât și pentru observațiile legate de ritul și ritualul de înmormântare, respectiv pentru relațiile comerciale ale Bucureștilor în epoca respectivă.

Planșa 15

Note:

1. Studiul istoric al Bisericii *Sf. Nicolae Udricani* a fost întocmit de Cezara Mucenic (MMB). – L. Stoica, N. Ionescu-Ghinea, D.D. Ionescu, P. Iliescu, C. Luminea, M. Georgescu, *Atlas-ghid. Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București din cele mai vechi timpuri până în anul 2000*, Biserici ortodoxe, vol. 2, p. 26-28, București, 2000.
2. Obținute de la actualul preot paroh și de la riverani, respectiv de la persoane implicate în lucrările propriu-zise.
3. Memoriu în 44 de puncte către Protoieria Raionului T. Vladimirescu. Copie aflată în arhiva bisericii.
4. Asemenea cruci de piatră s-au găsit și în jurul altor biserici cercetate în centrul Bucureștilor, spre exemplu la *Sf. Nicolae-Șelari* – A. Ștefănescu, *Observații arheologice privind Biserica Sf. Nicolae-Șelari*, RMI 66, 1-2, 1997, p. 29-32, în special p. 31.
5. Morminte marcate cu cărămizi inscripționate s-au găsit în morminte de călugări și la: Cernica - Gh. Cantacuzino, G. Trohani, *Istoricul bisericii Sf. Nicolae din cuprinsul mănăstirii Cernica pe baza săpăturilor arheologice*, Glasul Bisericii 38, 9-10, 1979, p. 1015-1023, fig. 8; Gh. Cantacuzino, G. Trohani, *Cercetările arheologice de la Cernica-mănăstire*, Cercetări Arheologice 4, 1981, p. 200-239, fig. 13. La schitul din satul Brădet, jud. Argeș (morminte din sec. al XVIII-lea) - Gh. I. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la biserica din Brădet-Argeș și problema datării monumentului*, BMI 39, 2, 1970, p. 56-59. La bisericile din Hangu și Schițșor (sec. al XIX-lea) - E. Zaharia, N. Zaharia, *Cercetări arheologice. Schițșor*, în M. Petrescu-Dîmbovița, V. Spinei (ed.), *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicaz*, Piatra-Neamț 2003, p. 229-241; E. Zaharia, C. Mătasă, *Cercetări arheologice. Biserica de la Hangu*, în M. Petrescu-Dîmbovița/V. Spinei (ed.), *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicaz*, p. 241-244, Piatra-Neamț, 2003.

Abstract:

The „St. Nicolae” - Church of Udricani, in the centre of Bucharest, was built in the first half of the 18th century by Udrican Clucerul. The archaeological investigation was started in the fall of 2005 on the South side of the church (in 5 surfaces) and emphasized 100 graves belonging to the first half of the 19th century. The graves were marked by stone-crosses. There were found about 25 pieces bearing inscriptions in Cyrillic characters. Together with further inscriptions on bricks, the funerary texts mention names and in some cases the status of the dead members of the small community (e.g. lay, nun or monk). All burials had coins in the inventory. Further items, especially textile and leather, are now being investigated. The Late medieval and modern cemetery was disturbed by dwelling and construction pits (for lime preparation). A big construction pit in S. A was filled with waste from the surrounding households (pottery, faience, porcelain, glass etc.) giving also a view into the everyday life of the community living there at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries.

47. Bulci, com. Bata, jud. Arad

Punct: La Cetate

Cod sit: 9912.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 184/2005

Colectiv: Peter Hügel - responsabil, George Pascu Hurezan, Florin Mărginean (CM Arad), Dumitru Țeicu, Vidu Micli (MBM Reșița)

Obiectivele cercetării: pregătirea terenului pentru reluarea cercetării sistematice, în vederea definirii complexelor din aria sitului.

În campania din 2005, a fost defrișată întreaga suprafață a sitului și a fost realizată ridicarea topografică în sistem ST 70. În caroul de NV al arealului înconjurat de un șanț și un val de pământ a fost trasat un sondaj (SI/2005, 15 × 2 m), orientat E-V, paralel cu secțiunea magistrală excavată în anii '70-'80, la 13 m N de aceasta. Rezultatele cercetărilor anterioare și situația descoperită la fața locului permit definirea unei fortificații de pământ, în interiorul căreia au apărut resturile unor fundații care au aparținut mănăstirii benedictine.

În primele niveluri ale SI/2005, răvășite, au fost descoperite piese triunghiulare de paviment din marmură și granit, o mare cantitate de cărămidă fragmentară cu urme de mortar, fragmente ceramice medievale târzii (veselă, cahle), piese de fier și bronz. Pe coama valului s-au păstrat amprentele a două bărne carbonizate, situate la 1,20 m una față de cealaltă, cu un diametru de cca. 13-15 cm, probabil resturile unei palisade. Pe panta interioară a valului, la adâncime relativ mică au fost descoperite trei morminte de adulți, orientate V-E. Unul dintre ele a avut ca piese de inventar două potcoave de cizmă din fier. Ținând cont de aceasta și de contextul de descoperire, mormintele ar putea fi din perioada târzie (sec. XVI). În colțul de SE al secțiunii s-au păstrat resturile unei pardoseli de cărămidă fragmentară, așezată neregulat, peste care există un strat de arsură.

Bibliografie:

1. *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, Timișoara*, 1999, p. 47-48.

2. A. A. Rusu, G. P. Hurezan, *Cetăți medievale din județul Arad*, Arad, 1999, p. 37-39.
3. A. A. Rusu, G. P. Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, p. 169-171.
4. A.A. Rusu și colab., *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj, 2000, p. 84-86.

Abstract:

After a break of 16 years, systematic field research has been restarted in the site of Bulci - *Cetate/Manastire* (Fortress/Monastery). The 2005 campaign mainly focused on preparing the conditions for restarting archaeological excavations: the whole site has been cleared of the dense vegetation and the topographical survey has been completed. A control-trench of 15 x 2 m, oriented East-West, has been excavated in the North-Western corner of the site. Burned down wooden defence elements, placed on the earth wall, and 3 graves, probably dating to the 16th century were the main features unearthed.

It is expected that the forthcoming campaigns shall produce the more data on the supposed Roman and early mediaeval complexes as well as on the Benedictine monastery.

48. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj**Punct: Gară**

Cod sit: 79317.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 207/2005

Colectiv: Vasile Marinou - responsabil, Dumitru Hortopan, Mădălina Mărgineanu (MJ Gorj)

Castrul roman cu zid de piatră de la Bumbesti Jiu, punctul *Gară* se află la 2,5 km S de orașul Bumbesti Jiu, județul Gorj și 1 km V de malul stâng al râului Jiu. Fortificația se află pe un platou la altitudinea de 430 m, pe cca. 14 ha (inclusiv vicusul militar), având următoarele coordonate: latitudine 45°10', longitudine 23°23'. Primele cercetări au avut loc aici în anul 1897, fiind conduse de Grigore Tocilescu, apoi reluate de C.S. Nicolăescu-Plopșor, în 1937 și din 1956 (cu mici întreruperi până în 1981) de Grigore Florescu și Exspectatus Bujor. Din 1982 până în 1994 cercetările au fost continuate de col. Christian Vlădescu, iar după 1994 și în prezent de un colectiv de la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu Jiu, condus de Vasile Marinou.

Obiectivele cercetării au avut drept scop atât investigarea edificiilor și căilor de acces din interiorul castrului cu zid de piatră de la Bumbesti Jiu, cât și conservarea și punerea în valoare a acestui sit arheologic.

Cercetările arheologice de la Bumbesti Jiu - *Gară* s-au desfășurat în anul 2005 în interiorul castrului cu zid de piatră, în *praetentura sinistra*, acolo unde am mai trasat și în anii precedenți alte câteva secțiuni.

Acum s-au trasat două secțiuni, S1 la 0,50 m V de S1/2004 și S2 la 0,80 m E de S1/2004, orientate N-S și având dimensiunile de 22 x 2 m și respectiv 15 x 2 m.

Între c. 9 și 13 s-a reperat drumul ce făcea legătura între *via principalis* și *via sagularis*, drum mai bine păstrat în S2 decât în S1. Drumul era executat din piatră de râu pe un strat de pietriș, ușor convex la mijloc, fiind flancat de rigole din

piatră de râu cu o lățime de 0,40 m. În S1/2005 drumul se mai păstrează pe o lățime de 1,40 m, iar în S2/2005 acesta are lățimea de 2,62 m, comparativ cu lățimea de 3,20 m surprinsă în secțiunea S1/2004. Acest fapt se datorează acțiunii antropice de-a lungul timpului, mai ales lucrărilor agricole din sec. XIX.

În secțiunea S1/2005, de o parte și de alta a drumului, s-au descoperit numeroase fragmente de materiale de construcție (cărămizi, olane și țigle), trei piroane, două balamale un fragment de cuțit, un vârf de lance (toate din fier), un fragment de cute pentru ascuțit, o monedă de bronz ilizibilă, o mărgea de culoare verde și fragmente ceramice de vase de uz casnic, lucrate la roată (de culoare roșie și cenușie), dar și cu mâna (de culoare neagră).

În secțiunea S2/2005 au fost descoperite fragmente de cărămizi, țigle și olane, fragmente de sticlă, piroane două ținte, o cheie, un pillum, un vârf de săgeată piramidal, un vârf de suliță (toate din fier), un pandantiv de bronz (probabil de la un vârf de coif), o bilă din metal alb, fragmente ceramice de vase de uz casnic, de culoare cenușie și roșie (fructiere, străchini, farfurii, oale, amforete) și un denar emis de împăratul *Lucius Verus* pentru soția sa *Annia Lucilla* în perioada anilor 164-169, descoperit la adâncimea de 0,42 m: Denar, Ag ↓, avers- *LVCILLAE AVG ANTONINI AVG F*, revers- *VESTA*- diametrul 16-18 mm, greutatea 3,03 g¹.

Din punct de vedere stratigrafic, prima secțiune, S1/2005 are următoarea situație:

- între 0 și -0,16 m se află stratul vegetal actual;
- între -0,16 și -0,52 m este stratul arheologic roman
- de la -0,52 m începe stratul steril din punct de vedere arheologic.

Cea de-a doua secțiune, S2/2005 prezintă următoarea situație stratigrafică:

- între 0 și -0,20 m este stratul vegetal actual;
- între -0,20 și -0,70 m se află stratul arheologic roman;
- de la -0,70 m începe stratul steril din punct de vedere arheologic.

Castrul și vicusul militar de la Bumbesti Jiu - *Gară* se datează în sec. II-III p.Chr, materialele arheologice descoperite în acest an fiind din perioada 106-170.

În ceea ce privește conservarea și protejarea acestor vestigii, propunem primăriei orașului Bumbesti Jiu, căreia îi aparține acest domeniu public, să interzică pășunatul vitelor în interiorul castrului cu zid de piatră, deoarece animalele distrug fundațiile construcțiilor descoperite în acest perimetru.

Planșa 16**Note:**

1. Ric. III, p.276, nr.788, Roma, anii 164-169.

Bibliografie:

V. Marinou, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Editura Rhabon, Târgu Jiu, 2004; V. Marinou, D. Hortopan, Gh. Calotiu, M. Mărgineanu, CCA 2005, p. 93-94.

Abstract

The research from Bumbesti Jiu - *Gara* was made inside the stonewall castrum, in *praetentura sinistra*. There were traced two sections: S1/2005 and S2/2005. In S1 was identified a river stoned road which made the connection between *via principalis* and *via sagularis*. Besides the usual inventory like building material, fragments of common pottery

made by hand or by wheel and metal pieces was discovered one silver *denarium* coined by Lucius Verus.

All the archaeological finds of the 2005 campaign from Bumbesti Jiu - Gara date between 106 and 170 AD.

49. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj

Punct: Vârtop

Cod sit: 79317.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 208/2005

Colectiv: Vasile Marinou - responsabil, Dumitru Hortopan, Mădălina Mărgineanu (MJ Gorj)

Castrul cu val de pământ de la Bumbesti Jiu, punctul Vârtop se află situat la 800 m N de castrul cu zid de piatră din punctul Gară și la 1,8 km S de orașul Bumbesti Jiu, la 1 km E de albia râului Jiu. Fortificația a fost amenajată pe un platou înalt și este delimitată la V și S de albia adâncă de cca. 5 m a pârâului Vârtop. La E și S de castru s-a descoperit vicusul militar (un atelier meșteșugăresc și *thermae*-le). Ele se află la altitudinea de 430 m, pe cca. 6 ha, având următoarele coordonate: latitudine 45°10' și longitudinea de 23°23'. Cercetările arheologice în castru s-au desfășurat în anii 1955-1956 de către Grigore Florescu, Expectatus Bujur și Ana Matrosenco, iar din 1994 și în prezent (în castru și în vicusul militar) de un colectiv de la MJ Gorj, condus de dr. Vasile Marinou.

Obiectivul cercetării a avut drept scop continuarea investigării în sectorul *thermelor*, în zona de V a acestora, ale căror fundații au fost distruse parțial, în perioada contemporană, cu prilejul amenajării drumului național Târgu Jiu - Petroșani.

Pentru realizarea acestui obiectiv s-au trasat două secțiuni, una în continuarea celei din campania precedentă (după ce s-a lăsat un martor de 0,30 m), cu dimensiunile de 8,80 x 2 m, iar cea de-a doua, paralelă cu prima (cu un martor de 0,20 m) și având dimensiunile de 12,30 x 1,90 m. Ambele secțiuni sunt orientate pe direcția N-S.

La adâncimea de 0,20 m, față de nivelul actual de călcare, au ieșit la iveală fundațiile termelor romane, ce continuă pe cele descoperite în secțiunea S₂/2004. Fundația a fost realizată din piatră de râu legată cu mortar de var și are grosimea de 0,72–0,78 m fiind compartimentată de ziduri perpendiculare orientate spre V, ce alcătuiau, în această zonă a băilor, două camere ale căror laturi se păstrează parțial pe direcția E-V și în întregime pe direcția N-S. Prima cameră are latura întreagă de 6 m, iar cea de-a doua 4,80 m, iar zidurile parțiale se păstrează pe o lungime de 1,60 m și respectiv 0,50 m. În interiorul acestor camere s-au descoperit mai multe pilae realizate din cărămizi și tuburi (8 în prima cameră și 6 în cea de-a doua, distanța dintre ele variind între 0,20–0,58 m), iar în camera din zona sudică s-a descoperit un pavaj din piatră de râu de mici dimensiuni.

La extremitatea nordică a fundației a apărut un zid perpendicular, orientat spre E, dar care nu este paralel cu cel descoperit în anii anteriori, ceea ce demonstrează că *thermele* din vicusul militar de la Bumbesti Jiu Vârtop au fost construite în două etape. La jumătatea zidului din cea de-a doua cameră, la baza fundației s-a descoperit un canal pentru circulația aerului cald, realizat din țigle așezate pe sol, iar pe cele două laturi cărămizi și piatră de râu. Lățimea acestui

canal este de 0,35 m și o înălțime cuprinsă între 0,20 m în dreptul fundației și 0,53 m la cca. 1,35 m E de fundație. Canalul este orientat oblic pe zid, pe o direcție SE-NV, fiind la cca. 3 m de praefurnium descoperit în anul 1999.

De o parte și de alta a zidurilor fundației s-au descoperit numeroase fragmente de materiale de construcție (cărămizi, țigle, olane, tuburi, cociopesto), 11 piroane din fier de diferite dimensiuni, o balama, un tub de lance fragmentar, fragmente de sticlă și de vase ceramice de uz casnic, precum și un fragment de vas de terra sigillata cu fund inelar (castron, cu diametrul de 9,7 cm).

S-a descoperit de asemenea și un fragment de țiglă ce are imprimată o șampilă a unei unități militare ce a staționat aici la începutul sec. II p.Chr, alături de detașamentul legiunii a IV-a Flavia. Ștampila în tipar dreptunghiular este fragmentară, dar se deslușesc literele [LE]G VII [CL] (înalte de 2 cm). Așadar împreună cu detașamentul legiunii a IIII Flavia, în castrul și vicusul militar de la Bumbesti Jiu Vârtop a staționat și un detașament al legiunii a VII-a Claudia, atestată și printr-o șampilă de tip tabula ansata, pe o cărămidă pătrată, descoperită în anii precedenți în termele de la Bumbesti Jiu Gară.

Tot aici s-au descoperit și trei monede din bronz (sesterți), prost conservate. Ele au fost emise în timpul împăraților Traian (Av. TRAIAN..., iar pe revers este reprezentată o zeităate PVDICITIA ? și literele S.C.) și Antoninus Pius (Av. IMP ANTONINVS..., Rv...COS III, S.C., iar cea de-a doua AE ↓, Av. ANTONINVS AVG...bust spre stânga cu coroană radială, Rv. CONCORDIA COS III).

Acestea confirmă faptul că fortificația și vicusul militar de la Bumbesti Jiu Vârtop au fost utilizate doar până în a doua jumătate a sec. II p.Chr, după care rolul principal în apărarea acestei zone luându-l castrul de la Bumbesti Jiu Gară, la cca. 800 m S de cel de la Vârtop.

Din punct de vedere al stratigrafiei avem următoarea situație: între 0 și 0,10 m avem stratul vegetal actual; între 0,10 și 1,20 m stratul arheologic roman, iar de la 1,20 m stratul steril din punct de vedere arheologic.

În ceea ce privește conservarea, protejarea și punerea în valoare a acestor vestigii, am propus primăriei orașului Bumbesti Jiu și Consiliului Județean Gorj de a aloca fonduri pentru conservarea zidurilor termelor romane și interzicerea pășunatului în această zonă.

Planșa 16

Bibliografie:

V. Marinou, Olimpia Bratu, *Cercetările arheologice de la Bumbesti Jiu, județul Gorj, campaniile 1997-1999*, Litua 8, 2000, p. 28-29;

V. Marinou, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Târgu Jiu, 2004;

V. Marinou, D. Hortopan, Gh. Calotiu, M. Mărgineanu, CCA 2005, p. 94.

Abstract:

The purpose of the 2005 research was the investigation of the western side of the *thermae* area. The archaeological evidence consists on iron or pottery building elements, common pottery made by wheel, glass fragments and three sesteri dated during Trajan's and Antoninus Pius' reigns. There was discovered a fragment of a tile with the stamp of *Legio VII Claudia*. The archaeological evidence from Bumbesti Jiu dates from the 2nd century AD

50. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța [Capidava]

Punct: Cetate, La Bursuci

Cod sit: 63063.02, 63063.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 66/2005

Colectiv: Ioan C. Opreș - responsabil (FIB), Zaharia Covacef, Cătălin Dobrinescu (MINAC), Zeno Karl Pinter, Costin Miron (ULB Sibiu), Claudia Urduzia (Muzeul Astra Sibiu), Robert Constantin, Nicolae Constantin, Alexandru Alexiu (MA Mangalia)

În campania 2005 cercetările arheologice sistematice de la Capidava s-au desfășurat – pe baza autorizației de săpătură arheologică sistematică nr. 66/2005 - în trei sectoare *intra muros* și alte trei sectoare *extra muros*, pe perioada lunilor iunie-septembrie, după cum urmează: Sectorul VI; Sectorul de est; Sectorul VII; Sectorul VIII *extra muros*; Sectorul X *extra muros*; Punctul „La Bursuci”.

În sectorul de est, săpăturile dr. Z. Covacef (MINAC) s-a concentrat asupra demontării dintre c. P.76-77 – Q.76-77; Q.76 – Q.75; Q.74 – Q.73; Q.73 – Q.72 și P.74 – P.73. Acestea li se adaugă săpături în c. P. 73, P. 76-77 și Q. 76-77, la adâncimi diferite, funcție de diferitele amenajări medio-bizantine și romano-bizantine întâlnite. În sectorul VI al cetății au continuat cercetările conf.dr. Ioan Carol Opreș (UB) asupra clădirii romane târzii din piatră legată cu mortar și cu arază intermediară de cărămidă, descoperită în campania precedentă - S 1/2004 (dimensiuni 15 x 2 m), prilej cu care au putut fi obținute noi date importante legate de traseul și tehnica constructivă a edificiului. Au fost, mai departe, deschise alte trei careuri (cu dimensiunile de 5 x 5 m, respectiv Ș-T și U 70). Cercetarea în ultimele careuri a urmărit cartarea și înlăturarea elementelor de arhitectură medio-bizantină (bordeie), o nouă verificare a traseului valului și șanțului aferente castelului roman târziu, toate având ca scop atingerea straturilor inferioare, de epocă romano-bizantină. În sectorul VII, cercetările lector dr. Costin Miron (ULBS) au fost reluate, după o întrerupere de un an, și au avut ca scop clarificarea sistemului defensiv din colțul de SV al Castrului (colțul dinspre Dunăre, partea din amonte). Săpăturile s-au desfășurat în zona așa-zisului turn 8 (potrivit numerotării datorate lui Grigore Florescu) și al curtinelor H și I. În sectorul VIII *extramuran* (săpături coordonate de conf.dr. Zeno Karl Pinter, ULB Sibiu) cercetările s-au concentrat asupra continuării secțiunii stratigrafice magistrale începute în 2001 (perpendiculară pe latura de SE a zidului de incintă a cetății, curtaină G), prin săparea unui al patrulea segment, respectiv secțiunea S4/2005 (cu lungimea de 10 m, iar lățimea de 2 m). În sectorul X (Terme) coordonat de către specialiștii MA Mangalia (drd. Robert Constantin, drd. Nicolae Alexandru, Alexandru Alexiu), au fost reluate săpături mai vechi, iar scopul săpăturilor din campania 2005 a fost acela de obținere de noi informații referitoare la evoluția constructivă a edificiului termal, precum și raportul acestuia cu edificiul B (Ed. B). În acest sens au fost curățate vechile săpături ale lui Valeriu Cheluță-Georgescu, practicându-se alte două noi secțiuni: S I - de 12 x 2 m, orientată N-S; S II - trasată la E de secțiunea veche curățată de noi, cu un mator păstrat de 1 m și cu dimensiunile 19 x 2 m, orientată N-S. În punctul „La Bursuci”

(săpături drd. Cătălin Ionuț Dobrinescu, MINAC) au fost cercetate în cursul campaniei din vara lui 2005 o suprafață - S IVb (6 x 4 m), alături de un sondaj - S VI (cu dimensiunile de 1 x 13 m). [Ioan C. Opreș]

Sectorul de Est, *intra muros*

Zaharia Covacef

Săpăturile au fost conduse de către dr. Z. Covacef (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), s-au desfășurat în perioada 20 iunie-16 iulie 2005 și s-au bucurat de participarea (în două serii) studenților de la Facultățile de Istorie și Teologie-Istorie ai Universității „Ovidius” din Constanța. Demontarea marilor dintre c. P.76-77 – Q.76-77; Q.76 – Q.75; Q.74 – Q.73; Q.73 – Q.72 și P.74 – P.73 a însemnat săparea a 22,5 m³; se adaugă săparea c. P. 73, P. 76-77 și Q. 76-77, la adâncimi diferite, datorită diverselor amenajări care au fost aduse la lumină.

În sectorul de E al cetății Capidava se urmărește, în ultimii ani, dezvelirea în suprafață, motiv pentru care s-a trecut la demontarea marilor dintre carouri. În campania din anul 2005 au fost demontați marorii dintre c.: P.76-77 – Q.76-77; Q.76 – Q.75; Q.74 – Q.73; Q.73 – Q.72 și P.74 – P.73. Demontarea marilor pe linia carourilor Q. a putut oferi, în primul rând, un profil pe direcția S–N, lung de 14 m; în al doilea rând, operațiunea a fost în măsură de a oferi date noi, atât în privința planului unor construcții medio-bizantine, cât și a amenajărilor constructive specifice perioadei sec. IV–VI p.Chr.

Astfel, desființarea matorului dintre c. P.76-77 – Q.76-77 a condus la identificarea completă a locuinței-bordei (B.1/99) și, în plus, la găsirea vetrei acesteia, care era făcută din piatră; pe fundul vetrei am găsit un vas, fragmentar, răsturnat cu gura în jos. Vatra, orientată E–V, cu deschiderea spre V, are următoarele dimensiuni: lungime: 0,75 m (la exterior) și 0,55 m (la interior); lățime: 0,70 m (la exterior) și 0,38 m (la interior) și adâncime: între 0,30–0,49 m. Prin adâncirea săpăturii și demontarea vetrei și a resturilor zidurilor perimetrice ale bordeiului B.1/99 am constatat o nivelare a dărâmurilor construcției romano-bizantine. La adâncimea de 0,75 m față de nivelul actual și la distanța de 4,50 m față de stâlpul căzut al porticului, a apărut încă un zid, perpendicular pe incintă, al cărui rost îl vom putea descifra în campania viitoare, dar care, sigur, făcea parte din marele Edificiu identificat în campania precedentă. Lângă acest zid, sub nivelarea făcută în epoca medio-bizantină, au fost descoperite materiale – întregi și fragmentare – de epocă romano-bizantină: o amforetă, un clopoțel de bronz, un opaiț, două cataramă de bronz, două piese mari din fier (fragmentare și puternic oxidate) etc.

Interesant este și faptul că în aceeași zonă am descoperit încă doi stâlpi ai porticului – care apar în fața încăperii C.1 și de-a lungul încăperilor C.9 și C.11 (toate aparținând Edificiului). Stâlpii descoperiți ritmează cu cei din fața încăperii C.1, adică sunt poziționați la 2,00 m față de zidul perpendicular pe incintă. Cu acest prilej am constatat că unul dintre stâlpi (pe latura încăperii C.9), a fost distrus de construcțiile făcute la sfârșitul sec. VI – începutul sec. VII p.Chr, construcții care erau făcute prin legarea tuturor acestor stâlpi cu zidărie de piatră și pământ.

Între c. Q.74 – Q.73 matorul acoperea parte din zidul de NV al Edificiului, distrus parțial de construcțiile medio-

bizantine. A fost găsit traseul fundației acestuia și am putut urmări reapariția lui în profilul de SV al secțiunii Q.

În interiorul încăperii C.11 a Edificiului, cele două pile zidite (care ne-au condus la presupunerea că acestea susțineau nivelul superior al construcției) sunt legate printr-o zidărie de piatră legată cu mortar – evident deranjată de nivelările care s-au suprapus –, lăsând spre NE o deschidere; felul în care a fost realizată această amenajare ne determină să considerăm că aici se afla „casa scării”, care permitea accesul la etaj. Alături – în fostele c. P.75 și P.74, în interiorul încăperii C.11, am dat peste un strat gros de dărâmatură format din țigle și olane.

Demontarea matorului dintre c. P.74 și P.73 și adâncirea în caroul P.74, ne-au condus la dezvelirea parțială (cercetarea nu este încheiată aici) a zidului de SE, lat de 0,60 m, al unei alte încăperi, de la care am mai găsit în campaniile anterioare și zidul de NE, situată de-a lungul străzii nr.5 (stradă aflată deci între încăperile C.10 și, probabil, C.12).

Rămâne ca demontarea matorilor de pe linia de carouri R, cât și adâncirea săpăturii, să ne ofere date noi, mai precise, despre ansamblul de construcții din sectorul de E al cetății.

Prezentului raport anexăm o serie de fotografii în format digital, realizate în cursul campaniei 2005 din sectorul de E al cetății de la Capidava. [Zaharia Covacef]

Sectorul VI *intra muros*

Ioan Carol Opriș

În sectorul VI al cetății au continuat cercetările conf.dr. Ioan Carol Opriș (UB) asupra clădirii romane târzii din piatră legată cu mortar și cu arază intermediară de cărămidă, descoperită în campania precedentă - S 1/2004 (dimensiuni 15 x 2 m), obținându-se noi date importante legate de traseul și tehnica constructivă a edificiului. Au fost, mai departe, deschise alte trei careuri (cu dimensiunile de 5 x 5 m, respectiv Ș-T și U 70). Cercetarea în ultimele careuri a urmărit cartarea și înlăturarea elementelor de arhitectură medio-bizantină (bordeie), o nouă verificare a traseului valului și șanțului aferente castelului roman târziu, toate având ca scop atingerea straturilor inferioare, de epocă romano-bizantină.

În campania 2005, dr. Ioan C. Opriș a continuat săpăturile arheologice sistematice în sectorul VI al cetății de la Capidava, coordonând practica de specialitate a studenților de la Facultatea de Istorie a Universității din București. Cercetarea s-a desfășurat cu participarea masteranzilor Gabriel Stoian, Andrei Gândilă și Alexandru Rațiu, alături de studenți de la Universitatea din București.

A continuat cercetarea începută în campaniile precedente în secțiunea S1/2004 (cu dimensiunile de 15 x 2 m), care fusese realizată la o dată neprecizată în documentația de șantier existentă (aflată, conform caroiajului general, în careurile S-Ș-T 69). După curățarea săpăturii din campania precedentă, parțial colmatată, s-a trecut la adâncirea locală a săpăturii, pentru a se obține noi observații referitoare la traseul și dimensiunile șanțului castrului mic de la sfârșitul sec. VI–începutul sec. VII p.Chr, cât și a zidurilor perimetrice ale unui edificiu din blocuri de piatră fasonată legate cu mortar (probabil ridicată în sec. IV p.Chr).

Pe baza observațiilor de ordin constructiv, zidul respectiv aparține unei faze mai timpurii, datate în sec. IV-V p.Chr (?). Zidul este lat de 0,65 m și a putut fi urmărit pe ambele laturi, pe o lungime de cca. 1 m până unde cotește și intră în malul

săpăturii, paralel cu profilul dinspre rândul de carouri numerotate 70. După curățarea sa din această campanie, se pot observa următoarele: el pornește de la 0,40 ai secțiunii și se închide între m. 10-10,5 ai acesteia (cca.). Astfel, am putea obține latura unei clădiri, care măsoară cca. 10 m. Între m. 6–9,20 ai secțiunii acest zid a fost rupt de șanțul castelului roman târziu, dacă nu cumva tocmai în această porțiune funcționa un acces în clădire. În această porțiune (la m. 8), adâncimea săpăturii, față de nivelul actual de călcare măsoară 1,80 m. În partea dinspre SV a edificiului, au putut fi surprinse (între m. 0,40–4,50 ai secțiunii) o serie de trei asize de egalizare din cărămidă, specifice unei tehnici constructive de factură superioară din epoca romano-bizantină. Probabil că acestea constituiau inițial o rază formată dintr-un total de 5 asemenea asize de egalizare (standardul vremii), dispuse în porțiunea mediană a zidurilor clădirii. Asupra modului în care această clădire se închide înspre SV și spre NV săpăturile viitoare vor putea să ofere noi informații. În acest sens, este proiectată o extindere spre NV a acestei secțiuni. În cursul acestei campanii au fost realizate noi profile magistrale N și S ale secțiunii, cât și un grundriss al acesteia.

Tot o curățare parțială a suferit și clădirea romano-bizantină surprinsă în caroul T 71, imediat la E de zidul castrului târziu. Acesta încetase a mai funcționa în momentul ridicării fortificației târzii în colțul sudic al cetății (întrucât zidul castrului suprapune parțial edificiul), iar șanțul practicat cu această ocazie pare să fi afectat cel puțin un segment din zidul dinspre stradă al clădirii. S-a putut constata mai bine acum, prin curățarea profilului săpăturii, compartimentarea clădirii spre N și V și au fost refăcute în acest sens profilele respective.

Au fost trasate și s-a trecut la adâncirea săpăturii în trei noi careuri (de 5 x 5 m), respectiv Ș-T și U 70, în aceeași zonă aflată în cuprinsul sectorului VI al cetății.

În careul Ș 70, săpătura a ajuns la o adâncime care variază între 0,95 m și 1,58 m. Aceasta se datorează faptului că săpătura este amplasată chiar pe traiectul șanțului castelului romano-bizantin. Pe colțul dinspre S al careului (înspre careurile T-Ș 71) au fost descoperite zidurile perimetrice ale unui bordei medio-bizantin cu colțuri rotunjite (B 1/2005), care a fost întărit înspre șanț cu o fundație masivă de piatră. Dimensiunile integrale ale bordeiului vor putea fi obținute în cursul campaniilor viitoare, prin extinderea săpăturii și desființarea matorilor intermediari dintre careuri. Pentru moment, se poate semna faptul că zidurile acestuia intră în mal la 1,80-1,50 față de colțul săpăturii, la o adâncime de 0,95 m. O importantă cantitate de ceramică medio-bizantină, între care amintim vase-borcan și o serie de cazane (de tip așa-zis „peceneg”), cât și o mare cantitate de oase au putut fi recoltate din interiorul bordeiului și din șanțul castelului, din imediata vecinătate a bordeiului amintit.

În careul T 70 săpătura a avansat anevoios, până la o adâncime medie de 0,70-0,90 m față de actualul nivel de călcare, urmând a fi adâncită în cursul campaniilor viitoare. Pentru moment, ea nu poate oferi rezultate concludente, dat fiind faptul că aici a apărut o mare aglomerație de piatră, rezultată din dărâmurile stratului romano-bizantin și din amenajarea valului dintre zidul castrului târziu și șanțul aferent acestuia. Materialul rezultat din acest careu este puternic fragmentar. El constă în piese ceramice fragmentare și din oase, aparținând aproape în exclusivitate epocii medio-bizantine.

În careul U 70 ne-am propus continuarea săpăturilor din campania precedentă, în vederea curățării, redesenării și marcării pe plan a bordeielor medio-bizantine, care să fie ulterior înlăturate, pentru a putea avansa în straturile romane târzii și romano-bizantine. În campania precedentă, fusese cercetat în careurile U-V71 bordeiului nr. 6/1956 = 244, prilej cu care au putut fi făcute noi observații asupra unui zid romano-bizantin din piatră legată cu pământ, ce fusese retezat ulterior înspre NV, în cursul amenajării bordeiului. Acesta se afla perpendicular strada înspre Dunăre, orientată aprox. E-V. Pe fața sa dinspre Dunăre lipsea paramentul, lățimea zidului putând fi surprinsă doar la nivelul fundației (cca. 0,65 m). Zidul lung al acestui edificiu - aliniat oarecum porticului Corpului de Gardă și despre care bănuim că va fi avut dimensiuni apreciabile - se păstrează și astăzi pe o lungime de 6,15 m, fiind mărginit de un pavaj din piatră (identificat de noi încă în campania din anul 2000). Săpătura din campania 2005 a avut ca scop în această zonă adâncirea în careul U 70, unde săpăturile din campania 1956 (MCA 5, 1959) surprinseseră bordeiele nr. 7, 8 = nr. 245, 246, conform noii numerotări. Săpătura a atins adâncimea de 0,70-0,85 m, până la nivelul unei podele compacte din lut galben, de epocă romano-bizantină. Nu a putut fi surprins nici un element al bordeiului nr. 8/1956 = 246, care fusese amplasat foarte sus, aproape de nivelul actual de călcare, și ale cărui ziduri perimetrice nu fuseseră observate nici în timpul primei sale cercetări (atunci apăruseră doar podeaua de lut și un cuptor, într-un colț al locuinței). Materialul rezultat este mai ales de factură romano-bizantină, ceea ce ne sugerează că posibilitatea de a mai surprinde elemente ale bordeiului amintit este practic imposibilă. În schimb, a fost surprins în profilul de S al careului o porțiune zidul din piatră cu pământ al edificii romano-bizantine amintit mai sus (lat de 0,65 m, pe o înălțime de cca. 0,50 m).

Documentația campaniei 2005 constă în desene (grundriss-uri și profile, desene ale pieselor descoperite), cât și în completarea planului de situație, alături de fotografiile digitale ale săpăturii. Toate acestea vor fi incluse în raportul final, destinat publicării în paginile Cronicii săpăturilor arheologice – campania 2005. [Ioan Carol Oprîș]

Planșa 17

Sectorul VII intra muros

Costin Miron

Săpăturile din campania 2005 în sectorul VII al cetății romane, romano-bizantine și bizantine de la Capidava s-au desfășurat cu participarea studenților din anii de studiu I, III, IV de la specializarea Conservare-Restaurare; de la anul III specializarea Istorie-Engleză; Centrul de Învățământ Deschis la Distanță – Bacău, al Univ. „Lucian Blaga” din Sibiu. Perioada cercetărilor a fost 11 iulie-20 august 2005, în două serii de practică arheologică de specialitate, după cum urmează: seria I – a: 11-30 iulie, an I Conservare-Restaurare; seria a II-a: 1-20 august an III, IV, III; Istorie-Engleză C.I.D. Bacău.

În anul 2005, în sectorul VII, cercetările au fost reluate după o întrerupere de un an. Campania din anul acesta a vizat, atât cât a fost posibil, clarificarea colțului de SV al castrului (colțul dinspre Dunăre, partea din amonte, dat fiind faptul că celălalt din V nu se mai păstrează astăzi, din cauza exploatării cu dinamită a masivului de calcar, petrecută la începutul sec. XX).

Punctul de lucru a fost stabilit exact în zona așa-zisului turn 8 (potrivit numerotării lui Grigore Florescu). În urma unei succinte analize a planurilor, acest turn – după cum lesne se poate observa – face joncțiunea dintre curtea H și curtea I și zidul de incintă al cetății dinspre Dunăre, al cărui traseu n-a putut fi încă stabilit cu precizie.

Zidurile G și I aparțin unor faze diferite, o dovadă fiind aliniamentele diferite, grosimea și tehnica de construcție. Mai mult decât probabil e faptul că latura de SV a cetății trecea prin acest loc. Resturile construcțiilor de pe terasa de deasupra Dunării, aflată sub zidul de incintă al cetății, identificate cu termele garnizoanei, se pare că au fost protejate, mai târziu, de posibilele atacuri dinspre SE cu zidul I.

Rămâne ca cercetările viitoare din această zonă să confirme presupunerile lui Gr. Florescu, potrivit cărora (prin analogie și prin considerarea principiului simetriei ce caracterizează castelele romane), această latură de SE ar avea aceeași dispoziție și elemente arhitectonice ca și latura opusă ei, cea de NV a cetății.

Săpăturile au debutat cu degajarea cortinei exterioare H de pietrele acumulate din campaniile anterioare desfășurate tot în sectorul VII, în anii 1999-2003. Pietrele au fost mutate în imediata vecinătate, pentru a putea fi ulterior folosite la restaurarea zidurilor din interiorul cetății păstrate în această zonă, prin alcătuirea unui proiect pentru Planul Național de Restaurare. A urmat apoi decaparea zonei în care apare fragmentul de zid dispus oblic în lângă de capătul dinspre Dunăre al cortinei H. Decaparea a continuat pe tot taluzul format aici, cu panta orientată spre S, până la zidul amenajării poligonale (numită de Gr. Florescu turn cu „o formă cu totul neregulată”) ce încheie practic, cel puțin deocamdată, colțul de SV al cetății.

De asemenea a fost decapat și capătul dinspre SE al străzii ce mărginește curtea H, comandamentul din sectorul VI, clădirea cu absidă, și zidul cu declivitate din c. 77-73, pentru a observa nivelul de călcare și o eventuală corespondență a fragmentului de zid oblic în capătul străzii.

Cortina H nu se termină de fapt într-o aglomerare de pietre legate între ele cu mortar de bună calitate, așa cum observa Gr. Florescu. Cortina H se termină în doi timpi, pe de o parte sfârșește brusc paramentul, iar emplectonul său, de fapt virează oblic, paralel cu zidul lung al așa-zisului turn 8, spre capătul de SV al zidului de incintă dinspre Dunăre al cetății. În stadiul în care au rămas lucrările în acest sector nu se putea vedea ce se întâmplă după terminarea zidului H. Concludente pare să fie pl. IV, unde se poate observa cum în capătul străzii acolo unde practic se termină cortina H, pleacă un zid oblic ce face unghi drept cu unul din ștrepii laterali ai fragmentului de zid oblic de deasupra turnului 8.

Ștrepii zidului au apărut în această campanie, și ne fac să credem că acesta făcea parte din amenajarea defensivă a colțului de SV a cetății. Acest fapt ar veni să confirme presupunerea lui Gr. Florescu că aici ar fi fost un turn asemănător cu turnurile de colț 2 și 6. Această presupunere este confirmată deocamdată de zidul foarte scurt, oblic, ce face unghi drept cu ștrepul din dreapta al zidului oblic de sus. Ar putea fi o parte din zidul de bază care teșea colțul cortinelor H și I (ultima fiind cea dinspre Dunăre) pentru construcția turnului de colț, la fel ca în cazul turnurilor 2 și 6.

În stadiul actual al cercetărilor nu reiese utilitatea amenajării poligonale (turnul 8), cu toate că Florescu, într-o concluzie, nu-l mai numește turnul 8 cu formă atipică, ci ziduri

ce aveau destinația consolidării masei de pietre peste care avea să fie ridicat zidul castelului târziu. În sprijinul afirmației sale vine doar faptul că aceste ziduri, din care se mai păstrează doar cel lung, oblic, cel scurt care se lipea de curtea H, pus în planul din 1958, nefiind găsit, sunt formate din blocheți regulați fără mortar.

Constituie o excepție prin amplasarea direct pe pământ, fără a se folosi de zidurile romane târzii ca postament așa cum se întâmplă cu toată fortificația medievală, inclusiv cu castrul târziu. În zona zidului cu ștrepi la capete, mai precis în spatele său în spațiul triunghiular corespunzând c. 77 a fost descoperit un inel din bronz, păstrat fragmentar. Inventarul mobil este asigurat în cea mai mare parte de ceramica uzuală romană târzie aparținând sec. VI, amestecată în parte cu ceramică medieval timpurie. Fragmentele ceramice sunt disperate și țin de tipologii diverse.

Problematica sectorului VII este în continuare foarte complexă, iar cercetările înaintează anevoios din cauza declivității terenului și a săpăturii destul de restrânsă ca suprafață, motive pentru care nu putem soluționa rapid necunoscutele din această zonă, care are o suprafață destul de mare. În campaniile viitoare poate vom afla, și parțial ar fi bine, cum a arătat partea de SV a cetății. De asemenea ridică aici din nou problema alunecărilor de teren sub acțiunea unor mișcări seismice, cărora s-ar putea datora „clivarea” zidului amintit și cu „golirea” terasei inferioare pe care acesta eventual o delimita spre NE. De asemenea ridică problema reumplerei acestei terase, până la latura de SV a zidului de incintă romană târziu, surprins către S (curtea J), cu ruine scurse de pe terasa superioară și cu amplasarea și săparea bordeielor medio-bizantine în această umplutură.

Prezentului raport i-au fost anexate 4 planșe ilustrative pentru săpăturile arheologice desfășurate în sectorul VII al cetății de la Capidava, în cursul campaniei 2005.[Costin Miron]

Sector VIII extramuran

Zeno K. Pinter, Claudia Urduzia

Săpăturile desfășurate în campania 2005 de către Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu în sectorul extramuran de la Capidava au fost realizate cu studenți ai universității aflați în practica studențească. Cercetările s-au efectuat în perioada 08.08.2005–21.08.2005, cu participarea a 16 studenți de la cursurile de zi și I.D.D. ai Facultății de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu” (din cadrul Universității „Lucian Blaga”), secțiile istorie, istorie-litere și teologie-istorie. Au participat practic 11 studenți din anii de studiu II-IV. În plus au participat 1 masterand, 1 doctorand și 2 studenți de la Universitatea din Leipzig. Cercetările s-au concentrat asupra continuării secțiunii stratigrafice magistrale începute în 2001 (perpendiculară pe latura de E a zidului de incintă a cetății), printr-un al patrulea segment, respectiv secțiunea S4/2005, având lungimea de 10 m, iar lățimea de 2 m.

Campania anului 2005 în sectorul VIII extramuran al cetății romano-bizantine de la Capidava a urmărit continuarea sistemului de cercetare stratigrafică, proiectat împreună cu regretatul Profesor Radu Florescu și început în campania 2001 cu un prim segment dintr-o secțiune magistrală, trasată perpendicular pe latura de SE a zidului de incintă (curtea G).

În campania acestui an, s-a abordat un al patrulea segment din această magistrală stratigrafică, respectiv secțiunea S4/2005, având lungimea de 10 m, iar lățimea de 2

m. Zona abordată prin această secțiune a fost afectată de lucrările de prelevare a zidurilor fortificației efectuate în sec. trecut și de lucrările de conservare mai recente, acțiuni ce au deranjat partea superioară a stratigrafiei. Astfel, sub actualul sol vegetal, s-au conturat imediat câteva complexe arheologice. În c. 1, 2 și 3, în partea de E a secțiunii, s-a conturat o aglomerare de pietre, cărămizi, ceramică, oase de animale și urme de arsură. Ceramica descoperită în acest complex este amestecată: de la ceramica romană de bună calitate, până la fragmente de căldări de lut și de vase borcan specifice sec. X p.Chr. Între aceste materiale a fost găsită și o monedă romană de la Maximianus (286-305 p.Chr) - AE3 tip CONCORDIA MILITVM, emisă la Roma. La adâncirea secțiunii s-a constatat ca această aglomerare nefirească de materiale din diferite epoci, reprezintă umplerea voită a unei adânciri artificiale, probabil un șanț de apărare ce nu își mai justifică necesitatea în sec. X, când zona se nivelează. Coborârea acestui șanț a putut fi urmărită până la -1,80 m.

În c. 4 și 5, s-au cercetat două amenajări ce par să reprezinte talpa de piatră a unor locuințe de suprafață ușoare. Amenajările sunt realizate în tehnica zidului sec, din piatră legată cu lut. Cum în suprafața cercetată de noi au fost surprinse părți prea mici ale acestor locuințe, nu putem încă oferi o datare clară a acestora, sperând ca prin continuarea lucrărilor în campaniile viitoare să putem clarifica acest aspect.

Cercetările din acest an au fost documentate cu desene (profile și grundriss-uri, desene ale materialului descoperit), respectiv fotografii digitale din cursul săpăturilor, care urmează să fie cuprinse în raportul final, ce urmează a fi publicat în paginile Cronicii săpăturilor arheologice din România – campania 2005.[Zeno Karl Pinter]

Sector X (Terme)

Robert Constantin, Nicolae Alexandru, Alexandru Alexiu

Scopul săpăturilor din campania 2005 în sectorul X (Terme) de la Capidava a fost acela de obținere de noi informații referitoare la evoluția constructivă a edificiului termal precum și raportul acestuia cu edificiu B (Ed. B).

Circumstanțele și datele obținute din evaluări anterioare ale zonei: Termele prezintă cel puțin trei faze constructive, fiecare cu numeroase etape locale; se păstrează într-o stare de degradare avansată și după modul de dispunere a unor dărâmături, pare că ultima distrugere s-a datorat unui cutremur (ipoteză R. Florescu). După dezafectarea lor ca terme, o parte a zidărilor vechi a fost folosită în cadrul altui edificiu comportând un portic, edificiul B parțial nesăpat. De asemenea, bazinul de apă rece – *frigidarium* – era alimentat cu apă din exterior; această alimentare era probabil legată de un apeduct ce alimenta și castrul.

Comentarii privind organizarea raportului: raportul prezintă rezultatele cercetărilor, descrierea secțiunilor trasate, stratigrafia, documentația topografică și fotografică.

Edificiul termal este situat la E de castrul Capidava, cercetările efectuate până în 1992 de regretatul profesor Valeriu Georgescu, au dezvelit cca. 600 m² din situl antic. Din informațiile obținute în urma cercetărilor arheologice, au rezultat: un relevu efectuat de arh. A. Sion, trei profile stratigrafice, realizate de V. Georgescu, precum și o înregistrare video a sitului realizată de V. Maxim în 1992. Nu există documentație scrisă.

Cercetarea din anul acesta a început prin identificarea elementelor constructive vizibile astăzi, și suprapunerea lor pe planul de situație al termelor. Pentru realizarea unui documentar foto al situației sitului din anul 1992, au fost digitalizate înregistrările VHS, după care am făcut capturi foto, tocmai pentru a identifica elementele constructive și funcționalitatea compartimentărilor edificiului.

În campania de anul acesta, a fost curățată o secțiune veche, ultima secțiune de la E, în care a fost surprinsă limita zidului circular ce delimita *caldarium*, precum și colțul unui edificiu (notat de noi Ed. B), care suprapune parțial edificiul termal.

Au fost trasate două noi secțiuni:

- S I, de 12 x 2 m, orientată N-S, la extremitatea vestică a zonei cercetate, cu martor de 1 m față de profilul vestic existent. În c. 1-2, la -0,50 m, au fost cercetate resturile a două trasee de ziduri, orientate NE-SV, cu un spațiu între ele de 0,50 m. Zidurile sunt realizate din blochete de calcar legate cu pământ, talpa la -0,70 m. Funcționalitatea celor două segmente de zidărie, în momentul actual al cercetării, nu poate fi identificată, eventuala legătură de edificiu termal fiind ruptă de intervenții realizate în perioada medievală, fapt susținut de descoperirea mai multor fragmente ceramice de perioadă medio-bizantină.

Caroul 3, în profilul estic al S I, la -1 m, au fost reperate resturile canalului de deversare, al cărui traseu E-V surprins în cercetările anterioare, face un cot spre S, deci spre Dunăre. Canalul care a fost realizat din blocaj de piatră, cu cuvetă din țigle legate cu mortar, a fost distrus în S I. C. 3-6, remarcându-se până la o adâncime de 1 m printr-un nivel de dărâmătură – constituită din fragmente litice, *tegulae* (trei cu ștampile de legiune, două cu *LEG V MAC* și una cu *LEG XI CL*, cartuș în *tabula ansata*), ce provine, probabil, conform planului săpăturii, zidăriei unui compartiment termal (poate *apodyterium*).

- S II, a fost trasată la E de secțiunea veche curățată de noi, cu un martor de 1 m, cu dimensiunile 19 x 2 m, orientată N-S. La -0,70 m –0,80 m, a fost identificat un nivel de construcție (refacere) constituit dintr-un strat continuu din fragmente litice și mortar, nivel care suprapune un strat de arsură, identificat la -1 m –1,10 m, în capătul de S al secțiunii. Nivelului de refacere îi corespund: în c. 5-7, pavajul realizat din dale de calcar; în c. 6-7 resturile unui sistem de aducțiune, constituit dintr-un bazin rectangular, realizat din blochete de calcar (cu lățimea de 1 m), și dintr-un canal realizat din țigle legate cu mortar. Cuveta canalului este la -0,55 m, iar limita superioară a bazinului la -0,20 m, față de nivelul actual de călcare.

Pavajul din c. 5-7, a fost afectat de un mormânt de inhumație (M2). Scheletul orientat E-V, întins pe spate, craniul la V, mâinile pe piept, picioare întinse, cu lungimea de cca. 1,70 m, a fost descoperit la -0,90 m față de actualul nivel de călcare, fără inventar funerar. În caroul 5 a fost descoperit un alt mormânt (M1) de inhumație, la -1,20 m, scheletul orientat E-V, cu lungimea de 1,40 m, cu craniul la V, mâinile pe piept, aflat într-o stare avansată de degradare și fără inventar funerar.

În c. 9-10, la -0,30 m, a fost surprins traseul unui zid cu orientare NE-SV, păstrat pe două asize, zid ce pare a fi pandantul unui zid din Ed. B, edificiu care astfel, prin identificarea de anul acesta, capătă noi proporții.

Planșa 18

Punctul „La Bursuci”

Cătălin Ionuț Dobrinescu

Campania de săpături arheologice din anul 2005 în punctul „La Bursuci” s-a desfășurat între 20 iunie-15 iulie 2005, cu participarea studenților Universității „Ovidius” din Constanța. În această campanie au fost cercetate o suprafață - S IVb (6 x 4 m), alături de un sondaj - S VI (cu dimensiunile de 1 x 13 m).

Cercetările arheologice desfășurate în punctul „La Bursuci” din anul 2004 au dus la identificarea a două niveluri de locuire, unul medieval (sec. X p.Chr), al doilea hallstattan (datat în sec. X-IX a.Chr) și a două complexe importante: un mormânt din prima epocă a fierului și un cuptor de dimensiuni mari (diametrul de cca. 3,5 m, cu pereți în elevație păstrați până la cca. 1,5 m).

Cercetările arheologice din acest an au vizat, în principal, verificarea raportului stratigrafic dintre cuptor și amenajarea hallstattană (bordei?) ce apăruse în profilul de E al secțiunii S IV și cercetarea unei zone mai înalte de pe platou (sondajul S VI), situată la cca. 175 m. ENE de secțiunea S IV.

În cursul săpăturilor din iunie-iulie 2005 în punctul „La Bursuci” am extins secțiunea S IV spre E cu 4 m (S IV b, 6 x 4 m), lăsând un martor pe mijloc de 0,50 m, situația stratigrafică fiind următoarea:

vegetal (U.S. 4000), 0 -0,20/0,30 m, sol brun-cenușos, cu numeroase gropi de crotovine, ce conținea o cantitate mică de fragmente ceramice (Babadag I/II și medievale), pietre și oase de animale;

nivel de locuire medieval (U.S. 4019), -0,20/0,30 m -0,50/0,75 m, sol cenușos, cu fragmente ceramice medievale (dar și de tip Babadag, în cantitate mai mică), pietre;

nivel de abandon (U.S. 4020), se află sub pietrele ce jalonează limita inferioară a nivelului medieval și la partea superioară a nivelului hallstattan; apare sub forma unei pelicule de culoare brună;

nivelul de locuire hallstattan (U.S. 4021), -0,75 -1,60 m, sol de culoare brună-gălbuie, bine tasat; conține fragmente ceramice de tip Babadag I/II, pietre și oase de animale;

loess (U.S. 4029), -1,50 -1,90 m, sol galben, străpuns de gropi de crotovine și gropi hallstattiene;

stânca naturală (U.S. 4030), -1,90 m, calcar.

În secțiunea SIVb (24 mp) am descoperit 7 complexe (6 gropi și un grup de pietre), toate aparținând nivelului de locuire hallstattan. Diametrele gropilor C5 (U.S. 4024), C6 (U.S. 4023), C7 (U.S. 4022), C8 (U.S. 4026) și C 10 (U.S. 4028) variază între 0,50-1,50 m. Ele sunt săpate în loess și conțin puține fragmente ceramice de tip Babadag. Sunt aprox. circulare și au adâncimi variabile, între -0,15 -0,75 m.

Complexul de pietre (C9, U.S. 4027) a apărut la cca. -1,25 m la baza nivelului hallstattan, în S IV b1, sub forma unei aglomerări de pietre (calcar).

Bordeiul (C4, U.S. 4025), a fost prins pe profilul de E încă din campania trecută. Are cca. 2,10 m, în lungime și se mai păstrează pe cca. 20-50 cm spre E. Acesta a fost distrus la amenajarea complexului C1 (cuptorul).

Materialul arheologic recuperat din gropi constă din pietre, oase de animale și câteva fragmente ceramice de tip Babadag.

În sondajul S VI a fost identificat un singur nivel de locuire, medieval, din care au fost recoltate numeroase fragmente ceramice de tip „Dridu” și oase de animale. Nu a fost descoperit nici un complex, însă existența vreunui nu poate fi exclusă pe mägura de pe platou, dat fiind și cantitatea mare de material arheologic recoltat de aici. Mägura sondată

are diametrul de cca. 20 m și o înălțime față de platou de cca. 0,5 m.

În prezent, materialul arheologic se află la Laboratorul de restaurare-conservare a M.I.N.A.Constanța.

Prezentului raport i-au fost anexate 13 planșe ilustrative, pentru săpăturile efectuate în punctul „La Bursuci”, în cursul campaniei 2005. [drd. Cătălin Ionuț Dobrinescu]

Studiul arheozoologic al unui lot de faună provenit din situl bizantin de la Capidava – sec. IV-VI p.Chr.

Sergiu Haimovici, Leonid Carpus, Cornelia Carpus

Binecunoscuta cetate de la Capidava este situată în NE județului Constanța, pe malul drept al Dunării, ea fiind funcțională mai mult de un mileniu, marele fluviu influențând cu totul viața economico-socială a locuitorilor ei.

Materialul ne-a fost dat nouă spre studiu de către arheolog Zizi Covacef și-i mulțumim că a avut amabilitatea, de a considera că noi putem prelucra aceste fragmente osoase.

Resturile nu sunt prea abundente, rezumându-se doar la 157 de fragmente determinate, dintr-un număr de vreo 180. Trebuie să insistăm chiar de la început că aceste resturi aparțin în totalitatea lor (chiar și cele nedeterminabile până la specie și gen), grupării vertebratelor, provenind de la trei grupe sistematice diferite și anume: pești, păsări și mamifere, acestea din urmă având frecvența cea mai înaltă cu mai mult de 90 % din întregul material determinat. Precizăm de asemenea faptul că suntem în fața unor resturi strict menajere, având în vedere atât modul lor de fragmentare cât și faptul că unele poartă urme de măcelărire, arătând că ele au fost folosite în alimentație, excepție făcând probabil câinele, ce are de altfel o frecvență foarte mică.

Vom trece în revistă fiecare grup și specie în parte arătând pentru ele o serie de particularități morfologice, unele dintre acestea cu repercusiuni asupra economiei animaliere a locuitorilor sitului din acea perioadă istorică.

Trebuie să arătăm de la început că în cadrul materialului nostru lipsesc scoicile adică, moluștele lamelibranhiate, deși malul Dunării și ale unor brațe moarte ale acesteia, reprezenta atunci, ca și astăzi, un biotop cu totul favorabil dezvoltării respectivei grupări de animale. Oare locuitorii din cetate se fereau să culeagă aceste moluște care puteau servi, nu doar în alimentație ci de asemenea, prin pisarea scoicilor obținând carbonatul de calciu, atât de necesar în procesul de fabricație al ceramicii ?

Peștii au un număr poate relativ mic, pentru o așezare ce s-a dezvoltat în apropierea marelui fluviu. Grupul are doar 14 resturi, reprezentate numai prin peștii teleosteeni, și anume 13 vertebre și un fragment de opercul. Vertebrele au mărimi diverse de la 10 până la 52 de milimetri diametru, arătând prezența unor specii de pești de mărime intermediară sau chiar mare, aceștia din urmă aparținând, deci unor indivizi de talie cu totul mare, așa cum găsim la speciile de crap, avat, somn poate și șalău. Este aproape sigur că se pescuiau și pești de talie mai mică, dar oasele lor fragile, posibil nu au apărut în materialul nostru, nefiind scoase prin săpături, sau au fost mâncate, în vechime de câini sau porci.

Păsările, au un număr de doar trei resturi și anume două provenind de la găina domestică (*Gallus domest.*) cu o claviculă fragmentară și un tibio tars întreg la care s-a măsurat lungimea = 115 mm, iar lărgimea epifizei inferioare = 12 mm; cel de al treilea este un fragment de radius și aparține unei specii de baltă, de talie destul de mare.

Așa cum am mai spus, preponderente sunt resturile osoase aparținând mamiferelor și anume pe cele domestice le vom prezenta în ordinea frecvenței lor, (de aceea și a importanței lor economice) iar pe cele sălbatice, în ordinea lor sistematică.

Pe primul loc se așează, taurinele (*Bos taurus*), reprezentând peste 50% din fragmente și de asemenea mai bine de 1/3 dintre indivizi, care de altfel este și specia cea mai voluminoasă (cu excepția cailor de talie mare). Morfoscopice distingem două axe cornulare, (tocul cornos a fost folosit), unul mai mic și mai gracil, poate aparținând unei femele și altul mai mare și mai masiv, cu o aplatizare a sa către vârf, provenind, credem de la un castrat: totuși taurinele din sit, se păstrează în cadrul tipului „*brachiceros*”, care nu e caracterizat prin coarne mari. Mai menționăm un craniu fragmentar, nu prea mare, tăiat sagital, (posibil pentru a se scoate encefalul) suturile lambdoidă și parieto-occipitală nefiind încă obliterate, deci un individ încă tânăr. Se remarcă de asemenea un atlas aproape întreg, nearătând așadar descăpățănare la nivelul său. Există de asemenea, trei metapodale întregi, după care s-a putut preciza sexul la care aparțin, determinându-se astfel doi caștrați și o femelă. După aceleași oase s-a putut stabili și înălțimea la greabăn. Considerând astfel talia dar și biometric, putându-se măsura un număr satisfăcător de fragmente, se poate spune că vitele crescute de locuitorii cetății, erau de talie mică spre medie cu caractere de primitivitate. Face excepție un calcaneu socotit mare, care are o lungime de 150 mm și o lărgime de 64 mm; însă același lucru ar fi valabil și pentru o falanga II și una III. Am putea considera, așa cum am arătat și în alte așezări din Dobrogea, de la începutul perioadei bizantine, că mai apar ici colo, unele așa zise, reziduuri ale fenomenului de ameliorare a animalelor, făcută de către romani, ce au adus, odată cu venirea lor, la începutul sec. I p. Chr, în așa zisa Scîție mică, taurine ameliorate și au continuat să o execute, mai ales prin intermediul sistemului așa ziselor *villae*, care din păcate, au dispărut total către sfârșitul sec IV p. Chr, când populația autohtonă s-a reîntors către o economie animalieră mult mai primitivă și cu caracter de subzistență.

Considerând vârstele de sacrificare ce s-au putut stabili după caracteristici ale dentiției și particularități ale segmentelor osoase, putem spune că existau în materialul nostru, de la viței de aprox. șase luni, la adulți și maturi, dar chiar și bătrâni de aprox. opt-zece ani, cele provenind de la maturi fiind însă cele mai frecvente. Așadar taurinele erau de obicei ținute mai întâi pentru scopuri utilitare (lapte, cărăușie, munca în agricultură, ș.a.) și abia apoi sacrificate pentru a fi consumată carnea lor.

Scriptic, urmează ca frecvență, ovicaprinele, dar trebuie să avem în vedere că ele mai poartă și denumirea de cornute mici, netrecând ca greutate de 30-40 kg și în acest sens fiind în raport cu taurinele de aproape 10/1. Considerând caracteristici morfologice putem spune că resturile aparțin ca indivizi la două caprine (*Capra hircus*) și trei ovine (*Ovis aries*). Se are în vedere un rest de craniu de capră, cu partea sa frontală având sutura interfrontală încă deschisă, deci de o vârstă oarecum tânără, ruptura sa situându-se la nivelul suturii fronto-parietale: cele două axe ale coarnelor au fost tăiate cam la trei cm de bază (s-a folosit probabil tocul cornos al acestora). Craniul aparține unei femele și s-a putut măsura doar distanța interorbitală = 100 mm. și lărgimea intercornulară = 32 mm. De la ovine s-au găsit doar fragmente osoase ale centurilor și membrilor; resturi ale maxilarelor cu

dinți cât și ale vertebrelor și coastelor nu au putut fi atribuite unui gen sau altuia, neexistând caracteristici morfologice de departajare, ele fiind folosite doar la stabilirea vârstelor de sacrificare. S-a constatat că se sacrificau chiar și indivizi tineri dar mai cu seamă adulți și maturi, cam până la vârsta de 5 ani. Deci și ovicaprinele erau ținute mai ales pentru scopuri utilitare (lapte, lână) și doar ulterior sacrificate, cantitatea de carne furnizată de ele fiind totuși infimă, dat fiind faptul arătat anterior.

Porcinele (*Sus domesticus*) s-ar situa scriptic după ovicaprine, dar ca volum un porc ar face cam cât trei cornute mici astfel încât ca producătoare de carne dar și de grăsime, acestea întrec evident ovicaprinele. Se știe că porcinele sunt monovalente, ele fiind folosite doar în alimentație și poate, în subsidiar, grăsimea să fie întrebuințată și în alte scopuri. De altfel sacrificarea lor avea loc aproape întotdeauna sub vârsta de doi ani și de aceea nu s-au putut face măsurători pe resturile lor osoase. Din punct de vedere morfologic porcinele erau în general de talie mică, cu caractere de evidentă primitivitate; ele s-au putut astfel departaja ușor de mistreț, strămoșul lor sălbatic.

Urmează calul, luat în sensul său larg (*Equus caballus*) cu puține resturi. Cu excepția unui dinte jugal, neieșit încă din alveolă, aparținând deci unui individ tânăr, s-au găsit doar resturi ale extremităților membrilor. El reprezintă o specie polivalentă dar nu putem preciza dacă era folosit și în alimentație; se pare după resturile găsite că nu i se întrebuința carnea ca aliment, cu atât mai mult cu cât populația umană era de acum fie creștinată fie pe cale de a se creștina (știut fiind că Biblia considera carnea de cal ca fiind oarecum spurcată). Biometric s-a putut stabili talia a doi indivizi ai acestei specii și se constată că ei aveau înălțimea la greabăn apropiată de 1,40 m. fără a li se putea preciza sexul. Aceștia erau folosiți pentru călărie, dar probabil și în alte scopuri, (ca animal de povară, cărușie sau la munci agricole).

Un metatars fragment de equid având lărgimea epifizei superioare de doar 38 mm, l-am considerat a proveni de la un măgar (*Asinus domesticus*) întrucât este imposibil ca în Dobrogea acelor timpuri să fi existat cai pitici (poney). Asinul este o specie de proveniență sudică, respectiv mediteraneană și a fost adus în Dobrogea încă de pe vremea întemeierii coloniilor grecești ce s-au stabilit la țărmul Pontului Euxin la începutul La Tène-ului sau chiar mai devreme. Bun la toate, măgarul este socotit astăzi calul săracului, dar în antichitate nu purta deloc acest blam.

Ca ultimă specie domestică considerăm câinele (*Canis familiaris*) de la care s-au găsit două resturi, ambele fiind fragmente ale osului humerus aparținând la doi indivizi diferiți. La unul de talie ceva mai mare s-a putut măsura lărgimea epifizei inferioare a osului care este de 32 mm.

Urmează acum să prezentăm cele trei specii de mamifere sălbatice: mistrețul, cerbul și bourul, acesta din urmă actualmente stins ca specie.

Mistrețul (*Sus scrofa*) are cinci resturi, toate măsurabile aparținând unor segmente osoase foarte diferite și provenind de la trei indivizi. Pentru unul, probabil o femelă, putându-se calcula și înălțimea la greabăn. Se știe că astăzi mistrețul este rar în Dobrogea, găsindu-se mai ales în pădurile de foioase din nordul și sudul provinciei dar uneori și în pădurile din lunca Dunării, sistemul forestier fiind biotopul său preferat

Cerbul (*Cervus elaphus*) prezintă resturi mai abundente provenind de asemenea de la mai toate segmentele osoase ale unui schelet; am socotit că ele ar proveni de la patru

indivizi diferiți, poate trei masculi și o femelă. S-a găsit și un mic fragment de corn cu urme de arsură, arătând că materialul provenit de la coarne s-a folosit; de altfel mai multe resturi osoase de la diverse specii poartă urme de arsură. S-a găsit și un fragment de radius care a fost „șlefuit”. Cerbul este actualmente la noi, o specie ce se prezintă ca un element tipic pentru pădurile de foioase de altitudine înaltă, încât i se adaugă și adjectivul de „carpatin”. El era însă de-a lungul mileniului I, un element comun pentru mediul silvestru din Dobrogea.

Ultima specie sălbatică, care probabil se găsește în materialul nostru este bourul (*Bos primigenius*). El ar putea fi reprezentat doar printr-o porțiune distală de coastă de o lățime apreciabilă: 57 mm. ce arată că respectivul fragment nu ar aparține lui *Bos taurus*. Menționăm că resturi de bour au fost găsite și în alte situri aparținând mileniului I, din Dobrogea.

Este posibil că vânătorii prezervau tineretul speciilor sălbatice.

Luând în considerație toate cele arătate mai sus putem creiona care erau ocupațiile cele mai importante pentru locuitorii sitului respectiv. Din păcate nu putem să spunem mai nimic referitor la agricultură, ocupație nelipsită pentru oricare sit preistoric sau protoistoric. Putem doar arăta că prezența la taurine a castraților ar fi oarecum probatorie că aceasta exista, dată și de faptul că ea era cu totul necesară pentru asigurarea necesităților de hrană de natură vegetală.

Având în vedere economia animalieră ca atare, putem însă preciza destul de bine că ocupația de bază a locuitorilor așezării era creșterea animalelor domestice, ce este posibil să fi fost chiar mai importantă în sine decât agricultura. Așa cum am văzut, taurinele erau acelea care asigurau prin sacrificare cea mai mare parte a necesităților de carne (proteine animale) a locuitorilor sitului, adăugându-se proteinele și grăsimile din lapte, luate direct sau prin prelucrarea acestuia. Porcinele aduceau și ele tot prin sacrificare o cotă parte a necesităților de carne, concomitent cu grăsimea caracteristică pentru respectiva specie. Ovicaprinele dădeau însă o cantitate mult mai mică de carne aproape insignifiantă în raport cu speciile de mai sus. Calul așa cum am arătat probabil că nu era folosit în alimentație, iar evident carnea de câine nu era deloc întrebuințată (de altfel prin frecvență dar și prin mărimea sa aproape că nu ar conta, chiar dacă ar fi fost comestibil).

Pe lângă creșterea animalelor un loc bine conturat îl avea pentru economia sitului și vânătoarea. Toate cele trei specii sunt artiodactile de talie medie, mare, sau chiar foarte mare (bourul). Cota de carne furnizată prin vânătoare era destul de bine conturată și cântărea destul de mult în asigurarea proteinelor animale, întrecând astfel evident porcinele și ovicaprinele luate împreună. Procentul încă înalt al vânătorii este legat și de faptul că ambientul respective era propice pentru o densitate relativ mare a sălbăticiunilor așa zise „de pădure”.

Speciile polivalente (taurinele, ovicaprinele, calul și asinul) aveau însă și un statut aparte, căci contribuiau, pe lângă faptul că dădeau carnea și chiar laptele lor, ocupau goluri economice de prim ordin și prin alte folosințe ale acestora, așa cum am arătat și cum se știe de altfel. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că absolut toate speciile prin sacrificare, doborâre, dar de obicei chiar și prin moarte naturală, mai adăugau și alte beneficii mai ales pentru economia unor societăți mai puțin evoluate decât suntem noi astăzi (însă chiar și azi pentru începutul mileniului III). Se foloseau pielea, părul, lâna, comul, dinții, oasele, oasele ca

atare, pentru executarea de diverse obiecte, unelte și accesorii ale acestora, chiar unele de podoabă, îmbrăcăminte și încălțăminte. De asemenea, erau valorificate unele organe moi (din păcate putrescibile, nelăsând urme) ca intestine, vezica urinară, ligamente, sânge ș.a.

Menționăm însă că nu am sesizat folosirea animalelor care s-au găsit în sit pentru alte scopuri decât cele strict economice, înțelegând scopuri cu caractere mai cu seamă cultice; poate faptul că în sec. IV-VI populația era creștină sau se creștina, unele obiceiuri păgâne să fi devenit, sub acest aspect, desuete.

Nu mai este cazul să vorbim despre ambientul de atunci. El nu s-a modificat pe parcurs, în principiu; marele fluviu și lunca sa, și azi bine împădurită, și cu caractere specifice, influența curent economia populației umane din sit.

Anexa 2

Résumé:

On étudie un lot non pas très abondant de restes fauniques résultés des fouilles entrepris dans le site mentionné. On constate que, parmi les restes matériels, on a trouvé des fragments de poissons, d'oiseaux et de mammifères, mais pas des coquilles de mollusques. Les poissons sont dans une petite quantité, représentés par des restes d'individus de dimensions communes, mais aussi par d'autres de très grandes dimensions. Il y a seulement trois restes d'oiseaux, parmi lesquels la poule. Les mammifères sont bien représentés, les matériaux provenant de sept espèces domestiques: les taurines, les ovines, les caprines, les porcins, le cheval, l'âne et le chien et de trois espèces sauvages: le sanglier, le cerf et, probablement, l'aurochs. Pour chaque espèce on a fait un étude morphoscopique et biométrique.

L'élevage des animaux domestiques peut être considéré la principale occupation, mais la chasse encore avait une importance bien précisée, peut-être parce que le site se trouve auprès du Danube au bord duquel se trouvaient des grandes forêts.

Ameliorarea rasială a animalelor domestice evaluată prin specia taurine (*Bos taurus*), făcută de către romani, după venirea lor în antichitate, în actuala Dobrogea

Sergiu Haimovici

Se știe că domesticirea multor specii de animale, printre care și cea a bovinelor, a fost executată în prima parte a holocenului, probabil în zona Semilunei roditoare. Prin mișcările unor populații umane, la începutul neoliticului, specia sus citată, de acum domesticită a ajuns și în regiunea Dobrogea, cam la paralela 45° și meridianul 28°, zona în care mai exista atunci, oarecum abundent, chiar și strămoșul acesteia - *Bos primigenius* (bourul). Între neolitic și La Tène, talia lui *Bos taurus*, exprimată prin înălțimea la greabăn, printr-un proces descrescendo a coborât mereu (mai accelerat în Bronz și Hallstatt); astfel, geto-dacii dar și scitii aveau indivizii acestei specii destul de mărunți și cu dimorfism sexual puțin perceptibil¹. În prima decadă a mileniului I p.Chr, acvilele imperiale romane s-au întins și asupra Dobrogei, aducând cu ele o civilizație mai înaintată și mai prosperă, printre altele și animale ameliorate.

Este cunoscut faptul că fenomenul denumit ameliorare rasială, sens strict, a apărut foarte târziu în Europa (poate cu excepția calului), mai întâi oarecum empiric, mai ales în Anglia, Olanda

și chiar Danemarca, cam prin sec. XVII și XVIII și abia mai târziu, în sec. XIX, s-au pus într-adevar bazele științifice ale acesteia, încât la începutul celei de-a șasea decadă a sec., Darwin a putut - considerând și date rezultate din ameliorare - să publice bine cunoscuta sa carte, ce stă la bazele evoluționismului lumii vii.

Trebuie însă să constatăm că, încă din antichitate, probleme de ameliorare rasială și chiar executarea ei concretă, au fost folosite pe deplin mai ales de către romani, cu toate că această știință nu a fost cu totul circumscrisă și recunoscută. Astfel Epicarnus din Grecia Mare (născut în 540 a.Chr) a scris un fel de manual cu privire la medicina veterinară și igiena animalelor de fermă. Herodot, Xenofon, Aristotel studiază și ei unele reguli raționale de creștere a animalelor; excelează însă romanii cu unii scriitori ca Vergilius, dar mai ales cu așa ziișii agronomi ca Porcius Cato (cel Bătrân), Columella și Varro (116-27 a.Chr.), ce aduc prin scrierile lor date de apreciat cu privire la creșterea și ameliorarea animalelor.

Este meritul arheozoologiei, prin studiul ei privind resturile animaliere descoperite de către arheologi, să evidențieze foarte concret faptul că romanii au reușit să facă o bună ameliorare a animalelor domestice (în ceea ce privește acum *Bos taurus*) și că prin ei, acolo unde s-a instituit tipul de viață romană, această ameliorare a reușit prin două căi: direct, aducând indivizi gata ameliorați, sau oarecum indirect, importând din Italia masculi (tauri) de prășila, ce au putut, în timp, să schimbe în bine caracteristicile bovinelor din diferitele provincii ale imperiului. Pentru Europa Occidentală și în partea ei centrală (în acea zona unde Roma republicană și apoi imperială și-a întins acvilele sale și a romanizat autohtonii), o sinteză făcută de Audoin Rouzeau este cu totul definitorie². Pe teritoriul României acest lucru a fost bine arătat deocamdată pe un studiu asupra unui material arheozoologic din așezarea de la Stolniceni – Vâlcea³.

Noi ne referim în această lucrare doar la specia *Bos taurus*, întrucât există două cauze care au făcut posibilă mai ușor evidențierea unei ameliorări a respectivei specii în Dobrogea, în perioada romană clasică, din sec. I-III p.Chr, dar ca urme ale acesteia, bine definite și pe material arheozoologic din epoca romană târzie, sec. IV-VI p.Chr. Mai întâi datorită faptului că în respectivele situri, *Bos taurus* este cel mai bine reprezentat, având frecvența cea mai înaltă, printre mamiferele domestice găsite în material arheozoologic (ca de altfel în cele mai multe așezări cercetate în România din cadrul culturilor și epocilor preistorice și istorice), iar pe de altă parte pentru ca specia este de talie mare și astfel, atât liniar, dar și ca volum (masa) o creștere oarecare prin ameliorare se poate pune mai ușor în evidență, alungindu-se și îngroșându-se aproape toate segmentele osoase ale unui individ, fapt ce poate fi constatat atât morfoscopic cât și biometric. Trebuie să mai amintim că o creștere liniară ce se măsoară în n^1 , dar volumul căruia aceasta îi corespunde se mărește la n^3 , încât individul crește foarte mult în greutate, dând o masă de „carne”, care se exprimă pe de o parte, prin sacrificare, în material de tip alimentar, dar totodată, pe de altă parte, în timpul vieții, ca putere de „motor” animal pentru varii necesități umane. Menționăm că bovinele sunt (prin sexul femel) și producătoare de lapte, dar materialul osteologic nu poate aduce date directe cu privire și la mărirea cantității de lapte *per capita* prin ameliorare; totuși este logic ca și acest fenomen să aibă loc.

Având în vedere cele specificate mai sus, vom trece acum să exemplificăm pe material osos din șapte situri dobrogene, șase așezări și o necropolă, în mod concret prin măsurători (exprimate toate în mm), că au existat în cadrul materialelor arheozoologice și resturi osoase de *Bos taurus*, ce au aparținut unor indivizi asupra cărora s-a executat o ameliorare rasială (așa cum am arătat, direct sau indirect).

În cadrul tabelelor cu măsurători, ne vom referi la resturile osoase ce au atins maximum variației, sau sunt aproape de aceasta, de la diverse segmente osoase, maximum care apare de altfel foarte înalt, fiind chiar aproape de minimum variației pentru aceleași segmente osoase ale bourului (*Bos primigenius*), strămoșul bovinelor domestice (*Bos taurus*) și care era evident mai mare și mai masiv chiar decât rasele actuale de bovine ameliorate pe criterii cu totul științifice.

1. Așezarea de la Telița Amza, sec. II-III⁴
2. Așezarea de la Telița Amza, sec. IV⁵
3. Așezarea de la Dinogetia (Garvăn), sec. IV⁶. Autorul arată mai mult în text decât scriptic că existau pe lângă resturi osoase de talie mică și gracilă și altele provenite de la indivizi mari și masivi, ameliorați.
4. Așezarea de la Histria, nivel de sec. VI⁷
5. Așezarea de la Halmirys (Murighiol), sec. VI⁸
6. Așezarea de la Capidava, sec. VI⁹
7. Necropola de la Histria sector *Basilica*, sec III-VII¹⁰

Mormintele din necropolă au avut depuse ca ofrandă și porțiuni de la indivizi de taurine sau bovine (*Bos taurus*), ce au fost deshumate sub formă de resturi osoase, unele dintre ele putând fi măsurate. Se constată de către autoare că „resturile bovinelor se dovedesc a fi animale robuste”. Cunoscând lungimea unor oase întregi, s-au calculat acum, de către noi, taliile unor indivizi.

Se constată deci, în toate siturile, existența unor indivizi de talie înaltă iar unii dintre ei sunt chiar masivi.

Menționăm, de asemenea, că Alexandra Bolomey a fost prima, în zona noastră, care a emis ipoteza că ar fi existat în sec. respective și indivizi ameliorați aduși de către romani.

Trebuie deci să conchidem că romanii au venit în Dobrogea de atunci, fie cu indivizi deja ameliorați, fie doar cu tauri de prăsilă, de talie mare. Totodată este însă evident că pe lângă aceste bovine (*Bos taurus*) ameliorate rasial se găseau și indivizi ai respectivei specii de tip neameliorat, ce aparțineau autohtonilor, de talie mai joasă și desigur cu o productivitate mai scăzută sub toate aspectele. Cu cât ne apropiem de mileniul al doilea, aceste bovine de tip ameliorat sunt din ce în ce mai puține ca frecvență, ele dispărând cu totul, încă înainte ca bizantinii, la trecerea dintre milenii, să reocupe provincia Dobrogea.

Anexa 3

Note:

1. S. Haimovici, *Creșterea animalelor la Geto-Daci (sec. IV. i.e.n. - sec I. e.n.) din Moldova și Muntenia*, Thraco-Dacica 8, 1987, p. 144-153.
2. Françoise Audoin Rozeau, *La taille du boeuf domestique en Europe de l'antiquité aux temps moderne*, Fiches d'osteologie animale pour l'archeologie serie B: Mammiferes, 2, APDCA, Juan - les - Pines, 1987, p. 9-40.
3. Șt. M.Udrescu, *Așezarea civilă romană de la Stolniceni; unele date despre influența romană asupra creșterii animalelor în Dacia*. Studiu arheozoologic, RMM 9-10, 1979, p. 104-108.

4. S. Haimovici, *Studiul arheozoologic al "resturilor din două nivele aparținând sec. II-III și IV p.Chr. în situl autohton de la Telița Amza (nordul Dobrogei)*, Peuce 14, 2003, p. 487-510.

5. *Ibidem*.

6. S. Haimovici, *Studiul arheozoologic al resturilor de la Dinogetia (Garvăn) aparținând epocii romane târzii*, Peuce 10, 1991, p. 357.

7. S. Haimovici, in print, *Studiul arheozoologic al unor resturi faunistice descoperite în nivelul aparținând sec.VI p.Chr. al cetății Histria*.

8. S. Haimovici, in print, *Studiul materialului arheozoologic provenind din situl bizantin (sec VI-lea) de la cetatea Halmirys (Murighiol)*.

9. S. Haimovici, L. Cărpuș, C. Cărpuș, in print, *Studiul arheozoologic al unui lot de faună provenit din situl bizantin de la Capidava, sec. IV-VI p. Chr.*

10. Alexandra Bolomey, *Materiale paleofaunistice de la Histria*, SCA 2, 2, 1965, p. 179-189.

Résumé:

Dans l'Europe antique, ceux qui ont effectué pour la première fois une amélioration raciale des espèces de mammifères domestiques ont été les romains. Ce fait a été mis en relief surtout pour les provinces de l'ouest et du Centre de l'Europe. Sur la base de certains restes archéozoologiques appartenant à sept sites de Dobrodja, datés entre le II-ème et le VI-ème siècles a.Chr., on a pu établir sans doute que le phénomène de l'amélioration raciale a eu lieu aussi sur le territoire contemporain de la Roumanie. Il a été établi pour l'espèce *Bos taurus*, qui a, parmi les animaux domestiques, la taille la plus haute. On a pu, donc, mettre en évidence ce fait par des mensurations, sur les restes de leurs squelettes.

51. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași

Punct: D-aia parte

Cod sit: 101733.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 51/2005

Colectiv: Paul Damian – responsabil, Sorin Cleșiu, Gabriel Bălan (MNIR), Done Șerbănescu, Viorica Gureșoae (MCG Oltenița), Valeriu Sîrbu (M Brăila)

Așezarea fortificată de la *D'aia parte*, cu o suprafață de peste 2 ha, este unul dintre cele mai importante situri getice din sec. IV-III a.Chr., atât prin remarcabilul sistem de fortificații, cât și prin sanctuarele descoperite aici, plus inventarul bogat și variat, getic sau grecesc, recoltat până acum. La acestea se adaugă bogatele vestigii neolitice ori, mai puține, din alte epoci.

Săpăturile din această campanie și-au propus continuarea cercetării sistemului de fortificație de pe latura de V a cetății getice de la *D'aia parte*, zonă în care el s-a dovedit a fi cel mai complex și mai interesant. În acest scop au fost trasate trei suprafețe, S6, S7 și S8, toate de 6 x 4 m, care încadrau suprafețele S4 și S5, unde, prin săpăturile anterioare, s-au descoperit vestigiile fortificației. Din păcate, insuficiența fondurilor și timpul nefavorabil n-au permis finalizarea săpăturilor din cele trei suprafețe, astfel că rezultatele sunt doar unele parțiale, fiind necesară finalizarea lor.

Se pot face, totuși, câteva observații.

În suprafețele S6 și S7 vestigiile fortificației au fost cert sesizate, pe când în S8 abia s-a putut sesiza doar traseul acesteia, întrucât săpătura a rămas într-un stadiu incipient.

Intervențiile pentru terasarea terenului și pentru amenajarea fundațiilor sunt evidente, întrucât ele au intersectat numeroase straturi eneolitice. Deși acum fortificația se află mult în jos pe pantă, orizontalitatea podinelor și a pereților prăbușiți de la locuințele eneolitice, observați în malurile dinspre incintă, sugerează că fortificația s-a aflat atunci mai aproape de marginea platoului, eroziunea puternică de pe parcursul celor două milenii dând aspectul actual al terenului.

Cercetările anterioare au evidențiat aici existența, pe parcursul sec. IV-III a.Chr., au unui complicat și impozant sistem de apărare cu ziduri din lemn și pământ, din chirpici (cărămizi nearse) și blocuri de calcar sumar fasonate.

Din păcate, intervențiile din epoca getică pentru ridicarea zidurilor, în diversele lor etape, și scoaterea blocurilor de calcar de către localnici au produs serioase daune fortificațiilor.

O situație interesantă s-a observat în suprafețele S6 și S8 unde, pe traseul fundației zidului, pe o lățime de cca. 1,00-1,50 m, s-a observat o mare aglomerare de fragmente de vase getice și de amfore grecești, unele parțial întregibile, bucăți de pereți ori de vetre, oase de animale, plus alte piese individuale. Probabil că după dezafectarea zidului din piatră aceste materialele s-au scurs dinspre incintă; menționăm că, pe lângă materialele eneolitice, toate piesele getice ori grecești se datează în sec. IV-III a.Chr.

Baza fundației zidului din piatră s-a mai observat doar spre marginea suprafețelor S6 și S8, ea evidențiată de bucăți mici și mijlocii de calcar spart, pietriș și pământ galben depus. Din păcate, nu s-au mai păstrat dalele din calcar ale paramentului exterior, așa cum s-a observat în săpăturile anterioare.

Zidul din chirpici s-a identificat atât în S6, cât și în S7.

În S7 s-a observat că zidul nu își schimbă direcția în unghi, ci o cotește, lin, de la V spre N. Fundația este asigurată de un suport din pietre de râu și turte din lut de formă ovală, aplatizate, una din ele fiind de 0,33 x 0,23 m. Paramentul interior s-a identificat doar pe două asize, chirpicii păstrându-și surprinzător de bine forma paralelipipedică, unul având lungimea de 0,27 m și grosimea de 4 cm; sunt făcuți din loess fin, omogen. Liantul, cu o grosime de 4-7 cm, este format dintr-un pământ dur, brun-castaniu, amestecat cu pigmenți de vatră ori din pereți arși de locuință. Deasupra acestui parament s-a observat o groapă ulterioară care a distrus restul asizelor din chirpici. La 2,20 m de fața interioară a acestui parament s-a observat o zonă de calcar mărunțit, deasupra căreia se afla pământ galben, sesizându-se chiar unele porțiuni ovale ce ar putea reprezenta turte din lut. Rămâne de văzut dacă aici s-a aflat fundația paramentului exterior al zidului din chirpici ori baza zidului din piatră. Emplectonul era format din pământ galben, dur; din păcate, numeroasele dislocări ulterioare ne împiedică, deocamdată, la concluzii mai ferme. Între cele două paramente s-au observat, atât în S6, cât și în S7, un fel de „piloni” masivi, paralelipedici, din loess dur, de cca. 75 x 75 cm, păstrați pe înălțimi de cca. 40-50 cm. În S7 s-a păstrat doar baza zidului, pe o lungime de cca. 1,00 m, identificat ca un aliniament din chirpici, așezați atât longitudinal, cât și transversal.

Deoarece s-a săpat doar în zona fortificațiilor materialul arheologic este fragmentat, dar nu mai puțin variat și

important pentru cronologia sitului. Este vorba, în primul rând, de o gamă variată de vase getice, îndeosebi borcane, vase tronconice, străchini și castroane, modelate cu mâna, ornamentate cu brăuri alveolare sau crestate și prevăzute cu toarte sau proeminențe pentru manevrare. La acestea se adaugă vasele modelate cu roata, din argilă fină, arse reducător, de culoare cenușie, reprezentate în special imitațiile după tipurile grecești (lekanai, kratere, căni). Importurile grecești sunt reprezentate de amfore, îndeosebi de tipul Thassos, dar și din centre pontice. Între piese individuale menționăm o brătară din bronz, un manșon și un instrument din fier. Inventarul recoltat anul acesta poate fi datat în sec. IV-III a.Chr. [Paul Damian]

Bibliografie:

V. Sîrbu, P. Damian, C. Știrbulescu, L. Bălan, CCA 2002, p. 93-94, pl. 35

Campania arheologică din vara anului 2005 s-a desfășurat între 26.09.2005–05.11.2005. S-a continuat cercetarea locuinței neolitice L1/1992. Locuința cercetată se află în zona centrală a sitului, pe platou, unde depunerile arheologice din epoca getică sunt foarte sporadice și nu au format un strat de cultură, în timp ce în secțiunea II/1991, situat pe panta de S a sitului, stratul de cultură getic avea o grosime de peste 1 m și era compus din trei nivele de locuire. Pentru decopertarea în întregime a locuinței eneolitice L1/1992 au fost deschise alte trei casete, care au însumat o suprafață de 84 m². Resturile locuinței incendiate se aflau la adâncimea de 0,20–0,30 cm de la nivelul actual de călcare. Pentru studierea locuinței a fost îndepărtat o parte din molozul format din chirpic ars. Așa cum am menționat în raportul anterior, vatra locuinței, de formă dreptunghiulară, cu grădina scundă, se află în partea de S a locuinței, aproape de intrarea situată pe latura îngustă. Locuința de formă dreptunghiulară, este orientată cu laturile lungi pe direcția N-S. Laturile lungi ale locuinței măsurau 14 m, iar laturile înguste 7,5 m. Pe latura de V a locuinței, în apropierea vetrei s-a descoperit un grup format din trei vase de mici dimensiuni, un model de locuință și două greutatea de lut în miniatură, care erau folosite probabil în practicile magico-religioase. În colțul de NV al locuinței, de unde s-au recoltat fragmente de la mai multe vase sparte pe loc, pe o suprafață de 2 m² se afla împrăștiat un depozit de mărgelile format din mărgelile de lut de formă cilindrică, mărgelile-rondelile și câteva mărgelile lucrate din cochilie de scoică *Sondylus Gaderopus*. Din zona menționată s-a reușit recuperarea a peste 1.800 de mărgelile-rondelile de lut, lucrate prin ștanțare și arse la roșu-cărămiziu. Din colțul de NE al locuinței s-au recoltat două lame de silex și două vase de mici dimensiuni întregibile și fragmente de la alte vase. Locuința eneolitică a fost perforată de trei gropi menajere din epoca getică, a căror umplutură era formată din fragmente de vatră, chirpic, cenușă, oase de animale și fragmente ceramice. Îndepărtarea resturilor de moloz de pe suprafața locuinței va continua în campaniile viitoare. [Done Șerbănescu]

Plansa19

Bibliografie:

V. Sîrbu, Revista Bistriței, 8, 1994, p. 25-33; D. Șerbănescu, *Contribuții la cunoașterea ritualului funerar practicat de purtătorii civilizației Tei*, CCDJ 16-17, 2001, p. 234–242, CCA 1993 – 1996; CCA 2001, nr.75, CCA 2004, nr.65.

Zusammenfassung:

Das Ziel der Grabungen des Jahres 2005 in Căscioarele-D'ia Parte war das gänzliche Erforschen des Hauses Nr. 1/1992, welches in der Phase Gumelnița A1 erbaut wurde. Weiter sollten die getischen Befestigungselemente an der Westseite der Siedlung analysiert werden.

Das äneolithische Haus lag im Zentralteil der Ansiedlung und ist durch die Abwesenheit der getischen Schicht deshalb geschont worden. Die Langseiten des Baus, deren Ausrichtung Nordsüd war, betragen 14, während die Kurzseiten 7,5 m. Neben dem rechteckigen Feuerherd wurden mehrere Kultgegenstände und 3 kleine Gefäße gefunden. Im Nordwesteck des Hauses, unter den Scherben einer Gruppe von sieben Gefäßen, lag ein Depot von scheibenartigen Lehmperlen, von denen über 1800 Stück aufgesammelt werden konnten.

Die 4 am Westhang durchgeführten Kleinschnitte, ermöglichten das Entdecken eines Teiles der Verblendeung der Mauer aus ungebrannten Ziegeln, die zwei Asisen hatte. Es ist festgelegt worden, dass, die in den früheren Grabungen entdeckte Steinmauer, von jüngsten anthropischen Handlungen zerstört wurden.

52. Cășeu, com. Cășeu, jud. Cluj [Samum]**Punct : Cetățele**

Cod sit: 56675.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 57/2005

Colectiv: Dan Isac - responsabil (UBB Cluj), Adriana Isac (MNIT)

Vicus Samum se află situat la N și mai ales E de castrul *coh. I Britannica miliaria equitata*¹. Primele sondaje în vicus au fost executate în anul 1989 la E de castru, ocazie cu care a fost identificat drumul principal din *porta principalis dextra* care străbate întreaga așezare. Săpăturile sistematice din anii 1995-1998 în zona de NE a sitului au adus importante elemente ale organizării vicusului, fiind descoperite numeroase gropi menajere, semibordeie cu vatră de foc exterioară, fântâni, cuptoare, un mormânt de copil precum și clădiri din lemn de tipul *Streifenhauser*. În 1998 și 2000, pe baza unei fotografii aeriene, a fost identificat în săpătură șanțul unui castru timpuriu ce pare să fi fost abandonat de romani din cauza inundațiilor². În anul 2004 au fost reluate săpăturile sistematice în vicus, fiind cercetată o zonă la E de *porta principalis dextra* a castrului, lângă drumul principal ce ieșea din poartă. A fost identificată o zonă cu o intensă activitate menajeră și artizanală și s-au făcut precizări cu privire la fazele de locuire, corelate cu cele ale amenajării drumului principal prin așezare³.

Campania anului 2005 s-a desfășurat între 04.07.2005–12.08.2005 și a avut drept scop sondarea unei zone cât mai întinse din vicus pentru a putea preciza poziționarea exactă față de vechile săpături din 1995-1998. În acest scop, având și experiența anului precedent când săpătura a fost executată pe traseul drumului principal din *porta principalis dextra*, a fost aleasă o zonă la limita proprietăților parohiei ortodoxe respectiv a lui Doda Augustin.

Pentru cunoașterea întregii zone propuse pentru cercetare s-a optat pentru o secțiune magistrală orientată S-N, în lungime totală de 64,50 și lățimea de 2 m, compusă din trei

prelungiri consecutive după cum urmează: s-a pornit inițial cu S22 (20 x 2 m), prelungită apoi spre S prin S23 (20 x 2 m) și spre N cu S24 de 20 x 2 m, ajungându-se în drumul modern de care ce străbate întreaga așezare. Ultima prelungire, de doar 4 m, la capătul sudic dinspre Someș al secțiunii S23 a făcut ca în final secțiunea magistrală - S 22, S 23 și S 24 - să totalizeze o lungime de 64,50 m, permițând cercetarea arheologică a întregii zone alese. Primul rezultat legat de cunoașterea zonei investigate a fost intersectarea în S22 și parțial în S24 a unei vechi secțiuni din perioada 1995-1998, ceea ce va contribui la o mai precisă determinare a corectitudinii amplasării pe planul topografic a acelei vechi săpături.

Secțiunea magistrală a fost poziționată în zona dintre cele două axe rutiere prin vicus, drumul din *porta principalis dextra* respectiv cel care pornește dinspre *porta praetoria*. Secțiunea a intersectat la rândul ei alte două stradele ce delimitează sectoare care urmează a fi precizate. S23 a scos în evidență o zonă artizanală, precum și două gropi bine reliefate în stratigrafie verticală și orizontală, dintre care una pare a fi un complex de „tip B”, adică o locuință bordei. În restul zonei cercetate, S22 suprapune aproape în întregime o mai veche secțiune - în lungime de 17,50 m orientată N-S și care trebuie identificată în vechile ridicări topografice. S24 a relevat în schimb o zonă liberă de complexe arhitectonice de orice natură, fără a se putea spune că este o zonă complet nelocuită - dovada constituind-o un strat aproape continuu de cultură cu urme sporadice de material arheologic roman, care în capătul nordic al secțiunii magistrale se îngroașă vizibil, fiind scos în evidență și un eventual perete de lemn, pe direcția E-V, extrem de slab conturat și pornind probabil din ultimul nivel de locuire.

S23

În secțiune a fost surprins un singur nivel de călcare, constând dintr-un pământ compact de culoare negricioasă, care prin analogie cu rezultatele cercetărilor anterioare din vicus pare a fi nivelul principal din faza a doua de locuire. Materialele arheologice sunt puțin numeroase în această zonă. Pe lângă fragmentele de ceramică romană comună s-au mai descoperit și fragmente de chirpic cu impresiuni de nuiele; cantități reduse de cărămizi sparte și bolovani de carieră; fragmente de cărbuni și fragmente osteologice. Spre deosebire de săpătura din anul trecut, când resturile osteologice formau un adevărat covor dispus pe întreaga suprafață, acum ele sunt mai puțin numeroase: fragmente de craniu de animale mari, între care unul de cervideu, cu coarnele retezate. Unele dintre aceste oase au fost tăiate în vederea prelucrării. Din toată suprafața cercetată în 2005 s-a găsit un singur fragment de ac de cusut din os.

Între m. 14-20, principalul nivel de călcare are la bază un strat de pietriș, bine conturat și relativ subțire, având semnificația unei stradele sau a unui trotuar. Între m. 7,5 și aprox. 11,5 la cota de adâncime de -0,40 m, a apărut o platformă constituită pe o structură de pietriș ce alcătuiește o stradă dispusă pe toată suprafața secțiunii. Platforma, prost păstrată, aparține ultimei faze de locuire. Elementele constitutive ale platformei sunt: fragmente neregulate din piatră de carieră, bolovani de râu de diferite dimensiuni; fragmente de cărămizi, țigle, chirpic și mortar, precum și un fragment dintr-o *tegula mammata*. Au fost sesizate și două pietre de carieră, care prezintă urme de finisare, ceea ce ne îndreptățește să le atribuim unor monumente sculpturale dezafectate.

Bordeiul 1 este principalul element arhitectonic al zonei intersectate de S23, fiind situat între m. 4,5-7,4 și având forma unei gropi pronunțate, profilată pe toată lățimea secțiunii și intrând în ambele profile. Umplutura este constituită din același pământ negricios și compact aparținând unicului nivel de locuire din zona cercetată. Pe fundul acestui complex de tip B (cum l-am denumit în cursul săpăturilor din 1995-1998; practic un semibordei, o locuință semiîngropată, ce caracterizează numeroasele complexe de locuit din acest vicus, având analogii, de exemplu, în așezarea vicană de la Porolissum) - pe profilul estic, se disting în afara fragmentelor ceramice și bucăți de cărbune, chirpic, mortar, inclusiv cărămizi fragmentare căzute pe fundul gropii. Groapa a fost umplută în timp, dovadă fiind atât existența unui strat mai negricios pe fund, gros de 0,20 m, cât și faptul că în partea sudică un capăt la platformei, cu pietrișul aferent, cade în această groapă. Înspre fundul bordeiului, între m. 5,70-6,60 au fost depuse, probabil intenționat, mai multe pietre plate de carieră. Se poate afirma cu certitudine că acest complex reprezintă un semibordei de tip „B” identificat și în cursul săpăturilor din anii anteriori și nu o groapă menajeră.

Bordeiul 2 a apărut între m. 2,60-4,30 sub forma unei gropi mai puțin adânci, având umplutura identică cu precedentă, dar mai compactă și terminându-se pe mijlocul secțiunii. Singurele observații ce s-au putut face în legătură cu componența acestui complex constau în existența câtorva fragmente de cărămizi și pietre.

Pe mijlocul secțiunii, foarte bine conturate, au fost descoperite trei gropi de formă rotundă sau ușor elipsoidală. Ele aparțin unui nivel mai timpuriu și au fost săpate adânc în lutul steril din punct de vedere arheologic. Umplutura celor trei gropi este identică: fragmente de chirpic cu impresiuni de nuiete; fragmente de cărămizi; pietre de carieră și bolovani de râu; numeroase fragmente de lemn ars și sporadic material ceramic roman. Aceste gropi au fost considerate a fi cuptoare dezafectate și atribuite unor activități cu caracter metalurgic și în nici un caz casnic sau din domeniul olăritului. Argumentul îl constituie stratul bogat în zgură de fier și pastă vitrifiată prezent la partea superioară atât a cuptorului 1 (m. 18), cât și a cuptorului 2 (m. 15). Starea precară a gropilor denotă faptul că ele au fost dezafectate în antichitate.

Cuptorul 1 din dreptul m. 18, se află sub stradela de pietriș din această zonă, dacă nu cumva o străpunge (nu se știe la ora actuală). El are un diametru de 0,90 m și este situat la adâncimea de 0,50 m de la suprafața săpată. Umplutura este constituită din pământ gălbui-negricios, cu multe fragmente de chirpic, cărbune și pietre, iar la partea superioară pietre de carieră, bolovani de râu, fragmente de rășniță și o zonă compactă de chirpic ars.

Cuptorul 2 din dreptul m. 15, are o formă ușor elipsoidală, diametrul de 0,95 m și adâncimea săpată de 0,50 m. În extremitatea nordică, marginea gropii este marcată de pietre de carieră, aranjate intenționat, pentru a alcătui un fel de perete distrus încă în antichitate. Umplutura este alcătuită din lut compact de culoare gri și gălbuie, fragmente de cărbune și chirpic, precum și fragmente ceramice romane.

Cuptorul 3 aflat între m. 12-13, a fost distrus în totalitate în antichitate. Tot ce s-a putut sesiza este amprenta de pe fundul săpăturii, alcătuită din fragmente de chirpic și lemn ars.

Am afirmat că în cuptoarele din zonă au apărut fragmente de chirpic, dintre care unele cu amprenta nuietelor. Amplasarea acestor fragmente în umplutura gropilor ne determină să ne gândim că, logic, ele provin din pereți de

clădire dezafecată, aflați într-o zonă apropiată, sau mai curând din pereții de chirpic ai gropilor, ceea ce nu ar explica însă prezența impresiunilor de nuiete. Este cert că în zonă nu au apărut elemente de compartimentare, nici măcar gropi de pari. Putem afirma că zona a fost deschisă, constând din gropi pentru activități artisanale sau cuptoare, platforme de genul celor obișnuite în vicus și două gropi de mari dimensiuni, dintre care una poate fi cu certitudine considerată bordei.

Materialul arheologic din S23 este sărăcăcios: ceramică de factură dacică, lucrată manual; fragmente ceramice romane; câteva piroane; fragmente de sticlă de geam și recipiente din sticlă, neprecizabile ca formă; un as foarte corodat și nici un artefact din bronz.

S23 a fost prelungită spre S pe o distanță de 4 m, cu martor de 0,40 m (deci în lungime reală de 3,60 m), cu scopul de a investiga urmele unui cuptor apărute pe profilul scurt de S și puțin pe fundul secțiunii. Prolungirea de doar 3,60 m a fost dictată de spațiul avut la dispoziție, respectiv terminarea zonei de cultură defrișată și supusă despăgubirii. Spațiul prelungit nu a relevat existența unor platforme, a stradelei de pietriș sau a unor urme de compartimentare.

În schimb, s-au identificat două gropi bine conturate, aparținând nivelului unic de locuire, investigate până la adâncimea de 1,05 m, ceea ce reprezintă jumătate din adâncimea lor maximă. Umplutura acestora este constituită, în ambele cazuri, din fragmente de chirpic, inclusiv cu urme de nuiete; fragmente ceramice și fragmente osteologice arse. Prima groapă, ce iese din martorul dintre S23 și prelungire are o formă alveolată, capătul ei estic fiind surprins aprox. la mijlocul secțiunii, restul intrând în profilul de V. Dimensiunile acesteia sunt de aprox. 1,55 x 1,40 m. Cea de a doua, prinsă integral în secțiune are o formă regulată rotunjită, dimensiunile acesteia fiind de 1,25 x 1,15 m. Din stratul de cultură, începând cu adâncimea de 0,40 m și până la baza sa, a fost descoperit un bogat material arheologic: două vase de TS cu decor, de forma Drag. 37, dintre care unul întregibil; jumătatea unei caserole din sticlă, perfect întregibile; fragmente din diverse recipiente de sticlă; un pandantiv din bronz de tip *phalus* și un altul reprezentând probabil o piesă de echipament militar; lama unui cuțit din os; numeroase fragmente de ceramică romană uzuală.

S22 - cum am arătat, S22 reprezintă prelungirea spre N cu 20 m a S23, ea intersectând între m. 14 și capătul ei nordic o mai veche secțiune, ușor oblică, secțiune ce aparține sistemului de săpătură din anii 1995-1998 și care va fi identificată pe baza suprapunerii planului topo. Singurele elemente arheologice nederanjate din S22 le reprezintă continuarea stratului de cultură până în dreptul m. 13 (28, din secțiunea magistrală ce include cele trei secțiuni prelungite succesiv), o groapă, probabil menajeră (sau poate totuși un mic cuptor, judecând după aspectul piriform și mai ales umplutura identică cu cea a cuptoarelor din S23) între m. 17-18 și o groapă de par rotundă pe mijlocul secțiunii, între m. 15-16. În rest, stratigrafia este deranjată de vechea secțiune amintită mai sus.

S24 reprezintă ultima prelungire spre N cu 20 m a secțiunii magistrale compusă, cum am spus din S23, S22 și S24. Această secțiunea magistrală de control a ajuns în final până în drumul de căruțe ce străbate vicusul, având o lungime totală de 64,50 m. La m. 18 (m. 43,50 pe secțiunea magistrală cumulată) a apărut capătul nordic al vechii secțiuni, care avea lungimea de 17,50 m, dimensiune standardizată (n.n.) în decursul săpăturilor din 1995-1998, care au dat cele mai

importante descoperiri în această zonă din *vicus Samum*⁴. Dincolo de capătul nordic al vechii secțiuni suprapuse de S22 și parțial de S24, stratigrafia nu a relevat nici un fel de structuri și elemente arhitectonice, ci numai un strat de locuire liniar dispus pe toată lungimea secțiunii, conținând în partea dinspre drumul modern de care foarte puține urme arheologice.

În consecință, avem motive serioase să credem că în vecinătatea drumului de căruțe ce străbate astăzi terenul arabil în care se află localizat în totalitate vicusul de la *Samum*, se dispune o porțiune de la periferia așezării vicane. Acest lucru impune redirecționarea viitoarelor cercetări spre o zonă mai centrală, cum este cea din capătul sudic al secțiunii S23, înspre drumul principal care iese din *porta principalis dextra* și pe care se află dispuse - conform analogiilor din alte provincii ale Imperiului Roman - cele mai importante clădiri și structuri arhitectonice ale așezării civile de la Cășeu.

Note:

1. Dan Isac, *Castrul roman de la SAMVM-Cășeu*, Cluj-Napoca, 2003.
2. Dan Isac, *A presumable gnostic amulet from SAMVM-Cășeu*. *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis*, Cluj-Napoca, 2004, p. 559.
3. Dan Isac, Adriana Isac, CCA 2005.
4. v. notele 2 și 3.

53. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Mănăstirea Negru Vodă, str. Negru Vodă nr. 64

Cod sit: 13506.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 16/2005

Colectiv: Gheorghe I. Cantacuzino - responsabil (IAB), Maria Venera Rădulescu, Ștefan Trâmbaciu (MM Câmpulung)

Cercetările arheologice de la ansamblul fostei reședințe domnești din Câmpulung, mănăstirea „Negru Vodă”, au fost efectuate între 12 și 30 iulie 2005. Ele au continuat săpăturile prin care au fost obținute date asupra vechilor urme de locuire, a bisericii din sec. XIV, a elementelor de fortificare și a altor urme de construcții. S-a căutat cunoașterea succesiunii depunerilor din diferite perioade și a planului construcțiilor aflate în partea de SE a ansamblului, completarea datelor obținute prin săpăturile din anul 2004 și elucidarea unor probleme rămase încă nerezolvate.

Au fost trasate două secțiuni arheologice. Prima dintre acestea, numerotată, în continuarea celor anterioare, S. 26, paralelă cu traseul S. 24/2004 și a S. 1/1975, a fost amplasată între aceste două secțiuni, la 1,50 m N de S. 24. Lungimea secțiunii este de 16 m (întreruptă pe o lungime de 1,30 m, în dreptul unui pom), iar lățimea de 1,50 m. Extremitatea de E se află la 2 m de extremitatea corespunzătoare a S. 24, în vecinătatea unui trotuar asfaltat. Prin trasarea ei s-a urmărit obținerea de precizări privind un zid de piatră ce poate fi datat în sec. XIV, descoperit în S.1/1975.

Cea de a doua secțiune, numerotată S. 27, cu lungimea de 7 m și lățimea de 1,50 m, a fost dispusă perpendicular pe S. 25/2004, la capătul dinspre N al acesteia, cu extremitatea de E la 1, 40 m de zidul care desparte incintele mănăstirii.

Poziția ei a fost impusă de existența unui gard viu la est, a unui arbust spre N și a unei conducte de canalizare spre V. S-a urmărit cercetarea zidului orientat de la N spre S descoperit parțial în 2004, lângă profilul de E al S.25.

Grosimea mare a straturilor de dărâmată cu moloz și piatră, marcând diferitele transformări produse în cursul sec. XVII-XX, a îngreunat săpăturile.

Au putut fi efectuate observații privind vestigiile care s-au succedat în diferite perioade în zona vechii reședințe voievodale.

Au fost descoperite, în partea de E a S. 26, urme de construcții aflate în continuarea unui zid găsit în 1975 în partea de E a incintei și datat ipotetic, în urma observațiilor stratigrafice, în sec. XIV. Ele reprezintă resturi din colțul dinspre SV al unei construcții cu ziduri groase de piatră. Zidul laturii dinspre V este orientat transversal în raport cu traseul secțiunii, iar lățimea celui dinspre S depășește limita acesteia, aflându-se parțial dincolo de peretele său sudic. Grosimea zidului este mai mare de 1 m (1,05 m). Fundația nu are o adâncime prea mare (sub 0,50 m); elevația se păstrează în unele părți până la o înălțime de aproape 0,80 m. Poziția stratigrafică a nivelului de construcție a acestor ziduri îndreptățește datarea lor în cursul sec. XIV. Au putut fi astfel completate informațiile privind zidul descoperit în 1975 în S.1, care nu fusese găsit în secțiunea 24/2004, trasată puțin mai spre S. Acest zid aparținea unei construcții a cărei semnificație nu poate fi deocamdată cunoscută, dar despre care se poate presupune cu îndreptățire că făcea parte din ansamblul vechii reședințe domnești. Resturile ei se întind spre E și N, fiind în parte acoperite de trotuarul asfaltat modern.

Depuneri consistente cu urme de moloz provenind de la dărâmarea unor construcții, precum și urme de arsură și cărbune, marchează locuirea acestei zone în cursul sec. XV-XVII.

Mănăstirii întemeiate de Matei Basarab îi aparțin importante urme de construcții descoperite în 2005. La cca. 3 m V de zidurile groase de piatră menționate mai sus se află zidul laturii estice a incintei mănăstirii din sec. XVII. Este un zid de piatră și cărămidă legată cu mortar, cu grosimea de cca. 0,80 m, având fundații adânci de peste 1 m. La 6,90 m V de acest zid se află un zid paralel, ridicat într-o tehnică asemănătoare. Poziția stratigrafică a nivelului de construcție îl arată ca fiind probabil contemporan cu zidul de incintă. Pe fața dinspre V a zidului, încastrat în acesta, se află un masiv de zidărie lat de aproape 0,75 m, ieșit cu aproape 0,40 m în raport cu linia zidului, asemănător unui contrafort sau pilastru, lângă care se află și resturi de pavaj din cărămidă.

Între zidul de incintă și zidul paralel cu acesta au fost descoperite și urme de zidărie târzii, probabil nu mai vechi de sfârșitul sec. XIX, cu cărămizi de grosime mare, având fundația superficială și lățimea mică.

În S. 27 a fost putut fi cercetat zidul orientat de la nord spre sud care fusese descoperit parțial în S.25/2004. El are o grosime de cca. 0,60 m și fundația puțin adâncă, fiind construit din bolovani legați cu mortar. Elevația se păstrează pe o înălțime de cca. 0,80 m. Situația stratigrafică a nivelului de construcție permite datarea sa în sec. XIV. Acest element, împreună cu tehnica de construcție și dimensiunile asemănătoare cu cele ale urmelor zidului împrejmuitor al bisericii voievodale, descoperit în 1975-1977 pe laturile de S, V și N, îngăduie presupunerea că acest zid reprezintă latura estică a acestei împrejmuiri. La cca. 0,90 m spre E a fost

descoperit un șanț adânc și îngust (având lățimea de cca. 0,60 m în partea inferioară), depășind cu mult adâncimea fundației zidului anterior menționat, dar săpat de la un nivel superior acestuia. Pe fundul acestui șanț se află blocuri de piatră spartă, despre care este greu de precizat dacă reprezintă resturi de zidărie. Pe ambele părți ale zidului se află straturi foarte groase de bolovani, piatră spartă, moloz și resturi de mortar, rezultat al transformărilor produse în diferite perioade în incinta ansamblului. Dedesubtul acestor straturi, în partea de V a secțiunii, a putut fi observată groapa unui mormânt, aflat în cea mai mare parte dincolo de peretele nordic al acesteia, în secțiune găsindu-se numai parțial tibia și femurul drept.

În privința materialelor arheologice descoperite, pot fi menționate materiale de construcție – blocuri de piatră sumar cioplite, cărămizi de diferite dimensiuni, unele de format special, rotunjite, fragmente de olane – sau unele obiecte de metal, în general târzii (cuie, o potcoavă). Ceramica este destul de variată, reprezentată prin numeroase fragmente greu de întregit. Fragmentele ceramice care pot fi datate în sec. XIV–XVI sunt în general de dimensiuni mici. Poate fi remarcat un fragment de buză de vas răsfrânt în formă de „streășină”, caracteristic sec. XIV, un fragment de farfurie cu decor sgraffitat sau unele fragmente de căni cu picior sau cu buza înaltă, ce pot data din sec. XV. Cea mai mare parte a materialelor datează din sec. XVI și sec. XVII–XVIII. Ele provin din vase nesmălțuite sau din vase smălțuite, oale, căni farfurii, străchini, capace de vas, mai puțin din cahle sau plăci decorative.

Cercetările din iulie 2005 au putut aduce unele informații interesante privind în special vestigiile care pot fi atribuite ansamblului vechii reședințe domnești din Câmpulung – zidul de împrejmuire al bisericii voievodale și una dintre construcțiile care făcea probabil parte din acest ansamblu. Ele au scos în evidență totodată problemele pe care le ridică săpăturile într-un ansamblu cu o suprafață întinsă, cu numeroase etape de construcție, în care marea grosime a depunerilor și nivelărilor cu piatră și moloz din perioadele mai târzii fac dificilă cercetarea.

Planșa 20

54. Cărlomănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: Cetățuia

Cod sit: 50148.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 35/2005

Colectiv: Mircea Babeș - responsabil (FIB, IAB); Ion Motzoi-Chicideanu, Despina Măgureanu (IAB); Sebastian Matei (MJ Buzău); Andreea Cireașă, Cătălin Constantin, Maria-Magdalena Duțescu, Mihai Florea, Dan Călin Ștefan (absolvenți FIB); studenții Alexandra Ghenghea, Mihaela Ghiță, Mirel Nicolae (FIB); Irina Cebotaru, Lilia Eșanu, Nicolae Porubin (US Chișinău)

Pe suprafața celor trei areale care însumează 215 m², a fost cercetat în campania 2005 un număr de 45 de complexe, care au fost atribuite locuirii geto-dace din a II-a epocă a fierului și culturii Monteoru (epoca bronzului).

Arealul W3bN a fost epuizat. Adâncimile maxime de săpare sunt cuprinse între 3,50 m și 4,20 m. Cercetarea acestui areal a început în 1979-1981 și a fost reluată în 2002.

În campania 2005 au fost cercetate 14 complexe, dintre care șapte gropi sunt atribuite sigur locuirii de epocă Latène târzie. Din epoca bronzului datează 6 gropi și o vatră. În două dintre gropile cu material din a II-a epocă a fierului, Cpl.12 și Cpl.25, au apărut și câteva fragmente ceramice de sec. IV–III a.Chr, semne ale unei scurte locuiri din această perioadă.

Dintre complexele monteorene menționăm trei gropi, care au în comun lutuirea pereților către fund, cu o argilă verzuie, care a fost depusă și sub formă de bulgări. De formă cilindrică, cu diametre ce nu măsoară mai mult de 0,70–0,90 m, gropile se îngustează mai mult către fund și ating cote de săpare importante, care au implicat consumarea unui semnificativ volum de muncă. Adâncimile maxime ale gropilor respective sunt: -3,75 m pentru Cpl.36; -2,80 m pentru Cpl.39 și -4,05 m pentru Cpl.41.

Materialul recoltat din Cpl.41, foarte abundent, constă din numeroase oase de animale și ceramică monteoreană. Extrem de importantă pentru cronologia epocii bronzului, și a culturii Monteoru în special, este descoperirea unei psalii de os, decorate.

Încheierea cercetărilor în acest areal a adus o serie de completări importante observațiilor stratigrafice făcute asupra locuirilor datând din epoca Latène și din epoca bronzului, după cum urmează:

- solul viu, steril din punct de vedere arheologic, este lutos, compact, destul de tare, cu o culoare castanie. Partea sa superioară, neafectată de complexe a fost înregistrată la cca. -2,20 m. Adâncimea maximă atinsă de gropile care îl perforază este de -4,05 m;
- depunerea aparținând epocii bronzului are o culoare galben-cenușie și are grosimea cuprinsă între 0,80-0,90 m. Baza sa este marcată de un rest de vatră, amenajată direct pe solul viu – Cpl.23, la cca. -2,20 m. Peste aceasta, a fost înregistrată în partea centrală a profilului, o podină din lut galben bătătorit, de cca. 10 cm grosime. De la acest nivel a fost săpată groapa Cpl.40.

Tot primului nivel monteorean îi aparține și Cpl.29. Acest complex, înregistrat în colțul de NV al arealului, la cca. -2 m, reprezintă resturile unei locuințe cu urme de reamenajare: peste prima vatră dezafectată, se suprapune o podină din lut galben bătătorit, peste care s-a amenajat o a doua vatră pe pat de pietre și cioburi. Stilul acestora aparține fazei Monteoru Ia/Ia.

Partea superioară a primului nivel monteorean, înregistrată la cca. -1,80/-1,90 m, este marcată de o linie de pietre și de fragmente ceramice care zăceau într-o depunere de arsură de culoare neagră. Deasupra liniei de cioburi au apărut bucăți masive de crustă de vatră așezate cu fățuiala în jos. De la acest nivel au fost săpate cel mai probabil gropile Cpl.38 și Cpl.41.

Cel de al doilea nivel monteorean este clar separat de depunerea din a doua epocă a fierului, prin stratul de humus antic compact, dur, castaniu închis, cu o grosime medie de 0,25 m. Acesta a fost surprins uniform pe toată lungimea profilului, de la cca. -1,10/-1,20 m, fiind întrerupt de la V la E de gropile de epocă Latène Cpl.3 și Cpl.12, între care au mai fost înregistrate (doar pe profil) alte trei complexe adâncite. Cele două nivele de epocă Latène s-au putut observa cu destulă claritate pe acest profil.

Astfel, pe humusul antic, la -0,80 m, în colțul de SE al arealului, a fost înregistrat un nivel de podină din lut bătătorit. Un al doilea moment de amenajare este reprezentat de o masă de lipitură descompusă și de dărâmătură slab arsă, care

se află în interiorul unui complex adâncit, tăiat de groapa Cpl.12. Această groapă a fost cel mai probabil săpată de deasupra podinei menționate. Cpl.12 a fost săpat de la partea superioară a primului nivel de locuire aparținând epocii fierului (-1,20 m), iar în inventarul său a fost înregistrată ceramică geto-dacică timpurie. Fundul său distruge nivelul de săpare al gropii montene Cpl.41 și afectează gura Cpl.40.

Partea superioară a ultimei depuneri de epocă Latène a fost destul de afectată de lucrările viticole mai vechi, ca și de erodarea marginilor săpăturii din campaniile 1979-1981, reluată de noi în 2001.

De la adâncimea de -0,40/-0,50 m, începând din colțul de NV, pe cca. 7 m lungime, s-a înregistrat o depunere compactă de 0,40-0,50 m grosime, de pământ galben, adus. Aceasta ar putea să fie în legătură cu amenajarea edificiului cu absidă învecinat. Bancheta de lut galben a afectat nivelul de săpare al altor două complexe. Primul complex adâncit, înregistrat la -0,80 m, are fundul săpat drept la -1,45 m. Partea sa de V a fost tăiată de groapa Cpl.3. Aceasta are formă bitronconică și dimensiuni considerabile: diametrul gurii 1,90 m; diametrul la mijloc 1,50 m și diametrul fundului 2,10 m. Adâncimea sa maximă măsoară -2,80 m. Această groapă a traversat în întregime depunerile de locuire anterioare și a pătruns 0,60 m în solul viu.

În sub-arealul W4bS au fost cercetate 19 complexe, toate sigur atribuite locuirii din epoca Latène. Dintre acestea 10 sunt gropi, iar cinci sunt vetre. Câteva dintre aceste complexe erau cunoscute din campaniile 2002-2004, dar nu fuseseră epuizate.

Cercetarea acestui sub-areal a evidențiat prezența a numeroase resturi de construcție (lipitură arsă cu fătuială, care păstrează pe spate impresiuni ale structurii lemnoase: nuiele, pari, trunchiuri cioplite), între care se găseau răspândite fragmente de vase, pietre, oase de animale, părți din vetre dezafectate și mult cărbune de lemn. Înregistrarea acestei situații complexe care acoperă cca. 80% din suprafața cercetată a fost cronofagă și ridică probleme în ceea ce privește reconstituirea modului de utilizare/tratare a spațiului în această parte a davei de la Cârломănești.

Pot fi formulate două variante de interpretare a acestei situații:

- fie avem un singur complex, adâncit de mari dimensiuni, care înglobează la N, Cpl.18 și la S, Cpl.25¹, ocupând practic mai mult de jumătate din sub-areal (cca. 60 m² – partea dinspre E);
- fie avem de-a face cu o nivelare a resturilor de construcție din această zonă, dar în cazul acesta Cpl.25 trebuie privit ca o structură separată, unitară.

Resturi de construcție, în care predomină bucăți de crustă și de miez de vatră, apar și în jumătatea vestică a sub-arealului. Acestea au apărut sub complexul adâncit Cpl.17, dar stratigrafic nu a fost sesizată nici o legătură directă cu acesta.

Bucăți de la trei vetre decorate s-au aflat răspândite pe întreaga suprafață a sub-arealului W4bS. Au apărut de asemenea trei concentrări de bucăți de crustă care proveneau de la vetre amenajate pe pat de pietre² plate de râu.

Cpl. 1 – cercetarea edificiului absidat s-a încheiat. În această campanie s-a mai secționat, aprox. la mijloc, latura de E. Fundul șanțului de fundație se află la -0,68 m. La -0,74 m, sub șanț s-a observat prezența unei depuneri subțiri, de 2 cm grosime, de cenușă și cărbune. O situație identică a fost înregistrată și în jumătatea de V a sub-arealului.

Prin deschiderea unei mici casete³, în colțul de SE al sub-arealului, a fost dezvelită complet și latura de E a sanctuarului, a cărei lungime este de 7,10 m.

Cpl.21a își menține situația deosebită⁴. Complexul fusese remarcat datorită umpluturii sale foarte „curate” de lut galben cât și datorită plasării sale în interiorul edificiului absidat. În 2005, umplutura de lut galben, curat și compact, s-a păstrat doar în centrul gropii, către margini, solul devenind extrem de pigmentat, cu nuanțe roșiatice. Astfel, spre marginile gropii, materialul ceramic este numeros. Din umplutură au fost recoltate și trei piese din tablă subțire din bronz, puternic corodate, precum și o figurină antropomorfă din lut ars. Cercetarea acestui interesant complex nu este încheiată.

Cpl.27 – vatra decorată prin impresiune cu șnurul a fost prelevată, printr-o metodă originală laborioasă dar sigură, și transportată la Muzeul Județean Buzău în vederea conservării, restaurării și expunerii. Restauratoarea Cristina Georgescu (IAB) a întocmit proiectul, iar prelevarea complexului a fost realizată în colaborare cu C. Nedelcu și Gabriela Fleoarcă (MJ Buzău).

Și cea de a doua vatră decorată, Cpl.28, aflată *in situ*, va beneficia de același tratament în anul 2006. Această vatră suprapunea parțial, spre S, o altă structură de combustie - Cpl.39. Peste acest complex se găsește un strat de pământ cafeniu, pigmentat cu mici fragmente de lipitură și cărbune, gros de 6-7 cm. Peste acesta s-a amenajat podina pe care s-a construit vatra Cpl.28. Ambele vetre au fost tăiate de șanțul de fundație al absidei Cpl.1.

În sub-arealul W4bN au fost cercetate 14 complexe, atribuite sigur locuirii din a doua epocă a fierului. Dintre acestea opt sunt gropi, iar două sunt vetre. Câteva complexe erau cunoscute din campaniile 2002-2004 și rămăseseră neepuizate. Și aici au fost înregistrate numeroase resturi de construcție: bucăți grupate de lipitură arsă sau crudă, fragmente de podine, grupări de pietre amplasate probabil în gropi mici, puțin adâncite.

Fragmentele de podină, cu o grosime de 1,5-3 cm, sunt foarte compacte, dure. Disponerea lor acoperă o suprafață care face un unghi drept spre N, cu laturile de cca. 4 m. Este foarte posibil să avem astfel marcat nivelul unei construcții de formă rectangulară.

Doar în această campanie au fost înregistrate opt grupări de pietre utilizate pentru fixarea în gropi a unor pari de lemn. Disponerea lor coliniară și în unghiuri drepte, ca și înregistrarea altor gropi asemănătoare în campaniile precedente, justifică presupunerea că ele au făcut parte din structura unei/unor construcții de suprafață.

În centrul arealului, a apărut (la -0,59 m) groapa Cpl.20. În umplutura acesteia au fost depuse numeroase fragmente ceramice⁵, înregistrate ca o aglomerare în grund. Între cele 120 de fragmente lucrate la roată predomină cele de *pythoi* și de amfore. Alte 120 de fragmente provin de la vase lucrate cu mâna. Cioburile zăceau într-o depunere afânată, cafenie-gâlbuie, în care au apărut bucăți de lutială arsă și multe fragmente de crustă de vatră. Între cioburi au apărut bucăți de cărbune de lemn și semințe carbonizate, care au fost prelevate în vederea determinării. La săparea Cpl.20 a fost afectată vatra Cpl.26. Aceasta a fost păstrată fragmentar, *in situ*. Adâncimea de înregistrare a suprafeței crustei este de -0,77 -0,86 m. Puternica înclinare către SSE este datorată Cpl.4, care a și tăiat vatra. Aceasta a mai fost afectată și de Cpl.1b.

Complexele 27, 28 și 29 sunt trei gropi situate în jumătatea de S a sub-arealului. Ele s-au distins în suprafață datorită umpluturii uniforme, de pământ compact galben-cafeniu. Plasate în semicerc, ele desenează un traseu paralel cu cel al absidei edificiului Cpl.1 – W4bS. Pe același traseu se înscrie și groapa Cpl.38 din colțul de NV al sub-arealului W4bS. Distanțele dintre aceste gropi și șanțul de fundație al absidei sunt apropiate, între 2 m și 2,10 m. Destinația lor este incertă, dar o anumită legătură cu ridicarea și funcționarea sanctuarului cu absidă este de avut în vedere.

Unul dintre obiectivele campaniei anului 2005 a fost investigarea terasei amplasate, la un nivel inferior, imediat la V de platoul *Cetățuia*, urmărindu-se în principal verificarea existenței unei căi, ce în antichitate ar fi permis accesul pe platoul davei.

Terasa T1, cu o suprafață de aprox. 1000 m², are forma triunghiulară cu vârful orientat către VNV și înregistrează o diferență de nivel de -13,5 m față de platou. Pentru investigarea acestui punct se intenționează atât secționarea terasei, cât și a pantei accentuate a platoului, pe direcția NV-SE. Prima secțiune - S1, cu dimensiunile de 24 x 1,5 m a fost trasată la baza pantei. Deși la început, cercetările de pe terasa T1, au permis observații importante asupra evoluției geomorfologice a acesteia, cât și asupra intervențiilor antropice din epoca bronzului și din a doua epocă a fierului.

Stratigrafia secțiunii este marcată de o aglomerare masivă și compactă de pietriș amestecat cu nisip. Față de acest element central s-au ordonat și raportat situațiile arheologice ulterioare. Cu toate că stratul a fost surprins doar pe o mică porțiune (aprox. 6 m în lungul șanțului), este de admis că acesta aparține unui nivel geologic⁶ mult mai vast, care a fost cândva albia unui curs important de apă. În partea vestică a secțiunii, respectiv a pietrișului, în c. 2-5, a fost înregistrată o succesiune de straturi oblice, cu sensul de curgere NE-SV, cu laturi paralele clare pe ambele profile. Inițial, acestea s-au diferențiat distinct în grund prin textura și culoarea solului, cât și prin prezența materialului arheologic.

Oblicitatea acestor straturi, cu un bogat material arheologic atribuit culturii Monteoru, ar putea fi explicată cel mai probabil prin umplerea treptată a viroagei preexistente cu material scurs din partea superioară a platoului principal. Nu poate fi ignorată o a doua variantă, care presupune solifluxiunea⁷, către viroagă, a întregului pachet de depuneri.

Pentru cea de-a doua epocă a fierului, intervenție antropică este sigură. Astfel, la extremitatea estică a S1, în c. 9-10, a fost înregistrată prezența a trei complexe adâncite care conțin material arheologic databil în perioada clasică a culturii geto-dacice.

În c. 8 și la limita sa cu 9, nivelul de pietriș este atins sau ușor perforat de alte trei gropi de mici dimensiuni. La extremitatea vestică a secțiunii s-a înregistrat pe profilul nordic (în c. 2, 1 și A) un complex adâncit (Cpl.3) de mari dimensiuni, care taie trei dintre straturile oblice cu materiale din epoca bronzului. O mențiune specială trebuie făcută pentru inventarul descoperit în interiorul acestui complex: doi piteni și o cheie din fier, o figurină antropomorfă de lut, o mărgică de sticlă, fragmente de crustă de vatră decorată, precum și numeroase fragmente ceramice tipice pentru cultura geto-dacică clasică, provenind de la borcane, boluri, fructiere, cești-opaiț, căni pictate, strecurători, amfore etc. Cel mai probabil acest complex reprezintă urmele unei locuințe.

Continuarea cercetărilor arheologice pe T1 în campania viitoare presupune epuizarea actualei suprafețe de lucru din

S1, precum și prelungirea secțiunii către E, la deal, până la atingerea platoului principal.

În vederea obținerii unor informații cât mai complete asupra structurii pedologice și stratigrafiei depunerilor de pe *Cetățuia*, în campania din acest an, geologul Constantin Haită (MNIR) a prelevat o serie de probe de sol și a făcut observații care se vor finaliza cu un studiu.

Planșa 21

Note:

1. CCA 2003, p.76–77.
2. Cum depunerea de epoca bronzului, pentru care acest tip de amenajare este obișnuită pe *Cetățuia*, nu a fost încă atinsă, trebuie să admitem că aceste resturi de vatră provin de la vetre de epocă Latène, deși deocamdată nu se cunosc asemenea complexe din această vreme *in situ*. Multe vetre de acest tip sunt amintite de G. Trohani în așezarea de la Vlădiceasca.
3. Dimensiuni 1,05 x 1,08 m.
4. CCA 2004, p.107.
5. Ele aparțin tipurilor ceramice cunoscute, descoperite anterior pe *Cetățuia*.
6. Prezența stratului de pietriș și nisip a fost pusă în evidență prin sondaj sau observație directă în mai multe locuri, atât în zona T1 și sub platoul principal, cât și sub platourile din imediata apropiere.
7. Solifluxiune - alunecarea unor straturi saturate cu apă, pe un plan înclinat, în urma dezghețului sau a ploilor. Conform N. Anastasiu, *Petro - Sed. Glossar de sedimentologie și petrologie sedimentară*, Ed. Univ. București, 1999.

55. Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: La Arman

Cod sit: 50148.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 34/2005

Colectiv: Ion Motzoi-Chicideanu – responsabil, Dorin Sârbu (IAB)

În cursul toamnei 2004 au fost continuate săpăturile arheologice în cimitirul din epoca bronzului de la Cârломănești, punctual *La Arman*¹, unde, în cursul unei scurte intervenții de salvare efectuate în anul 2001, fusese salvat un mormânt de inhumație². Campania precedentă a constituit prilejul descoperirii a 15 complexe funerare, dintre care unele cu structuri mai puțin obișnuite pentru cimitirele monteorene³. Un interes aparte îl prezintă și depunerea din bronzul târziu⁴, care suprapune înmormântările ce se plasează într-o vreme corespunzătoare stilurilor ceramice/fazelor Monteoru Ic2-M.Ib. Perimetrul necropolei se întinde pe o arie destul de mare, din care cea mai mare parte este suprapusă astăzi de gospodăriile din extremitatea sudică a satului Cârломănești, astfel că multe complexe au fost deja deranjate, iar altele sunt amenințate de activitățile umane.

Inițial se preconiza deschiderea a două suprafețe, din care una alături de SII/2003, iar a doua pe terenul din spatele gospodăriei Marian Sandu, dar colectiul de cercetare și fondurile, ambele reduse, au împiedicat acest lucru, astfel că s-a trasat o nouă suprafață doar pe platoul *La arman*, paralelă către N cu SII/2003. Amplasamentul noii suprafețe de cercetare a fost impus, mai întâi, de faptul că în secțiunea

deschisă în campania precedentă fuseseră descoperite 15 complexe funerare, cu alte cuvinte un grup de înmormântări, care se putea extinde și către N, al doilea motiv fiind dictat de resursele limitate.

Imediat sub un sol arabil, cu o grosime variabilă între 0,20–0,15 m, s-au descoperit resturi materiale ce aparțin depunerii monteorene târzii, după cum o arată, fără dubiu, cioburile de la vase cu suprafață brăzdată cu măturica. Aceste materiale erau disipate pe suprafața secțiunii, fără a se grupa în complexe reale decât într-un singur caz. Terenul fiind arat cu consecvență timp de mulți ani, până la adâncimea de -0,20 m în medie depunerile sunt deranjate astfel că o depunere clară, corespunzătoare acestor vestigii nu a putut fi surprinsă. Tot ce se poate spune este că aceste resturi se aflau la partea superioară a unui strat de pământ cenușiu din care pornesc gropile mormintelor pe care le suprapun. După înregistrarea grafică și foto a acestor resturi din bronzul târziu, s-a săpat în continuare fiind descoperite două complexe funerare monteorene după cum urmează:

M16: a apărut la -0,24 m de la nivelul actual de săpare sub forma unei aglomerări de pietre de râu, bolovani de calcar și un bolovan de conglomerat. După curățare s-a observat că suprafața aglomerării de pietre avea o formă aprox. rectangulară. Masa de pietre a fost secționată pe direcția VSV-ENE pentru a se obține un profil al mormântului. În cursul cercetării s-a observat că întregul complex se găsea într-o groapă săpată de la partea superioară a unei depuneri de sol cenușiu, iar pietrele de râu și bolovani de calcar nu au fost aruncați la întâmplare, ci așezați cu o oarecare grijă, căci, aproape de fundul complexului s-au găsit două vase întregi, iar pe latura de ENE, între marginea gropii complexului și umplutura din pietre s-a găsit o ceașcă întreagă cu două torți trase din buză și supraînălțate. Printre pietrele din umplutură s-au găsit și câteva care prezentau urme de arsură. Pe fundul gropii s-au găsit câteva fragmente de oase aflate în stare avansată de putrezire și disperate. Din aceste motive nu a putut fi stabilită poziția scheletului. Printre pietrele din umplutură s-au mai găsit și mai multe cioburi disperate ca și o bucată de chirpic ars, cu urme de nuiiele. După cele trei vase întregi descoperite în mormânt, din care două, ambele cești cu câte două torți trase din buze și supraînălțate, sunt decorate cu linii incizate dispuse în zig-zag și suprapuse de un șir de impresiuni circulare mici, ca și după cupa nedecorată, cu marginea răsfrântă, întregul complex se poate plasa la nivelul stilului ceramic Monteoru Ic1.

M17: a apărut la -0,37 m de la nivelul actual de călcare, din nou sub forma unei aglomerări de pietre de râu, bolovani de calcar și bolovani de conglomerat. Printre pietre se găseau mai multe cu urme de arsură, unele chiar înroșite puternic. În plan, aglomerarea de pietre avea o formă rectangulară, fiind suprapusă la capătul de VSV de resturi ale depunerii monteorene târzii. Toată masa de pietre de râu și bolovani de calcar, printre care s-au găsit și bucăți de chirpic ars cu urme de nuiiele, a fost depusă într-o groapă săpată în solul steril, ca și în cazul precedent, dintr-o depunere de sol cenușiu. Întregul complex a fost secționat pe direcția VSV-ENE pentru observarea structurii pe profil. La demontarea umpluturii din pietre s-a observat, ca și în cazul M16, că pietrele au fost așezate cu grijă, fapt dovedit clar de un vas cu două torți supraînălțate trase din buză găsit întreg și în poziție normală pe fundul gropii complexului. La marginea de ENE a complexului, între marginea gropii și umplutura din pietre, s-a mai găsit o bucată mai mare de chirpic ars, cu urme de

împletitură de nuiiele. Pe fundul gropii, la cca. -0,70 m adâncime, a fost descoperit un schelet depus în decubit ventral cu picioarele îndoite din genunchi și culcate pe stânga. În ceea ce privește orientarea scheletului precizăm că avea craniul îndreptat către SV 234°. S-a putut observa că trunchiul se găsea așezat pe partea ventrală, cele două scapule, păstrate fragmentar găsindu-se deasupra capetelor superioare ale celor două oase humerus. Craniul, spart și deplasat din vechime, se găsea culcat pe partea stângă. O situație cu totul specială este relevată de prezența, sub brațul stâng, a tibiei drepte, dat fiind că nu au fost surprinse urmele vreunui deranjament care să explice poziția cu totul insolită a osului. Sub vertebrele cervicale și sub coaste s-au găsit mai multe perle cilindrice și tronconice dintr-o pastă albă, destul de probabil caolin, dar aflate într-o stare de conservare care nu a permis recuperarea decât a câteva piese. Poziția acestor mărgelice, ce au făcut parte dintr-un colier, dovedește, încă o dată, că scheletul fusese așezat pe partea ventrală, la fel ca în cazul M11, descoperit în campania precedentă. Vasul cu două torți, descoperit la V de schelet, aprox. în dreptul bazinului, este o ceașcă cu două torți supraînălțate trase din buză, de tip *kantharos*, decorată cu o bandă din segmente lineare în relief, dispuse în zig-zag, ornamentație care asigură plasarea complexului la nivelul stilului ceramic Monteoru Ic2. Din umplutura gropii, sub pietre și imediat deasupra osemintelor, s-au mai recuperate câteva fragmente ceramice dintre care unele prezintă un interes oarecum aparte. Este vorba de un ciob de la un vas cu corp sferic, posibil o ceașcă, lucrată din pastă fină, cenușie la culoare, decorat cu o bandă din trei linii incizate deasupra căreia spațiul fiind umplut cu împunsături circulare de mici dimensiuni. O manieră cu totul asemănătoare de decor se mai cunoaște în mediul monteorean la Sărata Monteoru⁵ sau Bogdănești⁶. Un alt ciob prezintă un decor cu nervuri subțiri în relief, specific stilului Monteoru Ic2.

În afara celor două morminte descrise, în cursul săpăturilor au mai fost descoperite alte două complexe arheologice, dintre care doar unul singur aparține, din punct de vedere stratigrafic, vremii înmormântărilor, celălalt fiind ulterior.

Cpl. 15: a apărut la -0,21 m de la nivelul actual de săpare. Este constituit dintr-un vas pântecos cu două torți pe mijloc, gât aprox. cilindric și gura dreaptă. Este lipsit de decor. Vasul se găsea, spart pe loc, în poziție oarecum oblică, cu gura înclinată spre E. În jur nu s-a observat vreun contur de groapă, iar la secționarea complexului nici pe cele opt profile nu a fost observată o groapă în care să fi fost depus vasul. Stratigrafic, vasul se găsea în depunerea cenușie, din care au fost săpate gropile mormintelor fiindu-le, prin urmare, contemporan. Forma vasului este una comună, fiind lipsit de decor, motiv pentru care este mai dificil de a fi atribuit unui stil ceramic.

Cpl. 16: - a fost descoperit la -0,30 m de la nivelul actual de săpare și era plasat la mijlocul secțiunii, parțial sub maritorul de S dintre SII/2003 și SIII/2004, corespunzând oarecum Cpl. 2/2003. Este constituit din cioburi de la cel puțin două vase, sparte pe loc, care, judecând după suprafața striată, aparțin depunerii monteorene târzii. La mică distanță de ele se mai aflau și câteva oase de animal.

Până în momentul de față, în necropola monteoreană Cărlomănești *La Arman* s-au cercetat 17 complexe funerare. Dar numărul mic de înmormântări și suprafața cercetată redusă, nu ne îngăduie încă considerații privind structura

spațiului funerar. Aparent putem doar presupune că mormintele descoperite până acum, par a constitui un grup, dar este cu totul necesară o cercetare extinsă pentru a proba această observație, cu atât mai mult cu cât, către apus, cimitirul a fost distrus de viroaga folosită astăzi ca uliță a satului. Că ne aflăm, eventual, în fața unui cartier/parcelă funerară, pledează oarecum indirect amenajările din pietre prezente la cele mai multe dintre mormintele cercetate ca și elementul de unitate al tuturor înmormântărilor descoperite constituit din orientarea predilectă către SV.

Cimitirul pare a fi fost biruit, căci unul dintre mormintele descoperite în 2003 - M. 10 -, după toate probabilitățile, era de incinerare. Din acest punct de vedere necropola de la Cârломănești se înscrie în standardul funerar monteorean. Dar particularitățile unora dintre structurile funerare descoperite, constituie, deocamdată cel puțin, noutăți pentru standardul funerar monteorean așa cum este el cunoscut astăzi, ceea ce sporește importanța necropolei de la Cârломănești *La arman*. Ne referim atât la gropile cu treaptă, cât și la obiceiul umplerii unora dintre gropile mortuare cu pietre, multe dintre ele trecute prin foc. Prezența, în umplutura gropilor sepulcrale, a unor pietre trecute prin foc, la care se adaugă resturile de chirpici provenite de la o structură incendiată, ca și fragmentele ceramice dispartate, provenind de la diferite recipiente, aflate în aceeași poziție, probează existența unor obiceiuri care au mai fost atestate cel puțin într-un alt complex funerar monteorean, descoperit la Năeni-Zănoaga⁷. Credem demn de subliniat și faptul că în ambele morminte descoperite în campania 2004 au fost descoperite cantități impresionante de pietre, așezate cu evidentă grijă, indicii ale unui remarcabil consum de energie socială, ceea ce pledează, la rândul său, pentru un rang social înalt al celor doi defuncți și nu ca expresie mortuară punitivă sau sacrificiu, așa cum s-a afirmat, cu destulă naivitate și cu mai multă vreme în urmă⁸.

Importanța cimitirului de la Cârломănești *La Arman* nu poate fi trecută cu vederea chiar dacă deocamdată numărul înmormântărilor descoperite nu este prea mare. Seria particularităților menționate lasă să se întrevadă o variabilitate a obiceiurilor mortuare care îl apropie de cel de la Căndești. În același timp, proximitatea față de stațiunea monteoreană de pe *Cetățuie*, oferă posibilitatea comparării informațiilor obținute în așezare, cu cele din cimitir, problema corespondenței dintre cele două obiective din epoca bronzului nefiind încă soluționată.

Note:

1. Colectivul a fost constituit din Ion Motzoi-Chicideanu, de la IAB, Dorin Sârбу, de la MJ Buzău și Bogdan Cristea, student FIB. Finanțarea cercetării a fost asigurată de către MJ Buzău și Seminarul de Arheologie al FIB. Examenul antropologic al osemintelor a fost asigurat de M. Constantinescu și N. Sultana de la CCA București.
2. I. Motzoi-Chicideanu, D. Gugu, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 5-41; N. Mirițoiu, A. Soficaru, N. Sultana, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 43-51.
3. I. Motzoi-Chicideanu, D. Sârбу, M. Constantinescu, N. Sultana, Mousaios 9, 2004, p. 15-38
4. T. Vasilescu, Mousaios 9, 2004, p. 39-50; vezi și V. Dumitrașcu, A. Bălășescu, Mousaios 9, 2004, p. 51-56 pentru determinările paleontologice ale oaselor de animale.
5. Eugenia Zaharia, Dacia NS, 34, 1990, fig. 11/1-5; 12, unde sunt date pentru etapa Ic3.

6. Marilena Florescu, C. Buzdugan, ArhMold, 7, 1972, fig. 28/5, 13-14.

7. I. Motzoi-Chicideanu, M. Chicideanu-Șandor, Dacia NS, 38-39, 1994-1995, p. 19-40.

8. Cf. Marilena Florescu, A. C. Florescu, Materiale 15 (Brașov), 1983, p. 114, unde, referindu-se la M. 500 din cimitirul de la Căndești, cu două schelete într-o groapă umplută cu pietre, consideră că: „într-un anumit moment, de grea cumpănă pentru comunitatea tribală, se practicase un sacrificiu uman, cei doi indivizi cu mâinile și picioarele legate, fiind omorâți cu pietrele care au umplut apoi groapa”!

Abstract:

In fall 2004, during the second campaign of archaeological researches in the cemetery from Cârломănești – *La Arman*, were discovered another two skeleton burials – graves No. 16 and 17. The pits of the both tombs were filled up with stones, lime stones and large pieces of burnt adobe, and were dogged in the sterile soil. For each tomb the filling had been carefully arranged in the pits as is proved by the vessels discovered on the bottom. For the first grave – No. 16 – the skeleton was fully destroyed so the exact position and orientation could not be registered. In the grave No. 17 the skeleton was founded on the bottom lying apparently flexed on the left side, but the upper part of the body was disposed on the belly.

The funerary inventories are represented for the grave No. 16 by a pair of two handled cups, each with a typical decoration of Monteoru Ic1 style and an undecorated cup, and for the grave No. 17 by a two handled cup with a decoration of Monteoru Ic2 style and some kaolin beads from a necklace. In the filling of the grave No. 16 were discovered some shards with parallels in the settlements from Sărata Monteoru and Bogdănești.

Except the burials, there were discovered another two archaeological features. The first one – Cpl. 15 – was represented by a single vessel in a small pit dogged from the same level as the tombs but without any traces of inhumation or cremation. The second one – Cpl. 16 – constituted of shards from two pots broken on the spot, belongs to the Late Bronze Age level - i.e. Monteoru IIb phase/style - as is proved by the *Besenstrich* type of surface decoration.

After two campaigns in the cemetery from Cârломănești – *La arman* were discovered 17 mortuary features which could be positioned in the span time corresponding to the so-called Ic2-Ib pottery styles/phases of the Monteoru culture, in full Middle Bronze Age. Some peculiarities of the tombs are quite new for the funeral standard of the Monteoru culture, such as the pits with steps and the stone filling of the pits, in the last case these special habit being a proof for high social status of the deceased persons.

56. Cecălaca, com Ațintiș, jud. Mureș

Punct: La Tău

Cod sit: 115263.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 319/2005

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil, Daniel Cioată, Coralia Crișan (MJ Mureș)

Situl arheologic în discuție se află în apropierea localității Cecălaca, com. Ațintiș, jud. Mureș, în dreapta DJ 107G (dinspre Ațintiș spre Cecălaca), la 14 km de Luduș și respectiv 20 km de Ocna Mureș, la 46°10' latitudine nordică și 24°05' longitudine estică. Valea Cecălăcii face parte din depresiunea Ozd, o arie caracterizată printr-un relief colinar, cu văi înguste.

Intervenția arheologică, sub forma unei săpături preventive, a fost urmarea sesizării de către profesorul de istorie din localitate, dl. Sever Aron, care a adunat o cantitate importantă de ceramică din zona respectivă și care a atras atenția asupra pericolului pierderii informației arheologice, în urma alunecărilor de teren ce au urmat ploilor abundente din sezonul cald. Situl nu mai fusese sondat anterior și se afla într-o stare precară, necesitând demararea cât mai urgentă a cercetărilor.

Cercetarea a demarat la data de 19.09.2005, prin trasarea S1 (2,5 x 10 m), orientată N-S, cu punctul 0 în colțul sud-estic al secțiunii.

Ulterior, au fost trasate S2 (3 x 10 m), având aceeași orientare cu S1, paralelă cu aceasta (la E față de S1) și la o distanță de 1 m față de ea și respectiv C1 (6,5 x 4 m), la 1 m pe direcție nordică, raportată la S1 și S2, în continuarea lor.

Unul dintre obiectivele primordiale ale cercetării este salvarea informației arheologice, amenințată prin distrugerea sitului.

Obiectivul care decurge implicit din acest fapt este identificarea stratigrafiei sitului, stabilirea cronologiei aferente, a etapelor de locuire sau o eventuală utilizare a locului ca necropolă. Totodată, se urmărește determinarea suprafeței sitului.

Cercetarea a decurs conform principiilor stratigrafice. Caroiul utilizat pentru recoltarea materialelor și interpretarea datelor s-a bazat pe două coordonate, plecând din punctul 0 al fiecărei secțiuni (considerat colțul NE), dintre care latura scurtă a fost notată cu cifre, iar cea lungă cu litere.

Stratigrafia se prezintă în felul următor:

- primul nivel, solul vegetal (în care, pe alocuri, pătrunderea aratului este semnificativă), este caracterizat printr-o culoare cenușie închisă; este slab pigmentat, fără material arheologic important;
- cel de-al doilea nivel, stratul arheologic propriu-zis, are grosimi cuprinse între 0,20-0,60 m, are o culoare maronie închisă; este nivelul în care apare materialul arheologic cu preponderență, respectiv complexele aferente locuirii;
- ultimul strat, solul steril, are o consistență lutoasă, o culoare gălbuie închisă, cu intruziuni nisipoase sub forma unor gropi sau lentile, de culoare galben-deschis, chiar alburie.

În S1, la baza nivelului de călcare de epocă romană, 0,66 m, a fost depistată între m. 6 și 8,20 o groapă bogată în material ceramic caracteristic roman și ceramică decorată în stil specific dacic, cu brâu alveolar singular sau dublu, situat spre buza vasului, dar și material osteologic, în proporție mai puțin semnificativă. Majoritatea formelor ceramicii din acest complex sunt de asemenea caracteristice olăriei dacice, de tipul oalei-borcan. O altă categorie ce apare în complex este aceea a ceramicii de factură semigrosieră, prelucrată la roată, cu numeroase pietricele în pastă.

Cu privire la funcționalitatea acestui complex, denumit inițial G1, apar o serie de probleme: e posibil să fie vorba despre o locuință, datorită faptului că nu este adâncită în sol suficient pentru a juca rolul unei gropi menajere și datorită existenței unei lentile de lut galben care pare să fi delimitat complexul. Pe de altă parte, nu există urme de pari de

susținere a acoperișului sau alte aspecte determinante pentru o locuință (sursă de căldură, dar nu un necesar imperativ, dărâmtură de acoperiș, de pereți etc.), iar în profil urmele complexului dispar aproape cu desăvârșire (trei piese ceramice).

La aceeași adâncime, la cca. 1 m, pe direcție SE, a fost depistată o lentilă de lut galben, de formă circulară, cu un diametru aprox. de 1,40 m, cu urme de arsură în partea nordică, fără ca acestea să aibă vreo formă definită (în profil lentila are o grosime de cca. 0,10 m). Zona respectivă este lipsită de material arheologic. Destinația certă a acestui complex nu a putut fi, prin urmare, depistată.

Un al treilea complex a apărut în extremitatea sudică a secțiunii, sub forma unei gropi circulare, a cărei diametru maxim coincide cu peretele profilului. Groapa se adâncește de la 0,90 m până la 1,36 m în solul steril. Este lipsită de inventar. Adâncimea acesteia, împreună cu lipsa materialului de orice natură duc la ipoteza utilizării acestei gropi ca groapă de provizii, respectiv.

Cea de a doua secțiune nu a excelat în complexe, cu excepția unei gropi (G4) aflate între m. 5,30-6,70, care intra în profilul estic. Forma vizibilă este quasi-circulară, iar fundul este denivelat, cu o adâncitură de 0,21 m în partea sa nordică. Adâncimea totală a gropii este de 1,23 m. Destinația sa a fost una menajeră, cel mai probabil, cu toate că materialul recuperat din interiorul său nu este unul semnificativ.

Alte câteva elemente, considerate inițial complexe și anume G5, G6, G7, G8, s-au dovedit a fi lipsite de importanță arheologică, fiind mai degrabă gropi săpate de animale rozătoare. Au forme neregulate, adâncimi superficiale și lipsa inventarului, exceptând pigmenții roșii, antrenați din stratul superior. Pe de altă parte, distanța dintre aceste „complexe” sau dispoziția lor nu au nici o relevanță.

În ceea ce privește partea de material arheologic colectată din această secțiune, ceramica este de departe categoria cea mai frecventă, de fapt aproape exclusivă. Singurul artefact de altă natură este o fibulă cu genunchi, căreia îi lipsește piciorul. A fost descoperită în extremitatea sudică a secțiunii, în partea superficială a stratului arheologic. Este lipsită de un context închis. Este confecționată din bronz și se poate încadra tipologic în seria 19, tipul a8f1a, după S. Cociș¹. Sistemul de închidere este prin balama, capul este semicircular, corpul are un decor format din două linii care se intersectează în forma literei „X”, având pe ambele laturi câte două linii paralele. Decorul, executat prin gravare, este destul de greu de reperat, canelurile fiind foarte fine. Piciorul, în cazul de față absent, se termină de obicei în buton și este scurt. În forma păstrată fibula are 3 cm, iar închiderea este prin sistemul cu balama, tipul V². Conform aceluiași autor, utilizarea acestui tip de fibulă începe în jurul anului 200 și continuă până cca. în 270³.

Cas. C1, deschisă în prelungirea celor două secțiuni, a dezvăluit situațiile cele mai importante, privite prin prisma întregii campanii din acest an. În colțul nord-vestic al casei, la adâncimea de 0,40 m, a fost descoperită o greutate de plasă de pescuit.

La adâncimea de 0,44 m s-a conturat un strat de chirpici, necompactat, pe o suprafață de cca. 5 m², plecând din profilul sudic al casei și continuând pe direcție nordică (între m. 2,40 și 4,20). Este important de menționat că zona cu o aparentă concentrație mai mare de chirpici cuprinde o fâșie, aprox. între m. 3,30 și 3,90, pe o lungime de 1,70 m, orientată

perpendicular pe profilul sudic al casetei. Situația se oglindește în profilul sudic printr-o lentilă cu o grosime constantă de aprox. 0,26 cm, care coboară treptat, de la m. 4 înspre m. 2,20, unde ajunge la adâncimea de 0,80 m. Apariția acestei platforme de chirpici poate fi interpretată ca reminiscențele unei locuințe, respectiv un perete dărâmat, însă cu un anumit grad de incertitudine. Situația se complică prin apariția unui schelet uman, a cărui parte superioară coincide ca amplasament cu o parte din suprafața de chirpici. Este foarte posibil ca acest schelet uman să taie restul locuinței, în așa fel încât, din ceilalți pereți să rămână resturi sporadice de chirpici, împrăștiate de jur împrejurul scheletului, dar nu în cantități considerabile. Un argument suplimentar care vine să susțină această ipoteză este lipsa inventarului din preajma scheletului, excepție făcând câteva fragmente ceramice și orientarea lui pe direcție V-E, motive care pot să indice cu un anumit grad de certitudine o datare mai târzie, spre sfârșitul mileniului întâi al erei noastre și începutul celui următor. Că resturile de chirpici provin de la un perete dărâmat, e cu atât mai ușor de susținut, cu cât apar fragmente de chirpici cu urme de paie impregnate în. Nu se poate estima suprafața ocupată de locuință. Materialele ceramice recuperate din aria cu chirpici sunt preponderent de factură romană. În preajma scheletului uman, ceramica caracterizează cronologic atât epoca romană, cât și un orizont medieval timpuriu, de încadrat cel mai probabil în sec. VIII-XI. În ceea ce privește mormântul, groapa acestuia nu s-a conturat cu precizie. Individul, așezat în *decubitus* dorsal, cu mâinile pe lângă corp și palmele subduse parțial oaselor bazinului, avea o înălțime de cca. 1,65, capul culcat spre stânga și zdrobit datorită presiunii solului. Au fost recuperate aproape toate oasele scheletului, mai puțin câteva vertebre, rotula piciorului stâng și laba piciorului stâng (în afara unui metatarsian, situat la câțiva centimetri de originea anatomică). Cum s-a mai precizat, individul nu beneficia de inventar, iar ceramica din apropierea sa, imposibil de reconstituit în vase întregi, face parte cel mai probabil din alt context arheologic. Informațiile preliminare arată că este vorba despre o femeie, cu vârsta cuprinsă între 25-30 ani.

În suprafața cercetată au fost descoperite câteva categorii ceramice principale:

Ceramică dacică, reprezentată prin cele două tipuri de vase și anume cele lucrate cu mâna, respectiv cele lucrate la roată. Primele amintite domină ca număr, iar formele preponderente sunt „vasele-borcan” (de diferite dimensiuni), ceștile și „vasele-sac”. Pasta este fie grosieră, fie semifină, folosind ca degresant pietricele și nisip, culoarea fiind brun - cărămizie sau gri. Decorul constă în brăuri alveolare sau brăzdate, valuri, incizii, butoni.

Ceramica fină, lucrată la roată e exemplificată prin fructiere și chiupuri, cu pasta de culoare gri, suprafața exterioară lustruită, având ca degresant nisip.

Ceramica romană descoperită face parte din ceramica uzuală produsă în atelierele ceramice de la Cristești. Atât în complexe, cât și în stratul de cultură, au fost găsite fragmente de farfurii, străchini, boluri, pahare, cupe, oale, vase mari de provizii, confecționate din pastă gălbuie - cărămizie și gri, unele dintre ele fiind acoperite de angobă. Decorul prezent pe aceste tipuri ceramice este format din caneluri și vopsea roșie. Un singur fragment din pastă gri este ștampilat cu șiruri de frunze de ferigă.

Ceramica post-romană este caracteristică sec. IV-VI. Majoritatea fragmentelor sunt buze sau funduri de vas,

aparținând unor recipiente de dimensiuni intermediare și mari (chiupuri), făcute dintr-o pastă cenușie, la roată, unele desprinse cu sfoara, cu nisip insuficient cernut sau pietricele în pastă. Decorul, în măsura în care există, constă din caneluri poziționate pe gât sau pe umărul vasului.

O altă categorie ceramică este aceea care conține multe pietricele în pastă, de asemenea efectuată la roată, cu nuanțe de la cenușiu până la negru, având un aspect grosier. Decorul, în unele cazuri, este realizat cu roțița, în alte cazuri conștând din caneluri adânci. Este cel mai probabil ca această categorie să aparțină unui orizont medieval, mai ales sec. XIII-XIV.

Putem afirma cu o anumită certitudine, în momentul de față, că situl constă într-o așezare de epocă romană, aparținând cel mai probabil dacilor, datorită ceramicii de factură romană, descoperită în context închis împreună cu cea cu brâu alveolar aplicat unor forme tipice dacice, dar și respectiv apariției fibulei cu genunchi, databilă la sfârșitul sec. al doilea și începutul celui de-al treilea, în stratul corespunzător acestui nivel. Cel mai probabil, situațiile descoperite în secțiunile 1 și 2 și respectiv rămășițele locuinței din cas. 1, sunt de pus în legătură cu această epocă. Defunctul aparține unei faze mai târzii a locuirii în zonă, ulterioară epocii romane, desemnând chiar o situație ulterioară sec. VI.

Atrage atenția numărul impresionant de ceramică în stratul de arătură din zonă, pe o suprafață de cca. 2 ha, care acoperă cronologic mai multe orizonturi de locuire: epoca romană, sec. IV, ceramică medievală timpurie. Zona e una propice locuirii, situată la loc ferit, pe un teren cu terase domoale, în a cărui vale curge astăzi pârâul Cecălăcii, care e foarte posibil să fi existat și în vechime: cele două pante în oglindă se întâlnesc într-un ic, unde se adună permanent apa de ploaie și probabil și alte surse hidrografice, care dau naștere acestui pârâu. În apropiere, în localitatea Aștinț, sunt atestate urme ale drumului roman, care a fost utilizat o perioadă destul de îndelungată de timp, chiar și după retragerea romană, fapt care facilita circulația în zonă. La o distanță de 20 km se află Ocna Mureș, loc de exploatare a sării din cele mai vechi timpuri, element deosebit de important pentru toate epocile istorice.

Prin urmare, în zona cercetată în această campanie, exista o așezare de epocă romană, posibil una de sec. IV (fapt încă susținut de existența unei categorii ceramice aparte, atât în stratul arheologic cât și în arătură) și un cimitir mai târziu (sfârșit de mileniu I - început de mileniu II), afirmație care are pentru moment la bază descoperirea unui schelet de individ lipsit de inventar și orientat V-E. E posibil, în același timp, să fie vorba despre un mormânt izolat. Totodată, în vecinătatea punctului cercetat, e presupusă existența unei așezări medievale, datând aprox. din sec. XIII-XIV. Cu siguranță, cercetările ulterioare vor clarifica situația, oferind informații care să certifice existența acestor orizonturi succesive de locuire și probabil de utilizare a zonei respective ca loc de cimitir. Descoperirea nu este un unicat, din moment ce s-a dovedit prin cercetări că zone e una bogată în vestigii similare, cum este spre exemplu, așezarea cercetată în cătunul Sfântul Gheorghe, Iernut⁴ sau cea de la Voivodeni⁵. Importanța descoperirii rezidă în faptul că punctul nu a fost repertoriat până în prezent și cu siguranță va contribui cu date importante, în cazul în care cercetările vor fi extinse.

Planșa 22

Note:

1. Sorin Cociș, *Fibulele din Dacia romană*, Cluj-Napoca 2004, p. 98, p.329, planșa LXXV, nr.1159
2. *Ibidem*, p. 30.
3. *Ibidem*, p. 442.
4. Adrian Ursuțiu, *Date privind așezarea din sec. II-III de la Iernut, cătunul Sf. Gheorghe. Ceramica din complexe*, Marisia 26, 2000, p. 29-47.
5. Mihai Petică, *Elemente de continuitate pe valea Mureșului superior-sondajul arheologic de la Voivodeni (jud. Mureș)*, Marisia 8, 1978, p. 81-93.

Abstract:

The rescue excavation from Cecălaca, Mureș County, took place in the autumn of 2005, as a result of the landslides, following the heavy rainfalls that damaged the site.

Consequently, the research was carried out in two sections and a quadrat, aiming to recover as much information as possible.

As it follows, 10 complexes were uncovered, namely 8 pits, a grave and the remains of a house.

The pottery belongs to four main categories: Dacian, Roman tradition pottery, 4th-6th centuries types and another category, chronologically belonging to the medieval period, more precisely to the 13th-14th centuries.

The grave, pertaining to a woman, age 25-30, cannot be accurately dated, since it lacks inventory of any kind. Due to the fact that it is an inhumation grave and the body is positioned with the head pointing west, it is very likely that it dates from a period after the 6th century. It is certain though that it is a post-Roman complex, since it cuts through a Roman Period house.

Conclusively, we discovered a Roman Period settlement, most probably belonging to the Dacian population (one of the pits contained both Roman and Dacian pottery and in the archaeological stratum the two categories were also mixed; the primitive aspect of the house also points to this conclusion), from the 2nd-3rd centuries (a brooch dated at the beginning of the 2nd century, up to the half of it was discovered). In the vicinity of the excavated area there must have been a 4th-6th centuries settlement also, as shown by the rich ceramic material characteristic to this period. It is possible that the grave belongs to a cemetery, but no supplementary data is yet available. A medieval settlement may exist in the area, as proved by the pottery discovered both in the excavation and in the surrounding areas.

57. Cenade, com. Cenade, jud. Alba**Punct: Biserica fortificată**

Cod sit: 3770.01

Autorizația de cercetare de salvare nr. 14/2005

Colectiv: Ioan Marian Țiplic – responsabil (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu)

Cercetarea arheologică derulată în luna august 2005, continuând pe cele din anii 2000-2003, a fost impusă de urgența unor intervenții, deja efectuate în vara lui 2005, asupra întregii biserici. În urma intervențiilor de subzidire realizate în interiorul corului și de jur împrejurul bisericii fără o descărcare arheologică completă și fără o supraveghere

arheologică, am încercat prin trasarea a două secțiuni – una în interiorul corului și alta în exteriorul lui - să mai surprindem și să clarificăm, pe cât este posibil, planimetria celui mai vechi edificiu de cult din Cenade, precum și datarea exactă a lui. Desigur s-a avut în vedere, ca urmare a viitoarelor intervenții de restaurare asupra părții de S a zidului de incintă, și realizarea a două sondaje în zona amintită, având drept scop stabilirea exactă a traseului zidului de incintă, a datării, pe cât posibil, a zidului și turnului de poartă, și eventual identificarea cauzelor care au dus la prăbușirea turnului de poartă.

S2a/2005 (5 x 2 m), ca o prelungire a lui S2/2001, a fost trasată pe axul bisericii pe direcția E-V în interiorul corului; limita estică a acestei secțiuni a fost dată de existența altarului din lemn. Stratigrafia secțiunii¹: în partea vestică și estică a secțiunii stratigrafia a fost deranjată de câte un șanț (strat nr. 1) (lat de 0,60–0,70 m) efectuat pentru realizarea grinzilor de beton (stratul nr. 1a). Limita superioară a profilului a fost podeaua de scânduri, demontată aproape în întregime din biserică, sub care se află stratul de nisip (stratul nr. 2), inegal ca și grosime pe toată lungimea profilului. Profilul de N este diferit față de cel sudic, profilul de N prezentând următoarele caracteristici: sub patul de nisip (stratul nr. 2) se afla un strat foarte subțire de pământ galben foarte nisipos și cu pietriș (strat nr. 3) și care pare să fi fost întins pe suprafață cu ocazia amenajării nivelului actual. Acest strat nu este surprins și pe profilul de S, dar acestei amenajări pentru nivelul actual de călcare pare să-i aparțină și stratul de lut cu pietre mari, mortar și rar fragmente de cărămidă (stratul nr. 3a). Sub acest nivel este un strat de lut subțire foarte tasat (stratul nr. 4) (0,04 m) cu nisip mult, fragmente mici de cărămidă și pigment de mortar, și care reprezintă un nivel de călcare/pardoseală. Sub această pardoseală a fost surprins fragmentar un strat de nisip (stratul nr. 5) ce aparține tot de amenajarea pardoselii de lut. Acest ultim strat pare să fi fost tăiat în partea de E a secțiunii de un șanț (stratul nr. 6) ce apare atât pe profilul de N cât și pe cel de S și care este ulterior pardoselii din lut. Sub pardoseala de lut se află un pământ brun cu fragmente de cărămidă și mortar și care reprezintă nivelul de înmormântări (stratul nr. 7), deranjând aproape în întregime stratigrafia aparținătoare de fundațiile absidei descoperite de noi în S2a. Pe profilul de N a fost surprinsă o parte din stratigrafia care ținea de zidul absidei vechii biserici, astfel a ieșit un strat inegal de pământ brun cu multe pietre și mortar (stratul nr. 8), ce aparținea nivelului de dărâmare a primei clădiri de cult și un strat de pământ galben-brun cu rar pigment de mortar (stratul nr. 9), ce aparținea de același edificiu. Relația dintre cele două straturi (straturile 8 și 9) și fundația absidei a fost tăiată de nivelul de înmormântări. Ultimul strat este constituit din gresie naturală nisipoasă (stratul 10b) și lut galben steril (10a) ce a fost deranjat de șanțurile de fundație ale zidurilor și de înmormântări.

Nivelul de călcare aferent perioadei în care a fost construită prima biserică nu îl cunoaștem, fiind deranjat de etapele ulterioare de construcție ale bisericii și de înmormântările târzii. Pardoseala din lut pare să fi aparținut de corul gotic demolat la începutul sec. XX, parțial anterioară înmormântărilor efectuate în interiorul corului, și parțial deranjată de înmormântările ulterioare, pardoseala nemaifiind surprinsă în partea de N a secțiunii și nici în C9.

În S2a sub pardoseala din lut a ieșit la iveală un zid cu un traiect semicircular cu o grosime de cca. 0,90-0,98 m, și cu o adâncime de cca. 0,70 m, ce pare să corespundă absidei primului așezământ de cult religios. Zidul este format din

piatră de râu, de dimensiuni mari, medii și mici înecate într-un mortar gălbui. Fundația absidei dinspre exterior este spart în cea mai mare parte de înmormântările ulterioare. Pentru a surprinde exact traiectoria fundației absidei s-a trasat o casetă C9 (2 x 1,46 m) pe latura de N a lui S2a și până la zidul de N al corului. În C9 s-a descoperit continuarea absidei, dar în cea mai mare spartă de înmormântările ulterioare. Din vechea absidă s-a surprins doar o mică parte din negativul zidului în colțul de NE al casetei, restul fiind umplutură de pietriș cu fragmente de cărămidă și mult mortar provenite de la înmormântările care au demolat fundația zidului. Tot în această casetă s-a surprins și fundația vechiului cor gotic dezafectat la începutul sec. XX și care iese cu cca. 0,20 de m în afară, de sub fundația corului actual. Zidăria fundației vechiului cor gotic este realizată din piatră mare de râu, iar elevația corului pare să fi fost realizată din cărămidă.

În S2a a fost cercetat un singur mormânt M44, care a deranjat vechile straturi din interiorul absidei primei biserici, iar în exteriorul zidului absidei s-au surprins mai multe gropi de morminte târzii care au spart și partea exterioară a fundației absidei. Dar datorită spațiului foarte strâmt rămas între fundația absidei și grinda de beton, și în plus a unei adâncimi foarte mari ale acestor înhumări târzii s-a renunțat la cercetarea lor, care de altfel în cea mai mare parte intrau sub profiluri.

M44 – S2a, -1,10 m, orientat V-E, este mormânt dublu (mama cu copilul); brațul stâng este așezat în unghi ascuțit pe piept, brațul drept așezat în unghi drept pe abdomen. Copilul păstrat foarte prost este așezat între picioarele mamei cu capul sub bazin. Din scheletul copilului s-a mai putut surprinde picioarele, brațul și coastele stângi. Brațul stâng era așezat pe abdomen. Groapa mormântului a fost realizată în gresia naturală, defuncții fiind așezați într-un sicriu de lemn foarte bine păstrat.

S 2b / 2005, (3 x 2 m) ca o prelungire a lui S2/2001 și S2a/2005, a fost trasată pe axul bisericii cu direcția E-V, în exteriorul corului și perpendicular pe absidă. S2b are un plan în formă de „L”, datorită picioarelor schelei ridicată pentru decaparea și refacerea tencuielii. Primul strat de cca. 0,02 m a fost luat de constructori. Stratigrafia care ar fi trebuit să relaționeze cu monumentul a fost distrusă de intervențiile de subzidire realizate de jur împrejurul monumentului cu câteva săptămâni în urmă. Subzidirea constă într-o grindă de beton amplasată la cca. 0,85 cm adâncime față de nivelul actual de călcare din zona corului; fără să ajungem la talpa grinzii de beton, grinda are o grosime de cel puțin 60 cm. În această casetă limita inferioară a pământului umblat coboară cca. 1,45 m față de nivelul de călcare actual, înregistrându-se un singur strat format din pământ brun cenușiu cu pietre, mortar, rar fragmente mici de cărămidă și rar cărbune. La limita inferioară a acestui strat se află nivelul de înmormântări, din care au ieșit două morminte (M45 și M46) așezate aproape pe gresia naturală. În partea de V a secțiunii a ieșit un nivel de dărâmtură provenit de la prăbușirea zidului de incintă și care consta din bucăți mari de gresie amestecate cu mortar, fragmente de cărămidă și parțial pământ. Dărâmtura a fost surprinsă până la distanța de cca. 1,50 m față de zidul bisericii și constituia un strat foarte subțire (5-10 cm), iar cu cât înainta spre V cu atât se îngroșa mai mult (la 2 m distanță față de zidul absidei, dărâmtura era deja de 0,04 cm grosime).

M45 - S2b, -1,47 m (NCA), orientare N-S; mormânt de copil. În zona capului și a humerusurilor a fost deranjat prin săpare de către noi; de la abdomen în jos intră sub profilul de

S M45 a deranjat alte morminte din groapa lui fiind scoase oase răvășite; cuie de sicriu.

M46 - S2b, -1,45, orientare N-S, matur. În zona capului este deranjat de către noi, iar de la abdomen în jos este deranjat din vechime. Se mai păstrează partea inferioară a coloanei și antebrățele. Antebratul drept este așezat pe abdomen, iar antebratul stâng este așezat pe bazin; cuie de sicriu.

Ceea ce este de remarcat, deasupra acestor două morminte nu au ieșit alte înhumări, dar în umplutura gropilor au ieșit oase umane răvășite. Defuncții au fost depuși în sicriu, însă nici unul dintre mormintele descoperite nu a avut inventar funerar. Lipsa unor materiale capabile să ofere informații cu privire la cronologia mormintelor nu ne permite să facem o datare exactă a lor, dar din analiza orientării lor și a raporturilor cu celelalte elemente constructive descoperite se pot oferi unele indicii generale cu referire la datarea lor.

C10 (1,8 x 1,9 m) a fost trasată în zona de legătură a clădirii vechii școli cu turnul de poartă al fortificației bisericii pentru a analiza raporturile existente între zidul fortificației, turnul de poartă și clădirea școlii. În caseta cercetată s-a putut observa că turnul de poartă a fost lipit de zidul de incintă, ambele fiind folosite de constructorii școlii. Adosat pe pornirea arcului de poartă al zidului fortificației se află un zid cu o formă circulară ce pare a proveni de la un cuptor existent înainte de anexa de pe latura de N a școlii.

C11 (1,5 x 2 m) a fost trasată la o distanță de 4,10 m E de C10 pentru a urmări dacă traiectul corect al zidului fortificației este cel actual sau nu. S-a putut observa că „restaurarea” din anul 1998 a porțiunii de zid dintre incinta bisericii și curtea Azilului „Petru și Paul” nu a respectat traseul corect al incintei, fiind utilizată ca fundația a zidului dărâmtură provenită din zid și aflată la 0,90 m de fundația reală.

Prin cercetarea arheologică din interiorul corului s-a clarificat parțial planimetria primului edificiu de cult, însă fără a se putea lămurii traiectul corului și umărului navei primei biserici, acestea fiind distruse, din păcate, de intervențiile realizate de constructori în vara anului 2005, care împreună cu intervențiile din jurul bisericii au adus mari prejudicii sitului arheologic, provocând distrugerea acestuia în proporție destul de mare.

În urma cercetărilor din această campanie s-a putut totuși surprinde limita estică a primei biserici, adică absidă semicirculară ce aparține primului edificiu de cult construit probabil într-un stil romanic târziu. De acest așezământ religios aparțin și zidurile descoperite în C4/2000, C1/2000 și în S4/2003, încadrarea cronologică a acestora fiind dată și de existența unor fragmente de pietre profilate ce trădează o factură romană târzie. Din păcate a rămas nelămurită limita vestică a vechii biserici.

În C9 s-a surprins zidul de N al vechiului cor gotic, ce a funcționat în perioada cuprinsă între începutul sec. XV și anul 1906. În ceea ce privește planimetria bisericii gotice, se poate stabili cu aproximație mărimea fostului cor gotic, iar limită vestică a navei gotice rămâne în sfera incertitudinii.

Înmormântările surprinse în afara corului pot fi datate cel mai devreme în a doua jumătate a sec. XVI, când după introducerea reformei în Transilvania, orientarea V-E a celor înhumați nu mai avea prea mare importanță. Iar mormântul din interiorul corului, deși nu avem nici un element de datare, nu credem că coboară mai jos de sec. XVII.

Recomandăm supraveghere arheologică pentru toate intervențiile ulterioare sub cota de călcare actuală din interiorul și exteriorul bisericii.

Planșa 23

Note:

1. Adâncimile au fost date față de wagrissul, ce a fost stabilit de către noi, pe pragul interior al ușii gotice.
2. În S2b adâncimile au fost date față de marginea inferioară a ferestrei oarbe de pe latura de E a corului. Astfel nivelul de călcare actual față de wagrissul stabilit pentru această secțiune este de -1,00 m.

Bibliografie:

Z. K. Pinter, I. M. Țiplic, M. E. Crîngaci, *Biserica fortificată din Cenade, jud. Alba. Studiu istoric și arheologic*, în: *Arhitectura religioasă medievală din Transilvania 2*, Satu Mare, 2002, p. 211-229.

58. Ceplea, com. Plopșoru, jud. Gorj

Punct: Valea Satului, Biserica Dacilor

Cod sit: 81308.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 87/2005

Colectiv: Gheorghe Calotoiu - responsabil, Mădălina Mărgineanu (MJ Gorj).

Satul Ceplea (com. Plopșoru) este situat pe DN 175 Târgu Jiu - Craiova, la 65 km S de Târgu Jiu și la 1,5 km E de râul Jiu. Așezarea preistorică pe care o cercetăm din anul 2000 se află în apropierea Casei Cepleanu - monument istoric din sec. XIX și la cca. 50 m SV de pârâul Valea Satului. În ultimii doi ani au fost efectuate investigații arheologice și în punctul *Biserica Dacilor* situat la cca. 1 km NNE de așezarea de epoca bronzului de la *Valea Satului*.

Obiectivul cercetării a constat în delimitarea așezării și investigarea acesteia. În acest sens în punctul Valea Satului au fost trasate două secțiuni (S1, S2) orientate N-S, cu dimensiunile de 8 x 2 m iar în spatele Casei Cepleanu, la 10 m NV de stâlpul Cosmorom a fost practicată o a treia secțiune, S3/2005 (cu dimensiunile de 8 x 2 m), orientată N-S.

Primele două secțiuni au o stratigrafie apropiată. S1/2005 are următoarea stratigrafie:

- 0 -0,15 m, strat vegetal;
- 0,12/0,15 -0,65/0,68 m, strat de culoare maroniu închisă;
- 0,62/0,68 -1,10/1,25 m, strat arheologic de culoare cenușiu deschisă;
- 1,10 -1,25 m începe stratul steril din punct de vedere arheologic.

În S1, în c. 4, la -0,72 m a fost descoperită baza unui vas mare de provizii și un fragment ceramic ornamentat cu spirale. În c. 4-5, la -0,86 m a fost descoperit chirpici.

În S2, în c. 8, a fost descoperit un vas borcan fragmentar, lucrat dintr-o pastă zgrunțuroasă. În c. 5, la -0,81 m au fost găsite un perete de vas ornamentat cu triunghiuri în rețea, la -0,75 m, o căniță fragmentară cu toartă, iar în c. 3 fragmente ceramice provenind de la vase cu buza lobată. Tot în c. 3 a fost descoperit la -0,70 m un fragment ceramic cu ornamente sub forma literei „S”. În c. 5, la -0,72 m a fost găsit un topor de piatră șlefuit, cu orificiu de înmănușare. În c. 4, la -0,97 m a fost descoperită o cană fragmentară cu toartă de culoare

cărămizie și un fragment ceramic roșu-cărămiziu cu incizii oblice.

S3 prezintă următoarea stratigrafie:

- 0 -0,15/0,17 m, sol vegetal;
- 0,15/0,17 -0,65/0,76 m, strat de culoare cenușie deschisă cu fragmente ceramice medievale târzii;
- 0,75/0,76 -1,15/1,25 m, strat arheologic de culoare cenușiu închisă;
- 1,15/1,25 m începe solul steril din punct de vedere arheologic. În c. 5 la -0,78 m a fost descoperită o toartă groasă de vas și pereți de vas lucrate dintr-o pastă grosieră. În c. 6, la -0,82 m, s-a găsit un vas borcan, fragmentar cu ornamente șnuruite și alveolare, cu buza dreaptă. În c. 8, la -0,86 m a fost descoperit un capac de vas fragmentar de culoare cenușie cu urme de arsură secundară, în apropierea sa fiind descoperit un picior de la o cupă de culoare cărămizie.

Chirpicul din S1/2005 provine de la o locuință de suprafață descoperită din S3/2004, cele două secțiuni fiind situate una lângă alta. menționăm că în partea de SE a locuinței sub chirpici a apărut o vatră cu dimensiunile de 1,05 x 0,98 m pe care erau depuse mai multe vase întregi sau fragmentare. Sub vase era un strat de cenușă cu grosimea de 0,20-0,35 m.

Vasele tronconice își au analogii în descoperirile de la Vlădești, Verbicioara, Curmătura - *Măgura*. Vasele bitronconice se aseamănă cu cele de la Verbicioara, Curmătura - *Măgura*. Castroanele cu buza dreaptă, în unele situații cu ea în colțuri au analogii cu descoperirile de la Verbicioara și Curmătura - *Măgura*.

În punctul *Biserica Dacilor* au fost trasate două secțiuni (cu dimensiunile de 5 x 2 m), orientate E-V, aici au fost descoperite fragmente ceramice atipice și multă lipitură.

Cercetările arheologice de la Ceplea Plopșoru au evidențiat existența unei așezări specifice culturii Verbicioara, faza 3.

Bibliografie:

Gh. Calotoiu, *Contribuții la cunoașterea culturii Verbicioara în județul Gorj*, Litua 6, 1994, p. 7-42; Gh. Calotoiu, *Cercetările arheologice de la Vierșani-Jupânești, jud. Gorj*, Drobeta 7, 1996, p.49-54; Gh. Calotoiu, M. Mărgineanu, CCA 2004, p. 84-85; *idem*, CCA 2005, p. 111-112;

Abstract:

The objective of the 2005 archaeological campaign was the delimitation of the site. The archaeological material mostly consists in ceramics. We mention that the ceramics is fragmentary, with no complete vase and it was usually made of a thicker paste. The pottery is specific to the 3rd phase of Verbicioara culture.

The archaeological research until the present day showed the existence of a settlement specific to the Verbicioara culture, the 3rd phase.

59. Cheia, com Grădina, jud. Constanța

Punct: Vatra satului

Cod sit: 63018.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 67/2005

Colectiv: Valentina-Mihaela Voinea - responsabil; Cătălin Ionuț Dobrinescu (MINAC), Cătălin Lazăr (MDJ)

Călărași), Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR - CNCP), George Neagu, Tiberiu Potârniche (UO Constanța), Andrei Heroiu, Oana Grigoruță, Irina Nastasi, Tănase Carabuz, Dragoș Tobol (studenți UO Constanța)

Așezarea de la Cheia a fost descoperită în incinta satului de către profesorul de istorie Anghel Bardac (școala din Grădina) în 1999. După sondajele stratigrafice SA și SB deschise în 2001 cu ocazia cercetărilor de salvare efectuate în zonă pe traseul gazoductului, am început cercetarea sistematică a sit-ului, până în prezent fiind efectuate patru campanii arheologice (2001, 2002, 2004, 2005). În secțiunile SA – SE au fost identificate două secvențe de locuire, ambele aparținând nivelului cultural Hamangia III pentru care am găsit cele mai bune analogii în așezarea de la Târgușor Urs (cercetată în anii '80 de P. Hașotti). Așezarea se încadrează în tipul celor deschise, situată pe un promontoriu, la aprox. 500 m N de lunca inundabilă a Casimcei și 800 m E de cariera de piatră.

Obiectivele cercetării:

- degajarea locuinței LI prin extinderea secțiunii SE
- sondaje pentru localizarea necropolei
- cercetări de teren în microregiunea Grădina - Târgușor pentru identificarea depozitelor naturale și a altor puncte locuite contemporane așezării
- realizarea unor studii interdisciplinare pe baza probelor prelevate din complexe arheologice (locuința LI - nivel ocupațional; gropile C8 - C11)

În secțiunea lărgită SE (6 x 18 m; 6 sectoare de 3 x 6 m cu martori de 0,30 m) am reușit să delimităm, fără un contur precis, suprafața locuinței LI, neincendiate. Orientată pe direcția NE-SV, locuința a avut cel puțin o încăpere, cu latura lungă de peste 8 m. Suprafața în care a fost identificat ultimul nivel ocupațional depășește 70 m². Singura limită clară am identificat-o în sectorul 5 – fragmente dintr-o amenajare (perete?) pe o lungime de aprox. 0,80 m, orientată pe aceeași direcție. Ultimul nivel ocupațional (-0,30 -0,70 m) conține foarte mult material arheologic: fragmente ceramice, piese de silex (majoritatea microlite), de os (ace și împungătoare), de *Cardium* și *Spondylus* (mărgele perforate). În același strat s-au descoperit plăcuțe de vatră de dimensiuni mari, foarte bine arse, dar împrăștiate pe toată suprafața, printre lentile de cenușă și cărbune.

Sub zonele alveolate au apărut trei gropi: C8 (Dmax=2,50 m; h=1,24 m), C9 (Dmax=2,37 x 1,78 m; h=0,13 m), C.10 (Dmax=1,25 m; h=0,90 m) cu resturi menajere în umplutură, aparținând primei secvențe de locuire. Groapa C8 prezintă la bază un contur neregulat, cu alveolări în pereți care sugerează destinația inițială – groapă formată prin extracția lutului, ulterior, prin depuneri menajere succesive, fiind acoperită. Subliniem că în acest complex am descoperit o mare cantitate de fragmente osteologice (mai mare decât în cazul fragmentelor ceramice), provenind îndeosebi de la indivizi de talie mare (bovine).

În sondajele stratigrafice realizate la marginea de SE a satului, în apropiere de pârâul Casimcea (pentru identificarea necropolei) nu au fost descoperite locuiri preistorice.

În investigația arheologică a fost aplicată metoda microstratigrafică – descrierea straturilor codificate pe fișe tip, prelucrarea materialului arheologic și faunistic pe complexe și

unități stratigrafice, gruparea unităților stratigrafice pe secvențe de locuire (2) și perioade (1).

Materialul ceramic, în curs de analiză, se grupează pe complexe și unități stratigrafice, urmărindu-se raportul între categoriile ceramice, frecvența și asocierea formelor, tehnici decorative utilizate în funcție categoria de pastă și de forma vasului.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- extinderea suprafeței cercetate pentru delimitarea așezării și identificarea altor structuri de locuire;
- analiza interdisciplinară a zonelor de depuneri menajere;
- identificarea necropolei;
- cartarea tuturor locuirilor neo-eneolitice din microregiunea Grădina - Cheia;
- analize sedimentologice și chimice pentru identificarea depozitelor de argilă folosite de olarii din așezare;

Planșa 24

Bibliografie:

Valentina Voinea, Cătălin Dobrinescu, *Așezarea Hamangia III de la Cheia*, Pontica 35-36, 2002-2003, p. 9 – 23.

Adrian Bălășescu, Valentin Radu, *Studiul arheozoologic preliminar al materialului faunistic de la Cheia (jud. Constanța). Campania 2001*, Pontica 35-36, 2002-2003, p. 25 – 32.

Valentina Voinea, George Neagu, *Ceramica Hamangia III de la Cheia*, Pontica 39, 2006 (sub tipar).

60. Chitila, com. Chitila, jud. Ilfov

Punct: Cărămidărie

Cod sit: 179294.04

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Vasile Boroneanț - responsabil; Gheorghe Mănușu-Adameșteanu (MMB)

Pentru descărcare de sarcină arheologică și istorică, în perioada octombrie-noiembrie 2005 s-au efectuat lucrări precedate de cercetări de teren, care au fost continuate de faza de documentare și redactare a părții scrise și săpături sistematice în sectorul grădina de zarzavat, împreună cu gard de fier în care, din săpăturile și datele de teren din 1976¹ rezultă că sunt vestigiile arheologice.

Săpăturile s-au efectuat cu mijloace mecanizate de sondare a terenului în fosta groapă rezultată din excavația argilei de către „Cărămidăria” de la Chitila din partea de N a fostei fabrici de zahăr și a fostului depozit de cartofi, dintre anii 1959-1975, care ulterior, a funcționat ca groapă de depozitare a molozului rezultat din demolările din partea nordică a Bucureștiului. Groapa se întindea de la N de fostele silozuri de cartofi până la o vale affluent, pe partea dreaptă a râului Colentina.

În zonă se afla un sit arheologic, în care am efectuat săpături de salvare în anul 1977. Atunci pe malul Colentina între groapa de exploatare a argilei și în jurul stâlpilor de beton ai rețelei electrice se afla o limbă de pământ nederanjată de lucrări, iar râul Colentina curgea meandric pe traseul său natural. Între timp s-a produs protejarea malului cu zid de beton și transformarea bazinului râului în lac de acumulare pentru agrement și întreceri sportive. Pe terenul

nederanjat se afla o parte dintr-o movilă antropică și ca rezultat al creșterii naturale a terenului în urma locuirii.

Din cercetări rezultă că aici se află o așezare din epoca bronzului din vremea culturii Tei. În timpul lucrărilor, s-au efectuat și cercetări de teren cu care ocazie s-a constatat că la E și la V de aceasta se aflau urme de locuire din epoca dacică.

În anul acesta, în urma hotărârii S.C. OVO DESIGN S.A. de a extinde construcții în zonă, Muzeul Municipiului București a reluat cercetările de teren pentru a se stabili dacă pe suprafața acoperită cu deșeuri, rezultate din demolări sau deșeuri alimentare și de locuire, se află dovezi de locuire și intensitatea lor.

Pe sectorul grădină situat la N de amplasamentul fabricii de mobilă s-au efectuat în interiorul său mărginit de gard de sârmă, trei secțiuni perpendiculare pe cursul Colentinei, secțiuni (I-III) de câte 20 x 2 m cu întreruperi pe traseul pe care se afla rețeaua de țevi de metal pentru irigații. În urma acestor lucrări și a observațiilor stratigrafice s-a constatat că terenul în grădină a fost cu un strat de humus recent adus, după declarațiile proprietarilor de undeva din perimetrul comunei Mogoșoaia. Menționăm că pământul adus nu conține dovezi de locuire.

Sub acest pământ de umplutură se afla solul nederanjat, în care, după un strat vegetal negricios de 0,20-0,25 m, grosime, se află un strat de locuire cu dovezi de lucru din epoca feudală și altul de culoare cafenie care înglobează dovezi de locuire din epoca bronzului, cultura Tei. Sub aceasta se află stratul de argilă gălbuie cu punji de culoare galben cenușie sau negricioasă produse în vremea când acesta era fund de lac cu vegetație specifică. Acest strat nu conține dovezi de locuire. În capătul de E al secțiunilor săpăturii a surprins malul terasei adâncit și erodat de apele râului Colentina, alcătuit din aluviuni ale râului.

Stratul de locuire din epoca feudală și de epocă dacică este subțire fără a putea fi delimitate ca grosime de cel dacic. Conține rare fragmente ceramice oase de animale și câteva obiecte din fier, neidentificate tipologic. Cele de epoca medievală tipologic pot fi atribuite sec. XVI-XVIII contemporane celor de la Chitila Fermă², iar cele de epoca dacică cu probabilitate din sec. III-I a.Chr, contemporane celor de la Chitila Fermă situate tot pe Colentina, dar mai în amonte cu aprox. 2 km³.

Mai numeroase sunt materialele provenind din epoca bronzului cultura Tei⁴. Acestea sunt: fragmente de chirpic, de vatră de foc, fragmente de vase și de oase de animale domestice consumate (cornute mici, oaie sau capră) și de bovidee și cabaline. Printre fragmentele ceramice se disting părți provenite din buza, fundul sau corpul vaselor aparținând categoriei de vase de uz comun modelate din pastă cu pietricele și mică, de culoare cărămizie sau cărămiziu-cenușie ornamentate cu brăuri în relief simplu sau alveolat. Din categoria fină, ornamentele sunt cu motive realizate în tehnica împunsăturilor succesive cu motive liniare sau în formă de S culcat, dispuse în registre verticale sau orizontale; motive romboidale independente. Această categorie prezintă în interiorul dar mai ales în exteriorul lor, suprafața netezită și mai ales lustruită. Motivele ornamentale incizate prin împunsături succesive au fost umplute cu pastă de culoare albă⁵.

Comparând materialele obținute cu cele rezultate din campania din 1977 putem afirma că între ele există o relație de contemporaneitate și că aparțin unei etape de trecere de la

faza Tei I – la faza Tei II după periodizarea făcută de Valeriu Leahu⁶ și Alexandru Vulpe⁷, ulterioară fazei Cățelu Nou, contemporane cu cele de la Bugetu din județul Dâmbovița.

În concluzie putem susține că locuirea din epoca bronzului cercetată în 1977 se întindea mult mai mult prin locuințe răzlețe, ca de altfel și cele din epoca medievală și dacică.

Rămâne ca în anul viitor când timpul va fi favorabil, să continuăm și pe latura de N acolo unde, din observațiile mai vechi, și cele rezultate din sondajele făcute acum cu mijloace mecanice, s-a ajuns la stratul antropic. În acestea, acum nici nu se putea lucra din cauza faptului că la adâncimea de 2 m mustea apa, iar dovezile de locuire se aflau la această adâncime.

Note:

1. V. Boroneanț, *Cercetări arheologice privind cultura Tei de la Chitila Cărmidărie*, CAB 3, 1981, p. 195-225.
2. *Idem*, *Situl neolitic de la Chitila-București*, în MCA Sesiunea Anuală de Rapoarte, Ploiești, 1983, I, p. 69-72; *Chitila Fermă studiu monografic III*, CAB 6, 2005, p. 47-82.
3. *Idem*, *Chitila Fermă studiu monografic Cercetările arheologice de la Chitila Fermă din anul 2001. Date preliminare și stratigrafice*, Materiale de Istorie și Muzeografie 16, 2002, p. 3-49.
4. *Idem*, *Cercetări arheologice privind cultura Tei de la Chitila Cărmidărie*, p. 204-207.
5. *Ibidem*, p. 207-208.
6. V. Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966.
7. Al. Vulpe, *Les phases de la civilisation Tei à la lumière des fouilles de Novaci*, Dacia NS 8, 1964, p. 317-329

61. Ciocadia, com. Bengești-Ciocadia, jud. Gorj

Punct: Codrișoare

Cod sit: 78917.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 88/2005

Colectiv: Vasile Marinou - reponsabil, Dumitru Hortopan, Mădălina Mărgineanu (MJ Gorj)

Așezarea civilă romană de la Ciocadia, com. Bengești-Ciocadia, este situată la 34 km E de orașul Târgu Jiu, la 4 km N de DN 67 Târgu Jiu –Râmnicu Vâlcea și la 300 m E de malul stâng al pârâului Ciocadia. Așezarea se află pe un platou în punctul *Codrișoare*, la altitudinea de 440 m, pe o întindere de cca. 6 ha, având următoarele coordonate: latitudine 45°05' și longitudinea 23°37'. Primele cercetări în zonă au avut loc în anul 2000, fiind efectuate de un colectiv de arheologi de la MJ Gorj, format din Vasile Marinou (responsabilul șantierului) și Dumitru Hortopan.

Obiectivul cercetării a avut drept scop delimitarea așezării rurale romane și investigare unor eventuale substrucții.

În acest scop s-au trasat două secțiuni, orientate N-S, având dimensiunile de 10 x 2 m și respectiv 18 x 2 m.

Prima secțiune, S1/2005 s-a trasat la 0,50 m V de C1/2004, la limita vestică a platoului din punctul *Codrișoare*. La adâncimea de 0,15 m a apărut stratul arheologic roman, fiind descoperite câteva fragmente de țiglă, cărămidă și olane, un fund de căniță și un bazin de opaiț.

La limita nordică a secțiunii (c. 10, la adâncimea de 0,15 m) s-a descoperit prima monedă romană de bronz din acest sit, un as, bine conservat, emis de împăratul Caracalla pentru mama sa Iulia Domna: AE J, Av. *IVLIA PIA FELIX AVG*, Rv. *VESTA*, diametru 17-18 mm, RIC 595, C252, anii 211-217.

Cea de-a doua secțiune S2/2005 s-a trasat la 8 m E de prima și 0,50 m E față de S1/2004, aproape de limita estică a platoului. De la adâncimea de 0,20 m au apărut fragmente de cărămizi (una din ele având imprimată laba unui câine), țigle, olane și vase ceramice de uz casnic lucrate cu mâna și la roată.

În c. 11 și 12, la adâncimea de 0,40–0,45 m a apărut pe o suprafață de 1,20 x 0,70 m un strat de arsură - oase calcinate, cărbune și cenușă. Aici au mai fost descoperite fragmente ceramice de vase de uz casnic, lucrate la roată (de culoare cenușie), 14 piroane de fier în formă de L de diferite dimensiuni (5,5 și 7,8 cm), opt nituri din bronz de diferite dimensiuni (h = 1,3 cm și diametrul de 1,7 cm și h=0,6 cm și diametrul de 0,5 cm), un vas fragmentar din bronz și o toartă de vas din bronz ce prezenta în partea superioară un cap de leu, iar în cea inferioară un cap de gorgonă. Piesa provine probabil de la un *oinochoe* și are dimensiunile de 14,9 cm înălțime și 1,5 cm lățime. Tot aici s-a descoperit o piesă de harnașament din bronz cu dimensiunile de 2 cm lungime și un diametru de 1,8 cm.

În caroul 8, la adâncimea de 0,62 m s-a descoperit o fibulă din fier cu placă dreptunghiulară (fără resort) ce are dimensiunile de 6,5 x 2,5 cm, un piron din fier, o plăcuță de argint (?) cu urme de nituri, și câteva fragmente de bronz ce provin de la un vas.

În c. 11-12, la adâncimea de 0,70 m s-a descoperit un mormânt roman de inhumăție de formă dreptunghiulară, realizat din cărămizi legate cu mortar de var (întregi și fragmentare), de diferite dimensiuni (late și înguste), țigle și olane, dispuse pe cinci asize, iar pe fundul mormântului se afla un paviment de câte o cărămidă. Dimensiunile mormântului sunt: lungime 1,80 m, lățime 0,47 m și adâncimea de 0,40 m, iar orientarea acestuia este SV-NE. Cărămizile mormântului erau deplasate spre S, datorită presiunii solului și al pantei de la extremitatea estică a platoului. În interiorul mormântului scheletul era răvășit (păstrându-se o parte din craniu și oase din membrele superioare și inferioare), lipsind inventarul funerar, aceasta ca urmare a jefuirii lui încă din antichitate. În afara mormântului, în colțul de SV, s-a descoperit un fragment de vas din sticlă (*unguentarium*) din care se păstrează gâtul și o parte din corp. Vasul, de culoare albă, are înălțimea gâtului de 8,3 cm. Tot în apropierea mormântului în profilul peretelui estic al secțiunii s-a descoperit o fibulă de argint tip ancoră (2,7 x 3,2 cm).

Din punct de vedere cronologic așezarea romană de la Ciocadia *Codrișoare*, prin materialul descoperit și mai ales al monedei din acest an, confirmă faptul că ea datează din sec. II-III p.Chr.

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă astfel:

- între 0 și 0,10 m este stratul vegetal actual;
- între 0,10 și 0,50–0,70 cm stratul arheologic roman;
- de la 0,70 cm este stratul steril din punct de vedere arheologic.

Tot în această perioadă, în urma informațiilor furnizate de către un localnic, am efectuat o periegheză la S de punctul *Codrișoare*, la cca. 300 m, unde s-a depistat pe o mare suprafață numeroase materiale de factură romană (cărămizi,

țigle, olane, vase ceramice), urmând ca în campaniile viitoare să fie investigate.

În ceea ce privește conservarea și protejarea acestui sit arheologic am propus primăriei comunei Benghești-Ciocadia de a interzice aratul la mare adâncime în această zonă.

Planșa 25

Bibliografie:

V. Marinou, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Târgu Jiu, 2004;
V. Marinou, D. Hortopan, CCA 2005, p. 126.

Abstract:

The purpose of the archaeological research from Ciocadia *Codrișoare* was the identification of some elements, which can determine the destination of the site. The archaeological evidence of this year consists on some bronze and iron fragments, pottery (building material and pot fragments made either by hand or by wheel) and pieces of glass. In S.1/2005 was discovered the first Roman coin of this site, one as issued by Caracalla. Besides these it was discovered a tomb in S.2/2005 which was disturbed from ancient times. Therefore, the exact position and orientation of the skeleton could not be registered and the funerary inventory has not been preserved.

The archaeological evidence dates this site between the 1st-2nd centuries AD

62. Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj

Punct: Cetate

Cod sit: 71849.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 330/2005

Colectiv: Dorel Bondoc (MO Craiova)

Fortificația romană de la Cioroiu Nou, punctul *Cetate*, reprezintă unul dintre cele mai importante monumente arheologice de pe teritoriul județului Dolj. Ca atare, și în anul 2005 au fost întreprinse săpături arheologice în acest punct, cu fonduri puse la dispoziție de MO Craiova.

Fortificația are dimensiuni apreciabile (240 x 135 m) și a fost prevăzută cu două șanțuri de apărare, bermă și val de pământ¹. În perimetrul fortificației de la Cioroiu Nou a funcționat o *statio*, prin urmare un post militar roman asigurat de militari ai legiunii VII Claudia. Faptul este atestat de o inscripție² și de mai multe cărămizi ștamplate³.

Săpăturile arheologice din 2005 s-au concentrat în sectorul în care bănuiesc a se fi aflat postul militar mai sus menționat, și anume în colțul de NV al fortificației. Concret au fost săpate două secțiuni: S1/2005 și S2/2005, ambele orientate E-V.

S1/2005

Dimensiunile secțiunii: 20 x 2 m. Capătul de V al secțiunii a suprapus parțial bermă șanțului (*fossa*) surprins în campania din anul 2004⁴. De precizat că sistemul de fortificare alcătuit din *fossa*, bermă și *vallum*, pare să reprezinte ultima amenajare romană din acest sector (colțul de NV) al fortificației. Cercetările mai vechi au precizat datarea fortificării platoului la mijlocul sec. III, după invazia carpilor din anul 247⁵.

Stratul vegetal are o grosime de 0,30 m, succedat de un nivel de culoare vântă-gălbui, de aceeași grosime. Sub

acesta, așadar la -0,60 m, se găsește o platformă groasă de 0,30 m, care conține o mare cantitate de țigle și olane sparte cu puternice urme de arsură, de unde concluzia că este vorba despre un acoperiș aparținând unui edificiu distrus în mod violent. Sub acest nivel, se găsește un altul, în care am aflat o țiglă fragmentară cu ștampila de acum binecunoscută a producătorului ceramic Ambiurus⁶.

În c. 4, la 0,50 m adâncime am descoperit o formațiune de țigle și cărămizi sparte, amenajate sub forma unui „zid” orientat N-S, dispus pe o lentilă de lut galben. Am folosit ghillimelele, deoarece nu este vorba despre un *murus* în adevăratul sens al cuvântului; ce-i drept, s-a păstrat numai partea sa inferioară, restul fiind demantelat. Foarte interesant este faptul că așa zisul „zid” suprapune nivelul de incendiere de care am vorbit anterior, contextul stratigrafic indicându-l contemporan cu sistemul de fortificare *fossa-bermă-vallum*. Sub lentila de lut galben menționată mai sus, la -0,75 m am depistat un complex de formă ovală (d.min.-0,35 m), cu pereții lutuiți și arși, dar fără inventar; acesta poate fi identificat drept un cuptor menajer sau un spațiu de depozitare a alimentelor, așa cum am mai descoperit și în anul 2002⁷.

C. 5-6, la -0,60 m adâncime, conțin un nivel fragmentar de cărămizi (un singur rând), dispuse arcuit, cu frontul spre SE. Ar putea fi vorba despre temelia unui zid sau despre o podea. Deocamdată nu-mi este clar raportul stratigrafic dintre această amenajare și cea anterioară.

În c. 7-8, am aflat doi din pereții unei clădiri (locuințe?), realizați din chirpic și cărămizi lipite cu lut. Pentru a depista măcar un capăt al său, prin urmare un al treilea perete, la S de S1/2005, la o distanță de 0,50 m, am deschis o cas. (C1/2005) de 4 x 1 m. Din păcate, nu am depistat acest perete, locuința fiind mai lungă decât am presupus eu. Însă interiorul său a prezentat un bogat material arheologic: un unguentarium de bronz, o figurină a zeului Mercurius, o monedă de argint de la Septimius Severus, o alta de bronz de la Marcus Aurelius, o fibulă de tip Aucissa și o alta în formă de T, precum și o mare cantitate de ceramică romană, parțial pictată. Interiorul locuinței, la -0,90 m adâncime, este puternic ars, fapt ce denotă un puternic incendiu care a și distrus-o. Un alt amănunt important este acela că pe latura sa de V am aflat un „depozit” de resturi osteologice animale între care un maxilar de porc; împreună cu acestea erau amestecate fragmente ceramice și un vârf de spadă. Complexul din urmă ar putea fi cel mai probabil o groapă menajeră.

S2/2005

Dimensiunile secțiunii: 10 x 2 m. A fost trasată pentru a verifica continuitatea spre S a clădirii cu absidă și *hypocaustum*, descoperită în campaniile din anii 2000-2001⁸. Practic am dezvelit întreaga absidă, al cărei diametru măsoară 5,07 m. Din săpătură a fost recoltat un bogat material ceramic databil în prima jumătate a sec. III, precum și fragmente din materialul calcaros cu care era placată clădirea.

Note:

1. Tudor 1962, p. 547-553; Petculescu, Oberlander-Târnoveanu, Bondoc 2002, p. 104-105; Bondoc 2005, p. 126-127.
2. IDR, II, 141, cu bibliografia; Bondoc 2004, p. 9-11, nr. 5; Petolescu 2005, p. 76-77, nr. 99.
3. D. Bondoc, p. 117-121; Bondoc 2001, p. 177-182; Petolescu 2005, p. 77, nr. 100.
4. Bondoc 2005, p. 126-127.

5. Tudor 1962; p. 552; Tudor, Diaconescu, Popilian 1967, p. 604.

6. Petculescu, Bondoc, Bălțeanu, Răduță 2003, p. 89; Petolescu 2005, p. 77, nr. 101.

7. Petculescu, Bondoc, Bălțeanu, Răduță 2003, p. 89.

8. Petculescu, Bondoc 2001, p. 69-70; Petculescu, Oberlander-Târnoveanu, Bondoc 2002, p. 104-105.

Bibliografie:

D. Bondoc, *Un detașament din legiunea VII Claudia la Cioroiul Nou, jud. Dolj*, SCIVA 51, 1+2, 2000, p. 117-121.

D. Bondoc, *A Detachment of Legio VII Claudia at Cioroiul Nou (Dolj County, Romania)*, Die Archäologie und Geschichte der Region des Eisernen Tores zwischen 106-275 N. Chr., Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (1.-4. Oktober 2000). Rumänisch-Jugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores -Archäologische Abteilung- IV, București 2001, p. 177-182.

D. Bondoc, *Inscripții și piese sculpturale romane. Muzeul Olteniei Craiova/Roman inscriptions and sculptural pieces. The Museum of Oltenia, Craiova* 2004.

D. Bondoc, CCA 2005, p. 126-127.

L. Petculescu, E. Oberlander-Târnoveanu, D. Bondoc, CCA 2002, p. 104-105.

L. Petculescu, D. Bondoc, D. Bălțeanu, S. Răduță, CCA 2003, p. 88-89.

C.C. Petolescu, *Inscripții latine din Dacia*, București 2005.

D. Tudor, *Săpăturile arheologice de la Cioroiul Nou*, MCA 8, 1962, p. 547-553.

D. Tudor, I. Diaconescu, Gh. Popilian, *Șantierul arheologic Cioroiul Nou (1960-1961)*, Apulum 6, 1967, p. 593-605.

63. Constanța, jud. Constanța [Tomis]

Punct: Teritoriu rural

Cod sit: 60428.23

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Zaharia Covacef – responsabil, Cristina Caterinici, Cătălin Nopcea (SC Deprom SRL Constanța)

În perioada 24.08-08.10.2005 ca urmare a solicitării DCCPCN Constanța, s-a efectuat supravegherea lucrărilor de săpătură a unui complex comercial situat pe Bd. Tomis nr. 401 la ieșirea din municipiul Constanța spre Palazu Mare, pe un amplasament ocupat anterior de o plantație de viță de vie.

Lucrarea de supraveghere arheologică a vizat zonele VI și VII (v. plan situație), dar datorită faptului că în zonele de lucru învecinate unde se lucra mecanizat au apărut fragmente ceramice și câteva piese de silex, s-a decis trasarea unor secțiuni în vederea cercetării mai atente a suprafeței în care au apărut acestea. În apropierea suprafeței afectate de complexul comercial (cca. 2 km) se știa ca în punctul *La Cișmea*, în urma unor mici sondaje, au apărut fragmente ceramice neolitice, aparținând culturii Hamangia.

S-au trasat 9 secțiuni atât în zonele supuse supravegherii arheologice cât și în cele învecinate în care deja se lucra: S1 (70 x 3 m) orientată SV-NE situată la limita zonei VII pe latura de NV; S2 (80 x 3 m) cu un martor de 1 m lângă S1; S3 (15 x 3,2 m) orientată N-S, la cca. 150 m NV de zona VII, în zona II; S4 (50 x 3 m) orientată NE-SV a fost trasată în zona IV; S5 (25 x 3 m) orientată SE-NV; S6 (80 x 3 m) cu un martor de 1 m de

S2; S7(80 x 3 m) trasată la 9 m de S6; S8 (80 x 3 m) cu mator de 1 m de S7; S9 (80 x 3 m) trasată la 9 m de S8, orientată SV-NE.

În urma cercetării s-au identificat mai multe complexe arheologice, de două tipuri: morminte, în număr de două și mai multe gropi menajere, în număr de opt, toate aparținând, după primele observații, culturii Hamangia.

M1 – la o distanță de 80 m V de zona VII, în zona II s-a identificat după fragmentele ceramice ieșite la săpătura mecanizată un posibil complex arheologic la -1,10 m adâncime. După nivelarea și răzuirea suprafeței s-a identificat conturul unei gropi circulare cu diametrul de 1,20 m. Astfel s-a executat o caseta (1,90 x 1,65 m). La -1,15 m au apărut două fragmente ceramice și un împungător de os.

La -1,40 m s-a trasat un profil pe jumătatea gropii pentru a surprinde situația stratigrafică existentă.

La -2,10 m sub un strat negru destul de dur, a fost identificat un mormânt de inhumație, defunctul fiind situat în poziție chircită, orientat NV-SE, cu fața spre V. Este așezat pe o piatră mare, iar în jurul acesteia, pe latura de SE, sunt așezate alte pietre de mari dimensiuni. Inventarul este extrem de sărac, găsindu-se doar o piesă de silex și o piatră triunghiulară, posibil cu urme de intervenție.

După desenarea și fotografierea mormântului s-au scos scheletul și pietrele mari din centrul gropii. S-a continuat cercetarea complexului pentru a epuiza stratul arheologic. La -2,67 m a apărut un strat subțire de cenușă pe toată suprafața complexului, iar la marginea gropii un rând de pietre de dimensiuni mici neregulate ce delimitează complexul pe latura de SV. Apar fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase de animale și o piesă de silex. La -2,76 m alte fragmente de oase animaliere dar și un corn întreg cu lungimea de 0,23 m. Pe centrul gropii apare și un bolovan de dimensiuni mai mari cu o formă rectangulară acesta fiind nivelul complexului de pietre. În profil am observat ca stratul arheologic nu se adâncea mai mult de 3 cm și am decis înlăturarea pietrelor pentru epuizarea acestuia. S-a observat că, pe toată suprafața gropii, sub nivelul pietrelor, este un strat compact de arsură deși nici una dintre pietre nu prezintă urme de ardere. Stratul nu depășește în cea mai mare parte 3-4 cm doar în centru grosimea acestuia fiind ceva mai mare.

Sub stratul de arsură s-a găsit pământ viu, galben care nu prezenta urme de ardere.

M2 – în profilul de NV al lui S4, în urma identificării unei gropi, s-a decis executarea unei case (2,5 x 1,6 m). La -0,80 m s-a identificat un mormânt de inhumație cu groapa relativ circulară cu diametrul de 2,25 m. Defunctul se află în marginea de NV a gropii; din schelet am găsit doar fragmente din oasele picioarelor și a unei mâini și mici bucăți din craniu, starea lor de conservare fiind destul de fragilă. După poziția fragmentelor din craniu și a celorlalte oase se poate stabili o orientare N-S. Aproape de centrul gropii apare un vas fragmentat din care lipsește buza. Ca inventar lângă vas menționăm și o lamă de silex.

Gropile menajere au fost identificate, în marea lor majoritate, în secțiunile trasate dar și în afara acestora, cum este G1, situată între S4 și S5, în zona IV și parțial afectată de intervenția mecanizată din zona. Pentru cercetarea acesteia s-a executat o caseta (2,5 x 2 m). La -1,05 m apar numeroase urme de cărbune și se identifică urme dintr-o posibilă vatră. Apar, de asemenea, fragmente ceramice, piese de silex și bucăți de chirpic. Se trasează un profil pe jumătatea gropii și se observa existența unui singur nivel ce

coboară până la -1,50 m. Inventarul întregii gropi este format din opt piese de silex, fragmente ceramice, de chirpic și oase de animale.

S1 – la distanța de 42 m de capătul de SV al secțiunii, au apărut mai multe fragmente ceramice și oase de animal. S-a decis adâncirea pe o suprafață de 5 m, dar nu s-au putut identifica limitele vreunui eventual complex.

S3 – aceeași situație ca și în S1 s-au recuperat multe fragmente ceramice și de oase de animale, fără însă a putea stabili urmele concrete ale unui complex.

S4 este secțiunea cu cele mai multe complexe arheologice, în număr de șase (G1S4 1,60 x 1,30 m; G2S4 2,8 x 2,7 m; G3S4 1,9 x 1,6 m; G4S4 2 x 1,6 m; G5S4 1,5 x 1 m) – dintre care M2, mai sus amintit. Astfel, înspre capătul de SE, la -0,80 m, apare conturul unui șanț ce pare a descrie un semicerc ce se întinde pe o lungime de 12,6 m și o lățime ce variază între 1–1,10 m. La aceasta adâncime s-a ajuns la pământ galben pe toată suprafața secțiunii. S-a decis adâncirea pe negativ în șanțul din capătul de SE al secțiunii. S-au recuperat fragmente ceramice, oase de animal arse, lame de silex și un nucleu de silex. Stratul arheologic din șanț s-a epuizat după 20 cm, la -1 m găsindu-se și aici pământ galben.

În profilul secțiunii s-au mai identificat contururile a cinci gropi, pentru cercetarea acestora trasându-se case. Toate fiind gropi menajere cu inventar destul de sărac: mici fragmente ceramice, oase de animale și silex; menționăm ca în G5 a apărut un pronunțat strat de scoici (fiind singura groapă menajeră în care era prezentă scoica).

S5 - s-au identificat două gropi menajere în capătul de NE – G1S5 cu diametrul de 1,30 m aflată chiar pe buza secțiunii (latura de NE a secțiunii lipsind, fiind trasată chiar pe marginea zonei excavate). Ne-am adâncit până la -1,45 m. Am recuperat multe oase de animale, mici fragmente ceramice și posibil o unealtă din piatră.

G2(S5) – situată la 1,60 m de G1 (S5), are diametrul de 0,75 m. La -1,40 m s-a ajuns la pământul galben. S-au găsit mici fragmente ceramice.

În celelalte secțiuni S2, S6, S7, S8, S9 materialul arheologic a fost sporadic, compus în mare parte de fragmente ceramice și de oase de animal sau piese silex, dar fără a se putea identifica existența vreunui complex.

Stratigrafia stabilită în urma săpăturilor este următoarea: -0,30 -0,35 nivel vegetal; -0,35(0,45) -0,70(0,75) nivel pământ negru cenușiu foarte tare; -0,70 -0,90 m nivel pământ galben.

Putem stabili câteva concluzii preliminare și anume că majoritatea materialului arheologic aparține culturii Hamangia, ca de altfel și cele două complexe funerare după materialul ceramic descoperit în acestea. Prezența a numeroase gropi menajere, a unor unelte de piatră (zdrobitor, râșnita) sau silex și a bogatului material ceramic *passim* impun ideea că în zonă se afla o așezare de tip Hamangia. Mai menționăm, în afară perimetrului afectat de complex, în partea de S, un punct cu o puternică concentrare de material roman.

64. Corabia, jud. Olt [Sucidava]

Punct: Celei

Cod sit: 125551.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 122/2005

Colectiv: Petre Gherghe – responsabil, Lucian Amon (Univ. Craiova), Liviu Petculescu (MNIR), Cristina Mitar (MCDR Deva)

Săpăturile arheologice de la Sucidava-Celei s-au desfășurat în perioada 11-23 iulie 2005.

Cercetările, care le-au continuat pe cele din anii precedenți, s-au derulat în zona cetății romano-bizantine, în două puncte distincte: *intra muros*, în arealul denumit Suprafața 2003, situat la E de clădirea cu hipocaust și la N față de construcția desemnată în literatura de specialitate ca *horreum*²; *extra muros*, la V de turnul de curtină A, pe escarpa estică a fosei cetății, în cas. C1/2003.

Datele culese în campania 2005 au permis următoarele observații, pe care le prezentăm sintetic și distinct, pentru fiecare punct menționat.

Obiectivul principal al cercetării în Suprafața 2003 a vizat descoperirea unor noi elemente care să permită conturarea unei viziuni de ansamblu și cât mai complete privind structura, pe nivele, a spațiului din interiorul fortificației.

Săpătura a fost continuată în zona ale cărei limite au fost precizate mai sus, unde fuseseră deschise, încă din vara anului 2002, opt cas. (C1-C8), fiecare măsurând 6 x 6 m, dispuse pe două șiruri orientate N-S. În anii 2003 și 2004, au fost trasate, spre V, încă șapte cas. (C9-C15), cu aceleași dimensiuni, separate între ele prin murtori cu lățimea de 1 m. Rolul lor este de a surprinde urmele unor noi construcții³ și de a permite stabilirea unor raporturi stratigrafice între acestea și clădirile deja cunoscute.

În actuala campanie cercetarea s-a efectuat doar în cas. C6-C15, până la adâncimea medie de -1,10 m, cu scopul de a se ajunge la același nivel cu cel atins în cas. C1-C5.

În cas. C6, la -0,70 m, au fost surprinse două trasee ale unor ziduri de piatră.

Primul, lung de 1,48 m și lat de 0,40 m, apare în colțul sud-estic al acesteia. Capătul său sudic intersectează profilul casei și reprezintă continuarea, în unghi drept, al unui alt zid similar, descoperit cu ocazia campaniei precedente în cas. învecinată, C5. Ne aflăm, deci, în fața unei construcții din care au fost identificate doar parțial două laturi: cea de NV, cu o lungime de cca. 2,70 m și cea de SV, surprinsă pe distanța de 2,60 m. În mod cert, urmele acestei amenajări, dacă nu au fost total demantelate, ar trebui să se prelungească și spre E, în cas. C3 și C4.

Al doilea zid surprins în C6, la aceeași adâncime cu precedentul, este perpendicular pe profilul de S al cas., are lungimea de 1,18 m și este lat tot de 0,40 m. Deocamdată, este mai dificil a ne pronunța asupra rolului său exact într-un sistem constructiv coerent.

În cas. C8, la -0,80 m a fost mai bine delimitat un alt zid surprins în campania precedentă, orientat de la NE spre SV. El a fost dezvelit pe o lungime de 2,50 m și are lățimea de 0,50 m. Prin poziția și orientarea sa, bănuim că el aparține unei clădiri asemănătoare celor identificate anterior, în cas. C1-2 și C5-6.

În cas. C9, la -1,20 m a fost descoperită o mică platformă dreptunghiulară (0,50 x 0,80 m), alcătuită din cărămizi, foarte asemănătoare cu vetrele cuptoarelor descoperite în campania din anul 2004, în C1, C2 și C7.

Ținând cont și de înclinația actuală a nivelului de călcare din interiorul cetății, constatăm că zidurile descoperite în cas. C5, C6 și C8 apar la aprox. aceeași adâncime. Din ele a mai

fost surprinsă doar ultima asiză a temeliei. Lățimea redusă a acesteia (0,40-0,50 m) ne îndeamnă să presupunem existența unor construcții cu elevația ușoară, fapt confirmat și de descoperirea unor fragmente de chirpic ars, ce par a proveni de la pereți. Adâncimea la care apar temeliele le pune în legătură cu celelalte urme (temelii, cuptoare, podele lutuite etc.) descoperite în cas. C1-C3, C7 și C9, care aparțin aceleiași faze constructive.

În cas. C9 a mai fost identificat un traseu de zid orientat NE, SV, ca și zidurile lungi ale clădirii cu hipocaust. Are lungimea de 2 m, lățimea de 0,58-0,60 m și este constituit din fragmente de stâncă fațetate la exterior. La o primă observație el pare a reprezenta prelungirea, spre N, a peretelui estic al clădirii cu hipocaust. La extremitatea sa nordică, zidul cotește spre E. Această latură, surprinsă pe o lungime de cca. 1,80 m, este însă alcătuită din fragmente mai mici de stâncă, legate cu mortar.

În cas. C10 - C15, la nivelul actual nu au fost încă surprinse structuri constructive elocvente. Menționăm, totuși, prezența, în C10 și C11, a unor aglomerări de fragmente ceramice (care par depuse aici în urma unor cercetări arheologice mai vechi), iar în arealul cas. C14 și C15 a unei aglomerări de pietre cu aspect de dărâmatură.

În privința materialului arheologic descoperit, pe lângă numeroase fragmente de țigle, cărămizi, amfore, mai menționăm o monedă de bronz (C9, c. 2a, -0,83 m), un opaiț din ceramică (C9, c. 1a, -0,90 m), un vas ceramic cu buza treflată, întregibil (C13, c. 3c, -0,60 m), o lamă de cuțit, din fier (C8, c. 3b, -0,95 m) și două fragmente de os și corn cu urme de prelucrare (C7, c. 1-2c, -0,95 m).

Obiectivul cercetării în cas. C1/2003 a vizat completarea informațiilor culese în campaniile anterioare, finalizate prin descoperirea și dezvelirea parțială a unei construcții cu ziduri din piatră⁴

Deoarece în rândurile de față nu ne propunem o prezentare exhaustivă și detaliată, ne mărginim doar la menționarea unor aspecte mai semnificative.

Construcția în discuție are planul dreptunghiular, cu dimensiunile exterioare de 4,40 x 3,55 m. Zidurile sale au lățimea medie de 0,60 m și sunt constituite dintr-un emplecton alcătuit din mortar amestecat cu piatră, flancat de două paramente realizate din blocuri de stâncă fațetate, fiecare late de cca. 0,15 m. Cel mai bine conservat este peretele estic, păstrat pe o înălțime de 1,95 m (măsurată de la nivelul interior de călcare). Pe fața exterioară a zidului său s-a constatat prezența unei tencuieli cu grosimea de 1-2 cm, de culoare albă, care conține foarte puțină cărămidă pisată. Probabil că aceasta îmbrăcase inițial toate laturile edificiului. Cele patru ziduri delimitează o încăpere care măsoară 3,30 x 2,10 m.

Ceea ce frapază în mod deosebit este atenția acordată de constructorii antici realizării unei cât mai eficiente hidroizolații a clădirii. Astfel, întregul spațiu interior a fost acoperit cu o podea perfect netedă, foarte compactă și dură, cu grosimea de cca. 0,13-0,14 m, constituită din mortar amestecat cu cărămidă fin pisată, sub care este dispus un alt strat de calcar, gros de aprox. 0,15 m. Pereții interiori sunt acoperiți cu o tencuială având o grosime ce variază între 1-3 cm și aceeași compoziție ca a podelei, cu care tencuiala face corp comun în zonele de îmbinare. Tot în scopul conferirii unei rezistențe sporite la acțiunea apei, peretele vestic al construcției a fost ranforsat prin adăugarea de-a lungul său, în interior, a unui prag înalt de 0,33 m și lat de 0,28 m, constituit dintr-un „miez” format din patru rânduri de cărămizi

suprapuse, care este îmbrăcat de jur împrejur cu un strat izolator având o compoziție similară cu cea a podelei. În plus, capătul sudic al zidului de E a fost consolidat prin adăugarea unui contrafort lung de 0,70 m și lat de 0,60 m, care se păstrează pe o înălțime de 0,85 m, construit din piatră și cărămidă, legate cu mortar.

Toate aceste măsuri de protecție erau justificate de poziția construcției, aflate pe escarpa estică a șanțului de apărare al cetății, foarte aproape de capătul sudic al acestuia. Din informațiile culese de la localnici rezultă că până în urmă cu câteva decenii apele Dunării inundau frecvent acest sector al șanțului de apărare.

Acțiunea fluviului a determinat ca, cel puțin parțial, măsurile de precauție ale meșterilor antici să se fi dovedit inutile. Zidul sudic și mai ales colțul sud-vestic al construcției (total demolat) se prezintă evident afectate de eroziunea produsă de curentul apei. Această situație nu a condus însă la abandonarea clădirii. Astfel, constatăm că întregul spațiu interior a fost înălțat cu cca. 0,45 m prin umplere cu un strat de pământ bine compactat, amestecat cu numeroase fragmente de țigle și cărămizi. În plus, peste acest strat, zidul sudic a fost dublat prin construirea, la 0,70 m N de el, a unui nou zid de piatră, lung de 2,10 m și lat de 0,65-0,70 m.

Mai menționăm și faptul că în continuarea construcției descrise, pe escarpa ascendentă a șanțului de apărare, au fost amenajate un gen de terase (care par a face legătura între edificiul descris și intrarea vestică a cetății), dar a căror cercetare nu a fost încheiată.

Desigur, se naște o întrebare majoră: care era rolul acestei clădiri situată într-un spațiu total impropriu, pentru care s-au abordat soluții constructive speciale și care, în plus, nu a fost abandonată ci, dimpotrivă, consolidată? Răspunsul nostru, argumentat pe larg în articolele anterioare, are în vedere presupunerea de a ne afla, aici, în fața unui turn pe care se sprijinea capătul unei pasarele ce traversa șanțul de apărare, asigurând un acces direct, rapid și eficient între poarta cetății și portalul nordic al podului edificat peste Dunăre de împăratul Constantin cel Mare și inaugurat în anul 328 p.Chr. [Petre Gherghe, Lucian Amon]

Note:

1. La actuala campanie au mai participat: Mirela Cojoc (Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia), Paul Matiu (Biblioteca Județeană Slatina) și studenții anului I de la Facultatea de Istorie-Filosofie-Geografie a Universității din Craiova, specializările Istorie și Istorie-Limbă și literatură străină.
2. O. Toropu, *Un horreum descoperit în castellum-ul Sucidava*, Arhivele Olteniei (SN) 7, 1992, p.27-32.
3. Pentru detalii cu privire la urmele acestor construcții, a se vedea P. Gherghe, L. Amon, CCA 2004, p.100-102; *idem*, *Noi elemente de arhitectură descoperite în zona cetății romano-bizantine de la Sucidava-Celei (jud. Olt) în campaniile de cercetări arheologice din anii 2002 și 2003*, în M. Cîrstea, L. Damean, D. Liciu (coordonatori), *Istorie și societate*, Ed. „Mica Valahie”, București, 2004, p. 25-43; *idem*, CCA 2005, p.100-102
4. Vezi nota precedentă.

Abstract:

The archaeological excavations of 2005's took place in two areas:

I. Inside the Roman-Byzantine Sucidava citadel, in an area named 2003 Surface, 15 boxes (6 x 6 m) were opened. In C5-C6 and C8 boxes, there were several stone bases, which belong to some constructions slightly elevated, from the 6th century AD. Inside the C9 box a stone wall with higher dimensions was identified, a wall that seems to have some connection with the edifice with *hypocaust*, from the surrounding area.

II. Inside the citadel, close to the western gate, inside the C1/2003 box, a stone construction with rectangular shape (4.40 x 3.55 m) was discovered. We can remark the special measures taken by builders in order to realize a hydro isolation of the construction as efficient as possible. The explanation is provided by its position, very close to the bourn of the Danube River. We suppose that we are in front of a tower, on which was uphold the end of a foot bridge that crossed the defense ditch of the fortress. It made the connection between the foot bridge and the bridge inaugurated by Constantine the Great in 328 AD

65. Costișa, com. Costișa, jud. Neamț

Punct: Cetățuia

Cod sit: 122141.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 118/2005

Colectiv: Alexandru Vulpe - responsabil, Anca Popescu, Radu Băjenaru (IAB)

Săpăturile arheologice s-au desfășurat în perioada 1 august-10 septembrie, finanțarea fiind asigurată de MCC.

Principalele obiective vizate în acest an au fost finalizarea cercetării secțiunii SII/02 situată pe platoul înalt al *Cetățuiei* (platoul A), verificarea structurii depunerilor antropice și înregistrarea succesiunii stratigrafice pe platoul care face legătura între *Cetățuia* propriu-zisă și terasa înaltă a râului Bistrița (platoul B).

Secțiunea SII/02, cu dimensiunile 14 x 10 m, a fost redeschisă cu scopul de a epuiza depunerea arheologică. În campania precedentă au fost găsite în această secțiune cinci vetre aparținând depunerii Monteoru Ic2-Ic1. Patru dintre ele au fost secționare în 2004. Complexitatea situației surprinse în campania 2004 nu a permis însă finalizarea cercetării complexelor din epoca bronzului. Ca atare, anul acesta au fost secționare V14, observată încă din campania precedentă în c. 6e, la adâncimea de 0,30 m și V.15 din c. 7g, la 0,32 m adâncime. V14 avea formă rotundă, cu dimensiunile 0,45 x 0,40 m și a fost construită pe un strat de pietre plate, de mici dimensiuni, peste care a fost așezat un strat de lut cu o grosime de 4-5 cm. Acest strat de lut era puternic înroșit și compact. V15 avea formă rotundă, dimensiunile 0,65 x 0,60 m. Într-o primă etapă a fost secționată pe jumătate, pe direcția E-V, iar apoi secționată pe direcția NE-SV pentru a fi pusă în relație cu V14, obținându-se astfel un microprofil care cuprindea ambele vetre. V15 a fost construită direct pe pământ. Pe microprofil s-a putut vedea că vetrele V14 și V15 se aflau la baza depunerii Monteoru; reamintim că depunerea Monteoru de la Costișa este alcătuită dintr-un strat relativ compact de pietre de râu, de dimensiuni variabile, cu o grosime de cca. 0,10-0,15 m, între care se află vetre amenajate pe pat de pietre sau cioburi (de tip Monteoru sau Costișa) sau direct pe pământ, vase întregi sau întregibile

Monteoru (stilurile Ic2-Ic1), fragmente ceramice, diverse obiecte din piatră, os, lut, oase de animale, bucăți de chirpici, multe dintre acestea din urmă fiind vitrificate; toate stau într-un pământ de culoare cenușie. Cele două vetre au fost amenajate între pietre, însă grupuri de pietre au fost așezate și pe crustele lor; de asemenea, peste vetre se mai aflau bucăți de chirpici și fragmente ceramice Monteoru (cu decor în relief – stil Ic2); chirpicii ocupau o suprafață de cca 2 m², în c. 5-6/f-g, spre NE față de cele două vetre. Unele bucăți de chirpici aveau dimensiuni mai mari, de aprox. 0,10-0,15 m, cu urme de nuiete. După demontarea stratului cu pietre, vetre și ceramică Monteoru, au fost găsite, în c. 9-10/g-h, fragmente ceramice și două vase întregi de tip Costișa, aglomerări de chirpici și cruste de vatră. Acestea stăteau în același pământ de culoare cenușie care conținea și complexe monteorene, însă complexe Costișa marcau baza solului cenușiu.

Sub depunerile din epoca bronzului se afla un sol de culoare castaniu-gălbui care conținea ceramică neolitică (Precucuteni III), cruste de vatră, obiecte din piatră și os, oase de la animale de talie mare. În c. 12g, în solul neolitic, la cca. 0,33 m adâncime față de nivelul actual de călcare (zona este în pantă și din acest motiv stratul vegetal este subțire), pe o suprafață de cca. 1 m², au fost găsite fragmente ceramice Costișa și o amforă aproape întreagă de tip Costișa. Este foarte probabil ca în această zonă să fi fost o groapă (alveolare) Costișa, altfel nu se explică prezența cioburilor și amforei Costișa în solul neolitic. În ciuda răzuierilor succesive nu s-a putut distinge conturul gropii. Amfora Costișa a fost așezată cu gura în sus, ușor înclinată către SE. Spre N, la 0,10-0,20 m distanță, se aflau trei pietre cu dimensiunile cuprinse între 0,10 și 0,20 m. Fundul amforei și baza pietrelor se aflau cu cca. 0,10 m mai jos; este posibil ca ele să fi fost așezate pe fundul gropii, pentru că dedesubt nu au mai fost găsite alte materiale din epoca bronzului.

Pe platoul de legătură dintre *Cetățuia* propriu-zisă și terasa Bistriței (platoul B) au fost trasate trei secțiuni, cu dimensiunile de 10 x 3 m, la 6 m distanță una de cealaltă, care traversau platoul pe direcția V-E, în zona lui cea mai înaltă. Doar în două din cele trei secțiuni trasate s-a început cercetarea. Prima secțiune deschisă a fost SVI, situată în partea vestică a platoului. Pe axul lung al secțiunii au fost fixați țaruși din metru în metru, numerotați de la 0 la 10, de la E spre V. Pe lățimea ei au fost fixați trei țaruși notați a-c, pe direcția N-S. În același mod au fost caroiate și celelalte două secțiuni trasate pe platoul B. În SVI a fost găsit un singur complex: o groapă, identificată la adâncimea de 0,26-0,30 m. Aceasta a apărut sub forma unei pete de culoare cenușie (față de solul castaniu roșcat din restul suprafeței S VI), de formă rotundă, cu diametrul de 1,30 m, care conținea aglomerări de chirpici și fragmente ceramice de tip Costișa. După desenul de plan, complexul a fost secționat pe direcția ESE-VNV. Diferența cromatică dintre solul din groapă și cel din restul secțiunii s-a estompat odată cu adâncimea, conturul gropii fiind presupus în funcție de prezența materialului. La -0,40 - 0,48 m se aflau pietre de râu cu dimensiuni de până la 0,10 m, dispuse relativ compact. Este posibil ca pietrele să fi fost așezate pe fundul gropii, pentru că sub ele nu se mai aflau alte materiale arheologice. În restul secțiunii au fost găsite câteva fragmente ceramice din epoca bronzului, foarte corodate. Lângă profilul nordic al secțiunii, c. 1-4/a-b, la 0,40 m adâncime, a fost observată o zonă de formă dreptunghiulară, de aprox. 3,70 x 1,20/1,30 m, cu pământ

cenușiu; credem că în această zonă am surprins secțiunea SII/1962 care a tăiat platoul pe lățime.

Secțiunea SVII a fost trasată în continuarea secțiunii SVI, la 6 m distanță către E. Spre deosebire de SVI, unde pământul avea o culoare castaniu-roșcată, în SVII avea culoarea brun-cenușie. La adâncimea de 0,35-0,40 m în c. 1-2 și 4-7 au apărut resturile unor construcții *in situ*. În c. 1-2, relativ pe mijlocul secțiunii, se afla o vatră de mari dimensiuni (1,60 m diametru), amenajată pe un strat de piatră (V16/05). Jumătatea vestică a vetrei era acoperită de o masă compactă de chirpici cu urme de nuiete. Avea aspectul unui perete prăbușit, cu nuietele orientate aprox. NV-SE. Printre chirpici se aflau câteva cioburi Costișa, iar peste chirpici erau două pietre de dimensiuni medii. O altă piatră stătea direct pe vatră, lângă profilul estic. Către profilul sudic se aflau resturi de chirpici și cioburi acoperite de opt pietre. În c. 4-7, pe o zonă de cca. 3 x 2,30 m, se afla o aglomerare compactă de chirpici și cioburi. În general, cioburile se găseau printre chirpici, dar existau cel puțin două vase sparte *in situ* care acopereau chirpicii. Ceramica este de culoare portocalie și aparține stilului Costișa; se pot distinge amfore și castroane decorate cu striuri. Deasupra chirpicilor și cioburilor se aflau 10 bolovani. În c. 3/a-c s-a găsit puțin material arheologic; este posibil ca în această zonă să fi intersectat secțiunea SI/1959. Vatra și aglomerarea de chirpici din c. 1-2 au fost tăiate pe latura de N de secțiunea SII/1962, pe care am surprins-o pe o lățime de cca. 0,83 m în capătul dinspre E al lui S VII și de 1,30 m pe profilul de V al lui S VII. Săpăturile au fost întrerupte la acest nivel, rămânând ca obiectiv principal pentru viitoarea campanie cercetarea complexelor descoperite în SVII.

Documentația grafică (planuri și profile ale suprafețelor și complexelor arheologice) a fost realizată la scările 1:10 și 1:20, după situație. Documentația grafică a fost completată cu fotografiile digitale.

În 2005 a fost realizată ridicarea topografică a stațiunii arheologice din punctul *Cetățuia*, pe o suprafață de 2 ha. Măsurătorile au fost efectuate de colectivul de topografi de la Univ. Alba Iulia - IAS.

66. Covasna, jud. Covasna

Punct: Cetatea Zânelor

Cod sit: 96441.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 79/2005

Colectiv: Viorica Crișan - responsabil (MNIT), Valeriu Sîrbu, Viorel Stoian (M Brăila), Cristina Popescu (UBB Cluj), Monica Mărgineanu-Cârstoiu (IAB), Virgil Apostol (MNIR), Dan Ștefan (SC Net 4 You SRL), Magdalena Duțescu (absolventă FIB), Fănel Pascu (Brăila)

La E de orașul Covasna, în curbura interioară a Carpaților, între Pârâul Cetății și Pârâul Miska (cota 958), se ridică un promontoriu, numit *Cetatea Zânelor* sau *Muntele Cetății*, înconjurat din trei părți de piscuri impozante. Panta estică a acestuia este abruptă, iar pe cele de N, V și S se află mai multe terase de origine antropogenă, primele patru fiind fortificate cu ziduri de piatră. Tot cu zid de piatră este înconjurat și platoul sau *acropola* cetății.

Vestigiile bine păstrate ale cetății au atras de-a lungul sec. numeroși cercetători și oameni de cultură care au încercat să dezlege misterul originii lor. Printre primii care au realizat o amplă descriere a ruinelor cetății este de amintit Orbán Balázs¹ (a doua jumătate a sec. XIX). Cercetări arheologice propriu-zise au fost inițiate însă mult mai târziu, în anii 1942-1943, de către arheologul clujean Alexandru Ferenczi. Artefactele descoperite de acesta au fost depozitate, în bună parte, în Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca. Din păcate rezultatele săpăturilor nu au fost publicate, iar documentația șantierului s-a pierdut. După unele informații apărute în presa vremii se știe, printre altele, că pe *acropolă* a fost cercetată o locuință în interiorul căreia s-au descoperit, pe lângă vase ceramice, o statueta romană, două fibule (una de bronz și alta de argint), precum și numeroase cuie și piroane de fier aparținând epocii dacice. Au fost executate de asemenea mai multe secțiuni pe terasele I, II și III urmărindu-se linia și dimensiunile zidurilor. Autorul menționează existența, pe lângă materialele de factură dacică, a unor piese mai vechi, din prima vârstă a fierului, dar și mai târziu, din epoca romană.

Sondajul de verificare executat în 1949 de un colectiv condus de Constantin Daicoviciu a confirmat concluziile lui A. Ferenczi. În raportul publicat în 1950² se spune că cetatea este asemănătoare ca mărime și concepție celor din Munții Orăștiei (de la Costești și Piatra Roșie), fiind diferită doar modalitatea de construire a zidurilor.

În anul 1968 săpăturile au fost reluate de Z. Székely³, de la muzeul din Sfântu Gheorghe. Prin cercetarea unei secțiuni de peste 100 m lungime, cuprinzând *acropola* și primele două terase, au putut fi estimate dimensiunile impresionante ale cetății și ale zidurilor de fortificare, unele fără precedent în lumea dacică. Cu această ocazie au fost descoperite numeroase piese arheologice constând din vase ceramice, unelte, arme, un tezaur monetar (denari republicani și imperiali romani) precum și un mormânt de inhumație.

În noiembrie 1995 zona Covasnei și implicit a cetății a fost afectată de o furtună devastatoare. Copacii smulși din rădăcini au dislocat părți din ziduri și din complexele de locuire. Ca urmare s-a impus supravegherea arheologică a curățării și exploatarea masei lemnoase precum și reluarea săpăturilor arheologice sistematice. Cercetările propriu-zise au început în 1998. Pe parcursul celor opt campanii a fost realizată (în mod științific), topografia cetății și au fost studiate sistemele de fortificare ale *acropolei* și a celor patru terase. S-au făcut de asemenea demersuri pentru realizarea unui proiect de restaurare a vestigiilor și de punere în circuitul turistic al monumentului⁴.

Cetatea Zânelor de la Covasna este una dintre cele mai mari și mai bine conservate cetăți dacice din afara Munților Orăștiei. Prin modul de realizare a sistemului de fortificare și de amenajare a teraselor ce înșurubează muntele, ea este un unicat în lumea dacică. Prima fază de construire a început cândva pe parcursul sec. I a.Chr., urmată de o distrugere (posibil în vremea lui Burebista) și apoi de o refacere grandioasă la sfârșitul sec. I a.Chr. - începutul sec. I p.Chr. Cetatea a fost arsă și dărâmată la cucerirea romană sau imediat după aceasta. Piese descoperite până acum nu ne îndreptățesc să credem într-o locuire ulterioară a sitului.

În amestec cu materialele de epocă dacică (în special cu cele din prima fază de locuire) au apărut și fragmente de vase aparținătoare primei vârste a fierului (cultura Reci-Mediaș) ceea ce ne îndeamnă să presupunem că o primă amenajare

(fortificare?) a muntelui a început încă în acea perioadă. Și atunci, ca și mai târziu, poziția strategică deosebită a muntelui a fost hotărâtoare. Alegerea a fost însă impusă și de amplasarea lui într-un punct nodal de legătură între ținuturile intra și extracarpatică. Spre acest punct converg mai multe drumuri montane dinspre ținuturile extracarpatică („drumul Vrancei” ce iese la Ojdula și de acolo la Covasna, cunoscutul drum comercial ce pătrunde prin pasul Brețcu, drumurile de pe Bâsca Mare și pasul Buză) și tot de aici puteau fi supravegheate căile comerciale și de acces existente de-a lungul Râului Negru, intens folosite în antichitate. De pe *Muntele Cetății* se vede mai toată depresiunea Târgu Secuiesc cu așezările care o împânzesc (peste 42), dar și celelalte cetăți contemporane (Cetatea din Valea Casinului, cetatea *Vârful Ascuțit* de la Cernat) cu care putea avea o bună comunicare.

Fără nici o exagerare, putem afirma cu toată responsabilitatea, că *Cetatea Zânelor* este un monument de excepție. Ea reprezintă un model arhitectural pentru tradiția și originalitatea constructivă a dacilor. Asemănătoare ca amplasare și concepție cu alte cetăți ale vremii, precum cele din Munții Orăștiei (Costești, Piatra Roșie), *Cetatea Zânelor* se individualizează și uimește prin simplitatea, nu lipsită de profunzime și complexitate, a gândirii arhitecților și constructorilor autohtoni.

Cercetările arheologice din campania anului 2005 au continuat pe terasa a II-a, în zona bastionului și a zidului de curtină din partea sud-estică a acestuia. Deși s-a dezvelit o bună parte din latura sud-estică a bastionului cercetarea nu a fost finalizată. Existența mai multor faze de construire și refacere precum și cantitatea imensă de piatră rezultată din dărâmarea lui au îngreunat foarte mult lucrările. În acest sector a fost extinsă S7E (6 x 8 m), aflată în fața bastionului și a zidului de curtină. În continuarea ei, spre SV, a fost deschisă o nouă secțiune S7F (6 x 6 m, spre colțul sud-estic al bastionului), urmărindu-se prin aceasta dezvelirea laturii sud-estice a bastionului și paramentul exterior al zidului de curtină. S-a constatat că spre deosebire de colțul nordic, unde zidul de curtină, adosat bastionului, continua linia acestuia, colțul estic a fost lăsat liber, motiv pentru care s-a degradat foarte tare. Zidul se leagă de corpul bastionului la cca. 1,10 m de colț. În acest sector a fost, se pare, intrarea în bastion, concepută ca o încăpere cu laturile de cca. 2,60 m, marcată la colțuri de patru stâlpi groși de 0,37 m. Cercetările din S7F, au evidențiat de asemenea, în imediata apropiere a colțului sud-estic, platforma de piatră (B1?) depistată în campania anterioară lângă colțul vestic. Aceasta a fost construită în prima fază de locuire, probabil ca bază a unui turn (de cca. 11 x 11 m).

S7E a fost începută în campania precedentă dar nu a fost finalizată nici în 2005. Cantitatea mare de dărâmătură (piatră, bârne carbonizate de suprastructura de lemn a bastionului) a făcut ca lucrările să înainteze foarte greu. Tot în această secțiune a fost decopertată în întregime locuința apărută în S7. Din nefericire, o bună parte din ea a fost tăiată de secțiunea efectuată de Z. Székely în 1968. În interior au fost descoperite mai multe vase fragmentare, din ambele categorii, un cui de fier, un cuțit, un fragment de oglindă și diverse unelte de lut și piatră.

După cum este cunoscut Z. Székely consemnează descoperirea pe T2 a unui tezaur monetar format din șapte monede⁵. În imediata apropiere a secțiunii lui Z. Székely au mai fost descoperite încă șase monede, datate între 157-156 a.Chr. și 80-81 p.Chr., ceea ce ne face să presupunem că

numărul pieselor din tezaur este mult mai mare. Sperăm ca în campania viitoare să le putem recupera pe toate.

Carourile noi deschise S7A2, S7B2, S7C2 au fost cercetate până la adâncimea de 0,60 m, o bună parte din pământul excavat fiind din săpăturile anterioare. Aceste secțiuni au fost extinse cu scopul de a decoperta în totalitate una din construcțiile existente în apropierea bastionului. Definitivarea săpăturii se va face tot în campania 2006.

S7D (4 x 8 m)

Deși săpătura părea finalizată am constatat că în lutul galben, cu aspect de steril (argilă amestecată cu gresie) se observau mici bucăți de cărbune. Am continuat adâncirea constatând că pământul respectiv, gros de 1,40 m, a fost pus pentru amenajarea și orizontalizarea terasei. La bază, pe stânca nativă, au fost descoperite câteva fragmente ceramice aparținătoare primei vârste a fierului.

S7C

În caroul aflat în imediata apropiere a colțului vestic al bastionului am continuat adâncirea pentru a putea vedea și aici grosimea stratului de amenajare. Acesta are în acest sector 0,50 m după care urmează un pământ cenușiu bogat în fragmente de vase hallstatiene. După grosimea stratului de umplutură se poate spune, pentru moment, că zona a fost altfel amenajată în prima vârstă a fierului.

Studiul arhitectural a fost realizat și în campania anului 2005 de colectivul condus de Monica Mărgineniu-Cârstoiu, urmând a fi finalizat, pe sectorul respectiv, după epuizarea cercetărilor arheologice. A fost, de asemenea, actualizată ridicarea topografică de către un colectiv condus de Dan Ștefan.

Unul din obiectivele pe care și l-a propus colectivul de cercetare de la *Cetatea Zânelor* încă din 2004, și anume realizarea a unui prim volum monografic al sitului, nu a fost însă îndeplinit. Dificultățile întâmpinate în campania 2005 (ploi abundente și de lungă durată) precum și fondurile reduse nu ne-au permis finalizarea săpăturilor începute și firesc elaborarea concluziilor. Sperăm din nou ca viitoarea campanie să fie mai rodnică.

Cercetările arheologice de la Covasna se desfășoară în general cu dificultate. Complexitatea sitului (mai multe faze de locuire, de construcție, de distrugere și demantelare, de refaceri etc.), urmele păguboase ale vechilor săpături și ale căutătorilor de comori, distrugerile și dislocările provocate de furtună sunt doar câteva din motivele pentru care aici nu se poate lucra decât cu multă migală. Cu toată pasiunea și efortul colectivului de cercetare, aproape fiecare campanie am încheiat-o cu un sentiment de neîmplinire și de abandonare a lucrului început și neterminat. Ne propunem de câțiva ani finalizarea sectorului început pe terasa a doua, zona bastioanelor. Acesta continuă să fie obiectivul cercetării și pentru campania anului 2006.

În sectoarele cercetate au fost descoperite numeroase vase fragmentare (unele întregibile) modelate cu mâna sau roata precum și fragmente de amfore pontice. S-au descoperit de asemenea mai multe monede romane republicane și imperiale, cute, un vârf de săgeată de fier, cuie și cuțite de fier, un ataș de bronz, piese de podoabă, unelte de lut (fusaiole, jetoane) etc. Materialele descoperite în campania anului 2005 au fost spălate, marcate și inventariate la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni din Sfântu Gheorghe.

La sfârșitul șantierului au fost montați în fața zidurilor stâlpi de lemn și de fier la distanță de 1 m între ei și de 0,50 față de zid. Între stâlpi și zid s-au așezat scânduri și piatră. Partea

superioară a zidurilor a fost acoperită cu carton gudronat, piatră și pământ. La fel au fost acoperit construcțiile din S7 și S7E precum și sectoarele neterminate din celelalte secțiuni. Sperăm ca fondurile ce vor fi alocate în viitor să fie suficiente pentru a se putea realiza un proiect de conservare-restaurare și protejare a imenselor structuri de apărare a cetății. În acest fel grandiosul monumentul dacic va putea deveni și un important obiectiv turistic, nu numai de interes științific.

Planșa 26

Note:

1. Orbán Balázs., *A székegyföld leirasa*, Pesta, III, 1869.
2. C. Daicoviciu și colab., SCIV, 1, 1950, p. 119-120
3. Z. Székely, SCIV, 23, 1972, 2, p. 201-214
4. Viorica Crișan, Valeriu Sirbu, Cristina Mariana Popescu, *Covasna – „Cetatea Zânelor”. Un munte din Carpați fortificat de daci, Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna 2003.
5. Q. Titus, 88-87 a.Chr; L. Rubrius Dossenus, 87-86 a.Chr; Man. Fonteius, 85-84 a.Chr; Man. Cordius Rufus, 46 a.Chr; Sex. Pompeius Magnus, 42-38 a.Chr; M. Antonius, 32-31 a.Chr; Vespasian, 70 p.Chr.

67. Craiva, com. Cricău, jud. Alba

Punct: Piatra Craivii

Cod sit: 4160.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 186/2005

Colectiv: Vasile Moga - responsabil, Cristinel Plantos (MNUAI), Daniel Costin Țuțuiianu (MCDR Deva), Mihai Gligor, Antoniu Marc, Răzvan Andrei (Univ. Alba Iulia), Alina Bădescu (DCCPCN Vâlcea).

După o pauză de peste trei decenii în intervalul cuprins între 13-31 iulie 2005, cu fonduri de la MCC au fost reluate cercetările arheologice sistematice în cunoscutul sit arheologic de la Piatra Craivii.

Din punct de vedere fizico-geografic, acesta se află plasat pe ramura de SE a Munților Apuseni, în subdiviziunea Trascău. Poziția dominantă a stâncii de aici (cca. 1078 m) ce oferă o excelentă vizibilitate în bazinul mijlociu al Mureșului, numeroasele izvoare ce au rezolvat problema sursei de apă dar și, nu în ultimul rând, bogatele zăcăminte metalifere, au constituit motive întemeiate a așezării aici a diferitelor comunități umane din preistorie și până spre sfârșitul evului mediu.

Investigațiilor arheologice de aici sunt legate de cercetările începute în anul 1960 de către Gh. Anghel la cetatea medievală. Apariția unor elemente de civilizație dacică au dus la o lărgire a colectivului și la o mai mare amploare a cercetărilor de aici. Sub îndrumarea lui I. Berciu s-au descoperit și cercetat mai multe terase antropogene alături de fortificația importantului centru dacic, indentificat ca anticul *Apoulon*. Între descoperirile remarcabile se numără o serie de spații de cult, ateliere etc. O serie de verificări și sondaje, care au dus, printre altele la descoperirea unui al treilea sanctuar, au fost efectuate spre sfârșitul anilor '80 de către I. Glodariu și V. Moga.

Precedentele campanii arheologice au dus la dezvelirea parțială a unui important obiectiv arheologic, cu o evoluție istorică ce cuprinde locuiri din eneoliticul final/perioada de

tranziție la epoca bronzului (cultura Coțofeni), din bronzul mijlociu, Latène și perioada medievală timpurie și mijlocie.

În ceea ce privește descoperirile Latène, s-a constatat existența aici a unui puternic centru fortificat, indentificat ipotetic cu anticul Apoulon, la baza căruia, pe mai multe terase săpate în stâncă s-a dezvoltat așezarea civilă. Între descoperirile cele mai importante sunt de menționat trei sanctuare rectangulare, două incinte circulare, ateliere de prelucrare a metalelor neferoase și a pietrei, gropi de cult etc.

Obiectivele campaniei din cursul anului 2005 au constat în lămurirea caracterului locuirii și a stratigrafiei de pe terasa a V-a și efectuarea unor sondaje pe o serie de terase ce nu au fost investigate sau care au beneficiat de o prezentare nesatisfăcătoare a lor și începerea ridicării topografice a sitului.

Reluarea cercetărilor începând cu anul 2005 se înscrie într-un proiect mai larg de cunoaștere a specificității civilizației dacice de pe ramura sud-estică a Munților Apuseni ce își dorește, ca finalitate, valorificarea sa monografică.

În campania din anul 2005 autorii cercetărilor și-au propus clarificarea succesiunilor stratigrafice de pe terasa a V-a, cea mai bogată din punct de vedere al structurilor de habitat și inventar, dar și a infrastructurii sale. Astfel, într-o zonă rămasă necercetată, situată în partea de NE a sa, a fost trasată secțiunea numită S I/2005, cu dimensiunile de 10 x 3 m, orientată NV-SE. A doua unitate de cercetare, notată SII/2005 a fost trasată la câțiva zeci de metri mai jos, pe o terasă din zona de SE a sitului, în punctul cunoscut sub denumirea Șura. Dimensiuni: 10 x 1,5 m, orientare NV-SE. Scopul trasării acesteia a fost de a lămuri și aici situația stratigrafică, în contextul în care deși s-au efectuat mai multe cercetări lipsesc informațiile suplimentare. În fine, s-a mai trasat o a treia secțiune, perpendicular pe buza terasei a V-a, într-o zonă în care se pare că se află zidul de susținere a terasei. Ea urmează a fi cercetată în cursul campaniei de anul viitor.

În S I/2005, imediat sub nivelul vegetal s-a conturat existența unui nivel compact de piatră, compus în cea mai mare măsură din calcare și gresii. După curățarea acestuia s-a putut observa destul de clar existența unei incinte circulare, formată din blocuri de piatră nefasonată, surprinsă în suprafața noastră în proporție de peste 60%. Inventarul recoltat din zona acesteia este bogat, constând din fragmente de vase ceramice, piese de metal, resturi osteologice. Până la cercetarea integrală a sa ne păstrăm rezervele în ceea ce privește caracterul acesteia. Pe materialului obținut, ea poate fi încadrată, deocamdată, în intervalul cuprins între sfârșitul sec. I a.Chr – jumătatea sec. I p.Chr.

SII/2005 a oferit informații și rezultate importante în ceea ce privește evoluția comunității dacice de la Piatra Craivii. Astfel, în cel de-al doilea careu, în partea superioară a pantei, a apărut traiecul unui „zid” de piatră nefasonată. În imediata apropiere, pe tot restul secțiunii a fost dezvelită și cercetată parțial o locuință, care după toate datele, pare să fi avut un sfârșit violent. În interiorul acesteia au fost surprinse două vetre parțial suprapuse dar și două gropi. Inventarul descoperit constă în fragmente și vase ceramice întregibile, obiecte de fier și bronz, resturi osteologice.

Cercetările din această campanie au confirmat rolul important al așezării dacice de la Piatra Craivii. Ele au adus și o serie de lămuriri cu privire la structurile de habitat, mai puțin cunoscute până acum. Investigațiile se doresc a fi amplificate cu sprijinul MCC, în contextul în care situl se află într-un real

pericol ca urmare a intensității a activității căutătorilor de comori.

Bibliografie:

Berciu, Al. Popa, H. Daicoviciu, *La forteresse dace de Piatra Craivii (Transylvanie, Roumanie)*, *Celticum* 12, 1965, p. 115-163.

V. Moga, *Așezarea și cetatea dacică de la Piatra Craivii (jud. Alba)*, *Studii Dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 103-116.

B. Ciută, C. Plantos, *Analiza arheobotanică a unui lot de semințe carbonizate provenit din „silozurile” descoperite la Piatra Craivii*, *Apulum* 42, 2005, p. 83-94.

Abstract:

The report presents the results of the archaeological campaign on the Dacian site from Piatra Craivii.

The objectives of the 2005 campaign were to clarify the character of the dwelling and the stratigraphy on the 5-th terrace (terrace V), to sound other terraces that have not been investigated yet or had an unsatisfactory research and to begin the topographical measurements on the site.

The resuming of the investigations from 2005 is part of a wider project that aims to understand the Dacian civilization on the Southeast of the Apuseni Mountains in order to achieve a monograph.

During 2005, the authors of the research intended to clarify the stratigraphical succession on the terrace nr. V, the richest in habitat structures and inventory, and its infrastructure. In an unknown area from the NE side there was made a section S I/2005, 10 x 3 m, oriented NV-SE. A second research unit, SII/2005 was made a few meters below, on a SE terrace, in the point „Șura”. Dimensions: 10 x 1.5 m, orientation NV-SE. The aim of this section was to clarify the stratigraphy too, due to the lack of information. A third section was made perpendicularly on the edge of the terrace V, where it seems to have been the support wall of the terrace. This will be studied during the following campaigns.

68. Crețeștii de Sus, com. Crețești, jud. Vaslui

Punct: La Intersecție

Cod sit: 163235. 01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 8/2005

Colectiv: Vicu Merlan - responsabil, Paul Salomeia (M Huși)

Obiectivele acestei campanii au fost decopertarea integrală a locuinței L2 din cas. C a secțiunii S1, salvarea vestigiilor dinspre malul în curs de prăbușire din apropierea șoselei Huși-Hoceni.

În acest sens a fost prelungită spre E cas. C pentru dezvelirea integrală a locuinței L2; a fost săpată integral secțiunea SII (L=20 m, l=2 m); a fost decopertată locuința L3 în SII, pe care am notat-o anterior ca anexa a LII, surprinsă la m. 18-20 în SI și în cas. C. Prin săparea integrală a secțiunii SIII s-a urmărit surprinderea peretelui sudic și vestic al locuinței L3, a unei noi locuințe L4 nu departe de L3. A fost deschisă secțiunea SIV dinspre malul în curs de prăbușire și decopertarea a peste 60% din locuința L4;

- descoperirea a trei noi vetre de foc: V3 în cas. C; V4 în locuința L3 și V5 în locuința L4;

- descoperirea de noi morminte din epoca bronzului (M5-M12) din nivelul superior (necropola Noua);
 - punerea în evidență a unui strat de cenușă, de fundare, sub locuința L2.

În caroul a din dreptul m. 7 și 8 a fost identificat un nou mormânt M5, fiind orientat, ca și în celelalte cazuri, E-V, cu capul spre E. Inventarul era format dintr-o ulcică fragmentară situată în partea dreaptă a capului la 10 cm. La limita dintre caroul a și b pe o suprafață de peste 1 m² s-a pus în evidență o vatră de foc în dreptul m. 4 și 5. În incinta loc. L2 s-au găsit câteva complexe ceramice care duc la întregirea a 3-4 vase mari de provizii și o râșniță de mână din calcar oolitic. Vatra V3 era încadrată înspre parte de V, de două șiruri paralele de lutuiei fețuite. Între loc. L2 și L3 s-au găsit câteva pietre, o râșniță, oase și câteva unelte de silex. Vasele pictate sunt rare ca urmare a acidității solului, dar acolo unde se găsesc se datorează masei compacte de chirpic de deasupra care le protejează. Sub locuința L2 la adâncimea de 0,20–0,30 m se observă un strat de cenușă, cenușiu–negricios, cu o grosime cuprinsă între 0,5–0,10 cm. Acest strat provine de la resturile arse și aruncate în groapa de ritual. Groapa de fundare era destinată unor ceremonii de purificare a locului înainte de ridicarea locuinței. Stratul prezenta numeroase alveolări identificate printr-o oscilație de nivel, probabil de la pari de lemn. În secțiunea SII am descoperit la m. 7 (-0,45 m) un pandativ oxidat din aramă, care prezenta o față ușor bombată, în relief, cu lățimea maximă în zona centrală (1,4 cm) cu reversul plat. Pandantivul imita un bucraniu. O altă piesă de același tip a apărut în SIII (c. 5) de dimensiune ceva mai mare, tot din aramă. Capetele celor două pandantive sunt găurite (unul prezintă chiar o prelungire iar la nivelul găurii un nit) pentru introducerea unor fibre vegetale de prindere a acestora. În caroul 10 al SII a fost decopertat, la un nivel superior, mormântul M6 care avea în inventar o strachină dintr-o pastă negricioasă de factură Noua. iar în caroul următor a fost găsit un alt schelet M7 care era într-o stare de conservare mediocră. După mărime se pare că scheletul aparținuse unui copil, negăsindu-se nici un obiect în inventar. Un alt mormânt a fost descoperit în caroul 17 la adâncimea de -0,6 -0,7 m fiind format dintr-un craniu. Alături de acesta, în aceeași groapă, a mai fost găsit un craniu fără alte resturi osteologice, la 32 de cm unul de altul. Aveau fața orientată spre Covasna-Cetatea Zânelor. Craniul mormântului M8 era de dimensiuni mai mari față de cel al mormântului M9 și, avea în inventar, o ulcică, care păstra doar o toartă supraînălțată. Fundul gropii celor două morminte era plasat deasupra lutuiei loc. LIII. Faptul că groapa nu se adâncea dincolo de vestigiile cucuteniene arată că pentru populațiile ulterioare, acestea constituiau un tabu – aspect sesizat la toate mormintele care au fost descoperite într-un astfel de context. Sub craniul mormântului M8 a fost găsit un fragment de podoabă din bronz oxidat puternic (probabil cercel). La m. 10 s-a descoperit și un idol zoomorf (berbec) cucutenian cu spatele lățit și ușor bombat, cu incizii dese care imitau lâna animalului și doua coarne tocite. Două dintre picioare erau rupte din vechime. Cea mai mare aglomerație de fragmente ceramice din SII era concentrată între m. 1-9. În SII a fost surprinsă o groapă contemporană –G4, începând cu m.14 continuându-se până dincolo de m. 20 și martor, în c. C. Aceasta avea o depunere de 0,20–0,40 m grosime având în umplutura resturi menajere relativ recente. O altă groapă de origine cucuteniană G9 a fost descoperită între m. 11 și 14 având în umplutură un bogat material osteologic și litic (râșnite,

nicovale etc.), fragmente ceramice, lutuială de perete etc. La m. 10 a fost identificat un capac de vas de tip *coif suedez*, un ac din aramă, cu secțiunea rotundă, având un diametru de 1,5 mm și lungimea de 3 cm, cu ambele capete ascuțite. La 0,5 m de acesta a fost găsit un alt ac, cam de aceleași dimensiuni, dar puternic oxidat. În partea nord-estică a loc. L3, în c. 18 al secțiunii SII a fost descoperită o nouă vatră (V4) care se continuă și în afara secțiunii spre E.

Trasarea secțiunii SIII s-a făcut în prelungirea c. A (care a suprapus groapa G1 din secțiunea ȘI) pe o lungime de 15 m și o lățime de 2 m. În acest sector a apărut încă de la -0,40 m un alt mormânt M10 care se continuă și în martorul dintre ȘI și SIII. Orientare E-V, cu capul spre E.

Locuința L3 a fost surprinsă prima dată în SI despre care am crezut că este o anexă a loc. L2), apoi în SII și o parte din peretele vestic în SIII (caroul 14 -15). În SIII s-a conturat de la m. 5 până la m. 11 latura estică a locuinței L4. În spațiul dintre L3 și L4 (de cca. 3 m) s-a descoperit o râșniță masivă din gresie, cu albitură pronunțată de formă aprox. triunghiulară (L=38 cm, l=28 cm). Locuința L4 se continua înspre SV și V. La m.5 din secțiunea SIII a fost găsit cel de al doilea pandativ de aramă. În c. 6 a fost identificată o statueta feminină cu steatopigie pronunțată, genunchii ușor curbați, cu urme de vopsea roșie (L=7,5 cm, l=3,2 cm), fiind ruptă din vechime în dreptul toracelui și sub genunchi. În c. 10 la -0,50 m a apărut un alt mormânt (un craniu) care nu avea nici o piesa în inventar. În apropierea râșniței a fost găsit un vas întregibil de tip amforă, cu gâtul prelung. Pe întreaga suprafață a secțiunii SIII au fost descoperite trei gropi menajere, din care una contemporană și două cucuteniene. Groapa G10 (contemporană) se adâncește până la -0,30 -0,40 m între c. 10 și 15. Groapa G11 (cucuteniană) se extinde între m. 4-6 până la -0,85 m, având în umplutură resturi de oase, lutuiei de pereți, cărbuni, pietre și un fragment ceramic cu o toartă zoomorfă (protomă pasăre cu cioc). Conținutul gropii G12 a fost mult mai bogat în materialul osteologic (s-a descoperit și un corn de zimbrou de peste 30 cm, fiind rupt cam 1/3 spre vârf) și fragmente de râșnițe și nicovale. În c. 14 a fost găsită o inserție de seceră din silex de Prut, iar în caroul 14 o tablă subțire (foiță) de aramă prezentând patru decupări circulare. Starea de conservare a acestora este satisfăcătoare, prezentând puține urme de oxidare. Secțiunea S IV a fost trasată ca urmare a iminenței prăbușirii malului din partea sudică a sitului arheologic. Adâncimea nivelului arheologic este relativ mică, deoarece aceasta porțiune a sitului a fost decopertată cu lama buldozerului în perioada comunistă, pentru a astupa o groapa de lut din apropiere. De ceea pe unele porțiuni ale S IV adâncimea nivelului cucutenian este cuprinsă între -0,30 -0,40 m. Pe întreaga suprafață a S IV s-a descoperit doar un singur mormânt M12 în c. 8. Mormântul era alcătuit doar dintr-un craniu orientat cu fata spre V. Continuitatea loc. L4 este surprinsă pe la m. 8, vestigiile ale acestora găsindu-se până la m. 16. În caroul 16, pe latura estică, a fost descoperită o ulcică cu torițe supraînălțate, vas ce provenea din inventarul mormântului M11 descoperit în SIII, pe latura vestică. Pe latura NV a loc. L4 a apărut un complex ceramic alcătuit dintr-un vas mare fragmentar și un văsuleț miniatural. În acest sector au mai fost descoperite: o râșniță mare albiată, două nicovale, un topor din gresie silicioasă, o fusaiolă de dimensiuni mari, etc. Între c. 15 și 16 al loc. L4, a fost identificată o nouă vatră V5 de formă aprox. rectangulară.

În campaniile din anii 2003-2005 s-au săpat 210 m², fiind descoperite patru locuințe cucuteniene cu cinci vetre de foc, 12 gropi de ritual sau menajere din care 1/3 sunt contemporane și 12 morminte de înhumăție de la sfârșitul epocii bronzului (Noua).

Din cele 12 morminte de înhumăție, 5 au doar craniul, ceea ce ne îndreptățește să concluzionăm existența unui ritual bazat pe acest tip de înmormântare sau pe un fenomen de decapitare în urma unui măcel. Cercetările viitoare vor aduce noi indicii care vor elucida această cazuistică funerară.

La toate mormintele care suprapun cele 4 locuințe eneolitice, groapa acestora nu depășește partea superioară a lutuiei, *tabu* pus pe seama respectului față de înaintași, pe cultul strămoșilor.

Descoperirea celor doua pandantive din aramă, având ca formă un bucraniu de taur – ca simbol al puterii, sunt legate de cultul fertilității, fiind purtate de sârmanii sau războinicii comunității.

Descoperirea unor crani și bucranii de zimbri în gropile de ritual cucuteniene, arată asocierea acestora unui simbol al puterii, virilității și în calitate de contraparte a Marii Zeițe.

Abstract:

During the 2005 campaign, three Cucuteni dwellings were discovered on 13 square meters (L2-L4) with three fireplaces, four ritual wholes, and seven burial graves belonging to the end of the Bronze Age. Inside of the houses, we discovered a painted earthen pot, statuettes and flint weapons, grinders etc.

69. Cumpărătura, com. Bosanci, jud. Suceava

Punct: Biserica satului dispărut Nemirceni

Cod sit: 147152.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 140/2005

Colectiv: Florin Hău, Ștefan Dejan (CMB Suceava)

Situl arheologic de la Nemirceni (sat Cumpărătura, com. Bosanci, jud. Suceava), a fost identificat în urma cercetărilor arheologice de suprafață efectuate în toamna anului 1995, de către o echipă de arheologi de la CMB Suceava¹.

Ruinele bisericii descoperite cu acea ocazie, au fost cercetate cu fonduri din partea MCC în anul 2001, ocazie cu care au fost reperate și câteva zeci de morminte din cuprinsul necropolei aferente. În anii imediat următori, au fost cercetate și alte arii de interes major, caracterizând din punct de vedere stratigrafic și planimetric situl restrâns strict la poziția în teritoriu a ruinelor bisericii.

S-a concretizat, la capătul acestor cercetări, faptul că biserica datează din primul deceniu al domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432) și faptul că, ea reprezintă în cadrul problematicii istoriei arhitecturii ecleziale de zid din nordul Moldovei, un aspect aparte, date fiind caracteristicile cu totul originale ale configurației sale planimetrice și deopotrivă, ale vechimii sale.

În incinta naosului acestui complex arheologic, au fost cercetate nouă morminte datând din prima etapă de funcționare a monumentului (sec. XV), cu aceeași ocazie descoperindu-se *in situ*, soclul originar al mesei altarului și soclul din piatră, aparținând configurației de asemenea originare, a iconostasului.

Din punct de vedere planimetric, biserica din piatră de la Nemirceni, aparține categoriei cunoscute sub denumirea de plan triconc simplu, compartimentarea siluetei sale volumetrice fiind alcătuită din naos și altar, cu abside laterale circulare (la interior) și poligonale (la exterior)². Absida altarului, este de asemenea circulară la interior și poligonală la exterior, avându-și cea mai apropiată analogie în configurația bisericii aparținând mănăstirii Moldovița Veche, ctitorie domnească datând din aceeași perioadă cronologică³.

Cercetările efectuate în anul 2005, au fost integral finanțate din fonduri alocate de MCC⁴, în cadrul Programului Național de Cercetări Arheologice, instituției noastre revenindu-i rolul de instituție organizatoare. În baza autorizației de săpătură arheologică sistematică obținută din partea Comisiei Naționale de Arheologie responsabilitatea științifică a coordonării lucrărilor de la Nemirceni, a revenit subsemnatului, din echipa de cercetare făcând parte și colegul Ștefan Dejan, arheolog debutant, în cadrul CMB Suceava.

În teren, au fost trasate două suprafețe de cercetare, însumând cca. 50 m², în vederea atingerii următoarelor obiective:

- extinderea cercetărilor anterioare spre V, în zona de racord a naosului bisericii de piatră (etapă de construire datând din prima jumătate a sec. XV) la zona de adosare a unui pronaos datând din a doua etapă de construire/extindere a ansamblului arhitectonic al monumentului (cas. C1/2005).
  - extinderea cercetărilor în zona de NV a bisericii (secțiunea S1/2005) de această dată cu intenția de a se identifica date despre configurația necropolei acesteia, în condițiile în care, limitele de S, E și (parțial) N ale complexului, erau și sunt destul de bine precizate.
  - efectuarea unor atente lucrări de curățire a terenului delimitat de configurația bisericii, afectat în timp de proliferarea vegetației de arbuști și graminee specifică arealului de podiș din zona cursului superior aparținând văii pârâului Șomuzul Mic.
  - recoltarea tuturor datelor cu caracter științific în vederea completării setului de informații deja constituit în legătură cu evoluția acestui interesant monument istoric din zona de NV Moldovei.
  - recoltarea și conservarea primară a tuturor obiectelor de patrimoniu, susceptibile de a fi clasate în lista bunurilor de aceeași valoare care alcătuiesc colecțiile de specialitate ale Complexului Muzeal „Bucovina” din Suceava.
  - realizarea unei conservări preliminare, cu efect de scurtă durată, asupra configurației în teren a traseului zidurilor bisericii, păstrate inclusiv cu părți din elevație, lucrarea, destul de complexă prin cantitatea de operațiuni manuale în curs de aplicare, necesitând decopertări și nivelări de teren mai ales efectuate în incinta interioară a monumentului, precum și acoperirea cu material impermeabil a traseului ruinelor bisericii, pentru împiedicarea pătrunderii în structura aparatului de zidărie, a apei provenite din precipitații.
- La capătul efectuării cercetărilor, au fost culese interesante date despre configurația planimetrică a unuia dintre sectoarele pronaosului bisericii (anume cel sud-vestic), identificându-se cu acest prilej (cas. C1/2005), și un număr de opt morminte, dintre care trei în cripte boltite de piatră. Inventarul acestor morminte a fost, sub aspect calitativ, destul de interesant, acesta fiind alcătuit dintr-o salbă de solzi din argint aurit, zece aplice (dintre care jumătate cu tot cu cheotori), două monede, cuie de sicriu și fragmente de țesătură arheologică, păstrate în

condiții relativ bune de conservare, ceea ce va permite fie și parțial, restaurarea lor, în laboratorul de profil al instituției noastre.

Cea mai interesantă descoperire a acestei campanii de cercetări, a fost ocazionată de lucrările efectuate în cuprinsul aceleiași case C1/2005, când, aproape de axul acesteia, a fost identificată, la adâncimea de cca. 0,70 m, piatra de mormânt a celui care a fost Ilie Șeptilici, înalt dregător al Moldovei, în timpul domniei lui Eustratie Dabija Voievod (1661-1665). Piatra de mormânt menționată, a cărei inscripție încă nu a fost tradusă integral, constituie o descoperire cu caracter accentuat documentar, despre însușirile inedite ale căreia, se vor face mențiunile convenite la capătul finalizării etapei de documentare istorică a raportului.

În cuprinsul secțiunii S1/2005, nu s-au făcut descoperiri care să determine concluzii spectaculoase, întrucât, aici nu au mai fost reperate schelete din cuprinsul necropolei bisericii, de unde și concluzia potrivit căreia, limita de NV a vechiului cimitir, pare să se fi epuizat în această poziție. Au fost recoltate puține fragmente ceramice aparținând segmentului cronologic al evului mediu, în special datând din a doua jumătate a sec. XV și din prima jumătate a sec. XVI.

Revenind la problematica planimetriei monumentului, se poate face și precizarea faptului că, în segmentul jumătății sudice al casei C1/2005, au putut fi reperate urme ale traseului zidăriei de temelie a laturii sudice aparținând pronaosului bisericii care, după datele oferite de stratigrafia locului, datează dintr-o fază mai târzie, anume din a doua jumătate a sec. XVI. Este vorba despre o fundație amenajată prin săpare superficială în stratul ce definea nivelul de călcare al epocii, aceasta realizată fiind, din lespezi de grezie legate cu lut, pe succesiunea câtorva asize, care au fost adosate la V, bisericii din piatră, pe un plan mai retras cu cca. 0,50 m față de proiecția pe aceeași direcție, a laturilor nordică și sudică a acesteia.

S-au cules toate datele topografice (întocmindu-se/întregindu-se planul bisericii) și de asemenea cele stratigrafice, realizându-se profilurile obținute prin cercetarea în casetă și în secțiune. Materialele arheologice cu caracter patrimonial, au fost recoltate și marcate după rigorile unui sistem propriu de evidență, acțiunea de restaurare și de conservare a acestora fiind în curs de desfășurare. S-a realizat de asemenea, acțiunea de conservare a traseului zidurilor bisericii din piatră, acestea fiind îngrijit curățate de vegetația parazită acumulată în timp, după care, au fost „bandajate” în folie de plastic, pentru protecție față de infiltrarea apelor din precipitații. Folia a fost fixată cu pietre și cu depuneri de pământ purtat, pentru a se preveni dezvelirea zidurilor pe durata sezonului rece, când, în zonă, vânturile dinspre NV, ajung la viteze și intensificări destul de puternice.

Planșa 27

Note:

1. Rezultatele acestor cercetări au fost publicate, însoțite de o documentație de factură istorică, în Suceava, anuarul Muzeului Național al Bucovinei, 22-23, 1995-1996, p. 326 - 336.
2. A se vedea figura anexată.
3. Gh. I. Cantacuzino, *Vechea mănăstire a Moldovei în lumina cercetărilor arheologice*, în BMI 3, 1971, p. 82.
4. Fonduri în mărime de 4000 RON. (Din fondurile alocate, cea mai consistentă parte, a fost folosită pentru plata

cheltuielilor de personal, pentru perioada calendaristică cuprinsă între 1 și 31 octombrie 2005).

70. Dealu Mare, com. Vălișoara, jud. Hunedoara

Punct: Ruști

Cod sit: 91955.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 91/2005

Colectiv: Adriana Pescaru - responsabil, Nicolae Cătălin Rișcuța, Roxana Stăncescu, Claudiu Doncuțiu, Daniel Costin Țuțiuianu, Romică Pavel (MCDR Deva), Lucian Savonea (DCCPCN Hunedoara), Loredana Niță, Florin Dumitru, Alexandra Calboreanu, Simona Dumbrovă, Mihaela Ion, Eugeniu Toma, Emanuel Tudor, Cristian Țuțu, Adrian Vasile, Monica Vintilă (UV Târgoviște)

Campania arheologică din anul 2004 a marcat debutul unui proiect intitulat: „Cercetarea sistematică a locuirii preistorice din hotarul localității Dealu Mare (com. Vălișoara, jud. Hunedoara), punctul Ruști”. Cercetările au continuat și în cadrul campaniei din anul 2005. Săpătura arheologică de la Dealu Mare–Ruști s-a desfășurat în colaborare cu specialiști și studenți ai Facultății de Științe a UV Târgoviște, în cadrul protocolului existent între cele două instituții.

Situl Dealu Mare–Ruști se află în hotarul localităților Dealu Mare și Vălișoara (com. Vălișoara). Din punct de vedere geologic, situl este localizat într-o regiune calcaroasă care constituie, în zona comunei Vălișoara, interfluvialul dintre văile Mureșului și a Crișului Alb.

Ca dispunere topografică, situl se află pe o clipă de calcar proeminentă ce domină împrejurimile. Accesul spre locația sitului este dificil datorită versanților abrupti ai acestei înălțimi. Calea de acces cea mai facilă este situată pe șeaua dinspre N care leagă această proeminență stâncoasă cu masivul din care face parte. Ca repere, zona este delimitată spre V de pârâul Ruști și punctul Grăul Ursului, spre E de Holda Sloilor, Piatra Tisei și pârâul Cerului, iar la S de pârâul Orzii.

Vârful apare sub forma unui mic platou de la care terenul coboară în pantă lină spre S și V. Treptat, pantele se accentuează devenind, pe alocuri, inaccesibile. În partea superioară a înălțimii, unde înclinarea este moderată, sunt vizibile câteva terasări care ar putea fi de origine antropică. Zona deschisă este mărginită de pălcuri de arbuști.

Stratul de sol de la suprafața înălțimii este subțire, astfel încât în unele locuri apare la suprafață stânca nativă de calcar. Suprafața sitului este acoperită cu o vegetație ierboasă, fiind utilizată ca teren de pășunat. Zonele mai joase din jurul acestei clipe de calcar sunt folosite ca terenuri agricole.

Terenul pe care este localizat situl se află în proprietatea localnicilor Bedea Aron și Lucaci Roman. Suprafața este utilizată ca teren de pășunat și se găsește în bună stare din punct de vedere arheologic. Cu toate acestea, eroziunea datorată apelor pluviale și factorilor eolieni, precum și pășunatul excesiv ar putea conduce la deteriorarea stării de conservare a sitului în perioada următoare.

Situl arheologic de la Dealul Mare Ruști a fost descoperit în anul 1998, în urma unor cercetări de teren efectuate în hotarul comunei Vălișoara (jud. Hunedoara). Cu acest prilej a

fost colectată, de la suprafața solului, o mare cantitate de material arheologic, în special ceramică, dar și obiecte de piatră. Ceramica recuperată aparține etapei finale a culturii Coțofeni de la sfârșitul perioadei de tranziție spre epoca bronzului și grupului cultural Șoimuș, datat în bronzul timpuriu. Cercetările de teren realizate de-a lungul mai multor ani indicau existența unei locuiri succesive pe parcursul unei perioade mai îndelungate, păstrată în bune condiții stratigrafice.

Pentru evaluarea potențialului arheologic al sitului în cadrul campaniei din anul 2004 a fost trasată o unitate de săpătură de 20 x 2 m, orientată N-S, urmărindu-se secționarea terasărilor antropice vizibile. Secțiunea a fost împărțită în carouri de 1 x 2 m, numerotarea începând de la S spre N. Metoda de cercetare a fost una distructivă prin realizarea unei săpături manuale. Săpătura arheologică s-a efectuat doar cu șpaclul, pe nivele de 3-5 cm pentru a se putea realiza o stratigrafie orizontală și verticală cât mai riguroasă a suprafeței cercetate.

Densitatea cea mai mare de material arheologic a fost consemnată între 0,10 și 0,30 m, artefactele fiind răspândite relativ uniform pe întreaga suprafață a secțiunii. Totuși, s-a observat existența unor aglomerări de materiale care corespundeau teraselor vizibile la suprafața solului. În aceste zone au fost descoperite bucăți de cărbune și lemn, o mare cantitate de chirpici cu urme de nuiete, resturi de podină fățuită, fragmente de râșnițe și o mare cantitate de material ceramic.

Nivelul aparținând grupului cultural Șoimuș suprapune un altul care conține materiale tipice fazei a III-a a culturii Coțofeni. Acest nivel nu este continuu, ci apare mai ales în gropile și alveolările stâncii native de calcar. Putem presupune că locuirea din bronzul timpuriu a fost organizată după o nivelare a zonei, ceea ce a avut drept rezultat distrugerea unei părți din stratul arheologic anterior.

Situl de la Dealu Mare–*Ruști* are a importanță deosebită datorită faptului că prezintă o situație stratigrafică rezultată în urma locuirii succesive pe parcursul a două perioade istorice. Drept urmare, există posibilitatea prelevării unui material arheologic de referință.

Obiectivul campaniei arheologice din anul 2005 a fost cercetarea sistematică a amenajărilor antropice vizibile pe suprafața sitului.

Pentru realizarea obiectivului propus au fost trasate trei unități de săpătură după cum urmează: C1 de 2 x 3 m orientată N-S; C2 de 4 x 5 m orientată N-S; S2 cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată E-V, urmărindu-se cercetarea în suprafață a terasărilor antropice vizibile. Suprafețele au fost împărțite în carouri de 1 x 1 m, respectiv 2 x 2 m. Metoda de cercetare a fost una distructivă prin realizarea unei săpături manuale. Săpătura arheologică s-a efectuat doar cu șpaclul, pe nivele de 3-5 cm pentru a se putea realiza o stratigrafie orizontală și verticală cât mai riguroasă a suprafețelor cercetate.

Cercetările din această campanie au confirmat stratigrafia relevată în urma cercetărilor anterioare:

- 0 – 0,10 m – strat vegetal actual;
- 0,10 – 0,30 m – strat de cultură de culoare neagră, cu aspect măzărös, care conține materiale arheologice specifice grupului cultural Șoimuș;
- 0,30 – 0,40/0,45 m – strat de cultură de culoare negru-cenușiu, care conține materiale arheologice tipice pentru cultura Coțofeni;

-0,45 – stânca nativă de calcar.

Singurul complex arheologic descoperit în această campanie a fost o vatră de foc de formă ovală, amenajată pe un pat de fragmente ceramice și cu o delimitare de tip gardină. În apropierea sa au fost descoperite o râșniță primitivă și aglomerări de fragmente ceramice. Au fost descoperite, de asemenea, numeroase bucăți de chirpici ceea ce dovedește existența unor structuri de locuire de tipul colibelor.

Materialul arheologic prelevat constă, în cea mai mare parte, din ceramică. Remarcăm faptul că ceramica este în stare fragmentară, neexistând nici un vas întregibil. În ceea ce privește ceramica grupului Șoimuș, din bronzul timpuriu, formele vaselor se încadrează în tipologia ceramicii acestei manifestări culturale. Fragmentele descoperite aparțin unor străchini, castroane, cești, căni, boluri, amfore, vase cu corpul bombat, vase sac.

Elementele de decor sunt relativ puține, ele repetându-se însă în diverse combinații. Pentru ornamentare au fost folosite două procedee principale: decorul în relief și prin adâncire. Decorul în relief constă în: brăuri simple, crestate sau alveolate, dispuse în diverse combinații, proeminențe simple sau alveolate, alungite, plasate sub margine sau pe curbura maximă a vaselor, etc. Decorul realizat prin adâncire include crestături ce decorează fie brăurile, fie buza unor vase, impresiuni sub formă de alveole pe brăuri, impresiuni circulare dispuse în șiruri pe peretele vaselor etc.

Așadar, ceramica grupului cultural Șoimuș poate fi caracterizată prin câteva elemente definitorii. Dintre acestea enumerăm: îngroșarea marginii vaselor sub formă de „manșetă”, folosirea frecventă a brăurilor orizontale și verticale în diferite combinații, existența proeminențelor alungite simple sau alveolate gen „creastă de cocoș”. Cel mai important element este însă procedeul de lățire a marginii sub formă de T. Acest mod de profilare a buzei vaselor este specific grupului Șoimuș.

Toate aceste elemente sunt documentate și în alte manifestări culturale ale perioadei de tranziție sau în bronzul timpuriu, dar asocierea lor pe forme ceramice specifice este ilustrativă pentru grupul Șoimuș.

În afară de ceramică au mai fost recuperate și alte artefacte. O descoperire importantă o constituie o piesă din metal. Este vorba despre o mică sulă cu secțiune patulateră, confecționată probabil din cupru (?). În privința inventarului litic, se poate spune că acesta nu este prea numeros. Au fost descoperite fragmente din două topoare din piatră șlefuite cu perforație transversală. De asemenea, a fost descoperită o râșniță întreagă și mai multe fragmente de râșniță confecționate din gresie. Din categoria uneltelor de piatră cioplită notăm două vârfuri de săgeată din opal, respectiv din jasp. A fost colectată și o importantă cantitate de materie primă constând în nuclee și așchii de jasp, opal, calcedonie, dar mai ales cuarțit.

Dintre celelalte categorii de obiecte mai amintim doar descoperirea a trei fusaiole.

Ceramica aparținând culturii Coțofeni este puțin numeroasă și constă în fragmente de vase de mici dimensiuni, decorate prin tehnica împunsăturilor succesive specifică fazei a III-a a acestei manifestări culturale.

Materialele depozitate la Deva au fost inventariate și vor fi restaurate, desenate și valorificate prin publicare. Arhiva sitului se păstrează la MCDR Deva.

Manifestările etapei finale a culturii Coțofeni sunt relativ bine cunoscute, dar evoluția grupului Șoimuș este departe de a fi lămurită. Locuiri asemănătoare au mai fost descoperite în această regiune, dar nici una nu a făcut obiectul unei cercetări arheologice de amploare, în majoritatea cazurilor fiind vorba despre mici sondaje stratigrafice. Mai mult decât atât, majoritatea siturilor de acest tip se păstrează în condiții precare, terenul accidentat și rata mare de eroziune a solului ducând la amestecul materialelor arheologice.

Drept urmare, prin cantitatea de ceramică recuperată și prin suprafața sa, locuirea de la Dealul Mare pare a fi una dintre așezările principale ale acestor manifestări culturale. Pantele line ale înălțimii pe care este amplasat situl, sugerează păstrarea sedimentului arheologic în bune condiții stratigrafice. Situația din teren este favorabilă pentru realizarea unei cercetări arheologice cu bune rezultate. O astfel de cercetare se impune pentru lămurirea unor aspecte de ordin cultural și cronologic privind evoluția grupului Șoimuș.

Situl arheologic de la Dealul Mare-*Ruști* facilitează cercetarea interacțiunii omului preistoric cu mediul prin studierea modului de organizare a habitatului preistoric pe mici terase create artificial pentru realizarea unor „cuiburi de locuire”, precum și formele economiei de subzistență (în special păstoritul) utilizate în epocă. De asemenea, coroborarea constatărilor din acest sit cu rezultatele obținute în așezări asemănătoare cercetate în cadrul unor proiecte aflate în desfășurare la MNUAI, la UBB Cluj și Univ. Alba Iulia ar putea conduce la stabilirea unor raporturi culturale și cronologice între manifestările culturale din spațiul intracarpatic.

Abstract:

The 2005 archaeological campaign took place between September 20th and October 1st, in cooperation with specialists and students of the Sciences Faculty of the „Walachia” University from Târgoviște.

The Dealul Mare site is placed on a prominent limestone clippa, dominating the surroundings. Its surface is used as pastureland being in good shape from an archaeological point of view. Nevertheless, the erosion due to the pluvial waters and wind factors, as well as excessive grazing could affect the conservation of the site in the future.

The archaeological site from Dealul Mare *Ruști* was discovered in 1998, after some fieldwork research in the Vălișoara commune (Hunedoara County). From the soil surface a large quantity of archaeological material was collected at the time, mostly ceramics but also stone objects. The recovered ceramics belong to the final stage of Coțofeni culture, from the end of the transition period to the Bronze Age, as well as to the Șoimuș Culture group, from the early Bronze Age.

The field research carried out over many years indicates the presence of successive dwelling over a long period, preserved in good stratigraphic conditions.

The aim of the archaeological campaign of 2005 was the systematical research on the human arrangements, visible on the site surface. To achieve the established aim, we opened the following units: C₁, 2 x 3 m, orientated North-South; C₂, 4 x 5 m, orientated North-South; S₂ having 10 x 2 m, orientated West-East, the aim being the research at surface of the visible human earthwork. The surfaces were parcelled out in small squares by 1 x 1 m and 2 x 2 m. The research method was a destructive one, the excavation being done manually. The

archaeological excavation was done only by “truelle”, in levels by 3-5 cm, to realize a horizontal and vertical stratigraphy on these researched surfaces.

From a stratigraphic perspective, the layer pertaining to Șoimuș cultural group is superposed by another layer with typical material from the stage III of the Coțofeni culture. This layer is not continuous, mostly showing in the depressions of the native limestone.

Following the research, pieces of coal and wood were uncovered, a large quantity of adobe with traces of wattles, remains of finished floor board, grinding mill fragments and a large quantity of ceramic material. All these prove the existence of dwelling structures, probably destroyed by fire. The only archaeological complex discovered during this campaign was a hearth having an oval shape, arranged on a pottery fragments layer and with a delimitation of chime type. Near to this hearth were discovered an ancient hand mill and a lot of pottery fragments.

The archaeological material mostly consists in ceramics. We mention that the ceramics is fragmentary, with no complete vase. Concerning the ceramics from the Șoimuș group, from the Early Bronze Age, the shape of the vases are typical for this culture. The discovered fragments are coming from plates, bowls, jugs, mugs, amphorae, bulbous vases, etc. The decorative elements are only a few, but repeating in various combinations. Two main techniques were used for decorations, the relief decoration and by deepening.

There were uncovered other artifacts beside the ceramics. An important discovery is a metal piece. It is a little awl having a quadrilateral section, made probably of copper. Concerning the stone objects, they are not too many. Two axes fragments made by grindstone, with a transversal perforation, were found. Also, was discovered a hand mill and other fragments from hand mill made by grit stone. From carved stone type were found two arrowheads of opal and jasp. An important quantity of material was found: nucleuses of jasp, opal and chalcedony, chips and mainly quartz. Three spindles were also found.

The ceramics belonging to the Coțofeni culture is not numerous, consisting in small dimension vase fragments decorated using the successive stitching technique, which is typical to the 3rd phase of this culture.

By the quantity of the recovered ceramics as well as by its surface, the dwelling from Dealul Mare seems to be one of the main settlements from this culture.

In conclusion, we consider the continuation of the archaeological research for the prehistoric dwelling from Dealul Mare.

71. Desa, com. Desa, jud. Dolj

Punct: Castravița, La ruptură

Cod sit: 72043.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 81/2005

Colectiv: Petre Gherghe – responsabil (Univ. Craiova), Florin Ridiche (MO Craiova)

Localitatea Desa, din județul Dolj, este situată în lunca inundabilă a Dunării, la cca. 21 km SE de orașul Calafat.

Microrelieful din zona localității se caracterizează, în prezent, prin existența a numeroase grinduri de nisip, care se

ridică cu 7-8 m peste nivelul general al luncii, ajungând, în mod excepțional, până la înălțimea de 40 m. Majoritatea acestor grinduri a fost locuită încă din cele mai vechi timpuri, lunca Dunării oferind condiții bune. De aceea, artefactele care dovedesc existența locuirii permanente în zonă a trezit interesul amatorilor de antichități și al specialiștilor încă din sec. XIX. În acest sens, există informații că în anul 1864 maiorul Dimitrie Papazoglu - comandantul carantinelor de pe malul românesc al Dunării și cunoscut colecționar de antichități - a vizitat acest sector al Dunării de la S de localitatea Desa și a recuperat numeroase fragmente ceramice, printre care și unele de epocă romană, datate cu multă larghețe în sec. II-V p.Chr, dar nu a lăsat nici o informație cu privire la identificarea topografică a stațiunii de unde adunase măturile arheologice. Mai apoi, Pamfil Polonic – desenator la Muzeul Național de Antichități din București și colaboratorul lui, Grigore Tocilescu – localizează așezarea romană și dă primele informații despre existența unui castru, consemnând locul cunoscut de săteni sub numele de *Cetatea Castravița*, iar zidul de incintă al castrului era acoperit de un val de pământ. Tot el face și o descriere a zidului, precizând că acesta era construit din cărămidă și piatră spartă și avea o grosime de 1,80–2 m. Întrucât era situat pe malul Dunării, o bună parte din el a căzut în apă. La vremea aceea se păstraseră intacte latura lungă, de 80 de m, și laturile scurte dinspre NV, de 30 m, și NE, de 20 m. Pe baza acestor date, se poate stabili că forma castrului era dreptunghiulară. Mai bine conservat era șanțul cetății, care avea o lățime de 10 m și o adâncime care varia între 1 m și 1,50 m. Despre castru, arheologul Dumitru Tudor a precizat că și-a încetat activitatea datorită unui puternic incendiu, dovadă fiind stratul de arsură, foarte gros, vizibil în malul Dunării¹.

De la Dumitru Tudor aflăm că așezarea romană era situată la o depărtare de 600 m față de castru, pe un grind mai înalt, și avea o lungime de 200 m. Mai târziu, arheologul Octavian Toropu, a afirmat că așezarea romană, lungă de 300 m și lată de 100 m, ar fi în dreptul kilometrilor fluviali 767-768, suprapunându-se peste o alta, dacică². Acolo s-au descoperit ocazional resturi de zidărie, ceramică, vase de sticlă, țigle, cărămizi, un fragment ceramic de *terra sigillata*, fragmente de metal etc., aparținătoare, din punct de vedere cronologic, sec. II-III. Tot întâmplător, de-a lungul timpului, în malul surpat al Dunării (nu se știe exact locul) au fost descoperite obiecte de podoabă, un vultur, o statueta reprezentându-l pe Jupiter Dolichenus, ambele din bronz, databile în sec. II-III, o fibulă digitată cu cinci capete și numeroase monede republicane și imperiale care au circulat aici aproape o jumătate de mileniu.

Toate acestea dovedesc că, pe lângă autohtoni, existau și trupe staționate sau detașate temporar în acest centru, cum este și detașamentul legiunii *XIII Gemina*³ adus de la *Ratiaria* (probabil, în vremea lui Constantin cel Mare, pentru refacerea sau construirea castrului distrus de barbari). Cu câțiva ani în urmă, un localnic ne-a relatat că „după ce s-au retras apele Dunării, sub mal, s-au găsit numeroase fragmente ceramice, mai ales de epocă romană, o fibulă, un inel de aur cu cap de șarpe stilizat și o gemă”.

În baza acestor informații despre zonă, în vara anului 2001, am organizat o perieghetă pe malul Dunării. Rezultatul cercetării s-a materializat prin descoperirea mai multor puncte de interes arheologic și, în consecință, am decis începerea săpăturilor arheologice de salvare, în același an, în punctele *Castravița* și *La Ruptură*, unde siturile arheologice erau deja

distruse, la acea dată, în proporție de 50%, primul, și aprox. 80%, al doilea.

În punctul *La Ruptură*, situat în dreptul capătului de V al insulei *Acalia* – numele insulei este de fapt o formă prescurtată, probabil, a termenului turcesc *ada-kaleh* care înseamnă *insula cetății*, cu referire la ruinele castrului de la *Desa* sau la castrul de la *Ratiaria* - pe un fost grind înalt al Dunării, din care s-a mai păstrat o suprafață de aprox. 300 x 50 m, între km. fluviali 767 și 768, au fost redeschise săpăturile arheologice de salvare, începute în anul 2001, care au fost suspendate ulterior din considerente financiare. Cercetarea arheologică din anul 2005 s-a concentrat pe detalierea locuirii romane din acest punct. Astfel, a fost deschisă o suprafață, SI/2005, cu dimensiunile de 6 x 8 m. Suprafața a fost deschisă la aprox. 600 m E de fostul pichet de grăniceri de la *Desa*, situat tot pe malul Dunării, în zona unde se presupune că s-ar afla așezarea romană. S-a săpat până la o adâncime medie de 2 m. Până la 0,20 m adâncime, spre partea sudică a suprafeței, și 1 m, spre N, se află un strat de nisip eolian. Sub acest strat a fost găsit nivelul de cultură, gros de 0,10 m, spre S, și 0,70 m, spre N, ce conține puține materiale arheologice. Aprox. la mijlocul profilului nordic al suprafeței, ultimul nivel de cultură menționat suprapune solul viu, aici descoperindu-se, la 2,30 m adâncime, două fragmente ceramice smălțuite, datate în sec. X-XIV, aceasta fiind dovada că ele au fost rulate. Urmele locuirii de sec. IV p.Chr apar numai în jumătatea sudică a suprafeței, la o adâncime de 0,30 m, spre S și 1,40 m, spre N. Amintim aici faptul că acest strat are o grosime medie de 0,50 m și se subțiază spre N. Sub stratul de cultură menționat anterior a apărut un alt nivel, la 0,80 m adâncime, spre S, și 1,64 m adâncime, spre N; acest nivel ocupă aprox. două treimi din partea sudică a suprafeței SI/2005. Materialele arheologice din acest nivel indică o locuire romană din sec. II-III p.Chr; acest strat de cultură are o grosime medie de 0,30 m iar sub el a fost surprins destul de clar nivelul de călcare. La o adâncime de 1,20 m, spre S, și 2,35 m, spre N a apărut solul viu. Ținând cont de numeroasele fragmente ceramice hallstattiene găsite în toată suprafața se pare că nivelul timpuriu roman a distrus un strat preistoric. Având în vedere dispunerea nivelurilor de cultură, pe profilul vestic al suprafeței, apărute la adâncime mai mică spre S, și mai mare spre N, considerăm că am surprins doar marginea de N a unui grind de nisip de mari dimensiuni care a fost însă distrus de Dunăre de-a lungul timpului. Majoritatea fragmentelor ceramice au fost descoperite în poziție secundară, dovadă clară că acestea au fost rulate. Numeroasele cărămizi, țigle, olane și fragmente de bolovani din calcar la care se adaugă și un fragment de cărămidă cu ștampila legiunii *XIII Gemina* găsit în cursul campaniei arheologice din 2004 ne indică, în acest loc, o așezare fortificată romană care însă a fost distrusă în totalitate de Dunăre. După configurația actuală a terenului, la N de locuirea romană, implicit a suprafeței SI/2005, se afla, în vechime, o baltă naturală, care probabil a jucat rolul de șanț de apărare al așezării romane.

În baza unor informații mai vechi obținute de la localnici, cum că în perimetrul cercetat de noi, cu ani în urmă, s-a mai descoperit întâmplător un mormânt de inhumație, compus dintr-un „sarcofag” improvizat din țigle și olane romane, a mai fost deschisă o secțiune, SII/2005, la aprox. 430 m E de fostul pichet de grăniceri de la *Desa* și la 170 m V de SI/2005. Secțiunea a avut o lungime de 31,5 m, cu o lățime variabilă de la 1,5 m la 3 m și a avut rolul de a taluza malul înalt al Dunării

Într-o zonă în care se mai observă marginea nordică a aceluiași grind de nisip pe care se afla și așezarea romană. În toată secțiunea a apărut un strat de nisip eolian cu o grosime medie de 1 m, începând de la nivelul vegetal, situație observabilă numai pe profilul nordic. La aprox. 1,15 m adâncime a apărut un complex funerar, pe care l-am numerotat cu M1, format din mai multe fragmente ceramice romane aparținând unor vase sparte pe loc din vechime. Printre aceste fragmente ceramice au fost găsite oase umane incinerate împrăștiate în toată zona complexului; nu a fost surprins, nici în profil, nici în plan, conturul vreunei gropi, solul fiind omogen din punctul de vedere al compoziției. O parte din materialul arheologic al acestui complex a fost deranjat de galerii de animale. La aprox. 0,65 m, spre E de M1, la același nivel, a fost găsit un fragment de cărămidă romană. În zona lui M1 au mai fost descoperite câteva ținte din fier provenite de la sandale romane. Tot în secțiunea SII/2005, la aprox. 2,5 m spre NV de M1 și la adâncimea de 1,22 m, a apărut un complex, numerotat de noi cu cpl. 1, format din două spade, un prințător de teacă, un vârf de lance, un altul de suliță și un mâner fragmentar de la un pumnal. După dispunerea pieselor, se pare că mai întâi a fost depus mânerul pumnalului⁴ după care a fost așezată spada mare – lungă de 0,97 m – cu vârful spre VNV; mânerul de pumnal a fost depus cu partea dinspre lama lipsă, la E. Spada mare a fost descoperită cu tăișul dinspre N, ușor ridicat⁵. A doua spadă din același complex, numită de noi cea mică⁶ – lungă de 0,90 m – a fost depusă cu vârful lângă mânerul spadei mari, peste tăișul sudic al acesteia dar și peste mânerul pumnalului; de fapt mânerul acestei spade suprapune mânerul pumnalului. La capătul dinspre V al celor două spade a fost găsit un vârf de lance depus cu tubul de înmănușare spre E peste vârful spadei mari și mânerul spadei mici. La S de piesele menționate, tot în același complex, a fost descoperit un vârf de suliță orientat aprox. E-V, cu tubul de înmănușare spre E. Acesta a fost depus la 1,5 cm de lama spadei mici, practic în dreptul lamei și mânerului acesteia. Pe lama spadei mici, aproape de mâner, a fost descoperit prințătorul de teacă. Toate piesele din complex sunt din fier cu excepția prințătorului de teacă care este din bronz. Nici în cazul acestui complex nu a fost surprins conturul vreunei gropi.

Între M1 și cpl. 1 o adâncime de 1,18 m, a apărut un nou complex arheologic numerotat de noi cu cpl. 3 format dintr-un vas roman de mari dimensiuni, depus cu gura în jos; menționăm că la 1,18 m a fost descoperit fundul spart al vasului. Vasul are formă ovală și o înălțime de 20 cm. Nu a fost surprins conturul vreunei gropi iar în interiorul vasului au fost găsite câteva fragmente ceramice de la un alt vas roman și altele, puține, care provin de la fundul vasului mare. Este posibil ca vasul din acest complex să aparțină unui nivel roman mai timpuriu decât M1 și cpl. 1 dovadă fiind faptul că fundul distrus al vasului a apărut la același nivel cu nivelul de depunere al pieselor din M1 și cpl. 1.

La aprox. 3,5 m spre NE de M1 a fost găsit un alt mormânt numerotat de noi cu M37, la adâncimea de 1,40 m. Adâncimea mai mare la care a fost găsit acest mormânt este dată de grosimea stratului de nisip eolian din această parte a secțiunii. În urma răzuiei a fost surprinsă, în plan, o groapă de formă aprox. pentagonală cu colțurile rotunjite, având următoarele dimensiuni: 1,80 x 1,25 m; nu a fost surprins nivelul de săpare al gropii, iar adâncimea acesteia s-a păstrat doar pe 0,16 m. În groapă s-au găsit numeroase oase umane incinerate și resturi de lemn carbonizate; aprox. în partea

centrală a gropii au fost găsite trei ulcioare romane dintre care unul fragmentar, și o țință de fier de la o sanda; această țință indică o similitudine cronologică cu M1.

Tot în SII/2005, la aprox. 11 m spre NE de M3, în profilul nordic, și la o adâncime de 1 m, a fost descoperit un alt mormânt, de astă dată de inhumație, numerotat de noi cu M2. Mai întâi a apărut o amforă romană⁸ ușor înclinată spre SE. Sub amforă, au fost găsite câteva fragmente de oase de la un foetus uman. Nici în acest caz nu a fost surprins conturul gropii.

În toată secțiunea au fost descoperite, în poziție secundară, fragmente ceramice de la sfârșitul epocii bronzului, de tip Gârla-Mare, dovadă că acest nivel a fost deranjat de complexele romane.

Ținând cont de faptul că în suprafața SI/2005 au fost surprinse două niveluri de locuire romane și de situația din SII/2005 unde gura vasului din cpl. 3 a apărut la o adâncime mai mare decât piesele din cpl. 1, M3 și M1, considerăm că și în SII/2005 sunt două niveluri de depunere romane.

Având în vedere situația că în SII/2005 au fost găsite arme romane, faptul că descoperirile funerare de aici se află la mică distanță de locuirea romană descoperită în SI/2005 (170 m), și pe marginea nordică a aceluiași grind de nisip, sunt indicii că în punctul *La Ruptură* s-a aflat o așezare cu caracter militar având în apropiere cimitirul aferent.

În ceea ce privește ceramica, aceasta este lucrată la roată, exceptând-o pe cea din epoca bronzului, în general dintr-o pastă de bună calitate. Dintre formele mai des întâlnite amintim oala, ulceua, castronul, strachina, amfora, și acestea au bune analogii în descoperirile de la Locusteni⁹, Groșșani¹⁰, ca să enumerăm pe cele mai apropiate geografic.

Deși cercetările arheologice se află oarecum la început, analizând descoperirile întâmplătoare din zonă, aprecierile făcute de Dumitru Tudor și Octavian Toropu și rezultatele investigațiilor noastre, afirmăm *ipoteză* că așezarea și castrul de la Desa au suferit în perioada lor de existență două distrugerii. Prima se datorează atacurilor carpilor și goților de la jumătatea sec. III p.Chr, moment confirmat și de descoperirile monetare din zonă, care se întrerup în vremea împăratului Filip Arabul (244-249). A doua distrugere a castrului și așezării a avut loc după o perioadă de acalmie din timpul împăraților Licinius (308-324) și Constantin cel Mare (306-337). Afirmarea este susținută de descoperirea întâmplătoare a câtorva monede și a fragmentului de cărămidă romană care păstrează, imprimată în pasta crudă, ștampila legiunii *XIII Gemina*. Din punct de vedere cronologic, ultimele monede descoperite întâmplător în zona de interes arheologic de la Desa datează din vremea împăratului Constans (335-337).

În aceste condiții, existența castrului și a așezării de la Desa în perioada romană târzie a fost strâns legată de cetatea romano-bizantină din puternicul centru economic, politic, cultural și militar de la *Ratiaria* (Arçar-Bulgaria), distrusă de huni în anul 442. După această dată, probabil, nici castrul de la Desa n-a mai supraviețuit, în eventualitatea că nu fusese distrus până atunci¹¹.

Această situație este confirmată și de istoricul bizantin Procopius, care ne informează că: „împărații romani de odinioară (sec. III-V), spre a împiedica trecerea barbarilor ce locuiau de partea cealaltă a Dunării, au împânzit cu cetăți întregul mal al fluviului, ridicând fortărețe și castele, nu numai în partea dreaptă, ci pe ici pe colo și de cealaltă parte. Aceste întărituri le-au făcut nu ca să fie de necucerit, dacă cineva le-

ar fi atacat, ci ca să nu lase malurile fluviului lipsite de apărători, barbarii din acele vremuri evitând asediul orașelor. Cele mai multe întărituri erau formate dintr-un singur turn și, desigur, puțini oameni le apărau dinăuntru; dar aceasta era de ajuns, pe atunci, ca să bage groaza în popoarele barbare, ca să se teamă de a ataca pe romani. Mai târziu, însă, Attila, năvălind cu o armată mare, a cuprins fără nici o greutate acele întărituri și neopunându-i-se nimeni, a pustiit o mare parte din teritoriul roman”.

Ne propunem, în continuare, să extindem cercetările în cele două situri arheologice, *Castravița* și *La Ruptură*, - atât cât se mai păstrează – deoarece ele sunt afectate, de la an la an, de surparea malului nisipos al Dunării și să stabilim raportul cronologic dintre acestea.

Note:

1. D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1968, p. 277; idem, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, p. 322.
2. O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii din Dacia Traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, pp. 22-23.
3. *Ibidem*, p. 18, nota 25.
4. La Planșa VI, mânerul pumnalului este desenat cu linie întreruptă deoarece acesta a fost descoperit sub celelalte piese din complexul arheologic.
5. Desenele au fost realizate de muzeograf-topograf Violeta Stănescu iar prelucrarea grafică a fost asigurată de către ing. Daniela Popescu, cărora le mulțumim.
6. La această spadă se mai păstra încă, la mâner, nitul de fixare.
7. Pe planul general, acest mormânt, este înregistrat cu sigla cpl. 2.
8. Întregirea vaselor a fost făcută de către restaurator Viorel Cojocaru, căruia îi mulțumim.
9. G. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980, Pl. II, mormânt 11/2; Pl. VII, mormânt 41/1; Pl. XIII, mormânt 88/1; Pl. XXV, mormânt 180/1, Pl. XVIII, mormânt 122/1.
10. G. Popilian, M. Nica, *Gropșani, Monografie arheologică*, București, 1998, Pl. 9/3,5; Pl. 11/3,5,6; Pl. 5/3.
11. O. Toropu, *op. cit.*, p. 34-35 și notele aferente.

72. Dolhești, com. Dolhești, jud. Iași

Punct: La Ulm

Cod sit: 96913.01

Autorizația de cercetare preventivă 325/2005

Colectiv: Vicu Merlan, Paul Salomeia (MM Huși)

Comuna Dolhești se află în partea de SE a județului Iași, la limita cu județul Vaslui, în cuveta depresionară a văii Crasna – Cetățuia Brădicești. Teritoriul comunei suprapune latura estică a Podișului Central Moldovenesc, însă promontoriul sitului arheologic face parte din aliniamentul platourilor inferioare ale Depresiunii Crasna - Bunești - Cetățuia.

Situl este situat pe interfluviul dintre pârâul Căprăria și Valea lui Crăciun, la NV de satul Dolhești, fiind plasat la o altitudine relativă de cca. 250 m.

Situl a fost descoperit prin cercetare de teren de Vicu Merlan, în 1994. Cu aceasta ocazie am descoperit o statueta

masculină fragmentară, un topor din menilit bine șlefuit, gratoare și lame din silex, fragmente ceramice de uz casnic și de ritual, chirpici etc. În același an am identificat și alte situri aflate în apropiere cam din aceeași epoca istorică: La Stație (NE - 1,5 km), La Chisc (SE - 2 km), Serbești - Pornituri (V - 1,5 km), iar în 2005 situl Bradicești - Dealul Curăturii (SV - 3 km).

Obiectivele campaniei din acest an au fost: descărcarea terenului de sarcină arheologică pe unde trece instalația de aducțiune a apei potabile din satul Dolhești și salvarea locuinței L1.

S-a realizat săparea integrală a secțiunii S1; surprinderea laturii vestice a locuinței L1 și au fost descoperite cel puțin trei complexe ceramice.

În sept. 2005, cu aportul generos al d-lui ing. dr. Petru Baci, care a finanțat săpăturile arheologice prin intermediul Fundației Dr.C. Baci, am efectuat un sondaj de salvare în punctul La Ulm. Am trasat, în porțiunea prevăzută a fi afectată de traversarea unei conducte de apă, o secțiune S1 cu L=15 m, l=2 m (30 m²) pe direcția NV-SE.

Nivelul arheologic cucutenian a fost surprins de la -0,60 m adâncime, în amonte și -0,80 m în aval, ceea ce demonstrează că în vechime situl avea o ușoară pantă în acest sector. A fost pus în evidență și un strat medieval între -0,30 -0,40 m, pentru sec. XVII-XVIII. Pe întreaga suprafață a secțiunii S1 am depistat fragmente ceramice, însă între c. 7-15 m a apărut cea mai mare aglomerație a acestora, putându-se reîntregi cca. trei vase mari de provizii. Între c. 4 și 5, pe latura estică, pe o suprafață de cca. 2 m² din S1, am decopertat o masa de chirpici ars care pune în evidență o locuință L1.

În c.1 au fost descoperite câteva piese din silex între care și un vârf de săgeată cu laturile bine retușate (L=2,5 cm, l=1,5 cm la baza). În c.7 s-a descoperit un fragment dintr-un obiect mic de cupru puternic oxidat, probabil de la o podoabă.

Ceramica este predominant de factură grosieră (vase de provizii), unele păstrând urme de angobă. S-au găsit și fragmente de ceramica fină destinată unor ceremonii rituale. În acest sens s-au găsit și două vâsulețe întregi ce poartă încă urme de pictură roșie. La baza nivelului cucutenian am descoperit numeroase fragmente ceramice pictate policrom, fiind încadrate, culturii Cucuteni A-B. Pictura se păstrează cel mai bine la acest nivel deoarece a fost mai puțin afectată de aciditatea solului. În ceea ce privește spiritualitatea comunității cucuteniene de la Dolhești, aceasta a fost surprinsă prin cele câteva piese: o statueta feminină fragmentată cu urme de pictură roșie; partea inferioară a bazinului și picioarele unei statuete; două fragmente de statuete, fragmente de vase de cult pictate cu motive în spirală etc.

Statueta masculină descoperită în 1994 poartă o eșarfă oblică la nivelul pieptului, ceea ce sugerează că acea divinitate reprezentată era un șaman sau o căpetenie de trib.

Din categoria armelor și uneltelor predomină cele din silex (gratoare, lame, vârfuri de săgeți și lance etc.), dar nu lipsesc nici cele din piatră (topoare din menilit și gresie silicifiată).

Abstract:

The archaeological site was discovered in 1994 during a field investigation. The site is placed at the confluence of two parallel rivers. A section was opened in which were discovered several items. There were uncovered three pottery fragments with a polychrome decoration. The rest of the

ceramic fragments found in the site were not painted. Fragmented idols were also discovered. In S1 section, the western wall of the house, strongly burnt, was discovered.

73. Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea

Punct: Palanca

Cod sit: 161197.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 240/2005

Colectiv: Gabriel Jugănaru - responsabil, Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea), Alexandra Clara Țârlea (FIB), Mirela Vernescu (M Brăila), Virgiliu Pencu-Marc (UO Constanța).

Situl de la Enisala - Palanca, com. Sarichioi, jud. Tulcea este situat la ieșirea nordică a localității pe partea dreaptă a drumului județean ce duce la Sarichioi. Ca repere importante în identificarea punctului putem menționa vecinătatea cetății medievale dar și digul ridicat pentru a separa lacul Babadag de lacul Razelm.

În prezent monumentul este amenințat de deschiderea de către săteni a mai multor puncte improvizate de extragere a lutului dar și de prăbușirea falezei dinspre lacul Razelm. În ultimii ani a fost înregistrată o distrugere pe o suprafață de peste 200 m².

Primele sondaje au fost efectuate de S. Morintz în 1969, cercetătorul identificând vestigiile atribuite culturilor Gumelnița, Foltești I, Coslogeni, Babadag dar și de epocă romană și medievală¹. Cercetările din 1979 efectuate de Gh. Mănucu-Adameșteanu și E. Lăzurescu au evidențiat existența unei așezări din faza a III-a a culturii Babadag și a unei necropole medievale databile în sec. XIV-XV². În 1986 punctul a fost investigat și de S. Baranschi, rezultatele cercetărilor din această campanie fiind în curs de publicare³.

Observând starea deplorabilă a sitului în anul 2002, colectivul șantierului Babadag a solicitat începând cu 2003 autorizații pentru cercetări de salvare în jurul unei suprafețe distruse de o lutărie.

Campania din anul 2005 a avut ca scop degajarea părții de V a lutăriei, fapt concretizat într-o suprafață (SIV) cu latura de N - 8 m; cea de V - 28 m și de S - 5,5 m. Latura de E este neregulată și reprezintă marginea lutăriei.

Stratigrafia sitului este redusă la existența unui strat de depuneri moderne (menajere) gros de 0,30 m sub care se află un strat de culoare cenușie gros de 0,30-0,50 m, de la baza căruia pornesc complexe, și care suprapune solul steril.

În această suprafață am identificat 12 gropi și cinci morminte de epocă medievală după cum urmează:

Gr.1 – era situată în partea nordică a secțiunii, avea formă circulară în plan cu diametrul de 2 m. În profil avea formă tronconică și mergea până la 1,75 m adâncime. În umplutura gropii am descoperit o cantitate relativ mare de ceramică medievală din sec. XIV-XV dar și un fragment de nasture sferic din bronz.

Gr.2 – a fost distrusă parțial de gr.1; diametrul E-V era de 2 m; în profil groapa avea pereții relativ drepecți cu adâncimea de 0,80 m. Și această groapă conținea ceramică de epocă medievală din sec. XIV-XV.

Gr.3 – era circulară în plan cu diametrul N-S de 1,20 m și se prezenta sub forma unei alveole adâncă de 0,20 m, în care au

fost descoperite puține fragmente ceramice atipice hallstattiene.

Gr.4 – circulară în profil cu diametrul N-S de 1 m, se prezenta în profil sub forma unei alveolări cu adâncimea de 0,50 m în care au fost descoperite puține fragmente hallstattiene atipice.

Gr.5 – circulară în profil cu diametrul N-S de 1,40 m, se prezenta sub forma unei alveolări cu adâncimea de 0,30 m în care au fost descoperite puține fragmente ceramice hallstattiene atipice.

Gr.6 – circulară în profil, cu diametrul N-S de 1,70 m. În profil avea o formă tronconică cu baza mică în jos (1,5 m). Groapa conținea puține fragmente ceramice de epocă medievală și oase de animale.

Gr.7 – a fost parțial distrusă de lutărie, laturile păstrate 3,5 x 6 m; avea o formă rectangulară orientată NV-SE; pereții erau drepecți până la adâncimea de 0,20 – 0,25 m.

Gr.8 – a fost surprinsă în profilul de V în c. 7. Forma în plan era probabil ovală cu diametrul NS de 1,5 m. În profil se observă că pereții erau drepecți iar adâncimea era de 0,70 m de la nivelul ei de săpare. Groapa conținea puține fragmente ceramice atipice de epocă medievală.

Gr.9 – era situată în vecinătatea sudică a gr. 8 și a fost cercetată parțial fiind și ea surprinsă în profilul vestic al secțiunii în c. 8. Era probabil ovală în plan, diametrul NS fiind de 1,25 m. Groapa avea pereții drepecți și o adâncime de 0,70 m de la nivelul ei de săpare. Pe fundul ei a fost descoperit un schelet de mistreț în conexiune anatomică (cercetat parțial).

Gr.10 – a fost surprinsă parțial în profilul de V și distrusă în parte de lutărie. În plan avea o formă neregulată, lungimea pe direcția N-S fiind de aprox. 6 m. Pereții erau drepecți și mergeau până la adâncimea de 0,40 m de la nivelul ei de săpare. În pământul de umplutură am descoperit puține fragmente ceramice medievale atipice. Complexul a fost perforat de gropile mormintelor 2 și 4.

Gr.11 – a fost surprinsă parțial în profilul de V și a fost distrusă parțial de gr. 10. În profil pereții erau drepecți iar adâncimea era de 0,25 m. Complexul nu conținea vestigiile arheologice.

Gr.12 – a fost surprinsă în profilul de V al secțiunii. Avea probabil o formă ovală în plan cu diametrul N-S de 2,75 m. În profil pereții erau drepecți iar adâncimea era de 0,45 m de la nivelul ei de săpare.

M1 – groapa mormântului a fost parțial distrusă de gr. 8. Aceasta era ovală în plan cu lungimea păstrată de 1,5 m și lățimea de 0,70 m. În profil pereții erau drepecți iar adâncimea păstrată era de 0,15 m. Defunctul era depus în poziție decubit dorsal orientat SSV-NNE. Starea sa de conservare este precară, nu se păstrează craniul (distrus o dată cu săparea gropii 8), antebrațele și labele picioarelor; cutia toracică și bazinul sunt și ele păstrate parțial. În zona toracelui au fost descoperiți doi nasturi sferici din bronz, de mici dimensiuni.

M2 – a perforat groapa 10. Nu s-a putut observa cu precizie forma gropii, complexul fiind parțial distrus de lutărie. Inițial au fost descoperite două femure masive însoțite de o pereche de tibii rupte, sub care s-a descoperit, fără a observa vreo legătură, un schelet de copil deranjat puternic. Aceasta a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat SV-NE. Se păstrează doar o parte din torace, coloana vertebrală – parțial (sectorul lombar), o parte din bazin și osul sacru.

M3 – nu s-a putut observa groapa. Mormântul a fost distrus parțial de lutărie. Defunctul era depus în poziție decubit dorsal, orientat SV-NE, cu brațul stâng pe bazin. Brațul drept, o parte din torace și craniu lipsesc. În dreptul umărului stâng se afla partea inferioară a unui vas smălțuit.

M4 – se afla în vecinătatea sudică a M 2. A perforat gr.10, dar nu s-a putut observa cu exactitate forma sa în plan, fiind parțial distrus de lutărie. Defunctul (copil) era depus în poziție decubit dorsal, orientat probabil E-V. Starea de conservare era destul de precară, se păstrează o parte din torace și coloană și parțial bazinul. Craniul era reprezentat de câteva fragmente printre care s-a descoperit o pereche de cercei din bronz cu verigă și clopoței (în prezent se restaurează).

În campania 2005 a fost surprinsă limita de V a așezării hallstattiene dovedită de puținele descoperiri atribuite acestei epoci. Foarte importante sunt însă descoperirile de epocă medievală, aflate încă în cursul procesului de restaurare care pot da noi indicii referitoare la datarea și natura vestigiilor acestei epoci.

În cursul campaniei 2005 au fost efectuate ridicări topografice ale sitului în scopul unei continuări sistematice a cercetărilor. Trebuie să menționăm că în ciuda eforturilor noastre de a proteja perimetrul de intervenții antropice, acesta este supus în continuare degradării. De aceea ne-am propus continuarea cercetării asupra așezării culturii Babadag, una din puținele atribuite fazei a III-a de evoluție a acestei culturi, dar și asupra necropolei medievale a cărei valoare a fost deseori invocată de specialiștii acestei epoci.

Note:

1. S. Morintz, N. Anghelescu, SCIV 21, 1970, 3, p. 403.
2. E. Lăzurcă, Gh. Mănucu-Adameșteanu, Materiale, 1980, p. 146-156.
3. Mulțumim pentru informație doamnei dr. Oana Damian.

74. Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea

Punct: Peștera

Cod sit: 161197.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 10/2005

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, George Nuțu, Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea)

Săpătura, nefinalizată încă, s-a desfășurat în lunile februarie–martie 2005 și a avut caracter de salvare. Zona cercetată – un mic promontoriu din lut, cu pantă accentuată S–N și terminată abrupt spre lacul Babadag – se află la cca. 70–100 m E de fortificația romană târzie din punctul Peștera.

Fortificația amintită este situată pe un promontoriu stâncos care intră în lacul Babadag. La S și la E aceasta este întărită cu șanț care, mai ales în partea estică, se observă și astăzi foarte bine, iar la N și la V suprapune direct marginile abrupte ale platoului, făcând inutilă dublarea sistemului de apărare cu șanț.

Primele mențiuni ale fortificației din punctul Peștera au fost făcute la sfârșitul sec. XIX de către P. Polonic. Cele două călătorii ale acestuia (în noiembrie 1897 și aprilie 1898) au prilejuit importante observații asupra sitului, completate de o hartă în care era localizat acesta, precum și mica fortificație romano-bizantină din punctul Palanca – situat la o distanță de cca. 1,5 km și de câte un plan pentru fiecare. Polonic observase, în interiorul cetății, „construcții din zid”, iar incinta, după spusele locuitorilor care săpau după piatră, avea 1–1,5 m lățime. Ulterior, până la studiul lui Al. S. Ștefan din anul 1977¹ informațiile despre cetățile de la Enisala s-au limitat la o serie de semnalări.

Săpătura, efectuată prin trei secțiuni (două perpendiculare pe panta platoului și una paralelă cu acesta), a dus la identificarea unui singur strat de cultură de perioadă romano-bizantină² și a patru morminte de inhumație din aceeași perioadă (unul de adult și trei de copii), trei dintre acestea fiind amenajate cu *tegulae*. Toate mormintele au fost descoperite în partea inferioară a terasei.

Note:

1. *Cetățile romane de la Enisala. Studiu aerofotografic*, RMM – MIA 12, 2.
2. datat cu ceramică fragmentară – amfore LR 1, LR 2, Kuzmanov XV, Kuzmanov XVI, Opaț B V, farfurii Hayes 3, veselă de bucătărie și de băut de factură locală și un thuribulum complet.

75. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: La Gâța

Cod sit: 33701.05

Autorizația de cercetare sistematică nr. 22/2005

Colectiv: Dan Lucian Vaida (MG Năsăud)

În perioada 24 iulie–5 august 2005 a continuat investigarea sistematică a necropolei celtice de la Fântânele punctul „La Gâța”, cercetări începute în anul 1999. Au fost trasate șase secțiuni paralele (S₃₂–S₃₇), orientate SE–NV, cu o lățime de 1,5 m și cu lungimi cuprinse între 30 și 45 m, lățimea marilor fiind de 0,5 m. Cu acest prilej au fost dezvelite și analizate încă patru morminte de incinerare și unul de inhumație (M₁₆–M₂₀).

M₁₆ – mormânt de incinerare. Conturul gropii nu a fost stabilit cu exactitate. Resturile calcinate ale scheletului uman au fost depuse în partea de V a gropii. Adâncimea de depunere 0,60 m. Inventar: trei vase mari lucrate la roată, un vas lucrat cu mâna, un buton ornamental din fier, o fibulă din fier, oase de animal (ofrandă alimentară).

M₁₇ – mormânt de incinerare. Resturile umane și inventarul metalic (o fibulă din bronz și o fibulă din fier), au fost împrăștiate într-o groapă rotundă cu diametrul de 0,50 m. Adâncimea de depunere 0,45 m. Pe fundul gropii dar și în pământul de umplutură s-au găsit numeroase bucăți de cărbune.

M₁₈ – mormânt de inhumație cu scheletul orientat SE(capul)-NV. Adâncimea de depunere 0,80 m. Inventar: trei brățări din bronz, două fibule din bronz, o fibulă din fier, trei pandantive din fier, o verigă din fier, o mărgea tubulară din sticlă cu „mască antropomorfă”, o mărgea din lut, mici fragmente dintr-un lăntșor de fier, oase de animal (ofrandă alimentară).

M₁₉ – mormânt de incinerare. Groapă funerară de formă rectangulară (1,50 x 1,50 m). Adâncimea de depunere 1,25 m. Rămășițele oaselor umane au fost împrăștiate în cuprinsul gropii. Inventar: două vase mari lucrate la roată, două vase mari lucrate cu mâna, o ceașcă cu toarta supraînălțată lucrată cu mâna, o lamă de cuțit, oase de animal (ofrandă alimentară). Inventarul menționat a fost suprapus, la adâncimea de 0,95 m de la suprafața solului, de alte două vase lucrate la roată, recuperate fragmentar, și un trunchi de copac carbonizat.

M₂₀ – mormânt de incinerare. Groapă funerară de formă rectangulară (1,40 x 1,25 m). Adâncimea de depunere 0,78 m.

Fragmentele de oase umane calcinate au fost depuse în partea de V a gropii. Inventar: două vase mari și două castroane lucrute la roată, două fibule din bronz, un cuțit mare din fier, trei zăbale din fier, trei verigi din fier, fragmente din două obiecte de bronz, oase de animal (ofrandă alimentară).

Complexele identificate în 2005, ca de altfel și majoritatea celor dezvelite în campaniile precedente, se datează la sfârșitul La Tène-ului timpuriu, respectiv în subfaza La Tène-ului B₂. Dat fiind faptul că cercetările se desfășoară pe o coamă de deal foarte întinsă, nu poate fi estimată încă mărimea necropolei, dar foarte probabil și în acest punct înmormântările au continuat în timp până la sfârșitul subfazei La Tène C₁, când încetează și celelalte cimitire celtice din Transilvania.

Materialul arheologic recoltat a intrat în patrimoniul MG Năsăud, multe dintre obiectele recuperate necesitând operațiuni de restaurare.

Bibliografie:

D. L. Vaida, *Cimitirul celtic de la Fântânele (punctul „La Gâța”) - informare privind cercetările arheologice*, Arhiva Someșană 2, 2003, p. 11-18.

Idem, *Cimitirele celtice din nord-estul Transilvaniei. Rit și ritual funerar*, Arhiva Someșană 3, 2004, p. 375-392.

Idem, *Fibule descoperite în cimitirele celtice din nord-estul Transilvaniei (sec. IV-II î.Chr.)*, Arhiva Someșană 4, 2005, p. 9-21.

Idem, *Zăbale celtice în descoperirile din nord-estul Transilvaniei (sec. IV-II î.Chr.)*, în *Fontes Historie. Studia in honorem Demetrii Protase*, 2005, p. 221-229.

Abstract:

The Celtic cemetery from Fântânele (Bistrița-Năsăud county), „La Gâța” point, at about 1.5 km North-East from the village. Our research has started in 1999. During the archaeological excavation made in summer of 2005 we discovered five cremation and inhumation graves. Among the many finds worth to be mentioned: handmade and wheel made pottery, jewellery and clothes accessories, horse bits etc. The typological analysis of the graves inventories reveals that these could be considered from chronological point of view in the Early Latène (LTB₂).

76. Fetești, com Adâncata, jud. Suceava

Punct: La Schit

Cod sit: 146842.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 141/2005

Colectiv: Dumitru D. Boghian – responsabil; Sorin Ignătescu (UȘtCM Suceava), Ion Mareș, Bogdan-Petru Niculică (CMB Suceava)

După cum se știe deja, situl arheologic Fetești – *La Schit*, amplasat pe platoul structural din nord-estul satului Fetești, unde a funcționat, la sfârșitul sec. XVIII și la începutul celui următor, o mică așezare monahală¹, este situat, pe dreapta pârâului Grigorești, afluent al Siretului, pe teritoriul satului Grigorești, com. Siminicea. Cea mai importantă parte a sitului se află în curtea bisericii Sf. Nicolae, care funcționează ca biserică a satului Fetești, restul așezării fiind acoperit de pădurea înconjurătoare și de o livadă de nuci. Menționăm, așa

cum am făcut și în rapoartele precedente, că situl nu se mai păstrează decât într-o proporție de 30%, restul acestuia fiind distrus de alunecările de teren (actualmente stabilizate prin plantarea unei păduri tinere de foioase), de construcțiile moderne și contemporane și de înmormântările din cimitirul aferent bisericii satului Fetești. În aceste condiții, cercetările arheologice au și un vădit caracter de salvare, deși acestea sunt întreprinse sistematic.

Cele șase campanii de cercetări arheologice (2000-2005) au condus la identificarea mai multor niveluri de locuire (Cucuteni A3, aspectul local Hăbășești, Cucuteni B1 și B2, Horodiștea – Erbiceni II, Latène timpuriu, medievale târzii, moderne și contemporane, fapt care a sporit rolul acestuia, deoarece a funcționat ca șantier arheologic – școală, pentru studenții de la Facultatea de Istorie și Geografie a UȘtCM Suceava.

În campania din 2005 (4 iulie–11 august, 15 și 24 octombrie), ne-am propus, și în parte am reușit, să încheiem cercetarea complexelor din SI – II și cas. A3 și G1-3, și am continuat investigarea SVI și a rândului de cas. G4-8. Pentru o mai bună înțelegere a modului de construcție a L3/2003 și a raporturilor acesteia cu șanțul interior de împrejmuire a așezării, am început exploatarea SVIII, cu o lungime de 6 m și o lățime de 2 m, trasată la S de SVI, completând, astfel, imaginea succesiunii locuirii și complexelor arheologice din sit, care se dovedește a fi unul dintre cele mai interesante din Podișul Sucevei.

Deși am depus toate eforturile, din cauza ploilor, nu am putut încheia cercetarea, așa cum arătam, decât în secțiunile I și II și în cas. A3 și G1-3, acolo unde fusese identificată, în anii anteriori, locuința parțial adâncită Cucuteni A3 (L7/B7), restul rămânând de investigat în campania din 2006. Materialele arheologice rezultate din săpături se află depuse, împreună cu documentația de șantier, la Laboratorul de Arheologie al Facultății de Istorie și Geografie din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, unde se efectuează și procesarea sa științifică și didactică.

Complexele Cucuteni A3

Începem prezentarea rezultatelor investigațiilor din campania 2005 cu descrierea locuinței parțial adâncite L7 (B7)², descoperită în cas. A1-3 și G1-3, partea superioară a vestigiilor sale aflându-se la –0,60 –0,70 m iar partea inferioară la –0,80/0,90 –1,20 m. Această construcție se afla imediat sub locuința nr. 6/2004, fiind deranjată de locuirea Cucuteni B, mai ales de gropile 49 și 50, săpate aprox. în partea centrală a acesteia.

Inițial, în cas. A1-2, vestigiile locuinței se prezentau ca o masă de lipituri de perete sparte, fără o coerență anume, care păreau aruncate neuniform într-o groapă (cu peretele sudic inițial mai puțin înclinat apoi mai abrupt, cu o diferență față de nivelul de călcare Cucuteni (–0,75 m), cuprinsă între –0,35 m, la V, până la –0,45 m, la E. În stratul steril de lângă lipituri, identificasem, încă din 2002, două gropi, cu diametrul de aprox. 0,20 m, despre care credem acum că provin de la parii care susțineau pereții și acoperișul locuinței, care s-au prăbușit spre interior). De aceea, ne-am străduit ca observațiile realizate în cas. G 1-2 să fie cât mai precise, pentru a elucida destinațiile construcției respective, cu atât mai mult cu cât era prezentă și ceramica pictată, ceramică incizată, canelată și imprimată, uneori cu pictură roșie probabil aplicată după ardere, dar și ceramica grosieră.

Studierea vestigiilor acestei locuințe din cas. G1-2 ne-a permis să vedem că partea inferioară a locuinței se prezenta

ca o alveolare oarecum rectangulară cu colțurile rotunjite cu dimensiunile 5,20 m lungime și 3,10 m lățime relativă (deoarece peretele de NNV se pierde în profilul nordic al cas. G1-2) și o adâncime maximă de -0,40 m, în jurul căreia au fost găsite și niște gropi de pari.

Credem că peretele estic al L7/2003 se afla pe limita dintre c. 2/3, 5/6 și 8/9 din cas. G1, pe marginea estică a marii alveolări. Este posibil ca peretele vestic să fi fost pe linia carourilor 1, 4, 7 ale cas. G 2, fără ca să prezinte elemente vizibile de elevație, poate și din cauza nivelărilor Cucuteni B. Locuința nr. 7 era, foarte probabil, compartimentată, cu două încăperi, una de SV, cu platformă propriu-zisă și cu instalațiile interioare aferente, și una de NE, fără sau doar cu porțiuni de platformă și cu anumite complexe gospodărești, separate de un perete intermediar. Acesta se afla, probabil, pe linia dintre cas. G1 (c. 1, 4, 7) și G 2 (c. 3, 6, 9), unde s-a descoperit și o cantitate importantă de ceramică, provenind de la vase dispuse pe lângă acesta, pe podea.

În ceea ce privește etapele de construcție și funcționare a L7, este posibil ca locuitorii fazei Cucuteni A3 de aici să fi realizat o alveolare mare, care credem că a fost săpată intenționat, cu adâncimea de -0,40 m față de orizontul lutului galben, pentru a extrage/împrumuta argila necesară pentru ceramică și construcția locuințelor. După o scurtă utilizare a spațiului respectiv din cas. A1-2 și G1-2 pentru diferite activități gospodărești (a se vedea râșnițele și frecătoarele, ceramica pictată și cu adâncituri de sub lipituri), cel puțin în jumătatea sud-vestică a locuinței s-a realizat o porțiune de platformă, care se păstrează fragmentar din cauza deranjamentelor ulterioare. Locuitorii Cucuteni B, după ce au săpat gropile 49 și 50, pentru împrumut de argilă, le-au umplut, într-o etapă de nivelare/amenajare a podelei L6/2004 (Cucuteni B), cu lipiturile L7 (Cucuteni A). În partea de E a L7, lutuilele de perete și, posibil, de platformă erau friabile, ca urmare a unei arderi slabe, în timp ce în partea de V, în cas. G2, lutuilele de perete/platformă sunt destul de masive și bine arse.

La demontarea porțiunilor de platformă din partea de SV a locuinței (camera de SV), aflate între gropile nr. 49 și 50 (Cucuteni B) și la V de ultimul complex, am observat că, cel puțin pentru această încăpere, podeaua a fost realizată pe crengi, lodbe și dulapi despicați cu ajutorul icurilor, porțiunile masive de lutuiei păstrând urmele desprinderilor cu nervurile lemnului. În această cameră, lodbele erau dispuse pe direcția NV-SE, perpendicular pe axul lung al acesteia, situat pe direcția NE-SV. Este interesant de remarcat că anumite lespezi mari de gresie nisipoasă, ușor roșiatică, par a fi aliniate potrivit unor „șiruri” paralele, care urmează aceeași direcție transversală pe axul lung, putând fi posibile suporturi, utilizate pentru sprijinirea lodbelor, pentru a evita „jocul” acestora la construirea platformei.

În ceea ce privește pereții, aceștia se prezentau sub forma unor porțiuni de lutuiei mai mari, dispuse, de multe ori pe cant, de-a lungul marginilor alveolării inițiale, care făceau parte dintr-o elevație realizate cu împletitură de nuiele și stâlpi, urmele gropilor acestora din urmă identificându-se mai ales pe laturile de S și E. În cazul peretelui intermediar, pe lipiturile se observă amprente de nuiele, unele robuste, cu diametre de 2-3 cm. În cas. G1, c. 9, a fost descoperit un fragment de „mulură” (decor plastic) a peretelui estic, cu motive incizate, care se aseamănă întrucâtva cu cele descoperite la Berești – *Băzanu*³.

Menționăm că locuințe cucuteniene adâncite și parțial adâncite se cunosc atât în situl Berești – *Dealul Bulgarului*³, în stațiunea de la Ruginoasa – *Colina (Dealul) Drăghici*⁴, precum și în așezările aspectului Drăgușeni-Jura⁵, punând, din ce în ce mai evident, problema existenței mai multor tradiții constructive în arealul civilizației Cucuteni, în funcție de o multitudine de factori obiectivi și subiectivi.

Ca amenajări și instalații interioare, în colțul de NV al L7, se observă pe platformă, urmele unor lipituri de vatră, „mozaicale”, cu o grosime de 3-4 cm, atent făcute, care, deși răvășite, tot mai păstrează o anumită coerență, pe care le-am desemnat ca vatra nr. 15, fără a se putea preciza forma acesteia (mai ales din cauza deranjamentelor ulterioare). De asemenea, cuptorul nr. 9 a fost descoperit în c. 3 al cas. A2 și c. 8 și 9 ale cas. G2, într-un spațiu special rezervat din platforma camerei. Se păstrează numai partea sa inferioară, care are o formă de potcoavă (cu dimensiunile 0,80 x 0,90 m), care avea, în interior, o lutuială subțire de 1-2 cm, arsă ușor roșiatic, care se găsea sub un strat subțire de cărbuni mărunțiți (care ar putea fi vatră?). Se pare că acest cuptor era adosat peretelui intermediar dintre cele două camere ale locuinței, fără să putem preciza unde se afla gura sa. La bază, se cunosc lutuiei cu partea inferioară lățită, de aprox. 5-6 cm, iar cele din elevație erau de 2-3 cm grosime, cu o ușoară înclinare spre interior⁶.

În ceea ce privește instalațiile exterioare ale L7, menționăm cuptorul nr.10, construit, indubitabil, în faza Cucuteni A3 pe acest nivel de călcare, imediat la N de locuința amintită. Acesta se afla, probabil, într-o anexă a acestei case sau a alteia și păstra doar o porțiune din peretele de S (cu grosimea de 5-6 cm, suprafețele roșietice și „miezul” negru), restul fiind distrus de o înmormântare modernă. Amplasamentul său a fost refolosit ca spațiu pentru aruncarea unor deșeuri menajere (lutuiei, râșnițe sparte, puțină ceramică). Ca materiale ceramice, descoperite printre lipituri și sub acestea, trebuie remarcate fragmentele pictate tricrom și cele decorate fie numai cu motive spiralice incizate fie în asociere (incizie și pictură tricromă), atât de caracteristice așa-zisului aspect Hăbășești.

Complexele Cucuteni B

În ceea ce privește complexele Cucuteni B, ne vom referi, în prezentul raport, la vestigiile locuințelor nr.3, 5-6 și 8 (aflate încă în curs de investigare) și gropile 49-50, șanțurile de fundație nr.2 capătul nord-vestic, nr.3, perpendicular pe nr.2, și nr.4, și șanțul VSV de fundație al L 5.

Locuința nr.3/2003 (L3/2003), identificată în c. 8-15 a-b ale SVI, cas. G 6-8 (sau c. 9 a, 10 a-b, 11-15 a-c ale S VII) și în c. 10-15 a-b ale S VIII, se prezenta sub forma a două niveluri de lipituri, cu o grosime totală de 0,30 m. Nivelul superior aparținea tavanului și pereților arși și prăbușiți, iar nivelul inferior reprezenta platforma și instalațiile aferente, între acestea infiltrându-se, în decursul timpului, un pământ cafeniu-negricios. La demontarea nivelului lipiturilor de perete am observat că acestea au fost aplicate pe o substrucție de nuiele împletite, cu grosimi variabile, de la 1 la 3-4 cm. Nivelul lipiturilor de perete al L3 era deranjat de un șanț de fundație al locuinței horodiștene de deasupra și de gropile de pari ale acesteia.

În cas. G7, c. 3 au fost demontate mai multe niveluri de lipituri de tavan/perete, cu grosimi variabile, între 1 și 3 cm, care erau căzute peste instalațiile interioare. De asemenea, au fost demontate (încă din 2003) lutuilele de tavan și pereți din dreptul C5 și V11/2003, unele fiind masive, cu amprente

de crengi groase, leături și scânduri despicate/dulapi, putând fi confundate cu ușurință cu resturile de platformă sau cu platforma unui etaj superior.

După îndepărtarea acestora, au fost identificate elementele unor pereți exteriori (de VNV) și interiori, păstrați în mod inegal, și au putut fi investigate instalațiile gospodărești casnice, între care, foarte importante, au fost cuptorul nr. 5/2003 (c. 10-11 a-b, S VI), vatra cu gardină nr. 11 (c. 10 a, S VI) și vatra din camera de NNE (nr. 16/2005). În conformitate cu dispunerea peretelui longitudinal de VNV și a laturii de ESE a platformei, această locuință a fost cvasi-dreptunghiulară, cu dimensiunile aproximative de 5,40 x 4,30 m, fiind paralelă cu porțiunea șanțului de apărare în apropierea căreia a fost construită. Din punct de vedere planimetric, L3/2003 pare să fi avut două camere (una de SSV și una de NNE). Din păcate, în actualul stadiu al cercetărilor, nu putem preciza care au fost raporturile acestei construcții cu L8/2005, dacă formează o singură casă, cu două părți distincte și o mică curte interioară, sau dacă este vorba de două amenajări distincte cu un spațiu (uliță) între ele.

Podeaua camerei de NNE era mai sus cu aprox. 15-20 cm decât cea a încăperii de SSV. În stadiul actual al cercetărilor, pare că în încăperea de NNE a funcționat o mare vatră/cuptor, având în vedere că în anumite porțiuni platforma prezintă aspectul unei vetre evolute, cu fragmente ceramice în compoziție, cu marginile atent finisate, iar pe latura de ESE a acesteia au fost identificate două amenajări sub formă de guri de cuptor.

În ceea ce privește peretele de VNV, arătăm că s-a păstrat discontinuu, pe o lungime de aprox. 3,80 m, capătul său sudic pierzându-se în profilul sudic al SVI. Acesta era oarecum liniar, în dreptul V11/2003, pentru ca, la 9,30 m S de aceasta, peretele să prezinte o curbă, cu arcul în exterior, prin care a fost deplasat cu cca. 0,30 m spre ESE, care a îngustat camera de SSV. Acesta curbă a peretelui camerei de SSV crea, împreună cu gardina vetrei 11 un colț în care se afla o rășniță de mână. La demontarea luteiilor, căzute din segmentul drept al peretelui de VNV al camerei de SSV, am observat că acesta avea, la bază, o plintă de cca. 0,20 m lățime și aprox. 0,10 m înălțime.

Acest perete, ca și lipiturile peretelui median (dintre camera de NNE și SSV), căzute alături, la bază, prezentau o colorație diferită, ca urmare a unei arderi la temperaturi diverse. Astfel, am observat că în jurul vetrei 11 și plintei peretelui de VSV, ca urmare a prăbușirii luteiilor de perete, acestea au ars la temperatură joasă, culoarea lor gălbuie nediferențindu-se foarte mult de cele nearse. Restul porțiunii de perete păstrate prezintă nuanțe brune-cărămizii, ca urmare a unui contact mai intens cu focul.

Vatra 11/2003 a fost realizată în colțul de NV al camerei de SV al L3/2003, fiind în curs de cercetare, astfel încât nu putem furniza prea multe detalii în ceea ce privește modul său de construcție. Menționăm că a avut o „gărdină rectangulară”, cu latura de 0,90 m și cu înălțimea de 0,20 m. În jurul acesteia se găseau două pietre de rășniță, calcinate (una spre S și alta spre E), o statueta de bovidu și vase de provizii (spre E). Cea mai mare parte a vetrei propriu-zise, cu excepția gardinei, a fost distrusă de o groapă de par, post-cucuteniană. La un moment dat, se pare că vatra nr.11 a fost utilizată pentru construirea C5/2003, din care s-a păstrat o porțiune din grătarul de lut perforat și lipiturile de boltă, aplicate pe „gărdină”, cu amprente de leături și scânduri, negre la partea dinspre interior.

În SVIII, la E de m. 10 nivelul materialelor Cucuteni B se înclină către șanțul interior de apărare, aflându-se la -0,80/-0,90 m. De altfel, numeroase materiale ceramice (descoperite în S VI, c. 15-16 a-b, și în cas. G8), legate de funcționarea acestei construcții, sunt răspândite la răsărit de aceasta.

După demontarea jumătății nordice a vetrei nr. 9 (construită în același mod cum am constatat în campania precedentă), au putut fi investigate vestigiile L5/2004. Astfel, am procedat la demontarea lipiturilor de perete/tavan/platformă aflate la răsărit de porțiunea de perete păstrată parțial în elevație *in situ*, unele căzute orizontal, altele oblice și altele pe cant, lângă acesta. De aceea, deși cele 8-9 niveluri de luteieli făcute (cu grosimi variabile între 0,8 și 3 cm) ar putea fi legate de refacerile succesive ale porțiunii de platformă păstrate, considerăm, cu prudența de rigoare, că, cele mai multe, reprezintă căzături în urma „ruinării” spre interior a tavanului și a pereților arși în urma incendiului accidental.

Sub nivelul podelei locuinței (fără platformă) L6/2004, a fost identificat fundul gropii pentru realizarea silozului circular (la -0,65/-0,70 m de la nivelul actual de călcare), care prezenta două niveluri de luteială slab arsă (cu grosimea de 1,8-2 cm), la negru-cenușiu, în exterior, și brun-cărămiziu, la interior, ceea ce pare să dovedească o luitură și o ardere intenționată a gropilor pentru provizii-cereale, pentru îndepărtarea dăunătorilor și a umezelii.

De asemenea, au fost completate observațiile făcute în campania din 2004. Inițial, pe suprafața viitoarei L6/2004, au fost săpate, într-o primă etapă de locuire Cucuteni B de aici, gropile 49 și 50, pentru extragerea/împrumutul argilei pentru ceramică și construcții. Aceste gropi au străpuns și deranjat locuința 7/2003 (Cucuteni A3). După umplerea acestora cu diferite materiale (luteieli arse ale L7, argilă amestecată cu paie și pleavă, reprezentând deșeurile de la construirea unor locuințe Cucuteni B, ceramică - un vas mare de factură comună, puține piese litice etc.) și nivelarea suprafețelor, într-o altă etapă de locuire, au fost realizate: podeaua și instalațiile L6/2004, între care caseta și „silozul” de cereale aveau un rol important.

Locuința de suprafață L8/2005 avea, probabil, o formă dreptunghiulară, potrivit porțiunilor de perete păstrate, axul lung pe direcția NNE-SSV, lungimea pe care a fost surprinsă fiind de 5 m. Aceasta locuință (cu dimensiunile de 5 x 2,80 m), distrusă în partea vestică de B5/2003, avea cel puțin două încăperi: una de SSV, în care se afla C7/2005 împreună cu complexul gospodăresc aferent, și una de NNE, în care se găsea C8/2005, despărțite de o „tindă”, un spațiu de trecere. L8 era aproape paralelă cu L3/2003 la o distanță care variază între 1,40 m și 2,20 m.

Cuptorul nr.7/2005, pentru prepararea hranei („de pâine”), a fost descoperit în cas. G5 (c.6 și 9), în camera de SSV a locuinței, era asemănător ca dimensiuni și mod de construcție cu cuptorul nr.4 din L1/2000. Acesta era rectangular, cu colțurile rotunjite și deși se păstrează fragmentar (doar în proporție de 60%, din cauza distrugerii părții de V la săparea B5/2003 și a unor gropi post-cucuteniene), se pare că gura cuptorului se afla spre SV, unde vatra acestuia excedea pereții, formând un mic podium, mai înalt cu aprox. 5 cm decât platforma propriu-zisă a locuinței, dimensiunile sale fiind de 0,95 x 1,15 m, pe direcțiile NE-SV/NV-SE.

Pereții cuptorului, foarte friabili, din cauza slabei și inegalei arderi (se pare că a funcționat doar un scurt timp și a

fost puțin afectat de incendiul care a distrus locuința), erau realizați din argilă cu pleavă în compoziție, cu nuanțe diferite de la brun-cărmăzui la negru-cenușiu. La bază, pereții cuptorului aveau o grosime de cca. 20 cm, în vreme ce în elevație aceștia ajungeau doar la 10-12 cm, pe suprafețele exterioare cunoscându-se urmele fățuielilor realizate cu degetele. În spatele cuptorului, spre NNE, se afla un perete median din L8 (cel care dă în tindă), între acestea găsim un spațiu gol cu lățimea de 0,25 cm. În jurul acestuia se găseau o serie de piese care compuneau un complex domestic, la 32 cm spre SV de cuptor se afla o rășniță fragmentară, din gresie sarmațiană, iar la 21 cm spre SE de cuptor, îngropat în platformă, se găsea un pahar Cucuteni B, care avea la interior: un topor de piatră, un vas miniatural, un fragment de vas miniatural, o piatră lustruită și un os (poate din zona craniului unui animal), care, nu știm în ce măsură, poate fi legat de vestigiile unui eventual rit de fundație sau complex de cult casnic (?).

În c. 7-8 a-b al SVII (cas G6, c. 2-3 și 5-6), în camera de NNE a L8/2005, a fost descoperit un cuptor gospodăresc nr. 82005 (pentru ceramică?), aflat tot în curs de cercetare, a cărui construcție a fost reutilizată pentru aruncarea diferitelor resturi gospodărești. Se pare că, la un moment dat, un incendiu pare să fi pornit din această zonă, deoarece se găsesc foarte multe lipituri, probabil pictate/văruiite cu alb, fragmente ceramice vitrificate și fragmente osteologice calcinate, inclusiv o porțiune importantă din perete aflat la SSV de C82005 sau din tavanul locuinței. Cuptorul nr.82005 avea o formă ovală, o parte a sa pierzându-se în profilul nordic al casei G6 (dimensiunile din suprafața săpată sunt de 1,20 x 1,40 m). Lutuielile pereților acestuia, păstrate până la 20 cm în elevație, erau realizate dintr-un amestec destul de omogen, cu mai mult nisip și mai puține materiale vegetale, și bine arse, la roșu-cărmăzui, grosimea lor fiind de 10-12 cm. Vatra cuptorului se păstrează destul de bine, o porțiune a acesteia, din partea de SSV, fiind penetrată de o groapă post-cucuteniană.

La NV de acest cuptor, către profilul nordic al G5, a fost identificată o aglomerare de opt gresii sarmațiene, nisipoase, aflate direct pe podeaua camerei de NNE, arse și degradate (sub forma unui nisip albicios) în urma incendiului prin care a trecut locuința, acoperite cu lipituri de perete și tavan, și o săpăligă din os. În stadiul actual al cercetărilor, nu putem preciza care a fost destinația/funcționalitatea acestora (pietre de rășniță în curs de pregătire, instalație de încălzit cu roci încinse?).

Tinda (spațiul dintre cele două camere ale L8) avea o lățime de 1/1,10 m, podeaua acesteia găsindu-se cu cca. 10 cm mai jos decât platformele camerelor laterale. Pereții intermediari, realizați din argilă cu paie în compoziție aplicată pe o substrucție lemnoasă ușoară, aveau o grosime de 10-12 cm, cel dinspre camera de SSV păstrându-se în elevație, până la 20 cm înălțime, și prezintă dovezi ale desprinderii/„cojirii” lutuielilor de pe scheletul lemnos, în timpul incendiului. Spre ESE, s-a păstrat o porțiune din peretele exterior al camerei de NNV, realizat tot pe substrucție lemnoasă și „uns” cu argilă amestecată cu materiale vegetale mărunțite.

O mențiune aparte merită șanțurile de fundație ale locuințelor Cucuteni B: L1 și L5. Astfel, în c.1 a-b ale SI, la 1,50 m spre NE de șanțul de fundație al L1, la baza peretelui vestic al L5, a fost identificat șanțul de fundație al acestuia (șanțul de fundație nr.4), care avea o lățime de 0,30 m și o

adâncime de -0,30 m de la nivelul de călcare Cucuteni B și -0,95 m de la nivelul actual de călcare. De asemenea, în c.1 a-b ale SII, a fost identificat segmentul de NV al șanțului de fundație nr.2 (al L1), lung de numai 0,90 m, care completează observațiile din 2004.

Mai greu de interpretat, din cauză că cercetările nu sunt încheiate, este un șanț de 1,70 m lungime (șanțul de fundație nr.3), situat perpendicular între cele două șanțuri amintite, căruia trebuie să-i fi corespuns o altă structură constructivă Cucuteni B, cu sau fără legătură cu L1.

Dintre gropile Cucuteni B, cea cu nr. 47 (în c. 1 a-b ale SVI) era de mici dimensiuni (de par?), legându-se, probabil, de gropile de pari din c. 2-3 a-b ale SVI, a căror funcționalitate constructivă va fi stabilită în campania viitoare. Gropile nr.49 (cas. G2, c. 8-9, 1,30 x 1,06 m, adâncimea -1,45 m) și nr.50 (cas. G1, c.3, 6, și cas. G. 21, c. 1, 3, 1, 18 x 0, 86 m, adâncimea -1,55 m) aveau forme circulare neregulate și un profil „de clopot”.

Complexele Horodiștea-Erbiceni II

În SVIII, c. 10-13 a-b (m. 9,60 - 11,20), au fost descoperite elementele locuinței Horodiștea-Erbiceni descoperite anterior și în SVI și cas. G6/7-8, cu podea din lespezi de gresie nisipoasă, sarmațiană (aflate la adâncimea de 0,65-0,75 m de la nivelul actual de călcare), „aranjate” printre vestigiile locuinței cucuteniene nr.3. De asemenea, în zonă s-au observat foarte bine și alinierea gropilor de pari, care arată că aceasta avea o formă rectangulară. De asemenea, a fost identificat un șanț de fundație (a se vedea legătura cu aliniamentul gropilor de stâlpi din 2004), orientat NE-SV, cu o lățime de 0,50/0,60 m și o adâncime de -0,20/-0,30 (de la nivelul lutuielilor Cucuteni B), surprins pe o lungime de aprox. 5,50 m.

Ca gropi, nivelului Horodiștea-Erbiceni II îi aparțineau cea cu nr.45 (cas. G7, c.3) de formă circulară neregulată (diametrele 0,42 x 0,45 m), care a pătruns în nivelul Cucuteni B reprezentat de L3 (de la -0,80 m până la -1 m), și nr.46 (c.5-9 ale cas. G6 și c.7 al cas. G7; c. 7-9 a, SVI) care a afectat spațiul dintre locuințele L3 și L8. Dimensiunile acestei gropi, extrem de neregulate, sunt de 3 x 1,80 m în timp ce adâncimea nu depășea -0,80 m, fiind umplută cu materiale osteologice și ceramică specifică.

Descoperirile încadrate în cultura Latène getică timpurie (sec. V-III a.Chr.)

În cas. G7, c.2, la -0,60 m adâncime (față de nivelul actual de călcare), la partea superioară a lutuielilor de pereți și printre acestea, au fost descoperite fragmente osteologice friabile, puternic calcinate, fără a se putea preciza apartenența și destinația acestora. De aceea au fost înregistrate cu atenție, urmând ca determinările de natură arheozoologică și antropologică să precizeze dacă ne aflăm în fața unei eventuale manifestări funerare de tip Latène (M1?). O situație oarecum similară a fost întâlnită în cas. G5, c.9, și G6, c. 7-8, între -0,47/-0,55 m, tot printre lipiturile de perete ale L3 și L8, într-o groapă care nu a putut fi definită decât pe baza pământului negru-brun purtat și a lipiturilor cucuteniene deranjate (cu amprente de nuiete în sus), au fost găsite fragmente osteologice calcinate care ar putea aparține unuia sau la două morminte Latène getice de incinerare fără urnă (M2 - M3?).

Note:

1. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, DPCN, Biblioteca

Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 293 și nota 19 de la p. 305.

2. Mulțumim Domnului Prof. Univ. Dr. N. Ursulescu pentru sugestia făcută, utilă în clarificarea atât de complicatului limbaj arheologic uzitat în literatura noastră, și nu numai. Rectificăm, cu această ocazie, exprimările noastre anterioare, unele făcute în scris.

3. I. T. Dragomir, *Săpături arheologice la Tg. Berești*, Danubius 1, 1976; *idem*, în *Monografia arheologică a Moldovei de Sud I*, Danubius 16, 1996, p. 64.

4. *Idem*, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice de la Berești „Dealul Bulgarului” (1981)*, județul Galați, Materiale 9-11, 1977-1979 (1985), p. 94-95.

5. Cornelia-Magda Lazarovici, Gh. Lazarovici, *The new archaeological research at Ruginoasa. Part I, Architecture*, SAA 9, 2003, p. 41-74; Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe Corneliu Lazarovici, *Noi săpături arheologice la Ruginoasa – Dealul Drăghici. Partea I: arhitectura*, ATS 3, 2004, p. 9-42, <http://arheologie.ulbsibiu.ro/publicatii/ats/ats3/act3-1.htm>.

6. V. Sorochin, *Locuințele așezărilor aspectului regional Drăgușeni-Jura*, în vol. *Cucuteni aujourd'hui*, BMA 2, 1996, p. 201-231; *Idem*, *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, BMA 11, 2002, p. 45-66, fig. 5, 13-15.

7. Deși s-a lansat și ipoteza potrivit căreia această instalație ar putea fi o cutie de cereale, înclinarea pereților acesteia, resturile de cărbune, care nu provin de la eventuale cariopse carbonizate, și lutuiala de vatră, chiar slab arsă, sunt argumente pentru a o considera cuptor.

Abstract:

During the 2005 campaign we have finished the investigation of sections I and II and of surfaces (cassettes) A3 and G 1-3. The investigation of the archaeological complexes from section VI and surfaces G 4-8 continued at the same time with the commencement of a new section, S VIII (6 x 2 m). Among the Cucuteni A3 complexes (Hăbășești regional aspect), we mention the dwelling no. 7/2003, with the floor partially dug into the ground (with the heart no. 15 and the kiln no. 9 inside) and the external kiln no. 10. For the Cucuteni B phase, we continued the investigation of the dwellings L 3/2003 (with two rooms, the heart no. 11/the kiln no. 5 and the heart no. 16) and L 5/2004. We have begun the research of the dwelling L 8/2005 (with two rooms, each one with a kiln - no. 7 and no. 8 and an entrance hall). Pits no. 47-50 belongs also to this phase and the last two had seriously troubled the dwelling L (B) 7/2003.

For the Horodiștea-Erbiceni II complexes, we carried on the investigation of a surface dwelling with the floor made by small slabs and we studied the pits no. 45-46. For the Early Getic Latène we found a series of calcinated osteologic remains, but we are not able to assume whether or not it is about incineration burials.

77. Focșani, jud. Vrancea

Punct: Ateneul Popular „Maior Gh. Pastia”

Cod sit: 174753.07

Autorizația de cercetare preventivă nr. 204/2005

Colectiv: Aurel Nicodei - responsabil (M Vrancea), Victor Bobi (DCCPCN Vrancea)

Cercetarea arheologică preventivă a avut drept scop descărcarea de sarcină istorică a zonei, ca urmare a relevării unor zidării în săpăturile prilejuite de lucrările de termoficare la Ateneul Popular din Focșani.

Pe data de 24 aprilie 2005 am sesizat că în apropierea Ateneului Popular se executau lucrări de instalare a unor conducte de termoficare în șanțuri special săpate pentru acestea, fără a avea asistență de specialitate, deși se afla în zona de protecție arheologică. În profilul unuia dintre șanțuri am observat o formațiune zidită din cărămidă. Am sesizat acest aspect DCCPCN Vrancea.

Începând cu data de 25 aprilie 2005 am continuat observațiile arheologice împreună cu d-l arheolog dr. V. Bobi, reprezentantul DCCPCN Vrancea. Am constatat, în urma curățirii zidărilor respective și a fragmentelor ceramice găsite în pământul excavat de constructor, că acestea sunt ziduri din perioada medievală, probabil aparținând fostei incinte a mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul, ctitorită în anul 1661 de domnitorul muntean Grigore Ghica sau a unor clădiri auxiliare acesteia.

La intervenția DCCPCN Vrancea, s-au sistat temporar lucrările de săpare a șanțurilor și s-a încheiat între M Vrancea și Ateneul Popular un contract de supraveghere arheologică, urmată de o cercetare arheologică preventivă, care a permis demararea investigației de specialitate.

Supravegherea arheologică s-a realizat de către arheolog Aurel Nicodei de la M Vrancea în perioada 25 aprilie-15 mai 2005, iar cercetarea preventivă în perioada 28 august-10 septembrie 2005.

Zona cercetată arheologic se află în Județul Vrancea, Focșani, în Grădina publică din zona centrală a orașului. Terenul care a fost afectat de lucrările de schimbare a instalației de termoficare la Ateneul Popular are o suprafață de cca. 400 m².

Zona, cu o suprafață aproximativă de 1 ha, a aparținut fostei mănăstiri Sf. Ioan Botezătorul, ctitorită de domnitorul Țării Românești, Grigore Ghica, în anul 1661, în Focșanii munteni, lângă punctul de vamă la granița cu Moldova.

Zona se află în raza de protecție a două monumente istorice și de arhitectură aflate pe Lista Monumentelor Istorice și de Arhitectură:

- Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” construită în 1661 - aflată în Piața Unirii, nr.1, cod VN-II-m-A-0648.
- Ateneul Popular, situat în Piața Unirii, nr. 3, cod VN-II-m-B-06488.

Situat în centrul istoric al orașului Focșani, situl a fost afectat de lucrările de construcție a Casei de Cultură a Sindicatelor, a cărei fundație coboară până pe la cca. 6 m, de amenajarea Pieții Unirii, care a acoperit cu dale piața din zona de intrare în fosta mănăstire. Aceste lucrări realizate prin anii 1970-1980, au fost efectuate fără o cercetare arheologică. S-au recuperat totuși materiale arheologice, printre care vase ceramice de provizii de mari dimensiuni, databile în sec. XVII-XVIII, de către arheolog Victor Bobi, fără a face vreo informare scrisă asupra contextului descoperirii lor. Aceste vase sunt expuse în expoziția exterioară a M Vrancea.

Relativ la zona în care s-au făcut lucrările de termoficare nu s-au mai făcut observații arheologice.

Obiectivele cercetării arheologice preventive:

- relevarea planimetrică a zidărilor descoperite;
- stabilirea caracteristicilor constructive ale zidărilor respective;

- stabilirea etapelor constructive și cronologice a construcțiilor relevate.

- recoltarea artefactelor descoperite în săpătură.

Au fost realizate secțiuni stratigrafice manuale;

S-au efectuat o secțiune SII, de 6 m lungime și 0,8 m lățime și un c. CI cu dimensiunile de 1 x 1,7 m.

La acestea se adaugă observațiile făcute în șanțurile efectuate anterior de constructor, în special șanțul trasat prin parcarea de lângă hotelul Unirea, cu lungimea de 20 m și lățimea de 1 m. Acest șanț l-am considerat ca o secțiune, denumită SI, fiind săpat sub directia mea supraveghere.

Materialele arheologice recoltate, în cea mai mare parte materiale ceramice fragmentare, au fost duse la Laboratorul de conservare și restaurare al Muzeului Vrancei.

La cca. 6 m de fațada estică a Ateneului Popular (cca. 60 m S de biserica *Sf. Ioan*) s-a relevat un complex alcătuit din ziduri de cărămidă, distruse parțial pe lungimea de 1 m (lățimea șanțului) de către constructor. Intervenții distructive în zonă s-au mai efectuat cu ocazia săpării șanțurilor pentru două cabluri electrice care traversează grădina Publică de la N la S.

Formațiunea relevată în șanțul de termoficare și în SII, este alcătuită din cel puțin două ziduri orientate 75°E - 255°V, relevate pe lungimea de cca. 2 m (pe lățimea șanțului și a SII) și un zid orientat 5°S - 355°N relevat pe lungimea de 4,5 m, pe profilul estic al șanțului de termoficare. Limita sudică a acestui zid a fost reperată în CI.

Zidurile orientate E-V au următoarele caracteristici constructive, atât cât au putut fi determinate în SII:

Zidul „sudic”, cu fața superioară aflată la cca. 0,60 m sub nivelul de călcare actual este păstrat pe o adâncime de 1,10 m până la baza fundației, cu o lățime a zidăriei de 0,60 m, este alcătuit din:

- fundație din bolovani de râu, cu adâncimea tălpii situată la adâncimea de 1,70 m față de nivelul de călcare actual, construită din bolovani de râu de mărimi medii, legați prin mortar de nisip cu var hidraulic, pe o înălțime de 70 cm.

- elevație cu înălțimea de 0,40-0,50 m, (distrusă parțial prin săparea șanțurilor de termoficare și pentru cablul electric), alcătuită din 5-6 asize de cărămidă, legate cu mortar de nisip cu var. Dimensiunile cărămizilor sunt: lungime de 25 cm, lățime între 12-14 cm, grosime între 3,5-4 cm.

Zidul „nordic”, cu fața superioară la cca. 0,55 m sub nivelul de călcare actual și baza la 1,05 m, având deci o „înălțime” de cca. 0,50-0,55 cm. Este alcătuit din asize de cărămidă, fără fundație. Cărămizile au dimensiunile: lungimea 25 cm, lățimea 12,7-13,7 cm, iar lățimea între 3-4 cm. Multe cărămizi din acest zid sunt fragmentate, ceea ce ne face să credem că sunt cărămizi refolosite.

Între aceste două ziduri, relevate în SII pe întreaga lor adâncime, este o distanță de 2,60 m, în care este posibil să mai fie cel puțin un zid. Este vorba de o formațiune zidită din cărămidă, cu lățimea de 0,50 m, aflată la distanța de 0,30 m N de zidul „sudic”. Din observațiile făcute în șanțurile de termoficare, acest zid s-ar lega de zidul orientat N-S. Din păcate respectiva zonă nu am reușit să o cercetez și pe adâncime.

Zidul orientat N-S a fost relevat în șanțul de termoficare, pe o lungime de 4,5 m și pe înălțimea a 3-4 asize de cărămidă. Cărămizile acestui zid au dimensiunile: lungime 25-26 cm, lățime 12-13 cm, grosime 3-4 cm.

CI a fost trasată cu scopul de a releva tocmai acest zid pe lățimea lui. Scopul a fost realizat parțial, în sensul că s-a

relevat fața estică a unui zid orientat E-V, care, posibil, face colț cu zidul orientat N-S. Zidul reperat în CI are fața superioară la adâncimea de 0,55 m față de nivelul de călcare actual. Are următoarele caracteristici constructive:

- fundație cu partea inferioară de cca. 0,40 m alcătuită din bolovani de râu, urmată de o porțiune de cca. 0,60 m construită din cărămidă și bolovani de râu;

- elevație din care s-au păstrat două asize de cărămidă cu dimensiunile de: lungime 0,22-0,23 m, lățimea 0,12 m, grosimea de 0,35-0,38 m.

Aceste ziduri par a alcătui colțul nord-estic al unei clădiri, databile larg (după caracteristicile zidăriei) în perioada sec. XVII, prima jumătate a sec. XIX.

Faptul că în planul mănăstirii *Sf. Ioan*, întocmit de ing. Radovici în anul 1855, apare în această zonă o construcție demolată după marele incendiu din anul 1854, ne face să credem că aceasta a fost construită în a doua jumătate a sec. XVII sau în prima parte a sec. XVIII. Clădirea făcea parte, probabil, dintre anexele mănăstirii.

La distanța de cca. 28 m S de zidăriile descrise la punctul de mai sus, în parcarea Hotelului Unirea, s-a relevat a doua formațiune din zidărie, cu următoarele caracteristici constructive:

- zidărie de plan dreptunghiular, din care am relevat trei laturi: zidul nordic, relevat pe lățimea șanțului trasat. Zidul nordic, orientat E-V, are lățimea de 0,42-0,45 m; latura vestică se continuă pe direcția N-S pe o lungime de cca. 3 m și o lățime de 0,43 m; latura sudică continuă spre E numai pe lungimea de cca. 0,40 m, cu lățimea de 0,50 m.

Această zidărie este alcătuită din asize de cărămidă, legate cu mortar de nisip cu var. Cărămizile au următoarele dimensiuni: lățimea 0,26-0,28 m, lățimea 1,25-0,14 m, grosimea 4-4,5 cm. Înălțimea relevată a zidului este de 0,95-1,50 m, fără a putea săpa până la baza lui datorită instabilității pereților șanțurilor (am săpat până la adâncimea de 1,90 m, față de nivelul de călcare al parcării).

Zidul este parte a unei clădiri construite probabil pe la mijlocul sec. XIX, posibil după anul 1855. Construcția zidului acestei părți a clădirii a tăiat o groapă umplută cu pământ cenușiu, cu urme masive de arsură, cu fragmente de ceramică, databilă în sec. XVII-XVIII, fragmente de oase animale.

Funcționalitatea acestei părți a clădirii nu am stabilit-o. Ca ipoteză considerăm că este intrarea într-un demisol sau pivniță. Clădirea funcționa probabil la jumătatea sec. XX, ruinele sale fiind nivelate în perioada anilor '70-'80 ale sec. XX când s-au construit blocurile din zonă și s-a asfaltat parcarea.

Aspectele arătate au fost înregistrate fotografic. S-au descoperit numeroase fragmente ceramice databile în perioada sec. XVII-XIX, care au fost duse la Laboratorul Muzeului Vrancei pentru restaurare și conservare.

Cercetarea arheologică preventivă realizată nu a acoperit toată zona propusă, fiind necesară continuarea acesteia în campanii viitoare. Zona cercetată prezintă elemente ale unor construcții urbane, databile în perioada sec. XVII - prima jumătate a sec. XIX, care se pot constitui într-un început al cercetării arheologice privind Târgul medieval al Focșanilor Munteni, la granița cu Moldova.

Considerăm necesară declanșarea procedurii de clasare a zonei ca sit arheologic medieval caracteristic pentru dezvoltarea urbană a târgului Focșani. Această zonă cuprinde Piața Unirii și Grădina Publică, unde sunt cele mai vechi amenajări edilitare ce au aparținut de fosta mănăstire *Sf. Ioan*

Botezătorul. În acest perimetru se găsesc biserica *Sf. Ioan Botezătorul*, Ateneul Popular, Casa de Cultură a Sindicatelor, Arhivele statului, filiala Vrancea (clădire de sec. XIX, care ar putea fi clasată ca monument de arhitectură de importanță locală), clădirile Primăriei Focșani și ale Consiliului Județean Vrancea. În apropierea acestei zone se găsesc bisericile *Precista* (biserica fostei mănăstiri cu același nume), *Adormirea Maicii Domnului* - Donie, *Sf. Dumitru* - uzină, aparținând sec. XVIII, clasate în Lista Monumentelor Istorice și de Arhitectură.¹

Materiale arheologice descoperite sunt depozitate la M Vrancea.

Planșa 27

Note:

1. Am propus eliberarea certificatului de descărcare de sarcină arheologică pentru terenul aferent numai după efectuarea cercetării arheologice preventive în toată zona afectată. Cercetarea efectuată până în prezent este insuficientă pentru realizarea obiectivelor planificate, în principal stabilirea planimetriei zidurilor aflate sub nivelul solului în zona respectivă, a funcționalității și datării lor. Raportul a fost întocmit în patru exemplare care vor fi înmânate: unul beneficiarului, unul Serviciului arheologie din cadrul DGCPN al MCC, unul DCCPCN Vrancea, unul M Vrancea.

78. Frumușeni, com. Fântânele, jud. Arad

Punct: Mănăstirea Bizere

Cod sit: 9315.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 11/2005

Colectiv: Adrian Andrei Rusu – responsabil (IAIA Cluj), George Pascu Hurezan, Florin Mărginean (CM Arad), Ileana Burnichioiu (Univ. Alba Iulia), Suzana Köpeczny (absolventă UBB Cluj)

Obiectivele cercetării: investigarea sacristiei și clădirea refectoriului

Situl arheologic Frumușeni–Mănăstirea Bizere, se află la 1 km NE de localitate (12 km E de Arad), în lunca Mureșului, pe malul stâng al râului, în punctul numit „Fântâna Turcului”. În cel de-al cincilea an de cercetare sistematică au fost excavate: zona sacristiei bisericii, clădirea refectoriului în proporție de 90 %, doar colțul de SV al acesteia a rămas necercetat.

Au fost trasate 19 de secțiuni, trei în zona sacristiei și 16 pe clădirea refectoriului, suprafața totală investigată fiind de 450 m².

Componentele complexului:

Sacristia. Teoretic, a fost presupusă, încă din campania anului 2004, ca fiind construită la SE de biserică. Zidul care urma închiderea de S a bisericii făcea un unghi. În perimetrul secțiunii S XXIII el nu a mai fost surprins decât în fragmente. Spre profilul de N, el a fost excavat până la primul rând de pietre din șanțul de fundație. A reapărut către mijlocul secțiunii, pe un scurt fragment care a păstrat și un martor de stratigrafie foarte interesantă. În sfârșit, spre profilul de S a fost scos din nou de o altă groapă de căutare a pietrelor. Grosimea fundațiilor a fost de cca. 1 m.

Pentru acest spațiu s-au putut stabili cel puțin trei intervenții majore. Prima a produs dublarea spre E a vechiului zid de piatră, fără să putem specifica dacă aceste etape i-a corespuns și înzestrarea spațiului cu frescă; cea de-a doua a condus la desprinderea unor decoruri (tencuieli simple și fresce); în cea de-a treia s-au instalat ultimele podele funcționale.

Cronologia relativă a acestor intervenții trebuie că se înscrie între momentul imediat posterior construcției bisericii și instalării mozaicurilor (mărturia teserelor din emplectonul zidului care a dublat la S biserica) și amenajarea porticului (tipul de podele în spic este comun tuturor spațiilor din interiorul său).

După cum s-a menționat ceva mai sus, în interiorul spațiului presupusei sacristii au fost regăsite amenajări care dublează spre E zidul orientat N-S. Adâncimea de descoperire este superficială (0,10-0,15 m). Au fost descoperite imediat din profilul de S. După 0,57 m se întrerup, sugerând o evoluție evazată către zidul de structură pe care îl dublează. Spațiul dintre cele două componente este acoperit de podeaua de cărămidă în spic. Reapare la 1,87 m distanță de același profil. Nu pornesc imediat din profilul de N, ci doar de la V de el.

S-a putut constata că această amenajare nu aparține primei faze, ci celei de-a doua. După instalarea podelei de cărămizi în spic, pietrele au rămas doar superficial la vedere, oricum deasupra cotei podelelor.

Tot acest spațiu a fost înzestrat cu decorație în frescă.

Pe suprafața sa au fost săpate câteva ciste de cărămidă.

Aceste părți de mănăstire au fost afectate, ca și colțul de NE al palatului abațial, altarul secundar, nordic, sau jumătatea de N a altarului principal al bisericii, de apa Mureșului. Stratigrafia relevă ruperea straturilor inițiale și înlocuirea lor cu depuneri de lut galben. A dispărut închiderea estică a clădirii. Clădirea din estul vechiului refectoriu. A avut lățimea de cca. 6 m. Lungimea nu este cunoscută cu precizie. A fost fundată pe blocuri de piatră cu mortar (gr. cca. 0,80 m). A avut o compartimentare inițială, pe direcția E-V, la 1,80-1,90 m de închiderea de S. Cele două compartimente au avut o podea realizată din cărămizi așezate în unghi drept. Printre ele figurează și una din tipul întrebunțat în fragmentul de mozaic din colaterala de S a bisericii.

Refectoriul cu plan bazilical. Lungimea estimată este de cca. 29 m, iar lățimea de 13 m. Fundațiile sale (gr. în jur de 1 m) s-au caracterizat prin șanțuri umplute cu șiruri de fragmente de cărămizi înecate în mortar. După toate probabilitățile, ea s-a adosat clădirii care exista deja în estul său. Există sigur colțul de SE al bazilicii, dar nu și cel de NE, ca și o parte a laturii de închidere.

A fost o construcție de tip bazilical, proiectată probabil inițial cu trei nave, din care s-au construit doar două (centrală și pe latura de S) cu câte două șiruri de șase perechi de stâlpi de piatră și cărămidă (bază cca. 0,80-0,90 m). Pe latura de N ulterior s-a adosat un zid de piatră șirului de stâlpi. Modulul întrebunțat între stâlpi a fost mereu de cca. 3,20 m.

Podelele au fost, în principal, montate cu cărămizi dispuse în șiruri sau în unghiuri drepte. Este posibil ca, pe mici sectoare, să se fi instalat și plăci de piatră, așa cum pare că mărturisește un martor din preajma închiderii de E, la limita sudică a colateralei nordice.

Sunt motive suficiente pentru a crede că a fost vorba despre o construcție care a dispus de etaj. Mai întâi este vorba despre grosimea fundațiilor. Apoi este mărturia zidului prăbușit pe un sector de lângă zidul perimetral sudic. În

sfârșit, alături de stâlpul al treilea, dinspre V, spre E, al liniei de S, s-au păstrat două fragmente de zidărie care nu pot proveni decât dintr-un arc, probabil orientat către stâlpul următor, dinspre E.

Stâlpii au bazele de cca. 0,80-0,90 m. S-au conservat inegal. Cel mai bine s-au păstrat cei din șirul de N, care vor fi fost aliniați, într-o etapă ulterioară, unui zid de piatră care a precedat porticul.

Pereții interiori au fost tencuiți. A fost acoperit cu șindrile. Nu cunoaștem nimic precis cu privire la decorația sa. Probabil că lui i-a aparținut o fereastră de tip *oculus*, care a păstrat o măturie fragmentară în ruinele din nava centrală, între stâlpii patru și cinci, ai liniei sudice.

Reamenajarea refectoriului. A fost operată drastic, prin construcția unui zid aliniat riguros la N de linia de stâlpi care delimita aripa nordică a bazilicii. Șirul de stâlpi a devenit un fel de contraforturi. Zidul se caracterizează prin refolosirea unor blocuri de piatră, în fundații. Printre pietre, una a avut chiar o utilitate, fiind perforată cu un orificiu circular, cu bordură. Cărămida a fost rară în aceleași fundații. S-au conservat urme de la tencuirea acestui zid.

Nu există nici un fel de dovezi că refectoriul ar fi fost complet abandonat. După toate probabilitățile, atunci sau mai târziu, spațiul său a fost compartimentat, folosindu-se sectorizat.

După instalarea zidului compartimental menționat, în zona dintre stâlpii doi și trei, dinspre V, a fost construită o scară care urca la etaj (anterior socotită ca fiind o veche intrare în refectoriu). Este greu de estimat în ce măsură a mai funcționat colaterala de N a vechii bazilici, dacă aceasta a existat într-adevăr?

Este posibil ca deja din vremea funcționării sale, șirul sudic de stâlpi din refectoriul vechi să fi fost parțial demontat. Construcția din interiorul colateralei sudice a refectoriului. Este dispusă aprox. între stâlpul cinci și șase al șirului de S. Un șir de bolovani masivi, cu fața ecarisată către N, au fost așezați deasupra unui strat de pământ cu lut și pigment de arsură, care suprapunea vechea podea a refectoriului. Este posibil ca să fi fost folosit drept perete de S, chiar zidul perimetral al vechiului refectoriu. Restul pereților au fost, sigur, de lemn.

În colțul de NV, această construcție a avut atașată o platformă semicirculară, realizată din cărămizi prinse în mortar.

Clădirea din zona sud-vestică a vechiului refectoriu. Au fost surprinse doar două șiruri de asize din blocuri mari dreptunghiulare fasonate, din colțul de NE al acesteia, restul nefiind cercetată în această campanie. Clădirea pare să fie contemporană cu clădirea din estul refectoriului.

Șirul de amenajări de lângă zidul perimetral sudic al refectoriului. Se compune din platforme cu cărămidă montată într-un stil asemănător cu acela al podelelor refectoriului.

Ar putea să fi fost chilii cu pereți de lemn.

Porticul. Dintre cele patru laturi ale sale, a fost investigat doar în trei sectoare.

Pe latura de S, porticul a suprapus vechea construcție de piatră, din faza a doua. Treptele intrării la etaj au fost parțial suprapuse de podelele cele noi, aranjate în spic.

Pe latura de E a fost surprins în două puncte diferite, în preajma refectoriului și al sacristiei.

Pe latura de V a fost regăsit de asemenea în două sectoare: unul al colțului de SV celălalt în preajma mijlocului laturii sale.

În sectorul nordic a fost descoperită o adosare dezvoltată către V, pornită de la un zid adosat, perpendicular. Spre sudul

aceluași zid a fost regăsită podeaua de cărămizi tipică porticului (cărămizi în spic).

Clădirea din sud-estul complexului. În profilul de E al secțiunii S XXIII a apărut o structură de zid constituită din blocuri ecarisate care nu formează o asiză egală. Latura surprinsă în profil este lungă de 4 m.

În jurul lor nu au fost identificate urme consistente de dărâmături. Ceramica de la nivelul acestei construcții este, în general, de epocă arpadiană. Cimitirul.

Au fost cercetate încă șase morminte, numărul acestora ajungând acum la 106. Toate cele șase morminte au fost descoperite în zona sacristiei, două dintre ele fiind în cistă construite din material mixt, cărămidă și blocuri de piatră.

Materialul arheologic descoperit cuprinde, în primul rând, fragmente arhitectonice (capiteluri, imposte, colonete, componente de paviment) la care se adaugă ceramică uzuală, sticlărie și piese de metal dintre care se remarcă un picior masiv de vas din bronz.

Planșa 28

Bibliografie:

- A. A. Rusu și colab., *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj, 2000, p. 139-141
 A. A. Rusu, G. P. Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, p. 159-168
 A. A. Rusu, G. P. Hurezan, Florin Mărginean, Ileana Burnichioiu, CCA 2004, p. 123-124
 A. A. Rusu, I. Burnichioiu, *Mozaicurile medievale de la Bizere*, Arad, 2005, 63 p.

Zusammenfassung:

Im fünften Jahr der systematischen Grabungen von Frumuseni – Kloster Bizere, wurden 19 Schnitte durchgeführt: drei im Areal der Sachristei und weitere 19 im Speisesaal.

Die Sachristei befindet sich an der Südseite der Kirche. Sie hat drei Bauphasen durchgemacht wobei sie mit Fresken und einem Fussbodenbelag aus Backstein ausgestattet wurde. Unter der Sachristei wurden 6 Gräber entdeckt.

Südlich der Kirche wurde ein Gebäudekomplex (Claustum) geortet. Dieser umfasst, an der Südseite, einen Speisesaal (29 x 13 m) mit Basilikalplan, mit mehreren Bauphasen, welcher zu 90% freigelegt wurde. An der Ostseite, wurde ein anderes Gebäude (6 m breit) teilweise untersucht. Zum Innenhof hin befand sich ein Portikus welcher auf der Westseite von keinem anderen Gebäude begleitet war.

Der Grossteil des archäologischen Materials besteht aus architektonischen Bruchstücken (Kapitelle, Säulen, Fussbodenbelag usw.).

79. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău

Punct: Dealul Fulgeriș/La 3 cireși

Cod sit: 24221.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 29/2005

Colectiv: Lăcrămioara Elena Istina – responsabil, Dimitrie-Ovidiu Boldur, Marius-Alexandru Istina (CMIA Bacău), studenții: Marius-Gabriel Roșu (USH București), Carmen-Silvia Munteanu, Marius-Ovidiu Ghiur, Eduard Petrea, Ciprian Panaite (Univ. Bacău)

Situl arheologic în care s-au desfășurat cercetări arheologice în campania din anul 2005, în perioada 27 iunie–30 iulie, se află situat în satul Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, pe Dealul Fulgeriș, punct denumit de localnici La 3 cireși. Cercetările din această campanie au fost efectuate cu finanțare de la Consiliul Județean Bacău, beneficiind și de sprijinul autorităților locale oferite de Primăria comunei Pâncești și a școlii generale din satul Fulgeriș.

Situl arheologic de la Fulgeriș a fost cercetat în mod periegetic de către V. Căpitanu în anii '80¹, care a întreprins între anii 1987-1988 un sondaj în acest sit. În anul 2000 ne-a încredințat nouă continuarea cercetării așezării eneolitice din acest punct.

Prin sondajul efectuat de către V. Căpitanu acesta a ajuns la concluzia că în acest punct preponderentă este așezarea cucuteniană, dar s-au descoperit și vestigii arheologice din epoca bronzului și epoca Latène.

Un motiv pentru care încercăm să grăbim cercetarea acestui sit (fapt îngreunat de lipsa de fonduri pentru cercetarea arheologică) este degradarea terenului din două motive serioase: pe de o parte acțiunea factorilor naturali, dar și a celor antropici. Între factorii naturali se numără apropierea botului de deal pe care este amplasat situl arheologic de o râpă, care macină înspre partea de NE, producând diverse alunecări de teren. Factorul antropic acționează prin arături agricole anuale care afectează situl aflat la adâncime mică (aici sunt terenuri în proprietate particulară).

Din cauza acționării celor două tipuri de factori degradanți s-a constatat, prin reluarea cercetărilor în 2003-2005, că stratigrafia se prezintă altfel față de anii '80, dispărând cu totul urme ale straturilor ce erau deasupra culturii Cucuteni, chiar în acest moment arătura pătrunde în stratul arheologic ce aparține acestei culturi eneolitice. Urme arheologice care au aparținut epocii bronzului – cultura Costișa și epoca geto-dacă – faza „clasică” a sec. I a.Chr - I p.Chr.² sunt descoperite în stratul arheologic de epocă eneolitică, materializându-se prin fragmente ceramice aparținând epocilor amintite și o lamă de fier de epocă geto-dacă. De asemenea din epoca geto-dacă au mai fost descoperite și un număr de gropi (ce vor fi descrise în cuprinsul raportului) care au perforat stratul arheologic cucutenian.

Astfel, raportul prezintă rezultatele cercetărilor arheologice din cele trei secțiuni (SVI, SV și SVI) deschise în anul 2005, care cuprind descrierea locuințelor surprinse în această campanie (L3 și L4) și a celor zece gropi, stratigrafia secțiunilor, principalele descoperiri, ilustrația acestora și ridicarea topografică a sitului.

Situl arheologic este situat în SE județului Bacău în dreapta ținuturilor deluroase ale acestuia, pe Dealul Fulgeriș, care ocupă partea de V a Colinelor Tutovei, ca subunitate a Podișului Bârladului. Limitele care evidențiază cel mai bine contactul unor domenii cu trăsături distincte ale mediului natural sunt, mai ales, cele sudice – pârâul Fulgeriș, de unde și denumirea localității, și la NV pârâul Soci; deci ocupă o zonă de interfluviu. Limita de E este dată de un mic afluent al pârâului Fulgeriș, iar la V Dealul Cristea aflat în prelungirea Dealului Fulgeriș, ce reprezintă limita de V a Podișului Bârladului spre Siret.

Din punct de vedere morfostructural, Dealul Fulgeriș, ca subunitate a Colinelor Tutovei, este amplasat pe un fragment eterogen care aparține flancului sudic al Platformei

Moldovenesti. Din punct de vedere litologic această subunitate dispune de o cuvertură sedimentară groasă. Formațiunile de suprafață aparțin pliocenului și au o structură monoclină (NV-SE) și sunt formate în general dintr-un complex de argile și marne cu alternanțe de nisipuri la care se adaugă unele orizonturi subțiri de gresii. La partea superioară a acestora se întâlnesc luturi loessoide subțiri. Depozitele fluviale luto-nisipo-argiloase pot fi observate în lungul văii pârâului Fulgeriș de vârstă cuaternară.

Interfluviul colinar (Dealul Fulgeriș) sub formă de platou are altitudini cuprinse între 200 m la S spre pârâul Fulgeriș și 300 m în zona superioară spre N. Scăderea în altitudine de la N spre S fiind caracteristică în general Podișului Bârladului. Tipic pentru morfologia acestei regiuni este relieful condiționat de structura monoclină: interfluviu asimetric tip cuestas. Dealul Fulgeriș se înscrie în aliniamentul de cuestas specific Colinelor Tutovei.

Pârâul Fulgeriș prezintă un curs cu o orientare E-V; terasele sunt dispuse asimetric fiind distruse în general de procesele de versant (eroziunea torențială, alunecările de teren). În această zonă au fost identificate un număr de patru terase, punctul arheologic fiind plasat pe terasa de 50-55 m a pârâului Fulgeriș pe versantul drept.

Versantul sudic al Dealului Fulgeriș (unde este amplasat punctul arheologic) prezintă o frecvență mare a proceselor de versant, considerată o zonă cu teren degradat, drept urmare acesta fiind un motiv important în salvarea prin cercetări arheologice sistematice a sitului depistat pe Dealul Fulgeriș.

Stațiunea este menționată prima dată într-un articol apărut în 1982³, semnat de către V. Căpitanu în care sunt prezentate o serie de descoperiri cercetate de acesta în mod periegetic⁴. Ulterior, între 1987-1988 acesta efectuează câteva sondaje în acest sit, însă rezultatele cercetărilor întreprinse sunt sumar prezentate în raport⁵, nefiind publicate planuri de săpătură sau un alt tip de ilustrație privitoare la sondaj.

Cercetările arheologice în situl de la Fulgeriș au fost reluate în anul 2003⁶ colectivul a avut următoarea componență: Al. Artimon – responsabil științific, Lăcrămioara Elena Istina – arheolog, M.A. Istina – muzeograf, Irina David – conservator. În cadrul acestei campanii una din principalele constatări este aceea că într-adevăr procesele de eroziune în zonă sunt extrem de grave pentru situl arheologic. Astfel, față de anii '80 când au fost întreprinse primele sondaje și când au fost surprinse în strat arheologic un nivel subțire de locuire geto-dacic și unul din epoca bronzului, sub care era cel eneolitic, mai substanțial, din perioada culturii Cucuteni, în anul 2003 am descoperit imediat sub stratul arabil stratul arheologic aparținând culturii Cucuteni. Mărturiile arheologice de dinaintea stratului eneolitic constând doar din câteva urme materiale pătrunse în stratul arheologic cucutenian și câteva gropi ce-au perforat acest strat arheologic.

În campania din anul 2004⁷ s-au continuat cercetările, colectivul fiind format din: Lăcrămioara Elena Istina – responsabil științific și Felix Adrian Tencariu – arheolog. Cercetările au fost finanțate de către Consiliul Județean Bacău, forța de muncă fiind asigurată de muncitori angajați cu contract de prestări de servicii. De asemenea, în această campanie au participat la cercetările de la Fulgeriș și următorii studenți de la Univ. Bacău, Facultatea de Litere, Secția Istorie-Limbă Străină: Munteanu Carmen-Silvia, Ghiur Marius-Ovidiu, Panaite Ciprian, Petrea Eduard, Munteanu Oana-Lulia.

În această campanie au fost urmărite în continuare obiectivele principale: stabilirea stratigrafiei sitului și întinderea așezării.

În ceea ce privește extinderea așezării din perioada culturii Cucuteni în campania din anul 2005 am reușit să observăm în extremitatea de NE a secțiunii SIV limita așezării în această parte a sitului. Tot în această campanie au mai fost trasate secțiunile SV și SVI, din care s-a recuperat un valoros material din perioada culturii Cucuteni.

Situl arheologic de la Fulgeriș a beneficiat în anul 2005 de studierea materialului osteologic provenit din campaniile 2003-2005, studiu realizat prin amabilitatea prof. univ. dr. Sergiu Haimovici⁸.

Obiectivele cercetării științifice constau în primul rând în salvarea sitului arheologic de la degradarea anuală, degradare ce se manifestă atât prin factorul natural: eroziuni, alunecări de teren, dar și prin intervenția factorului antropic: intervenția asupra sitului prin lucrările agricole anuale.

De asemenea, se urmărește stabilirea stratigrafiei așezării cucuteniene, cât și întinderea acesteia pe Dealul Fulgeriș, urmărind astfel să stabilim numărul locuințelor din cuprinsul așezării, tipul și mărimea acestora, instalațiile de foc, tipul anexelor etc. În vederea creionării tipului de așezare cucuteniană ce a viețuit pe Dealul Fulgeriș.

În cercetarea sitului arheologic de pe Dealul Fulgeriș s-a aplicat metoda clasică a investigării prin trasarea de secțiuni realizate manual, forța de muncă folosită fiind (în prima parte a cercetărilor) asigurată de către studenții din anul I ai Facultății de Litere, Secția Istorie-Limbi Străine din cadrul Universității din Bacău, care și-au desfășurat în această perioadă practica de specialitate, iar în a doua parte de către muncitorii angajați cu contract de prestări de servicii din sat. Aceste secțiuni, în anii 2003-2005 au fost amplasate pe direcția NE-SV, cu deviație de 10° și au fost numerotate cu cifre latine. Secțiunile au fost ulterior împărțite în carouri, numerotate cu cifre arabe, care au fost împărțite la rândul lor în două (exemplu: c. 1 conține c. 1a și c. 1b).

Secțiunile din campania 2005 au avut o lungime de: SIV 25 x 2 m, SV 20 x 2 m și SVI 10 x 2 m și au fost trasate perpendicular pe panta terenului. Numerotarea metrilor s-a făcut de la SE la NV. Între cele două secțiuni (SIV și SV, care sunt paralele) s-a lăsat un martor de 0,50 m.

În această campanie situația stratigrafică este diferită de cea din campaniile anterioare, deoarece în acest an cercetările s-au efectuat pe marginile botului de deal și s-a constatat dispariția unui strat de pământ și anume a celui dintre pământul vegetal și cel galben închis, acest lucru datorat alunecărilor de teren și eroziunilor mai puternice pe marginile dealului, decât pe platoul acestuia, unde au fost amplasate secțiunile din campaniile 2003-2004.

Astfel, stratigrafia din aceste campanii se prezintă astfel: la suprafață se află stratul vegetal (care este de o grosime cuprinsă între 0,13-0,33 m, în funcție de panta terenului), urmat apoi de un strat de pământ de culoare galben închis, strat în care se află materialul arheologic cucutenian (dar în care au pătruns și materiale arheologice aparținând altor epoci, cum ar fi din epoca bronzului și epoca geto-dacă „clasică”); acest strat are o grosime cuprinsă între 0,50-0,62 m. Urmează apoi stratul de pământ de culoare galbenă, steril din punct de vedere arheologic.

Cercetările arheologice au fost întreprinse în perioada 27.06.2005-30.07.2005 în partea nordică a satului Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, punctul *Dealul Fulgeriș/La 3 cireși*, cu finanțare de la Consiliul Județean Bacău. În acest an ne-

am bucurat și de sprijinul autorităților locale ale comunei Pâncești, reprezentate prin domnul primar Ioan Moțoc și prin domnișoara director a școlii din localitate prof. Marinica Trif, care ne-au facilitat cazarea în clădirea școlii din Fulgeriș.

Menționăm, de asemenea, că la prelucrarea materialului am fost ajutați de către restauratorii instituției Iulia Voinescu și Petru Voinescu, iar în ceea ce privește desenarea unor planuri și a unor artefacte am beneficiat de ajutorul necondiționat al domnișoarei Panican Cristina-Maria, studentă în anul II a Facultății de Litere, Secția Istorie-Engleză, Univ. Bacău.

Cercetările din acest an au fost întreprinse pe următoarele proprietăți: Iftimie Gheorghe, Tarla (solă) 96, care are întocmirea actelor de proprietate în curs de desfășurare, fiind moștenitor de soție; a doua proprietate este a soților Fodor V. Floarea și Fodor D. Vasile, nr. titlu 187523/25.03.2003, tarla (solă) 94, parcelă 2051/18.

În această campanie s-au cercetat trei secțiuni numerotate în continuarea celor din 2003-2004: SIV (de dimensiuni 25 x 2 m), SV (de dimensiuni 20 x 2 m) și SVI (de dimensiuni 10 x 2 m). Trasarea secțiunilor din campania 2005 s-a realizat cu ajutorul măsurătorilor topografice realizate de către firma SC GEOCADEX SRL, reprezentată prin domnul topograf Stan Mihai. Astfel, s-au delimitat limitele secțiunilor SI/2003 și SIII/2004 în vederea stabilirii amplasamentului acestora în teren, având în vedere că vizam cercetarea locuinței L1 descoperite în secțiunea SI și de asemenea urmăream cercetarea integrală a secțiunii SIII, începute în 2004.

În cercetarea sitului arheologic de pe Dealul Fulgeriș s-a aplicat și în această campanie metoda clasică a investigării prin trasarea de secțiuni realizate manual, forța de muncă fiind asigurată în prima parte a cercetării de studenți și câțiva săteni, angajați cu contract de prestări de servicii, iar în a doua parte de muncitorii din sat și studenți, angajați de asemenea cu contract de prestări de servicii. Secțiunile au fost în continuare amplasate în paralel față de cele din campaniile din anii 2003-2004, adică pe direcția NE-SV, cu deviație de 10°, spre E.

Inițial în campania din 2005 s-a dorit continuarea cercetării locuinței L1, descoperită în campania din 2003, în secțiunea SI, însă din nefericire proprietarul terenului, Drăghici Costică, nu ne-a facilitat cercetarea arheologică pe proprietatea sa. Un alt obiectiv urmărit în acest an era acela de a finaliza cercetarea arheologică a secțiunii SIII, care a fost începută în anul 2004. Însă nici în acest caz nu s-a putut realiza obiectivul propus, deoarece nici pe această proprietate nu ne-am înțeles cu proprietarul Țârlea Constantin (moștenitor al d-nei Țârlea Maria, cu acte depuse la primărie pentru emiteră de titlu de proprietate pe numele său). Pe această proprietate am sperat că vom reuși totuși să întreprindem investigații arheologice, având în vedere faptul că terenul era cultivat cu grâu și că nu mai dura mult până la recoltarea acestuia. Până la recoltarea grâului am hotărât trasarea secțiunii SIV, amplasată pe proprietatea pe care ni s-a permis cercetarea, și anume pe aceea a lui Iftimie Gheorghe, proprietate situată în partea estică față de proprietatea pe care s-a trasat SI/2003. Urmând ca cercetarea secțiunii SIII să fie făcută după recoltarea grâului de pe proprietatea Țârlea Constantin. Acest lucru a fost însă imposibil de realizat, deoarece ploile abundente din această vară au întârziat mult timp recoltarea grâului, astfel încât am fost nevoiți să schimbăm total obiectivele cercetării din campania 2005.

Astfel, trasarea secțiunii SIV a fost realizată pe proprietatea Iftimie Gheorghe, care se află în partea estică a proprietății Drăghici Costică, unde a fost amplasată secțiunea SI/2003. Această secțiune a urmărit în primul rând continuarea delimitării așezării cucuteniene de la Fulgeriș, dar și urmărirea stratigrafiei așezării. Dimensiunile inițiale ale secțiunii SIV au fost de 20 x 2 m, însă datorită descoperirii înspre marginea de NE a secțiunii a unei gropi de mari dimensiuni (Gr. 14), s-a hotărât prelungirea acestei secțiuni cu încă 5 m pentru a delimita acest complex. Astfel, dimensiunile finale ale secțiunii SIV au fost de 25 x 2 m, cu orientare NE-SV, cu o deviație de 10° spre E. Cercetarea secțiunii SIV între m. 20-25 poate duce la concluzia că am surprins una dintre marginile așezării cucuteniene, latura estică, deoarece între acești metri materialul arheologic a fost aproape inexistent mai ales între m. 23-25.

Având în vedere că forța de muncă era destul de numeroasă, dar și a faptului că au apărut în SIV diverse complexe care aveau continuare înspre S, s-a decis trasarea secțiunii SV, amplasată paralel cu secțiunea SIV, la SV acesteia, cu un martor de 0,50 m între acestea. Această nouă secțiune a avut dimensiunile de 20 x 2 m.

În cadrul secțiunii SV au fost surprinse resturile locuinței L3 (în prelungirea celor din secțiunea SIV), sistemul de foc al acestei locuințe (o vatră), câteva gropi; de asemenea, după cum se poate vedea și în ilustrație, au fost surprinse diverse urme, de o formă neregulată, care aveau în umplutură un pământ mai cenușos, cu urme de cărbune, resturi materiale foarte mărunțite. Aceste resturi pot fi interpretate ca provenind de la o nivelare a terenului înainte de construirea locuinței L3, urme lăsate mai ales datorită faptului că locuința era de suprafață, însă fără podea.

În a doua parte a cercetărilor, având în vedere că cercetarea uneia dintre secțiunile deschise (SIV) era spre finalizare, s-a considerat necesară deschiderea altei secțiuni, care a urmărit cercetarea singurei proprietăți cu resturi arheologice la suprafață rămase necercetate până acum din acest sit arheologic. Această proprietate aparține lui Fodor V., Floarea și Fodor D. Vasile și este situată la V de proprietatea Țârlea Constantin (a se vedea planul topografic). S-a considerat necesară amplasarea secțiunii SVI pe această proprietate deoarece e situată în marginea dinspre V a Dealului Fulgeriș, urmărind astfel surprinderea marginii vestice a așezării cucuteniene. Din cauza faptului că proprietatea se află actualmente într-o pantă apreciabilă (diferența de altitudine pe o distanță de 10 m este de aprox. de 2 m), s-a trasat aici o secțiune de dimensiuni mai mici de 10 x 2 m, considerând inițial că aici existența materialului arheologic e datorată prăbușirii acestuia din cadrul sitului de pe platforma dreaptă a dealului. Însă cercetarea secțiunii SVI a arătat faptul că așezarea în partea de SV se întindea mai mult decât e platforma actuală a Dealului Fulgeriș. Menționăm că înspre această latură a dealului se află râpa care macină dealul de la bază, provocând dese alunecări de teren. În acest stadiu al cercetărilor putem considera faptul că platoul pe care a fost amplasată așezarea cucuteniană era mult mai mare și că el a fost micșorat cu timpul de alunecările de teren provocate pe latura vestică a dealului, astfel încât se pare că nu putem delimita latura vestică a așezării.

Amplasarea secțiunii SVI s-a realizat în continuarea secțiunii SIII/2004, cu un martor de 0,50 m, cu orientare NE-SV, cu deviație 10° spre E.

În această campanie a mai fost descoperită o locuință cucuteniană, numerotată L3, amplasată în partea vestică a secțiunilor SIV și SV, din nefericire neefectuându-se trasarea unei case pentru a delimita locuința în întregime din lipsă de timp. În cadrul acestei locuințe a fost descoperită o vatră, care a fost secționată cu un martor aplicat în zona sa centrală. Inventarul descoperit în cadrul locuinței constă într-un bogat material ceramic, câteva unelte și statuete feminine fragmentare, precum și resturile de lutuiei arse care provin de la pereții locuinței, aceste lutuiei având diverse dimensiuni, unele fragmente atingând lungimi de 0,25 m. Locuința L3 este o locuință de suprafață fără platformă.

În secțiunea SVI a fost surprinsă o altă locuință cucuteniană, numerotată L4, în interiorul căreia a fost descoperit un cuptor de ars ceramică (C2), care se pare că în momentul distrugerii sale era plin cu vase, acestea fiind recuperate în număr destul de mare, unele dintre acestea fiind descoperite întregi. În cadrul acestei locuințe s-a descoperit, în afara perimetrului cuptorului, un bogat material ceramic, precum și statuete antropomorfe (în special feminine), oase, unelte etc.

Prin cercetarea celor trei secțiuni trasate în campania din 2005 au fost surprinse și un număr de zece gropi, numerotate în continuarea celor descoperite în 2004, și anume de la Gr. 11 la Gr. 20, gropi care aparțin o parte culturii Cucuteni, iar o parte sunt săpate de locuitorii geto-daci, din perioada sec. I a.Chr - I p.Chr, după inventarul descoperit în cadrul acestora.

Mărturiile care aparțin epocii bronzului în această campanie au fost mai rare față de campaniile trecute, fapt ce poate fi explicat prin aceea că locuirea din perioada epocii bronzului nu a coincis ca spațiu cu locuirea eneolitică, pe de o parte, iar pe de altă parte confirmă în continuare faptul că această așezare a fost de scurtă durată.

De asemenea, și mărturiile care aparțin epocii geto-dace sunt destul de rare în această campanie, materializându-se în câteva gropi menajere, specifice așezărilor, de mici dimensiuni din care a rezultat un material sărăcăcios. Oricum, așa cum a rezultat și din campaniile precedente, nici această locuire nu a fost de lungă durată, așezarea dacică de la Fulgeriș, înscriindu-se în așezările cu statut de satelit de tip „rural”.

Însă, nesurprinderea straturilor din perioada epocii bronzului și a epocii geto-dace se poate datora și deranjamentelor moderne, și anume a utilizării terenului în scopuri agricole, din cauza alunecărilor de teren etc.

Trebuie să mai menționăm că în partea vestică a secțiunii SIV s-a surprins în această campanie o groapă contemporană (determinată pe de o parte de lipsa materialului arheologic, iar pe de o parte de unele resturi descoperite în cadrul acesteia), groapă ce încă nu știm de cine și în ce scop a fost săpată, dar care se poate pune pe seama unui braconaj în situl arheologic.

Rezultatele cercetărilor din această campanie sunt doar parțiale, impunându-se ca în anul ce urmează să se continue cercetările pentru a surprinde integral locuințele L3 și L4, precum și gropile care sunt surprinse parțial în S IV, S V și S VI, în vederea recuperării restului de inventar ce există în aceste complexe pentru a putea fi restaurat.

Situl arheologic de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău prezintă o importanță deosebită în primul rând în ceea ce privește așezarea cucuteniană, acest lucru fiind determinat de următorii factori: pe de o parte datorită faptului că această așezare este cel mai puțin afectată de factorii naturali și

antropici menționați mai sus, iar pe de altă parte datorită faptului că, în urma cercetărilor efectuate până acum în acest sit, s-a constatat că așezarea aparținând culturii Cucuteni este mai de durată decât cele din epoca bronzului sau din epoca geto-dacă.

Astfel încât așezarea cucuteniană de la Fulgeriș, situată în stânga Siretului și în partea sud-estică a județului Bacău, prin cercetarea integrală, poate veni cu noi elemente în ceea ce privește aspectul culturii Cucuteni în zona deluroasă a județului Bacău, zona mai puțin cercetată pentru această perioadă.

Planșa 29

Note:

1. V. Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafață pe teritoriul județului Bacău (II)*, Carpica 14, 1982, p. 139-158.
2. În analiza materialului de epocă geto-dacă am fost ajutați de către dl. David Daniel, căruia îi mulțumim și pe această cale.
3. V. Căpitanu, *op.cit.*, p. 148, nr. 33.
4. Zona în care a fost descoperit situl arheologic de la Fulgeriș este foarte aproape de dava de la Răcătău cercetată de către V. Căpitanu timp de 30 de ani.
5. V. Căpitanu, *Fulgeriș, Dealul Fulgeriș, „Trei cireși”, com. Pânțești, jud. Bacău*, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996, p. 50, nr. 108.
6. Al. Artimon, Lăcrămioara Elena Istina, M.A. Istina, Irina David, *Fulgeriș, com. Pânțești, jud. Bacău, Dealul Fulgeriș, „La 3 cireși”, CCA 2004*, p. 124-125, nr. 74.
7. L.E. Istina, F.A. Tencariu, *Fulgeriș, com. Pânțești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ „La 3 cireși”, CCA 2005*, p. 152-153, nr. 100, pl. 15; L.E. Istina, *Observații privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău. Campania 2004*, Carpica 34, 2005, p. 55-75.
8. Căruia îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitate și timpul acordat cercetării materialului osteologic. Vezi S. Haimovici, A. Vornicu, *Studiu arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriș-Cucuteni A (com. Pânțești, jud. Bacău)*, Carpica 31.

80. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]

Punct: Bisericuța

Cod sit: 160635.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 157/2005

Colectiv: Alexandru Barnea – responsabil, Cristian Olariu (FIB), Mihai Severus Ionescu (Baza aeriană 90 Otopeni), Eugen Paraschiv (masterand FIB)

Obiective: în principal, realizarea lucrărilor de conservare primară, înregistrare și marcarea a materialului arheologic. De asemenea, cercetare arheologică în sectorul *extra muros*.

În campania din 2005, accentul a fost pus pe conservarea primară. Datorită faptului că situl se afla într-o stare avansată de degradare, s-a impus ca prioritate absolută efectuarea de lucrări de conservare primară. Pe lângă acestea, au fost realizate două secțiuni – S6P și S3C1A, în sectorul *extra muros*, pentru clarificarea situațiilor apărute în campaniile precedente. De asemenea, s-a continuat reamenajarea depozitului.

În privința lucrărilor de conservare primară, lucrările au început la bisericuța bizantină, unde au fost efectuate lucrări în lungime totală de 7 m liniari, dată fiind starea avansată de degradare a zidurilor dinspre V și S. La domus, au fost efectuate, de asemenea, lucrări de conservare în lungime totală de 16,60 m liniari, totalul fiind de 23,60 m liniari conservați.

În S6P (dimensiuni 3,00 x 2,00 m, martor 0,50 m față de S6, orientare NV-SE, în prelungirea S6), în colțul de NE, la -0,70 m, a fost identificată o podea formată din pământ cenușiu bine tasat, având în componență pietricele și fragmente ceramice de mici dimensiuni. Probabil podeaua aparține unui bordei din ultima fază de locuire a cetății (sec. XII p.Chr.) și a fost spartă în partea de N de o groapă menajeră. În partea de E a secțiunii, la -1,20 m, a fost identificată o podea din pământ cenușiu bine tasat, spartă pe alocuri, care poate fi pusă în legătură cu vatra descoperită în campania din 2003 (S3C1P, -1,60 m; adâncimea diferită este dată de panta descendentă dinspre cetate). Dintre descoperirile mărunte din această secțiune, se cuvin menționate un opaiț păstrat fragmentar (-0,50 m) și o monedă de bronz (-0,35 m), din păcate ilizibilă.

Paralel cu S6P (spre V) și în continuarea S3C1P, lăsându-se un martor de 0,50 m, a fost deschisă secțiunea S3C1A, cu dimensiuni 4,50 x 2 m. Aici, la -0,63 m, a fost identificat un nivel de incendiere având în componență urme de arsură, oase de animale, pietre de mici dimensiuni, *tegulae* și fragmente ceramice. La -0,72 m, a fost identificat un nivel de călcare format din pământ cenușiu bine tasat, probabil corespunzând celui descoperit în S6P (colțul de NE). De asemenea, în colțul de SV al secțiunii, la -0,90 m, a fost identificată o monedă de bronz, din păcate ilizibilă. Sperăm ca în campaniile viitoare, situația apărută în sectorul *extra muros* să fie clarificată.

Au fost descoperite și mai multe monede în contexte neclare (*passim*), atât în cetate, cât și pe drumul care trece prin fața rezervației (în număr de 3).

81. Găiseni, com Găiseni, jud. Giurgiu

Punct: Fostul Schit Strâmbu

Cod sit: 103096.01

Autorizația de cercetare de salvare nr. 10/2005

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Angel Istrate (SC Damasus SRL)

În perioada 19 septembrie–5 octombrie 2005 a fost realizată cea de-a doua campanie de cercetări arheologice la fostul Schit Strâmbu din localitatea Găiseni, jud. Giurgiu. Cercetările s-au concentrat pe Casa Stăreției, care face în prezent obiectul unui proiect de restaurare, secțiunile fiind amplasate astfel: S 12 (2 x 8,2 m) în încăperea 2; S 13 (2 x 8,2 m) în încăperea 2; S 14 (1,5 x 8,2 m) în încăperea 1; S 15 (2 x 2 m) în colțul de SV al încăperii 1.

Zid ruinat suprapus de casa stăreției.

În secțiunile 12 și 13 a fost surprinsă ruina unui zid cu un traseu oblic față de cel al casei stăreției, pe care ipotetic îl atribuim unei prime incinte, legată de prima etapă de funcționare a turnului de poartă. Observațiile stratigrafice efectuate în S 13 pledează în același sens.

Casa stăreției

Casa stăreției a fost construită într-o singură etapă, ca un corp de clădire dreptunghiular cu lățimea interioară de 4,1 m, lungimea de 13,5 m și ziduri groase de 0,60 m. Încă de la început clădirea a avut un coridor pe toată lungimea ei, pe latura de E, spre biserică, cu o lățime de 1,60 m și ziduri groase de 0,50-0,60 m. Clădirea a fost adosată turnului de poartă, așa cum de altfel se poate observa și din elevație. Compartimentările interioare au fost cele sugerate de ruina existentă. Despre încăperea 1 presupunem că a fost acoperită cu o boltă din cărămidă, iar în etapa a II-a de funcționare a fost prevăzută cu o instalație de încălzit.

Intrarea principală în clădire se realiza dinspre E, printr-o deschidere semicirculară cu lățimea estimată de 2,5 m. Un acces secundar funcționa spre N.

S-au delimitat 2 etape de funcționare:

Etapa I: toate spațiile interioare, inclusiv coridorul, au funcționat cu o pardoseală din cărămidă, al cărei nivel corespunde în general cu decroșul fundației casei și cu nivelul de construcție al acesteia, oscilând în jurul cotei de -1 m.

Etapa II: nivelul de călcare interior a fost crescut cu cca. 0,60 m, și la această cotă a fost amenajată o dușumea din scânduri.

În baza puținelor fragmente ceramice descoperite în umpluturile de sub nivelul primei pardoseli, putem aprecia că această clădire nu a fost edificată mai devreme decât sec. XVIII.

În interior întâlnim următoarea succesiune stratigrafică: lut gri prăfos, sol viu; umplutură din pământ amestecat cu materiale de construcție, rare fragmente ceramice databile în sec. XVII-XVIII; pardoseala din cărămidă a etapei I; umplutură din moloz, pentru ridicarea nivelului interior de călcare; dușumea de scânduri așezată pe un pat de nisip; molozul rezultat din prăbușirea structurilor zidite; depuneri recente cu rădăcini.

82. Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova

Punct: Velcovici

Cod sit: 133438.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 124/2005

Colectiv: Ștefan Olteanu (UCDC București), Nina Grigore, Ionuț Adamescu (MJIA Prahova), Călin Hoinărescu (SC Restitutio SRL)

Descoperirile arheologice din situl Gherghița, jud. Prahova, se află amplasat la aprox. 10 km de la confluența râurilor Prahova și Teleajen și la cca. 12 km de DN1 (București Ploiești) și la 36 km SE de municipiul Ploiești.

Cercetările au început în anul 1999 fiind investigate mai multe puncte de pe teritoriul actualei așezări Gherghița. Cele mai timpurii urme de existență umană datează de la sfârșitul sec. XIV. Au fost descoperite mai multe locuințe ale vechiului târg medieval Gherghița sec. XV-XVII¹. Importanța cercetărilor constă în evidențierea pentru prima dată la Gherghița a culturii materiale urbane din sec. XIV-XVIII.

După cum s-a amintit în rapoartele anterioare 2003-2004, au fost cercetate ruinele unei biserici de rit ortodox, triconic, construită la sfârșitul sec. XV și începutul sec. XVI. După un incendiu suferit la mijlocul sec. XVI, biserica este refăcută și funcționează până la mijlocul sec. XVII, apoi locul ei fiind luat de necropola medievală a așezării. În campania din 2005 s-a

urmărit cercetarea pridvorului bisericii și a complexelor aflate în interiorul lui.

Dintre rezultatele cele mai importante amintim descoperirea mormântului ctitorului bisericii, înhumat în pridvor la mijlocul sec. XVI, în cavou.

Scurtă descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Din campania anului 2005, amintim că au fost descoperite o serie de obiecte de podoabă (vestimentară), aparținând ctitorului bisericii, care se compun din: rozetă filigranată (diametrul: 7 cm, tija 7,2 cm) cu motive florale, bumbi din argint aurit amplasați pe o placă în jurul gâtului și piept, un inel din aur cu gemă din cornalină, fire de mătase din argint aurit. Din două morminte adiacente pridvorului s-au descoperit inele din metal comun cu sticlă roșie și albă, paiete, ace de păr. Toate aceste piese sunt nerestaurate și se află în patrimoniul MJIA Prahova.

În ceea ce privește tehnicile de cercetare, pentru aflarea cât mai exactă a realizării celor prezentate, sunt în curs de executare analize de curățare, restaurare, analize fizico-chimice pentru determinarea tehnicii de prelucrarea lor și apoi încadrarea lor cronologică cât mai exactă.

Pentru viitor se propune deschiderea de secțiuni pentru elucidarea caracterului monumentului: biserică sau mănăstire și eventual cercetarea înhumaților din necropola existentă.

Conservarea materialelor descoperite, protejarea lor conform regulilor referitoare la obiectele de patrimoniu și expunerea pieselor în expoziția permanentă a MJIA Prahova (secția medievală).

În campania arheologică din toamna anului 2005 s-a descoperit fundația pridvorului bisericii (cercetată 2003-2004) cu următoarele dimensiuni: 5 m pe 6,25 m. S-a trasat secțiunea 9 și o casetă pe latura de N (a bisericii).

Fundația a fost distrusă în sec. XVIII-XIX, aproape în întregime pe anumite porțiuni; s-a putut delimita șanțul de fundație a pridvorului care se leagă organic de fundațiile propriu-zise ale bisericii și mormintele interceptate pe spațiul bisericii cercetate. Pe latura nordică a pridvorului a fost amenajat un cavou. În acest cavou au fost descoperiți doi înhumați. Primul la -0,90 m și probabil aparține ctitorului, datat mijlocul sec. XVI, cu numeroase podoabe vestimentare, cu un inel din aur cu diametrul de 1,8 cm, 11,03 g, 14 k decor floral pe verigă, o rozetă (broșă) probabil din argint foarte mult corodată, diametrul 7 cm, bumbi din argint aurit cu urechiușe de prindere amplasați pe o placă în jurul gâtului și pe bust, fire de mătase. Scheletul era complet dezintegrat.

Ulterior în același cavou, suprapunându-l pe primul decedat, s-a descoperit un mormânt de femeie cu ace de păr și un inel din metal comun. Detalii privind construirea cavoului vor fi date la întocmirea raportului științific final.

Pe latura vestică (exterioară) a pridvorului au fost înhumați; c. 4-6, în timpul funcționării bisericii două morminte (bărbat, femeie) la -0,70 m, în poziție NE, cu mâinile pe piept (poziție creștină), cu inele din metal comun, ace de păr, fire de argint-aurit, fragmente fine de mătase, paiete.

Din punct de vedere stratigrafic acești doi înhumați, au fost înmormântați la cca. 0,40 m față de zidul vestic al pridvorului, ceea ce constituie dovada că accesul în pridvor se făcea pe latura sudică.

Atât pe latura sudică a pridvorului cât și pe latura nordică s-au descoperit morminte din etapele ulterioare funcționării bisericii (aceste morminte distrug fundațiile bisericii).

Detalii privind descoperirile mai sus amintite vor fi făcute în urma analizelor metalografice și fizico-chimice a unor materiale descoperite.

Cercetarea s-a efectuat într-o perioadă (octombrie-noiembrie) cu numeroase ploii, vreme nefavorabilă, deoarece proprietarul a solicitat pentru acces la investigație o sumă foarte mare (cca. 6-7 milioane) când toată suma era de numai 15.000.000. lei.

Planșa 30

Note:

1. Rezultatele obținute au fost publicate în CCA și în Analele de Istorie – UCDC București.

Bibliografie:

Nicolae Stoicescu, *Bibliografia Monumentelor Feudale, Țara Românească*, Vol.1, 1970, Ed. Mitropoliei Olteniei, p.330-331.

Abstract:

In 2005 we discovered the entrance of the church with the founder's tomb (middle of 16th century).

83. Giurgeni. com. Giurgeni, jud. Ialomița

Punct: Orașul de Floci

Cod sit: 124910.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 104/2005

Colectiv: Anca Păunescu, Silviu Oța (MNIR), Gheorghe Matei (MJ Ialomița), Dana Mihai (INMI)

Sector Grind nr. 1

Cercetarea din această campanie s-a concentrat în capătul nordic al secțiunii din anul 2003, unde a fost descoperită o concentrare de patru locuințe din a doua jumătate a sec. XVI, distruse de incendii. În anul 2003 a fost dezvelită și cercetată integral numai o locuința cu pavaj din bolovani adosat laturii nord-estice în exterior¹. În anul 2005 s-au trasat patru casete (5 x 5 m) pentru dezvelirea completă a unei locuințe foarte apropiată de cea menționată. După îndepărtarea stratului de chirpic ars, provenit de la pereții prăbușiți s-a constatat că suprafața podelei, cu urme ale găurilor de pari de la peretele intermediar, era mult mai mare. Din cauza timpului nefavorabil cercetarea ei a fost întreruptă, urmând să fie continuată în campania viitoare. Deocamdată s-a constatat că asemenea locuințelor descoperite în campaniile anterioare, aceasta a fost ridicată pe temelie din bârne late, bine încastrate în stratul de lut și era compartimentată în două încăperi. Se presupune că a fost abandonată înainte de incendiu, deoarece inventarul arheologic descoperit deocamdată este foarte sărac. Aproape lipită de latura sud-vestică a locuinței, în arătură s-a observat o zonă cu urme de cărbune, multe fragmente de oase animale și fragmente ceramice, fragment de cahă cu cap de călăreț (nesmălțuită). După îndepărtarea stratului de arătură au apărut multe fragmente de ceramică nesmălțuită și o mare cantitate de oase de animale într-un strat de pământ cenușiu măzăros cu aspect de umplutură până la adâncimea de 0,50 m. Sub această cotă se contura urma unei gropi pentru depunerea reziduurilor menajere, a cărei cercetare se va finaliza în campania viitoare. [Anca Păunescu]

Sector Grind nr.3.

În acest sector a fost continuată cercetarea complexelor înregistrate în campaniile precedente. Mai precis se urmărește relația între locuințele cu mai multe faze de refacere și limita necropole nr.3. În acest scop a fost trasată SIII (18 x 3 m), paralelă cu SI/2003. În această secțiune nouă, între c.6 și c.9 au fost descoperite resturile a trei locuințe suprapuse, care au fost separate între ele prin lentile de pământ galben, folosit pentru nivelarea terenului. L1/a, orientată E-V, avea podeaua din lut (6 x 4 m) situată la cota de -0,50 m. Sub aceasta, la cota de -0,58/-0,60 m s-a aflat L1/b, la care podeaua a fost amenajată din bârne de lemn cu diametrul de 0,30 m. Pe podea s-au descoperit un ulcior întreg, o greutate pentru plasa de pescuit, lucrată din piatră. În zona de NNE a podelei s-a aflat și vatra ovală (1,07 x 0,82 m) de la o sobă construită din cărămizi. Lângă vatră s-au mai descoperit un sfeșnic întregibil acoperit cu smalt de culoare verde, un castron acoperit cu smalt în nuanțe de verde și maro, și un fragment de cahă decorată cu o cruce și un chip uman. Podeaua locuinței 1/c s-a descoperit la cota de -0,80 m, acoperită cu un strat de chirpic ars. Toate aceste locuințe erau orientate V-E și podelele aveau o suprafață de 24 m². În concluzie, fiecare refacere a locuințelor a fost însoțită obligatoriu de o nivelare a zonei, efectuată cu pământ galben compactat pentru a mări rezistența solului în vederea construirii altei locuințe și chiar pentru ridicarea nivelului solului pentru a o feri de inundații. Cele trei locuințe au fost ridicate folosindu-se aceeași tehnică, din lemn și chirpic. Tot în SIII/2005, în c. 1-6, s-a ajuns la adâncimea de -1 m, unde au apărut morminte ce aparțin necropolei nr.3, dar datorită timpului nefavorabil au fost conservate provizoriu pentru a fi cercetate împreună cu antropologul în campania viitoare.

Cercetările au continuat și în zona centrală a casei A adiacentă S1/2003, situată în partea nordică, pentru delimitarea L2/2003, unde se aflau resturile unei sobe din lut.

Pe baza observațiilor făcute și în campaniile anterioare cel mai vechi nivel de locuințe aparține sfârșitului sec. XV, al doilea nivel se poate data cu ajutorul monedelor descoperite în prima jumătate a sec. XVI, iar ultimul nivel aparține sfârșitului sec. XVI și începutul sec. XVII. S-a mai putut constata alinierea locuințelor cu orientarea V-E și cu distanțe de 2-3 m între ele, care pot fi interpretate ca ulițe. [Gheorghe Matei]

Sector Grind nr. 9

În vederea verificării observațiilor făcute cu ajutorul prospecțiilor arheogeofizice efectuate în anul 2003, SI/2004 s-a prelungit cu încă 10 m spre S, încât să taie valea pentru a surprinde urmele presupusului zid indicat de măsurătorile de rezistivitate. Se constată existența unui pământ negru lutos, cu foarte puțin material ceramic scurs de pe panta grindului. La cota de -0,60 m s-a adâncit numai pe jumătate din lățimea secțiunii pentru a ajunge la stratul de steril arheologic.

SII/2005, a fost trasată la distanța de 46,5 m spre V de SI/2004 (75 x 1,50 m) orientată N-S.

Stratigrafia rezultată indică existența, imediat sub stratul vegetal (arătură) a unui nivel de pământ castaniu, până la adâncimea de 0,50 m, amestecat cu pigmenți de chirpic, inegal răspândiți în suprafața secțiunii, amestecat cu fragmente ceramice mărunte, atipice. Sub acesta, până la adâncimea de 0,77 m urmează un nivel de pământ gălbui-

lutos, cu foarte puțin material arheologic. Pământul galben, steril arheologic se găsește la adâncimi ce variază între 0,80 m și 1,10 m. În c. 30-32, la adâncimea de 1,10 m s-au descoperit scheletele a doi adulți și a unui copil (M1-3). Această situație a fost găsită și în SI/2004 și presupunem existența unei noi necropole din aria orașului amplasată în mijlocul Grindului nr.9. Deocamdată nu a fost surprinsă nici o urmă a construcțiilor din piatră semnalate de cercetările arheogeofizice. [Dana Mihai, Anca Păunescu]

Note:

1. CCA 2004, p.129.

84. Glavacioc, com. Ștefan cel Mare, jud. Argeș

Punct: Biserica mănăstirii Glavacioc

Cod sit: 19132.01

Autorizația de cercetare de salvare nr. 11/2005

Colectiv: Spiridon Cristoceă, Romeo Maschio, Marius Păduraru (MJ Argeș)

Profitând de faptul că biserica mănăstirii Glavacioc, ansamblu monahal ce exista pe vremea domnitorului Mircea cel Bătrân, se află de mai mulți ani în curs de restaurare-consolidare și extindere (în 2001 i s-a adăugat turla pe naos și un nou acoperiș, în 2004 i s-a adăugat un pridvor deschis), am considerat că este momentul potrivit pentru cercetarea arheologică a interiorului locașului. Cu excepția unui sondaj făcut de Virgil Drăghiceanu în absida de N a naosului pentru cercetarea unei pietre de mormânt aflate aici, interiorul bisericii nu a mai fost cercetat arheologic. Cercetările efectuate, în luna august 2005, de un colectiv de la MJ Argeș au avut drept obiective descoperirea fundațiilor bisericilor existente înainte de cea actuală, datând din 1840-1843, și reconstituirea planului lor, precum și cercetarea mormintelor din pronaos, cu speranța de a intercepta și mormântul domnitorului Vlad Călugărul. Cercetările efectuate au pus în evidență faptul că pe acest promontoriu pe care a fost construită mănăstirea a existat un *tell* neolitic, obiectele descoperite în partea de E a Secțiunii 1 (fragmente ceramice, fragmente de figurine antropomorfe, silexuri ș.a.) aparțin culturii Gumelnița. Dacă în Secțiunea 1 și în cele patru casete practicate în interiorul bisericii nu fost descoperite vestigiile ale locașului ce exista pe vremea lui Mircea cel Bătrân, în schimb au fost interceptate o parte din fundațiile bisericii ridicate de Vlad Călugărul. Locaș de plan triconc, compus din altar, naos și pronaos, biserica lui Vlad Călugărul avea fundațiile din bolovani de râu de mărime mijlocie, prinși cu mortar, și fragmente de cărămidă. O caracteristică mai puțin folosită la alte construcții o constituie faptul că înainte de a realiza fundația, constructorii au așezat pe fundul șanțului trei grinzi de lemn paralele care după putrezirea lor au lăsat canale care comunică, probabil, cu cele de la absida, căci și aici existau asemenea spații. Dacă la început aceste grinzi aveau rolul de la lega zidăria crudă, după putrezirea lor, spațiile create serveau, probabil, la ventilarea fundației. Cercetarea pronaosului a dus la descoperirea a opt morminte, dintre care numai trei, care aparțin sec. XIX, nu erau profanate. Menționăm descoperirea a două pietre de mormânt, care prin poziția lor, cu unul din capete orientate spre partea de S a compartimentului, ne indicau că nu se află pe locurile inițiale.

Una din pietre, datând din 2 martie 1704, a fost confecționată de egumenul Ștefan pentru a fi așezată pe mormântul lui Vlad Călugărul. Confecționată din calcar numulitic, piatra, aflată într-o stare excepțională, reprezintă, prin motivele decorative pe care le conține, un monument reprezentativ al artei brâncovenești. Cea de a doua piatră, datând din 1743-1744, decorată cu flori de acant, a aparținut jupanului Preda postelnic Știrbei, fiul marelui sluger Ivașco Știrbei. Existența în partea de V a pronaosului a doi stâlpi de lemn care susțin un balcon adăugat în sec. XX au împiedicat cercetarea exhaustivă a acestui compartiment unde, fără îndoială, se aflau și alte morminte, probabil și cel al lui Vlad Călugărul, dacă n-a fost profanat în decursul secolelor.

85. Golești, com. Băilelești, jud. Argeș

Punct: Siliște

Cod sit: 13427.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 218/2005

Colectiv: Dragoș Măndescu (MJ Argeș), Costin Croitoru (MJI Galați)

La mijlocul lunii noiembrie 2005, MJ Argeș a executat un sondaj de verificare în punctul Siliște, pe proprietatea Vasile Ceaușescu. Punctul sondat se află la aprox. 500 m V de râul Bratia (afluent de pe partea dreaptă al Râului Târgului), pe un teren ușor mai înălțat în raport cu zona înconjurătoare, imediat la V de șoseaua Băjești-Slănic și la S de proprietatea Gheorge Dimulescu. Terenul respectiv este ocupat, de obicei, cu culturi agricole (cereale). Punctul de pornire al acestui sondaj a fost reprezentat de marea cantitate de fragmente ceramice preistorice și romane aflate în colecția prof. Dan Dimulescu din localitate, despre care posesorul lor susținea că proveneau din punctul amintit, fiind descoperite cu mai bine de trei decenii înainte, în timpul construirii casei familiei Gheorge Dimulescu. De asemenea, am fost informați de proprietarul colecției că zona fusese ulterior vizitată de către fostul director al Muzeului din Câmpulung, Flaminu Mârțu, însoțit de Vlad Zirra, care confirmaseră caracterul antic al descoperirilor.

Sondajul a constat din două secțiuni de 15 x 1 m, orientate N-S, având drept scopul evidențierea stratigrafiei și reperarea eventualelor situri din care ar fi provenit importanta cantitate de material ceramic. Rezultatele au fost, mai degrabă, negative. Deși secțiunile au fost amplasate la mai puțin de 30 m S de locul în care ar fi fost descoperite acum treizeci de ani fragmentele ceramice, cantitatea de material recoltată în urma săpăturilor noastre a fost infimă. Această situație poate fi explicată, cel puțin parțial, prin nivelările masive ale terenului, efectuate cu buldozerele, prin 1978-1981 de fostul CAP Băilelești, nivelări care au avut ca rezultat bulversarea și distrugerea eventualelor nivele arheologice. După spusele localnicilor, tot în acea perioadă s-a procedat la aducerea unor cantități importante de pământ și pietriș pentru umplerea unei viroage naturale. Fiind informați despre aducerea acestor cantități suplimentare de pământ, am adâncit săpătura până la -2,5 m.

Stratigrafia se prezintă astfel: sol actual negru (0,40 m); nivel cu pământ amestecat cu pietriș și humă (0,80 m); straturi succesive de humă și nisip amestecat cu pietriș (sol viu, de la -1,2/-1,3 m). Nu a fost evidențiat decât în unele locuri, pe

profil la $-1/-1,1$ m, un slab nivel arheologic, bulversat și discontinuu, reprezentat de un strat subțire (cca. 0,10 m grosime), din care au fost recoltate rare fragmente ceramice la roată, în general atipice, dintr-o pastă fină, bine frământată și arsă oxidant, uniform, probabil de factură romană, precum și un fragment dintr-o piesă de fier, nedeterminabilă. Deși sondajul nu a avut rezultate încurajatoare, nu este, totuși, exclus ca în punctul *Siliște* să fi existat o locuire de epocă romană, la numai câțiva kilometri V de traseul limesului transalutan. [Dragoș Măndescu]

86. Grădiștea Coslogeni, com. Dichiseni, jud. Călărași

Punct: La Clinci

Cod sit: 93343.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 52/2005

Colectiv: Marian Neagu, Valentin Parnic, Virginia Oană, Tudor Iordan Irinel (MDJ Călărași), Stănică Pandrea, Mirela Vernescu (M Brăila), Constantin Haită (MNIR - CNCP), Vladislav Slavcev (Muzeul de Arheologie Varna-Bulgaria)

În primăvara și vara anului 2005, balta Borcei, unde se află și situl de la Grădiștea Coslogeni a fost inundată de apele Dunării. Dincolo de problemele complicate pentru organizarea șantierului, inundarea bălții ne-a oferit o imagine mai apropiată de condițiile de mediu din vremurile preistorice.

În aceste împrejurări, strategia cercetării arheologice s-a rezumat la continuarea studierii complexelor apărute anul trecut în suprafețele α , Σ și W/Y A-D. Pentru realizarea unui sondaj sedimentologic s-a prelungit S I cu 12,50 m spre capătul sudic al grădiștii. Cercetarea minuțioasă a complexului neolitic care a apărut în profilul estic al suprafeței ne-a determinat să extindem săpătura spre E cu 1,30 m (S.V) în același timp am considerat că secțiunea ne va aduce informații prețioase despre partea estică a tumulului ridicat la începutul epocii bronzului.

Colectivul de cercetare a fost format pe lângă studenții care au participat la campaniile trecute și din elevi din anii terminali ai liceelor călărășene „Mihai Eminescu” și „Barbu Știrbei” și alți studenți de la facultățile din Iași, București, Târgoviște și Constanța, alături de specialiști de la muzeele din Călărași, Brăila, Varna și București. Finanțarea cercetărilor s-a asigurat de către MDJ Călărași și MCC.

Obiectivele propuse au fost următoarele:

- cercetarea ultimului sfert din perimetrul așezării neolitice și al edificiului Coslogeni (zona de NV) notată cu S α (6 x 7,50 m);
- corelarea observațiilor de stratigrafie verticală ale complexelor neolitice din profilele secțiunii S. Magistral (1-4 V) cu suprafețele α (S și E), Σ (E, V și N).
- cercetarea edificiului Coslogeni din W A-C și Y A-D.
- cercetarea complexelor postpreistorice.

Complexele neolitice. Observații stratigrafice.

Corelarea stratigrafiei complexelor din profilele S.Mag. E, suprafețele α și Σ E și N a fost întregită prin analiza profilelor α S și E și a profilului Σ V.

În suprafața α , lângă peretele sudic (A1-4) a fost identificată groapa unui bordei neolitic în direcția E-V, pe o distanță de 4,20 m. Stratul neolitic apare la adâncimea de

1,95-2,10 m, într-un pământ brun-gălbui cu cochilii de scoici, fragmente ceramice, chirpici, iar la -2,10 -2,15 m a fost depistată groapa bordeiului, cu o ușoare alveolare în partea sa nord-estică de 0,35 m, o posibilă treaptă de acces. Groapa bordeiului este dispusă ușor în pantă, de la E spre V, în această campanie fiind săpat un perimetru de 4,20 x 1/1,17 m pe o adâncime de doar 0,15-0,20 m. În groapa bordeiului au apărut concentrări de vălătuci de lut gălbui, chirpici, fragmente de vase, scoici. În partea nord-vestică a gropii bordeiului a fost descoperită o statueta feminină Hamangia arsă la cenușiu, cu capul și mâinile rupte din vechime (0,81 x 0,39 x 0,16 m). La 0,10 m distanță s-a descoperit un cap de statueta, triunghiular în secțiune, însă aparținând unei alte statuete antropomorfe (1,9 x 1,7 x 1,1), iar la 0,35 m, spre E, un pandantiv tubular din os. În jur, vălătuci gălbui circulari cu marginile bine profilate, cochilii de scoici și urme de cenușă albă. De altfel, statueta a apărut sub o lentilă de arsură. Nu se pot face interpretări, dacă este vorba de surprinderea stratigrafică a unui ritual, sau un banal nivel de abandon al bordeiului.

Cercetarea minuțioasă a profilului estic al suprafeței Σ E a pus în evidență patru nivele ocupaționale ale unei locuințe de suprafață marcate prin podine, urme lenticulare și continue de arsură, fragmente ceramice. Fiecare nivel a fost abandonat (strat compact de scoici suprapus de cenușă albă) și apoi reconstruit prin amenajarea unei podine bătătorite. Locuința, surprinsă în profil pe o distanță de 3,90 m în campaniile trecute s-a lărgit spre E până la 4 m, iar grosimea stratului de cultură la 1,08-1,10 m.

Primul nivel de utilizare a locuinței este cu siguranță și cel mai important; podina formată din pământ brun – gălbui - cenușiu bătătorit are 0,10 m grosime, iar vatra cu o lungime de 1,30 m are trei niveluri de refacere dispuse pe o grosime de 1,35 m (4/4,5/5 cm). Vatra a fost ridicată pe un pat compact de lut albicios, gros de 0,07-0,10 m. Nivelul al doilea de locuire are podina cu grosimi ce variază între 0,06 și 0,10 m, peste care avem o depunere de scoici compacte cu arsură. Cel de-al treilea nivel este marcat de un pământ gălbui deschis albicios cu grosimi ce variază între 0,10 și 0,14 m. Spre N constatăm o lentilă de scoici în strat compact de la 0,15 până la 0,20 m. Între două straturi de scoici se constată un nivel de arsură, bucăți de vatră și chirpici, iar spre N la 0,75 m, o platformă de lut de 0,05 m grosime cu lentilă de cenușă, apoi două suluri de vălătuci dispuse transversal, de 0,08 m diametru, ca niște contraforți - elemente de construcție care aveau rolul de-a întări/stabiliza podina.

Nivelul al patrulea al locuinței este marcat de 0,06-0,07 m de lut compact și apare la adâncimea de -0,40 m. În același nivel, pământul este cenușiu-zgrunțuros cu scoică rară și fragmente ceramice.

Cel de-al patrulea nivel, care corespunde ultimului nivel de utilizare a locuinței are urme continue de arsură (pe alocuri lentilă) sub bucăți de vatră și bulgări de chirpici. O groapă Dridu de sec. X perforază și distruge parțial partea dinspre N a complexului neolitic.

Taluzarea și cercetarea malului vestic al casetei Σ au dus la descoperirea sub unul din bordeiele centrale ale așezării neolitice a unui complex ritual, probabil de fundare prin îngroparea unui *rhyton* din corn de bour (?), deasupra căruia au fost arse mai multe materiale, peste care s-a ridicat o mică vatră ce căpăcuiește complexul.

Edificiul Coslogeni. În secțiunea alfa au fost cercetate nivelurile de epoca bronzului și depunerile neolitice. În urma

săpăturilor de salvare întreprinse la Grădiștea Coslogeni în 1986 a fost identificată în Secțiunea Magistrală urmele unei construcții neobișnuit de mari în stratul de epoca bronzului. Secțiunile și casetele practicate în suprafață pentru a-i identifica perimetrul, fazele de construcție în succesiune stratigrafică și celelalte elemente ale acestui habitat ne-au pus în fața unei descoperiri excepționale, nemaiîntâlnită în bronzul dunărean. Cercetările din ultimii ani (1999-2005) au pus în evidență o construcție de mari dimensiuni cu trei faze de utilizare, care corespund în general celor trei niveluri de locuire Coslogeni identificate în așezarea eponimă de la Grădiștea Coslogeni. Edificiu a fost construit pe locul cel mai înalt al grădiștei, în zona centrală a așezării Coslogeni. Axul construcției a fost dispus pe direcția NE-SV, orientare data în special de șirul de gropi de susținere a clădirii. Una din laturile acestei construcții a fost interceptată doar pe direcția N-S pe o distanță de aprox. 40 m, cu o lățime de 25 m, identificate în săpăturile practicate, dar dimensiunile reale erau cu siguranță mai mari. Podinele succesive au fost ridicate din lut galben-maroniu foarte bine bătătorit. Doar în zona centrală a edificiului au fost surprinse cinci faze de utilizare, din care o refacere solidă din ultimul nivel de utilizare, când podina a fost transformată într-o platformă din lut armată cu chirpici. Edificiul este delimitat de un șanț aprox. circular cu lățimi variind între 0,50 m și 0,75 m. Adâncimea șanțului este între 0,30-0,40 m. La trei din cele patru porțiuni, șanțul are o mică treaptă de 0,12 x 0,15 m practică în întotdeauna spre podinele edificiului. În zona centrală au fost descoperite mai multe gropi mari de formă circulară cu diametrul variind între 0,55-0,59 m și 0,76-0,82 m, cu o adâncime de 1,40-1,50 m. Gropile se decupează foarte clar în podeaua ultimului nivel de locuire Coslogeni, căruia îi aparține și ultima fază de utilizare a „edificiului”. Patru dintre ele sunt dispuse în cruce și au dimensiuni aproape identice (0,80-0,82 m) în interiorul gropilor nu a fost descoperit nici un fel de material arheologic în afara de cenușa și chiar lemn carbonizat, ceea ce ne face să avansăm ipoteza utilizării lor la susținerea acoperișului edificiului. Toată suprafața edificiului este acoperită de un strat compact de cenușa provenit de la arderea acoperișului confecționat dintr-o materie ușoară, foarte probabil din stuf¹. Stratigrafia edificiului.

Cercetările arheologice au pus în evidență trei etape de reconstrucție a podinei atent făcute, cu grosimi destul de unitare între 0,08-0,10 m fiecare. Între podine sunt intercalate două niveluri de amenajare cu grosimi variind între 0,15-0,20 m.² În stratigrafie orizontală și verticală s-a constatat că ultimele două amenajări sunt și cele mai importante și că suprafața edificiului se mărește pe măsura dăinuirii sale. Astfel, podinele nu se suprapun perfect, fiecare etapă de reutilizare aducând reduceri sau extinderi ale dimensiunilor podinei „edificiului” spre NE, dar și spre SSV.

Nivelurile de locuire Coslogeni se caracterizează din punct de vedere al coloritului printr-un cenușiu care la baza, în primul nivel este mai deschis, pentru că celelalte două niveluri să capete o culoare mai deschisă. Din punctul de vedere al organizării straturilor, primul nivel are în general o consistență mai păstoasă și mai unitară, în timp ce următoarele două au un aspect zgrunțuros și pe alocuri foarte pătat.

La baza „edificiului” s-a constatat un strat de nivelare³ a unui pământ gălbui - nisipos compact, dur cu grosimea de 0,20-0,22 m. Pe importante porțiuni ale podinilor s-au păstrat urme consistente de lutuială aplicată peste podelele de lut bine bătătorite de culoare galben-maronie.

Complex medieval

În secțiunea α , partea vestică au apărut deasupra și perforând nivelul Coslogeni mai multe gropi de pari de la o locuință medieval târzie cu diametre variind între 0,14-0,15 m și 0,18-0,20 m.

Planșa 31

Note:

1. analize prof. E. Cernih.
2. M. Neagu, V. Parnic, S. Pandrea, *Grădiștea, punct Grădiștea Coslogeni*, CCA 2000, p.42.
3. CCA 1999, p. 51

87. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia]

Punct: Dealul Grădiștii

Cod sit: 90937.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 94/2005

Colectiv: Ioan Glodariu - responsabil, Gelu Florea, Liliana Suciuc, Răzvan Mateescu, Paul Pupeză, Corina Toma; Darius Sima (UBB Cluj), Eugen Iaroslavschi, Gabriela Gheorghiu (MNIT), Cristina Bodó (MCDR Deva).

Sarmizegetusa Regia¹ se află la S de Orăștie, satul Grădiștea de Munte, pe o ramificație a Muncelului intrată în literatura arheologică cu numele de Dealul Grădiștii. Ruinele antice s-au semnalat încă din sec. XVI. De atunci probabil au început și răscolirile celor vizibile la suprafață. Cele mai mari s-au făcut în sec. XVIII-XIX, pentru că în ultimul deceniu al sec. XX și la începutul veacului nostru să fie călțate de căutătorii de comori înzestrați cu aparatură de detectare modernă. Primele cercetări sistematice s-au făcut în 1924 și au fost reluate cu întreruperi, variabile ca întindere, din 1950.

Locuirea antică se întinde pe aproape 6 km pe terase amenajate de daci, mai ales pe coama și pe versanții de S ai Piciorului Muncelului. Capitala regatului dac are două „cartiere” civile la V și la E între care se află cetatea și zona sacră. Cercetările arheologice din anul 2005 au vizat doar zona sacră, anume terasele a IX-a, a X-a și a XI-a.

Cercetările arheologice efectuate în anul 2005 s-au efectuat după mai vechile principii ale colectivului de cercetare: continuarea săpăturilor la obiectivele anterior abordate și verificări (unde se impunea). În această situație, toată activitatea s-a concentrat în zona sacră, pe terasele a X-a și a XI-a. În subsidiar s-a „periat” din nou Piciorul Muncelului pentru a verifica dacă el a fost din nou afectat de căutătorii de comori și eventual pentru recuperarea materialelor arheologice aruncate de ei.

Terasa a X-a

Cu prilejul cercetărilor mai vechi și mai ales din 1989, s-a constatat că terasa dacică era mai extinsă spre V decât cea de astăzi și, mai mult, ceea ce este cunoscut ca fiind terasa a IX-a este o terasă romană, ridicată pe porțiunea de V a fostei terase dacice. Notăm că terasa IX a fost cercetată arheologic și ea nu conținea urme antice pretabile la conservare. În anul anterior, 2004, săpăturile au vizat 12 m liniari cu lățimea de 8 m pe o adâncime de -5,50 -6 m din partea de V a terasei romane.

După îndepărtarea pământului căzut pe săpătura anterioară s-a dezvelit parțial zidul de protecție a terasei a X-a și s-a deschis o suprafață (S.II/2005) de 11 x 6 m, orientată S-N. În ea se află și jgheburile canalului roman (m. 1 EF și 1-10 F). La V de el, s-a găsit colțul unei clădiri cu baza din calcar fasonat (m. 1-4 AC) și trei praguri (unul supraînălțat) tot din calcar fasonat (m. 5-6 AD). La 2,50 m E se aflau pomenitele jgheaburi romane fasonate tot în calcar. În sfârșit, în colțul de NE al suprafeței (m. 10-11 EF) s-a conturat o groapă.

Materialul arheologic constă din trei fragmente de piese semicalotice cu nervuri, toate în poziție secundară, căzute probabil din zidul de terasă de V, numai fragmente ceramice dacice între care și unele care provin de la două vase lucrate cu mâna, întregibile, ținte de fier (unele dintre ele ornamentate), cuie și piroane, benzi ondulate din același metal, toate trecute prin foc, resturi de bârne carbonizate din elevația clădirii și pete de arsură puternică. Toate materialele se datează la începutul sec. II p.Chr și au intrat în patrimoniul MCDR Deva. Se impune continuarea săpăturii spre V și în adâncime pentru dezvelirea clădirilor dacice incendiate și „nivelate” la amenajarea terasei a IX-a.

Verificările pe terasa a XI-a au vizat sanctuarul patruleter cu coloane de andezit; celălalt, tot patruleter din marginea de NV a terasei, incomplet, căruia nu i se știa planul și micul sanctuar de calcar din marginea de SV a terasei. Precizăm că peste tot eram sub nivelul de călcare dacic.

Sanctuarul patruleter cu coloane de andezit

Din el s-au păstrat două șiruri cu cinci coloane și al treilea cu șase coloane. S.II/2005 de 9,50 x 1,90 m, orientată E-V, a fost trasată perpendicular pe ultimul șir de N, acolo unde se afla doar o coloană pe șirul dinspre E. S-a constatat că cea existentă avea sub ea semicalota umplută cu lut și piatră (inclusiv sfărâmătură de calcar), iar cele două care lipseau fuseseră așezate pe stâncă nivelată, încât sanctuarul avea trei șiruri a câte șase coloane, în total 18. S.III/2005 trasată în sectorul de V al sanctuarului nu a dat nimic nou, confirmând doar cele constatate în S.II/2005.

Sanctuarul patruleter incomplet este cel căruia nu i se cunoștea planul. Plecând de la constatarea potrivit căreia sub coloane și pilaștrii mari se aflau semicalote de lut cu piatră, în aria sanctuarului s-a trasat S.II/2005 de 13 x 3 m, orientată S-N și în continuare, după firescul martor, S.I/2005, paralelă, care a acoperit întreaga suprafață rămasă din sanctuar.

Pe șirul de E, unde se păstra un pilastru masiv de andezit, a avut cinci astfel de piese, dar coloana fragmentară de calcar din m. 12 era în poziție secundară; acolo pilastru a fost așezat pe stâncă nivelată. Pe șirul de mijloc s-au păstrat trei urme de semicalote, una chiar sub pilastrul de andezit. Fragmentul de coloană de calcar din m. 5 era în poziție secundară. Pe șirul al treilea, dinspre V s-au păstrat patru semicalote, a cincea fiind probabil desființată de amenajarea șanțului de drenaj, din anul 1980. Ar rezulta 15 pilaștri. Sanctuarul mic de calcar

În sanctuarul mic de calcar din marginea de SV al terasei a XI-a s-a trasat S.IV/2005 de 10 x 3 m în marginea lui de S. Înainte se considera că el are trei șiruri a câte cinci plinte. Pe șirul de V s-a găsit a șasea plintă întreagă și pe cel de mijloc a șasea fragmentară, dovedindu-se, dacă mai era nevoie, că sanctuarul a avut 18 coloane dispuse în trei șiruri a câte șase.

Este inutil să subliniem că, cu excepția unor resturi de fier trecut prin foc și cca. șase-șapte fragmente ceramice găsite în sanctuarul incomplet, în celelalte două sanctuare nu s-au găsit materiale arheologice.

Perierea Piciorului Muncelului cu detectorul de metale și un sondaj efectuat la rădăcina unui fag căzut a dus la descoperirea a două loturi de turte de fier, unul de 40, celălalt de 16 piese.

Pentru anul 2006 ne propunem continuarea săpăturilor pe terasele IX-X, terminarea verificărilor pe terasa XI și reluarea săpăturilor în cetate pe terasa III.

Planșa 32

Note:

1. Cele mai recente date asupra zonei se găsesc în: I. Glodariu, *Addenda aux Points de repere pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d'Orăștie*, ActaMN 32/1, 1995, p. 103-118; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu-Pescaru, Florin Stănescu, *Sarmizegetusa Regia – Capitala Daciei Preromane*, Deva, 1996; I. Glodariu, *Sarmizegetusa Regia – capitale du royaume dace*, Transylvanian Review 10, 2, 2001, p. 3-15; I. Glodariu, *Infrastructura sectorului de Nal terasei a XI-a de la Sarmizegetusa Regia (I)*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 39-46; E. Iaroslavschi, *Zona siderurgică din preajma capitalei statului dac*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 55-62; A. Pescaru, E. Pescaru, C. Bodó, *New elements of fortification in the area of the citadel of Costești-Blidaru*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 47-54; G. Florea, L. Suciuc, *Considerații preliminare privind cercetările arheologice de pe platoul cetății de la Grădiștea de Munte*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. p. 63-74; G. Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului*, Cluj-Napoca, 2005.

Abstract:

The archaeological excavations of this year were focused only on the sacred area of Sarmizegetusa Regia, terraces IX – X and XI. The protection wall of the terrace X was partially unveiled on the terraces IX and X. A corner of a building came out with limestone slabs as foundation. Other test excavations were made in the Andezit Sanctuary on the terrace XI, the damaged sanctuary and the one located on the SW part of the terrace. The first and the last ones previously discussed have three rows, each of six columns.

88. Hărman, com. Hărman, jud. Brașov

Punct: Groapa Banului

Cod sit: 41097.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 27/2005

Colectiv: Gheorghe Alexandru Niculescu – responsabil (IAB, FIB), Florin Moței, Alexandru Stănescu, Claudia Moței, Voica Istrate (MJI Brașov), Costin Croitoru (MJI Galați), Dragoș Măndescu (MJ Argeș)

Situl este situat la 2 km V de comuna Hărman, pe pantele line ale dealului Lempeș, formă de relief ce domină partea estică a Țării Bârsei. Cercetările efectuate în perioada 1963-1972 au scos la lumină urme de locuire din epoca neolitică (cultura Criș și cultura ceramicii liniare), din epoca bronzului (culturile Schneckenberg, Wietenberg și Noua), din prima și a doua epocă a fierului. La acestea se mai adaugă și așezarea din sec. IV p.Chr, cea din sec. VIII-IX p.Chr., precum și cetățuia fortificată cu șanț și val de apărare datând din sec. XII de pe dealul Lempeș. Așezarea din sec. IV p.Chr. este cea

mai bine cunoscută din întreaga zonă. Din păcate o mare parte a sitului este afectată de existența unei ferme pomicole constituită în anii '80, fapt ce a dus la îngreunarea cercetărilor, putându-se trasa secțiuni doar printre rândurile de pomi fructiferi.

Campania din 2005 a urmărit două obiective. Primul l-a constituit identificarea vechilor săpături și continuarea cercetării în așezare, obiectiv îngreunat de schimbarea topografiei terenului față de ultimul plan general publicat (1973). Al doilea obiectiv a fost identificarea necropolei contemporane așezării din sec. IV p.Chr. Pentru aceasta au fost trasate 11 secțiuni cu dimensiuni cuprinse între 18 și 6 m lungime și 2 și 1,5 m lățime însumând 165,5 m². Aceste secțiuni au fost dispuse în diverse puncte ale zonei cercetate, căutându-se să se identifice limitele sitului. În funcție de topografia terenului s-a ajuns la adâncimi cuprinse între 0,30 m (minim) și 1,60 m (maxim).

Necropola nu a fost încă identificată, cu toate că în acest scop au fost trasate șase secțiuni din care a fost recoltat puțin material ceramic răvășit de lucrările agricole.

Cercetarea așezării a dus la rezultate îmbucurătoare. În S5, între m. 1 și 4, a apărut o locuință de tip semiadâncită și o groapă menajeră. Locuința, de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (5,20 m lungime și 2,50 lățime), avea fundul situat la adâncimea de 1,35 m față de nivelul actual de călcare. Pentru surprinderea întregii locuințe a fost deschisă o nouă secțiune (S11) cu lungimea de 10 m și lățimea de 1,5 m. De altfel martorul stratigrafic dintre cele două secțiuni, cu o lățime de 0,50 m, tăia în două locuința. În centrul locuinței se afla o instalație de foc, cuptor în formă de potcoavă, construit din pietre de diverse dimensiuni. Cuptorul, așezat pe un strat de pietriș, apare la adâncimea de 1,10 m. Nu au fost identificate urme de la gropile de par. Inventarul este sărăcăcios constând în fragmente ceramice lucrate cu mâna sau la roată, care după formă și decor pot fi încadrate cronologic în sec. VIII-IX p.Chr. Au mai apărut două fusaiole din lut ars, un străpungător din os și o mică unealtă din fier, probabil o dăltiță. Astfel de locuințe au fost descoperite și în săpăturile precedente.

În apropiere, între m. 4 și 5 a fost descoperită o groapă de formă cilindrică cu diametrul de 1,20 m. Fundul gropii era situat la adâncimea de 1,35 m. În umplutura gropii au apărut câteva fragmente ceramice lucrate cu mâna.

În S5, între m. 8 și 10, la adâncimea de 0,45 m, a apărut un complex din chirpic cu dimensiunile de 1,52 m și lățimea de 1,25 m. Grosimea chirpicului era de 0,04-0,05 m. Complexul, așezat pe un pat de pietriș la adâncimea de 0,78 m, avea în interior pietre arse, puțină cenușă și mici bucăți de cărbune, câteva fragmente ceramice atipice lucrate cu mâna, precum și o fusaiolă de lut ars de formă bitronconică. Trei dintre colțurile interioare ale complexului erau barate cu bande din chirpic, al patrulea fiind rotunjit spre interior. În stadiul de față al cercetării nu putem da o întrebuintare exactă a acestui complex, fie că este una laică sau cultică.

În profilul sudic al unei mari gropi menajere contemporane (20 x 15 m) se distingeau două aglomerări de pietre de diverse dimensiuni, unele dintre ele fiind fasonate pe o latură. Aceste aglomerări se aflau la 2,65 m una de cealaltă și aveau dimensiunile de 1,10 x 0,80 m, respectiv 1,05 x 0,75 m. Față de nivelul de călcare actual se găseau la adâncimea de 1,40 m. Pentru cercetarea celor două complexe a fost deschisă S9. Sub fiecare dintre aceste aglomerări de piatră au apărut vetre în formă de potcoavă cu grosimea cuprinsă între

0,6-0,9 m. Pe vetre s-au găsit fragmente ceramice atipice lucrate cu mâna, oase de animale, mici fragmente de cărbune și cenușă. De menționat că atât ceramica, cât și oasele erau puternic arse. Pe una dintre vetre era așezată partea activă a unei râșnite din tuf vulcanic. Sub vetre, cât și în umplutura de pământ dintre pietre apar în număr mare fragmente ceramice din epoca bronzului și numeroase oase de animale. Astfel de structuri de piatră au apărut în zonă la Comăna de Jos și au fost considerate de autorii cercetărilor ca fiind cuptoare, în acest caz complexe fiind situate în locuințe.

În campania viitoare dorim să continuăm cercetarea așezării, în special în zona complexelor de piatră. În același timp identificarea necropolei contemporane așezării din sec. IV p.Chr. rămâne obiectivul principal.

Abstract:

In 2005 we excavated in the important archaeological site from Hârman, 'Groapa Banului' location.

This research had the purpose to identify the old diggings dating from 1963-1972, to research the habitation and to identify the graveyard from the 4th century AD

We discovered a dwelling, waste pits and stone ovens from the 8th-9th centuries AD

The archaeological material was mainly pottery.

89. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]

Punctul: Cetate

Cod sit: 60810.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 69/2005

Colectiv: Zaharia Covacef - responsabil, Constantin Nicolae (MINAC), George Dumitru (UO Constanța)

Sector Incinte Vest

Noul program de cercetare de la Carsium început în anul 1993 a dus la excavarea secțiunilor magistrale S_I și S_{II}, după care a urmat concentrarea eforturilor în două sectoare, „bazilică” și „incinte vest”.

Cercetarea incintelor de V ale cetății Carsium a început din anul 2000, când, după epuizarea secțiunii S_{II} în C.70-80, s-a constatat că zidurile nou descoperite nu corespund din punct de vedere planimetric cu ceea ce se cunoștea, în literatura de specialitate de până acum, în baza unor cercetări mai vechi¹. O comunicare, la sesiunea „Pontica”, pe această temă, în toamna anului 1999², și mai cu seamă ecurile stârnite, ne-au îndemnat să extindem săpăturile în acest sector. Așa au apărut secțiunile S_{II} A, Incinte vest-turn și S_{II} A₁ începând cu campania anului 2000 până acum.

Campania anului 2005 a avut ca obiectiv continuarea cercetărilor în sectorul „incinte vest” în secțiunea S_{II} A și deschiderea secțiunii S_{II} A₁. Din cauza nivelărilor mari alcătuite din pământ, mortar și piatră de diferite dimensiuni, cu risc iminent de prăbușire, între cele două secțiuni nu s-a putut lăsa un martor stratigrafic.

S_{II} A s-a deschis în campania anului 2000, inițial pe 4 x 6 m. În 2001 a fost prelungită, pe lungimea de 33 m, pentru a surprinde toate zidurile vizibile la suprafață, iar în anul 2004 cu încă 20 m, dincolo de ultimul zid identificat spre V. În actuala campanie s-a abordat suprafața cuprinsă între C. 6-12. Până în C. 9 s-a epuizat nivelul arheologic. În S_{II} A₁ cercetarea s-a încheiat între C.1-3. Situația stratigrafică în

cele două secțiuni este total diferită. În ultima, s-a înregistrat o intervenție masivă, probabil din evul mediu târziu, care a avut ca rezultat prăbușirea incintei din C. 6 (potrivit înregistrării din S_{II} A) și amestecul materialelor până la mare adâncime. Cele mai remarcabile rezultate s-au înregistrat în S_{II} A, unde nivelele nu au fost deranjate și s-au putut face observații stratigrafice pe care le prezentăm, mai jos, cu rezerva elementelor noi ce pot fi aduse de cercetările viitoare. Am înregistrat aici următoarele nivele:

N₁ – primul nivel de deasupra stâncii, la adâncimea maximă de 3,70-3,90 m. Este compus din pământ de culoare neagră, cu urme de arsură, grosime variabilă de 0,15-0,20 m, în anumite locuri și mai mult, în funcție de denivelările stâncii. Este alcătuit din materiale rulate, aduse dinspre interiorul fortificației, pe sub zidul de la răsărit. Cea mai mare parte din materialele descoperite sunt cele din ceramică. Un fragment de vas se poate data în sec. II-I a.Chr. și poate veni, dintr-un centru de producție vest-pontic, cel mai probabil de la Histria. Sunt înregistrate fragmente de vase de mici dimensiuni (boluri, căni, farfurii etc.), din pastă de culoare deschisă cu angobă roșie la exterior, tipice sec. I-III p.Chr. Predomină resturile de amfore și atrag atenția, cu deosebire, mânușile. Pasta este de culoare cărămizie, cu nisip fin, până la culoarea bej deschis, cu nisip de granulație mare. Estimăm preliminar că aceste exemplare, mai ales cele cu buza mult răsfrântă în afară, se pot încadra între sec. I-III p.Chr. Exemplare similare sunt cunoscute cel mai bine de la Histria³. Un fragment de amforetă din pastă de culoare bej, nisip fin, bine omogenizată, cu coaste mici de 2-3 mm, păstrează pe suprafață urmele unei inscripții cu vopsea roșie din care se mai văd resturile a două litere. Un fragment dintr-o buză de bol, destul de prost păstrat, din pastă de culoare gri-bej, bine arsă, cu nisip foarte fin, la exterior cu o angobă de culoare negru-maroni cu reflexe, poate fi o producție dintr-un centru elenistic. Două fragmente de ceramică din vase, executate cu mâna, din pastă de culoare bej, cu scoici pisate în compoziție, ardere secundară și cu alveole pe buză sunt caracteristice producției getice din epoca romană. Din acest nivel au fost recuperate mai multe fragmente mici din vase de sticlă. Din categoria descoperirilor din metal rețin atenția mai multe piroane din fier, scurte și groase (ultima caracteristică și din cauza oxidării), cu capul mult turtit.

În nivelul de mai sus apar și fragmente mici dintr-un mortar de culoare roz cu resturi de cărămidă pisată. Este prezent și în celelalte secțiuni la mare adâncime, răspândit printre alte resturi arheologice.

N₂ – este nivelul corespunzător construirii unui zid, presupus de incintă după dimensiunile mari, al cărui rest a fost descoperit în această campanie. Nivelul de construcție este alcătuit dintr-o peliculă de mortar cu grosime de 1-3 cm. Zidul corespunzător acestui nivel (mai exact fundația zidului) se păstrează pe înălțimea max. de 1,50 m în S_{II} A și 0,80 m în S_{II} A₁. Lățimea inițială este greu de stabilit pentru că, în C. 9 un zid din piatră cu pământ, descoperit în 2001, se așează exact peste capătul său vestic, așa că în stadiul actual aceasta se poate măsura pe 3,20 m. În campania anului 2002 în spatele zidului din piatră cu pământ s-au identificat mai multe tegule așezate într-o anumită logică, pe orizontală, fapt ce ne-a permis să considerăm, la vremea respectivă, că aranjamentul reprezenta drumul de acces din spatele incintei, respectiv „via singularis”. În această campanie s-a putut observa, foarte bine, că de fapt cărămizile fac parte din structura noii incinte, putând fi utilizate și drept cale de deplasare, mult mai târziu,

când s-a construit zidul din piatră cu pământ. Zidul nou descoperit este din piatră nefasonată, de talie mijlocie și mare, cu oxid de fier încă vizibil pe suprafață, așa cum se prezintă exploatarea de la cca. 1 Km în aval de cetate. Mortarul este de culoare bej-gălbui, din mult nisip galben și mai puțin var. Emplectonul zidului este alcătuit din piatră mare, bolovănoasă, cu spații largi între aceasta. În structura zidului s-au identificat două asize de cărămidă. Unul este cel descris mai sus în S_{II} A, celălalt a fost identificat în S_{II} A₁ la cca. 0,70-0,80 cm. mai jos față de primul. Așezarea zidului peste un nivel roman și acoperirea resturilor sale cu o nivelare cu materiale romane și romano-bizantine (N₃ de mai departe) îl plasează cu certitudine în epoca romană, poate către sfârșitul sec. III.

N₃ – reprezintă o nivelare masivă, care vine de la E și acoperă restul de incintă, efectuată după ce zidul a fost dărâmat și a încetat să mai funcționeze. Este alcătuită dintr-un pământ de culoare închisă, bine compactat, cu foarte multe fragmente de vase din ceramică și sticlă, la care se adaugă și trei monede: două descoperite în campaniile precedente pe nivelul de deasupra țiglelor din spatele zidului de piatră și pământ (una de sec. III, cealaltă cel mai probabil de sec. V) și una în această campanie (Constantius 337-350). Deasupra nivelului se află o peliculă de culoare maronie, cu resturi lemnoase. Din nivel au fost recoltate în principal materiale ceramice, cu deosebire fragmente de amfore. Ceramica este în unele cazuri fină, specifică primelor secole ale erei creștine, dar și grosolană cu mult nisip și execuție stângace, tipice sec. IV-VI p.Chr. Predomină mânușile de amfore. Majoritatea sunt puternic profilate pe suprafața mediană. S-au descoperit alături de guri de amfore, unele similare cu cele din primul nivel, dar și exemplare similare cu cele din alte centre dunărene⁴, buze de oale, fragmente de căni, cănițe, farfurii. Dintre materialele timpurii cele mai edificatoare sunt câteva fragmente de vase de tip „*terra sigillata*”. Din nivel provin mai multe fragmente de vase din sticlă, unele identice cu cele din primul nivel. Tot aici au fost descoperite mai multe fragmente de vase getice, dintre care rețin atenția: un fragment de oală, pastă groasă de 5-6 mm cu pietricele mici în compoziție și un rest de brâu alveolar pe corp; un fragment de buză de oală puternic ars la exterior și interior, pastă de culoare bej, cu pietricele și scoici în compoziție și un fund de oală cu aceleași caracteristici ale pastei ca în cazul anterior.

N₄ – reprezintă o succesiune stratigrafică compusă din:

A- un nivel cu grosime de 0,25-0,30 m alcătuit din pământ foarte bine compactat, nisipos, cu textură uniformă, fără resturi materiale. Sugerează o perioadă de abandon;

B- un nivel consistent cu grosime de maxim 1 m, mai mare spre zidul din C. 6, din pământ de culoare deschisă, nisipos, cu resturi de piatră, ceramică romană și romano-bizantină precum și fragmente de chirpic crud, cum a relevat C. Haită, geolog, membru al Echipei interdisciplinare de la MNIR, care a răspuns invitației noastre de a realiza o expertiză asupra structurii profilului de N al secțiunii. În acest nivel se execută groapa pentru fundația zidului din C. 6 (prima fază). Pietrele din nivel sunt aruncate spre V (cele mai mari mai departe) în momentul săpării șanțului de fundație. Ele vin de la construcții mai vechi, unele probabil cu pereți interiori din chirpic. Pământul ars amestecat din șanț indică un incendiu anterior săpării fundației. În această campanie, nu suntem suficient de lămurii în privința originii materialului ceramic din acest nivel, săpat în 2001-2002, motiv pentru care, anul viitor vom reface profilul.

C- un nivel gros de maximum 0,80 m din pământ compactat puternic în care se sapă groapa celei de a doua faze a zidului din C. 6. Aici se distinge clar și nivelul de construcție, cu piatră mică și mortar, mai gros spre zid, până la 0,60-0,70 m și subțire până la 0,20 m mai departe de acesta, până la 2,50 m. Din pământul de la baza fundației s-a recuperat o monedă de argint de la Domitian aflată aici în poziție secundară.

N₅ – este un pământ compactat ușor, cu piatră mică și fragmente de cărămizi olane și fragmente de ceramică „Dridu”. Are grosime mică lângă zid și până la 1,30 m în C. 9. Aici nivelul este tăiat de un zid din ultima faza de funcționare a cetății medievale.

În spatele zidului din piatră cu pământ, până la I₂, se înregistrează o dărâmtură care provine de la cele două ziduri. Cea mai interesantă observație, care se poate face, este că atunci când s-a construit cel din urmă, a fost tăiat nivelul de prăbușirea primului, iar șanțul a fost umplut cu pământ având în compoziție materiale diferite, amestecate, cum ar fi, romane și romano-bizantine, aduse de pe platoul central al fortificației, fragmente de vase medievale timpurii sau din sec. următoare, piroane din fier cu cap conic sau patrulater. Situația este deosebit de interesantă pentru că în fața aceluiași zid, în campania anului trecut s-a observat că fundația lui se așează peste o nivelare cu materiale medievale timpurii, fapt ce constituie încă un argument în vederea revizuirii datării acestuia, nu în epoca romană, cum s-a crezut până acum, ci mult mai târziu⁵.

Problematika stratigrafică din S_{II} A₁ este total diferită din cauza unei intervenții târzii, executată în această parte, sugerată de distrugerea incintei, prăbușirea pietrelor spre exterior și amestecul de materiale arheologice până la mare adâncime, practic până la stâncă. Nu se poate face o analiză a etapelor de distrugere deoarece materialele se dispun într-o ordine cu totul haotică. La -0,70 -1,50 m apar, între pietrele căzute de pe zid, materiale ceramice tipice culturii „Dridu”, respectiv fragmente de oale din pastă semifină, culoare închisă datorită arderilor secundare, buza îngroșată și rășfrântă la exterior și ornamente tipice, alături de alte materiale ceramice medievale, între care se remarcă un fragment de patină de os. Mai jos, alături de materialele medievale apar și cele romane sau romano-bizantine. Predomină cele ceramice, amforele fiind cele mai frecvente. Sunt și multe fragmente de corpuri cu ornamente specifice ceramicii din sec. V-VI, cum ar fi striurile drepte și ondulate. Sunt câteva fragmente de buze de oale, castroane și funduri de farfurii. Între descoperiri se remarcă și mai multe fragmente de chiupuri. La adâncimi variabile, între 1,70 m și 2,80 m au fost identificate fragmente de vase cu resturi de inscripții cu vopsea roșie, între care una poate reprezenta un antropomim: Αλε[χανδρος]. Descoperirea unor funduri de amfore din pasta de culoare deschisă, cu nisip fin, de formă circulară, caracteristice sec. II-III plasează această ceramică, preliminar, între sec. II-VI. La -3,10 m, pe nivelul de cărămizi care fac parte din structura incintei noi descoperite se găsesc mai multe fragmente de cărămizi și olane, dintre care unele cu mortar pe suprafața lor. Între materialele amestecate sunt două fragmente de vase elenistice și mai multe fragmente de vase getice, pastă de culoare bej, cu urme de ardere secundară la exterior, cu pietricele, ceramică spartă și scoici pisate în compoziție. În spațiul dintre zidul din piatră cu pământ și I₂, în C.4 la adâncimea de 1,50 m, între pietrele căzute din cele două ziduri, s-a descoperit ansa cruciformă cu o parte din capacul unui opaiț creștin. Obiectul a fost rulat aici,

împreună cu altele de aceeași factură descoperite în anii din urmă în sector, de pe platoul cetății, din bazilică cel mai probabil. Între pietrele căzute au fost recuperate mai multe fragmente de mortar, din nisip și var, bine omogenizat, cu tencuială de culoare roșie-grena. Dintre materialele din metal se remarcă piroanele, cel mai mare cu o lungime de aproape 0,30 m și bombardele din fontă. Acestea din urmă, cca. 10 întregi și 4 în stare fragmentară se întâlnesc de la adâncimea de 0,50 m până la -3,10 m. Majoritatea au diametrul de 5,5 cm, sunt executate cu tipar bivalv și puțin asimetrice. Cel mai mic exemplar are diametrul de 2 cm, iar cel mai mare de 16,5 cm. Două exemplare au un orificiu cu guler fiind utilizate cu ajutorul fitilului. Ambele sunt în stare fragmentară din cauza exploziei inițiale. Monedele descoperite în această secțiune, mult mai puține la număr decât în partea centrală a fortificației⁶ ilustrează intervențiile puternice și amestecul de materiale. Între I₅ și zidul de piatră cu pământ au fost descoperite 5 monede dispuse astfel: la -1,35 până -2,45 m sunt 3 monede romano-bizantine, datate între sfârșitul sec. III și sec. IV; între -1,50 -2 m a fost descoperită o monedă otomană, iar la -3,65 m o monedă de sec. XI. Între zidul de piatră și pământ și I₂ au fost descoperite două monede, una din timpul lui Constantin (330-335) iar cealaltă din perioada otomană. Merită relevate, în această secțiune, chiar pe nivelul de distrugere al I₅, câteva elemente de arhitectură. În primul rând este vorba de un relief, executat într-un calcar slab, spart din vechime în două părți, lipite ulterior, care ilustrează imaginea unui edificiu de cult musulman cu minaret. Între reprezentarea figurativă a pomului vieții și minaretul clădirii sunt așezate mai multe elemente decorative, cu valoare simbolică. Se detașează restul unei inscripții, ștearsă mult în partea de jos. Provine de la un edificiu de cult din perioada în care cetatea s-a aflat sub ocupație otomană. Evlia Celebi scria, de fapt, că în a doua jumătate a sec. XVII în oraș se aflau un număr de 17 geamii⁷. Multe apar chiar în preajma zidurilor cetății la începutul sec. XIX⁸ cum se poate vedea în cele două litografii ale fortificației de la 1826. Un alt element arhitectural care merită atenția este un fragment de bolțar de la intrarea unuia din edificiile fortificației medievale.

Rezultatele campaniei anului 2005 prezintă o importanță deosebită în delimitarea tot mai clară a fazelor de construcție a fortificației de la Hârșova în epoca romană târzie și medievală. Despre această problemă, până acum nu s-a știut nimic, presupunându-se că zidul cel mai mare, din exteriorul fortificației, la zi, este cel mai vechi și se plasează în perioada romană, poate chiar începând din sec. II p.Chr. Prin amploarea lor, campaniile 2004-2005 au scos la lumină ziduri care se păstrează în unele locuri pe înălțimea de aproape 4 m. Din acest motiv sunt necesare lucrări speciale de protejare a cetății prin împrejmuire, de conservare și valorificare turistică a descoperirilor, unice în peisajul turistic de la Dunărea de Jos [Constantin Nicolae].

Planșa 33

Note:

1.În baza rezultatelor din primele campanii realizate în această parte a fortificației s-a vorbit și se vorbește încă în literatura de specialitate despre existența, la Carsium, pe latura de V, a trei ziduri de incintă, și pornind de la această constatare, la trei faze de construcție observate în săpăturile din 1943 și 1963. Vezi, Gr. Florescu, *Raport asupra activității arheologice dela Hârșova în 1943*, ACMI, 1943, 1946, p. 179; Andrei Aricescu, *Date noi despre cetatea de la Hârșova*,

Pontica 4, 1971, p. 356. Aceste concluzii au stat la baza tuturor materialelor publicate mai târziu despre fortificație. Vezi, spre exemplificare, Emil Condurachi, *Neue probleme und ergebnisse der limes-forschung in Scythia Minor*, SMR, 1967, p. 169; DID, 3, p. 79; Enciclopedia Arheologiei și IVR, vol. 1, 1994, p. 258 etc.

2. Constantin Nicolae, Gabriel Talmațchi, *Descoperiri arheologice la Carsium. Campania anului 1999*, Pontica '99, Sesiune științifică, Constanța, 5-6 noiembrie, 1999.

3. Al. Suceveanu, *Ceramica romană. Sec. I-III p.Chr. Histria X*, tipurile LV- LVII, pentru fragmentele de buze de amfore timpurii descoperite în nivel.

4. Materialele descoperite sunt similare cu cele din centrele Dobrogei romane, cu deosebire de la *Halmyris* sau *Capidava*. De văzut, Andrei Opaiț, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia (sec. IV-VI p. Chr.)*. *Producția ceramicii locale și de import*, 1996, pass.; Florin Topoleanu, *Ceramica romano-bizantină de la Halmyris (sec. I-VII p.Chr.)*, 2000, pass.; Ioan. C. Opriș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava*, 2003, pass.

5. Constantin Nicolae, CCA 2005, 112.

6. C. Chiriac, S. Grămăticu, G. Talmațchi, C. Nicolae, *Noi descoperiri monetare la Carsium (Hârșova- jud. Constanța)*, Pontica 32, p. 317-342.

7. Mustafa Ali Mehmet, *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, 1976, p. 451.

8. M. Boca, *Dobrogea veche în stampe și gravuri (1826-1882)*, Pontice, 1968, nr. 28 și 29.

90. Hârșova, jud. Constanța

Punct: Tell

Cod sit: 60810.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 68/2005

Colectiv: Dragomir Popovici (MNIR), Bernard Randoin (Ministerul Culturii și Comunicării, Franța), Valentin Parnic (MDJ Călărași), Florin Vlad, (MJ Ialomița), Ana Ilie, Andreea Păun (CNMCD Târgoviște)

În vara anului 2005, s-a continuat cercetarea arheologică cu caracter interdisciplinar, pe acest sit.

Scopurile considerate drept importante de către colectivul de cercetare au fost următoarele:

- continuarea studierii complexelor de locuire din sectoarele 1-13 prin prisma soluțiilor constructive utilizate în cazul pereților și podelelor acestora;
- continuarea cercetării nivelurilor ocupaționale exterioare aferente acestora și definirea variațiilor posibile a exista în funcție de specificitatea ocupațională existentă în suprafața cercetată;
- completarea bazei generale de date a șantierului cu informațiile obținute în cursul acestei campanii;
- completarea arhivei fotografice în format digital a șantierului;
- continuarea formării profesionale a studenților participanți la săpături, din țară și străinătate.

Din nefericire, condițiile meteorologice din campania aceasta au afectat extrem de serios realizarea scopurilor propuse inițial astfel că săpătura nu a putut fi efectuată decât în mai puțin de jumătate din timpul avut la dispoziție. În aceste condiții accentul a fost pus pe clasarea datelor existente sau nou obținute și pe prelucrarea mobilierului arheologic din

această campanie dar și din campaniile precedente între care un loc foarte important l-a ocupat ceramica.

S-a continuat realizarea DSCS și a DSSL și corelarea acestora cu Baza de Date a șantierului.

91. Hunedoara, jud. Hunedoara

Punct: Grădina Castelului - Platou

Cod sit: 86829.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 95/2005

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil (M Brăila), Sabin Adrian Luca, Silviu Purece (ULB Sibiu), Cristian Roman (MCC Hunedoara)

Campania anului 2005 a urmărit, în parte, metodologia de săpătură a anilor anteriori, suprafețele noi cercetate fiind următoarele: S31 și 34 (4 x 4 m), S32 (4 x 3 m), S33 (12 x 1,5 m), la care se adaugă cercetarea parțială a secțiunilor SVII (20 x 1,5 m) și SVIII (20 x 1,5 m); la acestea se adaugă S16 (4 x 4 m) începută în anii anteriori. În total, s-a cercetat o suprafață de 106 m².

Obiectivele campaniei din anul acesta au fost: epuizarea zonei cu depuneri umane și de piese din epocă dacică din Grădina Castelului – Platou; stratigrafia din Grădina Castelului – Terasă.

Săpăturile din anul acesta sugerează ipoteza că zona cu înhumări de copii de pe Platou a fost epuizată; desigur, nu se exclude posibilitatea ca astfel de depuneri să mai existe și în alte zone din Grădina Castelului, deși e puțin probabil.

Grădina Castelului - Terasă

S16/2003-2005.Stratigrafia

În prezent, suprafața săpată are 4,20 x 4,20 m, datorită, îndreptării malurilor în vara anului 2005, ordinea carourilor respectând strategia inițială propusă pentru această săpătură. Doar în c. B și C a fost atins, la -1,50 m de la nivelul actual de călcare, stratul care cuprinde materiale arheologice ale culturii Starcevo-Criș (nesăpat în profunzime). Acest nivel este suprapus, pe suprafața cercetată, de un altul de culoare brun-deschisă, de până la 0,15 m grosime, cu materiale aparținând epocii bronzului. Nivelul aferent ceramicii canelate (cu decor și forme tipice culturii Basarabi) suprapune nivelul din epoca bronzului, iar la -0,50/0,55 m, de la actualul nivel de călcare, este suprapus de un nivel bulversat în care apar materiale aparținând epocilor modernă, dacică, Basarabi și din epoca bronzului.

Au fost identificate și parțial epuizate un număr de nouă complexe arheologice, din rândul cărora vom prezenta câteva. L1, în caroul D, identificată la adâncimea de 1,20 m de la actualul nivel de călcare, a fost cercetată doar pe 1,15 x 1,40 m, restul aflându-se sub maluri. Locuința, cu o pantă ușor descendentă spre N, are aspectul unei platforme formate din calcar dolomitic mărunț și pietriș, marginile ei fiind marcate de blocuri mai mari de calcar dolomitic, dar pe marginea ei nu s-au identificat gropi de pari; grosimea acestei platforme este variabilă, între 0,04 m pe latura sudică și 0,10 m pe cea nordică. Materialele surprinse pe nivelul de călcare al locuinței sunt puține și constau din ceramică canelată de tip Basarabi, apoi piese de silex și os.

L2 - locuința Coțofeni, doar parțial săpată, ușor adâncită în nivelul Starcevo-Criș, cu suprafața de culoare brun-roșcată, cu un prag interior și marginea marcată de blocuri mari de

calcar dolomitic. Nivelul de călcare al locuinței este marcat de mult material ceramic tipic culturii Coțofeni, cu unele vase întregibile, apoi de piese de os ori litice.

Gr.6, parțial cercetată, la -1,30 m de la actualul nivel de călcare, aparține culturii Coțofeni, și este tăiată de locuința L2, tot Coțofeni. Umplutura gropii este compactă, de culoare brună, cu puține fragmente ceramice, plus resturi osteologice, la care se adaugă câteva fragmente Starcevo-Criș, antrenate o dată cu săparea complexului.

S28

În urma reluării săpăturii dimensiunile au devenit 5,20 x 5,20 m. S-a finalizat curățarea stâncii native, observându-se zone întinse cu calcar dolomitic alterat, suprapus de foarte puține fragmente ceramice Basarabi și oase de animale de mici dimensiuni.

S29

În c. B-C, la -0,30 m, s-a cercetat o suprafață cu fragmente ceramice și oase de animale, bulversate, aparținând culturii Basarabi.

Stânca nativă, foarte denivelată, este acoperită de un sol negru-cenușiu, granulos, foarte subțire în zona unde stânca nativă are un plan aprox. orizontal și mai gros în zona cuvetelor. Colțul de NV este ocupat, sub adâncimea de 0,20-0,22 m, de un nivel de dolomită foarte alterată, cu aspect prăfos, de culoare gălbui-pal.

Cpl.57, depunere Basarabi - în c.D, la -0,23 -0,30 m, s-a găsit un vas depus pe un pat de dolomită calcaroasă, ce suprapune direct stânca nativă, sub fundul vasului fiind descoperit un vârf de bronz de mici dimensiuni; la nivelul fragmentelor din acest vas apar și un număr redus de fragmente osteologice de animale.

Cpl.62, groapă Basarabi - în c. A și D, sub -0,40 m, s-a conturat un nivel cenușiu-deschis, cu un contur neregulat., cu multe fragmente de vase Basarabi, plus oase, Sub nivelul menționat s-a identificat o groapă, adâncă de 0,50 m, cu un contur circular și fundul plat, umplutura ei constând din fragmente Basarabi, oase de animale și foarte puține resturi de cărbune. Nu putem afirma, categoric, în lipsa unui studiu geologic, dacă groapa a fost săpată în stânca nativă sau dacă a fost umplută o cuvetă existentă în dolomită.

S31

După îndepărtarea nivelului vegetal, la -0,12 m de la actualul nivel de călcare, în colțul sud-estic al săpăturii, s-a conturat partea superioară a amenajării medieval-târzii, de aspectul unui „covor” de piatră, cu resturi de cărămidă, fragmente osteologice, pietriș. Complexul este înclinat spre E, pe o lungime de cca. 1 m, pe toată suprafața laturii sudice, și se încheie în colțul nord-vestic al suprafeței.

SVII

Stratigrafia este, pe primele 10 carouri, foarte firavă, alveolările din stânca nativă fiind acoperite de un sol brun-negricesc, granulos, cu puține resturi arheologice. Pe parcursul c. 12-14 solul, care acoperă stânca nativă, este brun-cenușiu, de aspect lutos, cu fragmente ceramice și osteologice. Ultimul nivel este constituit de solul rezultat din depunerile de praf industrial, cu o grosime de 0,08-0,12 m.

Cpl.66 reprezintă o depunere a unui vas ceramic extrem de fragmentat, în c. 8, la adâncimea de 0,32 m, aflat într-o cuvetă de mici dimensiuni; după factură și decor - brâu alveolat orizontal, vasul poate aparține epocii bronzului.

Dealul Sânpetru

S4/2005. Stratigrafia

Suprafața, în curs de cercetare, are dimensiunile de 60 x 2 m, a fost trasată transversal pe axa Dealului Sânpetru în vederea observării vestigiilor care s-au mai păstrat, ținând cont de amplele distrugerii pe care le-a suferit acest sit.

După îndepărtarea nivelului vegetal, săpătura s-a adâncit până la -0,30 m, după care a intrat în conservare pentru a fi cercetată în campania următoare.

Bibliografie:

S. A: Luca *et alli*, CCA 2003, p. 143-144, pl. 64; CCA 2004, p. 142-144, pl. 29; V. Sîrbu *et alli*, CCA 2005, p. 178-179.

92. Iclod, com. Iclod, jud. Cluj

Punct: Pământul Vlădicii

Cod sit: 58151.05

Autorizația de cercetare sistematică nr. 59/2005

Colectiv: Zoia Maxim – responsabil, Diana Bindea (MNIT), Gheorghe Lazarovici (Univ. Reșița)

Situl, cu o suprafață de aproape 6 ha, include o așezare fortificată cu 3 șanțuri și palisade, locuințe de suprafață, gropi rituale, morminte de inhumație grupate în 2 necropole plane și un bogat și variat inventar arheologic. Anul acesta s-a studiat zona porții de V. Situl este amplasat pe terasa superioară de pe malul stâng al Someșului Mic, la V de râul Someșul Mic și la S de Valea Dallas, între Șușee, drumul european E.60, calea ferată și Someș. Este un sit ce conține o așezare fortificată și 2 necropole plane. A fost descoperit întâmplător în 1972.

Foarte scurt istoric al cercetărilor: periegează 1973, începerea săpăturilor sistematice în 1977 (probabil aici Marton Roska a efectuat săpături arheologice în 1903 în sectorul B)

Așezarea se află pe traseul unui vechi drum din Lunca Someșului. În apropiere sunt două pâraie cu debit mediu, care colectează apele de pe versanții împăduriți dinspre NV. În Luncă pământul este arabil cu un accentuat proces de humificare, iar pe dealurile din apropiere sunt zone de fâneată și pășunat. În apropierea așezării (cca. 1 km) sunt atestate materiale neolitice și eneolitice, care ilustrează locuirea neîntreruptă a zonei. Existența unor importuri precucuteniene indică o legătură strânsă cu așezările de la Fundătura – „Poderei”, Mintiul Gherlii și Țaga – „Stația de Gaz”. Cea mai apropiată așezare contemporană de mari dimensiuni este cea din Cluj-Napoca – „Centru” (obiectivele: Libertății, Academie, Ștefan cel Mare, Baba Novac, Avram Iancu).

În zona centrală a așezării fortificate (sectorul B) au fost descoperite complexe date la sfârșitul epocii bronzului (mormânt, cultura Noua) și din sec. VIII (bordeie). Morminte prefeudale au fost descoperite în sectorul C, situat pe malul Someșului. În sectorul A (între Valea Alunișului și Someș) este necropola neolitică plană cunoscută în literatura de specialitate ca Cimitirul A. În sectorul D (între Șușee și șosea) au fost descoperite și câteva fragmente de epoca romană, iar așezarea fortificată neolitică cuprinde și acest sector. Starea de conservare actuală este destul de bună, dar este amenințată cu distrugerea, prin extinderea intravilanului, pământul fiind retrocedat proprietarilor.

Importanță: așezare eponimă pentru grupul Iclod din neoliticul târziu, parte integrantă a complexului cultural Cluj – Cheile Turzii – Lumea Nouă – Iclod. Este singura așezare

neolitică fortificată cu două necropole cercetată din România și larg cunoscută și pe plan internațional.

Obiectivele cercetării: S.59 a vizat cercetarea Porții de Vest din zona Șanțului 1 al sistemului de fortificație.

Secțiunea S.59 a fost trasată în sectorul D, la 22 m VSV de borna km. 37 și la 20 m de bordura actuală a șoselei, în imediata vecinătate a secțiunii S.40, unde s-a cercetat capătul de V al Șanțului 1. În S.59 au fost surprinse următoarele complexe: mormintele M.69 (infans II), M.70 (bărbat adult); celălalt capăt al Șanțului 1 și gropile G. 155, 156, 157, 158. În acest sector nu au fost urme de locuințe. Materialele arheologice sunt depuse la MNIT.

Mormântul M.69, copil de cca. 11-13 ani era orientat E-V cu capul spre V, privirea spre S, mâna dreaptă cu palma sub mandibulă, mâna stângă pe piept, picioarele strânse la gleznă. Inventarul funerar este foarte sărac, câteva fragmente ceramice în dreptul capului, a feței și a femurului stâng, iar în dreptul genunchelului drept un fragment de maxilar de porc. După inventar și poziție, acest mormânt este din ultima fază de înmormântare, la nivel de Iclod III. Mormântul M.70, un bărbat masiv, era orientat N-S, capul spre S, mâinile sub bazin, a fost deranjat de săparea șanțului, fiind în marginea acesteia, astfel că îi lipsește o parte din piciorul drept. Inventarul funerar a fost și el deranjat, fiind recuperate câteva fragmente ceramice și oase de bovidu. Modul de dispunere a scheletului și inventarul ne determină să încadrăm acest mormânt în faza I a grupului Iclod. Scheletele au fost preparate și ridicate de paleofaunist (din lipsă de antropolog), fiind în curs de restaurare și cercetare. Capătul Șanțului a fost la cca. 4 m de celălalt capăt, surprins în S.40, marcând o poartă de intrare. Șanțul are forma de „V”, pe fund lat de 0,15 m, la buză cca. 2 m, adâncimea actuală de 1,6 m. Perioada de funcționare este marcată de o depunere neagră, mlăștinoasă de 0,30 m, după care urmează o lentilă de pământ galben, argilos, peste care sunt depuneri amestecate de material arheologic ca resturi menajere (ceramică, chirpici, oase de animale, unelte de piatră rupte), folosite ca umplutură după abandonarea sistemului de fortificație. După poziția M.70, șanțul a fost săpat în timpul fazei I/II a grupului Iclod. Gropile G. 155-157 nu au fost cercetate integral, intrând în profilele secțiunii, de aceea doar lansăm o ipoteză de lucru cu privire la funcționalitatea acestora – după dispunerea în teren și nivelul de săpare, par să facă parte din sistemul de poartă, probabil un turn de pază și control, contemporan cu șanțul.

Tehnici de cercetare utilizate: determinări de paleofaună și antropologice, iar prelucrările statistice au vizat întregul material ceramic, care va fi introdus în baza de date; Anterior, sectoare din stațiune au fost prospectate cu magnetometru cu protoni; radiații Gamma, rezistivitate electrică și pedologic. Au fost efectuate relevee topo pentru poziția mormintelor. Cimitirul A și B au fost studiate și din punct de vedere paleoastronomic. Utilajul litic este studiat cu o echipă de geologi.

Obiectivele cercetărilor viitoare; prin lărgirea șoselei vor fi afectate 1500 m² din așezare, urmând a se efectua cercetarea acestei zone și cartarea sistemului de fortificație.

Propuneri de protejare, punere în valoare: avizarea de către noi a oricăror lucrări edilitare și economice, cu cercetarea prealabilă a zonei ce urmează să fie afectată.

Bibliografie:

Gh. Lazarovici, Z. Maxim, M. Meșter, A. Bulbuc, S. Radu, *Șantierul arheologic Iclod, Campania din 1995*, ActaMN 33/1, 1996, p. 267-299.

Alicu, D. Alicu, C. Marian, *Prelucrarea datelor obținute în urma efectuării unor prospecțiuni arheologice prin măsurarea rezistivității solului*, ActaMN 33/1, 1996, p. 569-592.

Gh. Lazarovici, Z. Maxim, M. Meșter, D. Bindea, T. Piciu S. Radu, M. Bodea *Șantierul arheologic Iclod, Campania din anul 1996*, ActaMN 34/1, 1997, p. 637-667.

Zoia Maxim, *Neo- Eneoliticul din Transilvania*, 1999, BMNapocensis, Cluj-Napoca, p. 87-92, 108-112, 164.

Zoia Maxim, D. Chiș, T. Oproiu, I. Csillik, *The astronomical aspects of the orientation of the graves in the burial site of Iclod*, în *Konkoly Observatory of the Hungarian Academy of Sciences, Monographs no. 4, „Unwritten Messages” from the Carpathian Basin*, 2002, Budapest, p. 19-30.

93. Iclod, com. Iclod, jud. Dâmbovița

Punct: Cetățuia

Cod sit: 65878.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 80/2005

Colectiv: Petru Diaconescu - responsabil, Ovidiu Cîrstina, Ana Ilie (CNMCD Târgoviște), Mihai Diaconescu (Liceul „Voievodul Mircea”, Târgoviște); Claudia Căpățână (INS București), Florin Dumitru, Valentin Dumitrașcu (UV Târgoviște), Simona Dumbravă, Dan Ilie, Mihaela Ion, Emanuel Tudor, Cristian Țuțu, Monica Vintilă (studenți UV Târgoviște)

Situl arheologic din punctul *Cetățuia*, com Iclod, județul Dâmbovița, se găsește pe un platou cu o suprafață de cca. 3 ha, delimitat de pâraiele Cetățuia Mare, Cetățuia Mică și Ruda, care au creat văi abrupte spre N, V și E. Accesul pe platou se face prin latura de S, unde a fost identificat drumul antic, apărut prin șanț cu val. Această înălțime, dominantă în zonă, face parte din Subcarpații Munteniei, cu altitudinea cuprinsă între 400–600 m, străjuind drumul de acces între Valea Ialomiței și Valea Prahovei, și înscrisându-se, prin tipul de fortificație, inventar și organizare, între celelalte stațiuni de același fel din Muntenia (Pietroasele, jud. Buzău; Gura Vitiorei și Humorâci, jud. Prahova; Cetățeni, jud. Argeș).

Trebuie menționat și faptul că la mică distanță față de stațiunea fortificată, au fost descoperite și cercetate, în parte, așezări deschise (Ocnița, Adâncă, Săcuieni, Gura Ocniței, Vișeu), de unde provine un inventar variat și mai multe tezaururi monetare din perioada geto-dacă; densitatea mare de așezări de pe acest sector al Ialomiței trebuie pusă în legătură și cu existența la suprafață a zăcămintelor de sare, exploatate până în epoca modernă.

În campania de cercetări arheologice din anul 2005, s-au avut în vedere următoarele obiective: continuarea cercetării în SV, în care, încă din campania anului 2000, s-au descoperit mai multe piese metalice din bronz, care ne-au determinat să considerăm că în sectorul respectiv este posibil să fi fost surprins un mormânt; continuarea investigației din SXII, sector în care, încă din campania din anul 2000, au apărut vestigii care ne permit să sesizăm existența unui nivel de locuire documentat prin fundația unei locuințe, având în vedere precipitațiile abundente din acest an, am întreprins o

investigare a platoului pe care se află așezarea fortificată geto-dacică, constatând un nivel de locuire aflat relativ la suprafață (-0,20 – 0,30 m).

Precizăm și de această dată că, exploatarea forestieră, activă în zonă, precum și diversele lucrări de amenajări ale căilor de acces, au fost de natură să deranjeze vestigiile antice. De aceea, întâmpinăm reale dificultăți în cercetarea platoului de pe dealul Cetățuia, unde se află situl arheologic.

Secțiunea SV a fost extinsă, realizându-se, prin eliminarea mariorului dintre SV și SXIII, o secțiune unică notată în continuare SV, cu o lungime de 21 m și o lățime de 2,5 m. A fost nevoie să înlăturăm mariorul de teren, pentru a ne putea concentra atenția asupra c. 1-2, unde au apărut vestigiile și obiectele de podoabă, precizate la momentul respectiv (campaniile 2000 și 2004) și pentru a detașa multitudinea de fragmente ceramice, chirpici, cărbune și fragmente osteologice, vizibile în profil.

În SV, la o adâncime de -0,60 – 0,70 m, pe un strat compact de arsură, care este evident în profil și planimetrie, în caroul 1 au fost surprinse materiale ceramice lucrate cu mâna (cele mai multe) și la roată.

Ca forme și tipologie se evidențiază o fructieră, lucrată cu mâna, din pastă de culoare neagră, cu trei proeminente plasate pe buza vasului, care, conform tipologiei alcătuite de I.H. Crișan se încadrează tipului III de fructieră, faza a II-a mijlocie, sec II a.Chr.¹

Descoperirea acestei fructiere, aflată la o adâncime mai mare decât obiectele de podoabă semnalate în rapoartele anterioare, ne determină să apreciem că, pe terasa I din așezarea de la ledera, sunt mai multe nivele de locuire, deranjate de exploatarea forestieră recentă și de bombardamentul executat asupra câmpului petrolifer Moreni - Țința, în timpul celui de al doilea război mondial.

Pentru a constata, sub raport stratigrafic, existența unui nivel de locuire anterior celui semnalat prin rapoartele precedente (sec. I a.Chr. – I p.Chr.) am executat două casete transversale pe SV, în zona c.1, de dimensiuni 1 x 1 m. Cu acest prilej, în caseta de S, au fost puse în evidență fragmentele compacte ale unui vas lucrat cu mâna, din pastă de culoare roșie, cu nisip și pleavă și ornament în relief constând din butoni, brâu alveolar, buză rășfrântă în exterior și bine conturată. În aceeași casetă, pe taluzul de S, s-a descoperit o cătuie de dimensiuni mijlocii, lucrată cu mâna, din pastă de culoare cărămizie, cu fundul inelar, buza puțin îngroșată în exterior, încadrată conform aceluiași cercetător amintit mai sus, în sec. II-I a.Chr.²

Din caseta practică pe taluzul de N al SV, s-au recuperat resturi osteologice (femur și vertebre de cal), bine conservate, asupra cărora specialiștii se vor pronunța.

În acest sector al șantierului se impune continuarea investigației și evidențierea relației dintre descoperirile semnalate, stratigrafie, nivelul de arsură și fragmentele ceramice, care pot furniza informații referitoare la cronologie și la aspectele locale ale civilizației geto-dace.

În SXII s-a dispus degajarea atelierului pentru a se putea evidenția nivelul de locuire semnalat deja în campaniile anterioare. Spre deosebire de SV, materialul recuperat din această secțiune este mult mai puțin reprezentativ, dar este de semnalat existența unei locuințe, cu dimensiuni de cca. 4 x 4 m, care a fost ridicată pe o fundație de piatră de râu, identificată pe tot perimetrul locuinței, cu pereți de chirpici și nuiele. Locuința a fost incendiată și a furnizat foarte puțin material ceramic.

Prin cercetările viitoare trebuie să se definitiveze lucrările din SXII, să se extindă investigarea terasei a II-a și să se urmărească mai atent vestigiile care apar la suprafață pe latura estică a platoului.

Note:

1. Crișan, 1969, p. 130.
2. *Ibidem*, p. 117-119.

94. Ip, com. Ip, jud. Sălaj

Punct: Din jos de fântână (traseul Autostrăzii Transilvania, sector 3C, km. 1+000 – 1+300)

Cod sit: 141731.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 367/2005

Colectiv: Dan Băcucț-Crișan – responsabil, Alexandru V. Matei (MJIA Zalău)

Obiectivele urmărite în această campanie au fost salvarea vestigiilor arheologice aflate pe traseul Autostrăzii Transilvania și verificarea stratigrafiei sitului.

Cercetările au fost desfășurate în luna noiembrie, lucrându-se în condiții meteo destul de dificile (temperatura scăzută).

În anul 2005 în situl de la Ip „Din jos de fântână” aflat pe traseul viitoarei Autostrăzi Transilvania, pe Tronsonul 3C, Jud. Sălaj (Km. 1+000 – 1+300) au fost săpate două secțiuni și o casetă notate: S1/2005, S2/2005 și Cas. 1/2005.

Secțiunea S1/2005

Din punct de vedere stratigrafic a fost evidențiată următoarea situație:

- nivel de culoare cenușie-negricioasă (arat) cu grosime de 0,20-0,30 m;
- depunere uniformă sterilă aluvionară măloasă de culoare cenușie cu o grosime ce variază între 0,10 m și 0,25 m;
- steril arheologic de culoare cenușie-maronie.

Secțiunea a fost trasată la Km 0+970 al Autostrăzii (tronson 3C jud. Sălaj), perpendicular pe traseul acesteia. Dimensiunile secțiunii au fost de 25 x 2 m. Din această secțiune nu au fost recoltate materiale arheologice și nici nu au fost identificate complexe arheologice.

Secțiunea S2/2005

Din punct de vedere stratigrafic a fost evidențiată următoarea situație:

- nivel de culoare cenușie-negricioasă (arat) cu grosime de 0,25-0,30 m;
- depunere uniformă sterilă aluvionară măloasă de culoare cenușie cu o grosime ce variază între 0,40 m și 0,70 m;
- nivel de culoare neagră (compact) cu o grosime de 0,15-0,25 m, în care au apărut materiale arheologice;
- steril arheologic de culoare cenușie-maronie.

Secțiunea a fost trasată la Km. 1+100 al Autostrăzii (tronson 3C jud. Sălaj), perpendicular pe traseul acesteia. Dimensiunile secțiunii au fost de 50 x 2 m. Din nivelul de culoare neagră au fost recoltate mai multe fragmente ceramice și o cute din piatră pentru ascuțit.

Fragmentele ceramice sunt atipice, provin de la vase lucrate cu mâna dintr-o pastă degresată cu nisip amestecat cu pietricele. Culoarea acestora variază de la brun-deschis la gălbui-cărămiziu. Cutea din piatră este de formă aprox.

dreptunghiulară, având toate suprafețele finisate (dimensiuni: lungime 11 cm, lățime 3 cm).

În această secțiune au fost identificate două complexe arheologice notate C1/2005 și C2/2005.

Cpl. C1/2005

Complexul (cercetat parțial) a fost surprins la adâncimea de 1 m, între m. 18,80 și m. 21,20. Acesta pornește de la baza nivelului negru cu material arheologic, se adâncește în sterilul arheologic până la -1,12 m (are fundul ușor alveolat).

Din complex au fost recoltate foarte puține fragmente ceramice. Acestea sunt în general atipice cu excepția a două fragmente. Primul fragment ceramic are suprafața exterioară de culoare neagră și decorată cu caneluri late. Al doilea fragment provine probabil de la o strachină și este prevăzut cu un buton ușor aplatizat.

Cpl. C2/2005

Complexul (cercetat parțial) a fost surprins la adâncimea de 0,90 m, între m. 13,60 și m. 16,60. Acesta pornește de la baza nivelului negru cu material arheologic, se adâncește în sterilul arheologic până la -1,35 m (are fundul alveolat).

Din complex au fost recoltate foarte puține fragmente ceramice. Acestea sunt în atipice și provin de la vase lucrate cu mâna. Culoarea ceramicii variază de la cărămiziu deschis la brun închis cu pete negricioase. Pasta a fost degresată cu nisip amestecat cu pietricele mari.

Cas. C1/2005

Din punct de vedere stratigrafic a fost evidențiată următoarea situație:

- nivel de culoare cenușie-negricioasă (arat) cu grosime de 0,25-0,30 m;
- depunere uniformă sterilă aluvionară măloasă de culoare cenușie cu o grosime ce variază între 0,42 m și 0,61 m;
- nivel de cultură de culoare neagră (compact) cu o grosime de 0,16-0,24 m.
- steril arheologic de culoare cenușie-maronie.

Cas. a fost deschisă paralel cu secțiunea S2/2005 (cu un martor între S2/2005 și Cas. C1/2005 de 0,40 m), pe latura de E a acesteia în dreptul m. 36-42. Dimensiunile casetei au fost de 6 x 2 m. Din nivelul de culoare neagră au fost recoltate câteva fragmente ceramice mici atipice.

Din păcate a fost cercetată o suprafață mică a sitului (162 m²). Întreaga suprafață cercetată arheologic a fost excavată manual.

După primele cercetări putem preciza că situl arheologic de la Ip Din jos de fântână este plasat pe malul drept al unui fost braț al râului Barcău, actualmente secat. Datorită acestui fapt, nivelul de cultură (arheologic) este acoperit de o depunere aluvionară groasă de culoare cenușie.

Din nivelul de cultură negru au fost recoltate puține fragmente ceramice atipice, ceea ce îngreunează atribuirea culturală și cronologică.

Fără să avem suficiente elemente de datare pentru complexul C1/2005, puținul material arheologic recoltat și în special fragmentul ceramic decorat cu caneluri, susțin datarea acestuia în Hallstatt. Aceleași dificultăți în ceea ce privește datarea complexului C2/2005. Posibil ca acesta să aparțină evului mediu timpuriu (sec. VII-VIII?).

Abstract:

This paper presents the results of the rescue excavations made in November 2005, in the settlement from Ip *Din jos de fântână* (Sălaj County). The settlement is placed on the area of the Transylvania Motorway (Brașov-Borș).

In this year we discovered here only two features. One is belonging to the Hallstatt period and the second probably to the early mediaeval age.

95. Isaccea, jud. Tulcea

Punct: Suhat

Cod sit: 159696.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 178/2005

Colectiv: Cristian Leonard Micu – responsabil; Florian Mihail (ICEM Tulcea), Felicia Monah (IA Iași); Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP); Florin Velicicu (UO Constanța); Ancuța Petrache (UV Târgoviște)

Așezarea neolitică - atribuită culturii Boian, faza Giulești - din punctul Suhat este amplasată pe o terasă relativ joasă, ce mărginește fosta zonă de bălți a Dunării.

Primele informații legate de prezența unor descoperiri aparținând epocii neo-eneolitice la Isaccea îi aparțin lui E. Comșa¹, care semnala în zona localității o așezare gumelnițeană, fără a indica și punctul în care aceasta a fost localizată.

În primăvara anului 1990, Muzeul de Arheologie Tulcea a realizat o nouă cercetare de suprafață în zonă, care a avut drept rezultat și „recoltarea unui bogat material boiano-gumelnițean” în punctul Suhat.²

Începând cu anul 1996, ICEM Tulcea, în colaborare cu MNIR și IAB, desfășoară un program de cercetări sistematice în așezarea neolitică (cultura Boian, faza Giulești) din punctul Suhat. Necesitatea inițierii unui proiect de cercetare la Isaccea s-a impus din mai multe motive:

- noutatea descoperirii. Era pentru prima dată când pe teritoriul dobrogean era semnalată - cu siguranță - o așezare a culturii Boian, faza Giulești, punct care indică în același timp și limita estică a ariei de răspândire a elementelor caracteristice acestei entități culturale;
- prezența comunităților specifice fazei Boian-Giulești în nordul Dobrogei marchează, în stadiul actual al cunoștințelor, începutul epocii neolitice în zona amintită;
- existența altor realități culturale în zonă, marcată de descoperirea fragmentelor ceramice aparținând culturii Hamangia, fazelor Boian-Spanțov și Gumelnița A1;
- starea precară de conservare a complexului arheologic.

Principalele obiective ale campaniei 2005 au fost:

- continuarea cercetării complexelor arheologice identificate în suprafața S3, aflată în zona de S a așezării;
- realizarea unei serii de sondaje în zona de S a așezării pentru stabilirea raportului dintre suprafața maximă de răspândire a materialului neolitic și suprafața reală a așezării neolitice

În cadrul suprafeței S3 au fost cercetate sau identificate următoarele complexe arheologice neolitice:

G145

În campania precedentă s-a considerat că cercetarea acestui complex din cadrul nivelului de locuire NI a fost încheiată. Ultimele observații ne indică faptul că dimensiunile sale sunt cu mult mai mari decât cele fixate anterior. Groapa a avut o formă ovală, cu diametrul maxim de 1,90 m, profilul probabil tronconic. Adâncimea maximă a amenajării a fost de

0,99 m. G145 reprezintă una din rarele gropi menajere în care am remarcat mai multe etape de acumulare a deșeurilor :

US 1174 – sediment friabil, cenușiu, alături de care apar oase de pești și mamifere, cenușă, fragmente ceramice și fragmente bivalve;

US 1173 – sediment nisipos, brun-verzui, alături de care au fost înregistrate fragmente ceramice, cenușă, oase de pești și mamifere, fragmente bivalve;

US 1172 – sediment compact, nisipos, verzui, alături de care apar fragmente ceramice, oase de pești și mamifere, cenușă, fragmente bivalve, chirpici incendiați și neincendiați;

US 1170 – sediment friabil, ce conține o cantitate apreciabilă de oase de pești, oase de mamifere, foarte puține fragmente ceramice, chirpici arși și nearși;

US 1151- sediment compact, nisipos, verzui, ce conține o cantitate apreciabilă de chirpici arși și nearși, oase de mamifere și pești, fragmente de bivalve și fragmente ceramice.

În fiecare unitate stratigrafică a fost prelevat un eșantion de sediment de 10 l, sitat sub jet de apă, destinat analizelor arheobotanice și arheozoologice

G168

Gropă menajeră, identificată în zona centrală a c. A9. În această zonă a fost observată o ușoară înclinare a terenului pe direcția S-N. Complexul se individualizează în cadrul nivelului de locuire NI printr-un sediment compact, cenușiu-verzui, alături de care au fost înregistrate fragmente ceramice (cu dimensiuni mari și mici, orientate atât orizontal, cât și vertical), chirpici arși și nearși, cenușă, fragmente de bivalve, melci, oase de pești și mamifere.

G169

Gropă menajeră, identificată la în c.A9, A10, B9 și B10. În această zonă terenul prezintă o ușoară înclinare pe direcția E-V.

G171

Gropă menajeră identificată în jumătatea de V a c.B9. În acest punct terenul prezintă o ușoară înclinare pe direcția S-N. Forma gropii este ovală, cu diametrul maxim de 1,15 m, profilul tronconic. Adâncimea maximă a gropii este de 1,22 m. Și în acest complex au fost individualizate câteva etape de acumulare a deșeurilor menajere, prezentate în ordine cronologică:

- US 1683 - sediment compact, brun-gălbui, alături de care au fost înregistrați chirpici arși și nearși, bivalve, fragmente ceramice de dimensiuni medii, oase de pești, cenușă;

- US 1682 - sediment compact, nisipos, gălbui, ce conține chirpici nearși, oase de pești, fragmente bivalve, fragmente ceramice de mici dimensiuni;

- US 1681 – sediment compact, nisipos, cenușiu gălbui, ce conține o cantitate mare de chirpici nearși, cenușă, oase de pești, fragmente și exemplare întregi de bivalve, fragmente ceramice de dimensiuni mici și medii.

Pentru fiecare etapă de depunere a fost prelevat un eșantion de 10 l, sitat sub jet de apă. Materialul rezultat este supus unor analize arheozoologice și arheobotanice.

Complexul aparține nivelului de locuire NI.

În campania 2005 au fost realizate următoarele sondaje:

- Son. 1, aflat la 32 m SE de punctul O1 al așezării neolitice. Dimensiunile sale sunt 3 x 2 m, orientarea N-S. În acest context au fost identificate două posibile gropi menajere atribuite perioadei neolitice - C190 și C192;

- Son. 2, aflat la 5 m S de Son.1. Dimensiunile sale și orientarea sunt similare Son. 1. În acest context a fost

identificată o posibilă groapă menajeră atribuită perioadei neolitice – C193.

Situația înregistrată în cele două sondaje amintite mai sus pare să modifice datele referitoare la dimensiunile așezării, suprafața acesteia fiind cu mult mai mare decât cea cunoscută până în prezent.

Note:

1. E. Comșa, 1962, p. 224.

2. El. Lăzurcă, 1995, p. 21.

96. Isacceea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate

Cod sit: 159696.05

Autorizația de cercetare sistematică nr. 158/2005

Colectiv: Victor Heinrich Baumann – responsabil, Aurel Stănică (ICEM Tulcea), Gheorghe Mănușu-Adameșteanu (MMB), Cecilia Stoian (IA Iași), Laurențiu Radu (MA Mangalia), Niculina Dinu (M Brăila), Luminița Bejenaru (UAIC Iași), Andra Sirețeanu, Ingrid Acatrinei, Mihaela Donici, Ramona Zaharia, Mădălina Perju, Adina Voicu, Silvioara Constantin, Adrian Hamzu (studenți UAIC Iași)

Cercetările arheologice din anul 2005 s-au desfășurat în cursul lunilor iulie–septembrie și au avut, în general, aceleași obiective urmărite și în anii 2000-2002 și 2004 prin proiectul *NOV(iodunum) 2000*, respectiv degajarea unor suprafețe cât mai mari din segmentul de SE al sistemului defensiv al cetății și stabilirea limitelor cronologice ale acestuia. În acest scop au fost continuate săpăturile arheologice în cele trei sectoare ale segmentului monumental vizat:

- sector *Cetate – Turnul Mare (CT)*

- sector *Cetate – Turnu A*, fost „Curtina A” (TA = CA)

- sector *Cetate – Turn Colț (TC)*

Cel de-al patrulea sector, unde au fost reluate cercetările arheologice, se află în extramuros și este sector *Cariera de lut – necropola*.

Proiectul NAP (Noviodunum Archaeological Project) al colegilor britanici a demarat în anul 2005 într-o nouă etapă, prin deschiderea unui sector arheologic la V de tabia (= tabăra) turcească, pe un mic promontoriu care, în conformitate cu topografia terenului, presupunea existența unui turn (e).

Sector: Cetate – Turnul Mare (CT)

V.H. Baumann, Aurel Stănică și studenții Mihaela Donici, Adrian Hamzu

În 2004 a fost înlăturat martorul de pământ dintre secțiunile CT9 și CT2, suprafața degajată fiind adâncită până pe dărâmătura ultimului nivel romano-bizantin (N-III). În anul 2005, suprafața respectivă a fost adâncită la -4,40 m, pe nivelul N-IV. Ca și în zona răsăriteană a turnului mare, respectiv în CT6¹, și aici au fost descoperite numeroase fragmente de bârne carbonizate, căzute pe N-IV din structura defensivă a turnului, evidențindu-se încă o dată puternica distrugere și incendiere a acestuia de la sfârșitul epocii iustinieniene². Sprijinită pe zidul de incintă, a fost descoperită pe N-IV vatra semicirculară a unui cuptor.

În zona sudică a suprafeței de V a turnului mare, respectiv în CT2 – CT5 (S), a fost curățat nivelul N-VI, procedându-se apoi la înlăturarea unui strat masiv de dărâmături, care acoperea nivelul N-V. Ambele niveluri sunt puternic incendiate evidențiind atacuri repetate, legate foarte probabil de invaziile protobulgarilor din vremea domniei împăratului Anastasios (493, 499 și 502 p.Chr.)³.

De o parte și de cealaltă a turnului mare, în zona de inserție a laturilor de E și de V cu zidul de incintă, cele două secțiuni deschise în 2001 – CT7 la E și CT8 la V – au fost adâncite până la stratul de pământ galben steril. În CT7 acesta este situat la adâncimea de -6 m, raportată la înălțimea actuală a zidului răsăritean al TM, în c. 4-5, la 5,40 m în c. 3 și la -3,40 m în c. 2. Adâncirea secțiunii ne-a permis obținerea de informații asupra sistemelor constructive folosite cu prilejul refacerilor succesive, care au permis menținerea acestui monument de arhitectură până în zilele noastre. Întreaga construcție se sprijină pe o temelie profundă, care atinge, în unele locuri, adâncimea de 2,50 m. Această substrucție a fost amplasată într-un strat de pământ galben purtat de aprox. 1,10 m grosime, care suprapune loess-ul. Latura de E a TM păstrează urmele a patru faze constructive, marcate de plinte de construcție care îi dau aparența unui monument în trepte (H1=20,60 m; H2=20,40 m; H3=0,50 m). Primele două plinte relevă o zidărie adosată zidului de incintă și abia la aprox. 1,10 m înălțime, deasupra temeliei, o elevație realizată din blocuri paralelipipedice, masive, este ținută pe zidul de incintă în zona de inserție.

În colțul de SE al turnului se observă orientarea ușor diferită a laturii de E a acestuia față de substrucția profundă, care se păstrează ca o *crepidoma*, relevând amplasarea TM pe temelia mai vechi. Prima incintă din zona de inserție este alcătuită din blocuri rostuite, fiind asemănătoare tuturor zidurilor din prima fază a fortificației romano-bizantine de la Noviodunum. Ea pornește de la nivelul superior al substrucției laturii răsăritene a turnului, cotă corespunzătoare stratului de pământ galben de sub zidul de incintă, strat perfect păstrat și în peretele estic al secțiunii CT7.

Adâncirea secțiunii până la loess, strat steril aflat la -0,85 m sub talpa zidului de incintă, și curățirea acestuia, au favorizat descoperirea celei mai vechi fortificații romane de la Noviodunum, foarte probabil faza de pământ a castrului din sec. I p.Chr.⁴ Este vorba de resturile unui val de pământ prevăzut spre S cu o *bermă* lată de 3 m și o *fossa* cu deschiderea de 3,60 m.

Schimbarea sistemului de apărare a orașului se face ulterior prin construirea zidurilor din piatră. În CT7 se observă cum *agger*-ul și *fossa* sunt acoperite cu pământ galben purtat, în care sunt amplasate substrucții adânci. În conformitate cu materialul ceramic recoltat, această operațiune are loc cel mai devreme la începutul sec. III p.Chr.⁵. Cea de-a treia etapă este aceea a fortificației romano-bizantine, fenomen constat în principal prin elevarea incintei și adosarea turnului mare, foarte probabil în perioada Tetrarhiei. În c.3 al secțiunii CT7, la -3,70 m adâncime, în stratul de pământ care acoperă bermă, a fost descoperită groapa unui mormânt deranjat din antichitate. Determinările au fost efectuate de dr. Jane Sidell din corpul expediționar britanic „în funcție de anatomia pelvisului, incluzând în același context nodul sciatic și musculatura pronunțată a individului. Luând în considerare lungimea femurului, precizează dna Sidell, ne putem gândi că a fost un bărbat înalt, dar nu-i putem estima statura cu elementele avute la dispoziție. Credem că avea cel puțin 20 de ani”.

Scheletul, cu toate că a fost deranjat în antichitate și îi lipsesc multe din elementele componente, prezintă puncte ale conexiunilor anatomice, care ne permit să stabilim, cu aproximație, orientarea sa S-N.

Scheletul era depus pe o podea de pământ tare, reprezentând nivelul bermei, și acoperea o groapă în care se afla o aglomerare de pietre mari de carieră. Între acestea se găseau două craniile umane, unul spart, situat la N și celălalt la S, în profilul secțiunii. Din groapă au fost recoltate fragmente de ceramică, getică și elenistică, evidențiind încă o dată faptul că primul sistem defensiv, respectiv faza de pământ, a fost realizat la sfârșitul epocii elenistice.

Cercetările arheologice din CT7 au evidențiat o locuire intensă în cursul sec. XIII-XIV, în imediata vecinătate a zidurilor cetății. Această locuire s-a suprapus, dar, de cele mai multe ori, a perforat nivelurile de locuire ale epocii romane timpurii.

În c.3, profil E, la adâncimea de -5,60 m, raportată la înălțimea laturii de E a TM, a fost surprinsă o locuință medievală semiîngropată cu două faze de locuire. Locuința are o lungime pe profil de 3 m și, în ambele faze, este prevăzută la N cu o groapă menajeră, adâncă de -0,50 m în prima fază și de -0,70 m în faza a doua. În conformitate cu fragmentele de ceramică smălțuită recoltate din cele două gropi menajere, avem de-a face cu o locuință din sec. XIII, care a perforat un strat de moloz rezultat din distrugerea zidului de incintă și a laturii de E a turnului romano-bizantin⁶.

Limita sudică a acestei locuințe era marcată de un zid sau pilon roman timpuriu demantelat în sec. XIV până la bază, pe o înălțime de aprox. 2,20 m.⁷

În c.1 al secțiunii CT7, între -0,50 m și -0,80 m adâncime față de nivelul accentuat al pantei în acest loc, pe aprox. 2,70 m din lungimea secțiunii a fost cercetată o locuință medievală din sec. XIII, care dispunea la SV de o groapă menajeră ovală adâncă de 1,35 m. Groapa a perforat o locuință de epocă medio-bizantină și una de epocă romană timpurie, ambele semiîngropate. Podeaua locuinței romane timpurii se află la adâncimea de 1,40 m față de nivelul pantei, respectiv -3,40 m față de înălțimea laturii de E a TM și, în conformitate cu materialul ceramic recoltat, aparține sec. II p.Chr. În partea de NE a locuinței se afla vatra.

În partea de V a TM, secțiunea CT8 a fost adâncită, de asemenea, până la loess, în vecinătatea zidului de incintă. Adâncimile, ca și în CT7, au fost raportate la înălțimea maximă a laturii de V a TM.

La -3,10 m, -3,70 m și -4,30 m, au fost surprinse fragmente din podelele unor locuințe medievale de suprafață, cu urme de incendiu. Cele trei niveluri de locuire sunt despărțite de straturi de nivelare groase de 0,50–0,60 m. Materialul arheologic recoltat (fragmente de ceramică smălțuită, patru monede: una la -3,50 m, două la -3,80 m și una la -4,10 m; metale, coarne de cerb prelucrate) indică sec. XIII și XIV.

În zona de inserție cu zidul de incintă, latura de V a TM este marcată la bază de două plinte de construcție: la -5 m și la -4,50 m adâncime. Prima a servit ca temelie la ridicarea turnului romano-bizantin în faza inițială și, în contrast cu situația din CT7, aici substrucția este ținută organic pe zidul de incintă. Din c.4 spre S, această substrucție se personalizează căpătând o altă orientare, conturându-se astfel imaginea unui turn hexagonal cu frontul rotunjit. Ca și în CT7, această substrucție profundă a tăiat *berma* și *fossa* sistemului defensiv al fortificației din faza de pământ. Berma,

situată la 5,40 m adâncime, se păstrează pe o lățime de 1,45 m, iar fossa, din care a fost excavată o porțiune largă de aprox. 2,25 m, are o adâncime de 2 m. Materialul ceramic recuperat din umplutura șanțului aparține sec. II-III p.Chr., evidențiind, și în acest loc, că prima fortificație de piatră a cetății Noviodunum a fost construită în sec. III p.Chr.

Constructorii fortificației romano-bizantine au suprapus, de cele mai multe ori, mai vechile substructii, modificând însă, orientarea zidurilor. Cea de-a doua plintă de pe latura de V a TM reflectă o refacere a acestuia în epoca romano-bizantină, constructorii folosindu-se de același sistem de construcție a paramentului în tehnica *opus quadratum*.

De la nivelul acestei plinte, latura de V a TM prezintă o plombă de aprox. 4 m lungime și 2 m înălțime, realizată, foarte probabil, în cursul sec. XIII-XIV, când zona din vecinătatea cetății era intens populată.

Sector: Turn A (Ta)

V.H. Baumann, Aurel Stănică, Niculina Dinu, Mihaela Donici, Adrian Hamzu

În anul 2004 a fost deschis un nou sector, situat la mijlocul distanței dintre Turnul Mare și Turnul de Colț al cetății, în zona de SE. Se urmărea, pe de o parte degajarea unei suprafețe cât mai confortabile prezentării sistemului de fortificație romano-bizantine, din vecinătatea carosabilului, pe de altă parte, surprinderea unor elemente noi în relația cronologică dintre perioada romană timpurie și cea romano-bizantină.

Considerând că cercetarea arheologică are loc într-o curtină, noul sector a fost denumit *Curtină A*, fiind marcat cu siglele CA. În noul sector au fost trasate trei secțiuni (CA1; CA2; CA3) perpendiculare pe zidul de incintă romano-bizantin, cu martori de pământ intermediari de 1 m lățime, săpăturile urmând a fi continuate în 2005.

Săpăturile arheologice din anul 2004 au scos la lumină resturile unui turn exterior a cărui orientare și formă au suferit modificări în cursul sec. IV-VI p.Chr.

În campania anului 2005 s-a urmărit degajarea turnului și stabilirea etapelor cronologice, în corelație cu rezultatele cercetărilor efectuate în sectorul *Turnul Mare* și în sectorul *Turn de Colț*, unde au fost reluate în acest an cercetările arheologice. A fost investigată o suprafață de aprox. 140 m². Fiind vorba de un turn, sectorul și-a schimbat denumirea în sectorul *Turn A*.

Cercetarea s-a concentrat inițial pe axul longitudinal al turnului, înscris în secțiunea TA2 (= CA2). Adâncimile au fost raportate, la S de zidul de incintă (pantă de cca. 45°), la înălțimea maximă a acestuia pe axul longitudinal A-A1. În c. 4, secțiunea TA2 a fost adâncită în interiorul unui turn rectangular, prin înlăturarea unei dărâmături masive din piatră.

Suprafața degajată de 8,5 m² are colțurile rotunjite, laturile mari de 3,25 m, situate la NV și SE și laturile mici de 2,60 m la SV și NE. Materialul ceramic descoperit în interiorul turnului relevă o locuire medievală în sec. XIII-XIV, într-un spațiu construit foarte probabil la sfârșitul sec. III p.Chr.

Sub stratul masiv de piatră prăbușită din ziduri, la -3,20 m s-a dat peste o groapă menajeră ovală (1), din care s-a recoltat ceramică medievală smălțuită de sec. XIV. Groapa s-a oprit pe un nivel de locuire realizat prin bătătorirea pământului amestecat cu pietricele, nivel situat la 3,40 m adâncime. Acest nivel prezintă în colțul de E al turnului o amenajare într-un spațiu rectangular adâncit, în care s-au

descoperit și resturi de ardere, cărbuni și oase de animale. În vecinătatea de SV a fost amplasată o groapă menajeră adâncă de 0,50 m. Întregul nivel al locuinței din turn păstrase ceramică fragmentară din sec. XIII-XIV, dar și resturi ceramice romane.

Colțurile din interiorul turnului au fost rotunjite și tencuite, probabil în scopul amenajării locuinței medievale, prin plasarea unor bârne de susținere a acoperișului, urme de tencuială menținându-se și pe pereții locuinței.

În prima fază turnul avea o formă rectangulară, cu latura de avansată lată de 3,60 m, orientată 47,5° NV – 17,5° SE. Această latură stătea pe un soclu a cărei orientare (50° NV – 20° SE, mai lat spre E) relevă o fază constructivă anterioară realizării sistemului defensiv romano-bizantin, element evidențiat și în celelalte sectoare cercetate în perioada 2002-2005 la Noviodunum. În stadiul actual al cercetărilor credem că primul turn a fost construit la sfârșitul epocii romane timpurii, foarte probabil în cursul sec. III p.Chr., orientarea sa inițială fiind de 2,5° NE – 32,5° SV.

Construirea turnului romano-bizantin se face pe structura primului turn. Este reparat zidul de incintă care prezintă o nouă plintă exterioară. Noul turn are frontul rotunjit, este masiv, interiorul i se dublează prin includerea vechiului zid de fațadă. Raportând grosimea zidurilor sale la latura estică de 3,96 m grosime, putem aprecia caracterul strict defensiv al fortificației restaurate, probabil, în cursul sec. IV p.Chr.

Turnul este refăcut într-o etapă ulterioară când revine la forma sa inițială, păstrând însă dimensiunile turnului anterior. Fragmente din zidurile laterale păstrate reflectă o renunțare la masivitatea turnului cu frontul rotunjit. Noul turn rectangular are laturile lungi la E și V și o nouă plintă. El se suprapune vechiului turn, fiind orientat 3,5° NE – 33,5° SV.

În sec. VI p.Chr. se refăce zidul de incintă romano-bizantin. Cu această ocazie se renunță la *Turnul A*. Noul zid de incintă, placat cu blochete paralelipipedice din calcar și diabaz, prezintă aprox. pe axul longitudinal al vechiului turn un unghi obtuz de fațadă, ceea ce presupune o schimbare de direcției a incintei.

Ca și în celelalte sectoare ale cetății Noviodunum, se constată o distrugere masivă și sistematică a paramentului fortificației romano-bizantine, în cursul evului mediu și în epocă modernă. Ultima distrugere a fost făcută cu ocazia construirii drumului din marginea de S a fortificației. Această intervenție, din anii 1970-1972, a fost surprinsă și în campania din 2005, în zona sudică a TA, unde o parte din zidul exterior al turnului a fost descoperită la aprox. 3 m distanță spre S de aceasta.

În campania viitoare va fi degajată și latura dinspre V a *Turnului A* și se va trece la consolidarea primară a acestuia, prin acoperirea suprafeței exterioare cu brazde de pământ plasate pe un suport de carton asfaltat.

Suprafața CA

Pentru sectorul numit inițial *Curtina A*, am creat în continuarea celor trei secțiuni, o suprafață cu dimensiunile de 4 x 10,50 m, denumit Suprafața CA. Unul din obiectivele noastre a fost acela de a verifica dacă în această zonă putem surprinde zidul incintă bizantin. Din păcate, nu am surprins zidul bizantin, în această suprafață au fost surprinse câteva complexe arheologice – gropi menajere (Gr.1 – sec. XI; Gr.2, 3 și 4 – sec. XIII) și un segment dintr-o podea de locuință, ce aparțin locuirii medio-bizantine. Gropile menajere au un inventar deosebit de bogat: fragmente de vase borcan, opaițe, fragmente de amfore, fragmente de la brățări din sticlă, *folles*

și *stamena* devalorizate). În continuarea a ceea ce a mai rămas din podeaua de locuință, spre V, se afla un strat de dărâmătură (pietre, bucățele de mortar, bucăți de cărămidă), în care au fost descoperite fragmente de vase borcan, fragmente de sticlă romană, pastile din sticlă (de culoare verde), ceramică romană fragmentară, monede (*folles* sec. XI), o lunulă din plumb (sec. X-XI). Despre momentul distrugerii locuinței, dar și despre stratul de moloz, nu putem face alte precizări în actualul stadiu al cercetării.

Anul viitor vor continua cercetarea pentru a lămurii situația din Suprafața CA.

Din materialul recoltat în zona Turnului A și din Suprafața CA menționăm: cartușe (md. 1915-1916), pipe și fragmente ceramice din sec. XVIII-XIX, fragmente de ceramică otomană, ceramică medio-bizantină, ceramică romană și getică, arme, piese de harnașament, obiecte din os și corn, obiecte de cult, obiecte de podoabă și accesorii vestimentare, monede bizantine și medievale (sec. XI-XIV), monede romane (sec. IV-VI p.Chr).

Din păcate, nivelurile arheologice sunt bulversate de locuirea de epoca medievală și de distrugerile din epoca modernă și contemporană. De asemenea, amenajările cu caracter militar din primul război mondial au contribuit la bulversarea nivelurilor arheologice.

Sector: Turn Colț (TC)

V.H. Baumann, Gh. Mănușu-Adameșteanu, Adina Voicu, Adrian Hamzu

În extremitatea de SE a așezării fortificate cu caracter urban de la Noviodunum – Isaccea, în cursul anului 2002 a fost deschis un sector nou, încredințat lui Cristian Olariu, cu participarea studenților de la Facultatea de Istorie din București și coordonat de responsabilul de șantier. Primele două secțiuni, de 30 x 2,5 m, cu un maror lat de 1 m între ele (TC1 și TC2); perpendiculare pe latura de S a incintei, încercau să surprindă un posibil turn de colț. Numerotarea carourilor, trasate din 4 în 4 m, începea de la S la N; spre S, între c. 5–c. 1, terenul prezintă o pantă abruptă. În cele două secțiuni au fost surprinse mai multe tronșoane de ziduri din epoca romană și romano-bizantină⁸. Cercetările din anul 2003 au încercat să clarifice unele dintre situațiile apărute în prima campanie, în TC1 și TC2, în acest scop fiind deschisă o nouă secțiune, TC3, cu aceleași dimensiuni ca precedentele, la 1 m spre E de TC2⁹. Campania din 2004 a fost limitată doar la o săptămână și nu a fost prezentată în 2005.

În cursul anului 2005 partea de N a acestui sector a fost încredințată dlui. dr. Gh. Mănușu-Adameșteanu în scopul epuizării cât mai rapide a depunerilor din epoca medie bizantină (sec. X-XIV); la săpături au fost prezenți și doi studenți de la Facultatea de Istorie din Iași. Deoarece pe traseul celor trei secțiuni, în c. 1-5, depunerile bizantine fuseseră deja îndepărtate, cercetările din această porțiune a sectorului TC au fost continuate de dr. V.H. Baumann.

În TC1, în c.6, la -0,40 m, au fost surprinse câteva coaste aparținând unui schelet de copil-adolescent, orientat V-E; în profil nu se observa groapa mormântului; stratigrafic, acesta aparține etapei sec. XIII – începutul sec. XV. În 2003, în c.8, la -0,62 m, a fost dezvelit un alt mormânt de copil, orientat NV-SV¹⁰. Pe latura de S a cetății, expediția engleză, în perioada 5-12 august 2005, a dezvelit un mormânt feminin (vârsta: 11-14 ani; determinare efectuată de un antropolog din Anglia). Stratigrafic, aparține sec. XIII-XV; este singurul mormânt care

a avut inventar, respectiv, un pandantiv cu o pastilă de sticlă sodică (informație Khris Lockear); alte morminte au fost menționate în cursul cercetărilor efectuate de către Ioan Barnea în 1953-1954. din aceste informații disparate se poate presupune că, într-o anumită perioadă din cursul sec. XIII-XV, în zona *extramuros* din imediata vecinătate a incintei, s-au practicat înmormântări (de remarcat că, până în acest moment, toate mormintele sunt de copii).

De la -0,80 m, în jumătatea estică a secțiunii TC1, apare aceeași amenajare din pietre de mici dimensiuni, legate cu pământ negru, bine bătătorit (o stradă?), care a fost cercetată încă din 2002, în TC2 și TC3. În cele două săptămâni ale campaniei din anul 2005 am reușit nu numai interpretarea ei, fără a o putea degaja. La -0,90 –1 m, în capătul de N al secțiunii TC2, strada se întindea pe aproape toată lățimea secțiunii (2,30 m) și pe o lungime surprinsă de 3 m (intră în profilul de N). Strada trece și în TC3, în c. 6-7, pe o lățime de cca. 1 m, până deasupra „edificiului”, dimensiunile actuale sugerează o stradă orientată E-V, surprinsă pe o lățime de 3,00 m (intră în profilul de N) și o lungime de cca. 7,50 m (rezultată prin cumulara segmentelor surprinse în TC1 – cca. 2 m, profil dintre TC1 și TC2 – 1 m, în TC2 – pe 2,50, profil TC2 și TC3 – 1 m, în TC3 – pe 1 m).

Spre E de TC3 am trasat în 2005 o casetă de 3 x 5 m, fără maror, pentru a dezveli embletonul din piatră mică și mijlocie, prins cu mortar alb, de la o amenajare demantelată masiv.

Stratul de pământ care acoperă „edificiul” este foarte sărac în materiale arheologice: puține fragmente ceramice din sec. XIII-XIV, fragmente de brățări de sticlă, dar nici o monedă.

Latura de E a fost demantelată în vechime de o groapă mare, care a spart tot zidul: spre profilul de E au fost descoperite fragmente de borcane din sec. XI, care ar putea sugera momentul distrugerii, la un interval nedeterminat după dezafectarea construcției; trebuie semnalat însă că, stratigrafia zonei fiind foarte afectată de numeroase intervenții, succesiunea cronologică rămâne a fi stabilită prin continuarea cercetării. Nu s-a păstrat nici una dintre fețele zidului. În colțul de NE al extinderii, sub fundația zidului cu mortar alb, au fost dezvelite două asize de la fundația unui alt zid, care folosește și piatră locală, galbenă; acestea au apărut la o adâncime de -0,75 m față de la nivelul actual de călcare (măsurat la profilul de N). Zidul are două fețe, la N și la S, este lat de 0,80 m, iar înălțimea dezvelită este de 0,25 m. A fost surprins pe trei segmente, toate suprapuse de amenajarea din piatră legată cu mortar alb.

La E de „edificiul” și la 0,65 m V de profilul de E, s-a recoltat ceramică amestecată (buze borcan din sec. XI, XIII și ceramică romană) în jurul unei amenajări rectangulare cu dimensiunile de 0,80 x 0,65 m, din piatră nefasonată, de dimensiuni mijlocii (0,30 x 1,518 x 0,14 m). Între pietre a fost găsit un schelet de câine de talie medie sub care au fost recoltate alice de plumb din timpul războaielor ruso-turce. Bulversarea depunerilor arheologice este confirmată de prezența în c.7, la -0,40 m, a unui *follis* din sec. XI, dar și a unui fragment de baionetă din primul război mondial.

În zona sudică a sectorului TC, primele două secțiuni au fost adâncite până la -4,00 m¹¹, ceea ce a permis o serie de observații pertinente asupra demantelărilor succesive petrecute în colțul de SE al cetății.

În c1 din TC1 și TC2 s-au profilat resturile unui zid cu mortar de var, demantelat în epoca medievală. În fața

acestui, la S, s-a dat peste locuirea medievală din sec. XIII-XIV.

În TC1 a fost adâncită suprafața din fața zidului „severian”¹² până la -2,50 m, în dreptul ↓1. Temelia acestuia prezintă la S două plinte, dintre care prima, înaltă de 1,40 m, a fost construită, foarte probabil în sec. III p.Chr., întrucât materialul ceramic recoltat aparține sec. II p.Chr.

Această substrucție s-a realizat în pământ galben umblat, conținând resturi arheologice din sec. I-II p.Chr. și a stat la baza zidului cu plintă. Este marcată pe ambele profiluri de secțiuni TC1 și în *grundriss* de un strat de moloz, cu multă cărămidă pisată mărunț, reflectând activitatea de combinare a mortarului pentru zidul roman.

Acest strat a fost nivelat cu pământ galben până la nivelul plintei superioare. Prima temelie a tăiat un strat subțire de mortar alb de var nisipos, surprins și în TC2, c.2, la adâncimea de -0,70 m, sub plinta de construcție, iar la baza sa au fost descoperite fragmente de mortar de var cu cărămidă pisată.

La N de zidul „severian”, în spațiul dintre acesta și frontul avansat al turnului romano-bizantin, groapa unui bordei din sec. XI s-a adâncit până la -3,30 m. La -2,45 m zidul „severian” prezintă pe fața sa nordică, în dreptul ↓2, o plintă de construcție lată de 0,30 m, ceea ce, raportat la situația evidențiată la S, pune problema a cel puțin două faze de construcție.

Sector: Cariera de lut - Necropola

V.H. Baumann, Aurel Stănică, Cecilia Stoian, Laurențiu Radu, Luminița Bejenaru, Andra Sirețeanu, Ingrid Acatrinei, Ramona Zaharia, Mădălina Perju, Adina Voicu, Silvioara Constantin

În campania de săpături din 2005, am reluat cercetarea arheologică din punctul Cariera de lut, prin trasarea unei suprafețe cu dimensiunile de 24,6 x 4 m, denumită Suprafața 1, plasată paralel cu secțiunea S2 realizată în 2002. Suprafața a fost împărțită în carouri cu latura de 4 m. În același timp s-a reluat cercetarea celor două secțiuni din 2002 (S1 și S2), în vederea finalizării acestora.

În urma săpăturilor din 2005 au fost identificate și cercetate 32 de complexe arheologice - 13 gropi menajere și 19 morminte, după cum urmează:

- M22, schelet de adult (femeie, cca. 40 ani), orientat V-E, așezat în decubit dorsal, afectat de lucrările mecanice, lipsesc picioarele și bazinul; brațul stâng, flexat din cot și adus cu degetele în zona claviculei.

La S de craniu se afla „depus” un os de ovicaprină.

- M23, schelet de adult, orientat V-E, așezat pe partea stângă cu privirea spre N, afectat de lucrările mecanice, lipsesc picioarele, bazinul și antebrațul drept; brațul stâng, flexat din cot și adus cu degetele în zona mandibulei.

La N de bazin se aflau „depuse” câteva oase de la un animal mic.

- M24, schelet de adult, orientat V-E, așezat în decubit dorsal, afectat de lucrările mecanice, lipsesc brațul stâng, craniul și vertebrele de pe partea stângă, brațul drept flexat din cot peste antebraț.

Spre SE, lângă schelet se afla „depus” un os de cal, iar în parte opusă un peroneu uman.

- M25, schelet de adult (bărbat?), așezat în decubit dorsal, depus într-o groapă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, ușor evazată în zona craniului.

În umplutura gropii s-au descoperit fragmente de sticlă romană.

- M26, schelet de copil (*infans* ?), orientat V-E, așezat în decubit dorsal, afectat de lucrările mecanice, lipsesc picioarele și brațul drept, brațul stâng ușor depărtat de corp. Inventar: în zona craniului, a fost descoperit un șirag de mărgelă din sticlă de diverse mărimi și culori, predominând cele de culoare galbenă.

- M27, schelet de adult, orientat V-E, așezat în decubit dorsal, afectat de lucrările mecanice, brațele depuse pe abdomen.

- M28, schelet de adult, orientat V-E, afectat de lucrările mecanice, brațul drept întins pe lângă corp, lipsesc picioarele, brațul stâng și vertebrele de pe partea stângă.

În dreapta craniului se afla un fragment de cărămidă.

- M29, schelet de adult (?), distrus, s-a păstrat parte inferioară a coloanei vertebrale (regiunea lombară și sacrală) și o parte din bazin. Fragmentele osteologice umane, sunt amestecate cu oase de animale și fragmente ceramice de epocă romană.

- M30A, mormânt secționat de o groapă medievală (Gr.5), orientat V-E, schelet în decubit dorsal, s-a păstrat jumătate din bazin, un femur și jumătate din tibie. Sub groapa medievală, neafectat de aceasta, a fost surprins mormântul notat M30B.

Inventar: în zona bazinului s-a găsit un inel din bronz cu chaton.

- M30B, schelet de adult (femeie?), orientat NV-SE, așezat în sicriu, în decubit dorsal, brațele flexate din cot și depuse pe abdomen. Spre N, în imediata apropiere a scheletului, au apărut într-o mică groapă, oase umane, posibil de la o reinhumare antică, deoarece nu au fost afectate de Gr. 5.

Inventar: două brățări din bronz cu capetele lățite, pe una dintre acestea s-au păstrat urme de țesătură; inel de fier, la mâna stângă; obiect din fier depus în zona omoplatului drept.

- M31, schelet de adult, orientat N-S cu capul la S, depus în decubit dorsal, cu craniul distrus de Gr.7 (care conține materiale din sec. XI) și secționat în zona picioarelor de groapa M32, cu mâna stângă pe claviculă și mâna dreaptă pe piept.

- M32, mormânt în groapă rectangulară, orientată V-E; s-au păstrat craniul și câteva vertebre.

- M33, schelet de copil, depus în sicriu; oasele nu sunt în conexiune anatomică, lucru ce ar indica o reinhumare.

- M34, mormânt fără schelet (probabil cenotaf), orientat V-E, cu țiglă depusă la E.

- M35, mormânt fără schelet (probabil cenotaf), orientat V-E, cu țiglă depusă la V.

Pentru a preveni distrugerea unui mormânt, care se observa în profilul estic al secțiunii S1, a fost deschisă o casetă. Situația surprinsă se prezintă astfel:

- M36, schelet de adult, orientat V-E, așezat pe o parte, cu privirea spre S, cu brațele pe lângă corp. A fost secționat în zona bazinului de groapa celor două schelete A și B, ale mormântului M32.

- M37A, schelet de adult, orientat V-E, așezat pe abdomen, brațele pe lângă corp, picioarele încrucișate de la genunchi. Lângă brațul drept se aflau tibiile și peroneele scheletului M31.

- M38B, schelet de adult, orientat V-E, așezat în poziție semichircită, aproape pe burtă, picioarele apropiate din genunchi, brațele aduse în zona bazinului.

În urma cercetărilor de salvare din 2002 din punctul Lutărie, au fost identificate și cercetate 18 morminte. Apropierea de zona în care a funcționat o foarte întinsă necropolă datată în sec. XII-XIII, din care au fost cercetate un

număr mare de morminte și prezența gropilor menajere cu materialele medio-bizantine (purtate de lama excavatorului în momentul nivelării terenului), ne-au făcut să considerăm mormintele orientate V-E, ca fiind medievale. La momentul respectiv nu dispuneam de argumente pentru a face o diferențiere între mormintele considerate medievale și mormintele de epocă romană. Cercetările de teren și analiza materialului arheologic descoperit în morminte și în gropile menajere din sec. XIII, ne-au furnizat date, care ne arată că avem de-a face cu o altă zonă de înmormântări, de data aceasta, una din necropolele plane ale cetății și așezării civile Noviodunum.

Un număr de 13 complexe medievale, reprezentate de gropi menajere din sec. XI și XIII, conțin un inventar deosebit de bogat: fragmente de vase borcan, opaițe, amfore, fragmente de la brățări din sticlă, mici obiecte din fier, monede (*folles* și *stamena* devalorizate) și chiar un ou din cretă.

Totodată au fost cercetate 19 morminte. În ceea ce privește încadrarea lor cronologică, aceasta se poate face atât pe baza inventarului, cât și pe baza analogiilor cu alte descoperiri din necropolele de epocă romană cercetate în Dobrogea.

Astfel, mărgelile din pastă de sticlă din mormântul M26, au analogii la Callatis și se pot data în perioada romano-bizantină – sec. IV-V p.Chr.

O situație aparte este cea întâlnită la mormântul M34, unde atrage atenția poziția specifică a defunctului. Scheletele, așezate pe o parte sau în poziție chircită sau semichircită, își găsesc însă analogii și în alte necropole romano-bizantine. Autorii cercetărilor din necropola de sec. IV p.Chr. de la Tomis (M43 și M11)¹³, consideră că aceste caracteristici aparțin populației sarmatice. Astfel de morminte se întâlnesc la Callatis (M98)¹⁴, Histria (M28 și M54)¹⁵ și Beroe - Piatra Frecăței (D28, fiind atribuite sec. IV-V)¹⁶. Într-o sinteză de istorie a creștinismului popular și N. Zugravu consideră că în sec. IV „mormintele cu schelete chircite sau răsucite pe o parte exprimă foarte probabil un obicei barbar”¹⁷.

De asemenea, oasele de animale sau ofrandele din carne depuse în morminte, își găsesc analogii tot în epoca romano-bizantină, la Tomis (M98, M102, M104 din sec. IV-V)¹⁸ și Histria¹⁹. N. Zugravu atribuie acest obicei, care amintește de cultul păgân al morților²⁰, elementelor alogene colonizate în provincie.

O altă situație este evidențiată în mormintele M22, M23 și M32, mai ales de poziția mâinilor (aduse spre umăr). Situații asemănătoare se întâlnesc în necropola de la Beroe - Piatra Frecăței²¹, Tomis²² și Callatis (M35, M43, M44, M53, M84, M95, M101²³ și M5 (21)²⁴.

Raportând complexele arheologice descoperite la situația stratigrafică, observăm următoarele:

- groapa nr. 5 secționează mormântul M30A, sub care apare nederanjat mormântul M30B;
- groapa nr. 7, care afectează mormântul M32, conține un bogat material din sec. XI: fragmente de vase borcan decorate cu roțița, amforă piriformă fragmentară, cu toatele supraînălțate, cu *dipinti* și o monedă (*folles* probabil cls. B, Roman III, 1028-1034).
- în majoritatea gropilor medievale, alături de materialul ceramic, de monede (*folles* sau *stamena* devalorizate) și oase de animale etc, au fost găsite și oase umane întregi sau fragmentare, craniile întregi sau bucăți de calotă craniană, relevând afectarea orizontului de înmormântări de către aceste complexe.

- în zona mormintelor M28 și M29 și a gropii nr. 2 a fost identificat un nivel de sec. IV, reprezentat de material ceramic și monede din sec. IV.

În concluzie, în zona Lutărie s-a identificat un sector al necropolei romano-bizantine cu două orizonturi de înmormântări, care pot fi datate în sec. IV-V p.Chr.

Planșa 34

Note:

1. Baumann 2005, 186-187
2. Baumann 2002, 158 (ceramică slavă de tip *Monteoru* recoltată din stratul de dărâmături, care acoperea nivelul NIV).
3. Suceveanu, Barnea 1991, 171.
4. Fragmentele de ceramică, grecească și getică, recoltate în condiții stratigrafice nu foarte clare, datorită intervențiilor ulterioare, reprezintă totuși un argument în favoarea acestei afirmații.
5. Tudor 1976, 43-44.
6. În acest sens, a se urmări și observațiile noastre efectuate în anul 2001 în partea de V a TM, în secțiunea CT8 (cf. supra, nota 2), socotite atunci „două niveluri de locuire medievală din sec. XII-XIII” situate „sub stratul de moloz, rezultat din distrugerea zidului de incintă și a laturii de V a turnului”.
7. În groapa de demantelare a fost descoperită ceramică cu smalt maroniu („zahăr ars”) specifică sec. XIV.
8. Olariu, Baumann 2003, 156-157.
9. Olariu, Baumann 2003, 156-157.
10. Olariu, Baumann 2004, 147.
11. Olariu, Baumann 2004, 147.
12. Cotele au fost luate în funcție de nivelul actual al solului. Adâncimea de -4 m a fost stabilită în funcție de înălțimea maximă a zidului de turn din TC2, c.3.
13. Olariu, Baumann 2003, 156-157.
14. Lungu, Chera-Mărgineanu 1982, 181; Chera-Mărgineanu, Lungu 1983, 220.
15. Preda 1980, 93.
16. Nubăr 1971, 211.
17. Petre 1987, pl. 99.
18. Zugravu 1997, 251.
19. Bucovală, Pașca 1988-1989, 139, 141.
20. Nubăr 1971, 2, p. 203.
21. Zugravu 1997, 252.
22. Petre 1997, pl. 76, 148.
23. Chera-Mărgineanu, Lungu 1983, 220.
24. Preda 1980, p. 88-89, 92-93, pl. III-IV.
25. Ionescu, Alexandru, Constantin 2002-2003, pl. IX/5

Bibliografie:

- V.H. Baumann, *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]. Punct: Cetate*, CCA 2002, p. 158.
- V.H. Baumann, *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]. Sector: Cetate – Turnul Mare (CT)*. CCA 2005, p. 186-187
- M. Bucovală, C. Pașca, *Descoperiri recente în necropolele în epoca romană și romano-bizantină la Tomis*, Pontica 21-23, 1987-1989, p.123-161.
- C. Chera-Mărgineanu, V. Lungu, *Contribuții la cunoașterea unei necropole creștine a Tomisului (II)*, Pontica 16, 1983, p. 175-199.
- M. Ionescu, N. Alexandru, R. Constantin, *Noi cercetări în necropola paleocreștină callatiană*, Pontica 35-36, 2002-2003, p. 225-277.

V. Lungu, C. Chera-Mărgineanu, *Contribuții la cunoașterea unei necropole creștine a Tomisului (I)*, Pontica 15, 1982, p.175-199.

H. Nubăr, *Contribuții la topografia cetății Histria în epoca romano-bizantină. Considerații generale asupra necropolei din sectorul Bazilicii „Extra Muros”*, SCIVA 22, 1971, 2, p. 199-215.

Cr. Olariu, V.H. Baumann, *Isaccea, jud. Tulcea (Noviodunum). Sector Cetate – turn colț (TC)*, CCA 2003, p. 156-157.

Cr. Olariu, V.H. Baumann, *Isaccea, jud. Tulcea (Noviodunum). Sector Cetate – turn colț (TC)*, CCA 2004, p. 147.

A. Petre, *La romanité en Scythie Mineure (IIe – VIIe siècles de notre ère). Recherches archéologiques*, Bucarest, 1987.

C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București 1980.

Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Bucarest, 1991, p. 171.

N. Zugravu, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997.

D. Tudor, *Arheologia romană*, București, 1976.

Résumé:

À partir de 1997 les recherches archéologiques réalisées à Noviodunum se sont concentrées dans la zone SE de la cité, située dans le voisinage d'une route en béton. Dans ce contexte on a eu, comme objectif le dégagement du segment SE de la cité et la valorisation des résultats de la recherche du point de vue scientifique et culturel. Jusqu'au 2005 on a fouillé 80% de la surface du Grand Tour et on a localisé deux autres tours: dans le coin SE, entre TM et TC.

En 2005 on a réalisé des fouilles archéologiques dans tous les secteurs du site. A la suite de la fouille jusqu'au loess des sections remplacées sur le côtés E et V du Grand Tour on a découvert le plus ancien système de fortification identifié à Noviodunum qui représente la phase en terre du castrum romain du Ier s. ap. J.C. Pendant la campagne 2005 on a établi aussi comme objectif le dégagement du Tour A qui a été découvert en 2004. Dans le même contexte on a essayé de définir les étapes de construction et réfection par rapport aux résultats de la fouille dans les autres secteurs. Dans le coin SE de la cité, où on a localisé et partiellement fouillé les restes d'un tour avec de réfections successifs, les recherches archéologiques de la campagne 2005 ont eu comme objectif principal de finir les recherches réalisées dans les niveaux supérieurs, byzantines et médiévales, de la couche archéologique, surtout dans la partie du Ndu secteur. Dans la zone de S du secteur la fouille en profondeur des sections nous a permis de faire quelques observations sur les destructions successifs du coin SE de la cité réalisées pendant le Moyen Age, l'époque moderne et contemporaine.

Dans le secteur Necropola – Lutărie (extramuros) pendant la campagne 2005 on a fouillé 32 complexes archéologiques: 13 fosses ménagers du IXeme et X^{leme} siècles et 19 tombes de l'a période romaine-byzantine (IVeme-Veme siècles).

97. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași

Punct: Balta Popii

Cod sit: 98710.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 108/2005

Colectiv: Nicolae Ursulescu – responsabil; Adrian Felix Tencariu, Letiția Scarlat, George Bodi, Ciprian Lazanu, Loredana Solcan, Ioana Robu (UAIC Iași, CISA), Vicu Merlan (M Huși), Marius Cozma (UMK Iași), Alexandru Bounegru, Măriuca Vornicu, Andreea Vornicu (studenți UAIC Iași)

Cercetările arheologice de la Isaiia–Balta Popii au avut, în 2005, ca principal obiectiv, dezvelirea și cercetarea integrală a locuinței nr. 5, semnalată încă din anul 2001, când a fost surprinsă o mică porțiune din colțul ei nordic. Pentru îndeplinirea obiectivului au fost prelungite spre SV, cu câte 10 m, secțiunile II, IV și V (late de 3 m) și au fost deschise două noi secțiuni, VII și VIII (10 x 3 m), paralele cu primele (din dreptul m 35 de pe SI). Suprafața totală cercetată depășește 150 m².

A fost dezvelită integral locuința nr. 5, care avea și o anexă și au fost cercetate șase gropi (nr. 57-62). De asemenea, s-a descoperit și un mormânt de inhumație, datat în Bronzul timpuriu. Locuința aparținea nivelului precucutenian inferior (Precucuteni II) din această stațiune. Planul ei a putut fi stabilit prin șanțurile de fundație, care au putut fi surprinse după înlăturarea vestigiilor locuinței. Ea se distinge prin dimensiunile sale, care o încadrează în rândul locuințelor mari: ușor trapezoidală, ea avea, în interior, 10 m pe axul lung (NNV-SSE) și 4, respectiv 5,50 m, pe cele două laturi scurte, ocupând, deci, o suprafață utilă de cca. 48 m²; desigur, la exterior, locuința avea dimensiuni mai mari (11,5 x 5,5-6,75 m), incluzându-se și grosimea pereților, ocupând, deci, o suprafață de cca. 70 m². Sistemul de construire a pereților este cel atestat și în cercetările anterioare, anume cu stâlpi plasați în șanțurile de fundație; pe stâlpi s-au împletit nuiele și s-a aplicat un strat relativ subțire de lut. Stâlpii, ale căror urme se sesizează prin nuanța mai întunecată a solului și prin puncte de cărbune, aveau grosimi cuprinse între 15 și 30 cm. Pe latura de NE stâlpii au fost mai groși, pentru a se obține un perete mai solid spre partea cea mai expusă a văii largi a Jijiei și Prutului.

Locuința a cunoscut două etape de existență, dar cu menținerea aceluiași traseu al pereților. În prima etapă au existat două încăperi, despărțite printr-un perete, de la care s-au păstrat urmele unui șir de pari, aprox. pe mijlocul locuinței, având un loc liber pentru comunicare. Se pare că, în cea de a doua etapă, acest perete despărțitor a fost desființat, deoarece urmele de pari erau, în cea mai mare parte, suprapuse de noile structuri. În schimb, în cea de a doua etapă s-a adăugat, lângă colțul de V, spre NV o anexă (cca. 3 x 2,5 m), în care s-a găsit o mare cantitate de ceramică, provenind de la vase întregibile, printre care și două mici pahare întregi.

În prima etapă, cele două camere aveau instalații de foc separate. În prima cameră (dinspre NNV) exista un cuptor de foarte mari dimensiuni (structura 1: aprox. 3 x 2 m), actualmente puternic deranjat, cu gura spre peretele exterior, nord-estic, al locuinței; partea din spate a cuptorului, spre interiorul camerei, era aproape complet distrusă, ca și latura nordică, astfel că poziția și orientarea cuptorului au putut fi stabilite mai ales după latura sudică și după vasele sparte care se găseau în zona deschiderii de odinioară a cuptorului. Între cuptor și peretele despărțitor, spre S, a existat o laviță de lut, ușor înălțată, care, la refacerea construcției, a fost integrată în platforma ce a acoperit o mare parte a podelei. În

a doua încăpere funcționa o mică vatră (pare-se de formă rectangulară, cu dimensiunile aprox. de 0,50 x 0,30 m), ale cărei urme s-au păstrat parțial, fiind deranjate și acoperite de noua platformă.

În a doua etapă de locuire, cuptorul, vatra și peretele despărțitor au fost dezafectate, construindu-se, spre SV, un alt cuptor pentru deservirea întregii locuințe, de data aceasta cu gura spre interior. Acest cuptor și o parte a laviței adiacente suprapuneau parțial o groapă (nr.62), umplută forțat cu bucăți de platformă și probabil de cuptor din prima etapă a locuinței. Descoperirile cele mai bine păstrate aparțin celei de a doua etape de locuire, concentrându-se în jurul și în fața cuptorului, de-a lungul laturii de SE a locuinței.

Cuptorul (structura 2) era de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite (1,50 pe axul gurii x 1,70 m), cu rama bolții bine păstrată îndeosebi pe laturile sudică și nordică. Atât lutuilele bolții, cât și cea a vetrei, prezintă urme de refaceri (relutuirea s-a întreprins cel puțin o dată). De o parte și de alta a bolții cuptorului, în diagonală (spre SE și spre NV), erau adosate două mici structuri – casete - de lut. Prima (structura nr.3) se prezintă sub forma unui arc de cerc, cu peretele fățuit și rotunjit la partea superioară, gros de cca. 6 cm; capetele arcului de cerc se sprijină pe baza bolții. Raza arcului de cerc, până la boltă, este de 20 de cm, iar deschiderea sa interioară este de 30 de cm. Probabil, în interiorul acestei casete semicirculare, amplasată în stânga gurii cuptorului, se găsea un stâlp-coloană de lemn, așa cum s-a constatat în cercetările anterioare, la locuințele 6¹ și 7² și în groapa 40 (unde, printre alte materiale, erau aruncate fragmentele învelișului de lut al unei coloane de lemn)³. Nu putem să nu semnalăm similitudinea amplasării coloanelor în toate cele trei cazuri (locuințele 5, 6 și 7): pe latura din stânga deschiderii cuptorului sau vetrei, chiar dacă, pentru moment, nu avem o explicație plauzibilă pentru această situație. Rolul unor asemenea stâlpi-coloană, cunoscuți și în alte medii culturale aprox. contemporane, a fost pus în legătură cu un cult al coloanei, care asigură legătura dintre cele două elemente fundamentale ale vechilor religii agrare: Pământul și Cerul⁴.

A doua structură adosată cuptorului (structura nr.4) se prezintă sub forma unei casete rectangulare de lut, cu laturile scurte de 33 de cm, iar cea lungă, paralelă cu bolta cuptorului, de 50 de cm. Peretele sud-vestic al casetei era întrerupt, aprox. la mijloc, observându-se clar urma unui par, cu un diametru de 5 cm, care și-a lăsat amprenta în interiorul peretelui. Pereții celor două casete, asemănători unor rame, erau perfect fățuiți și aveau o înălțime de aprox. 10-12 cm. Spre E de gura cuptorului, la aprox. 1,50 m, se afla o ramă rectangulară de lut (structura nr. 5), cu dimensiunile de 1,10 x 0,90 m, având colțurile rotunjite și deschiderea spre SE. Caseta adăpostea, spre zona sa de deschidere, un castron de mari dimensiuni, spart pe loc, întregibil, iar în spate - fragmente de la un vas grosier, de provizii.

E posibil ca aceste două casete de lut să fi fost construite în preajma cuptorului pentru depunerea unor ofrande și să fi avut, în acest caz, un rol de cult⁵.

Imediat lângă marginea nord-estică a mării casete de lut (structura 5) au apărut resturile tasate ale unei cutii dreptunghiulare de lut (structura 6), cu dimensiunile de 4,550 x 0,32 m și înălțimea de 0,36 m (fără picioare). După reconstituire, cu picioare, cutia avea o înălțime totală de 0,43 m. Ea se sprijinea pe cinci picioare, dintre care cele patru din colțuri erau paralelipipedice și puternic aplatizate, iar cel din mijloc, păstrat parțial (doar baza), cilindric. La partea

superioară, cutia prezintă o vălurire, gura îngustându-se, față de pereți, astfel că deschiderea ei avea doar 32 x 17 cm. Pasta, arsă bine, la roșu, este una destul de grosieră și de friabilă, cu multă pleavă și paie tocate în amestec. Cutia a cunoscut o refacere: acolo unde lutuială de la suprafață a căzut, se vede că, inițial, pereții cutiei au fost acoperiți cu striații. Pământul din interiorul cutiei nu conținea nimic, dar analiza nu exclude prezența unor materiale organice (paie?). E posibil, judecând după amplasarea ei în directă legătură cu structura 5, ca această „cutie” să fi fost destinată tot pentru depunerea rituală a unor ofrande de cereale, având, în acest caz, rolul de „altar-grânar” sau altar-siloz. Se pare că originea sa e legată de spațiul balcano-anatolian, așa cum sugerează exemplarul de la Toptepe (Turcia europeană)⁶. Cutii-idoli, goale în interior, jucând rolul unor recipiente rituale, au o bună reprezentare și în mediul culturii Tisa⁷.

Relativa aglomerare a tuturor acestor descoperiri, pe doar aprox. 12 m², în jurul cuptorului locuinței, precum și singularitatea lor, atât pentru așezarea de la Isaiia, cât și pentru cultura Precucuteni, ne determină să presupunem, firește, cu unele rezerve, că ne aflăm în fața unei zone de depuneri rituale, ca formă de manifestare a unui cult, în cadrul unei concepții religioase. Aceasta nu exclude, însă, faptul că respectivele structuri puteau să aibă, totodată, și un rol utilitar gospodăresc, în calitate de cuptor menajer și pentru încălzit, în calitate de locuri de depozitare etc.

Presupunerea noastră avea să fie confirmată prin cea mai importantă descoperire făcută în groapa nr. 62, care a fost umplută cu ocazia refacerii locuinței și a fost acoperită parțial de latura sud-estică a noului cuptor. Spre fundul gropii, pe lângă numeroase oase, resturi masive de lipituri, fragmente ceramice (dintre care unele de la vase întregibile), au apărut și fragmente ale unui recipient, de tipul „măsuță-altar”, cu patru picioare antropomorfizate. Picioarele sunt așezate două câte două, spate în spate, o pereche având schițați genunchii, prin intermediul a două proeminente. Din păcate, nu s-a putut reconstitui integral, din fragmentele păstrate, forma vasului la partea sa superioară; partea păstrată sugerează un castron sau o strachină, dar nu excludem posibilitatea existenței unor protome, care să completeze imaginea antropomorfizată sugerată de picioare. Vasul ar putea să reprezinte un cuplu, având în vedere detaliile care particularizează cele două perechi de picioare, însă, deocamdată, având în vedere caracterul de unicat al descoperirii, ne limităm la evocarea interpretărilor legate de reprezentarea „piorului divin”⁸, ca simbol al puterii, virilității și fecundității, iar laba piciorului, ca și laba mâinii, simbolizează luarea în posesie, stăpânirea.

În prima etapă a locuinței a mai existat o piesă asemănătoare, dar care a fost complet spartă și împrăștiată, așa cum demonstrează cele patru picioare asemănătoare, de dimensiuni ceva mai mari. Astfel, la curățarea suprafeței cuptorului, printre dărămăturile bolții, au fost descoperite două picioare de măsuță-altar, dintre care unul era antropomorfizat, partea sa inferioară prezentându-se ca o labă de picior. La partea sa superioară, ruptura arată că din acest picior pleca peretele unui recipient.

În spatele structurii rectangulare de lângă cuptor, spre SV, se afla un alt picior antropomorf de lut. Un al treilea picior antropomorfizat s-a găsit în structura 5 (casetă), lângă marele castron depus acolo. Talpa celui de al patrulea picior a apărut într-o groapă aflată lângă locuință (groapa nr.59), care pare a fi contemporană cu prima etapă a locuinței. Împrăștierea celor

patru picioare antropomorfizate ne-a sugerat dezafectarea, cu ocazia refacerii locuinței, a unui obiect de cult, a cărui formă inițială o putem reconstitui ipotetic după recipientul din groapa 62. Părțile cele mai importante ale piesei (picioarele antropomorfizate) au fost depuse în locuri care aveau legătură cu desfășurarea unor ceremonii de cult. Aceasta confirmă observația că obiectele de cult își păstrau semnificația chiar după dezafectare.

Prezența celor două recipiente de o formă deosebită în prima etapă de utilizare a locuinței 5 ne arată, totodată, că, în fiecare locuință de la Isăia, au existat forme specifice de modelare a pieselor de cult și că, dincolo de forme standardizate ale cultului, putea interveni și creativitatea unor personaje cu un simț artistic mai dezvoltat. Era și aceasta o formă de manifestare a devoțiunii față de divinități.

După cum am menționat, în suprafața săpată, au fost descoperite și cercetate șase gropi (nr. 57-62).

Groapa nr. 57

Surprinsă în SII și pe profilul dintre SII și SIV, între m. 43,05 și 44,15, nu a putut fi cercetată în întregime. Aparține probabil epocii moderne. A fost umplută cu zgură și bucăți de material vitrificat (ceramică?). La -0,75 m de suprafața actuală, groapa prezintă o treaptă, adâncindu-se până la -1,15 m. Această treaptă și zgura din umplutură ne determină să presupunem că acest complex reprezintă o groapă a fochistului de la un cuptor din epoca modernă, asemănător cu cel descoperit în 2000.

Groapa nr. 58

Descoperită în SIV și V, în c. 41-45, de formă aprox. rotundă, a avut axul lung, orientat NV-SE, de 3,35 m, iar axul scurt, NE-SV, de 3, 20 m. A fost săpată din nivelul precucutenian superior. A fost destul de săracă în material, cu puține resturi osteologice și ceramice, câteva pietre (fragmente de rășniță și nicovale) de diferite dimensiuni. Fundul gropii se afla la -1,90 m față de suprafața actuală.

Groapa nr. 59

A fost surprinsă în SV, c.45a, la aprox. -1,20 m de la suprafața actuală. Aparține nivelului precucutenian inferior. Surprinsă doar parțial, o parte a sa continuându-se în profilul de SV al SV, groapa avea o formă relativ ovală, cu axul lung, E-V, de aprox. 1,50 m, iar axul scurt, N-S, de 1,35 m, adâncimea totală fiind de cca. 1 m, fundul gropii găsindu-se la -2,20 m. Inventarul consta din foarte multe oase, provenite de la un animal de talie mare, un corn de bovidu, numeroase fragmente ceramice, dintre care unele aparținând culturii ceramicii liniare, antrenate în momentul săpării gropii; aici s-a găsit și „talpa” unui picior antropomorfizat.

Groapa nr. 60

Surprinsă parțial în colțul NV al SII, la -1,15 m de la suprafața actuală a solului, groapa aparține nivelului precucutenian inferior și are o adâncime de 1,07 m, fundul gropii fiind surprins la -2,22 m. Cercetată doar parțial, forma și dimensiunile reale ale gropii nu au putut fi stabilite cu exactitate. Inventarul său este bogat, pe lângă numeroase resturi ceramice și osteologice remarcându-se descoperirea unei amulete de os fragmentare, de mici dimensiuni, cu laturile dantelate (ca la idolii *en violon*), a unei cozi de lingură tratată zoomorf, precum și a unei figurine antropomorfe feminine în stare fragmentară.

Groapa nr. 61

A fost surprinsă în SV, c. 40-41c, la -1,60 m de la suprafața actuală, parțial sub structura nr.4 din interiorul locuinței nr.5. De formă aprox. rotundă, având diametrul de

1,05 m, marginile gropii au putut fi clar delimitate printr-un strat de 3-5 cm grosime de humă verzuie. În ceea ce privește inventarul acesteia, partea superioară pare să fi fost umplută forțat cu fragmente de chirpic, unele masive, în timp ce restul gropii conținea numeroase fragmente ceramice, osteologice, unelte și așchii de silex, resturi de arsură, precum și un împungător de os.

Groapa nr. 62

A fost surprinsă la -1,50 m de la suprafața actuală a solului, sub platforma locuinței nr. 5, în SVII, c. 40-41c, și în SVIII, c. 40-41a; ulterior, deasupra ei, au fost construite cuptorul nr.2 și lavița adiacentă acestuia. De formă aprox. rotundă (1,80 x 1,75 m), groapa cobora până la -2,40 m, adâncimea reală fiind de 0,90 m. Inventarul gropii este foarte bogat, pe lângă numeroase scoici, fragmente ceramice și unelte de silex, descoperindu-se două vase întregibile, iar la adâncimea de 1,90-2 m, fragmentele recipientului cu picioare antropomorfizate.

M19

Mormântul din epoca bronzului s-a găsit la marginea locuinței precucuteniene nr.5. Groapa mormântului, de formă aproape ovală, cu dimensiunile de 1,35 x 0,80 m, tăia unul din șanțurile de fundație ale locuinței. Scheletul era culcat pe spate, cu capul spre NE, dar răsucit spre stânga, astfel ca privirea să fie orientată spre E. Picioarele, orientate spre SV, fuseseră probabil chircite în sus, căzând ulterior pe dreapta (piciorul drept prezintă un unghi de chircire de 55°, iar cel stâng de 40°). Mâna stângă era îndoită din cot, cu palma pe piept, iar cea dreaptă era adusă peste față (în dreptul gurii), cu palma pe umărul stâng, cotul fiind chiar în dreptul feței, fără a acoperi însă privirea. În dreapta zonei pieptului era depusă o ulcică întreagă, de formă tronconică (totuși cu o foarte ușoară încovoieră a marginii), modelată neglijent, cu tendință de asimetrie (înălțimea variază între 5,5 și 6 cm, iar diametrul gurii între 8,5 și 9 cm și cel al fundului e de 7-7,3 cm). Pereții sunt relativ subțiri (6-7 mm), fundul drept. Pasta are amestec masiv de cioburi pisate grosier, care se văd pe suprafața exterioară, prost netezită; doar interiorul este ceva mai bine netezit. Din păcate, această formă, deși nu apare în numeroase exemplare, se întâlnește, totuși, în mai multe culturi ale epocii bronzului, din diferite perioade.

Descoperirea la Isăia a acestui mormânt, a celui din campania anului trecut (M17), a celor câteva fragmente ceramice cu elemente amestecate Cernavoda III și Glina III-Schneckenberg, precum și a celor două topoare fragmentare, specifice epocii bronzului, pot reprezenta un nou aspect local din Bronzul timpuriu, în care se amestecă elemente ale cercurilor culturale central-romănesc (cultura Glina III-Schneckenberg), est-carpatic (aspectul Bogdănești ș.a.) și nord-vest-pontic (cultura Jamnaja). Importanța descoperirii constă și în faptul că aici este vorba atât de elemente ale unei așezări, precum și ale unei necropole, situate într-o zonă (bazinul mijlociu al Prutului), unde asemenea descoperiri mixte lipseau până în prezent.

Planșa 35

Note:

1. N. Ursulescu et alii, CCA 2003, p. 158; N. Ursulescu, F.-A. Tencariu, Memoria Antiquitatis 23, 2004, p. 139 și fig. 10.
2. N. Ursulescu et alii, *op.cit.*, p. 158.
3. N. Ursulescu et alii, CCA 2004, p. 151; N. Ursulescu, F.A. Tencariu, *op.cit.*, p. 139, 143.

4. Anton Nițu, *Reprezentarea altarului cu două coloane pe ceramica de la Turdaș*, Iași, 1948; Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, București, 1992, p. 32-35, 49-51; Vl. Dumitrescu, *Dacia NS 14*, 1970, p. 20, 21.
5. Pentru detalii, vezi N: Ursulescu, F.-A. Tencariu, L. Scarlat, *Carpica 34*, p. 37-54.
6. Hermann Parzinger, Mehmet Özdoğan, *BRGK 76*, 1995, p. 16, fig. 6.
7. Pál Raczky (coord.), *Les agriculteurs de la Grande Plaine Hongroise (4000-3500 av. J.-C.)*, Dijon, 1991, p. 14-15 (Kökénydomb), 86 (Öcsöd-Kováshalom), 101 (Véztö-Mágor).
8. A. Nițu, *Apulum 3 (1947-1949)*, 1959, p. 107-132.

Abstract:

The main objective of the 2005 field campaign was the research of the House no. 5 belonging to the inferior Precucuteni level (Precucuteni II) of the settlement from Isaiia. Apart from this house, six other pits were studied and a grave from the Bronze Age.

The house, having quite large dimensions and a slight trapezoidal form (10 x 4-5.5 m), knew two phases of evolution.

During the first stage, the house had two rooms separated by a median wall. Each room had its own fire structure (the North-West room had an oven of large dimensions and the other room had a small hearth). During the second stage of evolution, the median wall and the two fire structures were break down, another oven being built (1.50 x 1.70 m) near the western wall, in use for the entire house. Two structures/boxes were on both sides of this oven, one having the form of an arc of a circle and the other one a rectangular form.

East of the oven, another rectangular structure (1.10 x 0.90 m) was discovered, having a clay margin. Inside this structure, two vessels of large dimensions were deposited, which probably served for the deposition of cereal offerings. Near this structure was another clay box, fragmented on the spot. The box had four legs in the corners and a fifth one in the middle. It was interpreted as a shrine – silo, destined also for the deposition of offerings.

A very interesting discovery is the four-leg recipient with anthropomorphic features found in the pit no. 62. Two of the legs illustrated, by two small bumps, the knees, suggesting the representation of an anthropomorphic couple.

Another four clay human legs were discovered scattered on the oven's hearth and around it, which came from a recipient similar to the one discovered in the pit no. 62.

The obvious crowding of these structures and objects around the oven of the house makes us think of ritual depositions, without completely excluding the domestic role of these structures.

The researched pits (no. 57-62), having different forms and sizes belonged to the Precucuteni culture. An exception is the pit no. 57, which probably served as the pit of a modern oven.

The grave no. 19, discovered at the margin of the house no. 5, is an inhumation grave, the body being laid on the back, with the head towards North-East but turned towards left so that the looking direction would be East. The legs, oriented towards South-West, had probably been bent upwards, at an ulterior moment falling towards the right. The left hand was bent from the elbow, with the palm on the chest, while the right hand was brought over the face, without covering the eyes. The inventory of the grave consisted in a small tronconic pot, roughly modelled, laid near the chest of the deceased.

The analogies of the vessel, the position of the body, corroborated with the previous discoveries, make us believe that these could represent a new local aspect of the Early Bronze Age, in which elements of the Central Romania cultures (Gлина III-Schneckenberg), East Carpathians cultures (Bogdănești) and North-West-Pontic cultures (Jamnaja) are mixed together.

Studiul materialului arheozoologic din campania 2005 de la Isaiia

Sergiu Haimovici, Andreea Vornicu

Resturile animaliere luate în considerare au fost găsite într-o locuință (nr.5) și patru gropi (58, 59, 60, 61). El este reprezentat printr-un număr de 895 resturi determinate.

Mamiferele, cele mai numeroase, au 743 fragmente osoase, adică 83,02%, iar nemamiferele împreună prezintă doar 152 resturi (16,98%). Dintre acestea din urmă, materialul aparține, aproape în întregime, moluștelor lamelibranhiate, și anume 146 valve de mărimi diferite, toate aparținând genului *Unio*; celelalte șase piese se repartizează la peștii teleosteeni, cu patru resturi, la chelonieni - broasca țestoasă de apă (*Emys orbicularis*) și la păsările sălbatice de apă, cu câte un singur rest.

Gruparea mamiferelor se împarte în sălbatice și domestice, primele în cantitate mult mai mică, adică 74 fragmente din totalul mamiferelor (9,96%), iar celelalte cu 660 resturi, adică 88,83% - între ele situându-se calul, despre care nu se știe dacă era cu totul domesticit, acesta având doar 1,21% din resturi, adică nouă piese osoase.

Între domestice, cele mai frecvente sunt taurinele cu 522 resturi, urmate, la mare depărtare, de cornutele mici (ovicaprinele), ce dețin 80 resturi, și de porcine, cu doar 58 fragmente osoase.

De remarcat faptul că nu s-au găsit resturi de câine, despre a cărui frecvență se știe că era foarte joasă în cultura Precucuteni.

Dintre mamiferele sălbatice, frecvența cea mai înaltă o are cerbul, cu 41 fragmente, urmat de bour, cu 12 resturi, și căprior, cu opt fragmente; mistrețul are doar șapte resturi, castorul trei, iepurele de câmp două fragmente, iar pisica sălbatică doar unul (un fragment de mandibulă).

Se constată, din cele de mai sus, că scoicile erau strânse, posibil pentru alimentația umană, deși culegerea lor era una prădalnică (există valve de la indivizi foarte tineri, nefolositori ca hrană), dar, desigur, ca materie primă calcaroasă, intrând în necesități legate de „industria” olăritului. Pescuitul se făcea cu totul sporadic, fapt greu de înțeles, întrucât mediul - două râuri mari, Prutul, foarte aproape, și Jijia, chiar în coasta sitului - era cu totul propice pentru executarea acestei ocupații.

O ocupație de prim ordin era creșterea mamiferelor domestice, mai ales cea a cornutelor mari (taurine), în timp ce mamiferele de talie mai joasă (ovicaprinele și porcinele) apar într-o frecvență mult mai redusă decât *Bos taurus*.

O altă ocupație, secundară, era vânatoarea, pe care trebuie să o considerăm însă bine circumscrisă și cu un rol încă de netăgăduit în economia animalieră. Se vânau mai ales cele patru specii de artiodactile, de talie mijlocie (căpriorul), mare (cerbul și mistrețul) și chiar foarte mare (bourul).

De menționat că, fie prin sacrificare, fie prin doborâre, mamiferele aduceau, pe lângă carne și grăsime (porcinele), și o serie de alte produse de primă importanță ca: piei și blană,

păr, posibil lână, coarne de cervidee și taurine, osul ca atare, chiar dinți, dar și produse moi ce nu lăsaau urme, căci dispăreau prin putrezire (vezică urinară, intestine, tendoane, sânge ș.a.).

Este aproape sigur că femelele de taurine și ovicaprine produceau lapte, iar taurinele, poate și calul, se foloseau ca „motor” animal de prim ordin.

În final, trebuie să arătăm că, prin prezența pisicii sălbatică, a mistrețului, dar mai ales a cerbului, ambientul era, în foarte mare măsură, unul silvestru și, având în vedere altitudinea din dreptul sitului, format din stejărișuri și alte specii de foioase. Castorul avea și el cam același mediu: pădure de luncă, formată din lemn de esență moale, și „brațele moarte”, ale râurilor Jijia și Prut. Locuitorii foloseau din plin lemnul, iar pădurea, defrișată în vederea pregătirii unor terenuri pentru agricultură, se refăcea în timp, în mod natural.

Anexa 4

98. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetate

Cod sit: 62039.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 70/2005

Alexandru Suceveanu – responsabil (IAB)

Sector: Basilica Pârvan

Mircea Victor Angelescu – responsabil sector (MCC, IAB), Valentin Bottez (FIB, MNIR), Anca Timofan (MCDR Deva), Mircea Dabâca (IAB)

Anul acesta metoda de lucru a fost optimizată prin introducerea unui sistem de înregistrare a datelor și observațiilor arheologice care are la bază utilizarea fișelor de context, a registrelor de evidență a materialului arheologic dar și a transpunerii informațiilor obținute pe teren într-o bază de date și în aplicația GIS a șantierului.

Fișele de context adaptate după modelul celor utilizate de M.o.L.A.S. (Museum of London Archaeological Service) au permis eficientizarea descrierii în detaliu a caracteristicilor contextelor ca unități stratigrafice care alcătuiesc structurile și complexele arheologice.

Pentru a facilita elaborarea unei matrice stratigrafice, relaționarea și localizarea contextelor, acestea au fost numerotate în raport cu indicii secțiunii în care au fost excavate. (în S1 avem contextul 1001, în S2 – 2001, în S3 – 3001).

Prin corelarea elementelor de stratigrafie orizontală cu cele de stratigrafie verticală se va urmări stabilirea concretă și obiectivă a secvențialității cronologice a evenimentelor și a evoluțiilor constructive care au avut loc în arealul supus cercetării noastre.

În anul 2000 au fost reluate vechile săpături ale lui V. Pârvan¹ și Marcelle Lambrino² din zona basilicii paleo-creștine de lângă latura sudică a incintei romane târzii, noua cercetare având ca scop sistematizarea vechilor săpături și a informațiilor legate de principalele complexe arheologice identificate în sector: basilica paleo-creștină și relația sa cu zidul de incintă; „săpătura Lambrino” din interiorul basilicii (cuprinsă într-o secțiune de mari dimensiuni numită S1 și verificarea teoriei lui Marcelle Lambrino legată de posibilă

existență a unui edificiu de cult dedicat zeului Apollo letros suprapus de basilică.

Cercetarea arheologică în perimetrul basilicii a evidențiat o porțiune din zidul sudic al basilicii (sud-estul S1) precum și amprenta acestuia în zidul de incintă. Un alt zid, care probabil că aparține unei faze anterioare a basilicii, a fost descoperit în sud-vestul S1. Ca urmare a cercetării stratigrafice efectuate în acest perimetru, sub nivelul corespunzător construcției basilicii am identificat resturile a patru clădiri: Casa nr. 1 (în colțul nord-vestic al S1, datată în sec. IV-III a.Chr.), Casa nr. 2 (în nordul S1, nedată), Casa nr. 3 (în S2, de perioada arhaică) și Casa nr. 4 (în estul S1, cercetată în 2004, amenajată într-un strat gros de lut galben). În centrul S1, în stâncă, am descoperit un bothros deja cercetat de V. Pârvan.

Săpăturile legate de zidul de incintă roman târziu au evidențiat cu precizie traseul acestuia în dreptul basilicii și la V de aceasta. De asemenea, în sud-vestul S1 am descoperit o refacere târzie a zidului, lângă care apare o poartă. Spre V a fost posibilă urmărirea succesiunii celor trei faze ale incintei romane târzii (A, B și C) cât și tehnica de construcție a acestora. Structura masivă de zidărie, aflată în punctul de flexiune al acesteia, nu poate fi interpretată altfel decât ca fiind un turn al fazei A³.

În 2005, săpăturile s-au concentrat la E de S1, unde a fost deschisă S3, în zona absidei basilicii paleocreștine, unde a fost deschisă S4 și către V, în zona intrării în basilica paleocreștină, unde a fost deschisă S1 ext.

S3

Am identificat un „pinten” al zidului de incintă (țesut cu aceasta), care înaintază 0,70 m către N. La un moment dat pe acesta a fost așezată fundația basilicii, a cărei zidărie este evidentă în „pinten”, unde apare nefățuită, spre deosebire de fața acestuia – frumos fățuită către V.

Limita estică a secțiunii este constituită de zidul vestic al unei clădiri numită convențional Casa nr. 5. Acest zid se termină în „pinten”-ul incintei.

Succesiunea stratigrafică stabilită de noi a surprins două intervenții moderne (săpăturile Pârvan și Lambrino), care au deranjat straturile antice (am surprins doar pe o suprafață redusă 3 straturi despre care nu putem da date suplimentare în acest moment), însă s-au oprit la nivelul unui strat de lut galben masiv (denumit convențional contextul 3004), întâlnit și în S1 și datat în epoca arhaică. În acest strat am identificat trei intervenții antice:

- un strat de umplutură masiv sub forma unei gropi ce conținea în principal scoici și fragmente ceramice rulate (denumită convențional contextul 3003);
- o groapă menajeră datată de o amforă grecească arhaică fragmentară de tip „Lesbos gri” (a doua jumătate a sec. VI a.Chr.);
- în sudul S3 am identificat ceea ce pare a fi șanțul de fundație a zidului de incintă (denumit convențional contextul 3005; L=3,70 m, l=0,70/0,80 m).

S4

La V de „synthronos”-ul basilicii târzii, am identificat un zid cu traseu semicircular, construit în mare parte din șisturi verzi și rar din pietre de calcar, legate cu mortar. Este absida (denumită convențional contextul 4002) unei basilici paleo-creștine (numită convențional basilica 1) anterioară celei vizibile azi (numită convențional basilica 2), orientată tot E-V – cu o ușoară deviație către S față de cealaltă basilică. Zidul, care constituie fundația acestui edificiu, are grosimea de 1,10 m și s-a păstrat pe o înălțime de 0,50-0,55 m. Restul clădirii a

fost distrus încă din antichitate, posibil în momentul construcției basilicii 2. Zidul absidei basilicii 1 este suprapus, în colțul nord-vestic al S3, de „synthronos”-ul și de zidul absidei basilicii 2. A mai fost identificat un nivel (denumit convențional contextul 4003) pe care se află bucăți de șist verde legate cu lut galben (posibil un pavaj); limita inferioară a acestui strat corespunde limitei inferioare a fundației absidei (4002), ceea ce înseamnă că 4003 poate fi interpretat ca fiind nivelul de construcție al absidei.

Săpătura din acest an a mai pus în evidență o fază mai veche a basilicii 2, vizibilă în zona absidei, traseul fazei anterioare depășindu-l pe cel al fazei vizibilă astăzi cu 10-20 cm.

Tot în S4 am descoperit zidurile unei clădiri grecești, denumită convențional Casa nr.5; au fost dezvelite doar 3 pereți din această clădire, și nu până la limita inferioară. Z1 (zidul vestic al clădirii, care desparte S4 de S3) este dezvelit pe fața estică pe lungimea de aprox. 1 m, pe fața vestică (vizibilă doar în S3) el fiind dezvelit pe o lungime de 2,70 m. În partea în care a putut fi urmărit, el are o înălțime de aprox. 1,70 m, este construit din pietre de șist verde (la care se adaugă puține pietre de calcar) lunguiete și subțiri, legate cu lut galben. Z2 (zidul sudic al Casei nr. 5) se păstrează pe o lungime de 1,70 m și pe o înălțime de 1,08 m. Z3 (zidul estic al Casei nr. 5) a fost dezvelit pe lungimea de 0,75 m și pe o înălțime maximă de 1,14 m. Nu am descoperit nici un nivel de călcare în interiorul clădirii, succesiunea stratigrafică cuprinzând mai multe nivele de umplutură ce conțineau material ceramic grecesc datat din epoca elenistică până în cea arhaică.

Sub absida basilicii 2 a apărut o porțiune din zidul de incintă, care taie în diagonală zidurile sudic și estic ale Casei nr. 5 și este dezvelit pe o lungime de 2,35 m și pe înălțimea de 0,92 m; materialul de construcție folosit este în principal șist și doar rar calcar, iar liantul este un mortar alb cu sfărâmătură de piatră.

S1 ext

În zona de NE a sectorului a fost deschisă secțiunea S1 ext (L=12 m, l=2,20 m), proiectată ca o extindere a S1 și despărțită de aceasta printr-un martor cu lățimea de 2 m, cu scopul de a surprinde stratigrafia în acest perimetru aflat în apropierea zidului de V al basilicii paleocreștine de sec. VI.

În cursul acestei campanii s-a ajuns până la o adâncime maximă de 1,20 m (adâncimile au fost raportate la nivelul e călcare în interiorul basilicii +5,15 m sistem referință Marea Neagră).

Inițial a fost demontat pavimentul de cărămizi păstrat parțial în colțul de NV al basilicii pe o suprafață de 4 m². Ulterior cercetarea stratigrafică a relevat următoarele structuri și complexe arheologice:

Z1 (1002ext) - 2,20 x 0,70 x 0,15 m (lungime x lățime x înălțime), descoperit la extremitatea sudică a S1ext la adâncimea de 0,45 m. Este construit în *opus incertum* din roci de șist verde local și calcar nefasonate legate cu mortar și așezate pe 2 asize. Porțiunea de zid descoperită are o direcție E-V fiind perpendiculară pe capătul sudic al zidului de V al basilicii.

Z2a (1003ext) - 2,70 x 0,70 x 0,40 m, a apărut la adâncimea de 0,45 m. Este construit din roci de șist verde nefasonate legate cu pământ așezate pe 4 asize. Zidul a fost descoperit fragmentar fiind distrus de intervenții ulterioare spre extremitatea nordică. Structura constructivă are direcția N-S și este perpendiculară pe Z1.

Z2b (1003ext) - 1,30 x 0,30 x 0,20 m a fost descoperit la adâncimea de 0,45 m și poate fi pus în relație cu Z2a. Tehnica și materialul de construcție sunt similare cu cele utilizate în situația anterioară. Traseul zidului a fost surprins pe direcția E-V marcând un unghi drept cu Z2a și fiind adosat lui Z1.

Z3 (1004ext) - 1,20 x 0,70 x 0,40 m, a fost descoperit la adâncimea de 0,45. Zidul cu direcția E-V a fost distrus de intervenții ulterioare și este perpendicular pe zidul vestic al basilicii. Materialul de construcție folosit a fost șistul verde și calcarul iar ca liant s-a folosit pământ. Au fost descoperite 4 asize. Sub prima asiză, în colțul de NV al zidului a apărut o dală de calcar galben fasonată (probabil spolia).

Z 4 (1008ext) - Zidul a fost descoperit fragmentar pe o lungime de 4,30 m în două segmente la o adâncime de 0,87 m, pe direcția N-S. Primul segment reprezintă o porțiune de 1,00 x 0,60, m x 0,40 m iar al doilea are dimensiunile de 1,80 x 0,60 x 0,40 m. Între cele două segmente există un spațiu de 1,25 m lungime. Structura a fost construită din roci de șist verde nefasonate legate cu pământ și așezate pe 3 asize. Z 4 are un traseu paralel cu zidul de V al basilicii.

Z 5 (1009ext) - 1,50 x 0,45 x 0,10 m, a fost descoperit fragmentar la adâncimea de 1,10 m având traseul pe direcția E-V (cu o ușoară înclinație spre N), între Z2a și Z3. Zidul a fost construit din roci de șist verde nefasonate legate cu pământ așezate pe 2 asize.

Funcționalitatea arhitectonică precisă a acestor structuri constructive ne este încă necunoscută, săpătura în această zonă a sectorului fiind abia la început. Fără îndoială caracterul lor este religios iar analiza relațiilor stratigrafice între acestea și celelalte contexte precum și studii tehnice de construcție utilizate, ne indică o posibilă apartenență la o fază mai timpurie a basilicii de sec. VI p.Chr.

Intervenția ulterioară care a deranjat structura acestor ziduri a fost sesizată la nivelul unei gropi de mari dimensiuni (secționată prin trasarea S1ext). Stratul de umplere (1006ext) este mediu solidificat, de culoare maronie prezentând material amestecat (ceramică de factură elenistică și romană târzie), fragmente de material constructiv, etc. Această intervenție este puternic vizibilă de la m3 până la capătul sudic al S1ext.

Extremitatea de N a secțiunii este marcată de un strat puternic solidificat, galben deschis, surprins pe o lungime de 2,50 m și posibil nederanjat (1007ext). În acest strat au fost descoperite două postamente de coloană circulare din calcar galben. Primul a apărut la adâncimea de 0,25 m între m. 2 și m. 3, la 0,20 m de profilul de E al S1ext și are un diam. de 0,40 m. În strânsă relație cu acesta au fost descoperite mai multe cărămizi (unele dispartate) posibil aparținând unui nivel de călcare (paviment). Al doilea postament a apărut la 0,50 m adâncime în dreptul m. 2, fiind descoperit parțial în profilul de V al secțiunii.

Tot în dreptul profilului vestic și secționată de acesta a fost descoperită o groapă de formă aprox. rectangulară (1 x 1,30 m) ce conține un strat (1005ext) slab solidificat, gri închis având o grosime de 0,25 m. Acesta este compus cu precădere din cenușă și particule fine cu incluziuni de fragmente ceramice și de material constructiv. La capătul sudic al S1ext între m. 9 și m. 10, la aprox. 0,30 m de profilul vestic a fost descoperită la adâncimea de 1,15 m, o placă rectangulară de chirpic ars cu dimensiunile de 0,50 x 0,40 m aparținând unei posibile amenajări.

Planșa 36

Note:

1. V. Pârvan, *Histria VII*, AARMSI, III, 1923-1924, 2.
2. Marcelle Lambrino, *Les Vases archaïques d'Histria*, București 1938.
3. Pentru mai multe amănunte vezi rapoartele pentru situl Istria, sectorul Basilica Pârvan din CCA 2001, p. 114; CCA 2002, p. 164-165, CCA 2003, p. 161-162; CCA 2004, p. 158-159.

Abstract:

In 2005, we have identified in S3 an extension to the north of the defence wall (0.7 m), an archaic layer made of yellow clay and what seems to be the foundation trench of the late Roman defence wall. In S4, we have discovered the foundation of the apsis of an earlier Christian basilica and an earlier phase of the later basilica. We have also discovered three walls of a Greek building we called House no. 5 (Casa nr. 5), two of which are cut diagonally by the defence wall, on which the foundation of the later basilica was laid. To the west, a new section (S1ext) was opened, parallel with the western wall of the Pârvan Basilica. The maximum depth reached during this campaign was 1.2 m and allowed the research of five walls with different structures and orientations.

Sector Basilica cu Criptă (Florescu)

Irina Achim – responsabil sector (IAB), Irina Băldescu, Cosmin Moise (student FIB), alentin Bottez (MNIR)

Săpăturile din campania 2005 s-au concentrat în sectorul N, situat pe flancul N al basilicii paleocreștine și au avut ca principal scop finalizarea cercetării în săpăturile de suprafață deschise în anul 2004.

Am procedat la deschiderea altor trei casete (A2, B2, C2), la V de S2, secțiuni a căror menire a fost dezvelirea cvasicompletă a laturii de V a „podiumului”, precum și a eventualelor structuri arhitectonice aflate la N de acesta. În același timp, am continuat cercetarea în cele trei casete deschise în campania 2004 (A1, B1, C1). Pentru lămurirea unor situații de teren cu care ne-am confruntat anul acesta am efectuat un sondaj în nava laterală N a basilicii paleocreștine (Sondaj 1) și am procedat la demontarea unui rest de zid și de pavaj aflate în c. 13-14 ale secțiunii magistrale N-S, S2.

În timpul campaniei 2005, în afara structurilor denumite convențional *podium* (identificate zidurile Pw și Pn) și *peribolos* (Pb), au fost identificate două construcții, A, la N de podium și două laturi ale unei alte construcții (Bs și Be).

Sistem constructiv se remarcă prin absența unei fundații propriu-zise, zidurile fiind implantate în canale săpate în stâncă. Se observă că și sub zidul de N al basilicii se întinde un astfel de canal.

Sondaj 1

Este situat în extremitatea vestică a navei laterale N a basilicii paleocreștine și respectă lărgimea navei. Dimensiuni: 1,40 m (N-S), 2 m (E-V). Se află la aprox. 2 m V de limita pavajului din dale de calcar identificat în colateralul N de Gr. Florescu.

Scopul principal al acestei secțiuni a fost acela de a identifica traseul zidului V al podiumului, eventual latura sa sudică. Măsurătorile au fost făcute în funcție de stylobatul N al navei centrale și de zidul perimetral N al basilicii. Am constatat în cursul săpăturilor urmele unor intervenții anterioare, care au bulversat iremediabil succesiunea stratigrafică până aproape de stâncă nativă. Nici unul dintre traseele de zid pe care le căutam nu au fost reperate în cadrul sondajului.

Succesiunea stratigrafică este următoarea:

- intervenție modernă, probabil în urma săpăturilor efectuate de Gr. Florescu, pământ de culoare neagră, consistență moale, prăfos, ce conținea rare materiale arheologice, între -0,80 -1,46 m;
- strat cenușiu aflat la adâncimi cuprinse între -1,46 m și -1,73 m; conține materiale arheologice;
- strat de culoare galbenă, nisipos, aflat la adâncimi cuprinse între -1,73 m și -1,93 m.

Materiale arheologice recoltate: cinci pungi de ceramică (romană și romană-târzie); o pungă de oase animale; o teracotă fragmentară ?; un capitel doric din calcar, precum și o monedă de bronz.

În cas. A1 și B1 cercetarea a fost terminată în cursul campaniei arheologice 2005. Situația arheologică raportată în 2004 este neschimbată.

Cas. C1

Este situată la S de cas. B1, despărțită de aceasta printr-un maror de 1,00 m. Dimensiunile sale sunt de 5,40 m pentru laturile N și S, de 2,10 m pentru cea estică și de 2,20 m pentru cea vestică. Spre deosebire de cas. A1 și B1, aceasta a fost împărțită în două carouri, A (la V) și B (la E). Cercetatea începută în 2004 a continuat în 2005.

În campania arheologică 2004 au fost scoase la lumina mai multe trasee de zid, descrise în raportul nostru din anul respectiv: Z2 (a cărui extremitate nordică se găsește în cas. B2), aflat în c. A. La E de Z2, în c. B, se află alte trei structuri arhitectonice: o platformă din piatră mărunță de calcar și șist, precum și materiale de construcție, parțial dezvelită; Z3: la N de platformă, perfect aliniat acesteia, orientat aprox. E-V; Z4: la N de Z3, capătul său oriental se pierde în profilul de N al casei.

În încercarea de a cerceta exhaustiv această secțiune, în anul 2005 am îndepărtat pământul până la nivelul stâncii native, în ambele carouri, cruțând structurile arhitectonice deja identificate.

În c. A, la E de Z2, lipit de acesta se găsea un bloc fasonat de calcar cochilifer (dimensiuni: 0,50 x 0,42 x 0,34 m), care stătea de un nivel de lutuală. Pentru a putea continua săpătura în adâncime am procedat la îndepărtarea acestei piese. Din pământul galben pe care era așezat acest bloc am recoltat o serie de materiale ceramice de epocă romană, printre care o farfurie fragmentară și un opaiț întreg.

La nivelul stâncii a fost identificat un puț (bothros II, complex închis) practicat în roca nativă. Partea sa superioară se găsește la adâncimea de -1,73 m față de profilul N al secțiunii. Este vizibilă numai jumătatea sa estică, restul aflându-se fix sub traseul profilului care susține zidul Z2. Dimensiunile părții vizibile a bothrosului II sunt: 0,60 m (E-V) și 1,44 m (N-S). Pe partea sa orientală este mărginit de o dală de calcar (dimensiuni: 0,65 x 0,35 x 0,13 m). Aceasta ar putea fi ceea ce subzistă dintr-o amenajare la suprafață a acestei instalații. Am început operațiunea de golire a conținutului bothrosului, dar din lipsa mijloacelor tehnice am decis continuarea în campania viitoare. Am înaintat până la adâncimea de 2,32 m unde am sistat lucrările. Spre deosebire de bothros I (aflat cca. 13 m la S, în absida basilicii) acesta conține exclusiv materiale de epocă greacă. Am recoltat 3 pungi de ceramică (predomină fragmentele de amforă) și una de oase animale. Mare parte dintre acestea prezintă urme de ardere secundară. Deasupra bothrosului stratigrafia este următoarea:

- zid din blocete de calcar și șist local (Z2), legat cu pământ, pandant al lui Z1 (din cas. B1); se conservă pe o înălțime de 0,56 m și este așezat pe un
 - strat preparator de pământ galben curat între -0,56 și -0,78 m;
 - lentilă gris, între -0,78 și -0,83 m;
 - groapă umplută cu pământ galben-cenușiu, între -0,83 și -1,32 m;
 - strat consistent de umplutură, de culoare cenușiu-gălbuie, ce conține scoică mărunță, pietre și fragmente ceramice, foarte bogat în materiale arheologice, situat între -1,32 și -1,80 m unde se profilează partea superioară a bothrosului propriu-zis;
 - la S de bothros, în extremitatea profilului, se conservă un nivel de culoare cafenie, ce conține scoică mărunță, situat deasupra stâncii, între -1,40 și 1,98 m unde apare stânca nativă.

Sucesiunea stratigrafică (în c. A) față de profilul N este următoarea: strat vegetal, între 0 și -0,10 m; strat de culoare galbenă, consistentă moale, conținând pietricele și scoică mărunță, între -0,10 și -0,39 m; strat de lut galben, compact, între -0,39 și -0,56 m; lentilă de culoare gris, cu scoică mărunță și nisip, între -0,56 și -0,60 m; strat cenușiu cu scoici, fragmente ceramice și pietricele, între -0,60 și -1,12 m; strat de culoare cenușiu-gălbuie, de nivelare, între -1,12 și -1,34 m; strat de culoare cenușie închisă, ce conține materiale arheologice, între -1,34 și -1,50 m; lutuală fină de amenajare a stâncii, ce conținea scoică, pietre mărunte și fragmente ceramice, între -1,50 și -1,61 m; la această adâncime a fost identificată stânca nativă.

Materiale arheologice: 21 de pungi de ceramică (foarte amestecată, grecească, elenistică și romană); 3 vârfuri de săgeată din bronz; 8 obiecte de bronz neidentificabile înainte de curățare; 5 pungi de oase animale (una dintre acestea provine din bothros II); două obiecte de fier și zgură de fier; un opaiț roman întreg.

Cas. A2

Este situată la V de secțiunea magistrală N-S, S2, și constituie pandantul cas. A1. Este despărțită de S2 de un martor de un metru. Dată fiind configurația terenului laturile casei sunt inegale. Dimensiuni: 3,79 m (latura de E); 3,87 m (latura de N); 3,77 m (latura de V); latura sudică este marcată de linia zidului de N al podiumului. Pentru a facilita înregistrarea materialelor arheologice am împărțit suprafața casei în patru carouri, A1 și A2 (la N), B1 și B2 (la S).

La momentul începerii cercetării în această zonă se putea observa că întreaga suprafață a suferit o decapare masivă, cu dată și autor necunoscute, care a afectat iremediabil succesiunea stratigrafică. După îndepărtarea stratului vegetal, am săpat într-un pământ de culoare galben-cenușie, foarte dur, cu puține materiale arheologice. Deasupra stâncii am constatat existența unei lutuiei fine cu pământ galben. O parte din structurile arhitectonice identificate erau vizibile înainte de debutul săpăturilor. Adâncimile maxime atinse, raportate la profilele respective, sunt următoarele: 0,31 m (în colțul SE, față de profilul E); -0,49 m (în colțul NE); 0,60 m (în colțul NV, față de profilul N);

Cercetarea întreprinsă a condus la punerea în evidență a unei construcții, A, din care se conservă două trasee parțiale de zid (Asud și Aest), posibil altar? Aceasta se află aprox. în centrul casei. Se conservă numai prima asiză de zidărie, din blocuri mari de calcar. Nu au fost identificate urme de liant. Zidurile sunt implantate într-un șanț săpat în stânca nativă,

folosind ca element de priză spărtură de șist amestecată cu pământ galben.

A-sud: orientat E-V; dimensiuni: 1,45 m lungime și 0,42 m lățime;

A-est: orientat N-S; dimensiuni: 1,62 m lungime și 0,52 m lățime; la E de acest zid șanțul său de implantare este vizibil pe aprox. 0,06 m; spre N, în prelungirea zidului, am pus în evidență un negativ de zid, săpat în stânca nativă care continuă aprox. încă 1,40 m și are o lățime de cca. 0,70 m; după care își schimbă traseul și redevine vizibil pe direcție E-V, până la intersecția sa cu profilul E al casei, pe alți cca. 2 m. Este posibil ca acest șanț să constituie un pandant al unei amenajări similare, identificate în 2004 în S2, orientată N-S. Zidul pe care această amenajare îl susținea nu a fost identificat, fiind probabil demantelat încă din antichitate. Însă, la extremitatea estică a zidului de N al podiumului, fix pe traseul acestui șanț am identificat un bloc de mari dimensiuni, orientat N-S, „en saillie” în raport cu acesta și purtând urme de montare (indiciu că ar putea fi vorba despre o piesă refolosită la construcția acestui zid). Până la cercetările viitoare nu suntem în măsură să precizăm dacă acest bloc de mari dimensiuni face parte sau nu dintr-o structură arhitectonică ce se afla la N de podium, în interiorul zonei delimitate de peribolos.

În partea de V a secțiunii, în spațiul dintre clădirea A și podium a fost identificată o altă structură arhitectonică, element de legătură cu construcția B aflată imediat la S. Este vorba despre o „scară”, cu lățimea de aprox. 1,15 m, din dale de calcar. Această amenajare respectă aliniamentul ambelor construcții și pare să răspundă rolului de zonă de acces, poate chiar în relație cu strada care lonjează insula pe latura de V. Până la extinderea săpăturilor în zona străzii orice alt comentariu privind funcționalitatea sa nu se susține în teren.

La aprox. 0,90 m spre V față de latura vestică a podiumului a fost pusă în evidență construcția B, vizibilă numai pe laturile E, respectiv S. Zidul estic se conservă pe cca. 0,80 m înălțime, în vreme ce cel sudic atinge înălțimea maximă de 1,03 m (spre E). Zidăria a fost descrisă anterior, în partea preliminară a raportului. În această zonă cercetarea va fi continuată în campania 2006.

Am putut observa, de asemenea, că pe o mare parte a suprafeței casei stânca a suferit o nivelare foarte pronunțată, aproape de planeitate. Această suprafață se remarcă și prin raritatea materialelor arheologice recoltate (8 pungi de ceramică, la care se adaugă alte 3 pungi recoltate dintre Be și Pw).

Cas. B2

Este situată în spațiul dintre podium și peribolos, la S de cas. A1, la N de cas. C2. Este despărțită de aceasta din urmă de un martor de 1,00 m. A fost împărțită în două carouri, A la V și B la E. Dimensiuni casetă: 3,50 x 2,50 m. O parte din suprafața c. A a fost conservată *in situ*, din rațiuni de securitate a zidului V al peribolosului. Singura structură arhitectonică identificată este zidul sudic al edificiului B. Am reușit degajarea integrală a zidului V al podiumului. Cercetările s-au concentrat în zona c. B și parțial în A. Ca și în alte zone ale săpăturii am putut repera în teren porțiuni care au suferit o decapare cu dată și autor necunoscut. Am pus în evidență șanțul de fundare al Pw, vizibil pe cca. 0,25-0,58 m în afara zidului. Acest șanț atinge adâncimi cuprinse între 0,30 și 0,45 m. Înălțimea totală conservată a zidului vestic al podiumului, în cas. B2, variază între 1,40 și 1,86 m.

După identificarea edificiului B am procedat la demontarea profilului N al secțiunii și am extins cercetarea în spațiul dintre această construcție și podium, într-o zonă pe care am denumit-o extensie N. Ca urmare a acestei extinderi am identificat un bloc de calcar (dimensiuni: 0,80 x 0,40 x 0,23 m) prins în structura edificiului B, precum și a zidului V al podiumului, marcând probabil o ușă. Afirmția se susține prin decroșul vizibil pe fața zidului Pw, pe toată înălțimea sa conservată.

Sucesiunea stratigrafică față de profilul S (valabilă și pentru cas. C2) este următoarea:

- strat vegetal între 0 și -0,08/0,14 m;

- șanț de intervenție, umplut cu pământ negru, prăfos, conținând o mare cantitate de materiale de construcție și piatră, între -0,08 și 0,68 m;

- strat de culoare brun-cenușie, compact, între -0,68 și 0,88 m;

- strat roșiatic, consistență dură, aflat deasupra stâncii; este vizibil parțial în zona c. B și preponderent în caroul A; între -0,90 și -1 m;

- șanț de implantare a zidului vestic al podiumului, vizibil numai în caroul B, între -0,88 și -1,20 m.

În c. A, stratigrafia este următoarea față de profilul transversal V:

- șanț de intervenție cu pământ negru, afânat, între 0 și -0,21 m;

- podea de lut galben, între 0 și -0,06 m; se poziționează la N de stratul 1 și pare să fi fost spart de acesta;

- groapă de intervenție ce conține o mare cantitate de materiale de construcție, între -0,21 și -0,59 m; include stratul 1 și a constituit o limită a săpăturii noastre în extremitatea sudică a profilului în discuție; în această zonă ne-am oprit cu săpătura la adâncimea mai sus-menționată;

- strat de pământ galben cu urme fine de arsură și chirpic, între -0,06 și -0,30 m;

- zonă de nivelare cu lut compact, urme de arsură, rare fragmente ceramice, între -0,30 și -0,46/0,50 m;

- șanț/groapă de demantelare sau de reparație a zidului S al edificiului B (Bs), între 0 și -0,52 m; este vizibil numai în proximitatea zidului, la S de acesta;

- strat galben-roșiatic, prăfos, între -0,59 și -0,64 m; este afectat de stratul 8, care îl sparge;

- podea de lut cu urme puternice de arsură și fragmente ceramice, între -0,46 și -0,64 m;

- strat de culoare cenușie, de nivelare, între -0,64 și -0,72 m;

- strat roșiatic, cu consistență dură, de amenajare a stâncii, între -0,72 și -0,76 m; corespunde stratului 4 din stratigrafia față de profilul S, vezi mai sus;

- strat de nivelare a stâncii cu spătură de șist de dimensiuni foarte mici, între -0,76 și -0,80 m; stânca nativă apare la -0,80 m și în această zonă săpătura s-a oprit la adâncimea menționată;

- strat galben-cenușiu, de umplutură a șanțului de fundare a zidului S al edificiului B, între -0,84 și -1,10 m;

- strat de pământ galben, deasupra stratului 12, corespunde nivelului 8, între -0,62 și -0,75 m.

Materiale arheologice: 16 pungi cu ceramică, preponderent de epocă romană; 5 obiecte fragmentare din sticlă; un obiect de fier; un obiect din bronz; o teracotă fragmentară; o piesă de arhitectură fragmentară identificată în șanțul de fundare al zidului de V al podiumului.

Cas. C2

Este situată în spațiul dintre Pw și Pbw, la S de cas. B2, despărțită de aceasta din urmă printr-un martor de un metru.

Pentru a facilita înregistrarea materialelor arheologice suprafața casei a fost împărțită în două c., A la V și B la E. Dimensiuni cas.: 3,50 x 2,50 m. Săpătura s-a concentrat în zona c. B, în proximitatea zidului Pw, cu scopul de a verifica relația acestuia cu zidul perimetral N al basilicii paleocreștine. Menționez că măsurătorile au fost făcute în funcție de zidul basilicii și numai în anumite cazuri față de profilul N.

Au fost identificate mai multe structuri de zidărie cum ar fi: un zid, Z8, situat în c. A, cu traseu N-S, legat cu mortar pe care se află montat un prag (necercetat); un rest de zid, Z9, situat în caroul B, la mică distanță de Pw. Am putut constata existența unei ample zone de dărâmtură, provenind de la toate aceste structuri. Stratigrafia secțiunii față de profilul N coincide cu cea identificată în cas. vecină, B2. Cercetarea a fost sistată anul acesta la adâncimea de 1,00 m (lângă profilul N), pe stânca nativă. Am putut observa ca aceasta a fost nivelată până la planeitate pe toată suprafața degajată (reîntâlnim această situație în cas. B2). În proximitatea lui Pw adâncimea maximă atinsă este de cca. 2,41 m. Am pus în evidență șanțul de fundare a laturii V a podiumului, vizibil pe cca. 0,30 m în afara zidului, cu adâncime maximă de 0,40 m (la intersecția cu zidul basilicii). În mod surprinzător traseul urmat de acest șanț se direcționează spre V, chiar în zona de intersecție dintre perimetrul N al basilicii și zidul occidental al podiumului. În fundația basilicii am identificat un bloc reutilizat, provenind probabil din zidul podiumului, înecat în mortar. Zidul occidental al podiumului intră în fundația basilicii, sunt vizibile două blocuri de calcar aliniate pe traseul său, dar sondajul pandant casei C2 în nava laterală N a basilicii nu ne-a permis identificarea sa sub nivelul basilicii. Înălțimea maximă conservată a zidului Pw în cas. C2 variază între 0,96 m (lângă zidul N al basilicii) și 1,54 m (lângă profilul N al secțiunii). Este foarte posibil ca latura sudică, precum și colțul de SV al podiumului să fi fost utilizate ca bază a fundației edificiului de cult creștin.

Cercetarea va continua în campaniile următoare pentru lămurirea tuturor acestor aspecte.

Materiale arheologice: 13 pungi de ceramică preponderent de epocă romană (printre aceste fragmente se găsește și o amforă reîntregibilă); materiale de construcție; trei pungi de oase animale și o plachetă rectangulară de marmură gris, șlefuită.

Planșa 37

Extramuros - Poarta Mare - Turnul Mare

Paul Damian – responsabil sector, Adela Bâltâc, Nicoleta Nedelcu, Valentin Bottez (MNIR), Alina Pascale (FIB), Andreea Ștefan, Monica Bîră (studenți FIB)

Din anul 2000 a fost demarată cercetarea zonei din exteriorul incintei cetății târzii, situată între Poarta Mare și Turnul Mare, din dorința de a face o serie de observații asupra locuirii romane timpurii, eventual a celei elenistice, dar și de a pune în valoare din punct de vedere turistic o porțiune din perimetrul central al așezării histriene. Zona a suferit numeroase intervenții atât post construirii zidului de incintă (238 p.Chr.), cât și mai ales din 1914 încoace, odată cu începerea săpăturilor de la Histria¹.

Investigațiile arheologice din campaniile 2000–2004 au oferit date stratigrafice ale zonei și au dus la descoperirea unor edificii și alte complexe arheologice², databile din epoca elenistică târzie până în ultimul nivel roman timpuriu (nivelul IC³); până în acest moment nu avem indicii concludente

pentru plasarea vreunui dintre complexe posterior ridicării incintei romane târzii (nivelul IIA - din a doua jumătate a sec. III p.Chr.). Pentru primele două nivele (nivelele IA, IB) elementul central îl reprezintă o porțiune dintr-o stradă de factură elenistică⁴ utilizată și în epocă romană. În al treilea nivel identificat (nivelul IC), zona suferă transformări majore și primește o nouă orientare și organizare (definită de strada corespunzătoare canalului nr.3⁵) posibil în contextul transformării acesteia într-un spațiu public? (construirea unei basilicii civile⁶ în apropiere vine în sprijinul acestei ipoteze) a cărei amploare nu o cunoaștem încă datorită stadiului incipient al cercetării, dar și transformărilor ulterioare odată cu construirea zidului de incintă postgotic.

Obiectivele principale ale acestei campanii au fost cercetarea unor elemente legate de edificiul nr.1 (surprinderea limitei de V, detalii constructive în cele două momente cronologice identificate, elemente de datare etc.), detalii constructive ale incintei romane târzii (mai ales cele legate de cronologia bastionului și turnul Porții Mari), precum și elucidarea unor probleme stratigrafice. Pentru aceasta cercetarea s-a concentrat doar în suprafețele de la N⁷, cas. - A 1-2, A 1-4, B 1-4, C 2-3, D 2, trasate în anii anteriori, iar acolo unde situația a permis eliminarea martorilor stratigrafici dintre anumite casete.

Edificiul nr. 1⁸ - edificiu de mari dimensiuni aflat la N de strada de tradiție elenistică (artera b), s-a lucrat în interiorul încăperilor definite de zidurile Z1-Z2 (respectiv L6-7 și zona A3⁹), Z5-Z6 (L3) și Z3-Z10 (L1). În încăperea L7 au fost cercetate două gropi (denumite convențional G1 și G2-G1, adâncimea de la gura gropii = 0,96 m; G2, adâncime de la gura gropii = 0,94 m) cu dimensiuni asemănătoare (de formă ovală în plan, diametru mare = 0,90 m) dispuse la E de chiupur nr.2¹⁰. Este foarte probabil că aceste gropi să reprezinte lăcașurile în care au fost așezate vase de provizie. De asemenea, s-a constatat prezența, în cantitate considerabilă, de materie organică (grâne?) atât în zona încăperilor L3, L6, L7, cât și în zona A3 (la S de zidul Z2). Observațiile făcute *in situ* ne fac să credem că zidurile edificiului nr.1 din această zonă (respectiv zidurile Z1, Z2, Z29) au fost dezafectate cu ocazia implantării vaselor de provizie (chiupurile 1-4), ceea ce întărește ipoteza noastră privind dezafectarea edificiului nr.1 în ultimul nivel (IC). Observațiile făcute până în prezent nu ne permit să ne pronunțăm asupra limitei de V a edificiului deși unele indicii sunt în acest sens (Z30 surprins parțial în cas. A4). Cercetările din perimetrul casetelor A2, C2-C3 au adus noi dovezi de ordin stratigrafic în favoarea ipotezei noastre privind dezafectarea edificiului nr.1 de construcția canalului nr. 3 și a perimetrului definit de zidurile Z4 și Z7 în ultimul nivel cronologic surprins.

Incinta cetății târzii:

Au fost efectuate două sondaje în zona colțurilor de E și V ale Bastionului Porții Mari¹¹. Cercetarea s-a oprit la adâncimea de 2,10 m atingându-se pânza freatică. S-au făcut observații legate de sistemul constructiv al Bastionului, plinta acestuia fiind așezată pe un strat nisipos. S-a constatat că o porțiune din traseul zidului Z9 este refolosit în plinta Bastionului, iar ca plintă un zid ce vine perpendicular pe zidurile Z9 și Z30 (ce țin tot de edificiul nr 1). De asemenea, se observă că plinta zidului de incintă și a curții dintre Bastionul și Turnul Porții Mari se așează pe un strat de lut galben și nisip ce nivelează un puternic strat de arsură.

Pentru verificarea stratigrafiei zonei s-au realizat două sondaje în cas. B2-3 (în interiorul canalului nr.3) și în cas. B3 c. d4, E4, c.a1. Sondajele au fost oprite la adâncimi cuprinse între 1,90-2,06 m, unde s-a atins pânza freatică.

Cpl. 9¹² a mai fost surprinsă și cas. B3-4, C4. Astfel, această amenajare este surprinsă pe o lungime de 40 m, o lățime de 8 m și cu o grosime de 0,30-0,40 m, la adâncimea medie de 1,30 m. De asemenea, s-a constatat și faptul că fundul canalului nr.3 este construit deasupra acesteia. În stadiul actual al cercetării nu ne putem pronunța asupra ansamblului din care face parte.

Note:

1. Gr. Florescu, în *Histria I*, București, 1954, p. 163, 167-171, planșa XII; H. Nubar, Anișoara Sion, RMM. MI, 1980, 1, p. 20-21.
2. Despre cercetările arheologice întreprinse aici vezi CCA 2001, p. 117; CCA 2002, p. 170-171; CCA 2003, p. 166-167; CCA 2004, p. 160-161; CCA 2005, p. 196-197; P. Damian, Adela Băltăc, *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare -Turnul Mare (2000-2004)*, SCIVA 54-55, 2003-2004 (sub tipar).
3. Pentru siglele cronologice de la Histria vezi Al. Suceveanu, *Histria VI*, p. 13-39; 75-92.
4. Pentru porțiunea din această arteră în interiorul cetății vezi Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 76-79, fig. 48; pentru porțiunea surprinsă în exteriorul incintei cetății târzii vezi P. Damian, Adela Băltăc, *op. cit.*
5. Denumit convențional Cpl.4, canalul este surprins pe o L de 25 m, orientat N-S, dispus în cas. A-E3 și F2, traseu relativ paralel cu al zidului de incintă târziu. Pentru detalii vezi P. Damian, Adela Băltăc, *op. cit.*
6. Pentru monument vezi Gr. Florescu, *op. cit.*, p. 110-111. Acesta a fost redatat în epoca Severilor - vezi Al. Suceveanu, M. V. Angelescu, în *Ktama 19* (1994), p. 197-199.
7. Pentru sistemul de săpătură din acest sector vezi CCA 2001, p. 117; P. Damian, Adela Băltăc, *op. cit.*
8. Suprapus de zidul incintei târzii, era cunoscut parțial din cercetările efectuate în cetate între anii 1949-1952, fiind denumit „edificiul roman construit în manieră greacă”. Din acest edificiu, cu intrarea pe latura de E, orientată față de una dintre străzile ce leagă Piața Mare de Terme I (Gr. Florescu, *op. cit.*, p. 108), au fost cercetate trei încăperi (*Ibidem*, p. 107-108 și fig. 12, 30). În cercetările întreprinse de noi în zona extramurană au fost surprinse mai multe încăperi, fiindu-ne foarte greu să spunem, în stadiul actual al cercetării, care sunt relațiile acestora cu cele cercetate în cetate.
9. Siglele folosite corespund notațiilor de șantier și de pe planul general de săpătură (vezi P. Damian, Adela Băltăc, *op. cit.*).
10. CCA 2002, p. 170.
11. Una dintre puținele zone din acest sector despre care știm că a fost afectată de săpături mai vechi. Vezi Gr. Florescu, *op. cit.*, p. 163, 167-171 și planșa XII.
12. Denumire dată unei amenajări compusă din pietre de dimensiuni medii, fragmente tegulare și ceramice, surprinsă încă din campaniile anterioare în unele dintre casetele de la V de canalul nr.3. Vezi CCA 2004, p. 160-161.

Abstract:

In 2000 research began on the area outside the late city precinct wall, located between the Great Gate and the Great Tower, with the purpose of observing the early Roman city -

possibly the Hellenistic city, but also to bring out, from a tourist point of view, a part of the central area of the city. The area has suffered many interventions after the building of the precinct wall (238 AD), and especially from 1914 onwards, with the beginning of the archaeological excavations at Histria. The 2000–2004 research works have brought to light three buildings and a number of complexes, most of them to be dated before 238 AD. This campaign's main objectives were the research of elements in connection to building no. 1 (identifying the western limit, construction details of the two chronological moments we have identified until now, dating elements, etc., of construction details of the late Roman defence wall (especially those in connection to the chronology of the bastion and that of the watchtower of the Main Gate) as well as the elucidation of a series of stratigraphic problems. Building no. 1. We have researched two pits that represent, most probably, the place where vessels containing food supplies were kept. The research brought new stratigraphic proof in favour of our hypothesis concerning the abandoning of building no. 1 following the construction of sewer no. 3 in the last chronologic level we have identified.

The late Roman defence wall. Two soundings were undertaken at the eastern and western corners of the Main Gate's bastion. These allowed us to make observations on the structure's constructive system, such as the fact that its plinth is set directly on a sand layer; we have also discovered that the defence wall, as well as the wall connecting the Great Gate to its bastion, are set on a layer made up of yellow clay and sand, that was used to level a thick layer of burn.

Sector: Basilica extra muros

Viorica Rusu-Bolindeț – responsabil sector (MNIT), Alexandru Bădescu (MNIR), Raluca Milea, Liliana Chicoș (absolvente UBB Cluj)

Sectorul *basilica extra muros* a fost deschis în anul 2001. Obiectivele cercetării arheologice au vizat, pe de o parte, încheierea cercetării singurei basilici creștine timpurii aflate în exteriorul incintei romane târzii și a necropolelor aferente, pe de altă parte, verificarea stratigrafiei din zona extramurană. Informațiile arheologice obținute urmează să fie coroborate cu cele ale colegilor de la Muzeul Național de Istorie a României, care cercetează zona aflată de-a lungul incintei romane târzii (Turnu Mare-Poarta Mare).

Basilica extra muros

Cercetările arheologice la acest obiectiv au debutat în anul 2001, când au fost făcute singurele sondaje recente pe latura de N a basilicii¹. Curățarea obiectivului în vederea pregătirii pentru o conservare primară a permis obținerea de noi date legate de etapele de funcționare ale basilicii și a fost realizat un relevu foarte precis al ei, cu stadiul actual de conservare². În campaniile următoare, în absența unui specialist pe perioada romană târzie în colectivul de cercetare, basilica a fost curățată în fiecare an, fără a se efectua săpături arheologice.

Secțiunea V-E

Datorită forței de muncă reduse numeric, cercetarea arheologică din campania anului 2004 s-a concentrat pe cei 15 x 4 m inițiali ai secțiunii. Din același motiv, ca și din necesitatea de a termina dezvelirea monumentelor antice din extremitatea vestică a secțiunii, datorită pericolului prăbușirii profilelor ca urmare a intemperțiilor, în anul 2005 cercetarea

arheologică s-a concentrat pe aceeași suprafață. Profilul de N din cei 15 m inițiali ai secțiunii SI a fost afectat de intemperii, ceea ce a necesitat extinderea cu încă 0,60 m în această parte a ei, secțiunea având acum dimensiunile de 15 x 4,60 m. Acest fapt a necesitat un volum mare de muncă, pe aceeași latură de N fiind depozitat și pământul provenit din săpătură, care a trebuit mutat la o distanță care să nu periclitaze siguranța desfășurării cercetării arheologice.

Obiectivul principal al campaniei anului 2005 l-a constituit urmărirea nivelului de călcare al porticului de perioadă elenistică târzie, descoperit în campania precedentă³. Totodată, cercetarea arheologică a vizat dezvelirea posibilelor monumente de perioadă grecească în vederea finalizării săpăturilor în extremitatea vestică a secțiunii SI, unde, datorită suprafeței săpate (15 x 4,60 m) și a adâncimii mari (-2,90 m), există pericolul prăbușirii profilelor de la un an la altul.

Rezultatele cercetării arheologice din campania 2005 se pot urmări prin obiectivele dezvelite:

Clădirea în *opus graecum*

În campania acestui an am continuat să ne adâncim, în vederea atingerii bazei fundației construcției în discuție⁴. Temelia clădirii nu a fost dezvelită încă în totalitate, ci numai pe înălțimea de 0,85 m, fiind alcătuită din pietre de dimensiuni variabile, puse neglijent. Peste ele s-au turnat: un strat compact de mortar, care constituie o crepidă de 0,04 m. Un alt strat de mortar a apărut în 2005 la 0,46 m de primul, fiind vizibil îndeosebi pe latura estică a clădirii și pe extremitatea nord-vestică, dezvelită, a ei. În campaniile viitoare se va urmări dezvelirea în suprafață a clădirii în *opus graecum*, fiind necesară conservarea primară și apoi punerea în valoare muzeistico-turistică a acesteia.

Porticul elenistic târziu

Descoperirea cea mai importantă a campaniei 2004 a constituit-o dezvelirea, în gropile a patru dintre cuptoarele atelierului de prelucrare a metalelor (nr. 13, 4, 10, 5'), a patru baze de coloane, care aparțin unui portic, dintr-o fază anterioară cuptoarelor.

Cele patru baze de coloane aparțineau unui portic – din care s-au păstrat postamentele și primul tambur din calcar ale unor coloane. În secțiunea SI, el a fost descoperit aproape pe diagonală pe lățimea acesteia, pe o lungime de 8,20 m, fiind orientat NE-SV, ca toate elementele de construcție dezvelite până acum în secțiunea amintită.

Cercetările arheologice din anul 2005 au dus la dezvelirea în totalitate a postamentelor coloanelor porticului. Ca urmare a acestui fapt, am putut face observații complete legate de amplasamentul și modul de construire al acestora.

Coloanele

Coloana nr.1 – este situată în extremitatea sud-vestică a secțiunii, la 3,30 m de colțul similar al acesteia (respectiv la 0,80 m V de locul în care clădirea în *opus graecum* intră în profilul sudic). Postamentul ei este, probabil, o spolie – o piatră din gresie gălbui-verzuie, cu dimensiunile de 0,70 x 0,70 x 0,61 x 0,48 m, spartă în mod neregulat pe latura sudică. Aceasta din urmă este aproape lipită de temelia clădirii în *opus graecum*. De altfel, din cauza gropii de fundare a construcției amintite mai sus, postamentul coloanei nr.1 este înclinat spre SV. El este relativ regulat cioplit comparativ cu postamentele celorlalte trei coloane ale porticului descoperite. Pe latura nordică, apare o profilatură cu înălțimea de 0,08 cm, frumos lucrată, după care piatra este neglijent cioplită până la bază. Înălțimea totală a postamentului este de 0,26 m. Laturile de N și de E sunt îngrijit lucrate, în timp ce latura sudică este

spartă în colțul sud-vestic și are o linie neregulată pe restul lungimii ei.

Postamentul coloanei nr.1 a fost așezat pe un „pat de așteptare” reprezentat de un rând de pietre de mici dimensiuni, descoperite deocamdată numai pe laturile de N și de V, parțial pe cea de E.

Primul tambur – singurul păstrat – al coloanei este dintr-un calcar alb-gălbui cochilifer, destul de friabil, însă cel mai bine conservat dintre toate cele patru coloane dezvelite ale porticului. El are diametrul de 0,32 m, un orificiu central cu diametrul de 0,08 m și înălțimea de 0,22 cm. Este amplasat asimetric pe postament, respectiv către colțul nord-estic al acestuia. Distanța dintre marginea estică a postamentului coloanei nr.1 și cel vestic al coloanei următoare (către E) este de 2,72 m (respectiv 3,36 m - distanța dintre centrele orificiilor celor doi tamburi ai coloanelor în discuție), în timp ce distanțele dintre laturile similare ale celorlalți doi tamburi este de 1,10 m respectiv 1,45 m. Această distanță aproape dublă între primele două coloane dezvelite ale porticului ar putea reprezenta o intrare spre interiorul clădirii căreia îi aparține sau ar fi trebuit să mai existe o coloană în spațiul respectiv, pentru respecta un modul privind amplasamentul coloanelor porticului?

Coloana nr. 2 are latura estică a postamentului așezată aprox. pe colțul fundației clădirii în *opus graecum*. Postamentul are dimensiunile de 0,84 x 0,78 x 0,64 x 0,60 m, înălțimea de 0,26 m. Apare la adâncimea de -2,42 m și are aceeași înclinare (NE-SV) datorată apropierii foarte mari de fundația clădirii în *opus graecum*. Spre deosebire însă de coloana precedentă, între temelia clădirii menționate și latura sudică a postamentului coloanei nr.2 există o diferență de câțiva centimetri (respectiv 0,15 m în colțul sud-vestic și 0,06 m în cel nord-estic), însă o piatră mare din colțul edificiului construit în *opus graecum* vine până în tamburul coloanei. Laturile de V și de E ale postamentului sunt îngrijit cioplite, fără a avea însă profilatură.

Ca și în cazul coloanei precedente, postamentul coloanei în discuție are o profilatură pe latura nordică, cu înălțimea de 0,08 cm, relativ îngrijit lucrată, restul înălțimii laturii respective fiind neîngrijit cioplit. De asemenea, tamburul păstrat (cu diametrul de 0,32 m și înălțimea de 0,20 m) este tot asimetric amplasat, către colțul nord-estic al postamentului. El este deteriorat pe latura vestică.

Ambele componente păstrate ale coloanei au fost confecționate din aceleași tipuri de materiale ca și coloana nr.1.

La rândul său, postamentul coloanei nr.2 a fost așezat pe un „pat de așteptare” (aflat la adâncimea de -2,65 -2,70 m) reprezentat de pietre de dimensiuni variate, care au fost puse în evidență pe laturile de N și de E.

Coloana nr.3 – are latura vestică a postamentului la 1,10 m față de latura estică a bazei coloanei precedente (respectiv la 1,78 m față de orificiul din centrul coloanei nr.2). Postamentul are dimensiunile de 0,78 x 0,78 x 0,62 x 0,54 m, înălțimea de 0,26 m. Latura nordică are o profilatură cu înălțimea de 0,08 m îngrijit lucrată, pe restul grosimii ei având o altă profilatură, care iese cu 0,04 m din marginea laturii nordice a postamentului. Celelalte trei laturi sunt neglijent cioplite, ceea ce ne-a sugerat aceeași impresie că piatra din gresie gălbui-verzuie utilizată ca postament pentru coloana în discuție este o spolie.

Tamburul coloanei, cu aceleași dimensiuni ca al coloanelor precedente (0,32 x 0,20 m), a fost confecționat

dintr-un calcar alb-gălbui, foarte friabil, ceea ce a făcut ca starea de conservare a sa să fie cea mai precară comparativ cu cea a celorlalți tamburi ai coloanelor porticului. Prezintă o mică adâncitură pe suprafață, în locul în care a fost fixat pe postament. Spre deosebire de celelalte coloane însă, amplasamentul său este mult mai bine centrat, direcționat însă tot spre latura nordică a postamentului.

Postamentul coloanei nr.3 a fost amplasat pe un „pat de așteptare” mai lat decât în cazul coloanelor precedente (pe o lățime de 0,38 m de la latura nordică spre profilul nordic, respectiv de 0,28 m de la latura sudică spre profilul cu aceeași orientare). Acesta este alcătuit din pietre de dimensiuni mari, variate – bazalt, calcar gălbui – amplasate sub și în fața postamentului coloanei, pe laturile de N, S și pe colțul sud-vestic. Adâncimea la care apare este cuprinsă între -2,65 - 2,71 m.

Coloana nr. 4 este situată la 1,45 m spre SE (latura estică a postamentului său) față de marginea vestică a bazei coloanei nr.3 (respectiv la 2,14 m față de orificiul din centrul coloanei nr.3). Postamentul ei, din aceeași gresie gălbui verzuie ca și în cazul celorlalte coloane, are dimensiunile de 0,88 x 0,54 x 0,40 m x 0,36 m (în cazul laturilor de N și de E lungimea nu este completă deoarece ele intră în profilul nordic al secțiunii S1) și are înălțimea de 0,20 m. Atât după forma neregulată, cât și datorită faptului că pe latura sudică are o profilatură care are marginea așezată invers (ea are 0,04 m înălțime și iese cu 0,02 m în afară față de restul laturii), baza acestei coloane ne sugerează faptul că a fost în mod sigur o spolie, pusă cu capul în jos. Latura nordică, vizibilă parțial datorită intrării în profilul nordic, pare și ea îngrijit lucrată, fără a avea profilatura caracteristică celorlalte trei coloane descoperite. Celelalte laturi sunt neglijent cioplite.

Postamentul are un „pat de așteptare” dezvelit numai pe latura sudică și pe colțul sud-estic, cu o lățime maximă de 0,32 m, constituit din pietre de dimensiuni diferite, aflate sub și în jurul său.

Tamburul coloanei (0,32 x 0,20 m), lucrat din același calcar alb-gălbui friabil ca și fusul coloanei precedente, este asimetric situat pe postament, respectiv amplasat către colțul nord-estic al acestuia. Starea lui de conservare este destul de precară, fiind fracturat aproape total.

În campania acestui an, la extinderea secțiunii V-E către N, a fost desființat un mic martor, reprezentat de colțul nord-estic al camerei A din faza IV A, care împiedica observarea liniei coloanelor. Ca urmare a acestui fapt, acum se poate constata faptul că acestea nu sunt așezate perfect simetric una față de alta, ci ele prezintă diferite deviații date de amplasarea postamentelor și a tamburilor lor.

Nivelul de călcare al porticului părea să fie sugerat în campania anului trecut de două pietre de mari dimensiuni (1,20 x 0,25 m, respectiv 0,66 x 0,17 m), reutilizate în fundația clădirii construite în tehnica *opus graecum*. Lucrate din același material litic ca și postamentele coloanelor porticului – gresie gălbui-verzuie – și cea mai mare dintre ele cioplită pe una din laturi, ele ne-au determinat să presupunem că ar putea aparține unui pavaj, care ar reprezenta nivelul de călcare al porticului. Cercetările arheologice din acest an au urmărit în mod expres surprinderea nivelului de călcare al porticului și cele constatate au fost următoarele: în c. 4-5 ale secțiunii, în spațiul dintre latura estică a clădirii în *opus graecum*, coloanele 3 și 4 și până la jumătatea laturii nordice a clădirii prinse în colțul sud-estic al suprafeței săpate, la adâncimea de -2,50-2,68 m, a apărut un strat de pietre de dimensiuni

variabile, amplasate neregulate. Acestea stăteau pe un nivel reprezentat de un lut galben compact, în care sporadic au apărut pietricele și fragmente ceramice. Întrucât pietrele respective aveau un aspect neregulat și nu se întindeau pe toată zona în care apăruseră coloanele porticului, ele nu puteau constitui un pavaj al acestuia este posibil ca ele să fi aparținut în schimb nivelului de construcție al fundației clădirii în *opus graecum*. În schimb, stratul de lut galben, cu o grosime de 0,20-0,25 m, surprins pe întreaga suprafață a porticului, a reprezentat nivelul de călcare al acestuia, fapt sugerat și de profilatura postamentelor a trei dintre coloane. Acestea din urmă aveau latura nordică cu profilatura îngrijit lucrată numai pe o înălțime de 0,08 m, restul laturii fiind rudimentar lucrat. Acest fapt ne sugerează ipoteza că postamentul coloanelor era vizibil până la limita inferioară a acestei profilaturi (επιτηρήσιμα), stratul de lut galben care fost surprins de la acest nivel fiind, prin urmare, nivelul de călcare al porticului.

Totodată, atât existența profilurii numai pe latura nordică a postamentelor majorității coloanelor dezvelite, cât și modul de amplasare al tamburilor acestora – cu predilecție către aceeași latură – ne-a condus la ideea că spre N ar putea fi exteriorul porticului, respectiv către S interiorul său. De asemenea, judecând după caracterul modest al postamentelor (probabil majoritatea spoliei) și al tamburilor păstrați, este posibil ca restul din fusul coloanelor porticului să fi fost din lemn⁵.

Posibila clădire căreia îi aparținea porticul

Stabilirea exteriorului, respectiv al interiorului porticului a pus problema unei posibile clădiri căreia îi aparținea porticul. În c. 5 al secțiunii, la 1,12 m spre E de soclul edificiului în *opus graecum*, a apărut un colț de clădire, care a fost dezvelit parțial din anii 2003-2004. Inițial, a fost pus în evidență zidul orientat N-S al acestei clădiri – de fapt o elevație din pietre de calcar, șist și bazalt legate cu lut galben, așezate pe o fundație mai veche. Zidul respectiv (cu dimensiunile de 1,85 x 0,60 m), aparținea fazei II A. Pe măsură ce ne-am adâncit în suprafață, s-a putut observa că temelia mai veche are tehnica diferită de construcție față de elevația zidului – până acum au fost descoperite 10 asize succesive de pietre de mari dimensiuni, legate tot cu lut, dar foarte îngrijit aranjate, înălțimea dezvelită a zidului fiind acum de 1,04 m. De asemenea, cu ocazia săpării cuptorului nr. 8 din atelierul de prelucrare a metalelor, a fost găsit și peretele nordic al acestuia, de formă semicirculară, alcătuit din pietre de șist și calcar legate cu lut. În campania acestui an, am constatat că acest perete era așezat la rândul lui pe o temelie mai veche, orientată NV-SE, care face colț cu fundația peste care s-a construit elevația zidului din faza II A. Zidul respectiv a fost dezvelit pe o lungime de 4 m (spre V intră în profilul sudic), are lățimea cuprinsă între 0,48-0,54 m și deocamdată are înălțimea de 0,20 m (două asize); apare la o adâncime cuprinsă între -2,50 -2,61 m.

Clădirea delimitată de cele două fundații de ziduri descrise mai sus are colțul său nord-estic în exteriorul postamentului coloanei nr.4, la 1,76 m spre E de latura estică a acestuia și la 2,32 m spre interior de latura sa sudică. Ea este orientată paralel cu porticul, iar nivelul fundației zidurilor componente corespunde cu nivelul acestuia. O prelungire ipotetică a traseului zidului orientat NE-SV al aceleiași construcții ne-ar putea indica o posibilă construcție căreia îi aparținea porticul (șirul coloanelor ar putea continua spre NE, dar și spre SV), însă, deocamdată, datorită porțiunii mici,

dezvelite, a clădirii, formulăm această opinie ca ipoteză de lucru.

Datarea porticului ne-a fost oferită deocamdată de cele câteva monede de bronz care au fost găsite în umpluturile cuptoarelor în care au fost descoperite coloanele. Ele se încadrează intervalului cronologic reprezentat de sec. I a.Chr. – I p.Chr.⁶, deci perioadei elenistice târzii. Descoperirile de monede din acest an de pe și din nivelul de călcare al porticului sperăm să aducă un plus de informație în legătură cu încadrarea cronologică a porticului și a clădirii căreia i-a aparținut. Ele sunt în curs de restaurare.

Locuințele anterioare porticului

Cercetările arheologice din anul 2005 au dus la dezvelirea, în colțul extrem sud-vestic al secțiunii V-E, a urmelor a două locuințe.

Locuința L1 a fost anunțată de un strat de dărâmtură, constituit din țigle și olane de acoperiș, care se întindea pe o suprafață de 2,60 x 2,70 m (față de profilul sudic, respectiv vestic), la adâncimea de -2,00 -2,15 m. La adâncire, au apărut câte un rând de pietre așezate relativ ordonat pe laturile de N și de E ale spațiului acoperit anterior de resturile acoperișului, ca și urmele unei vetre situate în colțul format de acestea. Pe nivelul pe care a rămas săpătura arheologică în acest an, din locuința L1 am surprins numai colțul ei nord-estic, delimitat de un ziduleț reprezentat de un rând de pietre relativ ordonat aranjate pe latura de N (lungimea dezvelită este de 2,14 m, lățimea maximă este de 0,40 m, practic vizibilă este linia interioară a lui), în timp ce latura estică este demarcată de un zid mai bine constituit, cu limitele marcate de pietre puse pe cant. Acesta din urmă, cu dimensiunile cunoscute de 1,80 x 0,50 m, este compus din pietre de calcar de dimensiuni diferite, dintre care se remarcă o spolie, aflată la 0,30 m spre N de latura orientată similar a primei coloane a porticului. Este vorba despre un bloc de calcar de 0,46 x 0,48 m, care are spre latura estică două orificii cioplite, probabil pentru ca blocul respectiv să fie fixat undeva.

În colțul nord-estic al locuinței L1 s-a conturat foarte bine o vatră, pusă în evidență prin prezența unor urme puternice de arsură, cărbune și cenușă. Pe ea au fost găsite două vase, dintre care unul a fost întreg, care aveau în interior urme organice puternic arse.

Locuința L2 pare să continue spre NE locuința descrisă mai sus. În stadiul actual al cercetării, ea pare să aibă un colț – cel de SV - delimitat la 0,96 m de colțul locuinței L1, având, pe lungimea indicată, perete comun cu locuința anterioară, respectiv zidul orientat N-S al acesteia. Colțul respectiv al locuinței L2 este marcat de un rând de pietre puse pe cant (0,40 x 0,10 m), în interiorul lui fiind descoperită de asemenea o vatră. Ca și în cazul locuinței precedente, ea a fost marcată de prezența unor urme puternice de arsură, lut ars și cenușă. Pe vatră a fost descoperită de asemenea o oală fragmentară, cu urme de alimente arse în interior. Cercetarea arheologică s-a oprit pe acest nivel, fără a cunoaște întreg conturul locuinței L2. Ea ar putea reprezenta foarte bine chiar o altă încăperea a locuinței L1, însă acest lucru urmează a fi stabilit în campania viitoare.

Încadrarea cronologică a elementelor constructive amintite mai sus o putem formula deocamdată numai pe baze stratigrafice, până la prelucrarea materialelor arheologice descoperite în campania acestui an. Astfel, zidul orientat N-S al locuinței L1 merge sub patul de așteptare al coloanei nr.1 a porticului, după cum fundația de zid din interiorul porticului, aflată în vecinătatea coloanelor nr. 3 și 4 se află de asemenea

pe un nivel aflat sub substrucțiile acelorși coloane. Prin urmare, ele sunt anterioare porticului. Din păcate, materialul arheologic descoperit în interiorul locuințelor L1-L2 este foarte rulat și fragmentar, însă el pare să fie tot de factură elenistică. Până la determinarea monedelor descoperite pe acest nivel, postulăm cu titlu de ipoteză de lucru că elementele constructive anterioare porticului descoperite în campania acestui an sunt de perioadă elenistică, fără a putea preciza, deocamdată, un interval cronologic mai precis.

Materialul arheologic nu a fost foarte bogat în campania acestui an. Cu excepția celor 18 monede descoperite (ele provenind și de pe nivelul atelierului de prelucrarea metalelor, la desființarea colțului nord-estic al camerei A din faza IV A, unde artefactele descoperite au fost mult mai numeroase), materialul ceramic a fost în general constituit din câteva fragmente de ceramică fină cu decor în tehnica barbotinei și cu firnis de bună calitate și în majoritate dintr-un material ceramic de uz comun, în multe cazuri rulat. S-au mai descoperit câteva fragmente de vase din sticlă, oase în curs de prelucrare de pe nivelul atelierului de prelucrare a metalelor.

Descoperirea porticului unei clădiri aflate în imediata apropiere a incintei elenistice, ca și a unor locuințe anterioare acestuia, tot de perioadă elenistică, oferă date noi legate de caracterul și intensitatea locuirii în această zonă. Totodată, în condițiile în care se vor scoate la lumină vestigii aparținând perioadei grecești în zona extramurană, neconstatate până acum aici, plusul de informație câștigat va fi evident pentru cunoașterea stratigrafiei sitului.

În campaniile următoare se va urmări atât finalizarea cercetării în extremitatea vestică a secțiunii V-E, cât și dezvelirea în suprafață a clădirii în *opus graecum*, în vederea conservării ei primare.

Note:

1. Un scurt istoric al cercetărilor *basilicii extra muros*, ca și rezultatele preliminare ale acestei prime campanii de săpături arheologice au fost publicate în CCA 2002, p. 168-170.
2. O sinteză asupra datelor cunoscute referitoare la *basilica extra muros* și a necropolelor aferente, inclusiv cu informațiile noi obținute în urma cercetărilor din anul 2001 la Viorica Rusu-Bolindeț, Al. Bădescu, *Histria. Sectorul basilica extra muros*, SCIVA, 54-55, 2003-2004 (în curs de apariție).
3. Semnalarea obiectivului în discuție în CCA 2005
4. Această clădire, impresionantă ca dimensiuni și tehnică de construcție, a fost descrisă în CCA 2003, p. 164, precum și în CCA 2004, p. 157.
5. Sugestii oferite de prof. Alexandru Suceveanu, Konrad Zimmerman, Iulian Bârzescu, arh. Dinu Teodorescu, arh. Monica Mărgineanu-Cârstoiu în timpul campaniei arheologice, cărora le mulțumim și pe această cale.
6. Monede bătute la Istros, emisiune autonomă de tip Apollo pe *omphalos* (sec. I a.Chr.) și emisiune pseudo-autonomă de tip Athena (sf. sec. I a.Chr. - sec. I p.Chr.). Determinările monedelor au fost făcute de colegul Mihai Dima.

Cercetări geofizice

Florin Scurtu (GEI-PROSECO București)

În anul 2005 am realizat în acest sit arheologic o cercetare magnetometrică de mare detaliu în zona de NV a Platoului de Vest (cartierul *extra muros*), unde se află o serie de tumuli vizibili la suprafața terenului.

Cercetarea magnetometrică a început imediat la E de cei trei tumuli din partea de NV a cartierului, în apropiere de „sectorul X”.

Hărțile magnetometrice obținute indică o situație arheologică destul de complexă (această complexitate s-a făcut remarcată și în săpăturile arheologice propriu zise), fiind însă vizibile anumite tendințe anormale clare, care, după cum ne indică o comparație între anomaliiile noastre geofizice și rezultatele săpăturilor arheologice efectuate până în prezent, trebuie să corespundă unor pavaje din resturi ceramice și fragmente de șisturi verzi, precum și prezenței unor probabile ziduri (sau măcar a temeliiilor lor *olbiene*).

Harta magnetometrică filtrată arată prezența unor zone anormale orientate preponderent NNV-SSE și NE-SV, dar și V-E.

O anomalie situată în zona de S a hărții magnetometrice, la E de „sectorul X”. se pare că suprapune un pavaj în una din secțiunile deja săpate, dar alura acestei anomalii, care include o zonă lungă de cca. 10 m de forma literei S culcate, formă căreia nu îi găsim o explicație logică pentru o stradă, poate indica faptul că este vorba mai degrabă de un zid care prezintă în zona respectivă o „șicană” (aceasta din urmă reprezentând probabil chiar o intrare).

Finanțarea lucrării s-a realizat din fondurile MEC, prin Programul CERES.

99. Însurăței, jud. Brăila

Punct: Popina I, Popina II

Cod sit: 43420.19

Autorizația de cercetare sistematică nr. 31/2005

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Viorel Stoian, Mirela Vernescu (M Brăila), Costin Croitoru (MJI Galați)

În campania de cercetări din 2005 ne-am propusese să continuăm cercetările demarate în anii 2002–2004 și anume:

Popina I:

- secționarea în întregime a Șanțului Mare (S. Max) ce separă „Popina I” în două zone, șanț care a fost săpat/refăcut în faza Gumelnița A₂;

- cercetarea în întregime a L8, evidențiată în campania din 2002.

Popina II:

- continuarea cercetării locuințelor L1 și L2, evidențiate în 2002;

- efectuarea unui sondaj stratigrafic la marginea așezării (a „Popinei II”), pentru a surprinde legăturile cu lunca inudabilă.

Principalele rezultate:

- completarea ridicării topografice a celor două popine, care se constituie în situl arheologic de la Însurăței; în 2005 am măsurat și poziționat pe plan o parte din complexele arheologice descoperite în campaniile 1995–2005;

- continuarea cercetării arheologice pe „Popina II”, în zona locuințelor L1 și L2 și evidențierea planului locuinței L2;

- descoperirea unor artefacte deosebite: unelte din piatră cioplită și șlefuită, figurine zoomorfe, pandantiv antropomorf, pandantiv din cupru.

În campania 2004 am efectuat săpături doar pe „Popina II”, cu scopul de a evidenția în întregime locuința L2, identificată în campania 2002. Pentru aceasta am lărgit secțiunea S1 c. 12–15 (m. 23–30), în zona acestor c. (12–15),

S1 având acum dimensiunile de 8 x 6 m. În 2005 am cercetat o suprafață de 48 m², pe o adâncime de 0,20 m.

Complexe arheologice:

Locuința L2

A fost identificată în S1 c. 11–15 și S3 c. A1–A2 + c. B1 – B2, la adâncimea de –0,28/0,30 m, datorită resturilor de pereți prăbușiți neincendiați și incendiați. A fost cercetată parțial, în campaniile 2002–2004.

În campania 2005 am cercetat marginea estică a L2, între –0,38/0,40 m și –0,62/0,65 m. Cercetările din 2005 au condus la evidențierea următoarei situații:

- podina L2 apare la –(0,56 –0,58) m și este făcută dintr-un strat de lut gălbui – verzui, foarte consistent și dur; podina nu acoperă întreaga suprafață a L2;

- după îndepărtarea tuturor urmelor de pereți prăbușiți și a unei părți din podină am evidențiat mai multe gropi de pari, care făceau parte din peretele estic al L2;

- gropile parilor din peretele estic au diametrul de 0,25–0,40 m, o adâncime de 0,20–0,30 m și, fapt important, pereții gropilor sunt netezi și luteți; o situație aparte o constituie o groapă de par în care am găsit o găsit în elevație un fragment dintr-un stâlp de lemn și lut (se mai păstra partea inferioară a unui „stâlp de lut”, care era probabil un stâlp din lemn acoperit cu lut);

- în L2, sub pereții prăbușiți am descoperit o alveolare care pornea de la nivelul podinei – am notat-o GR22; această amenajare era umplută cu pereți prăbușiți și cu o mare cantitate de oase de animale;

- în interiorul L2, aproape de peretele estic am identificat o groapă – GR20, cu D=0,60–0,62 m și adâncimea de 0,65 m, care era, probabil, o groapă în care era depus un vas de provizii.

Printre pereții prăbușiți, am descoperit o cantitate considerabilă de oase sparte, atât oase de mamifere, cât și oase de pește (mai ales vertebre de mari dimensiuni, care s-au putut păstra), precum și o mare cantitate de fragmente ceramice, provenind de la vase de tip Gumelnița A1 și Precucuteni II–III. Am descoperit și mai multe unelte din piatră cioplită (lame și gratoare pe lame), cele mai multe fiind sparte sau epuizate (cu urme de retușe repetate).

Gropi postneolitice:

Lărgind S1, în c. 15A și c.15B am identificat două gropi neolitice – notate GR19 și GR21. Ambele secționau întreaga depunere a pereților prăbușiți ai L2. Materialele descoperite sunt postneolitice, dintre ele evidențiindu-se fragmente de vase getice de sec. IV–III a.Chr. Și un fragment de amforă elenistică.

Materiale arheologice:

Unelte, ustensile, podoabe.

Printre pereții prăbușiți ai L2 s-au descoperit o cantitate apreciabilă de unelte din piatră cioplită, formată mai ales din lame și gratoare pe lame. Atrag atenția două lame de mari dimensiuni tipice pentru cultura Gumelnița. De asemenea, s-a mai descoperit o unealtă din gresie cu un șanț longitudinal, care era utilizată la șlefuirea oaselor în vederea obținerii unor unelte de tip împungător și/sau străpungător.

Ca podoabe, amintim un pandantiv din scoică, păstrat în întregime. Scoica este întreagă și este perforată – are o perforație mare și alte patru perforații mai mici.

Vase și fragmente ceramice.

Printre pereții prăbușiți ai L1 și L2 s-a descoperit o cantitate apreciabilă de fragmente de vase, care din păcate,

nu se pot întregi. Cu toate acestea am putut distinge următoarele principale tipuri de vase:

- cupe bitronconice de culoare neagră, lustruite, decorate cu caneluri și cu motive incizate;

- străchini cu umăr rotunjit, de culoare roșie și neagră, cu suprafețele bine lustruite; unele dintre acestea au pe umăr și corp urme de decor pictat, format din benzi de linii pictate cu grafit și culoare albă, tipice pentru faza Gumelnița A1;

- vase tronconice din pastă grosieră, care au la suprafață exterioară urme de barbotină;

- vase bitronconice cu umăr evidențiat, decorate cu motive excizate tipice pentru faza Precucuteni II și vase bitronconice decorate cu caneluri, motive incizate și imprimate tipice pentru faza Precucuteni III.

Încadrare cultural – cronologică.

Fragmentele de vase descoperite, mai ales cele pictate permit încadrarea locuințelor L1 și L2 de pe Popina II de la Însurăței în faza Gumelnița A1. Prezența în număr apreciabil a fragmentelor ceramice de tip Precucuteni III și unor fragmente Precucuteni II (cu decor excizat tipic) ne indică faptul că așezarea Gumelnița A1 de la Însurăței – „Popina II” este contemporană cu sfârșitul fazei Precucuteni II și începutul fazei Precucuteni III, fiind una din cele mai timpurii așezări Gumelnița A1 din Muntenia.

Datele obținute și materialele arheologice descoperite evidențiază existența unei așezări Gumelnița A1 stabile și puternice, caracterizată prin existența unor locuințe de suprafață de mari dimensiuni, organizate în mai multe încăperi, ridicate în sistemul ceamur. Cantitatea apreciabilă de unelte este un semn al producției de tip artizanal a acestor obiecte uzuale.

Pandantivul din scoică, descoperit acest an oferă informații despre unele obiceiuri ale populațiilor gumelnițene, dar și despre relațiile de schimb cu zone mai îndepărtate.

Unealta pentru șlefuit oase oferă informații despre anumite tehnologii, dar și despre ocupațiile comunității gumelnițene de pe „Popina II” de la Însurăței.

Sincronismul Gumelnița A1 timpurie = Precucuteni II final – Precucuteni III timpuriu evidențiat de descoperirile de pe Popina II permite reanalizarea începuturilor culturilor Gumelnița și Cucuteni, precum și a raporturilor dintre acestea.

Faptul că în acest an, săpând gropile ce perforează depunerile atribuite L2 am ajuns la adâncimea de 1,20 m, unde am găsit urmele unei alte locuințe Gumelnița A1 cu pereți incendiați, este cel mai important rezultat din campania 2005, pentru că ne permite să credem că pe „Popina II” de la Însurăței sunt mai multe niveluri de locuire Gumelnița A1, fapt întâlnit în foarte puține tell-uri gumelnițene din toată Pen. Balcanică. [Stănică Pandrea]

Planșa 38

Industria preistorică a materiilor dure animale

Corneliu Beldiman (UCDC București); Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

În cursul cercetărilor arheologice din anul 2005 efectuate de dr. Stănică Pandrea în cuprinsul sitului gumelnițean aflat pe „Popina II” de pe raza orașului Însurăței, jud. Brăila¹, din inventarul Locuinței 2 (atribuită subfazei Gumelnița A₁) au fost recuperate două artefacte încadrate în categoria industriei materiilor dure animale. Prima este o unealtă simplă, de tipul vârfului (perforatorului), iar a doua face parte din categoria podoabelor. Alături de acestea s-a recoltat și un polizor de

gresie, piesă litică integrată, de regulă, în „lanțul operator” al fabricării acestui gen de artefacte. Materialele ne-au fost puse la dispoziție, pentru elaborarea unui studiu detaliat, de către autorul cercetărilor; îi exprimăm și cu acest prilej mulțumirile noastre colegiale. În cele ce urmează ne propunem prezentarea rezultatelor preliminare ale analizei.

1. Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal. Piesa are indicativul (provizoriu) INP-II 1, este întreagă și aparține tipului I A1 din lista tipologică a industriei preistorice a materiilor dure animale recent elaborate². Starea sa de conservare este precară; suprafețele sunt afectate de coroziunea acizilor humici și de acțiunea rădăcinilor plantelor ierboase; constatăm, de asemenea, prezența acumulărilor calcaroase discontinue. Materia primă este constituită de un fragment diafizar masiv (așchie) de os lung nedeterminabil, probabil de vită (*Bos taurus*). Debitajul a recurs la un procedeu elementar, percuția directă/fracturarea, prin care s-a recoltat un fragment având marginile de morfologie sinuoasă și profilul curb, datorat conformației anatomice; partea distală are morfologie ascuțită. Fasonarea a urmărit amenajarea părții active prin abraziune, aplicată pe fețe și margini, în sens axial și transversal; urmele specifice acestei operații se observă pe toate fețele părții active (distale) sub forma seriilor de striuri paralele, estomate prin uzură funcțională. Urmele de utilizare se materializează prin tocirea și lustruirea intensă a suprafețelor părții distale, fără striuri de uzură funcțională marcate, ca și prin rotunjirea specifică a extremității distale. La distanță de cca. 20 mm de extremitatea distală se observă o micșorare a diametrului părții active (sub forma unor „umeri” ai părții distale), sugerând efectuarea unei curse active a vârfului având lungimea de cca. 20 mm și realizarea unor perforații cu diametru maxim de cca. 8 mm. Vârful a fost manevrat cu priză directă (ținut direct în mână) și a servit probabil la realizarea unor perforații în materiale flexibile moi groase (bucăți de piele de bovine?), în vederea asamblării lor prin coasere sau legare. Vârfulurile simple, pe așchii diafizare fasonate distal sunt relativ frecvent întâlnite în aria culturii Gumelnița. Ca analogii putem aminti piesele descoperite la: Bordușani³; Brăilița-așezare; Însurăței-„Popina I”; Lișcoteanca-„Moș Filon”; „Movila din Baltă” și „Movila Olarului”⁴. Dimensiuni (mm): lungime totală 91,5; extremitatea proximală 23/4,5; partea mezială 15/7; lungimea părții active 25; calibrul distal 6,5/5.

2. Pandantiv/aplică realizat(ă) pe fragment de valvă a scoicii *Spondylus gaederopus*. Piesa are indicativul (provizoriu) INP-II 2 și este aproape întreagă; lipsesc mici porțiuni ale marginii drepte, fracturate în vechime. Ea aparține tipurilor III B5/III E4 din lista tipologică a industriei preistorice a materiilor dure animale recent elaborate⁵. Starea sa de conservare este bună; pe fața superioară se observă urmele aderente ale fragmentului de perete prăbușit (lut amestecat cu materii vegetale – paie tocate) pe care a fost descoperit artefactul. Materia primă o constituie valva superioară a scoicii de origine mediteraneană *Spondylus gaederopus*. Este vorba de o piesă rară între descoperirile din aria culturii Gumelnița de la nordul Dunării, valoroasă ca însemn de prestigiu și având rol simbolic/magic bine marcat, conferit de scoica utilizată ca materie primă. Nu putem face precizări legate de fabricarea locală sau de proveniența din sudul Peninsulei Balcanice a unor astfel de obiecte. Faptul că ele se produceau curent în ateliere specializate este deja binecunoscut, astfel că nu excludem proveniența sa sudică. Artefactul are formă generală ovală neregulată, cu fața superioară convexă și fața

inferioară concavă (morfologia anatomică modificată prin fasonare). Marginile sunt rotunjite prin fasonare și datorită uzurii funcționale; pe un segment al părții distale/fața inferioară se conservă parțial porțiunea de îmbinare a valvelor, având morfologie specifică. Piesa are un număr de șapte perforații, dintre care cinci întregi (funcționale) și două fracturate în vechime (se păstrează cca. 1/2 din circumferință). Se ilustrează astfel uzajul îndelungat (pe parcursul mai multor generații?) prin fracturarea accidentală la nivelul perforațiilor (care serveau ca dispozitive de suspendare sau de fixare prin coasere) și repararea prin practicarea a noi perforații. La partea proximală se află două perforații, plasate excentric spre marginea dreaptă; una dintre ele este fracturată (1) și alta întreagă (2), executată într-o etapă ulterioară de folosire; ele au formă circulară în plan și bitronconică asimetrică în profil. Pe marginea dreaptă, de contur sinuos (de debitaj) se păstrează trei perforații întregi (3-4, 6); lângă ultima dintre ele se observă urmele unei perforații executate anterior, fracturate (5); aceste perforații au profil tronconic sau bitronconic asimetric. Perforația de la partea distală (7), de mari dimensiuni, este plasată excentric spre marginea dreaptă, are formă ușor ovală asimetrică în plan și bitronconică asimetrică în profil; pe fața superioară, marginile sale sunt plane, pe o lățime de cca. 3-5 mm; după toate indiciile este vorba de urmele finisării prin abraziune a suprafeței, după executarea perforației respective. Etapa debitajului a fost marcată, probabil, de fracturarea prin percuție directă a marginii drepte a valvei superioare a scoicii, care păstrează un contur sinuos. Fasonarea valvei este quasi-integrală și a fost executată prin abraziune multidirecțională intensă, urmărindu-se obținerea suprafețelor netede și a marginilor rotunjite. Diametrul inițial al artefactului pare a fi fost mai mare, acesta fiind redus prin fracturarea accidentală a marginii drepte. Finisarea prin abraziune fină pe substrat mobil flexibil (cu ajutorul unei bucăți de material textil sau de piele) a înlăturat urmele abraziunii (striurile dense, adânci, în fascicule), lustruind suprafețele și conferindu-le un aspect lis uniform. Perforațiile s-au practicat în mai multe etape, ilustrând momente succesive de deteriorare și reparare, consecință a unui uzaj îndelungat. Perforarea s-a realizat unilateral sau bilateral prin rotație continuă (rapidă) cu ajutorul sfredelului. Într-un singur caz (perforația distală, 7) s-a procedat la finisarea marginilor perforației. Urmele de utilizare observabile pe artefactul analizat se concretizează în: tocirea și lustruirea suprafeței superioare și a marginilor, pe care constatăm prezența striurilor fine, rare, dispuse de manieră aleatorie; tocirea difuză, superficială a marginilor perforațiilor laterale și a perforației distale; tocirea intensă, preferențială (pe anumite sectoare ale circumferinței), a marginilor perforațiilor proximale; este vorba de jumătatea superioară a perforației întregi și jumătatea inferioară a perforației mai vechi, fracturate. Așa cum deja s-a subliniat, perforațiile au fost realizate în mai multe etape, ilustrând momente succesive de deteriorare și reparare, consecință a unei folosiri îndelungate. Se poate contura, în mod preliminar și ipotetic, următoarea succesiune a etapelor de fabricare/utilizare și, implicit, a rolului funcțional al acestui obiect de podoabă: debitajul și fasonarea/finisarea integrală; realizarea a trei perforații (1, 3, 5) cu rol de fixare prin coasere a piesei și a unei perforații nefuncționale (7), cu rol estetic; piesa avea rolul de aplică (fixată prin coasere pe suporturi textile sau de piele); fracturarea accidentală succesivă a perforațiilor 1 și 5; repararea prin practicarea perforațiilor 2, 4, 6; utilizarea piesei

ca aplică; utilizarea piesei ca pandantiv de tip lung, fixat pe firul de suspendare prin intermediul perforației proximale (2), care prezintă urme intense de tocare, specifice suspendării libere și îndelungate pe fir (de origine vegetală sau animală – piele, lână); astfel se pot explica urmele de utilizare bine marcate de la nivelul acestei perforații, care nu apar, de regulă, în cazul aplicelor cusute. Se pot viza și alte variante de utilizare, precum folosirea piesei ca pandantiv, perforația proximală și cea distală servind pentru fixarea axială pe fir, iar cele de pe marginea dreaptă pentru atâmarea unor fibre împletite, canafi, alte pandantive etc. Artefactul analizat, remarcabil prin starea de conservare, dimensiuni și aspect estetic, pare a fi, deocamdată, un unicat în inventarul podoabelor din materii dure animale cunoscut în aria culturii Gumelnița de la nordul Dunării. Piese apropiate morfo-funcțional de cea analizată cu prilejul de față (realizate din materii dure animale – valva scoicii *Spondylus gaederopus* sau din cupru) cunoaștem din aria culturii Gumelnița de pe teritoriul Bulgariei (Durankulak, Ovčarovo)⁶ și din aria culturii Cucuteni (depozitul de la Cărbuna, Republica Moldova)⁷; piese similare, denumite „plachete-pandantive eliptice multiperforate” se mai cunosc din descoperirile făcute în aria culturii campaniforme (Franța)⁸. Dimensiuni (mm): diametrul 73,5/44; grosimea 4-7,5; diametrul perforațiilor: perforațiile 1-6: diametrul exterior 3,5-6; diametrul interior 3-3,5; perforația 7: diametrul exterior 8-9; diametrul interior 6.

3. Polizor de gresie. Piesă întreagă realizată din gresie nisipoasă, având formă paralelipipedică și marginile rotunjite. Fața superioară este plană și prezintă un șanț axial, quasi-rectiliniu, dispus excentric, amenajat probabil prin burinaj, având secțiunea în formă de U; el este adâncit prin utilizare. Fața inferioară este convexă. Artefactul servea, foarte probabil, ca polizor dur fix sau mobil pentru fasonarea artefactelor din materii dure animale (abraziune axială) sau a celor litice (fasonarea/finisarea părții active a topoarelor și dălțițelor litice etc. prin abraziune transversală). Nu dispunem momentan de analogii reperate în literatura consultată. Piesa este, în general, un element comun în inventarul litic al culturilor epocii. Importanța sa este sporită de asocierea, în inventarul Locuinței 2, cu artefactele din materii dure animale analizate mai sus. Dimensiuni (mm): lungimea totală 160; lățimea 45-50; grosimea 28; lățimea șanț 5-7; adâncimea șanț 3. [Corneliu Beldiman; Diana-Maria Sztancs].

Note:

1. Pandrea, Sârbu, Mirea 1997, p. 30-33, 38; Pandrea, Sîrbu, Neagu 1999; Pandrea 2003; Pandrea 2005; raportul privind cercetările din anul 2005, în prezentul volum, vezi *supra*.
2. Beldiman 1999.
3. Voinea 1997, p. 74.
4. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Brăilei, a căror analiză se află în curs.
5. Beldiman 1999.
6. Todorova 2001, pl. 20/227-228, 231-232.
7. Dergačev 1998, p. 76-79, fig. 4-7; p. 83-84, fig. 11-12; p. 104, fig. 32/840-841.
8. Barge-Mahieu 1991, p. 11, fig. 6.

Bibliografie:

H. Barge-Mahieu, Fiche Plaquettes-pendeloques multiforées (8), în H. Camps-Fabrer (resp.), *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique. Cahier IV. Objets de parure*, Aix-en-Provence, 1991, 12 p.

C. Beldiman, *Industria materiilor dure animale în paleoliticul superior, epipaleolitic, mezolitic și neoliticul timpuriu pe teritoriul României*, teză de doctorat sub conducerea dr. S. Marinescu-Bîlcu, IAB 1999.

V. Dergačev, *Karbunskij klad*, Chișinău, 1998.

S. Pandrea, *Însurăței*, CCA 2003, p. 167.

S. Pandrea, *Însurăței*, CCA 2005, p. 200-201.

S. Pandrea, V. Sîrbu, M. Mirea, *Așezări gumelnițene de pe valea Călmățuiului*, Istros 8, 1997, p. 27-61.

S. Pandrea, V. Sîrbu, M. Neagu, *Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la Însurăței-Popina I, județul Brăila. Campania 1995-1999*, Istros 9, 1999, p. 145-169.

H. Todorova, *Kupferzeit-Schmuck aus Bulgarien*, Sofia, 2001.

V. Voinea, *Archaeological researches at Bordsuani-Popina (Ialomița County). Preliminary report 1993-1994. 3.3. Artifacts made from hard raw material of animal origin*, CA 10, 1997, p. 72-84.

Résumé:

L'industrie préhistorique des matières dures animales dans le site de Însurăței-„Popina I” (INP-II), dép. de Brăila, Roumanie. L'étude propose une analyse morpho-technologique préliminaire menée sur deux artefacts travaillés sur matières dures animales: une pointe en os et une plaquette-pendeloque multiforée en spondyle. Dans le même complexe on a récupéré un polissoir massif en grès portant une grande rainure axiale ayant le profil en U; l'objet a servi probablement au façonnage des artefacts en matières dures animales. Les objets ont été attribués à la culture Gumelnița, phase A₁, étant découvertes dans un contexte stratigraphiques bien précisés (Logement no. 2) pendant les fouilles menées en 2005 par le Dr. Stănică Pandrea. Les pièces sont conservées dans les collections du Musée de Brăila. L'ouvrage étale toutes les dates concernant les objets en matière organique: état de conservation, morphométrie, description intégrale – morphologie, l'étude technique (les étapes du débitage, du façonnage, les traces d'utilisation – décelées à l'œil nu et à binoculaire – et hypothèses de l'usage). La pointe est entière et aménagée sommairement sur un éclat diaphysaire d'os long probablement de boviné (le type I A1 selon la typologie de Beldiman 1999); après le débitage par percussion directe/fracturation on a choisi un morceau ayant la morphologie approprié, lui rendant la partie distale aigue par abrasion transversale et oblique. Les traces de façonnage ont été effacées par le lustre et l'émoussement de l'utilisation comme perçoir pour la peau épaisse (de boviné?). La partie distale présente un étranglement au 20 mm de l'extrémité distale, ce qui permet la supposition que la course active avait la même longueur; le diamètre maximum des perforations mesure 8 mm. La plaquette-pendeloque multiforée en spondyle appartient aux types III B5/III E4 selon la typologie de Beldiman 1999; elle est presque entière – il manque des petits secteurs du bord droit, fracturés pendant l'usage. L'artefact a la forme générale ovale asymétrique et la convexité anatomique. Il a été découvert colé à un morceau d'argile du parois de la logement; ainsi sur sa face supérieure on peut encore observer les traces adhérentes d'argile mélangés avec des restes végétaux. La pièce a été entièrement façonné par abrasion et finition par lustrage. Les sept perforations (dont trois dans l'axe principal et cinq sur le bord droit) ont la forme circulaire ou ovale en plan et tronconique ou biconique en profil; elles ont été réalisées par rotation rapide à l'aide du foret. Le lustre intense, les stries fins

disposés d'une manière aléatoires et surtout l'éroussement des bords de la pièce et des perforations (spécialement les perforations proximales, nos. 1 et 2), ainsi que les fractures des perforations et leur réaménagement (perforations nos. 4, 5 et 6) indiquent l'utilisation prolongée de l'artefact (héritage?) comme plaquette coussu sur un support (textile, cuir) et peut être (dans la dernière étape fonctionnelle) comme pendeloque du type long. L'objet a une grande valeur documentaire par sa rareté dans l'aire Nord de la culture Gumelnița et par ses paramètres spéciaux – techniques et esthétiques. La découverte de *Însurăței-„Popina II”* est une contribution remarquable au répertoire des objets énéolithiques en spondyle de la partie S du pays.

100. Jijila, com. Jijila, jud. Tulcea

Punct: Cetățuie

Cod sit: 160626.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 159/2005

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil (M Brăilei), Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea)

Scopurile acestei campanii au fost: verificarea existenței celor două șanțuri de apărare dintre valurile 1 și 2, cercetarea fortificației de pe latura de E a sitului, efectuarea mai multor sondaje pentru verificarea stratigrafiei pe întreaga suprafață și efectuarea unui sondaj pe platoul situat în vecinătatea de N a Cetățuiei.

Pentru a dovedi existența celor două șanțuri dintre valurile de apărare 1 și 2, identificate în campania precedentă, am cercetat o suprafață de 9 x 1,5 m (SVI), paralelă cu SV, la o distanță de 30 m spre E. Existența celor două elemente de fortificație a fost confirmată și aici în mod asemănător cu cea din SV; astfel, șanțul 1 avea o deschidere de 4 m în partea superioară și o adâncime de 2,5 m, de la nivelul actual de călcare (1,75 m de la nivelul antic de călcare). Pe fundul acestui șanț au apărut mai multe pietre de dimensiuni mari și mijlocii, alunecate de pe val odată cu pământul de culoare gri, plus pigmenți de cărbune; lipsa unor materiale arheologice în umplutură ar sugera săparea lui încă de la început. Șanțul 1 (prin adâncime și pereții verticali) și Valul 1 (masiv, acoperit de bucăți de stâncă spartă, probabil și cu palisadă) formau un obstacol serios.

Șanțul 2 are și aici dimensiuni mai mici, prezentându-se ca o alveolare cu deschiderea de aprox. 3 m și o adâncime păstrată de doar 0,50 m, colmatarea lui făcându-se printr-o scurgere lentă de pământ de pe Valul 2.

Nici în SV și nici în SVI nu s-au observat, în zonele săpate, intervenții ulterioare epocii Babadag II.

Încă de la începutul cercetărilor pe versantul estic au fost observate ample amenajări ale pantei, săpăturile încercând să vadă dacă au fost terasări ori fortificații. Pentru a verifica existența unui posibil sistem de fortificare aici s-a efectuat o secționare a teraselor prin SVII, de 29 x 1 m (trebuie să menționăm că lățimea acestei secțiuni a fost determinată de imposibilitatea de a tăia copaci, fondul forestier de aici aflându-se sub protecția Rezervației Naționale Munții Măcinului). În profilul acestei secțiuni am putut documenta o situație foarte interesantă pe care o vom descrie de la V spre E, adică dinspre incintă pe pantă. În primul rând, am putut observa că în zonă a fost săpat un șanț (ȘI), cu deschiderea

de 5,5 m, pământul excavat fiind depus înspre așezare pentru a accentua panta, așa se explicându-se prezența pământului cafeniu-gălbui, gros de 0,60 – 0,80 m, ce suprapune nivelul de cultură antic. Pământul rezultat din săparea Șanțului II (ȘII) a fost, de data aceasta, depus spre exterior, creând un val (VI), a cărui margine exterioară aproape corespunde cu panta naturală a dealului care este, de aici, destul de accentuată. La ambele șanțuri marginile dinspre incintă sunt mai adânci și aproape verticale pentru a îngreuna accesul, pe când cele exterioare sunt oblice.

În partea superioară a SVII au fost descoperite trei gropi ce conțineau material ceramic decorat prin imprimare, caracteristic fazei II a culturii Babadag. Trebuie precizat că aceste gropi sunt anterioare amenajării fortificației fiind acoperite de pământul scos din primul șanț. Pe de altă parte, din pământul de umplutură a celor două șanțuri provin mai multe fragmente ceramice de tip Babadag, câteva având același decor caracteristic fazei II din așezarea eponimă, ca rezultat al colmatării lor cu materiale din incintă. Așadar, părerea noastră este că fortificația a fost amenajată pe parcursul fazei Babadag II, în intervalul sec. X-IX a.Chr.

Pentru a verifica stratigrafia sitului, am cercetat o serie de suprafețe de mici dimensiuni, forțați fiind și de faptul că este pădure. Caseta 4 (4 x 2 m) a fost săpată perpendicular pe SVII, pe direcția N - S, în profilul ei sudic am observat că nivelul de pământ cafeniu-gălbui, scos din ȘI, continua încă 1,5 m și suprapunea o groapă tronconică (Gr.1), cercetată parțial, adâncă de 1,25 m, de la nivelul ei de săpare, ce a conținut un bogat material ceramic, databil tot în faza II a culturii Babadag. În extremitatea nordică a Casetei 4 am identificat o altă groapă (Gr.2), tot tronconică, ce a conținut puțin material ceramic.

O altă casetă, cu dimensiunile de 2 x 4 m, a fost trasată pe direcția E - V, în partea de NE a așezării, observându-se că stratigrafia de aici corespunde cu cea documentată în săpăturile anterioare. Astfel, sub stratul vegetal actual, gros de 0,25 m, se află nivelul arheologic de culoare neagră, cu o grosime de 0,35-0,40 m, sub care se află solul steril. Lângă malul sudic a fost descoperită o groapă, cu diametrul părții superioare de aproximativ 1 m, acesta micșorându-se spre fund până la 0,75 m, adâncimea, de la nivelul de săpare, fiind de 0,75 m. În groapă s-au găsit fragmente de străchini și de la vase de mari dimensiuni, cu suprafața lustruită, de culoare neagră și gălbuie, plus un pandantiv confecționat din partea inferioară a unei carapace de broască țestoasă.

În partea de N a sitului, la limita dintre zona împădurită și cea fără pădure, am mai săpat caseta 2 (4 x 2 m), orientată N-S, stratigrafia documentată aici fiind similară cu cea din C1, dar în această suprafață nu am descoperit nici un complex.

În apropierea valurilor din sudul așezării am săpat Caseta 3 (4 x 2 m), orientată N-S, stratigrafia fiind aceeași cu cea din casele anterioare. În extremitatea de N am identificat, parțial, un complex de mari dimensiuni, ca o alveolare adâncă de 0,65 m, de la nivelul ei de săpare, materialul ceramic descoperit fiind de la vase grosiere cu brâu alveolat, străchini, cești și vase mari bitronconice, câteva dintre ele fiind decorate cu motive imprimate caracteristice fazei II a culturii Babadag.

Un ultim obiectiv al campaniei din 2005 a fost efectuarea unui sondaj pe platoul aflat în vecinătatea nordică a Cetățuiei, unde o cercetare de teren prealabilă a condus la descoperirea mai multor fragmente ceramice databile în perioada sec. IV-III a.Chr. Sondajul, cu dimensiunile de 4 x 2 m, orientat N-S, a

fost efectuat într-o zonă în care am observat o concentrare mai mare a materialului ceramic. Stratigrafic, sub un nivel vegetal actual de 0,20 m, urmează un strat de culoare neagră, gros de 0,25 m, sub care se află stratul steril. În extremitatea de S a sondajului s-a identificat, parțial, o groapă tronconică, adâncă de 0,50 m, de la nivelul ei de săpare, în care am descoperit fragmente de amfore, căni și vase cu picior din sec. IV-III a.Chr.

Bibliografie:

G. Simion, CCA 2002, p. 177;
G. Simion, S. Ailincăi, V. Sîrbu, CCA 2004, p. 165;
V. Sîrbu, S. Ailincăi, CCA 2005, p. 202-203.

101. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]

Punct: Cap Dolojman

Cod sit: 160653.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 160/2005

Colectiv: Mihaela Mînușcu-Adameșteanu - responsabil (IAB), Florin Topoleanu, George Nuțu, Vera Rusu (ICEM Tulcea), Iulian Vizauer (DCCPCN Tulcea)

Situl arheologic Cetatea Orgame/Argamum, cu toate componentele sale, este inclus în grupa A din Lista monumentelor istorice 2004 (jud. Tulcea), aprobat prin OMCC nr. 2.314/8 iulie 2004, publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 646/16.VII.2004 și, respectiv, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 646 bis, Anexa 1, p. 2262-2263, pozițiile 184-191.

Terenul, în suprafață totală de 120 ha, este încă în litigiu în privința statutului juridic al proprietății. El face, însă, parte din Rezervația Biosferei Delta Dunării, bucurându-se de regimul de protecție al acesteia în ceea ce privește peisajul, cu precădere sub aspectul mediului natural.

Situl se compune din ansamblul arheologic Cetatea Orgame/Argamum, amplasat pe Dealul Dolojman, la 8 km E de localitatea Jurilovca, jud. Tulcea, (cuprinzând vestigiile suprapuse ale locuirii din prima epocă a fierului, epocile greacă, romană, medie bizantină, dispuse *intra* și *extra muros*, cu necropolele aferente; sub aspectul cronologiei absolute, s-au surprins urme ale vieții din sec. X-IX a.Chr., VII a.Chr.-VII p.Chr., XI p.Chr.) și ruinele de pe insula Biserița, aflată la cca. 4 km SE de Capul Dolojman, în apele lacului Razim (unde s-au identificat urme neolitice, greco-romane – inclusiv o fortificație și resturi de cuptoare – și din perioada bizantină medie). La cca. 12 km SE de Capul Dolojman se află Gura Portiței, unde apar frecvent indicii privind existența unor epave antice.

Amplasamentele de la Capul Dolojman și de pe insula Biserița sunt lipsite de locuire modernă și contemporană, fiind frecventate ocazional de turiști, în timpul verii, iar în restul anului de pescari, vânători și crescători de animale. La Gura Portiței există amenajări specifice turismului estival (plajă, spații de cazare și alimentație, dotări de agrement), aparținând firmei private Piscicola Tour. Această din urmă vecinătate prejudiciază accesul spre situl arheologic de la Capul Dolojman prin depozitarea reziduurilor de funcționare

de-o parte și de alta a drumului comunal ce duce spre Capul Dolojman, la ieșirea din localitatea Jurilovca.

În perioada interbelică (1926-1932) Paul Nicorescu a condus șase campanii de săpături la Capul Dolojman și pe insula Biserița, degajând monumente semnificative. Întreruperea cercetărilor a dus la degradarea lor, prin spolierea pietrei de construcție și re-acoperirea cu pământ a vestigiilor decoperite.

Cercetarea arheologică la Capul Dolojman a fost reluată, în formă sistematică, în anul 1965, sub conducerea Mariei Coja (1965-1985), continuând, fără întreruperi, până în prezent. Actualmente, cercetările de la Orgame/Argamum se derulează în cadrul Proiectului „Cetatea greco-romană Orgame/Argamum și teritoriul său”, înscris în Planul de cercetare al IAB și în Programul Național de Cercetare Arheologică 3 – Scythia Minor. În intervalul 1965-2005 au fost cercetate și degajate porțiuni importante din orașul grec (zid de incintă, tronsoane de străzi, locuințe, amenajări artisanale, necropolă tumulară), roman (cartier de locuire *extra muros*) și romano-bizantin (fortificații, zone rezidențiale, patru bazine paleocreștine, instalații artisanale, locuire *extra muros*, necropolă plană de inhumație).

Din anul 1997 cetatea este inclusă în Planul Național de Restaurare, beneficiind de finanțări pentru cercetare arheologică în vederea restaurării, proiectare și intervenții de restaurare asupra a trei obiective (două bazine paleocreștine și un tronson de incintă).

Activitatea de cercetare se derulează, în parteneriat colaborare științific și organizatoric, de către două dintre institutele Academiei Române (IAB și ISSEE București) și de ICEM Tulcea, în conformitate cu Protocolul înregistrat la Serviciul de Arheologie al MCC sub nr. 378/01.04.2002.

În luna noiembrie 2004, IAB, în calitate de instituție organizatoare, a înaintat MCC o cerere de finanțare prin care se solicita alocarea sumei de 32.000 RON pentru continuarea săpăturilor sistematice în patru sectoare ale sitului, în campania anului 2005, conform strategiei de cercetare arheologică a șantierului. Deși instituția organizatoare a cercetărilor a respectat procedura de solicitare a finanțării, cererea sa a fost inițial ignorată de Comisia Națională de Arheologie, la distribuirea fondurilor de săpătură pe 2005. După contestarea acestei omisiuni în cadrul sesiunii de rapoarte de la Jupiter (iunie 2005), biroul Comisiei a decis acordarea sumei de 5000 RON pentru susținerea campaniei 2005 pe șantierul arheologic cetatea Orgame/Argamum, pentru care MCC a încheiat cu contractul nr. 4159/04.07.2005.

Ca urmare a finanțării insuficiente, nici în acest an activitatea șantierului nu a putut fi continuată conform proiectului prestabilit prin strategia de cercetare a sitului și prezentat în cadrul cererii de finanțare înaintată MCC. În aceste condiții, ca urmare a evaluării stării de conservare a sitului la începutul primăverii și în contextul manifestărilor organizate în cadrul aniversării a 40 de ani de cercetări arheologice la Orgame/Argamum (3-5 octombrie 2005, București-Tulcea-Jurilovca: colocviu internațional, lansarea primului volum al seriei monografice Orgame/Argamum, expoziții comemorative, vizitarea sitului de către participanți), am decis, în acord cu membrii colectivului, ca suma disponibilizată de Ministerul Culturii și Cultelor să fie integral folosită pentru lucrări de conservare primară în cadrul sitului, ea nefiind suficientă pentru susținerea cercetării în nici unul din sectoarele pentru care s-a obținut autorizație de săpătură.

Menționez că, la data luării acestei decizii, responsabilul științific al șantierului nu avea cunoștință despre existența altor resurse care să poată fi mobilizate pentru continuarea cercetării, atât la nivel central cât și în plan local. Ulterior, ICEM Tulcea a obținut o finanțare de 15.000 RON, pentru care a încheiat, în luna octombrie 2005, contract separat cu MCC. În legătură cu derularea acestuia nu s-a înaintat nici un raport responsabilului științific al șantierului, până la data întocmirii prezentei documentații. Ca urmare, raportul de față se referă numai la activitatea finanțată prin contractul nr. 4159/04.07.2005, dintre MCC și IAB.

Ca urmare a alocării, începând din anul 2002, a unor fonduri tot mai reduse pentru susținerea cercetărilor sistematice la Cetatea Orgame/Argamum, programul de săpături a fost întrerupt în trei dintre sectoarele sitului: necropola tumulară greacă (ultima campanie: 2002); extra muros (ultima campanie: 2002); intervalar (ultima campanie: 2001), iar lucrările în cadrul celorlalte au înregistrat progrese modeste.

Suspendarea, pe timp neprecizat, a cercetării de teren în unele sectoare a avut drept consecință, pe de o parte, nefinalizarea la timp a programelor respective de cercetare, prin reparcurgerea, în timpii estimați, a etapelor de prelevare a datelor din teren. Pe de altă parte, absența oricărei activități în sectoarele menționate, timp de trei campanii, cu perspectiva prelungirii în timp, pe o durată imprevizibilă, a acestei situații, antrenează degradarea treptată a monumentelor a căror cercetare și punere în valoare prin conservare, fie și primară, a fost astfel întreruptă. În sfârșit, situația de incertitudine, creată prin restricțiile bugetare aplicate șantierului, a avut ca efect îndepărtarea de șantier a unor membri ai colectivului, inclusiv a responsabililor acelor sectoare unde săpătura nu a mai fost posibilă, care și-au văzut pusă sub semnul întrebării continuarea cercetării. Majoritatea acestora și-au reorientat interesele științifice spre șantiere mai bine și mai consecvent susținute de politicile de finanțare (Ibida - Slava Rusă; Salsovia - Mahmudia), spre proiecte de cercetare în străinătate (Grecia, Turcia) sau spre tematici care nu necesită cercetare de teren (analize de laborator, bibliotecă, arheometrie).

Cu certitudine, suma efectelor acestei conjuncturi nefaste se poate recunoaște în teren, în starea precară de conservare a monumentelor a căror cercetare a fost intempestiv întreruptă, iar în publicații, prin întârzierea comunicării unor concluzii a căror formulare este imposibilă înaintea epuizării cercetării.

Nici în cele două sectoare (central și SE - SIG) asupra cărora au fost orientate resursele financiare modeste din ultimii trei ani situația nu este mai bună, întrucât și aici progresul cercetării înregistrează întârzieri, determinate de penuria resurselor. Neîncheierea cercetării antrenează după sine imposibilitatea unor intervenții de conservare-restaurare științifice, condamnămnd monumentele la o degradare continuă, sub acțiunea factorilor de mediu și climatici.

Pe de altă parte, reluarea cercetării sistematice a sitului în urmă cu patru decenii a creat posibilitatea inițierii explorării câtorva monumente importante (poarta de V; poarta de S; poarta mică; bazilica 1; bazilica 3; sectorul din capul promontoriului) pentru care s-au obținut date primare, fără însă a putea considera încheiată cercetarea lor, în contextul evoluției habitatului antic argamens. Acestor zone, în care degajarea și cunoașterea vestigiilor antice se află în stadiu incipient, dar în care continuarea cercetării până la epuizarea

problematicii nu poate fi asigurată în condițiile actuale de finanțare, nu li se pot aplica încă programe de restaurare-conservare-valorificare, fapt care le transformă în potențiale ruine irecuperabile.

Această stare de fapt, asupra căreia am atras atenția în mod repetat, dar poate mai puțin apăsător, în toate documentele (rapoarte de cercetare și proiecte de cercetare, însoțind solicitările de finanțare) înaintate MCC, a devenit cu atât mai stridentă în contextul în care instituțiile partenere în cadrul programului de cercetare Orgame/Argamum au dedicat, în acest an, o suită de evenimente culturale împlinirii a 40 de ani de cercetare arheologică sistematică a sitului și memoriei inițiatorului acestuia, Maria Coja.

În anul 2005 efectele ambientului local și climatic s-au resimțit și mai accentuat, prin amplificarea procesului de degradare progresivă a stării de conservare a monumentelor. Acesta este favorizat de natura însăși a structurilor antice degajate de-a lungul anilor (construcții din zidărie de piatră legată cu pământ). Pe alocuri, chiar cimentul folosit la restaurarea celor două bazilici (bazilica 2, bazilica 3) și a unui tronson din incinta romano-bizantină, în cadrul PNR, a cedat diferențelor de temperatură și de umiditate, expunând la ruină monumentele în care a fost utilizat. Această constatare sugerează, între altele, căutarea și găsirea unor soluții complementare/alternative pentru conservarea *in situ* a patrimoniului arheologic imobil local.

Totodată s-a constatat că vegetația spontană tinde să devină, de la un an la altul, tot mai densă și mai viguroasă, invadând întreg situl. Abundența neobișnuită în precipitații a anului 2005, a potențat această tendință, observată pe parcursul ultimilor ani: vegetația a ajuns să ascundă aproape în întregime monumentele antice, obturând, în același timp, accesul la ele.

În contextul bugetului auster alocat de MCC, întreaga sumă disponibilizată pentru finanțarea șantierului în anul 2005 a fost utilizată pentru punerea în valoare a vestigiilor și aplicarea pe scară largă a unor măsuri de conservare primară, în vederea obținerii unei vizibilități corespunzătoare a acestora (și a întregului ansamblu) cu prilejul vizitei participanților la aniversarea a 40 de ani de cercetări arheologice la Orgame/Argamum.

În acest sens, s-a efectuat o „curățire” integrală a sitului, prin îndepărtarea ierburilor și a molozului căzut în interiorul suprafețelor cercetate, ca urmare a erodării profilelor sau a surpării zidurilor. Trebuie spus însă că, pe lângă efectul benefic, de valorizare a tramei urbane degajate prin cercetare de-a lungul timpului, această activitate are și efecte nedorite, cum ar fi alterarea stratigrafiei originare, prin răzuirea succesivă a nivelurilor și a straturilor arheologice, în scopul îndepărtării rădăcinilor vegetației spontane.

Pe de altă parte, și în anul 2005 s-a continuat aplicarea procedeelelor de conservare primară a monumentelor utilizate în campania precedentă, a căror rezistență la acțiunea factorilor de mediu a fost verificată. Ele constau în preluarea tehnicii constructive antice (zidărie de piatră cu liant din argilă) și utilizarea unor materiale non invazive, a căror procurare și punere în operă necesită un efort minim. La Orgame/Argamum, zidăria în piatră (cu refolosirea pietrei recuperate din dărâmurile edificiilor antice), la sec sau cu liant din pământ galben (argilă locală), a fost utilizată cu succes încă de Maria Coja.

Activitățile de conservare primară au prilejuit completarea unor observații planimetrice referitoare la monumente

cercetate anterior și recuperarea unor obiecte lipsite de context arheologic (monede, ștampile amforice, greutate pentru plasa de pescuit, fragmente ceramice tipice etc.) care au intrat în colecțiile Muzeului de Arheologie din Tulcea, potrivit prevederilor Protocolului în vigoare.

Activitatea de teren s-a desfășurat în perioada 22 august-5 octombrie 2005, încheindu-se cu vizita participanților la aniversarea Orgame/Argamum, în data de 5 octombrie a.c. [Mihaela Mănușu-Adameșteanu]

Planșa 39

Résumé:

L'année 2005 a marqué le 40e anniversaire des fouilles archéologiques systématiques d'Orgamé/Argamum. Le fait a occasionné une série d'événements culturels (3-5 octobre 2005, Bucarest-Tulcea-Juriloca): colloque international «A la recherche d'une colonie», lancement du premier volume de la série monographique (Maria Coja, Recherches archéologiques 1965-1985. Chapitres d'une monographie archéologique inédite, București-Tulcea, 2005), trois expositions temporaires, visite du site.

Vu le contexte anniversaire, le maigre appui offert par le MCC au déroulement du programme de recherche et de conservation du patrimoine (5000 lei) a été entièrement utilisé pour le nettoyage complète du site. Également, des travaux de réparation et de consolidation des monuments, déjà dégagés dans les anciens secteurs de fouille, ont été mis en oeuvre. Par suite, une allocation supplémentaire, accordée à l'ICEM Tulcea, a été entièrement utilisée sous son contrôle exclusif.

102. Lapoș, com. Lapoș, jud. Prahova

Punct: Poiana Roman

Cod sit: 133928.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 125/2005

Colectiv: Marin Cârciumar - responsabil, Mircea Anghelinu, Loredana Niță, Marian Cosac, Monica Mărgărit, Florin Dumitru (UV Târgoviște), Ovidiu Cîrstina (CNMCD Târgoviște)

În perioada 05.07.–13.07.2005 s-au desfășurat cercetările arheologice în așezarea paleolitică de la Lapoș - Poiana Roman. Finanțarea a fost asigurată de CNMCD Târgoviște, iar forța de muncă de o grupă de studenți din cadrul Facultăților de istorie-arheologie și istorie-geografie ale UV Târgoviște.

Lucrările s-au concentrat în partea de SV a poienii, mai exact, la liziera pădurii și imediat în dreapta vechiului drum care duce la Valea Unghiului. Secțiunea, numerotată SXXX, cu dimensiunile de 3 x 2 m, a fost deschisă la E față de SXXVIII/2004 și la N de SXXVI/2001. Cele șase carouri au fost orientate spre N: A1-A2 la S și C1-C2 spre N. Decaparea s-a realizat în niveluri minimale de 0,02 m, uneori prin răzuire, fiecare piesă fiind înregistrată în momentul descoperirii. După decaparea brazdei, primele niveluri ne-au oferit, în special, suporturi: așchii, puține lame fragmentare, nici un nucleu, câteva spărturi/fragmente sparte natural.

Observațiile stratigrafice, realizate în anii anteriori, sunt confirmate și în această secțiune. Din păcate, și această

secțiune confirmă bulversarea stratului superior, datorată lucrărilor agricole.

Ansamblul litic descoperit este caracterizat de etapele inițiale ale exploatarei litice, respectiv de aducerea în sit a blocurilor de materii prime, decorticarea și amenajarea lor, în vederea extragerii acelor suporturi care orientează debitajul. În categoriile de suporturi observabile predomină așchiile, în proporție de 78,27%, urmate de lame (15,41%), lamele (2,90%), galeți (0,50%) și nuclee (0,90%). Abandonul acestora ar putea fi explicat prin prezența unor accidente survenite în cursul debitajului sau a unor impurități în interiorul blocului de materie primă, care fac imposibilă continuarea în condiții optime a debitajului.

Materia primă folosită este dominată în proporție covârșitoare de opal (98,19%), urmat de gresie (1,20%), silix (0,50%) și menilit/calcedonie (0,10%).

Până la adâncimea medie de 0,48 m de la caroiă, densitatea materialului litic este foarte scăzută. Singurele carouri cu o frecvență mai ridicată a pieselor sunt A2 și B2, despărțite de un martor de 0,50 m, de carourile A1 și B1 ale SXXVIII/2004. Numărul maxim de piese a fost surprins în A2 la -0,32 m. La adâncimile de 0,58 m (A1, A2), 0,60 m (B1, B2) și 0,62 m (C1, C2), situația rămâne aceeași, cu excepția câtorva piese interesante: o lamelă *à dos* în A2, un nucleu conic, în B1, pe a cărui suprafață de debitaj se pot observa negativele de desprindere ale ultimelor suporturi obținute (lamele) și o lamelă tip *coup de burin*, cu o margine retușată, din opal, în B1. Densitatea scăzută a materialului litic poate indica apropierea de limita nordică a așezării, la lizieră.

103. Lăpuș, com. Lăpuș, jud. Maramureș

Punct: Gura Tinoasei

Cod sit 108231.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 112/2005

Colectiv: Carol Kacsó - responsabil, Dan Pop, Raul Cardoș (MJ Maramureș)

În campania din 2005 a fost finalizată cercetarea tumulului 22, al cărui investigare a început în anul 2004¹. Acest tumul se află în cea de a cincea grupare din cadrul necropolei de la Lăpuș, plasată la S de terasa Podanc, pe o pantă de deal cu înclinație vestică, în punctul Gura Tinoasei.

Primele săpături au avut ca scop lămurirea caracterului movilelor din punctul menționat, amplasate excentric față de locul în care au fost ridicați ceilalți tumuli din cadrul necropolei de la Lăpuș, și pe o formă de relief diferită, precum și stabilirea apartenenței culturale și cronologice a acestora, dar și salvarea materialelor depuse într-un mormânt deja parțial distrus în urma lucrărilor de nivelare efectuate de proprietarii terenului. A fost cercetată o porțiune din zona sudică a movilei T22, cea mai afectată de distrugeri (suprafața A/2004). Concluzia cea mai importantă care s-a putut trage în urma campaniei din 2004 a fost aceea că gruparea recent identificată aparține aceluiași complex funerar ca și tumulii până acum săpați la Lăpuș.

Obiectivele campaniei din 2005 au fost: obținerea de date cu privire la modul de construcție al tumulului; efectuarea de observații cu privire la ritul și ritualul funerar practicat; datarea tumulului.

Deoarece configurația terenului nu lăsa să se întrevadă foarte clar unde se termină movila în partea nordică, la N de sectorul A a fost cercetată o porțiune mai mare de teren împărțită în patru suprafețe de dimensiuni diferite, denumite convențional B, C, D și E. De asemenea și suprafața A a fost puțin extinsă față de campania precedentă. Între aceste suprafețe s-au păstrat trei martori stratigrafici de 0,40 m lățime.

- A este situată în partea sudică a movilei și este compusă din două suprafețe dreptunghiulare, alăturate, una mai mare, orientată E – V cu dimensiunile de 6,70 x 3 m în V (săpată în bună parte în campania din 2004) și una mai mică de 2 x 1,40 m în E, însumând 22,9 m².

- B se găsește în partea estică, la N de suprafața A, are forma dreptunghiulară cu latura lungă orientată E – V și dimensiunile de 5 x 2,60 m totalizând 13 m².

- C situată la V de suprafața B și la N de A are forma dreptunghiulară cu latura lungă orientată E - V și dimensiunile de 3,30 x 2,60 m însumând 8,58 m².

- D se află la N de suprafața B și are dimensiunile de 5 x 5 m totalizând 25 m².

- E este situată la N de suprafața C are forma dreptunghiulară cu latura lungă orientată S – N, cu dimensiunile de 3,30 x 5 m însumând 16,5 m².

Pe direcția E - V au fost păstrați doi martori stratigrafici (I și II) cu lungimea de 8,70 m și lățimea de 0,40 m. Primul martor separă suprafața A de B și C, iar cel de-al doilea pe acestea din urma de suprafețele D și E.

Martorul N – S are lungimea de 8 m, lățimea de 0,40 m și se oprește la profilul E - V, fără să intre în sectorul A.

După decopertare s-a constatat că sub pământul vegetal, de culoare neagră cenușie se găsea o amenajare formată din pietre de râu și gresii de diferite dimensiuni. S-a constatat că această amenajare nu continuă spre N decât foarte puțin, față de cum indica configurația terenului și anume 2,30 m în suprafața C și 2,40 m în B. Construcția are formă aproximativ circulară, cu o mică prelungire de 1,40 x 0,50, orientată NE - SV, compusă exclusiv din pietre de râu, așezate direct pe solul viu.

În același timp, s-a putut constata că înălțimea movilei actuale nu depășea 1 m. Înălțimea și diametrele sale inițiale nu mai pot fi stabilite cu exactitate.

Sucesiune stratigrafică este următoarea: sub stratul de pământ vegetal de culoare neagră cenușie, cu o grosime medie de 0,10 m, (dar care în anumite porțiuni ajunge până la maxim 0,25 m) se găsește un strat de pământ galben nisipos în care a fost amenajată o construcție formată din pietre de râu și blocuri de gresie, cu o grosime cuprinsă între 0,20 și 0,60 m, în care se aflau grupaje de fragmente ceramice și vase depuse inițial întregii, oase incinerate, bucăți mici de cărbune. Acest strat suprapune un altul de culoare crem-cafeniu, puternic tasat, cu o grosime maximă de 0,40 m și cu un conținut asemănător cu cel precedent. Urmează apoi un strat subțire de lut de culoare cenușiu-albăstrui cu grosimea variind între 0,6 și 0,10 m, fără materiale arheologice, care a servit ca strat de nivelare și de delimitare a porțiunii pe care urmau să fie amenajate celelalte componente ale construcției tumulare. Sub acest strat se găsește pământul viu de culoare galbenă sau galben roșcat, cu urme mai mult sau mai puțin consistente de limonit.

În suprafețele D și E (parțial și în B și C) au fost surprinse în profile numai: stratul vegetal, stratul galben nisipos fără pietre dar cu câteva fragmente ceramice și pământul viu.

Complexele:

Între pietrele de râu și gresii sau imediat sub acestea au fost descoperite mai multe depuneri formate din vase inițial întregi, vase întregibile, respective părți din acestea:

În partea sud-vestică a construcției de pietre a fost sesizat un mic spațiu dreptunghiular, cu dimensiunile de 1,20 x 1,50 m, orientat S - N, lipsit de pietre, având la -0,50 m două grupaje de fragmente ceramice, primul conținând fragmente de la două vase (castron și vas pântecos), al doilea fragmente de la un vas vatră. Imediat sub primul grupaj au fost găsite o ceașcă și un suport în formă de mosor.

O altă grupare s-a conturat la -0,40 m, în pământul galben nisipos, în partea superioară a suprafeței B, înconjurată de pietre și gresii, la 0,35 m N de martorul estic și era formată dintr-o oală de dimensiuni mijlocii cu marginea răsfântă, ce a servit drept urnă, ea adăpostind o mare cantitate de oase incinerate, precum și fragmente de la o ceașcă. Urna a fost acoperită cu un castron, depus cu gura în jos. După ordinea în care au fost găsite fragmentele de la ceașcă, pare probabil că ea sa fi fost așezată tot cu cu gura în jos.

În pământul galben nisipos la adâncimea de -0,36 m, lângă martorul nordic, în partea superioară a suprafeței C se aflau două vase protejate înspre S și N de pietre de râu și gresii. Este vorba despre un castron de culoare neagră în interior, cărămiziu în exterior, cu marginea ușor invazată, ornamentat cu striuri, depus cu gura în jos. Castronul acoperea un vas aproape întreg de dimensiuni mai mari tot de culoare neagră, ornamentat cu patru mici proeminențe. În interiorul vasului se găsea o mică piatră de râu și pământ de culoare galbenă.

În suprafața C și sub martorul vestic, la marginea movilei sub pietre și gresii au apărut la adâncimea de 0,40 m mai multe fragmente ceramice așezate pe stratul de pământ crem-cafeniu, tasat. Vasele nu au fost depuse întregi, ci sparte și așezate disparat pe pământ. Fragmentele ceramice descoperite aparțin unui castron ornamentat cu motive realizate prin incizie-excizie; unui vas vatră cu marginea fațetată, lucrat din pastă intermediară de culoare cărămizie; precum și unei oale de mari dimensiuni cu corpul ușor arcuit lucrată din pastă grosieră, ornamentă cu striuri. Aici au apărut și câteva oase calcinate și bucăți mici de cărbune.

Alte posibile complexe:

În colțul sud-estic al suprafeței D, la adâncimea de -0,20 m (față de marginea estică a săpăturii), așezată direct pe solul viu, a ieșit la iveală o mică aglomerare de formă aproximativ ovală, orientată S - N cu dimensiunile de 0,60 x 0,40 m, realizată din pietre mici de râu.

O altă aglomerare de acest fel a fost găsită în suprafața E la -0,40 m, tot de formă aproximativ ovală, orientată NV-SE, cu dimensiunile de 1,20 x 0,70 m. Partea vestică a acestei amenajări a fost deranjată de lucrările de nivelare efectuate de proprietarii terenului.

Nu au fost descoperite în aceste aglomerări de pietre materiale arheologice și nu s-a determinat cu certitudine dacă ele aparțin sau nu construcției tumulare.

Nu s-a stabilit deocamdată, nefiind efectuată încă expertiza osteologică, ce fel de oase calcinate sunt prezente în T. 22. Pare totuși foarte probabil că cele găsite în urna apărută în suprafața B sunt umane. Chiar dacă urna nu se afla în poziție centrală, ea pare să fi fost mormântul principal al T. 22. Cel puțin una dintre depuneri, și anume cea formată

din două vase parțial întregibile din suprafața C, reprezintă cu siguranță un mormânt simbolic.

Lipsește orice urme ale vreunei vetre de incinerare, dar și a altor urme de foc făcute pe locul în care s-a amenajat tumulul. De asemenea, sunt prezente doar în cantitate foarte mică resturi de ardere provenite de la focuri făcute în afara incintei tumulului. Prin aceste aspecte, T. 22 se deosebește evident de ceilalți tumuli cercetați în necropola de la Lăpuș.

Având în vedere caracteristicile ceramicii puse în evidență în T. 22, se poate conchide că noua movilă funerară este mai recentă decât faza Lăpuș II, el aparținând unei noi faze, Lăpuș III, probabil ultima din evoluția necropolei. Remarcabil este însă faptul că și în această fază se păstrează anumite elemente tradiționale, de factură Suci de Sus, atât în cultura materială (ceramică cu decor spiralic incizat-excizat), cât și în practica funerară (urnă acoperită de capac, cu o ceașcă/cană depusă cu gura în jos în interiorul urnei).

Note:

1. Vezi raportul preliminar în CCA 2005, 210 sq.

104. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea

Punct: Cetățuia

Cod sit: 160699.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 166/2005

Colectiv: Cristian Leonard Micu – responsabil, Florian Mihail, Aurel Stănică, Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea), Michel Maille (ASPAA Aveyron), Mădălina Ungureanu (MA Mangalia), Mihai Florea, Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Monah Felicia (IA Iași), Florin Scurtu (GEI-PROSECO București), Gabriel Vasile (MNIR), Florin Velicicu (student UO Constanța), Joris Chauvet; Ana Marque; Romain Bes, Brigitte Costes; Sylvain Robert (studenti Universitatea Toulouse); George Cătălin Alexandru, Eduard Ene (elevi București)

Microzona Luncavița este localizată în zona de NV a Dobrogei, limitele sale geografice majore fiind Munții Măcin, dealurile Niculițelului și lunca Dunării.

În primăvara anului 1898, P. Polonic a cercetat așezarea-tell din punctul Cetățuia, cu acest prilej realizând o schiță a locului, pe care o completează cu o descriere sumară a realităților arheologice observate. Cel mai important episod al cercetărilor din acest spațiu va avea loc însă în deceniul șase al secolului trecut și este legat de activitatea lui E. Comșa, membru al colectivului de cercetare de pe șantierul Dînogeția (Garvăn, jud. Tulcea). Acesta va realiza două sondaje în zona de SE a tell-ului din punctul Cetățuia

În 1975 El. Lăzurcă a realizat un sondaj, limitat prin dimensiunile și rezultatele sale, în așezarea gumelnițeană din punctul La Cioara. Aceeași cercetătoare publica o notă asupra unui vas zoomorf, descoperit întâmplător în același loc, în anul 1970¹.

Un nou program de cercetări a fost pus în aplicare la Luncavița, începând cu anul 1998, de ICEM Tulcea în colaborare cu MNIR și IAB. Ulterior, în cadrul programului de cercetare s-au asociat specialiști din cadrul ASPAA Aveyron (Franța), MA Mangalia și IA Iași.

Obiectivele cercetării:

- continuarea cercetării la nivelul întregii suprafețe SI din așezarea-tell;
- continuarea programului de cercetări geofizice, în zona de locuire aflată la vest de așezarea-tell;
- sondarea stratului arheologic, cu ajutorul carotierei, în punctul de locuire exterior așezării-tell;
- stabilirea exactă a coordonatelor (GPS) pentru punctele (posibile) de exploatare a materiilor prime utilizate de comunitățile preistorice din microzona Luncavița;

Cercetarea din cadrul suprafeței SI s-a concentrat asupra următoarelor puncte de interes:

a. Locuința nr. 6. Complexul a fost cercetat în sectoarele 3, 4 și 9. Pe suprafața menționată, în cadrul US 1644=US 1647, US 1847= US 1848 (?) = US 1745, a fost înregistrată o cantitate mare de oase de mamifere cu sau fără urme de tăiere (cu zone importante de concentrare în carourile H1, H2, H4, I1, I4), unelte din os, fragmente coarne de cerb (cu sau fără urme de tăiere), unelte din corn de cerb, fragmente și granule de chirpici arși (în colțul de SV al sectorului 9 au fost observate fragmente de mari dimensiuni) și nearși, plăcuțe de vatră, cenușă, oase de pești, puține fragmente ceramice, dispuse vertical și orizontal (fragmente de mici dimensiuni, aparținând în special categoriei uzuale), un fragment de altăraș din lut, unelte și produse de debitare din silex, unelte din piatră șlefuită. Compoziția acestei depuneri ne determină să considerăm că suprafața locuinței nr. 6 a servit, după încetarea locuirii în acest complex, drept zonă de acumulare a deșeurilor menajere. Pe suprafața cercetată au fost prelevate eșantionate de sediment de 10 l, sitate sub jet de apă destinate analizelor arheobotanice și arheozoologice. În campania 2006 va fi cercetată podeaua L6.

După încetarea acumulării deșeurilor menajere din spațiul amintit, pe suprafața careurilor F2 și G2, a fost amenajată groapa G3. În general, acest complex conține o cantitate redusă de fragmente ceramice, oase de mamifere și pești, granule de chirpici incendiați și neincendiați, unelte și produse de debitare din silex. Interesantă este, totuși, prezența unui fragment de craniu de mamifer (probabil cerb, având o perforație în partea sa posterioară și coarnele secționare) în partea de NV a gropii. Sub acesta, pe fundul gropii a fost identificat maxilarul inferior al unui mamifer.

b. Locuința nr. 8. Complexul a fost cercetat în sectoarele 4, 5, 10 și 11. A fost continuată cercetarea nivelului de distrugere (US 1846, US 2049, US 2149, US 2150), care se prezintă în partea sa inferioară sub forma unui sediment maron, granulos, având în compoziție chirpici arși și nearși, alături de care au fost înregistrate numeroase fragmente de oase de mamifere (concentrare semnificativă în caroul K2), fragmente ceramice cu dimensiuni variabile, unelte din piatră șlefuită, produse de debitare din silex. Nivelul ocupațional al locuinței (US 1851, US 2054) se prezintă ca un sediment maron, ce conține granule de chirpici arși, deasupra cărora se aflau coarne de cerb, ceramică (vase întregi), foarte puține unelte din piatră șlefuită. În carourile M3 și N3 locuința a fost afectată de amenajarea mormântului M2 atribuit sec. al XVIII-lea. Peretele de E („blocuri” groase de chirpici arși) a fost identificat în sectoarele 5 și 11 (în acest sector se conturează unghiul peretelui). În sectorul 10 a fost identificată partea superioară a unei posibile vetre.

În nivelul de locuire exterior locuinței nr. 8 a fost înregistrat un sediment maroniu, compact, dur, cu granule de chirpici, oase de mamifere de mari dimensiuni, unelte din

piatră șlefuită, corn și fragmente ceramice. În spațiul aflat între locuințele nr. 6 și nr. 8 a fost înregistrat un sediment maron, granulos ce conține ceramică (de mari dimensiuni), oase de mamifere, unelte de piatră șlefuită și silex.

Pe suprafața locuinței L8 și în zona exterioară acestea au fost prelevate eșantioane de sediment de 10 l, sitate sub jet de apă, destinate analizelor arheobotanice și arheozoologice.

Așa cum am amintit mai sus, suprafața locuinței L8 a fost afectată de amenajarea M2. Groapa acestui complex, observată la -2,45 m și cercetată până la -2,86 m, avea în momentul cercetării o formă ovală, lungimea de 1,70 m și lățimea de 0,80 m. Scheletul, foarte bine conservat, întins pe spate, cu o orientare E - V, a aparținut unei femei adulte. Inventarul mormântului – ac din bronz de păr, copci pentru îmbrăcăminte din bronz, monedă argint Abdulhamid I bătută la Kostantiniye în anul 13 = 1786/1787 și un fir textil, matisat cu fir de aramă.

În campania 2005 au fost finalizate cercetările geofizice realizate pe suprafața test din afara așezării-*tell*. Pentru a verifica datele avute la dispoziție a fost realizată o secțiune, notată convențional S4, cu dimensiunile 10 x 1 m, orientată N - S. În urma cercetării a fost înregistrată următoarea succesiune stratigrafică:

- strat vegetal, cu o grosime de 0,15–0,20 m, în care au fost remarcate fragmente de chirpici de mici dimensiuni, fragmente ceramice (în mare parte ceramică aparținând culturii Gumelnița, alături de care apar câteva fragmente de epocă romană), pietre și unelte din piatră șlefuită (fragment de topor), oase de mamifere. În partea inferioară a acestui strat, în caroul 5, la -0,20 m, a fost remarcată amenajarea unei gropi (notată convențional G1) de formă probabil ovală, cu profil tronconic. În umplutura acestui complex a fost înregistrat un sediment compact, cafeniu, alături de care au apărut chirpici arși și nearși, oase de mamifere, fragmente ceramice aparținând Evului Mediu, pietre;
- strat compact, gălbui-verzui, cu o grosime de 0,20 m, ce conține granule de chirpici, oase de mamifere, fragmente ceramice (cultura Gumelnița) rulate;
- solul steril din punct de vedere arheologic, identificat între -0,40 și -0,50 cm

Sondajele realizate cu ajutorul carotierei au fost direcționate pe două zone de interes:

- zona mlăștinoasă aflată la N de așezarea-*tell*. În acest caz am avut în vedere determinarea unor posibile puncte de locuire din perioada eneolitică și stabilirea regimului hidrografic al luncii pârâului Luncavița;
- zona de locuire aflată la V de așezarea-*tell*. Am avut în vedere stabilirea caracteristicilor unui posibil strat cultural identificabil în zonă

În imediata apropiere a așezării-*tell* din punctul Cetățuia au fost identificate depozite de granit, șisturi și cuarț. Pentru fiecare s-a realizat determinarea coordonatelor în spațiu.

Note:

1. El. Lăzurcă 1977

105. Lupu, com. Cergău, jud. Alba

Punct: Cimitirul nou

Cod sit: 3832.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 10/2005

Colectiv: Gabriela Gheorghiu – responsabil (MNIT); Ioan Glodariu, Răzvan Mateescu (UBB Cluj), Vasile Moga (MNUAI)

Cimitirul nou se află în imediata apropiere a intrării în sat dinspre VNV, pe latura stângă (versantul sudic al Dealului Chicui) a unui semiamfiteatru natural, ce mărginește din trei direcții o luncă mlăștinoasă.

În anul 1978 a fost descoperit întâmplător (cu ocazia săpării unei gropi pentru mormânt) un tezaur dacic format dintr-o cană bronz, un vas semisferic de argint, două fibule de argint și 7 plăci de argint cu reprezentări zoomorfe și antropomorfe.

Cercetarea arheologică are ca obiectiv delimitarea întinderii așezărilor antice (mai bine păstrate sunt cea hallstattiană și cea din a doua epocă a fierului), în măsura în care cimitirul actual o permite, precum și investigarea complexelor ce au aparținut acestor așezări. Importanța sitului constă în existența aici a unei succesiuni de locuiri, o însemnătate deosebită având cele din epocă La Tène. Pentru această perioadă există două nivele: unul mai timpuriu (sec. III-II) și unul ce se datează în sec. I a.Chr.–I p.Chr.

Săpăturile efectuate în anii anteriori ne-au demonstrat că stratigrafia cea mai complexă se află în zona centrală a perimetrului cimitirului actual. Din acest motiv am hotărât să cercetăm în primul rând această zonă atât cât a mai rămas neocupată de morminte. Deoarece stratigrafia atinge până la 3,40 m, situație la care se adaugă și faptul că terenul este ocupat de culturi agricole nu ne putem permite o cercetare în suprafață. Ca atare am optat pentru o cercetare sistem „covor” cu secțiuni paralele, la 1 m distanță una de alta.

În consecință anul acesta a fost trasată o secțiune de 10 x 2 m, paralelă cu cea de anul trecut (deci cu aceeași orientare N - S 6000) și situată la 1 m E de aceasta. Adâncimea acestei secțiuni variază între 3,40 m și 2,40 m datorită pantei terenului.

Stratigrafia respectivei secțiuni, de sus în jos, este următoarea: strat de aluviune a cărui grosime variază între 0,50 și 0,70 m; strat de cultură cu materiale de sec. VIII–IX amestecate cu cele La Tène (sec. I a.Chr.–I p.Chr), a cărui grosime variază între 0,30–0,60 m; strat de cultură cu materiale La Tène (sec. III–II a.Chr), a cărui grosime variază între 1–1,20 m; nivel de cultură hallstattian, a cărui grosime variază între 0,80 și 1,05 m; sterilul.

În primul strat s-au descoperit atât fragmente ceramice de sec. VIII–IX, cât și La Tène de sec. I a.Chr.–I p.Chr, precum și multe oase de animale. Referitor la materialul arheologic descoperit mai remarcăm un „bulgăre” de fier brut găsit în m 10 la o adâncime de 1,25 m. Din cauza intervenției din sec. VIII–IX nu se mai poate face o distincție clară între nivelul de cultură La Tène de sec. I a.Chr.–I p.Chr. și cel de sec. VIII–IX.

Celui de-al doilea strat, cel cu materiale La Tène de sec. III–II a.Chr îi corespunde și o locuință descoperită parțial în m 1–3. Inventarul locuinței constă dintr-un fragment de brătară de sticlă, o mărgică de lut plată, fragmente ceramice dintre care amintim pe cele ce provin de la străchini de tip celtic, dar confecționate din pastă locală, un fragment de strachină

celtică, fragmente de la vase de tip *situla* cu grafit în pastă, fragmente de la o fructieră de mari dimensiuni, precum și mai multe oase de animale. La adâncimea de 1,85 m, în m 1-2 a fost surprins unul din pereții de lut, căzut, al locuinței. Precizăm că locuința nu a fost distrusă prin incendiere.

În ultimul nivel de cultură, cel hallstattian, s-au descoperit fragmente ceramice specifice culturii Basarabi, oase de animale, fragmentele unei vetre portative arse până la vitrifiere, o bucată de „pâine” din pământ ars cu dimensiunile de 15 x 12 cm. Tot în acest nivel, în m. 6, spre peretele de E al secțiunii, la adâncimea de 1,95 m s-a descoperit o vatră de foc cu fragmente ceramice aparținând culturii Basarabi și oase de animale în jur; ea a aparținut unei locuințe care a fost distrusă prin incendiere.

Abstract:

In 2005 a section of 2 x 10 m, orientated N-S 6000, was set up. Following the ground slope, the stratigraphy measures between 3.40 and 2.40 m. From the top to the bottom, the stratigraphy is as follows: 1. layer of silt with a thickness between 0.50 and 0.70 m; 2. layer of material. The items from the 8th – 9th centuries AD are mixed with those belonging to the La Tène period of 1st century BC – 1st century AD; 3. layer of material of the La Tène period (3th–2nd century BC); 4. layer of material from Hallstatt period (Basarabi culture); 5. sterile soil.

The archaeological material recovered from this section consists of pottery fragments, one fragment a glass bracelet, a flat bead made of clay, an iron lump, and animal bones.

Bibliografie:

Repertoriul Arheologic al județului Alba, Alba Iulia, 1995, nr. 110, p. 122;
I. Glodariu, V. Moga, *Der dakische Schatzfund von Lupu (Rumänien)*, Germania 75, 1997, 2. Halbband, p. 585- 596;
Gabriela Gheorghiu, *O groapă de cult descoperită în așezarea dacică de la Lupu, com. Cergău, jud. Alba*, Istros 10, 2000, p. 231-238;
Gabriela Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului*, Cluj-Napoca, 2005.

106. Malaya Kopanya, ob. Zakarpattia, raionul Vinogradov, Ucraina

Punct: Dealul Gorodiste, Serebny Grunok

Autorizația de cercetare sistematică nr. 4/2005

Colectiv: Vjaceslav V. Kotigorosko – responsabil (Universitatea de Stat Ujgorod), Robert Gindele, Liviu Marta, Ciprian Astaloș, Cristian Virag (MJ Satu Mare).

În scopul continuării studiului fortificației Gorodiște în partea de SV a acesteia a fost deschisă suprafața XXX, 15 x 6 m în continuarea suprafeței din anul 2004. În timpul săpăturii în partea superioară a acesteia la o adâncime de 0,6 m a fost descoperit un strat de pietre de andezit. Materialul obținut constând în ceramică dacică, cuțite și un șlefuitor.

Concomitent a fost cercetată și necropola de pe Serebny Grunok. A fost cercetată o suprafață de 120 x 2 m și a fost descoperit un mormânt la adâncimea de 0,25 m, într-o groapă cu diametrul de 0,3 m. [Vjaceslav V. Kotigorosko]

107. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]

Punct: Callatis - Colțul de NV

Cod sit: 60491.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 71/2005

Colectiv: Mihai Ionescu - responsabil, Nicolae Alexandru, Robert Constantin (MA Mangalia)

Scopul cercetării a fost obținerea de noi informații referitoare la evoluția planimetrică a sistemului de fortificații ce delimitează aria urbană a orașului Callatis în perioadă elenistică.

Cercetările efectuate pe latura de N a orașului Callatis au început în perioada interbelică. Schițele și releveele executate de arh. S. Popovici, care a colaborat mult timp cu Th. Sauciuc-Săveanu, au cartat traseul valului de apărare a cetății, și au stabilit limitele incintei fortificate, cu unele detalii necunoscute până de curând¹. Cercetările au fost reluate în anii 1990-1992, de către regretatul profesor Valeriu Georgescu, continuate cu fonduri M.C.C. în anul 1999.

Dobrogea, regiunea naturală delimitată de Dunăre și Mare pe trei din laturile ei, are, în comparație cu alte unități naturale ale țării, o suprafață restrânsă și totuși, din punct de vedere fizico-geografic, se disting trei unități geomorfologice distincte rezultat al modelării reliefului în cuaternar: Podișul Babadag, Podișul Cobadin și Podișul Dobrogei de Sud.

Din punct de vedere geologic amplasamentul face parte din podișul dobrogean, pentru zonă fiind caracteristice formațiunile cuaternare reprezentate prin loessuri, macroporice de origine eoliană, prafuri argiloase și argile loessoide.

La data efectuării cercetărilor nivelul pânzei freatice nu a fost întâlnit în forajele geo, fiind situat în zona sub adâncimea de 15 m.

Latura de N a zidului de incintă elenistică a fost identificată încă din perioada interbelică; cercetările de salvare care au urmat, firește cu un pronunțat caracter aleatoriu, au reușit să carteze aproximativ traseul fortificației. Zidul are o grosime de 4,5 m, talpa paramentului exterior fiind formată din plăci de calcar semifasonate, lungi de 1,2 - 1,4 m și late de 0,80 - 0,95 m. Plăcile sunt așezate pe un strat de argilă roșcată, bine bătătorită. Această manieră de alcătuire a substrucției a fost întâlnită și în alte centre grecești încă din epoca arhaică, la Efes și Histria. Emplectonul este format tot din piatră măruntă, amestecată cu argilă galbenă bine bătătorită. Informațiile epigrafice precum și rezultatele cercetărilor arheologice converg spre faptul că incinta callatiană a fost refăcută în sec. III-I a.Chr. În două din punctele cercetate în anii trecuți pe traseul restrâns al zidului de incintă, au fost identificate refaceri care au pornit de la talpa fundației. Astfel, aici, în colțul de NV al incintei, săpăturile arheologice desfășurate până în 1999, au cercetat cortina de N a incintei elenistice. Din acest zid, lat de 4,40 m, nu s-au mai păstrat decât fundațiile și prima asiză a paramentului. Ultimul bloc al paramentului exterior se sprijinea pe soclul unei construcții formate din blocuri mari de calcar, îngrijit fasonate cu dimensiunile 11,35 x 10 m. Ca tip și tehnică de construcție, monumentul rectangular aparține epocii elenistice, destinația rămânând încă neclară (s-a emis ipoteza că ar fi vorba de un altar). La 4 m spre V a apărut o latură construită în aceeași tehnică și este vizibilă pe 2,5 m spre S, după toate probabilitățile construcția nu poate fi altceva decât turnul de

colț al unui zid de apărare care și-a păstrat funcționalitatea strategică până în epocă romană și romano-bizantină (construcția este legată și de un zid de epocă romană - faza IV).

Paralel cu zidul descris mai sus, care merge spre S, în anul 1992, a fost surprins în profilul de S emplectonul unui zid de mari dimensiuni, care ținea de o fază anterioară, numită convențional faza II (din păcate nu figurează pe relevul executat de arh. A. Sion, singura înregistrare reprezentând o casetă VHS, făcută de V. Maxim în 1992, după care s-a făcut captură). Faza III a incintei de N, a fost surprinsă în SII, iar pe latura de V, elevația zidului roman (faza IV), stă așezată pe faza III, pe care o succede cronologic.

Faza I a fost surprinsă în săpături de salvare mai vechi (construcție bloc M5, Biserica Catolică, str. Tepeș Vodă 18, canalizare Aleea Cetății), traseul zidului de incintă fiind marcat pe planul din 1926, de valul de apărare a cetății.

În anul 1999, cercetare efectuată de M. Ionescu, R. Constantin și N. Alexandru, au fost trasate spre E S III și S IV (cu dimensiunile 18 x 2 m), orientate N - S. În S IV a fost descoperit un pavaj pietonal, din dale de calcar, cu pantă ascendentă N - S, care în dreptul zidului, faza III, se orizontaliza, fapt ce a permis la acea dată înaintarea ipotezei că în acest punct a fost amenajată o cale de acces în cetate (poarta de N), din păcate nu au fost identificate elementele de datare care ar fi permis stabilirea unor succesiuni cronologice pentru fazele surprinse.

În acest an au continuat cercetările în SIV (care a fost lărgită la 3 m), și au fost trasate două noi secțiuni, SV (10 x 3 m) și SVI (25 x 3 m), la E de S IV, orientate N - S.

SIV a fost curățat și pus în evidență pavajul constituit din dale de calcar (la -1,20 m) și piese de marmură refolosită - un fragment al unui fronton cu inscripția SVI - Prima secțiune trasată anul acesta (25 x 3 m).

Primele trei carouri au fost afectate de intervenții moderne, până la adâncimea de -1 m, unde au fost surprinse blocuri de talie, dimensiuni cca. 1 x 0,60 x 0,50 m) ce au constituit fața zidului de incintă. Zidul de incintă a fost descoperit în carourile 5-7, cu o orientare NE-SV, la cca. -1 m față de nivelul actual de călcare. Paramentul exterior, din care s-a păstrat în elevație doar prima asiză, este constituit din blocuri mari de calcar de 1,20 x 0,75 x 0,60 m. Fixarea de emplecton făcându-se prin pene paralelipipedice din calcar, cu dimensiunile de 0,60 x 0,30 m. Elevația este așezată pe un soclu, constituit din blochete de calcar, cu dimensiunile de 1,10 x 0,25 m; zidul se restrânge cu 0,10 m față de soclu. Fundația este realizată din blochete de calcar parțial fasonate, legate cu pământ, pe o înălțime de 0,60 m și este așezată pe un strat de loess.

Zidul are o lățime de 4,50 m, emplectonul este realizat din piatră neregulată legată cu pământ. Paramentul interior este constituit din blocuri de calcar de 1 x 0,70 x 0,60 m. De această față a zidului se sprijină, la nivelul soclului, un pavaj din dale de calcar, la -1 m față de nivelul de călcare (pe care a fost descoperit un opaiț de epocă romano-bizantină, sec. VI p.Chr.), tăiat spre S de o groapă modernă.

În groapa de fundație a zidului a fost descoperit material ceramic de sec. III a.Chr. o toartă Sinope cu ștampilă, grupa a II-a, și o monedă de bronz de epocă elenistică în stare avansată de degradare. În straturile superioare s-au descoperit materiale din epocile romană și romano-bizantină. SV - În următoarea secțiune trasată, de 10 x 3 m, cercetarea s-a efectuat până la o adâncime de -1,20 m față de nivelul

actual de călcare. În capătul de S, la -2,10 m față de nivelul de călcare, a fost descoperit un nivel de călcare constituit dintr-un pavaj din dale de calcar, ce constituie probabil o continuare spre sud a pavajului descoperit în SIV, dalele pavajului din SIV trasează o axă de circulație cu orientarea NV-SE. De asemenea în profilul de S poate fi observată o succesiune de straturi și lutuiei, dintre care remarcăm un strat de cca. 0,05 m de mortar cu cărămidă sfărâmată ce poate aparține unui nivel de construcție a incintei în epoca romană, ipoteza susținută și de prezența în profilele secțiunii SVI a unui masiv strat de demantelare din blochete de calcar, cărămizi și mortar. Deci, în epoca romană și romano-bizantină a fost refolosită fundația incintei elenistice, faza a III-a, peste care s-a ridicat elevația realizată din piatră, mortar și eventual cărămidă.

În capătul de N al SV, la -1,20 m, a fost identificată o amenajare rectangulară delimitată în colțul de NV de blocuri masive de calcar.

Traseul zidului de incintă, faza III, este marcat de un bloc de calcar în profilul de E al S V, care ar corespunde paramentului interior.

Pentru cercetările viitoare este necesară prelungirea spre N a secțiunii S V, pentru a lămurii funcționalitatea amenajării rectangulare, descoperite în capătul de N al secțiunii, desființarea martorilor precum și demararea unui proiect de restaurare a acestui spectaculos sit arheologic.

Planșa 40

Note:

1. Pontica 37-38, p. 425-426.

108. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]

Punct: str. Oituz, nr. 18, bl. OP2

Cod sit: 60491.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 39/2005

Colectiv: Mihai Ionescu - responsabil, Sorin Colesniuc, Ion Pâslaru (MA Mangalia)

S-a săpat o secțiune orientată NNE-SSV pe latura de E a perimetrului destinat ridicării locuinței. S-a constatat că terenul a fost afectat de cercetările de salvare desfășurate în anii 1989-1992 și locul respectiv a fost folosit pentru depozitarea reziduurilor și molozului. În partea de N, terenul a fost afectat până la adâncimea de 3 m, iar în partea de S până la -1,3 m. Ca urmare, s-a decopertat mecanic pământul rezultat din săpăturile anterioare până la adâncimea de 1,3 m, după care s-au trasat trei secțiuni orientate NNE-SSV (S1 de 19 x 3 m, S2 de 18 x 5 m la S și 19 x 3 m la N și S3 de 19 x 3 m) în perimetrul destinat ridicării locuinței. Am constatat ca suprafața cercetată de noi se suprapune aproape în totalitate cu săpătura realizată de muzeograf Elena Bârlădeanu și arh. Anișoara Sion în anii 1989-1992, pe suprafața pe care urma să fie construit blocul OP2. Rezultatele acestei cercetări au rămas inedite. Datorită unor elemente marcate pe planul săpăturii precedente am putut să stabilim cu exactitate locul unde au fost desfășurate cercetările anterioare.

În plan pot fi observate trei *insulae*, notate 1,2 și 3, de la S la N.

Insula 1 este formată din mai multe amenajări constructive, după cum urmează: locuința L1, parțial

cercetată, cu un zid lat de 0,50 m păstrat pe cinci asize. Insula este bordată de un zid, orientat NE-SV, lat de 0,60 m, păstrat pe 1-2 asize. În partea centrală și de E a insulei putem observa o piațetă în centrul căreia se află o fântână antică, F3, cu diametrul de 0,5 m. Ghizdul fântânii este alcătuit dintr-o placă mare de calcar perforată circular, peste care au fost așezate patru blochete de calcar.

În partea de SV a insulei au fost identificate trei compartimentări: 1. locuința L2, cu ziduri de 0,60 m formate din blochete de calcar legate cu pământ, cu două faze (locuința a fost în prima fază săpată în pământul galben, la -1,50 m de la nivelul vegetalului antic, la E zidul este dublat, iar la N poate fi observată o plintă lată de 0,50 m); 2. la NV de L2 se află o curte interioară unde a fost identificată o fântână antică, F2, cu diametrul de 0,75 m, ghizdul fântânii este format din plăci masive de calcar, iar în jurul fântânii a fost cercetat un pavaj realizat din plăci de calcar. În același spațiu putem observa o altă fântână, F1, cu diametrul de 1,30 m, interpretată de noi, în funcție de stratigrafie și de caracteristicile constructive, ca o fântână modernă; 3. O compartimentare în care a fost cercetată o groapă antică, ce conținea fragmente amforice și o statueta fragmentară databile în epoca elenistică.

Insula 2, cu o formă quasi-trapezoidală, se află la N de insula 1, este de dimensiuni 13 x 6,50 m, fiind bordată de un zid lat de 0,50-0,60 m, realizat din blochete de calcar legate cu pământ. Insula 2 cuprinde, de asemenea, mai multe compartimentări, după cum urmează: Locuința L3 se află în colțul de SV al insulei, are dimensiuni de 3,25 x 2,75 m, zidurile, realizate din blochete de calcar legate cu pământ, fiind și aici de 0,50-0,60 m lățime. Locuința L4, la NV de L3, cu dimensiuni interioare de 2 x 3,50 m, are zidul de SE comun cu L3, zidurile de SV și NV fiind parțial distruse. La NE am identificat locuința L5, de 5 x 2 m, ce are ziduri comune cu L4, L6 și L7. Zidul dintre L4 și L5 are o lățime de numai 0,40 m și este realizat din blochete de calcar legate cu pământ.

Locuința L6 are o formă relativ trapezoidală, cu dimensiunile de 2,50 x 5,50 x 1,75 m. În sfârșit, locuința L7, de 4,50 x 3 m, ca și locuințele L5 și L6 a fost afectată de o serie de gropi (G6, G7, G8 și G9), gropi care aparțin orizontului elenistic (6,7,8) și roman timpuriu(9).

Insula 3, se află în colțul de NV al suprafeței cercetate, fiind reprezentată de un zid orientat NE-SV, parțial distrus, realizat din blochete de calcar legate cu pământ.

Insula 2 este despărțită de insulele 1 și 3, la SE de un intervallum trapezoidal cu lățimea maximă de 1,75 m, intervallum care la SV și NV are ca, 0,75-1 m lățime.

Situația stratigrafică:

S1 – profil estic

Nivelul vegetalului antic se află la -1,50 față de nivelul actual. Până la -0,70 m stratul este afectat de reziduuri și moloz. Pe suprafața vegetalului antic se observă un strat de argilă roșie care continuă până la m 11. Pe acest nivel au fost ridicate zidurile locuinței L1. Înălțimea zidurilor în profil este de 0,50 m. Umplutura dintre zidurile locuinței este formată dintr-un strat de pământ galben și pietriș. La m. 9 – m. 10, unde pe planul săpăturii precedente este marcat un zid, în prezent se vede în profil o groapă modernă al cărei fund este adâncit în pământul galben până la 0,50 m și este umplută cu nisip. Deasupra gropii se află bucăți de beton (modern).

De la m. 11 până la m. 13, straturile se prezintă astfel: Deasupra stratului de argilă roșie se află un strat de pământ negru de 0,10 m, apoi urmează un strat de pământ galben cu

grosimea de 0,15-0,20 m. Urmează depunerea unui strat cu grosimea cuprinsă între 0,07-0,10 m cu pietriș și scoici. Deasupra, de la m. 10 la m. 14, este un strat de pământ galben. Între m. 13 – m. 15, sub acest strat, se observă o groapă care aparține locuinței L6. Peste această groapă s-a săpat apoi o alta, care prezintă urmele unui incendiu. Ulterior, peste locuința a fost construit un zid din blochete de calcar legate cu pământ, cu lățimea de 0,50 m, din care s-au păstrat 3 asize pe o înălțime 0,40 m. În profil se observă că partea nord-estică a zidului este așezată pe stratul vegetal antic.

Între m. 15 - 18, până la adâncimea de 2,20 m de la nivelul de călcare actual, am observat o groapă rămasă din săpătura anterioară, plină cu moloz.

La m. 17 am descoperit un zid paralel cu zidul anterior, din care s-au păstrat 7 asize. Zidul este așezat pe vegetalul antic și este format din blochete de calcar legate cu pământ. Lățimea zidului este de 0,70 m.

La m. 18, a apărut un alt zid, care formează un unghi drept cu zidul de la m. 17. Este format din blochete de calcar, păstrează 6 asize și are înălțimea de 0,80 m. Baza zidului se află pe stratul de pământ galben care formează și podeaua locuinței în umplutura căreia a fost construit zidul. În profil, deasupra acestei locuințe și a zidului, se află o lentilă de pământ galben cu grosimea de 0,10 m.

S3 – profil vestic

Nivelul vegetalului antic se află la adâncimea de -1,90 m de la nivelul de călcare actual.

Între m. 0 - 2 au fost descoperite două gropi menajere G1 și G2, săpate până la -1,20 m de la nivelul vegetalului antic. Deasupra lor s-a depus ulterior un strat de pământ galben și piatră, aflat la adâncimea de -1,50 m de la suprafață.

Între m. 2 și m. 4, apare fântâna F1, care, după stratigrafie și tehnica de construcție, nu aparține epocii antice.

În partea de N a fântânii, lângă aceasta, se află un zid cu lățimea de 0,50 m, format din blochete de calcar legate cu pământ, păstrat pe 5 asize. Zidul se află la adâncimea de -0,40 m față de nivelul vegetal antic și s-a păstrat pe o înălțime de 0,90 m.

Între m. 4 și 6, se observă că, deasupra vegetalului antic, există un strat de pământ galben, cu grosimea de 0,20 m, suprapus un strat calcar sfărâmat.

Între m. 6 – 8 există o groapă menajeră, G3, adâncită în pământ galben la -0,80 m. În profil se observă mai multe faze de utilizare a ei. Pe fundul gropii au fost descoperite fragmentele unei amfore și o statueta fragmentară de tip Tanagra.

La m. 8 se află alt zid dispus perpendicular pe zidul descris anterior. Este adâncit până la -0,80 m față de nivelul vegetalului antic și s-a păstrat pe o înălțime de 1,15 m. Este alcătuit din blochete de calcar legate cu pământ și are grosimea de 0,60 m.

În partea de N a zidului am remarcat o groapă, G4, săpată anterior zidului mai sus-descriș, dar posterioară locuinței L3. G4 a avut adâncimea de -0,65 m față de talpa fundației zidului.

Locuința L3 a fost adâncită până la -0,90 m în pământ galben. În interiorul locuinței este construit un zid de 0,60 m lățime, de la care în profil s-au păstrat 7 asize. Zidul este format din blochete de calcar legate cu pământ. Deasupra zidului se remarcă un strat gros de până la 0,40 m de pământ galben.

După L3, între m. 11 - 14, am observat un strat de pământ de culoare neagră, care are grosimea de până la 1,20

m. Deasupra acestuia continuă stratul de pământ galben descris anterior. Sub stratul de pământ negru se remarcă un strat de pământ galben, așezat pe un strat de pietre de calcar mărunte. Mai jos, la nivelul podelei locuinței L3, există o lentilă de pământ galben a cărei suprafață a fost văruită. Sub această lentilă se află un strat de pământ brun, care nu conține materiale arheologice. Acesta se află în perimetrul locuinței L4, adâncită în pământ galben la 0,70 m de la nivelul podelei locuinței L3.

La m. 14 apare, în profil, un zid de mari dimensiuni, cu grosimea de 1,10 m, care s-a păstrat de la nivelul podelei locuinței L4, pe o înălțime de 2,70 m. Zidul este format din blocete de calcar de mari dimensiuni (0,50 x 0,30 x 0,20 m) legate cu pământ. Stratul de pământ galben descris anterior, ca fiind deasupra stratului de pământ negru, coincide cu faza în care zidul a fost distrus. Ulterior, deasupra acestui zid, a fost construit un altul, care s-a păstrat pe trei asize pe o înălțime de 0,50 m. Deasupra noului zid apare în profil o groapă menajeră G5, care continuă până la m 19.

Groapa menajeră G5 are o adâncime de 1,10 m și umplutura ei este separată prin depunerea unui strat de blocete de calcar de mari dimensiuni. Din această groapă provine o bază de coloană realizată din calcar. Baza este de formă pătrată și are latura de 0,34 m, și un diametru de 0,30 m. În centru are un orificiu de 0,05 m în diametru, pentru fixarea coloanei. Pe fundul gropii se află o lentilă de pământ galben cu grosimea cuprinsă între 0,05 și 0,10 m.

La m. 15, sub nivelul G5, se află resturile unui zid din care s-a păstrat numai o asiză. Zidul are o lățime de 0,50 m și este format din blocete de calcar legate cu pământ, fiind paralel cu zidul descris anterior. Sub acest zid, de la m. 15 până la m 18, se află un strat de umplutură de culoare neagră, care conține fragmente amforice. Acest perimetru reprezintă de fapt o altă locuință - L5. Nivelul podelei locuinței L5 aproape coincide cu nivelul podelei locuinței L3.

În profilul estic, din S1, avem trei locuințe (L1, L6, L7), între care nu putem observa o relație stratigrafică. Toate zidurile apărute sunt așezate pe nivelul vegetal antic.

Între cele 5 gropi descoperite în profilul de V, în S3 (G1, G2, G3, G4, G5) și cele 3 locuințe (L3, L4, L5), putem stabili o oarecare relație stratigrafică. Groapa menajeră G5 este așezată deasupra locuinței L5. L5 a fost construită mai târziu decât L4, iar locuința L3, precede locuința L4. Groapa G4 este acoperită cu strat galben și, la fel ca L4, taie locuința L3, deasupra ei fiind construit un zid. Urmează G3, care este mai târziu decât L4.

Materialul amforic este compus din buze, toarte, picioare, pereți de amfore de epocă elenistică, din care amintim următoarele toarte de amfore șampilate: Sinope - 3 bucăți, Heraclea Pontica - 3 bucăți, Thasos o bucată, Paros 1 bucată, centre neidentificate - 8 bucăți.

Din groapa menajeră G1 provine o toartă cu șampilă cu monogramă dintr-un centru neidentificat și un fragment de vas cu figuri roșii, ce poate fi datat în sec. IV a.Chr. Din aceeași groapă provine o statueta ceramică-hermă.

Groapa G3 a dat un bogat material ceramic din care prezentăm un fragment de cană cu buton pe toartă, boluri cu firnis negru și roșu, boluri din pastă gris cu vopsea maro, statuete ceramice de tip Tanagra.

În Groapa G4 nu a fost descoperit material ceramic.

Din groapa menajeră G5 amintim un kantharos cu palmete pe fundul vasului, datat în sec. IV a. Chr. și un fragment de oenochoe databil în prima jumătate a sec. IV

a.Chr. Aceleași gropi îi aparține și un bol fragmentar acoperit cu firnis negru și ornamentat cu palmete, databil la sfârșitul sec. IV și începutul sec. III a.Chr.

Din groapa 6 provine un fragment de la un relief din marmură, care reprezintă un picior; poate fi vorba despre zeița Artemis.

Gropile 7, 8 și 10 sunt de proveniență modernă.

În Groapa G9 a fost descoperit un relief de marmură cu reprezentarea a trei zeițe și a unui zeu din panteonul grecesc. Personajul din stânga este Atena, iar cel șezând poate fi Hera. Menționăm că zeitățile au fost parțial distruse prin martelare.

Din materialul ceramic amintim boluri, o farfurie a cărei buză a fost ornamentată cu incizii, un opaiț de mari dimensiuni cu firnis negru metalic și alte fragmente ceramice databile în sec. III-II a.Chr.

În locuința L2 a fost descoperit material amforic fragmentar, și un bol cu firnis negru ornamentat cu palmete, databil la sfârșitul sec. IV, începutul sec. III a.Chr.

Locuința L3 a fost tăiată de locuința L4.

Din locuința L4 amintim fragmente mari de amfore, picior de kantharos cu firnis roșu-maroni, kantharos fragmentar cu ornament iederă, toartă de amforă șampilată de proveniență sinopeană., buză de oenochoe din pastă gălbuie și un număr de nouă toarte șampilate din Sinope, Heraclea Pontica și centre neidentificate. De asemenea, un vârf de săgeată din bronz tip scitic și statuete ceramice de tip Tanagra.

Locuința L5 a fost distrusă de o groapă modernă și afectată de cercetarea precedentă.

În locuința L6 amintim o șampilă de Heraclea Pontica, două Sinope și trei din centre neidentificate, mai multe statuete ceramice fragmentare de tip Tanagra, mărgelile din ceramică acoperite cu glazură, o greutate pentru război de țesut, o fusaiolă, un vârf de săgeată din fier, un cui din bronz și cuie din fier.

Locuința L7 a fost distrusă de groapa G9.

Acest raport reprezintă un raport preliminar și, dată fiind complexitatea situației stratigrafice, planimetrice și, mai ales, a materialului ceramic, urmează ca acest material să fie supus unei cercetări mai amănunțite.

Cercetarea aduce o contribuție la cunoașterea uneia din cele mai vechi structuri urbane de epocă elenistică descoperite în Dobrogea.

Din punct de vedere cronologic locuințele L2, L4 L5 și L6 sunt cele mai vechi, zidurile păstrându-se pe o înălțime de 1,5-2,5 m și pot fi datate la sfârșitul sec. IV - începutul sec. III a.Chr.

Ceramica descoperită îndreptățește afirmația că ne aflăm în fața mai multor faze de locuire de epocă elenistică. Puținele fragmente ceramice de epocă romană pot sprijini supoziția că zona a fost locuită și în epocă romană, orizontul roman fiind posibil să fie surprins mai clar de vechea cercetare.

Groapa G9 este cea mai târzie, aici descoperindu-se relieful de marmură și o bază de coloană din calcar, ce pot fi date, alături de ceramica fragmentară, în sec. II a.Chr.

Subliniem faptul că prezenta cercetare suprapune vechea săpătură, dar nu în totalitate, profilul de V fiind cu totul inedit.

Planșa 40

109. Mangalia, jud. Constanța**Punct: B-dul 1 Decembrie 1918**

Cod sit: 60491.11

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 139/2005

Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil, Laurențiu Radu (MA Mangalia)

În zona bulevardului 1 Decembrie 1918, s-au efectuat lucrări de supraveghere arheologică, ocazionate de introducerea unei conducte de termoficare. În cea mai mare parte a zonei afectate de proiect, săpătura a fost făcută pe traseul unor șanțuri mai vechi cu diverse utilizări: pentru cabluri electrice sau pentru conducte aducătoare de apă.

Totuși, într-o zonă nederanjată, în dreptul culoarului dintre scara B a blocului 10 și magazinul aflat la E de acesta, a fost descoperit la -1 m, un mormânt de inhumație acoperit cu țigle în două ape. Mormântul conținea un schelet de adult, orientat E - V, cu capul la V (orientare creștină), fără inventar. Acest tip de mormânt are analogii în necropola callatiană¹, datate în sec. VI, la Tomis² - tipul VII datat în sec. V-VI, Piatra Frecăței³ etc. și poate fi datat în sec. V-VI p.Chr. Pe traseul secțiunii au mai fost descoperite fragmente ceramice purtate, dintre care menționăm o toartă de amforă ștampilată (probabil de Thasos), un fragment de bol megarian, țigle antice fragmentare și o pipă turcească fragmentară.

Planșa 41 Note:

1. C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București, 1980, p. 87 – M 24 și p. 95 - M 132
2. V. Barbu, *Din necropolele Tomisului I Tipuri de morminte din epoca romană*, SCIV 22, 1971, 1, p. 52
3. A. Petre, *La romanité en Scythia Mineure (II-VII siècles de n. È.) Recherches archéologiques*, Association internationale d'études du Sud-Est Européen. Bulletin 17-18, 1987, p. 19- C 110, ș. a.

110. Mangalia, jud. Constanța**Punct: Cartier Dobrogea II, lot 6-8**

Cod sit: 60491.11

Autorizația de cercetare preventivă nr. 113/2005

Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil, Mădălina Ungureanu, Laurențiu Radu (MA Mangalia)

Rezumatul de față prezintă rezultatele unei cercetări arheologice preventive desfășurate în lunile iunie-iulie 2005 în Mangalia, cartier Dobrogea II, str. Oituz, zona extramurană a anticului Callatis. Au fost identificate și cercetate două complexe funerare de perioadă romană. Ritul funerar preponderent utilizat a fost inhumația, cu defuncții depuși în fridă (laterală și longitudinală). Într-un singur caz s-a utilizat incinerarea cu ardere pe loc (*rug busta*).

Inventarul funerar este relativ bogat, constând în vase ceramice (ulcioare de diferite tipuri, opaițe, boluri), vase din sticlă (majoritatea unguentarii), piese de podoabă (inele din sticlă și bronz, mărgelile din sticlă și aur) și material numismatic.

În urma acestei cercetări s-a pus în evidență un nou sector al necropolei callatiene timpurii, situat în vecinătatea

zonelor cercetate de către Constantin Preda, cercetări reluate în 2000, 2003 și 2005 cu prilejul săpăturilor arheologice preventive.

Planșa 40**111. Mangalia, jud. Constanța****Punct: str. N. Iorga**

Cod sit: 60491.11

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 139/2005

Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil, Laurențiu Radu (MA Mangalia)

Ca urmare a unor lucrări executate fără supraveghere arheologică de către SC ROMINSERVICES THERM SA, de-a lungul străzii. N. Iorga până la intersecția cu str. Pictor Tonitza¹, s-au descoperit 8 morminte, afectate în marea lor majoritate de lucrările mecanice:

M1 c. 5 -1,30 m - mormânt de inhumație, adult, orientat E - V cu capul la E, afectat de lucrările mecanice, inventar: strigiliu fragmentar din fier

M2 c. 11-12 -1,30 m - mormânt de inhumație, adult, orientat E - V cu capul la E, afectat de lucrările mecanice, inventar: monedă din bronz în gură

M3 c. 2 -0,5 m în profilul de N am observat profilul unei amfore, răsturnată la 45°. În lateral și puțin în spatele vasului am descoperit un craniu uman și alte câteva fragmente osteologice, posibil o reinhumare. Fără inventar.

M4 c. 17-18 -1,25 m - mormânt de inhumație, adult, orientat E - V cu capul la V, cu o ușoară deviere spre S, afectat de lucrările mecanice, inventar: 2 mici statuete de teracotă, identice, reprezentând un personaj feminin

M5 c. 21 -1,30 m - mormânt de inhumație, protejat de țigle în două ape distruse de utilajul mecanic, adult, orientat N - S cu capul la S cu privirea spre E, grav afectat de lucrările mecanice. Fără inventar.

M6 c. 25 -0,70 m - mormânt de inhumație în cistă realizată din blochete mici de calcar, afectată de utilajul mecanic, surprinsă doar în zona profilului sudic. Orientarea cistei este SE-NV. Ca inventar, menționăm un bol ceramic de epocă elenistică și câteva fragmente ale unui obiect din bronz.

M7 c. 18 -1,10 m - mormânt de inhumație cu fridă laterală blocată cu un zid din blochete de calcar. Orientare E - V cu o deviere spre S. Scheletul foarte slab conservat era orientat cu capul spre E. Inventar: cana din sticlă cu corp globular, gura în formă de pâlnie, cu toartă masivă cu denticuli², unguentariu din sticlă³, pahar fragmentar din sticlă, inel din bronz, cuie din fier de la sicriu.

M8 c. 24 -1 m. În profilul de S s-a observat un craniu, restul scheletului fiind distrus de lucrările mecanice. Nu am putut determina orientarea mormântului.

În ceea ce privește încadrarea cronologică a acestor morminte, putem afirma în acest stadiu al cercetării că avem 4 morminte de epocă elenistică: M1, M2, M4 și M6 care au ca elemente comune orientarea E - V cu capul la E (cu excepția M4 orientat tot E - V dar cu capul la V, dar în schimb, statuetele descoperite ca inventar îl plasează tot în epoca elenistică); 2 morminte care pot fi încadrate în epoca romană timpurie M5 - mormânt în țigle orientat N - S și M7, care are analogii ca tip tot în necropola callatiană romană-timpurie⁴.

Planșa 41

Note:

1. Cercetările de salvare și supravegherile arheologice efectuate în zona afectată până în prezent au pus în evidență existența unei necropole de epocă elenistică, romană și romano-bizantină C. Preda, N. Cheluță Georgescu, *Săpăturile de salvare de la Mangalia din 1972- necropola callatiană din zona stadionului*, Pontica 8, 1975, p. 55-75; C. Preda, *Archaeological discoveries in the Greek cemetery of Callatis-Mangalia*, Dacia NS 5, 1961, p. 275-303, E. Birlădeanu-Zavatin, *În legătură cu o necropolă de epocă romană timpurie la Callatis*, Pontica 10, 1977, p. 127-152.

2. analogie la Histria: P. Alexandrescu în *Histria*, II, București, 1966, p. 220 și pl. 81, descoperită în mormânt datat în prima jumătate a sec. I p.Chr; Tomis: M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1968, tipul I, p. 24, fig. 1 „datată în principal în sec. I p.Chr, mai puțin în sec. II d. Chr.”)

3. analogii la Tomis: M. Bucovală, *op. cit.*, p. 84, nr. 136, datat tot în sec. I p.Chr

4. cercetare efectuată în 2005 în zona fostei unități militare de pe str. Oituz - comunicare prezentată de Mădălina Ungureanu și Laurențiu Radu la Sesiunea MINA Constanța, Pontica 2005) datat în sec. I-II p.Chr.

112. Mangalia, jud. Constanța**Punct: str. Muncitorului nr. 10**

Cod sit: 60491.11

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 117/2005

Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil, Mădălina Ungureanu (MA MANGALIA)

Am cercetat trei complexe funerare paleocreștine, din păcate afectate de o intervenție neautorizată: M1 - mormânt de inhumație acoperit cu *tegulae*, M2 - un complex funerar cu *dromos* din dale de calcar și camera funerară rudimentar amenajată, nezidită, și M3 - mormânt de inhumație în groapă simplă.

În timp ce M1 și M3 au fost destinate câte unui singur defunct, în camera funerară a complexului M2 au fost identificate scheletele a șase indivizi adulți, inhumați succesiv. În lipsa analizei antropologice putem doar presupune că M2 a servit drept cavou familial. Inventarul funerar este sărac o brățară de fier și un opaiț cu disc alungit, ambele piese încadrabile sec. IV-VI p.Chr.

Planșa 40**113. Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman****Punct: Buduiasca, TELEOR 003**

Cod sit: 153259.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 146/2005

Colectiv: Radian R. Andreescu - responsabil, Adrian Bălășescu, Constantin Haită, Katia Moldoveanu, Valentin Radu (MNIR-CNCP), Cătălin Lazăr (MDJ Călărași), Pavel Mirea, Pompilia Zaharia (MJ Teleorman), Răzvan Feleagă, Irina Crăciun (studentă FIB) Douglass W. Bailey Steve Mills, Gary Jones, Joseph Reeves (HISAR - Cardiff University)

Situl, descoperit în anul 2001, este amplasat pe terasa joasă a Teleormanului, în vecinătatea unor amenajări piscicole moderne ce au schimbat semnificativ configurația terenului. Zona este puternic afectată de deranjamente, lucrări agricole, șoseaua ce leagă Vităneștiul de Măgura, lucrări la sistemul de irigații. Cercetările au început în același an și au continuat, în campanii anuale, până în prezent. A fost vizată locuirea neolitică, atribuită atât neoliticului timpuriu (cultura Starčevo-Criș) cât și neoliticului dezvoltat (culturile Dudești și Vădastra).

Obiectivele campaniei 2005 au fost: continuarea cercetării specificului locuirilor neolitice, stabilirea limitelor așezării și a unor elemente de organizare internă, continuarea studiilor și cercetărilor interdisciplinare.

A fost ales un sector aflat la cca. 100 m E de zona în care au fost efectuate sondajele din campaniile anterioare. Au fost practicate 11 sondaje de evaluare (S23 – S33), cu dimensiunile de 2 x 1 m orientate pe direcția N - S, pe o axă ce a urmărit aceleași puncte cardinale. Sondajele au fost dispuse în patru serii de câte trei (ultima serie, incompletă, a avut doar două sondaje). Distanțele dintre sondaje au fost stabilite la 10 m, iar cele dintre serii la 20 m. În urma evidențierii unor complexe arheologice, sondajele S26 și S28 au fost extinse la dimensiunile de 4 x 4 m. Sondajul S29 a fost extins la dimensiunile de 18 x 1 m, în vederea obținerii unui profil stratigrafic într-o zonă denivelată a terenului.

Au fost identificate 5 complexe arheologice, dintre care 3 neolitice (Cpl. 40, Cpl. 42, Cpl. 43) și 2 postneolitice (Cpl. 39, Cpl. 41).

Prin metodologia stabilită săpătura s-a făcut pe niveluri (contexte, unități stratigrafice) cu grosimi de 0,50; 0,20 sau 0,10 m, suprafețele fiind împărțite în carouri cu dimensiunile de 2 x 2 și 1 x 1 m, urmărindu-se obținerea unor informații cât mai exacte despre complexele arheologice identificate. În același scop au fost păstrați o serie de martori stratigrafici intermediari, în funcție de necesități. Informațiile primare din teren au fost înregistrate în fișe de context.

Stratigrafia:

Așa cum a rezultat și din campaniile precedente, în cazul așezării de la Măgura Buduiasca avem de-a face, mai ales, cu o stratigrafie orizontală.

Sub nivelul arabil (cca. 0,30 m grosime) se află un strat gros de 0,50 - 0,80 m, ce conține materiale amestecate atribuite epocii neolitice, mai ales Vădastra, dar și unor epoci postneolitice (medievală timpurie, modernă). În același interval de adâncime au fost identificate și complexe postneolitice (epoca medievală timpurie și epoca modernă). Materiale neolitice timpurii sunt cu totul izolate, locuirea Starčevo-Criș fiind, probabil, concentrată în zona central-estică a sitului. Complexele neolitice sunt evidențiate, de regulă, în momentul apariției nivelului leossoidal, steril din punct de vedere arheologic.

O stratigrafie verticală a putut fi observată în sondajul S26, unde un complex Dridu (Cpl. 41), ce deranja un complex Vădastra I (Cpl. 42), suprapunea parțial un complex Dudești (Cpl. 43). În sondajul S28, un complex Dudești timpuriu-Karanovo III (Cpl. 40) era suprapus de către un nivel Vădastra I.

Complexul C39, o groapă cercetată parțial în sondajul S27, a apărut la adâncimea de aprox. 0,70 m. Adâncimea la care era săpată atingea 0,70 m. Puținele fragmente ceramice,

dintre care unele smălțuite, pledează pentru o atribuire a acestui complex în epoca modernă.

Complexul C40, probabil un bordei, a fost identificat în sondajul S28, la o adâncime de 1,10 m. Era o groapă cu o formă asemănătoare cifrei opt, formă rezultată prin săparea alăturată a două gropi cvasicirculare. Dimensiunile aproximative ale acestui complex sunt 4,40 x 2,80 m și o adâncime maximă la care a fost săpat de 0,90 m. Pe latura de S se găseau săpate două trepte.

Inventarul, deosebit de bogat, a constat dintr-o cantitate mare de fragmente ceramice, relativ puține oase de animale, precum și unelte de silex și os. Acestea se aflau concentrate în partea inferioară a complexului, într-un interval de adâncime de cca. 0,40 m. În umplutura complexului au fost identificate și fragmente de chirpici ars, dar și nears, precum și fragmente de vatră, ce se aflau mai ales în partea superioară. Resturile de chirpici urmau conturul gropii, reprezentând, probabil, o amenajare a pereților. Nu au fost observate gropi de par sau amenajări clare de tipul podelelor.

Analiza materialului ceramic plasează acest complex în faza timpurie a culturii Dudești, dar se constată o pondere deosebită a elementelor Karanovo III. Ceramica atribuită fazei timpurii a culturii Dudești este reprezentată de vase globulare sau cu pereți arcuiți, cu un decor realizat prin impresiuni și „ciupituri”. Ceramica tipică pentru cultura Karanovo III este documentată de prezența a cel puțin șapte vase, total sau parțial întregibile, cu corpul bombat, prevăzut cu patru sau cinci picioare și torți cu proeminențe discoidale și cilindrice. Gâtul este fie scurt, cu buza dreaptă sau îngroșată, fie înalt, trompetiform. Întreaga suprafață a vaselor este puternic lustruită și câteodată decorată cu pliseuri fine.

Mai poate fi menționat un vas, parțial întregibil, de formă piriformă, cu gâtul scurt, cilindric. Decorul, deosebit, este realizat prin excizie și încrustat cu pastă albă. Constă în registre, dispuse simetric, diametral opus, compuse din benzi în zig-zag, cu puncte în porțiunile cruțate, tablă de șah și linii frânte asociate cu cercuri concentrice aflate în grupuri de câte patru.

Uneltele de silex sunt, în general răzuitoare și lame. Au fost descoperite și resturi de debitaj. La piesele litice amintite se pot adăuga și trei herminete. Uneltele de os, mai ales împungătoare și spatule, completează inventarul. De asemenea, pot fi menționate și câteva obiecte de podoabă, un ac de păr, astragale perforate și inele fragmentare, toate confecționate din os. Pentru inele de os a putut fi reconstituit și „lanțul operator”, prin care acestea erau realizate, dovadă în acest sens fiind o serie de piese aflate în diferite stadii de prelucrare.

Complexul C41 este un cuptor atribuit culturii Dridu. A fost identificat spre latura de E a sondajului S26, la o adâncime de -0,70 m. Avea o formă aproximativ rotundă, cu un diametru ce nu depășea 1,20 m. Din imediata lui vecinătate au fost recuperate mai multe fragmente ceramice decorate cu linii incizate, dispuse paralel sau în val, specifice culturii feudale timpurii. Nu s-a putut preciza dacă era un cuptor exterior sau dacă aparținea unei locuințe.

Complexul C42, probabil resturile unei locuințe de suprafață Vădastra I, era puternic deranjată de complexul medieval timpuriu (C41). A fost identificată în jumătatea nordică a sondajului S26 la o adâncime de 0,70 m. Se prezenta sub forma unor mici mase de chirpici ars, foarte dispersate, aflate pe o suprafață cu dimensiunile de aproximativ 1,10 x 1,20 m, cu o grosime de maxim 0,1 m.

Printre fragmentele de chirpici s-au găsit câteva fragmente ceramice, unele dintre ele întregind parțial trei vase. Unul dintre vase, piriform, este decorat cu benzi incizate, hașurate în rețea, ce alternează cu benzi cruțate, dispuse în zig-zag sau în forma literei „F”. Decorul este dispus în registre, delimitate de benzi meandrate. Un alt vas este de formă rectangulară și are pe fiecare dintre cele patru colțuri câte o protomă discoidală. Atât pereții vasului cât și protomele sunt decorate cu benzi, spirale sau meandre excizate. Cel de-l treilea vas, de formă bitronconică, are gâtul foarte înalt, decorat cu caneluri dispuse orizontal. Același decor canelat, dispus oblic sau în spirală este prezent și pe umărul vasului.

Inventarul este completat de două râșnițe de gresie, sparte în loc, suprapuse, precum și de fragmente ce aparțin unor piese asemănătoare.

Complexul C43 cercetat în sondajul S26 este o locuință bordei atribuită unei faze dezvoltate a culturii Dudești. A fost identificat la o adâncime de 1,30 m. Este de formă aproape circulară, cu diametrul de 3 m pe axa N - S și 2,80 m pe axa E - V și adâncimea maximă de 0,90 m. Pe latura de N groapa a fost săpată în două trepte, la prima treaptă existând un fel de prag. Spre latura de E se contura o porțiune cu pământ ars, pigmentat cu cenușă, posibil resturile unei vetre.

În umplutura gropii s-au descoperit fragmente ceramice, unele provenind de la vase întregibile, oase de animale și unelte de silex și os.

Ceramica aparține atât categoriei grosiere cât și celei fine, existând, totodată și o categorie intermediară. Din prima categorie pot fi menționate vasele piriforme, cu gâtul cilindric, vasele cu pereți arcuiți și buza scurtă, rotunjită, vasele tronconice. Sunt decorate cu barbotină sau cu un decor realizat „cu măturica”. Categoria intermediară, cuprinde vase piriforme sau cu pereți arcuiți. Unele dintre ele sunt decorate cu benzi incizate, spirale, împunsături, benzi hașurate în rețea ce alternează cu benzi lustruite dispuse în zig-zag, scară, sau „F” întors. Uneori este folosită încrustarea cu pastă albă. Categoria fină este reprezentată de vase bitronconice cu gâtul mai mult sau mai puțin înalt, decorate cu pliseuri dispuse paralel, orizontal, vertical sau oblic.

Printre fragmentele ceramice se remarcă unul ce are reprezentată o siluetă umană, cu brațele îndoite de la cot în sus, realizată dintr-un brâu crestă, aplicat pe fragmentul ceramic.

Și în alte sondaje de evaluare (S29, 30, 32, 33) au fost identificate parțial resturile unor gropi neolitice, atribuite exclusiv culturilor Dudești și Vădastra.

Materialele arheologice descoperite se găsesc în depozitul MJ Teleorman.

În campania anului 2005 au fost prelevate, din diferite contexte, probe sedimentologice și micromorfologice, probe paleobotanice, pentru datări cu izotopul radioactiv al carbonului (¹⁴C) și pentru analiza reziduurilor organice de pe fragmentele ceramice.

Cercetările din această campanie au reconfirmat încadrarea culturală a locuirilor neoliticului dezvoltat de la Măgura Buduiasca, acestea fiind atribuite culturilor Dudești (cu o fază timpurie și o fază dezvoltată) și Vădastra (faza timpurie, Vădastra I). De asemenea, a fost reconfirmată prezența unor puternice elemente Karanovo III, dar și a unei categorii ceramice, identificată și în campaniile precedente și semnalată doar aici.

Campania anului 2006 va continua cu cercetarea specificului locuirilor neolitice, fiind vizată o porțiune de teren aflată în partea de E a sitului.

Bibliografie:
CCA 2005

Abstract:

The site is placed on the Teleorman River's lower terrace, 10 km North-East from Alexandria. The research objectives are: the habitation density determination for the site's west area, the habitation's characteristics determination for the Early Neolithic.

The 2005 excavated area is placed 100 m west from the last year's campaign and consisted of 11 evaluation sondages. There were identified 5 archaeological complexes, from which 3 belonged to the Neolithic period (Cpl. 40, Cpl. 42, Cpl. 43) and 2 to the post-Neolithic periods. (Cpl. 39, Cpl. 41).

Stratigraphy: early Dudești – Karanovo III, Vădastra I (Neolithic), Dridu culture (Early Middle Age), modern period.

For the interdisciplinary researches, several sedimentological, micromorphological and paleobotanical samples were taken, in order to make C14 dating and organic residues analysis from ceramic shards.

114. Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova

Punct: La Mornel

Cod sit: 131498.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 126/2005

Colectiv: Radian-Romus Andreescu - responsabil (MNIR), Alin Frînculeasa, Eugen Paveleț (MJIA Prahova), Ionuț Torcică, Tiberiu Nica

Situl se află amplasat pe terasa dreaptă a Vărbilăului, la limita de N a localității Mălăieștii de Jos. Situl a fost semnalat la începutul anilor 80 de către E. Comșa și V. Georgescu. Materialul recuperat prin cercetări de suprafață a fost încadrat aspectului cultural Stoicani-Aldeni, cultura Gumelnița, epoca eneolitică. În anul 2002 MJIA Prahova în colaborare cu MNIR au inițiat cercetări sistematice în acest punct de interes arheologic, în cadrul unui proiect ce vizează abordarea ariei nordice a culturii Gumelnița.

Obiectivele campaniei 2005: cercetarea sistematică a locuințelor în suprafață, a zonelor exterioare acestora, atât pentru determinarea tipului și a modului de construcție, cât și a evoluției interne a așezării; cercetarea unor complexe închise, pentru a face observații în special asupra ceramicii, având în vedere că nivelul arheologic este puternic afectat de arături și activități geologice, foarte mult material apărând în poziție stratigrafică secundară; cercetări de teren în apropierea sitului pentru descoperirea altor situri, în vederea obținerii unor observații privind dinamica locuirii în preistorie pe valea râului Vărbilău.

A fost abordată zona neafectată de lucrări agricole. Au fost trasate și cercetate (integral sau parțial) trei sectoare St. 6, St. 7, St. 8 și o casetă Cas. B. Sectorul 6 a fost plasat la 0,5 m S de St. 3/2004, are 6 x 6 m. Sectoarele 7 și 8 au fost trasate la 0,5 m E de St. 3/2004, și la 0,5 m S de SIII/2004.

Sectoarele au dimensiuni de 6 x 4,5 m (St. 7) și 7,5 x 4,5 m (St. 8), despărțite între ele de un martor stratigrafic de 0,5 m grosime. Peste sectoare se suprapune un caroiș de 2 x 2 m. Caseta B a fost trasată la 0,5 m E de SI/2002. Are dimensiuni de 8 x 4,5 m.

Au fost cercetate integral sau parțial două locuințe, mai multe gropi menajere, zone exterioare locuințelor. Stadiul incipient al prelucrării materialului arheologic descoperit în această campanie, nefinalizarea săpăturii în zonele cercetate în campania 2005, nu permit momentan în cadrul acestui raport concluzii care să depășească un caracter strict preliminar.

Locuința 2 a fost descoperită și cercetată în sectorul 8. Este plasată pe panta de E a terasei, pantă ce are mai bine de 30° înclinare spre ESE. Nu s-a păstrat decât parțial, partea de E a locuinței prăbușindu-se în albia râului. Diferența altimetrică dintre podeaua locuinței și punctul zero absolut plasat pe platou în zona cea mai înaltă a sitului, este de aproximativ 4 m. Locuința apare la -0,25 –0,30 m față de nivelul actual de călcare. Era puternic incendiată, avea o suprafață conservată de peste 12 m² (4,2 x 3 m) și era orientată aproximativ NNW-SSE. Pereții erau realizați din chirpici și lemn, (în chirpici apar paie tocate, frunze). Podeaua era realizată din lut bătătorit, nu am observat lutuiei. Pentru construirea locuinței a fost făcută o terasare a pantei (tăierea unei trepte) pentru realizarea unei suprafețe plane. Marginea treptei obținută a fost folosită pentru sprijinirea peretelui de V al locuinței. Inventarul constă în mai multe vase întregibile, între care se remarcă un vas de provizii și o fructieră, un fragment de statueta antropomorfă, câteva piese din silex, o piesă din os. Datate: cultura Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni.

Locuința 3 a fost descoperită și cercetată în sectorul 6. Locuința incendiată era puternic deranjată de complexe arheologice posterioare (gropi, amenajări exterioare, nivelări). A fost plasată la limita de E a platoului, la contactul acestuia cu panta, ce în acea zonă avea o înclinare spre SSE. Este dificil de precizat dacă această pantă (de aproximativ 30°) a fost terasată sau era naturală. Cert este că peretele vestic al locuinței avea orientarea și era plasat la limita acesteia. Locuința avea suprafața de aproximativ 20 m² și era orientată SE-NV. Pereții erau realizați de chirpici, podeaua din lut. Inventarul consta din ceramică și unelte de silex și piatră șlefuită, rășnițe. Complexul nu a putut fi cercetat integral, urmând să fie epuizat în campania viitoare. Datate: cultura Gumelnița, Aspectul cultural Stoicani-Aldeni.

Gr. 1 apare în sectorul 8. Avea diametrul de 0,60 m, adâncimea de 0,35 m, în plan avea forma circulară, umplutura avea culoarea negricioasă. Inventarul sărăcăcios era format din ceramică fragmentară, pietre.

Gr. 2 a fost descoperită în sectorul 6. Este posterioară locuinței 3, pe care o și perfora în zona centrală. Avea forma aproximativ ovală, 2,2 x 1,8 m, adâncă de 0,40 m. Umplutura avea culoarea cenușiu spre brun. Inventarul este bogat și constă în foarte multă ceramică, fragmente de statuete antropomorfe și zoomorfe (o statueta și două protome), piese din silex, un topor șlefuit din silicilit. Datate: cultura Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni.

Gr. 3 a fost descoperită în sectorul 6. Avea dimensiunile, pe profilul de S, de 0,50 m adâncime și 1,70 m diametru. Este anterioară locuinței 3 fiind suprapusă de aceasta. Inventarul era bogat, fiind descoperite foarte multe fragmente ceramice, o piesă zoomorfă, dar și foarte multe pietre puse pe fundul

gropii. Intra în profilul de Sud al sectorului, de aceea nu a putut fi cercetată integral. Datare: cultura Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni.

În această campanie a fost recuperată o cantitate importantă de ceramică, atât fragmentată, dar și foarte multe vase întregi sau întregibile. Ceramica este grosieră, semifină și fină. Remarcăm culoarea cu preponderență cenușie a ceramicii fine, foarte rar negricioasă sau cărămizie. Foarte puțină ceramică este decorată, prin incizii sau caneluri largi, pictura fiind aproape o excepție. Ceramica grosieră este barbotinată, ca degresant foarte des este folosită ceramica pisată. Au fost descoperite mai multe vase întregibile, în general vase de dimensiuni mici sau medii, dar și miniaturale. Alături de ceramică, am descoperit piese din piatră cioplite, dar și șlefuite. Cele mai multe din piese sunt suporturi (lame) sau așchii. Pentru realizarea pieselor a fost folosită foarte mult materia primă de pe prundul râului, galeți, uneori și cuarțitul. Silixel are culoarea negru translucid, maroniu, vânăt-cenușiu, crem, cafeniu. Dintre piese remarcăm gratoarele pe lamă, un vârf, lamele. Piese șlefuite sunt un topor din silicolit și o herminetă din piatră.

Plastică antropomorfă relativ numeroasă în această campanie, este fragmentară. Remarcăm o statueta antropomorfă din lut ars cu brațele ridicate, corpul conic, fragmentară. Au fost descoperite și patru piese zoomorfe din care două sunt reprezentări realiste ale unor animale, respectiv o ovină (berbec) și posibil o căprioară.

Au fost descoperite și câteva fragmente ceramice în poziție secundară, materiale încadrate epocii bronzului, probabil cultura Monteoru.

În această campanie au fost realizate o serie de mici sondaje arheologice pe terasa „La Mornel” în apropierea așezării eneolitice. Într-unul din aceste sondaje plasat la aproximativ 100 m NNV de așezarea eneolitică, pe marginea terasei de pe partea dreaptă a Vărbilăului, în punctul „La Râpă” a fost descoperită, la adâncimea de 0,40 m, o groapă în care se afla depus un vas-urnă. Groapa avea în plan formă ovală-neregulată, era de tip sac, avea diametru de 1,30 x 0,70 m, adâncimea de 0,5 m. Umplutura avea culoarea negricioasă cu pigment de chirpici ars, carbune. Urna era un vas din lut neîntregibil, lucrat la mână, bitronconic, cu toartă lată păstrată parțial, fixată pe pântec. Avea culoarea cenușiu-negricioasă, lustruită la interior, aspră la exterior. În vas se aflau foarte multe oase calcinate, fragmente de la alte două (poate trei) vase neîntregibile (între care o strachină), un pandantiv din lut perforat, de tip naviform, trei mărgelile din pastă sticloasă colorată (una albastră, celelalte galbene), deformate de foc, o mărgelă din os, fragmente de la o fibulă din bronz (bucăți din arc, ac, corp). Complexul pare să fie un mormânt de incinerare. După caracteristicile inventarului, complexul pare să fie datat în epoca Latene (sec. IV-III a.Chr).

Și în această campanie au fost realizate cercetări periegetice pe valea Vărbilăului, fiind identificate noi puncte de interes arheologic.

Mălăieștii de Sus - Pe vârful de la via Popii

Pe terasa primară stângă a Vărbilăului, peste calea ferată, la aproximativ 150 m E de casa lui Dumitru Gheorghe. Au fost recuperate materiale ceramice negricioase lucrate la mână din pastă foarte friabilă. Datare: posibil prima epocă a fierului.

Materialul arheologic descoperit se află depozitat și conservat la MJIA Prahova. Ceramica este parțial restaurată.

Obiectivele cercetării viitoare: sondarea limitei de SSE a terasei. Cercetări de salvare La Râpă în zona posibilei necropole getice, având în vedere că terasa se prăbușește în albia râului Vărbilău, cercetări de suprafață pe valea Vărbilăului.

Bibliografie:

CCA 2005

Abstract:

The site is placed on the Vărbilău River's terrace, close to the north edges of Mălăieștii de Jos village. It was found at the beginnings of the 80's and systematic excavations were carried out since 2002. The artifacts discovered belong to the Eneolithic Stoicani-Aldeni culture.

The last campaign's objectives were: the research of the dwellings and the settlement's internal evolution, the research of complexes for detailed data especially concerning architectural features, field walking in the area in order to establish the habitation dynamics in prehistoric times.

During the 2005 campaign, four different size sondages were excavated within the settlement. There were discovered two dwellings and several pits, as well as some areas of external activity. Other sondages were made on the terrace, revealing a Late Iron Age grave.

115. Măriuța, com. Belciugatele, jud. Călărași

Punct: La Movilă

Cod sit: 101092.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 53/2005

Colectiv: Valentin Parnic - responsabil, Cătălin Lazăr (MDJ Călărași), Andreea Păun, Ana Ilie (CNMCD Târgoviște), Andrei Soficaru (CCA București), studenți UO Constanța

Așezarea de la Măriuța, punctul La Movilă, este situată pe malul drept al Mostiștei, la 200 m NE de sat și face parte din terasa pe care cursul Mostiștei o înconjoară, datorită faptului că în curgerea sa de la N spre S, în dreptul satului, face o buclă, întorcându-se spre N cu 180°. În acest fel, așezarea gumelnițeană este înconjurată de apă, pe latura vestică și pe cea estică.

Înălțimea sa, calculată de la nivelul luncii nu depășește 12 m, dar nu aceasta este grosimea nivelului arheologic.

Cercetările în așezarea de tip tell, au debutat în anul 1984 sub conducerea lui Mihai Șimon, ca urmare a excavațiilor care au avut loc pentru amenajarea Mostiștei pentru irigații. În 1991 ele au fost sistate pentru a fi reluate de către un colectiv al Muzeului Dunării de Jos, în anul 2000.

În cursul săpăturilor de după anul 2000, au fost cercetate două locuințe de suprafață neincendiate SL1 și SL2, una din ele (SL2) având două camere, în fiecare cameră fiind descoperită câte o vatră. În cea de-a doua cameră a locuinței SL2 a funcționat un mic atelier de prelucrare a uneltelor din os și corn, fapt dovedit printre altele de marea cantitate de unelte atât finite, dar și în curs de finisare descoperite aici.

A fost identificat punctul Movila Mică, contemporan cu așezarea din punctul La Movilă, aflat la mai puțin de 100 m S de cea din urmă.

Obiectivele campaniei de cercetări din anul 2005, au fost: definitivarea cercetării locuințelor neincendiate SL3 și SL4, cercetarea zonei menajere din imediata apropiere a SL2, verificarea unei eventuale relații de anterioritate - posterioritate între zona menajeră și locuința SL2, cercetarea primului nivel de locuire gumelnițean, verificarea relației dintre așezarea gumelnițeană și zona învecinată.

În campania din anul 2005 au continuat cercetările cu caracter pluridisciplinar în cadrul proiectului „Comunitățile eneolitice de pe Valea Mostiștei, cu privire specială asupra așezării de la Măriuța – La Movilă”.

În cursul campaniei au fost continuate cercetările în locuințele neincendiate SL3 și SL4.

Astfel, au fost demontate resturile de podele din locuințele SL3 și SL4. După demontare am observat că podelele au fost construite direct pe resturile unui nivel intermediar, interpretat de noi ca nivelul de abandon al primei faze a așezării.

Partea superioară a acestui nivel a fost doar ușor nivelată pentru aplatizarea spațiului unde urmau să fie construite SL3 și SL4.

Locuința neincendiată SL3 a fost identificată în sectoarele 1 și 3, orientată NV-SE, pe o suprafață de cca. 20 m², suprapusă parțial de SL 1. După demontarea pereților prăbușiți a putut fi observată podeaua (US1140) confecționată din lut bătătorit, care se prezenta sub forma unui sediment gălbui argilos, cu pigmenți de calcar. Aceasta nu a fost identificată pe întreaga suprafață a locuinței, în foarte multe locuri fiind afectată de intervențiile crotovinilor și de o groapă de epoca bronzului.

Nu a fost identificată vatra, dar este sigur că locuința dispunea de o structură de combustie datorită faptului că între resturile de pereți au fost descoperite mai multe plăcuțe care provin de la o asemenea amenajare.

Pe întreaga suprafață cercetată au fost descoperite foarte multe fragmente ceramice, care provin în general da la vase de capacitate medie, dar foarte puține piese întregi.

Locuința neincendiată SL4, a fost identificată în st. 1, pe o suprafață de aprox. 2 m², restul suprafeței locuinței fiind prins în mărtoșul care desparte SA de SB.

Suprafața mică cercetată nu ne-a permis să facem observații complete asupra sistemului de construcție și funcționalității locuinței. Totuși, pe această suprafață au fost descoperite patru vase de mici dimensiuni din categoria ceramicii fine.

Au continuat cercetările și în zona menajeră din imediata apropiere a locuințelor SL1 și SL2. În urma acestora au fost obținute informații concludente pentru analiza unui complex de acest gen, putând fi observate anumite elemente de sezonabilitate.

Nivelul de abandon al așezării din prima fază, se prezenta sub forma unui sediment omogen, maroniu cu pigmenți de calcar și chirpici ars. De asemenea acest nivel, care avea o grosime considerabilă, conținea foarte multe fragmente ceramice de mari dimensiuni și oase de animale de talie mare. A fost descoperit pe întreaga suprafață afectată de cercetări.

După demontarea acestui nivel au fost descoperite resturile unei locuințe incendiate – SL5 și a unei locuințe neincendiate - SL6, care se află în cursul cercetărilor.

Sectorul Necropolă

În campania 2005 au continuat cercetările în necropola de pe terasa de vis-a-vis de tell. Terasa se află la cca. 100 m

NE de tell, reprezentând terasa înaltă a Mostiștei. Pentru realizarea obiectivului propus s-a realizat un caroiaj de 20 x 20 m pe terasa respectivă. Punctul de reper pentru realizarea caroiajului a fost reprezentat de borna topografică situată pe partea dinspre sat a terasei. A fost caroiată o suprafață de 100 x 100 m, carourile fiind denumite A1, A2, A3, A4, B1, B2, B3, B4, C1, C2, C3, C4, D1, D2, D3, D4, E1, E2, E3, E4. Metoda de cercetare a constat în realizarea unor sondaje, amplasate la în perimetrul mormântului M1 descoperit în campania 2004. Măsurătorile altimetrice s-au realizat de la punctul 0 reprezentat de borna topografică realizată. În această campanie au fost realizate 8 sondaje: S12 (3 x 1 m) orientat NV-SE, amplasat în c. C3; S13 (3 x 1 m) orientat NE-SV, în c. C3; S14 (3 x 1 m) orientat NV-SE, amplasat în c. C2; S15 (3 x 1 m) în c. C2, orientat NE-SV; S16 (3 x 1 m) orientat NV-SE, amplasat în c. C3; S.17 (8 x 1 m) plasat în c. C2, orientat NV-SE; S18 (3 x 1 m) orientat NE-SV, amplasat în c. C2; S.19 (3 x 1 m) în c. C2, orientat NV-SE. În sondajul S13 la -0,90 m a fost identificat primul mormânt din această campanie, notat M3. Pentru cercetarea acestuia a fost realizată o casetă de 1 x 1 m. Mormântul conținea un schelet de copil, în poziție chirchită lateral dreapta. În sondajul S19, în profilul SV, la -1,40 m a fost descoperit un alt mormânt, notat M4. Pentru cercetarea mormântului a fost realizată o casetă de 1 x 1 m. Mormântul conținea un schelet de adult, în poziție chirchită lateral stânga. Inventarul funerar al acestui mormânt consta într-o herminetă și un ac de cupru. Ambele schelete au fost predate spre analiză CCA București.

Cercetările de la Măriuța se desfășoară pe o suprafață de 260 m², amplasată în partea sud-estică a așezării, împărțită în sectoare de 6 x 6 m, peste care se suprapune un caroiaj de 2 x 2 m, pentru o mai bună evidență stratigrafică.

Tehnica de cercetare utilizată este asemănătoare cu cea de la Hârșova-tell, jud Constanța și Bordușani Popină, jud. Ialomița - metodă și tehnică de săpătură pluridisciplinară.

Obiectivele cercetărilor viitoare: cercetarea întregului nivel inferior al așezării gumelnițene, cercetarea terasei de vis-a-vis de tell-ul eneolitic, cercetarea necropolei gumelnițene.

116. Miercurea Ciuc, jud. Harghita

Punct: Ciuboteni

Cod sit: 83339.07

Autorizația de cercetare de salvare nr. 15/2005

Colectiv: Dan Lucian Buzea – responsabil (MCR)

În conformitate cu autorizația de construire nr. 179/15.07.2005, cetățeanul Trandafir Haralambie a început lucrările pentru construirea unei case de locuit, în cartierul Ciuboteni (fost sat) al mun. Miercurea-Ciuc, Str. Kájoni János, Nr. 27, jud. Harghita. Lucrările de construire au fost sistate de către Primăria mun. Miercurea Ciuc, la sesizarea venită din partea DCCPCN Harghita, conform căreia în locul acestei construcții existau vestigii arheologice. În aceste condiții, a fost încheiat un contract de eliberare a terenului de sarcina arheologică între cetățeanul Trandafir Haralambie și MCR.

S-a constatat că în perimetrul piscinei de 14 x 8 m, zidurile de fundație au fost turnate până la adâncimea de 0,60 m și aveau lățimea de 0,60 m. La SE de piscină era săpat un

șanț de canalizare, lung de 11 m și lat de 0,40 m. În profilul nordic (latura de nord a piscinei) săpat cu excavatorul, s-a observat un complex distrus (probabil locuință modernă?), ce se prezintă ca o arsură groasă de circa 0,10 m, lungă de 3,4 m. Sub arsură se observau pietre mari, probabil de la o fundație. Deasupra acestei arsuri, în poziție secundară, se află un strat de pământ negru în amestec cu puține resturi de lemn și lut ars, gros de 0,60 – 0,70 m.

Așezarea a fost depistată în anul 2005 prin cercetările de teren efectuate de către reprezentatul Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a jud. Harghita, domnul Kosza Antal, care a descoperit artefacte preistorice și protoistorice în zona învecinată obiectivului de pe str. Kájoni János nr. 27, în grădina locatarului Bartalis Imre de pe str. Kájoni János, nr. 29.

Eliberarea terenului de sarcină arheologică pe suprafața unde urma să fie construită o casă de locuit.

Cercetările arheologice au fost concentrate în locurile unde urmau să fie amplasate construcțiile. Au fost deschise două suprafețe S.I (74 m² în interiorul piscinei) și S.II (22 m² în partea sud-estică a terenului).

Suprafața I, Profilul estic: 0 – 0,2 m sol vegetal; -0,2 -0,3 m – lentilă de pământ de culoare galben-cărămiziu, puternic tasat în amestec cu multe pietricele; -0,3 -1,3 m, pământ negru, afânat, în care s-au descoperit bolovani de piatră, bucăți de zgură de fier, materiale ceramice amestecate din perioade diferite; -1,4 m – argilă de culoare galbenă (steril din punct de vedere arheologic). Profilul vestic: 0 -0,2 m sol vegetal; -0,2 -1,2 m – pământ brun-negricios tasat, amestecat, în poziție secundară, în amestec cu pietricele; la adâncimea de 0,8-1 m, apar lentile de pământ de culoare galben-cărămiziu, puternic tasat în amestec cu multe pietricele; -1 -2,4 m: pământ negru, afânat, în care apar materiale ceramice izolate din epoca bronzului și Hallstatt; -2,4 -3,1 m: pământ brun – verzui, lipicios cu bolovani de piatră neprelucrați, printre care se găsesc materiale ceramice și resturi de oase de animale (reprezintă probabil umplutura unei gropi?, săpate în perioada modernă): de la adâncimea de 3,1 m apare argila de culoare galbenă (sol steril din punct de vedere arheologic). Profilul nordic: 0 -0,2 m sol vegetal; -0,2 -1,1 m – pământ brun-negricios tasat, amestecat, în poziție secundară, în amestec cu pietricele; între -0,9 -1,1 m, în partea estică a profilului s-a observat un complex distrus (probabil o locuință modernă?), ce se prezintă ca o arsură groasă de cca. 0,10 m, și lungă de 3,4 m. Sub arsură se observau pietre mari, probabil de la o fundație și bârne de lemn putrezite – la adâncimea de 1,1-1,3 m; la adâncimea de 1,3-1,6 m, în partea estică a suprafeței și între -1,3 -2 m în partea vestică, se afla pământ negru, ușor tasat, umed, în care au fost descoperite puține resturi de cultură materială (în special ceramică și fragmente de zgură de fier); La adâncimea de 2-2,45 m, în jumătatea vestică a suprafeței a apărut o aglomerare de bolovani de piatră, între aceștia era un sol mîlos de culoare brun-verzuie și puține urme de cultură materială; -2,45 -2,9 m, sub bolovanii de piatră, este un sol gălbui-verzui, tasat, fără urme de cultură materială; solul steril reprezentat de argila galbenă apare de la 1,6 m, în partea estică la adâncimea de 3 m. Din păcate, nu s-a reușit cercetarea pe toată lungimea aglomerării de bolovani de piatră întrucât zidurile de fundație din beton au fost turnate înainte de începerea săpăturilor arheologice.

SII, profilul estic: solul vegetal a fost îndepărtat; la adâncimea de 0,2-0,6 m a apărut sol brun afânat în amestec cu pietricele (se află probabil în poziție secundară); la adâncimea de 0,6-

0,8 m a apărut un sol de culoare gălbui-cărămiziu, puternic tasat în amestec cu multe pietricele, spre S stratul se subțiază, iar la jumătatea secțiunii dispăre (reprezintă probabil un nivel de călcare din perioada modernă); la adâncimea de 0,8-1,3 m a apărut pământ negru, umed, în care au apărut bucăți mari de zgură de fier; la adâncimea de 1,3-1,5 m a apărut pământ brun-negricios, tasat, în care apar răzleț bolovani mari de piatră; la adâncimea de 1,5–1,6 m a apărut solul steril din punct de vedere arheologic (pietriș de râu).

Aglomerarea de pietre nr. 1. Descoperită în S.I, în carourile F-G/2-3, ea a fost afectată de lucrările de construcție a piscinei în părțile sale de E și V. A fost surprinsă pe lungimea de 3 m (N – S) și lățimea de 2 m (E – V), la adâncimea cuprinsă între 0,40–0,50 m, de la suprafața actuală a terenului. Aglomerarea era formată din bolovani mari de piatră fără urme de prelucrare. Alături de aceștia se aflau bucăți mari și mici de zgură de fier, puțin lemn și lut ars, precum și pământ de culoare neagră, ușor de excavat. În partea superioară a aglomerării de pietre au fost surprinse deșeuri moderne, iar printre pietre, materiale arheologice amestecate, fragmente ceramice preistorice și moderne. Printre acestea au fost descoperite și două fragmente de cahle, confecționate din lut fin având ornamente florale. Sub pietre se află un pământ de culoare neagră, ce avea grosimea cuprinsă între 0,20–0,40 m, iar imediat sub acesta a apărut argila de culoare galbenă (solul steril).

Terenul prezintă o pantă pe direcția N – S (s-a observat la nivelul solului steril), ceea ce ne face să credem că această aglomerare de pietre se datorează unor amenajări făcute în perioada de locuire modernă, iar stratul de cultură preistoric a fost distrus.

Aglomerarea de pietre nr. 2. A fost surprinsă în partea de V a piscinei, în S.I, car. A-D / 1 –3. O mare parte din această aglomerare depășea suprafața noastră (se extinde înspre proprietatea vecinului) și nu s-a impus extinderea săpăturilor arheologice. Aglomerarea pare să fi fost orientată pe direcția NV–SE și a fost surprinsă doar latura sa nord-estică. Ea avea lungimea de cca. 5 m. A fost descoperită la adâncimea de 2–2,10 m, de la suprafața terenului. S-a prezentat printr-o aglomerare de pietre neprelucrate și unele cu urme de prelucrare, alături de oase de animale, fragmente ceramice din epoca bronzului și epoca fierului, o caia din fier, probabil modernă (?). Umplutura de pământ a acestei aglomerări avea multe pietricele în compoziție, solul umed fiind greu de excavat. Grosimea aglomerării de bolovani nu depășea 0,5 m. Sub bolovanii de piatră se afla un sol de culoare verzuie, umed, fără urme de cultură materială. Groapa acestei aglomerări a fost săpată în argila de culoare galbenă. Materialul arheologic recoltat din zona aglomerării de bolovani include fragmente ceramice aparținând epocii bronzului mijlociu și primei vârste a fierului.

Materialul ceramic din perioada mijlocie a epocii bronzului descoperit la Miercurea-Ciuc –Ciuboteni aparține culturii Wietenberg. Ceramica descoperită păstrează aceleași caracteristici cu cea descoperită la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita și este legată de momentul ocupării Depresiunii Ciucului de purtătorii culturii Wietenberg (faza a II-a după Chidioșan). Materialul din prima vârstă a fierului include ceramica ornamentată cu caneluri.

Din păcate așezarea a fost distrusă de construirea caselor de locuit în sec. XVIII–XIX, urmele de cultură materială preistorice fiind amestecate cu acelea din perioada modernă. Materialul arheologic descoperit în urma cercetărilor

arheologice este modest. Suprafețele arheologice nu au fost extinse deoarece terenul se află în proprietatea altor locatari.

Abstract:

In 2005, on the eastern margin of the Miercurea-Ciuc city, Harghita county, former Cioboteni village (Kájoni János street, no. 27), during the construction of the private house, archaeological evidence was found. The Museum of Eastern Carpathians carried out the salvation digging at that place.

The excavations revealed the Middle Bronze Age, Early Iron Age and medieval period evidence.

The Middle Bronze Age evidence includes the Wietenberg culture pottery (probably its 2nd phase). The Early Iron Age evidence is represented by the pottery with flutings, characteristic to the Gava culture. These prehistoric materials were found out of certain dwelling context. The medieval evidence includes the traces of some destroyed stone buildings and pottery including the fragments of store tile dating from 17th – 18th centuries.

117. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu

Punct: Petriș

Cod sit: 144937.06

Autorizația de cercetare sistematică nr. 136/2005

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil (ULB Sibiu), Paolo Biagi (Universitatea Ca'Foscari Veneția), Michela Spataro (University College London), Dragoș Diaconescu (MCC Hunedoara), Adrian Georgescu (MN Brukenthal), Cosmin Suci (IPTCE Sibiu), Georgeta El Susi (IAB); Corneliu Beldiman (UCDC București)

Situl arheologic se află la 50 m N de DN 1 și la aproximativ 3,5 km de centrul localității, spre V, în Depresiunea Secașelor, la aproximativ 250 m spre N de râul Secaș.

Prima cercetare este din anul 1997. De atunci s-au cercetat mai multe secțiuni și suprafețele S I-II și parțial S III. Toate acestea sunt amplasate în zona de E a sitului.

Situl de la Miercurea Sibiului-Petriș se află în partea de V a localității. Pe câmpul cu resturi arheologice cunoaștem realitățile stratigrafice pe mai bine de 1000 m². Succesiunea stratigrafică nu este atât de spectaculoasă pe verticală, cât pe orizontală.

Obiectivele anul 2005 au constat în cercetarea a 240 m² din suprafața S II, începută în acest anul 2004; clarificarea poziției stratigrafice și a sistemului de construcție a locuințelor adâncite din nivelul vincian timpuriu și încadrarea cronologică și culturală mai bună a acestora. S-au cercetat total sau parțial 4 locuințe adâncite, o vatră cu două niveluri de refacere și un cuptor databile în faza Vinča A₃.

S-au conturat și 4 complexe de locuire adâncite și o groapă de cult Starčevo-Criș IB-IIA care au fost cercetate. Nivelul I_{a-c}, și cel mai vechi, aparține culturii Starčevo-Criș (locuințe adâncite, gropi rituale și gropi: fazele IB; IC; IC/IIA). Nivelul II_{a1-2-b} aparține culturii Vinča (subnivelul cel mai vechi, locuințe adâncite, sfârșitul fazei A a culturii cu două niveluri succesive de săpare a gropilor-locuință și o palisadă ținând de faza mai nouă – II_{a1-2}; subnivelul mai nou, locuințe de

suprafață, vetre, cuptoare databile începutul fazei B a culturii – IIb).

Nivelul III se încadrează culturii Petrești (locuințe de suprafață, faza AB).

Nivelul IV este reprezentat de gropi izolate, nelegate între ele ca sistem de locuire aparținând civilizației celto-dacice (secolele II-I p.Chr.).

Nivelul V este un orizont de îngropări de îngropări gepidice de secol V-VI p.Chr.

Pe întinsul sitului se mai descoperă materiale arheologice aparținând bronzului timpuriu, celui mijlociu/târziu, dar și perioadei daco-romane.

Până în acest moment am reușit să facem studii de arhitectură, tipologie și analize calitative și cantitative pe ceramică, analize de sol pentru detectarea surselor de lut pentru fabricarea ceramicii, studii privind realizarea și funcționalitatea uneltelor de os, analize spectrale pe obsidiană, analize arheozoologice și analize radio-carbon. Colectivul de cercetare caută ca prin colaborarea cu cercetători din țară și străinătate să aprofundeze cât mai corect realitățile economice și sociale ale comunităților preistorice din acest areal de cercetare.

Patrimoniul arheologic descoperit se află de la MN Brukenthal. Materialele arheologice care se desenează și prelucrează foto se află depuse la IPTCE Sibiu unde se află și documentația de șantier.

Toate materialele ceramice au fost prelucrate prin statistică matematică într-un sistem propus de noi, ArheoTechSib (proiect IPTCE Sibiu - Sabin Adrian Luca, Cosmin Suci). Probele de sol sunt în curs de prelucrare la University College London, Institute of Archaeology (proiect Michela Spataro), probele ¹⁴C se află pentru prelucrare și interpretare la Gröningen (proiect Paolo Biagi), iar probele de obsidian se prelucrează la Veneția (proiect Paolo Biagi). Din acest an s-a pornit analiza datelor osteologice (proiect Georgeta El Susi), a semințelor (proiect Daisa Ciută) și a uneltelor de os și corn (proiect Corneliu Beldiman și Diana Sztancs).

Datorită caracterului locuirii din acest punct nu avem propuneri concrete pentru conservarea *in situ* a obiectivelor arheologice descoperite. Vasele ceramice și celelalte artefacte urmează cursul firesc pentru conservare și restaurare în laboratoarele MN Brukenthal.

Bibliografie:

Sabin Adrian Luca, *Cultura Vinča în Transilvania – faza timpurie*, Studia Universitatis „Vasile Goldiș” Arad, 9, Seria B, 1999, p. 281-298.

Sabin Adrian Luca, Horia Ciugudean, Cristian Roman, *Die frühphase der Vinča-Kultur in Siebenbürgen. Anhaltspunkte des chronologischen und ethnokulturellen horizontes*, Apulum 37, 2000, 1, p. 1-49.

Sabin Adrian Luca, Horia Ciugudean, Cristian Roman, Aurel Dragotă, *Faza timpurie a culturii Vinča în Transilvania. Repere ale orizontului cronologic și etnocultural*, Angustia 5, 2000, p. 37-72.

Sabin Adrian Luca, *Eine zoomorphe statuette aus der Jungsteinzeitliche Siedlung von Reussmarkt/Miercurea Sibiului/Szerdahely-Petriș* (Kr. Hermannstadt/Sibiu/Nagyszében), CCDJ 19, 2002, p. 96-106.

Sabin Adrian Luca, *La Miercurea Sibiului locuințe de acum 8.000 ani*, Magazin Istoric 38, 2004, 2, 443, p. 59-60.

Sabin Adrian Luca, *Opinii noi despre începutul neoliticului timpuriu din Transilvania. Nivelul I din stațiunea neolitică de la Miercurea Sibiului*, în *Transilvania, Supliment Miercurea Sibiului*, 21.05.2004, p. 3-12.

Sabin Adrian Luca, *O statueta zoomorfă stilizată descoperită în stațiunea de la Miercurea Sibiului-Petriș (Jud. Sibiu, România) și câteva opinii despre începutul neoliticului timpuriu din Transilvania*, *Istros* 11, 2004, p. 3-26.

Sabin Adrian Luca, *New datas about the Neolithic in Transylvania from the point of prehistoric sites in Miercurea Sibiului area*, în *Cucuteni. 120 de ani de cercetări. Timpul bilanțului, Piatra Neamț*, 2004, p. 39-41.

Sabin Adrian Luca, Cosmin Suci, *Migrations and local evolution in the Early Neolithic in Transylvania* în *Atti della Società per la Preistoria e Protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia*, 2005.

Sabin Adrian Luca, Cosmin Suci, *The Beginning of the Early Neolithic in Transylvania*, în *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata, Iași*, 2005, p. 139-156.

Sabin Adrian Luca, Cosmin Suci, *Despre începutul neoliticului timpuriu din Transilvania*, *Studia Universitatis Cibiniensis* 1, Sibiu, 2004, p. 9-24.

Sabin Adrian Luca, Silviu Purece, Cosmin Suci, Adrian Georgescu, Andrei Gonciar, *Miercurea Sibiului-Petriș*, *CCA* 2001, p. 118-119.

Sabin Adrian Luca, Silviu Purece, Cosmin Suci, Adrian Georgescu, Andrei Gonciar, *Miercurea Sibiului*, *CCA* 2002, p. 142.

Sabin Adrian Luca, Cosmin Suci, *Adrian Georgescu, Miercurea Sibiului-Petriș*, *CCA* 2003, p. 196-197.

Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Cosmin Suci, Adrian Georgescu, *Șantierul arheologic Miercurea Sibiului*, *CCA* 2004, p. 124.

Sabin Adrian Luca, Zeno Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic, Adrian Georgescu, Dragoș Diaconescu, *Descoperiri gepide la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu)*, în *Relații interetnice în Transilvania. Secolele VI-XIII*, București, 2005, p. 19-32.

Resumé:

Les recherches archéologiques systématiques de Miercurea Sibiului ont commencé dans l'année 1997. Dès lors on a recherché par fouilles archéologiques le point *Petriș* mais on a fait aussi plusieurs des reconnaissances de terrain et identifications de sites archéologiques.

Les principaux points aux découvertes archéologiques préhistoriques de l'aréale de la ville est Miercurea Sibiului-*Petriș*. Les principaux repères stratigraphiques de ce point sont:

- le Ier niveau (le plus ancien) appartient à la culture Starčevo-Criș et présente trois sous-niveaux d'habitation en logements enfoncés (Ia = SC IB; Ib = SC IC; Ic = SC IIIB);
- le IIe niveau appartient à la culture Vinča, la haute phase et a deux niveaux d'habitation; l'ancien en logements enfoncés (Vinča A_{3(4?)}) = Ila 1 et 2) et le plus récent, en logements de surface au pavage de pierre (Vinča B₁ aux éléments linéaires = IIb).
- le IIIe niveau appartient à la culture Petrești, la phase AB; logements de surface;
- le IVe niveau surgit sporadiquement et appartient aux IIe-Ier siècles a.Chr.
- le Ve niveau est représenté par une nécropole gépide du Ve-VIe siècle.

Les recherches archéologiques systématiques dans ce point ont commencé en 1997. On a exécuté 5 sections, totalisant approximativement 250 m² et 3 surfaces, SI de 400 m², SII de 240 m² et SIII de 200 m².

Cercetări faunistice

Georgeta El Susi

În urma săpăturilor din anul 2005 au rezultat un număr de 2085 resturi de oase de animale, dintre care, 1451 provin din nivelul Criș iar 634 din cel vincian.

În nivelul Starčevo-Criș cel mai bogat material îl au vitele, e vorba de 538 fragmente (55,5%), urmat de cel al ovicaprinelor, cu 280 oase (28,9%); porcinele au un material redus, 13 oase (1,3%). De la câine provine un singur fragment (0,1%). În ansamblu cota speciilor domestice prevalează în proporție de 85,8% (832 oase).

Speciile vâdate prezintă 137 resturi, reprezentând 14,2%. Bourul prevalează cu 58 fragmente (6%), fiind urmat de cerb (50 oase - 5,2%), căprior (22 resturi - 2,3%), mistreț (6 oase - 0,6%) și iepure, un rest (0,1%). Prevalează, așadar speciile indicatoare ale unui biotop deschis, cu păcuri rare de pădure (de luncă). Printre resturile de păsări au fost identificate resturi de dropie, tipice aceluiași tip de biotop. La acest palier cronologic (un Criș foarte timpuriu) ne-am aștepta la o dominanță a oilor și caprelor. Deși acestea au procente apropiate de 30%, totuși baza alimentară a locuitorilor o asigurau vitele. Acestea erau de talie mare așa cum o indică numeroasele dimensiuni, existând mixaje cu bourul, abundent în regiune. S-a estimat o talie a unui mascul, de 128,4 cm. În acest stadiu preliminar de cercetare a sitului nu am estimat NMI, dar se pare că marea majoritate a oaselor provin de la exemplare ce nu au atins maturitatea corporală. Printre resturile ovicaprinelor, 26,8% sunt oase de ovine și 6,4% de caprine. Oile avea conformație gracilă și talii de 57-59 cm (femele) și 65 cm (masculi). Printre femele s-au identificat exemplare cornute și acornute. Și în acest caz prevalează exemplarele tinere și sub-adulte. Porcinele au resturi puține, nedimensionabile, aparținând la trei exemplare, unul de circa 3 ani.

Un loc aparte îl ocupă materialul faunistic descoperit în groapa Gr₂₆. Este vorba de circa 36 coarne provenite de la bovine (vită și bour), după cum urmează: 9 coarne de bour (5 dr. + 4 stg.) de la minimum 6 indivizi; de la vită provin 25 coarne (16 dr. + 8 stg.) de la minimum 19 indivizi. Dintre aceștia 6 sunt femele și 11 masculi. Pentru 2 exemplare nu s-a determinat sexul. Trei fragmente de coarne, deteriorate (condițiile de păstrare în strat sunt precare) nu au putut fi atribuite vreunei specii.

Ce aduce nou în materie de faună locuirea vinciană: bovinele dețin în continuare ponderea majoritară în alimentație, cu 51,7 %, urmate de ovicaprine cu doar 22% (deci o reducere de cca. 6%) față de locuirea Criș. Ponderea porcului crește până la 7,7%. Vitele sunt în continuare de talie mare și conformație robustă, pentru o femelă s-a estimat o înălțime la greabăn de 122,4 cm. Ponderea animalelor exploatate pentru lapte crește sensibil față de nivelele anterioare. Rumegetoarele mici sunt de conformație gracilă, nu am avut piese întregi pentru estimări ale taliei. Exploatarea lor se făcea prevalent pentru carne. Porcul este de mici dimensiuni, exploatat mai ales în stadiu subadult. Vânătoarea pare să aibă o pondere mai mare în alimentație, de 17,6%, diversificându-se spectrul animalelor vâdate. În cadrul lor

prevalență cerbul, cu 10,2% și nu bourul ca în nivelele anterioare. Celelalte specii, mistrețul, căpriorul, bourul, pisica sălbatică, iepurele și râsul au cote sub 3%. Componența faunei sălbatice indică unele modificări de peisaj în sensul extinderii zonelor împădurite.

Datele campaniilor viitoare vor aduce noi informații asupra faunei preistorice de la Miercurea Sibiului.

Anexa 5

Industria preistorică a materiilor dure animale

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Cercetările sistematice derulate în situl arheologic de la Miercurea Sibiului, punctul „Petriș” (MSP) în perioada 1997-2005 au pus în lumină existența a trei secvențe de ocupare în decursul preistoriei (neo-eneolitic), aferente culturilor Starčevo-Criș, Vinča și Petrești (vezi *supra*, raportul de cercetare pe anul 2005)¹. Din complexele aferente acestora (bordeie, locuințe de suprafață, gropi), ca și din stratul de cultură s-a recuperat o cantitate importantă de materiale osteologice (vezi *supra*, diagnoza preliminară realizată de dr. Georgeta El Susi), ca și un lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA). Acesta din urmă face obiectul prezentului raport de analiză. El este compus atât din piese recuperate în cursul săpăturilor (campaniile anilor 2002-2005), cât și din piese identificate de noi în masa materialului osteologic. Mare parte a artefactelor aparținând IMDA supuse analizei provine dintr-un număr de 13 complexe (locuințe adâncite de tip bordei; locuințe de suprafață; gropi). 7 complexe aparțin culturii Starčevo-Criș; 6 sunt bordeie (B1, B4, B10, B17, B19, B20), iar unul este o groapă (G21). Din inventarul lor s-au recuperat 15 piese; alte 3 provin din stratul de cultură. 5 complexe aparțin culturii Vinča, 3 fiind bordeie (B5, B12, B15), iar 2 locuințe de suprafață (L11, L14). De aici s-au recoltat 19 piese, iar din stratul de cultură alte 8. Culturii Petrești îi aparține un singur complex (L1), care a livrat 5 piese.

În contextul mai larg al valorificării sistematice a descoperirilor IMDA preistorice din România, obiectiv urmărit în ultimii ani și în mediul cercetării de la noi², demersul de față urmărește să ofere o primă sistematizare a datelor privitoare la artefactele din materii dure animale descoperite la MSP. În demersul de extindere a abordărilor multidisciplinare ale vestigiilor din acest sit, materialele, inedite până acum, ne-au fost puse la dispoziție, pentru o analiză detaliată, de către prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca; îi exprimăm și cu acest prilej mulțumirile noastre. Studiul artefactelor se face în mod unitar, conform reperelor metodologice actuale ale domeniului. Sunt aplicate clasificarea tipologică și protocolul de analiză puse la punct recent și care au stat la baza elaborării tezei de doctorat a autorului principal, ca și a redactării și publicării a numeroase studii, articole și rapoarte, unele foarte recente³. Printre avantajele oferite de studiul IMDA de la MSP putem menționa: posibilitatea definirii unor tipuri/subtipuri noi ale IMDA preistorice; augmentarea loturilor studiate și formularea unor considerații asupra tipologiei artefactelor și a paleotehnologiei specifice începuturilor neoliticului în spațiul intracarpatic; augmentarea loturilor studiate aparținând fazei timpurii a culturii Vinča; abordarea în premieră, după repere actuale, a unui mic lot de artefacte atribuit culturii Petrești; posibilitatea obținerii diagnozei arheozoologice și corelarea datelor cu parametrii IMDA; atribuirea culturală și datarea

asigurate pe subfaze și etape ale culturilor reprezentate în sit; posibilitatea definirii unor repere specifice – metodologice, tipologice, paleotehnologice, paleoeconomice, crono-culturale, la care să se raporteze datele similare din alte situri, publicate sau inedite; posibilitatea augmentării lotului prin dezvoltarea săpăturii în următorii ani și explorarea a noi complexe; șansa unei cercetări extinse – exhaustive și multidisciplinare a sitului, implicit corelarea concluziilor legate de IMDA cu alte seturi de date.

Aspectele metodologice ale demersului care vizează studiul complex al IMDA au fost prezentate în mod detaliat cu mai multe ocazii recente⁴. Este vorba de: criteriile și structura tipologiei (categorii/ grupe/ tipuri/ subtipuri/ variante/ subvariante); structura repertoriului descoperirilor, a fișei individuale, a vocabularului etalonat; coordonatele analizei, care urmăresc etapele «lanțului operator»: elementele debitajului și ale fasonării; amenajările specifice; înregistrarea și interpretarea urmelor macro- și microscopice ale procedeelelor de fabricare, precum și a urmelor generate de utilizare. Tratatul statistic al datelor în formulă tabelară stă la baza formulării concluziilor legate de specificul IMDA studiate, permițând, în cadrul culturilor și al fazelor acestora, sesizarea unor aspecte importante, care se constituie în obiectivele demersului diacronic: prezența elementelor comune și a situațiilor puțin frecvente sau rare în cadrul culturilor și fazelor/subfazelor acestora; aportul tradiției și al inovației; specificul cultural și definirea «fosilelor indicatoare»; difuziunea influențelor etc.

Proveniența. Asocierile. În situl MSP, locuirea aparținând culturii Starčevo-Criș se concretizează în nivelul I, care cuprinde două subnivele: Ia (subfazele IB-IC) și Ib (subfazele IC-IIA). Culturii Vinča i se atribuie nivelul II, cu trei subnivele: IIa (subfazele A2-A3), IIb (subfaza A3) și IIc (subfazele A3-B1). Vestigiile culturii Petrești, faza AB se plasează în nivelul III. Lotul IMDA de la MSP are un efectiv total de 50 piese (N total = 50). Este vorba de un material inedit, în mare parte recuperat în timpul cercetărilor și inventariat ca atare; unele piese au fost identificate de noi în laborator, prin examinarea minuțioasă și exhaustivă a lotului de materiale osteologice, pus la dispoziție de autorul cercetărilor (septembrie 2003, august 2005, ianuarie 2006). Piesele sunt păstrate în colecțiile ULB Sibiu și ale MN Brukenthal. Ele provin, în majoritate, din complexe atribuite culturilor Starčevo-Criș, Vinča și Petrești (N = 39); 11 piese au fost recuperate din stratul de cultură (*recte*, nivelurile atribuite culturilor respective). Distribuția pe culturi arată dominarea cantitativă a artefactelor aparținând culturii Vinča, subfazele A2-A3, A3 și A3-B1 (N = 27); 18 piese sunt atribuite culturii Starčevo-Criș, subfazele IB-IC și IC-IIA (N = 18). Cultura Petrești, faza AB este reprezentată prin 5 piese (N = 5). Cele mai multe artefacte au fost descoperite în inventarul B12 și al L11 – cultura Vinča (câte 6 piese); B10 – cultura Starčevo-Criș și B5 – cultura Vinča au livrat câte 4 piese. Restul complexelor a livrat 1-3 piese. Asocierile tipologice în complexe includ 2-5 tipuri, ilustrând contexte de fabricare, utilizare, stocare și abandon: B1 (I A9 + I C4); B4 (I F10 + I B1); B10 (I A15 + I B1); B19 (I A7 + I A9) (cultura Starčevo-Criș); B5 (I A15 + I A19 + V A3 + V A1); B12 (I A15 + III B3 + V A2); L11 (I A15 + I G1 + I A9 + V A1 + V A2) (cultura Vinča); L1 (I A7 + I E3 + I I1 + V A1) (cultura Petrești) (vezi tabelele nr. 1-4). La solicitarea noastră, autorul săpăturilor ne-a precizat, pe baza criteriilor stratigrafice și tipologice, apartenența complexelor la o cultură sau alta, cu fazele și subfazele respective. Aceste atribuiri crono-culturale

au stat la baza departajării artefactelor pe culturi/faze/subfaze și au impus ordonarea datelor în repertoriu, derularea analizei tehnologice etc. În afara acestor repere, nu putem oferi, deocamdată, date suplimentare asupra contextului de proveniență a artefactelor. Nu am avut la dispoziție, până la momentul elaborării prezentului raport (ianuarie 2006) informații asupra restului materialelor și artefactelor recuperate din complexele respective, care ne-ar putea completa tabloul ambianței paleotehnologice în care a evoluat IMDA (materialul arheozoologic; industria litică șlefuită și cioplită; alte elemente de utilaj litic: lespezi/plăci pentru prelucrarea prin brazuare, percutoare, polizoare pe galeți etc.). Studiul sistematic al acestor categorii de materiale ar fi de natură să măsoare, fără îndoială, valoarea documentară a lotului pieselor analizate și, în măsura posibilităților oferite de autorul cercetărilor, vom avea în vedere aceste aspecte ale studiului într-un viitor apropiat.

Pentru repertorierea artefactelor și buna lor departajare și identificare/regăsire pe nivelurile corespunzătoare culturilor definite în situl de care ne ocupăm am adoptat următoarele convenții: situl a primit abrevierea MSP; nivelul I, aferent culturii Starčevo-Criș, a fost individualizat de noi prin cifra I; nivelul II, atribuit culturii Vinča, a fost desemnat prin cifra II; nivelul III, aferent culturii Petrești, a fost individualizat prin cifra III. Au rezultat, astfel, siglele: MSP/I, MSP/II și MSP/III. Analiza artefactelor s-a derulat pe loturile constituite pe culturi; departajarea stratigrafică a artefactelor pe subniveluri nu are, cel puțin în acest stadiu al analizei (operate pe efective mici) semnificații în plan paleotehnologic și crono-cultural. În repertoriu au fost inserate cele 50 de fișe-tip ale artefactelor, reunind, în formulă sintetică, observațiile și prelevările referitoare la totalitatea parametrilor cuantificabili semnificativi în plan tipologic, morfometric și paleotehnologic. Pe baza datelor din fișele de repertoriu (neincluse aici) se formulează concluziile analizei din prezentul raport.

Datele relative la structura tipologică a fiecărui lot pe culturi și la proveniență sunt redată sintetic în tabelele nr. 1-4. Se constată caracterul relativ auster al gamei tipologice, marcat de predominarea vârfurilor diverse (grupa tipologică I A, N = 18); în cadrul ei, frecvente sunt cele realizate pe semimetapodii (I A7) și pe fragmente de corpuri costale (I A15). Urmează piesele tehnice (V A1, V A2, V A3 – eboșe, materii prime, deșeuri, N = 14), netezitoarele (I B1, N = 7) și lingurile-spatule (I F10, N = 4). În lotul analizat au fost decelate 3 categorii tipologice (I Unelte; III Podoabe; V Diverse), 9 grupe tipologice (I A Vârfuri; I B Netezitoare; I C Percutoare; I E Retușoare; I F Linguri-spatule; I G Vârfuri oblice; I I Lustruitoare; III B Pandantive; V A Piese tehnice) și 18 tipuri. În raport cu lista tipologică elaborată recent și aplicată în studiul IMDA preistorice din România⁵, artefactele noi sau rare prezente în repertoriul sitului MSP aparțin unui număr de 3 categorii tipologice: I Unelte: vârful pe fragment de canin de suid, I A19; retușorul pe fragment diafizar de os lung, I E3; percutorul pe segment distal de humerus, I C4; vârful oblic pe rază de corn de cerb, I G1 a; lustruitorul pe metapod distal, I I1 b; III Piese de podoabă: pandantivul în formă de cârlig din corn de cerb, III B11 (piesă unicat până în prezent în IMDA din România); V A (Diverse – Piese tehnice: segmentul de metapod de vită de pe care s-a extras prin șanțuire axială o baghetă/eboșă dreptunghiulară, piesă unicat până în prezent în IMDA din România).

Cultura Starčevo-Criș. Structura tipologică a lotului atribuit culturii Starčevo-Criș (N = 18) include un număr de 3 categorii

(I Unelte; III Podoabe; V Diverse), 6 grupe tipologice (I A Vârfuri; I B Netezitoare; I C Percutoare; I F Linguri-spatule; III B Pandantive; V A Piese tehnice) și 9 tipuri. Cel mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 16 piese, între care domină vârfurile și netezitoarele.

Cultura Vinča. Structura tipologică a lotului atribuit culturii Vinča (N = 27) include un număr de 3 categorii (I Unelte; III Podoabe; V Diverse), 6 grupe tipologice (I A Vârfuri; I B Netezitoare; I F Linguri-spatule; I G Vârfuri oblice; III B Pandantive; V A Piese tehnice) și 11 tipuri. Cel mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 14 piese, între care domină vârfurile și netezitoarele. La fel de bine este ilustrată categoria Diverse (V), grupa Piese tehnice (V A); aceasta numără 9 artefacte.

Cultura Petrești. Structura tipologică a lotului atribuit culturii Petrești (N = 5) include un număr de două categorii (I Unelte; V Diverse), 4 grupe tipologice (I A Vârfuri; I E Retușoare; I I Lustruitoare; V A = Piese tehnice) și 4 tipuri. Cel mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 3 piese, între care domină lustruitoarele.

Parametrii morfometrici (exprimați în mm) sunt redați sintetic în tabelul nr. 6. Se remarcă faptul că, din punct de vedere dimensional, singura grupă tipologică relativ expresivă este aceea a vârfurilor (I A); efectivul ei nu este însă prea mare (N = 18, dintre care doar 6 piese întregi sau întregibile). Adoptându-se clase de lungimi stabilite în mod convențional se observă predominarea vârfurilor de clasă mică (II, N = 6 piese) (tabelul nr. 7). Efectivele prea reduse nu permit conturarea unor concluzii consistente pe baze statistice.

Analiza parametrilor paleotehnologici (de la identificarea specifică și anatomică a materiei prime și până la decelarea urmelor de uzură și formularea ipotezelor legate de rolul funcțional) se va derula distinct pentru fiecare cultură atestată în sit. Formulăm de pe acum concluzia legată de expresivitatea relativ scăzută a IMDA analizate sub raport paleotehnologic; această caracteristică marchează specificul culturilor neo-eneolitice Starčevo-Criș, Vinča și Petrești și se datorează aplicării unor scheme de fabricare standardizate, în general simple, recurgând la procedee elementare, cu grad mic de combinare⁶.

Achiziția materiilor prime semnifică parcurgerea unor etape succedate într-un interval de timp scurt. Sunt atestate 5 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: bovinele domestice (*Bos taurus*), bovinele sălbatice (*Bos primigenius*); ovicaprinele (*Ovis aries/Capra hircus*); cervidele – cerbul (*Cervus elaphus*) și căpriorul (*Capreolus capreolus*); suidele – porc mistreț (*Sus scrofa ferus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a bovinelor domestice (32 piese), urmate de cerb (7 piese), ovicaprine (6 piese), căprior (2 piese), mistreț (2 piese) și bour (o piesă). Se constată frecvența utilizării oaselor lungi – 27 piese (metapodii, 14 cazuri; oase lungi neidentificabile, 10 cazuri; metacarp, un caz; metatars, un caz; humerus, un caz), provenind de la mamifere domestice și sălbatice (în ordine: bovine domestice, 21 cazuri; ovicaprine, 5 cazuri; bovine sălbatice, un caz). Urmează, în ordine: oasele plate (corpuri costale) de mamifere domestice (12 cazuri, dintre care 11 de bovine și unul de ovicaprine); coarnele de cervide – raze, ax (9 cazuri, dintre care 7 de cerb și 2 de căprior); dinții de mamifere sălbatice – defense de mistreț (2 cazuri). Situația statistică generală a materiilor prime (identificarea specifică și scheletică) este redată în tabelul nr. 5, iar parametrii fiecărei piese sunt inserați în tabelul nr. 8.

Cultura Starčevo-Criș. Sunt atestate 4 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: bovinele domestice (*Bos taurus*), bovinele sălbatice (*Bos primigenius*); ovicaprinele (*Ovis aries/Capra hircus*); cervidele – cerbul (*Cervus elaphus*) și căpriorul (*Capreolus capreolus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a bovinelor domestice (11 piese), urmate de ovicaprine (4 piese), cerb (2 piese) și bour (o piesă). Se constată frecvența utilizării oaselor lungi – 11 piese (metapodii, 7 cazuri; oase lungi neidentificabile, 3 cazuri; humerus, un caz), provenind de la mamifere domestice și sălbatice (în ordine: bovine domestice, 6 cazuri; ovicaprine, 4 cazuri; bour, un caz). Urmează, în ordine: oasele plate (corpuri costale) de mamifere domestice (5 piese provenind de la bovine domestice) și coarnele de cerb – raze, ax (2 cazuri).

Cultura Vinča. Sunt atestate 5 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: bovinele domestice (*Bos taurus*); ovicaprinele (*Ovis aries/Capra hircus*); cervidele – cerbul (*Cervus elaphus*) și căpriorul (*Capreolus capreolus*); suidele – porc mistreț (*Sus scrofa ferus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a bovinelor domestice (17 piese), urmate de cerb (5 piese), căprior (2 piese), mistreț (2 piese) și ovicaprine (o piesă). Se constată frecvența utilizării oaselor lungi – 11 piese (metapodii, 5 cazuri; oase lungi neidentificabile, 5 cazuri; metacarp, un caz), provenind de la bovine domestice. Urmează, în ordine: oasele plate (corpuri costale) de mamifere domestice (7 piese, dintre care 6 provenind de la bovine domestice și una de la ovicaprine); coarnele de cervide – raze, ax căzut (7 cazuri, dintre care 5 de cerb și 2 de căprior); dinții de mamifere sălbatice – defense de mistreț (2 cazuri).

Cultura Petrești. Sunt atestate 2 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: bovinele domestice (*Bos taurus*) și ovicaprinele (*Ovis aries/Capra hircus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a bovinelor domestice (4 piese), urmate de ovicaprine (o piesă). Se constată utilizarea exclusivă a oaselor lungi – 5 piese (metapodii, 2 piese, dintre care una provenind de la bovine domestice și una de la ovicaprine); metatars de bovine domestice, o piesă; oase lungi neidentificabile, 2 piese).

Debitajul urmărește prelevarea unui fragment de materie primă și schițarea formei brute a artefactului. Pentru lotul analizat el înregistrează aplicarea unui număr de 6 procedee distincte: percuția directă/despicarea; percuția directă/fracturarea; percuția directă/cioplirea; percuția indirectă/despicarea; șanțuirea axială (unilaterală și bilaterală); abraziunea axială; ele sunt aplicate, mai ales, la debitajul oaselor lungi și plate. Domină în mod absolut recurgerea la procedee simple, cu grad redus de precizie, precum percuția directă/despicarea (35 cazuri) și percuția directă/fracturarea (8 cazuri). Alături de ele, relativ frecvent apare aplicarea procedeeului sofisticat, de precizie, al șanțuirii axiale (unilaterale sau bilaterale) (7 cazuri). Aceste trei procedee sunt complementare și se combină în scheme de debitaj complexe, cu două-trei etape distincte. Relativ frecventă este și aplicarea percuției directe/cioplirii, în cazul debitajului cornului de cerb (detașarea razelor de pe ax) (6 cazuri). Între procedeele rar aplicate sunt abraziunea axială și percuția indirectă/despicarea (câte un caz). Procedeele decelate sunt aplicate în formulă unică sau combinate în scheme cu 2-3 componente (PD/D + PD/F; Șa + PD/D; PD/C + PD/F; PD/D + PD/C + PD/F; As + PD/D; PD/D + PI/D). În ambianța tehnologică a culturilor neo-eneolitice, utilajul litic

cioplit și șlefuit utilizat în debitajul materiilor dure animale se regăsește în mod curent; urmele specifice păstrate pe artefacte dovedesc folosirea sa. În cazul culturii Petrești, aparent nu este sesizabil impactul utilizării uneltelor de tăiat/cioplit metalice (topor, daltă). Datele relative la etapa debitajului în cadrul lotului analizat sunt redată sintetic în tabelul nr. 8.

Cultura Starčevo-Criș. Etapa debitajului înregistrează aplicarea a 4 procedee tehnice: percuția directă/despicarea (PD/D); percuția directă/fracturarea (PD/F); percuția directă/cioplirea (PD/C); șanțuirea axială (unilaterală și bilaterală) (Șa). Domină în mod absolut recurgerea la percuția directă/despicarea (15 cazuri) și șanțuirea axială (5 cazuri); ca procedee rar atestate sunt percuția directă/cioplirea și percuția directă/fracturarea (câte 2 cazuri).

Cultura Vinča. Etapa debitajului înregistrează aplicarea a 4 procedee tehnice: percuția directă/despicarea (PD/D); percuția directă/fracturarea (PD/F); percuția directă/cioplirea (PD/C); șanțuirea axială (unilaterală și bilaterală) (Șa). Domină în mod absolut recurgerea la percuția directă/despicarea (20 cazuri) și percuția directă/fracturarea (6 cazuri); ca procedee mai rar atestate sunt percuția directă/cioplirea (4 cazuri) și șanțuirea axială (2 cazuri).

Cultura Petrești. Etapa debitajului înregistrează aplicarea a 4 procedee tehnice: percuția directă/despicarea (PD/D); percuția directă/fracturarea (PD/F); percuția indirectă/despicarea (PI/D); abraziunea în suprafață (As). Domină percuția directă/despicarea (3 cazuri), în timp ce percuția indirectă/despicarea și abraziunea axială sunt atestate în câte un caz.

Procedeele fasonării și ale finisării sunt diversificate în raport cu acele aplicate în etapa debitajului. Se urmărea atât obținerea formei definitive a obiectului, cât și amenajarea unor detalii morfo-tehno-funcționale specifice. De asemenea, aici se includ și: tratamentul termic; amenajarea dispozitivului care servea la fixarea prin suspendare pe o fibră sau fir oarecare (perforații); finisarea suprafețelor sau a perforațiilor (alezarea) etc. Observăm predominarea abraziunii multidirecționale (Aa/Ao/At) ca procedeu de bază al fasonării, generalizat în realizarea artefactelor din materii dure animale începând cu neoliticul (26 cazuri). Retușarea (Rt) este destul de frecventă (6 cazuri), ca și aplicarea (probabilă) a tratamentului termic (TrT) (încălzirea la flacără sau coacerea în cenușă fierbinte, 4 cazuri). Între procedeele rar semnalate se înscriu: percuția directă/cioplirea (PD/C) (2 cazuri); excavarea (scobirea) țesutului spongios al cornului de cerb (Sc), finisarea prin abraziune pe substrat mobil flexibil fin (Fn), perforarea unilaterală (PfU) prin rotație rapidă – cu sfredelul (Sfr), alezarea (Al), prezente la amenajarea specifică – fasonarea obiectelor de podoabă; raclajul axial (Ra); crestarea (Cr) prin tăiere transversală (TT). Partea activă a două piese (vârful MSP/I 3 și netezitorul MSP/I 8) pare a fi fost reamenajată (Rm), după deteriorarea prin fracturare, probabil în timpul folosirii. Procedeele decelate sunt aplicate în formulă unică sau combinate în scheme cu 2-4 componente (Aa/Ao/At + Rm; Rt + Aa/Ao/At; Rt + Aa/Ao/At + Rm; Sc + Aa/Ao/At + Fn; Aa/Ao/At + Ra; Rt + Aa/Ao/At + TrT; Rt + TT/Cr; Aa/Ao/At + PD/C; Aa/Ao/At + PfU/Sfr + Al; Rt + PD/C). O combinație sofisticată de procedee ale fasonării atestată în lotul analizat este ilustrată de pandantivul perforat pe fragment de defensă de mistreț (MSP/II 11); amenajarea dispozitivului de suspendare a fost executată unilateral, fără prepararea suprafeței, vădind adaptarea optimă a procedeeului la

parametrii morfometrici și de duritate ai materiei prime; s-a folosit, probabil, sfredelul simplu, armat cu vârf litic, manevrat prin rotație continuă sau sfredelul cu arc. Perforația, realizată pe FI a piesei, a fost finisată prin alezare (rotație) pe FS. În ceea ce privește fixarea în suport, remarcăm frecvența relativ redusă a pieselor compozite, prevăzute cu mâner sau fixate pe o fibră/fir. Fixarea transversală de tip negativ (prin amenajarea unui dispozitiv de suspendare – perforație transversală) este prezentă cu un singur caz, aparținând culturii Vinča (pandantiv, piesa MSP/II 11); în schimb, netezitoarele realizate pe fragmente de oase lungi (tipul I B1, 5 cazuri: 2 piese aparținând culturii Starčevo-Criș și 3 culturii Vinča) se utilizau fixate axial pozitiv în mânere de lemn sau de corn de cerb. Datele relative la procedeele fasonării și la fixarea în suport sunt sintetizate în tabelul nr. 8.

Cultura Starčevo-Criș. Procedeele de fasonare decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Starčevo-Criș sunt în număr de 6: abraziunea multidirecțională (axială, oblică, transversală) (Aa/Ao/At) (12 cazuri); retușarea (Rt) (2 cazuri); reamenajarea prin abraziune a PA fracturate în timpul folosirii (Rm) (2 cazuri: vârful MSP/I 3 și netezitorul MSP/I 8); tratamentul termic (TrT), scobirea țesutului spongios al cornului de cerb (Sc) și finisarea suprafețelor (Fn) (câte un caz). Nu avem atestate amenajări specifice (perforații etc.). În privința fixării în suport, se remarcă frecvența redusă a pieselor compozite, prevăzute cu mâner; netezitoarele realizate pe fragmente de oase lungi (tipul I B1, 2 piese) se utilizau fixate axial pozitiv în mânere de lemn sau de corn de cerb.

Cultura Vinča. Procedeele de fasonare decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Vinča sunt în număr de 10: abraziunea multidirecțională (axială, oblică, transversală) (Aa/Ao/At) (11 cazuri); retușarea (Rt) (4 cazuri); tratamentul termic (TrT) (3 cazuri); percuția directă/cioplirea (PD/C) (2 cazuri); raclajul axial (Ra), tăierea transversală/crestarea (TT/Cr), perforarea unilaterală cu sfredelul (PfU/Sfr), alezarea (Al) (câte un caz). În privința fixării în suport, se remarcă frecvența redusă a pieselor compozite, prevăzute cu mâner sau fixate pe o fibră/fir; fixarea transversală de tip negativ (cu ajutorul unui dispozitiv de suspendare – perforație transversală) este prezentă cu un singur caz (piesa MSP/II 11); netezitoarele realizate pe fragmente de oase lungi (tipul I B1, 3 cazuri) se utilizau fixate axial pozitiv în mânere de lemn sau de corn de cerb.

Cultura Petrești. Singurul procedeu de fasonare atestat în cazul lotului IMDA atribuit culturii Petrești este abraziunea multidirecțională (axială, oblică, transversală) (Aa/Ao/At) (3 cazuri). Nu avem piese compozite, fixate în suport.

Examinarea sistematică a suprafețelor artefactelor (cu ochiul liber, cu lupa și în microscopie optică de mică putere) întregului lot IMDA de la MSP a relevat prezența singulară sau combinată a mai multor tipuri de urme de uzură, care, cu un grad mai mare sau mai mic de probabilitate, sugerează funcționalitatea pieselor respective. Au fost decelate 5 tipuri de urme de folosire. Aproape nelipsite sunt urmele de tocare și de lustru (Tc, L), intense sau superficiale (13 cazuri), ca și fracturile curente, rezultate prin impact frontal (FI, 5 cazuri) sau prin aplicarea unor forțe laterale (FL, 5 cazuri); prezente sunt și urmele de abraziune funcțională (AF, 4 cazuri), în timp ce urmele de utilizare prin presiune (Pr) sunt atestate într-un singur caz (retușorul de os MSP/III 2). De asemenea, se semnalează reamenajarea unui vârf și a unui netezitor după fracturare (vezi *supra*), ca și continuarea folosirii unui vârf

(MSP/I 4) după fracturarea extremității distale. Datele relative la urmele de utilizare decelate pe piesele studiate și rolul lor funcțional prezumat sunt sintetizate în tabelul nr. 8.

Cultura Starčevo-Criș. În lotul atribuit culturii Starčevo-Criș se constată prezența următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea, lustrul (Tc, L, 9 cazuri); fracturarea prin acțiunea forțelor laterale (FL, un caz); fracturarea prin impact (FI, 2 cazuri); abraziunea funcțională (AF, un caz). Aceste urme se combină în mod variabil pe una și aceeași piesă și caracterizează, în mod curent, afectarea părții active a vârfurilor, a netezitoarelor, a percutorului la nivelul părții active (PA) și parțial pe restul suprafețelor.

Cultura Vinča. În lotul atribuit culturii Vinča se constată prezența următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea, lustrul (Tc, L, 3 cazuri); fracturarea prin acțiunea forțelor laterale (FL, 4 cazuri); fracturarea prin impact (FI, 3 cazuri); abraziunea funcțională (AF, un caz). Aceste urme se combină în mod variabil pe una și aceeași piesă și caracterizează, în mod curent, afectarea vârfurilor, a netezitoarelor, a lingurilor-spatule, a pandantivului, la nivelul părții active (PA) și pe suprafețe.

Cultura Petrești. În lotul atribuit culturii Petrești se constată prezența următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea, lustrul (Tc, L, un caz); abraziunea funcțională (AF, 2 cazuri); urme de presiune generate prin retușare de marginile ascuțite ale unor piese litice (Pr, un caz).

8.5. Funcționalitatea prezumată. Ocupații documentate. Aspecte ale paleoeconomiei ilustrate de IMDA. Analiza urmelor de uzură, ca și comparațiile cu situațiile decelate prin studiile paleoetnologice detaliază aspectele în conexiune cu ocupațiile documentate de artefactele IMDA și implicarea acestora în alte sectoare ale ambianței paleotehnologice: pentru vârfuri: perforarea și asamblarea pieilor și a materialelor textile (cusutul); împletitul fibrelor vegetale și animale; pentru vârful oblic și netezitoare: prelucrarea pieilor și a lemnului; pentru percutor: despicierea lemnului, debitajul materialelor litice sau al materiilor dure animale; pentru retușor: fasonarea materialelor litice cioplite; pentru lustruitoare: fasonarea vaselor ceramice; pentru linguri-spatule: consumul alimentelor păstoase (fierturi de cereale); curățirea făinii de pe rășnițele plate; materiile prime, eboșele și deșeurile (os, corn de cerb și de căprior etc.), importante prin numărul lor relativ mare în raport cu efectivul total al lotului, atestă fabricarea vârfurilor diverse, a netezitoarelor sau retușoarelor, a mânerelor etc.; manifestările simbolice sunt ilustrate de prezența podoabelor (un pandantiv din corn de cerb – MSP/I 17 și altul pe fragment de defensă de mistreț – MSP/II 11). Pentru lotul de artefacte studiat, asocierea diverselor tipuri de piese din materii dure animale ilustrează contextele curente domestice *in situ* de fabricare, de utilizare și de stocare sau de abandon (contexte *intra-sit*). Alături de aceste situații avem și cazul unei depuneri în groapă (G21); destinația prezumtivă a acestui complex nu ne-a fost precizată de autorul cercetărilor. Semnalăm și indiciile, importante, legate de contextele specifice de fabricare a artefactelor IMDA: piesele tehnice (eboșe, materii prime în curs de prelucrare); deșeurile (piesa MSP/II 14, de pe care s-a extras, prin Șa, o eboșă rectangulară); uneltele (cum este percutorul pe segment de humerus). Aceste constatări sporesc valoarea documentară a lotului de la MSP. Ca și în multe alte situații studiate pentru epocile și culturile respective este de acceptat ipoteza după care fabricarea artefactelor din materii dure animale se făcea în contextul domestic și nu ilustra

practicarea unui meșteșug specializat. Gama tipo-funcțională a lotului IMDA analizat este compatibilă cu specificul activităților ipotetice derulate într-un sit de ocupare permanentă; creșterea animalelor și prelucrarea continuă a produselor rezultate din această ocupație de bază par să aibă un reflex preponderent în seria artefactelor discutate de noi: prelucrarea materiilor dure animale, a pieilor, a fibrelor de origine animală. La acestea se adaugă ocupațiile complementare: prelucrarea materialelor litice, a lemnului, a argilei etc. Așa cum s-a subliniat și mai sus, expresivitatea relativ scăzută a lotului IMDA analizat din perspectivă paleotehnologică marchează specificul culturilor neoneolitice și se datorează aplicării unor scheme de fabricare standardizate, simple, recurgând la procedee elementare, cu grad mic de combinare. Concluziile noastre, expuse aici în formă preliminară sunt limitate de absența, deocamdată, a altor seturi de date, respectiv, cele asupra paleofaunei și ambianței paleotehnologice (industria litică etc.). Efectivele pe culturi ale IMDA nu sunt prea consistente, ceea ce restricționează, de asemenea, semnificativ încheierile formulabile; este, de altfel, bine cunoscut faptul că amplitudinea efectivului studiat condiționează valabilitatea concluziilor. Au fost atestate tipuri noi sau rare pentru culturile cărora le aparțin, precum: vârful pe fragment de canin de suid; retușorul pe fragment diafizar de os lung; percutorul pe segment distal de humerus; vârful oblic pe rază de corn de cerb; lustritorul pe metapod distal; pandantivul în formă de cârlig din corn de cerb. Prilejul de față este unul nou de aplicare integrală a protocolului de analiză asupra unui lot IMDA aparținând culturilor Starčevo-Criș și Vinča, rezultat din cercetări arheologice recente, după cel oferit de materialele din „Peștera Cauce” de la Cerișor⁷. Totodată, protocolul de analiză actual a fost aplicat, în premieră, unui mic lot de artefacte aparținând culturii Petrești. Considerăm că datele etalate au valoare ilustrativă pentru fenomenul paleotehnologic abordat și pot deveni un punct de referință pentru studiile viitoare asupra IMDA preistorice. În încheiere, subliniem, încă o dată, ideea după care aportul IMDA la elucidarea unor aspecte paleotehnologice și paleoeconomice ale culturilor preistorice este în mod concludent ilustrat și prin analiza materialelor inedite din situl MSP, ale cărei prime rezultate coerente sunt cuprinse în prezentul raport de analiză [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

Anexa 6

Note:

1. Luca 2005.
2. Beldiman 1999; Beldiman, Luca, Roman, Diaconescu 2004; Beldiman, Sztancs 2005a – cu bibliografia; Beldiman, Sztancs 2005b; Beldiman, Sztancs 2005c.
3. Beldiman, Sztancs 2005a – cu bibliografia.
4. Beldiman, Sztancs 2005b; Beldiman, Sztancs 2005c.
5. Beldiman 1999; Beldiman, Sztancs 2005a – cu bibliografia.
6. Beldiman 1999; Beldiman, Sztancs 2005a – cu bibliografia; Beldiman, Sztancs 2005c.
7. Beldiman, Luca, Roman, Diaconescu 2004; Beldiman, Sztancs 2005a; Beldiman, Sztancs 2005b.

Bibliografie:

Beldiman C., *Industria materiilor dure animale în paleoliticul superior, epipaleolitic, mezolitic și neoliticul timpuriu pe teritoriul României*, teză de doctorat sub conducerea dr. S. Marinescu-Bîlcu, IAB 1999.

Beldiman C., Luca S. A., Roman C., Diaconescu Dr., *Cerișor, com. Lelese, jud. Hunedoara. Industria materiilor dure animale*, CCA 2004, p. 85-94, 469-475

Beldiman C., Sztancs D.-M., *Industria preistorică a materiilor dure animale din „Peștera de la Cauce”, în S. A., 2005, Luca, C. Roman, Dr. Diaconescu, H. Ciugudean, G. El Susi, C. Beldiman, Cercetări arheologice în Peștera Cauce (II) (sat Cerișor, com. Lelese, jud. Hunedoara)*, Bibliotheca Septemcastrensis 5, Sibiu, 2004, p. 155-254

Beldiman C., Sztancs D.-M., *Cerișor, com. Lelese, jud. Hunedoara. Raport final privind studiul industriei materiilor dure animale*, CCA 2005, p. 112-120, 479-489

Beldiman C., Sztancs D.-M., *Șeușa, com. Ciugud, jud. Alba. Date privind industria preistorică a materiilor dure animale*, CCA 2005, p. 370-374, 499-507

Luca S. A., *Miercurea Sibiului-„Petriș”, „Luncă”, CCA 2005, p. 239-240*

Résumé

L'industrie préhistorique des matières dures animales dans le site Miercurea Sibiului-„Petriș”, dép. de Sibiu, Roumanie. L'étude propose une analyse morpho-technologique détaillée menée sur un lot inédit d'objets (des outils en grande majorité, des objets de parure et des pièces techniques – ébauches, déchets etc.) travaillés sur matières dures animales diverses – os (en grande partie), bois de cerf, défenses de sanglier. Ils ont été attribués à trois cultures du Néo-Énéolithique: Starčevo-Criș, phases/sous-phases IB-IC et IC-IIA; Vinča, phases/sous-phases A2-A3, A3 et A3-B1; Petrești, phase AB, étant découvertes dans des contextes stratigraphiques bien précisés (huttes et fosses) pendant les fouilles menées en 2002-2005 par le Dr. Sabin Adrian Luca dans le site de Miercurea Sibiului-„Petriș” (MSP). Les pièces sont conservées dans les collections de l'Université «Lucian Blaga», Sibiu et du Musée National Brukenthal. L'ouvrage fait partie de la récente série de publications de l'auteur principal, qui a pour but l'approche systématique des lots d'artefacts de l'industrie préhistorique des matières dures animales de Roumanie (voir la bibliographie). La méthodologie est celle appliquée dans la thèse de doctorat de l'auteur principal et c'est inspiré de la conception des Cahiers de *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique*, édités par Henriette Camps-Fabrer. L'effectif étudié compte 50 pièces (18 = culture Starčevo-Criș; 27 = culture Vinča; 5 = culture Petrești). Le Répertoire rassemble toutes les dates concernant les objets: état de conservation, morphométrie, description intégrale – morphologie, l'étude technique (les étapes du débitage, du façonnage, les traces d'utilisation – décelées à l'œil nu et à binoculaire). Chaque objet est individualisé par un indicatif obtenu en combinant: la sigle du site, le numéro du niveau de provenance et le numéro d'ordre dans la liste des artefacts de chaque culture: MSP/I = culture Starčevo-Criș; MSP/II = culture Vinča; MSP/III = culture Petrești. Les matières premières utilisées qui dominent sont les os longs de bovinés et d'ovicaprin. La typologie est dominée par les pointes diverses (N = 18); la plupart sont des pointes sur métapodes d'ovicaprin et sur fragments de côtes. À l'occasion de cette étude on a décelé aussi 6 nouveaux types ou types rares pour l'industrie osseuse du Néo-Énéolithique de Roumanie: pointe sur fragment de défense de sanglier; retouchoir sur fragment diaphysaire d'os long; percuteur sur humérus distal de bovinés; pointe (biseau) sur andouiller de cerf; lissoir sur metapode de bovinés pour

façonnage de la céramique; pendeloque courbe en bois de cerf (ou pièce de ceinture? – Gürtelhaken?). La morphométrie mis en évidence un seul groupe typologique significatif, celui des pointes (I A), dans lequel on peut déceler la fréquence des pointes petites (51-100 mm). La fabrication fait recours à des procédées simples, combinés en schémas techniques relativement standardisés. L'étape technique du débitage atteste l'application des solutions techniques simples, comme la percussion directe et la fracturation par flexion; le fendage; l'entaillage. Le rainurage des deux cotés semble être une solution appliquée relativement souvent pour le débitage des metapodes de bovinés; en ce sens on remarque la présence d'une pièce unique attribuée à la culture Vinča, un metapode proximal sur lequel se conservent les traces d'extraction d'une baguette rectangulaire (MSP/II 14). Toute à la fois, ces solutions techniques se combinent parfois dans des schémas plus complexes (ayant deux-trois composantes). Dans l'étape du façonnage et de finition on a appliqué des procédées plus diversifiées que pour le débitage: l'abrasion multidirectionnelle domine, tandis que la perforation (sans préparation) est faite par rotation continue (rapide) de deux cotés (un seul cas, celui d'une pendeloque sur fragment de défense de sanglier). Parmi les procédées présentes on a aussi: la retouche, l'entaillage. Le traitement thermique semble être appliqué en quelques cas. Les traces d'utilisation décelées sont: extrémités distales (actives) fortement lustrées et émoussées (pointes); fracturation de la partie active par flexion (pointes); micro retouches (lissoirs sur fragment diaphysaire d'os long). Sur deux pointes on constate le réaménagement de la partie distale après la fracturation. En ce qui concerne le rôle fonctionnel des objets étudiés et l'insertion de l'industrie des matières dures animales dans la paléo économie de l'époque, on peut conclure, hypothétiquement, que les artefacts ont servi à: perforer et/ou assembler du cuir ou des matériaux textiles, aussi bien que pour le tissage et la vannerie – pointes diverses; préparation de peaux et pour le façonnage du bois – lissoirs sur éclat diaphysaire d'os long; taille et façonnage des matériaux lithiques – le percuteur sur humérus distal et le retouchoir; façonnage de la céramique – les lissoirs sur metapodes; consommation de la nourriture (céréales bouillis) – les cuillers spatules. Importantes par leur nombre sont les matières premières qui attestent la fabrication domestique des artefacts comme les pointes, les lissoirs en os, les manches ou autres objets en bois de cerf ou bois de chevreuil. Les manifestations symboliques (parure) sont représentées par une pendeloque courbe en bois de cerf – fragment d'axe (ou pièce de ceinture? – Gürtelhaken?) et une autre sur fragment de défense de sanglier. L'effectif réduit disponible et le recours à des «schéma opératoires» simples, standardisés, impliquant des procédées élémentaires, ayant une bas degré de combinaison sont les causes responsables, en perspective de l'approche paléotechnologique, pour l'expressivité relativement faible du lot analysé. L'étude ne fait pas recours à l'analyse des dates sur le contexte de la découverte des objets (associations d'artefacts divers dans les complexes), ni des dates extensives sur la faune du site (qui ne sont pas encore disponibles pour nous), ce qui pourrais probablement offrir des indices supplémentaires sur la fabrication des artefacts sur place. Les conclusions de cette étude préliminaire sont limitées par les effectifs réduits et par l'absence d'autres informations sur l'ambiance technologique de chaque culture. Les artefacts en matières dures animales de MSP ont permis d'appliquer le protocole d'analyse

intégrale à des matériaux de Roumanie datent du Néo-Énéolithique. Cette approche a permis de mettre en lumière des nouveaux types ou des types rarement attestés jusqu'à maintenant dans l'industrie préhistorique des matières dures animales du pays et de déceler l'utilisation combinée des plusieurs solutions technique de fabrication. Toute à la fois, on a pu envisager hypothétiquement le déroulement de quelques activités domestiques routinières dans les habitations des communautés néo-énéolithiques.

118. Milișăuți, com. Milișăuți, jud. Suceava

Punct: Bădeuți

Cod sit: 146986.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 179/2005

Colectiv: Mugur Andronic, Florin Hău (CMB Suceava)

Cu prilejul cercetărilor arheologice de teren efectuate în toamna anului 2004 în arealul comunei Milișăuți, efectuate de către Mugur Andronic și Florin Hău, au fost descoperite diverse vestigii din epoci diferite. Pe ambele maluri ale pârâului Bădeuți, affluent de dreapta al Sucevei, începând de la podul rutier al acestui fir de apă, care intersectează segmentul de drum 209A ce leagă Suceava de Rădăuți, și parcurgând mai multe sute de metri în amonte, s-au identificat frecvent bucăți de chirpic și resturi ceramice din epoca bronzului (cultura Noua) și sec. IV (Sântana de Mureș). În plus, în sectorul cercetat de către primul arheolog menționat, s-au descoperit, alături de numeroase fragmente de lut ars, mai multe cioburi care se pot data la sfârșitul primului mileniu creștin, descoperire importantă pentru nord-vestul Moldovei, deoarece, față de alte județe, în județul Suceava, în mare parte deja investigat periegetic, nu se cunosc decât trei situri din această perioadă: Suceava-Drumul Național¹ Pătrăuți² și Poiana-Zvoriștea³ ultimul cercetat aproape exhaustiv.

Merită de asemenea să menționăm aici și faptul că Bădeuți este unul dintre vechile sate moldovenești, poate chiar contemporan cu legendarul „descălecat” al țării, al cărui nume este posibil să fi derivat de la boierul „Badea cel Bătrân”, menționat într-un document încă de la 28 noiembrie 1399⁴. Nu întâmplător aici au existat importante și vechi curți domnești, o biserică ctitorită de către Ștefan cel Mare la 1487 și s-au emis unele documente voievodale.

Cele câteva fragmente ceramice care ne-au atras atenția în mod special au fost realizate majoritar cu roata, unul fiind doar lucrat numai cu mâna și decorat tradițional.

Săpăturile propriu-zise inițiate de către autor în toamna 2005, au fost executate în grădina din spatele gospodăriei lui Doru Hreniuc, la o distanță de aproape 80 de m de cursul pârâului, care în apropiere posedă lateral un izvor secundar deosebit de bogat. Ele au constat în patru secțiuni, cu lungimi între 20 și 35 m. Dintre acestea, S II a avut șansa interceptării unei locuințe modeste, ușor adâncite sub nivelul vechi de călcare.

Din punct de vedere stratigrafic, aici situația este deosebit de simplă. Sub nivelul arabil continuă același strat de pământ mai închis la culoare, în degradare continuă spre lutul galben, care apare la o adâncime de circa 0,40 m. Nivelul de călcare vechi, unde s-au descoperit majoritatea fragmentelor ceramice și a pietrelor oscila între -0,35 -0,40 m.

Locuința cercetată aici orientată aproximativ N - S, nu a prezentat nimic spectaculos, având un caracter modest: se adâncea cu încă cca. 0,20 m sub vechiul nivel de călcare, era de formă relativ rectangulară (2,75 x 3,10 m), cu o latură mai arcuită, cu podeaua relativ orizontală și cu două mici grupări de pietre, de dimensiuni modeste, spre colțul de NV.

Nu se poate afirma cu certitudine dacă complexul a avut vatră, în lipsa unor urme evidente în acest sens. Trebuie însă remarcat faptul că în conținutul grupării de pietre apropiat colțului amintit, s-au descoperit câteva bucăți modeste de cărbune și două fragmente ceramice modelate cu roata, ceea ce a putut data și locuința.

Concluzionând, dincolo de dificultățile inerente financiare și de debut de cercetare, situl de la Bădeuți începe să se dezvăluie ca un reper arheologic care merită investigat pe viitor cu toată încrederea.

Note:

1. Al Alexandrescu și St. Olteanu, *Materiale* 4, 1957, p. 253; St. Olteanu, *Materiale* 5, 1959, p. 607; T. Martinovici și St. Olteanu, *Materiale* 6, 1959, p. 689-692; ș. a.
2. M. Andronic, P. V. Batariuc, *Contribuții la cunoașterea evoluției habitatului uman în zona limitrofă a orașului Suceava*, Suceava 17-18-19, 1990-1991-1992, p. 12, cu o datare inițială mai timpurie.
3. M. Andronic, *Poiana - o așezare din secolele VIII-IX d.Chr.*, supliment VIII al anuarului Suceava, 2005.
4. DRH, A, Moldova, I, p. 27.

119. Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu

Punct: Malu Roșu

Cod sit: 103390.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 85/2005

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil, Alexandru Comșa, Alexandru Morintz (IAB-Centrul de Tracologie), Traian Popa (MJ Giurgiu), Marin Panait (Univ. București)

Situl se află amplasat pe un promontoriu (altitudinea: 82 m) din terasa dreaptă a văii Argeșului, fiind flancat la N de aceasta, la S de o vale care-l desparte de drumul comunal, la E de o vale puțin adâncă, iar la V de una mult mai adâncă, separându-l de punctul „Conacul lui Palade”. Starea de conservare a sitului este medie, existând un proces de eroziune permanentă în partea nordică a acestuia, mai exact spre râul Argeș. Săpăturile sistematice de la „Malu Roșu” au fost inițiate în vara anului 2002, anterior, în 1989 s-a practicat numai un mic sondaj, când au fost trasate două secțiuni S1 (10 x 2 m), S2 (10 x 2 m) și caseta C1 (4 x 4 m) la S2. După o întrerupere de doi ani de zile, cercetările arheologice au fost reluate în perioada 16 iunie–6 august 2005, fiind finanțate integral de MJ Giurgiu. În timpul campaniei arheologice din vara anului 2005 au fost trasate șase secțiuni: S3=S1/2005 (10 x 2 m), S4=S2/2005 (10 x 2 m), S5=S3/2005 (10 x 2 m), S6=S4/2005 (10 x 2 m), S7=S5/2005 (10 x 2 m) și S8=S6/2005 (10 x 2 m), la care se adaugă casele C2=C1/2005 (2 x 2 m) și C3=C2/2005 (2 x 4 m), trasate la S3=S1/2005 și, respectiv, la S5=S3/2005. Materialul descoperit în suprafețele cercetate aparține mai multor culturi, specifice unor epoci diverse: culturile Cernavodă I, Cernavodă III, Cernavodă II, Tei, Radovanu, din Hallstatt, Latène și feudalismul timpuriu.

Facem precizarea că, materialul arheologic descoperit în timpul acestei campanii aparține în proporție de 70% culturilor Cernavodă I și Cernavodă III. Dintre complexele descoperite menționăm 2 construcții de suprafață (una în S3=S1/2005 și cealaltă în S5=S3/2005), ambele aparținând culturii Cernavodă III. Dacă prima locuință are un inventar extrem de sărac – reducându-se la bucăți de chirpici, din podină și câteva fragmente ceramice –, materialul arheologic descoperit în cea de-a doua casă este ceva mai substanțial. Locuința respectivă a fost descoperită în S5=S3/2005, iar pentru a-i surprinde limitele (3,7 x 2,8 m) s-a trasat în partea nord-vestică, C3=C2/2005, între careurile 1-4. Descoperite, începând cu adâncimea de 0,4 m, urmele locuinței coboară, dar numai în unele locuri, până la -0,9 m, adică în apropierea solului viu. Inventarul construcției cuprinde fragmente ceramice (în majoritate de culoare roșiatică), bucăți mari de chirpici, din podină, unelte de silex (fragmentare), cărbune, iar la baza ei un strat de cenușă, destul de consistent, lucru care ne determină să presupunem că ea a fost distrusă în urma unui incendiu. Este vorba de o locuință de suprafață, cu podină din lut și suprastructură de chirpici, așa cum sunt mai toate locuințele care au aparținut comunităților Cernavodă III. Elementul cel mai caracteristic îl reprezintă însă ceramica, prezentă în toată suprafața cercetată.

Din păcate, materialul ceramic descoperit se prezintă mai mult fragmentar, astfel că posibilitățile de reîntregire ale unor vase sunt foarte mici. Au fost identificate buze și funduri de vase, apucători, tortițe tubulare și late, sugerându-ne prezența mai multor tipuri și forme de vase. Pasta din care sunt lucrate vasele respective (grosieră, semigrosieră, semifină, fină) are în compoziția ei lut, pleavă (în special cele care aparțin culturii Cernavodă I), nisip, pietricele și lut fin (cazul culturii Cernavodă III). Decorul aferent materialului ceramic se compune din caneluri exterioare și interioare, brăuri alveolate în relief, unele dintre ele duble, brăuri alveolate, altele crestate etc. Culoarea predominantă rămâne cea roșiatică (în special cea care aparține ceramicii Cernavodă III), dar există și fragmente ceramice de culoare cenușie, cafenie și cărămizie. Singurul vas întreg, a fost descoperit în S8=S6/2005, în caroul 4, între -0,5 și -0,8 m. De dimensiuni mijlocii, vasul este ușor arcuit, cu fundul plat și buza dreaptă, având ca decor un brâu format din linii inegale (obținute prin tehnica inciziei, la care se adaugă două apucători, dispuse pandant, pe aceeași parte a vasului (exterior și interior). De culoare cafenie-cenușie, pasta are în compoziție lut, nisip și pietricele, prezentând și o ardere secundară. Din punct de vedere cronologic, vasul aparține culturii Cernavodă I sau perioadei de tranziție spre Cernavodă III. În privința uneltelor de silex, acestea nu sunt prea numeroase, păstrându-se doar într-o formă fragmentară. În schimb, materialul osteologic este destul de bogat, aparținând atât unor animale domestice, cât și sălbatice: *Bos taurus*, *Ovis aries*, *Caprea hircus*, *Sus domesticus*, *Canis familiaris*, *Equus caballus*, *Cervum elaphus* și *Sus scrofa*.

În privința epocii bronzului, aceasta este reprezentată de culturile Tei și Radovanu, care se reducându-se însă doar la câteva fragmente ceramice, unele dintre ele au ca decor motive geometrice, în special triunghiul. A fost descoperit și un fragment tipic pentru cultura Glina, din Bronzul Timpuriu.

La fel ca și în cazul epocii bronzului, epoca fierului este reprezentată de câteva fragmente ceramice hallstattiene (cultura Basarabi) și alte getice, la care se adaugă materialul specific feudalismului timpuriu.

Întregul lot de material arheologic se află depozitat la MJ Giurgiu

120. Moigrad, com. Mirșid, jud. Sălaj [Porolissum]

Punct: Pomet

Cod sit: 142159.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 132/2005

Colectiv: Dan Tamba (MJIA Zalău), Nicolae Gudea (UBB Cluj)

În vara anului 2005, în perioada lunilor iulie-august, la Porolissum au fost continuate cercetările arheologice sistematice asupra obiectivului LM3-clădire locuință, din vicus-ul militar al castrului de pe dealul Pomet.

Cercetările au fost finanțate din fonduri alocate de către MCC, ca urmare a contractului încheiat între minister reprezentat de d-na ministru Mona Musca și Dumitru Gheorghe Tamba din partea MJIA Zalău ca beneficiar. Documentul a fost înregistrat sub nr. 386 din 3 iulie 2005. Suma alocată și cheltuită a fost de 75 milioane lei. Materialul arheologic recuperat în urma cercetărilor a fost inventariat și depozitat la MJIA-Zalău.

Obiectivul vizat în campania anului 2005, a fost în continuare clădirea locuință ce se află pe șaua largă ce leagă Dealul Pomet de Dealul Pipașului, din sectorul LM al complexului Porolissum, în stânga drumului roman ce urcă dinspre vama romană spre castrul mare, imediat după ce drumul are un traseu orizontal în momentul în care a depășit panta, în fața turnului de colț de N a fortificației. Clădirea făcea parte din structura vicus-ului militar de pe dealul Pomet. Cercetarea clădirii în anul 2005 a reprezentat cea de a șasea etapă de investigații arheologice asupra acestui obiectiv. Au fost trasate două casete: C1/2005, cu dimensiunile de 15 x 3 m; trasată lateral stânga secțiunii S1/2003, între ele a fost lăsat un martor de 0,50 m și în continuarea S1/2004, între care nu s-a lăsat martor; C2/2005, cu dimensiunile de: 15 x 3 m, trasată lateral stânga casetei 1/2005 și în continuarea S4/2004, între care nu s-a lăsat martor. În anul 2005 s-a urmărit identificarea limitei de NE a clădirii.

Din punct de vedere stratigrafic, s-au verificat cele 5 faze de locuire în zonă, în care se integrează și evoluția din punct de vedere constructiv al clădirii LM3, constatate în campaniile precedente. După stratul de humus vegetal, urmează un nivel masiv și compact de dărâmtură de piatră, și pe alocuri și fragmente de material tegular de construcție (țigle și olane). Sub acest nivel de dărâmtură, conform așteptărilor, situație ce verifică și confirmă rezultatele cercetărilor din campaniile precedente, s-a ajuns la nivelul antic de locuire. Stratul de cultură roman, din interiorul porțiunii de clădire cercetată, se prezintă sub forma unui nivel cenușiu maroniu deschis ce se suprapune în zona m. 0 - 12,40 peste un strat de culoare maroniu brun. Delimitarea între cele două este conturată, mai ales în zona cuprinsă între m. 11 - 12,20, din vecinătatea zidului de incintă de NE a LM3/3, de o pigmentare cu fragmente de cărbune din lemn. Din nivelul de locuire respectiv este recuperat, un material arheologic bogat, pe care îl vom prezenta în finalul raportului sub formă de tabel pe grupe tipologice de material, după materialul din care este

realizat, și mai ales după destinația avută¹. În zona cercetată din interiorul clădirii nu am surprins și nu se remarcă din punct de vedere stratigrafic nivel sau nivele de călcare realizate din pardoseli.

Apreciem că nivelul de culoare brun maroniu, respectiv cel de al doilea nivel de locuire roman aparține primei faze de locuire în zonă, așadar, unei etape anterioare construirii în piatră a părții LM3/3 a clădirii LM3. În zona m. 12,20 - 12,40 în caseta 1/2005, nivelul de cultură la care facem referire se găsește la nivelul bazei fundației a zidului de incintă de NE a clădirii. Limita superioară a nivelului de culoare cenușiu maroniu deschis, reprezintă nivelul de călcare în LM3/3. Acesta este delimitat de nivelul de dărâmtură de deasupra printr-o pigmentare cu cărbune de lemn și de cel dedesubt de culoare brun maroniu de aceeași pigmentare cu fragmente mici de cărbune de lemn. Delimitarea celor trei nivele este prezentă mai ales în zona m. 11 - 12,40.

Într-o poziție, în opinia noastră, exterioară clădirii, aspect ce rezultă din planul obținut în finalul cercetării, a fost descoperită prezența unui pavaj-platformă format din tegulae cu dimensiunea 0,30 x 0,20 surprinse într-o stare fragmentară, *in situ*, în zona m. 2 - 5,80, pe o suprafață de 9 m², respectiv o suprafață de 3 x 3 m. Tegulele care formează pavajul au fost așezate peste un strat (pat) de pietre de carieră de dimensiuni mici, bine tasat, așezat la cota superioară a nivelului de lut de culoare galbenă ce reprezintă sterilul. Din punctul nostru de vedere platforma de tegulae reprezenta nivelul de călcare în exteriorul clădirii LM3, reprezentată de o suprafață amenajată în acest sens, ce-i aparținea în momentul în care funcționa. Cota nivelului de călcare dat de platforma la care facem referire, considerăm că era valabil și pentru spațiul interior de locuire al LM3/3.

Spre extremitatea de NE în C1/2005 și parțial în C2/2005 a fost surprinsă prezența unei încăperi de formă patrulateră cu dimensiunile de 7 x 7 m (măsurătorile au fost efectuate de la fețele exterioare ale zidurilor de incintă paralele ale acesteia). Încăperea este convențional numită „J”. Exterior zidului de incintă de NE a clădirii, respectiv a încăperii J, a fost identificat atât în Cas 1/2005 cât și în Cas 2/2005 un pavaj din dale mari de piatră. Inițial considerat un drum ce delimita construcția LM3 spre NE, respectiv delimita spatele construcției, fața apreciindu-se ca fiind frontonul dinspre drumul roman ce urca spre castrul de pe dealul Pomet dinspre Terasa Sanctualelor. Ulterior, acestea s-au dovedit că au aparținut unui pavaj al unei curți sau a unei suprafețe amenajate exterior încăperii J, deoarece pavajul se oprește într-un zid ce cade perpendicular dinspre NE pe zidul de incintă de NE a clădirii LM3.

În Cas 2/2005, în zona m. 10,60 - 11,30/0,60 - 1,70 zidul de incintă de NE nu există pe o porțiune de aproximativ 1 m, păstrându-se numai fundația acestuia, el fiind până la nivelul fundației care coincide cu nivelul dalelor de piatră a pavajului identificat. Situația surprinsă sugerează existența unui acces cu deschiderea de 1 m spre zona pavată. Pragul accesului era la nivelul pavajului, respectiv a fundației care încă se mai păstrează. Prezența accesului este dovedit de faptul că zidul de incintă de NE a încăperii J face un colț clar spre SV în zona respectivă iar zidul perpendicular ce vine dinspre NE, și cade pe aproape perpendicular pe fundația ce continuă zidul de incintă de NE al LM3, care face și el un colț clar în zona în care se termină pavajul. În această situație apreciem că este posibil să avem în acest caz colțul unei alte clădiri care se găsea în vecinătatea de NV a clădirii LM3. Nu excludem însă posibilitatea să avem în acest caz un complex de clădiri care

să se încadreze în categoria Boxhaus. În suprafața aflată la VNV de clădirea LM3, ce a fost cercetată prin Cas 2/2005 nu au fost surprinse, în afara pavajului de *tegulae* amintit, ziduri care să sugereze extinderea acestora în suprafața denumită K din structura clădirii LM3.

În continuare apreciem că edificiul cercetat, convențional numit LM3, aparține vicus-ului militar al castrului de pe dealul Pomet de la Porolissum, el fiind locuință². Prin dimensiunile și structura avută, clădirea este inclusă în categoria *Streifenhaus*. Cercetările efectuate în campania anului 2005, scot în evidență faptul că structura construcției se îmbunătățește la extremitatea de NE cu încă o încăpere, denumită de noi J. Materialul arheologic recuperat nu este foarte bogat, predomină materialul specific unui astfel de obiectiv, cel ce intră în categoria materialelor de construcție din piatră și *tegulae* (olane, țigle), plăci de geam și materiale ce sunt legate direct de alimentație. Au mai fost descoperite piese ce intră în categoria unelte, piese pentru mobilier, arme, piese pentru echipament și îmbrăcăminte, podoabe, piese pentru jocuri, ofrande. Un tabel statistic cu descoperirile efectuate în campania anului 2005 după destinația materialului, sunt prezente în tabelul anexă. În finalul cercetării au fost efectuate lucrări de conservare primară. Zidurile au fost refăcute și ridicate la 0,35 - 0,50 m deasupra nivelului de călcare actual. Piatra a fost prinsă cu pământ.

Anexa 7

Planșa 42

Note:

1. vezi sistem impus Tamba 2005
2. Tamba, 2005

Bibliografie:

- N. Gudea, *Porolissum. Un complex Daco-Roman la marginea de N a Imperiului Roman. I. Cercetări și descoperiri arheologice până în anul 1977*, ActaMP 13, 1989
- D. Tamba, N. Gudea, *Raport preliminar în legătură cu cercetările de teren și arheologice, lucrările de restaurare și conservare executate la Porolissum, între anii 1994-2002*, ActaMP 25, 2003, p. 195-262
- D. Tamba, *Despre vicus-ul militar de la Porolissum. Contribuții la istoria vicilor militari din Dacia Porolissensis*. Teză de doctorat, susținută public, în care autorul a inițiat sistemul prezentării materialului arheologic nu după structura materialului din care este realizat, ci după destinația sa.

121. Muchea, com. Siliștea, jud. Brăila

Punct: Popină

Cod sit: 44006.01

Autorizația de cercetare nr. 32/2005

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Viorel Stoian (M Brăila)

În campania de cercetări din 2005 ne-am propus următoarele obiective:

- continuarea cercetărilor anterioare, întrerupte în anul 2000;
- epuizarea complexelor arheologice identificate în 2000 și cercetate doar parțial;
- identificarea de noi complexe arheologice, pe latura sud-estică a popinei.

Principalele rezultate:

- executarea unei ridicări topografice a sitului (STEREO 70) și marcarea pe plan a vechilor săpături, precum și a tranșeelor săpate în timpul Primului război mondial;
- cercetarea integrală a complexelor arheologice identificate în campania din 2000;
- descoperirea de noi complexe arheologice;
- precizări cu privire la stratigrafia și cronologia așezării hallstattiene de pe „Popina” de la Siliștea.

În campania 2005 am continuat cercetările în S29 și S33, trasate în campania 2000, pe care le-am lărgit cu scopul surprinderii GR2 și GR3 și am trasat o nouă secțiune – S35. În cele trei secțiuni cercetate s-au descoperit 9 complexe arheologice din care, șapte erau gropi menajere și două erau amenajări pentru pregătirea lutului necesar la construcția și repararea locuințelor sau anexelor gospodărești.

S29 = 22 mp (5,5 m x 4 m)

Inițial secțiunea avea 5 x 3 m, dar datorită colmatării acesteia și a prăbușirii unor profiluri, am fost nevoiți să-i îndreptăm laturile astfel că în anul 2005 dimensiunile acesteia au ajuns la 5,5 x 4 m. În această secțiune am cercetat trei gropi.

Groapa 1. DG = 0,90 m, DF = 1,35 x 1,30 m, A = 0,50 m; a apărut în profilul vestic al S29 la 0,65 m adâncime, avea formă tronconică cu baza ovală (D = 1,35 x 1,30 m) și a fost umplută cu pământ de culoare brun-gălbui; ca material am descoperit câteva fragmente de vase ceramice, fragmente de oase, bucățele de lipitură și fragmente de lemn carbonizat.

Groapa 2. DG = 0,92 m; DF = 1,30 m; A = 0,80 m; a fost identificată la - 0,40 m, la baza stratului cultural III (superior) și continua în straturile I și II; formă de clopot, umplutura era formată din pământ negru-cenușiu și un strat gros de lutuire pe fund. Lutuirea de pe fundul gropii se prezenta ca o suprafață de pământ foarte bine bătătorit, cu o latură semicirculară, după forma gropii, și era perforată de mai multe găuri de rozătoare. În pământul de umplutură am descoperit o piatră paralelipipedică pentru ascuțit, mai multe fragmente de vase ceramice, un fragment dintr-o carapace de țestoasă, lipitură arsă, cenușă și cărbuni.

Groapa 3. DG = 2,90 x 2,50 m, DF = 1,85 x 1,40 m, A = 0,50 m. Identificată începea la - 0,65 m, la baza stratului cultural II (intermediar) și continua în stratul I. Constatările referitoare la această complex ne permit să afirmăm că GR3 apare, mai degrabă, ca o alveolare în teren. Umplutura gropii era formată din pământ de culoare negru-brun amestecat cu pământ brun-galben. În aceasta groapă am descoperit mai multe fragmente ceramice, fragmente de lipitură de pereți și oase de animale.

S33 = 20,25 mp (7 x 2 m)

Această secțiune a fost trasată perpendicular pe S29 cu scopul de surprinde integral Groapa 1 și Groapa 2. În final, am mai identificat și cercetat încă patru gropi

Groapa 6. DG = 1,10 m, DF = 1,50 m, A = - 0,67 m. Groapa începea la -0,43 m de la stratului arheologic III (superior); avea formă tronconică și conținea în umplutură foarte multă cenușă, fragmente de vase ceramice, lipitură și fragmente de oase.; fundul gropii era lutuit.

Groapa 7. DG = 1,20 m, DF = 1 m, A = 0,70 m. Groapa începea la -0,65 m de la baza stratului arheologic III (superior); avea formă tronconică, fundul lutuit și conținea în umplutură multă cenușă, fragmente de vase ceramice și oase de animale.

Groapa 8. DG = 1 m, DF = 0,80 m, A = 0,75 m. Groapa începea la -0,40 m de la baza stratului vegetal actual, avea

fundul lutuit și conținea pământ cu multă cenușă în compoziție, fragmente de vase ceramice, lipitură arsă de la vatră, și oase de animale.

Groapa 9. DG ≈ 0,8 x 0,9 m, DF ≈ 0,6 x 0,5 m, A = 0,53 m. Groapa începea la -0,77 m de la baza nivelului vegetal actual, avea formă tronconică, fund lutuit și umplutura ei era compusă din pământ negru-cenușiu, amestecat cu foarte multe fragmente de lipitură de pereți, fragmente de vatră, fragmente de vase ceramice și oase de animale.

S35 = 14 mp (4,5 x 4,5 m)

În anul 2000 această secțiune a avut 4 x 4 m, dar datorită prăbușirii malurilor am fost nevoiți să redimensionăm secțiunea și să îndreptăm laturile, astfel că în anul 2005 a ajuns să aibă dimensiunile de 4,5 x 4,5 m. Cercetarea din anul 2000 a dus la descoperirea a două complexe arheologice.

Groapa 4. DG ≈ 0,75 x 0,65 m, A = 0,95 m. Groapa începea la 0,84 m adâncime de la baza stratului arheologic II (intermediar) și continua până la steril. Avea formă de clopot și umplutura ei era compusă din pământ negru-brun amestecat cu cenușă, lipitură arsă, cărbuni și fragmente de vase ceramice. Menționăm că la 0,80 m adâncime am descoperit fragmente dintr-un vas de provizii de dimensiuni mari cu pastă semifină, lustruită, de culoare cărămiziu-gălbui.

Groapa 5. DG = 2,10 m, DF = 1,40 m, A = 0,54 m. Groapa începea la -0,90 m, de la baza stratului arheologic II (intermediar) și continua până în steril. Acest complex nu are o formă clar definită și pare a fi mai degrabă o suprapunere de două „alveolări” concentrice cu diametre diferite. Fundul gropii săpat în steril este lutuit cu o crustă de 4-5 mm grosime care conține urme de pleavă și alte resturi vegetale. Complexul a fost „căpăcuit” de un strat de pământ de culoare brun-vinețiu. Umplutura acestei gropi era compusă din pământ negru-brun cu tente vineții, bucăți arse provenite de la pereți de locuințe, fragmente ceramice și oase de animale.

Fragmentele de vase ceramice descoperite sunt grosiere dar și fine, modelate cu mâna și fac parte din tipurile categoriale specifice culturii Babadag faza I și II. Menționăm că în această campanie predomină vasele ceramice specifice fazei I a culturii Babadag, dar avem și câteva descoperiri de fragmente comune datate la sfârșitul epoci bronzului. Din masa totală a ceramicii descoperite în această campanie fac parte foarte puține fragmente decorate (caneluri și motive incizate) și dintre acelea cu elemente funcționale (proeminente conice, brăuri alveolate sau crestate, vergele subțiri din lut dispuse orizontal). De asemenea am mai constatat că sunt prezente foarte multe fragmente cu orificii care, foarte probabil, provin de la reparațiile executate în epocă.

Din categoria ceramicii grosiere menționăm prezența următoarelor categorii: vase mari de provizii de culoare cărămizie; vase de tip sac de culoare cărămizie sau brun deschis, cu pastă ce au ca degresanți pietricele și cioburi pisate și decorate cu brău alveolat sau crestă (vase de tip Noua – Coslogeni); vase cu corp bombat, gura ușor evazată și decorate la baza gâtului cu brău alveolat.

Din categoria ceramicii fine fac parte: vase bitronconice de dimensiuni mari, de culoare cărămiziu-gălbui sau negru, lustruite atât în interior cât și în exterior; castroane tronconice de culoare neagră lustruită, cu buza invazată și marginea decorată cu caneluri oblice; străchini de culoare cărămizie; un bol de culoare cărămizie cu fund concav și buza ușor evazată; o ceașca cu toartă supraînălțată de culoare gri-gălbui.

Pe lângă fragmentele de vase ceramice am mai descoperit, o unealtă din os, un os cu un orificiu pătrat neterminat, câteva fragmente de cute, două lustruitoare din piatră, trei fragmente de râșniță din piatră și câteva piese confecționate din carapace de țestoasă.

Campania din 2005 de pe „Popina” de la Siliștea ne-a permis să îmbogățim și să nuanțăm informațiile despre așezarea Babadag de aici:

Am reușit să surprindem următoarea situație stratigrafică:

- strat vegetal, gros de 0,05–0,10 m;
- strat de pietre gros de 0,05–0,07 m, identificat până în prezent numai în S29 și S35, adică spre marginea popinei și care este, probabil, o amenajare din primul război mondial (pietrele utilizate sunt asemănătoare acelor utilizate la terasamentul căilor ferate);
- stratul arheologic III (superior), de culoare negru-cenușiu și cu grosimea de 0,20–0,25 m;
- stratul arheologic II (intermediar), de culoare negru-brun și cu grosimea de 0,20–0,30 m;
- stratul arheologic I (inferior), de culoare brun-gălbui și cu grosimea de 0,30–0,45 m;
- loess.

Prezența în număr considerabil al materialelor Babadag I și a celor de tip Noua – Coslogeni, fapt care oferă indicii despre începuturile așezării Babadag de aici;

Complexele arheologice pe care le-am cercetat sunt situate la marginea așezării și, datorită caracteristicilor lor, nu pot fi considerate complexe de locuire (bordeie ori locuințe adâncite în pământ):

- gropile de mari dimensiuni cu fundul lutuit au putut fi utilizate ca locuri unde era pregătit/preparat lutul necesar construcției/reparației unor locuințe, iar apoi au devenit locuri unde s-au depozitat resturile menajere;
- gropile tronconice umplute cu foarte multă cenușă, fragmente de vase și de oase sunt, mai probabil, gropi unde au fost depuse resturile unor ritualuri/practici religioase pentru a fi ascunse de profani. [Stănică Pandrea, Viorel Stoian]

Planșa 43

Bibliografie:

1. N. Harțușche, O Silvestru, Istros 6, 1992, p. 17-40, 343-361;
2. V. Sîrbu, S. Pandrea, Istros 7, 1994, p. 32-36, fig. 23-25.
3. V. Sîrbu, M. Vernescu, S. Copilu, CCA 2001, p. 230.

122. Munții Făgărașului, zona Bălea, jud. Sibiu

Autorizația de cercetare preventivă nr. 184/2005

Colectiv: Sabin Adrian Luca - responsabil (ULB Sibiu), Paolo Biagi (Universitatea Ca' Foscari Veneția), Michela Spataro (University College London), Cosmin Suciuc (IPTCE Sibiu)

Inițiatorii proiectului (contract de cercetare între ULB Sibiu și Universitatea Ca' Foscari din Veneția) au considerat că zona, numărul de descoperiri mezolitice este, la nivelul Transilvaniei, foarte mic în comparație cu descoperirile din zonele limitrofe României. Zona masivului Făgăraș deține un relief care era extrem de favorabil locuirilor mezolitice, la prima vedere. Ultimele studii de sinteză care au încercat să adune toate materialele descoperite în zonă au arătat sărăcia

descoperirilor la E de râul Olt și mai ales înspre masivul Făgăraș.

În zona Masivului Făgăraș (chiar și dacă includem zona depresiunii Făgăraș – se pornește de la premiza că, sub acțiunea apelor, piesele paleolitice și mezolitice pot fi angrenate și transportate pe distanțe mai mari) avem doar câteva puncte cu astfel de descoperiri:

Turnu Roșu – punct neprecizat. M. J. Ackner, menționa în 1852, fără a face alte precizări, descoperirea într-un strat diluvial a unui fildeș de *Mammuthus primigenius*;

Racovița – *Grădina lui Cârțoala*. În anul 1972 localnicul Lupea Cornel a găsit în taluzul drumului care secționa panta unui promontoriu, la baza căreia cele două pâraie Valea Lupului și Valea Bisericii se unesc pentru a se vărsa în Olt, un cioplitor unifacial terminal, pe galet oval din silex maroniucenușiu, având o patină foarte pronunțată și un lustru accentuat (8,8 x 9 x 3,6 cm). Se afirmă că această piesă aparține unei industrii arhaice a paleoliticului vechi.

Arpașu de Sus – Valea Arpașului, la N de sat – La circa 2 km SE de sat, pe versantul drept al văii Arpașului, la circa 15-20 m de firul apei și la 520 m altitudine, Cornel Ivanciuc a găsit, în 1986, într-un depozit constituit din pietrișuri și bolovănișuri compacte, o așchie nucleală masivă, neretușată, de silex cenușiu cu patină slab-maronie (4,4 x 4,5 x 2,5) atribuită, cu rezerve, paleoliticului.²

Munții Făgărașului, zona Șaua Șerbota – Vârful Mâzgavului (Moscaului) din creastă (NNV-ul județului Argeș). La 2240 m, lângă traseul turistic, s-a descoperit o așchie microlitică (paleolitic superior, gravetian)³.

Un alt punct ar fi Bălea-Lac de unde ar proveni un topor neolitic? Piesa este nepublicată.

O scurtă cercetare a fost efectuată între 10-14 august 2005 în zona centrală a Munților Făgăraș. Cercetarea cu atenție a zonele adiacente a trei lacuri aflate la înaltă altitudine a demonstrat că regiunea nu favorizează dezvoltarea unui habitat preistoric din mai multe motive.

Modul de abordare a cercetării preliminare folosit în Făgăraș este același folosit de peste 30 de ani în cercetări în partea de S a Munților Alpi și în ultimii 4 ani în zona montană din vestul Macedoniei. Potrivit acestei experiențe, care au dus la descoperirea a mai multor zeci de situri care se încadrează din Paleolitic final până în perioada medievală, zona lacurilor glaciare și a micilor depresiuni naturale unde există apă sunt locurile ideale pentru locuirile temporare (sezoniere) ale populațiilor preistorice și protoistorice care pendulează de pe o parte pe alta a unui lanț montan. Acesta este cazul zonei de S a Alpilor și a zonei Pindului. Aceste cercetări au mai demonstrat că populațiile preistorice preferă să se stabilească în zone care asigură o oarecare protecție, întotdeauna de-a lungul culmilor aflate în imediata vecinătate a unor resurse bogate în apă. Zona pășunilor alpine este ideală pentru vânatoarea sezonieră, datorită unei foarte bune vizibilități și a accesului foarte facil la resurse lemnoase (în special crengi uscate), aflate în zona pădurilor din imediata vecinătate, care sunt ideale pentru întreținerea focului. Mai mult, atât zona Munților Alpi cât și a Munților Pindus se caracterizează printr-un acces ușor și o pantă lină care favorizează comunicația între o vale și alta.

Din nefericire acesta nu este cazul părții de N a Munților Făgăraș din lanțul Carpat, unde accesul este dificil, panta este foarte abruptă, iar tranzitul dintre o vale și alta este foarte greu de realizat. Acest lucru este demonstrat și de absența sistematică a adăposturilor și a stânelor datorită accesului

dificil al turmelor la pășunea alpină. Acesta este fără îndoială motivul pentru care zona de N a Munților Făgăraș nu a fost locuită în preistorie. Pantele abrupte, accesul dificil și mai ales absența culmilor tranzitabile au blocat stabilirea comunităților preistorice (de asemenea și a celor mai târzii) în acest habitat. La acești factori se mai poate adăuga și distanța apreciabilă față de sursele de materie primă pentru realizarea de unelte și arme.

Note:

1. Alexandru Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2003; Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Karl Zeno Pinter, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

2. Păunescu și Ivanciuc 1991, p. 210.

3. Păunescu și Ivanciuc 1991, p. 209-210.

Bibliografie:

Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Karl Zeno Pinter, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

Alexandru Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2003.

Alexandru Păunescu, Cornel Ivanciuc, *Noi descoperiri paleolitice în România*, SCIVA 42, 1991, 3-4, p. 205-220.

Abstract:

A brief survey has been carried out between August 10th and 14th in the central area of the Făgăraș Mountains. Although three high altitude lakes have been accurately surveyed, they demonstrated that the region is unsuitable to prehistoric habitation for a number of reasons.

The approach that has been used to survey the Făgăraș is the same already experimented during over than 30 years of surveys along the south Alpine arc and, during the last four years in the Pindus Range of Western Macedonia. According to this experience, which has led to the discovery of dozens of sites from the Final Palaeolithic up to the medieval times, it is well known that glacial lakes and watering holes are ideal place for temporary (seasonal) settling by prehistoric and protohistoric populations moving from one side to the other of any mountain chain. This is the case for both the Southern Alps and the Pindus. The previously undertaken research strategy has also demonstrates that prehistoric populations preferred to settle in sheltered areas, although always along watershed points rich in water supplies. The idea is that alpine pastures were ideal for seasonal hunting, because of the better visibility and for the possibility of old wood branches supply, from the immediately lower lying forested environments, for opening fire.

Furthermore both the Alps and the Pindus, in the areas where they were inhabited by prehistoric peoples, present an easy access and gentle slopes which make the transit between one to another valley very easy.

Unfortunately, this is not the case for the Făgăraș Mountains of the Carpathians, where access is difficult, the slopes very steep, and the transit between one to another valley very problematic. This point is also demonstrated by the fact that alpine huts or animal corrals (stână) are systematically absent in the area and that the alpine pastures are difficult to reach. This is undoubtedly the reason why the Făgăraș were not inhabited (as they are not nowadays and were not any in historical times) during prehistory. Difficult access, steep slopes, and furthermore the absence of

transitable watershed pastures has rendered the prehistoric (and also later) habitation of these landscapes unnecessary. To this fact is also to add the distance of raw material sources for making hunting and processing tools.

123. Murighiol, com. Murighiol, jud Tulcea [Halmyris]

Punct: La Cetate, la 2.5 km E de sat

Cod sit: 160920.20

Autorizația de cercetare sistematică nr. 162/2005

Colectiv: Mihail Zahariade – responsabil, Monica Mărgineanu Cârstoiu (IAB) Florin Topoleanu (ICEM Tulcea), Octavian Bounegru (UAIC Iași), Traian Dvorski, Alexandru Madgearu (MMN)

Obiective: Cercetarea basilicii este în linii mari terminată, un studiu arhitectonic fiind în derulare, în anul 2005 ne-am concentrat asupra investigației structurilor descoperite în campania din 2004 cu un accent deosebit pe blocul de clădiri de pe latura de NV.

Săpăturile au vizat așadar două areale:

- un bloc compact de trei clădiri adosate incintei la interior precum și pintenului interior al bastionului pus în evidență în campania din anul trecut. Cele trei clădiri adosate incintei, le-am identificat fără multă dificultate cu cazărmi, îndeosebi datorită modului și ritmului de dispunere într-un areal fortificat, specific perioadei romane târzii.

- un grup de clădiri adosate basilicii episcopale spre E și termei I pe latura ei de V denumită convențional domus 2. Este o continuare a cercetării începută în 1987 de subsemnatul, prelungită prin intervenția colegilor Dvorski și Madgearu între 2002 și 2003. Blocul de clădiri pare să aibă o destinație legată în primul rând de utilizarea celor două importante monumente, basilica și terma. Cercetarea nu este terminată, în campania din 2005 urmând să degajăm o porțiune de încă aproximativ 30 m² care ne va oferi o imagine completă de ansamblu și de detaliu a cronologiei și funcționării acestui complex.

Sectorul cazărmi V.

Toate cele trei clădiri investigate sunt construite în piatră legată cu pământ într-o combinație care întrunește *opus quadratum*, *opus mixtum* și *opus spicatum*, cu observația ca *opus mixtum* este cel mai des folosit.

În momentul descoperirii, zidurile barăcii se aflau sub vegetalul actual, într-o stare relativ bună de păstrare.

Cazarama nr. 3, construită în spatele bastionului nr. II este compusă dintr-o încăpăre de un plan particular. Corpul principal al clădirii, de plan rectangular, cu L = 12 m x l = 9,60 m se prelungeste în partea de S o cameră C 1 lată de 4,70 m, cu o latură paralelă cu zidul de incintă, aflată la o distanță de 5,50 m față de acesta.

Un zid (Z₂), gros de 0,75 cm compartimentează corpul principal al cazărmi.

În jumătatea de N a barăcii se creează astfel două camere C₂ și C₃. Un alt zid, la -1,30 m față de stratul vegetal, perpendicular pe contrafortul interior al bastionului, demantelat și acoperit de nivelurile ulterioare a fost identificat în spațiul dintre C₁ și incintă. El se prelungeste către ESE, pe sub zidul C1.

Cronologia cazărmi nr. 3.

Zidului perpendicular pe contrafortul bastionului nr. II îi corespunde cronologic și constructiv un pavaj de cărămizi cu dimensiunile de (0,38 x 0,25 x 0,05 m) descoperite la adâncimea de 2,26 m față de suprafața păstrată a incintei.

Pavajul apare foarte deranjat de o intervenție ulterioară, așa cum o dovedește poziția verticală a cărămizilor. Faptul că cele 7 cărămizi din pavaj nu au fost complet înlăturate sau distruse ci au fost așezate pe verticală, sprijinite de zid, ar sugera o dislocare cumva organizată, lăsând deschisă, în mod intenționat, posibilitatea unei viitoare reamenajări.

Paralel cu zidul, lângă cărămizile în poziție verticală au fost descoperite două funduri de chiup, cu diametrul de 1,10 m și respectiv 1 m. fără resturi vegetale în interior. Este greu deocamdată să ne pronunțăm dacă acest zid făcea parte dintr-o cameră care se deschidea spre N sau spre S, dar este sigur că el face parte dintr-o structură (încăpăre) anterioară. Numărul mare de țigle fragmentare și cuie arată, dacă mai era nevoie că această clădire a avut un acoperiș de șarpanta și țigle. Concluzia la aceasta situație este că pavajul care aparține evident acestei încăperi a funcționat pe nivelul 8. El apare dezafectat de inserția celor două chiupuri, probabil ca un spațiu de depozitare, în care acestea jucau un rol principal alături de un număr apreciabil de amfore, cum sugerează cantitatea semnificativă de fragmente din acest tip de vas. Crearea acestui spațiu se plasează cronologic pe N₉.

N₉ sfârșește printr-un incendiu violent pus în evidență de un strat de arsură gros de 5cm care suprapune zidul Z₃.

N₁₀ reorganizează întregul spațiu prin dezafectarea și nivelarea chiupurilor și construcția noii clădiri a cazărmi 3 de mari dimensiuni, cea mai mare dintre cele trei corpuri cercetate. Zidul orientat paralel cu zidul de N al C1 a fost construit pe același nivel, 10, în scopul regularizării planului inițial al cazărmi. Nivelul 10 este marcat de un puternic incendiu vizibil atât în profilul lui Z₃ cât și în stratigrafia dintre C₁ și Z₁ și care a pus capăt acestui nivel.

Incendiului care a marcat sfârșitul lui N₁₀ i-a urmat o reconstrucție generală, pe N 11, posibilă cu compartimentări din ziduri cu chirpic. Acest lucru apare clar pe profilul peretelui de S al zidului Z₃. În acest moment latura de S a cazărmi 3 suferă o reparație generală prin reconstrucția lui din blocuri masive de carieră îngrijit tăiate în combinație cu blochete paralelipipedice. Cu aceasta ocazie, pe latura de S a fost creată o intrare lată de 1,25 m. N₁₁ nu prezintă urme evidente de incendiu în arealul cazărmi 3 și chiar în afara acesteia, spre S.

Întregul spațiu al barăcii a fost compartimentat de un zid alcătuit din blocuri de dimensiuni mici și mijlocii în alternanță cu blochete mici paralelipipedice. Aceasta a dat naștere la camerele C₂-C₃. Zidul are în fața sa inițială o intrare lată de 1,02 m la 1,30 m N de Z₁ blocată într-o fază ulterioară, pe N 12.

Caracterul descoperirilor în C₃ (o cantitate mare de ceramică de bucătărie, amfore un chiup fragmentar) indică activități dedicate hrănirii soldaților. Cantitatea mică de oase indică menținerea unei igiene a spațiului. Un șir de trei blochete așezate vertical. De altfel întreaga C₃ pavată pe întreaga suprafață cu blochete din care se păstrează intact un fragment de pavaj în colțul de SV indică existența unei bucătării în cadrul barăcii B₃ așa cum arată de fapt cantitatea semnificativă de ceramică.

O secțiune realizată în jumătatea de SE a C₃ a relevat, la -0,25 m față de pragul intrării, un pavaj alcătuit din pietre și

cărămizi în continuare nivelul coincide cu plinta interioară a zidului și prezintă țigle din acoperiș căzute pe el. De altfel întreaga secțiune este marcată de o prăbușire masivă atât a plafonului reprezentat prin țigle și olane cât și a zidăriei de chirpic care foarte posibil compartimenta C₃. Profilul peretelui de NE indică faptul că zidurile de compartimentare erau alcătuite din calupuri de chirpic căptușite cu pământ galben, care mai târziu a fost ars pe loc, așa cum indică stratul gros de 0,80 m de chirpic, lemn și țigle.

Nivelul N₁₂ este un nivel de importante reparații. Așa cum indică profilul care suprapune Z₃ spațiul de la S de cazarmă a fost reorganizat prin nivelarea zidurilor din chirpic a lui N₁₁ cu un strat gros de 0,60-0,70 m de pământ galben, bine bătătorit.

În mod concret, la zidul de S al cazarmii intervenția a constat din blocarea intrării corespunzătoare N₁₁ și refacerea suprastructurii cu blochete paralelipipedice cu inserții de țigle și cărămizi. La 1,10 m față de incintă s-a redeschis o nouă intrare lată de 0,96 m care la odată ulterioară, ce nu poate fi precizată a fost la rândul ei blocată.

Laturii de S a barăcii a fost reparată, fapt evidențiat mai ales la contactul acesteia cu latura de E. Acest lucru a impus înălțarea pragului ce corespundea nivelului N₁₂. dar, așa cum arătam mai înainte se deschide o nouă intrare.

Între zidul de S al cazarmii și C1 a fost identificată o podea din pământ galben, bine bătătorită placată cu mortar și care corespunde nivelului de reparație de pe N₁₂. Reamintim cu acest prilej că C1 a fost construită pe N₁₀, așa cum indică nivelul fundației ce corespunde fazei nr. I a laturii de S a cazarmii. C1 este serios deteriorată la colțul ei de SV dar se poate spune că această încăpere nu pare să fi suferit importante reparații, așa cum ar rezulta cel puțin din analiza structurii zidurilor păstrate.

Sondajele efectuate pentru a identifica o eventuală a patra latură spre E care să închidă acest spațiu al C1 nu au evidențiat nici o structură semnificativă, cu excepția unui zid parțial demantelat, îngust de numai 0,50 m și asimetric distonând față de întreaga construcție masivă, cu ziduri de 0,70 – 0,80 m. Această cameră nu pare să fi avut o latură de închidere spre E, ceea ce ar sugera un spațiu deschis. Aceasta observație, coroborată cu resturile semnificative de oase provenite de la cabaline (aflate în studiu) găsite în cameră ar putea sugera folosirea ei drept spațiu de acomodare al cailor.

Cazarma 2

Diferența între cazarmile 2 și 3 este de 2,10 m lângă incintă și de numai 1,85 m la colțul cazarmii 2. Este o stradă care-și menține funcționalitatea până în ultima fază și apare pavată cu blochete de piatră pe N₁₂. Sondajul efectuat a relevat la -1,45 m și 1,30 m pavaje succesive aparținând foarte probabil N₁₀ și N₁₁ dovedind o relativ îndelungată utilizare. Pe exteriorul peretelui de N a lui B₃ apare o amenajare cu dimensiuni de 1 x 0,40 m de formă rectangulară adosată zidului B₂ și care pare atribuibilă

Și cazarma 2 arată toate semnele că ar fi fost construită pe N₁₀ marcat de un incendiu ale cărui urme sunt observabile la 0,15 m deasupra zidului demantelat.

Planul inițial a suferit o importantă modificare pe nivelul următor (N₁₁). În scopul extinderii suprafeței cazarmii a fost construit spre S un nou zid, fapt ce a lărgit spațiul locuibil în mod semnificativ cu cca. 3,50 m. Cu această ocazie zidul de N₁₀ al cazarmii adosat incintei a fost demantelat prin montarea unui pilastru perpendicular pe el, vechiul zid servind drept fundație pentru pilastru. Între pilastru și zidul nou construit

care a mărit spațiul cazarmii a funcționat un sistem de intrări boltite. Întreaga clădire pare să fi fost repavată cu plăci de cărămidă și piatră. Un fragment din acest pavaj este vizibil în colțul de S al cazarmii și pe lângă pilastru nou inserat. Remarcăm că baraca a suferit un grav incendiu relevat de stratul de arsură gros de 5-6 cm provenit de la bârne precum și de la suprastructurile de chirpic prăbușite peste arsură.

N₁₂ aduce de asemenea o modificare importantă în baracă prin construcția unui zid adosat incintei, clădit pe un strat gros de lut ce servea drept fundație. El pare să fi avut o înălțime destul de mare construit din blocuri mijlocii de piatră și cărămizi.

Cazarma 1

Este cea mai mică de șirul de barăci cunoscute. Construcția ei pe N₁₀ suprapune un nivel anterior cu pavaj atribuibil N₈ suprapus de un pat de pământ galben bine bătătorit în amestec cu arsură provenită de la bârne. La 0,30 - 0,35 m față de acest strat de pământ galben se găsește sămânța fundației. Fundația este înaltă de cca. 0,40-0,50 m și formează o plintă lată de 0,10 m față de linia zidului propriu-zis, vizibilă pe o lungime de circa 2 m. Intrarea prezintă un prag amenajat direct pe fundație constând din blochete așezate în poziție oblică peste care s-au așternut plăci de piatră plate legate cu pământ. Întreaga clădire este unitară din punct de vedere constructiv având la colțuri blocuri și blochete rectangulare de mari dimensiuni. Stradela dintre cazarmile 1 și 2 prezintă un trotuar atașat pe latura de S a cazarmii 1.

Un zid de piatră legat cu pământ având în structură inserții de cărămidă apare ca o prelungire în direcția intrării cazarmii. El apare adosat de zidul nartexului dar este evident anterior cazarmii, fiind folosit în parte de colțul sau de NE pentru așezarea fundației. Putem numai presupune că acest zid a putut servi ca structură pentru o cazarmă anterioară deși lipsește orice alt element care să ateste acest lucru. Zidul apare demantelat și peste el a fost așternut un pat de 0,10 – 0,20 m de pământ galben amestecat cu arsură ce a contribuit la stabilitatea fundației zidului cazarmii 1.

În dreptul cazarmii 1 zidul de incintă face o ușoară curbă care-l orientează și mai mult către ENE.

Sectorul domus 2

La sectorul Domus 2 cercetarea nu este încheiată. Densitatea remarcabilă a succesiunii structurilor va fi reverificată în campania din acest an, când sperăm să intrăm în posesia unor date de cronologie absolută a acestui important sector aflat la întretăierea axelor a trei importante monumente din cetate: poarta de N, basilica episcopalis și terme 1.

Pentru moment, este destul a vă comunica faptul că au putut fi identificate șapte faze constructive și/sau de reorganizare urbanistică. Datele sunt preliminare, ele urmând a fi reverificate în campania din acest an.

Faza I: este faza când funcționează *cardo maximus* ca element de castrametație al castrului cu funcție militară direcționată către poarta de N.

Faza II: de-a lungul lui *cardo maximus* a fost construită *basilica episcopalis* în faza I

Faza III: *cardo maximus* a fost blocată de E₁, un monument impozant, cu o anexa cu rosturi economice. E₁ dispunea probabil de o intrare boltită și portic pe latura de S. Acestui moment îi corespunde o modificare importantă a schemei urbanistice în acest areal și anume deschiderea unei noi artere orientată E - V, cu o piațetă pavată cu dale de piatră de dimensiuni mari și mijlocii, cu sistem de canalizare. O clădire

din piatră cu pământ, C₁ a fost adosată foarte probabil la scurt timp de la latura de S a E₁ având rol economic, așa cum ar rezulta din cele două chiupuri descoperite în colturile de NE și SV încă din 1987

Faza IV: Artera E - V a fost blocată de un zid (Z₁), lung de 7,60 m adosat peretelui de N al bazilicii, dar care pare să fi dezafectat porticul E₁. Acest zid este zid despărțitor față de edificiile dinspre V și piațetă, cu accesul spre intrarea monumentală E₁. În această fază pare să se construiască o altă clădire, rectangulară, C₂, lată de 3,30 m, pavată cu dale de piatră. Piațeta continua să funcționeze și chiar este refăcută.

Faza V: Îi corespunde un zid masiv Z₂, nou construit, dar nu paralel cu zidul de S al E₁ cum ne-am fi așteptat ci oblic, creind astfel un spațiu de formă trapezoidală. Piațeta își continuă existența.

Faza VI aglomerează arealul la V de piațeta prin construcția unui nou zid (Z₃) care creează un nou edificiu și un spațiu larg între zidul anterior Z₂ și noul zid Z₃.

Faza VII, întregul spațiu rezultat în faza anterioară se compartimentează cu construcția unor noi ziduri care creează încăperile C₃ și C₄.

Situația întregului bloc de clădiri este deosebit de complexă și dacă ținem seama că ea se găsește în preajma basilicii și termei I ne putem face o imagine încă în construcție despre durata și importanța arealului investigat. [Mihail Zahariade]

124. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac, proprietățile S.C. Soliana S.R.L., Popa, Ducica, Hanganu, Paraschiv, DJCCPCN Tulcea, Bârsan

Cod sit: 161062.10

Autorizația de cercetare sistematică nr. 163/2005

Colectiv: Oana Damian, Mala Stavrescu Bedivan (IAB), Mihai Vasile, Anca Bănăseanu, Andra Samson Gabriel Vasile (MNIR), Aurel Stănică, Lucian Mândroi (ICEM Tulcea), Ioana Barbu (MCDR Deva), Vasile Ioniță, Gelu Țiculeanu (CMB Suceava)

Investigațiile arheologice desfășurate începând din 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilanul satului Nufăru, un important centru de tip urban din sec. X-XIV, elemente ale fortificației bizantine, construite *a fundamentis* de către bizantini, la sfârșitul sec. X, viețuirea și necropolele din sec. XI-XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică și romano-bizantină. Cercetările au permis stabilirea traseului zidului de incintă bizantin, surprins sub forma unor tronsoane, reperate pe laturile de S, E, V și N ale promontoriului nufărean, al cărui contur se pare că îl urmărea, și identificarea unei serii de elemente de fortificație, turnuri și instalația portuară a cetății, fiind necesare verificări pentru stabilirea perimetrului fortificat al așezării. Descoperirile făcute cu prilejul cercetărilor din interiorul cetății, ca și din afara spațiului fortificat, au condus la apariția unor complexe (de locuire, meșteșugărești) și materiale arheologice care documentează în forme bogate și variate, pe o suprafață mare, o locuire cu niveluri din sec. XI-XIII, oferind posibilitatea studierii culturii materiale din Dobrogea pe durata

acestor veacuri, fără întrerupere. Au fost cercetate și mai multe zone cimiteriale aparținând perioadei medievale¹. Având în vedere importanța istorică și arheologică a așezării și vulnerabilitatea vestigiilor în fața intervențiilor contemporane, determinată de suprapunerea în totalitate a sitului de satul actual, cercetarea, în special preventivă, și protecția complexelor arheologice trebuie îmbinate.

Cercetările arheologice programate în cetatea bizantină de la Nufăru s-au concentrat în campania 2005 în regiunea nordică a promontoriului pe care se desfășoară așezarea, în punctul *Trecere bac*, reprezentând zona instalației portuare a cetății bizantine și a necropolei care a o suprapune.

La E de zona înglobând instalația portuară a cetății bizantine, descoperită în 1999², al cărui zid a fost surprins deja pe o lungime de 14,1 m, a fost cercetată în campaniile 2002, 2004-2005 o suprafață de circa³ 100 m², menită a pune în evidență elementele de fortificație adiacente debarcaderului (pasajul unei porți, turnuri, ziduri intermediare), precum și o serie de complexe funerare ulterioare⁴.

Reamintim că stratigrafia acestei zone a fost serios afectată de intervenția abuzivă din 2000 a proprietarului terenului, prin utilizarea mijloacelor mecanice pentru decaparea pantei dealului la baza căruia a fost amenajat complexul instalației portuare, fiind distruse depunerile arheologice din zonă și relațiile dintre complexele adiacente (turnuri, locuințe, morminte), privându-ne de observarea unor elemente legate de utilizarea spațiului după ce instalația portuară nu a mai funcționat⁵. În partea de S a suprafeței cercetate, apare stânca nativă, amenajată în patru trepte, depunerile arheologice înregistrându-se până la cota - 2,50 m față de actualul nivel al solului, după intervenția amintită. În campania 2005, în punctul *Trecere bac*, din punct de vedere stratigrafic s-a înregistrat prezența, în extremitatea sudică a suprafeței cercetate, pe treapta cea mai înaltă a stâncii native, amenajată în trepte, a unui nivel de demantelare, conținând pietre și mortar alb-gălbui friabil, ce suprapune o depunere de pământ cenușiu prăfos în care au fost descoperite gropi menajere conținând fragmente osteologice animale și fragmente ceramice din prima jumătate a sec. XIII, gropi care secționază nivelul înmormântărilor din sec. XI-XII.

În ceea ce privește monumentul bizantin, descoperirea în secțiunile cercetate, la 1 m distanță de stâncă spre N, la adâncimea de 2,20 m, a unui zid orientat V - E, lat de 0,90 m, vizibil deocamdată doar pe înălțimea de 0,40 m și pe lungimea totală de 2,85 m, înregistrându-se și un nivel de călcare din piatră acoperită cu pământ galben, spațiul dintre zid și stâncă fiind umplut de asemenea cu pământ galben, ca și în cazul zidului instalației portuare, continuă să ridice semne de întrebare, la care doar campaniile viitoare vor putea oferi răspunsuri.

În schimb, prin continuarea săpăturilor în suprafața de cca. 100 m², în care se poate observa modalitatea de amenajare a stâncii native, atât ceea ce privește construirea zidurilor, cât, mai ales, practicarea înmormântărilor, s-au putut obține informații importante privind necropola de inhumație creștină din zonă, reperată încă din 1999.

Celor 50 de complexe funerare cercetate în campaniile 1999-2002 și 2004⁶, li se adaugă încă 33 descoperite în 2005, 13 în S 8 și 20 în martorul dintre S 6 și S 7, 20 conținând schelete de copii și 13 de adulți. Totodată, au fost completate informațiile privind o serie de morminte cercetate anterior, în 2002 și 2004, în martorul dintre S 6 și S 7. Mormintele sunt orientate V - E, organizate în patru șiruri paralele. În general s-a

practicat inhumarea individuală, în câteva cazuri fiind vorba probabil de reînhumări. S-au înregistrat multe situații de suprapuneri, indicând o mare densitate a necropolei. Unele morminte au gropile amenajate în stâncă ori în pământ cenușiu prăfos sau în pământul negru cu numeroși pigmenți de mortar de la N de zidurile legate, probabil, de complexul instalației portuare. Se înregistrează depunerea direct pe stâncă, delimitarea gropii cu pietre sau prin decuparea stâncii, depunerea pe cărămizi, urme de cărbune, precum și cuie de fier și amprente de lemn, indiciu al existenței unor sicrie. Scheletele apar în decubit dorsal, cu craniile în poziție normală sau așezate fie pe partea dreaptă, fie pe cea stângă, cu brațele așezate în diverse poziții, cu picioarele întinse, uneori ușor deranjate. În cazurile în care s-a putut observa poziția antebrăzilor, s-au înregistrat mai multe variante, cu subvariantele lor, cu ambele brațe încrucișate pe piept, abdomen, bazin sau umeri. O parte dintre morminte, cu precădere cele aparținând unor copii, conțin inventar compus din piese de podoabă (cercei din bronz și brățări din sticlă) și accesorii vestimentare (năsturași globulari de bronz). Amplasarea, ritul și ritualul, inventarul conținut de mormintele cercetate în campaniile 1999-2002, 2004-2005, ne confirmă părerea că aceste complexe aparțin necropolei încadrate în sec. XI-XII, acoperind eventual și începutul sec. XIII, localizată în punctul cel mai înalt al promontoriului nufărean (Piatră/km 104), necropolă care se extindea și pe panta estică a acestuia⁷.

În ceea ce privește continuarea cercetărilor în punctul Trecere bac, se impune epuizarea necropolei, studierea sistemului de fortificare a zonei și dezvelirea ansamblului instalației portuare până în dreptul DS 120, actuala stradă a Arheologiei (circa 30 m), urmată de conservarea și punerea în valoare a acestui monument de importanță cu totul specială pentru istoria așezărilor portuare de la Dunărea de Jos.

Cercetări arheologice preventive, determinate de construirea de locuințe, localuri și anexe gospodărești și de amenajarea unor bazine vidanjabile, au fost realizate de colectivul de cercetare a sitului de la Nufăru în mai multe puncte, situate unul în perimetrul fortificației bizantine și cinci în zona *extra muros*, trei (proprietățile Radu Alexandru Hanganu, Daniel Paraschiv, SC Soliana SRL) în spațiul de la V și două (proprietățile Oana Cristina Popa și Dumitru Ducica) în cel de la E de zidul de incintă bizantin.

Săpătura realizată în incinta bizantină, pe str. Bisericii, imobilul nr. 91, pe terenul uneia dintre bazele arheologice aflate în proprietatea DCCPCN Tulcea⁸ a dezvăluit situații arheologice deja cunoscute în zonă⁹, și anume o depunere consistentă aparținând viețuirii sec. XII-XIII, reprezentată de două gropi menajere, și două complexe de locuire suprapuse, surprinse parțial, databile în sec. XI, dintre care una conținea amfore sferoidale și o mare cantitate de semințe carbonizate, iar cealaltă era dotată cu un cuptor de piatră.

Cercetările arheologice efectuate în zona de la V de zidul de incintă¹⁰, pe proprietățile Hanganu¹¹, Paraschiv¹² și SC Soliana SRL¹³, au pus în evidență următoarea stratigrafie: un strat de pământ galben nisipos, gros de 0,30-0,40 m, un strat de pământ brun negricios, gros de 0,20-0,60 m, conținând pigmenți de cărbune, chirpici, cărămidă și lentile de cenușă, și o depunere de 0,90-1,50 m, de pământ cenușiu gălbui nisipos, conținând numeroase lentile de nisip compact, un strat de pământ galben nisipos, gros de 0,40 m, un strat de pământ cenușiu prăfos, gros de 0,50-0,80 m, conținând pigmenți de cărbune, pietre și materiale ceramice specifice sec. XII-XIII, o depunere de 0,60 - 0,80 m-1,20 m, de pământ cenușiu gălbui, mult mai tasat în partea sa inferioară, cu un

conținut mare de nisip spre adâncimea de peste 2 m, conținând materiale ceramice aparținând sec. XI. Dacă pe proprietatea SC Soliana SRL nu a fost semnalată prezența nici unor materiale arheologice, mai spre E (proprietatea Paraschiv) s-a înregistrat prezența unui șanț, probabil pentru evacuarea apelor pluviale, în care au fost descoperite materiale ceramice amestecate, în special fragmente de amfore, și oase animale, neputându-se sesiza prezența vreunui complex arheologic *in situ*, pentru ca, în extremitatea estică a zonei cercetate, deci mai aproape de zidul de incintă (proprietatea Hanganu), să se înregistreze prezența unei cantități mai mari de material arheologic, cu aspect menajer, ceramic și osteologic animal, sesizându-se câteva complexe arheologice (o groapă, probabil de locuință adâncită dezafectată, cu adâncimea de 0,80 m și un eventual complex de locuire, reprezentat de o amenajare de pietre, cu dimensiunile surprinse de 1,20 x 1,20 m, pe înălțimea de 0,40 m, și un rest de vatră).

Cercetările efectuate în 2005 pe proprietățile SC Soliana SRL, Paraschiv și Hanganu au îmbogățit cunoștințele despre zona vestică *extra muros* a așezării bizantine, foarte puțin investigată până acum, doar prin intermediul sondajelor din 2002 de pe proprietatea I. Rubanschi¹⁴, sugerând faptul că viețuirea medievală în afara perimetrului fortificat, cel puțin pe latura vestică a cetății, era săracă și discontinuă, concentrându-se mai aproape de malul Dunării, precum și o prezență mai consistentă a materialelor arheologice în zonele mai apropiate de zidul de incintă bizantin.

În ceea ce privește însă zona de la E de zidul de incintă, aceasta s-a dovedit mult mai frecventată în vechime, fiind identificate locuințe, cuptoare și gropi menajere aparținând nivelului sec. XII-XIII, precum și morminte de inhumație, punctând două dintre necropolele cetății bizantine, deja identificate.

Astfel, în cazul proprietății Popa¹⁵, situată în imediata proximitate a zidului estic al cetății bizantine¹⁶ cercetarea arheologică a permis înregistrarea următoarei succesiuni stratigrafice: un strat de pământ galben nisipos, gros de 0,30 - 0,40 m, marcând o înălțare contemporană; un strat de pământ cenușiu prăfos, gros de 1 - 1,40 m, conținând pigmenți de cărbune, chirpici, cărămidă, cenușă; nivelul de demantelare a fortificației, constând dintr-o depunere de pietre cu mortar groasă de 1 - 1,20 m; d. un strat de pământ cenușiu gălbui, gros de 1 - 1,20 m, conținând temelia unei locuințe de suprafață și groapa unui mormânt de inhumație; un strat de pământ cenușiu albastrui, cu conținut mare de nisip, cu aspect aluvionar, gros de 0,40 m; un strat de pământ galbui foarte nisipos, gros de 0,40-0,50 m, reprezentând solul steril din punct de vedere arheologic. Complexele arheologice identificate constau din: o groapă aparținând nivelului cu pământ cenușiu prăfos, conținând material ceramic din categoria amforelor cu torți supraînălțate și ceramică smălțuită; o locuință de suprafață, probabil rectangulară, cu bază de piatră amenajată în nivelul de pământ cenușiu gălbui, din care s-a surprins începând de la adâncimea de 1,50 m doar partea sa centrală, cu dimensiunile interioare de 2 m (laturile estică și vestică) x 2,30 m (latura sudică) x 2,40 m (latura nordică), cu zidurile temeliei, înalte de 0,60 - 1 m, vizibile doar pe lățimea de 0,20 m, cu podea din pământ galben, vizibil în strat gros de 0,07-0,10 m, cu pigmenți de mortar, perforată de groapa amintită; temelia locuinței este compusă din pietre și cărămizi romano-bizantine refolosite; un mormânt de inhumație, sub nivelul locuinței cu bază de piatră,

la baza nivelului de pământ cenușiu gălbui, la adâncimea de 2,30 m, orientare V - E, cu scheletul în decubit dorsal, cu lungimea de 1,45 m, cu craniul aplecat pe partea stângă, schelet care pătrunde cu jumătatea sa dreaptă în malul sudic; adâncimea mare la care a apărut mormântul, nu a permis realizarea unei case pentru extragerea integrală a scheletului, recuperându-se doar jumătatea sa stângă secționată longitudinal; o vatră, aparținând probabil unui complex de locuire, suprapus de mormânt; o groapă pentru var, amenajată probabil în apropierea fortificației. Din păcate, dimensiunile restrânse ale casei, adâncimea mare, precum și marea cantitate de piatră conținută de maluri, din cauza nivelului de demantelare a zidului de incintă situat imediat la E, nu au permis realizarea de observații mai fine sau extinderea cercetării. Din punct de vedere cronologic, se poate aprecia că demantelarea fortificației din vecinătate s-a produs în sec. XIII, moment căruia îi aparține groapa menajeră care perforază locuința de suprafață, încadrabilă probabil cândva în sec. XII. Absența materialelor ceramice *in situ* în locuință nu permite o datare mai precisă a acesteia. Complexul de locuire suprapune, fără a-l distruge, un mormânt de inhumație. Poziția stratigrafică a mormântului, în pământul cenușiu gălbui databil în sec. XI, precum și analogiile cu situațiile înregistrate în 1983, în curtea dispensarului uman, unde au fost descoperite două morminte de inhumație, dintre care unul cu casetă de piatră¹⁷, amenajare funerară încadrabilă în intervalul cuprins între sfârșitul sec. X și mijlocul sec. XI, ne conduc la ideea că acest complex funerar aparține unei necropole amenajate în sec. XI la E de zidul de incintă al cetății bizantine. Vatra perforată de mormânt și groapa de var datează, probabil, din perioada de construcție a cetății, ultimul sfert al sec. X.

În ceea ce privește cercetările efectuate pe proprietatea Ducica¹⁸, situată la SE de zidul de incintă bizantin, acestea au evidențiat următoarea stratigrafie: a. strat de pământ brun cenușiu, gros de 0,40 - 0,70 m, reprezentând vegetalul, în care a fost plantată viță-de-vie, care a contaminat depunerea cenușie prăfoasă, specifică nivelelor ocupaționale din sec. XII-XIII, din care pornesc o serie de gropi menajere, și a afectat în special complexe funerare, b. strat de pământ cenușiu gălbui, gros de 0,50 m, conținând pigmenți de cărbune și chirpici, cu consistență nisipoasă, cu lentile de pământ galben; c. strat de pământ gălbui castaniu, gros de 0,60 m, din care au apărut rare fragmente ceramice. Au fost descoperite o serie de complexe arheologice: șase morminte de inhumație, conținând patru schelete bine conservate, trei de adulți și unul de copil, unul incomplet și unul parțial cercetat, ce pătrunde în malul sudic al S 1 Ducica, în decubit dorsal, cu antebrațele în diverse poziții (ambele antebrațe pe bazin; un antebraț pe bazin și celălalt pe piept; antebrațul stâng pe lângă corp), două dintre morminte având inventar, trei gropi menajere, de formă circulară, cu diametrul de 1,20/1,20/1,60 m, conținând material osteologic animal, fragmente ceramice provenind de la oale din specia nisipoasă, amfore piriforme cu gura îngropată și torți supraînălțate, ceramică smălțuită pictată, precum și o stamena devalorizată modul mare; două cuptoare, dintre care unul bine conservat, celălalt perforat de o groapă menajeră. Cuptorul 1, cel bine păstrat, este amenajat în pământ galben, cu calota prăbușită, se păstrează pe o înălțime de 0,22 m, este de formă ovală, cu dimensiunile de 2,40 m (ax E - V) x 1,60 m (ax N - S), cu gura de alimentare spre V; prezintă o refacere a vetrei; astfel, pe pământ galben suprapus de un pat din bucățele de mortar, a

fost amenajată prima vatră, reprezentată de un strat de pământ vitrifiat, gros de 0,02 - 0,03 m; ulterior, pe un strat de pământ galben, gros de 0,07 - 0,08 m, peste care au fost dispuse bucățele de mortar și de tencuială recuperate din complexe anterioare, a fost amenajat un pat de fragmente ceramice peste care s-a depus pământul ars, gros de 0,02 m, reprezentând vatra propriu-zisă, deplasată spre E cu 0,60 m față de vatra anterioară. Cuptorul 2, distrus de o groapă menajeră, se păstrează pe o înălțime de 0,20 m, avea formă probabil circulară, cu diametrul conservat de doar 0,50 m, constatându-se depunerea vetrei de pământ ars pe pat de bucățele de mortar, așezat pe pământ galben. Pe baza observațiilor stratigrafice, se poate avansa următoarea cronologie: un prim nivel reprezentat de gropile menajere, care suprapune, distrugând uneori, nivelul cuptoarelor, acest din urmă nivel fiind suprapus de cel al necropolei, aceste depuneri părând să acopere sec. XII - prima jumătate a sec. XIII. Nu s-au înregistrat depuneri arheologice aparținând sec. X-XI.

Cercetările arheologice efectuate pe proprietățile Ducica și Popa au condus la descoperirea unor complexe și materiale arheologice ce completează imaginea atât asupra vieții, cât și dispunerii necropolelor, în perimetrul *extra muros* al cetății bizantine. S-au obținut date privind caracterul discontinuu al vieții medievale *extra muros* în partea estică a așezării, reprezentat de o locuire aparținând sec. XII-XIII în imediata apropiere a zidului de incintă și de gropi menajere și de instalații destinate probabil coacerii pâinii, acoperind nevoile de acest tip ale mai multor locuințe familiale, încadrabile în același interval cronologic, la mai mare distanță de cetate. Cercetările în zonă confirmă și completează informația privind două necropole medievale de inhumație, situate *extra muros*, reperate prin complexe descoperite atât la S de zidul de incintă sudic al cetății bizantine (mormintele descoperite pe str. Căminului Cultural în 1980-1981¹⁹ și 1999²⁰), cât și în apropierea zidului de incintă estic (mormintele descoperite în 1982 pe str. Școlii²¹), precum și în imediata proximitate a fortificației bizantine²².

Totodată, în 2005, s-a continuat procesul de conservare a materialului lemnos descoperit pe proprietatea Adrian Petre în campania 2003²³, prin practicarea de tratamente în soluție de polietilenglicol (PEG 4000) – a doua etapă - pentru o parte din elementele constructive din lemn aparținând celei de-a doua faze ocupaționale cercetate.

Note:

1. Pentru sinteza cercetărilor vezi Oana Damian, C. Andonie, M. Vasile, Peuce 14, 2003, p. 237-266.
2. CCA 2000, p. 67-68.
3. La 2,3 m distanță de limita estică degajată a zidului instalației portuare, au fost trasate în 2002 trei secțiuni, numerotate în continuarea celor din campaniile trecute, S 6, S 7 și S 8, orientate N-S, cu dimensiunile de 10 x 2 m, cu matorii de pământ lați de 2 m între ele. În campania 2004, s-a continuat cercetarea în cadrul S 6 și a fost desființat matorul dintre S 7 și S 8, pentru ca în campania 2005 accentul să cadă asupra continuării cercetărilor în zona reprezentată de suprafața formată din S 7 – matorul S 7 - S 8 – S 8 și asupra desființării matorului stratigrafic dintre S 6 și S 7.
4. CCA 2000, p. 67-68; CCA 2001, p. 164; CCA 2002, p. 216-217; CCA 2003, p. 213-214; CCA 2005, p. 245-246..
5. CCA 2001, p. 164.

6. CCA 2000, p. 67-68; CCA 2001, p. 164; CCA 2002, p. 216-217; CCA 2003, p. 213-214; CCA 2005, p. 245-246.
7. Oana Damian, SCIVA 44, 1993, 1, p. 81-113. Mormintelor publicate li se adaugă încă 10 descoperite în campania 1998.
8. Pentru cercetarea terenului în vederea amenajării unui bazin vidanjabil, s-a practicat o casetă cu dimensiunile de 2,20 x 1,80 m, în care s-a coborât până la atingerea pământului steril din punct de vedere arheologic, la adâncimea de 2,80 m.
9. CCA 1998, p. 46.
10. Prezentarea proprietăților a fost făcută de la zidul de incintă bizantină spre V.
11. Cercetarea în august 2005 a unei zone afectate de extinderea unei construcții cu funcțiune de anexă gospodărească și realizarea unui bazin vidanjabil pe terenul aflat în proprietatea domnului Radu Alexandru Hanganu a impus practicarea a două casete, orientate E-V, C 1, cu dimensiunile de 1,80 x 1,80 m, și C 2, cu dimensiunile de 3,30 x 2,20 m, în care s-a coborât până la -2,20 -2,40 m.
12. Cercetarea în august 2005 a zonei afectate de construirea unei locuințe P + 1 și a unui bazin vidanjabil pe terenul aflat în proprietatea domnului Daniel Paraschiv a determinat practicarea unei secțiuni, orientate E-V, cu dimensiunile de 10,30 x 2 m, și a unei casete, orientată E-V, cu dimensiunile de 3,60 x 3,20 m, în care s-a coborât până la -1,80 -2 m.
13. Construirea unui spațiu comercial, cu bar și locuință la etaj, pe terenul aflat în proprietatea S.C. Soliana S.R.L. (Spiridon Ene) a impus cercetarea în iunie 2005 a zonei afectate de viitoarea investiție prin intermediul a trei secțiuni, orientate E - V, cu dimensiunile de: S 1 = 12,80 x 2 m, S 2 = 12,80 x 3 m, S 3 = 12,80 x 2 m, și o casetă 2 x 2 m, în care s-a coborât până la -1,60 -1,70 m.
14. CCA 2003, p. 215-216.
15. Necesitatea amenajării unui bazin vidanjabil a impus cercetarea zonei în august 2005 prin intermediul unei casete cu dimensiunile de 2 x 2 m, în care s-a coborât până la adâncimea de 3,30 m.
16. Despre acest tronson din zidul de incintă cu turn și elementele de fortificație suprapuse vezi Silvia Baraschi, N. Moghior, SMMIM 17-18, 1984-1985, p. 147-149; CCA 1997, p. 62; CCA 1994, p. 42; C Andonie, Revista MMN, Supliment, 1, 1995, p. 16-17; CCA 1996, p. 81-82.
17. Cercetări inedite efectuate în 1983 de un colectiv arheologic compus din Silvia Baraschi, N. Moghior, Gh. Mănuș Adameșteanu.
18. Cercetările determinate de construirea unei locuințe și de amenajarea unui bazin vidanjabil pe proprietatea Ducica s-au realizat în iunie-iulie 2005 prin intermediul a două secțiuni, S 1 și S 2, orientate E-V, cu dimensiunile de 8,60 x 2 m, al unei suprafețe, cu dimensiunile de 6,70 x 5,70 m și al unei casete, cu dimensiunile 2 x 2 m.
19. Gh. Mănuș Adameșteanu, MCA 1983, p. 470-472; Gh. Mănuș Adameșteanu, Peuce 9, 1984, p. 364; Silvia Baraschi, N. Moghior, SMMIM 16, 1983, p. 138; Silvia Baraschi, N. Moghior, SMMIM 17-18, 1984-1985, p. 149; Gh. Mănuș Adameșteanu, Mihaela Mănuș Adameșteanu, MCA 1986, p. 211-212, 214; Gh. Mănuș Adameșteanu, Peuce 10, 1991, p. 516; Gh. Mănuș Adameșteanu, Arheologia Medievală 2, 1998, p. 82.
20. CCA 2000, p. 68, nr. 94.
21. Silvia Baraschi, N. Moghior, SMMIM 16, 1983, p. 137-139; Silvia Baraschi, N. Moghior, SMMIM 17-18, 1984-1985, p. 149.

22. Vezi n. 17.

23. CCA 2004, p. 218-219.

125. Ocna Sibiului, jud. Sibiu

Punct: Fața Vacilor-La Făgădău

Cod sit: 143860.07

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Popa Dumitru – responsabil (ULB Sibiu), Gherghie Dragoș, Cârstea Paraschiva, (masteranzi ULB Sibiu)

Stațiunea se află la 2 km SV de oraș, pe prima terasă de pe malul stâng al Visei. Ea a fost identificată cu mult timp în urmă cu prilejul cercetărilor întreprinse în așezarea eneolitică aparținând culturii Petrești.

În anul 2003, în cadrul cercetărilor de teren care au cuprins tot teritoriul orașului Ocna Sibiului, cercetări executate în cadrul practicii de specialitate cu studenții Facultății de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu” din Sibiu, au fost delimitate mai clar amplasamentul și întinderea sitului. Partea inferioară a terasei pe care se află situl este degradată continuu de eroziunea apelor Visei și de alunecările de teren. Materialul arheologic strâns cu prilejul acestei cercetări indica o comunitate de norico-pannoni, foarte probabil colonizați în legătură cu exploatarea de sare de aici.

În cursul anului 2004 a fost executat un sondaj de informare de 4 x 1 m pentru a cunoaște mai concret natura sitului și potențialul său arheologic. Orientarea acestei unități de cercetare a fost 135° SE-NV, aproximativ perpendiculară pe linia pantei terasei. Stratigrafia înregistrată a fost următoarea: 0,00 -0,15 m solul vegetal; -0,15 -0,40 m sol de culoare cenușie cu nuanțe maronii, fără conținut arheologic; -0,40 -0,60 m solul are aceeași compoziție și culoare dar conține sporadice fragmente ceramice romane, care după dimensiuni și aspectul rulat reprezintă scurgeri de pe panta terasei; -0,60 m solul devine cenușiu închis, aproape negru cu un conținut arheologic foarte bogat format din ceramică, chirpici fragmentar, cărbune; -0,64 m se conturează clar un nivel de călcare; între -0,70 -0,78 m, în capul de NV al casetei, carourile 3-4, apare o puternică pigmentare cu lut și materiale arheologice amestecate, romane și eneolitice, cultura Petrești; am interpretat acest context ca fiind rezultatul săpării unei gropi care a afectat stratul preistoric de sub cel roman; stratul de cultură romană coboară până la -0,90 m, sub care apar sporadice fragmente Petrești, fără a forma un strat de cultură conturat clar. A rezultat o mare cantitate de ceramică care confirmă prin caracteristicile sale că este vorba de o așezare rurală romană aparținând unei comunități norico-pannone, între materialele recoltate se află și un cântar roman din fier *statera*; materialele rezultate au depuse în custodie la Muzeul de Istorie din Sibiu, iar cântarul a fost restaurat și se află în curs de publicare.

În anul 2005 au fost executate săpături mai ample: două secțiuni de 6 x 1 m în prelungirea casetei executată în anul anterior, pentru conturarea unei magistrale și o secțiune S2 de 2 x 8 m, paralelă cu magistrala. Cele două secțiuni fiecare de 6 x 1 m au fost amplasate la cele două capete ale casetei, cu matorni de 0,5 m, realizându-se astfel o secțiune de 17 x 1 m, considerată ca magistrală. Cele trei tronsoane săpate le-am numerotat S1A fosta casetă, S1B la capătul de NV al lui S1A

și S1C la capătul opus al aceleași casete. Stratigrafia înregistrată în cele două secțiuni este identică cu cea din S1A. În carourile 1-2 din S1B și la adâncimea de 0,70 m se conturează o masă compactă de ceramică și sub ea chirpic de dimensiuni considerabile; ea corespundea și prelungea contextul similar identificat în S1A. La -1,05 m am surprins o dungă de culoare roșie ce traversează secțiunea între m 3-4; ea marchează limita de NV a unei locuințe a cărei parte superioară o formau aglomerările de ceramică și chirpici consemnate anterior.

În secțiunea S2, paralelă cu magistrala și situată la E de aceasta cu un martor de 0,5 m, am surprins aceeași stratigrafie. În capul ei de SE la adâncimea de 0,70-0,83 m am surprins continuarea acelor contexte, cu ceramică, chirpici, resturi osteologice, cărbune, descrise în S1A și S1B. Este evident că ele aparțin aceluiași complex care se conturează ca o locuință de mari dimensiuni.

Din săpătură a rezultat o mare cantitate de material ceramic, care indică cu mare probabilitate existența aici a unui centru ceramic; alte materiale recoltate: o fibulă din bronz, o roțiță dințată și desigur balanța menționată deja.

Materialul arheologic se află în păstrare la Muzeul de Istorie din Sibiu. Cercetările în stațiune intenționez să le continui, iar o parte din material după studiere și restaurare va fi donat orașului Ocna Sibiului, după îndeplinirea condițiilor legale și materiale pentru organizarea unui muzeu.

Abstract:

Due to the researches, reduced by now, the rural settlement from Ocna Sibiului belong to a community of norric-panonic colonists. It is very probably, they were brought here for the salt mines nearby.

126. Ocolișu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: La Vămi (Blidaru)

Cod sit: 90379.05

Autorizația de cercetare sistematică nr. 97/2005

Colectiv: Ioan Glodariu – responsabil (UBB Cluj), Adriana Pescaru, Cristina Bodò, Eugen Pescaru (MCDR Deva)

Aflată pe mamelonul de pe dealul Blidaru (altitudine 705 m), cu vizibilitate excelentă atât înspre Valea Mureșului cât și spre Grădiștea Muncelului (antica Sarmizegetusa Regia), cetatea, ce a avut rosturi pur militare, este cea mai impozantă lucrare de acest gen din zonă.

Primele săpături arheologice au avut loc în 1953, continuând apoi în 1954-1956, 1961, 1964, 1986, 2002-2005.

Pentru a face propriu terenul ridicării cetății, vârful mamelonului a fost îndreptat și lărgit, fiind amenajate suprafețele netede din interiorul cetății iar ceva mai jos, la cota șeii ce-l leagă de dealurile din S și V, a fost amenajată o terasă îngustă, suportul zidului de incintă. De pe platoul superior există o vizibilitate bună asupra cetății de pe dealul „Cetățuia” de la Costești și asupra turnurilor ce se înșiruie pe culmea dealului Faeragul. La câteva sute de metri depărtare, în punctul „Pietroasa lui Solomon”, se află urmele a două sanctuare patruleter.

Cetatea de la Blidaru se remarcă prin faptul că în jurul ei se află cea mai densă rețea de turnuri de apărare/pază, care alături de pantele abrupte ale mamelonului și de fortificația din vârful lui creșteau dificultățile pentru orice inamic.

Deși semnalate de la începutul cercetărilor din zonă, doar o parte dintre aceste turnuri de pază au fost cercetate sistematic. Astfel în 1944 au fost cercetate trei turnuri pe culmea Dealului Faeragului¹ (558 m) (la SE de Blidaru) – acestea se aflau pe drumul care urca dinspre Valea Faeragului. Din capătul de S al platoului Faeragului se ajunge la Curmătura Faeragului, unde se văd urmele unui turn², iar ceva mai sus – pe înălțimea Poiana Popii se găsește alt turn de pază³. De asemenea, pe muchia Todirici se află un turn pe la mijlocul muchiei, iar altul pe o terasă superioară, sub Blidaru⁴. Sunt semnalate o serie de turnuri pe prima terasă a apei Grădiștii care se ridică la stânga văii⁵. Înălțimile de la S de șaua de legătură domină dealul Blidaru⁶, astfel că și în această zonă s-au ridicat turnuri. Turnul lui Mihu se află în apropierea drumului actual ce leagă gura Văii Faeragului de Luncani-Târșea, fiind amplasat pe o ridicătură dominantă⁷. La E de acest turn, pe o terasă la câțiva zeci de metri depărtare se află câteva blocuri care par să indice prezența unui alt turn⁸. Continuând drumul spre Luncani, la vreo 300 m depărtare, pe muchie, a fost semnalat alt turn, de la care drumul cotește spre S.

Acest ultim punct semnalat se află imediat lângă locul numit „La Vămi”: o cale îngustă, ca un pod, de trecere spre Luncani-Târșea. Deși în bibliografia de specialitate⁹ se vorbește de posibilitatea existenței unui turn de pază în acest punct, după un sondaj efectuat în 1998¹⁰, doar în toamna anului 2003 turnul semnalat aici a fost cercetat prin săpături arheologice sistematice¹¹. Este situat la circa 400-500 m de cetatea de la Blidaru; coordonatele acestui punct fiind 45°39'91" latitudine nordică, 23°09'66" longitudine estică, iar altitudinea este de 750 m.

La construirea turnului s-au utilizat blocuri de calcar transportate de la Măgura Călanului. Turnul are formă patrulateră, cu laturile de 11,90 m în exterior și 6,80 m în interior. Lățimea zidului este de 2,60 m. Șanțul de fundație a fost săpat în stâncă, apoi, fără alte amenajări direct pe stâncă s-a așezat prima asiză a zidului. În ceea ce privește modul de ridicare al zidului s-a constatat că s-a folosit tehnica elenistică, cu butise la intervale de 3-4 blocuri.

Scopul campaniei de săpături din acest an a fost de a continua săpătura spre interiorul turnului pentru a ajunge la nivelul de călcare din antichitate și a surprinde eventuale amenajări; respectiv dezvelirea unui segment cât mai mare din zidul turnului, ținând cont de scopul final: introducerea în circuitul turistic al acestui monument.

Pornind de la traseul secțiunii SII/2003, s-a trasat o secțiune de 3 x 15 m, orientată N-S, perpendiculară pe laturile turnului. De asemenea s-a deschis o casetă cu dimensiunile de 7 x 3,70 m, la E de secțiune, cu un martor de 0,50 m.

Secțiunea: s-a descoperit integral intrarea. S-a descoperit o parte a interiorului zidului de S, constatându-se că aici s-au păstrat în picioare trei asize deasupra nivelului de călcare din antichitate. În interiorul turnului, în jumătatea nordică a secțiunii am ajuns până la nivelul de călcare din epoca dacică, adâncimea față de nivelul de călcare actual fiind de 2,30-2,50 m. Am putut constata că în interior a fost doar o podină din lut, care a fost pus peste stâncă. La 2,15 m de intrare (la 6,40 m de capătul nordic al secțiunii) s-a aflat un

cuptor, de formă aproximativ circulară, cu diametrul maxim de 1,35–1,40 m.

În casetă am descoperit o parte din zidul estic al turnului, ajungând la adâncimea de 1,50 m. Din paramentul exterior s-a păstrat o asiză, iar din cel interior două asize. Pe blocul de la colț se află profilaturi specifice tehnicii de construcție elenistice. Se remarcă și aici numărul mare de *babe* practicate în blocurile de la colțuri.

În final s-a desființat parțial matorul, pentru a pune în evidență paramentul exterior al zidului de pe latura de S.

În ultima etapă a campaniei s-a astupat secțiunea, pentru a evita degradarea monumentului, până la descoperirea sa integrală și găsirea finanțării necesare protejării.

Materialul arheologic constă din două fragmente atipice. La acest fapt se adaugă observația că nu sunt urme de incendiere la acest turn, astfel că ne punem întrebarea dacă nu cumva a fost părăsit înainte de războaiele daco-romane.

Realizarea unui acoperiș de protecție a turnului din punctul „La Vămi”, a unui sistem de protejare a intrării; includerea turnului în circuitul turistic al cetăților dacice din Munții Orăștiei, sectorul Costești – Blidaru.

Planșa 44

Note:

1. C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, București, 1951, p. 21.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 24.
4. C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, *op. cit.*, p. 27.
5. *Ibidem*.
6. I. Glodariu, *Arhitectura dacilor – civilă și militară (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1983, p. 93.
7. H. Daicoviciu, Șt. Ferenczi, I. Glodariu, *Cetăți și așezări dacice în sud-estul Transilvaniei*, p. 196-197.
8. *Ibidem*.
9. C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, *op. cit.*, p. 27-28.
10. I. Glodariu, G. Florea, L. Suci, E. Iaroslavschi, G. Gheorghiu, A. Pescaru, *Sarmizegetusa Regia, jud. Hunedoara*, CCA 1999, p. 99
11. I. Glodariu, A. Pescaru, E. Pescaru, C. Bodó, *Costești, com. Orăștioara de sus, jud. Hunedoara. Punct: Blidaru – Cetate, La Vămi*, CCA 2004, p. 103-104.

Bibliografie:

Pescaru, E. Pescaru, C. Bodó, *New elements of fortification in the area of the citadel of Costești – Blidaru*, în *Daco – geții*. 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei, Deva, 2004, p. 47-54.

Abstract:

Situated on the top of Blidaru hill (705 m high) and enjoying an excellent view both to Muresului valley and to Gradistea Muncelului (the Ancient Sarmizegetusa Regia), the fortress which served for military purposes, is the most imposing work of this kind from the area. The archaeological investigations started up in 1953 and continued with some breaks until the year 2005. The fortress is remarkable due to the large number of guard towers surrounding it. One of these towers is that of “La Vami” site which has been systematically investigated since 2003. Its walls were constructed using the Hellenistic technique.

A 3x15m profile and a 3.70x7m cassettes have been laid out. The tower wall uncovering has continued, and inside, the

walking path level has been reached (over a small distance) and a furnace was found.

127. Olteni, com. Bodoc, jud. Covasna

Punct: Cariera de nisip/Tag

Cod sit: 63919.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 233/2005

Colectiv: Valerii Kavruk - responsabil, Dan Lucian Buzea (MCR)

În toamna anului 2000, în zona carierei de nisip deschise de către firma DOMARKT la marginea de S a satului Olteni, comuna Bodoc, județul Covasna, au fost descoperite două situri arheologice. Primul dintre acestea (Situl A) ocupa terasa înaltă din dreapta Oltului și se întindea spre S pe lungime de circa 800 m, pe o fâșie de teren lată de 80 – 200 m limitată din V de DN 12 iar din E de calea ferată Brașov – Miercurea-Ciuc. Cel de-al doilea sit (Situl B) se află la V de DN 12 în fața sectorului nordic al sitului A, la marginea de S a unei cariere de nisip abandonate. Situl B cuprinde suprafața de circa 60 x 80 m. Ambele situri au fost afectate, situl A, în partea sa sudică – de exploatarea mai vechi de nisip, iar în partea estică de calea ferată Brașov – Miercurea-Ciuc, situl B a fost puternic afectat de vechea carieră de nisip și de DN 12.

În anii 2001 – 2005, conform unui contract de eliberare a terenului de sarcină arheologică încheiat între SC DOMARKT SRL și MCR, ambele situri au făcut obiectul unor săpături arheologice preventive. Cercetările efectuate în 2001 – 2005 pe suprafața de circa 15.000 mp în cadrul sitului A și respectiv 220 mp în cadrul sitului B, au scos la iveală 410 complexe arheologice datând din neolitic, epoca bronzului, laten dacic și perioada post-romană¹.

Ambele se află în valea Oltului, la 10 km N de mun. Sfântu Gheorghe, de ambele părți ale DN-12, Brașov – Miercurea Ciuc. Pe partea stângă a Oltului sunt situați Munții Bodoc, ce au altitudini cuprinse între 800 și 1200 m.

Situl A, a fost descoperit de Valeriu Cavruc. Situl B a fost descoperit de Dan Buzea. Săpăturile de salvare au fost efectuate în perioada 2001–2005.

Principalul obiectiv al cercetării arheologice a fost eliberarea de sarcină arheologică a terenului în vederea exploatarea nisipului pentru construcții. În acest sens, s-au efectuat săpături arheologice pe suprafețe mari, urmărindu-se cercetarea startului de cultură și a complexelor arheologice.

Situl A

Cercetările arheologice din campania 2005 s-au desfășurat în zona carourilor A-O/35- 40; I-VII/35 – 40; A'-P'/29 – 40; P'- W'/35 – 40 pe o suprafață de 1.584 m². Au fost cercetate 42 gropi și o locuință.

Vestigiile culturii Noua. Au fost cercetate 12 gropi aparținând culturii Noua: Gr. 357, Gr. 358, Gr. 380, Gr. 363, Gr. 366, Gr. 381, Gr. 383, Gr. 385, Gr. 377, Gr. 378, Gr. 390 și Gr. 393. Ele au fost surprinse la nivelul solului steril, la adâncimea cuprinsă între 0,4 – 0,6 m. De cele mai multe ori au forma de clopot, cu diametrul la gură între 0,60 și 1,40 m.

Umplutura gropilor constă de cele mai multe ori din pământ negru pigmentat cu resturi de lemn și lut ars în partea superioară, mai adânc umplutura devenea mai tasată, iar spre fund – nisipoasă; aproape de fund apărea stratul de cenușă gros de până la cca. 0,2 m. Adâncimea maximă a gropilor era

de 1,8–1,9 m, de la suprafața terenului actual. Materialul arheologic descoperit în umplutura acestor gropi este format din fragmente de vase ceramice, obiecte din lut ars, piatră, os, corn și bronz caracteristice culturii Noua. În unele gropi au fost descoperite aglomerări de fragmente ale unor recipiente de dimensiuni foarte mari cu pereții groși care, după toate probabilitățile, au fost folosite pentru evaporarea sării (în apropierea așezării există un izvor de apă sărată).

Complexele din Latene-ul dacic, sec. V-III a.Chr.

Locuința 9 a fost descoperită în carourile R¹-T¹/37-40, la adâncimea de 0,35–0,4 m de la suprafața terenului. Partea păstrată a locuinței a fost adâncită în solul steril (lut galben). Ea avea forma aproximativ ovală (6,5 x 4,3 m), pereții verticali și fundul orizontal și drept. Locuința a fost adâncită în solul steril până la adâncimea de 0,55 – 0,65 m de la suprafața terenului actual. În jurul gropii locuinței, în solul steril, au fost identificate 4 gropi de stâlp care, după toate probabilitățile, sprijineau pereții părții de sus a locuinței. În mijlocul locuinței a fost identificată o altă groapă de stâlp. Pe fundul locuinței, pe axul lung al acesteia, se aflau două vetre, ambele formate din lipitura de lut în amestec cu nisip aplicate direct pe sol și având forme ovale. Prima, cea din colțul nord-vestic, vatra 1 (0,4 x 0,3 m), s-a păstrat fragmentar și avea suprafața netezită, cea de-a doua, vatra 2, (0,9 x 0,6 m), se afla în centrul locuinței ușor adâncit (cu cca. 0,1 m) și avea suprafața bine netezită.

Umplutura gropii locuinței a fost formată din pământ de culoare brun-negricioasă, pigmentat cu fragmente de lemn și lut ars, acestea din urmă reprezentând probabil resturi ale părții construcției de deasupra terenului. Având în vedere că în perimetrul și alături de groapa locuinței nu au fost descoperite resturi în situ ale unei construcții de suprafață, iar groapa locuinței a fost puțin adâncă, admitem că partea sa superioară a fost construită din materiale perisabile (lemn, paie etc.) și a fost lutuită.

În partea superioară a umpluturii complexului au fost descoperite mai multe vase ceramice sparte, fragmente ceramice izolate, fusaiole și pietre neprelucrate.

Dintre vasele ceramice descoperite în locuință menționăm următoarele:

Pahar (H = 52 mm). A fost lucrat din argilă în amestec cu nisip fin și modelat manual, bine netezit, ars oxidant, de formă bitronconică cu gura dreaptă, gâtul scurt, corpul bitronconic și fundul plat. Nr. inv. 12579.

Borcan (H = 95 mm). A fost lucrat din argilă în amestec cu pietricele și modelat cu mână având exteriorul ușor netezit. Are forma cilindrică cu pereții ușor bombați, fundul plat, buza dreaptă ușor invazată cu marginea rotunjită. Sub gură a fost ornamentat cu un șir orizontal de proeminențe alungite, iar în zona diametrului maxim a fost aplicat un buton tronconic. Ars oxidant. În urma arderii secundare, o mică parte din buză a fost deformată. Nr. inv. 12583.

Cană (H = 138 mm). A fost lucrată din argilă în amestec cu pietricele și cioburi pisate, modelată manual, cu ambele fețe bine netezite. Are corpul bitronconic și fundul plat, gâtul îngust și înalt, buza ușor evazată cu marginea rotunjită. De marginea buzei și zona diametrului maxim a corpului este prinsă o toartă în bandă, verticală supraînălțată. Cana a fost arsă oxidant. Nr. inv. 12584.

Castron (H păstrată = 135 mm). A fost descoperit în partea sud-vestică a umpluturii locuinței. Lucrat din argilă în amestec cu pietricele, modelat cu mână, bine netezit. Corpul este format din partea inferioară tronconică și partea superioară

cilindrică, la îmbinarea dintre acestea formându-se o muchie. De partea superioară a castronului este prinsă o toartă orizontală, relativ dreptunghiulară în secțiune. S-a păstrat în proporție de 30 – 40%. Castronul a fost ars oxidant. Nr. inv. 12593.

Oală (H păstrată = 145 mm) puternic fragmentată (se afla în curs de restaurare în momentul redactării acestui material). A fost lucrată din argilă în amestec cu nisip fin, modelată cu mâna și bine netezită. S-a păstrat doar jumătatea superioară a recipientului. Vasul pare să fi avut corpul bitronconic și buza verticală înaltă cu marginea tăiată orizontal. În partea superioară păstrează urme de ardere secundară, o parte din buză fiind deformată. Nr. inv. 12592.

Pahar-borcan (H = 117 mm). Lucrat din argilă în amestec cu cioburi pisate și modelat cu mâna. Are corpul bombat, fundul plat și buza înclinată spre interior. Suprafața bine netezită și arderea oxidantă. Nr. inv. 12582.

Oală (H = 155 mm). Lucrată din argilă în amestec cu pietricele și nisip fin, modelată cu mâna. S-a păstrat circa 70% din recipient. Are corp globular, fund plat, gât cilindric înalt, buza ușor evazată cu marginea subțiată și rotunjită. De gât și corp au fost prinse două toate verticale, rectangulare în secțiune. Suprafața bine netezită. Arderea oxidantă. Nr. inv. 12594.

Borcan (H = 130 mm). Lucrat din lut în amestec cu pietricele, modelat cu mâna, are exteriorul aspru. Recipientul are forma aproximativ cilindrică cu pereții ușor arcuiți spre exterior. Sub buză verticală, vasul a fost ornamentat cu un brâu alveolar care, în cel puțin două locuri, este întrerupt de proeminențe semicirculare dispuse orizontal. Nr. inv. 12637.

În partea sudică a umpluturii gropii locuinței au fost descoperite câteva fusaiole.

În partea sa sudică, locuința a secționat două gropi aparținând culturii Noua: Gr. 363 și Gr. 366. La rândul-i, groapa locuinței a fost perforată în partea sa sud-estică de o groapă din perioada post-romană (Gr. 365).

Complexele din perioada post-romană, Sec. IV. Au fost cercetate 8 gropi menajere: Gr. 356, Gr. 359, Gr. 360, Gr. 361, Gr. 365, Gr. 382, Gr. 369 și Gr. 392.

Gropile cercetate au avut forma de sac, cu gura circulară sau ovală, pereții verticali sau arcuiți, fundul sferic sau orizontal. Gropile sunt adâncite între 0,30–2,60 m, în solul steril. Umplutura a fost compusă din pământ negru, rareori brun, tasat și greu de excavat, în amestec cu resturi de lemn și lut ars. Inventarul gropilor este reprezentat de ceramică lucrată cu mâna și la roată, pietre prelucrate, rășnițe, gresii, piese din os, sticlă, fier și oase de animale.

Complexele care nu au putut fi încadrate. 22 de gropi menajere (Gr. 351, Gr. 352, Gr. 353, Gr. 354, Gr. 355, Gr. 362, Gr. 384, Gr. 386, Gr. 364, Gr. 367, Gr. 368, Gr. 370, Gr. 371, Gr. 372, Gr. 373, Gr. 374, Gr. 375, Gr. 376, Gr. 379, Gr. 387, Gr. 389 și Gr. 391) fie din cauza inventarului atipic fie în lipsa oricărui elemente de datare, nu au putut fi încadrate. Ele aveau gura circulară sau ovală, pereții verticali, oblici sau arcuiți, fundul orizontal sau sferic. Umplutura lor a fost formată din pământ negru-maroniu tasat, mai rar nisipos, în amestec cu resturi mici de lemn carbonizat și lut ars.

Situl B

În urma cercetărilor anterioare aici s-au descoperit materiale arheologice ce datează din perioada neolitică caracteristică culturilor Boian, Precucuteni și Ceramicii Liniare cu note muzicale. În anul 2005 în situl B a fost cercetată suprafața de 220 m².

Stratul neolitic era gros de 0,2 și 0,8 m. La nivelul solului steril a fost depistat parțial conturul unui complex neolitic (?) de dimensiuni neobișnuit de mari având umplutura formată din pământ negru pigmentat cu resturi de lemn ars. În mijlocul acestui complex se observa o aglomerare de bolovani de piatră în amestec cu fragmente ceramice de factura neolitică. Partea nordică a acestui complex complex a fost secționată groapa unui mormânt dacic (M.1).

M. 1. Descoperit în c. I-H/4-5. Groapa funerară avea formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite (3 x 1 m, adâncimea 0,7 m de la nivelul terenului actual). Pereții coborau oblic spre fundul orizontal. Umplutura gropii era formată din pământ galben tasat în amestec cu pietricele. De-a lungul pereților lungi ale gropii se observau urmele unor bârne de lemn carbonizate *in situ*. Bârnelor aveau grosimi între 0,25–0,35 m. La adâncimea de 0,7 m, aproximativ în mijlocul complexului, 0,2–0,3 m deasupra fundului, au fost descoperite resturi de oase umane calcinate, probabil ale unui copil. Oasele au fost împrăștiate pe suprafața de circa 1 mp. În jurul lor se afla un sol galben nisipos, cu puține resturi de lemn ars. După ce groapa funerară a fost golită, pe fundul ei s-au observat două gropi de stâlp. Prima dintre acestea, gr. 1, a fost descoperită în partea nordică a gropii, ea avea gura circulară, pereții oblici coborând spre fundul sferic. Cealaltă groapă de stâlp (gr. 2) a fost descoperită în partea sudică a gropii funerare. Ea avea gura circulară și pereții oblici coborând spre fundul sferic. Umplutura gropilor de stâlp era formată din sol nisipos de culoare brun-gălbui.

În partea sudică a gropii funerare, la adâncimea de 0,65 m de la suprafața terenului actual, deasupra uneia dintre gropile de stâlp (gr. 2) a fost descoperită o strachină ceramică întreagă (cu gura în sus). Sub aceasta se aflau fragmente de la un alt vas a cărui formă nu a putut fi reconstituită. Pe latura vestică a gropii se afla un fund de oală păstrat fragmentar, iar în partea nord-vestică au fost descoperite fragmente dintr-un vas mare de provizii.

Strachină (H = 75 mm). Lucrată din argilă în amestec cu nisip cu bobul mare și pietricele. A fost modelată cu mâna. Are fundul în forma de picior scurt cu marginea inelară („inelul” fundului fiind puternic tocit în urma utilizării). Corpul strachinei are forma tronconică, larg deschis. Partea superioară a strachinei are pereții verticali puțin înalți având marginea tăiată oblic spre interior. În partea superioară, sub marginea, pe laturile opuse, au fost aplicate două proeminente - „apucătoare”, ale căror capete au fost rupte în vechime. La jumătatea distanței dintre aceste proeminente, în puncte opuse, de la marginea gurii până la partea superioară a corpului, sunt aplicate două grupuri din câte trei linii oblice în relief. Ambele fețe ale strachinei au fost acoperite cu angobă și bine netezite. De remarcat că cele mai intense urme de folosire a strachinei se observă pe exteriorul și interiorul fundului. Aici angobă a fost distrusă prin frecare, astfel încât se observă interiorul pastei cu degresanți. În urma arderii reductante și uniforme, strachina a căpătat culoarea neagră pe ambele fețe și cenușie în spărtură. Nr. inv. 12718.

Sub strachină au fost descoperite fragmente de pereți ale unui vas lucrat din argilă în amestec cu pietricele, modelat cu mâna, ars oxidant, slab netezit. Nu s-a putut reconstitui forma. Oală (fragmente) (H păstrată = 50 mm). Au fost descoperite la cca. 0,5 m N față de primele două vase. Vasul a fost lucrat din argilă în amestec cu nisip, pietricele și cioburi pisate. Modelat cu mâna. S-au găsit doar trei fragmente din partea inferioară: fundul plat cu marginea ușor ieșită în exterior și partea

inferioară a corpului lărgindu-se spre sus. Vasul a fost ars oxidant, Nr. inv. 12734.

Vas cu corp bombat (fragmentat) (H păstrată = 226 mm). A fost descoperit în partea nord-vestică a gropii. Lucrat din argilă în amestec cu nisip, pietricele, cioburi pisate și resturi vegetale, modelat cu mâna. Partea superioară lipsește din vechime. Partea întregibilă are forma tronconică cu pereții arcuiți. S-a observat că vasul a fost folosit și după ce partea superioară s-a spart: spărtura orizontală a fost în mod intenționat îndreptată și netezită. În zona diametrului maxim a recipientului au fost aplicate două „apucătoare” semicirculare având la ambele capete laterale câte o mică proeminență. Exteriorul recipientului a fost bine netezit, iar interiorul este aspru. Ars reductant. Nr. inv. 12741.

Din suprafața cercetată în Situl B, au fost descoperite materiale ceramice atribuite culturilor Precucuteni I, Boian – Giulești precum și a Ceramicii Liniare cu note muzicale. Ceramica de tip Precucuteni I păstrează toate caracteristicile acestei faze, însă prezintă și elemente decorative de tip Boian. Din câte s-a putut constata, așezarea a fost distrusă în mare parte datorită lucrărilor de exploatare a nisipului, resturile de cultură materială păstrându-se pe o suprafață redusă, de aproximativ 80 x 60 m. La adâncimea de 0,8–1 m de la suprafața actuală a terenului, pe suprafața de 4 mp au fost descoperite urmele unei construcții din piatră ce va fi cercetată anul viitor.

Cultura Noua. Descoperirile aparținând culturii Noua de la Olteni Sud „Cariera de Nisip”, au analogii în așezarea de la Zoltan cercetată în anii 1996–2000, fiind una dintre cele mai ample cercetate stațiuni ale epocii bronzului din Transilvania, și cel mai reprezentativ pentru cultura Noua în această provincie. Prin suprafața foarte mare, numărul complexelor cercetate, situl de la Olteni Sud „Cariera de nisip” este unul dintre cele mai importante aparținând culturii Noua.

Latene-ul dacic din sec. V-III a.Chr. Este evident că se atestă existența unei comunități dacice în zonă, întrucât s-au descoperit toate categorii de vestigii caracteristice: locuință, trei gropi cu diverse utilități și un mormânt. Dacă avem în vedere puținele vestigii dacice descoperite, în comparație cu suprafața mare săpată, probabil avem de a face cu răzlețe gospodării răsfirate.

Cercetările au permis câteva observații privind modul de construcție a locuinței, a materialelor folosite și a instalațiilor de încălzit. Trebuie semnalată varietatea tipurilor de vase descoperite, ce acoperă o gamă largă din necesitățile unei familii.

Mormântul descoperit la cca. 300 m de celelalte complexe este, deocamdată, o descoperire singulară în Transilvania, mai ales prin modul de amenajare. Este, indubitabil, un mormânt dacic, întrucât are trăsăturile de rit, ritualuri și inventar caracteristice: este în apropierea unor complexe dacice, este incinerat în groapă, toate vasele sunt tipic autohtone.

Deși s-a descoperit doar o locuință și trei gropi, este de remarcat numărul mare al vaselor ceramice și varietatea lor tipologică: vase de provizii, borcane și vase tronconice, castroane și străchini, văscioare, oale și căni, toate modelate cu mâna. Decorul nu este prea variat, el rezumându-se la brăuri, alveolare sau nu, caneluri, proeminente ondulate, incizii; pentru manevrarea recipientelor, în funcție de tip, s-au aplicat proeminente, butoni ori toarte. Este de semnalat prezența unor castroane de tip *lekané* ori a cănilor ce imită forme grecești, recipiente tipice zonei Dunării de Jos. În

ansamblu, sunt forme de vase caracteristice sec. V-III a.Chr, întâlnite atât în zona extracarpatică, cât și intracarpatică.

Vasele ceramice, toate modelate cu mâna, aparțin unor tipuri cu o datare largă, anume sec. V-III a. Chr. Dacă avem în vedere și brățara descoperită într-o groapă în anul 2004 alături de fragmente de vase similare cu celelalte tipuri de recipiente descoperite aici, atunci complexele de aici pot fi datate, cel mai probabil, în sec. IV a.Chr.

Deși s-au descoperit, deocamdată, puține vestigii, importanța lor este deosebită. Este cert faptul că sunt complexe ce au aparținut unei comunități autohtone, dacice. Inventarul tipic dacic și lipsa oricăror piese celtice sunt argumente serioase în acest sens. Așa după cum se cunoaște, vestigiile celtice se concentrează în anumite zone, în depresiunile din sud-estul Transilvaniei lipsind așezările și necropolele, ele concentrându-se în zona Bistriței.

Locuirea post-romană aproximativ sec. IV - V. La Olteni Sud – Cariera de Nisip, s-au descoperit locuințe de formă patrulateră (Loc. 3, 4, 5, 6 și 7) sau ovală (Loc. 1, 2, 8). Suprafața acestora nu depășește 20 – 25 m². Majoritatea locuințelor descoperite la Olteni, aveau vetre de încălzit în interior.

Ceramica descoperită în umplutura locuințelor și a gropilor menajere este modelată la roată și cu mâna. Ceramica făcută la roată include două categorii: vase de categorie fină, de cele mai multe ori de culoare cenușie, gălbuie și rareori cărămizie și neagră, este bine arsă, vasele având pereții uniformi și uneori lustruiți; ceramică zgrunțuroasă, cu mult nisip și pietricele în compoziție, întâlnită la vasele mari de provizii; acestei categorii îi aparțin și vasele mari de provizii, cu marginile în forma de T, decorate uneori cu benzi de linii drepte și vălurite, așa-numitele *Krausengefässe*. Ceramica modelată cu mâna este lucrată din pastă în amestec cu mult nisip și pietricele, arsă mai prost, iar în cele mai multe cazuri, în gropi, ea a fost arsă secundar; cele mai caracteristice forme sunt vase-borcan, ornamentate cu benzi de linii incizate dispuse în valuri și la ceștile tronconice rareori decorate cu brăuri alveolare și împunsături.

În ceea ce privește locuirea din perioada post – romană, descoperirile sunt similare, într-o anumită măsură, cu cele ale culturii Sântana de Mureș – Cerneahov, însă există și o serie de elemente ce nu sunt caracteristice acesteia. Încadrarea culturală a acestor vestigii este încă sub semnul întrebării.

Planșa 45, planșa 46

Note:

1. Îi mulțumim colegului dr. Valeriu Sîrbu pentru sprijinul acordat la încadrarea și comentariile pe marginea materialului descoperit.

Abstract:

Two archaeological sites were discovered in 2000 south from the Olteni village, Bodoc parish, Covasna County. The site A is situated between the National Road 12 and the railway Sfântu Gheorghe – Miercurea-Ciuc. Within this site the excavations carried out during 2001 – 2005 uncovered the Bronze Age (the Noua culture), Dacian (about 5th – 3rd centuries BC) and the post-Roman period (about 4th – 5th centuries AD) evidence. The site B is situated at about 300 m west from the site A. The excavations carried out within this site revealed the Neolithic settlement and a Dacian grave.

In 2005, within the site A were uncovered 12 storage Bronze Age pits (with pottery characteristic to the Noua culture), the Dacian dwelling (with the pottery characteristic to

5th – 3rd centuries BC), 8 post-Roman period storage pits (with the pottery which roughly belongs to 4th – 5th centuries AD), as well as 22 pits without dating elements.

The excavations carried out within the site B uncovered the pottery characteristic to the Boian, Precucuteni I and Bandkeramik cultures, which were found throughout the site without certain stratigraphical context. Within the site, the outline of the Neolithic deepened dwelling (?) with the agglomeration of stones inside was also detected. The Neolithic dwelling was perforated by the Dacian (5th – 3rd centuries BC) grave. The grave pit was rectangular-shaped, its walls were flanked with wooden trunks horizontally placed, strongly burnt. Two post-holes were dug in the bottom of the grave pit. Inside the grave pit, in its central part, next to the bottom, burnt human bones (child?) were found. Next to the human burnt bones, the entire ceramic dish was found. In different parts of the grave pit, the fragments of other three ceramic vessels (which could not be restored) were found. So far, it is the first Dacian grave of this type discovered in entire Transylvania.

The excavations will be continued in 2006.

128. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș

Punct: Călășturi

Cod sit: 155476.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 185/2005

Colectiv: Dumitru Țeicu (MBM Reșița)

Satul Opațița este situat la 4,4 km N de orașul Deta, fiind în momentul actual integrat în structura urbană a Detai.

Cercetările de arheologie medievală de la Opațița au vizat situl arheologic de la *Călășturi*, cuprins în Lista monumentelor istorice din România la poziția județului Timiș TM – I – s – B 06075. Toponimul *Călășturi* exprimă o realitate arheologică evidentă, legată de istoria medievală a zonei, indiciu al unei mănăstiri medievale (Kolostor = mănăstire, lb. maghiară). Dealntineri și numele satului Opațița provine dintr-un apelativ maghiar *Apacza* cu semnificația *călugărită*.

Documentele de cancelarie medievale aduc puține informații despre istoria satului Opațița. Astfel, el apărea consemnat pentru întâia oară în anul 1333 în lista colecțiilor papale. Preotul din *Apacha* a fost înscris în anii 1333-1335 între plătorii dijmei papale din arhidiaconatul dintre Timiș și Bărzava (Țeicu, 2005, p. 32).

Săpăturile arheologice au fost inițiate în data de 1 august 2005 și s-au derulat până în data de 31 august 2005. Zona de interes arheologic cuprinde o suprafață de circa 3000 de m², în care se distinge conturul unei fortificații de pământ. S-a realizat de la bun început o igienizare a zonei arheologice fiind evacuate mai multe remorci cu resturi menajere, plastic și alte deșeuri.

S-au executat două suprafețe de cercetare, notate în plan cu S₁ și S₂. Suprafața S₁ a avut dimensiunile de 9/12 m, deci o suprafață de 108 m² fiind investigată arheologic până la stratul de steril. Ea a vizat marginea de SE a incintei fortificate. Suprafața 2 (S₂) are o orientare E - V și măsoară 33/10 m. Cercetarea în acest caz se afla în faza inițială până la adâncimea de 0,30-0,40 m.

S-a identificat în S₁ un nivel de locuire din sec. XII-XIII cu ceramică fragmentară, specifică acestei perioade, un alt nivel

de locuire din sec. XIV-XV și un număr de 22 de morminte de inhumație.

Cercetarea din anul 2005 de la Opațița, derulată cu susținerea financiară a MBM Reșița Montan și a Primăriei orașului Deta a evidențiat parțial o necropolă din sec. XIV-XVI, o fortificație de pământ și urme de construcție. Întinderea necropolei și limitele cronologice ale acesteia vor putea fi stabilite în cursul cercetărilor viitoare. Un obiectiv prioritar rămâne și identificarea bisericii și a raportului cronologic între fortificația de pământ și construcțiile de zid. [Dumitru Țeicu]

129. Orăștie, jud. Hunedoara

Punct: Dealul Pemilor - X2

Cod sit: 87647.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 98/2005

Colectiv: Zeno Karl Pinter - responsabil, Ioan Marian Țiplic (ULB Sibiu), Mihai Căstăian (MCDR Deva), Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu)

Situl arheologic de la Orăștie Dealul Pemilor X2 se află amplasat pe prima terasă a Mureșului, dominând valea largă a acestuia¹. Cercetările arheologice au demarat în anul 1992 și au continuat fără întrerupere până în anul 1998, pentru ca apoi să fie reluate din vara anului 2000².

Obiectivele campaniei din anul 2005 au vizat clarificarea întinderii cimitirului medieval timpuriu, precum și a întinderii așezării neolitice aparținând culturii Turdaș, aflate în acest punct.

Așezarea neolitică (cultura Turdaș).

Așezarea neolitică din acest punct a făcut obiectul unor ample cercetări arheologice în anii 1992-1997, fiind publicată o lucrare monografică referitoare la rezultatele acestor cercetări. În campania arheologică din anul 2005 au fost dezvelite alte 4 complexe neolitice, dintre care deosebit de interesant este o locuință de suprafață și o groapă de împrumut lut din care a rezultat majoritatea materialului ceramic.

Cea mai mare parte a complexelor neolitice și-au pierdut funcțiunile treptat, neexistând nici un indiciu al unei părăsiri forțate a așezării. Complexele neolitice prezintă o degradare treptată precum și degradări datorate gropilor de morminte medievale timpurii.

Necropola medievală timpurie.

În campania anului 2005 au continuat cercetările asupra necropolei medievale timpurii din acest punct și au fost dezvelite alte 9 morminte, ajungându-se astfel la cifra de 66 de morminte dezvelite până în prezent. Au fost trasate 11 secțiuni - S 48 - S 58.

Materialul arheologic din inventarul mormintelor este constituit din piese de metal, trebuind remarcată, în acest context, lipsa în continuare a materialului numismatic. În privința pieselor de lemn, piele sau materiale textile lipsa acestora este justificată de aciditatea naturală a solului, care face imposibilă conservarea lor, dar putem bănui prezența acestor materiale în legătură cu piesele de metal de care ar fi trebuit să fie atașate.

Inventarul metalic poate fi împărțit pe criterii de funcționalitate în două categorii: piese de podoabă și piese de echipament militar și de harnașament. Piesele de podoabă sunt în general simple și confecționate din metale neferoase (cupru sau bronz și argint) și reprezintă brățări, cercei, inele,

zurgălăi, fiind descoperite atât în mormintele de bărbat cât și de femeie. Cerceii, din punct de vedere tipologic, fac parte din același tip reprezentat de brățări, cu secțiune rotundă, diametrul variind foarte puțin în jurul valorii de 30 mm, fiind deschiși și cu capetele ascuțite. Inelele descoperite în campania 2005 se alătură celor descoperite în campaniile anterioare încadrându-se în tipologia prezentată de Z. K. Pinter și S. A. Luca. Se evidențiază o regulă aproape generală în ceea ce privește poziția în care sunt descoperite brățările în mormintele de bărbat: pe antebrățe în apropierea coatei.

Piesele de echipament militar descoperite sunt reprezentate mai ales de vârfuri de săgeată. Din punctul de vedere al descoperirilor de piese de armament și a pieselor de harnașament în același mormânt relevant este M 59 al cărui inventar este constituit din: tolba cu săgeți, așezată pe partea dreaptă a defunctului în zona bazinului și coapsei iar săgețile sunt cu vârful în sus, scărițe de cavalerie depuse pe tibiile picioarelor, o zăbala articulată aflată lângă laba piciorului drept, diverse piese provenind de la căpăstrul calului și podoabe (cercei și brățări). În mai multe morminte au fost depistate vârfuri de săgeți depuse în mănunchi sau în tolba.

Din cercetările desfășurate până în prezent, putem spune că avem de a face cu o necropolă în cadrul căreia mormintele sunt organizate în șiruri paralele, lucru caracteristic necropolelor medievale timpurii din prima fază a orizontului Bjelo Brdo. Materialele descoperite în acest punct pot fi încadrate fără dificultate în perioada timpurie a evului mediu transilvănean (prima jumătate a sec. X și până la începutul sec. XI), în acest sens existând corespondențe tipologice în mai multe puncte cercetate în spațiul intracarpatic. Încadrarea tipologică și cronologică a necropolei din punct de vedere al cronologiei relative și absolute a fost făcută de Z. K. Pinter și S. A. Luca, fiind vorba de o necropolă caracteristică orizontului Bijelo-Brdo (sf. sec. X - începutul sec. XI) și față de cele afirmate de cei doi autori, pe baza descoperirilor din campania 2002, au apărut unele materiale ce aduc mai multă exactitate în ceea ce privește cronologia relativă a necropolei.

În perioada 1945-2000 au fost făcute numeroase descoperiri de necropole datate pe baza materialelor descoperite în secolele X-XI: Cluj-Napoca – Str. *Semenicului*³, Cluj-Napoca – Str. *Plugariilor*⁴, Hodoni – *Pocioroane*⁵, Simeria Veche – *Săulești*, punctul *În Vij*⁶, Moldovenești⁷, Pcliaș⁸, Deva – *Micro 159*⁹, Ghirbom – *Gruul Fierului*¹⁰, Alba Iulia – *Stația de Salvare II*¹¹, Alba Iulia – Str. *Arhim. Iuliu Hossu*¹². Mormintele de la E de Tisa și din Banat aparțin unor luptători din a doua generație care au luat contact cu populația locală din aceste zone și cu cultura materială a acesteia¹³. Inventarul mormintelor din necropolele menționate mai sus caracterizează populația ungară aflată la a doua generație în spațiul panonic; absența săbiilor, coroborată cu tipul evoluat de scărițe, cu talpa arcuită spre interior, sunt elemente care pledează pentru datarea în a doua jumătate a sec. X.

Note:

1. Vezi S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie - Dealul Pemilor (punct X2)*, Alba Iulia, 1997; S.A. Luca, Z. K. Pinter, *Der Böhmerberg bei Bross/Orăștie. Eine archeologische Monographie*, Sibiu, 2001.
2. Z. K. Pinter, I. M. Țiplic, A. Dragotă, *Das Frühmittelalterliche Gräberfeld im Brooser Gebiet, Böhmerberg/Dealul Pemilor Fundstelle X2/2000 (2. Teil)*, Forschungen zur Volks- und Landeskunde, Band 44-45, 2001/2002, p. 115-130.
3. RepCJ, p. 137.

4. RepCJ, p. 137; R. R. Heitel, *Die Archäologie der ersten und zweiten Phase des Eindringens der Ungarn in das innerkarpatische Transilvanien*, Dacia NS 38-39, 1994-1995, p. 415.
5. Fl. Drașoveanu, D. Teicu, M. Munteanu, Hodoni (XE "Hodoni"). *Locuirile neolitice și necropola medievală timpurie*, Reșița, 1996.
6. R. Popa, *La începuturile evului mediu românesc. Țara Hațegului*, București, 1988, p. 59.
7. G. Bakó, *Despre structura socială a populației din epoca feudală timpurie de la Moldovenești*, SCIV 20, 1969, 2, p. 337-342.
8. RepAB, p. 147; H. Ciugudean, A. Dragotă, *Cercetări arheologice la Alba Iulia - Pâclișa: descoperiri hallstattiene și medievale timpurii (Campania din anul 2000)*, Apulum 38/1, 2001, p. 269-288.
9. K. Horedt, *Siebenbürgen im Frühmittelalter*, p. 84, Abb. 39.
10. I. Aldea, E. Stoicovici, M. Blăjan, *Cercetări arheologice în cimitirul prefeudal de la Ghiborom*, Apulum 18, 1980, p. 151-176.
11. RepAB, p. 43; H. Ciugudean (red.), *Catalogul expoziției „Anul 1000 la Alba Iulia – între istorie și arheologie”*, Alba Iulia, 1999, p. 4-16; H. Ciugudean, A. Dragotă, *Catalogul expoziției „Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar (sec. IX-XI)”*, Alba Iulia, 2002, p. 10-11.
12. A. Dragotă, *Istoricul cercetărilor*, în: H. Ciugudean, A. Dragotă, *Catalogul expoziției „Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar (secolele IX-XI)”*, p. 15.
13. Lipsa monedelor vest-europene din mormintele de tip honfoglalas din zona intracarpatică transilvăneană vine în sprijinul tezei după care primele grupuri de războinici unguri pătrund în această abia în primele decenii ale sec. X. Pe de lată parte ar putea fi și un argument că asupra Transilvaniei se exercită control militar și politic de către un grup ce nu a fost implicat în campaniile duse de unguri spre V, grup ce ar putea fi al pecenegilor.
14. Vezi CCA 2001, 2002, 2003, 2004, 2005.

Bibliografie:

- Z. K. Pinter, S. A. Luca, *Necropola medieval-timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor. Punctul X2/1992-93*, Corviniana 1, 1995, p. 17-44.
- S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie - Dealul Pemilor (punct X2)*, Alba Iulia, 1997.
- S. A. Luca, Z. K. Pinter, *Der Böhmerberg bei Bross/Orăștie. Eine archäologische Monographie*, Sibiu, 2001.
- Z. K. Pinter, I. M. Țiplic, A. Dragotă, *Das Frühmittelalterliche Gräberfeld im Brooser Gebiet, Böhmerberg/Dealul Pemilor Fundsttelle X2/2000 (2. Teil)*, Forschungen zur Volks- und Landeskunde, Band 44-45, 2001/2002, p. 115-130.

Abstract:

In the summer of the year 2005 (july-august) it was discovered another 9 graves (the total number of graves it's now 66), which contained similar materials like in the past years¹⁴. All of these are from the middle of the 10th century.

The Orăștie-Dealul Pemilor X2 cemetery it is similar with the Cluj-Napoca – Str. Plugarilor, Simeria Veche – Săulești, Deva – Micro 15, Alba Iulia - Stația de Salvare I.

130. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]

Punct: Ferma 4

Cod sit: 62547.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 72/2005

Colectiv: Crișan Mușețeanu - responsabil, Paul Damian, Adela Băltăc, Virgil Apostol, Nicoleta Nedelcu (MNIR), Dan Elefterescu (MDJ Călărași), Monica Bîră, Andreea Ștefan (studenți FIB)

Situl este amplasat paralel cu DN 3 București-Călărași-Constanța în dreptul km 132,100, la aproximativ 90 m S de malul brațului Ostrov. Punctul se situează la circa 2-2,5 km aval de castrul legiunii a XI-a Claudia, cantonată la Durostorum¹. Cercetările periegetice efectuate în acest perimetru au pus în evidență mai multe vestigii arheologice (cuptoare, ziduri, morminte, fragmente ceramice diverse, fragmente arhitectonice, monede etc.). Tot în această zonă s-a descoperit și inscripția care atestă singurele *canabae* din Imperiul roman ce poartă gentiliciul imperial - *Aeliae*. Începând din 1955 până în prezent au fost cercetate 19 cuptoare ceramice², iar din 1997 a început cercetarea sistematică a așezării propriu-zise. Pe baza datelor periegetice și a cercetărilor de teren se poate afirma că perimetrul locuirii antice însumează o suprafață de 24 ha³. Întreaga zonă a așezării a fost puternic afectată de cultura viței de vie, astfel încât unele dintre vestigii sunt într-o stare foarte precară de conservare. Investigațiile arheologice din perioada 1997-2004⁴ au pus în valoare cel puțin trei edificii, dintre care unul cu caracter termal. Rezultatele cercetărilor arheologice din ultimii ani au pus în evidență, dacă mai era nevoie, importanța așezării de la Durostorum, și pot aduce contribuții decisive la stabilirea statutului juridic al așezării.

Cercetarea din această campanie, desfășurată numai în sectorul I *Thermae*, s-a concentrat asupra celor trei complexe identificate anterior aici (edificiul termal, un nou edificiu— nr. 3⁵ și, posibil o nouă clădire conturată la S de edificiul termal), precum și asupra necropolei de sec. IV (care suprapune partea vestică a edificiului termal, dar și a edificiului nr. 3), având drept obiective elucidarea unor probleme de ordin stratigrafic ale edificiului termal și relația acestuia cu noile complexe identificate. Astfel, a fost continuată cercetarea în suprafețele deschise în campaniile precedente C 13 (prelungită spre N cu 15 m, dimensiuni actuale 45 x 3,50 m), C 14 (dimensiuni 30,15 x 4,15 m), dar și desființarea matorului dintre C 13 (în dreptul carourile 8-15) și SI M (în dreptul carourile 14-16), pentru a surprinde unele detalii legate de noul edificiu (nr. 3).

Edificiul termal⁶ (datat în sec. II-IV p.Ch.), orientat SSE-NNV, cu o suprafață estimată de 500 m², este compartimentat în șase încăperi, dintre care trei prevăzute cu instalație de *hypocaust*. Investigațiile anterioare au pus în evidență trei faze de funcționare⁷, delimitând clar limita lui de S⁸. Cercetările din acest an au adus indicii noi asupra limitei de N a edificiului, este vorba de o porțiune dintr-un zid, demantelat până la nivelul fundației (denumit convențional Z36, L surprinsă = 14,20 m) investigat în suprafețele C 13, SI M și în C 7—în campaniile anterioare. Cercetările au pus în evidență faptul că ridicarea edificiului nr. 3 a avut drept consecință dezafectarea unei părți importante din edificiul termal. Limita de Vest a edificiului nu a fost încă conturată, însă a fost

surprins continuarea *pavimentum*-ului⁹ spre V. Astfel, această amenajare dispusă pe o suprafață de 72 m² este, probabil, *palestra* edificiului termal.

Edificiul nr. 3. Cercetările anterioare au pus în evidență la N de edificiul termal porțiuni din traseul unor ziduri (denumite convențional Z29–Z33¹⁰), construite în aceeași tehnică (*opus caementicium*), care conturau un nou edificiu. Demontarea matorului dintre suprafețele SI M și C 13 a dus la dezvelirea părții sudice a acestui edificiu (cu o suprafață estimată de aproximativ 145 m²). La cele trei încăperi cunoscute deja, se adaugă și o absidă spre Sud (Z9, surprins parțial încă din prima campanie¹¹, dimensiuni L = 4 m, l = 0,60 m, h = 0,59 m). Menționăm că în încăperea nr. 3 (cea dinspre E) a fost surprinsă o podea (construită din prundiș, nisip, fragmente tegulare sau ceramică pisată mărunț, omogenizate cu var) reprezentând nivelul de funcționare al edificiului (păstrat pe o L = 6,23 m, l = 2,08 m, h = 0,32 m).

În carourile 1–2, din suprafața C 14, a fost surprinsă o nouă clădire din care au fost investigate două ziduri (Z34—orientat N – S, dimensiuni surprinse: L = 2,43 m, l = 0,58 m, h = 0,14 m și Z35—orientat E – V, dimensiuni surprinse L = 0,90 m, l = 0,48 m, h = 0,17 m) perpendiculare, construite din cărămizi legate cu pământ.

Necropola¹²

În campania din acest an au fost cercetate încă patru morminte de înhumăție, trei dintre ele surprinse în încăperile 1 și 2 ale edificiului nr. 3 și unul la S de acesta, în apropierea mormintelor M5 și M6¹³.

M8, surprins în suprafața C 14, carourile 9–10 c–d, cota –0,60 m, la aproximativ 2,35 m S de Z29, la S de M5. Orientare: V – E. Groapa: de formă dreptunghiulară, dimensiuni L = 1,12 m, l = 0,86 m. Nu are inventar. Deranjat de lucrările agricole. Au fost surprinse doar câteva fragmente din schelet.

M9, surprins în suprafața C 13, caroul 10 c, la aproximativ 1,25 m N de Z29. A apărut odată cu dărâmarea profilului de V al casetei în timpul iernii, la curățirea și îndreptarea acestuia. Capul și o parte din corp sunt dispuse în profilul de V. Orientare: V – E, mâinile dispuse pe bazin. Nu a fost surprins inventar în partea inferioară a scheletului.

M10, surprins în suprafața C 13, carourile 10–11 b–c, cota –1,10 m, la aproximativ 0,25 m N de Z36 și la aproximativ 0,20 m SE de M4. Groapa: ovală în plan (diametrul 0,60 cm). Nu are inventar. Fragmente din craniu, coaste, bazin, tibie, vertebre și falange erau grupate în poziție neanatomică, ceea ce ne face să credem că este vorba de o reinhumare, foarte probabil odată cu practicarea lui M4.

M11, surprins în suprafața C 14, carourile 14 a–b, cota –0,78 m, la aproximativ 0,47 m S de Z30 și la aproximativ 2,08 m N de Z32. Orientare: V – E, mâinile pe bazin și deasupra lui. Groapa: are o formă dreptunghiulară, dimensiuni: L = 2,06 m, l = 0,70 m. Nu are inventar. Menționăm că acest mormânt este în relație stratigrafică de succesiune cu M7, cercetat în campania precedentă.

Planșa 47

Note:

1. Repertoriat și cercetat de arheologii bulgari, actualmente acesta este suprapus de clădiri moderne din orașul Silistra, vezi P. Donevski, Germania, 68, 1990, 1, p. 236–245.
2. Vezi Cr. Mușeteanu, *Ateliere ceramice romane de la Durostorum*, București, 2003, p. 16–29.
3. Vezi și Cr. Mușeteanu, SCIVA 41, 1990, 3–4, p. 293–299.

4. Pentru rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector vezi CCA 1998, p. 53–54; CCA 1999, p. 79; CCA 200, p. 71–72; CCA 2001, p. 168–170; CCA 2002, p. 224; CCA 2003, p. 222–223; CCA 2004, p. 225–226; CCA 2005, p. 249–251.

5. CCA 2005, p. 250.

6. Menționăm că edificiul se găsește într-o stare foarte precară de conservare, suferind diverse intervenții încă din antichitate, până în epoca contemporană.

7. Starea precară în care se găsesc unele dintre ziduri (uneori demantelate până la nivelul fundației, fiind surprinse doar emprentele lăsate) ne împiedică deocamdată să stabilim elemente de planimetrie și funcționalitate ale edificiului în cele trei faze.

8. Vezi CCA 2004, p. 225.

9. Reamintim că în suprafața C 13 în campaniile anterioare a fost surprins un *pavimentum* pe o L = 11,20 m, l = 3,20 m, construit pe un pat (șapă) format din pietre de mici dimensiuni, fragmente tegulare pisate și legate cu mortar de var în care sunt fixate, cu mortar hidrofug, cărămizi (dimensiuni 0,30 x 0,30 m). În suprafața C 14 acesta a fost surprins pe o L = 10,90 m, l = 1,50 m.

10. Pentru detalii privind aceste ziduri vezi CCA 2004, p. 226; CCA 2005, p. 250.

11. CCA 1998, p. 54.

12. Pentru necropolă vezi CCA 2003, p. 222; CCA 2004, p. 226; CCA 2005, p. 250–251. În campaniile anterioare au fost cercetate șapte morminte, toate de înhumăție.

13. Pentru aceste morminte vezi CCA 2005, p. 250.

Abstract:

The site is located parallel to the București–Călărași–Constanța road at km 132.100, on the bank of the Ostrov branch of the Danube. The site is situated approximately 2–2.5 km downstream from the Roman camp at Durostorum (Silistra). Based on the data provided by the surface research and the research proper, one can ascertain that the perimeter of the ancient settlement covers a surface of 24 ha. The systematic research of civil settlement started in 1997. The archaeological research from 1997–2004 has brought to light at least two buildings, one of which had a thermal function. This year the research was undertaken only in sector 1 *Thermae* and focused on the three complexes previously identified on the spot (the thermal building, another new building — no. 3 and, possibly, a new building south of the thermal building), as well as the 4th century AD necropolis (that overlaps the western part of the thermal building and of building no. 3), with the objective of elucidating the problems concerning the thermal building's stratigraphy and its relation to the other newly identified complexes. *Thermae* This year's research resulted in the discovery concerning the building's northern limit that is the segment of a wall that was dismantled down to the foundation level. The building's western limit has not yet been identified, but we have discovered that the *pavimentum* continues to the west (photo 2). Thus, this layout, that covers 72m² was, probably, the thermal building's *palestra*. Building no. 3. Previous research has identified north of the thermal building segments of walls (constructed in the *opus caementicium* technique) that represent a new building. Of this building we have identified only three rooms and one apse to the south. In room no. 3 (to the east), a floor was identified, that represents the building's functioning level. The necropolis. During this year's campaign we have researched another four inhumation graves (M 8–11), which add up to

the other seven we have identified during previous campaigns.

131. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța

Punct: Păcuil lui Soare

Cod sit: 62547.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 74/2005

Colectiv: Oana Damian – responsabil (IAB), Anca Bănăseanu (MNIR)

Efortului constructiv al Imperiului bizantin de la sfârșitul sec. X (marcat de ridicarea sau refacerea de cetăți pe cursul inferior al Dunării) i se integrează și fortificația, cu caracter inițial de bază navală, amplasată în partea de NE a insulei Păcuil lui Soare, având probabil inițial o formă rectangulară, cu o suprafață de aproximativ 5 ha, din care se mai poate vedea astăzi doar o mică parte, restul (adică zona occidentală a cetății) fiind înghițit de apele Dunării. Porțiunea păstrată din cetatea insulară este mărginită în partea de NE de un zid lung de 42 m, iar spre SE de un alt zid a cărui lungime măsoară 240 m, păstrat adeseori pe o înălțime de 5-6 m, sprijinit pe o impresionantă substrucție din lemn. Dintre complexele arheologice, cel mai mare interes prezintă poarta, instalațiile portuare și turnurile, precum și ruinele unei mari clădiri prevăzute cu o absidă orientată spre V, al cărei rost era determinat de funcționarea debarcaderului. Începând cu primii ani ai veacului al XI-lea, la Păcuil lui Soare se va desfășura o intensă viață care va dura, cu o întrerupere în sec. XII, până la începutul sec. XV, momentul ocupării Dobrogei de către turci, viață materializată prin două straturi arheologice bine definite, cu locuințe adâncite și de suprafață, cu pereții sprijiniți pe temelii de piatră și materiale arheologice precum ceramică, unelte de metal, os sau piatră, arme, podoabe, ce evidențiază preocupările locuitorilor de aici și documentează relații de schimb comercial nu numai cu regiunile mai apropiate, în special cu nordul Dobrogei, dar și cu Bizanțul, Kievul, ținuturile din spațiul nord-caucazian și, implicit, rolul important din punct de vedere economic al acestei așezări urbane. A fost cercetată totodată și necropola aparținând așezării medievale (sec. XIII-XIV)¹.

Începând cu anul 2000, investigația arheologică s-a concentrat asupra elementelor de fortificație, pentru completarea informației privind modalitatea de fundare și curtile cetății, obținându-se date noi privind substrucția de lemn și elemente ocupaționale anterioare ridicării zidurilor de incintă. Totodată, în sectorul Poartă, s-au obținut informații privind viața *intra muros* și amenajarea necropolei (și în zona *extra muros*).

Cercetarea arheologică din campania 2005 urma să se concentreze, asemeni celor din 2000 și 2002-2004, asupra degajării unor elemente ale sistemului constructiv al fortificației insulare², în special asupra turnului din colțul NE al cetății și asupra jumătății sudice a instalației portuare, în vederea obținerii de informații suplimentare privind maniera de fundare a fortificației, pentru realizarea unui studiu de arhitectură care să stea la baza unui proiect de conservare și punere în valoare a monumentului bizantin.

Din cauza nivelului foarte ridicat al apelor Dunării din 2005, aceste obiective propuse nu au fost realizabile și atenția noastră s-a îndreptat spre una din zonele mai înalte ale

așezării insulare, aflată în partea nord-vestică a sectorului „Poartă”, reluându-se cercetarea unei suprafețe deschise în 2000, S I U³, care nu mai fusese cercetată de atunci din cauza schimbării priorităților în studiul sitului de la Păcuil lui Soare, de la epuizarea nivelelor ocupaționale ale așezării către achiziționarea tuturor informațiilor posibile referitoare la fortificația bizantină, mai amenințată de apele Dunării. Obiectivul săpăturii a devenit obținerea de noi elemente privind viața *intra muros* în sec. X-XV, accentul căzând asupra cercetării nivelelor de locuire aparținând așezării medievale (sec. XIII-XV) dezvoltate în cadrul fortificației bizantine. Suprafața S I U, amplasată la o distanță de cca. 30 m spre S față de poarta de N a cetății, orientată N-S, cu dimensiunile trasate în 2000 de 8,50 x 5 m, a fost lărgită până la 9,50 x 6 m, excavându-se în medie 1 m în adâncime. După regularizarea suprafeței, îndepărtarea vegetalului, a depunerilor aluvionare și a depunerilor contemporane rezultate din perioada anterioară de excavare a așezării, a fost cercetat nivelul aparținând sfârșitului sec. XIV - începutului sec. XV, precum și parțial nivelul aparținând celei de-a doua jumătăți a sec. XIV. Nivelul aparținând sfârșitului sec. XIV - începutului sec. XV, reprezentat de obicei de un strat de pământ cu o culoare ușor castanie, măturie a incendiului care a pus capăt vieții în cetate, în zona amintită se prezintă sub forma unui strat de pământ cenușiu gălbui extrem de dur, gros de 0,50 m, puternic pigmentat cu chirpici, cărbune, mortar, conținând numeroase pietre provenite probabil de la locuințe abandonate, fără complexe arheologice reperate, constituind de fapt nivelul de abandon al așezării insulare. Nivelul aparținând celei de-a doua jumătăți a sec. XIV constă dintr-un strat de pământ cenușiu brun, puternic pigmentat cu chirpici, cărbune, mortar, din care s-a excavat doar circa 0,50 m, fiind reprezentat de un complex de locuire, reperabil după aglomerările de chirpici rezultate în urma prăbușirii pereților și pietrele provenind de la baza amenajării, cu dimensiunile vizibile de 2,80 x 1,20 m. A fost descoperit și un mormânt de inhumație, orientat V - E, neputându-se observa forma gropii, dar înregistrându-se prezența cuielor de fier, indiciu al prezenței unui sicriu de lemn care nu s-a păstrat; starea foarte slabă de conservare a scheletului, aparținând unui copil, în decubit dorsal, nu a permis precizarea poziției antebrațelor ori a picioarelor. Considerăm că acest complex funerar aparține necropolei din sec. XIII-XIV descoperită în zona porții de N a cetății bizantine⁴. Materialul arheologic descoperit constă din material osteologic animal, ceramică, foarte fragmentară, uzuală, din pastă roșie și în special din categoria smălțuită, fusaiole, greutate pentru plasa de pescuit, cârlige de undiță, cuie, piroane și scoabe de fier, zgură de fier și de sticlă, cute fragmentare, vârfuri de săgeată, lame de cuțit.

În campaniile viitoare se impune atât continuarea cercetării locuirii medievale în cadrul S I U, cât și realizarea studiului complet al fortificației bizantine, precum și luarea de măsuri pentru conservarea monumentului, amenințat drastic de apele Dunării.

Note:

1. Pentru o sinteză asupra cercetărilor vezi P. Diaconu, *Păcuil lui Soare-Vicina, Byzantina* 8, 1976, p.409-447.
2. CCA 2001, p. 170-172; CCA 2003, p. 223-224; CCA 2004, p. 226-227; CCA 2005, p. 251-252.
3. CCA 2001, p. 170.
4. I. Nestor, P. Diaconu, MCA 5, 1959, p. 590; P. Diaconu, R. Popa, N. Angheliescu, MCA 8, 1962, p. 719; R. Popa, Studii, Revista de istorie 17, 1964, 1, p. 109; P. Diaconu, D. Vilceanu,

Păciul lui Soare, Cetatea bizantină, vol I, București, 1972, p. 55; P. Diaconu, Silvia Baraschi, *Păciul lui Soare, Așezarea medievală, vol. II*, București, 1977, p. 10; CCA, 1994, Cluj, 1995, p. 67, nr. 93; CCA 1996, p. 87, nr. 103; CCA 1997, p. 43-44, nr. 75; CCA 1997, p. 67, nr. 47; CCA 2003, p. 224; CCA 2005, p. 252.

132. Ovidiu, jud. Constanța

Punct: fortificația romano-bizantină

Cod sit: 60696.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 75/2005

Colectiv: Gheorghe Papuc - responsabil, Constantin Băjenaru, Cecilia Pașca (MINAC)

Campania de săpături arheologice sistematice de la Ovidiu s-a desfășurat în perioada 1-31 august 2005 și a avut drept obiectiv principal cercetarea unui perimetru situat în sectorul de E, extramuran față de fortificația de tip *quadriburgium* din sec. al VI-lea p.Chr. Este vorba mai precis de zona carourilor E1'-E1" și F1'-F1", situate la S de alea pavadă cu dale mari de calcar surprinsă în campaniile mai vechi. Această arie trebuia cercetată pentru a corela datele stratigrafice și de topografie ale celor două edificii din sec. al V-lea (edificiul A și edificiul C, ambele anterioare fortificației actuale) și pentru a sonda până la eventuale nivele din perioadele greacă și romană timpurie (care sunt documentate până acum doar de fragmente ceramice și monede descoperite pe nivelele târzii).

Pentru a avea o imagine de ansamblu asupra stratigrafiei din acest perimetru am lăsat între cele două arii excavate un martor lat de 1 m. Profilul acestui martor este elocvent pentru succesiunea stratigrafică din acest sector. De sus în jos, aceasta se prezintă astfel [în paranteze sunt notate nivelele corespunzătoare stratigrafiei generale a sitului, conform C. Băjenaru, Pontica 35-36, 2002-2003, p. 294-298]:

- nivelul vegetal actual (gros de cca. 0,30-0,40 m).
- groapă de demantelare cu pietre provenite din curțina estică a fortificației de tip *quadriburgium*; către est acest șanț de fapt se subțiază vizibil, aproape că dispare la cca. 3-4 m de curțină. Chiar dacă nu s-au recuperat prea multe materiale arheologice din acest strat, el se datează cu siguranță în a doua jumătate a sec. VI, pe baza observațiilor mai vechi. Nu s-au descoperit elemente de datare în perioada medievală timpurie (așa cum este cazul în alte sectoare ale incintei demantelate). [N 1]
- nivel de distrugere al fortificației și al edificiilor care mai funcționau în sectorul estic, compus din pietre și cărămizi. La baza acestui strat s-a identificat nivelul de construcție al elevației incintei *quadriburgului* (strat destul de compact cu sfărâmatură de piatră), folosit de fapt și ca nivel de călcare în prima jumătate a sec. VI. Dată asigurată de materialul ceramic, destul de rar însă. [N 2]
- nivelul de distrugere a unor edificii anterioare fortificației, compus în majoritate dintr-o aglomerare de cărămizi prăbușite unele peste altele. În profilul lăsat se observa o pantă descendentă a acestui strat către est. Dată la sfârșitul sec. V - începutul sec. VI. [N 3B]
- strat de umplutură cu pământ brun, pigmentat cu mortar, din care s-au recuperat foarte puține fragmente ceramice. La baza acestui strat apare un nivel de călcare (fără panta

descendentă către est surprinsă la nivelele anterioare) obținut dintr-un lut puternic bătătorit, în unele locuri cu aspect de podea (-1 m). Este de fapt nivelul la care au apărut în campaniile anterioare dalele pavajului-alee amintit mai sus. Materialul ceramic, împreună cu o monedă mică de sec. V în în sprijinul datării acestui nivel în a doua jumătate a sec. V. [N 3A]

- strat de pământ brun-negricios, pe alocuri cu lentile de arsură, la bază având un nivel de pământ brun-gălbui întărit. Pe acest nivel s-a descoperit un craniu uman foarte bine conservat, pentru care nu am găsit deocamdată o explicație. Datarea nivelului în prima jumătate a sec. V este asigurată și de o monedă. [N 4]

- strat de pământ brun-gălbui, pe nivel de pietre mici gen pavaj, completat către vest de un nivel de lut foarte tare (podea?). Pe baza corelării cu datele obținute pentru edificiile anterioare, acest nivel se datează în ultimele decenii ale sec. IV și la începutul sec. V. [N 5]

Datorită pânzei freatice foarte ridicate, care a făcut ca apa să țâșnească încă din timpul cercetării nivelului N 5, ne-a fost imposibil să sondăm sub acest nivel pentru a repera cunoscutul strat vegetal antic din sec. IV [N 6], fără a mai vorbi de posibile straturi romane timpurii sau grecești.

În ceea ce privește topografia zonei cercetate trebuie remarcat că nu s-a identificat nici o structură de locuire, fie ea de zidărie sau din alte materiale, pentru nici una din cele două mari faze constructive de la Ovidiu (perioadele C și D).

Un alt obiectiv al campaniei 2005 a constat în completarea unor secvențe stratigrafice înregistrate mai demult pe anumite porțiuni din incinta *quadriburgului* și în spațiul intramuran.

S-au completat astfel o serie de profile de pe curțina de S (carourile C3 și B3), unde s-a confirmat o aglomerare mai mare de materiale ceramice databile în perioada greacă, dar, din păcate, tot purtate în nivelele târzii din sec. V-VI.

Pe curțina de V am completat profilul de N al carourilor J10 și J9, cu un sondaj în J10. Am înregistrat aici groapa de demantelare a incintei, mult mai adâncită înspre fața exterioară decât înspre cea interioară (din J9, unde s-a păstrat și un bloc mare al crepidei), nivelul de construcție al incintei (compus din sfărâmatură rezultată de la prelucrarea blocurilor de parament), precum și o groapă umplută cu pământ brun amestecat cu mortar. Această groapă vine în completarea marii gropi de gunoi înregistrată mai la S pe traseul curținei de V (zona carourilor H10-H9-H8, G10-G9-G8, F10-F9-F8, E10-E9), din care s-au recoltat cantități apreciabile de material arheologic databil în sec. V. Rămâne ca cercetările viitoare să delimiteze complet conturul acestei gropi, care, la prima vedere, pare să fi fost un șanț mai vechi de apărare (perioada greacă?) utilizat ca rampă de gunoi în perioada C (sec. IV-V) și nivelat o dată cu construcția fortificației în perioada D (sec. VI).

Pentru curțina de N am încercat să obținem un profil mai elocvent care să treacă și peste edificiul adosat la interior acestei curține. Astfel, în completarea caroului L6 au fost trasate două noi carouri la N (M6) și la S (K6). În primul dintre ele s-a identificat la exteriorul curținei, sub nivelul de demantelare și cel de distrugere, stratul de piatră mărunță provenit de la construcție, precum și groapa de fundație a incintei. În K6 succesiunea stratigrafică este mai interesantă: sub un strat vegetal foarte gros (circa 0,50 m) apare nivelul de călcare din spațiul intramuran al fortificației, care este obținut din nivelarea unui strat destul de consistent de piatră

măruntită și mortar rămas de la construcția incintei și a edificiului adosat [N 2]. Sub acest strat a apărut un nivel de arsură roșiatică foarte puternică, având la bază cărămizi așezate în genul unui pavaj (care s-ar data în sec. V) și apoi un strat de pământ brun-gălbui. Lipsa unor materiale arheologice convingătoare ne împiedică să datăm cu certitudine aceste nivele, însă ele ar trebui încadrate în general între N 3 și N 6.

133. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]

Punct: Sectorul Nord și Sectorul Vest

Cod sit: 62618.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 76/2005

Colectiv: Gheorghe Papuc – responsabil, Liviu Lungu, Zaharia Covacef (MINAC), Tănase Carabuz, Dragoș Victor Tobol, Marieta Strat, Cornelia Elena Bobe (studenți UO Constanța)

În raportul privind cercetarea din campania 2004 de la cetatea Ulmetum¹ am prezentat rațiunea reluării săpăturilor, aceiași care ne determină să le continuăm.

Cetatea din marginea de SE a comunei Pantelimon a fost identificată ca fiind Ulmetum încă de la sfârșitul sec. XIX, grație unei inscripții (datată 140 p.Chr.) găsită de Gr. Tocilescu² în ruinele acesteia și care păstrează numele așezării și al locuitorilor săi: *cives Romani et Bessi consistentes vico Ulmeto*.

Cetatea Ulmetum este așezată pe un bot de deal stâncos, înconjurat pe aproape trei părți de valea cu râpe abrupte a râului Casimcea, astăzi aproape secăt. Forma terenului a determinat și planul cetății care are forma unui triunghi cu una dintre laturi arcuită, fiind apărată de șase turnuri patrulaterale, trei turnuri circulare, de colț, și patru turnuri semicirculare, de poartă, toate așezate în afara zidului.

În campania din 2005 am făcut o primă sectorizare a cetății Ulmetum împărțind-o în patru, în funcție de punctele cardinale: Sectorul Nord, care cuprinde și Poarta de NV; Sector Vest cu Poarta de sud-vest; Sector Est, unde se află și construcția cu absidă cercetată de Vasile Pârvan și Sectorul Sud cu cele două turnuri pătrate de pe latura arcuită a incintei.

Sector Nord

Gheorghe Papuc, Liviu Lungu

Campania arheologică din vara anului 2005 a însemnat pentru Cetatea Ulmetum (comuna Pantelimon) și deschiderea unui „front” nou de lucru, în Sectorul Nord.

Am executat o secțiune, de lățime: 2 m, orientată perpendicular pe tangenta frontală a turnului de V al Porții de NV, pornind-o de la 6 m (trei carouri) în exteriorul turnului, peste (prin) Turn, până la o distanță de 40 m spre E (în interiorul ariei Cetății de secol VI p.Chr.), adică 20 de carouri.

În exteriorul Turnului am „coborât” până la aproximativ 2,20 m, străpungând două straturi arheologice, unul de pământ amestecat (galben cu negru) în care se aflau resturi ceramice (de secol VI p.Chr.) și următorul, de 1,10 m grosime, de pământ galben, cu rare incluziuni de pământ roșcat.

La baza turnului amintit am „coborât” până la 4 m, surprinzând baza construcției.

În interiorul turnului de V nu am intervenit, dată fiind informația oferită de Vasile Pârvan în volumul „Ulmetum”, conform căreia interiorul turnului respectiv a fost cercetat în întregime, până la nivelul de călcare (cu rezultate minime)

În interiorul incintei vizibile, situația este apreciabil mai complexă.

La intrarea în turn exista un pavaj de piatră (aproximativ 2,50 m) plus un pavaj de ceramică (fragmentar).

Două gropi pentru provizii apar, începând cu adâncimea de 1,55 m (având gura în al doilea strat de arsură).

În apropierea pavajului, sub cele trei straturi de arsură cu fragmente ceramice de sec. al VI-lea p.Chr. (la aprox. 2,80 m), există un zid din șist verde legat cu pământ.

Două morminte de înhumăție, cu nișă, aflate pe același strat arheologic (la minus 3,70 m), orientate SE-NV, au fost descoperite în careurile IX și XI-XII. Unul dintre ele, de femeie, avea un bogat inventar arheologic: inel, 2 fibule de argint, șiraguri de mărgelă (cel puțin trei), un inel de bronz și șase monede de bronz. După o primă evaluare, mormintele ar aparține unei epoci anterioare zidurilor Cetății târzii, poate a sec. V p.Chr.

În extremitatea estică a secțiunii, a apărut și un fragment de zid (de asemenea din șist verde legat cu pământ) pe un nivel posterior straturilor de arsură care li se atribuie perioadei de mari atacuri barbare din a doua jumătate a sec. VI p.Chr.

În campania viitoare, preconizăm continuarea secțiunii, în prelungirea ei spre E, și executarea unei a doua secțiuni, paralele, spre Sud. [Gheorghe Papuc, Liviu Lungu]

Sector Vest

Zaharia Covacef, Tănase Carabuz, Dragoș Victor Tobol, Marieta Strat, Cornelia Elena Bobe

În Sectorul Vest am continuat cercetarea din prima campanie, trasând o secțiune lungă de 36 metri de-a lungul curții care trece prin și peste turnul rotund de colț, lată de 4 m. Ceea ce ne-am propus, într-o primă fază a cercetării, este să înlăturăm dărâmăturile și depunerile din vechea săpătură pentru aducerea la lumină a incintei.

Înlăturarea dărâmăturilor din interior și din exterior, în jurul incintei și în turnuri, și consolidarea imediată a acestora, precum și realizarea unor spații de acces, va crea premisele includerii cetății în traseele turistice.

Secțiunea pe care am trasat-o în această campanie a avut ca punct de pornire zidul perpendicular pe incintă ridicat în prelungirea intrării în Turnul de Vest al porții de SV. Întreaga secțiune a fost împărțită în carouri de 4 x 4 m. Zidul de la care a pornit secțiunea este construit din piatră de șist verde legată cu pământ; se păstrează pe o înălțime de 0,80 m. La distanța de 3,80 m apare un al doilea zid perpendicular pe incintă, lat de 0,78 m, lucrat din piatră legată cu pământ, iar peste alți 2,30 m apare un fragment dintr-un zid, arcuit, lat de 0,47 m, din piatră legată cu mortar, care mai păstra un rând de cărămizi. Adâncirea săpăturii în carourile 1 și 2 până la 1 m (față de incintă), respectiv 1,30 m (față de nivelul actual) a condus la descoperirea continuării zidului arcuit, precum și la apariția unui al treilea zid din piatră legată cu pământ situat, asimetric, între cele două ziduri descrise mai înainte, care se sprijină direct pe soclul incintei; zidul din mijloc este realizat de la nivelul soclului.

Referitor la zidul arcuit la care se mai păstrează un rând de cărămizi, menționăm că este figurat în planul realizat de V.

Pârvan drept cuptor, iar în text autorul evidențiază că s-a descoperit „la cca. 3 m depărtare spre SSE de scara curtinei I de SV un mare cuptor zidit în cărămidă, din care ni s-a mai păstrat numai o parte din fundul lui și un fragment din cerul lui pe o lățime de cca. 1 m și o adâncime de 0,60 m. Vatra cuptorului era de asemenea pardosită cu cărămizi”³

La distanța de 3,30 m de această construcție, sunt dezvelite câte trei trepte ale scării duble care conducea pe zidul curtinei; prima și a doua treaptă au înălțimea de 0,27 m, cea de sus are 0,26 m.

În profilul nordic al secțiunii, în caroul 5, la distanța de 1,75 m față de intrarea în turnul de colț și la 2,10 m față de incintă, a apărut la adâncimea de 0,40 m un zid din cărămidă (40 x 40 x 4 cm) legat cu mortar (cu aceeași grosime ca și cărămizile) orientat N – S. Adâncind săpătura am constatat că se păstrează doar un fragment din acest zid, pe o înălțime de 0,41 m, ce rămâne suspendat în profil.

Între caroul 5 și 6, la 0,15 m de colțul incintei și de 0,77 m față de colțul intrării în turn, apare un alt zid, lat de 0,70 m, din piatră legată cu pământ. La incidența cu zidul incintei acesta este perpendicular, după care, din dreptul intrării în turn, se curbează spre interiorul cetății. Între acest zid și intrarea în turn am dezvelit un pavaj din cărămizi care, se pare, continua și de-a lungul coridorului de acces spre turn (am mai găsit o cărămidă spre interiorul turnului).

Între acest zid și peretele din cărămidă găsit în profilul de N al secțiunii este o distanță de 0,50 m.

În caroul 5, adosată incintei la adâncimea de 1,20 m, este o amenajare din cărămizi cu urme de arsură (vatră?). Rândul de jos este o platformă cu dimensiunile de 1,08 x 0,94 m; rândul de cărămizi de deasupra formează un patruleter cu dimensiunile 0,76 x 0,71 m, care lasă în centru o deschidere de 0,28 x 0,36 m. Putea să fie o vatră sau, după cum ni s-a sugerat, baza unei pile din zidărie, adosată incintei, asemănătoare celor din corpul de gardă de la Capidava⁴.

Coridorul care formează intrarea în turn este mai strâmt spre cetate (1,22 m) și mai lat spre turn (1,50 m); lungimea lui este de 3,78 m

Turnul rotund din colțul de V este cel mai mic (în comparație cu cele din colțurile de N și E), având un diametru de 7 m (la interior) la care se adaugă grosimea zidului de 2,50 m. Secțiunea noastră a trecut peste turn cu cca. 3 m, astfel încât la distanța de 1,20 m de turn am găsit, imediat sub stratul vegetal, un bloc de piatră cu dimensiunile 1,17 x 0,63 x 0,31 m care provenea, probabil, din placajul turnului. În exteriorul acestuia ne-am adâncit până la 1,50 m; soclul este înalt de 0,45 m și lat de 0,50 m.

În privința stratigrafiei situația este foarte confuză (oricum nu ne-am adâncit până la stratul de pământ galben); în profilul de N al secțiunii, sub stratul vegetal, variabil ca grosime, se vede, în principal, dărâmătură din emplectonul zidului de incintă. Abia spre intrarea în turn, unde a apărut fragmentul de zid de cărămidă suspendat la 0,50 m de zidul din piatră perpendicular pe incintă se văd clar, deasupra acestuia din urmă, un strat gros de 0,03 – 0,05 m de culoare gri cenușie peste care este un strat de pământ roșcat (ars) gros de 0,07 – 0,13 m; în continuare – urme de mortar, zidul și stratul vegetal.

Un puternic strat de arsură se află și la baza zidului arcuit (cuptorul de pâine, cf. Pârvan), a cărei bază este deasupra zidului din mijloc al acestui ansamblu.

Din toată secțiunea, în afară de zona turnului, s-a scos o mare cantitate de materiale ceramice, fragmentare, cele mai multe au apărut însă în carourile 3, 5 și 6. Astfel, din caroul 3 au fost recuperate, în afara fragmentelor ceramice, fragmente de vase de sticlă, metale și un fragment dintr-un pieptan bilateral din os cu o lățime de 4,8 cm, din care se mai păstrează doar 5 dinți subțiri și 4 dinți groși.

În caroul 5 cele mai multe descoperiri s-au făcut de la adâncimea de 1,35 m; într-un nivel de incendiu au apărut fragmente de castroane, amfore, capace, opaițe, greutăți etc. Dintre acestea evidențiem: un capac fragmentar cu decor în relief (cruce și litere) cu dimensiunile: lungime – 13 cm, lățime – 5,3 cm, grosime – 1,5 cm. Un al doilea capac, tot fragmentar, având pe margine două brăuri circulare în interiorul cărora erau litere în relief cu dimensiunile păstrate 8 cm și grosimea de 2 cm. Mai sunt două capace circulare cu diametrele de 9,5 cm, respectiv 9,3 cm. Un opaiț fragmentar, căruia îi lipsește o parte din bordură și toarta, cu dimensiunile: lungime – 8 cm, diametru – 5 cm, înălțime – 3 cm. Un pieptene bilateral din os, fragmentar (lung de 8 cm, lat de 4,5 cm). Două fragmente dintr-o teică de piatră (0,58 x 0,52 m; grosimea 0,15 m și adâncime de 0,11 m).

Din caroul 6, în afara fragmentelor ceramice, la adâncimea de 1,30 m au fost găsite două monede din bronz (Iustinian): prima la distanța de 1,30 m de turn, cea de-a doua la 1 m.

Pentru campania viitoare ne propunem să realizăm o secțiune paralelă, spre N, perpendiculară pe curtea de NV, între Turnul de colț de V și Turnul Mare dreptunghiular. [Zaharia Covacef]

Planșa 48

Note:

1. CCA 2005, p.254 – 256
2. Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, Bucarest, 1900, p. 111 – 112; V. Pârvan, *Cetatea Ulmetum*, I, p.585; Em. Doruțiu-Boilă, *ISM*, V, nr.62
3. V. Pârvan, *Cetatea Ulmetum*, II, în ARMSI, 36, p. 290 și pl.XX
4. Sugestie a d-lui Ioan C. Opreș, responsabilul șantierului Capidava

134. Parța, com. Șag, jud. Timiș

Punct: Casa Cerbului

Cod sit: 158797.02

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Gh. Lazarovici - responsabil (Univ. Reșița); Florin Drașovean, Valentin Cedică, Adrian Fota (MB Timișoara), Marco Merlini, Angeleski Sote (ULB Sibiu), Paula Ucelli (Univ. Pisa), Zoia Maxim, Diana Bindea (MNIT), Magda Lazarovici (IA Iași), Sorin Petrescu, Dimitrie Negrei, Sorin Ioan, Daniela Gurgu (MJERG Caransebeș), Cristian Roman, Dragoș Diaconescu (MCC Hunedoara), Oleg Chitic (IA Chișinău), Tatar Arpad (Cluj), Tibi Daroczy și Dobos Zenobia (studenți UBB Cluj), Bojin Loredana și Burlacu Felicia (studenți Fac. Teologie – Istorie, Caransebeș)

Localizare. (45°37'25"N, 21°06'50"E zona de săpături; și siturile centrale 45°37'10" la 45°37'51"N și 21°06'7" la 21°07'08"). Stațiunea se află pe malul drept al Timișului, între digurile râului și la V de ele, între un cot activ și un vad de vaci de la punctul „Șaitoș-La Vacii”. Stațiunea avea o întindere de cca. 3-4 ha, din care cca 40% a fost distrusă de râu, fiind între diguri, sub diguri sau excavări pentru ridicarea digurilor. Săpături efectuează: Joachim Miloja (1931) care sapă cca. 170-200 m², publicând un inventar și imagini cu obiecte; M. Moga în 1943/1945 și 1951 intervenții de salvare și o secțiune de 40 x 3 m în 1960-1963 (din care a fost decoperit un vas antropomorf). Săpăturile noastre au totalizat până acum cca. 2100 m², unele carouri nefiind întregi, iar pe unele carouri cercetarea este până la nivel 7c.

Zona arheologică se întinde pe o suprafață de cca. 30 Km², fiind descoperite peste 42 de situri (din neoliticul timpuriu până în evul mediu mijlociu) sau complexe arheologice (tumuli, gropi, cuptoare). În jurul stațiunii gravitează cca. 14 stațiuni sau complexe, din neoliticul timpuriu până în epoca cuprului (Kupferzeit, din Tiszapolgár până în Baden-Coțofeni).

În centrul stațiunii au fost descoperite: două sanctuare neolitice: Sanctuarul 2 cu statui monumentale, strămutat și restaurat în Muzeul Banatului, altul Sanctuarul 1 peste care a fost ridicat primul, altare casnice, cca. 150 de locuințe și complexe, 4 blocuri de locuințe cu 4-5 camere din care unele cu podeaua suspendată sau cu etaj. Au fost descoperite peste 30.000 de obiecte din care cca. 20.000 selectate și incluse în baze de date. Au fost tipărite 2 volume și peste 20 de studii, rapoarte, cataloage. S-au făcut prospectări de magnetometrie, pedologice, analize pedologice, analize pe ceramică, unelte, determinate materialele osteologice, cărbune și silex.

Cercetarea din 2005 s-a axat pe studiul unui bloc de locuințe de formă dreptunghiulară, marcat cu numele de „Casa cerbului”, deoarece a fost descoperit în campaniile precedente (P167 și P 156) un cap de cerb din lut (35 x 36 cm), cu coarnele originale arse, decorat cu meandre incizat, incrustat cu roșu și galben, aflat pe unul din pereții interiori.

Locuirea medievală constă doar din existența unor complexe semiadâncite, așa cum au fost sesizate și în primele campanii¹. Aproape toate bordeiele cercetate anterior, aveau de la unul la 2 cuptoare, săpate în peretele bordeiului, cu vatra foarte bună.

Bordeiul (nr. complex Parța B 170.1) a fost săpat în stratul de cultură din epoca cuprului (c. Tiszapolgár) și în ultimul nivel neolitic (nivel 5, cultura Banatului IIIA), tăind din podeaua unei locuințe neolitice. Din perioada de astupare voită a bordeiului, a fost descoperită o groapă de stâlp de mari dimensiuni. În umplutură a fost descoperită o fusaiolă bitronconică, medievală. O parte a bordeiului avea dimensiunile 2,2 x 2,3 m, la fundul gropii. Caseta pentru cereale avea și înălțimea gradinei de 0,10 m. O casetă de cereale a fost demontată de undeva din marginea bordeiului depusă în umplutura lui. Este prima construcție de acest fel din nivelul medieval de la Parța. Este lucrată din pământ negru amestecat cu argilă și materiale organice (mai degrabă iarbă decât paie). Asemenea casete, dar din lut mai bun și mai bine arse, au apărut în nivelele neolitice, acestea fiind fixate pe podea sau pe podea suspendată, în interiorul locuințelor. Dimensiunile ei par să fie de 1,2 x 1,3 m, forma fiind de patruleter cu marginile rotunjite. Sub latura cea mai lungă a casetei, numai sub casetă au fost găsite mai multe oase subțiri, lungi de la 4 la 7 cm. Unele par să fi fost cu bucăți de carne pe ele. Considerăm depunerea rituală

deoarece au fost găsit doar sub această parte lipite de marginea casetei, nefiind pământ între ele.

Cuptorul bordeiului a fost săpat din spre bordei (cuptorit), ca de altfel toate celelalte complexe², o parte a sa cobora sub nivelul podelei. În cenușa de pe fundul cuptorului au fost găsite două fragmente ceramice medievale, decorate cu benzi în val.

Locuirile neolitice din nivel 5, cultura Banatului IIC. A fost cercetată o locuință cu podeaua amenajată din lut, deranjată de complexul medieval. Face parte dintr-un rând de locuințe din nivelul 5. Are dimensiunile păstrate de 3,6 – 4 m. În marginea de SV au fost găsite resturile unui fund de vas de provizii, o lamă de silex și o așchie de obsidian, o greutate rotundă de lut circulară, grosă de 3,5-4 cm cu o mică gaură și câteva fragmente ceramice căzute pe podea.

Locuirea neolitică. Nivelul 6 aparține fazei IIB a culturii Banatului. Datele de radiocarbon pentru locuințele din vecinătatea Sanctuarului 2, din blocul de locuințe L17/40-L43, distruse tot în nivel 6, sunt din 5200 – 5000 CAL BC, anterioare celor de fază Vinča C (vezi Gh. Lazarovici et alii 2001; Lazarovici Gh. M. et alii 2005). Tot mai multe date C14 vin să confirme încadrările atât de cronologie relativă cât și cele de cronologie absolută³.

Casa Cerbului. Încăperea A avea podeaua suspendată, al cărui etaj a fost cercetat anterior. Locuința avea spre capătul de vest un perete din care se vedeau structuri masive de nuiele, cu structură slabă. Podeaua era suspendată pe o structură de bârne mari, despicate din trunchiuri de copaci. Au fost surprinse 6 bârne transversale și una longitudinală.

Încăperea B este cea în care a fost descoperit capul monumental de cerb. Capul de cerb a fost descoperit cu câteva fragmente de pereți ce erau deasupra sa, pe care fusese lipit. Acești pereți aveau în structură o bârnă transversală.

Legat de prezența unor piese monumentale în blocurile de locuințe, au apărut, în afară de sanctuare, în P8 (idol bust), în P40-P43 (luna mică, idol bust), în P126 altar cu coloană și bucraniu. Capul de cerb ca și celelalte piese monumentale ar putea reprezenta simbolul, totemul familiilor care locuiau în acele case, spiritul protector al acelor familii.

Încăperea C. De la adâncimea de 1,45-1,50 m au început să apară structuri regulate de arsură și chirpici. Partea de V a locuinței a fost tăiată de secțiunea lui M. Moga din 1943/1945. Încăperea avea, în partea centrală, în primele etape de locuire un cuptor cu mai multe etape de refaceri. Sub dărâmurile de chirpici de la pereți sunt resturile unei podele suspendate. În zona centrală a încăperii, în ultima etapă de locuire, a fost o mare vatră de foc amenajată pe podea.

Peretele despărțitor. Între încăperea C și D se afla un perete de interior, despărțitor, marginea unui coridor, construit dintr-o ușoară structură de pari. Pari au fost puși pe două rânduri în zigzag, la distanță de cca. 0,20 m unul de altul, având o împletitură de nuiele.

În partea de S a încăperii au fost descoperite resturile unei podele suspendate de 1,7 m lungime, ce pare fi, după dimensiuni, un pat sau o laviță. Asemenea situații au fost întâlnite la Țaga⁴. Încăperea D se afla în centrul săpăturii. La nivelul primelor dărâmături au apărut unele fragmente de plăci netede, arse pe ambele părți, provenind de la podeaua unui pod locuit.

Etajul. Dărâmurile etajului constau din fragmente de pereți care cad peste vase mari și peste resturi de oase, puternic arse.

Pereții sunt din structuri de pari dispuși orizontal sau vertical având 2-3 rânduri de lipituri de la reparații. Pereții de la etaj sunt în general mai slab arși deoarece structura lor de pari și nuiele nu ofereau mult material lemnos pentru o combustie puternică. Etajul avea podeaua dintr-o puternică structură de lemn constând din lemne despicate, bărne late sau grinzi despicate. Lățimea bărnelor în unele cazuri, în urma impresiunilor rămase pe structura podelei, era de peste 0,35 m. Grosimea bărnelor, după grosimea chirpiciului și a parilor dintre bărne ajungea până la 0,18-0,20 m. Deoarece bărnele sau lemnele nefiind drepte lăsau mari spații între ele, acestea spații au fost completate cu pari despicați din bărne. După impresiunile de pe bărne unele sunt esențe de rășinoase, altele din lemn tare. Fragmentele de la lipitura podelei au grosimi ce merg de la 25 la 35 cm, mai ales acolo unde au fost adăugate 3 la 5 straturi de lipituri cu grosimi de la 0,5 la 2 cm. Când arde etajul, ard întâi structurile care îl țin, iar acesta „coboară” câtva pe stâlpi, arderea continuă, deplasările la cădere nu sunt foarte mari și nu cad de la distanțe înalte, cel mult de la cca. 1m. Altele cad de la distanțe mai mari, la acelea împrăștierea este mai puternică. Arderea cea mai puternică în partea de jos și este oxidantă.

La încăperea D, partea de S, se poate observa cel mai bine cum cade podeaua etajului. Privită dinspre V podeaua etajului se rupe diferit. Partea din spate are denivelări mai accentuate, dar arderea este mai bună. Aceasta presupune un incendiu mai rapid, picarea părții de E și mai apoi fragmentul din spre ea. Printre dărâmăturile etajului au fost resturi de la câteva vase mari. Unele vase erau, cu siguranță, și în pod, altele la etaj. Pe podeaua etajului, aproape de marginea de est au fost descoperite fragmente de vase și o bilă de praștie din cele mari, de „război”, nearse. Fereastra. În partea de S a încăperii D, spre E, a fost găsit, peste dărâmăturile podelei etajului, un element arhitectonic, un ancadrament de formă ovală. Dacă ne luăm după un fragment lipit ulterior, pare un geam astupat, având o formă ovală. Parterul. Peretele de la parter, care desparte în două parterul încăperii D, are urmele unei structuri ușoare de pari. El avea doar rol de separare, nu de susținere. În zona centrală apare o firavă structură de perete despărțitor. El separă de la E la V încăperea parterului în două părți. Două găuri de pari, groși de cca 8 cm, marchează locul unei scări oblice, ce permitea urcarea la etaj. La nivelul podelei de la etaj a fost constatată o întrerupere, a podelei etajului, o intrare, de cca. 90 x 1,1 m. O asemenea situație ne-a apărut la „Casa Tribului” și în P 42 în cercetările anterioare.

Pe podeaua parterului, lângă elementul arhitectonic (ancadrament de fereastră sau casetă), au fost descoperite fragmentele unui mare vas de provizii și un bol întreg, păstrat ca prin minune sub dărâmăturile groase ale etajului. Bile mari de praștie au fost descoperite sub podeaua încăperii D, partea de N. La multe din locuințele de la Parța au fost descoperite bile de praștie pentru „război”.

Cercetarea nefiind încheiată multe probleme rămân deschise, deocamdată fără răspunsuri finale.

Planșa 49

Note:

- 1.Lazarovici et alii, p. 119 și urm. fig. 155-160
- 2.Lazarovici et alii 2001 fig. 155-156, 158, 160
- 3.Mantu C., 2000; Lazarovici C., 2005; Schier – Drașovean 2004; ș.a.
- 4.Lazarovici et alii CCA 2003; 2004

Bibliografie:

- Lazarovici Gh., Drașovean Fl., Maxim Z., *Săpăturile arheologice de la Parța. Campania din 1990*, Analele Banatului 4, 1, 1995, p. 3-44.
- Lazarovici Gh., Maxim Z., *Parța und die Architektur der Banater - Kultur*, Simpozion Verona - Lazise 1992 (1995), Mem Museo Civ. 4, 1995, p. 55-66.
- Lazarovici Gh., Maxim Z., Drașovean F., 1994 *Complexul neolitic de la Parța*, Analele Banatului Arheologie-Istorie 3, 1994, p. 106-134.
- Lazarovici Gh., *Așezarea de la Parța*, Tibiscus 2, 1972, p. 3-26.
- Lazarovici Gh., *Parța. Un monument Preistoric*, Monumente Istorice 1, 1982, p. 31-35.
- Lazarovici Gh., *Complexul Neolitic de la Parța*, Banatica 8, 1985, p. 7-71.
- Lazarovici Gh., *Das Neolithische Heiligtum von Parța*, Varia Arheologica 2, Neolithic of Southeastern Europe and its near Eastern Connections, 1989, p. 149-174.
- Lazarovici Gh., *Plastica Monumentală de la Parța*, Analele Banatului 6, 1, 1998, p. 83-92.
- Lazarovici Gh., *Monumentale Plastik in Parța*, ActaMN 35, 1, 1998, p. 9-15.
- Lazarovici Gh.- Gh. Chiș - T. Oproiu – I. Iharka, *Orientări astronomice la Parța s.t.*
- Lazarovici Gh., Suciu, C., *Sanctuarul neolitic de la Parța*. WEB,
- Lazarovici Gh., *Pâinea, grâul și rășnitul sacru în Neolithic*, Tibiscus 11, 2003, p. 65-86,
- Lazarovici Gh., *Simboluri sacre pe obiectele de cult. Semnificații*, in Festschrift für Florin Medeleț zum 60.Geburstag, p. 17-59.
- Lazarovici Gh., Drașovean F., Tulbure L., *Sanctuarul Neolitic de la Parța*, Timișoara 1991, p. 1-21.
- Lazarovici Gh., Drașovean Fl., Maxim Z., *Săpăturile arheologice de la Parța. Campania din 1990*, Analele Banatului 4, 1, 1995, p. 3-44.
- Lazarovici Gh., et alii, *Complexul Neolitic de la Parța*, Banatica 8, 1985, p. 7-71.
- Lazarovici Gh., et alii, *Complexul Neolitic de la Parța, III*, Analele Banatului, Arheologie- Istorie 3, 1994, p. 106-134.
- Lazarovici Gh., et alii, *Săpăturile arheologice de la Parța. Campania din 1990*, Analele Banatului 4, 1, 1995, p. 3-44.
- Gh. Lazarovici, Fl. Drașovean, Z.Maxim, *Parța.Monografie arheologică*, Vol. 1.1 341p; vol. 1.2, 115 Pl, 137 fig., “Waldpress”, BHAB, 12, 2001.
- Lazarovici Gh., Kalmar, *Tipuri de locuințe din așezarea neolitică de la Parța*, Sargetia 20, 1986-1987, p. 18-34.
- Lazarovici Gh., Maxim Z., *Parța und die Architektur der Banater - Kultur*, Symp. Verona - Lazise 1992 (1995),Mem Museo Civ., 4, 1995, p. 55-66.
- Medeleț, Fl., *Muzeul Banatului. File de cronică, I 1872-1918*, Ed. Miron, Timișoara.
- Milioia J., *Săpăturile de la Parța*, Analele Banatului 3, 2, 1931, p. 171 și urm.
- Moga M., *Vasele de cult cu picioare din regiunea dunăreană*, Apulum, 1958, p. 71-73.
- Moga M., 1962-1963, *Parța, raport*. ms.
- Moga M., *Muzeul Regional al Banatului*, RevMuz, 3, 1964, p. 294-296.
- V. V. Morariu, D. Chiș, S. Morariu, *Prospectări magnetice în așezarea neolitică de la Parța*, ActaMN 33/1, p. 549-564.

Radu, O., Resch, Fr., Germann, K., *Plastica antropomorfă și zoomorfă de cultura Turdaș-Vinča de la Parța*, Tibiscus 3, p. 65-69

Rus D., Lazarovici Gh., 1991 *On the Developed Neolithic Architecture in Banat*, Banatica 11, p. 87-118.

135. Pâncota, jud. Arad

Punct: Cetatea Turcească

Cod sit: 9663.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 12/2005

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil (SC Damasus SRL), Florin Mărginean (CM Arad), Cătălina Toma (ULB Sibiu); Călin Neațu (UV Timișoara)

În perioada 10-27 octombrie 2005 s-a desfășurat cea de-a patra campanie de cercetare arheologică sistematică la Cetatea turcească din Pâncota, județul Arad. Lucrările au fost finanțate de MCC și de CM Arad, în proporții aproximativ egale.

Au fost trasate următoarele secțiuni:

S9B cu dimensiunile 5,5 x 2 m, adâncime medie 2,80 m. A fost trasată în prelungirea secțiunii S 9A din anul 2004, fiind un segment din secțiunea magistrală prin interiorul bisericii. Cu acest segment s-a început de fapt și secționarea valului de pământ, secțiunea fiind trasată până pe coama acestuia.

S12 cu dimensiunile 11 x 4 m, adâncime medie 1,80 m. A fost trasată paralel cu S 9A și parțial S 9B, la o distanță de 1 m S. Scopul acestei săpături a fost identificarea turnului de sud-vest al bisericii.

S12A cu dimensiunile 2 x 4 m, adâncime medie 2 m, a prelungit spre sud S 12, c. 4-8.

Turnul de SV al bisericii

Din turnul de SV al bisericii a fost surprins doar zidul de S, pe o lungime de aproximativ 7,20 m. Toată structura aflată spre interiorul bisericii a fost distrusă de groapa din sec. al XVI-lea (complexul nr. 1), astfel că planimetria exactă a acestei zone nu va putea fi stabilită decât ipotetic. Infrastructura turnului a fost construită foarte neregulat din bolovani de piatră de diferite dimensiuni - dar în general mici, cu diametrul de 8-10 cm - și un mortar alb destul de friabil. Pe toată suprafața am observat doar 2 fragmente de cărămidă, cu grosimi de 3,5-4 cm. Cărămida este prost arsă la cărămiziu gălbui și seamănă dealfel destul de bine cu cea întrebuințată la pardoseala capelei.

Zidul de S al bisericii

Zidul de S al bisericii lărgite spre V nu este țesut cu turnul. Fundația este așezată pe stâncă, și a fost construită în sistem emplecton, cu exteriorul clădit din blocuri mari de piatră, în mod evident refolosite; multe dintre acestea păstrează urme din mortarul bisericii vechi. Ele provin din locuri diferite, parte din peretele vestic al bisericii, parte erau rebuturi. Zidăria este din acest motiv destul de neregulată, cu spații mari între blocuri și cu mortar puțin. Miezul zidului este construit din pietre mici legate cu mult mortar galben foarte rezistent. La limita estică a secțiunii fundația a suprapus și deranjat parțial o cistă (M 47).

Construcții mănăstirești

Atât turnul cât și zidul sudic al bisericii lărgite au fost legate organic de construcții mănăstirești amplasate pe latura de S a bisericii. Au fost surprinse trei ziduri aparținând acestor

structuri, unul perpendicular pe zidul bisericii iar celelalte prelungind colțurile turnului. O astfel de anexă pare să se contureze între cele două turnuri de pe latura sudică a bisericii, adosată turnului vechi odată cu construirea celui nou. În interiorul anexei a funcționat o podea din lut bătut, din care au fost surprinse câteva segmente în profilul intermediar din caroul 4.

Valul de pământ

Secțiunea 9B a ajuns până în punctul de maximă înălțime a valului de pământ. Pe acest segment situația înregistrată este cu totul surprinzătoare. Matricea stratigrafică se prezintă astfel:

- stânca nativă.

- umplutura unui orizont de morminte săpate în stâncă, pentru care nu dispunem de un element cert de datare.

- nivel de pământ negru amestecat cu oase de animale și cu rare fragmente ceramice din sec. XI-XII.

- placă de zidărie cu grosime neregulată (maxim 0,60 m și minim 0,15 m).

- umplutură de pământ negru cu fragmente ceramice din același interval al sec. XI-XII.

lentile succesive de pământ galben și negru foarte tasat.

- umplutura epocii turcești.

În aceste condiții trebuie să admitem că amenajarea de pământ aparține cel mai devreme sec. XII. Desigur, această încadrare va trebui verificată prin secționarea completă a valului.

Morminte

A fost cercetat un schelet de copil aflat în S 9B (M46). Alte 2 morminte în cistă au fost suprapuse și parțial distruse la construirea părții vestice a bisericii (M47-48). Pentru prima dată avem un termen *ante quem* pentru datarea cimitirului în ciste din piatră, care trebuie să fi încetat astfel în secolul al XIV-lea.

Tot în S 9B au fost identificate mai multe morminte suprapuse de placa de mortar din structura valului.

Cpl.1/2005

Groapă de sec. XVI. În secțiunea 9B a fost cercetată o groapă din secolul al XVI-lea, a cărei parte inferioară s-a adâncit în medie cu 0,70 m în stânca nativă. Groapa a tăiat amenajările specifice valului de pământ, coborând într-o pantă accentuată dinspre vest spre est. Umplutura constă dintr-un pământ negru puternic pigmentat, din care au fost recuperate următoarele materiale: ceramică întregibilă; bolovani de piatră și fragmente de blocuri semi-ecarisate sau ecarisate; oase de animal. O monedă de la începutul secolului XVI confirmă datarea acestui complex, sugerată dealfel de materialul ceramic.

Cpl.2/2005

Latura sudică a turnului a tăiat un cuptor. Un mic fragment din bolta acestuia a fost descoperit în S12A, dar situația a fost neconcludentă. Singura observație interesantă este că bolta cuptorului a fost construită din lut amestecat cu fragmente ceramice lucrate la roata înceată și având exteriorul lustruit. Fragmentele pot fi datate cu titlu de ipoteză în sec. XI-XII.

Cpl.3/2005

O groapă cu formă neregulată, săpată în stânca nativă, a fost identificată în S12A. În umplutura gropii se remarcă foarte mult pigment de arsură și de cărbune, și rare fragmente ceramice din sec. XI-XII.

Cpl.4/2005

Un cuptor a fost surprins parțial în S12A, c. 6. Groapa cuptorului a fost săpată în stâncă. Instalația era de dimensiuni foarte mari și urmează a fi cercetată prin extinderea săpăturilor.

Așa cum ne-am obișnuit din campaniile anterioare, din săpătură a fost recuperată o impresionantă cantitate de ceramică și de oase de animale. În principal distingem două grupe cronologice: sec. XII și sec. XVI. Primul moment pare legat de amenajarea valului de pământ, când în umplutura acestuia a fost aruncată o importantă cantitate de ceramică. Cel de-al doilea aparține începutului epocii turcești, când presupunem în cetate o intensă activitate de re-amenajare a spațiilor.

Alături de ceramică au fost descoperite și o serie de obiecte speciale dintre care menționăm: 3 monede din prima parte a sec. XVI, 4 vârfuri de săgeată de diferite tipuri, un pinten cu rotiță fragmentar, mai multe cuțite și alte obiecte metalice mărunte.

136. Pecica, com. Pecica, jud. Arad

Punct: Șanțul Mare

Cod sit: 11593.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 13/2005

Colectiv: John O'Shea (University of Michigan), Florin Drașovean, Alexandru Szentmiklosi (MB Timișoara), George Pascu Hurezan (CM Arad), Alexander Barker (Milwaukee Public Museum)

În cursul verii 2005 o echipă de arheologi din Statele Unite și din România au colaborat în inițierea de noi investigații arheologice în situl de la Pecica Șanțul Mare. Cercetarea s-a concentrat pe schimbările sociale și economice, intervenite pe parcursul epocii bronzului în Bazinul Carpatic și dincolo de acesta. Obiectivele specifice pentru campania 2005 au fost: stabilirea caracterului stratigrafiei intacte de epoca bronzului la Pecica, cu un accent special asupra posibilelor variații prezente în arealul sitului; inițierea procesului de creare a unei cronologii bazate pe datări cu radiocarbon pentru epoca bronzului din zonă. În plus, excavațiile din prima campanie sunt văzute ca și preliminară pentru inițierea săpăturilor ample care vor urma.

Excavațiile din campania 2005 au deosebit de productive. Profile lungi de 12–15 m, au relevat, în două puncte diferite ale tell-ului, o stratigrafie intactă de epoca bronzului de peste trei metri grosime și au produs dovezi pentru continuarea acesteia cu încă 2,5–3 m mai jos. Aceste săpături stratigrafice au produs serie inițială de 14 datări cu radiocarbon. Acestea s-au grupat strâns în perioada 1900–1500 a.Chr. Săpăturile au scos la iveală material vegetal, oase de animale și reziduri metalurgice. În paralel cu săpăturile s-a derulat un program de culegere de mostre pedologice din arealul sitului și din împrejurimi. Carotele extrase au confirmat caracterul profund stratificat al tell-ului dar au produs semnificative materiale de epoca bronzului în arealul din afara sitului precum și în șanțul înconjurător al sitului. Campania 2005 a produs, de asemenea, o hartă mai exactă a tell-ului de la Pecica și a zonei înconjurătoare. Aceasta include poziționarea excavațiilor neautorizate de pe suprafața tell-ului, inițierea unei baze de date GIS regionale a

siturilor arheologice, bazată pe imaginile satelitare disponibile la ora actuală.

Planșa 50

Abstract:

During the summer of 2005 a collaborative team of archaeologists from Romania and the United States initiated new archaeological investigations at the site of Pecica „Șanțul Mare”. The research is focused on social and economic changes that occur during the course of the Bronze Age within the Carpathian Basin and beyond. The specific goals of the 2005 season were 1) to establish the character of intact Bronze Age deposits at Pecica, with a particular emphasis on variation that may be present across the area of the site; and 2) to initiate the process of creating a radiocarbon based chronology for the regional Bronze Age. In addition, the excavation of the first season was seen as preparatory for the initiation of large scaled area excavations that are to follow.

Excavations during the 2005 season were highly productive. Profiles of 12-15 meters in length in two separate portions of the tell exposed intact Bronze Age deposits of more than three meters depth, and provided evidence for similar deposits continuing downward another 2.5-3 meters beyond what was exposed. These stratigraphic excavations yielded an initial series of 14 radiocarbon dates. The dates are tightly clustered in the range 1900 to 1500 BC. The excavations also yielded dense deposits of carbonized plant material, animal bone and metallurgical debris. Concurrent with the site excavations was a program of soil auger sampling on the site and in its environs. The coring program confirmed the deeply stratified character of deposits on tell, but also revealed extensive deposits of Bronze Age materials in a number of area outside the tell and in the encircling ditch. The 2005 season also saw the creation of a more detailed topographic map of the Pecica tell and surrounding area, including the documentation of looters pits on the tell surface, and the initiation of a regional GIS database of regional archaeological sites, based on currently available satellite imagery.

The great settlement of Pecica „Șanțul Mare” is among the most important archaeological sites in the European Bronze Age. The site occupies a strategic location astride the river Mureș between the ore producing region of the Western Carpathian Mountains and the metal using societies of the Carpathian Basin and beyond. Similarly its deeply layered Bronze Age deposits have served as a chronological standard for the entire Bronze Age in Eastern Europe. In November of 2003, the Muzeul Banatului Timișoara, the Muzeul Județean Arad, and the Museum of Anthropology of the University of Michigan (USA) entered into a contract de collaboration to facilitate new archaeological research at the site. Following a brief planning visit in 2004, major field investigations were begun in 2005 with funding from the National Science Foundation (USA). The principle investigators for the research are Dr. John O'Shea (University of Michigan) and Dr. Florin Drașovean (Timișoara). Additionally, Mr. Pascu Hurezan (Arad), Mr. Alexandru Szentmiklosi (Timișoara) and Dr. Alexander Barker (Milwaukee Public Museum) were involved in the day to day management of the excavations.

The research campaign in 2005 was designed as a pilot season, and was used both to establish the character of the Bronze Age archaeological deposits and to provide the necessary preparation for the larger area excavations, which

are expected to begin in 2006. The specific goals of the 2005 season were 1) to establish the character of intact Bronze Age deposits at Pecica, with a particular emphasis on variation that may be present across the site; and 2) to initiate the creation of a radiocarbon based chronology for the regional Bronze Age. In addition to these specific goals, and in accordance with the Contract de colaborare, work in 2005 also included a program of off site coring, topographic mapping, and initial development of a regional GIS site database.

The planning of new excavations at Pecica required that attention be paid both to the extensive prior (and sometimes undocumented) excavation of the site and to the valuable intact Dacian and Medieval layers that survive on the site and overlay the Bronze Age deposits that are of interest to the present research. As such, a strategy which permitted the most direct access to intact Bronze Age deposits while minimizing the disturbance of later occupation material was needed. Fortunately, the most extensive and best documented excavations at the site, those of Crișan in the 1960's, were directed primarily at the Dacian levels of the site. It was reasoned that by relocating Crișan's former excavation units, we would be able to reach Bronze Age deposits beneath the backfill of these earlier units. As such, a significant portion of the 2005 fieldwork was directed at locating and confirming the location of two of Crișan's major excavation areas. Once the former units were confidently located, the clearing of long stratigraphic profiles was begun. Initially this clearing extended to the approximate base of the Crișan units. Beyond this point, the trench area was excavated downward in a one meter wide block, creating a single long stratigraphic exposure in each excavation area.

Trench 1 was located over the area of Crișan's Trench S-III, and extended into his blocks B and A. Within the area of Trench 1 (figure 3 upper) a series of four contiguous 2 m squares were excavated following natural levels. These layer excavations began immediately below the level of Crișan's excavation block and exposed the contact between the base of the Dacian age deposits and the top of the Bronze Age layers. These tests were conducted to help coordinate excavation and data recording approaches among the Romanian and American excavators and to test the feasibility of differing sampling programs. For excavation within these units, standard samples were collected for flotation and carbon dating. All excavated material was recorded volumetrically and a 10% sample of this was fine screened. These units were excavated to a depth of 2-2.5m below modern ground surface, and were subsequently backfilled to protect the underlying deposits.

The main area of Trench 1 was excavated to a depth of 3-3.5m below the modern ground surface. Within the area of stratigraphic excavation, major layer changes were recorded and mapped, and features were documented. Samples for radiocarbon and archaeomagnetic dating, and micro-morphology samples were collected, as were representative samples of cultural material and animal bone.

Trench 2 was excavated in a fashion similar to the stratigraphic portion of Trench 1. There was the added complication, however, of Crișan's deep soundings that were excavated deeply through Bronze Age levels in this portion of the site. Once the location of Crișan's Trench S-II was identified, it was cleared of backfill and extended to its full length towards the south end of the site. The stepped portions of the trench were then identified, with the initial

deeper segment being cleared of backfill, and with the area of the final deep sounding being identified. Backfill was removed from the upper portion of this deep sounding, but was not taken to its full depth due to concern over safety and possible wall collapse. Radiocarbon and archaeomagnetic samples were collected from Trench 2, as were a second sequence of micro-morphology samples and a sequence of flotation samples. Representative samples of cultural material and animal bone were also collected.

With the completion of the 2005 excavation season, both excavation areas were closed to protect the standing and underlying deposits. The primary stratigraphic profiles and bases of each trench were covered with heavy gauge plastic and the trench was then backfilled with loose soil.

In addition to excavation, the 2005 season also included a pilot program of soil coring, which resulted in the collection of ten deep cores, distributed on the tell and in the immediate environs offsite. Cores were collected using an AMS standard soil auger with a closed 8.2 cm bucket. As configured the corer permitted sampling to a depth of six meters. Samples from each observed soil stratigraphic unit were collected and processed to determine both sediment characteristics and the nature of cultural materials present within the layers.

Fieldwork conducted during the summer of 2005 was extremely successful, both in terms of achieving the research goals described above and for demonstrating the ability of the collaborative team to function affectively and efficiently.

Aim 1: Establish character of site deposits and intra-site variation

Excavation within the two test trenches confirmed the strategy of excavating beneath the earlier test units created by Crișan in the 1960's. We were able to identify the previously excavated units successful, and document intact and well preserve Bronze Age deposits beneath the earlier excavation units. Two stratigraphic trenches were excavated to a depth of 2.5-3 meters; the final depth was determined by our estimation of the maximum depth safe for excavation. Trench 1, on the northern surface of the tell, was excavated to just over 3m; cores removed from the southern end of this trench indicated a minimum of 2.5m of stratified cultural deposits below the base of excavations. Trench 2, in the southwestern portion of tell, was excavated to a depth of approximately 2.5 meters; the western face was drawn, photographed and sampled. Similar stratigraphic sequences and occupational horizons were identified in both trenches, and radiometric dates suggest significant temporal overlap.

Preliminary analysis suggests that the observed patterns of change are similar in both trenches. Both trenches exhibited finely layered strata similar to those described by Roska and Crișan. More than fifty radiocarbon samples were collected from the excavation units and trenches (see below), along with two archaeomagnetic dating series, forty micromorphological samples, fifty flotation samples, twenty other special samples (e.g. metallurgical samples), and nearly 200 separately recorded lots of cultural material.

Several points are worth noting in the site's upper profiles. In Trench 1, traces of Crișan's Dacian 1 and 2 layers were observed and occurred immediately above densely layered Bronze Age deposits. While most of the upper Dacian layer had been completely removed in the 1960's, traces of the lower Dacian deposits were encountered in places where the exploratory trench moved beyond the limits of Crișan's excavations. This lower Dacian layer was remarkable for its

homogeneity and its relative lack of cultural debris. Both of these factors suggest that this layer (labeled level B on the Trench 1 profile) may represent a preconstruction fill and leveling of the site surface prior to the major construction of the Dacian age settlement. The absence of very late Bronze Age dates (see below) may similarly reflect this surface modification at the beginning of the Dacian occupation.

While the excavations of the pilot season were necessarily focused on stratigraphic concerns, rather than the social questions we ultimately hope to address, preliminary analysis of the materials recovered during the 2005 season provides tantalizing insights into the character of the Late Bronze Age occupation of the site. These results also suggest significant contrasts in site structure and economic organization when compared with the Late Bronze Age settlements of the Lower Mureș. Among the structural contrasts was the observation of dense concentrations of ovens and kilns at Pecica, suggestive of a more intensive focus on metallurgical production. Other aspects of site architecture and construction indicate the existence of larger and possibly multistoried houses.

A preliminary analysis of recovered fauna suggests a striking difference in the role of wild foods, both hunted and fished, with these resources playing a much less important role at the core Pecica settlement than at the lower Mureș settlements. The pilot results from 2005 also hint at potential economic differentiation within the settlement, with a much higher concentration of sheep/goat remains in the area of Trench 1, and a more generalized representation of cattle and wild animal remains near Trench 2, along with a substantially greater representation of horse remains. While these results must all be viewed as exceedingly preliminary, the presence of such economic specialization at the site fits well with the expectation of increased social complexity in the later Bronze Age occupation of the site.

While the analysis of recovered botanical material is only just begun, it is clear that the preservation of carbonized remains at the site is excellent. The value of the Flote-tech automatic flotation system was immediately apparent, as it allowed for the rapid and controlled collection of carbonized plant materials. One small pit encountered in Trench 1 produced several liters of carbonized grain! The flotation system was also efficient at recovering samples of very small sized cultural materials. Metallurgical debris, primarily slag, was recovered in abundance in the „heavy” fraction produced by the flotation system.

Ten soil cores were recorded and sampled from tells surface and surrounding areas to supplement excavated records of stratigraphic units at the site (figure 5). These cores indicate that the fortification ditch contains cultural materials to a depth of 5+ m below ground surface, and that the surrounding fields beyond the site ditch contain Bronze Age cultural deposits to a depth of at least 2.5-3 meters. In the later stages of the research program we hope to sample and date these outlying deposits in order to determine their potential relationship to the main fortified settlement.

The finely preserved strata at Pecica present an ideal case for applying micro-morphology sampling. Although the micro-morphology samples collected from the site are still being processed, they will provide an invaluable new source of information for interpreting the site stratigraphy, and contribute both to our understanding of how the site was

formed and to the cultural activities occurring at differing points on the site.

Detailed topographic maps of the tell surface, including the location and scale of visible looter's pits, were also constructed during the 2005 season. The density of modern looters' pits is disturbing, and well illustrates the vulnerability of the site and its need for protection.

Aim 2: Initiate the creation of a radiocarbon based chronology

Fourteen radiocarbon samples have been analyzed to date, providing a chronometric framework for the later Bronze Age occupation of the site. The full set of dates run with their two sigma range is presented graphically in figure 7. The calibrated dates confirm that the upper 2-3m of extant sub-Dacian deposits at Pecica date to the Middle and Late Bronze Age. Calibrated dates (2-sigma) range from 2190BC-1530BC, with no outliers; a more detailed discussion is now being prepared for publication. When the dates recovered from the two Trenches are compared, it is seen that there is a complete overlap of the dates represented. Deposits spanning the remainder of the Early and Middle Bronze Age are expected, based on earlier excavations at the site and coring conducted in 2005.

Unlike the previously excavated Bronze Age settlements of the lower Mureș, abundant wood charcoal for dating was preserved at Pecica. This seems to be a result of both more substantial woods for utilization during the Bronze Age and better preservation conditions on the site. The great quantities of charred grain noted at the site were similarly available for carbon dating. Grain is a particularly useful material for dating since it typically will reflect only a single year's deposit. As a result of the good preservation of charcoal and its consistent association with major burn events on the site, the likelihood of contamination of the dates via movement within the deposit by rodents or later cultural activity is low.

Several observations can be made from this initial sequence of dates. The first, as mentioned previously, is that at the recent end of the scale, the Bronze Age dates terminate relatively abruptly around 1500 BC. Given the character of some of the metal work previously recovered from the site, and the younger Late Bronze Age dates recovered down river at Klarafalva-Hajdova, it is somewhat surprising that younger Bronze Age dates were not recovered from either of the two Trenches at Pecica. While it is possible that these dates are providing a true indication of the end of the Bronze Age occupation, it seems more likely that the uppermost portion of the Bronze Age deposits have been truncated by later site construction. If this is the case, we should encounter datable traces of the later layers at the edges of the settlement or possibly in the areas outside the main settlement or possibly also as secondary deposits within the site ditch.

A second point of note in the dating sequence so far is that the dense and thick site deposits were created over a relatively short period of time. This offers the potential not only for creating a highly refined and detailed sequence of dates, but also suggests that future layer by layer excavations should be able to isolate very narrow slices of time and permit a fine grained assessment of social and economic change across the site.

While the results of paleomagnetic dating are not yet in hand, the character of the deposit, particularly the numerous highly fired ovens and house surfaces, promise an excellent context for recovering accurate dates from this valuable

complementary source. In addition to providing additional useful dates for the Pecica site, the carefully controlled sample of dates will contribute significantly towards the creation of a master sequence of paleomagnetic change within western Romania which will enable this technique to be confidently applied to other sites within the region.

With the successful conclusion of the 2005 field season, plans are now being made for continued work in 2006. The plan, consistent with the contract of collaboration, will be to initiate level by level area excavation, using the profile faces created during 2005, as the starting point for excavation. It is our intent to begin this process with a 10 x 10 meter block extending eastward from the eastern profile of Trench 1. This will move the excavation into the area of Crișan's former Block B.

137. Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj

Punct: Cheile Turzii - Peștera Ungurească

Cod sit: 58927.05

Autorizația de cercetare sistematică nr. 60/2005

Colectiv: Gh. Lazarovici – responsabil (Univ. Reșița), Paolo Biagi (Univ. Ca'Foscari Veneția); Michaela Spataro (Univ. Londra), Magda Lazarovici (IA Iași), Sorin Colesniuc (MA Mangalia), Cosmin Suciu (ULB Sibiu), Cristian Roman (MCC Hunedoara), Oleg Chitic, Angeleski Sote, Tatar Arpad (absolvenți UBB Cluj)

În campaniile 2004-2005 cercetările s-au reorientat ca urmare a încetării colaborării cu partenerul italian în 2004 (nerespectarea protocolului privind plata lucrătorilor și de spălarea în întregime a pământului excavat în campanie, lipsa unui protocol pentru 2005, din lipsa unui partener român care să contribuie cu fonduri) ne-a determinat a reorienta cercetările cu următoarele obiective: identificarea surselor de materie primă (în special pentru artefactele cioplite și argilă); parteneri pentru analiza resturilor osteologice și de cărbune; parteneri pentru plata unor analize C14 pentru epoca cuprului (orizontul cu toate pastilate și cultura Coțofeni), descoperirile unui atelier de prelucrarea aurului impunând acestea; nevoia deschiderii unui alt sondaj într-o peșteră vecină cu descoperiri de același gen și din aceeași perioadă pentru a verifica caracterul locuiri legat de prelucrarea aurului, deoarece evoluția discontinuă a straturilor de cultură, deranjate de diferite săpături în peșteri nu oferă suficiente materiale stratigrafice de comparat materialele și pentru stabilirea dinamicii evoluției locale.

Peștera lui Binder.

Peștera se află în același perete, mai spre V și mai aproape de cursul de râu cu acces mai convenabil. Studiul asupra depunerilor actuale efectuat cu colegul Cristian Roman a arătat necesitatea unor intervenții de salvare. Săpăturile lui N. Vlăsa au identificat o depunere pentru straturile ne-eneolitice identică cu cea din Peștera Ungurească. Săpăturile lui N. Vlăsa au rămas deschise, motiv pentru care amatorii de antichități și ceramică pictată au distrus fostul profil fiind în pericol de a se epuiza straturile spre interiorul peșterii. Latura stângă este acoperită de pământul aruncat. De-a lungul profilului a mai rămas cca. 1 m³ de pământ pentru nivelurile

superioare ce poate și trebuie excavat și cercetat prelevându-se analize pedologice, de polen, cărbune, micro oase, ceramică. Nivelele paleolitice au adâncime foarte mare și nu este indicată o cercetare a lor fără evacuarea pământului cercetat de N. Vlăsa ce trebuie spălat și căutat pentru obiecte de metal prețios (bogăția ceramicii cu toate pastilate indică o locuire intensă).

Peștera Ungurească.

Din campania 2003-2004 în mod deosebit reținem atenția cu descoperirea unui atelier pentru prelucrarea podoabelor de aur, din epoca cuprului. Acesta este format din amenajarea în peșteră a unei construcții susținută de stâlpi, cu unul din pereți din împletituri de nuiele. Pe aceeași latură a construcției de afla un cuptor de o formă deosebită, cu o latură, de din spre intrare distrusă de căutătorii de antichități și ceramică pictată în perioada 1996-2002. Cercetările din campaniile precedente s-au oprit în nivel 1a, iar pe alocuri la baza nivelului 1b, deoarece au apărut mai multe obiecte mărunte de aur, în diferite nivele. Au fost epuizate orizonturile cu depuneri din vremea epocii cuprului (orizontul cu toate pastilate). Cercetarea s-a oprit pe nivelurile din vremea culturii Petreștii (nivelurile 3).

Stratigrafia. Îndreptarea profilului nu fost încheiată nici în această campanie, deși suprafața de lucru nu depășea 1 m², deoarece succesiunea de straturi (bine păstrată în partea de E a săpăturii c. F5, parte F6), deranjări ulterioare din vremea culturii Coțofeni, epoca bronzului, medievale și moderne și descoperirea, în continuare, a unor mărunte obiecte de aur precum și existența a numeroase resturi de microfauă, și nevoia recoltării de resturi pentru diferite analize, multe din probele luate în campania precedentă nu erau folositoare, fiind amestecate în zona carourilor D și E.

Din vremea epocii cuprului (orizontul cu toate pastilate nivelurile 1b și 2) au fost constatate peste 12 subniveluri, marcate de straturi de cenușă și cărbune. Straturile diferă ca nuanță de culoare și prin structură, dar se pot distinge prin păstrarea pe orizontală a unui număr mare de fragmente ceramice și oase dispuse pe orizontală în zona podelei și cu o înclinare la marginea construcției.

Construcția din peșteră. Dimensiunile acesteia nu pot fi stabilite deoarece suprafața nu a fost lărgită. Aceasta a avut podeaua amenajată pe o structură de pari, poate și nuiele (studiul acesteia nu este încheiat), iar pe partea de vest, unde se afla cuptorul avea un perete de nuiele scund, de numai 0,30 – 0,40 m. Peretele mergea până la înălțimea gurii cuptorului. Structura peretelui consta din stâlpi masivi groși de 10-13 cm, dispuși la cca. 0,80 m distanță, aceștia susțineau foarte probabil un acoperiș, deoarece din tavanul peșterii picură în mai toate anotimpurile. Peretele era din pari înfiți vertical, groși de 2-3 cm, dar din loc în loc erau mai groși, de cca. 5-6 cm la distanță de 2-4 cm unul de altul ceea ce permitea o împletitură de nuiele sau coji de copac (tei ?!) sau chiar fără împletire. Înălțimea nu prea înaltă fiind dată de fragilitatea structurii.

Cuptorul. Cuptorul avea gura spre construcție. El funcționează doar pe durata a 3-4 etape ale construcției (din nivelurile 2b4c până 2b0) unele din nivelurile construcției fiind peste vatra cuptorului. Peretele nu continua mai înalt de gura cuptorului deoarece resturile menajere foarte bogate erau aruncate în spatele cuptorului și peretelui. La construcția cuptorului se sapă un șanț în care se pune lut galben amestecat cu pietriș (argila din zonă) apoi o bază pentru vatră. La baza vetrei sunt urme de nuiele. Urmează vatra care era bine bătută având

două lipituri. Cuptorul avea formă emisferică, la gură avea o vatră înclinată spre construcție, în marginea din spre interiorul peșterii avea o gaură la nivelul vetrei orientată din spre construcție spre mijlocul cuptorului, foarte probabil servea ca loc pentru foale de aer pentru întărirea focului. Cuptorul avea un stâlp central cu profilul în formă de pișcot. Stâlpul central separa cuptorul în două camere, o cameră de alimentare cu lemne, alta foarte probabil pentru metalul topit, deoarece avea un mic prag care limita scurgerea dar oferea și posibilitatea de a pune creuzete. Vatra cuptorului era foarte fin amenajată, mai ales în faza doua. Gaura de suflat funcționează în ambele etape. Gaura are o lipitură subțire în care erau și fragmente de cărbune (manevrarea foalelor a afectat, poate, gaura). Bolta cuptorului era distrusă și căzută în cuptor. Starea slabă de ardere a exteriorului nu ne-a permis a constata cum a fost finisată. Cuptorul era parțial săpat în stratul Petrești, iar unele fragmente Petrești ajung în partea din spatele cuptorului, foarte probabil la nivelarea spațiului pentru locul de foale. Materialul arheologic. Chiar pe fundul complexului, pe cel mai vechi nivel de călcare (2b4c) a fost descoperită o vază din pastă neagră. Are o formă de patruleter, cu colțurile buzei trase în sus iar pe muchii alveole și toate pastilate, similară uneia descoperită mai de mult tot din Chei, atribuită etapei Bodrogkeresztúr B, nu însă etapei finale, mai toate descoperirile din Chei aparțin unor etape timpurii ale orizontului cu toate pastilate. În toate nivelurile apar numeroase fragmente ceramice cu toate pastilate, cu sau fără decor, mai rar cele încrustate cu alb, un număr mare de oase, în special de la vite mari și cerb.

Și în această campanie au fost descoperite un număr mare de podoabe de aur (mărgele diam. 7,5 mm și mărgelușe cu diam. 1,57 mm) precum și resturi de piele îmbrăcate în foițe de aur. Au fost descoperite fragmente de foițe și o foiță cu o suprafață de cca 7-12 cm², făcută cocoloș fie pentru a fi rebătută, fie dosită. Foaia de aur îndoită a apărut în nivel 2b0, când este abandonat cuptorul. Ea a fost găsită sub un fragment ceramic. Cocoloșul de foiță de aur are 1,5 x 3,5 cm fiind exclus să se piardă, mai de grabă socotim ca a fost ascuns sau pică de undeva și fragmentul ajunge peste el. Mai amintim o plăcuță aflată la cca. 3 m distanță de atelier în pământul aruncat dintr-o veche secțiune situată la marginea unei alte vetre, tot din orizontul cu toate pastilate, cercetată de noi în urmă cu 9 ani. Piesa a fost lipită și cusută sau nituită de o haină, curea sau căciulă de piele.

Descoperiri aparținând orizontului cu toate pastilate sunt numeroase și deosebit de bogate în Chei. Din săpăturile lui N. Vlăsa și mai vechi sunt amintite în peșterile: Ungurească, Balica, Cetățeaua Mică, Cetățeaua Mare, Binder, Hornarilor, Călăștur, iar în alte stațiuni la Feldioara - Dealul Cetății, la Galații Bistriței, La Vințu de Jos pe Dealul Satului, la Carei - Bobald VII, iar din descoperiri mai recente la Fundătura, o locuință [2]. Exploatarea, prelucrarea aurului este destul de răspândită în epoca cuprului în Transilvania în orizonturi contemporane la Ariușd, Bobâlna, Moigrad, Oradea și Tg. Mureș [2]. Prelucrarea aurului nu este o problemă nouă, dar numeroasele descoperiri mărunte (micile mărgele), unele în faze de prelucrare nefinisate (cele mărunte din acest an), descoperirea unor plăcuțe de aur, foițe de aur, elemente de la podoabe, tăieturi din foițe sau plăcuțe, cuptorul toate dovedesc existența unui atelier.

Caracterul locuirii. O singură problemă rămâne în studiu și anume caracterul locuirii de durată sau sezonier. Deoarece studiul urmelor resturilor nu este încheiat, iar cercetările din

acest an au fost cel mai puțin amestecate, un răspuns definitiv nu putem da. Existența numeroaselor orizonturi cu cenușă și cărbune, de nuanțe, grosimi și culori diferite de îndeamnă spre o locuire periodică, sezonieră, la începutul sezonului cald când sunt cele mai optime condiții pentru spălătul aurului din Arieș. De altfel în țară sunt peste 120 de puncte aurifere [3] dintre care cca. 12 sunt în vecinătatea Cheilor Turzii, înspre munte la E și S.

În cadrul cercetărilor interdisciplinare, întreprinse în aceste zone, au fost prevalat diferite probe pentru analize cât mai complexe: analize pe ceramică Petrești și CCTLNI (granulometrie, difracție cu raze X, secțiuni subțiri: Letiția Ghergari – Corina Ionescu [4], Michaela Spătaro [5] avem deja primele rezultate stabilindu-se proveniența materialului, temperaturi de ardere, tehnologii de modelare, lustruire ș.a. [4]. Au fost întreprinse expediții româno - austriece [6] pentru a se verifica dacă sunt folosite sursele de calcedonii și lemne silicifiate semnalate în Chei și în masivul geologic (Munții Trascăului) din care fac parte [5], confirmându-se folosirea unor surse dar și existența unor schimburi pe spații mai largi de silex [6] și obsidian [8].

Cercetările trebuie extinse la Peștera lui Binder și luate măsuri de salvare de închiderea profilului lui N. Vlăsa. La Peștera Ungurească cercetarea trebuie extinsă cu cca. 1 m spre E, cca. 1,3 m³ de depuneri. MN Brukenthal a preluat spălarea materialelor rămase din colaborarea cu italienii. Suntem în tratative cu colegi americani pentru colaborare și analize.

Resturile de cărbune (raport selectiv)

Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia)

Dintre speciile descoperite în cadrul probelor de cărbune, se remarcă ponderea grăuncioarelor de *Cerealia*, totalizând în jur 113 cariopse. Între acestea, predomină specia de grâu de tip emmer, *Triticum dicocum*, cu cele 36 de semințe relevate. Pe lângă grâul de tip emmer, a fost descoperit și cel de tip einkon, *Triticum monococum*, înregistrat sub forma a 9 cariopse. Prezența sporadică a unei semințe de *Panicum miliaceum* (mei), este nerelevantă dar merită semnalat faptul că specia de mei a mai fost descoperită într-o perioadă similară și în cadrul sitului de la Limba - Bordane (7-9).

Legumele sunt slab reprezentate, în sensul că a fost descoperită specia *Lens esculenta* sub forma a două cotiledoane care probabil, aparțineau aceleiași semințe.

Aparținând categoriei fructelor, cea mai importantă descoperire, este specia de *Cornus mas*, relevată sunt forma a 19 sâmburi întregi și 29 fragmente de coajă de sâmburi, fapt mai rar întâlnit până acum în contextele arheologice. *Cornus mas* este un arbust sau o tufă de mici dimensiuni, răspândit peste tot în sudul și centrul Europei, în bazinul Mării Negre și în Caucaz (8, 9). Le Chei apare pe tot drumul de acces spre peșteră. Tot în categoria fructe, și ca descoperire importantă, poate fi inclusă și determinarea a 3 sâmburi de *Prunus avium/Cerasus avium* (cireș pădureț). Important de menționat, este că această descoperire este practic prima semnalare a speciei pe teritoriul României, păstrată în contexte din această perioadă. Este vorba de specia sălbatică, deoarece specia cultivată va apărea abia în perioada romană (8, 9). Cu semne de întrebare trebuie reținute materialele din Proba 2, carou E4, groapa de animal din spatele cuptorului deoarece nu știm din ce perioadă este groapa de animal, în special pentru sâmburii de *Cornus mas* dar ele apar și în orizonturi

nederanjate. Cele mai apropiate lanuri de cereale sunt la mai bine de 2 km ceea ce nu este firesc ca de acolo animalul să transporte până la peșteră.

Planșa 51

Bibliografie:

- S. A. Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României, - cultura Bodrogkeresztúr*, Alba Iulia, 1999, p. 130, fig. 35.1; vezi Rep Cluj, s.v. Cheile Turzii și eneolitic.
- Gh. Lazarovici, - Meșter, M. - Dascălu, L., *Cheile Turzii 1994. Raport de cercetare arheologică și etnoarheologică*, ActaMN 32/1, 1995, p. 537-574;
- Z. Maxim, în *Neo-eneoliticul din Transilvania*, Cluj-Napoca 1999, cat. Nr. 31, 190, 241, 417, 434, 1128; inf. M. Wiettemnerger și Monica Bodea.
- E. Comșa, *Apulum* 12, 1974;
- Mircea Rusu, *Banatica* 4, Reșița, 1977, p. 191, fig. 3.1, p. 207-210.
- Letiția Ghergari, Corina Ionescu, C. Lazăr, în *Acta Mineralogica - Petrografica, AbsSer, I, Szeged*, 2003, p.38; numeroase alte comunicări și rezumate la simpozioanele de Arheometrie de la Cluj;
- Lazarovici, *The main Problems of the Cultural Complex CCTLNI, Analele Banatului* SN 7-8, 1999-2000, p. 35-52.
- V. Giurcă, *Geomologia arheologică și resursele gemologice actuale din partea de nord a Munților Trăscău*, ActaMN, 1997, p. 829; comunicare, Tureni 1986.
- Expediții conduse de Gerhard Tränka (Viena), Magda și Gheorghe Lazarovici. Rep Cluj – *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, 1992.
- Manualul din 1994, a lui Körber-Grohne, volumele V și XII din *Flora României*, J.M. Renfrew, *Paleoethnobotany*, Londra, 1973; Beatrice, *Daisa Ciută et alii*, 2004, p.104.
- D. Zohary, M. Hopf, *Domestication of plants in the Old World*, 1988, p. 181. M. Cărciumaru, *Paleoetnobotanica*, Iași, 1996.188..

Abstract:

The new archaeological research at Cheile Turzii in 2004-2005 was focused on the following aims: investigation of the Cooper Age levels and interdisciplinary research with Prof. Dr. Paolo Biagi from Venice University, Paolo Biagi (University Venice, Dep. for Antiquity and Near East), Italy; Michaela Spataro (London Univ.), Lucreția Gergari and Corina Ionescu Univ. of Cluj), Gherhard Tränka (Viena); Daiisa Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia). In „Peștera Ungurească” there are many disturbances at frontal profile, made over the time, by archaeologists and amateurs for the antiquities.

We have cleaned a frontal and from east of profile to obtain enough samples for the analysis of the organic materials and dating, in order to start an interdisciplinary research (pale botanical analysis). Archaeologists and students have made the excavations.

We are to prepare on workshop with furnace to process gold and cooper valuable.

The bigger number of ceramic fragment belongs to the cooper age (98%). We made a statistical analysis regarding the composition and technical analysis of the pottery. We also discovered a small number of tools (made of stone, flint, copper etc.), mainly into workshop.

Our research brings into discussion a big number of jewels, made by stone, shell and gold. Most of them are beads, but there are also 5 golden thin plates. We presume

that the gold was obtained from Arieș River, which is close to Cheile Turzii are noted to Băișoara, Buru, Făgetul Ierii, Iara, Moldovenesti, Someșul Rece, Surduc in the Cluj Country. We investigated Hășdate rivulet and Arieș River and established what kind of raw materials the area offered for prehistorically communities.

138. Piatra-Neamț, jud. Neamț

Punct: Curtea Domnească

Cod sit: 120735.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 68/2005

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia – responsabil, Roxana Munteanu, Lucian Uță (CMJ Neamț).

Cercetarea arheologică preventivă în ansamblul medieval Curtea Domnească din Piatra-Neamț s-a făcut necesară ca urmare a începerii unor lucrări de construire în perimetrul acestui monument.

Situată pe un platou de coboară din dealul Cozla, în centrul istoric al orașului, Curtea Domnească de la Piatra-Neamț, atestată documentar de la 1491, nu a beneficiat până în prezent de o atenție deosebită, fiind în bună parte distrusă de lucrări edilitare de epocă modernă și investigată arheologic doar sporadic, în anii '50 ai sec. trecut¹. A fost semnalată cu acest prilej, dar și cu ocazia unor săpături arheologice de mai mică amploare efectuate în 1978 în perimetrul aceluiași sit, în spatele actualului sediu al Muzeului de Artă, existența unor morminte de inhumație ce pot fi puse în legătură cu biserica „Sf. Ioan”.

Zona afectată de proiectul edilitar care a făcut necesară cercetarea arheologică preventivă reprezintă latura de V a platoului Curții Domnești. Delimitată de construcții particulare pe laturile de E și de S și de strada V.A. Urechia spre N, această suprafață, care coboară în pantă de la E spre V, a fost deranjată în parte de construirea în 1924 și demolarea în 2004 a unei clădiri. Terenul care a făcut obiectul cercetării arheologice preventive aparține familiei Toader și Rodica Olteanu. Conform cu autorizația de construcție și cu avizul MCC proiectul care a făcut necesară intervenția arheologică – construcția unei locuințe – afectează subsolul până la -2,50 m, cea mai mare parte a construcției fiind proiectată să ocupe suprafața clădirii demolate în 2004.

La începerea cercetărilor arheologice preventive în suprafața afectată de viitoarele construcții, situația în teren se prezenta astfel: construcția ridicată în 1924 a fost demolată, odată cu îndepărtarea resturilor de zidărie fiind excavată și o bună parte din fundație. Din cele afirmate de către muncitorii care au lucrat la demolare și de către proprietarul terenului, construcția avea un beci care a deranjat stratigrafia până la o adâncime de aproape 4 m. Odată cu excavarea fundației a fost îndepărtată și o cantitate relativ mare (aproximativ 4 m³) de piatră, care provine din fundație și de la pereții beciului (acesta din urmă avea dimensiunile de 6 x 4 m și tavan boltit, cu o înălțime maximă de 2 m). Fosta construcție afecta aproape jumătate din proprietate, dar excavarea sa parțială a împiedicat urmărirea în teren a fundației și cercetarea stratigrafică pe această porțiune.

În aceste condiții au fost trasate, la limita suprafeței acoperite de dărâmături, două secțiuni, în scopul stabilirii stratigrafiei: S. I orientat N - S, având dimensiunile de 28 x 1

m (lărgită ulterior din cauza resturilor de demolare, în carourile 5-10, la 3 m) a tăiat transversal întreaga proprietate, din zidul de susținere care o delimitează spre strada V.A. Urechia și până în buza pantei, S. II deschis din dreptul carourilor 8-9, orientat E - V, cu dimensiunile de 12 x 1,5 m.

În urma cercetării acestor două secțiuni s-a constatat că pe suprafața dinspre pantă, pe locul fostei construcții dar și împrejurul acesteia stratigrafia a fost perturbată – atât de fundație, dar și de diverse șanțuri (de canalizare sau de racord electric). Un nivel arheologic a fost surprins cu totul sporadic în profilul de E al S. I în carourile 4-10 și în S. II în caroul 6, nivel cu o grosime variind între 0,5 și 0,20 m, constând în sol lutos, de culoare cafeniu închisă și în care au fost descoperite primele patru morminte de inhumăție. Acest strat arheologic, singurul identificat, este suprapus de un strat gros de 0,20 - 1,50 m (compus din sol cafeniu deschis, resturi de zidărie, pietre, resturi de lemn, format în ultimul secol ca urmare a construirii și apoi a demolării construcției amintite) și suprapune stratul steril din punct de vedere arheologic, reprezentat din argilă galbenă în S. I, carourile 1-4 și din pietriș în S. I carourile 5-14 și în S. II.

Nivelul în care se aflau mormintele surprinse în S. I și S. II a fost ras cu prilejul ridicării construcției din 1924 sau poate anterior. Dealtfel și suprafața aflată la E de fosta clădire, pe proprietatea învecinată și care constituia curtea casei, formează un platou aproape plan, acoperit cu pietriș, care pare să fi suferit o nivelare. Clădirea ridicată în 1924 a afectat cea mai mare parte a mormintelor aflate pe acest loc; în stratul acumulat în timpul construcției – surprins sporadic, în preajma fundațiilor și sub acestea – au fost descoperite și fragmente osteologice umane de dimensiuni mici, care considerăm că provin din morminte distruse. Intervenția aceasta a făcut imposibilă cunoașterea numărului mormintelor din acest sector al cimitirului; de asemenea, extinderea zonei funerare spre E poate fi doar presupusă din configurația terenului – proprietatea cercetată preventiv aflându-se în marginea de V a platoului Curții Domnești, considerăm că reprezenta și limita spațiului funerar.

Pentru cercetarea necropolei a fost deschisă și Suprafața A, cu dimensiunile de 15 x 20 m, pe micul platou care constituia curtea fostei case. Au fost cercetate în această suprafață 77 de morminte de inhumăție, unele distruse de lucrări recente (conducte de apă, șanțuri de împământare a cablurilor electrice). Mormintele păstrau o orientare generală V - E, cu excepția mormântului 68, aflat în apropierea limitei de V a suprafeței A, dispus S - N. Au fost surprinse și suprapuneri de morminte – M 5 a tăiat groapa și o parte din scheletul din M 6 și suprapunea mormintele 38 și 39, M 25 a fost tăiat de M 26, M 31 de către M 30, M 67 suprapunea mormântul 81; M 50 constituie o reînhumare în groapa mormântului 47 (se păstrau doar oasele lungi ale membrilor, așezate lângă craniu și o parte din coaste). Nu au fost observate decât în puține cazuri detalii privind gropile mormintelor; ceva mai bine păstrate au fost resturile sicriilor, surprinse la 10 din cele 77 de morminte cercetate în Suprafața A.

Inventarul mormintelor este sărac, constând în monede din bronz bătute pentru Ungaria în sec. XVI (M 4, 5, 6, 10, 14, 25, 26, 27, 40), cercei din bronz (M 14 și 17), un ac de vâl (M 52), nasturi din bronz și cheutori (M5, 8).

Pentru valorificarea datelor obținute din cercetările arheologice întreprinse la Curtea Domnească – sectorul str. V.A. Urechia este necesară coroborarea acestora cu informații

din alte săpături și sondajele realizate în perimetrul Curții Domnești, precum și cu rezultatele cercetării arheologice preventive începute în aprilie 2005 în apropierea turnului și a bisericii „Sf. Ioan”. În zona menționată din Piața Libertății au fost demarate, sistate, apoi reluate cercetări arheologice anterioare implementării unui proiect de amenajare a piațetei și de restaurare a ansamblului *Curtea Domnească*. Au fost dezvelite cu acest prilej 10 morminte de inhumăție care fac parte din aceeași necropolă ca și complexele menționate de mai sus, aflate într-o stare proastă de conservare, datorită lucrărilor repetate de nivelare și avare a pieței. La fel cu mormintele din Suprafața A și în cazul acestora nu au fost surprinse gropile, păstrându-se în schimb resturi ale sicriilor. Inventarul celor zece morminte, de asemenea sărăcăcios, conta în nasturi din bronz și din monede din bronz (sec. XVI-XVII).

Al treilea sector cercetat din necropola medievală care suprapune ansamblul arhitectural Curtea Domnească este situat în apropierea segmentului de zid de pe latura de S a bisericii „Sf. Ioan”. Și de această dată cercetările arheologice au fost determinate de lucrările de amenajare a unei pasarele în continuarea zidului de susținere a terasei. Acest al treilea sector cercetat se află la limita de S a platoului *Curții Domnești*, limită creată recent ca urmare a construirii în sec. al XX-lea a unui zid de susținere a pantei. Descoperirea a cinci morminte și în această zonă constituie un indiciu referitor la întinderea cimitirului medieval. O situație stratigrafică interesantă în sectorul C al șantierului preventiv *Curtea Domnească* a constituit-o descoperirea a trei morminte suprapuse, aflate imediat dedesubtul segmentului de zid amintit mai sus.

În cadrul cercetărilor preventive întreprinse în 2005 în cadrul sitului Curtea Domnească, cât și cu ocazia săpăturilor realizate în 1979 și a diverselor intervenții cu caracter edilitar efectuate în perimetrul acesta în ultima jumătate de secol nu au fost identificate vestigiile unor construcții medievale, ci doar morminte aparținând unei necropole datate pe baza inventarului funerar în sec. XVI-XVII. Informații culese în teren privind întinderea zonei funerare ne fac să presupunem că distrugerea unor eventuale construcții din apropierea Curții Domnești din Piatra-Neamț a debutat chiar odată cu transformarea terenului din jurul Bisericii „Sf. Ioan” în cimitir al orașului.

Note:

1. Constantin Matasă, *Șantierul arheologic Piatra-Neamț*, SCIV 6, 1955, 3-4, p. 819-842; Eugenia Neamțu, *Date istorice și arheologice cu privire la Curtea Domnească din Piatra Neamț*, Memoria Antiquitatis 1, 1969, p. 227-240.

139. Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Poiana Cireșului

Cod sit: 120735.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 119/2005

Colectiv: Marin Cărciumaru – responsabil, Mircea Anghelinu, Loredana Niță, Monica Mărgărit, Marian Cosac, Florin Dumitru, Valentin Dumitrașcu (UV Târgoviște), Leif Steguweit (Institut für Ur-und

Frühgeschichte, Univ. din Erlagen), Ovidiu Cârștina (CNMCD Târgoviște)

Situl paleolitic de la Poiana Cireșului se află plasat la aproximativ 4 km de Piatra Neamț, pe malul drept al Bistriței, pe terasa de 45 m a râului, la poalele masivului Cernegura, în dreptul fostei baze nautice, pe drumul care leagă orașul Piatra-Neamț de cartierul (anexa) Doamna.

Primele cercetări în acest sit s-au realizat în anul 1963, de către C. Scorpan¹. O a doua campanie de cercetări are loc în anul 1968, sub conducerea lui V. Căpitanu², iar în anul 1989, M. Bitiri și Roxana Dobrescu deschid o nouă secțiune. Interpretările culturale realizate variază, dar toți autorii menționați sunt unanimi în a afirma caracterul gravettian al industriei litice de la Poiana Cireșului.

Începând cu anul 1998 și până în prezent, situl este cercetat de către un colectiv de la Universitatea Valahia din Târgoviște, sub conducerea prof. univ. dr. Marin Cărciumaru. Începând cu anul 2005, echipa de cercetare interdisciplinară a sitului de la Poiana Cireșului s-a lărgit prin cooptarea unor specialiști străini, de la universitatea din Erlangen și Bayreuth (Germania) și Aix-en-Provence (Franța).

Dată fiind deosebita concentrare de material arheologic din acest sit, cercetarea întreprinsă de colectivul nostru a căutat să-și adapteze sistemul de săpătură și înregistrare în vederea atingerii unor obiective paleoetnografice. Întrucât poiana este masiv afectată de alunecări de teren, cercetarea noastră s-a concentrat, ca și în cazul predecesorilor, în zona nordică, aparent neafectată - sau puțin afectată - de procesele de alunecare și eroziune geologică. Câteva sondaje care au încercat să delimiteze extensiunea așezării au rămas fără rezultate semnificative: până în anul 2005, concentrarea de material paleolitic se rezumă la pintelul terasiform rămas intact în sectorul nordic al poienii.

Decaparea și înregistrarea materialului arheologic s-a realizat, ca și în anii anteriori, în funcție de un punct 0 unic, în regim planimetric, pentru dezvelirea solurilor de locuire paleolitice. Săpătura se realizează fundamental în plan orizontal și este însoțită de trecerea prin sită a sedimentului. Înregistrarea fiecărui artefact se realizează pe trei coordonate (caroiaj fix 1 x 1 m), folosește fișe de înregistrare tip, desen pe hârtie milimetrică (în culori de cod), însoțite de fotografierea cu camera digitală. Sistemul de înregistrare permite ușor organizarea și administrarea unei baze de date, ca și reconstituirea în trei dimensiuni a relațiilor spațiale. În campania 2005, s-a trecut la conservarea pe loc a materialului osteologic, de altfel foarte numeros (spălare, uscare, tratare cu nitrolac, marcare). În ciuda lentorii pe care o impune săpăturii, acest sistem de conservare pe loc asigură o recuperare integrală a informației conservate de lotul faunistic, la rândul său centrală pentru înțelegerea aspectelor legate de comportamentul vânătorilor gravettieni de pe Valea Bistriței.

Cercetarea sitului de la Poiana Cireșului a continuat, în campania 2005, principiile metodologice fiind expuse și în rapoartele de cercetare anterioare. Campania din acest an a urmărit continuarea cercetărilor sistematice în secțiunea V - deschisă în 2003 și cercetată și în 2004, care a fost extinsă cu alți 9 m², către E. Numerotarea carourilor s-a realizat în continuarea celor din anii anteriori (după modelul A1-A6). Pe parcursul acestei campanii, s-a reușit cercetarea integrală a nivelului tardigravettian, plasat în unitatea stratigrafică 2 (loess tardiglaciari) și parțială a nivelului epigravettian. Stratigrafia

geologică, ca și succesiunea culturală, prezentate în detaliu în cuprinsul rapoartelor anterioare, au rămas neschimbate.

Nivelul tardigravettian a apărut puternic afectat, ca și în anii precedenți, de perturbări stratigrafice, materialul paleolitic apărând însoțit de utilaje și resturi de debitaj neolitice. În același orizont au fost recuperate două topoare șlefuite din silicolit (unul în stadiu de preformă) și puțină ceramică, puternic fragmentată și friabilă, identică celei din anii anteriori (și atribuite culturii Criș de către neoliticianul Gh. Dumitroaia).

Nivelul epigravettian, dezvelit parțial, a oferit, ca în fiecare an, o remarcabilă bogăție de material litic și faunistic, resturi de combustie, fragmente de ocră. Inventarul litic, realizat din menilit, silex, jasp, gresie și șist negru este dominat de resturi de debitaj, lame de dimensiuni mici sau medii, burine și lamele *forces* cu retușă marginală mărunță directă. 4 eșantioane de cărbune pentru datări radiocarbon au fost recuperate din cuprinsul structurilor de combustie descoperite (vetre simple, alveolate). O descoperire inedită a reprezentat-o un al doilea vârf de sulită din fildeș de mamut, recuperat în caroul A6, la adâncimea de 1,91 m, care se adaugă celui găsit, în același nivel cultural, în anul 2004. În această campanie, partea superioară a depozitului loessic (4 m) a fost eșantionat în secvență continuă, din 2 în 2 cm, în vederea unei analize a conținutului de fier, care va fi realizată în laboratoarele Universității din Bayreuth (Germania).

Un alt obiectiv important urmărit de colectivul nostru a fost delimitarea spațiului așezării paleolitice și a lungimii secvenței geologice necercetate. În acest scop, s-a utilizat o carotieră cu motor, cu ajutorul căreia au fost realizate 16 sondaje de verificare, până la adâncimea maximă de 7 m. Rezultatele acestei eșantionări au fost excelente: situl paleolitic se extinde pe o suprafață mai mare decât cea prevăzută de noi (peste 300 m²); secvența geologică conservată este mult mai lungă decât prezăsesem în anii anteriori. Deși în zona plasată către sud-estul celei deja cercetate arheologic, afectată de eroziuni, ravinari și lucrări agricole, partea superioară a depozitului a fost distrusă, partea inferioară este încă exploatabilă arheologic; în ceea ce privește adâncimea depozitului cuaternar, aceasta variază de la 3 la minimum 7 m în zona nordică a poienii, singura în care depunerile eoliene, loessice (sau cele coluviale) s-au „troienit” pe substratul neregulat de fliș. Sondajele noastre au sesizat nu numai grosimea păturii de loess, dar și existența unor secvențe sedimentare diferite (proto-soluri fosile, gleiuri de tundră), aflate între 5 și 6 m adâncime față de suprafața actuală. Ele mărturisesc existența unor perioade de ameliorare climatică, a căror cronologie probabilă se extinde către - sau chiar dincolo - de Complexul interstabil Ohaba-Arcy-Kesselt, adică dincolo de 30.000 BP. Analizele sedimentologice și continuarea săpăturilor vor analiza această ipoteză, care, dacă se verifică, transformă depozitul de la Poiana Cireșului în cea mai lungă secvență sedimentară cu locuire paleolitică de pe Valea Bistriței. La fel de promițătoare pentru cercetările viitoare este și recuperarea repetată, din eșantioanele extrase cu carotiera, a fragmentelor litice și a cărbunelui de lemn, care indică prezența unor alte orizonturi culturale mai vechi (gravettiene sau aurignaciene). Cel mai spectaculos exemplu de acest fel l-a reprezentat recuperarea unui fragment bine conservat de os, la adâncimea de 5,95 m și a unei așchii de gresie de la adâncimea de 6,50 m, în sondajul nr. 16, plasat în imediata vecinătate a perimetrului cercetat arheologic până acum.

Campania din 2005 a urmărit și reidentificarea siturilor paleolitice „clasice” de pe Valea Bistriței, Bistricioara-Lutărie și Dârțu, în vedea unor eventuale sondaje de verificare stratigrafică, care ar putea clarifica poziția culturală și geocronologică a depozitului de la Poiana Cireșului. Identificarea punctelor cercetare de la Bistricioara Lutărie (I și II) a fost însoțită și de o descoperire neașteptată, și anume un profil de loess erodat, plasat în imediata vecinătate a lacului de acumulare Izvorul Muntelui, în care se conservă cu claritate urme de combustie și apare material litic de factură paleolitică. Acest punct, plasat la aproximativ 250 de metri către ENE de Bistricioara Lutărie I și II, nu este menționat în literatura de specialitate și se află pe o terasă inferioară a Bistriței. El este periclitat atât de exploatarea sa ca „lutărie”, cât și de variațiile de nivel ale lacului de acumulare, care erodează constant baza acestui profil. Colectivul nostru intenționează să solicite aprobarea unor sondaje de verificare și în acest punct care, de altfel, dispune de o secvență sedimentară aparent bine conservată.

În concluzie, campania 2005 a confirmat generos poziția cu totul specială a sitului de la Poiana Cireșului pentru înțelegerea evoluției culturale a paleoliticului superior din această parte a României. Colectivul nostru intenționează să continue și să extindă cercetările de teren, sondajele și eventual cercetările sistematice din zonă, mai ales pentru că înțelegerea corespunzătoare și reconstituirea comportamentului omului paleolitic nu se poate realiza pe seama unui singur sit sau a unui nivel de ocupație.

Menționăm că studiul arheozoologic și tafonomic al colecției faunistice de la Poiana Cireșului se află în curs și va face obiectul unei publicări separate în prima jumătate a anului următor, iar cel tehnologic și tipologic al materialului litic este realizat integral, pentru întreaga colecție. De asemenea, sunt așteptate rezultatele analizelor sedimentologice și radiocarbon; mai multe eșantioane de materie primă au fost deja trimise spre analiză la Facultatea de Geologie din București, în vederea identificării surselor de proveniență.

Note:

1. C. Scorpan, *O nouă așezare paleolitică pe Valea Bistriței*, Memoria Antiquitatis 4-5 (1972-1973), p. 255-257.
2. V. Căpitanu, *Descoperiri paleolitice în județele Neamț și Vaslui*, Carpica 2, 1969, p. 7-11.

Abstract:

The Poiana Cireșului Upper Paleolithic site is located on the third (45 m) terrace of Bistrița, on the right shore of the river, 4 km from the city Piatra-Neamț. An international team from Walachia University of Târgoviște (Romania), Erlangen University (Germany) and Aix-en-Provence University (France) currently carries out the systematic excavations. Several interdisciplinary analyses on the sedimentological sequence, the lithic tools, and the faunistic material are currently under run.

The 2005 excavation campaign focused on the charting of the site extension and the sampling of the loessic deposit in order to establish the actual depth of the Quaternary sequence. In both respects, the results were quite spectacular: the site has an approximate extension of at least 300 sqm; the loessic deposit reaches in some area down to at least 7 meters (the maximum range of the borer); at least two older Palaeolithic cultural layers are still uncovered by our excavation. All these recent results strongly suggest that the

Poiana Cireșului site is very likely to display the longest geological and Palaeolithic cultural sequence in the area.

The systematic excavation of the section V was also carried on during the 2005 campaign. The section was extended 9 sqm towards East. We have reached only the rich Epigravettian deposit where from an impressive amount of lithics and fauna was recovered, together with an ivory spear point.

140. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu

Punct: Gorgana

Cod sit: 101038.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 86/2005

Colectiv: Alexandru Vulpe (IAB), Svend Hansen (Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung, Berlin) – coordonatori; Nico Becker (Ruhr-Universität, Bochum), Norbert Benecke, Florian Klimscha, Agathe Reingruber (Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung, Berlin), Alexandru Dragoman, Cristina Georgescu, Meda Toderaș, Daniel Spânu (IAB), Ivan Gatsov, Pepa Nedelčeva, Lili Gatsov (Nov Bîlgarski Universitet, Sofia), Jorrit Kelder (Amsterdam), Ute Koprivc, Baoquan Song, Tillmann Vachta (Ruhr-Universität, Bochum), Sorin Oanță-Marghitu (MNIR), Bogdan Tănăsescu (MJ Giurgiu), Christoph Schröder, Michael Müller, Richard Ehrich (Freie Universität, Berlin), Jürgen Wunderlich, Tina Hoppe.

Cea de-a treia campanie de cercetări arheologice de la Pietrele-Gorgana¹ s-a desfășurat în perioada 19 iulie–2 septembrie 2005 și a avut următoarele obiective: reconstituirea peisajului din perioada neo-eneolitică prin studiul geomorfologic al zonei; continuarea prospecțiunilor geomagnetice² pe suprafața tell-ului și în zona învecinată; continuarea săpăturilor arheologice în secțiunile B și F începute în campaniile anterioare.

Tell-ul Gorgana de la Pietrele se află pe terasa râului Comasca, afluent al Dunării. Spre S se întinde lunca Dunării constituită din nisipuri fine, măloase și argiloase. Mai multe foraje efectuate în campania 2005 în această zonă indică o diferență de cca. 6 m între nivelul actual al luncii și cel din neo-eneolitic. Zona dintre tell și Dunăre era ocupată în trecut de mai multe bălți (dintre care cea mai importantă era Balta Pietrele) care au fost desecate în anii '60. Zona ocupată de fostele bălți este constituită astăzi de mături și nisipuri argiloase.

Prospecțiunile geomagnetice efectuate în zona din jurul tell-ului au confirmat existența la V a necropolei acestuia. De asemenea, un rezultat notabil este detectarea pe marginea terasei, în imediata apropiere a tell-ului, a unor construcții similare celor de pe tell, o situație asemănătoare siturilor de la Podgorița³ și Omurtag⁴. Pe suprafața tell-ului, cercetările geomagnetice au confirmat observațiile din campania anterioară potrivit cărora construcțiile sunt dispuse pe 4 rânduri (șiruri) paralele. Este demn de remarcat faptul că atât săpăturile mai vechi efectuate de Berciu⁵ și de un profesor de istorie în anii '80 cât și cele ale noastre au surprins pe întreaga suprafața actuală a tell-ului doar 3 șiruri de construcții. Este posibil ca structurile de pe celălalt rând,

detectate prin măsurătorile geomagnetice, neafectate încă de săpăturile noastre, să fi fost ridicate pe terase amenajate artificial. De asemenea, rezultatele măsurătorilor geomagnetice indică faptul că dispunerea construcțiilor pe rânduri și orientarea acestora se păstrează chiar și în partea de SV a tell-ului unde, datorită săpăturilor lui Berciu și a altor intervenții moderne, există o diferență de cca. 3 m față de nivelul original al tell-ului.

În secțiunea B, deschisă în 2002 în partea de NV a tell-ului și prelungită spre V cu 3 m în 2004, au fost cercetate până acum 2 construcții separate de o zonă de depuneri de cenușă și lentile de pământ verzui care conțineau multe oase de animale și cochilii de scoici⁶. Construcția din sectorul de E a secțiunii B avea 2 vetre și 2 instalații cu pereți de lut de formă semiovală, respectiv, rectangulară. Sub instalația de formă rectangulară, aflată în partea de NE a secțiunii, în campania precedentă am găsit o vatră. În contrast, construcția din sectorul de V al secțiunii nu avea nici o instalație. Singura vatră descoperită acoperea mai multe vase de pe podina construcției⁷. În 2005, pentru a surprinde limitele acestor construcții, secțiunea B a fost prelungită spre N cu 2 m (dimensiunile actuale fiind 16 x 9 m). Nu au fost surprinși pereți în elevație, limitele construcțiilor fiind sub forma unor aglomerări de bulgări de chirpici care suprapuneau un strat de pământ ars la negru. Între fragmentele de chirpici și sub acestea au fost descoperite mai multe vase întregi și întregibile. În partea de N a construcției P04B43 din sectorul vestic al secțiunii, sub vasele acoperite de bulgări de chirpici am găsit mai multe piese de silex, 2 fusaiole și câteva oase. Depunerea de pământ cenușiu verzui, cu cenușă, oase, cochilii de scoici, care separă cele două construcții continuă și ea spre N. În interiorul acestei depuneri a fost cercetată o lutiuală arsă la roșu. Deasupra și sub această lutiuală am găsit câteva oase umane. Săpăturile au continuat apoi pe întreaga suprafață a secțiunii B. Spațiile construite cercetate în campaniile anterioare își păstrează conturul fiind în continuare separate de „zona menajeră”. În campania din 2005 au fost săpate câteva secvențe ale acestor spații construite. În sectorul estic, săpătura s-a desfășurat într-o depunere de lut gălbui pe care a fost ridicată o vatră în colțul de NE al secțiunii și în care se adâncea o groapă (golită în campania precedentă) care conținea mai multe greutateți de lut. Vatra avea 4 refaceri, în relație cu a doua fiind o aglomerare de vase întregi și fragmentare descoperite în depunerea de lut gălbui. În aceeași depunere, în partea de S a sectorului, a fost descoperit un fragment mare de vatră dezafectată, răsturnată. Depunerea de lut gălbui se întinde în cea mai mare parte a spațiului construit din sectorul estic, cu excepția unei zone de formă rectangulară constituită dintr-o depunere de pământ cenușiu-verzui, unde, alături de multe oase de animale și ceramică, am găsit câteva obiecte din cupru.

Sub construcția din sectorul vestic al secțiunii B s-a săpat, de asemenea, în depuneri de lut gălbui cu puțin material arheologic, până la un nivel căruia îi aparține o vatră care va fi cercetată în campania viitoare. Pe latura de V și S, de-a lungul profilelor secțiunii, au fost demontate resturi ale unor pereți incendiați. Cele două spații construite sunt în continuare separate de depuneri de pământ cenușiu-verzui, cenușă, cu oase de animale și umane, cochilii de scoici. Și în această campanie, în aceste depuneri am găsit multe obiecte de cupru, majoritatea întregi, piese din os, corn, silex. Dintre figurine atrage atenția una din os, împodobită cu piese de port (verigi de cupru la glezne și patină verzuie în zona perforațiilor

de la cap, mai multe perle mici, discoidale, probabil din scoică, în zona gâtului). Figurina, întreagă, a fost depusă „pe spate” în spațiul dintre construcții, într-un strat de pământ cenușiu cu multe oase și cochilii de scoici. Lângă figurină erau mai multe perle cilindrice din cochilii de scoici, 2 obiecte de cupru și un fragment de scoică *Spondylus*.

În secțiunea F, deschisă în 2004 în partea de S a tell-ului, săpătura noastră a surprins resturi din 2 construcții separate de depuneri de pământ cenușiu-verzui cu multe oase de animale și cochilii de scoici⁸. În 2005, secțiunea a fost prelungită cu 4 m (dimensiunile actuale fiind de 11 x 8 m) pentru a surprinde jumătatea de E a construcției P04F16. În stadiul actual al cercetării, după prelungirea secțiunii, am surprins părți importante din 3 spații construite (unul în centrul secțiunii, celelalte în zone înguste aflate de-a lungul profilelor de V și E) separate de ceea ce în mod convențional numim „zone menajere”. Au fost săpate secvențe din toate spațiile construite. În construcția din centrul secțiunii, săpătura noastră s-a oprit pe o depunere de lut gălbui, cu lentile verzui, care acoperă, în partea de N, lângă profilul secțiunii, o instalație de formă rectangulară, cu pereți subțiri, din lut gălbui. Resturi din peretele de V, neincendiat, se păstrează în profilul de N al secțiunii. Pe această depunere a fost descoperită în campania precedentă o vatră de formă rectangulară (P04F58) mărginită pe latura de N de o gardină din lut gălbui. În 2005, am găsit în partea de E a acestei construcții neincendiate două zone de formă neregulată, cu lipitură puternic arsă, asemănătoare cu cea a vetrei mai sus menționată. De asemenea, în prelungirea secțiunii F, am găsit *in situ* resturi din pereții de S și E, neincendiați, ai construcției. De-a lungul peretelui de E, în exteriorul construcției, existau concentrări de cochilii de scoici și oase care, în unele cazuri, acopereau fragmente de chirpici căzute din perete. La fel ca în campania precedentă, în partea de S a construcției, printre bulgării nearși de chirpici am găsit multe oase de animale și obiecte din corn. La N de construcție exista o depunere de pământ verzui cu multe oase de animale. Peste această construcție a fost depus un strat de lut de culoare verzuie în care se afla o vatră de mari dimensiuni, distrusă, răsturnată.

Următoarea secvență importantă a biografiei acestui spațiu este reprezentată de construcția incendiată P04F16. În 2004 au fost surprinse *in situ* resturi din podină, o parte din peretele de V al construcției și, lipită de acesta, o „instalație” de formă ovală cu pereți subțiri din lut (asemănătoare unei gardine)⁹. Cele mai multe vase au fost găsite în partea de N a construcției, unde marcau limita dintre aceasta și o „zonă menajeră”. Săpătura din 2005 a dezvelit jumătatea de E a acestei construcții incendiate. Bulgării de chirpici din pereții prăbușiți acopereau întreaga construcție. În ciuda eforturilor, nu am reușit să surprindem resturi ale pereților păstrați în elevație. Doar 3 fragmente mari de chirpici ar fi putut să aparțină peretelui de E al construcției. Resturi din podină, sub forma unui strat de lut gălbui, uneori ars la roșu, gros de cca. 5 cm, au apărut doar în partea de S. Sub podină și pe toată suprafața de sub construcție exista un strat de pământ care a ars la negru în urma incendiului construcției. Pe podină a fost ridicat peretele de S al unei instalații de formă rectangulară (P05F108), din care s-au mai păstrat doar peretele de N și părți din cel de V, mai ales în zona colțurilor. Peretele de E lipsește complet, câteva fragmente mari de lipitură de vatră fiind găsite lângă capătul de E al peretelui sudic al instalației. Aceste fragmente de lipitură de vatră erau răsturnate pe un strat de pământ ars la negru cu care de altfel era umplută și

instalația. Podina construcției lipsea în spațiul pe care s-a ridicat instalația. Păstrați în elevație până la 30 de cm, pereții sunt făcuți din mai multe rânduri de lipituri, având grosimea de 14-15 cm. Prezența fragmentelor de lipitură ar sugera interpretarea „instalației” ca fiind o vatră distrusă, mai ales că lângă perețele de N am găsit 2 fragmente de gardină. În acest caz ar trebui să ne imaginăm o „cutie” cu pereți din lut, umplută cu pământ. Peste umplutura de pământ s-a adăugat un strat de lutuială, iar pereții au fost rotunjiți pentru a se forma o gardină. În partea de S a construcției, pe podină și mai ales lângă perețele sudic al instalației, erau multe vase întregi sau sparte pe loc. Lângă colțul de SV al instalației a apărut alta (P05F117), de formă rotundă cu diametrul de cca. 40 cm. Perețele acesteia, din chirpici ars până la vitrifiere, era prăbușit în interior, peste o piatră mare și un strat de lut, ars la roșu, care s-a păstrat mai ales de-a lungul peretelui. Piatra care constituia „podina” instalației suprapunea altă piatră sub care a apărut un străpungător de cupru. În special în depunerile de sub aceste instalații am găsit multe oase de animale și cochilii de scoici.

Partea de N a construcției (P05F110) surprinsă în prelungirea secțiunii constă într-o depunere constituită din fragmente mici de chirpici, foarte friabili, cu aspect de umplutură, în care am găsit foarte multe fragmente ceramice, un obiect din cupru și o grămadă de cereale carbonizate. Peste această depunere erau bulgări mari de chirpici. Într-un mod asemănător cu situația din 2004 din partea de NV a construcției, peste bulgării mari de chirpici din dărâmătură, uneori printre aceștia sau direct pe un strat de pământ ars la negru de sub chirpici, au apărut fragmente de la vase mari și chiar o jumătate de cupă asemănătoare celor din setul găsit anul trecut¹⁰ (P04F9). La N de construcție exista o depunere de pământ cenușiu-verzui cu multe oase și cochilii de scoici (P05F111). Resturi ale dărâmăturii construcției se pot observa în profilul de N al secțiunii sub forma unei aglomerări de bulgări de chirpici (la E) și, în continuare, spre V, o dungă de pământ ars la negru care suprapune stratul de pământ de culoare cenușiu-verzui (P05F111) amintit mai sus.

În partea de E a secțiunii, pe o zonă lată de cca. 1 m de-a lungul profilului, am cercetat extremitatea vestică a unei construcții neincendiate. Fragmentele nearse de chirpici, de culoare gălbuie, printre care am găsit fragmente ceramice și, uneori, oase de animale, acopereau o instalație rectangulară din care am surprins 2 pereți subțiri din lut de culoare galbenă. Pe podina instalației erau mai multe fragmente ceramice și un vas spart pe loc, acoperit cu un strat de cenușă. De-a lungul profilului de V al secțiunii, încă din campania precedentă am început să cercetăm o construcție incendiată. În partea de S, aceasta este suprapusă de o altă construcție neincendiată.

Aceste spații construite sunt separate de depunerii de pământ cenușiu-verzui, cu multe oase și cochilii de scoici. Ca și în campaniile precedente, în aceste depuneri am găsit multe obiecte de cupru, topoare și lame de silex, figurine. De altfel, cele mai multe obiecte de cupru au apărut în aceste depuneri, doar 3 dintre ele aparținând construcției din centrul secțiunii. În unele cazuri aceste depuneri de pământ cenușiu-verzui cu oase și cochilii de scoici acopereau dărâmătura unor construcții.

Ca și în anii trecuți, numeroasele figurine antropomorfe și zoomorfe, obiecte de cupru, silex, os, corn au fost înregistrate în baza de date, desenate și fotografiate în cursul desfășurării campaniei. Ceramica a fost analizată din punct de vedere statistic și tehnologic, cele mai multe vase întregi fiind deja

desenate. Materialele arheologice descoperite în cele 3 campanii de săpături arheologice (ceramică, aproape 100 de figurine, cca. 90 obiecte de cupru etc.) sunt păstrate în depozitele IAB.

Note:

1. pentru săpăturile arheologice din 2002 și 2004, Hansen, Dragoman și Reingruber 2003; Vulpe *et al.* 2003; Hansen *et al.* 2004; Oanță-Marghitu și Dragoman 2004; Hansen *et al.* 2005
2. începute în 2004, Hansen *et al.* 2005
3. Bailey *et al.* 1998
4. Gaydarska *et al.* 2004; 2005
5. Berciu 1956
6. Oanță-Marghitu și Dragoman 2005
7. Oanță-Marghitu și Dragoman 2005
8. Oanță-Marghitu și Dragoman 2005
9. Oanță-Marghitu și Dragoman 2005, 270
10. Oanță-Marghitu și Dragoman 2005, 270

Bibliografie:

- Bailey, D. W., Tringham, R., Stevanović, Hamilton, M., Neumann, H., Angelova, I. și Raduncheva, A. (1998). *Expanding the dimensions of early agricultural tells: the Podgoritsa Archaeological Project, Bulgaria*, *Journal of Field Archaeology* 25, 373-396.
- Berciu, D. (1956). *Cercetări arheologice în regiunea București*, MCA 2, 503-44.
- Gaydarska, B.; Chapman, J.; Angelova, I.; Gurova, M.; Yanev, S. (2004). *Breaking, making and trading: the Omurtag eneolithic Spondylus hoard*, *Archaeologia Bulgarica* 8.2, 11-34.
- Gaydarska, B.; Chapman, J.; Angelova, I. (2005). *On the tell and off the tell the fired clay figurines from Omurtag*, V. Spinei, C.-M. Lazarovici și D. Monah (ed.), *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița*, Iași, 341-385.
- Hansen, S., Dragoman, A., Reingruber, A. (2003). *Pietrele: ein kupferzeitlicher Tell in Muntenien/Rumänien*, *Das Altertum* 48, 161-189.
- Hansen, S., Dragoman, A., Benecke, N., Görsdorf, J., Klimscha, F., Oanță-Marghitu, S., Reingruber, A. (2004). *Bericht über die Ausgrabungen in der kupferzeitlichen Tellsiedlung Măgura Gorgana bei Pietrele in Muntenien/Rumänien im Jahre 2002*, *Eurasia Antiqua* 10, 1-53.
- Hansen, S.; Dragoman, A.; Reingruber, A.; Benecke, N.; Gatsov, I.; Görsdorf, J.; Oanță-Marghitu, S. (2005). *Der kupferzeitliche Siedlungshügel Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen im Sommer 2004*, *Eurasia Antiqua* 11, 2005 (sub tipar).
- Oanță-Marghitu, S. și Dragoman, A. (2005). *Pietrele*, CCA 2003, 267-271.
- Valea Dunării* (1969). Geografia Văii Dunării românești, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Vulpe, A., Hansen, S. *et al.*, (2003). *Pietrele*, CCA 2003, 229-30, 446.

141. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău**Punct: Gruiu Dării***Cod sit: 48539.01*

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil, Adriana Stan, Viorel Stoian (M Brăila), Sebastian Matei (MJ Buzău), Vasile Dupoi (USH București), Monica Mărgineanu-Cârstoiu (IAB), Adriana Stan, Adrian Bălășescu (MNIR-CNCP), Dan Ștefan (SC Net 4 You SRL București), Magdalena Duțescu (absolventă FIB), Fănel Pascu, Radu Viorel (studenti Brăila)

Situl, aflat pe un promontoriu de formă ovală cu înălțimea absolută de 534 m, are latura de E abruptă, pe laturile de N și, probabil, pe cea de S, s-au amenajat două terase, iar pe latura dinspre V, ușor accesibilă, a fost mai puternic fortificată. Pe această înălțime, care conferea o bună protecție naturală și o excelentă vizibilitate spre câmpie, s-au descoperit vestigiile din eneolitic (Cucuteni B și Cernavoda Ic), din epoca bronzului (cultura Monteoru), din sec. IV-III a.Chr. (doar câteva complexe), însă cele mai impresionate vestigiile cercetate datează din sec. I a.Chr. - I p.Chr., când aici a existat o incintă sacră înconjurată de un zid din piatră.

În campania din 2004 s-a continuat cercetarea în suprafețele S7, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S18, S20, S21 și, în plus, s-au trasat alte două suprafețe, S23 și S24.

Fortificația. În această campanie s-a continuat cercetarea laturii de NV a fortificației, în suprafețele 10 și 7. De asemenea, s-au trasat alte două noi suprafețe: S23, în continuare la S18, pe o lățime de 2 m și o lungime de 5 m, iar a doua suprafață, S24, cu dimensiunile de 2 x 22 m, a fost începută pe latura de SV, în porțiunea cea mai înaltă a dărâmăturii fortificației.

Pe latura de NV existența celor două faze de construcție a fost confirmată atât în S10, cât și în S23. Din prima fază de fortificare nu s-au păstrat, în zonele cercetate, decât fundația, ea fiind suprapusă, doar parțial, spre interior, de fundația celei de-a doua faze a zidului. Din paramentul interior a ultimei faze s-au păstrat 2-3 rânduri de asize, identificate pe o lungime de 7 m în malurile suprafețelor S7 și S9. Cele două faze de construcție sunt separate de un strat de pământ albicios, bogat în bucățele mici sau chiar praf de calcar, rezultat în urma amenajării fortificației.

Cercetarea laturii de NV nu este încheiată, astfel că avem doar date preliminare privind structura, raportul dintre cele două faze și raportul dintre fortificație și incintă.

Pe latura de SV, săpătura s-a oprit pe primul și singurul rând de asize păstrate, care formau două paramente pe o lățime de aproximativ 1,80 m. Date noi privind structura fortificației în această zonă le vom putea avea cu prilejul cercetărilor din campaniile viitoare.

Fundația observată în unele zone cercetate pare destul de fragilă pentru a fi susținut un zid impresionant, astfel că doar cercetările viitoare vor putea lămurii în ce măsură fortificația ce a înconjurat incinta a avut realmente un rol de apărare ori doar de delimitare a acesteia.

Stratigrafia. Anul acesta s-a atins baza stratului de cultură doar în Suprafața S20, stratigrafia fiind ușor diferită față de cea constatată în S6 și S9. Astfel, în S20, între (0-0,30 m) există un strat negru-măzărât cu material arheologic de factură dacică, între (0,30-0,60/0,80 m) un strat cenușiu ce

conține complexele de tip moviliță și vetrele, plus cantități mari cu materiale arheologice de factură dacică, iar între (60/0,80-0,90/1,10 m) un pământ castaniu-cenușiu, compact, pigmentat cu lipitură arsă și cărbune, ce conține materiale arheologice monteorene. În această suprafață nu a fost identificat un nivel de cultură eneolitic. Sterilul arheologic este reprezentat de o argilă galbenă, pe alocuri roșiatică, și de stânca nativă.

Complexele. În această campanie s-a continuat cercetarea unor complexe din epoca geto-dacică (sec. I a.Chr. - I p.Chr.), descoperite în campaniile anterioare: 3 complexe de tip moviliță cu ring la bază (C37 și C50, din S 7 și C75, din S18, precum și 4 gropi (complexele 74, 78, 85 și 90). De asemenea, în această campanie au fost descoperite și cercetate, total sau parțial, 15 complexe, după cum urmează: a) 8 geto-dacice - 6 din sec. I a.Chr. - I p.Chr. (3 complexe de tip moviliță cu ring de pietre la bază, o vatră, o groapă și o aglomerare de vase sparte și lipitură) și două din sec. IV - III a.Chr.); b) 7 aparținând epocii bronzului (6 vetre și o groapă).

Complexele geto-dacice. Complexele 37 și 50, din S 7, cercetate integral, au fost depuneri cu ring la bază, ce stăteau pe un nivel situat la -0,80 m, nivel la care se află și partea superioară a depunerii rezultate în urma amenajării zidului celei de a doua faze de fortificare. Materialul descoperit în cele două complexe se datează, cel mai târziu, la sfârșitul sec. I a.Chr. (în C50 s-a descoperit o cană aproape întreagă, lucrată la mână, de formă bitronconică și suprafața acoperită cu o angobă neagră lustruită). Complexul 75, identificat încă din campania 2003, se prezenta ca o aglomerare de pietre cu diametrul de 1,80 m la bază și o înălțime cuprinsă între 0,35/0,40-0,60 m; în interiorul lui s-au descoperit, pe lângă foarte multe fragmente ceramice, unele de la vase parțial întregibile, câteva bucăți de lipitură și o vatră depusă (cercetarea acestui complex nu s-a încheiat).

Gropile 74 și 90, din S 20, au fost epuizate, în timp ce gropile 78, din S15, și 85, din S13, toate dacice, sunt încă în cercetare; materialul din cele 4 gropi este comun, constând din fragmente ceramice mărunte, oase de animale, câteva bucăți de lipitură și foarte multe pietre.

În această campanie au fost cercetate 3 noi depuneri cu ring la bază, fără a fi, însă, epuizate. Cel mai bine păstrat este Complexul 102, din S 21, cu un diametru de 0,80 m, situat la -0,20 m, încă necercetat în întregime. Celelalte două complexe, C98 și C104, au fost serios deranjate de amenajările ulterioare. Complexul 98, din S7, a fost deranjat cu ocazia amenajării celei de a doua faze de fortificare, rămășițele lui întinzându-se pe o arie de 2,00 x 1,80 m, baza lui aflându-se la (-1,05-1,10 m). La cercetarea acestui complex a fost surprins nivelul albicios, în care era prezent calcarul rezultat din prelucrarea pietrei, depunere ce acoperea o parte din pietrele acestui complex, dar nu mergea mai jos de baza acestuia. Materialul ceramic este abundent, remarcându-se partea superioară a unei amfore cu toartă bifidă, un fragment de bol cenușiu, lucrat la roată și partea superioară a unui vas de provizii aflat cu gura în jos.

Alte două complexe cercetate integral sunt Groapa 94, din S13, și Vatra 108, din S7. Groapa 94, cu un diametru între 1,30-1,50 m și baza la -2,05 m, nu a livrat material semnificativ, fiind oarecum asemănătoare cu celelalte gropi cercetate. Vatra 108, amenajată pe un nivel situat la -1,15 m, avea un diametru de 0,70 m, fiind puternic afectată de amenajările ulterioare, probabil legate de fortificație

În această campanie au fost descoperite alte două complexe, foarte interesante, datate în sec. IV–III a.Chr. Complexul 95 se prezenta sub forma unei alveolări, adânci de 0,30–0,35 m, cu un diametru de 1,50 x 1,30 m, în interiorul său găsiindu-se mai multe fragmente provenind de la vase întregibile sau parțial întregibile, dintre care se remarcă o amforă și un vas de tip *lekané*; aceste fragmente s-au descoperit deasupra, dar și dedesubtul unui „pavaj” de pietre de diverse dimensiuni, unele cu aspect de dală, așezate una lângă alta. Celălalt complex – C104, este asemănător, fiind deranjat de o groapă din perioada clasică, în interiorul acestuia găsiindu-se un borcan spart *in situ*, alături de trei greutateți piramidale din lut. De asemenea, în Groapa C60, cercetată parțial în campania din 2003, au fost descoperite alte 6 greutateți piramidale.

Inventarul, în marea lui majoritate descoperit în complexe, este bogat și variat.

În această campanie s-au descoperit aproape toate tipurile olăriei dacice din sec. II a.Chr. – I p.Chr., modelate cu mâna sau cu roata, arse oxidant sau inoxidant. Majoritatea materialului este fragmentar, dar sau găsit destul de multe vase întregibile sau parțial întregibile cum ar fi: borcane, vase de provizii, cești-opaiți, fructiere, cupe cu picior, *kantharoi*, străchini, boluri, strecurători, capace etc., decorul fiind plastic, incizat, lustruit, pictat ori realizat în tipar.

Din fier, bronz, argint, piatră, sticlă ori lut s-au găsit unelte și ustensile (cuțite, râșnițe, cute, fusioale și rondele etc.), podoabe și accesorii vestimentare (fibule, pandantive, mărgelile etc.), arme (vârfuri de săgeți), o monedă romană, scoabe, cuie, piroane, un dorn, o figurină antropomorfă, 9 greutateți piramidale din lut, fragmente provenind de la vase din sticlă etc.

Complexe din epoca bronzului. În această campanie au fost descoperite 6 vetre, cinci dintre ele de formă circulară, cu diametre cuprinse între 0,70–0,80 m, fiind amenajate pe pietre (C96) sau fragmente ceramice (C99). Doar o singură vatră avea o formă pătrată, cu latura de 0,95 m, amenajată pe un pat de vase sparte pe loc, dintre care se remarcă o ceașcă decorată în manieră Monteoru Ic4/Ic3. S-a continuat cercetarea gropii 101, care tăia parțial vatra pătrată, și a fost epuizat C92, un complex adâncit de mari dimensiuni, ce ar putea reprezenta o locuință; doar cercetări ulterioare, extinse spre NE, ar putea lămuri caracterul acestui complex.

Planșa 52

Bibliografie:

- V. Dupoi, V. Sîrbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruia Dării, județul Buzău (I)*, Buzău, 2001;
- V. Sîrbu, V. Dupoi, S. Matei, *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău. Punct Gruia Dării*, CCA 2002, p. 233-235, pl. 82;
- CCA 2003, p. 232-233, pl. 94;
- CCA 2004, p.232-234, pl. 51-B;
- CCA 2005, p. 271-274, pl. 30;
- V. Sîrbu, D. Ștefan, C. Garganciu, S. Matei, *A Dacian Sacred Enclosure in Carpathian Mountains - Pietroasele-Gruia Dării*, CAA 2003, Enter the Past, Vienna 2003, BAR International Series 1227, Vienna, 2003, p. 72-75;
- V. Sîrbu, *Observații privind incinta sacră dacică de la Pietroasa Mică-Gruia Dării, com. Pietroasele, județul Buzău*, în Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani, Brăila, 2004, p. 183-214.

142. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: SCVV Pietroasa - Necropola 2; Valea Bazinului

Cod sit: 48496.05; 48496.18

Autorizația de cercetare sistematică nr. 39/2005

Colectiv: Eugen-Marius Constantinescu – responsabil, Gabriel Stăicuț, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău), Mihaela Denisia Liușnea (UDJ Galați)

În campania 2005 cercetările arheologice de la Pietroasele s-au desfășurat în perioada 30 iunie-26 septembrie în sectoarele Stațiunea de Cercetări Viti-Vinicole Pietroasa, Sectorul Administrativ, Necropola 2, responsabil de sector Gabriel Stăicuț și Valea Bazinului, responsabil de sector Laurențiu Grigoraș.

Sectorul c Necropola/Cimitirul 2 din cadrul Complexului arheologic Pietroasele este amplasată la 1,6 km SV de castrul, respectiv de primăria comunei Pietroasele, pe o terasă joasă de pe malul stâng al pârâului Mățioana, în apropierea confluenței acestuia cu pârâul Urgoaia/Pietroasa. Necropola 2 a fost identificată în februarie 1976 cu ocazia săpării fundațiilor unui bloc-cămin destinat găzduirii studenților pe timpul practicii. Primele cercetări s-au efectuat în ianuarie (29) – martie (14) 1976, când s-au dezvelit 13 morminte, din care 12 de inhumație, 11 orientate S – N, unul, M2, orientat N – S și un mormânt de incinerare M1. În octombrie același an, prin practicarea unei secțiuni perpendiculare pe fundația noului bloc în fața intrării din partea de V a clădirii, unde o alee din beton urma să asigure accesul în clădire, au fost descoperite trei morminte, M14, 15 și 16, din care M16 de incinerare, celelalte două de inhumație orientate S – N. Întrerupte mai bine de două decenii, cercetările au fost reluate în iulie 1999 și continuate până în prezent. În campania 1999 au fost cercetate două morminte de inhumație, în 2000 – două morminte de inhumație, în 2001 – trei morminte de inhumație, în 2002 – un mormânt de incinerare, M23, în 2003 – trei morminte de inhumație, în 2004 – un mormânt de inhumație, M30, în 2005 – opt morminte de inhumație M28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36.

Prin cercetările desfășurate până în prezent au fost precizate limitele de N și de S ale cimitirului, apartenența acestuia la cultura Sântana de Mureș, stabilirea caracterului biritual, plan, mormintele erau dispuse în șiruri paralele, cele de inhumație erau orientate preponderent S – N (30 din 33), defuncții au fost depuși între două poduri de scânduri (practică dovedită de indicii clare în cele mai multe dintre mormintele cercetate), în patru morminte de inhumație, M6, 9, 10 și 19, au fost depuse arme, în șase morminte, M6, 7 (două monede), 9, 10, 22 și 36, au fost depuse monede romane de argint, ca *obol al lui Charon*. Orientarea S – N a mormintelor de inhumație, folosirea podurilor de scânduri, depunerea ritualică de arme și de monede romane de argint sunt elemente care particularizează Cimitirul 2 de la Pietroasele în cadrul orizontului Sântana de Mureș. Unele din aceste elemente indică faptul că acest monument funerar era folosit de un grup uman, nu foarte numeros, ai cărui membrii aveau un statut aparte în cadrul sistemului castrului de la Pietroasele. Descoperirile din acest sector confirmă datarea propusă de Al. I. Odobescu pentru construirea și funcționarea castrului și a celorlalte obiective – cimitirele 1, 3 și 4, așezarea civilă și

așezările satelit, edificiul cu hipocaust, conductele de olane pentru aducțiunea apei, taberele de muncă - din complexul arheologic Pietroasele, respectiv sec. IV p.Chr.

Sectorul d. Valea Bazinului este amplasat la cca. 1 km N – V de primăria comunei Pietroasele, pe stânga pârâului Urgoaia și la V de platoul pe care se află primul grup de gospodării din satul Pietroasa Mică, fost Ochiul Boului. Cercetările din acest sector, începute în 1981 prin practicarea a două secțiuni, reluate în 1999, au condus la cercetarea unor complexe arheologice din diferite epoci și culturi. Astfel, au fost cercetate complexe aparținând epocii Latène geto-dacice, perioada veche (sec. IV-III a.Chr.) și din perioada clasică (sec. II-I a.Chr.), stăpânirii romane târzii, inclusiv un sistem de olane pentru alimentarea cu apă a castrului și așezării civile, culturii Sântana de Mureș – sec. IV-V p.Chr., secolelor V-VI, civilizației medievale românești, epocii moderne.

În primele două săptămâni din campania 2005 lucrările au fost serios stânjenite de ploile abundente, repetate uneori de 2-3 ori pe zi. Între 12 și 29 iulie o grupă de studenți anul I de la Facultatea de Istorie - Teologie a Universității *Dunărea de Jos* - Galați, a efectuat practica de an pe șantier.

Sectorul c. SCVV Pietroasa, Necropola 2

Cercetările au continuat în perimetrul cimitirului prin deschiderea a două secțiuni: SX cu dimensiunile 20 x 3 m, amplasată la 0,5 m E de și paralelă cu secțiunea SIX și la 1 m N de zidul blocului-cămin construit în 1976 și SXI cu dimensiunile 21 x 3 m, situată la 8,65 m V de blocul-cămin.

În SX au fost cercetate cele două morminte de inhumație localizate în campania 2004, M28 și 29 și au fost descoperite alte două morminte – M31 și 32, ambele de inhumație (mormântul M30 a fost cercetat în campania 2004).

M28 - inhumat, copil, orientat S 3300‰, decubit dorsal, privirea spre stânga/V. Groapa, de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile 1,32 x 0,76 m. Corpul copilului *Infans I* a fost depus pe centrul gropii. Aciditatea din sol a dizolvat în parte oasele scheletului. S-au păstrat craniul, fragmentar, câteva fragmente de coaste, fragmente din oasele brațelor și din femure, tibia piciorului drept, un fragment din oasele bazinului.

Inventar: un șirag de mărgelile mici discoidale din sticlă albastră poroasă, unele în stare fragmentară, având la mijloc trei mărgelile diferite – una rotundă, una cubo-octaedrică, ambele din sticlă albastră și una cilindrică din sticlă verde cu o șanțuire pronunțată pe mijloc; în jurul gâtului; fibulă de bronz p. î. d., resort mediu, ax de fier (s-au păstrat numai urme de oxizi), corpul cu laturile ascuțite și vârful tronconic; decorată cu o *crux decussata* poansonată deasupra locului de înfășurare a piciorului; vâscior, la roată, din pastă săpunoasă, de culoare cenușiu deschis cu slip cenușiu închis la exterior, buza rotunjită ușor evazată, gâtul scurt, corpul bombat, fund inelar.

M29 - inhumat, matur, orientat S 2700‰, decubit dorsal, privirea spre dreapta/E, oasele rămase sunt bine conservate, mâinile pe lângă corp, picioarele întinse paralele, craniul crăpat prin tasare, oasele antebrațului stâng înclinate de la cot spre bazin. Lipsesc oasele brațelor, coastele și mai multe vertebre, carpenele, metacarpenele, tarsienele, metatarsienele și falangele. Groapa, cu dimensiunile 2,97 x 1,06 m, mult mai mare decât ar fi fost necesar, era orientată NV-SE, dar defunctul a fost depus oblic în groapă, probabil pentru a corecta abaterea axului gropii de la axa N - S; latura de N era arcuită și toate colțurile rotunjite. Inventar: cercel din Ag cu un veriga groasă, unul din capete aplatizat/oval decorat

cu un cerc de împunsături și o perforație spre extremitate în care se închidea celălalt capăt al verigii, modelat adecvat; Dmax = 24 mm; la urechea stângă; borcan la roată, fragmentar, din pastă cenușie aspră, fundul plat; este partea inferioară a unui borcan; Dfund = 96 mm; în umplutura vasului s-au aflat câteva oase mici de ovicaprină tânără, de la ofranda depusă ritual.

M31 - inhumat, matur, orientat N 150‰; este unul din mormintele cu orientare inversă față de orientarea obișnuită a mormintelor din această necropolă, dar asemenea altor două morminte cercetate anterior – M2 și 14. Este mormântul cel mai puțin adânc, fundul gropii fiind la adâncimea de 1,16 m față de nivelul actual de călcare, fapt pentru care groapa s-a văzut foarte greu, fiind săpată în stratul negru-măzărșos antic, peste care s-a depus stratul aluvionar¹. Decubit dorsal, brațele întinse pe lângă corp, picioarele întinse paralele, stângul flexat ușor de la genunchi spre exterior; oasele palmelor, câteva vertebre dorsale, ambele rotule, tibia și peroneul drept, tarsienele, cu excepția a două de la piciorul drept, metatarsienele și falangele au fost dizolvate de aciditatea din sol; un fragment de tibie a fost cărat de animalele pământului în afara gropii, la nivelul cotului drept și cca. 10 cm mai sus. Groapa, de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile 2,21 x 0,79 m, avea fundul înclinat de la N spre S, scheletul având aceeași înclinație. Fără inventar.

M32 - inhumat, matur, orientat S 2800‰. Decubit dorsal, privirea spre stânga/V, brațele întinse pe lângă corp cu palmele sub bazin, picioarele întinse paralele. Oasele bine păstrate, craniul întreg, lipsesc carpenele, metacarpenele și falangele dreapta, tarsienele, metatarsienele și falangele dreapta. Groapa, de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile 2,90 x 1,44 m, fiind mult mai mare decât ar fi fost necesar. Defunctul a fost depus în mijlocul gropii, puțin mai aproape de latura de V. Inventar: verigă din fier, fragmentară, peste vertebra a patra lombară; poate fi un fragment din veriga unei cataramă de fier (?); obiect din fier neprecizat, puternic oxidat, la jumătatea femurului stâng, în afară; fragmente ceramice dintr-un vas lucrat cu mâna din pastă cu nisip, pietricele și cioburi pisate; fundul plat, buza orizontală îngroșată.

În secțiunea SXI au fost cercetate patru morminte M33, 34, 35 și 36, toate de inhumație.

M33 - inhumat, adolescent I (copil ?), orientat S 3000‰. Decubit dorsal, privirea spre dreapta/E; o parte din oasele scheletului par a fi răvășite, probabil ca urmare a acțiunii animalelor pământului, neexistând semne că mormântul ar fi fost deranjat. Vertebrele, oasele bazinului în mare parte, osul brațului drept, oasele palmelor și ale labelor picioarelor au fost dizolvate de aciditatea solului (s-au păstrat amprente în umplutura gropii), câteva coaste au fost deplasate la V de osul brațului stâng, tibia și peroneul stâng deplasate de la genunchi în afară. La dreapta de schelet, la nivelul gâtului se afla o piatră lungă de 18 cm înfiptă înclinat în umplutura gropii. Groapa, de formă dreptunghiulară cu colțurile laturii de S mai rotunjite decât celelalte, cu dimensiunile de 1,20 x 0,56 m, a fost săpată până la adâncimea de 1,72 m față de nivelul actual de călcare. Fără inventar.

M34 - inhumat, matur, orientat S 2750‰. Decubit dorsal, bărbia în piept, privirea în față. Oasele bine păstrate, brațele întinse pe lângă corp, palmele cu fața în jos în afara oaselor bazinului, picioarele întinse paralele; lipsesc metacarpenele și falangele stânga, carpenele, metacarpenele și falangele dreapta, rotulele, o parte din metatarsienele și falangele

dreapta, falangele stânga. Groapa, de formă dreptunghiulară, cu colțurile laturii de S unghiulare, celelalte rotunjite, avea dimensiunile 1,74 x 0,74 m. Inventar: pe latura de V a gropii la nivelul palmei stângi a fost depusă direct pe sol o ofrandă din carne de ovi-caprină, printre oase aflându-se resturile puternic oxidate ale unui obiect din fier, probabil din lama unui cuțitaș. Este unul din puținele morminte din această necropolă în care este depusă o asemenea ofrandă.

M35 - înhumat, copil până la un an, orientat S 2650%. Oasele au fost dizolvate în bună măsură de acizii din sol, craniul este tasat și fragmentat. Groapa, de formă dreptunghiulară cu colțurile laturii de N rotunjite, dimensiunile 1,20 x 0,48 m, a fost săpată până la adâncimea de 2,02 m față de nivelul actual. Inventar: brățară din sârmă de bronz cu capetele desfăcute, unul aplatizat și ascuțit; pe oasele brațului drept; lamă cuțit fier, fragmentară, lângă latura de N a gropii.

M36 - înhumat, matur, orientat S 2715%. Decubit dorsal, privirea în față, bărbia în piept ușor spre dreapta, brațele întinse pe lângă corp, palmele cu fața în jos, stânga sub oasele bazinului, picioarele întinse paralele; oasele bine păstrate, unele au fost deplasate în groapă de animalele pământului: o vertebră la marginea de E a gropii la nivelul genunchilor, două coaste în afara și la nivelul palmei drepte, radiusul stâng flexat din cot în afară, clavicula stângă spre latura de V a gropii mai sus de craniu, oasele labei piciorului stâng răvășite, opt falange între oasele picioarelor; oasele palmei stângi, falangele de la dreapta și de la ambele picioare lipsesc. Groapa, de formă dreptunghiulară, cu colțurile de pe latura de S ușor rotunjite, mai largă spre N, are dimensiunile de 2,84 x 1,26 m, este mult mai mare decât ar fi fost necesar. Inventar: monedă de Ag, denar roman: avers, în cerc perlat chipul împăratului în profil spre dreapta, cu diademă dublă cu capetele libere, drapat, mantia fixată cu fibulă mare pe umărul drept, inscripție circulară DN CONSTANTIVS P F AVG; matrița deplasată spre dreapta; revers, cunună imperială de lauri cu baza înfășurată, inscripție dispusă pe patru rânduri: VOTIS/XXX/MULTIS/XXXX; sub cunună P(?) CON; emitent Constantius II, anii 353/354-361; pe osul stâng al bazinului; cataramă de bronz, veriga ovală cu bara romboidală în profil, zona de fixare a spinului rotundă, spinul cu baza în formă de postament și vârful îndoit; peste vertebre deasupra osului bazinului; mărgică-clopoțel din sticlă albă mată; în zona gâtului; fusaiolă din lut tronconic-plată; lângă genunchiul drept, în afară; mărgică de sticlă alb-gălbuie translucidă, rotund-ușor-plată; într-un cotlon pe latura de V aproape de colțul gropii; vas din lut, cenușiu, la roată, corp globular, buza rotundă cu marginea exterioară carenată, fund inelar, decorat sub gât și pe umăr cu două caneluri orizontale puțin pronunțate; între labele picioarelor.

Toate obiectele din inventarul mormintelor cercetate în această campanie au analogii în cultura Sântana de Mureș. Moneda din inventarul mormântului 36, a șaptea descoperită în Cimitirul 2 de la Pietroasele, reconfirmă funcționarea acestui monument la mijlocul și în a doua jumătate a sec. IV p.Chr. Exemplarul de față, o siliqua în greutate de 2,09 gr, a fost emis de Oficiu din Arles CONSTANTIA, de Constantius II în 353-354, emisiunea continuând până la moartea împăratului, în 361. Autorul identificării, dr. Ernest Oberländer – Târnoaveanu, apreciază că moneda este o raritate. Prezența acestei monede la Pietroasele indică faptul că grupul etnic care folosea Cimitirul 2 primea cel puțin o parte din soldă de la Oficiu din Arles. Această piesă numismatică ne indică existența unei legături între cele două spații. Și un posibil loc

de origine al grupului etnic care a folosit Cimitirul 2 de la Pietroasele. (E.M.C., G.S.)

Sectorul d Valea Bazinului

Situl este amplasat pe o terasă din stânga Văii Urgoaia, la V de platoul pe care este situat cătunul Udroiști aparținând de satul Pietroasa Mică, platou de care este separată printr-o pantă foarte abruptă, cu stâncă de calcar la suprafață și cu diferența de nivel de cca. 30-35 m. Terasa are o formă alungită, cu axul lung pe direcția NV-SE și coboară ușor de la E spre V, diferența de nivel între cele două laturi fiind de aproximativ 3 m.

În campania 2005 a continuat cercetarea secțiunii S I / 1999, tronsonul 2003, carourile 17 – 25. Cercetarea SI/1999, c. 1-16, cu dimensiunile 32 x 2 m, a fost epuizată în decursul campaniilor 1999 - 2003, cu rezultate publicate². Cercetarea din sectorul Valea Bazinului a avut și are ca obiectiv prioritar sondarea stratigrafică a platoului de deasupra Văii Urgoaia, realizată pe direcția E-V. Cercetarea suprafeței din această campanie, carourile 17 – 25, a condus la completarea informațiilor obținute în campaniile anterioare, precum și la descoperirea unor noi complexe.

De la E spre V, în tronsonul cercetat situația arheologică se prezintă astfel:

În c. 16-18 s-a săpat într-un pământ negru-cenușiu cu pietre de calcar și gresie, care coboară până la adâncimea de 1,45 - 1,50 m, sub care apare un pământ galben, steril arheologic, cu foarte puține pietre.

În c. 18 secțiunea este traversată N-S de o conductă metalică, pentru instalarea căreia s-a săpat unui șanț care a afectat parțial unul dintre complexe antice. În umplutura șanțului conductei s-a găsit un material ceramic eterogen, între care predomină fragmente de olane romane, provenind din rețeaua de alimentare cu apă a castrului și așezării civile din sec. IV p. Hr.³, aflate la câteva sute de metri spre SE.

În c. 17-18 a fost cercetat Cpl. I/2004⁴, situat la cca. 1 m E de conducta metalică. La demontare, printre pietrele folosite la realizarea acestui complex au apărut fragmente ceramice atipice, lipitură arsă, un fragment de sticlă albă, două fragmente de cuie din fier și un fragment de cărămidă romană, fapt ce ne-a condus la datarea sa nu mai devreme de sec. IV p.Chr., prin raportarea la castrul roman din vecinătate. Stratigrafic, Cpl. I/2004 se situează pe fundul unei alveolări cu deschiderea de cca. 5 m și adâncimea de 1,25-1,40 m, surprinsă pe ambele profile, de nord și de sud. Această alveolare secționează nivelul La Tène, din care antrenează material arheologic specific.

În c. 18-25, la adâncimea de 0,94 - 1,05 m a apărut Cpl. II/2004, datat în Latène-ul clasic⁵, suprapus parțial de Cpl. I/2004. Pentru cercetarea acestuia au fost deschise două case pe profilul de S al secțiunii: Cas 2 cu dimensiunile de 1,50 x 2,95 m și Cas 3 cu dimensiunile de 1,50 x 4,06 m. Cpl. II/2004 s-a evidențiat ca o suprafață amenajată pe care erau dispuse ca niște „insule” porțiuni compacte de lipitură arsă și pietre de calcar de dimensiuni mari, medii și mici, a căror prezență pare să fi fost rezultatul unei activități intenționate. Sub rezerva epuizării cercetării, complexul Cpl. II/2004 pare a fi o locuință distrusă prin foc - L2 - din umplutura sa fiind recoltate numeroase fragmente ceramice, unele zgurificate, altele arse până la vitrifiere, bucăți de lipitură de perete (cu urme de nuiete) arsă, pietre de spărtură cu evidente urme de ardere, oase de păsări și animale domestice de talie mică și câteva obiecte din metal. Cercetarea L2 în campania 2004 a avansat până la adâncimea de 1,50-2,07 m fără a fi epuizată

depunerea arheologică și nici nu au putut fi stabilite dimensiunile sale, întrucât aceasta continuă atât în profilul de N cât și în cel de S.

În perimetrul Cpl. II/2004 - L2 au fost cercetate mai multe instalații de foc.

Cpl. II - 1/2004 a apărut la adâncimea de 1,40 m, de sub profilul de al secțiunii, imediat la E de conducta de apă; se prezintă ca o suprafață alungită, puternic pigmentată cu bucăți de lipitură de vatră și cărbune, delimitată de o înșiruire de pietre dispuse în semicerc. Această suprafață se întinde de-a lungul profilului de S pe cca. 1,40 m și înspre interiorul secțiunii pe cca. 0,45 m. La demontare s-a constatat că structura acestui complex era formată din fragmente ceramice, bucăți de lipitură de vatră, resturi osteologice și pietre, unele cu urme de ardere; fragmentele ceramice datează din sec. II-I a.Chr.

Cpl. II - 2/2004 a apărut imediat la E de conducta de apă, de sub profilul de N al secțiunii, între metri 35-35, la adâncimea de cca. 1,30 m, intrând în interiorul secțiunii cu aproximativ 0,25 m. Se prezintă sub forma unei suprafețe compacte de lipitură friabilă, fără crustă, de culoare roșu aprins, fiind un rest dintr-o vatră distrusă antropoc sau natural, din care nu s-a păstrat decât miezul. Inventarul arheologic recoltat la demontarea acestui complex se datează în sec. II - I a.Chr.

Cpl. II - 3/2004 a apărut lângă profilul de S al Cas 2, c. 20, la adâncimea de 1,35 m, având o formă cvasi-circulară, cu diametrul de aproximativ 0,40 m. Vatra apărea sub forma unei zone acoperite cu lipitură sfărâmicioasă, fără crustă, de culoare roșu aprins.

Cpl. II - 4/2004 a apărut în c. 23 - 24, de sub profilul de N al secțiunii, la adâncimea de 1,30 m, ca un semicerc cu dimensiunile 1,24 m E - V x 0,35 m N - S. În extremitatea de V sub crusta vetrei și integrate în pasta compactă au apărut fragmente ceramice dispuse unul lângă celălalt, formând un pat peste care a fost așezat lutul.

Cpl. II - 5/2004 apare în c. 24 - 25, de sub profilul de S al secțiunii, la adâncimea de 0,70 m (ne aflăm într-o zonă puternic afectată/spălată de un torent care traversează secțiunea de la N la S). Dimensiunile inițiale ale acestei vetrei sunt greu de precizat, suprafața acoperită cu lipitură și bucăți de crustă fiind de 2,34 m E - V x 1,12 m N - S, cu o grosime impresionantă, de 0,40 - 0,45 m. La demontare, la adâncimea de 1,10 - 1,15 m, au apărut integrate în masa de lut a vetrei multe fragmente ceramice și oase plate de animale, toate atent selecționate și deliberat dispuse unul lângă celălalt pentru a forma un pat de susținere și consolidare a instalației. Materialul ceramic recoltat din patul vetrei datează din aceeași perioadă cu cel din locuință, sec. II - I a.Chr.

După demontarea Cpl. II - 5/2004, în extremitatea sa de V, în c. 24 și 25, la adâncimea de 1,46 m (la care s-a oprit cercetarea în această zonă) s-a evidențiat un aliniament din lipitură arsă, cărbune și lemn carbonizat dispus în diagonală între profilele de N și S ale secțiunii.

Inventarul complexului Cpl. II/2004 L2 constă din numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna și la roată, decorate cu butoni, apucători semicirculare, torți orizontale sau verticale, brăne alveolate, pliseuri cu măturica, datate în sec. II-I a. Chr., un vas miniatural, un fragment de strecurătoare, jetoane și fusaiole. O mențiune specială merită un vâscior globular, lucrat la mână, în interiorul căruia erau depuse șase piese de lut miniaturale (trusă magică?), o cataramă din os, fragmentară, o verigă din bronz, un vârf de săgeată din fier un pinten din fier, o monedă din argint de tipul

Dumbrăveni. Din umplutura locuinței au fost recoltate și multe oase de păsări și animale domestice de talie mică, unele fragmentare.

Sub Cpl. I / 2004 și Cpl. II - 1/2004 a apărut un pământ galben, steril arheologic.

În Cas 2, c. 20, aproximativ sub vatra Cpl. II - 3/2004, la adâncimea de 1,78 m, a apărut o vatră circulară cu diametrul de cca. 0,40 m, foarte subțire, fără crustă, extrem de friabilă; între cele două vetre s-a aflat un strat de pământ maro închis, compact. În jurul vetrei de la adâncimea de 1,78 m se aflau fragmente ceramice datate în sec. IV-III a. Chr. Această situație evidențiază, stratigrafic și tipologic, faptul că Cpl. II - L2/2004 datat în sec. II-I a. Chr. a suprapus un complex de locuire mai vechi, datat în sec. IV-III a.Chr.

Cercetările ulterioare vor clarifica situația complexelor descrise mai sus precum și modul de formare a depunerilor arheologice.

Toate materialele descoperite sunt păstrate, prelucrate și conservate la MJ Buzău.

Planșa 53

Note:

1. Pentru stratigrafia cimitirului vezi Raportul Pietroasele 2004, în CCA 2005, p. 274.
2. E.M. Constantinescu, M.D. Liuşnea, L. Grigoraş, G. Stăicuţ, S. Matei, *Şantierul arheologic Pietroasele. Campania 2002*, Mousaios 8, Buzău, 2003, p. 105-116; E.M. Constantinescu, M.D. Liuşnea, L. Grigoraş, G. Stăicuţ, S. Matei, *Şantierul arheologic Pietroasele. Campania 2003*, Mousaios 9, Buzău, 2004, p. 101-114.
3. Gh. Diaconu, *Castrul roman de la Pietroasele*, în Mousaios 3, Buzău, 1981, p. 35-40; M. Tzony, *Termele de la Pietroasele*, în Mousaios, 3, Buzău, 1981, p. 41-49.
4. E.M. Constantinescu, M.D. Liuşnea, L. Grigoraş, G. Stăicuţ, *Şantierul arheologic Pietroasele. Campania 2004*, Mousaios 10, Buzău, 2005, p. 77-84.
5. Vezi supra.

143. Pietrosu, com. Costeşti, jud. Buzău

Punct: La Arman

Cod sit: 46536.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 40/2005

Colectiv: Eugen-Marius Constantinescu – responsabil, Gabriel Stăicuţ (MJ Buzău)

Situl arheologic din punctul La Arman este situat în marginea de NE a satului Pietrosu, comuna Costeşti, pe un pinte de terasă ce înaintază spre malul drept al pârâului Călmăţui. Se află la cca. 8 km SSV de municipiul Buzău. Primele descoperiri datează din anii 60 ai secolului trecut, când aici s-au construit grajdurile fostului CAP Costeşti (dezafectate după 1991). Atunci a fost descoperit un depozit de bronzuri, din care unul sau mai multe celuri au ajuns la Muzeul din Ploieşti. În vara anului 1998 lucrătorii CCCF Iaşi au transformat locul în groapă de împrumut, din care luau lut galben pentru amenajarea şoselei DN 2 Bucureşti – Urziceni – Buzău. Până la intervenția noastră, drumarii au distrus numeroase complexe arheologice. În septembrie acelaşi an au început cercetările sistematice în acest sit. În cele opt campanii au fost cercetate complexe arheologice datate în

neoliticul mijlociu, în eneolitic, în prima epocă a fierului – Hallstatt târziu, în Latène-ul geto-dacic, în perioada romană – sec. II–III (un complex de cult), în secolele IV–V p.Chr., în epoca medievală târzie¹.

În campania 2005 cercetările au urmărit determinarea limitei de V a sitului. Pentru aceasta, secțiunea SIII/1998, cu dimensiunile 30 x 3 m, a fost prelungită cu 56 x 3 m spre V. În această suprafață au fost cercetate 14 complexe arheologice, din care unul, Gr. 120, a fost o locuință. Numerotarea complexelor s-a făcut în continuarea celor din campaniile anterioare.

G117 - în c. 16, parțial sub profilul de S, s-a văzut la adâncimea de 0,76 m, are formă neregulată, spre 1,20 m se restrânge și își precizează forma. Materialul arheologic recoltat din umplutura gropii constă în fragmente ceramice lucrate la mână, câteva din pastă grosieră; unele sunt decorate cu motive geometrice excizate sau incizate; un fragment din partea superioară a unui vas decorat cu barbotină roșie, vârci înclinate spre dreapta și brâu alveolat sub buză, un fragment cu decor meandric. Alături de materialul ceramic mai apar: o așchie cioplită dintr-o rocă vulcanică, un răzuitor (?) din rocă dură alb-gălbuie, numeroase fragmente de oase de animale de talie mare, câțiva chirpici din perete de locuință. Probabil este o anexă a Cpl. 30 L4/2000. Aparține culturii Boian.

G118 - apare parțial în c. 16 la adâncimea de 0,64 m și coboară până la 0,75 m. Are formă rectangulară în plan, cu dimensiunile 0,62 x 0,38 m. În umplutură a avut puține fragmente ceramice de dimensiuni mici, de factură neolitică, și un os de pasăre.

G119 - C. 17, apare la adâncimea de 0,66 m și coboară până la 0,76 m față de nivelul actual de călcare. Are formă circulară în plan cu diametrul de 0,32 m, fiind probabil o groapă de par. În umplutură a avut un fragment ceramic din peretele unui vas-sac, lucrat la mână, din pastă bine frământată, de culoare cenușie cu un strat cărămiziu la interior, fără decor; neolitic.

G120 - apare parțial în c. 16-19, continuând sub profilele de S și de N ale secțiunii. Are formă aproximativ ovală în plan. S-a văzut la 0,65 m și coboară până la 1,45 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura sa era pământ de culoare maroniu închis compact în care se aflau fragmente ceramice lucrate la mână, unele din pastă grosieră, altele din pastă fină, bine arsă, unele cu decor incizat, excizat sau cu brâu alveolat, un fragment de lamă de silex, numeroase oase de animale de talie mare și chirpici din perete de locuință. Este un complex de locuire neolitic, locuința L8, aparținând purtătorilor culturii Boian.

G121 - cercetată parțial în c. 18-19, continuă dincolo de profilul sudic al secțiunii. Are formă cvasi-rectangulară în plan cu colțurile rotunjite, a apărut la adâncimea de 0,90 m și coboară până la 1,45 m. În umplutura sa au apărut puține fragmente ceramice lucrate la mână, nedecorate, un fragment de umăr de vas din pastă cenușiu-neagră cu fața exterioară cărămizie, decorat cu proeminențe conice, precum și fragmente de oase de animale de talie mare.

G122 - cercetată parțial în c. 19-20, continuă dincolo de profilul nordic al secțiunii. De formă circulară, a fost identificată la adâncimea de 0,87 m și coboară până la 1,20 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura gropii era pământ negru tasat, care conținea fragmente ceramice dintr-o amforă tassiană (?), din pastă gălbuie cu nisip mărunț, un vas-opaiț lucrat la mână, din pastă grosieră cu cioburi pisate, de culoare cărămizie, cu urme de ardere secundară pe ambele fețe și

fragmente dintr-un vas lucrat cu mâna din pastă cu cioburi pisate și pietricele. Aparține mileniului I.

G122A - cercetată în c. 19-20, s-a văzut la adâncimea de 1 m și se adâncește până la 1,50 m; este perforată de groapa 122. Umplutura sa conținea fragmente ceramice lucrate cu mâna din pastă grosieră, nedecorate, o așchie și un fragment de lamă de silex, precum și câteva oase de animale. Groapă menajeră neolitică.

G123 - apare în c. 20-21, la adâncimea de 0,70 m și coboară până la 0,90 m; are formă circulară în plan cu diametrul de 0,94 m. Umplutura sa era pământ maroniu deschis tasat. Conținea fragmente ceramice lucrate exclusiv la mână din pastă grosieră, unele decorate, fragmente de buză de vas, un gratoar (?) din silex și fragmente de oase de animale de talie mare.

G124 - este o groapă de par circulară cu diametrul de 0,20 m, identificată în c. 22 la adâncimea de 0,98 m, coboară până la 1,09 m. În umplutura sa au apărut două fragmente ceramice de mici dimensiuni, lucrate la mână.

G125 - identificată parțial în c. 24-26, continuă dincolo de profilul de N al secțiunii. Are formă cvasi-rectangulară ușor neregulată. S-a observat la adâncimea de 0,98 m și coboară până la 1,32 m. În umplutura sa erau fragmente ceramice lucrate exclusiv la mână, unele din pastă grosieră, fragmente de buze sau funduri de vase, unele cu decor alveolat, excizat sau incizat, specifice culturii Boian, precum și oase de animale de talie mare.

G126 - a apărut în c. 20-21, continuând sub profilul de N al secțiunii. Partea surprinsă în secțiune avea formă ovală în plan, s-a văzut la adâncimea de 0,90 m și coboară până la 1,20 m față de nivelul actual de călcare. Materialul arheologic din umplutură consta din fragmente ceramice lucrate exclusiv la mână, unele din pastă fină cenușie, câteva decorate cu motive excizate sau incizate, două fragmente de chirpic de vatră pe nuiele, precum și puține fragmente de oase de animale de talie mare, între care și un dinte de erbivor.

G127 - identificată în c. 24-25, de formă circulară cu diametrul maxim de 1,36 m; a apărut la adâncimea de 1,05 m și coboară până la 1,18 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura era pământ maroniu-deschis compact. Materialul arheologic consta din fragmente ceramice lucrate exclusiv la mână, nedecorate, din pastă grosieră, de culoare cărămizie sau cenușie, o așchie de silex și fragmente de oase de animale de talie mare.

G128 - a apărut parțial în c. 22-23, continuând sub profilul de S. Are formă neregulată în plan, fiind surprinsă la adâncimea de 1,12 m și coboară până la 1,48 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura era pământ maroniu-gălbui tasat. Materialul arheologic consta din puține fragmente ceramice lucrate la mână, din pastă grosieră, nedecorate, chirpici și un fragment de os de animal.

G129 - cercetată parțial în carourile 20-22 continuă dincolo de profilul sudic al secțiunii; are formă cvasi-rectangulară în plan. Apare la adâncimea de 1,07 m și coboară până la 2 m. Umplutura era pământ galben-cenușiu. Materialul arheologic constă din puține fragmente ceramice din care două din pastă fină, o lamă din silex și un fragment de os de animal.

G130 - identificată parțial în c. 21, continuă dincolo de profilul nordic al secțiunii. A apărut la 1,08 m și coboară până la 2,40 m. Are formă aproximativ circulară în plan și cilindrică în secțiune, cu fundul înclinat. Umplutura era pământ negru măzăr, amestecat spre margini cu pământ maroniu-gălbui. Materialul arheologic constă în puține fragmente ceramice

lucrate la mână, unul din pastă cu cioburi pisate mărunț, trei pietre de spărtură și un dinte de erbivor.

Cercetările viitoare vor urmări precizarea limitelor spre V, S și E ale sitului și relațiile cu alte situri din preajmă și din zonă – Valea Călmățuiului, cursul mijlociu al Buzăului, Subcarpații de Curbură, Câmpia Bărăganului.

Materialul arheologic a fost depus la MJ Buzău, instituția finanțatoare, unde se conservă, se restaurează și se păstrează.

Note:

1. E. M. Constantinescu, Stănică Pandrea, *Cercetările arheologice de la Pietrosu – Costești, jud. Buzău, Campania 1998*, Mousaios 5, Buzău, 1999, p. 9-14; E. M. Constantinescu, S. Pandrea, G. Stăicuț, CCA 2001, p. 182-185; E. M. Constantinescu, Gabriel Stăicuț, CCA 2003, p. 236-239; *idem*, CCA 2005, p. 276-278.

144. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița

Punct: Platoul Hagieni-Valea Babii

Cod sit: 94410.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 105/2005

Colectiv: Rența Elena – responsabil, Munteanu Simona (MJ Ialomița)

Cercetări arheologice de suprafață întreprinse în anul 1987 pe Platoul Hagieni au dus și la identificarea unei așezări din prima epocă a fierului situată în partea de SE a satului Platonești, la cca. 1 km distanță de sat.

Cercetările arheologice sistematice au început în anul 2002 când au fost trasate primele secțiuni orientate N-S, perpendiculare pe marginea terasei, orientare pe care au păstrat-o, cu o singură excepție, și secțiunile anilor următori.

Cele 7 secțiuni trasate în anul 2005 au însumat o suprafață de 387 m².

Stratigrafia. La partea superioară se află un strat de pământ arat care atinge o grosime de 0,20 - 0,35 m și suprapune un strat de pământ cenușiu-negricios, granulat, cu grosimi oscilând între 0,15 - 0,55 m. Sub acesta se află un strat de pământ cenușiu-gălbui la baza căruia se află pământul galben, steril din punctul de vedere arheologic.

Așezarea hallstattiană. A fost cercetată integral cea de-a treia locuință de suprafață care fusese descoperită încă din anul anterior. Avea o formă rectangulară, dimensiunile de aproximativ 2,60 x 2,50 m și orientarea NV-SE. S-a conturat la baza stratului de cultură sub forma unei lentile de pământ amestecat cu multă cenușă care acoperea o podea din pământ cenușiu bine bătut, ușor adâncită față de baza stratului de cultură. Nu au fost descoperite gropi de pari și nici resturi de vetre sau cuptoare.

Au mai fost descoperite și câteva gropi menajere cu o formă relativ tronconică și reduse ca dimensiuni.

Inventarul arheologic este format în marea lui majoritate din material ceramic fragmentar.

Au fost documentate vase de dimensiuni reduse de formă tronconică sau având un profil ușor arcuit, lucrate din pastă destul de grosolană și cu cioburi pisate în compoziție, câteva fragmente fiind decorate cu brâu alveolat.

Ceramica semifină, lucrată tot din pastă cu cioburi pisate, este reprezentată de fragmente de străchini cu marginea

arcuită interior și de vase de formă bitronconică. Pe un fragment atipic apare decorul specific fazei a II-a a culturii Babadag format din cercuri imprimate despărțite de tangente.

Pastă de bună calitate cu nisip în compoziție, a fost folosită doar la cești de tipul ceștilor cu toartă supraînălțată, frumos decorate. Pe un fragment de ceașcă apar registre horizontale de linii oblice așezate în sens contrar, imprimate și incizate. Cele imprimate sunt reduse ca dimensiuni și sunt întrerupte de mici cercuri imprimate cu punct în mijloc. Același fragment este decorat și pe gât cu un șir vertical de linii oblice incizate.

Pe alte fragmente decorul este compus din linii incizate horizontale și din mănunchiuri de linii oblice așezate în sens contrar, luând un aspect de zig-zag. Menționăm și un fragment decorat la baza gâtului cu linii incizate horizontale urmate imediat de romburi hașurate incizate.

Tot din această perioadă de timp a mai fost descoperit un mic fragment de inel de buclă din bronz și un ac din bronz pentru confecționat îmbrăcămintea.

Pe podeaua locuinței au mai fost descoperiți și trei melci de mici dimensiuni, fiecare cu câte o perforație.

Complexele arheologice din sec. IV-III a.Chr. Au fost finalizate lucrările pe șanțul circular care împrejmuia două morminte de inhumăție și au fost descoperite segmente dintr-un alt șanț circular datând tot din această perioadă de timp.

Inventarul arheologic, în general sărac, a fost format din materiale ceramice fragmentare între care s-au remarcat și fragmente de amfore grecești și un vârf de săgeată cu trei muchii din bronz.

Una dintre secțiuni a intersectat resturile unei movile ale cărei manta a fost distrusă în partea centrală, probabil în timpurile moderne. S-au mai păstrat două suprafețe alungite și înălțate față de terenul din jur, orientate N - S. Distrugerea pare să fi urmărit intenționat centrul movilei și, după cum arată configurația actuală a terenului, pare să fi fost făcută cu mijloace mecanice.

Cercetarea fiind încă la început concluziile au mai mult un caracter ipotetic.

Monumentul funerar se plasează cronologic în perioada post-hallstattiană iar camera funerară, de mari dimensiuni, cu mici fragmente de lemn putrezit în umplutură, indică o apartenență la categoria monumentelor funerare cu construcții de lemn.

Resumé:

Les recherches archéologiques du site Platonesti, Platoul Hagieni – Valea Babii, la commune Platonesti, département de Ialomita se sont déroulées en 2005, sur une surface de 387 m².

On a intégralement fouillé l'habitation de surface numéro 3. Elle s'est délimitée à la base de la zone de culture ayant la forme d'une lentille de terre mélangée avec beaucoup de cendre qui couvrait un plancher de terre gris, bien tassé, un peu plus profond que la base de la zone de culture.

On n'a pas découvert de trous de pieux ni de restes d'atres et de fours.

L'habitation appartient à l'habitat du premier âge du fer, la culture de Babadag, la seconde phase, à laquelle ont appartenu aussi quelques fosses ménagères ayant des formes relativement tronconiques.

Dans la campagne archéologique de 2005 on a aussi finalisé la recherche de la fosse circulaire qui entourait deux tombeaux d'inhumation datant des IV-III siècles av. J. C., on

a découvert des segments d'un autre fossé circulaire de la même époque et on a démarré des recherches, trouvées encore dans une phase incipiente, dans un tertre détruit partiellement dans les temps modernes.

145. Plosca, com. Bistreț, jud. Dolj

Punct: Cabana de metal

Cod sit: 70931.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 82/2005

Colectiv: Ion Motzoi-Chicideanu - responsabil (IAB), Monica Chicideanu-Șandor (FIB); Florin Ridiche, (M Olteniei), Irina Popescu (Univ. Craiova), Bogdan Cristea, Mihaela Vlad, Elena Ion (studenti FIB)

Cimitirul din epoca bronzului, cultura Gârla Mare, din punctul Cabana de metal, este situat pe malul de S al Lacului Bistreț - Bazinul 1 - pe raza localității Plosca, comuna Bistreț, județul Dolj și a fost cercetat continuu din anul 1999. În campaniile 1999-2004 au fost descoperite 81 morminte (unele duble, numărul total de înmormântări fiind de 95).

Un obiectiv secundar l-a constituit așezarea din bronzul timpuriu situată la cca. 150 E de cimitirul Gârla Mare – sectorul Cabana de metal 2.

În cursul iernii 2004-2005, în urma înghețului, malul de S al lacului Bistreț, a fost grav erodat astfel că o bună parte din obiectiv a fost definitiv distrusă. În momentul începerii săpăturii nivelul apei din lac era foarte ridicat, iar în urma ploilor abundente din cursul lunii Iulie nivelul a atins cea mai înaltă cotă din ultimii 20 de ani.

Obiectivul principal urmărit a fost cimitirul de incinerare. Cum către S, datorită unui drum de țară și proximității digului cercetarea este limitată, s-au deschis mai multe suprafețe în sectoarele de E și V pentru stabilirea limitelor zonei funerare. Au fost deschise S1/2005, cu dimensiunile de 3 x 9 m, S2/2005 cu dimensiunile 3 x 6 m, S3/2005 cu dimensiunile 9 x 1,5 m, S4/2005 cu dimensiunile 10 x 1,5 m și S5/2005 cu dimensiunile de 8 x 4 m, rezultând o suprafață de cercetare de 105,5 m.

Din punct de vedere stratigrafic situația este următoarea: imediat sub vegetalul actual se întinde un strat gros în medie de 0,40 m de sol negru, nisipos dar compact, cu material arheologic amestecat (cioburi Latène, Basarabi, Gârla Mare, oase de animal, chirpic), sub el se întinde un strat de sol cenușiu, gros în medie de 0,20 m, urmat apoi de un strat de nisip galben, steril arheologic. În urma lucrărilor din anii 1968-1971 pentru ridicarea digului situat pe malul de sud al lacului Bistreț, terenul a fost răzuit, mai ales către capetele de E ale secțiunilor, uneori chiar până la nisipul galben, ceea ce explică adâncimea mică la care au fost descoperite unele dintre morminte. Aceleași lucrări au dus și la distrugerea aproape completă a depunerilor anterioare cimitirului Gârla Mare, astfel că din locuirile Latène și Basarabi nu s-au mai păstrat decât câteva gropi. În cursul săpăturii din 2005, la fel ca și în campaniile anterioare, s-a observat că partea superioară a mormintelor apărea de fiecare dată la baza depunerii cenușii, acesta fiind foarte probabil depunerea din care au fost săpate gropile funerare.

Locuirea Basarabi este reprezentată în cele trei suprafețe cercetate prin cioburi răspândite, câteva bucăți de chirpic și

rare oase de animale. Nu a fost identificat nici un complex clar al acestei locuiri și nici o depunere arheologică distinctă.

Complexele funerare Gârla Mare

M84 – situat chiar pe malul lacului, pe un fost martor al săpăturii din 2001, a apărut accidental în urma prăbușirii malului, inventarul fiind recuperat de către D. Radu șef de bazin la Ferma Piscicolă Dunăreni. Întregul inventar a fost predat colectivului arheologic. Adâncimea redusă la care a fost găsit mormântul se explică prin „împrumutul” de pământ efectuat în anii 1968-1971 pentru construirea digului. Mormântul a fost „tăiat” de ruptura malului. S-a redactat un desen de profil și s-a făcut un diapozitiv. Mormântul este constituit dintr-un vas cu funcția de urnă, acoperit cu un castron așezat, inițial cu gura în jos, sub care se mai găseau fragmente de la un alt castron. Sub umărul unei se mai găsea o ceașcă cu o toartă.

M85 – descoperit la -0.20 m de la nivelul actual de săpare, deranjat la partea superioară. Groapa nu a putut fi surprinsă nici pe plan și nici în profil. Mormântul era constituit dintr-o strachină-capac, spartă din vechime, așezată cu gura în sus, o amforă etajată cu funcția de urnă, o ceașcă cu o toartă, așezată sub nivelul pântecului unei, la partea de sud a acesteia, o pixidă situată către NV și încă o ceașcă așezată lângă urnă către NNE. După dimensiunile oaselor calcinate din urnă, mormântul a aparținut unui adult.

M78 - descoperit la -0,08-0,09 m, de la nivelul actual de săpare, nederanjat deși se afla imediat sub stratul vegetal actual, foarte aproape de suprafață. Groapa mormântului nu a putut fi surprinsă nici pe plan și nici pe profil. Mormântul era constituit dintr-o amforă cu patru torți, cu funcție de urnă, acoperită cu un castron așezat cu gura în jos, sub care se găsea un alt castron în aceeași poziție, o cană cu o toartă așezată, sub cele două capace, în gura unei. În această cană s-a găsit o ceașcă cu o toartă. În interiorul acestei cești s-au găsit câteva oase și un molar calcinate. La cca. 10 cm S de urnă și la cca. 10 cm mai jos de gura ei, se găsea un ciob de la un vas cu pereții foarte groși, iar alte câteva cioburi au fost descoperite la 5 cm sub fundul vasului urnă. La demontare s-a observat că la partea superioară a oaselor calcinate se găseau fragmente de calotă craniană, iar dedesubtul lor oase lungi. Printre oasele calcinate s-a găsit un inel de buclă din bronz, trecut prin foc. După cantitatea și dimensiunile oaselor calcinate mormântul a aparținut unui copil.

M79 - a fost descoperit la -0,10 m de la nivelul actual de călcare, fiind grav distrus de lucrările din 1968-1971. Către S, întregul complex funerar suprapune Cpl. 31. Conturul gropii nu a fost surprins nici pe plan nici în secțiune.

După curățare s-a observat vasul cu funcția de urnă, răsturnat pe o parte și spart pe loc, oasele calcinate fiind vizibile. Către NV, chiar peste marginea unei se găsesc sparte pe loc două cești, iar și mai spre NV se află o ceașcă spartă pe loc și în al cărei interior se găsesc oase calcinate, mărunte, motiv pentru care a căpătat sigla M60b. Sub această ceașcă se găsește un humerus de animal, fragmente de la o scapula și două coaste toate de animal. Trebuie subliniat că oasele de animal se găsesc peste resturile M60a. La curățat s-a observat că vasul care a servit drept urnă este un castron de formă ovală cu pereții drepți care a avut drept capac un castron plat – tavă - de formă ovală. Între oase s-au găsit o pixidă și o ceașcă.

Judecând după dimensiunile și cantitatea oaselor M60a a aparținut unui adult, iar M60b unui copil.

M80 – a fost descoperit la 0 m de la nivelul actual de călcare. Groapa nu a putut fi observată nici pe plan și nici în profil. Mormântul se găsea parțial sub marțorul dintre SI-J și SII-J. Este constituit dintr-un castron cu funcție de capac, spart din vechime cu cioburile căzute în gura urnei nu i se mai poate preciza poziția. În gura urnei s-au găsit cioburi de la castronul – capac și de la o ceașcă sau kantharos mai mic, precum și un fund de la un vas cu pereții groși. Urna este o amforă cu patru torți, sub fundul ei găsindu-se un ciob. Printre oasele calcinate s-a găsit un ac din os.

La partea superioară a grămezii de oase calcinate se găseau fragmente de calotă craniană. După cantitatea oaselor mormântul a fost de adult.

M81 - a fost descoperit la 0 m de la nivelul actual de săpare. Nici în acest caz groapa funerară nu a putut fi surprinsă. Este constituit dintr-o amforă etajată cu patru torți, nedecorată, care a servit drept urnă. În interiorul urnei a fost găsit un castron spart din vechime și cu urme de ardere secundară.

La partea superioară a grămezii de oase calcinate se găseau fragmente de calotă craniană și oase lungi. Oasele calcinate ocupau aproape întreg interiorul urnei, până la gât, după dimensiuni fiind vorba de un mormânt de adult.

M82 - a apărut la -0.34 m de la nivelul actual de săpare. Conturul gropii nu a putut fi observat nici pe plan și nici pe profil. Este constituit dintr-un vas-urnă și castron care a servit drept capac, așezat cu gura în jos, în momentul descoperirii fiind spart pe loc. Vasul care a folosit ca urnă este o amforă simplă. Către SE de urnă și pe umărul acesteia se găsea o ceașcă culcată pe o parte. În gura urnei se mai găsea un vas tronconic așezat cu gura în sus.

La demontare s-a observat că deasupra oaselor arse, care ocupau cca. ¼ din urnă, se găseau fragmente de calotă craniană și de oase lungi. După dimensiunile și cantitatea oaselor calcinate este posibil să fie vorba de un adult. Printre oasele calcinate s-au găsit câteva oase trecute prin foc ce par a fi de animal.

M83 – a fost descoperit la la -0,96 m de la de la nivelul actual de săpare. Conturul gropii nu a putut fi observat nici pe plan și nici pe profil. Este constituit dintr-un vas-urnă, un castron care a servit drept capac, găsit spart în gura urnei și o ceașcă aflată în interiorul urnei peste oasele calcinate. Printre oasele calcinate s-au găsit un fragment de inel de buclă și alte două spirale, toate din metal. După dimensiunile și cantitatea oaselor calcinate este posibil să fie vorba de un *juvens*.

Ca de obicei, colectivul șantierului a făcut cercetări de suprafață și verificări ale obiectivelor arheologice din zona imediat învecinată lacului Bistreț. Nivelul foarte ridicat al apei din acest an, a împiedicat o cercetare satisfăcătoare a plajelor lacului. Cu toate acestea au fost adunate o serie de materiale din punctele Ferma 2, Botu puriceanului și Prundu Măgarilor-Rampa boțogului. Cu aceeași ocazie s-a constatat că apa lacului a inundat complet zona așezării de pe malul de S al Bazinului 4 (fosta baltă Nasta), punctul La butoi, o cercetare viitoare a acestui obiectiv fiind imposibilă. Eroziunea continuă a malului a dus de asemeni și la distrugerea aproape în totalitate a așezării Coțofeni din punctul Botu puriceanului.

În urma cercetărilor arheologice din anii 1999-2004 în punctul Cabana de metal, s-a descoperit un cimitir de incinerare aparținând culturii Gârla Mare cu 75 de morminte, corespunzând la 83 de înmormântări propriu-zise. Cu o medie de 4 vase/mormânt cercetările din punctul *Cabana de metal* au oferit o solidă bază documentară, care adăugată la datele oferite de cimitirul similar din punctul Ostrovogania-Malu

mare, cu 70 de morminte, cercetat între 1985-1993, de așezarea din punctul Prundu Măgarilor-Rampa boțogului cercetată între 1993-1996 și de cele din anii 1955-1956 oferite de cimitirul din punctul Grindu Tomii, fac din zona lacului Bistreț cea mai importantă bază pentru cunoașterea fenomenului Gârla Mare. Din aceste motive reluarea săpăturilor până la epuizarea necropolei este cu totul necesară.

În cursul cercetărilor a fost întocmit un plan general al săpăturii la scara 1:50, care a fost ulterior racordat la planul general al săpăturilor din punctul Cabana de metal. Pentru fiecare mormânt a fost redactat câte un plan la scara 1:5, iar la cele mai multe și câte un profil la aceeași scară. Complexele au fost înregistrate pe planuri și profile la scara 1:10, iar pentru o porțiune a marțorului dintre SJ-I și J-II s-a desenat un profil pentru înregistrarea complexelor 33-35. Toată documentația grafică este în curs de prelucrare digitală. Observațiile făcute în timpul săpăturilor au fost consemnate în jurnalul de șantier.

Documentația grafică a fost completată cu documentație foto (diapozitive color) făcută cu mijloace proprii.

Tot materialul arheologic a fost spălat, ambalat și etichetat în timpul cercetării. După încheierea campaniei materialul a fost transportat la București, la IAB. Materialul osteologic, ambalat și spălat preliminar pe șantier, a fost transportat la CCA București.

Abstract:

In July 2004 were started a new campaign of archaeological researches on the southern bank of the lake Bistreț, Plosca village, on the point Cabana de metal. The main objective of the researches is a cremation cemetery belonging to Gârla Mare culture. In the 2004 campaign were discovered another eight cremation tombs.

The ritual is quite uniform, the tombs including an urn vessel, a lid covering the urn and often, adjacent vessel, usually represented by one handled cups or so-called *pixidae*. Sometimes, in the urn were discovered fragments of bronze jewellery such as pins or earrings but destroyed on the pyres. Unfortunately the cemetery was already destroyed by the water so the surface available today for archaeological investigations is quite restricted. However, the cemetery from Plosca – *Cabana de metal*, till now, with 83 burials corresponding to 97 individual graves appears to be one of the greatest such cemeteries of Middle Bronze Age on the Low Danube, i.e. Gârla Mare culture. Not far from the point Cabana de metal, also in the same region, years ago were studied two others Gârla Mare cemeteries in the areas called Grindu Tomii and Ostrovogania. In that way the area of the lake Bistreț appears to be the most important funerary zone for the entire Gârla Mare culture.

146. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău

Punct: Dealul Ghindaru

Cod sit: 24640.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 19/2005

Colectiv: Dan Monah – responsabil, Felicia Monah, Bogdan Minea (IA Iași), Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Constantin Preotesa, Dorin Nicola, Lucian Uță, Ionuț Grădinaru (CMJ Neamț), Dragomir Nicolae

Popovici, Cătălin Bem (MNIR), George Bodi (Fundatia "Cucuteni pentru Mileniul III"- București), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Luminița Bejenaru (UAIC Iași)

Campania de săpături arheologice din 2005 s-a desfășurat în condiții deosebit de grele datorită timpului deosebit de ploios. Am fost nevoiți să întrerupem săpăturile de mai multe ori. Deși ne propusesem să efectuăm cercetări în casele A și B și să deschidem o nouă suprafață (Casetă C) am fost nevoiți să ne concentrăm eforturile doar în casele A și C. Din cauza ploilor repetate nu am putut avea continuitate în munca noastră și o serie de detalii nu au putut fi observate așa cum am fi dorit.

Eforturile noastre s-au concentrat asupra casei A unde am continuat investigarea locuințelor din etapa Cucuteni A₁ depistate în campania trecută (Monah et al., 2004, p. 281-283) și asupra casei C unde intenționăm să verificăm stratigrafia tell-ului și să identificăm noi urme de locuire din epoca bronzului. În acest an săpăturile s-au desfășurat în jumătatea sudică a casei A unde erau semnalate și parțial decoperite câteva locuințe atribuite etapei Cucuteni A₁. În cursul cercetărilor au fost identificate noi construcții care aparțin etapei Cucuteni A₁ care, însă, au fost doar parțial degajate, urmând ca investigarea lor să fie continuată în anul următor.

În caseta B nu am lucrat în acest an din cauza timpului nefavorabil. Și în această campanie lucrările din caseta A au fost finanțate de Fundația „Cucuteni pentru Mileniul III” din București, iar cele din caseta C de către Complexul muzeal județean Neamț.

Casetă A

În caseta A săpăturile din această campanie s-au desfășurat în nivelul de depuneri din etapa Cucuteni A₁. Toate complexele de locuire investigate în acest an pot fi datate în etapa Cucuteni A₁. Bineînțeles au fost și cazuri, sporadice, de materiale ce proveneau din nivelul Cucuteni A₂ care, însă, au fost descoperite în nivelul de depuneri. Intruziunea unor materiale din nivelul superior este firească într-un tell.

Eforturile noastre s-au concentrat pe investigarea vestigiilor locuinței nr. 89 pusă în evidență în campaniile trecute. Până la delimitarea clară a L 89 a fost cercetată o vatra exterioară descoperită în carourile I-J₉₋₁₀.

Locuința nr. 89

Locuința nr. 89 se afla în partea sudică a casei A acoperind, în linii mari, carourile B-H₁₀₋₁₆. Construcția, de formă dreptunghiulară, avea suprafața de aproximativ 95,58 m², fiind orientată SE-NE și având dimensiunile de 11,80 x 8,10 m. Vestigiile construcției aveau o serie de denivelări și unele discontinuități. Platforma era acoperită de dărâmături din pereți care variau de la o grosime de 10 până la 20 cm. În nivelul de distrugere, dar și deasupra lui, au fost remarcate fragmente ceramice, pietre și rășnițe. În capătul de V al locuinței, în caroul B₁₄, a fost remarcată o piatră sferică, cu diametrul de circa 25 cm, care se găsea la aproximativ 20 cm N de o lentilă de cenușă. Piatra, al cărei rost nu l-am putut descifra, este perfect sferică și nu avea urme vizibile de folosire. În nivelul de distrugere au fost găsite câteva grupări de fragmente ceramice care, uneori, semnalau existența unor complexe de vase. Pe nivelul de distrugere au fost găsite și câteva pietre plate, de dimensiuni medii, care probabil au servit la fixarea snopilor de stuf sau paie folosiți la acoperiș.

În carourile G-H₁₁ au fost descoperite resturile unei vetre destul de puternic distrusă. În apropierea vetrei, au fost găsite resturile unui complex de vase, cel puțin două piese de dimensiuni mari, modelate dintr-o pastă grosieră. În apropiere a fost descoperită și o rășniță cu dimensiunile de 50 x 20 x 10 cm. După înlăturarea stratului de dărâmături, cu o grosime de 10-20 cm, a fost pusă în evidență platforma locuinței. Platforma era străpunsă de mai multe gropi, cu diametrul între 20 și 50 cm, care, uneori, formau aliniamente. Aceste aliniamente nu erau întotdeauna coerente. În unele cazuri, gropile străpung nivelul de dărâmături și pătrund parțial în platformă fără să o străpungă. Platforma era alcătuită din lut cu puțină pleavă de cereale care, în urma arderii, a căpătat nuanțe de la galben la roșu, unele porțiuni de culoare neagră fiind mai slab arse.

În caroul D₁₁, pe latura de V a construcției se observă urmele unei structuri verticale. Grosimea acesteia este de circa 0,10 m și pare să fi fost susținută de un schelet de lemn. Au fost identificate două gropi, cu diametrele de 0,19 și 0,22 m, care ar putea proveni de la stâlpii ce susțineau această structură. Cele două gropi se află la o distanță de 0,70 m una de alta. O altă structură verticală, probabil resturile unui perete în elevație, a fost găsită în caroul C₁₁. Dimensiunile fragmentului de perete erau de 1,00 m lungime, 0,17 m înălțime și 0,15 m grosime.

La 0,20 m SV de această structură a fost găsit, sub platformă, un topor de piatră cu tăișul orientat spre sud și muchia spre nord. Este interesant că tăișul pare să fi fost înlăturat intenționat. Este posibil ca această operațiune să aibă o anumită semnificație pe care nu o putem explica.

În zona carourilor G₁₃ și G₁₂ au fost găsite câteva concentrări de fragmente ceramice și un complex de vase, precum și o rășniță, spartă datorită incendiului care a mistuit construcția. Pe platforma locuinței a fost găsit un sămbure de coarnă (*Cornus mas*), spart la un capăt și puternic carbonizat. Acesta a fost singurul macrorest vegetal descoperit în campania 2005.

Lentila de cenușă de pe latura de V a locuinței pare să se afle în apropierea intrării. Astfel de lentile de cenușă au mai fost remarcate și la alte construcții din etapa Cucuteni A₁, ele aflându-se întotdeauna pe latura vestică. Credem că în apropierea intrării în locuință era rezervat un loc, uneori săpată o groapă, unde era depusă cenușa rezultată din activitățile menajere. A fost remarcat și faptul că în unele situații, inclusiv la locuința nr. 89, în cenușă au fost găsite și fragmente de oase de animale.

În apropierea locuinței 89, în caroul I₁₃, a fost descoperită o groapă, puțin adâncă, în care erau depuse 321 de cochilii de melc, probabil *Helix pomatia*. Cochiliile erau depuse una peste alta, unele dintre acestea având urme de ardere. Groapa era de formă circulară cu diametrul de 0,30 m. Astfel de depuneri au mai fost întâlnite în diferite niveluri de locuire de la Poduri.

Pe latura de SE a construcției 89, în caroul F₁₄, sub platformă a fost descoperit un interesant rit de fundare a locuinței. Sub chirpicul puternic ars au fost găsite 24 de astragale provenind de la vite domestice (*Bos taurus*) și un astragal de la ovicaprine. Astragalele erau aranjate aproape lipite unul de altul, formând un dreptunghi. Toate piesele erau puternic arse, calcinate, 10 exemplare fiind fragmentate. Unele astragale de bovine conservă urme de prelucrare pe fețele anterioare și posterioare. Au fost remarcate urme de șlefuire sau presiune exercitate în condiții de plasticitate

maximă a osului din cauza supraîncălzirii. Pe câteva piese au fost observate și urme de ocră brun-roșcat. Descoperirea se încadrează în așa numita categorie a ritualurilor de fundare. Fără să contestăm legătura depunerii cu locuința credem că astfel de descoperiri necesită o analiză mai detaliată.

Inventarul ceramic al locuinței 89 este caracteristic etapei Cucuteni A₁ și va fi prezentat după restaurarea pieselor ceramice. În timpul săpăturilor a fost descoperit, în nivelul de depuneri Cucuteni A₁ din caroul K₁₅, un cârlig de undiță de cupru. [G. Bodi, C. Preoteasa, B. Minea, L. Bejenaru, F. Monah, D. Monah] Casetă C

Noua suprafață, numită caseta C, este amplasată la 24 m V de caseta A și la aproximativ 6 m SE de marginea terasei. Caseta are dimensiunile de 16 x 20 m și o suprafață de 320 m². Terenul pe care se află caseta coboară în pantă ușoară spre V, rezultând o diferență de nivel de 0,80-0,95 m.

În stratul vegetal au fost găsite fragmente ceramice Cucuteni A₂ și B₁ și câteva piese de silex, printre care trei vârfuri de săgeată fragmentare. Pe latura sudică a casetei a apărut un segment dintr-o structură formată din bolovani de râu, unii de dimensiuni considerabile. Această structură, atribuită epocii bronzului, a fost numită Complexul 1. Între pietrele complexului 1 au fost găsite un număr de fragmente ceramice ce pot fi atribuite bronzului mijlociu.

Construcția din epoca bronzului a secționat o locuință cucuteniană (L 1) care poate fi atribuită, cu unele rezerve, etapei Cucuteni A-B. Din această locuință a fost dezvelită o suprafață de aproximativ 16 m², punându-se în evidență nivelul de distrugere și o vatră destul de bine conservată.

Complexul 1. Complexul 1 constă dintr-o aglomerare de pietre de râu de dimensiuni mari, cu diametrul de la 10 la 40 cm. Pe latura nordică pietrele sunt alinate destul de ordonat, rezultând o linie dreaptă cu unele discontinuități în zona carourilor E-F₁₃₋₁₄. Structura de pietre are o înclinare destul de accentuată de la VNV spre ESE cu o diferență de nivel de aproximativ un metru, având o lățime care variază de la 5 m în carourile A-E₁₃₋₁₅ la 2,10-2,40 m în carourile F-G₁₄₋₁₅. Nici densitatea pietrelor nu este unitară, structura fiind mai compactă în carourile A-E₁₃₋₁₄ iar pe restul traseului pietrele sunt mai răsfirate.

În caroul F₁₄, la adâncimea de 1,70 m, printre pietrele complexului 1, au fost descoperite fragmente dintr-un craniu de cal (o madibulă și o parte din calota craniană). Alte două fragmente de craniu de cal au fost găsite în carourile B₁₄₋₁₅. Deasupra pietrelor și între acestea au fost găsite câteva fragmente ceramice Precucuteni II și Precucuteni III, precum și fragmente ceramice din etapele Cucuteni A₂ și B₁. Cele mai multe fragmente ceramice descoperite în zona complexului 1 aparțin, însă, epocii bronzului. Au fost identificate, cu unele rezerve, fragmente care pot fi atribuite bronzului timpuriu și bronzului mijlociu. Pe baza acestor observații preliminare putem presupune că telul Dealul Ghindaru a fost frecventat atât în bronzul timpuriu cât și în bronzul târziu. Este evident că fragmentele ceramice, în special cele precucuteniene, sunt rezultatul săpăturilor efectuate în epoca bronzului.

Credem că este necesar să semnalăm similitudinile dintre complexul 1/2005 și ringul de epoca bronzului pus în evidență în cursul săpăturilor din anii 1979-1983 (Monah et al., 1980, p. 87; Monah et al., 1982, p. 9-10; Monah et al., 2003, p. 42). Este poate prea devreme să formulăm o ipoteză privind construcția structurii de piatră din epoca bronzului dar, după bunul obicei al arheologilor, înclinăm s-o considerăm ca

făcând parte din sfera cultului. [Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Nicola, C. Preoteasa, L. Uță, I. Grădinaru, D. Monah]

Adresăm și pe această cale mulțumirile noastre Fundației „Cucuteni pentru Mileniul III” și Președintelui fundației, dr. Romeo Dumitrescu, pentru finanțare și pentru ajutorul material și moral pe care ni le-au acordat pentru efectuarea cercetărilor din campania anului 2005.

Bibliografie:

D. Monah, S. Antonescu, A. Bujor, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău*, 1980, Materiale, Tulcea, p. 86-99.

D. Monah, Gh. Dumitroaia, F. Monah, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, *Poduri-Dealul Ghindaru. O troie în Subcarpații Moldovei*, BMA 13, Ed. “Constantin Matasă”, Piatra Neamț, 2003.

D. Monah et al., *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău. Punct: Dealul Ghindaru*, CCA 2005, p. 281-283.

147. Pruniș, com. Ciurila, jud. Cluj

Punct: La Cruce

Cod sit: 57270.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 9/2005

Colectiv: Zoia Maxim – responsabil, Adriana Isac, Diana Bindea, Tudor Tomescu, Rodica Gaciu (MNIT)

Situl, cu o suprafață de peste 2 ha, include o așezare neolitică cu două nivele de locuire cu: bordeie, locuințe de suprafață, o construcție cultică și o *villa rustica* de epocă romană. Este situat între Șesul Silivașului și Valea Ciurilii, pe pantele sudice ale Dealului Pe Coastă, coborând spre lac. Valea Ciurilii delimitează spre NV așezarea, iar spre SV, unul dintre lacurile formate pe Valea Hășdatelor. Izvoare puternice sunt în partea de sus al pantei după cum se vede și după vegetație.

Săpăturile de cercetare preventivă, în septembrie 2004, prin deschiderea a patru secțiuni de control stratigrafic, după care, în spațiul dintre primele trei secțiuni s-au deschis patru suprafețe, late cât Autostrada.

Așezarea se află pe traseul unui vechi drum din Valea Hășdatelor, ce lega Valea Arieșului cu cea a Someșului Mic. În apropiere este un pârâu (Valea Ciurilii) cu debit mare, care colectează apele de pe versanții nord-vestici și le varsă în apropierea așezării în Valea Hășdatelor, care aici are un sistem de lacuri. Pământul este arabil cu un accentuat proces de humificare, peste un sol brun roșcat de pădure, iar pe dealurile din apropiere sunt zone de fâneață și pășunat. În vecinătatea așezării (cca. 1 km) sunt atestate materiale din neoliticul dezvoltat (aspectul Lumea Nouă), iar la 5 km V, la Vlaha o așezare contemporană cu cea de la Pruniș. La 2 km E, la Crăiești este o locuire a culturii Coțofeni, iar pe crestele dinspre S sunt tumuli de la începutul epocii bronzului. În partea de sus a așezării trece drumul roman strategic ce lega castrul de la Turda și Gilău. Toate acestea ilustrează locuirea neîntreruptă a zonei.

În zona de NV a așezării au fost descoperite complexe datate în epoca romană și câteva fragmente din evul mediu dezvoltat. Spre E, la cca. 150 m., în Șesul Silivașului, au fost descoperite materiale neolitice târzii, fără a se putea preciza

(în această fază a cercetărilor) dacă este în grup de locuințe de la marginea așezării de la Pruniș.

Stare de conservare actuală este destul de bună, dar este amenințată cu distrugerea, prin construirea Autostrăzii Transilvania.

Este singura așezare neolitică descoperită și cercetată în zonă. Aduce informații importante pentru cunoașterea arhitecturii neolitice și a organizării spațiului de locuit, dispunerii locuințelor și a zonei cu funcționalitate cultică. Pentru *epoca romană*, este singura *villa rustica*, cercetată de pe Valea Hășdatelor, fiind datată cu monedă de la Hadrian și posibil post de pază a podului de peste Valea Ciurilii. În apropiere trece drumul strategic roman dintre Turda și Gilău.

Obiectivele cercetării: eliberarea terenului de sarcină arheologică între km. 32+600 – 32+750 (terminarea secțiunilor S.5, S.6, extinderea cercetării prin S.7 și S.8)

Complexele cercetate sunt din epocile: neolitică și romană. Locuirea neolitică are două faze. Prima etapă cuprinde locuințe de tip bordei cu două încăperi, cu pivniță (groapă pentru alimente) și gărlici, iar ultima fază, având locuințe de suprafață și o construcție cu funcționalitate cultică (vatră-altar) înconjurată de o piațetă. Locuirea romană timpurie are un caracter economic și poate de pază a podului roman ce trecea peste Valea Ciurilii. Materialele arheologice sunt depuse la MNIT.

Așezarea neolitică târzie

În cei 8040 m² cercetați au fost descoperite peste 80 de complexe (bordeie, locuințe de suprafață, gropi, șanțuri) corespunzătoare celor două faze de locuire. Din prima fază au fost cercetate șapte bordeie (9/S6; 34/S5; 76/S8; 77/S8; 78/S8; 80/S8; 85/S7) cu câte două încăperi și cu intrări (gărlici) care dădeau spre Valea Hășdatelor. Bordeii 9 avea o încăpere în plus, amenajat ca o pivniță cu adâncimea 1,40 m sub nivelul de călcare al bordeiului, intrarea fiind prevăzută cu trepte cruțate în lutul viu. În bordeii 85 a fost descoperit un element arhitectural din lut cu aspect de bust, fiind decorat cu un ornament liniar adâncit. După poziția sa, se pare, că s-a desprins și a căzut răsturnat în perioada de umplere a bordeiului. Tot în acest bordei a fost descoperit, pe lângă o mare cantitate de ceramică și un căpăcel de vas de tip precucutenian, cu buton marcat de o canelură. În faza a doua, locuințele sunt construite cu un sistem de stâlpi montați în pământ, uneori cu porțiuni de fundație pe laturile mai umede. Aceste locuințe aveau suprafața locuibilă între 28 și 40 m, cu două încăperi (locuința 6 are 3) și erau dispuse NNV cu intrări, în general, spre VSV, într-o oarecare ordine (străzi?). Spre mijlocul porțiunii afectate de Autostradă, se găsea, într-o piațetă, o construcție de mari dimensiuni, foarte bine păstrată, care avea în încăperea dinspre N o mare vatră pentru ofrande, cu două nivele de refacere, care era străjuită de un ansamblu arhitectonic format din două colonade, pe colțuri, iar la centru un idol monumental. În această construcție au fost descoperite peste 15 vase întregibile. Întregul complex ritual a fost ridicat de către conservator și dus în muzeu în vederea restaurării și reconstituirii în sala de expoziție. Sub această masă-altar era o groapă rituală de fondare, cu foarte multă cenușă și cărbune, dar puține obiecte, care au fost prelevate pentru analize. Așezarea aparține grupului culturale de sinteză Iclod-Petrești. Locuiri ale acestui grup au fost semnalate la: Vlaha, Baci - Str. Nouă, Șardu, Fundătura - Poderei, Mintiul Gherlii și Taga - Stația de Gaz.

Așezarea romană timpurie

În anul 2005 au fost cercetate două gropi: G1/R, delimitată și marcată de o îngrămădire de bolovani și fragmente de râșniță, avea o formă ușor elipsoidală, cu diametrul de 1,02 m. Bolovanii sunt de aceeași factură cu cei care alcătuiau pavajul curții *villae-i rusticae* cercetată în 2004. În această groapă erau câtorva fragmente ceramice de factură romană, precum și bucăți de fier, foarte oxidate, ceea ce nu ne-a permis atribuirea tipologică și funcțională; G2/R a fost surprinsă lângă profilul estic al suprafeței S6. Pe fundul acestei gropi s-au găsit fragmente de râșniță, o greutate din lut de formă trapezoidală, bucăți de fier și mici fragmente de chirpici. Cele două gropi se leagă de existența locuirii rurale din imediata apropiere.

Săpături arheologice de finalizare a secțiunilor S5 (50 x 68) și S6 (8 x 26); secțiuni noi: S8 (68 x 11) și S7 (13 x 24). Secțiunile au fost executate mecanic și manual, iar sistemul de carioaj este în „tablă de șah” (2 x 2 m). Au fost prelucrate statistic 70% din materialul ceramic, introduse în baza de date, iar puținele oase păstrate au fost determinate de arheozoolog. Anterior, sectoare din stațiune au fost prospectate cu magnetometru cu protoni și au fost efectuate ridicările topo.

Obiectivele cercetărilor viitoare sunt:

- lărgirea secțiunii S7 pentru cercetarea integrală a construcției cultice și a piațetei din jur, pentru eliberarea totală a zonei afectate de traseul Autostrăzii.

Au fost luate măsuri de protejare a ceea ce a mai rămas din așezare (zona dintre Autostradă și lac), eventual prin săpături preventive și sistematice viitoare. Masa-altar și elementele arhitectonice prelevate integral vor fi reconstituite în Muzeul din Cluj (sala 2), iar vasele restaurate.

Bibliografie:

1. Zoia Maxim, CCA 2005, p. 87-92, 108-112, 164.
2. Zoia Maxim, Tibiscum, 2004, Caransebeș, s.t.

Raport arheozoologic (Autostrada Transilvania - sector MNIT)

Ciurila - La Tăieturi

În com. Ciurila, în punctul La Tăieturi din locul denumit La Filea, în campania din 2004, Cristian Roman și Felix Marcu au descoperit resturi osoase de animale, toate arse și extrem de fragmentate. S-au determinat doar 5 fragmente, celelalte fiind așchii mărunte.

De la bovinele domestice provine un molar superior izolat, cu uzură medie, iar de la ovicaprine provin patru molari izolați, unul superior și trei inferiori (M₁, M₂, M₃) care, probabil, au aparținut aceleiași mandibule stângi. Cuspidul 3 al celui de-al treilea molar pare să nu fi fost erupt, prin urmare, estimăm un ovicaprin de cca. 25-26 luni. Așezarea de aici aparține neoliticului dezvoltat, aspectului Lumea Nouă din complexul cultural Cluj – Cheile Turzii – Lumea Nouă – Iclod. Pruniș – La Cruce

În cursul săpăturilor arheologice desfășurate la Pruniș, în punctul La Cruce, în 2004 și 2005, s-au recuperat 20 de fragmente osoase animaliere, majoritatea calcinate. Dintre acestea 9 resturi arse nu au putut fi determinate, ele reprezentând așchii (țândări) de dimensiuni reduse. Cele 11 resturi faunistice identificate aparțin la două specii domestice și una sălbatică, după cum urmează:

Bos taurus

- dentiție, extrem de fragmentată, nearsă;

- humerus distal + cubitus proximal, stânga, aparținând, probabil, aceluiași individ, calcinate;
- metatars drept – 2 fragmente (proximal și diafizar), calcinate;
- vertebre – 4 fragmente, nearse;
- Ovis aries/Capra hircus* - radius, fragment diafizar, nears;
- Sus scrofa ferus* – scapula dreaptă, nearsă, provenită de la un individ cu vârstă de sub 1 an.

Aceste materiale provin din așezarea neolitică târzie, ce aparține sintezei culturale Iclod-Petrești.

Pruniș - Șesul Silivașului

În săpătura efectuată în anul 2005 de Felix Marcu și Zoia Maxim au fost descoperite și determinate, 21 de resturi faunistice. Speciile identificate sunt: *Bos taurus*, *Ovis aries/Capra hircus* și *Sus scrofa domesticus*.

Bovinele domestice sunt reprezentate prin 12 resturi cu următoarea repartitie pe regiuni anatomice:

- mandibulă – 1 fragment stâng, cu premolarii 2, 3 și molarul 3 în erupție, iar premolarul 4 neerupt, provenit de la un individ de circa 2,5 ani (lg. P₂-M₃ = 122 mm; lg. P₂-P₄ = 50 mm; lg. M₁-M₃ = 72 mm; lg. M₃ = 30,5 mm);
- vertebre – 2 fragmente cervicale (unul de atlas);
- humerus – 2 fragmente diafizare;
- femur – 1 fragment distal;
- tibia – 1 fragment distal (lț. dist. ≈ 51,8 mm);
- calcaneu – 1 fragment;
- astragal – 1 fragment (lg. lat. = 60,1 mm; lg. med. = 54,4 mm; adânc. lat. = 33,6 mm; adânc. med. = 32,7 mm; lț. dist. = 37,3 mm).
- metatars – 1 fragment proximal, cu țesutul osos deteriorat;
- falanga secundară – 1 fragment proximal provenit de la un animal de peste 1,5 ani;
- nedeterminat – 1 fragment diafizar de os lung atribuit cu mare probabilitate speciei *Bos taurus*.

Este probabil ca tibia, astragalul și calcaneul să fi aparținut aceluiași individ de peste 2,5 ani și să fi fost în conexiune anatomică, deoarece au fost descoperite împreună și au o pigmentație albicioasă, țesutul osos compact fiind deteriorat, posibil, datorită condițiilor de păstare în sol (umiditate mare, zonă de izvoare).

De la ovicaprine provin 2 fragmente, un femur neepifizat proximal și distal (cu o lungime totală aproximativă de 171 mm) și o tibia osificată distal (lț. dist. = 27,6 mm; lț. supraf. art. dist. = 22,5 mm; diam. antero-posterior = 19,7 mm), ambele drepte, care ar putea fi atribuite la 2 indivizi, unul de peste 2 ani, iar celălalt sub 2,5 ani. Excludem posibilitatea apartenenței la același individ, pe de o parte, datorită descoperirii celor două oase în carouri și la adâncimi diferite, iar pe de altă parte datorită pigmentației diferite.

Porcul domestic este reprezentat prin fragmente craniene ce pot aparține aceluiași individ. O mandibulă aproape întreagă indică o femelă matură. Lungimea simfizei caracterizează un bot relativ scurt. S-au mai identificat două fragmente maxilare (drept și stâng) cu seriile dentare incomplete.

Datele metrice ale mandibulei de *Sus scrofa domesticus* sunt:

- mandibulă – lg. simfiză = 57 mm;
- ramura orizontală dreaptă - lg. P₂-M₃ = 90,4 mm; lg. P₂-P₄ = 34,2 mm; lg. M₁-M₃ = 56,2 mm; lg. M₃ = 30 mm);
- ramura orizontală stângă - lg. P₂-M₃ = 89,5 mm; lg. P₂-P₄ = 33,6 mm; lg. M₁-M₃ = 56,5 mm; lg. M₃ = 29,6 mm);
- maxilar stâng - lg. M¹-M³ = 62 mm; lg. M³ = 30,3 mm;
- maxilar drept – lg. P¹-P⁴ = 41,2 mm; lg. P²-P⁴ = 37 mm.

O piesă aparte o constituie craniul neural care, deși incomplet, a fost reconstituit parțial prin lipirea a 7 fragmente. Regiunea frontală prezintă anterior cele două găuri supraorbitare, craniul fiind rupt la nivelul articulației frontalului cu nazalul. Lateral, sunt prezente părțile superioare ale orbitelor cu apofizele zygomatiche ale frontalului bine dezvoltate, pe partea stângă sunt vizibile ambele orificii lacrimale, în timp ce pe partea dreaptă, doar unul singur, cel din porțiunea orbitală a lacrimalului. Occipitalul este absent. Temporalul stâng este prezent parțial, prin squamosal, inclusiv tuberculul apofizei zygomatiche; de asemenea sub orbită se află o porțiune din arcada osului zygomatic. Restul regiunilor craniene nu au fost recuperate. Dimensiuni: lg. de la orificiul lacrimal la nazal ≈ 51 mm; lg. entorbital – ectorbital (lg. orbitei) = 35,2 mm; lț. minimă între cele două foramen supraorbitale = 35 mm; lț. craniului peste apofizele zygomatiche = 97,7 mm.

Materialele arheologice de la „Șesul Silivașului” indică tot o locuire neolitică târzie, aparținând sintezei culturale Iclod-Petrești, fără a se putea preciza dacă este sau nu marginea așezării de La Cruce. [Diana Bindea]

148. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași.

Punct: Gorgana a doua

Cod sit: 104760.07

Autorizația de cercetare sistematică nr. 54/2005

Colectiv: Done Șerbănescu - responsabil (MCG Oltenița), Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Alexandra Comșa, Cătălina Semuc (IAB-Centrul de Tracologie), Cristina Constantin, Laurențiu Mecu, Andrei Cosmin Mocanu (UV Târgoviște), Simona Lungu (UDJ Galați)

S-au continuat cercetările arheologice în situl arheologic de la Radovanu, reprezentativ pentru sfârșitul epocii bronzului, când în zonă a evoluat civilizația Radovanu și pentru cea de-a doua epocă a fierului aici a fost o așezarea de tip davă, din perioada clasică, sec. II-I a.Chr.

Cercetările arheologice au fost reluate în acest punct în anul 2004 cu scopul cercetării în suprafața a stațiunii și reconstituirii dinamicii habitaturilor de la sfârșitul epocii bronzului și din perioada sec. II-I a.Chr. În această campanie a continuat cercetarea unor complexe arheologice descoperite în secțiunile XXII–XXIV din anul 2004, iar pentru cercetarea în întregime a unor complexe de locuire a fost deschisă secțiunea XXV, paralelă cu secțiunile XXII–XXIII. Secțiunea XXV are lungimea de 34 m și lățimea de 2 m. În această secțiune au fost studiate două complexe de locuire getodacice, care aparțin cel de-al doilea nivel. Locuințele construite în sistemul tradițional din paiantă, aveau pereții lutuiți și spoiiți cu o substanță gălbuie. Prețioase observații s-au făcut asupra modului cum a fost amenajat spațiul pe care s-a construit una dintre locuințe. În prima etapă s-a îndepărtat molozul existent de la construcții mai vechi și astfel s-a ajuns sub nivelul de călcare, iar apoi terenul a fost nivelat cu un strat de lut galben adus, gros de 0,10-0,15 m, peste care s-a realizat o podea lutuită cu un strat gros de 0,03–0,05 m. În carourile 5 și 15 ale secțiunii S XXV au fost descoperite două vetre decorate realizate pe un postament din lut bătut. Vatra

din caroul 5 (suprafața păstrată 1,20 x 1,10 m) prezenta un decor cu șnurul simplu în cruce. A doua vatră, cea din caroul 15 (suprafața păstrată 1,10 x 1,40 m) era prevăzută cu șnur dublu dispus în diagonală, fiind orientat pe direcția punctelor cardinale. Această vatră suprapunea parțial o alta, nedecorată, situată la 0,25 m sub. Ambele vetre cu descoper se aflau în afara locuințelor.

În secțiunea XXIV, în caroul nr. 3 a mai fost descoperit un chiup din epoca geto-dacică, care se află într-o stare precară de conservare.

Au mai fost studiate și alte complexe arheologice geto-dacice, majoritatea dintre ele fiind gropi menajere. Gropile din epoca geto-dacică au formă cilindrică sau tronconică, iar umplutura lor se compune din pietre de calcar, moloz de chirpici, bucăți de vatră, cenușă, oase de animale și puține fragmente ceramice. Din complexele arheologice din epoca geto-dacică cercetate s-au recolatat mai multe vase întregi sau întregibile, modelatoare de vase, rășnițe plate, fusaiole, un cosor de fier, o cataramă de bronz, o fibulă fragmentară, o mărgică de sticlă decorată cu „ochi”, un fragment de oglindă din material alb, o drahmă emisă de orașul Apollonia și câteva fragmente de vase elenistice de import.

În secțiunea XXIII, la adâncimea de 1,40 m a fost interceptată parțial o locuință din epoca bronzului, care va fi studiată în campaniile viitoare prin deschiderea unei noi suprafețe. În secțiunile XXII-XXIII au fost interceptate și studiate 9 gropi menajere din epoca bronzului. Aproape toate gropile din epoca bronzului studiate sunt de formă tronconică, au diametrul de peste 3 m și ajung la adâncimi de peste 4 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura lor se compune din multă cenușă, fragmente de chirpici, oase de animale și fragmente ceramice. Din aceste complexe au fost recoltate 5 lame de silex, un pumnal de os, dălțițe de os, un topor fragmentar din piatră și fusaiole.

Din complexele arheologice din epoca geto-dacică cercetate s-au recolatat mai multe vase întregi sau întregibile, modelatoare de vase, rășnițe plate, fusaiole, un cosor de fier, o cataramă de bronz, o fibulă fragmentară, o mărgică de sticlă decorată cu „ochi”, un fragment de oglindă din material alb, o drahmă emisă de orașul Apollonia și câteva fragmente de vase elenistice de import.

Zusammenfassung:

Im Jahr 2005 wurden die Grabungen in Radovanu-Gorgana a doua, die sich zum Ziel das bessere Kennen der Ansiedlungsdynamik der hier ansässigen spätbronzezeitlichen und getischen der klassischen Zeit Gemeinschaften setzten, weitergeführt.

Die Aufmerksamkeit des archäologischen Teams wendete sich den Schnitten XXII-XXIV (die 2004 begonnen wurden) und der neuen Grabungsfläche XXV. In dieser letzten konnten die Überreste zweier getischen, dem zweiten Niveau angehörenden Häuser, teilweise analysiert werden. Weiter sind fünf Feuerherde, zwei mit schnurverzierte Linien, und mehrere Abfallgruben entdeckt worden.

Die bronzezeitlichen Radovanu-Kultur ist durch ein ebenerdiges Haus und neun Abfallgruben, die meisten von diesen von grossen Ausmassen waren, vertreten. Die Gruben sind doppelkegelstumpfförmig, mit einem Durchmesser manchmal von 3 m, und erreichen eine maximale Tiefe von 4 m.

Sowohl aus der getischen, die zwei Niveaus hat, als auch in der spätbronzezeitlichen Schicht, genauso wie aus deren

Häusern und Gruben konnte eine beträchtliche Menge von Keramik, leider meistens nur fragmentarisch, der fachmännischen Analyse unterbreitet werden. Den Geten gehörten auch Münzen (der Stadt Apollonia), eiserne Objekte (Messer, Gürtelschnallen, Hacken usw.) und Tongegenstände (Spinnwirtel, Keramikglätter, Miniaturvogelidol), während der Bronzezeit Silexklingen und Knochenartefakte.

Utilajul litic descoperit în campania 2005

Laurențiu Mecu

Campania desfășurată în anul 2005 a adus în atenția colectivului de săpătură un număr de 6 piese din silex și alte roci.

Cele cinci piese din silex sunt toate de tip lamă și prezintă pe fața superioară desprinderi anterioare predeterminate paralele (4) și subparalele (1). O singură lamă a fost descoperită într-o groapă atribuită pe baza conținutului (ceramică) epocii bronzului, celelalte patru fiind scoase la suprafață din stratul de cultură situat la adâncimi cuprinse între 1,30 și 1,50 m, care aparține, de asemenea, bronzului final, cultura Radovanu.

Lungimile lamelor variază între 7 și 13 cm, iar lățimile meziale între 3 și 4 cm. Din cele cinci lame doar una este neretușată, celelalte prezentând toate rețușe.

Lama neretușată prezintă un bulb proeminent, talon fațetat și pe fața inferioară o convexitate aproape de zona mezială, rezultată în urma unui accident de debitaj.

Lama descoperită în groapă are aplicate pe latura stângă rețușe directe, continui, abrupte, lamelare, în timp ce latura dreaptă este caracterizată de rețușe inverse, discontinui, scurte. Bulbul piesei este proeminent, talonul fațetat, iar pe fața superioară conservă cortex, fiind astfel printre primele lame desprinse din nucleu.

A treia lamă are bulbul proeminent, talonul fațetat și prezintă pe latura stângă rețușe directe, continui, abrupte, lamelare, în vreme ce pe latura opusă rețușele sunt discontinui, directe, scurte, solzoase.

Următoarea lamă este un fragment mezial ce prezintă doar pe una din laturi rețușe inverse, continui, scurte, razante, solzoase. La unul din capete lama prezintă o troncatură dreaptă. Trebuie să menționăm faptul că pe latura rețușată se remarcă lustru rezultat probabil în urma utilizării ei la tăiatul cerealelor.

Ultima lamă, de fapt tot un fragment mezial, este rețușată pe ambele laturi, însă pe una din ele prin aplicarea de rețușe discontinui. Pe această latură rețușele sunt directe, abrupte și paralele, iar pe cealaltă ele sunt directe, razante, marginale, solzoase. Pe latura caracterizată de rețușe continui fragmentul de lamă prezintă - ca și cel precedent - lustru datorat utilizării lui în procesul de culegere a cerealelor.

În ceea ce privește materia primă trebuie spus că cele două lame ce prezintă lustru sunt realizate dintr-un silex de bună calitate, omogen, de culoare maronie, provenit cel mai probabil din platforma balcanică, ceea ce arată că între populațiile de la nord și sud de Dunăre se realiza un schimb de materii prime. Silexul din care au fost realizate celelalte trei piese este neomogen, cu impurități, are culoarea bej-maroni și provine probabil din Dobrogea.

Ultima piesă este un fragment de topor realizat probabil dintr-un șist silicios de culoare neagră. Piesa are o lungime de 7,5 cm și o lățime mezială de 4 cm. Gaura pentru înmănușare are un diametru de 2 cm și este realizată la o distanță de 4,5

cm de partea activă. Datorită unei intense utilizări partea activă este puternic afectată.

149. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: Măgura Uroiului

Cod sit: 90672.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 99/2005

Colectiv: Adriana Pescaru - responsabil, Angelica Bălos, Adriana Ardeu, Roxana Stăncescu, Ioana Barbu, Claudiu Doncuțiu, Costin Daniel Țuțuianu (MCDR Deva), Viorel Papp (Univ. Alba-Iulia)

Cercetarea sistematică desfășurată în iulie-august 2005 la Măgura Uroiului, deal situat între satul Uroi (aparținând orașului Simeria) și satul Rapoltu Mare, a vizat două sectoare.

Terenul în discuție se situează la baza Măgurii Uroiului, în dreapta Mureșului și în imediata apropiere a confluenței acestui râu cu Streiul. Potențialul arheologic al zonei a fost cunoscut prin sondaje și periegheze care au semnalat numeroase descoperiri aparținând epocilor preistorice precum și celei romane și medievale.

Începând cu anul 2000, interesul pentru această zonă s-a concretizat în realizarea unui studiu făcut pe fotografie aeriană, precum și a unei săpături de salvare (2001), ambele punând în evidență posibila existență a unei așezări fortificate.

Cercetarea sistematică a debutat în vara anului 2003 cu trasarea a două magistrale Mg. 1 și Mg. 2, orientate N - S și E - V, având dimensiunile de 111 x 3 m, respectiv 100 x 3 m, scopul fiind secționarea valului și verificarea platoului din spatele acestuia.

Campaniile anterioare (2003, 2004) au pus în evidență existența unor complexe aparținând unor culturi preistorice (Coțofeni, Wietenberg, Hallstatt) și epocii La Tène.

Sectorul I: Terasa I

Au fost trasate două casete pe magistrala 1, denumite C.2 și C.3, ambele având dimensiunile de 3 x 3 m. Obiectivul propus a fost verificarea prospecțiilor magnetometrice realizate în campania arheologică 2004. Aceste casete au fost poziționate în zone în care prospecția indică anomalii de interes arheologic. În caseta C.3, înspre profilul de V și cel de S au apărut urme sporadice de locuire preistorică. În jumătatea sudică a platoului a fost trasată secțiunea S.V, scopul fiind tot de a verifica prospecțiile geo-fizice. La capătul vestic al secțiunii, la adâncimea de -0,50 -0,70 m a fost surprins un complex notat L1/2005, iar imediat sub acesta, la adâncimea de -0,90 m s-a observat și înregistrat un alt complex L2/2005. Ambele locuințe aparțin tipului de bordei semiîngropat. Materialul arheologic din L1 (fragmente de vase și o dălțiță din bronz) și L2 indică apartenența acestora la epoca de început a fierului.

Sectorul II: Terasa a III-a

Terasa a III-a este poziționată la baza terasei I și în exteriorul fortificației având o suprafață relativ mică. Pe această terasă, în campania arheologică anterioară a fost descoperit un complex dacic, la baza căruia se afla o platformă de piatră.

În acest an a fost trasată o secțiune S.IV (6 x 3 m), paralelă cu S.III și cu martor de 0,50 m obiectivul fiind

surprinderea întregului complex dacic. Unitatea de săpătură cercetată a pus în evidență mai multe complexe. În caroul 5, la -0,80 m s-au conturat două gropi, una dintre ele, notată G1, conținând ceramică de factură dacică, lucrată cu mâna, o lamă de cuțitaș din fier, un ac de fibulă de bronz și oase de animale.

La partea superioară a gropii G2 se afla o cană bitronconică de mici dimensiuni întreagă, de proveniență dacică.

În profilul de S, la -0,40 m a fost bine surprinsă o groapă în formă de clopot, de mari dimensiuni, conținând chirpic, cenușă și foarte puțin material ceramic. Groapa se încheie la -1,80 m adâncime.

Complexul dacic, cercetat parțial în campania 2004, are formă ovală (1,80 x 1,60 m) și conține diferite tipuri de vase lucrate cu mâna și la roată, un vârf de suliță din fier, un inel de argint și un obiect de fier corodat.

Tot în această secțiune în capătul ei de V, în carourile 5-6, la adâncimea de -1,14 apare o structură de piatră compactă. Respectiva aglomerare a fost surprinsă și în S.III/2004, pe toată lățimea secțiunii. Până în acest moment al cercetării structura are o formă regulată, având o lățime de aproximativ 2 m și o grosime de 0,80 m, lungimea cunoscută fiind de 5,50 m. În urma demontării structurii de piatră s-a constatat prezența osemintelor umane, animale, o cantitate semnificativă de cochilii de melci, precum și a materialelor arheologice (ceramică) aparținând epocii Hallstattiene.

Pe aceeași terasă s-a trasat caseta C.1/2005 (2 x 3 m) în care a apărut un complex ce conținea materiale de epocă dacică (fragmente de vase și un pinten de fier).

Raport antropologic preliminar al osemintelor umane de la Măgura Uroiului

Andrei Dorian Soficaru (CCA București)

M 1, S IV, carou 5 – 6, A = 1, 50 m:

craniu restaurat aproape în întregime;

are unele lipsuri pe parietalul și temporalul stânga, lipsește zigomaticul și maxila stângă dar și unele porțiuni din sfenoid și regiunea bazilară;

pe arcada dentară dreapta se păstrează premolarul 3, molarul 1 și 2;

sex = feminin;

vârstă = 17 – 25 ani, potrivit uzurii dentare;

patologie = *cribra orbitalia*.

M 2, S IV, carou 5 – 6, A = 1,50 – 1,52 m: oase de animale.

M 2, S IV, carou 5 – 6, A = 1,68 – 1,57 m: oase de animale.

M 1, S IV, carou 6, A = 1,70 – 1,88 m:

printre oasele de animale au fost identificate și cele umane; diafiză de tibie dreapta, având în partea proximală lipsuri actuale iar cea distală fiind neepifizată, ce a aparținut unui individ în vârstă de cca 15 – 19 ani;

claviculă dreapta cu capătul sternal neepifizat și cel acromial lipsă (ruptură proaspătă), de la un individ de 18 – 20 ani;

metacarpian 3 stânga;

jumătatea distală de la metacarpianul 5 dreapta;

epifiză proximală de la un peroneu dreapta (ruptură proaspătă);

alte fragmente de diafiză ce nu se colează;

e foarte probabil ca toate aceste fragmente să aparțină aceluiași individ.

M 2 (?), S IV, carou 6, A = 1, 90 m: oase de animale.

M 1, S IV, carou 5 – 6, A = 1,68 – 1,84 m:

printre oasele de animale au fost identificate și cele umane;

un fragment de diafiză de la un femur sau o tibie;
o diafiză de peroneu, posibil dreapta;
Nivelul morților, A = 1,30 – 1,60 m, S IV, carou 5 – 6:
printre oasele de animale au fost identificate și cele umane;
un fragment de diafiză greu de atribuit;
o diafiză de radius dreapta cu ambele epifize rupte recent, de la un individ tânăr probabil de sex feminin.
S IV, carou 5 – 6, A = 1,95 – 2,00 m:
printre oasele de animale au fost identificate și cele umane;
un fragment de calotele cu sutură, dar care nu se colează cu nici unul din fragmentele craniene aduse spre analiză și care aparținut unui copil.
M 2, S IV, carou 5, A = 1,54 m:
printre oasele de animale au fost identificate și cele umane;
un parietal stânga restaurat, dar căruia îi lipsește regiunea unghiului frontal;
acesta se colează cu jumătatea stângă a occipitalului, căruia îi aparține și un alt fragment ce nu se colează;
sutura deschisă și dimensiunile sale indică un copil (comparativ cu craniul R. – I. 22 din colecția Rainer, cu notația Sandu Savu, 10 ani, mort la 26.05.1929, la Spitalul de Copii).
L 1, S III, carou 2, A = 1,60:
printre oasele de animale au fost identificate și cele umane;
un fragment de parietal stânga (90 x 60 mm și grosimea de 4 mm) cu o porțiune din sutura coronală și din cea sagitală, de la un infans II;
un fragment de parietal dreapta restaurat din 5 fragmente ce are o porțiune din sutura sagitală, o grosime de 3 mm și care aparținut unui infans II, altul decât cel precedent;
diafiză de femur dreapta cu epifizele rupe recent de la un adult tânăr, posibil feminin;
un femur dreapta din care se păstrează colul, dar având capul femural neepifizat, iar diafiza a fost reconstituită din fragmente dar cu lipsuri pe lungime; a aparținut unui individ sex feminin în vârstă de 15 – 20 ani.
M 2, S IV, carou 5 – 6, A = 1,82 m:
cuboid, navicular, cuneiform intermediar, cuneiform 3, metatarsienele 2, 3, 4, 5 și falangele intermediare 2, 3, 4 toate din dreapta;
au aparținut aceluiași individ, de vârstă adultă și sex indeterminabil.
Terasa I sud:
craniu uman fragmentar;
s-au putut restaura porțiuni din frontal, frontale, parietale, occipital și temporale;
prezintă numeroase lipsuri recente;
nu se colează însă 3 fragmente din maxilă și 3 din mandibulă ce conțin în total 23 de dinți;
vârstă = 35 – 45 ani;
sex = masculin;
craniul, potrivit culorii și caracteristicilor sale, poate fi atribuit unei culturi preistorice.
Osemintele prezentate la punctele 1, 4, 6, 7 și 11 au aparținut unui individ tânăr de până în 25 de ani și de sex feminin. Ne bazăm afirmația pe faptul ca toate oasele au indicat vârste apropiate și sunt gracile; de asemenea patina și culoarea lor a fost un alt criteriu de atribuire.
Fragmentele osoase de la pc. 8, 9 și 12 reprezintă fiecare câte un individ.
La punctul 10 se pot atribui câte un individ pentru fiecare fragment determinat.

Specificăm faptul că analiza noastră e una preliminară și că ea poate fi modificată în viitor în urma unor noi săpături ce pot scoate la lumină alte oase umane.

Bibliografie:

A. Ardeu, A. Bălos, *Cercetări arheologice la Măgura Uroiului (Jud. Hunedoara)*, Cvmidava 25, 2002, p. 67-81;
W. S. Hanson, I. A. Oltean, *A Multi-Period Site on Uroi Hill, Hunedoara: an Aerial Perspective*, ActaMN 37/1, 2000, p. 43-49; CCA 2002, p. 249-250; CCA 2004, p. 250-251; CCA 2005, p. 287-288.

Abstract:

The systematical research aimed two sectors. On the Terrace I, the principal objective was to check the validity of a magnetic prospecting achieved during the 2004 archaeological campaign. Within the C.3 surface, sporadic traces of a prehistoric inhabitation became visible. In the section SW, we found two complexes where the archaeological materials belong to the First Iron Age. The Terrace III is placed at the base of Terrace I and on campaign of the year of 2005 was traced a section S.IV and C.1. Within this archaeological surface (S.V) were found more complexes, which belong to the First Iron Age and to the Dacian period. On the C.1 was found a complex containing Dacian material. Preliminary anthropological report on human bones found in S.V was made by Andrei Dorian Soficaru.

150. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj

Cod sit: 71108.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 83/2005

Colectiv: Eugen S. Teodor – responsabil (MNIR); Dorel Bondoc (M Olteniei), studenta Ionela Mândră (Univ. Craiova)

Campania anului 2004, a doua a acestei echipe, fusese plină de surprize, în special spre sfârșitul acesteia, conform cutumei. În secțiunea 2/ 2004 apăruseră lucruri foarte interesante, mai ales zidul unui turn din faza târzie, însă timpul rămas, ca și banii disponibili, nu ne lăsau nici o speranță că am putea finaliza acea secțiune în aceeași campanie. Am sperat, în schimb, finalizarea lucrărilor de pe S.1/ 2003, însă găsirea unui șanț de apărare nou - cel mai timpuriu, în fapt -, despre care nu se știa absolut nimic, în penultima zi a șantierului, ne-a obligat, din nou, să recunoaștem că obiectivul încheierii definitive a S.1 nu era tocmai ceva de îndeplinit. Graba cu care s-au efectuat operațiunile de dezvelire a noului șanț, cât și condițiile dificile de desen (într-un „sliț” de jumătate de metru lățime), cât și incertitudinile legate de amenajarea apărării celui mai timpuriu castru (datorate, parțial, interperierii fântâniei între șanț și palisada încă „invizibilă”), ne-au determinat să hotărâm redeschiderea parțială a S.1.

Secțiunea 1 a fost redeschisă pe o lungime de 11 m, la extremitatea vestică, cu scopul realizării unui nou studiu și unui nou desen de profil la malul nordic. Cele două elemente de noutate ale profilului rezultat sunt prezența unor pari care limitează marginile șanțului (prevenind surparea), cât și apariția unei gropi largi, care poate fi suspectată a fi adăpostit, inițial, infrastructura palisadei. Al doilea element de noutate a fost surprins în caroul 2, respectiv o discretă groapă,

argiloasă, în solul steril, largă și adâncă de aproape un metru. Deoarece tehnica îngropării stâlpilor în gropi adânci, blocate cu materiale de construcții, cât și a țărșurilor destinați a opri surpările (cazul șanțului mare din faza 3, caroul 15) sunt practici bine atestate la Răcari, cât și datorită faptului că distanța până la escarpă este convenabilă (2,9 m), am ajuns la concluzia că această groapă a fost, originar, parte a infrastructurii palisadei castrului mic de pământ. Dimensiunile rezultate pentru șanțul de apărare, conform acestui nou desen, sunt în bună măsură mai mici decât cele raportate anul trecut, respectiv 5,65 m deschidere și 1,96 m adâncime.

Fântâna fusese cercetată în 2004 până în jur de 3,3 m adâncime. Continuarea cercetării nu a fost posibilă decât după o prealabilă coborâre a lucrărilor la profil sub cota de doi metri; a urmat îndepărtarea pământului aruncat la sfârșitul campaniei 2004 (hotărârea redeschiderii a fost luată ulterior). S-a putut săpa până la -4,2 m, lucrările fiind sistate de închiderea (financiară) a șantierului. Și așa, noua săpătură, corelată datelor strănse anii anteriori, și reanalizate împreună, au permis concluzii noi. Fântâna a fost amenajată pe nivelul 4 – final pentru epoca romană (în jur de 250) - peste aleea dintre barăci, la un moment în care jumătatea sudică a castrului își pierduse funcția militară. Dacă la gură - care era surpată - complexul avea o deschidere de peste 3 metri, imediat apoi forma ei devenea cvasi-cilindrică, cu diametrul de 1,4 m. Noile cercetări ne-au permis corectarea concluziei formulate în anul anterior, constatând că peretele fântâniei a fost inițial placat cu cărămizi.

Secțiunea 2 este trasată perpendicular pe curțina răsăriteană, paralel și simetric plasată față de Secțiunea 1, respectiv la jumătatea laturii dintre Porta Praetoria și turnul NE.

Lucrările la S 2 au fost oprite, în 2004, la cca 0,50 m adâncime, având drept rezultat surprinderea unui zid nou, din faza 4, pe mijlocul laturii stângi a curținei de front. Deși aflat destul de departe de curțină, el nu ar fi putut fi, teoretic, decât al unui turn adăugat aici. Secțiunea a fost lărgită la 3 m, iar caroiajul a fost instalat cu origine în S.2 militar (1992), în vederea prelungirii sale ulterioare. Primul carou în care s-a lucrat în 2005 a fost nr. 6, șanțul încheindu-se, provizoriu, în caroul 14, respectiv pe *berma* incintei de piatră. Scopul nemijlocit al trasării S.2/2004 fusese surprinderea întregii secvențe de amenajare a apărării, de la *Via sagularis* la *berma*, întâi de toate pentru a obține un termen de comparație la S.1, apoi pentru a vedea dacă și aici ar exista un turn intermediar din faza 2. Evident, pasul următor va fi extinderea secțiunii 2 în ambele direcții, către șanțul mare de apărare și către interior, pentru studierea amenajărilor de locuire ale castrului.

Spre surpriza noastră, care sperăm să vedem zidul unui turn undeva la -1,5 m, acest lucru s-a întâmplat aproape imediat după înlăturarea vegetalului; desigur, nu era un zid din faza 2, ci unul din faza 4. El ilustra teza mai veche a reamenajării fortificației, prin restrângerea sa în zona nordică, fiindcă deja știam că nivelul final de ocupare romană, în partea sudică a castrului, însemna renunțarea la organizarea militară (ocuparea drumurilor de acces, fără amenajarea unor drumuri noi, fiind semnul sigur al încetării funcției de apărare). În ciuda aspectului său aparent îngrijit - două fețe de zidărie și emplecton cu mult mortar - zidul este realizat neglijent. În primul rând, fundația propriu-zisă este foarte mică, nefiind mai înaltă de 0,15 m, realizată numai din piatră sfărâmată, pe un mic pat de nisip; atât prin compoziție, cât și prin adâncime, ea

este mult inferioară fundațiilor zidului de incintă realizat în faza 3; în al doilea rând, este folosită în elevația zidului piatră de săgă, în proporție de peste 50%, or această piatră locală este una sfărâncioasă, improprie unor lucrări de fortificații; în al treilea rând, elevația este începută încă de sub nivelul de călcare, clar marcat de o dungă groasă de mortar. Toate acestea sugerează nu numai graba, dar, poate, și conștiința provizoratului (cetatea avea să mai funcționeze doar câțiva ani).

Amenajările de la V de zidul turnului au fost mai greu de interpretat, fiind necesară evaluarea situației pe verticală și orizontală. Concluzia noastră ar fi că imediat în spatele turnului fusese amenajat drumul de gardă de la interior, din cărămidă spartă, foarte probabil peste o primă amenajare, care folosea soluția „consacrată” a fazelor anterioare, și anume piatra de râu. Putem deci vorbi despre cel puțin două amenajări distincte ale fazei 4, în ciuda convingerii că durata de funcționare a acestei faze a fost redusă la numai câțiva ani. Oricum, prima amenajare, cu pietre de râu, a premers ridicarea turnului, în timp ce a doua amenajare a drumului, din cărămidă, urmează finalizării turnului. Utilizarea cărămizii pentru drum poate fi în același context al improvizăției (amintit anterior pentru piatra de săgă la construcția nouă), cărămida reutilizabilă găsind-se probabil din abundență, în jumătatea părăsită a castrului.

Dărâmăturile masive de cărămidă din partea vestică a secțiunii 2 sugerează că în caroul extrem vestic (6) începeau amenajările de interior, fapt sigur pentru nivelurile 4 (final) și 3.1, și probabil pentru nivelurile 3.2 (3 = castrul mare de piatră) și 2 (castrul mare de pământ).

Prima problemă ridicată de zidul turnului a fost chiar relația topografică cu zidul de incintă. Conform lui Gr. Florescu, toate turnurile incintei de piatră (ridicate, prezumtiv, la începutul veacului III) aveau dimensiuni identice, relativ pătrate, măsurând 2,95 m pe latura interioară. Încă de la extinderea S.2 la o deschidere de 3 m, acest lucru nu mai corespundea. Desigur, acest turn era realizat aproximativ jumătate de secol mai târziu; însă cât de mari puteau fi diferențele?...Fundația curținei a fost precizată la 4,5 m distanță. Mai mult, cele două ziduri au o abatere reciprocă de circa 3,5 grade. Abaterea mare a început să ne clatine încrederea că cele două ziduri (al turnului, respectiv al incintei) vor fi funcționat împreună, incertitudine care ne-a determinat să deschidem o mică suprafață laterală (numită S.2A), la N de S.2, măsurând 3 x 2 m, cu un martor de 0,7 m. Zidul urmărit a ieșit și aici, pe toată lățimea noii secțiuni, având deci, la acest moment, 5,7 m lungime; turnul (?) părea să fie foarte mare. Situația s-a complicat, motiv pentru care am deschis o nouă suprafață de S.2B (4 x 2) cu aceeași orientare V - E, dar la 10 m. N de S.2. De această dată - zidul nu a mai apărut; în toate celelalte privințe însă, de la sol la -0,6 m, cele trei secțiuni apropiate au prezentat o secvență stratigrafică cvasi-identică, ceea ce ne-a asigurat că observațiile realizate nu au caracter întâmplător.

Fundația zidului incintei castrului mare de piatră - construcție de fază 3 - a prezentat analogii de construcție cu cele constatate în S.1 (v. raportul campaniei 2003). Ca și în 2003, nu s-a găsit nimic pe loc, din elevație, doar că modul de operare pentru spolierea materialelor pare net distinct. Pentru că nu este aici locul lungilor descrieri, vom prezenta doar concluzia: demantelarea curținei din jumătatea sudică s-a făcut *manu militari*, extrem de ordonat și eficient (și o atribuim chiar romanilor, pentru reconstrucția din faza 4), iar pe curțina

sudică a fost rezultatul cumulat al săpăturii Florescu și al jafului popular.

Fundația curteii, deja deranjată de intervențiile anterioare, păstra totuși o înălțime de 0,47 m; lățimea maximă măsurată pe acest segment este de 1,07 m, media fiind undeva la 1,05 m; pe verticală, de jos în sus, fundația este compusă dintr-un nivel de pietre de carieră, îmbinate griului, însă lipite doar cu argilă, an al doilea nivel, compus din pietre de râu (pe unul dau două rânduri, funcție de mărimea pieselor), și un al treilea strat, din resturi diverse de construcție (majoritatea piatră de carieră, dar și săgă, șiglă, altele) într-un pat gros de mortar; cele trei paliere ale fundației își împart înălțimea în mod relativ egal.

Despre dărâmăturile incintei, vom repeta aici ceea ce am spus în raportul din 2003, respectiv că structura ei este capabilă să sugereze elemente de reconstrucție a incintei. Fragmentele mari de cărămidă sunt dispuse numai în treimea inferioară, marea majoritate direct pe berma. Multe fragmente aveau urme vizibile de mortar mai ales pe o față (cea pe care mortarul a fost depus inițial), cea de sus (față de poziția în care au fost găsite), ceea ce presupune că infrastructura de cărămidă a zidului s-a răsucit, în cădere, cu aproximativ 200 de grade. Se poate face însă și o altă observație - care ne-a scăpat anterior - și anume că din dărâmătura superioară lipsesc bolovanii mari (peste 0,15 m), ceea ce înseamnă, direct, că au fost recuperați pentru refolosire. Dărâmătura conține foarte mult mortar, mai ales în partea superioară.

Berma a fost amenajată, aproape sigur, cu cărămidă spartă, dificil însă de distins din dărâmătura de cărămidă de deasupra. Imediat peste *berma* există un strat de cărămidă pisată; că acesta ar fi fost rezultatul unei amenajări, în sine, este mai greu de crezut, pentru simplul motiv că praful se spală; mult mai probabil, praful de cărămidă este rezultatul degradării cărămizilor, în timp. Este de remarcat și înclinația drumului, spre exterior, desigur pentru a preveni bălțirea la baza zidului; acest unghi este mai pronunțat decât cel constatat pe S.1.

Sub bermă am găsit, ca și în S.1, o parte a șanțului dublu dintr-o fază anterioară. El a fost surprins, la capătul estic al secțiunii 2, pe o lungime de numai 2 m (din aproximativ 4). Adâncimea lui nu este decât de 1,35 m, iar de șanțul pereche îl desparte o ridicătură de numai 45 cm. Pe fundul șanțului au fost surprinse mai multe nivele de umplere, însă ele nu par să reprezinte nivele de colmatare, ci o umplere datorată activităților constructive (de fază 3) din imediata proximitate; astfel, fragmente de mortar, unele de dimensiuni substanțiale, au fost găsite aproape de nivelul minim al șanțului. Situația demonstrează că șanțul încă funcționa în timpul ridicării incintei de piatră, amenajarea bermei și a șanțului de apărare mare s-a realizat într-o etapă tehnologică următoare. Spre baza acestui complex a fost găsită *urma* unui vârful de lance, din care nu s-a putut recupera absolut nimic; împrejurarea demonstrează că argila Răcarilor este extrem de acidă, iar șansele de a recupera de acolo vreo monedă sunt doar teoretice.

Între cele două ziduri situația stratigrafică este următoarea: imediat sub vegetal - amenajarea unei podele de cărămidă, din faza 4; sub această, în ordine stratigrafică, se află o depunere masivă de pământ argilos, de culoare brună, interpretată ca amenajarea unui nou *agger*, la începutul fazei 4. El este poziționat acolo unde ar fi trebuit să se afle amenajarea corespondentă, de pe nivelul anterior (presumtiv - 3.2.), și care se distinge prin culoarea galben intens; acest

nivel galben apare însă numai la vest de zidul „turnului”, și este surprinzător de subțire. Cel mai probabil, construcția noului zid este cauza unor intervenții și reamenajări masive. Sub amenajarea de nivel 4 găsim aici, între ziduri, direct amenajarea aceluiași *agger*, corespondentă nivelului 3.1, un pământ negricios, afânat, perfect similar celui constatat în S.1. Sub amenajările succesive ale valului - găsim un nivel care este martor al construcției curteii; a fost ridicat în rampă, până la cca. 0,60 m, pentru a ușura zidarilor accesul la operă. El este marcat, și în interior, dar și pe fața superioară, de straturi fine de mortar și așchii de piatră. În fine, sub acest strat, apare un nivel continuu de lutuală, cu grosimi discret variabile, în jur de 0,10 m; el începe imediat lângă curtină, și continuă, spre interior, până la capătul vestic al secțiunii, unde este suprapus de nivelele prezumtiv amenajate *pe nivelul 2* (corespunzând castrului mare de pământ). Este de remarcat că acest strat exista și pe S.1, cam în aceeași termeni, fiind întrerupt doar de un șanț de drenaj; acolo această lutuală intra *sub* turnul cu bază de piatră al nivelului 2. Aici, pe S.2, acest nivel, continuu, este suprapus de toate amenajările vizibile, spre interior; desigur, undeva și mai spre interior mai există ceva, și anume șanțul de apărare a primului castru de pământ, dar, conform datelor de pe S.1, acesta este de așteptat mai spre V.

Sub această lutuală, în carourile dintre cele două ziduri (10-11), se zărește un strat ușor negricios, degradat inferior spre gălbuiul-roșcat, tipic solului steril, strat practic fără materiale arheologice, datorat unei activități care a preces amenajarea aceluia „strat de fundare” al nivelului 2.

La V de zidul recent, al „turnului” de nivel 4 (carourile 6-8), situația stratigrafică este una destul de complicată. Interpretarea profilului nu face mari dificultăți, însă descrierea lui este de laborioasă, motiv pentru care ne vom baza mult pe consultarea imaginii publicate.

Imediat sub nivelul vegetal, după cum am mai spus, se află amenajările nivelului 4. Înlăturând dărâmăturile, sunt remarcate trei zone distincte funcțional: prima, imediat alăturată turnului, are o lățime de 2,8 m, este plată și reprezintă, probabil, *Via sagularis*. Drumul este flancat, la vest, de ceea ce pare o rigolă, însă nu una amenajată în piatră sau cărămidă, ci o rigolă de pământ, plină cu dărâmături. Rigola are o deschidere de 0,60 m și o adâncime de 0,20 m. Imediat după rigolă pare a începe o construcție de interior, despre care nu are rost acum să comentăm, după o săpătură de 0,80 de m, în lungimea șanțului. Dacă profilul este, așa cum se vede, ușor „adâncit”, am vrea să facem aici corecția că, foarte probabil, este vorba despre o construcție de suprafață, adâncitura respectivă datorându-se intenției de orizontalizare a interiorului (pe un teren care coboară lin spre V). Ceea ce nu se vede, la analiza profilului, dar am indicat la elementele de plan, este că, imediat sub nivelul de amenajare a barăcii de nivel 4, au apărut, de o parte și de alta a secțiunii, la 2,5 m distanță unul de altul, doi bolovani, foarte probabil îngropați sub nivelul de călcare din interior. Cei doi bolovani sunt relativ aliniați cu turnul, și sugerează ritmul stâlpilor de sprijin a barăcii, spre incintă. Sub drumul amenajat pe nivel 4, avem amenajarea valului, la începutul aceleiași perioade de funcționare a fortificației. Valul cel nou trece de o parte și de alta a fundației turnului, deranjând amenajarea valului de nivel 3 (galbenă) exact până la nivelul fundației, semn că fundația nu era construită în tranșeu îngust, ci în șanț lat, astupat ulterior până la nivelul de călcare.

La capătul vestic al șanțului, pe nivelul imediat inferior, 3.2., nu s-a sesizat o amenajare de locuire, ci un drum, din piatră de râu. Drumul a fost secționat, spre E, de intervenția de nivel 4. Stratul de funcționare este aglomerat, superior, de dărâmături și, foarte probabil, de o nivelare, pentru amenajarea nivelului următor. Amenajarea de pe nivelul 3.2 este separată de nivelul inferior de un strat îngust de lut depus.

La capătul vestic al S.2, pe nivelul 3.1, a fost identificată o amenajare de locuire. În mijlocul secțiunii a fost degajată o groapă mare, cu materiale de construcție, care, posibil, a funcționat ca groapă de stâlp pentru o construcție de pe acest nivel. În profilul vestic a fost sesizată o a doua groapă, mult mai mică și, cu siguranță, cu un rol funcțional mai redus. Câteva pietre de râu, prezente în nivel, nu pot fi atribuite drumului - aflat mult mai departe, peste valul de pământ negru - ci probabil tot unei amenajări de interior. Nivelul 3.1 este amenajat peste o lutuială masivă. Privind imediat la stânga acestui nivel de lut, vedem ceea ce ar putea fi, din nou, o rigolă de pământ; ea este destul de dificil de atribuit stratigrafic, dificultate pe care o datorăm intervenției masive pentru amenajarea nivelului 4. Este însă foarte puțin probabil ca ea să poată aparține nivelului 2 (pe care, mai degrabă, îl taie). Nivelul 3.2 este, la rândul său, prea sus. Rămâne deci ca foarte probabil ca această rigolă să fi limitat spre vest *via sagularis* 3.1.

Pe nivelul 2 nu au fost sesizate foarte multe elemente constructive; este constituit direct peste „lutuiala de fundare” a nivelului 2, acea depunere omogenă de lut peste argila nativă. La capătul vestic al secțiunii 2 a fost definit un strat cu componente organice, urmat, la începutul caroului 7 de câțiva bolovani de râu într-un pat argilos. Este foarte posibil ca aici să fi început amenajarea *Via sagularis* pentru nivelul 2, deranjată însă de amenajările ulterioare.

În campania 2005 au fost găsite numai trei monete, care nu sunt de natură să schimbe lucrurile prea mult: un as al Dinastiei Antoninienilor (120-140), în S.1, pe nivelul inferior al aleii, corespunzând nivelului 2; moneda este foarte tocită și, neîndoind, a circulat mult; de altfel, valoarea acestei informații este scăzută, câtă vreme nivelarea peste șanțul de apărare al castrului mic de pământ este postdatată de un sestert de la Antoninus Pius; un denar de la Iulia Mamaea (222-235), în S.2, pe nivelul 4 (imediat sub iarbă), teoretic pe podeaua turnului de nivel 4; nivelul era însă deja datat, cu certitudine, după invazia carpilor; un antoninian de la Gordian III (242-244), în S.2, în șanțul de spoliere a incintei, în caroul 11; poziția acestei monete ar putea sugera, eventual, că spolierea zidului de incintă s-a realizat în epocă romană; reținem această ipoteză, cu titlu de inventar, însă credem că ea a fost doar întoarsă de pe nivelul 4, ajungând jumătate de metru mai jos, în șanțul de spoliere, mult mai probabil o operațiune din sec. XX.

Nu există descoperiri cu caracter „excepțional”. Putem menționa, totuși, un opaiț întreg, descoperit între cărămizile podelei turnului, în S.2A (databil deci exact la jumătatea veacului III), și un fragment de ceramică șampilată, pe nivelul superior al barăcii de pe S.1, databil deci în al doilea sfert al veacului III.

Acest text este o versiune prescurtată a raportului publicat la jumătatea lunii septembrie 2005, pe site-ul MNIR (http://www.mnir.ro/cercetare/santiere/racari/Index_Rac.htm).

Planșa 54

151. Răducăneni, com. Răducăneni, jud. Iași

Punctul: Bazga-Cetațuie

Cod sit: 98694.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 7/2005

Colectiv: Merlan Vicu - responsabil, Salomeia Paul (M Huși)

Obiectivul acestei campanii a fost salvarea vestigiilor aflate în perimetrul alunecărilor de teren (L1 - L5). S-a realizat:

- dezvelirea integrală a locuințelor L1 și L2, de factură geto-dacică, prin cele două noi secțiuni (SII și SIII) din perimetrul nordic al sitului;
- decopertarea și cercetarea integrală a secțiunii SIV din zona central-vestică a sitului;
- dezvelirea locuințelor L3, L4 și L5 din SIV;
- săparea integrală a gropilor G1, G2 din SII și G3, G4 și G5 din SIV.

Prin trasarea secțiunii SII (L=20 m, l=2 m), paralela cu SI, s-a avut în vedere decopertarea locuinței L2 surprinsă între carourile 5-8. Locuința L2 este datată, după materialul ceramic, perioadei La Tène (sec. IV-II a.Chr.). În colțul nord-vestic a apărut lipitura de perete de la o nouă locuință getică. Inițial s-a crezut că aceasta masă de chirpic face parte din L1 descoperită cam în același perimetrul, dar între cele două aglomerații, pe o lățime de cca. 3 m nu au mai fost depistate astfel de resturi de locuință. Nivelul getic era suprapus la m. 7-8 de un complex ceramic, format dintr-un vas întregibil de sec. II-IV p.Chr. (Sântana de Mureș). Pe latura nordică și vestică a L2 s-au descoperit nicovale și râșnițe din calcar oolitic și gresie dură. În nivelul superior medieval s-au descoperit la -0,25 m, în dreptul m. 5, două monede din aramă, oxidate, găurite lateral, cu inscripții latine. Încă din secțiunea SI efectuată în 2004 au fost descoperite fragmente ceramice de la o amforă grecească de Thasos. Astfel de fragmente au apărut pe o suprafață mai mare între carourile 8-9 din SII. Piese din silex deși sunt rare provin din nivelurile epocii bronzului și din cel cucutenian. În nivelul inferior cucutenian au fost identificate două complexe ceramice între carourile 11-13 unde a apărut și o statueta feminină fragmentară.

Groapa G1, descoperită în 2004, în capătul sud-vestic al secțiunii SI, se continuă și în SII între carourile 14-16 până la adâncimea de -0,90 m. Avea în umplutură lutuiei de perete grâu carbonizat, fragmente ceramice geto-dace și puține oase. În colțul nordic al G1 a fost găsit un vas întregibil de provizii și o fusaiolă. Pe întreaga suprafață a G1 s-au descoperit semințe de grâu carbonizat care aveau cea mai mare densitate în zona vasului reîntregibil.

Între carourile 17 și 20 a fost depistată o altă groapă G2 care se prelungeste în afara secțiunii SII spre V - porțiunea afectată de alunecările de teren, astăzi un abrupt de peste 3 m înălțime. Umplutura gropii G2 este mult mai sărăcăcioasă în materiale ceramice, care sunt de factura hallstattiană. În colțul vestic s-au găsit resturile unui vas întregibil de tip bol. Din carourile 2-4 s-au recuperat bucăți de zgură de fier, care proveneau de la un atelier de fierărie getic, paiante și resturi mici de metal. Secțiunea SIII (L=9 m, l=2 m), paralelă cu SII a fost trasată în colțul nordic al sitului, unde astăzi este un abrupt de peste 8 m. La baza acestui abrupt se găsește albia majoră a pârâului Bazga, care erodează permanent substratul adiacent. Încă de la -0,40 m în caroul 3 a fost descoperită o

podoabă de 2 g din argint, formată din 3 lobi în formă de trifoi. Cele trei forme sunt despărțite de un triunghi cu vârful în jos. Podoaba are pe revers o proeminență subțire pentru prindere. Dimensiunile acesteia: L=2 cm, h=1,6 cm. Aceasta a fost descoperită în nivelul de sec. II-IV p.Chr. (Sântana de Mureș). Între caroul 1-2 continuă masa de lutuală de perete, care fusese întâlnită încă din SII și continuă în afara secțiunii spre V. Afectarea acestei porțiuni de alunecările de teren, a dus la distrugerea în totalitate a sectorului nord-vestic al locuinței L3. În carourile 5-6 s-au descoperit două nicovale și două vase întregibile. Acest sector desparte L2 de L3. Imediat după complexele de piatră, spre SV se întinde masa de chirpic a L2, continuată din SII, care, era distrusă în totalitate, pe latura NV, de alunecările de teren. Secțiunea SIV a fost trasată în zona central vestică a sitului unde au fost identificate trei locuințe. Două locuințe sunt de proveniență cucuteniană (L3 și L4), iar cea de-a treia, care suprapune pe L4, este de factură getică L5 (sec. IV-III a.Chr.). În partea nordică a L3 a fost surprinsă o groapă geto-dacică G3 cu mult material ceramic și cărbune. Între L3 și L4 a fost descoperită o nouă groapă G4 tot de sec. IV a.Chr., care se prelungea în afara secțiunii SIV pe latura sudică. În apropierea L4, pe latura de NE, a fost identificată o groapă cucuteniană G5 în care erau depuse două topoare din gresie glauconitică, o teslă din menilit, o statueta feminină fragmentară, un fildeș de mistreț, prelucrat - probabil amuletă, o râșniță și câteva nicovale dintr-o gresie dură. În L4 a fost identificată și o vatră de foc V1 dintr-o lutuală de culoare cenușie-negricioasă, spartă poligonal. Pe câteva fragmente ceramice cucuteniene se păstrează amprenta unor țesături. În partea centrală a L3 a fost descoperită o tabletă din lut fragmentată puternic arsă, de culoare neagră, care putea să fi fost folosită ca suport de scriere.

Din cele trei secțiuni săpate anul acesta, cu aportul financiar al Fundației Cucuteni pentru Mileniul III reprezentată de dl dr. Romeo Dumitrescu, secțiunea SIV s-a dovedit a fi cea mai bogată în vestigii arheologice. În general, săpăturile din acest sit au ca scop imediat salvarea vestigiilor, care sunt afectate intens de alunecările de teren - acestea distrugând situl în proporție de peste 50%. Prin cele patru secțiuni au fost scoase la lumină cinci locuințe (din care două cucuteniene și trei getice), cinci gropi menajere sau de cult, câteva statuete antropomorfe, semințe de grâu carbonizat, numeroase complexe ceramice, arme și unelte din silex și piatră.

Abstract

In 2005 campaign were discovered five houses on 88 square meters and only two houses were entirely investigated. Two houses were belonging to Cucuteni culture and the other three to Geto-Dacian Period. It was surprised another four pits -2 in SII, 2 in SIV. The richest section which contains ceramic material was SIV.

152. Râșnov, jud. Brașov

Punct: Cetatea Râșnov

Cod sit: 40376.01

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 64/2005

Colectiv: Angel Istrate – responsabil, Pascu Ioan Fedor (SC Damasus SRL)

Obiectivul acestei campanii l-a reprezentat aripa de nord-vest, cuprinsă între "Școala veche" și "Turnul ruinat de nord".

Subiectul săpăturii a fost stabilirea cotelor de călcare la interior (în vechile locuințe medievale) și exterior (pe stradelele cetății), delimitarea pragurilor de intrare în locuințe, nivelurile de construcție, reparare, demantelare sau demolare, fazele și etapele de evoluție ale sitului, descărcarea terenului de sarcină istorică, precum și alte informații necesare proiectului de restaurare.

Poziționarea secțiunilor a fost stabilită de comun acord între proiectant și arheolog.

Handicapul cercetării -cel mai important- l-a reprezentat o importantă degajare de pământ, petrecută cu deosebire în interiorul vechilor locuințe, fapt ce a viciat substanțial stabilirea cu certitudine a mai vechilor niveluri de călcare.

Poziționarea și dimensiunile secțiunilor

Secțiunea 1 (1,20 x 1,10 m), trasată la 0,50 m de colțul de E al Școlii vechi, cu latura lungă pe zidul aparent ce conține construcția.

Secțiunea 2 (5,00 x 1,20 m), trasată perpendicular pe incinta de N, la 1 m de zidul transversal care desparte încăperile 1 și 2.

Secțiunea 3 (2,40 x 1,50 m), trasată în exterior, la 0,50 est de S.2, cu latura lungă pe zidul longitudinal de S, reperul de lățime fiind luat de pe fața interioară a zidului.

Secțiunea 4 (exterior: 3 x 1,50 m de la fața interioară a zidului longitudinal, interior 3 x 2 m), trasată parțial în încăperea 2, parțial în încăperea 3, la intersecția cu zidul longitudinal de S, cu latura lungă pe acesta și la 2,5 m de zidul transversal care desparte încăperile 1 de 2.

Secțiunea 5 (1,70 x 0,50 m + 2 x 1,50 m), trasată parțial în încăperea 3, parțial în încăperea 4, la intersecția cu zidul longitudinal de S.

Secțiunea 6 (4 x 2 m), trasată parțial în încăperea 5, parțial în 6, cu latura lungă pe zidul de incintă și la 2 m vest de zidul care desparte încăperea 6 de 7.

Secțiunea 7 (interior: 2 x 1,60 m; exterior: 1,80 x 1,20 m), trasată parțial interior, parțial exterior, la intersecția zidului transversal de V cu cel longitudinal de S. La interior cu latura lungă perpendiculară pe pragul de intrare; la exterior cu latura lungă în paralel cu zidul de S, la 2,20 m de fața lui interioară, cu latura scurtă de V la 0,40 m de fața interioară a zidului care desparte încăperea 7 de 6.

Secțiunea 8 (1,90 x 1,40 m), trasată în colțul de NV al încăperii 9.

Secțiunea 9 (2,80 x 2 m), trasată parțial exterior (2,20 x 2,20 m) parțial interior (1 x 0,60 m), cu latura lungă la 1 m în paralel cu zidul care desparte încăperea 9 de 8 și cu cea scurtă perpendiculară pe zidul longitudinal de S.

Secțiunea 10 (1,90 x 1,90 m), trasată în colțul de SV al încăperii 10.

Epoca fierului

Zona supusă cercetării și supravegherii, cuprinsă între Școala Veche și Turnul ruinat de N, are un prim nivel de locuire încadrabil, cel puțin deocamdată, între sec. I a.Chr. și I p.Chr, numeroasele fragmente ceramice și piesele de bronz aparținând acestei perioade certificând fără îndoială acest lucru. Nu au fost însă descoperite complexe închise, materialul preistoric fiind aproape fără excepție amestecat cu cel medieval, în special cu cel de sec. XIII-XIV, perioada în care a fost ridicată fundația și elevația primei incinte.

Fundația incintei medievale

Calitatea primei intervenții medievale este remarcabilă comparativ cu ceea ce s-a întâmplat în etapele ulterioare. Din câte s-a putut observa, fundația incintei este așezată pe stâncă naturală, urmărindu-se filonul acesteia și excavându-se în stratul de cultură de epoca fierului.

Parțial fundația este "îneată" cu mortar, parțial fiind clădită, manopera și mortarul fiind remarcabile prin calitate. Partea îneată cu mortar s-a făcut într-un șanț ce se evazează accentuat spre limita lui superioară, în timp ce partea clădită urmează o linie verticală, care aparent nu depășește 3-4 rânduri de asize din bolovani de dimensiuni medii. În fundație nu sunt vizibile fragmente de cărămidă, după cum acestea lipsesc și din părțile păstrate ale primei incinte.

Bine așezată peste fundație, elevația primei incinte este mai retrasă decât marginea acesteia cu 0,50 m. Peste ea a fost ridicată incinta actuală, cu decroș de sprijin pentru drumul de strajă, dar și cu o manoperă mai proastă, un mortar mult mai friabil, goluri între rosturile de zidărie și completări cu cărămizi întregi sau fragmentate.

În colțul de NE, (zona secțiunii 10) incinta a avut, probabil încă din prima fază, un contrafort, peste care s-a suprapus actualul zid de V, transformând spațiul fie într-o zonă bastionară fie într-o incintă acoperită care a extins, ori poate chiar a înlocuit funcțional turnul de N, după ruina acestuia din cauze naturale. Oricum, spațiul închis aici cu ziduri a avut două niveluri, cel puțin în partea superioară fiind amenajate ample guri de tragere, boltite cu cărămidă.

Zidul longitudinal de S și zidurile de partajare

În ceea ce privește zidul longitudinal de S, dispus paralel cu cel de incintă, acesta este ulterior primei faze fortificate și, probabil, cel puțin parțial contemporan cu etapa zidului de strajă. Spunem parțial contemporan fiindcă deși pare aparent unitar are la rândul lui etape distincte, observabile în parament dar imposibil de datat cu certitudine în situația actuală (viciată, cum am mai spus de numeroasele intervenții anterioare).

Constatările desprinse pe marginea cercetărilor din această etapă ne lasă să presupunem că cea mai veche etapă a zidului longitudinal de S este cea cuprinsă între zidul transversal care desparte încăperea 3 de 4 și cel care separă încăperea 8 de 9. Este porțiunea în care găsim ziduri transversale țesute la sud și –se înțelege adosate la nord (între 3 și 4, 4 și 5, 6 și 7, 8 și 9). Ulterior, și neprecizat, s-a făcut o extindere spre est (cu care s-a închis încăperea 9) și alta spre vest (începând de la încăperea 4 și până la marginea de V a încăperii 2), au fost ridicate zidurile de partajare dintre încăperile 5 și 6, 2 și 3 și o posibilă structură din lemn pe talpă din piatră care a închis la sud spațiul dintre școală și încăperea 2.

Cum s-a mai menționat, elemente certe de datare nu există iar moneda emisă la 1648, descoperită în S.5 nu poate fi luată în considerare, fiind descoperită într-o umplutură amestecată inclusiv cu deșeuri plastice.

În condițiile în care sectorul cercetat în această etapă a fost anterior supus unor degajări substanțiale de pământ, care uneori au mers până la câțiva centimetri deasupra solului viu (ori chiar a depășit limita acestuia), se poate considera că inventarul arheologic este destul de bogat, deși, din păcate, nu am beneficiat de complexe închise ci doar de material purtat.

Perioada La Tène este foarte bine ilustrată mai ales prin inventar ceramic dar și prin două piese din bronz. Ceramica, în întregime fragmentată, aparține atât categoriei ordinare

(pastă grosieră, finisaje superficiale, decor cu brăuri alveolate) cât și celei de lux, neagră lustruită sau cenușie (părți de fructiere).

Ceramica medievală este cu mult mai puțin prezentă decât cea preistorică. În marea ei majoritate este reprezentată de fragmente aparținând unor vase de uz comun. Sunt de menționat aici mai ales două funduri cu marcă de olar, încadrabile în sec. XIII-XIV, dar și câteva fragmente de buze cu umăr de vas, decorate cu valuri și virgule incizate ce trimit spre sec. XIII. Tot acolo, sau poate în prima jumătate a veacului următor se încadrează două fragmente de toartă din pastă cenușie, unul spiralat, altul cu urmă de decor, aparținătoare ceramicii de lux aduse în Transilvania de coloniștii germani.

Ceramica de sec. XV-XVII este mai bogată, aici regăsindu-se și câteva fragmente de cahle-plăci, ce pot fi alăturate altora, nici ele multe, de cahle-oală.

Inventarul metalic este reprezentat de două chei impresionante din fier (sec. XVI-XVII), descoperite în gârliciul intrării în încăperea 7.

153. Remetea Oașului, com. Orașu Nou, jud. Satu Mare

Punct: Remetea Șomoș I, Remetea Șomoș II, Coasta Boinești (Belevara)

Cod sit: 138422.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 3/2005

Colectiv: Roxana Dobrescu – responsabil Adrian Doboș, Gabriel Popescu (IAB), Alain Tuffreau – responsabil Sanda Bălescu Emilie Goval Bertrand Lefevre (Université de Lille), (IAB), Ciprian Astaloș (MJ Satu Mare)

Remetea Șomoș I

Dealul Șomoș se situează pe malul drept al râului Tur, la NE de satul Remetea. Dealul este constituit din depuneri vulcanice, marcând existența unui vulcan activ în Pliocen.

Maria Bitiri a efectuat cercetări pe vârful colinei, în ceea ce pare a fi conul de erupție al vulcanului. Săpăturile, desfășurate între 1962 și 1965, au acoperit o suprafață totală de 302 m². Au fost identificate trei niveluri arheologice, Gravettian, Aurignacian și Musterian, într-o secvență stratigrafică de aproape un metru grosime. Descrierea pedologică face dificilă orice interpretare de natură stratigrafică.

După materialul arheologic păstrat la Muzeul din Baia Mare și după desenele publicate de Maria Bitiri, nivelul «musterian» conține câteva bifaciale (și cel puțin un prondnik) care ar permite, în opinia lui Alain Tuffreau, atribuirea acestui nivel Micoquianului din Europa orientală.

Pe dealul Remetea Șomoș I au fost efectuate două sondaje (R1 și R2, coordonatele lui R2: 47° 53' 17 N, 023° 19' 42 E, altitudine: 199 m), cât și numeroase carotari. Toate s-au dovedit a fi sterile. Sedimentele sunt fie remaniate sau este vorba de depozite argiloase cu o vârstă probabil anterioară ocupării paleolitice. Se pare că la Remetea Șomoș I săpăturile Mariei Bitiri au epuizat așezarea paleolitică.

Remetea Șomoș II

Situl Remetea Șomoș II se afla pe versantul de N al dealului Remetea. Materialul arheologic este asemănător cu

cel de la Remetea Șomoș I. Carotările au pus în evidență prezența unui strat argilos. Ni se pare interesantă și necesară efectuarea unor sondaje în 2006 sub rezerva obținerii autorizației actualului proprietar de teren.

Coasta Boinești (Belevara)

Așezarea, aflată la o distanță de 1250 m de Remetea Șomoș, se situează pe locul cel mai înalt al unui pînten vulcanic, orientat SV-NE; una din laturile sale domină la SE de o manieră abruptă pârâul Valea Rea, iar cealaltă latură se prezintă sub forma unei pante mai line prezentând un strat argilos. Extremitatea de NE a pîntenului vulcanic care domină râul Lechincioara este barată de o ridicare de pamânt în care se află vestigiile unei cetăți protoistorice.

Terenul pe care este situată așezarea este proprietatea comunei Bixad; nu este cultivat și servește drept pășune.

Așezarea a fost descoperită în 1957 de C.S. Nicoliescu-Popșor și Elena Covaci. Ei au făcut două sondaje și au identificat două niveluri arheologice atribuite unui Musterian final și unui Musterian mijlociu. Săpăturile au fost reluate în 1960, 1962 și 1967 de către Maria Bitiri care a trasat mai multe șanțuri cu o suprafață totală de 250 m².

Au fost recunoscute trei niveluri arheologice, diferențiate mai mult pe baze tipologice decât stratigrafice: - nivel III: Gravettian în depozitele orizontului A, - nivel II: Aurignacian într-un limon maroniu, - nivel I: Musterien tardiv în depozite argiloase roșcate.

Examinarea materialului din nivelul aurignacian a fost realizată de R. Dobrescu (2003). Extrem de variată, materia primă este de origine locală, în mare parte culeasă din cursurile apelor din împrejurimi. Ea este reprezentată de roci metamorfice, de roci vulcanice (andezit, obsidian), de cuarțite și de roci silicioase (jasp, chert). Jaspul reprezintă jumătate din materia primă. Blocurile au fost aduse în sit după decorticare în locurile de aprovizionare. Nucleele (15,49 % inclusiv cei fragmentari) sunt în majoritate unipolare sau bipolare destinate unei producții de suporturi laminare rectilinii (lungime medie: 64 mm), destul de late (de 16 la 32 mm) și groase (7,7 mm). Așchiile brute (37,55 % din serie) sunt însă mult mai numeroase decât lamelele și lamelele (27,23%). Operațiunea de *plein débitage* intervine adeseori după realizarea unei *crête antérieure*. Totuși, în cazul blocurilor de jasp care reprezintă jumătatea materiei prime, debitajul poate să înceapă direct, datorită formei paralelipipedice a blocurilor.

Uneltele sunt dominate masiv de grattoare (61%) : pe vârf de lamă, crenate și diverse. Următoarea categorie importantă de unelte este cea a racloarelor (11,5%), urmată de cea a burinelor, a lamelor și lamelelor retușate.

Anul acesta au fost efectuate cinci sondaje în locul cel mai înalt, aproape de o bornă topografică (47°53' 56N, 023° 20' 01E), situându-se la cota 216 după o hartă mai veche și la cota de 219 m după relevarea prin GPS. Implantarea sondajelor a fost dictată de necesitatea observării poziției vechilor săpături cât și de rezultatele obținute în urma carotării.

Se pare că pe terenul unde se află situl pământul nu a fost cultivat, el servind doar ca pășune.

Descrierea sondajelor:

Sondaj B1: cu o suprafață de 4 m² și o adâncime maximă de un metru, acest sondaj a pus în evidență următoarea succesiune stratigrafică: Sol de suprafață (gr. max.: 0,30 m) conținând în partea inferioară, la limita cu depozitul următor, material litic (nivel arheologic C), Silt brun gălbui închis (10 YR 4/4 și 4/6), argilos, cu o grosime maximă de 0,30 m,

prezentând în partea superioară un strat difuz de blocuri de andezit (L max.: 0,15 m), Silt brun închis (7,5 YR 5/6), argilos, observabil pe o grosime de 0,40 m, așezat pe blocuri mari de andezit ce constituie substratul. Acest limon a livrat material litic (nivel arheologic D).

Sondaj B2: suprafață: 2 m²; adâncime: 1,3 m. Acest sondaj nu a livrat material arheologic. Stratigrafie: Sol de suprafață (gr. max.: 0,30m), Silt brun gălbui închis (10 YR 4/4 și 4/6), argilos, cu o grosime maximă de 0,30 m, Silt brun închis (7,5 YR 5/6), observabil pe 0,90 m, argilos, conținând numeroase fragmente de andezit (L = câțiva cm), în parte dezagregate.

Sondaj B3: acest sondaj a relevat prezența unui silt argilos roșcat, steril, remaniat probabil de vechile săpături.

Sondaj B4: cu o suprafață de 11 m², acest sondaj este cel care a dat cea mai mare cantitate de material litic (peste 500 de piese). Stratigrafie: Sol de suprafață (gr. max.: 0,30 m) conținând piese în partea inferioară și în cea superioară a limonului următor (nivel C, material gravettian), Silt brun gălbui închis (10 YR 4/4 și 4/6), cu o grosime maximă de 0,25 m, conținând un nivel de piese litice cu o extrem de ușoară dispersie verticală și câțiva cărbuni (nivel C1, aurignacian), Silt puternic argilos, roșu spre roșu închis (2,5 YR 4/6 și 3/6), observabil pe o adâncime de 0,70 m. Partea superioară a limonului argilos a livrat piese litice (nivel D, paleolitic mijlociu), separate de cele din nivelul C1 de 0,15 până la 0,20 m de sediment steril. O singură așchie a fost descoperită la la o adâncime de 0,30 m în siltul argilos de culoare roșie spre roșu închis. În sectorul SE al sondajului B4, apar numeroase blocuri de andezit, în parte dezagregate, învelite într-o argilă roșcată.

Sondaj B5: cu o suprafață de 2 m², acest sondaj a pus în evidență o secvență stratigrafică asemănătoare cu cea din B2. Aceste două sondaje se situează la cea mai joasă altitudine.

Câteva piese au fost descoperite în partea superioară a sondajului (nivelurile C și C1) cât și în siltul argilos (nivel L), brun gălbui închis (10 YR 4/4 la 4/6), observabil sub stratul vegetal.

Secvența stratigrafică observată la Boinești corespunde unui strat subțire argilos specific depresiunilor, afectând substratul compus din roci vulcanice. Originea sedimentelor este, deci, locală. În absența materialului arheologic, al cărbunilor necesari unei datări ¹⁴C și a datărilor de sedimente prin metoda OSL, orice interpretare cronostatigrafică este imposibilă. Observarea profilelor ridică semne de întrebare asupra interpretării diagramelor polinice propusă de M. Cărciumaru în 1989 care ar fi recunoscut un insterstadiu intra-würmien în primii 30 de centimetri ai secvenței. Apropierea de solul vegetal și numărul mare de polen de tei ne determină să propunem mai degrabă o atribuire Holocenului.

Mai jos, pe versantul dinspre nord-vest s-au observat loessuri recente, care lipsesc de pe înălțimea pîntenului vulcanic unde este situată așezarea paleolitică.

Au fost efectuate o serie de prelevări pentru datări IRSL. Cărbunii prelevați constituie obiectul unor datări ¹⁴C. Rezultatele vor putea fi confruntate cu cele obținute prin metoda IRSL.

Materialul arheologic rezultat din campania 2005 se află în prezent la IAB, dar înregistrarea realizată pe teren cu teodolitul, completată de o primă examinare a pieselor de către R. Dobrescu, permite furnizarea unor informații preliminare. Sondajul care a livrat cea mai mare cantitate de material este B4. Cel mai bine reprezentat nivel este C1 cu 46,28% (C = 40,38%, D = 13,33%). O primă evaluare a

materialului litic ne arată următoarea distribuție: niv. C – unelte 1,41% (dintre care o *lamelă à dos*), lame și lamele 12,12%, așchii 39,62%, nuclee 2,83%, percutoare 1,41%, *esquilles* și spărturi 42,45%; niv. C1 – unelte 2,88% (6 grattoare și o piesă retușată), lame și lamele 14,81%, așchii 53,90%, nuclee 5,34%, *esquilles* și spărturi 22,63%; niv. D – unelte 1,42%, lame și lamele 8,57%, așchii 47,14%, nuclee 18,57%, *esquilles* și spărturi 24,28%.

În nivelul C, repartizarea litică arată o distribuție pe verticală pe o grosime de 15 cm maxim. Este încă devreme să ne pronunțăm dacă distribuția pe verticală a materialului este rezultatul unor factori tafonomici (apropierea de suprafață) sau al unor ocupări multiple ale căror urme s-au pierdut în cursul sedimentării.

În diferitele niveluri, prezența nucleelor, a produselor de debitaj și a uneltelor ne fac să ne gândim că acest material nu indică simple halte de vânatoare, ci mai degrabă câmpuri de mai lungă durată. Implantarea lor a fost impusă de poziția excepțională care a permis observarea bazinului Oaș pe distanțe de mai mulți kilometri de jur împrejur, permițând totodată observarea deplasării marilor ierbivore.

Planșa 55

154. Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți

Punct: La cazărmi

Cod sit: 113475.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 115/2005

Colectiv: Gabriel Crăciunescu – responsabil, Cristian Manea, Ovidiu Pădurean (MRPF Turnu Severin)

Așezarea din epoca bronzului de la Rogova se află în localitatea cu același nume, la o distanță de 2 km. E de sat, în punctul „La cazărmi”, chiar pe malul râului Blahnița. În acest sector al râului se află o luncă inundabilă și în prezent, datorită faptului că este înconjurată de o zonă largă de dealuri care trimit toată apa pluvială în zona sitului și care se adaugă debitului adus de râul Blahnița. În suprafața care face obiectul cercetării noastre se află locuiri din mai multe perioade, o necropolă din feudalismul timpuriu și un mormânt din Hallstatt C. Situl a fost descoperit în perioada 1977-1978 când în zonă s-au efectuat lucrări de îmbunătățiri funciare, ocazie cu care a fost distrus un procent mic din acesta, dar nu se mai poate aprecia cât din nivelele superioare a dispărut, fiind rase de buldozere. Cercetări sistematice au început în 1995 și continuă și în prezent, excepție făcând anul 1999 când nu a existat o campanie de cercetare. De-a lungul anilor a fost bine pusă în evidență locuirea din bronzul mijlociu, chiar și din eneoliticul târziu, fiind sesizate lucrări de protecție a așezării de furia apelor revărsate, sectoare depășite ulterior de comunitățile umane în continuă expansiune demografică. Întreaga așezare a fost situată într-o buclă a Blahniței, fiind înconjurată de ape pe trei laturi. Cea de a patra latură era reprezentată de pantele, împădurite acum, ale unui deal care nu au fost niciodată locuite. În tot spațiul de 2 km. care separă situl de localitate, se găsesc fragmente ceramice care atestă o locuire a zonei în diverse perioade, începând din bronzul timpuriu și până în feudalism. Situl acesta este important prin faptul că oferă posibilitatea cercetării unei așezări aparținând culturii Verbicioara pe o suprafață foarte mare. Amintim faptul că sondarea unor sectoare aflate la distanță unele de altele,

ne permite să estimăm că suprafața identificată până în prezent se ridică la peste 11 ha și că este posibil să identificăm și necropola acestei perioade, lucru remarcabil dacă se ține seama că nu a fost cercetată și nu se cunoaște nici o necropolă Verbicioara.

Obiectivele cercetării au vizat, în primul rând, stabilirea limitei estice a așezării la care se lucrează de mai mulți ani. Inițial doream să cunoaștem mai bine ce și cât se află în partea de V a sitului. Un alt obiectiv al nostru era acela de a afla dacă pe latura nordică nu se află o necropolă, nu doar morminte izolate, eventual o necropolă Verbicioara. Și nu în ultimul rând ne propunem să strângem mai multe date despre geneza culturii Verbicioara, având în vedere că situl este acoperit de o mare așezare aparținând primei faze a culturii Verbicioara.

De la început trebuie făcută precizarea că pentru cercetarea acestei mari așezări aparținând culturii Verbicioara nu a fost alocată nici o sumă de bani de la nici un factor local sau central. Tot ceea ce s-a lucrat a fost realizat cu persoane puse la dispoziția noastră de Primăria Rogova de la Legea 416. De aici a rezultat o mică suprafață cercetată și o mare fluctuație de lucrători. Prin intermediul a două secțiuni trasate, S. XXVI și S. XXVII, cu dimensiuni de 15 x 2 m și respectiv 20 x 1 m, am verificat faptul că într-o anumită porțiune a așezării terenul a fost mai ridicat, motiv pentru care aici se înregistrează primele construcții ale epocii. Prima locuire sesizată în zona celor două secțiuni este cea care aparține culturii Coțofeni. Din această vreme nu avem un nivel propriu zis, mai degrabă un orizont marcat de câteva fragmente ceramice și de o groapă situată în colțul de SE al primei secțiuni. În C. 4-5 au fost găsite două gropi care se intersectau, ambele conținând material Verbicioara. Prezența lor trebuie pusă în legătură cu o locuință, apărută în apropiere, care a fost cercetată pe toată lungimea și pe un segment din lățime. În locuință au fost găsite mai multe materiale din care amintim: două cești, un pandantiv realizat dintr-un melc marin, o râșniță, un cuțit de piatră, un ac de cusut lucrat din os, fusaiole. În sudul celei de a doua secțiuni, XXVII, a apărut o groapă aproape rotundă și fragmente foarte groase de la un vas de mari dimensiuni, asemănător unuia găsit aproape întreg în campaniile anterioare. În continuarea, către N, au apărut patru morminte din feudalismul timpuriu, cu scheletele orientate creștinește dar fără inventar. Aceste morminte au distrus nivelele epocii bronzului, reducând eficiența cercetării la zero pentru perioada veche.

Starea de conservare a sitului nu este din cele mai bune datorită faptului că pâzna freatică se află la cca. 1 m, astfel încât o mare parte a locuirilor sitului stau permanent în apă. De aici și o serie de depuneri pe ceramică sau deteriorarea celei mai puțin arse, precum și distrugerea pieselor din metal. În eventualitatea reintroducerii terenului din Sectorul A în circuit agricol, o parte din nivelele superioare ar putea fi distruse de lucrările agricole. În Sectorul B terenul este folosit în circuit agricol și de aici o serie de distrugeri ale nivelelor arheologice superioare. Lucrări de direcționare a apei unui afluent al Blahniței, prin canale, către grădinile de legume ale satului, contribuie activ la distrugerea unei părți a sitului.

În funcție de fondurile de care vom dispune, ne propunem mai multe obiective. În primul rând vom încerca să delimităm suprafața locuită cel puțin de purtătorii culturii Verbicioara. Având în vedere că în sit au mai fost semnalate locuiri aparținând culturilor Coțofeni, Basarabi, feudalismului timpuriu, nu ar fi lipsit de interes să putem stabili, chiar și în linii generale, zonele unde se află acestea. Avem semnale că

În perimetrul pe care ne-am trasat secțiunile, ar fi posibil să găsim resturi de locuire și din alte perioade sau culturi, necercetate încă în acest sit. Este important de aflat dacă populația epocii mijlocii a bronzului stabilită aici aparține culturii Verbicioara sau avem de a face cu o altă populație din care rezultă prima fază a culturii amintite. Având în vedere că așezarea de la Rogova are o suprafață de peste 11 ha este posibil să descoperim o necropolă, cel puțin din perioada de început a așezării care treptat s-a extins ajungând la aceste dimensiuni. De aceea lărgirea suprafeței pe care se fac sondaje este necesară. Descoperirea a cât mai multe locuințe ar putea să ne permită observații legate de modul de dispunere a acestora în cadrul așezării, existența unor spații cu destinații speciale.

Bibliografie:

- Gabriel Crăciunescu, *Cultura Verbicioara la Rogova, jud. Mehedinți*, Drobeta 10, 2000, p. 9-64
 Gabriel Crăciunescu, *Locuirea Coțofeni de la Rogova, județul Mehedinți*, Drobeta 11-12, 2002, p. 19-61
 Gabriel Crăciunescu, *Descoperiri Basarabi în localitatea Rogova, jud. Mehedinți*, Banatica 16/1, 2003, p. 273-285
 Gabriel Crăciunescu, *Descoperiri din feudalismul timpuriu în județul Mehedinți*, Drobeta 14, 2004, p. 50-87

Résumé:

Le chantier archéologique est situé à 2 km est du village Rogova, au bord de la rivière Blahnița. La campagne de cette année a mené à la découverte des habitats appartenant dux cultures Coțofeni, Verbicioara et Dridu. A été partiellement recherchée une habitation Verbicioara qui contenait un riche matériel: deux tasses, un moulin, un couteau en pierre, une aiguille, unefusaiole et un riche matériel céramique. Ont été découverts quatre tombes d'inhumation, datés aux X-XI siècles ap. J. Chr. qui avaient détruit le niveau de l'âge du Bronze. Nous n'avons pas la possibilité de recherche davantage le côté Nord de l'habitation, pour établir l'existence d'une nécropole appartenant à la culture Verbicioara.

155. Românești, com. Grănicești, jud. Suceava

Punct: Chetriș

Cod sit: 148266.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 115/2005

Colectiv: Ion Mareș – responsabil, Ștefan Dejan (CMB Suceava)

Situl arheologic din punctul Chetriș este situat aproximativ la jumătatea distanței dintre orașele Suceava și Siret, pe prima terasă de pe latura stângă a râului Suceava. Terasa aparține Dealului Românești, ce face parte din subunitatea geografică Podișul Dragomirnei, component al Podișului Sucevei.¹

Terasa Chetriș este o prelungire semicirculară, cu înălțimea maximă (față de nivelul mării) de 350m, ridicându-se cu 4-5 m față de lunca râului Suceava, apă ce curge la aproximativ 1 km spre V. Pe latura NV, la poalele terasei Chetriș, curge pârâul Horaiț, iar pe latura de SE pârâul Racoveț. Zona se caracterizează prin terase bine dezvoltate pe ambele maluri ale râului Suceava. Solurile sunt formate din

cernoziomuri levigate, argilo-fluviale brune și podzolice, regosoluri și soluri diferit erodate. Pe anumite suprafețe sunt păduri de foioase.²

Situl din punctul Chetriș este amplasat la aproximativ la 50 m de bifurcația DN 2 (E 85) spre orașul Rădăuți, la începutul drumului spre satul Românești, stația de benzină Românești.

În zona satului Românești au fost efectuate periegeze de-a lungul timpului. Sunt semnalate locuiri din diferite perioade istorice în punctele Chetriș, Săliște, Tarlaua CAP, La cimitirul vechi, Grădina Viorica Cusiac.³ O monedă romană de aur de la Theodosius II (408-450 p.Chr.) a fost descoperită întâmplător în punctul Tarlaua de legume a CAP.⁴

Obiectivele cercetării: situl de la Românești - Chetriș a fost afectat, în anii 1993, 1994, pe o suprafață de circa 60 x 15 m de efectuarea unor lucrări mecanice pentru construirea unei stații de benzină. Decopertarea mecanică a pământului a dus la distrugerea sitului arheologic până la 0,90 m adâncime (orizontul B, solul galben - steril arheologic).

Pentru salvarea unor complexe neafectate în întregime și pentru stabilirea stratigrafiei și a succesiunii așezărilor, au fost efectuate săpături arheologice de salvare în campaniile din anii 1993-1994 (la aceste săpături a participat studentul Emil Constantin Ursu, de la facultatea de istorie și geografie a UȘtC M Suceava)⁵ și 2005.

Rezultatele săpăturilor arheologice:

În campania din anul 1993, pentru cercetarea unui complex arheologic format din lipituri arse și o grupare de pietre in situ (care a rămas la nivelul excavat mecanic, la -0,90 m), au fost trasate:

S. I (cu lungimea de 10 m și lățimea de 1,5 m, pe direcția NV-SE, paralel cu D.N.2, la 3,50 m de asfalt).

La 50 m de S. I, în terenul nederanjat de lucrări au fost deschise:

S. II (la 10 m de o groapă excavată mecanic, în taluzul căreia se profilau lipituri arse), cu lungime de 10 m și lățimea de 1,50 m.

Cas. 1 (amplasată pe latura de V a S. 1; cu lungimea de 5 m și lățimea de 1,20 m și martor de 0,30 m);

Cas. 2 (situată pe latura de E a S. 1; cu lungimea de 4,70 m și lățimea de 1,20 m, cu martor de 0,30 m).

Pentru cercetarea unei grupări de chirpici ars (vizibile în taluzul rezultat de la excavarea mecanică) a fost deschisă:

Cas. 3 (cu lungimea de 3,50 m și lățimea de 3 m, pe direcția NV-SE, la 4 m; amplasată la vest de S. I; facem precizarea că numai pe aceste suprafețe de teren ne-a fost permisă săpătura arheologică de către proprietarul terenului și a benzinăriei).

De asemenea, a fost deschisă:

Cas. 4 (cu lungimea de 3 m și lățimea de 2 m; amplasată la 15 m E de S.1, aproape de taluzul unei gropi excavate pentru rezervorul de benzină, în profilul căreia apăreau lipituri arse).

În anul 1994, pentru cercetarea unor complexe investigate parțial în 1993 și clarificarea stratigrafiei sitului au fost deschise:

S.III (amplasată la 4 m de S II / 1993 și paralel cu aceasta, cu lungimea de 40 m și lățimea de 1,50 m, orientată NVV-ESE) și S. IV (în continuarea Cas. 3 / 1993, cu lungimea de 10 m și lățimea de 1,50 m, orientată pe aceeași direcție).

În anul 2005, ca urmare a solicitării SC PRO INVEST SRL, prin adresa înaintă DCCPCN Suceava, nr. 289, din 12 aprilie 2005, și prin adresa DCCPCN Suceava, nr. 289/12 apr. 2005, către CMB Suceava, prin care eram rugați să asigurăm

descărcarea de sarcină arheologică a parcelei cadastrale aferente dezvoltării Stației PECO, situate pe DN 2, la intersecția cu drumul comunal spre Românești, în conformitate cu planurile cu situația existentă și propusă, am efectuat săpături arheologice de salvare, în perimetrul prevăzut în plan. Au fost practicate următoarele casete:

Cas. 1/2005. Dimensiuni: L = 4 m, l = 3 m; orientare E-V.

Stratigrafie: 0 -15/-0,20 m, sol negru – cenușiu (vegetal); -0,15/-0,20 -0,40 m, sol cenușiu (nivel cultural), -0,40/-0,50/-0,60 m, sol cenușiu-brun cu chirpic ars (locuința 1 / 2005, cultura Cucuteni A₃); -0,50/-0,60 -0,80 m, sol brun-gălbui (steril), -0,80/-1 m, sol galben (steril).

Cas. 2/2005. Dimensiuni: L = 6,50 m, l = 2,50 m.

Stratigrafie: 0 -0,20 m, strat negru (compact; vegetal); -0,20 -0,50 m, strat cenușiu – negru cu impregnații de arsură; -0,20 -0,70 m, strat brun-gălbui (umplutură bordei feudal); -0,70 -1 m, strat de arsură (chirpici cu cărbune ars; umplutură bordei feudal); -1 -1,10 m, sol galben (steril).

Cas. 3/2005. Dimensiuni: 4 x 4 m.

Stratigrafie: 0 -0,20 m, strat negru-cenușiu (vegetal); -0,20 -0,40 m, strat negru (strat cu materiale din cultura Sântana de Mureș); -0,40 -0,60 m, strat cenușiu – gălbui, -0,60 -0,90 m, strat galben (steril).

În Cas. 3/2005, în solul negru (compact, tasat), între -0,20 -0,40 m, au fost găsite câteva fragmente ceramice aparținând culturii Sântana de Mureș (sec. IV) și câteva oase de animale. Nu a fost găsit nici un complex arheologic.

Stratigrafia sitului: sol negru-cenușiu (arabil); sol cenușiu (nivelul Sântana de Mureș); sol cenușiu-negru (locuire din cultura Poienești-Lukașevka); sol gălbui-cenușiu (nivelul culturii Cucuteni A₃); sol brun-gălbui (steril); sol galben (steril).

Complexele arheologice investigate în cele două campanii de săpături de salvare vor fi prezentate în continuare:

Locuința 1 (S. 1, Cas. 1 și Cas. 2) a fost dezvelită integral; avea forma rectangulară, cu lungimea de 4 m și lățimea de 3 m, fiind orientată NV-SE.

Resturile locuinței adâncite (cercetate de la -0,90 m, după excavarea mecanică, până la -1,17 m) au fost evidențiate printr-o grupare uniformă și compactă de lipituri arse fără impresiuni de nuiete, groase de 5-7 cm. Deasupra chirpicului ars, pe latura de E a locuinței, era amplasată o bârnă carbonizată, cu lungimea 2,08 m și lățimea de 0,16-0,18 m. Pe suprafața bârnei s-au conservat două scobituri rectangulare pentru montanți; perpendicular pe această bârnă, aproape de marginea de N a locuinței s-a aflat o alta lungă de 0,54 m și lată de 0,10 m. Pe latura de E, chirpicul era delimitat de un șir de pietre de dimensiuni mijlocii. În colțul de E al locuinței a fost dezvelit un cuptor construit din pietre mari (cu lungimi cuprinse între 33 și 45 cm) la bază, pe latura din spate fiind dublate; pietre mai mici (cu lungimi între 10-15 cm), provenite de la bolta cuptorului, erau prăbușite în interiorul lui. Atât exemplarele mari, cât și cele mijlocii prezentau urme evidente de ardere. Baza cuptorului se afla pe solul galben, nefiind constatate urme de ardere sau lipituri de vatră. În afara câtorva mici bucățele de lipituri arse și cărbune, în umplutura cu sol negru-cenușiu a cuptorului nu au descoperite alte materiale. Pe o suprafață semicirculară, cu dimensiuni de 1 x 1,50 m, în fața gurii cuptorului se afla vatra de culoare albicioasă-cenușie de la ardere. Lipiturile vetrei aveau o grosime de 5 cm, fiind aplicate pe solul galben; la marginea vetrei au fost identificate șase găuri de pari, cu diametre de 6/7 cm, dispuse semicircular, de la o amenajare.

La 0,20 m S de vatră se afla o lespede cu lungimea de 24 cm. La gura cuptorului au fost găsite fragmente ceramice de la două vase lucrate cu mâna, databile în sec. VI-VII. Alte câteva fragmente ceramice, găsite în umplutura de sub lipiturile arse de la pereții de suprafață ai locuinței (la -1 m) aparțin culturii Poienești-Lukașevka (sec. III-II a.Chr.), ajunse aici prin deranjarea nivelului Latène de locuirea din sec. VI-VII. Din locuința 1 provine un fragment de fusaiole. Nivelul de călcare în locuință (-1,17m) era solul galben.

Locuința 2 (Cas. 3; S. 4). A fost cercetată parțial; aparține locuirii din faza Cucuteni A₃. La 0,65/0,70 m adâncime a fost dezvelită o aglomerare de chirpici ars (cu grosimea de 13/14 cm) de la pereții unei locuințe fără platformă. Inventarul locuinței cuprinde numeroase fragmente ceramice de la diferite vase din faza Cucuteni A₃, unelte de silex (lame, gratoare, așchii), un topor trapezoidal de piatră, o râșniță fragmentară și un frecător de piatră.

Locuința 3 (S. II; C. 1-2). A fost investigată parțial; aparține nivelului Cucuteni A₃. Resturile L 3 se prezentau sub forma unei grupări de lipituri arse provenite de la un perete prăbușit, descoperite la -0,60 -0,65 m. Locuința, pe suprafața cercetată, nu avea platformă de lut ars. Inventarul locuinței cuprinde fragmente ceramice de la diferite vase din faza Cucuteni A₃ și oase de animale.

Locuința 4 (Cas. 4 și Cas. 1/2005). A fost investigată parțial. Aparține locuirii Cucuteni A₃. La 0,66 m adâncime au fost descoperite lipiturile arse de la pereții unei locuințe fără platformă de lut ars. Inventarul locuinței este format din fragmente de vase din faza Cucuteni A₃. În Cas. 1 / 2005, la -0,45 m au fost dezvelite în continuare, pe aproximativ toată suprafața casei, lipiturile arse de la pereții locuinței amintite. Printre și sub chirpicul ars, au fost descoperite fragmente ceramice de la tipuri diferite de vase; din această locuință provin două vase întregibile.

Sub depunerile locuinței Cucuteni A₃, în afară de fragmente ceramice, nu au fost găsite alte materiale.

Locuința 5 (S. III; C. 1-2). A fost cercetată parțial; era formată dintr-o grupare de lipituri arse, bucăți de bârme carbonizate (cu lungimi de 0,70 m și grosimi de 0,11m), pietre de mărime diferite (unele cu urme de ardere) au fost descoperite între 0,30 și 0,75 m adâncime. Fragmentele ceramice din locuință aparțin culturii Poienești-Lukașevka, sec. II a.Chr. Din motive obiective, complexul a fost astupat urmând a fi cercetat în campaniile viitoare.

Locuința 6. În Cas. 2 / 2005, la -0,20 m, între metrii 0,60 și 6,20 (pe o lungime de 5,60 m) a fost cercetată parțial o locuință adâncită. Groapa locuinței a fost săpată de la -0,20 m (de la nivelul solului cenușiu-negru), până în solul galben (steril), la -1 m, fiind adâncă de 0,60 m.

În locuință a fost identificată o treaptă, săpată de la -0,60/-0,64 m până la -0,90 m, fiind lată de 0,60 m. Pe treaptă se afla o râșniță, iar la 1 m de treaptă a fost dezvelită o grupare de pietre de dimensiuni diferite, care aparțineau unei instalații de încălzit (cuptor / pietar). Aproape de gruparea de pietre a fost găsit un vas întregibil, care datează din sec. VI-VII. Umplutura bordeiului conținea chirpici ars și fragmente de cărbune.

Groapa 1 (S II; C.3-5). A fost investigată parțial. Datează din prima jumătate a sec. XIV. A fost delimitată de la 0,30 m adâncime (nivelul solului brun-gălbui), fundul ei fiind la -0,90 m. În umplutura gropii au fost descoperite numeroase oase de animale (cranii și oase de erbivore, defense de mistreț etc.;

materialele osteologice nu au fost determinate paleozoologic), fragmente de vase lucrate cu mâna și la roată.

Groapa 2 (S III; C. 6-7). A fost cercetată parțial. Datează din cultura Sântana de Mureș. A fost surprinsă la 0,30 m adâncime, fundul fiind la -1,15 m (măsurătoare de la nivelul actual de călcare). Pe fundul gropii era amplasată o lespede de piatră (lungimea, pe suprafața surprinsă, de 0,50 m și lățimea de 0,30 m), în jurul ei fiind aplicată o lipitură galbenă grosă de 1 - 0,5 cm. Pe această amenajare a fost descoperit o parte din scheletul unui bovidu, câteva fragmente ceramice lucrate la roată, bucăți mărunte de cărbune și de chirpici ars. Este posibil să fie o groapă de cult din cultura Sântana de Mureș.

Ceramica din cultura Cucuteni A₃

Categoriei numită ceramica fină îi aparțin numeroase fragmente de vase. Sunt lucrate manual din pastă de culoare roșie-cărămizie, arse oxidant, cu / sau fără cioburi pisate amestecate în pastă. Puține dintre fragmente acestei categorii ceramice sunt pictate. Unele sunt pictate bicrom (cu roșu și negru), altele tricrom (cu roșu, alb și negru). Roșul este culoarea de fond peste care au fost trasate cu negru-ciocolatiu motivele ornamentale, spațiile fiind umplute cu alb-gălbui; o parte dintre fragmentele ceramice sunt ornamentate cu incizii (alcătuiind motive spiralice, linii paralele) și grupe imprimite de alveole dispuse între interspații. Vasele aparținând ceramicii fine sunt reprezentate de cupe, pahare, străchini, castroane, capace, vase-suport, amfore.

Categoriei ceramicii numite de bucătărie (sau grosieră) îi aparțin fragmente de vase mari, cu pereții groși, cu cioburi pisate amestecate în pastă (folosite ca degresant). Unele vase sunt ornamentate cu barbotină, altele cu simili-caneluri trase cu degetele și cu proeminențe conice neperforate, altele sunt fără decor.

Ceramica din cultura Poienești-Lukașevka

Fragmentele ceramice provin de la diferite tipuri de vase: cu profilul aproape drept (vase - clopot sau vase cu pereții aproape drepte); în formă de sac; castroane și străchini.

Unele fragmente sunt de la vase lucrate din pastă fină, de culoare neagră sau neagră-cenușie și au buzele fațetate, altele sunt ornamentate cu barbotină.

Ceramica din cultura Sântana de Mureș

Fragmentele ceramice provin de la: vase globulare cu fundul inelar (lucrate la roată, din pastă fină de culoare gri, gri-cenușie); vase-borcan (lucrate cu mâna); amfore (pereți de vase și torți).

Ceramica din sec. VI-VII

Din L 1/1993 și L 6 / 2005 provin fragmente de vase borcan lucrate cu mâna.

Unelte de silex

Lame, gratoare, așchii și nuclee au fost descoperite în nivelul culturii Cucuteni A, în / și lângă L.2, lângă L.3.

Obiecte de lut ars

Din L. 1 / 1993, provine un fragment de fusaiolă.

Obiecte de metal

Un ac de cupru cu secțiunea transversală circulară și capetele ascuțite a fost descoperit în S. III, C. 7, în pământul de umplutură a Gr. 2, care aparține nivelului culturii Sântana de Mureș), la 0,60 m adâncime, deasupra unui fragment de vas din faza Cucuteni A.

Mai multe lupe de fier și zgură provin din nivelul culturii Poienești-Lukașevka (în S. III, C. 9-12, la 0,50 m adâncime).

Note:

1. N. Popp, P. Iosep, D. Paulencu, *Județul Suceava*, București, 1973, p. 37-38; Dragoș Cusiac, *Din istoria unei vechi așezări sucevene: satul Românești, comuna Grănicești*, Suceava 6-7, 1979-1980, p. 211; Ioan Șandru, Vasile Cucu, *România. Prezentare geografică*, București, 1984, p. 33.
2. N. Popp, P. Iosep, D. Paulencu, *Județul Suceava*, București, 1973, p. 38, 41, 58, 65, 69, fig. 16.
3. Dragoș Cusiac, *Din istoria unei vechi așezări sucevene: satul Românești, comuna Grănicești*, Suceava, 6-7, 1979-1980, p. 211-213; Mugur Andronic, Paraschiva-Victoria Bătariuc, Florin Hău, Monica Gogu, Bogdan Petru Niculică, Ion Mareș, *Noi cercetări arheologice de teren în județul Suceava*, Suceava 29-30, 2002-2003, p. 184-185.
4. Mircea Ignat, *Contribuții numismatice la istoria dacilor din nordul Moldovei în secolele II-III e.n.*, Suceava 4, 1977, p. 86-87.
5. Ion Mareș, CCA 1994, Satu Mare, p. 54; *idem*, CCA 1995, p. 76

156. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]

Punct: Masivele Cârnic și Păru Carpeni

Cod sit: 6770.01, 6770.05

Autorizația de cercetare preventivă nr. 147/2005

Colectiv: Paul Damian – responsabil (MNIR), Béatrice CAUUE – responsabil sector (UTAH), Bruno Ancel, Claudiu Arcalean, Laurent Bailly, Béatrice Bechiri, Matthieu Boussicault, Antoine Constans, Didier Galop, Lucretia Ghergari, Radu Hodis, Corina Ionescu, Sarah Laurent, Mélanie Mairecolas, Jean-Paul Metallie, Fabrice Monna, Gabriel Munteanu, Alexandru Murariu, Christian Orceț, Romică Pavel, M. Poujol, André Rebiscoul, Christian Rico, Călin-Gabriel Tamaș, Ioan Tantau, Christian Vialaron.

Topografie și geologie în Masivul Cârnic și săpăturile de la Păru Carpeni (misiunea 2005)

Campania de explorare și săpături arheologice miniere derulată în 2005 la Roșia Montană (coordonator dr. Béatrice Cauuet) a durat trei luni și jumătate. Obiectivele acestei campanii au fost masivul Cârnic și sectoarele miniere Carpeni, Orlea și Țarina situate la nord de valea Roșia. Echipa a fost alcătuită din 26 de specialiști (arheologi, geologi, environmentaliști și informaticieni) asistați de peste douăzeci de mineri și muncitori subteran din Roșia Montană. Această misiune, integrată în programul național *Alburnus Maior*, coordonat de MNIR, a beneficiat de cofinanțare din partea companiei RMGC și a statului francez (UTAH, CNRS, Universitatea Toulouse Le Mirail).

Cercetări în masivul Cârnic

Masivul Cârnic este unul din cele două sectoare miniere principale de la Roșia Montană. Acest masiv este străbătut de un labirint de lucrări miniere moderne care facilitează explorarea. Expertiza din 2000 a pus în evidență o concentrare de lucrări miniere antice spre versantul sudic, versant care domină satul Corna. Aceste lucrări antice au fost subiectul unui program de săpături arheologice conturat în 2000 și dezvoltat la scară mare din 2002, concentrat în principal pe rețelele miniere antice denumite Cârnic 1, 2, 3, 9

și 10. Ridicarea topografică exhaustivă a lucrărilor subterane a demarat în 2003, în partea vestică, într-un sector denumit Rețeaua Mare, a continuat în 2004 spre zona superioară (Cârnîc 15) și spre est, în sectorul Piatra Corbului (Cârnîc 6 la 25). Anul acesta ridicările topografice au vizat cu precădere completarea imaginii lucrărilor moderne situate sub orizontul +932 (orizonturile miniere Ranta și Calul), care fac legătura între Rețeaua Mare (șantierele antice) și lucrările din sectorul Piatra Corbului. În prezent dispunem de o ridicare topografică practic exhaustivă a lucrărilor miniere subterane din partea sudică a masivului, acestea însumând aproximativ 16km de lucrări miniere din toate epocile, din care 4km de lucrări romane și 12km de lucrări moderne, săpate cu exploziv (datele din sec. al XVII-lea la începutul sec. XX).

Cârnîc 1

Ridicările topografice demarate în 2004 au continuat și în 2005 în câteva sectoare ale rețelelor Cârnîc 1, 2, 3 și 9. În acest context, săpături locale au permis să se avanseze semnificativ în eliberarea mai multor fronturi în camera C5 din nivelul Cârnîc 1 Superior, permițând descoperirea de fragmente de lămpi romane și echipamente din lemn (lopată pentru minereu și fragment de scară monoxilă romane). Lucrările de topografie au continuat și în partea profundă a nivelului Cârnîc 1 Inferior, mai precis zona abatajelor D14 și D15.

Cârnîc 3

În rețeaua minieră Cârnîc 3 au fost conduse două acțiuni punctuale. Prima dintre ele a avut loc în nivelul Cârnîc 3 Superior, fiind vorba de un sondaj în partea superioară surprăta a galeriei G2. Este vorba de un plan înclinat, săpat descendent direct de la zi spre interiorul masivului. Degajarea sa în sens ascendent a permis să se pună în evidență două mici șantiere laterale dar mai ales resturile unei sușineri în lemn antice a galeriei. Aceste resturi lemnoase sunt în prezent obiectul unei datări dendrocronologice. Cea de-a doua intervenție a vizat un al doilea etaj cu lucrări miniere situate sub nivelul galeriei de cercetare și de legătură G11 din nivelul Cârnîc 3 Inferior. Acest ansamblu de lucrări miniere antice de cercetare precum și un puț aflat în stare foarte bună de conservare sunt în curs de degajare, explorarea și topografierea lor urmând a fi finalizate în 2006.

Cârnîc 2 și 3

Pe lângă lucrările de degajare și explorare, în rețelele miniere Cârnîc 2 și 3, precum și în spațiul situat între ele s-a realizat un volum important de ridicări topografice, respectiv planuri, secțiuni longitudinale și transversale în vederea realizării unei viziuni de ansamblu a acestor rețele miniere cu ramificații multiple. Aceste ridicări topografice de anvergură reprezintă printre altele și baza necesară realizării reconstituirii tridimensionale a complexului de rețele miniere Cârnîc 1, 2 și 3.

Cârnîc 4

În cazul rețelei miniere Cârnîc 4, deschisă descendent, studiul geologic a demonstrat că în acest sector minierii antici au pus în evidență un corp de minereu de tip dyke de brechie. Acest corp de minereu a fost exploatat în totalitate într-o sală de dimensiuni mari, coranda CC4, precum și în două abataje. Ramificațiile și buzunarele acestei structuri de dyke au fost la rândul lor explorate și parțial exploatate prin galerii. În cursul activității de exploatare erau fără îndoială active și o serie de galerii săpate din exterior spre coranda CC4, dirijate astfel în vederea realizării unei joncțiuni. Ținând cont de poziția acestor lucrări miniere, este foarte probabil că ele au avut în

antichitate nu numai rolul de căi secundare de acces, sau de transport, dar au fost importante și pentru aerajul natural. De fapt, aceste galerii par că se îndreaptă spre o altă parte a minei, situată în zona superioară a masivului Cârnîc, zonă ce este în prezent inaccesibilă.

Cârnîc 9

Rețeaua minieră Cârnîc 9 a fost degajată integral în partea sa inferioară, care corespunde etajului cel mai interesant, în care există lucrări miniere antice coerente și în stare relativ bună de conservare. Cercetările geologice din această rețea s-au finalizat în partea vestică a nivelului inferior. Lucrările miniere din această zonă s-au concentrat pe o structură filoniană suborizontală. Analizele de conținuturi precum și alte observații geologice au precizat limitele corpului de minereu. Este vorba de fanta filoniană și zona de silicifiere perifiloniană din coperiș, care împreună însumează o lățime de aproximativ 20cm. Minereul din nivelul Cârnîc 9 Inferior este argentifer (polibazit și tetraedrit). Aurul este de asemenea prezent, însă participarea sa este foarte redusă.

Cârnîc 10

Rețeaua Cârnîc 10 se remarcă prin șantiere de exploatare verticale juxtapuse. În acest an studiile s-au concentrat cu precădere pe elucidarea contextului geologic al lucrărilor miniere antice. Ansamblul de lucrări antice Cârnîc 10 corespunde unei serii de șantiere înclinate, săpate descendent pe înclinare. Lucrările au fost deschise una lângă alta și una sub alta, fiind repartizate în trei sectoare care grupează serii de galerii decalate pe pantă. Exploatarea pereților intermediari a dus la formarea mai multor abataje înclinate de mari dimensiuni. În această parte a zăcămintului minierii antici au exploatat preferențial zonele de intersecție a unor corpuri de minereu (dykeuri de brechie și filoane paralele în scară), concentrând exploatarea în culcușul filonului, abandonând zona de coperiș, porțiuni care este bogat mineralizată în aur și argint. Rețeaua Cârnîc 10 este până în momentul de față singurul sector în care exploatarea a fost concentrată în culcușul unei structuri mineralizate, neglijându-se coperișul care ar fi fost ușor de exploatat și mai bogat decât culcușul, caracteristică ce era cunoscută de minierii antici.

Ținând cont de acest volum impresionant de informații, atât topografice, descriptive, cât și geologice, ne-am propus ca în cursul anului 2006 să realizăm un document final de sinteză asupra masivului Cârnîc. În această sinteză va fi prezentată în detaliu fiecare rețea minieră antică, ținând cont de întregul volum de informații ce există pentru fiecare rețea în parte, date obținute pe parcursul tuturor campaniilor de săpătură. Realizarea acestei sinteze va reprezenta obiectivul echipei pentru o bună parte a anului 2006. Printre altele, reamintim cu această ocazie că din 2004 se lucrează intens la o restituire tridimensională a unei părți semnificative a minei antice din Cârnîc. Această acțiune, care presupune o muncă susținută pe o durată îndelungată, este în curs de derulare, iar în final va reda în conexiune rețelele Cârnîc 1, 2 și 3.

Cercetări în zonele Carpeni, Orlea și Țarina

Începând cu anul 2004 cercetările s-au reorientat spre masivele Carpeni, Orlea și Țarina situate în nord-vestul văii, un sector foarte promițător în special pentru echipamente din lemn care se păstrează în stare foarte bună de conservare în acest sector cu umiditate ridicată. Sectoarele Orlea, Țarina și Carpeni sunt învecinate și se găsesc sub partea de jos a satului Roșia Montană. În 2004 ridicările topografice au vizat lucrările din Carpeni și Orlea, iar în 2005 pe cele din sectorul

Țarina. Limita între sectoarele miniere Orlea și Țarina nu este foarte evidentă, la suprafață putând fi considerată mica vale de la nivelul clădirilor companiei Minvest. În subteran această limită a fost aleasă arbitrar pe tronsonul nord-sud al galeriei magistrale Sf Cruce.

Rețelele topografiate în Țarina

În cursul acestui an explorarea a pus în evidență șapte noi sectoare cu lucrări miniere antice care au fost și topografiate. În paralel cu topografierea și pe baza ei, a continuat analiza caracteristicilor diferitelor lucrări miniere, în special sub aspectul dinamicii exploatării, care a fost confruntată cu documentele de arhivă din sec. al XIX-lea. Pe parcursul ultimilor trei ani în Țarina au fost topografiate aproximativ 24,5km de lucrări miniere din toate epocile. Celor opt grupe de lucrări miniere antice examinate în 2004, în cursul anului 2005 li s-au adăugat încă opt noi grupe, apriori independente. Proiecția la zi a lucrărilor miniere antice corespunde perimetrului incintei Minvest, lucrările ajungând până la cota +725m, prin urmare aproape de nivelul Sf Cruce, atât în sectorul Orlea, cât și în sectorul Carpeni. Unele din ansamblurile de lucrări miniere antice nu reprezintă în prezent decât resturi de lucrări desfigurare de reluarea modernă intensă și/sau de supări și rambleieri. Multe dintre acestea sunt însă destul de bine conservate, în pofida naturii vulcanosedimentare a rocilor în care sunt săpate. În schimb, toate aceste lucrări par a fi fost complet colmatate cu material argilo-nisipos provenit de la suprafață, fiind degajate punctual în momentul reluărilor moderne. Spre zona superioară, lucrările sunt inaccesibile pe cei dintâi 20m de la suprafață.

Repartiția lucrărilor miniere este destul de omogenă în sectorul studiat. Ele reflectă printre altele și densitatea mare a mineralizațiilor. Lucrările moderne care permit accesul nu brăzdează în totalitate acest spațiu, astfel încât putem admite ipoteza că în acest versant ar putea exista de două ori mai multe lucrări antice, în special în porțiunea situată în vecinătatea suprafeței. Descoperita pe suprafețe însemnate ar permite să se pună în evidență numeroase intrări de lucrări de explorare sau de cercetare. Este posibil ca o parte din planurile înclinate să poate fi redeschise și cercetate arheologic de la suprafață.

Sistemul hidraulic din Păru Carpeni

În 2004 a fost făcută o descoperire extrem de importantă în sectorul Păru Carpeni. Echipa de explorare a descoperit locațiile a cel puțin două roți hidraulice pentru drenarea apelor de mină (pompare), presupuse a fi romane, care sunt situate în două sectoare miniere distincte dispuse paralel, situate la o distanță de aproape 25m unul față de altul. Sala hidraulică cel mai bine conservată a fost săpată arheologic în anul 2005. În acest sector a fost pus în cele din urmă în evidență un ansamblu de trei săli de evacuare a apelor aflate în legătură și săpate una deasupra alteia, la o adâncime de aproximativ 30m față de suprafață. În sectorul Păru Carpeni se cunosc în prezent patru săli de evacuare a apelor de mină. În grupul celor trei săli aflate în conexiune, sala centrală a fost investigată integral în 2005. Din această sală s-au recuperat toate piesele din lemn care susțineau tavanul sălii, precum și fragmente din roata hidraulică cu compartimente de evacuare a apei, de 3,90 m diametru, care în conformitate cu datarea C¹⁴ datează din sec. II p.Chr. (1 cal BC la 220 cal AD). Această descoperire este extrem de importantă din perspectiva drenării minelor romane cu ajutorul unor instalații, fiind prima descoperire de această factură în Europa după anii 1930, perioadă în care s-au făcut descoperiri fortuite de astfel

de echipamente în sudul peninsulei Iberice. În cazul nostru, descoperirea este cu atât mai importantă cu cât ea s-a făcut în context arheologic riguros, ceea ce va permite să se înțeleagă în amănunt întregul dispozitiv și de asemenea, să se reconstituie în totalitate.

În sălile mari cu secțiuni dreptunghiulară, aflate în conexiune directă cu o galerie inferioară (prin care venea apa) și cu o galerie superioară (spre care era ridicată apa), erau instalate roți hidraulice prevăzute cu compartimente din lemn prin care se realiza drenarea apei din partea inferioară a sălii prin ridicarea ei spre galeria superioară prin intermediul unui canal de lemn plasat în lungul roții și dirijat spre galeria superioară. Cele două săli descoperite în 2004 erau umplute cu o mulțime de piese din lemn conservate dar căzute din locul lor inițial, concentrate într-o grămadă. Înainte de demararea săpăturilor era imposibil să se confirme dacă roțile erau încă acolo, în schimb dispozitivul de susținere al acestora era vizibil.

Săpătura a fost finalizată în sala centrală, C1 (lățime 2,30 m, lungime 4,50 m și înălțime 5,80 m), care are o poziție intermediară fiind situată între alte două săli identice, una la un nivel inferior (C2) și o alta la un etaj superior (C3). În această sală de drenare erau conservate în loc multe piese din lemn, cum ar fi elementele susținerii în lemn și o scară monoxilă lungă de peste 5m, dar ruptă în două bucăți. Ținând cont de descoperirea în masivul Păru Carpeni a unei cantități importante de lemn roman bine conservat, un dendrolog al laboratorului Archéolabs (Franța) a prelevat carote de lemn *in situ* pentru analize și datări.

Fiecare piesă din lemn a fost deplasată cu grijă, desenată și fotografiată. După ce au fost ambalate în folii de plastic și folii protectoare cu bule, piesele din lemn au fost stocate într-un sector al rețelei miniere moderne subiacente. În acest spațiu de stocare, cu acces controlat, condițiile de conservare a lemnului antice cu dimensiuni mari sunt mai bune în comparație cu cele care ar exista la suprafață, în absența unei pregătiri prealabile. Nu există nici un motiv care să ne indice că acest sistem de evacuare se limitează la trei săli cu roți hidraulice, astfel încât numai continuarea săpăturilor va putea tranșa această necunoscută, știind că această zonă se găsește la aproximativ 30m adâncime față de nivelul văii. Această parte nou studiată a masivului Păru Carpeni este situată într-o "rezervă arheologică", la adăpost de impactul viitorului proiect minier.

Analize geochimice și palinologice într-o turbărie

Studiile derulate în 2004 și 2005 în regiunea minieră Roșia Montană au avut ca obiectiv realizarea unui studiu de paleomediu susceptibil de a documenta pe o durată mai lungă de timp derularea unor activități miniere și metalurgice în acest areal, activități care se presupune că au demarat în preistorie. În aceeași măsură s-a urmărit și evidențierea impactului environmental al acestor practici. Abordarea noastră metodologică a implicat combinarea a două metode de studiu diferite dar complementare, respectiv studiul palinologic și studiul geochimic al unei secvențe sedimentare neperturbate din vecinătatea minelor de la Roșia Montană. Palinologia permite reconstituirea evoluției cuverturii vegetale și al impactului activităților antropice prin studierea variației frecvenței granulelor de polen fosil, în timp ce studiul geochimic, în mod particular utilizarea izotopilor plumbului, pune în evidență depunerile din atmosferă a poluanților ce sunt asociați activității extractive sau metalurgice.

Prima carotă a fost prelevată în anul 2004 din turbăria Căpățâna, situată la aproximativ 15km nord de Roșia Montană. Primele rezultate indică sincronismul dintre dinamica agro-pastorală și fazele de activitate metalurgică semnalate de creșterea concentrațiilor în plumb. Aceste două tipuri de activități par a avea legături directe fiind contemporane. Ele reflectă și coincid cu fazele majore ale evoluției antropice a Munților Apuseni. În cursul ultimelor trei milenii se individualizează trei faze majore.

Este vorba de o perioadă pre- și post-antică, cuprinsă între sfârșitul epocii fierului și începutul sec. IV al erei noastre, în timpul căreia înregistrările evidențiază atât activități metalurgice cât și agro-pastorale intense. Acestea din urmă corespund unor despăduriri repetate a zonelor înalte. A doua perioadă este cuprinsă între finalul Antichității și secolele XIII–XIV, fiind marcată printr-o reducere a activităților. Dacă această constatare se referă cu precădere la activitatea minieră și cea metalurgică, după cum o demonstrează datele geochimice care indică o reducere a poluării, ea privește în egală măsură și activitățile agro-pastorale, care local par a avea o importanță mai redusă sau au caracter neregulat. În acest sens se impune o confruntare cu date istorico-arheologice la scară regională.

A treia și cea din urmă perioadă începe în sec. XIV. Această perioadă este marcată printr-un avânt deosebit al activităților umane și metalurgice, în special spre sec. XV. Tocmai în acest interval se înregistrează cea mai intensă poluare atmosferică, dar în egală măsură expansiunea maximă a activităților agro-pastorale. Intensificarea practicilor antropice este însoțită de o reducere drastică a suprafețelor împădurite, care, ținând cont de amploarea lor locală, reflectă mai degrabă o caracteristică regională. În cursul sec. XVII se înregistrează o scurtă diminuare a activităților umane.

În scopul diferențierii impactului direct al activității miniere din perimetrul Roșia Montană, în primăvara anului 2005 s-au desfășurat noi prospecțiuni care au condus la descoperirea și eșantionarea unei noi secvențe sedimentare de 1,90m, situată în proximitatea sitului minier. Datarea bazei acestei secvențe indică o vârstă de 12200 ani BP. Prin urmare, această secvență care acoperă în întregime Holocenul va permite realizarea unei reconstituiri a evoluției mediului în acest areal geografic pe o lungă durată de timp. Eșantioanele prelevate din această carotă sunt în curs de pregătire în vederea analizelor palinologice și geochimice.

Planșa 56

Topographie, géologie dans Cârnic et fouilles dans Paru-Carpeni (Rosia Montana, mission 2005)

La campagne d'exploration et de fouilles archéologiques minières menée en 2005 à Rosia Montana (Direction Dr Béatrice Cauuet) a duré 3 1/2 mois. Elle s'est portée sur le massif de Cârnic et au nord de la vallée dans les secteurs de Carpeni, Orlea et Tarina. L'équipe était composée de 26 spécialistes (archéologues, géologues, environnementalistes, infographistes) aidés d'une vingtaine de mineurs et de travailleurs de Rosia Montana. Cette mission inscrite dans le programme national *Alburnus Maior*, dirigé par le MNIR, a bénéficié d'un co-financement de la part de la Compagnie RMGC et de la France (UTAH, CNRS et Université Toulouse Le Mirail).

Recherches dans le massif de Cârnic

Le massif de Cârnic est l'un des deux plus grands secteurs miniers de Rosia Montana. Ce massif est excavé par

un dédale de travaux modernes qui facilite son exploration. L'expertise de 2000 a révélé une concentration de travaux anciens sous le versant Sud qui domine le village de Corna. Ces travaux anciens sont concernés par un programme de fouille esquissé en 2000, et développé à grande échelle depuis 2002 principalement dans les travaux appelés Cârnic 1, 2, 3, 9 et 10. Le relevé exhaustif des ouvrages souterrains a été démarré en 2003 du côté ouest sur le Grand Réseau, et poursuivie en 2004 vers les hauteurs (Cârnic 15) et vers l'est dans la partie Piatra Corbului (Cârnic 6 à 25). Cette année, les relevés ont été complétés sur des travaux en grande partie modernes, situés sous le niveau de galerie "932" (quartiers Ranta et Calul), faisant le lien entre le Grand Réseau (chantiers antiques) et les travaux de Piatra Corbului. A présent, nous disposons donc d'un relevé quasi exhaustif des travaux souterrains de cette partie du massif, totalisant environ 16km d'ouvrages de toutes époques chronologiques, dont 4km de travaux d'époque antique et 12km de travaux modernes ouverts à l'explosif (datables du milieu du XVIIe au milieu du XXe s.).

Cârnic 1

Le travail de relevés en cours depuis 2004 dans certaines parties des réseaux Cârnic 1, 2, 3 et 9 a repris en 2005. Pour ce faire, des opérations de fouilles localisées ont permis d'avancer notablement le dégagement des fronts de taille dans la chambre C5 de Cârnic 1–Supérieur avec la découverte de fragments de lampes romaines et d'outillage en bois (pelle à minerai et fragment d'échelle monoxyle romains). Les travaux topographiques se sont également poursuivis dans le bas de Cârnic 1–Inférieur, dans la zone des dépilages D14 et D15.

Cârnic 3

En Cârnic 3, deux actions ponctuelles ont été menées. En Cârnic 3 – Supérieur, une opération de sondage a été conduite dans la partie amont et comblée de la galerie G2. Il s'agit de la descenderie d'accès au réseau Cârnic 3, percée depuis la surface en descendant vers l'intérieur du massif. Son dégagement amont a été avancé permettant de révéler deux petits chantiers latéraux et surtout les restes d'un étayage en bois antique de la galerie dont la datation dendrochronologique est en cours. L'autre opération a concerné un deuxième étage de travaux situés sous la galerie de recherche et de liaison G11 dans Cârnic 3 – Inférieur. Cet ensemble de travaux antiques des galeries de recherche et un puits très bien conservés est en cours de dégagement, l'exploration et la topographie, sont à finaliser en 2006.

Cârnic 2 et 3

A côté de ces travaux de dégagement et d'exploration, un grand travail de relevés topographiques en plans, coupes longitudinales et sections a été fait dans Cârnic 2 et 3, et entre ces deux réseaux pour permettre de bien relier ces deux étages de travaux aux ramifications complexes. Tout ce travail topographique constitue par ailleurs la base de la mise en 3D du complexe Cârnic 1, 2 et 3.

Cârnic 4

Dans Cârnic 4, l'étude géologique a montré que les mineurs anciens sont arrivés dans ce secteur par l'étage supérieur dans une zone où le corps de minerai suivi et recherché était un dyke de brèche. Ce corps de minerai a été ensuite totalement exploité dans une vaste salle, la Coranda CC4, ainsi que dans deux dépilages. Des branchements ou des poches de minéralisations reliés au dyke ont été explorés et partiellement exploités par des galeries. Au moment de

l'activité, un ensemble d'autres galeries creusées de l'extérieur vers la coranda CC4 a correspondu à une volonté de jonction. Vu la position de ces travaux miniers, il est probable qu'ils ont servi à l'époque antique, non seulement comme voie secondaire d'accès, voire de transport, mais aussi à l'aération naturelle. En effet, ces galeries semblent se diriger vers une autre partie de la mine située dans le haut du massif de Cârnic et aujourd'hui inaccessible.

Cârnic 9

Le réseau Cârnic 9 a été complètement dégagé dans sa partie inférieure, l'étage le plus intéressant qui présentait de travaux antiques continus et relativement bien conservés. Dans ce secteur, les recherches géologiques ont abouti sur la partie ouest du niveau inférieur. Là, les travaux miniers d'exploitation sont concentrés sur un filon à faible pendage. Les analyses de teneurs et d'autres observations géologiques indiquent les limites du corps de minerai exploitable. Il s'agit d'un filon et d'une partie de la zone de silicification péri-filonienne du toit réduits à environ 20cm de largeur. Le minerai du niveau Cârnic 9 Inférieur-ouest est argentifère (polybasite et cuivre gris). L'or est également présent, mais dans une plus faible proportion.

Cârnic 10

Le réseau Cârnic 10 est caractérisé par des chantiers verticaux juxtaposés. Cette année, l'étude a surtout porté sur le contexte géologique des travaux antiques. L'ensemble des travaux anciens de Cârnic 10 correspond à une série de chantiers inclinés, travaillés selon un fort pendage en descendant dans le massif. Les différents ouvrages ouverts les uns à côté des autres et les uns au-dessus des autres, se répartissent en trois secteurs regroupant des séries d'attaques en galeries, décalées sur la pente et aux parois intermédiaires abattues jusqu'à former plusieurs grands dépilages. Dans cette partie du gisement, les anciens mineurs se sont concentrés sur des croisements de corps de minerais, (dykes de brèche et filons sub-parallèles en escalier), travaillant préférentiellement au mur du filon et délaissant le toit, un secteur pourtant fortement minéralisé en or et en argent. Le réseau Cârnic 10 apparaît pour le moment comme le seul secteur où l'exploitation s'est concentrée sur la partie mur d'une structure minéralisée en négligeant le toit pourtant aisément exploitable et déjà identifié par les Anciens comme un secteur plus riche que le mur.

Fort de l'ensemble de cette vaste documentation, tant topographique, descriptive que géologique, nous pensons être de pouvoir proposer, courant 2006, un document final de synthèse sur le massif de Cârnic. Dans ce document à venir, nous nous appliquerons à présenter chaque réseau étudié dans le détail et dans sa globalité en réunissant bout à bout toute la documentation regroupée partiellement lors de chaque campagne passée. Ce long travail de synthèse devrait occuper notre équipe une bonne partie de l'année 2006. Par ailleurs, nous rappelons qu'une représentation infographique en 3D d'une partie de la mine antique de Cârnic est en cours depuis 2004. Ce travail de longue haleine va se poursuivre. Il va concerner les trois réseaux reliés, Cârnic 1, 2 et 3.

Recherches dans la zone de Carpeni, Orlea et Tarina

A partir de 2004, nos recherches se sont réorientées vers les massifs de Carpeni, Orlea, Tarina au nord-ouest de la vallée, un secteur très prometteur notamment pour les équipements en bois qui se sont bien conservés dans un contexte très humide. Les secteurs Orlea, Tarina et Carpeni sont contigus et se développent sous la partie basse de

l'agglomération de Rosia Montana. En 2004 les relevés ont concerné les travaux de Carpeni et d'Orlea, en 2005 le secteur Tarina. La limite entre les quartiers Orlea et Tarina n'est pas très claire, il s'agirait sans doute de la petite vallée qui s'ouvre au niveau des bâtiments de la Société Minvest. Sous terre nous avons choisi délibérément de fixer cette limite par la grande traverse nord-sud de Sf Cruce.

Réseaux topographiés sous Tarina

Cette année, les investigations ont révélé sept nouveaux secteurs de travaux antiques qui ont été relevés. Parallèlement, sur la base de ces relevés, nous avons poursuivi l'analyse des caractéristiques des différents travaux, notamment la dynamique des exploitations et la confrontation avec les documents d'archives du XIXe s. Au total c'est environ 24,5km de travaux miniers de toutes époques qui ont été relevés depuis trois ans dans Tarina. Aux huit groupes de travaux anciens examinés en 2004 se sont rajoutés en 2005 huit nouveaux ensembles, à priori indépendants. Ils se développent dans le creux du vallon qui débouchent sur les bâtiments de Minvest et atteignent la côte profonde de 725m, soit presque le niveau Sf Cruce, tout comme à Orlea et Carpeni. Certains ensembles ne sont que des fragments d'ouvrages défigurés par une forte reprise moderne et/ou des effondrements et des remblaiements. Mais la plupart sont assez bien conservés, malgré la nature volcano-sédimentaire de l'encaissant. En revanche tous ces ouvrages semblent avoir été totalement colmatés par des boues argilo-sableuses, et ont été ponctuellement dégagés lors de la reprise moderne. En hauteur, ils ne sont guère accessibles dans la tranche des vingt premiers mètres sous la surface du versant.

Leur répartition est assez homogène sur le secteur étudié. Elle reflète entre autre la forte densité des minéralisations. Les travaux modernes qui permettent d'y accéder ne sillonnent pas la totalité de l'espace, on peut supposer qu'il peut exister deux fois plus d'ouvrages anciens sous ce versant, notamment dans la tranche superficielle. Un décapage extensif en surface permettrait de découvrir de nombreuses entrées d'exploitation ou de recherche. Il apparaît donc possible que certaines descenderies puissent être rouvertes et fouillées depuis l'extérieur.

Système hydraulique dans Paru Carpeni

Une découverte très importante a été faite en 2004 dans le secteur de Paru-Carpeni. Notre équipe de prospecteurs y a découvert les emplacements d'au moins deux roues hydrauliques pour l'exhaure (pompage), supposées d'époque romaine et occupant deux secteurs miniers parallèles, distincts et distants de près de 25m. La salle hydraulique la mieux conservée a été fouillée en 2005. Dans ce secteur, c'est finalement un ensemble de trois salles d'exhaure reliées et percées les unes au-dessus des autres à 30m de profondeur, qui ont été retrouvées. On connaît donc à ce jour déjà quatre salles d'exhaure dans Paru-Carpeni. Dans le groupe de trois salles, la salle centrale a été fouillée en totalité en 2005. Elle a livré toutes les pièces du boisage qui soutenait le plafond, ainsi que les éléments brisés d'une roue élévatoire à augets, large de 3,90m et datée par ¹⁴C du IIe s. de notre ère (1 cal BC à 220 cal AD). Il s'agit d'une découverte majeure sur le pompage des mines romaines par machinerie qui survient pour la première fois en Europe depuis les années 1930 et les découvertes fortuites faites dans les mines du sud de la péninsule Ibérique. Ici, la découverte s'est faite dans un contexte archéologique qui va permettre de

comprendre l'ensemble du dispositif et de le restituer en totalité.

Les grandes salles sont de section quadrangulaire, reliées à une galerie basse (d'où venait l'eau) et une galerie haute (vers où l'eau était remontée), dans lesquelles étaient installées des roues élévatoires à augets en bois qui puisaient l'eau à drainer, depuis le fond de la salle pour la remonter vers la galerie supérieure, au travers d'un canal en bois placé en hauteur au niveau de la galerie supérieure et le long de la roue. Les deux premières salles découvertes en 2004 étaient remplies d'une accumulation de boisages conservés et tombés en tas. Avant fouille, il n'était pas possible de dire si les roues, elles-mêmes, étaient encore là, mais le dispositif de calage des roues l'était encore assurément.

La fouille a été menée dans la totalité de la salle centrale, C1 (largeur 2,30m, longueur 4,50m et hauteur 5,80m), qui se trouve être une salle intermédiaire entre deux autres salles du même type, l'une située à un niveau inférieur (C2) et l'autre à l'étage supérieur (C3). Beaucoup de pièces de bois antiques étaient conservées en place dans la salle d'exhaure, comme des éléments de boisages et une longue échelle monoxyle encochée, brisée en deux morceaux et longue de plus de 5m. Compte tenu de la découverte sous le massif de Paru-Carpeni d'un important lot de boisages romains conservés, un dendrochronologue du laboratoire Archéolabs (France) est venu prélever *in situ* des carottes de bois pour analyses et datations.

Chaque pièce de bois a été déplacée avec soin, puis nettoyée, dessinée et photographiée. Une fois emballées dans un film plastique et dans du plastique à bulles, les pièces ont été stockées à l'étage inférieur dans une partie du réseau moderne sous-jacent. Dans cet espace protégé par un accès limité, les conditions de conservation des boisages antiques de grande dimension sont préférables à une sortie au jour non préparée. Rien ne dit que le système d'exhaure se limite à trois salles avec roues, la suite de la fouille nous permettra de répondre à cette question, sachant que nous nous trouvons à quelques 30m de profondeur sous le niveau de la vallée. Cette partie nouvelle étudiée dans le massif de Paru Carpeni devrait se trouver dans une « réserve archéologique », à l'écart de l'impact du futur projet minier.

Analyses géochimiques et palynologiques d'une tourbière

Les recherches engagées en 2004 et en 2005 dans la région minière de Rosia Montana ont pour objectif la mise œuvre d'une étude paléo-environnementale susceptible de documenter sur la longue durée l'histoire des activités minières et métallurgiques de ce secteur et dont l'origine supposée remonterait à la Protohistoire. Il s'agit également d'appréhender l'impact environnemental de ces pratiques. Aussi, notre approche méthodologique combine-t-elle deux méthodologies distinctes mais complémentaires à savoir, l'étude palynologique et géochimique d'un enregistrement sédimentaire non perturbé proche de la mine de Rosia Montana. La palynologie permet, en effet, de reconstituer l'histoire de la couverture végétale et des activités humaines à partir de l'étude des variations des grains de pollen fossiles, tandis que l'étude géochimique et plus particulièrement l'utilisation des isotopes du plomb, met en évidence les retombées atmosphériques de micropolluants liés aux pratiques extractives ou métallurgiques.

En 2004, un premier prélèvement d'une carotte de tourbe a été fait à Capatina, située à près d'une quinzaine de kilomètres au nord de Rosia Montana. Grâce aux premiers

résultats d'analyses, on peut remarquer un net synchronisme entre les dynamiques agro-pastorales et les phases d'activités métallurgiques signalées par les concentrations en plomb. Ces deux types d'activités semblent liés et concomitants. Ils reflètent et coïncident avec les phases majeures de l'histoire de l'anthropisation des monts Apuseni. Au cours des deux derniers millénaires, trois phases s'individualisent.

Une période pré et post-antique, comprise entre la fin de l'âge du Fer et le début du IVe siècle de notre ère, durant laquelle les enregistrements témoignent à la fois des fortes activités métallurgiques et agro-pastorales. Ces dernières étant responsables de déforestations répétées des zones d'altitudes. Une période comprise entre l'extrême fin de l'Antiquité et les XIIIe-XIVe siècles, marquée par un ralentissement des activités. Si ce constat s'applique tout particulièrement aux activités minières et métallurgiques comme le signale les données géochimiques qui indiquent une baisse des pollutions, il concerne également les activités agro-pastorales, qui localement semblent moins importantes ou plus irrégulières. Une confrontation avec les données historico-archéologiques régionales s'impose.

La troisième et dernière période s'amorce au XIVe siècle. Elle est marquée par une très forte reprise des activités humaines et métallurgiques en particulier vers le XVe siècle. C'est à cette période que sont enregistrées les plus fortes pollutions atmosphériques, mais également l'expansion majeure des activités agro-pastorales. L'intensification des pratiques anthropiques s'accompagne d'une importante réduction des boisements qui, compte tenu de son ampleur locale, semble avoir un écho largement régional. Une brève phase de réduction des activités est toutefois enregistrée durant le XVIIe siècle.

Afin de mieux cerner l'impact direct des activités minières dans le secteur de Rosia Montana, des prospections réalisées au printemps 2005 ont permis la découverte et le prélèvement d'une nouvelle séquence sédimentaire de 1,90m située à très peu de distance des sites miniers. La datation de la base de l'enregistrement a donné un âge de 12200 BP. Cette séquence qui recouvre ainsi tout l'Holocène permet d'envisager une reconstitution de l'histoire environnementale de ce secteur sur la très longue durée. Les échantillons sont en cours de traitement en vue de leur analyse pollinique et géochimique.

157. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]

Punct: Țarina-proprietatea Pojghi

Cod sit: 6770.04

Autorizația de cercetare preventivă nr. 189/2005

Colectiv: Paul Damian – responsabil (MNIR), Sorin Cociș – responsabil sector, Vitalie Bârcă, Adrian Ursuțiu (IAIA), Inel Constantin, Cristinel Plantos, Radu Ota, George Bounegru (MNUAI), Anca Timofan, Ioana Barbu (MCDR)

Cercetările efectuate aici în perioada 2003 - 2005 (pe proprietățile Bisericii Catolice, Bara, Gligor, Manta, Kovacs), au dus la identificarea și cercetarea unui număr de 495 de complexe funerare (2003 – 80 morminte, 2004 – 370

morminte, 2005 – 45 morminte). Până în stadiul actual al cercetărilor, necropola de incinerare de la Țarina este cea mai mare, atât ca zonă de amplasare cât și ca număr de complexe funerare existente. Dacă în ceea ce privește limitele de S, V și E acestea sunt în principiu cunoscute, rămâne de stabilit cea de N.

Ritul funerar este exclusiv incinerarea fiind prezente ambele forme – atât arderea pe loc, cât și cea la *ustrina*. În ceea ce privește ponderea celor două variante, deși stadiul actual al activității de valorificare completă a informației științifice este unul incipient, se distinge o predilecție pentru varianta arderii la *ustrina*. Gropile mormintelor sunt în general simple, de formă rectangulară, deși este prezentă, într-o proporție redusă și varianta de groapă în trepte (în cazul mormintelor de tip *bustum*). Se cuvine menționată prezența unor amenajări funerare exterioare (trei incinte) cu elemente constructive asemănătoare celor cercetate în cazul necropolei de incinerare din punctul Hop – Găuri (ultima asiză sub forma unui bloc fațetat în două ape). Sunt prezente și elemente de arhitectură funerară, în general descoperite în poziție secundară (două stele funerare, fragmente de stele funerare, un coronament funerar precum și diferite monumente și medalioane funerare). Inventarul necropolei este unul tipic pentru un astfel de obiectiv și constă în vase ceramice, de diferite forme și dimensiuni, vase de sticlă, opaițe, câteva podoabe de aur, o gemă etc. Pieseile numismatice sunt relativ rare și într-o stare precară de conservare dar pot oferi alături de alte obiecte cu putere de datare, elemente pentru o datare tot mai strânsă a necropolei.

Campania 2005

Aria cercetată se află în hotarul nord-estic al localității, la circa 0,5 km N de șoseaua principală a localității; toponim: Țarina. Proprietatea pe care s-a efectuat cercetările aparține lui Pojghi Ioan, fiind învecinată spre E cu proprietatea Kovaks Sofia, spre S cu proprietatea Manta Aurel, spre V se învecinează cu terenul lui Gligor, iar spre N cu cimitirul ortodox. S-a cercetat numai aria de S a proprietății care constă dintr-un platou jos aflat în prelungirea limitei de N a terenului lui Manta Limita nordică a platoului este delimitată natural de curba de nivel a pantei ce curge pe direcția NV-SE și marcată clar printr-un răzor, amprentă a unui fost teren de cultură.

Au fost trasate și săpate 37 secțiuni (S. 001 –037). În total, a fost excavată o suprafață de 1197,74 m². prin secțiuni, cu lungimi variabile de la 10 x 2 m până la 20,5 x 2 m, uneori extinse prin casete pe laturi, sau prelungite pe capete, situație impusă de natura complexelor arheologice cercetate sau de configurația terenului. La acestea adăugăm și o suprafață practică pentru dezvelirea unei incinte funerare.

Pe suprafața investigată au fost identificate 45 de complexe funerare, cercetate exhaustiv *in situ*.

În suprafața cercetată de colectivul nostru, toate complexele sunt mormintele plane de incinerare în groapă. Ca și orientare notăm că majoritatea respectă o dispunere a gropii cu axa lungă pe direcția E-V, cu variații mai mari sau mai mici. Dimensiunile variază, de la cele mari de 2,20 x 1,80 m la cele cu laturile de 0,40 x 0,30 m. De asemenea, forma gropii este în majoritatea cazurilor rectangulară cu colțurile rotunjite, fundul plat sau ușor albiat, dar nu lipsesc complexele circulare sau de forme neregulate, identice cu cele din campaniile trecute. Conturul complexelor este adeseori marcat de o lentilă de pământ ars la roșu. Această lentilă, ce urmează evident conturul gropii este întreruptă în mai multe

situații sau se regăsește doar pe segmente din laturile complexului. De asemenea, credem că multe din urmele de ardere secundară regăsite pe obiectele de inventar, în special ceramică se datorează faptului că au fost depuse în groapă în momentul purificării acestora sau imediat după aceasta. În condițiile arderii lor pe rugul funerar ele ar fi fost mult mai deteriorate, așa cum este cazul pieselor de sticlă vitrifiată de exemplu.

Resturile cinerare sunt extrem de fine, în majoritatea cazurilor ele prezentându-se sub forma unor mici pigmenți de culoare albă, pe fondul cantității mari de cenușă și cărbune din conținutul gropii. În această situație putem presupune că defuncții au fost arși la ustrinum, lentila de lut ars, adesea discontinuă, nefiind suficientă ca argument pentru o ardere *in situ*.

Inventarul funerar este depus, practic pe măsura umplerii gropii defunctului. Totodată unele obiecte sunt depuse pe limitele exterioare ale gropii, tot în secvențele secundare ale umplerii complexului.

Un caracter aparte, singular în special din punctul de vedere al stării de conservare, îl reprezintă complexul M 40, mormânt plan de incinerare, cu incinta patrulateră și monumentul funerar aferent defunctului păstrate *in situ*. Totodată este și singurul complex funerar ce prezintă urme de jefuire, identificate atât sub forma gropii de jefuire cât și a inventarului ce parțial se regăsește aruncat pe interiorul laturii vestice a incintei.

Materialul arheologic recoltat este structurat pe următoarele mari categorii de piese:

- ceramica. Principalele forme identificate în inventarele funerare sau pe suprafața necropolei sunt: urcioare; cupe; câni; oale; străchini; farfurii; *turribula*.

Din punct de vedere al categoriei ceramice urcioarele, cupele, farfuriile și străchinile aparțin categoriei fine și semifine. Dominantă este culoarea galben cărămizie, rezultat al arderii oxidante. Printre urcioare menționăm însă și câteva de culoare gri cenușie. Oalele și vasele *turribula* pot fi incluse în categoria ceramicii uzuale, fiind folosit ca degresant un nisip cu granulație mare ce conferă suprafeței vaselor un aspect rugos. Culoarea este de asemenea, galben cărămizie ca și în cazul formelor anterioare.

În unele cazuri ceramica prezintă urme de ardere secundară, dar nu în urma întrebunțării casnice, ci ca rezultat al arderii lor, în momentul depunerii în groapa mormântului, purificată în prealabil prin ardere.

- opaițe. Opaițele toate aparțin tipului Loeschcke 10, cu un singur arzător, din pastă semi fină, unele având ștampilă (FORTIS, SEXTUS f(fecit?)). Unele prezintă urme de ardere secundară.

- sticlă. Majoritatea pieselor sunt unguentaria, din sticlă translucidă sau verzuie, cu corpul tronconic, gâtul drept și buza evazată.

- podoabe. Un cercel de aur realizat dintr-un fir de aur, având un capăt îndoit sub forma unui cârlig, iar celălalt îndoit sub forma unei bucle și înfășurat pe corp. La acestea se mai adaugă o mărgică de sticlă, de mici dimensiuni, precum și o gemă și o piatră de inel.

- obiecte de fier. Dintre piesele mai reprezentative menționăm un cuțit, precum și o cantitate mare de cuie și piroane de dimensiuni variate

- monete. Au fost identificate 5 monete de bronz, aflate într-o stare precară de conservare, practic nedeterminabile.

Delimitările cronologice impuse de mobilierul și inventarul funerar recoltat situează mormintele din sectorul nostru pe parcursul veacului al II-lea p.Chr., în epoca provincială romană. Dintre piesele cu relevanță cronologică mai ridicată menționăm opaițele, toate variantele aparținând aceluiași tip, se plasează în același interval. Se mai cuvin amintite și cupele cu fundul plat și diametrul maxim situat sub mijlocul înălțimii vasului, ce aparțin de regulă nivelelor timpurii.

158. Roșia Montană, com. Roșia Montană, jud. Alba [Alburnus Maior]

Punct: Pârâul Porcului – Tăul Secuilor

Cod sit: 6770.06

Autorizația de cercetare preventivă nr. 148/2005

Colectiv: Paul Damian – responsabil, Mihaela Simion, Gabriel Bălan, Ionuț Bocan, Emil Dumitrașcu, Cătălina Mihaela Neagu, Eugen Paraschiv, Decebal Vleja, Andra Samson, Alexandru Rațiu (MNIR), studenții Alexandra Ion (FIB), Vlad Nicolae (UO Constanța)

În campania de cercetări arheologice din anul 2005, colectivul de arheologi a MNIR a continuat cercetarea perimetrului amplasat la est de cariera de gresii Pârâul Porcului. Această zonă, cunoscută în literatura arheologică de specialitate și sub denumirea generică de Tăul Secuilor¹, a beneficiat de o evaluare de teren anterioară² în cadrul campaniei din anul 2000 și parțial 2003. Astfel, în stadiul incipient al investigației era semnalată, cel puțin pentru zona de Nord, o necropolă romană de incinerare. De asemenea, sunt vizibile o serie de intervenții antropice, legate de specificul economic al zonei (amenajări de tăuri și a sistemului de canale aferent acestora)³.

Situl supus investigației arheologice se află amplasat în partea de NV a actualei localități Roșia Montană (jud. Alba). Din punct de vedere geografic, perimetrul pe care au fost identificate și cercetate complexele care fac obiectul prezentului raport, este poziționat pe un platou, aflat la altitudinea relativă de cca. 810 (suprafața aproximativă a zonei pe care se întinde necropola este de cca. 10000 m²). Toată zona este cunoscută sub toponimul de Tăul Secuilor. Denumirea provine de la prezența, în extremitatea de E a sitului a unui fost lac artificial, în prezent aproape colmatat. Extremitatea de nord-vest este marcată de culoarul transversal al cursului de apă cu hidronimul Pârâul Porcului. (direcția de curgere, NV/SE).

Zona în care s-a concentrat investigația arheologică se prezintă ca o succesiune de mici platouri, ce urmează cursul pantei pe direcția NS-SV. Integritatea sitului arheologic în ansamblu a fost parțial afectată de lucrările de supraînălțare a tăului⁴.

Informațiile cu privire la potențialul arheologic din zona cunoscută sub toponimul „Tăul Secuilor” sunt evidențiate prin descoperirile întâmplătoare consemnate în mai multe lucrări de specialitate⁵, precum și prin sondajele efectuate în anul 1984 sau 1986⁶, în anul 2000⁷.

Pe proprietatea Tomuș Ioachim, în cadrul operațiunii de evaluare de teren din anul 2000 au fost cercetate integral trei morminte iar alte patru doar identificate⁸. Toate aceste argumente au confirmat existența, în zona Tăul Secuilor, a unei

necropole romane de incinerare. De aceea, pentru completarea evaluării de teren, în anul 2003, a fost efectuată, pentru un anumit segment (proprietate Ioachim Tomuș), o analiză geofizică, care a confirmat potențialul arheologic al zonei⁹. Cercetarea sistematică a obiectivului a început în campania din anul 2004, fiind implicate colective aparținând, MNIR, IAB și FIB. Sistemul de înregistrare, atât a unităților de săpătură cât și a complexelor arheologice, a fost unul unitar. La sfârșitul campaniei au fost identificate și cercetate 167 de morminte de incinerare, de tip *bustum* sau *ustrina*, elemente de arhitectură funerară și o structură constructivă cu o funcționalitate incertă¹⁰. De asemenea, au fost identificate parțial limitele de V și S a necropolei romane de incinerare Pârâul Porcului /Tăul Secuilor. Astfel, s-a constatat că necropola se întinde pe o suprafață mai mare decât cea cunoscută din literatura istorico-arheologică anterioară. Tocmai de aceea, deși perimetrul era cunoscut anterior sub denumirea de Tăul Secuilor s-a optat pentru o extindere a toponimului la întreg perimetrul necropolei, respectiv Pârâul Porcului/ Tăul Secuilor. De asemenea, este clar, în stadiul actual al cercetării, că nu poate fi vorba de prezența unor înhumări în cadrul acestei necropole, ipoteză formulată de unii autori¹¹ pe baza interpretării eronate a funcționalității unor elemente de arhitectură (*chaperoane* care constituiau asiza finală de zid) pe post de “capace de sarcofag”.

Obiectivele cercetării arheologice din campania 2005, pe sectorul Pârâul Porcului - Tăul Secuilor au vizat cercetarea exhaustivă a complexelor din perimetrul care a constituit obiectul contractului.

Au fost trasate 56 de unități de săpătură, cu dimensiuni și orientări variabile, care însumează aproximativ 2500 m², precum și 2 suprafețe de cca. 1250 m² care, la rândul lor, pentru o mai bună gestionare, au fost împărțite în careuri de 6/6 m.

În campania 2005 în sectorul Pârâul-Pocului – Tăul Secuilor, a fost decapată o suprafață de aproximativ 3750 m², în care au fost cercetate integral 105 complexe funerare, alte 10 complexe deja identificate și cercetate parțial, urmând a fi investigate în cursul campaniei 2006 (o dată cu demontarea profilelor magistrale).

Caroiajul utilizat în interiorul tuturor unităților de săpătură este unul în formă de tablă de șah, alfabetic pe axa V – E și numeric pe axa N – S (1/1 m). În ceea ce privește modalitatea de înregistrare a informațiilor, s-au folosit ca:

Metode descriptive:

- însemnările de teren
- baza de date

Metode de înregistrare grafică:

- Planuri și profile (Scara 1/20, în cazul situațiilor de ansamblu, a complexelor și a profilelor de secțiuni).
- fotografiile au fost realizate în format digital.

Colaborare interdisciplinară:

- ridicări topografice pentru determinarea actuală a configurației terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice, precum și utilizarea sistemului GPS pentru poziționarea cât mai exactă a unităților de săpătură și a complexelor.

Stratigrafia generală a sectorului:

- uniformitatea stratigrafică a perimetrului este redată de prezența stratului vegetal care are o grosime variabilă cuprinsă între 0,00 -0,15 m.

- orizontul organic al solului actual (-0,05 –0,15 m) - culoarea brun – cenușie, nisipos, omogenitate moderată, are în

compoziție pietre de mici dimensiuni, resturi vegetale și organice, fragmente ceramice, potcoave și cuie de epocă modernă sau contemporană.

- nivel de sedimente de culoare negricioasă, cu grosimi variabile, între adâncimile 0,15-0,40 m; - sol brun negricios, textură nisipoasă, friabil, în compoziție are resturi organice, pietricele, (șisturi argiloase și cuarț), concentrații de oxizi de fier, fragmente ceramice atât moderne cât și de epocă romană (aceste din urmă poziționate îndeosebi la baza stratului), pigmenți de cărbune și de pământ ars.

- nivel de sedimente de culoare galbenă, de la -0,40 m la -0,80 m; în acest caz, se observă variații de ordin cromatic de la galben - deschis la galben - roșcat; este atât nisipos cât și argilos, compact, are în compoziție șisturi argiloase, concentrații de oxizi de fier, fragmente ceramice de epocă romană (poziționate la partea superioară a nivelului), cuarț, pigmenți de cărbune, pământ ars.

- nivel de sedimente galben, lutos, compact; are în compoziție gresii și conglomerate, concentrații de oxizi de fier, cuarț – fără urme de intervenție antropică.

Stratigrafia zonelor cu complexe arheologice

Se pot distinge două momente constructive:

- amenajarea gropii sepulcrale

- amenajări exterioare (ringuri, movile). În anumite cazuri aceste amenajări sunt sesizate în stratul de pământ brun – negricios (nivelul 2), iar în altele aceste se află în conexiune stratigrafică cu nivelul 3.

Nivelul de amenajare al gropii este sesizabil, în cele mai multe cazuri, la baza nivelului 2.

Perturbările stratigrafice care anulează calitatea de complexe închise (intervențiile ulterioare asupra complexelor), sunt traduse prin prezența unui sol brun – negricios, nisipos, amestecat cu pietricele, pigmenți de cărbune, uneori oase calcinate și fragmente ceramice (de epocă romană).

Starea de conservare a necropolei

Necropola se prezintă într-o stare medie de conservare în ansamblul său, majoritatea complexelor fiind prezervate integral, atât în ce privește groapa sepulcrală, cât și amenajările exterioare. Mai puține sunt cazurile în care amenajările exterioare sunt parțial distruse. Există însă, în cadrul necropolei, zone în care au avut loc și importante intervenții ulterioare.

În mai mult de două treimi din totalul mormintelor au fost observate intervenții ulterioare asupra gropii sepulcrale.

Repartiția mormintelor în planul necropolei

S-a remarcat o concentrare mai mare a mormintelor în partea de nord-vest a necropolei, la intervale cuprinse între 0,30 m și 3,00 m (în medie, 1 mormânt pe 10 m²). În restul necropolei distanța dintre morminte este oarecum constantă, de obicei la intervale cuprinse între 1,50 m și 2,00 m (în medie, 1 mormânt la 25-30 de m²).

Orientarea gropilor mormintelor nu prezintă diferențe majore, constatându-se, la prima vedere, o predilecție pentru axa NV-SE. Se înregistrează, în unele cazuri, ușoare deviații spre nord sau spre vest de la această axă, însă nu sunt majore. Au fost constatate puține cazuri, mormintele sunt orientate E-V, sau NE-SV, fără însă a constitui grupuri aparte în cadrul necropolei.

Groapa sepulcrală

Groapa este practicată de la adâncimi variabile în raport cu nivelul actual de călcare, de la -0,10 până la -0,80 m (pământ afânat, de culoare brun-negricioasă și stratul de pământ lutos, galben). În cazul mormintelor tumulare gropile

sunt acoperite, în interiorul ringului, cu o manta de lut galben tasat. Sunt înregistrate și cazuri în care gropile sunt acoperite cu o manta compactă din pietre de mici dimensiuni.

Profilul și tratamentul gropilor sepulcrale oferă posibilitatea încadrării în patru tipuri.

I. Gropi arse cu treaptă – 37 de morminte.

a) pereții gropii sunt verticali sau ușor evazați (de formă trapezoidală), platforma plată și etajul inferior al gropii de formă rectangulară.

În funcție de structura geomorfologică a solului și de configurația pantei se constată două variante adaptate la ambele situații.

a1) Pereții gropii verticali sau ușor înclinați, însă platforma nu este perfect plată, Aceste cazuri sunt determinate de compoziția geomorfologică a stratului în care este săpată groapa sepulcrală, impregnată cu blocuri de gresie. În aceste cazuri, forma gropii este uneori ușor neregulată, datorită faptului că este adaptată configurației terenului.

a2) Groapă este săpată pe panta naturală, existând un decalaj de nivel între laturi.

Dimensiunile acestor gropi sunt variabile, cu lungimi de 1,42-3,60 m, lățimi de 0,92-1,95 m, iar stratul de reziduuri ale cremației este dispus unitar, de obicei în interiorul etajului inferior. De asemenea, urme de cărbune de lemn în amestec cu cenușă și oase calcinate sunt vizibile și pe platformă. În unele cazuri etajul inferior este marcat, la rândul său, de pietre dispuse pe contur.

II. Gropi arse de formă rectangulară - 73 de morminte.

Gropile de acest tip au în general dimensiuni mai mici și se încadrează în două subtipuri, în funcție de profilul acestora: a) cu pereții ușor evazați și fundul plat (de formă trapezoidală în secțiune).

b) gropi de formă albiată.

Predominant este primul tip, aici integrându-se majoritatea mormintelor descoperite în cadrul necropolei.

Pereții și fundul gropii prezintă în majoritatea cazurilor o crustă de arsură de culoare roșie portocalie, cu grosimi variabile (1-4 cm) în funcție de intensitatea focului, de natura solului sau de diverși factori externi (condiții atmosferice, substanțe volatile folosite sau cantitatea de lemn utilizată). În unele cazuri, arsura pereților nu este consistentă sau continuă.

Stratul de reziduuri ale cremației de pe fundul gropii este de asemenea variabil (de la 1-2 cm până la 30-40 cm).

III. Gropi nearse de formă rectangulară – 4 morminte

Resturile cremației, cu un posibil tratament intermediar de separare parțială de reziduurile lemnoase, sunt depuse direct în groapă, după care complexul funerar este sigilat.

IV. Morminte cu resturile cremației depuse în anumite tipuri de receptacol. Este vorba de un mormânt în care resturile cremației, după un tratament de îndepărtare a reziduurilor arderii (cărbune și cenușă, elementele de inventar) sunt depuse în *cista* de piatră.

Amenajări exterioare gropii sepulcrale

Prezența structurilor și amenajărilor exterioare gropilor mormintelor este una dintre caracteristicile a acestei necropole. Astfel, sunt întâlnite atât forma simplă a ringului de piatră cât și cea complexă a incintelor funerare. Au fost identificate și cercetate parțial două incinte funerare, dintre care una se individualizează printr-un sistem elaborat de edificare. În cea ce privește ringurile, acestea sunt alcătuite din pietre de diverse dimensiuni (cuprinse între 0,15-0,60 m) dispuse în majoritatea cazurilor pe o singură asiză. Diametrele

ringurilor variază între 1,90–4,50 m. Sunt înregistrate câteva cazuri particulare în care pietrele sunt dispuse pe două sau trei asize, întotdeauna fără liant. Prezența ringului de piatră este asociată în unele cazuri cu forma tumulară a mormântului. În anumite dintre cazuri, amenajarea exterioară urmărește conturul rectangular al gropii sepulcrale. În ce privește starea de conservare a amenajărilor exterioare se constată, în cazul mai multor morminte, demontarea ulterioară, parțială sau integrală a acesteia.

Intervenții ulterioare asupra gropii sepulcrale

În majoritatea cazurilor complexele funerare sunt perturbate de intervenții ulterioare poziționate fie în centrul gropii sepulcrale, fie lateral, afectând parțial una din laturi. În general gropile de intervenție au un diametru cuprins între 0,80 – 1,20 m, și o adâncime variind între 0,20 – 1,40 m. În unele cazuri, de la suprafața sau din umplutura gropii sunt recoltate fragmente ceramice, fragmente de cărbune de lemn sau, în unele cazuri, oase calcinate.

Inventarul din necropola de la Pârâul Porcului/Tăul Secuilor este unul comun, adesea întâlnit în necropolele din Dacia romană. Acesta este reprezentat de ceramică, piese din metal și obiecte din sticlă.

Inventarul ceramic este constituit din piese comune, utilizate în lumea romană în cadrul ceremonialului de înmormântare. Acesta constă în amfore, urcioare, oale, castroane, *turibula*, cupe (boluri), platouri, farfurii, și opaițe. Un lucru destul de rar întâlnit în necropolele de la Roșia Montană, dar comun în cazul necropolei de la Tăul Secuilor, este reprezentat de prezența amforelor în morminte. În necropola de la Tăul Secuilor au fost descoperite mai multe vase din această categorie. Atrage atenția o piesă descoperită în M 207, fragmentară, dar întregibilă. O altă mențiune specială merită câteva piese, care fac parte din categoria vaselor cu glazură plumbiferă, fiind foarte posibil să fie confecționate într-unul din atelierile de la Ampelum (Zlatna). Piese din metal sunt bine reprezentate prin: obiecte din bronz și obiecte din fier. O atenție deosebită trebuie acordată unui cercel din aur, ce face parte din inventarul mormântului M 225, prima descoperire de acest gen din necropola de la Tăul Secuilor. Piese din bronz sunt bine reprezentate de fibule și monede. Cea mai mare pondere în inventarul complexelor funerare din această necropolă o au obiectele din fier (scoabe, piroane, cuie și ținte). Obiectele din sticlă sunt reprezentate de vasele de tip *unguentaria*, de diverse dimensiuni. Menționăm apariția în cadrul inventarului din mormântul M 205 a trei piese din chihlimbar cu o valoare artistică deosebită.

Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în cadrul necropolei romane de incinerare din perimetrul Pârâul Porcului – Tăul Secuilor a evidențiat faptul că această necropolă are anumite caracteristici prin care, la o analiză în detaliu a elementelor de rit și ritual funerar, se pot obține informații noi relative la configurația etnică și socială a populațiilor care au fost colonizate în zonă. Au fost identificate și cercetate un număr de 287 de morminte, elemente de arhitectură funerară, trei incinte funerare precum și o posibilă clădire cu funcționalitate sacră. Astfel, pe lângă faptul că este vizibilă o predilecție pentru înmormântările *busta* se individualizează și prin caracterul mixt, plan și tumular al amenajărilor funerare. De asemenea, prezența ringurilor de piatră și a incintelor funerare într-o podere mare față, anumite particularități ale inventarului-mobilierului arheologic al complexelor funerare (prezența amforelor în depunerile ofrandă, prezența pieselor de chihlimbar etc) precum și

ponderea scăzută a mormintelor în care resturile cremației sunt depuse în diverse tipuri de recipient (*cistae*, urne ceramice) pot indica o serie de influențe din spațiul balcanic într-o măsură mai mare, comparativ cu restul necropolelor de la Roșia Montană, cel puțin în stadiul actual al prelucrării informației arheologice.

Din punctul de vedere al metodologiei de cercetare adoptate în cazul acestui obiectiv arheologic subliniem abordarea unitară (numerotare și înregistrare comună a tuturor unităților de săpătură și a complexelor arheologice cercetate) precum și demersul interdisciplinar (participarea pe parcursul cercetării a echipelor de topografi, geologi – microsedimentologi și antropologi).

Planșa 57

Note:

1. Zona Pârâul Porcului/ Tăul Secuilor este cunoscută ca loc de proveniență a unor monumente funerare, vezi *infra* Istoricul Cercetării.
2. Vezi *infra* Istoricul Cercetării.
3. Vezi *infra*, Cadrul fizico-geografic.
4. Crăciun, Moga, *Cercetări de teren și sondaje*, în *Albumus Maior I*, 2003, p.36.
5. Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 1996, p. 222-223; RAJA 1995, p. 161.
6. Crăciun, Moga 2003, p. 36, n. 34.
7. Vezi istoricul cercetării perimetrului publicat în CCA 2005, p 293; Crăciun, Moga 2003, p. 37.
8. Crăciun Moga 2003, p. 37.
9. CCA 2004, p. 383.
10. CCA 2005, p. 291-296.
11. Vezi *supra* Istoricul Cercetării

159. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț

Punct: Țarina Veche - La humărie

Cod sit: 122.472.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 121/2005

Colectiv: Vasile Ursachi – responsabil, George Hânceanu (CMJ Neamț)

Campania anului 2005, desfășurată în comuna Dulcești, sat Roșiori, în punctul Țarina Veche – La Humărie, a avut în vedere pe lângă deschiderea de noi secțiuni, dezvelirea completă a unor vestigii, descoperite în 2004 și care la acea dată nu au putut fi în totalitate cercetate. Așadar, dacă în campania trecută am trasat trei secțiuni (S.I, S.II, S.III), de dimensiuni diferite (S.I – 30 x 1,5 m; S.II, S.III - 10 x 1,5 m) și câteva casete, care au dezvăluit prezența unor complexe de locuire, anul acesta am deschis a patra secțiune (S.IV), de 30 x 1,5 m și am verificat posibilă existență a bordeiului antic din S.III.

Săpătura arheologică, efectuată pe terasa superioară a râului Moldova, a confirmat menținerea celor două straturi de cultură, din secolele II–III și VI–VII p.Chr., identificate din campania anterioară și care păstrează aceeași consistență materială, reflectată prin bogăția inventarului așezării, care se remarcă prin cantitate, calitate și diversitate.

S.IV – de dimensiunile și orientarea S.I (30 x 1,5 m; ENE 10° – VSV 40°), perpendiculară pe buza terasei râului Moldova, de care o desparte cca. 20 m, a fost trasată în paralel cu S.I,

la o distanță de 82 m. Din punct de vedere stratigrafic, după nivelul actual de călcare, putem semnala existența celor două straturi de cultură deja menționate, care au o grosime considerabilă spre colțul estic, acolo unde s-a descoperit un bordei antic, marcat de prezența numeroaselor fragmente ceramice, unele întregibile, de la străchini, fructiere, strecurători, căni, cănițe, vase-borcan, lucrate la mână și la roată, unele din pastă fină, de culoare cenușie sau cărămizie. Pentru prima dată, s-a găsit și un vârf de săgeată în trei muchii, de tip „scitic”. Adâncimea finală a bordeiului și a secțiunii a fost de 1 - 1,20 m. Totodată, pentru secolele II-III p.Chr. am depistat și două gropi menajere (Gr.1, Gr.2), care conțineau oase de animale.

Interesant este faptul că, o parte din latura estică a bordeiului este suprapusă de o locuință de suprafață, amenajată cu un cuptor din pietre, specific secolelor VI-VII p.Chr. De asemenea, ceramica fragmentară de la vasele-borcan, găsită în zona cuptorului, indică aceeași datare prefeudală. În campaniile viitoare vom încerca să dezvelim în totalitate cele două bordeie, pentru a avea date precise legate de dimensiunile și structura locuințelor.

Și anul acesta am constatat că spre E, unde se află buza terasei, dispunem de o mare cantitate de material arheologic, ceea ce sugerează că ne aflăm în plină așezare, însă cu cât ne îndreptăm spre capătul vestic vestigiile dispar, fapt care ne indică posibila limită a așezării. Din păcate, latura estică a așezării nu mai continuă după buza terasei, din cauza prăbușirilor de teren.

Cât privește celălalt obiectiv, în S.III am încercat să depistăm laturile unui posibil bordei antic, care părea să se contureze în campania precedentă. Astfel, la S.III am deschis o casetă, notată Cas.I, de dimensiuni mari 10 x 4 m, cu aceeași orientare, ENE 10° – VSV 40° și scopul surprinderii eventualelor laturi ale bordeiului. Ipoteza nu s-a confirmat dar am reușit să identificăm două mari gropi (Gr.1 de provizii și Gr.2 menajeră), de 1,20-1,40 m adâncime, cu diametrul de 1,10 m-Gr.1 și 1,50 m-Gr.2. Pe lângă cele două gropi antice am găsit alte patru, notate Gr.3, 4, 5, 6, care au dat un bogat și variat material arheologic: resturi ceramice de la căni, cănițe, fructiere, fusaiole, cățui, vase-borcan, străchini, dar și câteva cuțite din fier, de forme diverse și oase de animale, unele cu clare urme de prelucrare. Din stratul casetei am „recoltat” mai multe fragmente ceramice, care provin de la două strecurători, tip „sac”, lucrate la mână, de culoare neagră, neuniforme, care nu sunt specifice dacilor.

Evident, cel mai numeros și interesant inventar a rezultat din cercetarea celor două gropi mari (Gr.1 și Gr.2), care au fost arse pentru mai multă rezistență (îndeosebi Gr.1), fapt observat pe pereții gropilor, dar și prin prezența unei cantități impresionante de cărbuni și cenușă. Din ambele gropi s-a scos o cantitate remarcabilă de fragmente ceramice (multe întregibile), care proveneau de la recipiente specifice secolelor II-III p.Chr.: cățui, căni, cănițe, străchini, fructiere, strecurători, vase-borcan, vase-urnă, lucrate la mână și la roată, unele din pastă fină, de culoare cenușie și cărămizie.

În Gr.1 au fost găsite două cănițe carpice, bitronconice, din pastă fină, de culoare cenușie și cărămizie, înalte de 8-9 cm, care dispuneau pe suprafața lor de câte un semn, posibil sarmatic, binecunoscut perioadei, reprezentând litera X. Semnul de pe cănița cenușie are o particularitate, capetele X-ului fiind întoarse spre exterior. Similitudinile găsite la diverși specialiști indică o posibilă origine sarmatică a semnului, preluat din diverse motive de către populația dacilor liberi din

zona Roșiorilor. Același inventar ne-a „dăruit” și o dovadă grăitoare despre ocupațiile locuitorilor așezării, într-o cană cărămizie, fără toartă, de 17 cm înălțime, descoperindu-se o cantitate de semințe carbonizate. Cana s-a găsit la o adâncime de 1,80 m, de la nivelul de călcare, așezată pe o parte și aproape plină cu semințe carbonizate. Pe fundul vasului s-au observat urme de resturi vegetale. De asemenea, pe pereții gropii (de la 1,30-1,80 m) se găseau cărbuni și semințe carbonizate. Sub cană erau tot cărbuni și semințe carbonizate. Posibil să fi fost o cantitate de aproximativ 3-4 kg de semințe, atât în vas cât și în afara lui. În urma analizării lor ne vom putea pronunța despre cerealele cultivate de această populație, din vecinătatea râului Moldova. Ambele gropi au fost cercetate în totalitate, la fel și celelalte patru, ajungându-se până la o adâncime de 2-2,20 m de la nivelul actual de călcare.

În momentul distrugerii matorului dintre S.III și caseta adiacentă secțiunii au mai apărut și alte fragmente ceramice, dar tot acum s-a conturat în capătul vestic al S.III vatra unui cuptor antic. Cu prilejul trasării unei casete, în scopul degajării obiectivului amintit, s-au găsit două brățări, una întregă, rotundă, din fier și alta fragmentară, de tip spiralat din bronz, caracteristice populației dacice.

Obiectele descoperite în acest an, dar și cele anterioare, marchează prezența unei populații active pe teritoriul actualului sat Roșiori, care a furnizat condiții propice de locuire și dezvoltare. Rezultatele acestei campanii impun necesitatea continuării săpăturilor din așezarea de la Roșiori, cu scopul dezvelirii și salvării vestigiilor arheologice.

Planșa 58

160. Rotbav, com. Feldioara, jud. Brașov

Punct: La Pârâuț

Cod sit: 40982.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 29/2005

Colectiv: Alexandru Vulpe - responsabil, Cristian Ștefan, Mala Stavrescu-Bedivan (IAB), Laura Dietrich, Oliver Dietrich (Freie Universität Berlin), studenții Cristian Țuțu, Sorin Bobeică (UV Târgoviște), Anca Soare-Minea, Liliana Vasilica Alexandru (Univ. București)

Stațiunea arheologică de pe teritoriul satului Rotbav, din punctul „La Pârâuț” este situată pe un platou cu dimensiunile de 180 x 200 m, aflat pe o fostă terasă a vechiului curs a râului Olt, având următoarele coordonate geografice :Lat. 45° 49' 60 N , Long. 25°33' E, Alt. 508

Rezumarea cercetărilor anterioare (1970- 1973) (Alexandru Vulpe)

Situl arheologic este cunoscut în literatura de specialitate din anul 1961, când în urma construirii șoselei Brașov-Sighișoara au fost descoperite întâmplător mai multe fragmente ceramice și obiecte de bronz și os. Din descrierea lui Z. Székely, la mijlocul drumului, paralel cu platoul unde a fost cercetată mai târziu așezarea de epoca bronzului, s-a descoperit întâmplător un mormânt în cistă de piatră, cu schelet în poziție chirchită, fără inventar (ar putea aparține culturii Schneckenberg sau, mai probabil, culturii Noua)¹.

E foarte probabil ca șoseaua să fi tăiat partea sud-vestică a locuirii de epoca bronzului, unde se afla și necropola aparținând culturii Noua.

Situl a fost cercetat sistematic de către Alexandru Vulpe (I.A.B) și Mariana Marcu (Muzeul Județean Brașov). Au fost trasate șapte secțiuni, cu lungimi cuprinse între 24 și 105 m, și lățimi de 1,5 m, însumând 1300 m². În suprafața cercetată au fost dezvelite 149 de complexe arheologice, în majoritate gropi, cu material aparținând culturilor Coțofeni, Wietenberg (fazele A-C), Noua și Gáva. Gropile au un diametru cuprins între 0,80 - 1 m și o adâncime de până la 2 m.

Pe o mică porțiune (pe drumul de țară care străbate platoul unde se află așezarea, parte nederanjată de lucrările agricole) a fost cercetată relația stratigrafică, observându-se două straturi de cultură, și anume unul cu materiale încadrabile în faza C a culturii Wietenberg (după Boroffka²) suprapus de un strat cu materiale aparținând culturii Noua. Stratigrafia descoperită oferă indicii asupra încadrării cronologice a momentului pătrunderii culturii Noua în sud-estul Transilvaniei, și anume nu înainte de faza C a culturii Wietenberg. Alte indicii stratigrafice sunt gropile cu material Wietenberg (faza C), tăiate de gropi cu material încadrabil în cultura Noua.

Complexele mai sus amintite au livrat un bogat material ceramic (4560 de fragmente ceramice, dintre care 394- 8,64% decorate și 4166- 81,30% nedecorate), precum și obiecte de bronz, os, piatră și un bogat spectru de material osteologic. Materialele descoperite, precum și documentația au fost prelucrate și vor fi publicate în cadrul lucrării de doctorat de către Laura Dietrich.

Cercetările arheologice din anul 2005 (Laura Dietrich)

În august 2005 au fost reluate săpăturile în stațiunea arheologică, pentru a se verifica stratigrafia și pentru a se obține date mai concludente privind structura așezării. Săpăturile au fost finanțate de către MCC și MJI Brașov (și pe această cale adresăm mulțumiri directorului, dr. Radu Ștefănescu pentru sprijinul acordat).

În cadrul unui survey preliminar, întreaga suprafață a sitului a fost împărțită în carouri de 20 x 20 m, luându-se ca reper o linie între doi stâlpi de curent electric, de la care au fost luate toate măsurile. Fiecare carou a fost parcurs în spirală, adunându-se și cartându-se fragmentele ceramice sau descoperirile cu caracter special. În urma cartării s-au profilat anumite zone cu o concentrație mai mică de fragmente ceramice, mai puțin afectate de lucrările agricole, acestea fiind indicii favorabile continuării cercetării.

S-au deschis 3 suprafețe, numertotale în continuarea secțiunilor vechi.

Suprafața VIII (7 x 7 m) se află în partea nord-vestică a platoului, în carourile A-G.

Pentru cercetarea sistematică a fost împărțită mai departe în carouri de 1 x 1 m, materialul adunându-se pe carouri.

Au fost dezvelite 13 complexe arheologice, dintre care o locuință semiîngropată, cu materiale aparținând culturii Wietenberg, faza C, 2 morminte de incinerare în urnă acoperite cu lespezi de piatră, (vezi descrierea mai jos), 5 gropi menajere (una cu material Coțofeni, una cu material amestecat Wietenberg și Tei III, și 3 cu material Wietenberg) și 5 gropi de par.

Stratigrafia este următoarea: de la 0 la 30/40 cm se găsește stratul vegetal, cu materiale ceramice aparținând cu deosebire culturilor Noua și Gáva (stratul de cultură distrus); de la 40 la 60 cm este un strat de cultură cu materiale aparținând culturii Wietenberg, apoi pamântul steril. Nu s-au observat suprapunerii de gropi.

Observații privind mormintele Wietenberg (Oliver Dietrich)

Cele două morminte (C 6 și C 7) au fost descoperite în partea nord-vestică a S VIII, intrând parțial în profilul vestic. Mormintele s-au conturat deja la 20 cm sub stratul vegetal, această parte a platoului fiind deranjată de lucrările agricole.

La C 7, groapa mormântului s-a conturat foarte clar, având un diametru de 1,50 m. Urna funerară este o strachină decorată în stil Wietenberg C, care a fost acoperită cu o lespede de piatră. În jurul urnei, la marginea gropii mormântului erau așezate 2 cercuri concentrice de melci. Pe fundul gropii s-au găsit urme de arsură de aproximativ 5 cm grosime. Pe baza datelor, s-a încercat o posibilă reconstrucție a ritualului funerar: după arderea corpului în alt loc, s-a săpat groapa mormântului care a fost probabil purificată. O parte din rugul funerar și urna au fost depuse în groapă (fragmente de oase umane calcinate descoperindu-se atât în interiorul urnei, cât și în exteriorul ei), în jurul urnei au fost așezate 2 cercuri concentrice de melci, după care s-a procedat la umplerea gropii. Din zona de deasupra mormântului provine și un ac de bronz de tipul Rollenkopfnadel (nedatabil în sine, cu o perioadă de folosire din bronzul mijlociu până în bronzul târziu).

La C 6, nu s-a descoperit urna funerară ci doar placa de piatră, cu dimensiunile de 40 x 30 x 7 cm. Sub aceasta erau câteva fragmente de oase calcinate, precum și o bucată de calotă craniană necalcinată. A fost surprinsă în secțiune doar o parte a mormântului, continuarea cercetării acestuia urmând a se face în campania viitoare.

Suprafața X (9 x 14 m) se află la 1m distanță de S VIII, paralelă cu latura estică a acesteia, în carourile I- R. Săpătura din S X a fost de salvare, pe suprafața respectivă urmând a fi construită o casă. Suprafața a fost împărțită în două părți (respectând grundrisul viitoarei construcții) și anume în partea vestică s-a trasat un șant de 14 m lungime și 1,50 m lățime, unde nu au fost descoperite complexe arheologice. În partea estică, la 2 m de șanț a fost dezvelită o suprafață de 5 x 14 m, în care s-au descoperit 6 complexe arheologice: 1 locuință cu podeaua din lemn lutuit, aparținând culturii Noua, 1 vas-cuptor (pyraunos) cu un schelet de câine așezat frontal și o groapă menajeră lângă, cu aparținând culturii Wietenberg (faza C) și 3 gropi fără material. Vasul-cuptor descoperit are dimensiunile de 40 cm (fundul vasului), 50 cm (diametrul gurii) și aproximativ 50 cm înălțime și este de tipul B1 (cu placă intermediară și apucători) după Romsauer³.

Stratigrafia este asemănătoare celei din S VIII.

Sondajul din centrul stațiunii (Laura Dietrich)

Secțiunea IX, cu dimensiunile de 5 x 5 m a avut caracter de sondare a centrului stațiunii, în vederea viitoarelor cercetări arheologice. Situația stratigrafică este mai complexă decât în S VIII și S X: la adâncimea de 30 centimetri se găsește un strat de cultură, parțial distrus de lucrările agricole, cu materiale amestecate din culturile Noua și Gáva. Acesta suprapune un strat de cultură cu materiale Wietenberg (fazele B și C). Și în ceea ce privește structura așezării este vorba de o situație mai complicată. Centrul platoului s-a dovedit mai intens locuit decât partea nord- vestică; cele 16 complexe arheologice din S IX sunt concentrate foarte strâns pe suprafața de 25 m². Dintre acestea, o atenție deosebită se acordă complexului 28, o locuință cu peretele vestic de chirpic (4 m lungime) și cu o anexă de formă semirotondă în partea vestică. S-a cercetat numai o parte (jumătatea locuinței aflându-se în profilul estic), urmând a se dezveli integral în campaniile următoare. Locuința conține material Wietenberg

(faza B-C). În partea nordică a locuinței, 20 cm mai sus de baza acesteia a fost dezvelită o vatră, care marca de altfel și baza celui de-al doilea strat de cultură.

Celelalte complexe sunt gropi, cu material aparținând culturilor Wietenberg, Noua și Gáva.

În total s-au descoperit 1130 de fragmente ceramice, dintre care 150 decorate și 980 nedecorate, și 14 descoperiri cu caracter special (fusaiole, obiecte de metal, os și piatră).

În campaniile următoare se va continua pe de o parte cercetarea centrului stațiunii, pentru întregirea informațiilor referitoare la structurile așezării și clarificarea situației stratigrafice, și pe de altă parte se vor continua săpăturile în partea nord-vestică a sitului, pentru cercetarea necropolei Wietenberg.

Planșa 59

Note:

1.Z. Székely, 1970, 310, Fig. 14/1-3; Z. Székely 2000, 177 Nr. 1, Fig. 1/1; 2/4-7; 4

2.N. Boroffka, 1994

3.P. Romsauer, 24, Fig. 3/B1

Bibliografie:

M. Babeș, *Les fouilles archéologiques en Roumanie* (1970), Dacia NS 15, 1971, 386, Nr. 151

N. Boroffka, *Die Wietenberg –Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Bonn 1994

V. Cavruc, *Some references to the cultural situation in southeast Transylvania in the middle and late Bronze Age*, în C. Kacsó (Coord.), *Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit*, Baia Mare 1998

A. Florescu, *Repertoriul culturii Noua- Coslogeni din România*, CCDJ 9, 1991, 113 Nr. 461/K,8, Fig. 14/5-8; 15; 16/1-4; 98/5, 7, 9

S. Morintz, *Les fouilles archéologiques en Roumanie* (1971), Dacia NS 16, 1972, p. 350, Nr. 133

S. Morintz, *Les fouilles archéologiques en Roumanie* (1972), Dacia NS 17, 1973, p. 388, Nr. 125

P. Romsauer, *Πύρραυοι. Prenosné piecky a podstavce z doby bronzovej a doby železnej*, Nitra 2003, Fig. 3/B1, Pl. XIII

A. Stoia, *Les fouilles archéologiques en Roumanie* (1973-1974), Dacia NS 19, 1975, p. 297-298, Nr. 153

Z. Székely, *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959-1966)*, MCA 9, 1970, 297-315

Z. Székely, *Cultura Noua pe valea Oltului și a Târnavei*, Angustia 5, 2000, p. 177 - 192

Zusammenfassung:

Im August 2005 wurden in der seit den 1970er durch die Ausgrabungen Prof. A. Vulpes bekannten endneolithischen- und bronzezeitlichen Siedlung Rotbav „La Pârâuț“ neue Untersuchungen vorgenommen mit dem Ziel die bei den Altgrabungen festgestellte stratigraphische Überlagerung der Wietenberg- durch die Noua- Kultur zu überprüfen und Einblicke in die Siedlungsstruktur zu erhalten. Im Hinblick auf die stratigraphische Situation konnten Anhaltspunkte gefunden werden, die Prof. Vulpes Ergebnisse zu bestätigen scheinen. Es wurden in 3 Flächen 35 Komplexe untersucht, bei den es sich zum überwiegenden Teil um Gruben der Wietenberg- Kultur handelte. Ein Grubenhaus und ein Lehmfußboden sind ebenfalls dieser Kultur zuzuordnen, während ein weiterer zur Noua- Kultur gehört. Ein wichtiges

Ergebnis stellt auch die Entdeckung zweier Wietenberg-Gräber am Rande der Siedlung dar. [Oliver Dietrich]

161. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași

Punct: Dealul Drăghici

Cod sit: 98783.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 109/2005

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici (IA Iași), Gheorghe Lazarovici (Univ. Reșița), Letiția Scarlat, Maria Știrbu, Senica Țurcanu (CMNM Iași) Sote Angeleski (ULB Sibiu)

Primele cercetări au fost efectuate de către H. Dumitrescu în 1926¹. În anul 2001, din inițiativa Primăriei Ruginoasa, fost deschisă o carieră de piatră care a distrus o suprafață de circa 20% din suprafața așezării. În vara aceluia an, au fost sistate lucrările și s-au demarat săpături de salvare². Descoperirea unui număr mare de complexe și a unui bogat material arheologic a impus trecerea la o săpătură sistematică și protejarea stațiunii. Cercetarea s-a axat pe o suprafață de 18 x 8 m, săpându-se pe nivele foarte subțiri, ce au dus la descoperirea unor locuințe și bordeie, cu mai multe etape de refacere a podelelor, vetrelor sau cuptoarelor. Fondurile au fost asigurate de Ministerul Culturii. Din 2005 fondurile au fost asigurate de către Dr. Romeo Dumitrescu și Fundația „Cucuteni pentru mileniul III”.

Principalele obiective de cercetare au fost: fundațiile complexelor L3, L4, nivelele de depuneri; B6 structura vetrei, partea inferioară; B7, partea de vest a bordeiului; șanțul neolitic sub B6, latura de N a șanțului în zona L3 – L4 și în partea de V, zone nederanjate, studiul profilului în zona bloc E1/E2, evoluția și dinamismul materialului.

Elemente de stratigrafie au fost sesizate doar în zona șanțului. În zona Bordeiului 1 au fost descoperite două faze de umplere ale șanțului, marcând cea mai veche etapă de funcționare, cu cele mai timpurii materiale (Ariușd – Cucuteni A2). Aceleași etape au fost semnalate și în zona c. j6, în blocul E1, începând de la adâncimea de 1,8 m în jos.

Atât în zona B 1, din blocul E2, cât și în B 9 blocul E1, partea de N a șanțului are o umplere cu nisip și lut de culoare mai deschisă. Este vorba, foarte probabil, de o refacere a șanțului, prilej cu care axul șanțului s-a săpat cu cca. 0,90 m mai spre S, după care urmează o umplere a acestuia cu pământ mai negru. Poate cu acel prilej s-a mai săpat un șanț spre S sau un șanț cu profilul în V.

Situația spre S nu a putut fi clarificată deoarece în marginea blocurilor de pe latura de S a șanțului a fost săpat, în zig-zag un tranșeu militar adânc de peste -1,2 m, care a deranjat straturile.

Raporturi stratigrafice între L3, L4, B7

În timpul săpării L 3 am constatat că unele aglomerări de materiale, peste care era un strat de lipitură, continuau sub peretele de N al L 3, motiv pentru care le-am acoperit pentru a fi studiate odată cu L 4. În 2005 s-a observat că ele se întindeau până spre marginea de N a L 4, ca și lipitura podelei nivelului inferior; în nivelul superior nu erau lipituri, ci doar unele pavaje cu pietre ce serveau ca podea. Tot în 2005 am depistat latura de N a L 4, care tăia parte din șanțul 1a pe o pantă lină înclinată spre S. Pe latura de N au fost descoperite mai multe gropi de stâlpi (unele erau de la L 3, altele de la L 4), precum și marginea de N a B 7.

Nivelul inferior al L 4 suprapunea unele umpleri cu numeroase materiale arheologice (ceramică oase, fragmente de vetre dezafectate) și pietre rămase de la dezafectarea și refacerea unor construcții, din B 7.

Zona locuințelor.

Cercetările din acest an au avut ca scop investigarea suprafeței din zona săpăturii sistematice deschise în 2002, când am dezvelit doar unele complexe de locuire din zona șanțului (respectiv L 3 și parte din L 4, B 7 parțial surprins). Pentru unele din materialele arheologice descoperite atunci, (aglomerări de ceramică spartă voit și oase) nu se mai putea aprecia atunci dacă țineau de L 3 sau L 4. Unele fragmente se întindeau foarte clar sub fundațiile peretelui de V al L 3, altele mergeau sub perețele de N (ele aparțineau de L 4, situație confirmată de săpăturile din acest an). O parte din fundația de piatră a pereților, a fost scoasă de săteni imediat după încheierea săpăturilor, în toamna anului 2002.

Locuința 4 (L 4), suprapunea Bordeiu 7, locuit vreme îndelungată, care împreună cu B 9, reprezintă cele mai timpurii complexe cercetate de noi. L4 a avut două perioade de refacere. Ca formă, aceasta seamănă cu L3, având două încăperi, dar are mai puține nivele de refacere și dimensiuni mai mici.

Prima etapă de locuire (1,30 – 1,40 m). Construcția era formată din două încăperi (una mai mare și tindă), diferite ca dimensiuni.

Încăperea mare era de formă patrulateră (4 x 4 m). Latura de E, aflată în perimetrul carierei, a fost distrusă, dar se mai păstrau câteva pietre de la colțul de SE (peste vatra B 7). Latura de N, avea un rând de pietre și 4-5 gropi de stâlp, iar cea de V era marcată de unele gropi de stâlp și pietre, rămânând o deschidere de cca. 1 m spre tindă. De pe latura de S, s-au păstrat două gropi cu diametrul de 0,15-0,18 m. Foarte probabil erau mai mulți stâlpi, dar cei care au excavat pietrele au distrus zona. Distanța dintre stâlpi era de cca. 1,5 m. În zona tindei, structura de pari suprapune parțial bordeiul 8, astfel că e posibil ca să fi fost folosiți unii stâlpi de la acest bordei. Intrarea în construcție se făcea prin tindă, situată la V.

Podeaua a fost amenajată și nivelată înainte de construirea pereților.

Tinda. Situată spre V, tinda avea foarte probabil intrarea dinspre S, unde se află o stâncă mai mare, înclinată tot spre S, ce împiedica infiltrarea apelor aici. În tindă (interior 3,5 x 1,8 m; exterior 4 x 1,10 m) erau două aglomerări de materiale arheologice, una în jumătatea de N, alta în zona intrării. În locuință au fost semnalate patru aglomerări de materiale, trei pe latura de V (una mergând și în tindă) și una spre colțul de NE. Tinda era o construcție mai ușoară, bârnele de la perețele interior și exterior erau fixate pe 4-5 pietre, iar un alt stâlp rigidizat cu pietre era la colțul de SV.

Interiorul L4. Vatra (din lut bătut, grosă de 7-8 cm) se afla în încăperea de E, mai mare, lângă perețele de S, unde am găsit mai multe fragmente de vatră *in situ*. Cea mai mare parte a vetrei a fost distrusă de nivelările pentru nivelul superior, dar și de construirea vetrei de S a L 3³.

L 4 seamănă cu un bordei anterior (B 8), situat puțin spre V, pe care de altfel îl suprapune parțial. În partea de E, L4 suprapunea un alt complex (B 7), ambele având mai multe etape. În partea opusă, se găsea o zonă gospodărească (mai multe fragmente de vase *in situ*). Podeaua, la ambele nivele, era înclinată de la N (1,10 m) spre S (1,25 m adâncime). Cele două nivele de locuire sunt separate de o podea din lut galben bătut, cu pietre și puține materiale arheologice.

A doua etapă, nivelul superior, -1,20 -1,35 m. Construcția a fost lărgită peste spațiul tindei, iar la baza pereților erau mai multe blocuri de piatră (cele care lipsesc este posibil să fi fost folosite la construirea L 3). În 2004 am studiat latura de S și încăperea dinspre V a acestei construcții. Latura de S era marcată de un perete mai înalt, cu structură de stâlpi și o bază din trei rânduri de pietre⁴.

Probabil construcția a avut acum spre V o tindă sau altă încăpere cu pereți de lemn și cu baza din pietre. Pe perețele de V, spre colțul de NV, se afla o deschidere, iar în vecinătate se afla o zonă gospodărească (un fragment de rășniță, pus cu fața în jos și mai multe fragmente ceramice).

După colțul de SE și latura de E, încăperea a putut avea circa 4,30 x 4,10 m. Încăperea de V sau tinda era de 2,50 x 4 m, avea marginile ușor rotunjite, ceea ce presupune o împletitură din pari și nuiete sau bârne scurte, puse orizontal. Partea de N, opusă intrării, era pavată cu lespezi plate. Nu este exclus ca zona să fi fost folosită temporar ca vatră.

Podeaua acestui nivel era amenajată, constând din pietre plate peste care am găsit un strat de lut bătut. Pe podea au fost descoperite mai multe fragmente ceramice și materiale arheologice, abandonate sau rămase ca resturi menajere, ce indică o zonă gospodărească. În partea centrală, unde în nivelul inferior se afla o intrare, au fost descoperite mai multe pietre grupate, cu gol între ele, marcând o gaură de stâlp, poate din structura de bază a construcției (pietrele erau așezate pe două rânduri, servind ca bază peretelui). Marginile gropii nu au putut fi clar sesizate. Groapa se afla la cca. 0,30 m în interiorul construcției, marcând locul peretelui dintre cele două încăperi.

De-a lungul peretelui, între pietre se observă urmele unor stâlpi, probabil de susținere, cu gropi puțin adânci, care se opresc pe pietre plate sau pe stâncă. Structura locuinței se baza pe sisteme de rigidizare a lemnului, pereții fiind din lemn. Vatra. Vatra din nivelul superior, o parte *in situ* la nivelul podelei, a fost distrusă la abandonarea L 4, o dată cu ridicarea L 3. Cu toate acestea, unele părți ale sale, mai ales pietrele de la cele două refaceri au rămas *in situ*. Este vorba, poate, de un ritual de distrugere al vetrei, la abandonarea locuinței. Distrugerea vetrei s-a făcut nu doar în suprafață ci și în adâncime, afectând cea mai mare parte activă a ei; doar în câteva locuri au rămas fragmente de vatră cu pietrele de la baza ei.

În marginea de S a vetrei, podeaua continua până la perete, marcat în acele zone de găuri de stâlp. Pietrele de pe această linie, pe 1-2 rânduri au fost cercetate în 2002⁵, dar scoase apoi de săteni. Peretele de S era așezat pe un rând de pietre rigidizat cu pari, situați la o distanță de 0,60 -1,2 m. Lipiturile podelei ajungeau până între stâlpi, ceea ce arată că aceștia erau în interiorul construcției, servind la susținerea structurii de bază, iar perețele din exterior, de lemn, servea pentru izolare.

Latura de E a L4 fost distrusă, doar în colțul de SE s-au păstrat câteva pietre, ce treceau pe sub peretele L 3, fiind situate ceva mai adânc și având altă direcție.

Latura de S, sesizată în vremea cercetării L 3, era formată dintr-un rând de pietre mai mari, destul de rare; din loc în loc apăreau două rânduri. Poate că pietrele au fost refolosite la L 3; ele au fost scoase de țărani în toamna anului 2002, imediat după încheierea cercetărilor.

Pe latura de N s-au păstrat doar câteva găuri de stâlp. Solul pietros și un strat de pietre cu pământ negru între ele

împiedică depistarea gropilor superficiale, păstrându-se doar cele adânci.

Unele din pietrele de pavaj, din vecinătatea laturii de N, în prima etapă de locuire, aveau urme de ardere, fie de la folosirea locului ca vatră sezonieră, fie de la incendiu. De altfel distrugerea casei și abandonarea unor vase mari și refolosirea lor în pavaj sau la baza podelei, cum de altfel s-a observat și în L3, pare să fie obiceiul acelor locatari. Nu au fost sesizate depuneri intermediare sau resturi menajere între L3 și L4, L4 fiind de dimensiuni mai mari și mai trainică, dacă judecăm după aspectul vetrelor și bazelor de perete. Fundul locuinței se afla la - 1,10 m după nivelul pantei naturale actuale.

Bordeiul 5. Partea de N a bordeiului era pe marginea șanțului, care a suferit mai multe refaceri. Bordeiul a avut probabil o singură încăpere, cu o tindă spre E. Intrarea a fost probabil pe latura de S, unde a fost descoperit un gărlci, un urcuș în pantă. Cercetarea acestui complex nu este încheiată.

Bordeiul 6. Construcția a avut probabil 4,2 x 4,5 m, latura de E nu este foarte clară, din cauza distrugerilor care au avut loc. Latura de V este marcată de o piatră mare, orientată N - S, care departaja B6 de B5. Bordeiul a avut patru etape de funcționare, cu trei straturi de lipituri, iar vatra doar o reparație.

Primul nivel (B6.1) -1,75 -1,80 m. Vatra primului nivel nu a fost găsită, dar pe podea (pavaj din pietre, ce acoperea doar fundul bordeiului) erau resturi de arsură. Marginile bordeiului era aceleași cu ale șanțului. Ceramica acestui nivel este de bună calitate, iar arderea bună. Motivele ornamentale sunt de cele mai multe ori bine păstrate, amintindu-le pe cele din Cucuteni A2 sau A2 timpuriu.

Nivelul al doilea (B6.2) -1,70 m. După îndepărtarea resturilor de la nivelul de călcare de la 1,60 m a apărut clar marginea bordeiului tăiată dreptunghiular în marginea șanțului 1a (cel din spre N). În imediata vecinătate a fost semnalată o groapă de stâlp, care ar putea fi legată de palisada unuia dintre șanțuri. Marginile bordeiului au rămas aceleași, dar se observă că după o perioadă de abandon, a avut loc reamenajarea prin nivelare, peste care s-a lipit cu lut galben amestecat cu pământ negru bătut și concrețiuni calcaroase.

Pe latura de V a bordeiului au fost descoperite, imediat sub podea, două picioare de vas, unul cu decor spiralier celălalt cu decor meandric. Credem că au fost puse intenționat în cadrul vreunui ritual, poate legat de fundarea vetrei. În vecinătatea lor sunt resturi de cenușă aduse din altă parte, băgate în structura podelei sau poate resturile unei vetre de scurtă durată. Vatra era amenajată pe fundul bordeiului.

Nivelele trei – patru, -1,30 -1,60 m. Vatra încă funcționează; la nivelul ei are loc o nivelare, prilej cu care sunt puse fragmente ceramice și pietre, se amenajează o nouă podea, cu aceeași structură. Lespedea dintre B 6 și B5 probabil mărginea tinda.

Această etapă este contemporană cu prima fază de funcționare a Bordeiului 5 și penultima etapă a bordeiului 7.

Bordeiul 7, B7 (interior, 2,5 x 2 m) avea cele mai multe nivele de refacere și construcție (5 nivele) și vetre de foc (7 vetre). Vetrele nu au fost amenajate și locul lor a fost schimbat probabil în funcție de necesități. Are plan patrat, iar în interior era rotunjit, ceea ce indică o structură împletită sau din bârne horizontale. Intrarea, în ultimele două etape de funcționare, se făcea pe latura de sud unde se găsea o lespede mare, netedă, din stânca nativă.

În exteriorul stâncii s-au găsit urme de stâlpi ce țin de structura de bază, ceea ce sugerează că a fost acoperită și

avea rol de tindă. Pe latura de N au fost găsite trei gropi. În nivelele vechi au fost găsite la baza pereților interiori blocuri de piatră. Pereții de V și E aveau o bază de pietre, până la ei întinzându-se lipiturile. La peretele de N, lipiturile urcau și se subțiau, dovadă că bârnele erau puse orizontal și lipitura mergea până la ele. Reparațiile pe latura de V, cu pietre, mărgineau un perete împletit, de interior.

B7 funcționează în paralel cu B8, începuturile sale fiind poate mai vechi (cercetarea în zona de V nu este încheiată, fiind posibil ca B7 să mai aibă un nivel).

Nivelul B7.1. Conține cea mai veche podea amenajată cu resturi de vetre pe ea. Nivelul podelei era la 2,10 – 2,20 m (unele albieri). Podeaua era din lut galben și pământ. Cercetarea la această adâncime nu a fost încheiată pe toată suprafața complexului.

În nivelul ulterior, un rând de pietre este peste o margine de vatră și podea, de unde rezultă că în acea etapă construcția spre E era mai largă.

Pe latura de V era un perete din pietre, ce avea în structură doi stâlpi centrali și unul mare la colțul de NV, ce a funcționat în toate etapele. La colțul de SV, ce sprijinea foarte probabil acoperișul tindei, a fost găsită o groapă cu doi stâlpi unul de la B7 altul de la B8, ceea ce ar presupune că au fost montați deodată.

Nivelul B7. 2, -1,85 -2 m. Are loc o refacere a podelei. Nici acum nu sunt vetre stabile, se folosesc pentru amenajare plăci de vetre mai vechi, aduse din altă parte, puse cu fața în jos. Lutul pentru lipituri este galben, cel mai adesea nisipos, dar sunt și urme de argile, ca și un strat negru amestecat cu cenușă și cărbune. Vetrele de foc nu au grosime mai mare de 2-3 cm.

Nivelul B7.3, -1,60 -1,75 m. Între nivelul 2 și 3 umplerea este de cca. 18 cm. Este posibil să fi fost o altă lipitură, care nu a fost sesizată în timpul săpăturilor.

Peretele de E este acum mai în interior. El era curbat și a fost construit peste podea având baza dintr-un rând de pietre mari. În vecinătatea lui se afla o altă vatră dintr-o etapă mai veche. Lângă el, la cca. 0,80 m adâncime, se afla o altă vatră formată din fragmente de plăci de vatră și pământ galben, care a funcționat o perioadă scurtă de timp, iar lângă ea o alta, din plăci de vatră puse cu fața în jos, cu pietre pe margine. În partea de nord, la marginea vetrei se afla o lespede mare de piatră.

Pe latura de N a B7 se păstrează doar două lespezi spre colțul de SE și o groapă de stâlp central, care a tăiat una din vetrele de pe podea.

La acest orizont construcția mai are câțiva stâlpi de margini, unul în colțul de NE și altul probabil în colțul de SE (acesta din urmă a fost tăiat de tranșeea militară, așa încât delimitarea sa nu a fost prea sigură.

La S de marea vatră se găseau mai multe gropi de stâlp, ce țineau de peretele de S al nivelului 7.3.

B7. 4. În această perioadă bordeiul atinge maximul dezvoltării sale. Pe latura de S se construiește o vatră supraînălțată, de mari dimensiuni, cu o structură din pietre, cu lut bătut, cu 3 etape de refaceri. Marginea ei de E era marcată de un bloc de piatră pus în dungă. Vatra a fost construită pe podeaua locuinței și a fost amplasată imediat lângă peretele de S. În marginea ei erau numeroase urme de pari și stâlpi de la perete. Este prima vatră care are două părți în formă de 8.

Bordeiul 8, B8. Acest bordei se afla în partea de V a B7, sub nivelul L4, în continuarea lui aflându-se și B9. Bordeiul, cu o singură încăpere, de mici dimensiuni (3 x 2 m), era amenajat

deasupra șanțului și a avut mai multe nivele de locuire (notate după săpare și nu cronologic, deoarece cercetarea în această zonă nu este încă încheiată).

În primul nivel (-1,20 -1,40 m) pe latura de E era o vatră de mari dimensiuni, formată din fragmente de la alte vetre, peste care s-a bătut pământ galben și negru. Partea de N a încăperii era delimitată de o aglomerare de pietre. La V de această grupare se aflau două pietre, puse una peste alta, ce au servit drept bancă, iar lipiturile podelei (4-5) ajungeau până aici. Tot pe latura de N, opus vetrei era o zonă gospodărească. Latura de S este demarcată de o stâncă masivă, înclinată, aflată și pe marginea șanțului de apărare. Este posibil ca bordeiul să fi avut o tindă spre V.

Al doilea nivel, -1,50-1,65 m. Vatra din nivelul anterior, suprapunea lipiturile acestui orizont, cu podea bine netezită, cu mai multe lipituri subțiri (2-3 cm). Vatra se amenajează acum în colțul de NV, Bordeiul avea acum o tindă spre S, intrarea spre această zonă având o lățime de cca. 1 m. Podeaua a fost sesizată și în tindă. În colțul de NE erau alte două pietre ce au servit drept bancă. Pe latura de S era aceeași stâncă de mari dimensiuni. Spațiul dintre două stânci, una din B7, alta din B8 a fost umplut cu pietre mari, iar cele de la tindă închideau spațiul dinspre V.

Al treilea nivel, -1,65 -1,75/1,80 m prezenta mai multe etape de refacere a podelei. Etapa cea mai de sus consta dintr-un rând de plăci de piatră, acoperite cu lipitură de lut. Într-o primă etapă vatra era spre gura tindei. Pereții bordeiului erau formați dintr-o structură de stâlpi, care au fost bine evidențiați mai ales pe latura de N. Gropile stâlpilor de la structura de bază aveau o adâncime mai mare de 0,45 m. În prima etapă, peretele de E a fost probabil din lemn și se comunica cu B7, unde era un prag; ulterior s-au adăugat pietre, iar intrarea a fost închisă. Presupunem că intrarea se făcea într-o perioadă prin colțul de SE, iar apoi prin cel de SV. Tinda avea cca. 1,70 x 0,90 m, latura ei de V era formată din peretele de E al B9, cu care se învecina la V. Pe latura de V, nu au fost găsite gropi de stâlpi, dar cercetarea nu este încheiată.

Bordeiul 9, B9, a fost cercetat parțial, doar pe traseul șanțului. Pare să fi avut cca. 5 m², dar poate să fi continuat spre V sau S. A avut o formă asemănătoare cu celelalte bordeie descoperite aici. Nu excludem ca pietre din acesta să fi fost folosite la amenajarea altor complexe. Latura sa de N este marcată de un bloc mare de piatră, de pe latura de N a șanțului.

Șanțul de apărare. Săpăturile efectuate în zona de E a secțiunii au avut ca scop atât investigarea șanțului, a infrastructurii vetrei din B6, cât și de a urmări dacă sunt unele nivele mai vechi. Șanțul a fost în această zonă ceva mai larg, afectat foarte probabil de lucrările la B6, dar și de cele moderne de excavare.

Palisada de N. Pe latura de N a secțiunii noastre, în timpul demantelării pietrelor s-au observat câteva gropi care nu erau foarte bine diferențiate. După îndepărtarea straturilor de calcar descompus, în solul brun s-au putut delimita cu destulă ușurință mai multe gropi (cca. 11) ce coboară de la -0,40/-0,50 m până la -1,30/-1,50 m, pe care le punem în legătură cu existența unor palisade, ce dublau șanțurile de apărare. Dimensiunile acestor gropi sunt diferite, astfel că putem aprecia că stâlpii ar fi putut avea chiar o grosime de 0,35-0,45 m. Stâlpii erau fixați la bază și pe o latură cu pietre.

Materialul arheologic din campania 2005 a fost spălat și prelucrat statistic în proporție de circa 65%. În aceste condiții, putem face câteva aprecieri cu caracter general asupra

ceramicii. La Ruginoasa predomină ceramica semifină (70%), urmată de cea uzuală (23%) și apoi cea fină (7%), pe un total de 2611 fragmente, provenite mai ales din complexe. Pictura (pe un lot de 450 fragmente decorate, din complexe) reprezintă 82%, angoba albă sau roșie 10,6%, barbotina 4,9%, iar inciziile scurte și ornamentele plastice peste⁶ 1%.

Ceramica din nivelele inferioare, din toate complexele este de calitate mai bună, comparativ cu cea din primele nivele, în care de multe ori s-au observat procese de retardare. Pasta de modelat a fost realizată dintr-un amestec cu argilă și nisip, formele sunt mai subțiri, cu o ardere adecvată, rezultând recipiente cu sunet rezonant.

Planșa 60

Note:

- 1.H. Dumitrescu 1933
- 2.C.-M. Lazarovici et alii 2001
- 3.Gh. Lazarovici et alii 2004a; 2004 b
- 4.C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici 2004, fig. 27-28, 35
5. M. și Gh. Lazarovici et alii 2004, fig. 27-28
6. Gh. Lazarovici Gh., M., Frențiu M., 2003, p. 171 și urm

Bibliografie:

1. H. Dumitrescu, *La station préhistorique de Ruginoasa, Dacia* 3-4, 1927-1929 (1933), p. 57-87.
2. V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol 2, Iași 1984, p. 350-354.
3. C. - M. Mantu Lazarovici, Gh. Lazarovici, C. Hriban, C. Ungureanu, *Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași. Punct Dealul Drăghici*, CCA 2002, p. 272-273;
4. Gh. Lazarovici, C. - M. Mantu Lazarovici, *The Neolithic Architecture in Banat, Transylvania and Moldavia in Research in the Prehistory of the Balkans*, Ed. D.V.Grammenos, Thessaloniki 2003, p. 369-486 .
5. C. - M. Mantu Lazarovici, Gh. Lazarovici, *The new archaeological research at Ruginoasa - Dealul Drăghici. Part I, Architecture*, *Studia Antiqua et Archaeologica* 9, UAIC Iași, p. 41-74.
6. C. - M. Mantu Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Noi săpături arheologice la Ruginoasa- Dealul Drăghici. Partea I: arhitectura*, *Acta terrae Septemcastrensis* 3, ULB Sibiu, 2004, p. 9-42.
7. C. - M. Mantu Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *Ruginoasa „Dealul Drăghici”, Campania 2004*, CCA 2005, p. 316-318, 463.

Abstract:

The Cucuteni A3 settlement from Ruginoasa "Dealul Drăghici", Iași district, is situated on a hill (300 m high), 1.5 km West from the railway station. H. Dumitrescu has started excavating here in 1926. Rescue excavations have been started in 2001. There have been identified two houses (surface type), three pit houses, and two defensive trenches. The surface houses have a special architecture and system of building. They have a stone border in which wooden sticks were fixed. This system is met only at Ruginoasa settlement. House 3 has three phases of constructions, with several stages. Fireplaces and perforated fire plates represent the inner architecture. Areas reserved for household activities have been identified inside. Pit houses represent another specific feature for the Ruginoasa site. The defensive system consists in a trench excavated in the local geological structure that reaches the sand base. The trench is paved with big

stone plates. Such a situation is known from the Cucuteni "Cetățuia" site. The air photo indicates two defensive trenches, situation that must be further researched.

In 2005 we focus our research to investigate the last part of house 4 (L4) levels, pit houses 6 and 7 (B7, B6) and the defensive ditch.

L4 superpose B7, has a main room and a vestibule, and fewer levels comparing with L3. We have observed two occupation levels. In the first one (1.30-1.40 m) the main room was 4 x 4 m large and the vestibule (interior 3.5 x 1.8 m; exterior 4 x 1.10 m) was on the West side. We have discovered stones and postholes on the N, W and S part of the house. Between the room and vestibule, it was an entrance, 1 m large. A destroyed fireplace has been discovered in the main room, close to the south wall. The second level (1.20-1.35 m) is separated by the first one by archaeological material, stones and yellow, beaten clay. The main room was now enlarge (4.30 x 4.10 m), involving a part of the old vestibule, the new one, being moved a little bit more to the west. The vestibule (or other room), 2.50 x 4 m, has rounded corners. The southern part has a taller wall with 3 rows of stones and with a pillars structure. The former entrance was closed with stones and between them, we find postholes, from the base structure. The house from this level has been built in the same manner as the former one, with stonewalls, and pillars for the main structure. Some postholes from this structure have been identified only on the N part of the house. The farmers have removed many stones recently.

Pit house 5 (B5) contain a room and a vestibule to the S, were the entrance was too.

Pit house 6 (B6) situated East of B5, was separated by previous one by a large stone, NS oriented. This complex has had one room and a vestibule to the E (the E part was destroy in 2001/2002). B6 contains traces of four level of occupation. In the first two levels (1.75-1.80; 1.70 m) the limits of the complex coincide with those of the defensive ditch. A simple fireplace was on the floor. Under it, two legs belonging to cups have been discovered, maybe related with a foundation deposition. In the next levels, the fireplace was in the same place. A levelling of the area and a new floor has been arranged. The floor was made by a beaten yellow and black soil.

Pit house 7 (B7) has the most numerous restored levels and fireplaces. His shape was rectangular, with rounded corners in side. The entrance was in the last stages on the S part, were we also found a very big flat rock. On the exterior of the rock, we find several postholes. The E and W walls have been made of stones. In the first level, B7.1, 2.10 - 2.20 m, the floor was made by yellow clay and earth. The walls was made by stones and reinforced with pillars. On the floor, several fragments of fireplaces have been discovered. In the following level, B7.2, 1.85/2 m, the floor was remake, but was not a fix place for the fireplace. In many areas we find fragments of fireplace plats covered with clay and earth, were people make fire. In the level B7.3, 1.60/1.75 m, the East wall is moved more to the E. The wall was made of stone, as the N one. Postholes we find on the N, S as well as in the NE and SE corners. On the floor, it was two parts of different fireplaces, arrangement that consist of fragmentary fireplace plats, covered with yellow soil. During level B7.4 a big high fireplace was raised. There are stones on the base and three levels of building have been observed. Near the fireplace we find several postholes.

Pit house 8 (B8) was situated West of B7, under L4; to the west was B9. This pit house was smaller (3 x 2 m), have one room and until now three levels of occupation. The 1.20 – 1.40 m level: on the E side it was a fireplace, made by fragments of fireplace plats; on top of these was beaten yellow and black soil. Stones delimited the N part of B8 and a big flat rock was on the S part, bordering also the defensive ditch. A vestibule was maybe on the W side of the dwelling. The 1.50-1.65 m level: the fireplace was moved to the NW corner. The vestibule is now situated much to the S and the entrance is about 1 m broad. The floor was repaired several times and extends even in the vestibule. In the NW corner there are two stones, used as a bench. The 1.65/1.75 - 1.80 m level: the floor was several time remakes. The upper part of the floor was paved with stones and covered with clay. The pit house walls were made by a wooden structure, with traces better observed on the N part. In a first moment, the E wall was made by wood and it was possible to communicate with B7. A doorstep was between B8 and B7. After a while, the area was covered with stones and the entrance closed. The entrance moved from the SE corner to the SW one. The vestibule was 1.70-1.90 m and its W side was the E wall of B9.

Pit house 9 (B9) was partially investigated. It seems to have 5 m² or more. Its N side was bordered by a big rock, from the N part of the defensive ditch.

Fortification system On the E side of our excavation we have noticed that the defensive ditch was larger, maybe affected by the building of B6 or just by the very contemporary excavations from the area.

On the N side of our excavation, between the stones, we have observed some postholes, when we take the stones out. The contour of these postholes was better preserved in the next level, because of the brawn soil. We find about 11 postholes that we relate with the palisades that reinforced the defensive system. These pits have different dimensions, so that we believe that the pillars of the palisade might have even 0.35-0.45 cm in diameter. Stones sustained the base of the pits; on the upper part of some pits we have discovered also a stone that sustain the pillars.

Statistic analyzes. We have washed and make statistic analyze for approx. 65% of the pottery. The first result shown that semi fine pottery represents 70%, followed by the usual one, 23% and the very fine, 7%. Most of the pottery was trichrome painted, but we find also some with white or red angobe, with short incisions or plastic ornaments. The pottery of the upper levels presents a retardation process, comparing with the lower one that contains better ceramic, with a better stylistic ornamentation.

162. Rupea, jud. Brașov

Punct: Cetatea Rupea

Cod sit: 40401.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 337/2005

Colectiv: Ioan Fedor Pascu – responsabil (SC Damasus SRL), Cătălina Toma (ULB Sibiu)

În perioada 27 septembrie – 5 octombrie 2005 s-a realizat o săpătură arheologică preventivă la Cetatea Rupea, județul Brașov. Intervenția arheologică a fost prilejuită de întocmirea unei expertize de rezistență, cu scopul de a furniza

datele tehnice necesare, respectiv de a acumula informații despre starea și adâncimea fundațiilor și despre stratigrafia zonei. La sugestia inginerului de structuri, au fost efectuate 10 sondaje amplasate în diferite puncte ale cetății, conform planului general de săpătură. În cursul săpăturii echipa de arheologi a realizat și un Wagriss, luând ca punct de reper pragul intrării în căsuța paznicului. În punctul cel mai înalt am măsurat astfel + 37,48 m, iar punctele cele mai joase investigate se află la – 5 m.

Secțiunea 1. A fost trasată în dreptul intrării dinspre incinta de jos spre incinta de mijloc-etapa II, acolo unde pe planurile vechi figurează o construcție masivă, cunoscută sub numele de Turnul Ungrei. A fost surprins zidul vestic al acestei construcții, pragul intrării dinspre incinta inferioară și o structură dispărută adosată celei din urmă.

Secțiunea 2. A fost trasată în exteriorul Turnului Cercetașilor, astfel încât să fie surprins colțul de NE al acestuia și joncțiunea cu zidul de incintă. În săpătură nu au fost observate fundațiile turnului, ci ale unui "contrafort" masiv dispus pe colț. Zidul de incintă nu a fost observat decât parțial. În limitele suprafeței investigate, acesta pare să fi fost construit concomitent cu turnul. Sub nivelul actual de călcare, zidăria este acoperită cu o tencuială pierdută.

Secțiunea 3. A fost trasată în interiorul Turnului Cercetașilor, în colțul de SE, cu dimensiunile 1,5 x 1,5 m. S-a constatat că pereții de sud și est ai turnului au fost construiți într-o singură etapă, fundațiile lor fiind țesute. Constructorii au căutat stâncă nativă, dar denivelările accentuate ale acesteia i-au obligat să așeze o parte a zidăriei pe umplutura prăfoasă preistorică. Zidăria este realizată din materiale amestecate, fragmente de bazalt, bolovani mari de calcar și bolovani dintr-o gresie friabilă. Bolovanii de calcar au fost așezați îndeosebi la baza peretelui estic și se află astăzi într-o stare de conservare foarte proastă, fiind efectiv înjumătățiți din cauza factorilor climatici.

Secțiunea 4. A fost trasată în colțul de SV al Turnului Capelă, cu dimensiunile de 1,50 x 1,50 m.

Cei doi pereți ai turnului sunt construiți în aceeași etapă, deși fundațiile lor coboară la adâncimi diferite. Peretele de sud se oprește la +13 m, într-un strat de umplutură, iar cel de vest coboară pe un nivel cu bolovani mari de piatră aflați în poziție naturală, la + 11,92/+12 m. Fundația vestică este retrasă cu 15-20 cm față de elevație. Pe colț sunt câteva pietre căzute și o crăpătură profundă, determinată cel mai probabil de diferența de adâncime dintre fundații. Zidăria este tencuită de asemenea de la cote variabile, + 13,23 m pe latura vestică, respectiv +13,59 pe latura estică.

Secțiunea 5. S-a realizat un sondaj în colțul de SE al unei încăperi din cetatea de sus cu dimensiunile 1,50x1,50 m. S-a constatat că pereții de sud și est au fost construiți într-o singură etapă, fundațiile fiind așezate pe stâncă, urmând denivelările acesteia, la + 37,4-37,60 m.

Secțiunea 6. S-a realizat un sondaj pe latura de sud a unei încăperi din cetatea de sus, conform planului general de săpătură, cu dimensiunile 2,90x1,50 m. Încăperea a folosit drept perete de vest zidul incintei superioare, căreia i s-au adosat pereții de N și de S. Toate zidurile investigate au fost așezate direct pe stâncă, urmând denivelările accentuate ale acesteia, între + 23,12 și + 22,46 m. Accesul se realiza dinspre NE, dispus oarecum oblic pe colțul încăperii. Partea superioară a deschiderii este deosebit de vizibilă, închisă semicircular, cu săgeata la + 25,18 m. Arcul a fost construit din cărămidă cu dimensiunile 22 x 11,5 x 3,5 cm. Pragul a fost

cruțat în stâncă, iar lăcașurile pentru fixarea tocului din lemn (parțial păstrat pe latura din dreapta) au fost rezervate în zidărie. Limita superioară a pragului se află la + 23,12 m.

Secțiunea 7. A fost amplasată în colțul de SE al încăperii situate în mijlocul incintei superioare a cetății, cu dimensiunile 1,50 x 1,50 m. Încăperea a fost construită într-o singură etapă, fundațiile pereților investigați fiind țesute. Fundațiile au fost așezate pe stâncă nativă, urmând denivelările acesteia, la cote ce oscilează între +36,70 și +36,84 m. Zidăria este realizată din piatră și cărămidă, legate cu un mortar galben nisipos.

Secțiunea 8. A fost trasată în interiorul turnului pentagonal, în colțul de SV al acestuia, cu dimensiunile de 1,50 x 1,50 m. Turnul pare să fi fost construit în aceeași etapă cu zidul incintei de mijloc-etapa I. Fundațiile sunt așezate pe stâncă la cote ce variază între +17,20 și +17,44 m. Zidăria este realizată din bolovani de piatră, rar blocuri cu urme de finisare, legate cu un mortar gri cu mult pietriș grosier, foarte dur. Pe tot paramentul interior al turnului se păstrează amprenta unui incendiu puternic.

Secțiunea 9. A fost trasată aproximativ pe mijlocul laturii de NE a Turnului Slăninii, la 3,5 m de colțul nordic al turnului, într-o zonă în care structura este puternic fisurată. S-a constatat că fundația turnului este realizată din piatră de bazalt, spartă în fragmente de dimensiuni variabile, legată cu un mortar alb din var și nisip cu granulație medie. Zidăria este bine construită, fără urme de fisuri. Talpa fundației se oprește la –5,40 m, într-un strat de lut galben.

Secțiunea 10. A fost trasată pe latura de NE a Turnului slujitorilor, într-o zonă în care suprastructura este puternic fisurată, cu dimensiunile 1,5 x 1,5 m. S-a constatat că infrastructura se păstrează însă în stare bună. Zidăria fundației, de secțiune neregulată, este înecată într-un mortar gălbui nisipos, cu un grad mediu de duritate, din bolovani de piatră de dimensiuni medii și mici. Talpa se oprește la –0,36 m, într-un strat de pământ negru curat.

Sondajele arheologice efectuate la Cetatea Rupea ne oferă o imagine generală asupra stării tehnice a structurilor zidite, precum și repere stratigrafice de ansamblu. Construcțiile din cetatea de sus și parțial din cetatea de mijloc au fost așezate direct pe stâncă de bazalt, talpa fundațiilor urmând inegalitățile acesteia. Deseori, între talpa fundației și stâncă a rămas însă și un strat de umplutură friabilă, prin care s-au strecurat apoi rădăcini. Deși materialul de construcție este de calitate foarte bună, iar liantul este aproape fără excepție rezistent, totuși maniera de construcție destul de neglijentă reprezintă unul dintre motivele stării de conservare a anumitor componente. Cele 2 încăperi din cetatea de sus, sondate prin S 5 și S 6, au zidurile efectiv agățate de stâncă iar pereții lor nu sunt integral țesuți, ceea ce a cauzat o serie de desprinderi, crăpături și fisuri.

În cetatea de mijloc nu a mai fost identificat sâmburele de bazalt. Solul virgin este reprezentat de o stâncă nisipoasă friabilă, pe care fundațiile nu au reușit să o atingă decât accidental. În general acestea s-au oprit în stratul de cultură din epoca bronzului, un pământ negru afânat cu multe așchii de piatră sau pe un nivel cu bolovani mari de piatră aflați în poziție secundară. Totuși, este evidentă intenția constructorilor de a atinge un sol mai stabil, ceea ce în final a condus la adâncimi de fundare foarte inegale.

Construcțiile investigate în cetatea de jos sunt fondate în solul viu, care prezintă două variante: un lut galben în zona

Turnului Slăniei, respectiv un sol negru afânat, fără materiale, în zona Turnului Slujbașilor.

Din punct de vedere stratigrafic, situația este neașteptat de simplă. Peste stânca nativă se află masive depuneri din epoca bronzului, din care au fost recuperate fragmente ceramice caracteristice. Depunerile medievale au dispărut în cea mai mare parte; practic în interiorul clădirilor depunerile preistorice sunt urmate direct de cele moderne sau chiar contemporane.

Materialul recuperat din săpătură constă în proporție de 85% din ceramică de epoca bronzului, aparținând cel mai probabil culturii Coțofeni. Ceramica grosieră este lucrată cu mâna și bogat decorată în exterior prin incizii. Materialul medieval se rezumă la ceramică de calitate medie, databilă în principal în secolele XVI-XVII. Alături de aceasta au fost descoperite câteva gloanțe de archebuză, un fragment de topor din fier și un fragment de pipă din lut smălțuită în exterior cu verde. Menționăm de asemenea și câteva fragmente de cahle, dintre care una provine dintr-o piesă decorată cu husar iar cealaltă dintr-o cahlă cu medalion circular concav.

Planșa 61

163. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Punct: Forum Novum

Cod sit: 91063.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 100/2005

Colectiv: Ioan Piso – responsabil (UBB Cluj, MNIT), Alexandru Diaconescu (UBB Cluj), Cristian-Aurel Roman, Felix Marcu (MNIT), Gică Băeștean (MCDR Deva)

În campaniile anterioare au fost cercetate criptoporticul nordic *basilica forensis* al forului nou *forum novum*, situat la S de forul lui Traian *forum vetus*. Marea insulă din faza de lemn a orașului, identificată la S de forul de lemn, se prelungește spre S sub amintitul criptoportic și sub curtea forului nou. Reamintim că după demolarea structurilor de lemn a luat naștere la S de forul lui Traian un *macellum*. Avem toate motivele să credem că acest *macellum* a fost construit la începutul domniei lui Hadrian. Din el au fost dezvelite în anii precedenți tabernele laturii de N. În jurul anului 150 *macellum*-ul a fost desființat și în locul lui a fost construit *forum novum*. În campania anului 2005 trebuia să cercetăm partea de N a curții acestui for, în căutarea structurilor de lemn și ale celor aparținând *macellum*-ului.

Pentru început au fost trasate patru suprafețe, S1, S2, S3, S4, de la V spre E, aproximativ pe axul E - V al curții *macellum*-ului. S1: 5 m (N - S) x 7 m (E - V); S2: 6 m (N - S) x 7 m (E - V); S3: 7,5 m (N - S) x 5 m (E - V); S4: 7 m (N - S) x 5 m (E - V). Ulterior au fost deschise două suprafețe, S5 la E de S4 și S6 la N de S4. S5: 1,8 m (N - S) x 6 m (E - V); S6: 6 m (N - S) x 5 m (E - V).

Structurile de lemn

Am găsit un element clar de dinaintea clădirilor de lemn și anume cuptorul (c. 81) în S3. El consta dintr-o cameră de ardere și o groapă de alimentare. Camera de ardere are o formă aproape circulară cu diametrul maxim de 1,10 m și cu înălțimea păstrată (pe margini) de 0,22 m, iar groapa de alimentare are la bază lățimea de 0,65 m, iar lungimea de cca.

1 m. În groapa de alimentare s-au găsit un ciob roman și o bucăciță de țiglă. Cuptorul a fost tăiat de pereții fazei I de lemn.

Faza I A a structurilor de lemn consta dintr-o clădire din care am identificat mai mulți pereți. Între P12, P13 și P2 rezultă o încăpere lată de 4,30 m (E - V) și podită cu o dușumea având o substrucție de lut. La E și la V spațiul era liber și nu era podit. Aceleași faze îi aparține înspre N un portic lat de 2,50 m între P2 și șirul de pari.

Faza I B a reprezentat o reparație a clădirii de lemn, constând în primul rând din refacerea podelelor, dar și din construirea unui nou portic. Faza I B a sfârșit printr-un incendiu. Pereții arși (c. 7) au căzut peste dușumeaua de asemenea arsă.

În faza II a fost nivelat stratul de dărâmatură și au fost aduse noi straturi de nivelare. Planul clădirii este asemănător celui din faza anterioară, dar nu mai are portic spre N. În aceasta zonă am găsit un șir de gropi de stâlpi, dar care aparțin unei mari construcții situate la N de clădirea cercetată. Aici își putea avea originea mortarul 52, foarte compact și care era probabil fabricat și conservat sub aceste structuri.

În faza III pereții fazei II sunt demolați, iar peste șanțurile lor de demolare și deasupra nivelării apare un strat (c. 14), peste care sunt puse plăcile curții *macellum*-ului.

Macellum-ul

Cea mai importantă descoperire a fost aici bazinul de pește, care ocupa în orice *macellum* poziția centrală. Dimensiunile bazinului: 3,02 m (N - S) x 3,93 m (E - V), adâncime: 1,10 m.

Fundul bazinului nu a fost încă cercetat (spart), dar în partea superioară era acoperit cu *opus signinum* de 0,15-0,20 m. Totuși, judecând după colțul de NE, care a fost dezvelit (0,30 x 0,10 m), substrucția fundului poate consta din plăci de gresie. Pereții laterali sunt alcătuiți din blocuri de gresie, groase de 0,28 m și înalte de 1,20 m, așezate peste plăcile de pe fund. Lățimea unui bloc pe latura de V ajunge până la 0,85 m. *Opus signinum* de pe pereți era gros de 4-5 cm.

Treptele de coborâre în bazin erau amplasate în colțul de S-E. S-a păstrat un sector de cerc cu raza de 1,10 m. Înălțimea unei trepte este de 0,20 m. Treptele erau îmbrăcate în *opus signinum*. Inițial au fost patru trepte, iar a cincea consta tocmai în marginea gropii.

În partea superioară, în colțul de SV, s-a păstrat o parte din trotuarul din jurul bazinului: blocuri de gresie, cu dimensiuni păstrate de cel mult 0,22 x 0,24 m, dar care inițial trebuie să fi măsurat inițial 0,28 x 0,28 m. Ele au lungimea de 0,88 m și o lățime variabilă, de 0,77 m, de 0,40 m și de 0,70 m. Ele sunt ușor petrecute (cu 4-5 cm) peste blocurile din pereți. În blocul cel mai bine păstrat se mai distinge un șant E - V lat de 3,5 cm, la 0,20 m de fața estică a blocului. Este un șant de prindere a balustradei.

Apa venea în bazin pe centrul laturii de S, dovada fiind substrucțiile din spatele peretelui bazinului și fundația bazinului de decantare.

Bazinul de decantare se afla la 1,70 m S de fața internă a bazinului de pește. S-a păstrat doar substrucția de piatră, iar extremitatea vestică a fost tăiată de un cuptor modern. Dimensiuni: lățimea păstrată E - V este de 6,80 m. Este posibil ca întreaga fundație să fi atins lungimea totală de 9 m, depășind-o deci pe cea a bazinului de pește. Adâncimea fundației este de circa 0,80 m și este alcătuită din circa 7 rânduri de bolovani de râu așezați în groapă. Peste bolovanii mari de la bază s-a turnat un strat de mortar extrem de tare de

0,15-0,20 m grosime cu pietricele de 3-5 cm. Restul bolovanilor au fost legați pe o înălțime de 0,40-0,50 m cu *opus signinum*, iar deasupra a fost așezat un pat orizontal de mortar de 2-5 cm, pe care erau probabil puse blocurile de fund ale bazinului. Întrucât s-au făcut eforturi de etanșare a fundației, ea nu poate proveni de la un monument obișnuit, ci numai de la un bazin. Cum fundația descrisă se afla mai sus decât marginea bazinului de pește, avem foarte probabil de-a face cu un bazin de decantare, iar peste peretele despărțitor se afla o instalație care permitea trecerea apei în bazinul de pește printr-o cascădă.

Ambele bazine au fost distruse odată cu dezafectarea *maceillum*-ului. Bazinul de decantare a fost distrus până la nivelul substrucției. O distrugere și demolare curioasă s-a făcut în jumătatea de N a bazinului de pește. Ea nu a afectat numai bazinul, ci și zona de la V de acesta pe o lățime de circa 1,50 m, o adâncime de la nivelul superior al bazinului de pește de 0,80 m și pe o lungime (E - V), care depășește limita vestică a suprafețelor cercetate. Nu putem explica în ce scop au fost făcute niște demolări cu mult sub nivelul cerut de amenajarea curții forului.

164. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Punct: La Cireș - Necropola Estică

Cod sit: 91063.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 100/2005

Colectiv: Ioan Piso – responsabil, Felix Marcu (MNIT), Gică Băeștean, Cătălin Delinescu (MCDR Deva), Ovidiu Țentea (MNIR), Codruța Plăiaș, Rada Varga, George Cupcea, Vlad Popovici, Petrică Ureche (UBB Cluj)

Campania din vara anului 2005 (16 august și 3 septembrie) a avut ca principal scop continuarea investigării unui areal din Necropola de Est a Coloniei Ulpia Traiana Sarmizegetusa, cuprinsă între drumul imperial, Mausoleul Aureliilor și incinta funerară A (cercetată parțial în campaniile anterioare). Obiectivele principale au constat în decopertarea unor suprafețe aflate în vecinătatea secțiunilor cercetate în anii precedenți. Scopul a fost astfel dezvelirea a cât mai multe morminte și în special precizarea cât mai clară a planimetriei structurilor de lemn. Acestea din urmă reprezintă cea mai timpurie fază a necropolei din acest areal.

Astfel au fost trasate și decopertate trei suprafețe numerotate în continuarea celor de anii trecuți cu S7A (9 x 5 m - extinderea suprafeței S7 spre S), S10 (formă de trapez isoscel cu laturile egale de 10 m, iar cele paralele de 3 m, respectiv 5 m – la E de S7 și S7A) și S11 (10 x 3 m – la E de S10).

Morminte de incinerare:

G78 - mormânt de incinerare. Localizare: S11, c. 1. Dimensiuni: 2,20 x 0,80 m. Orientare: NE-SV. Complexul suprapune P20.

G80 - cistă de cărămidă. Localizare: S10 c. 3-4. Dimensiuni: 1,10 x 0,50 - în interior. Orientare E - V.

G89 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A, c. 1. (cercetat incomplet) Orientare: N - S.

G84 - mormânt de incinerare. Localizare: S11, c. 1. Dimensiuni: 1,05 x 0,50 m. Orientare: N - S.

G85 - mormânt de incinerare. Localizare: S11, c. 3. Dimensiuni: 1,80 x 0,80 m. Orientare: E - V.

G86 - mormânt de incinerare. Localizare: S11, c. 1-2. Dimensiuni: 1,65 x 0,65 m. Orientare: E - V.

G88 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A, c. 2-3. Dimensiuni: 1,30 x 0,55 m. Orientare: N - S.

G36/2002 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A c. 1 (parțial cercetat în S6/2002).

Dimensiuni: 1,05 x 0,50 m. Orientare: N - S.

G73 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A c.1. Dimensiuni: 1,55 x 0,70 m. Suprapune parțial mormântul de incinerare G39/2002 (1,70 x 0,90 m).

G71 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A, c. 2. Dimensiuni: 1,60 x 0,80 m. Orientare: E - V.

G72 - mormânt de incinerare. Localizare: S7A, c. 3-4. Dimensiuni: 1,50 x 0,75 m. Orientare: E - V. Complexul suprapune P22

G76 - mormânt de incinerare. Localizare: S10, c. 1. Dimensiuni: 1,70 x 0,75 m. Orientare: N - S.

Morminte de inhumare:

G75 - mormânt de inhumare adult (groapă simplă, suprapune mormântul G 83, după jefuirea acestuia). S10 c. 4-5. Dimensiuni parțiale 0,90 x 0,60 m. Orientare: E - V.

G 79 - mormânt de inhumare copil (groapă simplă). S10 c. 4-5. Dimensiuni parțiale 0,60 x 0,30 m. Orientare: E - V.

G81 - mormânt de inhumare adult. Localizare: S10, c. 3. Dimensiuni: 1,70 x 0,40 m. Orientare N - S.

G92 - mormânt de inhumare adult. Localizare S10, c. 2-3. În mare parte suprapus de cista G82.

G98 - mormânt de inhumare (groapă simplă). Localizare: S7A, c. 5. Dimensiuni: 1,40 x 0,45. Orientare E - V.

G82 - mormânt de inhumare copil în cistă de cărămidă. Localizare: S10, c. 2-3. Dimensiuni: 1,10 x 0,70 – în interior. Orientare E - V. Suprapune un mormânt de inhumare de adult G92.

G83 - mormânt de inhumare copil în cistă de cărămidă. Localizare: S10 c. 4. Dimensiuni: 0,80 x 0,60 m în interior. Orientare: ENE-VSV.

G97 - mormânt de inhumare copil în cistă de cărămidă. Localizare: S7A. Dimensiuni: 1 x 0,30 – în interior. Cista este realizată din cărămizi semicirculare¹.

Structuri constructive:

- elemente ale planimetriei unei (unor) clădiri timpurii de lemn (anterioare necropolei) constând din șanțuri de implantare a unor pereți din lemn, respectiv a unor gropi de bărne.

- traiectul zidului perimetral Z3 și o mică platformă (III) (1,40 x 0,80 m), adosată zidului Z3, localizată S11, c. 5 (structuri delimitează arealul mormintelor de drumul imperial).

În campaniile următoare ne propunem să cercetăm întreaga suprafață cuprinsă între incinta funerară A, drumul imperial și Mausoleul Aureliilor, scopul nostru fiind acela de a finaliza cercetarea arheologică a monumentului menționat astfel încât întregul ansamblu funerar să poată fi inclus într-un amplu proiect de restaurare și introducere în circuitul turistic.

Note:

1. Vezi în acest sens G18/2001 cf. F. Marcu, Virginia Rădeanu, O. Țentea, CCA 2002, p. 274-276.

165. Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: Vadu Vacilor

Cod sit: 6233.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 77/2005

Colectiv: Mihai Irimia – responsabil (UO Constanța), Anca Ganciu (IAB), Cătălin Dobrinescu (MINAC)

Săpăturile sistematice s-au desfășurat în perioada 1-31 august 2005. Fondurile au fost asigurate în cea mai mare parte de MCC și într-o proporție mai redusă de MINAC; diurna, cazarea și transportul au fost puse la dispoziție de instituțiile cărora le aparțin membrii colectivului de cercetare.

Săpătura arheologică din anul 2005 și-a propus încheierea cercetărilor de mică amploare întreprinse în acest sit (doar în campania din 2003¹) și elucidarea unor aspecte privind intensitatea locuirii, stratigrafia și cronologia așezării.

Cercetările s-au concentrat în zona S.I, trasată în anul 2003 de-a lungul malului, într-o zonă neîmpădurită, de 62 x 2 m. În 2005 au fost realizate trei casete, având ca scop, printre altele, și cercetarea integrală a unor complexe arheologice identificate și săpate parțial în anul 2003.

Caseta nr. 1 E, de 5 x 2 m, a fost plasată între carourile 3,5 N-5 N, urmărindu-se cercetarea integrală a gropii nr. 5 și a altor complexe din zonă.

Caseta nr. 2 V, de 6 x 2 m, a fost plasată între carourile 3 N și 5 N, în vederea investigării complete a zonei din vecinătatea dărâmăturilor cuptorului din S.I, caroul 4 N.

Caseta nr. 3 V, inițial de 6 x 1 m, extinsă apoi în lățime până la marginea malului, a fost plasată între carourile 23-25, având ca scop deslușirea situației stratigrafice din zonă și stabilirea tipului de complex arheologic căruia îi aparțin materialele bogate (îndeosebi ceramice) surprinse la adâncimi variabile în secțiunea S.I, între cca. -0,40 -0,50 m și -0,90 -1,10 m.

Ca observație generală s-a constatat că stratul vegetal al sitului, săpat în trepte cu peste două decenii în urmă pentru plantarea arborilor, are o grosime variabilă, cuprinsă între cca. 0,20-0,40 m și conține puține materiale arheologice. Stratul arheologic propriu-zis începe de la adâncimile menționate și are de asemenea o grosime variabilă (cuprinsă între cca. 0,25-0,55 m), sub care apare pământul galben (loess), steril. Grosimea și bogăția în materiale a stratului arheologic diferă de la o zonă la alta; el este mai gros și conține materiale mai numeroase în zona corespunzătoare unor complexe arheologice (gropi, locuințe, cuptoare sau vetre). De culoare cenușie cu diferite nuanțe spre partea superioară, stratul arheologic capătă treptat, spre bază, un aspect tot mai gălbui, datorită vecinătății loess-ului steril și a numeroaselor galerii sau gropi mai mari de animale care au perforat solul în toate direcțiile, amestecându-l. S-a constatat, de asemenea, că stratul arheologic formează un singur nivel de locuire. Doar în zona unor complexe (bordeie sau gropi), umplerea lor în timp cu resturi menajere a creat impresia existenței a două niveluri distincte care, la o analiză atentă, nu s-au confirmat. Prezența unui singur nivel arheologic în sectorul cercetat nu exclude existența unor etape succesive în formarea sa și în evoluția locuirii de la *Vadu Vacilor*, ca în cazul situației constatate în locuința-bordei din S.I, carourile 23-25 (vezi mai jos). Situația ar putea fi, eventual, diferită în alte zone ale așezării.

În caseta nr. 1 E, caroul 4 N, la adâncimea de 0,67 m, au fost descoperite mai multe pietre de dimensiuni medii și mari, unele dispuse oblic; ele aparțin de fapt gropii nr. 8, de formă ovală în plan orizontal (cu diametrele de 1,05 x 0,75 m), al cărei contur a putut fi delimitat doar la adâncimea de cca. 0,80 m. Groapa nr. 8 suprapune parțial, către V, groapa nr. 5, cercetată în cea mai mare parte în campania din 2003.

Ceramica, puțin numeroasă, este reprezentată de fragmente de vase getice și elenistice, între care o buză de *lekkythos* și mai multe fragmente de amfore (inclusiv o toartă de Rhodos șampilată).

S-a definitivat cercetarea gropii nr. 5, constatându-se că la bază umplutura sa era formată din pământ și cenușă, uneori închisă la culoare, conținând fragmente de cărbuni, fragmente de amfore (mai ales de Rhodos) și de vase indigene, o toartă de cană elenistică fragmente de chirpici cu urme de nuiele, oase de animale (inclusiv de pește), pietre de dimensiuni variabile și bucăți de vatră.

Chirpicii, pietrele (inclusiv un fragment de râșniță de tip elenistic) și fragmentele de vatră se aflau mai ales spre marginea gropii, în treimea ei estică și sud-estică. De altfel, în umplutura gropii s-au găsit încă din 2003 numeroase pietre (unele de mari dimensiuni), chirpici, fragmente de vatră, un bogat material ceramic parțial întregibil (inclusiv o *lékane* elenistică fragmentară cu umărul carenat și trei torți de amfore șampilate - una de Rhodos și două de Cnidos). Groapa, de formă aproximativ tronconică, avea diametrele gurii de cca. 0,75-0,80 m și ale bazei de 1,70-1,90 m; partea ei superioară a fost surprinsă la adâncimea de 1 - 1,05 m, iar baza se afla la -2,20 m.

Tot în caseta nr. 1 E au fost cercetate parțial gropile nr. 9 și 11, care continuă, în cea mai mare parte, sub malul de E; săpătura nu a mai fost extinsă în zona gropilor în cauză. În umplutura gropii nr. 9 s-au descoperit fragmente de vase elenistice și getice de tip comun, chirpici și pietre de mici dimensiuni. În schimb, în cea mai mare parte a gropii nr. 11 nu s-au descoperit materiale ceramice; doar spre baza ei (aflată la -1,55 m de la suprafața actuală a terenului) s-au descoperit câteva fragmente ceramice, inclusiv o toartă de amforă de Rhodos.

În caseta nr. 2 V, materialul arheologic reprezentat de fragmente ceramice, oase de animale și pietre, fără a fi prea bogat, se afla în stratul arheologic la adâncimi cuprinse între cca. 0,37-0,70 m. Nu s-a descoperit nici un complex arheologic reprezentativ.

O situație mai complexă s-a constatat în caseta nr. 3 V. Aici stratul arheologic era mult mai bogat în materiale, constituind, de fapt, umplutura unei locuințe-bordei a cărei margine sudică fusese sesizată parțial încă din anul 2003.

Umplutura bordeiului era formată mai ales din pământ cenușos la partea superioară, amestecat cu loess la bază, deosebindu-se clar, mai ales către S și SV, de restul stratului arheologic și de loess-ul steril. În el se aflau numeroase fragmente ceramice (autohtone și elenistice, îndeosebi de amfore), oase de animale, pietre, chirpici (uneori cu urme de nuiele), fragmente de vatră etc. Acestea erau diseminate în întreaga umplutură, între cca. -0,50 -1,05 m, fără a se observa o eventuală dispunere a lor în straturi succesive, clar delimitate². Aceasta sugerează umplerea bordeiului după abandonare într-un anumit interval de timp, fără întreruperi sesizabile. Remarcăm descoperirea, printre fragmentele ceramice, a unor vase autohtone parțial întregibile (oale borcan cu brăuri alveolate de diferite tipuri, străchini, castroane) precum și a nouă ștampile de Rhodos și de Cnidos, care se alătură altor nouă ștampile descoperite în campania anterioară în secțiune, în zona aceluiași carouri (23-25). De altfel, în această zonă s-au descoperit anterior și alte materiale arheologice importante: fragmente de *lekkythoi*, *lagynoi* și *kantharoi* elenistici, de fructiere și capace de vase getice lucrate cu mâna, o gresie de ascuțit etc.

La partea inferioară a bordeiului se afla *in situ* o vatră parțial distrusă, căreia nu i s-au putut stabili forma și dimensiunile inițiale. Spre deosebire de cele mai multe vetre de acest tip de la Satu Nou (atât de la *Vadu Vacilor* cât și de la *Valea lui Voicu*), vatra în cauză nu avea nici o substrucție din pietre sau fragmente ceramice; era construită direct pe sol, având o crustă cenușie deschisă și un strat ars compact de cca. 6-8 cm, maroniu-închis, care căpăta treptat o culoare maroniu-gălbuie spre bază. Vatra suprapunea parțial groapa nr. 13, anterioară bordeiului, precum și sectorul învecinat al podinei din zonă. Tot sub podina locuinței se afla și groapa nr. 10, descoperită în c.24, în apropierea zonei din S.I, cercetată în anul 2003. Groapa nr. 10, surprinsă între -1,15 -1,40 m, de formă aproximativ cilindrică, dar adâncită inegal la bază, conținea numeroase fragmente ceramice (inclusiv două torți de amfore ștampilate de Rhodos), oase de animale, pietre, precum și un fragment de râșniță de tip grecesc. Groapa nr. 13, de formă aproximativ ovală și cu pereții verticali, se afla între adâncimile de 1,36-1,53 m și conținea un pământ cenușos, cu cărbune și puține materiale ceramice, nerepresentative; avea diametrele de 1,48 x 1,70 m.

La rândul său, bordeiul a fost străpuns de groapa nr. 12, de formă aproximativ cilindrică (având diametrele de 1,40 x 1,48 m), surprinsă doar între adâncimile de 0,90-1,35 m. Ea începea, însă, mai de sus, fără să poată fi pusă în evidență datorită densității și compoziției aproape uniforme a solului din zonă. Printre materialele arheologice descoperite în interiorul ei menționăm un castron fragmentar cenușiu lucrat la roată, o fusaiolă, fragmente de amfore elenistice, precum și mai multe semințe „conservate” într-un „bloc” de arsură roșcată-maronie. Fundul gropii era albiat, adâncindu-se în zona centrală.

Fără a putea realiza determinări stratigrafice mai detaliate, constatăm existența în zona casetei nr. 3 și a sectorului învecinat din S. I (carourile 23-25) a trei etape succesive de intervenție, toate aparținând locuirii getice și fără a fi, probabil, prea îndepărtate în timp una de cealaltă. Primei etape îi aparțin gropile nr. 10 și 13. După umplerea lor, intenționată sau nu, în zonă s-a săpat bordeiul amintit, a cărui podină suprapune clar cele două gropi, una dintre ele (gr. nr. 13) fiind suprapusă parțial și de vatra locuinței. După abandonarea și umplerea sa, în a treia etapă a fost realizată groapa nr. 12 care străpungea umplutura bordeiului, intrând și în loess-ul steril pe o adâncime de cca. 0,17 m.

Printre materialele arheologice descoperite în campania din anul 2005 amintim: fragmente de vase getice lucrate cu mâna și la roată, unele reprezentând imitații după materialele elenistice; fragmente de amfore (îndeosebi de Rhodos, de tipul târziu, cu torți unghiulare și de Cnidos); fragmente de căni și *lekythoi* elenistici; râșnițe fragmentare de tip grecesc; fusaiole; o mărgică și un fragment de brățară de sticlă, ambele reprezentând produse elenistice. Remarcăm, de asemenea, descoperirea a 12 torți ștampilate (11 de Rhodos și una de Cnidos), care aparțin în exclusivitate sec. II a.Chr.

Nu s-au descoperit dovezi de locuire consistentă în zonă din alte epoci, ci doar câteva fragmente ceramice hallstattiene, probabil purtate.

După încheierea cercetărilor, săpătura efectuată în 2003 și 2005 a fost astupată pentru conservarea mai bună a sitului și redarea terenului într-o formă cât mai apropiată de cea inițială către proprietar - Regia Națională a Pădurilor- Direcția Silvică Constanța.

Ca urmare a unor sesizări mai vechi privind lucrările de terasare pentru plantarea viței de vie întreprinse în punctul *Suat*, unde s-a cercetat între anii 1958-1960 o cunoscută necropolă getică din sec. V-IV a.Chr.³, am efectuat o secțiune de control (de 15 x 2 m), fără a se descoperi vreun complex arheologic.

Întregul material arheologic recoltat a fost transportat și depozitat la MINAC pentru a fi curățat, restaurat, conservat, inventariat, fotografiat și desenat în vederea publicării. Cel mai reprezentativ este expus.

Anexa 8 Planșa 62

Note:

1. În anul 2004 nu au fost efectuate săpături datorită lipsei fondurilor.
2. În ilustrație materialul arheologic este prezentat pe planșe succesive, în funcție de adâncimile la care a fost descoperit, pentru o mai clară punere în evidență, fără a încărcă imaginile
3. B. Mitrea, în *Omăgiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 409-413; B. Mitrea, C. Preda, M. Angheliescu, *Materiale* 7, 1961, p. 283-290; *Idem*, *Materiale* 8, 1962, p. 369-372.

Bibliografie:

- M. Irimia, N. Conovici, *Așezarea getică fortificată de la Satu Nou - „Valea lui Voicu” (com. Oltina, jud. Constanța). Raport preliminar*, *Thraco-Dacica* 10, 1989, p. 115-154.
- N. Conovici, M. Irimia, *Timbres amphoriques et autres inscriptions céramiques découvertes à Satu Nou (comm. d'Oltina, dép. de Constantza)*, *Dacia NS* 35, 1991, p. 139-176.
- N. Conovici, *Noi date arheologice privind începuturile culturii Poienești-Lukașevka și prezența bastarilor în Dobrogea*, *SCIVA* 43, 1992, 1, p. 3-14.
- N. Conovici, A. Ganciu, M. Irimia, *Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța*, CCA 2004, p. 290-292.

Abstract:

The excavation was concentrated in S I zone, researched in 2003; three cassettes were opened: between squares 3.5N-5N- the cassette no. 1-East; between squares 3N-5N- the cassette no. 2-West; between squares 23-25- the cassette no. 3-West, subsequently extended to the edge of the cliff. The archaeological strata formed a single habitation level; the prior hypothesis regarding the existence of two levels was not confirmed.

The investigation of pit no. 5 was completed, determining its form and dimensions and recuperating the archaeological material from its filling. In addition, pits no. 8, 9, and 11 from the cassette no. 1-East were either partially or totally investigated.

In the squares no. 23-25, a pit house was partially investigated; it contained a rich Getic and Hellenistic ceramic material (including nine stamped handles of amphorae); a partially preserved hearth *in situ* was at its base. The pit house overlapped two pits (no. 10 and 13), being at its turn perforated by pit no. 12.

In the 2005 campaign, a varied archaeological material was discovered: pottery (Getic and Hellenistic), including 12 stamped handles of amphorae (11 of Rhodos and 1 of Cnidos), fragmentary stone grinders of Greek type, spindle whorls, a bead and a fragment of a Hellenistic glass bracelet

etc. The research confirms the dating of the settlement in the 2nd century

166. Săcele, jud. Brașov

Punct: Dealul Bunloc

Cod sit: 40447.04

Autorizația de cercetare preventivă nr. 142/2005

Colectiv: Daniela Marcu Istrate - responsabil, Angel Istrate (SC Damasus SRL)

În perioada 1-15 mai 2005 a fost efectuată o săpătură arheologică de evaluare pe Dealul Bunloc, situat în raza administrativă a orașului Săcele. Scopul acestora a fost de a verifica existența unor vestigii arheologice, a căror prezentă era sugerată de o serie de ruine vizibile la suprafață.

Sondajele din zona platoului

În partea superioară a dealului se conturează un platou circular, delimitat de un zid sec din piatră. În această zonă au fost efectuate 3 secțiuni, după cum urmează:

S 1 cu dimensiunile 27 x 1 m, orientată NV-SE. A fost trasată astfel încât pe o lungime de 10 m secționează aproximativ ¼ din suprafața platoului, iar alți 17 m coboară în pădure până la ultima aglomerare de pietre ce putea fi asemănată cu un zid.

S 2 cu dimensiunile 5,20 x 0,50 m a fost trasată pe extremitatea platoului.

S 3 cu dimensiunile de 7 x 1 m, a fost trasată în partea de sud a platoului, acolo unde traseul circular nu mai este atât de clar, configurația terenului sugerând deformări și amenajări cu piatră. Aici s-a dovedit că amenajările aparțin în totalitate epocii contemporane.

S-a constatat că zona a suportat bulversări majore în timpul celui de-al doilea război mondial, când în acest loc a fost încartiruită o unitate militară. Cele mai mari intervenții s-au identificat în S 2 și S 3.

Stratigrafia generală a platoului se prezintă astfel: platoul prezintă parțial un miez stâncos, peste care s-a depus în mod natural un strat de lut roșu amestecat cu multă piatră. Peste acesta pe suprafață a apărut un strat de lut amestecat cu pietriș, folosit probabil pentru uniformizarea terenului. Nu excludem posibilitatea ca acest strat să marcheze anumite complexe, de pildă o locuință, dar în lățimea de 1 m a săpăturii o astfel de ipoteză nu putea fi verificată (S 1). Nivelul de locuire istoric constă dintr-o peliculă de pământ negru cu mult pigment de cărbune. Stratul are grosimi variabile, cu un maxim de 0,20 m, și conține rare fragmente ceramice lucrate cu mâna. Acestea sunt din păcate atipice, astfel că datarea sitului aparține viitorului.

Zidul sec care delimitează platoul a avut o lățime de 1,50 m.

Sondaje în zona teraselor

Așa cum de altfel a fost evident din cercetarea de teren, la intrarea pe una dintre văi sunt amenajate câte 4 terase de fiecare parte. Zidurile de sprijin ale acestora ating înălțimi de maxim 3 m și sunt realizate din bolovani de piatră. Zidurile sunt înclinate spre terasă. În forma actuală între bolovani nu există nici un fel de liant.

Au fost efectuate două sondaje, care au pus în evidență faptul că la amenajarea și crearea teraselor a fost folosit un fel de balast, constând din praf și așchii de piatră. Acest material a rezultat foarte probabil din prelucrarea stâncii locale. Panta

naturală pare să fi fost destul de abruptă; după construirea zidurilor de sprijin, pentru crearea suprafețelor orizontale spațiul dintre acestea și pantă a fost umplut cu materialul descris anterior.

S 4, cu dimensiunile 1 x 1,20 m, a fost trasată în mijlocul unei terase mediane. În cursul efectuării săpăturii am constatat că sondajul a nimerit chiar la limita dintre panta naturală și prelungirea ei artificială pe orizontală. Săpătura s-a oprit la o adâncime de 1,40 m, fără să se epuizeze depunerile istorice. S-a conturat o amenajare cu bolovani de piatră și blocuri semi-ecarisate. Au fost înregistrate 4 astfel de blocuri, dintre care două erau suprapuse. Grosimea medie a blocurilor este de 0,15 m. Presupunem că am intersectat colțul unei locuințe, a cărei cercetare sperăm să poată fi făcută în viitor.

Cercetările de teren și sondajele pentru evaluare pun în evidență existența pe dealul Bunloc a unei așezări fortificate, ai cărei locuitori foloseau o ceramică rudimentară, prost arsă și modelată manual. Pentru o încadrare cronologică și pentru detalierea sitului este însă necesară efectuarea unei cercetări mai ample.

167. Sălard, com. Sălard, Sârbi, com. Sârbi, jud. Bihor

Punct: Autostrada Borș – Brașov, tronson 3C Km 044+000 - 054+000

Cod sit: 31182.2, 31182.3, 31020.1, 31020.2

Autorizația de cercetare preventivă nr. 307/2005

Colectiv: Cătălin Bem – responsabil, Mihai Vasile, Ionuț Fronescu, Sorin Cleșiu (MNIR)

Obiectivele echipei¹ MNIR în campania 2005 sunt încadrabile în două categorii. Întâietate am acordat traseului viitoarei autostrăzi și reverificării siturilor identificate anterior. În primul rând, s-a avut în vedere identificarea exactă și marcarea pe teren, pe toți cei 10 km ai tronsonului MNIR, a centrului viitoarei autostrăzi. Spre deosebire de campania anului trecut, am avut acces încă de la început la toate datele necesare jalonării pe teren a acestuia. Ca urmare, exprimarea fizică a autostrăzii a fost realizată cu rapiditate.

Evident, acest prim demers a fost dublat de reverificarea repertoriului arheologic al întregii zone. S-a confirmat faptul că materialele de care aminteam în Proiectul de cercetare arheologică preventivă din aprilie 2005, descoperite în zona Km 49+220 – 49+830, aparțin unei singure stațiuni, de mari dimensiuni, preistorice. Întregul spațiu este încadrat, aproximativ la E și la V, de două văi și acum mlăștinoase. Chiar dacă se poate presupune că nu este vorba de o locuire contemporană, cel puțin resturile antropice pot aparține unei comunități care se mărește progresiv sau se deplasează într-un spațiu dat. De asemenea, am identificat cu exactitate stațiunea din epoca bronzului și tumulul care o suprapune, din zona cuprinsă aproximativ între Km 047+000 și 047+400. Aceste două situri erau, de altfel, cuprinse în documentația realizată de colegi de la MTC Oradea, transmisă CNADN.

Cel de-al doilea obiectiv major a fost, firesc, debutul cercetării arheologice preventive în vederea realizării documentației pentru acordarea certificatului de descărcare de sarcină arheologică. Amabilitatea oficialităților locale ne-a permis accesul, într-o primă fază, numai pe terenurile private aparținând administrativ de comuna Sârbi (Km 044+000 – 047+450). De aceea, cercetările efective au avut ca punct de

pornire km 044+000, limita estică a tronsonului MNIR. Ulterior, am primit acceptul de a sonda și terenurile ținând administrativ de comuna Sălard.

Ca și în campania 2004, am utilizat conceptul de sit kilometric pentru spațiile libere de resturi antropice. Siglele acestora au legătură imediată cu amplasamentul față de kilometrajul viitoarei autostrăzi.

Geologie și stratigrafie.

Ca și vechiul tronson (Dolea – Margine), dintre Km 014+000 și 019+000, cercetat în campania anului 2004 de către specialiștii Muzeului Național de Istorie a României, noua zonă care va fi afectată de cercetările arheologice se situează în prelungirea nordică a Munților Apuseni, reprezentați aici prin Muntele Șes, respectiv în extremitatea nordică a acestei zone.

Tronsonul de autostradă care urmează să fie cercetat de colectivul MNIR este situat pe parte dreaptă a râului Barcău, traversând terasele bine dezvoltate ale acestuia de vârste pleistocen superior, holocen inferior și superior, dar și albia majoră a Barcăului. Depunerile pleistocen superioare sunt reprezentate prin depozite proluviale pe când depozitele holocene sunt formate din pietrișuri și nisipuri, sedimente caracteristice bazinelor superioare ale râurilor.

Stratigrafia generală a zonei nu prezintă diferențe notabile de la un sit la altul. Indicăm aici caracteristicile fiecărei depuneri în parte:

- argilă brun-roșcată, omogenă, compactă, cu fisurație prismatică și structură cu agregate bine dezvoltate. Conține 5-10% oxizi de fier și mangan – de vârstă geologică.
- argilă siltică, brun-cenușie, cu tente gălbui, omogenă, foarte compactă, cu fisurație prismatică, având agregate slab dezvoltate. Partea superioară este mai bogată în materie organică și conține rare fragmente de cărămidă contemporană (reprezintă totodată zona arată – neavând interes arheologic aceasta nu a fost separată de întreg) și oxizi de mangan (cca. 5%) fin diseminați. Limita inferioară este netă.
- argilă ușor siltică brun-gălbui, omogenă, compactă, cu fisură prismatică și o structură cu agregate bine dezvoltate. Conține oxizi de mangan (5%). Limita inferioară este ondulată – de vârstă geologică.
- argilă galben-brună, omogenă, compactă, cu fisurație prismatică și o structură cu agregate bine dezvoltate. Conține oxizi de fier și mangan (maximum 5%) – de vârstă geologică.
- argilă ușor siltică, brun-cenușie, relativ eterogenă (datorită unui conținut de maximum 10% de carbonați). Este compactă, are fisură prismatică și o structură cu agregate bine dezvoltate.
- argilă siltică brun-cenușie, relativ eterogenă (pelicule și granule carbonatice în proporție de cca. 10%). Este compactă, are o fisurație prismatică și o structură granulară cu agregate fine slab dezvoltate. Limita inferioară este netă. Conține rare fragmente milimetrice de cărbune și chirpic (cărămidă) ars – reprezintă umplutura unei gropi/alveolări contemporane (?).
- argilă ușor siltică galben-brună cu tente albicioase, relativ eterogenă (30% carbonați), compactă, cu fisurație prismatică și o structură granulară cu agregate slab dezvoltate. Conține 5% oxizi de fier și mangan. Are limita inferioară netă.
- lamină carbonatică, cenușiu-albicioasă, lutitică, omogenă. Este relativ compactă, are fisurație prismatică și o structură cu agregate slab dezvoltate - este, fără îndoială, rezultatul acțiunii pluviale (șiroire pe pantă).

- argilă siltică brun-negricioasă, organică. Este compactă, are o fisurație prismatică și o structură granulară cu agregate fine slab dezvoltate. Conține fragmente de cărbune, chirpic ars, ceramică – „nivel cultural”.

- nivel lutitic, brun-cenușiu albicios, relativ eterogen (cca. 20% carbonați), compact. Are fisurație prismatică, structură cu agregate fine slab dezvoltată și granulară fină (datorită concentrației de carbonați). Este bogat în materie organică - poate reprezenta depuneri aluvionare.

- argilă siltică brun-cenușie, relativ eterogenă (cca. 20% carbonați), compact. Are fisurație prismatică, structură cu agregate fine slab dezvoltată – reprezintă umplutura unei gropi.

Așadar, până în acest moment, au fost identificate și sondate patru stațiuni preistorice. Neexproprierea terenurilor private a făcut imposibilă o cercetare de amploare a acestora. Singurele noastre stațiuni au fost menite la a încerca o diagnoză exactă în ceea ce privește stratigrafia stațiilor și surprinderea limitelor lor, în funcție de traseul viitoarei autostrăzi.

Secțiunile, relativ puține și având în general o lățime de numai 1 m, nu au permis decât să surprindem o serie limitată de complexe (fără excepție, gropi – cu diametru nu mai mare de 1 m și puțin adânci) și să precizăm în linii mari limitele spațiale ale diseminării materialului arheologic (în marea sa majoritate ceramic). Foarte dificilă, tocmai din cauza suprafețelor limitate cercetate, a fost chiar și datarea exactă a stațiilor. Ceramica atipică nu ne-a permis în primă fază decât să precizăm apartenența la preistorie a siturilor.

Câteva detalii privind cele patru stațiuni sunt suficiente în acest stadiu al cercetării. Prezentarea lor va ține cont de succesiunea kilometrilor de autostradă.

Stațiunea cu sigla V43 (în lipsa unui toponim local, am preferat să reținem indicativul de pe hărțile Bechtel) este amplasată pe teritoriul satului Fegernicu Nou (com. Sârbi), aproximativ între km 045+900 și 046+000, pe o pantă domoală închisă spre N și V de două văi înguste, neactive (nu este, însă, exclus ca mica viroagă dinspre N să fie în fapt un șanț de hotar). Am inclus, ca limită sud-vestică a stațiunii, o secțiune care nu conține resturi antropice (S05.024). S05.020, care, de asemenea, nu conține resturi antropice, putând reprezenta o limită nord-estică, a fost inclusă sitului kilometric cu sigla Km46).

Materialul ceramic descoperit pare să indice o locuire sporadică din eneolitic sau, cel puțin, prezența în susul pantei, spre platou, a unei așezări.

Singurele intervenții stratigrafice antropice sunt cinci gropi. Puținele materiale arheologice descoperite în exteriorul acestora sunt rulate și de mici dimensiuni. Oricum, sedimentul care le găzduiește pare să fie aluvionar (datorat posibilelor viituri canalizate pe cele două amintite văi). Așadar nu există ceea ce s-ar putea numi „strat de cultură”.

Cele 14 secțiuni și casete trasate și cercetate, cu excepția complexelor amintite, nu relevă decât o stratigrafie naturală, confirmată și prin cele două șiruri de carote, amplasate între secțiuni.

Stațiunea Valea Șișterea se află pe versantul nord-estic al unei văi active și pe platoul continental, între aproximativ km 047+000 și 047+400. Toponimul maghiar al zonei este Hengyos (Omida) iar denumirea pârâului este al Femeii Frumoase.

Materialul arheologic descoperit până în prezent pare a aparține unei locuiri din epoca bronzului.

Aproximativ în dreptul km 047+350 începe ceea ce ar putea fi un tumul. Suprapune așezarea și este amplasat în punctele de maximă altitudine ale versantului.

Panta nord-estică a văii Pârâului Femeii Frumoase a fost „spălată” de ploii, antrenându-se întregul material arheologic și două niveluri stratigrafice spre josul pantei.

O mică zonă din dreptul km 047+150 aparține administrativ de comuna Sălard, cea mai mare parte a stațiunii fiind amplasată însă pe teritoriul comunei Sârbi.

Cele 13 secțiuni și casete trasate și cercetate nu pot oferi informații mai detaliate. Am reușit delimitarea relativă a sitului dar problema regimului proprietății nu va permite prea curând o cercetare exhaustivă nici a așezării, nici a tumului. Pentru că stațiunea pare să aibă o suprafață importantă și cel puțin 18 sunt proprietarii al căror teren adăpostește resturile antropice, necesitatea exproprierii rapide, pentru ca cercetările arheologice să avanseze într-un ritm rezonabil, se impune de la sine. Fără expropriere nu se va putea realiza proiectul de propunere de descărcare de sarcină arheologică.

„Nivelul de cultură” (11), deși cvasi-prezent, este absent dintr-o serie de secțiuni, plasate spre limitele stațiunii sau pe pantele Văii Femeii Frumoase. Problema regimului proprietății nu va permite prea curând o cercetare exhaustivă nici a așezării, nici a tumului.

Stațiunea Valea Șisterea Sud, se află pe versantul sud-vestic al văii Pârâului Femeii Frumoase, și pe platoul continental, pe teritoriul satului Sălard (com. Sălard), între aproximativ km 047+450 și 047+600.

Materialul arheologic descoperit până în prezent pare a aparține unei locuiri neolitice (Starcevo-Criș?). Cele două gropi cercetate parțial nu sunt contemporane. Probabil, una dintre ele (Cx10) este mult mai aproape de contemporaneitate.

Cele șase secțiuni și casete cercetate nu pot oferi, ele însele, mai multe detalii. Intercalat într-o stratigrafie generală, pare să se evidențieze un nivel antropoc. Acesta, însă, nu este continuu în cadrul aceleiași secțiuni, pentru ca, mai mult, în unele să lipsească complet.

Faptul că întregul sit se află pe terenul unui singur proprietar (Pete Ștefan – parlamentar UDMR) poate fi un avantaj în ceea ce privește viitoarea cercetare exhaustivă.

Cea de-a patra stațiune sondată în campania 2005 pe tronsonul MNIR a primit sigla KM50, din cauza lipsei unui toponim local.

În urma cercetărilor de teren au fost identificate în acest spațiu trei aglomerări de materiale, deși nu este exclus să avem de-a face cu o singură stațiune, de dimensiuni mari. În plus, se poate observa cu ușurință că dispersia materialului arheologic la suprafața solului se suprapune aproximativ peste aceleași curbe de nivel, într-o zonă cu pante line care coboară spre lunca Barcăului, pe o lungime de aproximativ 600 m (Km 49+220 – 49+830). Întregul spațiu este încadrat, aproximativ la E și la V, de două văi și acum mlăștinoase. Chiar dacă se poate presupune că nu este vorba de o locuire contemporană, cel puțin resturile antropice pot aparține unei comunități care se mărește progresiv sau se deplasează într-un spațiu dat. Oricum, numai viitoarele cercetări vor da un răspuns în acest sens.

Am inclus acestui sit atât S05.063 (trasată și cercetată aproximativ în dreptul km 049+100), amplasată pe versantul vestic al primei văi mlăștinoase, cât și S05.075 (trasată și cercetată aproximativ în dreptul km 049+950), amplasată în cea de-a doua vale mlăștinoasă, ca limite extreme, estică și,

respectiv, vestică. De aceea, am considerat acest sit cuprins între km 049+000 și 050+000.

Materialul ceramic, recuperat în urma cercetării celor 17 secțiuni, pare a indica, mai degrabă, o locuire Bodrogkeresztur. Din păcate am interceptat un singur complex (o groapă). Mai mult, „nivelul de cultură” evidențiat în unele secțiuni este absent din altele.

În dreptul km 049+820 am interceptat un drum de piatră, foarte probabil, interbelic. Un fragment ceramic și un piron de roată de car îl pot data.

Întregul material arheologic se află depozitat la sediul Muzeului Național de Istorie a României, este spălat și în curs de marcare. Nefiind restaurabil nu necesită operațiuni specifice.

Trebuie menționat, în încheiere, că, pentru cercetarea într-o manieră care să permită realizarea proiectului propunerii de descărcare de sarcină arheologică, este necesar ca cel puțin terenurile pe care se află stațiunile să fie expropriate până la debutul campaniei 2006.

Note:

1. La cercetările arheologice de teren au participat și șase studenți ai Facultății de Istorie din cadrul UAIC Iași.

168. Sănnicolau Mare, jud. Timiș

Punct: Seliște

Cod sit: 155537.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 152/2005

Colectiv: Adrian Bejan, Liviu Măruia (UV Timișoara)

În continuarea cercetărilor din anii anteriori, legat direct de campania arheologică din anul 2004, secțiunile practicate în anul 2005 au avut drept scop stabilirea întinderii spre V și E a așezării feudale timpurii și a necropolelor postromane și feudale, obiectiv ce va continua și în anii următori. S-au practicat trei secțiuni (S₁–S₃/2005), corespunzând în notarea de la începuturile cercetării (1995), cu secțiunile S₂₇–S₂₉. S₁(27) este paralelă cu S₂(28), ambele orientate N – S și au dimensiunile de 15 x 1,5 m, respectiv 22 x 2 m, dar la 30 de m una față de cealaltă. S₁ se află la 2 m E de S₂/2004 și intersectează S₃/2004 (S₂₆). S₃/2005 (S₂₉) se află în prelungirea spre V a S₃/2004. Se creează astfel acoperirea în teren a unei suprafețe de aproximativ 50 x 20 m, care va fi excavată integral în anii următori. Pentru a se degaja complexele arheologice, unele suprapuse, unele ieșind din limitele secțiunilor, s-au deschis mici casete adiacente.

În suprafața cercetată arheologic s-au stabilit, integrându-se descoperirilor anterioare:

- feudalismul dezvoltat: Așezare feudală peste care se suprapune necropola feudală. Așezarea feudală s-a completat cu încă trei locuințe și șase gropi, unele adiacente locuințelor, de provizii, devenite apoi menajere (de gunoi).

Locuințe:

Locuințele sunt bordeie patrulatere, cu colțuri rotunjite. Nivelul de călcare feudal se încadrează între -0,40 –0,80 m. La -0,80 m se plasează fundul locuințelor, unele depășind această adâncime, până la -1 –1,20 m.

L₁ / 2005, degajată în S₂₇ (S₁/2005), între m. 9 – 11,20, orientată V-E. Dimensiuni 3,20 x 2,40 m. Fără urme de vatră sau cuptor, iar ca inventar fragmente ceramice feudale.

L₂ – 2005, degajată în S₂/2005 (S₂₈), între m. 0,60 – 4,40, orientată V-E. Dimensiuni 3,80 x 2 m. În colțul său estic se afla vatra, probabil de la un cuptor distrus.

L₃ / 2005, degajată tot în S₂₈, între m. 9,20 – 12,80, orientată V-E. Dimensiuni 3,60 x 2,40 m. Pe latura estică, spre colțul nord-estic se află urme de vatră și multă ceramică. Spațiul locuinței este departajat în două părți aproximativ egale de un prag de lut ce trasează fundul locuinței de la N la S (cu aproximație).

Gropi:

G₁ / 2005 apare în S₁ / 2005, are contur circular, diametrul de aproximativ 1 m, fundul albiat, adâncime maximă de 0,80 m. Probabil transformată în groapă menajeră.

G₂ / 2005, în S₁ / 2005, de formă ovală, cu axele de 1,80 x 1,40 m. Fără a avea amenajări speciale, lucrată mai îngrijit, probabil groapă de provizii.

G₃ / 2005, degajată în S₂ / 2005, între m. 5,50 – 6,70, circulară, diametrul puțin oval, axele aproximative 1,20 x 1,30 m, probabil groapă de provizii.

G₄ / 2005, descoperită în S₃ / 2005, între m. 15,60–16,40, circulară, diametrul de 0,80 m, probabil groapă menajeră.

G₅ / 2005, descoperită în S₂ / 2005, între m. 18–19. Deși nu are un diametru mare (doar 1 m), este mai adâncă decât celelalte (1,20 m) și conține oase de animale mari (bovine, cabaline?), în aceste condiții fiind probabil groapă menajeră.

G₆ / 2005, relevată în S₃ / 2005, între m 5,20-8, fiind o groapă circulară mare (diametru 2,80 m), care se adâncește până la -2,10 m față de nivelul de călcare actual, -1,70 de m față de partea superioară a stratului de cultură feudal și -1,30 m sub acesta. După abandonare umplerea gropii s-a realizat în timp prin nivele succesive de umplutură convexe, curbându-se dinspre margini spre mijloc. S-au recuperat numeroase fragmente ceramice întregibile și oase de animale diverse ca talie. Peste această groapă s-au suprapus două morminte ale necropolei feudale (M₄ și M₆), aflate la adâncimea de 0,80 m.

Necropola:

La cei șapte morți degajați în anul 2004 se adaugă încă șase, surprinși în S₂ și S₃ / 2005 (S₂₈ și S₂₉). Încep astfel să se contureze șirurile de înmormântări în necropolă. Ritul de înmormântare este inhumăția, pe spate, cu capul spre V (ușoare devieri de la această orientare în funcție de mort). Brațele sunt așezate pe piept sau alături de corp. În mormântările sunt complet lipsite de inventar, dar aproape la toate se pot depista urmele lăzii de lemn (coșciugului) în care mortul a fost așezat. Adâncimea înmormântărilor variază între 0,80 m și 1,25 m. Presupunem o datare târzie a necropolei (sec. XVIII) Toate scheletele sunt în depozitul de arheologie al Secției de Istorie a UV Timișoara și se află în studiul cercetătorilor de la Catedra de Antropologie.

- feudalism timpuriu: La descoperirile anilor anteriori se adaugă o locuință și o groapă de provizii adiacentă. Locuința este bordei patrulater cu colțurile rotunjite. S-a degajat în S₁ / 2005, între m 3 – 5. Era orientată N – S, cu dimensiunea de 2,70 x 2 m. În colțul nord – vestic s-au surprins urmele de la o vatră estul de mare (1,10 x 1 m), posibil cuptor menajer. Adâncimea bordeiului este de 1,20 m.

Groapa de provizii feudal timpurie se afla la nord de locuință, adiacentă acesteia, cu laturile aproximative de 0,80 x 1 m (ușor ovală), coborând până la 1 m sub nivelul de cultură feudal timpuriu. Pe latura nord-vestică se afla urma unei gropi de stâlp. Ceramica din ambele complexe se datează în sec. XI-XII, îndeosebi numeroase fragmente de „cazane” din această perioadă.

- necropola de sec. II-IV: S-a descoperit un mormânt de inhumăție cu inventar, aflat în directă legătură cu mormintele apărute în anii precedenți, îndeosebi în campania anului 2004. Orientarea este SE-NV (capul spre SE), inventarul destul de bogat. De o parte și de cealaltă a capului erau depuse două recipiente mici de ceramică, o cană și un bol. Gura mortului, larg deschisă, era umplută cu două oase mari de animal peste care era aplicată o brățară de bronz cu capete înfășurate. În jurul gâtului erau depuse o succesiune de plăcuțe din aur care formau un colier, iar pe piept un medalion din același metal prețios. Presărate pe corp s-au descoperit numeroase mărgelile din pastă de sticlă de diferite forme și dimensiuni. Se adaugă pe bazin o mărgelă de dimensiuni mai mari, o fusaiolă pe brațul stâng, iar în zona dintre genunchi un fragment de fier foarte corodat (poate un vârf de săgeată?).

Obiectele descoperite în mormânt nu au fost prelucrate pentru publicare. În anul 2004 unul dintre mormintele descoperite avea ca și inventar un vas de lut lucrat cu mâna. Descoperirile viitoare vor putea completa imaginea acestei necropole, cât și atribuirea sa etnică (sarmatică sau dacoromană în mediu sarmatic).

- epoca bronzului: s-au descoperit de-a lungul anilor, în diferite zone ale platoului „Seliște”, urmele unui șanț de apărare aplatizat în partea superioară. În S₁ / 2005, între m. 7-11 s-a surprins un astfel de segment, de această dată mult mai îngust și adânc, bine profilat, dar legat de descoperirile din anii anteriori (2004).

Materialul arheologic rezultat din săpătură este reprezentat, în majoritatea covârșitoare a sa, îndeosebi din ceramică, extrem de fragmentară, fără posibilități reale de reconstituire. Ceramica este tipică și specifică orizontului cronologic căreia îi aparține, în totalitate fiind de uz curent și de proveniență locală, fără a conține vreun element mai deosebit. Materialul osteologic se înscrie în nota specifică a sitului, fiind reprezentat îndeosebi de oase de animale mari (probabil bovine, cabaline și, eventual, porcine). Descoperirea necropolei feudal târzii, dar și a mormântului sarmatic postroman au impus adoptarea unor măsuri pentru colectarea, descrierea, repertorierea și depozitarea materialului osteologic uman. În virtutea acestui deziderat a fost inițiată colaborarea cu specialiști și studenți ai Catedrei de Antropologie de la Facultatea de Sociologie – Filozofie. Întreg materialul arheologic descoperit se află depus în depozitul de arheologie al Catedrei de Istorie, la UV Timișoara, sala 311.

Cercetare clasică, efectuată prin executarea de secțiuni și casete adiacente, care surprind stratigrafia și complexele arheologice pe verticală și orizontală. Materialul arheologic rezultat este transportat în depozitul de arheologie al UV Timișoara pentru investigație arheologică și antropologică. Terenul este redat agriculturii după fiecare campanie anuală. Nu au apărut, până în prezent, vestigii care să impună protejarea lor pe loc. Punerea în valoare a obiectivului se va face prin publicarea monografiei arheologice și prin studiile științifice care vor fi întocmite.

Obiectivele cercetărilor viitoare: următoarele campanii de cercetare pe platoul „Seliște” de la Sănnicolau Mare vizează stabilirea relațiilor dintre complexele de locuire contemporane prin deschiderea unor casete în care se urmărește stratigrafia orizontală pentru a se putea deduce raportul care a existat între elementele de habitat aparținând aceluiași nivel cronologic. De asemenea se vizează lămurirea succesiunii etapelor de locuire din preistorie (epoca bronzului) și până în feudalismul târziu (sec.XVII-XVIII), prin departajarea clară a

nivelelor de cultură specifice. Descoperirea necropolei așezării feudal târzii, cât și a unor elemente de habitat mai deosebite, impune cercetarea, cel puțin pentru încă o campanie de săpătură, a elementelor nou apărute.

Propuneri de conservare și punere în valoare: până la ora actuală nu au apărut elemente de habitat care să impună restaurarea și conservarea lor pe loc. După fiecare campanie arheologică terenul este evacuat de urmele excavațiilor și redat agriculturii.

Bibliografie:

CCA, în volumele sesiunilor anuale de rapoarte arheologice: Brăila 1996; București 1997; Călărași 1998; Vaslui 1999; Deva 2000; Suceava 2001; Buziaș 2002; Miercurea Ciuc 2003; Cluj Napoca 2004; Mangalia 2005.

169. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași

Punct: Dealul Bodești/La Nuci

Cod sit: 9892501

Autorizația de cercetare sistematică nr. 110/2005

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici - responsabil (IA Iași), Linda Ellis (Universitatea de stat San Francisco, S.U.A.), Maria Știrbu (Centrul de Cercetări Biologice, Academia Română, Filiala Iași), Senica Țurcanu, Maria Geba, Arina Hușleag (CMNM Iași)

În localitatea Scânteia, județul Iași, în punctul Dealul Bodești/La Nuci, se află o așezare Cucuteni A3, relativ bine păstrată, care face obiectul unor cercetări arheologice sistematice începând din 1986. Așezarea este relativ bine păstrată, cu excepția părții de NV, afectată în anii '80 de construirea unui baraj pentru lacul artificial, amenajat pe cursul unui mic pârâu. Au fost cercetate integral sau parțial mai multe locuințe cu platformă de lemn și lut, cu amenajări interioare și exterioare, sau locuințe cu podea de lut (L1, construcție sanctuar). Alături de locuințe au fost investigate și mai multe gropi, ca și un mormânt de inhumație. Judecând după inventarul arheologic (aflat în totalitate la Muzeul de istorie al Moldovei din Iași), dar și după structurile descoperite, așezarea studiată reprezintă una principală, poate centru tribal și de cult.

Cercetările arheologice din anul 2005 au avut ca obiectiv principal verificarea informațiilor cu privire la existența sistemului de fortificație al așezării, oferite de prospecțiunea magnetică (1), vizibil și pe fotografiile aeriene ale zonei. La cercetările arheologice au participat și studenți de la Universitatea San Francisco, conduși de Prof. Dr. L. Ellis și de la UAIC Iași.

În acest sens, pentru surprinderea fortificației așezării, am trasat în marginea de E a acesteia, de la punctul fix 1, o suprafață de control, Suprafața VII, de 28 x 2 m, orientată E 16° - V48° (caroiaj din 2 în 2 m, dinspre V). Cu acest prilej, exact în colțul de V al suprafeței au fost identificate, resturi dintr-o locuință cucuteniană, L13, iar spre E de aceasta, valul și șanțul de fortificație al așezării.

Locuința 13. Din cauza fondurilor restrânse de care am dispus, am decis să ne ocupăm în principal de problemele privind fortificația așezării, motiv pentru care nu am dezvelit întreaga locuință. Resturi de pereți (4 x 4 cm sau 5 x 4 cm) și fragmente de platformă (unele mai mari, de 16,5 x 13 cm; 16 x 9 cm; 15,5 x 14 cm; 12,5 x 11 cm; cu impresiuni de nuiete, 12

x 8 cm și 9 x 8 cm; cu impresiuni de lemn, cu diametrul de 6 cm, de 12 x 10 cm) provenind de la L13 au fost identificate pe o suprafață de 1, 25 x 1 m în partea de V a Suprafeței VII, la adâncimea de 0,29 m. În apropiere de acestea au apărut fragmente de vase, oase și pietre, pe o suprafață de aproximativ 2 m lungime (-0,33 -0,40 m). Sporadic, astfel de materiale, ce ar putea fi legate de zona adiacentă a locuinței, au fost descoperite și în carourile 3-4. Fragmente ceramice, oase de animale și pietre de mici dimensiuni, sporadic au apărut și mai jos, până la adâncimea de 0,80 m, fiind în legătură cu un nivel de locuire mai vechi, cu mai multe gropi (Gr. 212-219). Gropile, de forme și dimensiuni diferite au fost identificate în apropiere de L13, până în apropiere de valul așezării. Trei dintre gropile descoperite (209, 210, 211) au fost săpate de sub nivelul locuinței, iar celelalte sunt chiar mai vechi. Toate conțineau puțin material arheologic (fragmente ceramice, oase, pietre).

Fortificația așezării. La circa 7 m distanță spre E de L13 apare în terenul arabil, dar și în profil un pământ de culoare mult mai deschis, gălbui, cu o lățime de cca. 12 m pe direcția E - V, care probabil că reprezintă ceea ce a mai rămas din valul adiacent șanțului de apărare. Reamintim, că din informațiile culese de la localnici, ultima îndreptare a solului pe suprafața așezării a avut loc prin anii 1960-1970. În porțiunea valului, carourile 4-10, între 0,30-0,89 m au apărut sporadice materiale arheologice, constând din cioburi Cucuteni A, oase de animale, fragmente mici de chirpici, așchii de silex și pietre. Nu au fost identificate nici un fel de amenajări.

La cca. 2,10 m distanță de val, la 0,50 m de la suprafața actuală a solului, am descoperit un șanțuleț de formă aproximativ trapezoidală (lat de 1,20 m în partea superioară și 0,70 m, în cea de jos) care dispărea la adâncimea de 1,15 m. Pământul din umplutura șanțulețului era negru brun închis la culoare, ceva mai deschis la partea superioară. În această umplutură au fost descoperite puține fragmente ceramice cucuteniene, mai ales de mici dimensiuni, câteva oase și melci. Considerăm că acesta poate fi legat de amenajările efectuate pe suprafața așezării în timpul celui de al doilea război mondial, sesizate în mai multe campanii de săpături arheologice. Amenajări legate de același moment au fost identificate și în extremitatea estică a Suprafeței VII, în carourile 19-20, dar ele au fost distruse de lucrările agricole.

Imediat în vecinătatea șanțulețului începe șanțul de apărare al așezării cucuteniene. Acesta a fost surprins la 0,50 m, iar fundul său era la -2,60 m. Șanțul de apărare are o lățime de aproximativ 10,25 m și ar putea fi poate încadrat în categoria celor în forma literei "U". În prima parte (0,15 m în capătul de V -0,50 m în zona centrală -0,35 m în capătul de E) solul era compact, de culoare cafenie închisă; urma apoi partea cea mai consistentă (-0,50 m în capătul de V -1,45 m în zona centrală -0,25 m în capătul de E) formată dintr-un sol de culoare negricioasă, cu mulți carbonați, de aspect sfărâmițos; ultima parte a șanțului consta dintr-un pământ hleios, cafeniu-negricios, cu mai puțini carbonați decât stratul anterior (0,10 cm în capătul de V -0,50 m în zona centrală -0,10 m în capătul de E). În interiorul șanțului de apărare, până aproape de fundul acestuia au fost descoperite sporadic fragmente ceramice cucuteniene, extrem de mici, atipice, bucățele mici de chirpici arși, pietre și chiar cochilii de melci (Helix).

Pe baza descoperirilor din această campanie, putem conchide că așezarea Cucuteni A3 de la Scânteia a fost apărată cu un șanț, iar valul de apărare era amplasat la mică

distanță de acesta, pe partea dinspre locuințe. Având în vedere aceste descoperiri, pentru următoarele campanii arheologice avem în vedere secționarea sistemului de apărare pe aceeași latură, dar ceva mai la sud de zona cercetată în 2005, ca și investigarea lui pe laturile de S și de V ale așezării, pentru confirmarea rezultatelor, observarea unor eventuale detalii legate de construirea acestuia și pentru stabilirea concluziilor.

Analize.

În timpul săpăturilor arheologice, Prof. L. Ellis a prelevat probe de sol, în vederea stabilirii concentrației de fosfat, din zonele locuite și din cele adiacente, ca și din șanțul de apărare.

Materialul arheologic descoperit în 2005, relativ sărăcăcios, comparativ cu campaniile anterioare, datorită zonei investigate (marginea de NE a așezării, la marginea zonei cu locuințe), se află la Muzeul de istorie a Moldovei din Iași, pentru curățare și întregire.

Paleofauna.

În anul 2005, materialul paleofaunistic descoperit este destul de sărac, doar 263 piese osoase, din care s-au putut determina până la specie doar 163 de piese. Pentru restul de 100 de piese osoase, reprezentate prin așchii, putem doar să menționăm că aparțin mamiferelor. Din cele 163 de piese determinabile, doar două nu aparțin mamiferelor, ele fiind reprezentate prin 2 cochilii de melc (*Helix*).

Analiza acestui material relevă predominarea mamiferelor domestice (96,27%) cele sălbatice fiind foarte slab reprezentate (3,72%).

Dintre mamiferele domestice, ca frecvență, pe primul loc se situează ca de altfel, în majoritatea așezărilor neolitice (2-7), bovinele, cu un procent de 47,82%. Numărul indivizilor aproximați este de cca. 8, din care 75% sunt maturi și doar 25% tineri. Pe locul al doilea, cu un procent de 24,22% se situează resturile aparținând porcinelor, iar pe locul al treilea cu o diferență procentuală de mai puțin de 2%, se plasează ovicaprinele. Numărul indivizilor este de cca. 9 pentru porcine și 8 pentru ovicaprine, dar în timp ce la primele procentul indivizilor tineri este de 44,44%, la cele de al doilea este de 12,50%. În sfârșit ultimul loc, cu un procent de 1,86%, îl ocupă câinele, situație de altfel iarăși comună pentru toate așezările neolitice (2-7).

În ceea ce privește mamiferele sălbatice am identificat doar trei specii: *Bos primigenius*, *Cervus elaphus* și *Sus scrofa ferus*. Piesele osoase aparținând acestor specii sunt în număr de 6, din care 3 provin de la bour, 2 de la cerb și 1 de la mistreț.

Structura materialului paleofaunistic sus menționată ne îndreptățește să concluzionăm că locuitorii cucutenieni de la Scânteia aveau ca ocupație de bază alături de cultivarea plantelor, creșterea animalelor, vânătoarea fiind o ocupație secundară.

Prezența cerbului și a mistrețului ne indică că zona era bine împădurită. Având în vedere că hrana de bază a mistrețului este jirul și ghinda, putem afirma că fagul și stejarul intrau sigur în componența pădurilor din această zonă și din acea perioadă.

Obiectivele cercetărilor viitoare: în campania 2006 ne propunem să investigăm sistemul de fortificație de pe laturile de E și de S, pentru a verifica dacă a existat sau nu și o palisadă, alături de șanțul și valul descoperit. Viitoarele cercetări ne vor permite să facem precizări și cu privire la distanța dintre locuințe și sistemul de fortificație și sperăm că

vor aduce noi informații cu privire la modalitatea de construire a acestuia. [Magda Mantu]

Anexa 9

Bibliografie:

1. Fl. Scurtu, *Imagini geofizice ale așezării cucuteniene de la Scânteia (jud. Iași)*, în *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblată*, Edidit Victor Spinei, Cornelia-Magda Lazarovici et Dan Monah, Iași, 2005, p. 270.
2. Olga Necrasov și S. Haimovici, *Studiul resturilor de faună neolitică descoperite în stațiunea Gumelnița*, SCIV, 1966, 1, p. 107 (tabelul II).
3. Olga Necrasov, Maria Bulai-Știrbu, *L'élevage, la chasse et la pêche durant le néolithique roumain*, în *Congr. VII Internat. Sci. Anthropol. et Ethnol.*, vol. V, Moscova, 1970, p. 552-556.
4. Olga Necrasov, Maria Bulai-Știrbu, Maria Iacob, *Paleofauna neolitică de la Liuhcova (Jud. Caraș-Severin) și unele aspecte ale ocupațiilor locuitorilor din complexul cultural Vinča-Turdaș*, în *St. cerc. antropol.*, 1977, 14, p. 11-17 (tabele pag. 12).
5. Olga Necrasov and Maria Știrbu, *The chalcolithic Palaeofauna from the Settlements of Târpești (Precucuteni and Cucuteni A₁-A₂ Cultures)*, în S. Marinescu-Bălcu, *Târpești from prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, Oxford, 1981, p. 182-183 (tabele).
6. Maria Știrbu, *Paleofauna neolitică de la Radovanu și unele aspecte ale ocupației locuitorilor din cultura Boian*, *Ann. Univ. „Al. I. Cuza” Iași*, 1980, secț. II-a, 36, p. 107-108.
7. Maria Știrbu, *Studiul resturilor de faună neolitică din stațiunea Tăuș-Deva*, *ActaMN* 21, 1984, p. 45-47.

Abstract:

In 2005, our research at Scânteia has been focus to study the fortification of the Cucuteni A3 settlement. We have made a control trench, Surface VII (28 x 2 m, oriented E 16° - V48°). In the East corner of this we have discover a small part of House 13. Fragments of walls and of burned platform (1.25 x 1 m) have been concentrated in the mentioned corner of SVII, at -0.29 m. Other fragments of sherds, bones, small stones, or adobes were spread close to this first concentration on an area of about 2 m large.

At about 6 m west from the House 13, it was discovered the bank (12 m large; earth of yellowish colour, with few archaeological material, related with Cucuteni A phase) and at 4 m West of the bank it was the defensive ditch. We can assume that the soil resulted from the digging of the defensive ditch was put on the left side of this, close to the area with houses. We have to underline the fact that we did not discover any traces of other structures inside the bank. Between the bank and the defensive ditch, we have discovered a ditch from the Second World War, such structures have been found also in the eastern part of S VII.

The defensive ditch (-0.50 -2.60 m) was about 10.25 m large and maybe can be assert to those of "U" type. Very difficult it was possible to separate three layers of the ditch (1, dark brown; 2, blackish colour, with a high percentage of carbonates; 3, brown-blackish, humid), with few archaeological material related to the Cucuteni A3 phase.

Prof. L. Ellis took soil samples for the analyses of the phosphates, from the living area and from out side it.

Paleofauna. Last year 263 fragments of bones have been discovered. Most of the bones belong to the domestic mammals (96.27%) and only few ones are in relation with the

wild species (3.72%). In the first group, cattle represent 47.82%, pigs 24, and sheep 22.22%; dog is present too 1.86%.

For the group of wild mammals we have been found bones belonging to: *Bos primigenius*, *Cervus elaphus* and *Sus scrofa ferus*.

Based on this data we believe that this community was much more involved in agriculture and animal breeding; hunting did not play a very important role in the economy of the site.

170. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Centrul istoric, str. Avram Iancu, nr. 1-3.

Cod sit: 134469.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 242/2005

Colectiv: Angel Istrate – responsabil (SC Damasus SRL), Claudia Urduzia (SC Clío SRL)

Intervențiile arheologice la intrarea din str. Avram Iancu spre Piața Mare au fost determinate de faptul că acest segment stradal urma să fie reabilitat, înlocuindu-se asfaltul existent cu un pavaj. Pentru aceasta a fost îndepărtat mecanic asfaltul și patul acestuia (un strat cu o grosime de 0,35-0,40 m), după care s-au efectuat sondajele arheologice, cu scopul de a prospecta zona. Au fost realizate 2 secțiuni, S 10 și S 11, amplasate aproximativ în centrul suprafeței ce urma să fie afectată de intervenții, în fața clădirii de la nr. 1 (magazinului Altex).

În paralel cu executarea sondajelor arheologice s-au realizat o parte din instalațiile utilitare, sub supraveghere arheologică. În timpul lucrărilor, în paralel cu intervențiile inițiate de Primărie, în fața casei cu nr. 3 au început lucrări de subzidire din inițiativa proprietarului, care pe parcurs au fost de asemenea preluate de arheologi. Suprafața respectivă a primit numărul 13, fiind extinsă în mai multe etape până la clarificarea situației. După încheierea sondajelor arheologice, pe suprafața străzii în dreptul numerelor 1-3 a fost continuată decaparea mecanică până la -0,60 -0,70 m, sub supraveghere arheologică, după care s-a realizat același tip de intervenție ca și în Piața Mare, turnându-se straturi succesive de balast și pietriș, apoi un beton stabilizat pe care stă pavajul din piatră cubică. Lucrările s-au desfășurat în lunile iulie și august 2005.

Str. Avram Iancu nr. 1

Secțiunea 10 a fost trasată perpendicular pe intrarea în magazinul Altex, cu dimensiunile 7 x 2 m, iar secțiunea 11 a fost trasată perpendicular pe S 10, astfel încât laturile estice ale celor 2 sunt coliniare. Martorul dintre cele 2 este de 1 m, iar secțiunea 11 are dimensiunile 5 x 2 m.

Zona este deosebit de frământată de intervenții moderne legate de montarea unor instalații sau de refacerea pasajului stradal.

Structuri zidite

O zidărie superficială a fost descoperită în colțul sud-vestic al secțiunii, realizată din bolovani de piatră legați cu un mortar nisipos extrem de friabil. Partea superioară a acestei structuri se află la -0,54 m, iar partea inferioară la -1,04 m.

Cel mai probabil această structură a servit drept fundație pentru un stâlp de iluminat.

Amenajări stradale:

Prima amenajare a străzii pare să fie un strat de crengi și scânduri, care au apărut pe suprafața la -1,20 -1,40 m.

Pavaj din piatră de râu surprins parțial la -1 m.

Pavaj din piatră de râu. A fost surprins fragmentar în capătul estic al secțiunii 10, așezat pe o nivelare consistentă cu nisip amestecat cu pietricele. Partea superioară a pavajului se află la -0,52 m. Patul asfaltului a suprapus direct acest pavaj, probabil însă după o decapare prealabilă a suprafeței.

Asfaltul a fost așezat pe un pat cu o grosime de 0,40-0,50 m. În momentul începerii săpăturii suprafața era decapată complet.

Stratigrafia

Sondajele arheologice de pe str. Avram Iancu au fost trasate după îndepărtarea stratului de asfalt și a patului acestuia, ceea ce a însemnat o coborâre medie a nivelului cu aproximativ 0,35-0,40 m.

În punctele cele mai adânci săpătura s-a oprit într-un nivel de lut negru amestecat cu fragmente de lemn, în care bălțește apa, și pe care l-am considerat ca fiind prima intervenție medievală în această zonă. Partea superioară a acestui strat oscilează între -1,22 m W și -2 m W, în funcție de intervențiile mai târzii din zonă. Materialul ceramic recoltat din această depunere pledează pentru o datare în sec. XIII. Este interesant faptul că pe o mare parte a suprafeței acest strat este suprapus direct de intervențiile recente de montare a unor conducte din fontă, la -0,80 m (medie) față de nivelul actual de călcare.

Următoarea depunere este destul de asemănătoare ca și consistență, respectiv un strat de pământ negru amestecat cu pământ galben și rare pietricele, reprezentând probabil o nivelare finală în procesul de asanare a terenului și pregătire pentru locuire. La partea superioară a acestui strat au apărut mai multe crengi și scânduri așezate destul de regulat, fără să sugereze însă o poditură propriu-zisă.

Aceste depuneri sunt căpăcuite de o lentilă de nisip, cu partea superioară la -1,04 m W, care ar putea sugera un nivel de călcare medieval sau modern în zonă. Peste această cotă și pe cea mai mare parte a suprafeței avem de-a face cu depuneri contemporane, legate de montarea conductelor din fontă. Conductele, respectiv șapa din beton care le susține și protejează, sunt suprapuse de o umplutură recentă cu materiale amestecate, între care remarcăm fragmente de asfalt.

În capătul estic al secțiunii 10 peste stratul cu scânduri se regăsește o nivelare consistentă cu nisip amestecat cu pietricele, care reprezintă patul unui pavaj din bolovani de râu. La partea superioară a acestuia s-a adâncit șanțul pentru montarea unei conducte din lemn.

Str. Avram Iancu nr. 3

Secțiunea 13 a debutat ca o săpătură îngustă în lungul fațadei casei de la nr. 3 (Altex megastore), realizată de proprietarul clădirii cu scopul de a reabilita fundațiile. Pe măsură ce au început să apară vestigiile arheologice, sectorul a fost preluat de specialiști și s-a extins în mai multe etape până la dimensiunile 6,50 x 4,10 m. Săpătura s-a desfășurat însă într-un ritm deosebit de alert, dat fiind faptul că fundațiile clădirii au rămas dezvelite o perioadă destul de lungă de timp. Din acest motiv proprietarul nici nu a permis amplificarea investigațiilor arheologice, astfel că o mare parte a informațiilor

pe care le sintetizăm mai jos au fost de fapt înregistrate pe parcursul lucrărilor de reabilitare.

După ce suprafața respectivă a fost documentată, proprietarul a dispus demolarea aerisirilor pivniței, s-au realizat o izolație, o subzidire și s-au construit aerisiri noi. Pentru aceste lucrări săpătura în imediata apropiere a clădirii a trebuit să fie adâncită foarte mult, și toate structurile vechi aflate în perimetrul respectiv au fost distruse.

Structuri zidite

Zid vechi

În săpătură a fost surprins un fragment de zid orientat NV-SE, cu partea superioară demolată neregulat la cote cuprinse între -1,03 m și -2,04 m. O parte a zidului a fost demolată la construirea celor două fântâni, o altă parte este suprapusă de canalul boltit care merge spre pasajul de trecere spre Piața Mică. Din acest motiv nu am reușit să îl delimităm pe lățime, dar probabil că aceasta se situa între un minim de 1,50 m și un maxim de 2 m.

Zidăria este realizată din bolovani foarte mari de piatră (dimensiuni maxime 0,80 x 0,45 m) legați cu un mortar foarte dur de culoare gri, cu multe granule de var. Rare fragmente de cărămidă apar în această structură cu scopul de a obtura goluri mărunte. Șanțul pentru construirea fundației s-a adâncit în stratul de pământ negru de mlaștină. Talpa fundației nu a fost identificată, săpătura oprindu-se la -2,28 m din cauza suprafeței foarte mici. Informațiile acumulate nu ne permit stabilirea funcțiunii acestei ruine și nici datarea ei.

Fântâna veche (renascentistă)

Prima fântână construită pe acest amplasament a avut o formă circulară, cu diametrul interior de aproximativ 4,50 m și ziduri groase de 0,35 m la nivelul vizibil. Infrastructura a fost realizată din zidărie (bolovani de piatră și fragmente de cărămidă). Funcționarea fântânii era asigurată prin conducte din lemn. În săpătură a fost surprins doar cercul din fier care susținea o astfel de conductă.

Fântâna modernă

Fântâna pe care o numim modernă a avut o formă neregulată, pe care o putem apropia de un romb cu laturile interioare arcuite. A fost construită din cărămidă legată cu un mortar foarte dur, asemănător unui ciment. Structura nouă a fost în principiu construită în interiorul celei vechi, pereții acesteia fiind cămășuiți cu zidăria din cărămidă. Pentru realizarea sistemului de aducțiune și de scurgere a fost realizată o zidărie nouă, în exteriorul celei vechi. O parte dintre pietrele dislocate de la fântâna veche au fost refolosite. Partea decorativă a instalației, greu de imaginat astăzi la adevărata ei amploare, pare să fi fost organizată în principal pe latura dinspre Piața Mare, acolo unde planul devine neregulat atașându-se cel puțin două prelungiri.

Aducțiunea era rezolvată prin țevi din fier. O astfel de țevă a fost surprinsă în partea nordică a săpăturii, la -2,27 m. Fântâna dispunea de un sistem de canale, dintre care au fost identificate cu precizie două, unul pe latura nordică și celălalt pe latura sudică. Canalul de pe latura de N intra sub pasajul de trecere spre Piața Mică. Din cel de-al doilea canal a fost identificată doar deschiderea spre fântână, un pătrat cu latura de 0,30 m, aflat între -2,14 și -2,46 m.

Clădirea actuală

Clădirea actuală este construită din cărămidă legată cu un mortar gălbui nisipos, destul de friabil. Fundația este marcată la partea superioară printr-un decroș lat de 0,15 m, aflat la -1,28 m. La talpa fundației se observă un bolovan mare de piatră, cu partea inferioară la -2,50 m.

Câteva fragmente de ziduri construite în principal din cărămidă au apărut în partea de sud a săpăturii. Atât structura zidăriei cât și cotele de adâncime indică faptul că acestea sunt construcții târzii, realizate cel mai probabil atunci când s-au făcut și aerisirile pivniței.

Stratigrafia

Suprafața secțiunii 13 a fost atât de aglomerată de construcții mai vechi sau mai noi, încât săpătura s-a desfășurat mai mult în moloz decât în pământ. Cele câteva segmente stratigrafice surprinse ne permit doar puține comentarii, descriind o matrice destul de simplă.

Succesiunea stratigrafică înregistrată în S 13 nu diferă esențial de cea descrisă în secțiunile 10 și 11. Solul considerat "viu" este același strat de lut negru mâlos, cu fragmente de lemn, folosit pentru asanarea mlaștinii. Peste acesta s-a depus un strat castaniu roșcat destul de curat, păstrat cu o grosime maximă de 0,60 m. Pe un segment redus, între cele două apare o lentilă cu mult lut galben, conținând pigment de cărbune și ceramic. Pavajul din bolovani de râu s-a păstrat parțial, cu partea superioară la -0,93/-1,12 m, dislocat de o canalizare.

În ceea ce privește depunerile din partea superioară a săpăturii, acestea sunt în majoritate contemporane. Zona a fost sistematizată odată cu amenajarea asfaltului, după care a fost răscolită în mod repetat pentru refacerea diferitelor instalații sau pentru reparații la clădire. Aceste intervenții au depășit uneori în adâncime 1 m, coborând în stratul negru pe care îl considerăm sol viu. Atunci când aceste lucrări au deranjat asfaltul, zona a fost reparată cu fragmente de piatră și cărămidă.

Planșa 63

171. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Centrul istoric, turnul bisericii catolice și colegiul iezuit

Cod sit: 134469.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 244/2005

Colectiv: Angel Istrate – responsabil, Cosmin Roman (SC Damasus SRL), Claudia Urduzia (SC Clio SRL)

Turnul Bisericii Catolice

În momentul preluării șantierului de către arheologi, lucrările de reabilitare din Piața Mare depășiseră faza cercetărilor arheologice și se lucra la refacerea pietonalului și la instalațiile electrice. Montarea celor din urmă a presupus executarea unor săpături în zona dintre vechiul CEC și Turnul Bisericii Catolice, săpături realizate inițial de constructor. Apariția unor structuri zidite în apropierea clădirii CEC-ului a adus acest sector în atenția arheologilor, care l-au preluat pentru cercetare, împreună cu întreg traseul cablurilor electrice.

Au fost realizate următoarele săpături:

S14: 2 x 1,80 m, la intersecția turnului cu biserica, spre Piața Mare, la 0,35 m de gangul de sub turn. Săpătura s-a oprit la -1,08 m (-2 m față de cota 0 a constructorului), datorită faptului că era traversată în diagonală de o conductă din plastic recentă, cu protecție din nisip și pietriș, care făcea imposibilă investigarea coerentă a zonei. O serie de alte cabluri electrice trec de asemenea pe lângă fundația turnului.

S15: 15,80 x 0,90/4,65 m

S18: casetă cu dimensiunile 2 x 2 m trasată în interiorul turnului, în jumătatea dinspre Piața Mare a acestuia. Ulterior a fost extinsă la toată suprafața.

S 19: săpătura de la colțul clădirii CEC-ului, 3 x 3 m.

Structuri zidite

Zid din piatră care formează un colț la nord de turn

În segmentul dinspre Piața Mică al săpăturii (S 15) a fost descoperit un zid din piatră, pe care îl considerăm a fi un segment din incinta a II-a a Sibiului. Zidul are un traseu N-S, ieșind de sub fundația CEC-ului și parțial de sub turnul bisericii catolice, iar la aproximativ 2 m față de cel din urmă se întoarce în unghi drept spre E. Zidul a fost refolosit într-o primă etapă de către construcțiile din cărămidă prevăzute cu bolți, iar segmentul orientat E-V a fost suprapus de o construcție circulară, realizată de asemenea din cărămidă. După demolarea acestora, segmentul nord-sud a ajuns sub fundația CEC-ului, iar cel E-V a rămas degajat, fiind aproximativ paralel cu turnul bisericii catolice. În această aglomerare de construcții, am considerat o șansă faptul că zidul vechi din piatră a putut fi investigat, chiar și pe un segment extrem de restrâns.

Zidul are o lățime de 1,70 m. Zidăria este realizată din bolovani de piatră de dimensiuni mari și medii, legați cu un mortar destul de friabil, amestecat cu mult pietriș de culoare alb-gălbui. Paramentele exterioare sunt foarte regulate. Talpa fundației se află la -2,48 m în straturi de umplutură, la limita superioară a unui pavaj. Cu 0,30 m mai sus de talpa fundației în zidărie se conturează un orificiu aproximativ pătrat, cu latura de 0,40 m. Acesta are o adâncime de 1,70 m, ceea ce foarte probabil corespunde cu lățimea zidului. Presupunem că acest orificiu a rămas de la o barmă ce a fost încastrată în zidărie.

Construcție din cărămidă 1

Numim construcția din cărămidă 1 o casă atașată la colțul nord-vestic al zidului vechi din piatră. Latura de est a acesteia dublează și suprapune parțial latura vestică a zidului din piatră, în vreme ce latura dinspre Piața Mică se dezvoltă independent.

Construcție din cărămidă 2

Numim construcție din cărămidă 2 casa identificată la limita săpăturii dinspre Piața Mare, respectiv în spațiul dintre turnul bisericii și clădirea CEC. Din aceasta a fost surprins peretele sudic pe toată lungimea, precum și un segment dintr-o boltă cu axa E-V.

Amenajare semicirculară din cărămidă pe zidul vechi din piatră

Zidul vechi din piatră a fost suprapus de o construcție din cărămidă, având cel puțin o latură semicirculară. Fațada acesteia era articulată din loc în loc (?) de mici pilaștri dreptunghiulari, cu dimensiunile 55 x 15 cm. Pentru aceasta pe latura de sud zidul vechi a fost parțial cămășuit, după cum se poate observa pe profilul de V al săpăturii. Cărămida folosită pentru această amenajare are în principal dimensiunile 25/26,5 x 12/14 x 4,5/6,5 cm.

Turnul bisericii catolice

Turnul bisericii catolice a fost abordat în mai multe puncte, atât în interior cât și în exterior. Săpătura din interior (S 18) a rămas superficială, deoarece după îndepărtarea straturilor de asfalt și beton (+0,10 m) s-a constatat că sub acestea se află direct fundația plină a clădirii, deranjată doar de un set de cabluri electrice. Secțiunea S 15 a fost în schimb adâncită atât cât a permis suprafața accesibilă arheologilor, și

de acolo au fost înregistrate câteva date privind caracteristicile tehnice ale turnului.

Turnul are o fundație cu un contur neregulat, realizată din cărămidă și bolovani de piatră. Cea mai frecventă dimensiune de cărămidă folosită este 28 x 14/15 x 5/6 cm. Talpa fundației nu a fost identificată, datorită faptului că săpătura nu s-a putut adânci corespunzător din cauza spațiului foarte îngust disponibil.

Stratigrafia

Cea mai mare parte a secțiunii 15 fiind acoperită de ruine, observațiile noastre stratigrafice au fost destul de limitate.

Stratigrafia în imediata apropiere a zidului ruinat este deosebit de interesantă, și reprezintă foarte probabil un segment care nu a fost deranjat de intervenții moderne. Săpătura s-a oprit la -2,73 m într-un strat de pământ negru foarte tasat, uscat, amestecat cu rar lut galben, pietriș și urme feroase. Peste acesta urmează un pământ negru lutos foarte curat, cu fragmente ceramice databile în sec. XIII. În partea vestică a săpăturii între cele două se interpun următoarele straturi: un fragment dintr-un pavaj format din piatră mărunță de râu (diametrul 3-5 cm) bătută într-un pământ negru foarte tasat; un lut negru amestecat cu pietre mărunte, nisip și rare fragmente de cărămidă, care are alura unui nivel de călcare, cu o grosime maximă de 0,15 m și o depunere de bolovani cu diametrul de 10-15 cm aruncați într-un strat de pământ nisipos.

Dacă raportăm această stratigrafie la cea din Piața Mare, atunci este puțin probabil ca nivelul de călcare în această zonă să se fi aflat vreodată la -2,20/-2,48 m. Aceste amenajări pot fi interpretate în 2 feluri: fie ne aflăm într-un șanț, fie aceste straturi au fost realizate pentru asanarea mlaștinii. În stadiul actual al prelucrării materialului, cea mai plauzibilă variantă pare a fi aceea a unui șanț cu fundul amenajat, șanț în care de altfel a și fost construit zidul de incintă. Totuși, răspunsul final la această întrebare este de așteptat după ce stratigrafia din Piața Mică va fi cunoscută (săpături ale MNB Sibiu, vara și toamna anului 2005).

La partea superioară a stratului cu bolovani de piatră, o peliculă de mortar poate fi pusă în relație cu o primă etapă de funcționare a zidului din piatră, după care nivelul a fost crescut prin depunerea stratului 1, un pământ negru cu mult pigment de cărbune și cu materiale ce pot fi de asemenea datate în sec. XIII-XIV. Nivelul de călcare a ajuns astfel în jurul cotei de -0,70 m, unde pare să se fi stabilizat o perioadă mai lungă, dacă ne luăm după tencuiala foarte uzată din partea superioară a ruinei.

Până la nivelul actual de călcare s-au depus o serie de straturi de umplutură, foarte probabil într-o singură etapă, sau oricum într-un interval scurt de timp. Acesta corespunde fără îndoială cu demolarea zidului din piatră și marchează momentul sistematizării Pieței Mici.

Colegiul iezuit (secțiunile 16-17)

Săpătura de pe latura dinspre Piața Mare a colegiului iezuit a avut drept scop cercetarea fundației acestei clădiri, într-o zonă în care elevația prezintă multiple crăpături și fisuri. Au fost realizate 2 secțiuni, S 16 și S 17.

S 16 cu dimensiunile 1,70x2,10 m.

S 17 cu dimensiunile 2x2,10 m.

S 17 a fost trasată la 5,40 m distanță de colțul clădirii, spre vest, iar S 16 la 1,70 m distanță spre vest față de S 17.

Colegiul iezuit are o fundație construită din cărămidă, a cărei parte superioară este decroșată cu aproximativ 0,30 m.

Profilul fundației este neregulat, ea evazându-se ușor pe măsură ce se adâncește. Până la -3 m nu s-a ajuns la talpa fundației.

Amenajările actuale ale Pieței Mari au ajuns la o adâncime de -1,20 m, sau, altfel spus, au o grosime de 0,70 m fără a lua în calcul și grosimea pavajului. Se înțelege de aici că amenajările originale din partea superioară a Pieței ne rămân necunoscute în acest punct. Săpătura noastră s-a adâncit până la -3 m, iar de la acest nivel au fost executate sondaje geologice până la -4,80 m. Stratigrafia astfel parcursă în S 17 a fost următoarea: pământ negru cu fragmente de cărămidă și pietriș; pietriș cu fragmente de cărămidă; pietriș amestecat cu pământ; pământ negru friabil netasat, aproape curat, între -2,28 și -3,50 m; argilă de culoare gălbuie-cenușie cu resturi organice, partea inferioară la -4 m; argilă neagră albăstruiată, tasată, cu miros de turbă, partea inferioară la -4,40 m; argilă albăstruiată cenușie până la -4,80 m și sub această cotă.

172. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Piața Huet

Cod sit: 143469.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 241/2005

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Angel Istrate, Cosmin Roman (SC Damasus SRL), Maria Țiplic (ISSU Sibiu), (SC Damasus SRL), Daniela Tănase (MB Timișoara), Radu Lupescu (US Cluj), Anca Nițoi (ULB Sibiu)

În perioada 5 iunie – 31 decembrie 2005 s-au efectuat cercetări arheologice și supraveghere de specialitate în Piața Huet din Sibiu, conform contractului nr. 25/2005 încheiat cu Primăria municipiului Sibiu. Suprafața Pieței a fost împărțită în carouri de câte 5 mp, rezultând 202 carouri. 120 de carouri au fost cercetate în suprafață, săpătura adâncindu-se până la solul viu. Pe celelalte carouri s-au efectuat doar operațiunile strict necesare pentru coborârea terenului la cota impusă de lucrările de reabilitare. Pentru a obține o stratigrafie au fost realizate 18 secțiuni, în diferite puncte ale pieței.

Biserica evanghelică

S-au înregistrat o serie de informații privind structura și adâncimea peretelui sudic al bisericii evanghelice. În săpătură a fost dezvelit integral corul lărgit al acesteia. Analiza stratigrafică, relația fundațiilor cu mormintele și o monedă recuperată din șanțul de fundare a corului lărgit ne permit să afirmăm, cu certitudine, că acesta este o construcție târzie, adosată corului gotic. Este foarte probabil ca această structură să se identifice de fapt cu capela Sfânta Maria, menționată în documente ca fiind circumscrisă corului bisericii.

Capela Sf. Ladislau

Ruinele capelei Sf. Ladislau se află în zona intrării actuale în curtea Colegiului Brukenthal, parțial în stradă, parțial în curtea principală a colegiului și parțial în curtea mică, zisă pentru biciclete. Cercetarea acestei zone s-a făcut prin secțiunile 14-17. Ruinele capelei sunt în mare parte distruse de intervenții mai târzii, legate în principal de reabilitarea repetată a instalațiilor care deservesc Colegiul. Capela a fost construită din bolovani de piatră cu rare fragmente de

cărămidă, legați cu un mortar alb-gălbui relativ friabil, cu granule de var și destul de mult pietriș. Segmentul păstrat aparține integral fundației.

Capela Sf. Ladislau a suportat de-a lungul timpului mai multe extinderi, atât pe latura de vest cât și pe cea nordică.

Podul Minciunilor

Săpătura de la Podul Minciunilor a presupus un sistem de secțiuni și casete care s-au dezvoltat treptat, cu martori intermediari, în funcție de vestigiile descoperite. Forma săpăturilor și dimensiunile martorilor au fost în majoritatea situațiilor determinate de sistemul de canalizări și alte instalații din perimetrul investigat, conform planului general. Stratigrafia generală a zonei:

Nivelul de călcare din momentul începerii săpăturii era reprezentat parțial de asfalt, parțial de o șapă de beton, ambele perforate în mai multe locuri de intervenții mai vechi sau mai noi. După îndepărtarea acestora, ceea ce a însemnat o decapare mecanică de 0,15-0,25 m, s-a constatat că nivelul rămas se află mai jos decât orice nivel istoric din această zonă. Din informațiile orale acumulate a rezultat faptul că nivelul terenului a fost coborât cu aproximativ 1 m numai în ultimele decenii, cu scopul sistematizării generale a pieței, în principal pentru realizarea unor scurgeri adecvate. Cu această ocazie, și probabil cu altele anterioare, au fost evacuate toate depunerile istorice, inclusiv eventuale componente ale cimitirului, în cazul în care acesta s-a întins până aici.

O analiză atentă a stratigrafiei a indicat următoarele. Au fost surprinse limitele platoului natural, format dintr-un lut galben roșcat foarte uscat, dur, care la săpare se desface în bulgări. Linia pantei este vizibilă atât pe profilele dinspre est (secțiunea 7, clădirea care înglobează capela Sf. Iacob), cât și pe profilele dinspre vest (secțiunea 9). Ea arată o coborâre bruscă. Solul viu este suprapus de o depunere vineție sau neagră, care se îngroașă spre pantă, și care conține adesea pigment ceramic sau de cărbune, mai mult sau mai puțin consistent. Acest strat coboară și el în pantă, și este suprapus de o umplutură formată din lut galben amestecat cu pământ negru în diferite proporții; cele două straturi nu s-au uniformizat. În stadiul actual al investigațiilor considerăm că această depunere reprezintă o nivelare a platoului, cantități importante de pământ fiind împinse spre marginile acestuia pentru a mări astfel suprafața utilă.

Zidul de incintă

Din zidul incintei I au fost surprinse fragmente din laturile de N și V. Zidul mergea aproximativ paralel cu pasajul actual al podului, după care cotea destul de brusc spre vest. Analiza atentă a stratigrafiei arată faptul că latura de N a fost dispusă la marginea unui platou înalt, urmând evident linia pantei naturale, în vreme ce latura de vest a tăiat efectiv platoul, la oarecare distanță de marginea acestuia. Această poziție se reflectă în sistemul de construcție. Lățimea zidului la nivelul decroșului fundației poate fi estimată la 1,50-1,60 m, în vreme ce elevația la nivelul de călcare nu era probabil mai lată de 0,70 m.

Cimitirul

Din cimitirul bisericii au fost cercetate 1833 de morminte, aparținând în mod evident mai multor orizonturi. Cele mai vechi morminte se încadrează în sec. XII și aparțin orizontului cu nișă cefalică.

Din săpătură a fost recoltată o cantitate destul de mică de material arheologic, aflat în majoritatea situațiilor în straturi. Inventarul se încadrează în sec. XII-XVI.

173. Sibiu, jud. Sibiu**Punct: Piața Mică**

Codul sit: 143469.09

Autorizația de cercetare preventivă nr. 277/2005

Colectiv: Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Analiza artefactelor provenind dintr-un atelier de prelucrare a coarnelor de cerb

Materialele care fac obiectul prezentului raport de analiză provin din cercetările arheologice de salvare efectuate în lunile octombrie-noiembrie 2005 în Piața Mică din Sibiu (SB-PM), sub coordonarea prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca (ULB Sibiu) și a lui Mircea Dan Lazăr (MNB Sibiu). Ele se păstrează în colecțiile acestor instituții și ne-au fost puse la dispoziție pentru studiu de către prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca; îi exprimăm mulțumirile noastre și cu acest prilej. Artefactele au fost recuperate dintr-un complex (Groapa nr. 5 pentru resturi menajere), databil în sec. al XVI-lea – al XVII-lea¹; ele erau asociate, probabil, cu alte categorii de vestigii (ceramică fragmentară, resturi menajere – oase de animale domestice etc.); nu dispunem, deocamdată, de alte date relative la contextul descoperirii.

Materia primă. Aspecte metodologice.

Efectivul total al lotului este de 98 (N total = 98) și se compune exclusiv din piese reprezentând segmente și fragmente de ax și de raze de corn de cerb, aflate în diverse stadii de procesare: materie primă; piese abandonate în etapa inițială a fasonării; eboșe; rebuturi; deșeuri. În scopul identificării precise, artefactele au primit câte un indicativ, format din sigla sitului (SB-PM) și numărul de ordine (de la 1 la 98). Este vorba de resturile, provenind de la un atelier specializat, rezultate din procesarea cornului de cerb, în scopul fabricării unor plăci de formă rectangulară, trapezoidală sau triunghiulară alungită, folosite ca prăsele pentru cuțite de uz comun, arme sau pentru decorarea diverselor produse manufacturate.

Coarnele de cerb, care constituie materia primă, provin de la indivizi maturi și erau culese anual din păduri (lunile februarie-martie). Ele făceau, probabil, parte din recolta unui singur an, procesată într-o singură repriză. Este vădit faptul că s-a operat o selecție a materiei prime după criteriul dimensional (lungime și diametru), în scopul adaptării optime la parametrii produsului finit.

În cercetarea arheologică de la noi, artefactele medievale din corn de cerb au constituit rareori subiectul unei analize extensive, care să ia în considerare ansamblul parametrilor tehnico-funcționali (achiziția materiei prime; «lanțul operator» al fabricării, ilustrat de piesele finite, de cele aflate în diverse stadii de procesare, eboșe, rebuturi, deșeuri; studiul urmelor generate în timpul procesării și al utilizării. În aceste condiții, abordarea detaliată a lotului de piese de la SB-PM este un foarte bun prilej (în premieră) de adaptare și aplicare a reperelor metodologice rutinate în studiul industriei preistorice a materiilor dure animale² la analiza unui lot de piese databil în evul mediu și având un grad înalt de expresivitate în plan tehnologic, propriu acestei materii prime speciale, utilizate neîntrerupt din paleolitic și până astăzi.

Așa cum deja s-a afirmat, lotul pare unitar ca proveniență, respectiv provine de la procesarea, într-o singură repriză, a unui număr de coarne de cerb (circa 20?) într-un

atelier specializat și abandonul resturilor într-o groapă de deșeuri menajere. Părțile cornului de cerb reprezentate în efectivul disponibil sugerează faptul că debitajul primar (segmentarea axului, detașarea razelor) nu s-a efectuat în atelier; spre această concluzie ne îndreaptă, spre exemplu, absența unor segmente bazale, care ar fi trebuit să se regăsească între deșeurile abandonate; la fel, lipsesc fragmentele mici, rezultate din percuția directă/cioplirea pentru detașarea razelor. Acest din urmă aspect poate fi, însă, și consecința recuperării selective a materialului în timpul săpăturii. Trebuie subliniată intenția tehnică manifestă a artizanului medieval de exploatare, în mod exhaustiv, a prețioasei materii prime, cu maxim de profit.

Diagnoza noastră are în vedere mai multe aspecte importante: a. starea de conservare a fiecărei piese și etapa de procesare ilustrată: piesă întreagă, fragmentară, fragment; materie primă, eboșă, rebut, piesă abandonată în etapa inițială a fasonării; b. parametrii materiei prime: precizarea bilateralității: ax/rază drept (dreaptă) – ax/rază stâng (stângă); identificarea segmentului de ax; identificarea razei; c. parametrii procesării – schema tehnică: gradul de conservare a parametrilor materiei prime: segment, fragment; culoarea și textura, indicii ale tratamentului termic/chimic sau ale arderii fortuite; morfometria; debitajul – etape și procedee; urme specifice; fasonarea – etape și procedee; urme specifice; d. parametrii produsului finit – morfologie, morfometrie, rol funcțional. Cu prilejul de față redăm concluziile preliminare ale analizei, care respectă parțial punctele de mai sus; forma definitivă a studiului va fi inserată în cuprinsul monografiei cercetărilor arheologice desfășurate în zona centrală a Sibiului, aflată în pregătire.

Identificarea materiei prime, starea de conservare, etape de procesare.

Evaluarea preliminară arată că lotul cuprinde 38 piese de ax drept (segmente și fragmente de ax și raze), 18 piese de ax stâng (segmente și fragmente de ax și raze) și 42 piese nedeterminabile. Distribuția pe ax și raze, ca și pe categorii tehnice/etape de procesare indică următoarea situație: piesele pe ax sunt în număr de 9, dintre care 6 eboșe (2 sunt fragmente de ax cu raza centrală) și 3 piese fasonate inițial. Piesele pe raze sunt în număr de 87, dintre care 76 deșeuri, 11 eboșe și 2 piese fasonate inițial; dintre ele, 2 sunt raze centrale și 87 raze de coroană. Repartizarea pieselor pe etape tehnice pune în evidență următoarele categorii și efective: eboșe 17; piese fasonate inițial 5; deșeuri 76.

Morfometria.

Piesele tehnice au lungimi cuprinse între 5 și 30 cm; diametrul pieselor anatomice (ax și raze) este cuprins între 3 și 10 cm. Eboșele întregi au lungimi de 20-25 cm, lățimi de 2-4 cm și grosimi de 0,5-1 cm.

Debitajul.

Observarea atentă (inclusiv cu mijloace optice) a urmelor specifice generate în timpul procesării arată aplicarea unei scheme tehnice stereotipe, care comporta, în ordine, următoarele etape și procedee: detașarea segmentului de ax sau a razei prin tăiere cu toporul prin percuție directă/cioplire oblică (PD/C) și percuție directă/fracturare (PD/F) sau prin tăiere transversală (TT) cu ferăstrăul; tratamentul termic și chimic de înmuiere, probabil prin imersie/fierbere în leșie (TrT, TrC); recurgerea la acest tratament este indicată de urmele precise, lungi, de tăiere axială/șanțuire axială, realizată în mod facil pe o materie primă plasticizată.

Fasonarea.

Comportă, în ordine, următoarele etape și procedee: înlăturarea perurii prin percuție directă/cioplire oblică/razantă (PD/C) sau prin raclaj axial (RA); înlăturarea extremității razei prin tăiere cu toporul prin percuție directă/cioplire oblică (PD/C) sau prin tăiere transversală (TT) cu ferăstrăul; percuție directă/despicare (PD/D) pentru obținerea segmentelor sau a fragmentelor de ax cu lățimea necesară; extragerea unor fragmente lungi de țesut compact de pe ax și raze prin tăiere axială/sânțuire axială (TA/ȘA) cu ajutorul unui cuțit masiv sau unealtă specială, având tăiș bine ascuțit; înlăturarea țesutului spongios al feței inferioare (FI), regularizarea marginilor și îngustarea unei extremități pe fața superioară (FS) prin percuție directă/cioplire oblică/razantă (PD/C) sau prin raclaj axial (RA).

Produsul finit.

Este vorba de produse de serie, plăci lungi de 20-25 cm, late de 2-4 cm și groase de 0,5-1 cm, folosite ca prășele pentru cuțite de uz comun, arme sau pentru decorarea diverselor produse manufacturate.

Instrumentarul folosit la procesarea coarnelor de cerb a fost cel metalic comun (fier): topor sau secure, ferăstrău, cuțit masiv sau unealtă specială de tăiat, toate bine ascuțite. Operațiile sunt executate precis, rutinier, dovedind cunoașterea foarte bună a proprietăților materiei prime și a parametrilor produsului finit.

Analiza lotului de piese de corn de cerb descoperit la SB-PM a permis decelarea schemei tehnice de procesare și a etapelor sale; în același timp, urmele specifice ale debitajului și fasonării, conservate în condiții foarte bune, contribuie semnificativ la îmbogățirea referențialului legat de transformarea unei materii prime speciale, în condițiile stadiului de evoluție tehnologică de la sfârșitul evului mediu.

Note:

1. Beșliu Munteanu 2004; Beșliu Munteanu 2005.
2. Beldiman 1999; Beldiman, Sztancs 2005 – cu bibliografia.

Bibliografie:

C. Beldiman, *Industria materiilor dure animale în paleoliticul superior, epipaleolitic, mezolitic și neoliticul timpuriu pe teritoriul României*, teză de doctorat sub conducerea dr. S. Marinescu-Bîlcu, IAB 1999.

C. Beldiman, D.-M. Sztancs, *Industria preistorică a materiilor dure animale din „Peștera de la Cauce”*, în S. A. Luca, C. Roman, Dr. Diaconescu, H. Ciugudean, G. El Susi, C. Beldiman, *Cercetări arheologice în Peștera Cauce (II) (sat Cerișor, com. Lelese, jud. Hunedoara)*, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Institutul pentru Cercetarea și Valorificarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European, Bibliotheca Septemcastrensis 5, Sibiu, 2005, p. 155-254

P. Beșliu Munteanu, *Casa Schasser (Sibiu, Piața Mică Nr. 12). Raport arheologic*, Corviniana 8, 2004, p. 167-182

P. Beșliu Munteanu, *Sibiu – Piața Mică*, CCA 2005, p. 344-347

Résumé:

Analyse des restes de fabrication des manches en bois de cerf provenant d'un atelier de la ville médiévale Sibiu, dép. de Sibiu, Roumanie. L'étude propose une évaluation morpho-technologique menée sur un lot inédit d'objets en bois de cerf (déchets, ébauches, pièces abandonnées dans l'étape initiale du façonnage); il s'agit de restes de fabrication en provenance probable d'un atelier spécialisé en confection des manches de

couteaux d'usage commun ou d'armurerie. Ils datent probablement du XVIème – XVIIème siècles A.D., étant découvertes dans une fosse de restes ménagères pendant les fouilles de sauvetage menées en 2005 par le Dr. Sabin Adrian Luca dans la Petite Place du centre historique de Sibiu (SB-PM). Les pièces sont conservées dans les collections de l'Université «Lucian Blaga», Sibiu et du Musée National Brukenthal. L'effectif étudié compte 98 pièces (17 ébauches, 5 pièces abandonnées dans l'étape initiale du façonnage et 76 déchets). L'analyse envisage toutes les dates concernant les objets: état de conservation, morphométrie, description intégrale – morphologie, l'étude technique (les étapes du débitage, du façonnage – décelées à l'œil nu et à binoculaire). Chaque objet est individualisé par un indicatif obtenu en combinant: la sigle du site et le numéro d'ordre dans la liste des artefacts (exemple : SB-PM 76). La fabrication fait appel à des procédées simples, combinés dans un schéma technique standardisé. L'examen attentif des artefacts a permis la reconstitution hypothétique du «chaîne opératoire» de la fabrication des manches en bois de cerf. Après le traitement probable par immersion/bouillage en solution sodique, l'étape technique du débitage atteste l'application des procédées techniques simples comme la percussion directe; la fracturation par flexion; le fendage; l'entaillage, le sciage. L'élimination de la perlure a été obtenu par raclage ou entaillage. Le rainurage des deux cotés en utilisant le couteau représente la solution pour l'extraction de baguettes/plaques ayant la forme rectangulaire, triangulaire ou trapézoïdale allongée; par façonnage intégral elles vont fournir les plaques pour manches (dimensions: longueur: 20-25 cm; largeur: 2-4 cm; épaisseur: 0,5-1 cm. En suite les ébauches ont été façonnées par raclage/entaillage des bords et d'une extrémité et de la *spongiosa*. Le processus technique a fait appel aux outils en fer comme la hache, la scie, le couteau massif. La présente approche a permis de mettre en lumière des choix techniques dans la transformation du bois de cerf pendant le Moyen Âge et d'enrichir le référentiel regardant cette matière première spéciale et très expressive d'en point de vue technologique.

174. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Piața 1 Decembrie 1918

Cod sit: 134469.12

Autorizația de cercetare preventivă nr. 315/2005

Colectiv: Marian Țiplic (ULB Sibiu)

Terenul supus intervenției arheologice preventive se află la cca. 100 m SV de Capela Crucii, în punctul terminus al str. 9 Mai, în imediata apropiere a sediului Băncii Române de Dezvoltare, făcând legătura între străzile Gral. Magheru și 9 Mai. În această zonă vechea tramă stradală a fost afectată de modernizările efectuate în anii 80' și 90' ai sec. XX, o parte din clădirile aflate la capătul dinspre Piața 1 Decembrie 1918, fiind demolate cu acest prilej.

Spațiul actualei Piețe 1 Decembrie 1918, fosta Piață a Gării, a fost unul situat în afara centurii de fortificații a orașului, dar a prezentat un interes deosebit deoarece în preajma Porții Gușteriței, ce a fost situată în zona de intersecție a str. 9 Mai și str. N. Teclu, a funcționat o mănăstire dominicană. Din complexul de clădiri aparținând acesteia nu a mai rămas

nimic, ele fiind distruse în anul 1659 de trupele principelui Rakoczi II.

Aproximativ pe locul fostei biserici a mănăstirii a fost amplasat, în anul 1683 un grup statuar, crucifix, provenit din biserica mănăstirii dominicană. În jurul acestui grup statuar s-a ridicat, în anul 1755, biserica aflată astăzi în Piața 1 Decembrie 1918 și cunoscută sub numele de Capela Crucii. Crucifixul este important pentru arta gotică transilvăneană deoarece este o realizare a meșterului Petrus Lantregen din Austria, fiind datat în anul 1417.

În cea mai mare parte a sa materialul arheologic este compus din ceramică, dar au fost descoperite și două monede și 2 pipe din ceramică. Materialul ceramic și una dintre cele două monede au fost descoperite în stratul de decopertare. Materialul ceramic este compus din destul de multe fragmente aparținând unor forme variate: tigăi cu picioare, oale cu una sau două torți de dimensiuni diferite, de la recipiente de băut la vase mari de provizii. Nu lipsesc nici formele speciale, precum un picior de cupă. Această ceramică este de calitate medie, din pastă ordinară arsă oxidant mai mult sau mai puțin complet. Majoritatea vaselor au fost smălțuite cu verde în interior (destul de frecvent cu nuanțe), în timp ce exteriorul este simplu sau decorat cu vopsea albă. Remarcăm destul de multe fragmente de capace aparținând tipului plat cu buton central, dar și tipului clopot, cel mai adesea decorate în exterior cu motive geometrice pictate cu vopsea albă și eventual accentuate cu smalț verde sau maroniu. De asemenea au apărut și câteva vase decorative, din grupa farfuriilor și castroanelor, cu tortițe prin care se fixau de pereți sau mobilier. Pe ansamblu acest material este caracteristic sec. al XVIII-lea, majoritatea formelor fiind însă în uz și în prima parte a secolului următor.

Ceramica cenușie este reprezentată de un fragment din partea superioară a unui urciur. Vasul era de calitate excepțională, cu exteriorul lustruit, și este caracteristic veacului al XVIII-lea.

La categoria ceramicii de lux menționăm un singur fragment dintr-un capac lucrat din pastă alb-gălbuie foarte fină, arsă oxidant complet. Exteriorul este acoperit cu un smalț alb cu reflexe albastre pe care s-au pictat motive florale policrome. Piesa pare să provină din atelierele habane și datează din prima jumătate a sec. XVIII.

Tot la categoria ceramicii trebuie menționate și câteva fragmente de cahle. O piesă de colț aproape întreagă prezintă un fond smălțuit verde, iar decorul reliefat este smălțuit cu alb. Un alt fragment aparține unei plăci cu marginea puternic articulată și are exteriorul smălțuit cu verde închis, un strat gros peste angoba albă. Cel mai vechi obiect descoperit în săpături este tot un fragment de cahlă placă, cu fondul verde și decorul geometric de tip tapet, smălțuit cu alb și nuanțe verzui. Piesa este produsă în atelierele habane și datează cel mai probabil de la sfârșitul sec. XVII sau începutul celui următor.

Importante în ceea ce privește datarea sunt și cele două pipe aflate în stare foarte bună, ce se datează în perioada cuprinsă între sfârșitul sec. XVIII și jumătatea sec. XIX.

Materialul numismatic este compus din două monede: una descoperită în stratul vegetal, iar cealaltă a fost descoperită în stratul din care a rezultat și ceramica. Prima este o monedă elvețiană, ce a fost bătută în anul 1914 și se leagă de prezența trupelor austro-ungare în zona Sibiului în primul război mondial. Cealaltă este o monedă de la Maria

Tereza, descoperită în S1, și datează stratul cu material ceramic.

Având în vedere cele prezentate mai sus se poate conchide că suprafața cercetată nu a avut niciodată construcții realizate din zidărie de piatră sau cărămidă, fiind un spațiu deschis. În perioada evului mediu, fiind în imediata apropiere a fortificațiilor Porții Gușteriței, a fost integrată în zona de protecție a acestora, fiind în cea mai mare parte a timpului o zonă mlăștinoasă, inundabilă. Totodată, în perioada de funcționare a mănăstirii dominicană, terenul în care a fost efectuată cercetarea arheologică nu a fost utilizat ca suprafață construită, fiind din nou lăsat liber.

În perioada sec. XIX a fost amenajat ca parc, fiind integrat, după construirea clădirii Gării CFR, în piața aflată în fața acesteia.

Ceramica și materialul numismatic descoperit arată că doar în perioada sec. XVIII și apoi în cursul sec. XIX, terenul a fost unul afectat de diverse lucrări de amenajare, probabil nivelări menite să asigure patul pentru construcțiile ce au fost efectuate în capătul actualelor străzi Gral. Magheru și 9 Mai. Ulterior definitivării tramei stradale, în cursul sec. al XIX-lea, terenul a fost amenajat ca parc, funcționalitate pe care a avut-o până la momentul demarării lucrărilor de construcție a imobilului ce va adăposti un hotel.

Bibliografie:

- Al. Avram, V. Crișan, *Sibiu. Ghid cultural-turistic*, București, 1998, p.111.
Al. Avram, I. Bucur, *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Sibiu*, Köln, 1999.
E. Sigerius, *Cronica orașului Sibiu – 1100-1929*, Sibiu, 1997.

175. Sighișoara, jud. Mureș

Punct: Dealu Viilor, necropolă

Cod sit: 114523.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 116/2005

Colectiv: Radu Harhoiu – responsabil, Adrian Ioniță, Daniel Spânu (IAB), George Baltag (MI Sighișoara), Adrian Sibelius Udriște (absolvent FIB)

Campania s-a desfășurat în perioada 16 iulie-13 august 2005. Punctul „necropolă” se află la cca. 300 m în amonte de zona așezării a sitului arheologic Sighișoara Dealu Viilor. Cercetările arheologice întreprinse aici au dus la identificarea și cercetarea a unor importante vestigii arheologice (390 complexe) aparținând epocii bronzului (cultura Wietenberg, cultura Noua) și apoi epocii postromane și de la începutul epocii medievale. Ansamblurile postromane sunt reprezentate prin mai multe necropole (sfârșitul sec. III - începutul sec. IV; sec. IV; sec. VI) a unor complexe de așezări (cuptor de ars ceramică din sec. IV; locuință din sec. VIII) în timp ce începutul epocii medievale este ilustrat printr-o întinsă necropolă din sec XII.

Cercetările din anul 2005 continuă un șir lung de campanii întreprinse în acest punct începând din anul 1989 și care, din lipsă de fonduri au trebuit a fi întrerupte în anii 1997-1999. În felul acesta s-a conturat și una din problemele urmărite de cercetarea din acest an și anume aceea a identificării în teren a vechilor săpături, ceea ce permite și condiționează racordarea și integrarea noilor cercetări în cadrul unui program logic de investigare arheologică.

Menționăm că deși zona a fost declarată rezervație arheologică, aici în urma schimbării regimului de proprietate a solului, au avut loc schimbări masive, care au dus la degradarea microzonei, au dus la pierderea sistemului de borne și din păcate și la distrugerea unor complexe arheologice.

În același timp s-a avut în vedere posibila identificare în teren a orizontului funerar specific sec. VIII, în punctul așezare existând o locuire de o intensitate apreciabilă. În vederea îndeplinirii scopului cercetării, ținând seama de mijloacele financiare reduse s-a deschis o suprafață (Sd.1/05) de 5 x 7,5 m și s-a lucrat la cazma și după caz la șpaclu, detașarea complexelor obținându-se prin răzuiri repetate. Materialul arheologic a fost recoltat pe complexe, spălat și depozitat în pungi și cutii și pe palete în depozitul de tranzit al bazei arheologice. Cu ocazia cercetărilor arheologice din acest an au fost dezvelite următoarele complexe (complexele se numerează în continuarea celor din campaniile anterioare):

Complexului Nr. 398 (Sd.1/05) la -0,70 m, groapă cu umplutură de lut cu diametrul de 30 x 20 m. Fără inventar.

Complexul Nr. 399 (Sd.1/05) la ad. de -0,68 m, groapa cu umplutură de lut, cu diametrul de 0,60 m; pare să fie un gang de animal. Fără inventar.

Complexul Nr. 400 (Sd.1/05) La -0,58 m aglomerare cu cărbuni, fragmente de oase *calcinate* (?), bucăți de cărbune. Nu parte să fi fost mormânt. Dimensiuni: 0,15 x 0,20 m.

Complexul Nr. 401 = M.189 (Sd.1/05, pe latura de V) la -0,85 m, pată galbenă, de formă rectangulară, care intră parțial în mal. În umplutură cărbune, fragmente mici ceramice modelate cu mâna, și bucăți mici de chirpici; ar putea fi groapa unui mormânt de inumație jefuit, groapa ajungând până la ad. de -1,56 m.

Complexul Nr. 402 (Sd.1/05, în centrul) la -0,67 m îngrămădire de pietre cu puțin chirpici și câteva fragmente ceramice; pare a fi o podea de pietre, corespunzând nivelului hallstattian. Inventar: printre pietre au apărut oase de animal și fragmente ceramice hallstattiene și fragmente de scoică.

Complexul Nr. 403 = M.190 (Sd.1/05, latura de N). prins parțial în secțiune, sub forma unei pete de culoare negru închis și care continuă sub profilul de N. În umplutura gropii, la -1,15 m, s-a găsit un os uman lung, probabil un femur; la -1,54 m, adâncime la care se profilează groapa mult mai bine, au apărut oase umane; fundul gropii la -1,62 m; probabil mormânt jefuit.

Complexul Nr. 404 = M. 191 (Sd.1/05) Mormânt de inumație. Copil (4-5 ani). Groapă de formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Dimensiuni: 105 x 0,50 m; Pare a fi fost deranjat de un gang de animal. Decubit dorsal cu brațele întinse pe lângă corp, picioarele întinse, capul pe o parte, cu fața spre S. Orientare: NNE 700 ‰. Mormânt de inumație. Copil (4-5 ani). Groapă de formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Dimensiuni: 1 x 0,50 m; decubit dorsal cu brațele întinse pe lângă corp, picioarele întinse, capul pe o parte, cu fața spre sud. Orientare: NNE 700 ‰. Inventar: 1. a. Mărgele de sticlă de diferite dimensiuni: a1: 2 albastre, a2: 2 negre, a3: 1 negru-marooniu, a4: 20 f. mici, verzui, la gât; b. colț de câine, folosit ca pandantiv, la gât; c. mărgea tubulară, lungă, stalactită de tip macaroană, la gât. 2. mărgele a1: transparentă, cu incrustație verde, a2: cu striuri, la mâna dreaptă 2a-b: două fibule de argint, diferite, una cu orificiu pentru axul resortului, cealaltă cu arcul îndoit pentru a fixa axul resortului; dimensiuni: 3,5 cm și 4,1 cm. 4. Cană bitronconică, modelată

la roata rapidă, din pastă de culoare cenușie, în stânga craniului; dimensiuni: cca. 10 cm.

În afara acestor complexe au mai fost scoase la iveală fragmente ceramice aparținând epocii bronzului, Hallstatt, medievale (sec. XII), oase de animale, precum și un as: AE, MARCUS AURELIUS (161-180), G.: 11,85 g/ Dm.: 26 mm.[Radu Harhoiu]

176. Sighișoara, jud. Mureș

Punct: Cetate, str. Școlii nr. 13, Casa Fronius

Cod sit: 114523.05

Autorizația de cercetare de salvare nr. 9/2005

Colectiv: Ioan Fedor Pascu – responsabil (SC Damasus SRL)

În perioada 15 – 26 iunie au fost realizate sondaje arheologice în interiorul imobilului situat în Sighișoara, str. Școlii nr. 13, cunoscut sub denumirea de Casa Fronius. Sondajele se integrează procedurilor preliminare întocmirii proiectului de reabilitare a clădirii, și s-au realizat după un plan propus de arh. Aurora Târșoagă, după cum urmează:

S1: 1,5 x 1,5 m, în 1.4, pe zidul de V.

S2: 1,5 x 1,5 m, în 1.5, pe zidul de E.

S3: 1,5 x 1,5 m, în 1.2, în colțul de SV.

S4: 1,5 x 1,5 m, în 1.2, pe zidul de S, la 1,5 m de zidul care desparte 1.2 de 1.3.

S5: 1,5 x 1,5 m, în 1.2, pe zidul de N, la 3 m de zidul de E.

S6: 1,5 x 1,5 m, în 1.2, pe zidul de N, la 1 m de zidul care desparte 1.2 de 1.3.

S7: 1 x 1 m, în 1.3 pe colțul de SE.

S8: 1 x 1 m, în 1.1, pe colțul de SE.

S9: 1 x 2 m, parțial în 1.3, la 4 m de zidul de S.

S10: 1,5 x 7,3 m, longitudinal în 1.6, la 1,3 m de zidul de S.

S11: 1,5 x 5 m, transversal în 1.6, la 1,3 m de zidul de E.

Casa Fronius¹ prezintă un plan în formă de L cu latura mai lungă la stradă: 4 axe, dublu tract, pivnița la nivelul solului, parter înalt; aripa scurtă cu pivnița refăcută în sec. XX. Accesul carosabil prin gang tăvănit comunică cu pivnița, formată din 3 travee acoperite cu bolți de cărămidă și o mică încăpere cu cuptor de pâine, fereastră la stradă. Nivelul locuinței păstrează bolțile în cruce și cele semicilindrice, cu decor de stuc. Acoperișul în două ape, două lucarne spre stradă. Fațadă cu decor clasicizant, încadrat de semi bosaje și bolțari de mortar la arcada porții. În continuarea casei, șură de tip Fachwerk.

Anterior săpăturilor arheologice pământul din interiorul clădirii a fost excavat, cu doar câteva excepții, până la talpa fundației și solul viu. Cercetarea arheologică a fost astfel lipsită de două elemente fundamentale: stratigrafia și inventarul arheologic. Din acest motiv nu s-a putut stabili cu certitudine evoluția nivelului de călcare în interiorul clădirii, puținele sugestii de acest gen fiind bazate exclusiv pe observații asupra structurilor zidite. Pe de altă parte absența inventarului arheologic lipsește acest studiu de repere cronologice absolute, care au fost distruse odată cu evacuarea pământului.

În principal distingem două perioade de locuire: Perioada preistorică. Cel mai vechi strat de cultură materială a fost constatat în spațiul 1.6 (S10 și S11) unde un fragment ceramic Hallstattian trimite la un nivel de cultură preistoric.

Perioada medievală, începând cel mai probabil cu cea de-a doua jumătate a sec. XIII, când amplasamentul a fost ocupat de primele construcții ridicate de coloniștii sași.

Încăperea 1.1. a fost cercetată printr-o secțiune interioară – S 8, și două secțiuni exterioare, S 7 și S 9. Nivelul de călcare în momentul începerii săpăturii se afla la –0,60 m, datorită faptului că umplutura interioară fusese evacuată până la solul viu. Au fost evidențiate fundații din bolovani de piatră, cu talpa în solul viu la cote cuprinse între –0,60 și –0,80 m. Nivelul inițial de călare și de construcție este de presupus în jurul cotei 0.

Încăperea 1.2 a fost cercetată prin secțiunile S 3 – S 6. S-a evidențiat faptul că pereții de sud și vest sunt cei originali, în vreme ce peretele nordic este rezultatul unei refaceri din perioada construirii bolții actuale.

Pereții inițiali au fundații adâncite în solul viu, din bolovani de piatră, cu talpa la –0,70/-0,80 m. Șanțul pentru fundarea peretelui nordic a fost săpat mult mai adânc, el oprindu-se la –1,80 m, de asemenea în stratul de lut galben neumblat. În structura acestui perete, construit de asemenea din bolovani de piatră, se distinge un arc de descărcare subteran. Nivelul actual de călcare se află la –0,80 m, iar nivelul inițial nu poate fi estimat. În peretele de vest se disting încă urmele unei deschideri, prevăzute din construcție, prin care se realiza accesul dinspre stradă.

Încăperea 1.3 a fost cercetată prin 2 secțiuni, S 7 și S 9. Nivelul de călcare interior se află la –0,70/0,74 m, rezultat în urma unor decapări masive. Nivelul inițial de călcare poate fi presupus în jurul cotei de –0,40 m. Latura de est a acestei încăperi este construită din bolovani de piatră, cu o talpă de fundare la –0,74/-0,80 m.

În exteriorul încăperii, piciorul de zidărie care prelungeste zidul estic (S 9) are o configurație diferită de cele obișnuite, cu o fundație din piatră și o elevație din cărămidă. Fundația suprapune un zid sec la –1m, iar limita ei superioară este stabilită la –0,80 m

Ușa de acces în această încăpere este delimitată de doi piloni din zidărie de piatră, a căror fundație coboară în adâncime pe lângă zidul sec. Pilonul estic are o lățime de 0,65 m, cu un decroș de fundație la –0,54 m, după care se îngustează la 0,40 m. Tocul din lemn al ușii se află la interiorul încăperii, iar pragul este rezervat în zidărie la –0,30 m. În ceea ce privește zidul sec, în stadiul actual al cercetărilor nu se poate preciza funcțiunea sa.

Încăperea 1.4 a fost cercetată printr-o singură săpătură, S 1. Încăperea 1.4. a rezultat din extinderea spre curte a încăperii 1.2., conform evoluției generale a clădirii. Ea are de fapt 2 pereți proprii, cei de nord și est, la sud a refolosit peretele casei existente iar latura de vest a fost aproape în întregime deschisă către stradă. În stadiul actual, golul este obturat în partea inferioară cu o zidărie din piatră și cărămidă, iar în partea superioară funcționează o fereastră cu pervaz din lemn la –0,10 m.

Încăperea 1.5 a fost cercetată prin S 2. Peretele de E este adosat celui sudic (respectiv încăperii 1.2.). El suprapune un zid sec la –0,90/-1,10 m, și are o fundație din bolovani de piatră, cu un decroș lat de maxim 0,10 m la –0,57 m. Elevația este realizată din cărămidă. Peretele de nord este construit în aceeași etapă cu cel estic, cu care dealfel se și țese. Caracteristicile tehnice sunt aceleași. Peretele sudic suprapune și el zidul sec la –1 m, și are o fundație construită din piatră și cărămidă. Nivelul de călcare inițial în jurul cotei de

–0,50 m. La –0,30 m se disting urmele unei pardoseli din cărămidă.

Încăperea 1.6 a fost cercetată prin două secțiuni dispuse în cruce, S 10 și S 11. Cu excepția peretelui sudic, a cărui fundație coboară sub cota 0 la –0,16 m, celelalte fundații se află pe nivelul actual de călcare, la limita superioară a unui strat preistoric ce suprapune direct solul viu. Este astfel evident că depunerile medievale și moderne au fost îndepărtate drastic. Un nivel de construcție pentru această anexă poate fi presupus în relație directă cu decroșul fundației, în jurul cotei de +0,80 m.

În interiorul încăperii au fost identificate două fundații din piatră ce trebuie să fi funcționat ca tălpi pentru structuri din lemn. În apropierea peretelui estic a fost identificată o tainiță, constând dintr-un butoi din lemn îngropat.

Prima etapă din evoluția actualului imobil poate fi presupusă în spațiul 1.1, pe actualele dimensiuni, dar fără boltă, doar tăvăniță. Modelul, regăsit și la Casa cu Cerb, este locuință în spate, anexe și curte în față, spre strada Școlii. Intrarea era din spate, pe latura nord. Cel mai probabil această etapă poate fi încadrată în sec. XIV-XV. Până în sec. XVII clădirea s-a extins în mai multe etape, păstrând accesul din stradă.

Note:

1. *Denkmaltopographie Siebenbürgen Stat Schäßburg 4.1. Stadt. Topografia monumentelor din Transilvania Municipiul Sighișoara 4.1*, Volum colectiv editat de Christoph Machat, Rheinland-Verlag GmbH Köln, 2002, p.148 (descriere de Corina Popa)

177. Sighișoara, jud. Mureș

Punct: Cetate, Biserica Mănăstirii

Cod sit: 114523.08

Autorizația de cercetare de salvare nr. 5/2005

Colectiv: Angel Istrate – responsabil (SC Damasus SRL)

În perioada 15-30 aprilie 2005 s-au efectuat 4 sondaje în exteriorul Bisericii Mănăstirii din Sighișoara, jud. Mureș. Amplasarea sondajelor este cea solicitată de echipa de proiectare.

Sondajul 1

Sondajul nr. 1 (1,50 x 1,50 m) a fost trasat pe latura de nord a bisericii, cu scopul de a obține informații despre fundația clădirii de pe această latură, și totodată despre fundația unuia dintre contraforturile din beton. În acest sondaj au fost descoperite 4 morminte, M 1, M 2, M 6 și M 7, fără inventar.

În perimetrul cercetat stratigrafia este relativ simplă. Nivelul de călcare actual se află la –0,16 m. Sub o depunere vegetală subțire se află o umplutură modernă din pământ amestecat cu moloz, fragmente de piatră și cărămidă, cu o grosime maximă de 0,20 m. Foarte probabil în limitele acestui strat se află și nivelul de construcție a bisericii. Mai jos s-a săpat într-o umplutură ce a fost răscolită de gropile de morminte, și prezintă astăzi un aspect uniform, în care nu putem diferenția alte intervenții. Această umplutură coboară sub talpa fundației.

Sondajul 2

Sondajul nr. 2 (2,80 x 2,53 m) a fost trasat pe latura de sud a bisericii, astfel încât să fie surprinsă fundația primului picior dinspre est care susține un arc butant. În colțul de sud-est al sondajului a fost descoperită ruina unei construcții din piatră, foarte probabil o fântână. Zidăria este realizată din bolovani de piatră așezați în operă cu o față dreaptă la interior, exteriorul fiind neglijat ca și cum în timpul construirii zidul a fost sprijinit din exterior (construit în groapă), și are o lățime medie de 0,30 m. Materialul a fost așezat în operă fără mortar.

În interiorul presupusei fântâni s-a săpat într-un strat de moloz grosier, cu o grosime totală de 2 m. Sub acesta se află o lentilă subțire de cărbune și cenușă, apoi o umplutură de pământ sfărâncios amestecat cu numeroase fragmente ceramice databile în sec. XVIII. În exterior se constată o umplutură de pământ negru amestecat cu pietre și pigment de cărămidă și mortar și rar materiale databile în sec. XVII – XVIII. Pe latura de sud a secțiunii până la zidul fântâni a fost surprins capătul unui șanț umplut cu materiale databile în ultima parte a sec. XIX începutul sec. XX.

Sondajul 3

A fost trasat pe latura de S a bisericii (dimensiuni: 2,50 x 1,85 m), la intersecția dintre cor și navă, cu scopul de a investiga cele trei fundații care se întâlnesc în această zonă: nava, corul și contrafortul navei.

Fundația corului coboară în adâncime până la –1,55 m (medie), oprindu-se într-un strat de umplutură care poate data, cel mai devreme, din cea de-a doua jumătate a sec. XIII. Corul este cea mai veche componentă zidită a ansamblului, lui adăugându-i-se fundația navei.

Fundația navei este realizată din bolovani de piatră, și coboară în adâncime la – 1,48 m (medie). În mod evident este adosată fundației corului, dar adâncimea apropiată și tehnica de construcție asemănătoare ar putea sugera faptul că între cele două etape nu s-a scurs un interval de timp prea mare. Șanțul pentru fundare a suprapus groapa unui mormânt cu nișă, M 4, oprindu-se în straturi rulate.

Contrafortul de pe colțul sud-estic al navei este adăugat în unghi de 45 grade. Fundația, construită din cărămidă, coboară în adâncime până la –2,49 m, în solul viu.

În sondajul 2 săpătura a coborât în solul viu, un strat de lut galben cu intruziuni roșcate, în care s-au adâncit gropile celor mai vechi morminte, precum M 4, care în mod evident aparține tipului cu nișă pentru cap. Următoarea depunere provine din etapa săpării gropilor de morminte, și se prezintă ca o argilă galbenă amestecată cu argilă brună. În acest strat se opresc fundațiile navei și corului. O peliculă de arsură cu cenușă căpăcuieste orizontul mormintelor cu nișă și, cu titlu de ipoteză în acest stadiu al cercetărilor, poate fi pusă în legătură cu invazia tătară din 1241. Peste aceasta s-a depus o umplutură curată, din lut galben amestecat cu pământ negru, ce pare rezultată de asemenea din săparea unor gropi de morminte, suprapusă fiind de un pământ negru purtat cu mult pigment de cărbune și bulgări de zgură roșiatică, din care au fost recuperate fragmente ceramice databile în sec. XIII.

Stratul următor este un pământ mai deschis amestecat cu pietriș, pigment de arsură și fragmente ceramice, depus pe suprafața foarte probabil la sfârșitul sec. XIII - începutul sec. XIV, și este suprapus de un pământ castaniu curat. În aceste straturi a fost săpat șanțul pentru fundarea corului actual.

Sondajul 4

Sondajul nr. 4 (dimensiuni 3 x 2 m) a fost trasat în partea estică a bisericii, astfel încât să surprindă un fragment din peretele corului, un contrafort al acestuia și anexa sacristiei.

Atât peretele corului cât și contrafortul acestuia, formând o unitate constructivă, sunt așezate pe o ruină masivă, a cărei limită superioară coboară în pantă de la –0,06 m la –0,90 m. Anexa este adosată corului.

178. Sighișoara, jud. Mureș

Punct: str. Consiliul Europei

Cod sit: 114523.10

Autorizație de cercetare preventivă nr. 350/2005

Colectiv: Ioan Fedor Pascu – responsabil (SC Damasus SRL)

În perioada 17 octombrie – 5 noiembrie 2005 s-a efectuat o cercetare arheologică preventivă în Sighișoara, str. Consiliul Europei, parcelă fără număr, la solicitarea proprietarului, SC Teleson SRL. Pe terenul supus investigațiilor este proiectată construirea unui hotel, iar săpătura arheologică a fost necesară pentru solicitarea certificatului de descărcare de sarcină istorică. Suprafața în discuție este structurată în două segmente distincte: spațiul verde dintre parcare și magazinul Sigma (segmentul A), și parcare (segmentul B). Proiectul de săpătură a fost astfel conceput încât să acopere toată suprafața în sistem de caroiaj, pentru a identifica posibilele vestigii arheologice. În funcție de caracterul acestora, săpătura urma să fie extinsă până la completa descărcare de sarcină istorică.

În segmentul A a fost trasată mai întâi o secțiunea magistrală S 1 orientată E-V; cu o lungime de 45 m, aceasta ne-a oferit o imagine generală coerentă asupra terenului ce trebuia prospectat. Pe axa N-S terenul a fost investigat prin alte 7 secțiuni : 4 pe latura de N a S 1 și 3 pe latura de S a acesteia. În segmentul B a fost realizată o singură casetă, S 9. Împreună cu beneficiarul a-a ajuns la concluzia că săpătura în această zonă nu se poate realiza manual, din cauza umpluturilor de balast și beton. Oricum, existența unor vestigii arheologice este puțin probabilă în acest sector, care trebuie să fi aparținut în vechime văii Șașului.

La adâncimi ce oscilează în jurul cotei de –3 m față de actualul nivel de călcare, săpătura s-a oprit în straturi de nivelare ce preced incendiul din 1676, singurul eveniment de care putem lega lentilele consistente de arsură, cărbune și cenușă descoperite in situ. Acestea au fost nivelări artificiale pentru creșterea nivelului de călcare, nu straturi de cultură: din acest motiv nici nu conțin materiale arheologice. Cele două fragmente ceramice recuperate la săparea lor sunt atipice, dar caracteristicile lor tehnice și calitatea slabă a smalțului verde ne permit să le încadrăm în sec. XVII.

După incendiu în zonă s-au operat din nou nivelări majore, prin care nivelul de călcare a fost crescut în medie cu 0,70 m; pământul folosit cu această ocazie conține numeroase resturi de arsură, precum cenușă și pigment de cărbune. Zona pare să fi fost folosită în continuare pentru grădini, și abia mai târziu aici a fost construită o anexă din cărămidă, pe care am cercetat-o parțial în secțiunea 2. Structura aparține cel mai degrabă sec. XIX.

În general, ceea ce s-a întâmplat după incendiu este mai greu de descris, deoarece până la –2,50 m (medie) terenul a

fost răscolit în epoca contemporană, în ultimele decenii ale sec. XX. Pe o mare parte a suprafeței a funcționat terenul de sport al liceului Mircea Eliade, până în anii 70 ai sec. XX, când s-a început operațiunea de sistematizare a zonei și a fost excavată mecanic o groapă imensă pentru construirea unor blocuri. Parte dintre fundațiile acestora se pare că a și fost realizată, după care proiectul a fost abandonat, iar groapa s-a umplut. Într-o primă fază distingem o umplere acumulată, în care au fost aruncate aici gunoai și resturi de construcții, inclusiv numeroase fragmente și blocuri din beton, după care suprafața a fost umplută artificial până la actualul nivel de călcare. Săpătura noastră s-a derulat în proporție de 85% în umplutura acestei gropi.

Având în vedere această situație, am considerat că sondajele efectuate sunt suficiente pentru a ne oferi o imagine arheologică a zonei și nu este necesară extinderea lor.

Materialul arheologic descoperit se rezumă la câteva fragmente ceramice care au fost predate MI Sighișoara.

179. Siret, jud. Suceava

Punct: Dealul Ruina

Cod sit: 146664.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 142/2005

Colectiv: Attila László – responsabil (UAIC Iași); Ion Mareș – responsabil sector(CMB Suceava)

Situl arheologic se află pe platoul „Dealului Ruina”, component al Podișului Sucevei (subunitatea Podișul Dragomirnei), un fragment de cuestă înaltă (398 m) situată în partea de E a orașului Siret. Așezarea din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva - Holihrad, grupul Grănicești, ocupă întregul platou (sectoarele A și B), de câteva zeci de hectare, al „Dealului Ruina” și unele terase (trepte largi rezultate din valuri de alunecare) din jur (sector C). O așezare din cultura Cucuteni, faza B (sector B, neinvestigat arheologic) se află în zona de NNV a platoului amintit.

Cercetările arheologice sistematice au debutat pe Dealul Ruina de la Siret în anul 1992 și au continuat în anii 1994, 1995, 1998, 2000-2005¹ În urma investigațiilor arheologice a fost precizată stratigrafia așezării hallstattiene timpurii, care are două niveluri de locuire. De asemenea, a fost cercetat sistemul de fortificație al așezării hallstattiene timpurii, fiind alcătuit din șanț, val și palisadă. Au fost studiate integral și parțial locuințe de suprafață și adâncite (prevăzute cu instalații de încălzit), o construcție cu pavaj din pietre, resturile unui cuptor, gropi menajere, vetre în aer liber. Materialul arheologic, rezultat din aceste săpături, este bogat și variat: ceramică, metal (piese din aramă și din bronz), unelte din os, din silex și din piatră, statuete zoomorfe (peste 40 de bucăți) și una antropomorfă, fusaiole/miniaturi de roți de car, greutateți tronconice din lut ars, masive și miniaturale, perforate orizontal, vase miniaturale². La toate campaniile arheologice au participat studenți de la Facultatea de Istorie și Geografie de la UȘtCM Suceava și de la Facultatea de Istorie de la UAIC Iași. Situl de la Siret – „Dealul Ruina” este șantier-școală pentru practica în arheologie a studenților. Contribuția studenților la desfășurarea săpăturilor arheologice în situl amintit a fost semnificativă, colectivul de cercetători transmițând grațitudinea lor și pe această cale.

În anul 2005 s-a desfășurat a zecea campanie de săpături arheologice sistematice în așezarea din prima epocă

a fierului, cultura Gáva-Holihrad, grupul Grănicești (Hallstatt A, B). Săpăturile arheologice de la Siret - „Dealul Ruina” au fost întreprinse în perioada 11-23 iulie și au fost efectuate cu studenți din anul I de la Facultățile de Istorie de la UAIC Iași și UȘtCM Suceava, în cadrul practicii de specialitate. Nu a existat finanțare pentru aceste săpături.

Obiectivele cercetărilor au constat în investigarea arheologică a sitului în sectorul A, în stabilirea stratigrafiei și succesiunea civilizațiilor și în studierea complexelor arheologice din zona valului de apărare. Au fost prevăzute cercetări interdisciplinare prin prelevarea materialelor pentru determinări paleontologice, antracologice, geologice, pedologice.

Pentru cercetarea locuinței 1/2004, investigată parțial în S VII/2004, C 11–24, m. 15–35, în campania arheologică din anul precedent³, au fost deschise două casete: Cas. 1/2005 (4 x 3,70 m, între metrii 16–20 ai S VII/2004) și Cas. 2/2005 (4 x 3,70 m, între metrii 24–28 ai S.VII/2004).

Locuința 1/2004. Resturile locuinței de suprafață au fost dezvelite pe suprafețele Cas. 1 și 2/2005. Materialele arheologice, aparținând locuinței, au fost delimitate de la limita superioară a nivelului inferior hallstattiian timpuriu (-0,30 m), fiind consistente între -0,40 și -0,55 m. Depunerile arheologice erau alcătuite din chirpici ars (unele bucăți păstrând amprente de nuiete, groase de 2-4 cm), provenit de la pereții incendiați și prăbușiți ai locuinței, fragmente de la o vatră distrusă din vechime, pietre de diferite dimensiuni (unele cu urme de ardere), fragmente ceramice de la vase hallstattiene (unele întregibile), oase de animale, fragmente de greutateți tronconice perforate orizontal, trei statuete zoomorfe fragmentare (două redând cai), un nasture de os, așchii de silex, cute de piatră.

Pe suprafața cercetată, între materialele arheologice ale L1/2004, au fost descoperite, resturile unei vetre răvășite din vechime (V 4/2004, S VII/2004, C 11, m. 17-17,3). Vatra consta dintr-o lipitură groasă de 3-5 cm, aplicată direct pe sol. De la ardere, suprafața vetrei a căpătat o culoare albicioasă-cenușie, fiind mozaicată.

Nu au fost identificate elemente care să indice o compartimentare a spațiului L 1/2004, materialele arheologice fiind răvășite din vechime.

Tipurile ceramice, din L 1/2004, includ fragmente de vase - sac, străchini/castroane, vase bitronconice – pântecoase, vase cu marginea lobată, pahare/cești (unele întregibile). Unele fragmente ceramice sunt ornamentate cu decor incizat, cu caneluri și cu striuri.

Obiectivele viitoarelor cercetări constau în prelungirea S V/2000 și S VII/2004 (sector A), până la marginea platoului dealului (sector B; 300 m lungime), deschiderea de casete (pe latura de SV a S. VII/2004, pentru cercetarea complexelor arheologice studiate parțial în anul 2004) și secțiuni în zona fortificației (sector A) și în suprafața locuită din afara șanțului de apărare (sector C). Pentru cercetarea completă a unor complexe arheologice studiate parțial în anii anteriori (din motive obiective, suprafața îngustă a terenului disponibil cercetării, parcelele din jur fiind ocupate cu diferite culturi agricole) vor fi practicate casete, conform planului întocmit.

Cercetările interdisciplinare vor continua pentru cunoașterea cât mai exactă a tuturor factorilor caracteristici sitului arheologic de pe „Dealul Ruina” și a zonei din jur.

În anul 2004 a fost realizată o etapă din cercetarea geofizică a sitului (GEI – PROSECO București, cu finanțare MEC, Programul CERES), în trei perimetre distincte,

rezultatele obținute fiind importante, ceea ce presupune continuarea lucrărilor⁴. Am propus ridicarea topografică, aceasta fiind condiționată de susținerea financiară.

Situl arheologic de pe „Dealul Ruina” este afectat la suprafață de lucrări agricole. Pentru conservarea și protejarea lui este necesară scoaterea temporară din circuitul agricol a unor suprafețe destinate investigațiilor arheologice.

Note:

1. Mircea Ignat, Ion Mareș, CCA 1995, p. 83; Mircea Ignat, Attila László, Ion Mareș, CCA 1996, p. 114-115; Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, CCA 1999, p. 107 - 108; Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, Mircea Ignat, CCA 2001, p. 230-232; Attila László, Mircea Ignat, Ion Mareș, Bogdan Niculică, CCA 2002, p. 289-291; Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, Mircea Ignat, CCA 2003, p. 293-295; Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, Mircea Ignat, CCA 2004, p. 211-312; Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, Mircea Ignat, CCA 2005, p. 348-350. Sergiu Haimovici, *Studiul arheozoologic al resturilor osoase provenite din așezarea hallstattiană de la Siret – Dealul Ruina (jud. Suceava)*, Suceava 29-30, 2002-2003, p. 317-329.

2. Attila László, Ion Mareș, Bogdan Niculică, Mircea Ignat, CCA 2005, p. 348-350.

3. Florin Scurtu, CCA 2005, p. 350.

180. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]

Punct: Cetatea Fetei

Cod sit: 161277.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 165/2005

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, George Nuțu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Lucian Munteanu (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba (UAIC Iași), Adrian Doboș, Gabriel Popescu, Irina Achim (IAB), Alina Neagu (FIB), Nicolae Mirițoiu, Andrei Soficaru, Nicușor Sultana, Mihaela Gătej (CCA București), Simina Stanc (UAIC Iași – Facultatea de Biologie), Marian Mocanu (student FIB), Alexandru Suharovschi (absolvent UAIC Iași), Daniel Ene (absolvent FIB), Natalia Midvichi, Iuliana Constandache, Valentina Covaci (studenți UAIC Iași), Cristina Muja (studentă Univ. București – Facultatea de Biologie), alți studenți UAIC Iași și UO Constanța

Sector P (Slava Rusă 1).

În Sectorul P (numit în continuare Slava Rusă 1) am extins către SV S IV/2004 cu 2 x 4 m. Această suprafață (denumită S VI/2005) a fost la rândul ei extinsă spre NV cu 6 x 2 m.

La fel ca și în 2003 și 2004, materialul din săpătură se afla în poziție secundară. Pe lângă piesele paleolitice, am descoperit numeroase fragmente ceramice preistorice și de epocă romană, amestecate cu oase de animale și bucăți de chirpic. O semnalare specială merită o piesă din șist verde, pătrată, cu dimensiunile de 3,5 x 3,5 cm. În centru are un orificiu cu diametrul de 0,6 cm și alte trei mici orificii la colțuri (ultimul colț era spart, dar se păstrează și aici o parte din conturul orificiului). Această piesă ar putea fi o aplică sau un pandantiv. Nu știm din ce epocă provine.

Paleolitic. Materialul litic din campaniile 2003-2005 reprezintă un lot de cca. 300 de piese. Pe baza caracteristicilor tehnologice, credem că acesta provine din două niveluri. Precizăm că împărțirea în două niveluri este deocamdată o ipoteză de lucru.

Diferite procese post-depoziționale au afectat complet nivelul superior în acest sector al dealului. Faptul că am descoperit, în gropi preistorice, material paleolitic amestecat cu ceramică și oase de animale sugerează că acestea au străpuns respectivul nivel. Era de așteptat ca în afara gropilor să găsim material *in situ*, dar am descoperit tot material amestecat. Săpăturile de până acum indică faptul că nivelul a fost afectat atât de locurile ulterioare și de mormintele romane cât și de lucrările agricole, care provoacă o eroziune vizibilă de la un an la altul. Pe platoul ce se întinde spre V nu am putut efectua săpături deoarece era cultivat. Presupunem nivelul inferior nu a fost probabil atins. La S/2003 am descoperit, într-un nivel siltic argilos, la 2,30 m, un racloar dublu și o așchie (v. infra).

Nivelul superior. Materialul litic recoltat de la suprafață și din pământul deranjat, până la adâncimea de 1 m, constă din 35 de unelte: 6 gratoare, 2 *rabots*, 7 racloare, 2 burine, 12 *encoche*s și denticulate, 6 lame retușate; materialul brut constă din 95 suporturi laminare, 116 așchii, 32 nuclee. Deși nu avem de aici material care să fie *in situ*, lotul provenind din cele trei campanii este omogen și acum îl putem atribui, pe baza caracteristicilor tehnologice și tipologice Aurignacianului, deocamdată fără alte nuanțări. Descoperirea de la Slava Rusă 1 este prima descoperire de acest gen din nordul Dobrogei. Materia primă o constituie silexul local, de culoare gălbuie sau gri. Până acum au fost realizate 6 secțiuni subțiri care sunt în studiu.

Nivelul inferior. Credem că aici se află și un nivel inferior, căruia i-am atribuit 14 piese, dintr-un silex diferit, fin granulat, cu o puternică patină alburie-gălbuie. Materialul litic constă din 11 așchii simple, un discoid și două racloare, din care unul dublu. Deși numărul lor este redus, este probabil ca piesele să aparțină musterianului.

Întregul lot de piese se află în curs de studiere la IAB de către Roxana Dobrescu și A. Doboș.

Pe Dealul Viilor, la SE de complexul monastic, am descoperit 12 piese asemănătoare celor din punctul Slava Rusă 1. Am efectuat 3 sondaje (S VII și S IX pe platoul dealului, SVIII pe panta unde au fost făcute terasări), care au totalizat 9 m². Acestea au fost adâncite doar până la 1,3 m, din cauza lipsei lucrătorilor. Nu au fost descoperite artefacte în săpătură. [Adrian Doboș]

Sector Curtina G

Cercetarea s-a desfășurat doar în porțiunea *extra muros* a S II (cea dintre secțiunea de control din 2001 – 2002 și secțiunea trasată în 2003 pentru cercetarea turnului 8). Amintim faptul că S II, orientată N – S, este aproape perpendiculară pe incintă. Suprafața cercetată măsoară 300 m² (15 m lățime, 20 m lungime). S-a deschis o suprafață de asemenea dimensiuni pentru a se observa mai cu acuratețe fazele de construcție și de reparație ale zidului de incintă și nivelurile de locuire.

Stratul de dărâmtură provenită de la incintă este foarte gros: 2 m adâncime maximă și 7,5 m lungime pe profilul de V; 2 m adâncime maximă și 16 m lungime pe profilul de E; lungimea stratului de dărâmtură aici se explică prin faptul că ne aflăm în apropierea turnului 8.

În stratul de dărâmtură și în pământul de la N de acesta au fost descoperite materiale arheologice amestecate – din prima epocă a fierului (câteva fragmente ceramice), romane timpurii (care reprezintă peste 80 % din cantitate) și romano-bizantine (ceramică și o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt).

Sub stratul de dărâmtură a fost descoperit un nivel de călcare ce conține numeroase fragmente ceramice romano-bizantine și oase de animale, păstrat doar în zona zidului de incintă, deoarece spre N pământul este răscolit de locuitorii care au extras piatră în perioada modernă; pentru aceasta, a fost amenajat un val la 12–15 m de incintă, folosit ca drum pentru a circula căruțele.

Sub primul nivel romano-bizantin, la adâncimea de 3,10 m (luată de la coama zidului de incintă, ce reprezintă punctul 0), a fost identificat un alt nivel, căruia-i corespunde și o reconstrucție a incintei. În acest sens, o clădire realizată din piatră și mortar din care am surprins două ziduri paralele orientate N–S, cu o grosime de 0,65–0,70 m și situate la 2,65 m unul de altul a fost „călcată” de incintă și demantelată până aproape de nivelul amintit (până la adâncimea de 2,90–3 m).

În legătură cu nivelul de călcare amintit mai sus, am descoperit o mică plintă a zidului de incintă (cu o lățime de 7–8 cm), plintă care, curios, nu a fost surprinsă în secțiunea de control, situată la 3 m spre V. În secțiunea de control a fost descoperită o singură plintă masivă, corespunzătoare primei faze de construcție, la adâncimea de 3,60 m.

Nivelul corespunzător incintei a fost cercetat pe o suprafață de doar 22,5 m² (2,5 x 9 m), însă a fost descoperită o cantitate imensă de ceramică, sticlărie, fibule (cu „capete de ceapă”), vârfuri de săgeți, oase de animale și monede datate în a doua jumătate a sec. IV și în sec V.

În mijlocul secțiunii, în apropierea profilului de v, la 9–10 m N de incintă, a fost descoperit un mormânt de copil deranjat de intervenții moderne. Din mormânt s-au recuperat câteva fragmente de calotă craniană, un radius și un cubitus. Acesta fusese amenajat cu o piatră și tegule fragmentare. [Dorel Paraschiv, Costel Chiriac, Marian Mocanu]

Sector Curtina D

Cercetarea sectorului de curtină cuprins între turnurile 5 și 6 a început în vara anului 2005. Zona este mult mai joasă decât restul incintei – astfel încât până în vara anului 2003 s-a putut face arătură chiar și pe incintă (!), motiv pentru care am decis să investigăm această zonă. A fost trasată o secțiune de 30 x 2 m orientată E – V, care a căutat să surprindă atât zona *intra muros* cât și cea *extra muros*. Secțiunea a coborât până la 1,45 m adâncime și a surprins un puternic nivel de demantelare modern, urmat de o depunere aluvionară; s-a putut constata că în această zonă accesul fiind facil, extragerea pietrei de construcții din zid s-a făcut „sistematic”, astfel că incinta se păstrează la o cotă mult mai joasă față de alte zone. A fost surprins nivelul de refacere de după raidul kutrigurilor, pe care l-am găsit și în zona Poarta de V; de asemenea, o construcție din care au ieșit la iveală perete de V și cel orientat S – V, confirmă observația făcută la Curtina G privind rezervarea unui spațiu strategic între incintă și zona construită *intra muros*. Au fost recuperate două fragmente arhitectonice din calcar, monede, ceramică și material osteologic animal. [Mihaela Iacob, Irina Achim]

Sector Extra Muros Nord

Cercetarea acestui sector a fost determinată de rezultatele periegezelor efectuate la N de cetate și de o seamă de descoperiri fortuite – între care o monedă de aur – tremissis – de la Mauricius Tiberius găsită în această zonă. Cercetarea a fost amplasată la marginea drumului de țară care merge din șoseaua Slava Rusă – Slava Cercheză către mănăstirea Uspenia, printre câmpurile arabile, drum în care a ieșit colțul unei clădiri. Aceasta a avut în vedere de dezvelirea clădirii respective și stabilirea caracterului locuirii. Au fost trasate trei suprafețe – atât cât a permis spațiul dintre drum și proprietățile situate la NE; au fost identificate două segmente de ziduri de la două construcții diferite, datând din sec. IV p.Chr, construcții în care probabil se desfășurau activități gospodărești legate de fabricarea sticlei. Un sondaj paralel cu drumul, care a coborât până la 2 m adâncime nu a atins încă nivelul steril, materialele arheologice fiind prezente până la această adâncime. Au fost recoltate din suprafața cercetată – de peste 50 m² – materiale ceramice, sticlă și rebuturi din material vitric, monede. [Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, George Nuțu, Alina Neagu, Lucian Munteanu]

Sector La Donca

Pe dealul La Donca, unde a fost identificată în anul 2001 o așezare getică de perioadă elenistică a fost îndreptat un profil într-o zonă afectată de o carieră de lut. Din stratul de cultură, ce are o grosime maximă de 1 m, au fost recuperate mai multe vase ceramice fragmentare datate în sec. IV–II a.Chr. [Alexandru Suharovschi, Lucian Munteanu]

Periegeze

Între localitățile Slava Rusă și Slava Cercheză, în spatele pensiunii Monte Greco – în punctul Cimitirul cerchez, la cca. 300–600 m de șosea au fost descoperite numeroase fragmente ceramice elenistice (în special de la amfore de Thassos datate în sec. IV–III a.Chr) și romane timpurii.

În punctul Fântâna lui Bujor, unde a fost cercetată în anii 80 o așezare romană de către A. și C. Opaș, a fost descoperit un pector de amforă de Thassos (sec. IV–III a.Chr).

Din punctul Fântâna Seacă (punct situat la cca. 2 km N de cetate), unde fuseseră identificate în anul 2002 două cuptoare și numeroase cărămizi romane, au fost recuperate fragmente ceramice romano-bizantine și mai multe cărămizi, dintre care una cu marcă de fabricant.

La cca. 4 km N de cetate, lângă pădure, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice romane târzii și o monedă datată în sec. IV p.Chr. [Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv]

Planșa 64

Sector Necropolă

Andrei Soficaru, Mihaela Gătej, Nicușor Sultana, Iuliana Constandache, Valentina Covaci, Cristina Muja

În acest an a fost continuată secțiunea III din anul 2004 cu încă 9 x 3 m, iar la aceasta se adaugă și mormintele recuperate din salvări.

M 87: fragmentele craniene recuperate au fost descoperite în S I, în dărâmturile zidului romano-bizantin; e posibil ca acestea să provină de la un mormânt deranjat și să facă parte din același grup de morminte ce au fost găsite în anii precedenți (M1 și M34).

M 88: zona „Cuptor”, săpătură de salvare; din mal s-a recuperat tibia stângă și mare parte din oasele piciorului;

orientare = SV 225°–NE 45°; adâncime (față de nivelul de călcare) = 1,07 m.

M 89: sector P, S IV, caseta B/2004, săpătură de salvare; în profilul de NV al casei s-au observat fragmente de frontal, parietal și o vertebră și pentru recuperarea scheletului a fost efectuată o altă casetă, notată B/2005 (1,26 x 0,68 m); schelet de copil ce era așezat decubitus dorsal, dar nu s-au păstrat decât fragmente de vertebre și coaste, un fragment de coxal, femurele și tibiile; orientare = NNV 184°–SSV 202°; adâncime (față de nivelul de călcare) = 0,48 – 0,57 m.

M 90: săpătură de salvare; inițial a fost observat craniul în profilul de E al SII/2003 din dreptul casei 5; la 0,33 m de occipital se afla mandibula, ce a fost deplasată pe un gang de animal; pentru săparea mormântului a fost prelungită caseta 6 din 2003 cu 1,65 x 1,10 m; schelet de copil în decubitus dorsal cu craniul culcat pe partea dreaptă și privirea spre E; membrele superioare erau întinse pe lângă corp, iar cele inferioare întinse și paralele; picioarele erau înclinate spre dreapta; au fost găsite trei cuie: două sub articulațiile cozelor și unul la nivelul epifizei distale a tibiei stângi; în dreptul articulației cotului stâng a apărut un fragment de bronz, posibil o monedă de sec. V; adâncimi (față de nivelul de călcare) = 0,60 m la craniu și 0,83 m la picioare; lungimea maximă a scheletului era de un metru, iar lățimea (măsurată de la „floriile” cuilor) de 0,30 m; orientare = NNE 75°–SSV 255°.

M 91: secțiunea „Nana”, săpătură de salvare; în colțul de NNE (în profil) au fost descoperite fragmente de la un craniu de copil; pentru recuperare s-a deschis o casetă cu dimensiunile de 1,10 x 0,99 m; în pământul căzut din profil au fost găsite și alte fragmente craniene dar dintr-un humerus; orientare actuală = SSV 240°–NNE 60°; adâncimi (față de nivelul de călcare) = 0,51 m sub craniu și 0,43 m pe picioare; la îndreptarea profilului de N al secțiunii a fost descoperit un humerus de adult (vezi M 92); deoarece craniul era spart *in situ* și pentru că nu au mai fost găsite alte fragmente din scheletul postcranian, este posibil ca acesta să fi fost deranjat de M 92.

M 92: secțiunea „Nana”, săpătură de salvare, mormânt dublu (posibil bărbat și femeie); a fost trasată o casetă în colțul NNE al secțiunii (1,08 x 2,18 x 1,95 x 1,40 m); scheletele erau în decubitus dorsal cu membrele superioare paralele cu corpul iar cele inferioare întinse și paralele; orientare comună = V – E; adâncimi = 0,44 – 0,65 m la scheletul A și 0,47 – 0,71 m la scheletul B;

Scheletul A: avea la cap o țigla spartă la jumătate; craniul era culcat pe stânga cu privirea spre N și mandibula în conexiune anatomică; vertebrele cervicale sunt deranjate; claviculele sunt în conexiune anatomică; cutia toracică este întreagă, sternul fiind căzut pe stânga între vertebrele toracale și coaste; antebrațul drept este pronație, mâna stângă fiind pe coxalul stânga; membrele inferioare întinse și paralele, rotulele în conexiune, iar picioarele au alunecat în lateral; inventar funerar = un obiect de fier în treimea inferioară a humerusului stânga și coaste, extrem de fragmentat; o paftă de fier pe epifiza distală a humerusului stânga.

Scheletul B: craniul înclinat spre stânga cu mandibula căzută în piept; vertebrele cervicale sunt în conexiune, ultimele vertebre toracale sunt deplasate, iar sacrumul și lombarele sunt deplasate spre stânga; mâna dreaptă se află sub coxal, iar cea stângă pe epifiza proximală a femurului; în dreptul omoplatului dreapta a fost descoperită o placă de os cu un nit de fier, posibil un fragment de pieptene; în dreptul occipitalului, pe partea dreaptă, un obiect de fier.

M 93: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică; schelet de copil în decubitus dorsal; la 0,20 m de picioare era o țigla așezată pe cant; craniul înclinat pe partea dreaptă, membrele superioare paralele cu corpul iar cele inferioare întinse și paralele; au fost găsite 4 cuie, ceea ce atestă un sicriu; lângă epifiza proximală a femurului stânga era o bucată de fier (cu lemn?) care s-a distrus la demontare; adâncimi = 0,77 – 0,53 m; orientare = SSW 240°–NNE 60°.

M 94: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică, alături de M 95; schelet în decubitus dorsal, cu craniul înclinat spre dreapta și mandibula în conexiune; brațul drept era paralel cu toracele și antebrațul se afla pe coxal dreapta; membrul superior stânga paralel cu corpul; membrele inferioare paralele și în conexiune; piciorul stâng ușor deplasat spre SE; rotula dreaptă era în poziție, cea stângă fiind pierdută; schelet de adult fără inventar, slab conservat și reprezentat; a fost găsit un cui sub antebrațul stâng, la mijloc și un altul între craniu și umărul drept; adâncimi = 0,29 – 0,33 m; orientare = NNV 30°–SSE 12°.

M 95: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică, alături de M 94; schelet în decubitus dorsal; la 0,30 m de craniu au fost găsite două țigle rupte pe jumătate; craniul și mandibula sunt înclinate spre dreapta; membrul superior dreapta paralel cu toracele dar cu mâna peste epifiza proximală a femurului; humerusul stâng este paralel cu toracele, iar radiusului și cubitusul sunt deplasate spre exterior, fiind flexate pe coxalul stânga; membrele inferioare sunt întinse și în conexiune, fiind relativ apropiate la nivelul tibiilor; în jumătatea inferioară a gambei au fost găsite două cuie; adâncimi = 0,24 – 0,29 m; orientare = NNV 30°–SSE 12°.

M96: SIII/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică; schelet de copil în decubitus dorsal, craniul culcat pe partea stângă și cu privirea spre N; mandibula era în același plan cu craniul dar căzută pe stern; un fragment din craniu și jumătate din humerusul drept se aflau deplasate în dreptul occipitalului; un gang de aproximativ 0,10 m diametru a distrus jumătatea superioară a femurului stâng, bazinul, mâinile și vertebrele lombare; de asemenea lipseau și humerusul stâng, radiusul și ulna dreapta; membrele inferioare sunt întinse, paralele iar picioarele căzute în partea stângă; a avut sicriu = două cuie de o parte și de alta a craniului, unul lângă piciorul stâng; inventar = cataramă din fier lângă epifiza distală a tibiei stângi; adâncimi = 0,90 – 0,66 m; orientare = V – E.

M97: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică; schelet în decubitus dorsal cu craniul culcat pe partea dreaptă și privirea spre S; mandibula în conexiune anatomică; humerusurile paralele cu toracele; radiusul și cubitusul dreapta deplasate spre coxalul dreapta; radiusul stânga continuă humerusul aferent dar cubitusul este deplasat aproximativ 0,10 m pe bazin; membrele inferioare paralele și întinse, rotulele aflându-se pe condilii femurali; atlasul este deplasat între omoplatul stâng și mandibulă; coastele erau extrem de friabile; sicriu = la 0,15 m de frontal două cuie; la 0,02 și 0,10 m de occipital câte un cui; la 0,02 m de humerusul drept un cui; pe epifiza proximală a humerusului stânga un cui; la 0,08 m de tibia stângă un cui; la picioare se aflau 2 țigle așezate pe lățime (0,65 x 0,40 m); adâncimi = 1,29 – 10,5 m; orientare = V – E.

M 98: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică; inițial a fost identificată o țigla în profilul de V al secțiunii, ulterior executându-se o casetă (2 x 1,3 m); scheletul de copil era în decubitus dorsal; s-a păstrat o parte din diafiza femurului stâng și femurul drept; au fost recuperat 5 cuie (2 în ar fi fost

craniul, 1 în dreptul diafizei proximale a femurului drept, 2 de deasupra scheletului la demontare); adâncimi = 0,54 m; orientare = VNV 287,5°–ESE 107,5°.

M 99: S III/2005, sector Necropolă, săpătură sistematică; în colțul de VNV al secțiunii a apărut un grup de pietre ce au fost notate Complexul 2 (CPL 2); acest complex era format din 7 pietre de diferite dimensiuni ce se aflau la adâncimea de 0,31 – 0,25 m față de suprafață; mai jos, la cca. 0,40 m a apărut un schelet uman; pentru săparea mormântului a fost făcută o casetă în colțul de VNV al secțiunii (1,60 x 1,30 m); scheletul era în decubitus dorsal cu craniul pe partea dreaptă și privirea spre S, mandibula fiind căzută în piept; starea de conservare și reprezentare a scheletului postcranian era foarte scăzută și a permis doar identificarea unor părți din humerusul drept, coxal și membrele inferioare; adâncimi = 1,18 - 0,90 m; orientare = VNV 275°–ESE 95°.

M100: la aproximativ 25 m în diagonală, spre N, de S II/2003 s-a deschis cas. A (3 x 3 m); la suprafață au fost identificate 2 țigle și prin săpare până la 0,90 m s-au descoperit în total 5 țigle așezate pe lățime; la 0,90 m de profilul E și la 1,15 m de profilul V, la nivelul de ședere al țiglelor, au fost găsite câteva oase umane (un zigomatic, câteva falange și alte fragmente).

M101: în caseta A, la 0,50 m S de țiglele lui M 100, au fost găsite patru bucăți de chiup și o piatră (0,26 x 0,45 m) ce se aflau la adâncimea de 0,85 – 0,95 m; în partea dinspre E a acestui aranjament au fost identificate resturile osoase al unui copil; scheletul era în decubitus dorsal, craniul având privirea spre ENE; membrul superior dreapta era flexat din cot și cu antebrațul pe bazin; scheletul era slab conservat și reprezentat datorită condițiilor din sol; adâncimi = 0,82 – 0,89 m; orientare VSV 247,5°–ENE 67,5°.

M102: la cca. 0,20 m de M 101 a fost identificată o țiglă și membrele inferioare de un alt schelet ce intra în profilul estic al casei A (pentru excavarea lui a fost efectuată o altă casetă, nr. 2); scheletul avea pe partea stângă 5 țigle, din care una pusă pe cant, și o cărămidă (adâncimi = 0,77 – 1,02 m); scheletul era în decubit dorsal cu brațele flexate din cot și palmele aduse pe bazin, iar membrele inferioare întinse și paralele cu picioarele înclinate spre stânga; rotulele erau alunecate spre dreapta, craniul înclinat spre dreapta și cu mandibula în conexiune iar toracele ușor rotit spre dreapta; adâncimi = 1,07 – 0,95 m; orientare NNE 30°–SSV 210°.

M103: întrucât craniul lui M102 intra în profil s-a făcut o prelungire cu 0,60 m ocazie cu care a fost descoperit craniul lui M 103; pentru excavarea lui s-a efectuat caseta 3 cu dimensiunile de 1,60 x 1,20 m; scheletul era în decubitus dorsal, craniul înclinat spre E, membrele superioare ușor flexate din cot cu brațele pe lângă cutia toracică și palmele pe bazin; membrele inferioare întinse și paralele; adâncimi = 0,38 – 0,51 m; orientare = VSV 237,5°–ENE 57,5°.

M104: caseta A a fost prelungită pe o lungime de 1,40 m spre NNV cu o altă casetă, nr. 1 (aceasta din urmă având 3,50 x 1,40 m); sicriu = un cui lângă piciorul dreapta, un altul la 0,06 m de peroneul stâng, unul sub mâna dreaptă și altul la 0,04 m de față; la 0,25 m de craniu se afla o bucată de chiup pusă pe verticală; schelet în decubitus dorsal, cu craniul căzut pe partea dreaptă și mandibula în piept; membrele superioare paralele cu corpul; mâna dreaptă era întinsă pe femur, iar cea stângă se afla între coxal și femur; membrele inferioare întinse și paralele, cu picioarele căzute în lateral; sternul era alunecat spre dreapta; coloana vertebrală și coastele se aflau în conexiune anatomică; adâncimi = 1,20 – 1,34 m; orientare =

VSV 240°–ENE 60°. [Andrei Soficar, Nicușor Sultana, Mihaela Gătej]

Abstract:

Between 05.08–26.08.2005, 18 inhumation burials were discovered (M 87 – M 104). Among these, 8 were from the area of the rescue excavation (M 88, M 91, M 92, M 100, M 101, M 102, M 103, M 104), and the rest from systematic excavations. We prolonged the section III/2004 with another 15 m toward N-NW. At about 25 m N from section II/2003 was dig the square A for the recovering of M 100, 102, 103 și 104. Inventory: a coin from the 5th century (M 90), an iron buckle and a bone object (M 92) and another iron buckle (M 96).

181. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea

Punct: proprietatea Demidov

Cod sit: 161277.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 17/2005

Colectiv: Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea)

Pe o proprietate situată la cca. 1,5 km SE de cetatea Ibida, s-a desfășurat o supraveghere arheologică în luna octombrie 2005, pentru eliberarea terenului de sarcină istorică. S-a supravegheat săparea șanțurilor pentru fundația construcției (imobil pentru locuit), nefiind identificate materiale arheologice, iar ulterior s-a săpat o groapă pentru beci. Pentru aceasta am trasat două casete cu dimensiunile de 3,50 x 2,15 m fiecare, între acestea lăsându-se un martor cu lățimea de 1 m. Stratigrafia celui mai complet profil (dispus NV–SE) arată astfel:

- 0 – 1,25 m – pământ negru;
- 1,25 – 1,30 m – strat de arsură;
- 1,30 – 1,60 m – pământ negru cu cenușă;
- 1,60 – 1,65 m – start de arsură;
- 1,65 – 2,40 m – steril.

În stratul de pământ negru cu cenușă au fost descoperite mai multe fragmente de străchini smălțuite produse în Transilvania în a doua jumătate a sec. XIX sau la începutul sec. XX și o patină din os.

182. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș Severin

Punct: Peștera Hoților (La Hoțu')

Cod sit: 50905.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 48/2005

Colectiv: Gheorghe Lazarovici – responsabil (Univ. Reșița), Ion Cornel Bălțean (RMGC), Erik Trinkaus antropolog(?), Adela Cincă (studentă UV Timișoara), João Zilhão (Faculdade de Letras, Lisabona), Sorin Petrescu (Caransebeș), Oana Moldovan (Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, Cluj-Napoca), Ricardo Rodrigo (National Center for Nautical and Underwater Archeology, Lisabona), Hélène Rougier (antropolog), Florin Pendea (UBB Cluj), Silviu Constantin (geolog), Jérôme Quiles (paleontolog), Andrei Soficar (CCA București), Cătălin Petrea (sedimentolog), Ștefan Milota,

Mircea Gherase, Laurențiu Sarcina (speologi), Vlad Codrea (paleontolog)

Peștera La Hoțu' sau Hoților – cod. speo. 2233/6 (GORAN 1982, 156) este situată în sistemul carstic al văi Minișului, pe versantul drept al acesteia, la o altitudine aproximativă de 600 m. Reper: N. 45° 01'; E. 21° 49'.

Valea Minișului este săpată în calcare recifale masive, barremiene, „de Plopa” și Miniș, și este parte a calcarelor din Carpații sud-vestici, ce reprezintă cel mai extins areal carstic din România. Hiporelieful carstic din bazinul Minișului este format din mai multe peșteri de dimensiuni mici și mijlocii, cu deschideri relativ mari la exterior, care odată au făcut parte dintr-unul sau mai multe complexe subterane, a căror comunicare este astăzi în mare parte colmatată. În cadrul acestui sistem carstic principalele nivele de drenaj sunt: 1. dren principal, actualmente activ; 2. nivel subfossil; 3. nivel fossil, din care fac parte atât Peștera cu Oase cât și alte cavități, actualmente separate de aceasta ca urmare a prăbușirilor sau colmatărilor (Peștera Ponor-Uscată, Peștera din Dolină, Peștera Hoților, Peștera cu Abri).

Dat fiind gradul accentuat de fragmentare a acestui sistem carstic, susținut prin existența numeroaselor doline de prăbușire, de mari dimensiuni, atragem atenția că înțelegerea prezențelor antropice în acest sistem carstic în Pleistocenul superior și Holocen nu poate fi înțeleasă fără o analiză pe două direcții, una verticală (subteran – Peștera cu Oase și suprafață – doline de prăbușire, etaje fosile, galerii parțial prăbușite) și una orizontală (intercorelarea secvențelor stratigrafice neremaniate ale unor galerii-peșteri cu acces natural – Peștera cu Abri (cvasi-colmatată), Peștera din Dolină (3 galerii cu faună pleistocenă), Peștera La Hoțu).

Planul peșterii a fost întocmit la scara 1:50 cm, profilele transversale fiind realizate din 2 în 2 m (după caz, din 1 în 1 m). Cu ajutorul unei nivele *Laser Mark Magna Pro Level* a fost fixat un punct “0”, realizându-se apoi un grid de referință (caroiaj: 1 m²) pentru întreaga suprafață a peșterii, notat cu literele, în ordine alfabetică pe direcția N-S și cifrele, în ordine crescătoare pe direcția E-V. În cadrul acestui sistem de caroiaj, sondajul efectuat (2004-2005) include careurile 5A-5C și 4A-4B. Menționăm că a fost adoptat acest sistem de numerotare a careurilor pentru a se putea realiza un grid unitar menit să sprijine dezvoltarea pe orizontală a săpăturii, în cursul campaniilor viitoare. Săpătura arheologică s-a efectuat pe niveluri de 2 cm, după caz, mai mici sau mai mari (maxim 5 cm).

Din punct de vedere al succesiunii stratigrafice pe acest sector, în urma campaniei de cercetare din vara anului 2005, putem face următoarele precizări: 1. nivel modern (niv. 1.1) (sediment negru); 2. nivel medieval (niv. 1.2) (sediment negru); 3. nivel roman (niv. 2) (sediment brun cu multe pietre); 4. nivel Coțofeni (niv. 3.1 – 3.5) (sediment cenușiu); 5. nivel neolitic târziu (niv. 4.1); 6. nivel Starčevo-Criș (niv. 4.2) (sediment gălbui-marونی); 7. nivel epipaleolitic (niv. 5.1) (argilă roșiatică); 8. nivel epipaleolitic ? (niv. 5.2) (argilă galben-roșiatică); 9. nivel steril arheologic ?? (niv. 6.1) (argilă galbenă cu material clastic)¹;

La acest nivel a fost conservată săpătura pentru campania 2006, a fost acoperită săpătura cu folie de plastic și protejată cu material lemnos și litic cu scopul de împiedica prăbușirea profilelor.

Vatra Coțofeni. În careul 4B a fost cercetată vatra Coțofeni, surprinsă inițial în careul 5B în 2004. Este o vatră de mici dimensiuni, de formă cvasi-ovală, având pe margini o amenajare de pietre, surprinse doar sub blocul de calcar ce o acoperea. Nivelul de ardere, și baza vetrei ajung până la adâncimea de -2,40 m. În partea bazală, zona centrală avea o platformă de piatră. În imediata apropiere a ei nu au fost descoperite fragmente ceramice (în careul 4B), cu excepția câtorva fragmente osteologice. Dată: cultura Coțofeni, faza I.

Vatra neolitică târzie (cultura Sălcuța ?). În careul 5C a fost surprinsă o vatră de mici dimensiuni, fără amenajări speciale. Vatra a fost identificată pe baze cromatice, sedimentul având o culoare roșiatică. Practic avea o grosime de 1-2 cm și se situa la adâncimea de -2,56/2,58–2,60 m. Pe vatră nu au fost descoperite materiale arheologice, însă în imediata apropiere a vetrei au fost descoperite câteva fragmente ceramice, maronii, lustruite, ce pot fi considerate cu prudența impusă de gradul mare de fragmentare și lipsa unor elemente tipice, că aparțin culturii Sălcuța.

Vatra Starčevo-Criș. Tot în careul 5C a fost săpat niv. 4.2, situat între vatra mai sus menționată și vatra Starčevo-Criș cercetată parțial în 2004, a fost finalizată cercetarea structurii de combustie Starčevo-Criș: Dată: proba: Cărbune, specia: *Fagus Sylvatica* L.; vârsta: Sac 2001: 6710±80 BP (Starčevo-Criș III). Adâncime -2,60–2,63 m.

Vatra epipaleolitică (?). La baza acestui nivel, sub nivelul vetrei Starčevo-Criș a fost surprinsă o structură de combustie ce se întindea în careurile 4A-4B și 3A-3B. Adâncime: -2,80 m. Primul nivel de săpare al vetrei a avut o grosime de 2 cm, și a fost constituit practic dintr-un strat de cărbune;

Au fost prelevate eșantioane de cărbune pentru datare 14C și pentru analize antracologice (-2,80-2,82 m); actualmente aceste eșantioane sunt în curs de analizare la Laboratorul de datare din Oxford (OXA).

În careul 4A, în colțul nord-estic apare de la adâncimea de -2,99-3 m un sediment de culoare cenușie (cenușă?) și cărbune diseminat aleator; din această zonă au fost prelevate mai multe oase, unele calcinate, bine lustruite, probabil din cauza proceselor post-depoziționale; au fost prelevate eșantioane de cărbune în vederea unei analize 14C AMS.

Practic, din toată această suprafață nu a mai rămas de săpat decât aprox. 1 m² deoarece atât în careul 4A cât și în 4B au apărut blocuri de calcar.

Adâncimea maximă atinsă în cursul acestei campanii: careul 4A -3,45 m, careul 4B -3,30 m.

Din această coloană stratigrafică (profilul E), au fost prelevate probe de sol, pentru analize sedimentologice (în curs de efectuare) la Univ. București, Facultatea de Geologie.

Analize interdisciplinare:

Antracologie

În acest moment avem disponibile rezultatele analizelor antracologice ale unui lot de probe de cărbune, efectuate la Lisabona de Wim van Leeuwaarden (wim@jpa.min-cultura.pt) și Paula Queiroz (pqueiroz@jpa.min-cultura.pt). Menționăm că aceste probe au fost prelevate din trei dintre structurile de combustie prezentate mai sus (vatrele Starčevo-Criș și epipaleolitice). Sintetic:

- a) 4A, 311-330 cm. Identification: Pinus (group P. cembra/P. peuce/P. strobus).
- b) 4A-4B, 280-282 cm. Identification: Fagus/Prunus.
- c) 4B, 280-285 cm. Identification: Quercus.
- d) 5B-5C, 271-284 cm. Identification: Fagus.

e) 5C, 278-282 cm. Identification: *Fagus*.

¹⁴C

Pe lângă vârsta structurii de combustie Starčevo-Criș din 2004 (Sac 2001: 6710±80 BP), avem în acest moment supuse laboratorului de datări de la Oxford, alte 3 probe, al căror rezultat îl așteptăm în viitorul apropiat.

²³⁰Th/²³⁴U

Din cele patru probe prelevate, constând în cruste de calcit și stalagmite, avem în acest moment doar rezultatul uneia dintre ele, respectiv două vârste efectuate pe o crustă de calcit ce au următoarele valori: a) 7 mm bază – 23.97 (+2.52; -2.48) ka, b) 5 mm partea superioară – 8.91 (+0.52; -0.51) ka

Această vârstă ne indică faptul că cel puțin la cca. 24000 BP, Peștera La Hoțu era fosilă, deci propice locuirii umane. Aceste analize sunt în curs de efectuare la Bergen University (Norvegia).

Planșa 65

Note:

1. Pentru descrierea sedimentologică preliminară a acestei secvențe stratigrafice vezi CCA 2005, p. 356.

Abstract:

The Peștera La Hoțu (Peștera Hoților) is a cave located in the same karstic system as the Peștera cu Oase (Steierdorf-Anina, Romania), which yielded Europe's earliest modern humans, directly dated to 34.950/+990/-890 (OxA-11711/GrA-6165). Given its large size and favourable shelter conditions, La Hoțu was selected for testing in parallel with the work in Oase cave, under the expectation that it might provide the cultural context for the modern human remains recovered in the latter, which came from a purely paleontological context. The assumption was that the cultural affinities of the people using the area at the time could be revealed by the identification of contemporary habitation levels from sites nearby, even if no artefacts were to be found in direct association with the human remains themselves.

Thus, testing was carried out at Peștera La Hoțu in 2004, and again in 2005. In the first season, testing revealed a Holocene sequence with a final Eneolithic layers/transition to the Bronze Age (Coțofeni culture) hearth overlying an extensive, early Neolithic (Starčevo-Criș) ash and charcoal lens, which lay directly on top of large boulders, preventing further deepening of the trench. The charcoal in this Starčevo-Criș context was entirely made up of thin branches of *Fagus sylvatica*, whence a sample submitted to the Lisbon radiocarbon lab yielded a conventional date of 6710±80 BP (Sac-2001).

In 2005, an adjacent area extending towards the interior was open under the expectation that those blocks would correspond to an eoulis cone related to a lateral entrance and, thus, that the overlying stratigraphic sequence would become thicker as one moved away from that lateral entrance, and possibly include Pleistocene levels. This expectation was met by the identification of two discrete charcoal and ash lenses under the early Neolithic levels. No pottery was recovered in the restricted area excavated, and the few lithics suggest a late Upper Palaeolithic or Epipalaeolithic. This inference is supported by the fact that, sedimentologically, there is a marked stratigraphic discontinuity, suggestive of a major sedimentation hiatus, between the base of the Neolithic

deposits (yellow sands with abundant limestone gravel) and the top of the red clays containing the uppermost hearth.

The uppermost lens, 280-285 cm below datum, yielded two charcoal samples: one, collected in squares 4A-4B from the uppermost levels of the hearth, 280-282 cm below datum, and in association with a microlithic backed point typical of the region's latest Tardigravettian, was entirely made up of charcoal from a single xylomorphological type, either *Fagus* or *Prunus*; the second, collected from the entire thickness of the hearth in square 4B, was also made up of a single xylomorphological type belonging to a species of *Quercus* (the presence of ring porosities indicating the deciduous subgenus *Quercus Oersted*).

At an elevation of 311-330 cm below datum, a thin, extensive charcoal scatter was identified in square 4A, in grey sediments some 25 cm below the base of the Tardigravettian hearth; however, no diagnostic artefacts were associated with it (only bones fragments with postdepositional mechanical traces). The charcoal has been identified as *Pinus*, with features suggestive of the group *P. cembra/P. peuce/P. strobus*.

This lowermost charcoal lens lay on top of the above mentioned eoulis cone, with the surface of the latter being significantly deeper than in the area excavated in 2004. This indicates a dip of the cone's surface towards the cave interior and that excavation further inside will reveal thicker deposits and, hence, levels even older than those so far recognized. In order to confirm this inference and support the case for future exploration of the site, in the framework of a University of Bristol project in collaboration with Romanian colleagues from the University Eftimie Murgu (Reșița), with the aim of finding the 35,000 years old levels which will reveal the cultural affinities of the Oase people, radiocarbon dating of the (likely) Pleistocene levels identified in 2005 is needed. In the framework of current debates on the relation between the Aurignacian and early modern humans, and in the face of the possibility raised by some that, in Southeast Europe, early modern humans might in fact be associated with pre-Aurignacian technocomplexes, it is difficult to exaggerate the scientific potential of the site. The dating hereby requested will also contribute to the study of the timing and nature of the changes in vegetation at the Pleistocene/Holocene transition in this poorly known part of South-Eastern Europe.

183. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș Severin

Punct: Peștera cu Oase

Cod sit: 50905.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 47/2005

Colectiv: Gheorghe Lazarovici – responsabil (Univ. Reșița), Ion Cornel Bălțean (RMGC), Erik Trinkaus antropolog(?), Adela Cincă (studentă UV Timișoara), João Zilhão (Faculdade de Letras, Lisabona), Sorin Petrescu (Caransebeș), Oana Moldovan (Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, Cluj-Napoca), Ricardo Rodrigo (National Center for Nautical and Underwater Archeology, Lisabona), Hélène Rougier (antropolog), Florin Pendea (UBB Cluj), Silviu Constantin (geolog), Jérôme Quiles (paleontolog), Andrei Soficaru (CCA București), Cătălin Petrea (sedimentolog), Ștefan Milota,

Mircea Gherase, Laurențiu Sarcina (speologi), Vlad Codrea (paleontolog)

Peștera cu Oase este situată în sistemul carstic al văii Minișului, pe versantul drept al acesteia, cuprinsă practic, în subteran între Peștera Plopa și Ponor.

Reper: N. 45° 01'; E. 21° 50'. Cartarea acestui sistem de galerii nu a fost tocmai facilă dată fiind complexitatea sistemului carstic din care fac parte.

Rezumativ, menționăm, 3 sectoare importante: 1. Peștera Plopa – sectorul inferior (de la intrarea în peșteră până la Sifon), 2. Puțul (de la Sifon la nivelul superior), 3. Peștera cu Oase (sectorul superior). Peștera cu Oase este alcătuită din aproximativ 12 galerii însă reținem aici galeria numită „Galeria Culcușurilor” (între poartă și stația topo 7), „Panta Strămoșilor” (între stația topo 7 și 7a) și „Sala Mandibulei” (după Panta Strămoșilor). Oasele umane au fost descoperite în Sala Mandibulei (Oase 1 - mandibula) și Panta Strămoșilor (Oase 2).

Sistemul de carioaj (1 m²) este raportat la stația topo 7a-7, punctul „0” (planul orizontal) fiind fixat cu o nivelă Laser Mark Magna Pro Level. Luând în considerare topografia zonei, distanța de la poartă până la stația 7a (30 m) numărul careurilor a început cu 31, crescând spre stația 7, cealaltă axă fiind marcată cu literele M-O. Fiecare careu a fost subîmpărțit în patru cadrane (A-D) de la stânga la dreapta și de sus în jos.

În campania 2005 am continuat cercetarea pe suprafața deschisă în 2004, practic, pe zona ce suprapune locul în care au fost descoperite oasele umane în anii anteriori. A fost realizat un plan scara 1:10 pe care au fost trecute toate oasele de la suprafața depozitului. Fotografia digitală și fotogrametria au fost de asemenea utilizate, iar cu ajutorul software-ului Photomodeler Pro 5.0® s-a putut obține un ortoplan al acestei suprafețe. Materialul osteologic dislocat și întreg sedimentul rezultat au fost transportate în afara peșterii pentru curățare, respectiv tamisare/flotare în vederea efectuării analizelor specifice.

Situația arheologică nu diferă față de cea prezentată în urma campaniei din 2004¹, practic, nici o activitate antropică nu a fost observată în peșteră (artefacte, cărbune, artă parietală sau altele). Astfel, odată cu campania 2005 s-a încheiat cercetarea în acest punct, însă pentru înțelegerea contextului în care au ajuns oasele umane în subteran, atenția trebuie axată pe etajele superioare ale sistemului carstic, mai ales pe acele galerii cu faună pleistocenă și depozite sedimentologice ce par neremaniate.

Analize interdisciplinare. În urma campaniei 2005 avem în curs de efectuare următoarele analize la: Australian National University, Australia - Electron spin resonance and Uranium-series dating (21 bone/tooth samples, 29 associated sediment samples), University of Bristol, UK - Uranium-series analysis on bone (22 bone samples), University of Bergen, Norway - Uranium-series dating on bone (7 samples), University of Oxford, UK - AMS radiocarbon dating (8 bone/tooth samples), Max Planck Institute, Germany - Stable isotope analysis and ancient DNA (37 bone/tooth samples), University of Vienna, Vienna - AMS radiocarbon dating (25 bone/tooth samples).

Obținerea acestor rezultate și coroborarea lor, pe de o parte, cu cele din campania 2004 iar pe de alta, cu cele obținute în alte situri (Mladeč, Cioclovina, Peștera Muierii,

Velika Pećina,) vor aduce dovezi noi privind momentul pătrunderii și anatomia primilor oameni moderni în Europa.

Note:

1.CCA 2005, p. 357-359

Bibliografie:

Trinkaus et alii, *An early modern human from Peștera cu Oase, România*, Proc. Nat. Acad. Sci., U.S.A., (2003) 100, 20, p. 11231-11236;

Trinkaus et alii, *Early modern human cranial remains from the Peștera cu Oase, Romania*, Journal of Human Evolution 45, 2003, p. 245-253.

Moldovan et alii, *The oldest modern humans in Europe*, Theoretical Applied Karstology 10, 2004, p. 77-81.

Trinkaus et alii, *The Peștera cu Oase and Early Modern Humans in Southeastern Europe*, in *The Last Neandertals, the Earliest Modern Humans in Europe*, N.J. Conard, Ed. Tubingen Publications in Prehistory, Chapter 4, p. 20, sub tipar.

CCA 2005, p. 357-359.

Trinkaus et alii, *Asupra Oamenilor Moderni Timpurii Din Banat: Peștera Cu Oase*, Banatica, p.16, sub tipar.

184. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița

Punct: Grădiștea Mare

Cod sit: 94508.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 106/2005

Colectiv: Vlad V. Zirra - responsabil, Anca Ganciu (IAB), Gheorghe Matei (MJ Ialomița), Cristina Muja (Univ. București)

Grădiștea Mare este o ridicătură de teren din Balta Borcei, cu o suprafață de cca. 15 ha și o înălțime relativă față de terenul din jur de 0,50 - 2,00 m, situată la cca. 3 km NNV de bacul de traversare de la Stelnica¹.

Săpăturile sistematice s-au desfășurat în perioada 20.06-15.07.2005. S-a urmărit finalizarea cercetării în partea de vest a necropolei, în spațiul rămas neocupat de saivane. S-a lucrat în 7 secțiuni de mărimi diferite, una rămasă din campania precedentă: S. XXXI de 22 x 3 m, la care se adaugă SXXXII-XXXVIII.

Nu a fost posibilă finalizarea cercetării în zona de V a necropolei, ea urmând a fi epuizată în campania 2006. Rezultatele obținute în acest an confirmă observațiile de până acum ale lui N. Conovici publicate în raportul amplu cu privire la descoperirile din anii 1987-1996².

În această zonă terenul este foarte afectat prin planșeuri de nisip cimentat, construcția morii și alei betonate. Informațiile localnicilor arată însă că aici au fost descoperite morminte. În spațiile nu prea mari rămase disponibile spre S s-au depus mari cantități de gunoi de grajd, a căror deplasare necesită o intervenție cu mijloace mecanice.

Fondurile au fost asigurate de MJ Ialomița.

Vestigii medievale și moderne:

Din perioadă mai recentă în: SXXXII, C. 6-8, -0,38 m, au fost cercetate resturile unei construcții moderne (?). S-a găsit o podea și o bârnă din lemn care traversează C. 8 și intră în profilul sud. Inventar: s-au găsit cuie și resturi metalice, resturi de pantofi și sticlă.

SXXX, C. 1, -0,55 m, în malul vestic, șanț modern cu cărămizi în umplutură, care continuă în SXXXII și S. XXXV. Cele două șanțuri din S. XXXII, au deranjat parțial M323 și puternic M327.

SXXXIII, C. 9-11, -0,70 m, au fost cercetate 2 șanțuri moderne dintre care unul cu țevă și bârnă din lemn.

SXXXIV, C. 1-2, -0,17 m, șanț de formă circulară care continuă în SXXXVI, C. 3-4 unde deranjează M336. S-au găsit patru fragmente ceramice, ocră roșu și un fragment de bronz.

Necropola getică:

În campania 2005 au fost înregistrate 25 morminte getice, dintre care 14 de inhumăție, 5 de incinerăție cu osemintele depuse în urnă și 6 de incinerăție cu oasele depuse pe fundul gropii.

Mormintele de inhumăție:

M323 (SXXXII, C. 3-4, -0,25 -0,42 m), adult, picioarele intră în profilul vestic, este ușor deranjat de șanțul cu cărămizi, groapa a fost surprinsă parțial. Orientare: SSE 280-NNV 120. Decubit dorsal, oasele antebrățelor sunt încrucișate pe abdomen. Inventar: lespede la picioare; fragment de rocă de consistență moale, cu urme de fațetare, culoare roșie; fund de vas lucrat cu mâna, găsit lângă lespede

M325 (SXXXIII, C. 5 – 6, -0,28 -0,36 m), adult, intră în profilul de V, groapa a fost surprinsă parțial. Orientare: SSE 280-NNV 120. Decubit dorsal, membrul superior drept întins pe lângă corp, membrul superior stâng adus pe abdomen.

M326, (SXXXIII, C. 9, -0,53 -0,72 m), adult, intră în profilul de E, groapa nu se delimitează. Orientare: SSE 80-NNV 270. Decubit dorsal, membrele superioare întinse pe lângă corp, pe sub oasele bazinului. Inventar: lespede la picioare.

M327, (SXXXII, C. 1, -0,50 m), adult, intră în profilul N, mormânt (?) puternic deranjat de un șanț dublat cu cărămizi. Se păstrează o parte din calota spartă și împrăștiată, humerusul este fragmentar, se mai păstrează și fragmente din oasele antebrățelor, mandibulă, coaste și scapule.

M328, (SXXXIV, C. 2-3, -0,40 -0,51 m), adult, deranjat de o galerie, groapa nu se delimitează. Orientare: SSE 170-NNV 260. Decubit dorsal, partea stângă a corpului pare ușor răsucită și ridicată, capul întors spre dreapta, mandibula este căzută, craniul este incomplet, lipsește o parte din viscerocraniu, membrul superior stâng este îndoit din cot și adus pe abdomen, oasele mâinii apar spre umărul drept, membrul superior drept este întins pe lângă membrul inferior drept, femurul stâng este deplasat spre cel drept, tibiile și peroneele incomplete. Sub oasele bazinului a apărut o galerie care pare activă ceea ce este posibil să fi determinat poziția scheletului.

M330, (SXXXIV, c.7, -0,35 -0,59 m), *infans I*, deranjat de o galerie, groapa se delimitează parțial. Orientare: SSE 100-NNV 260. Capul este spre NNV, fragmente din calotă apar la -0,35 m. Craniul apare la -0,19 cm sub primele fragmente de oase și este în centrul a ceea ce s-a delimitat ca fiind groapa mormântului. S-au găsit fragmente osoase amestecate (din oasele membrilor superioare, coaste, fragmente vertebrale și fragmente din oasele membrilor inferioare). În capătul de SSE apare o aglomerare de oase calcinate care suprapune oasele picioarelor lui M330.

M332, (SXXXIV, C. 1 – 2, -0,14 -0,21 m), *senex*, intră în profilul vestic, suprapune parțial M333, groapa nu a putut fi surprinsă. Orientare: SSE 170-NNV 350. Decubit dorsal, oasele membrilor superioare sunt încrucișate pe abdomen, tibiile și peroneele lipsă. Distrus.

M333, (SXXXIV, C. 1 – 2, -0,27 -0,34 m), *adolescent*, groapa se delimitează parțial. Orientare: SE 135-NV 315. Decubit

dorsal, oasele membrului superior drept pe lângă corp, membrul superior stâng ușor îndoit din cot și oasele mâinii sunt aduse pe bazin. Inventar: două lespezi, una la cap, a doua este depusă la picioare.

M334, (SXXXIV, C. 9, -0,39 -0,46 m), *infans I*, groapa nu a putut fi surprinsă. Orientare: SSE112-NNV 292. Decubit dorsal, oasele membrilor superioare sunt întinse pe lângă corp. Scheletul este incomplet.

M335 (SXXXIV, C. 11, -0,58 -0,64 m) adult, intră în profilul de N, sub pavaj, groapa nu se delimitează. Orientare: SE 140-NV 305. Decubit dorsal, membrele superioare întinse pe lângă corp, membrele inferioare sunt încrucișate la nivelul treimii inferioare a tibiei. Scheletul este complet, bine păstrat. Inventar: lespede la picioare, fusaiolă între picioare și lespede M338 (SXXXVI, C. 1-2, -0,24 -0,35 m) mormânt dublu, adult și *infans I*, intră în profilul de V, nu se distinge groapa. Orientare: SSE 135-NNV 315. Adultul este depus în decubit dorsal, membrul superior stâng întins pe lângă corp și adus pe bazin, membrul superior drept este puternic îndoit din cot și adus pe abdomen. Pe partea dreaptă era depus un copil în decubit lateral stâng, cu craniul așezat pe pieptul adultului, la nivelul cotului drept. Oasele coloanei și cea mai mare parte a scheletului postcranian intră sub bazinul adultului. Humerusul drept este întins pe lângă corp, cel stâng pe bazinul adultului. Femurele copilului au apărut lângă femurul drept al adultului, tibiile și peroneele sunt mișcate între femurele adultului.

M339 (SXXXVI, C. 1-2, -0,34 -0,43 m) adult, groapa se delimitează parțial. Orientare: NNV 320/SSE 140. Decubit dorsal, oasele membrilor superioare sunt puternic depărtate de corp iar oasele membrilor inferioare sunt aproximativ paralele și relativ depărtate unele de altele. Inventar: două obiecte de formă concavă cu ac, unul la humerusul stâng, al doilea s-a găsit sub tâmplă dreaptă, fragment de mărgică tubulară din chihlimbar la bărbie, brățară înspre încheietura stângă, fragmente din bronz pe bazin, lespede în marginea gropii pe stânga.

M340, (SXXXV, C. 1-2, -0,20 -0,30 m), adult, groapa se delimitează parțial. Orientare: NNV 80-SSE 280. Decubit dorsal, membrul superior stâng este îndoit din cot și oasele antebrățului sunt aduse pe cutia toracică, membrul superior drept este întins pe lângă corp. Schelet incomplet.

M345, (SXXXVII, C. 1, -0,20 -0,27 m), adult, deranjat, nu se distinge groapa. Orientare: SSE 165-NNV 345. Decubit dorsal, oasele membrilor superioare sunt întinse pe lângă corp, maxila este deplasată în interiorul craniului iar mandibula este căzută pe partea dreaptă.

Morminte de incinerăție:

M321 (SXXXIV, C. 3-4, -0,55 -1 m), incinerăție cu osemintele depuse pe fundul gropii de formă ovală alungită cu capetele rotunjite. Orientare: SSE 73-NNV 163. Vasele de ofrandă sunt depuse înspre capetele gropii, oasele și inventarul sunt grupate în centrul gropii. Sub vasul 1, înspre capătul de SSE, după demontarea vasului la -1 m a apărut o dungă de cărbune de 30 de cm lungime. Ofrauda: Vas 1: vas clopot lucrat cu mâna cu patru apucători situat înspre NNV gropii, întregibil; Vas 2: strachină lucrată cu mâna, pastă de culoare brun-roșcată, buza dreaptă și ușor arcuită spre interior, marginea tăiată drept, întreagă, pastă friabilă. Inventar: vârf de săgeată din bronz cu 3 muchii; 3 fragmente de sârmă (?) din fier, lamă din bronz fragmentară, fragment obiect din caolin?

M322 (SXXXIV, C. 7, -0,20 -0,50 m), incinerăție cu osemintele depuse în urnă cu capac, *adult*. Capacul este

distrus. Sub urnă a fost depus un fund de vas lucrat cu mâna. Cu excepția unui fragment de bronz, toate obiectele de inventar au fost găsite în urnă. Urna: vas clopot cu 4 apucători. Capac: castron cu patru torți, spart. Inventar: fragment de tablă din bronz, pe capac, fragmente de mărgelile din pastă de sticlă, verigă din bronz cu 3 grupuri de câte 3 proeminente, brățară din bronz cu proeminente, fragment din bronz. Postament: fund de vas lucrat cu mâna.

M324 (SXXXIV C. 7-8, -0,35 -0,50 m), incineratie cu osemintele depuse în groapă alungită, groapa a fost suprinsă parțial. Orientare: SSE 80- NNV 360. În extremitatea de NNV a gropii a fost depusă o cană. Înspre capătul de SSE s-a găsit un vas clopot peste care era așezat cu gura în jos un castron. Oasele și o parte din inventar au fost depuse spre centrul gropii. Ofrandă: cană cu gura evazată, toarta ușor supraînălțată, lucrată cu mâna, pastă foarte friabilă, vas clopot cu patru apucători mici pe diametrul maxim și patru proeminente sub buză, castron lucrat cu mâna, fragmentar. Inventar: cuțit fier cu lama curbată, puternic oxidat, vârf de lamă din fier

M329 (SXXXIV, C. 5-6, -0,60 -0,70 m) incineratie cu oasele depuse pe fundul gropii, groapa se delimitează parțial. Orientare: SSE 135-NNV 225. Primele fragmente ceramice apar la -0,20 m. În capătul de SSE apar fragmente dintr-un vas lucrat cu mâna. În capătul de NNV este depus cu gura în jos un castron. Vasul lucrat cu mâna a fost spart, din el au s-au găsit două fragmente de perete de mari dimensiuni, sub care au mai apărut un fragment de fund din vas și alte fragmente ceramice. Oasele sunt grupate în centrul gropii. Alte oase calcinate în număr mic s-au găsit sub fragmentele ceramice. La spălarea oaselor a apărut un os uman necalcat. Ofrandă: vas sac cu două torți perforate, lucrat cu mâna, întregibil, castron lucrat la roată, întreg. Inventar: lamă din fier puternic oxidată.

M331 (SXXXIV, C. 7, -0,45 -0,53 m), incineratie cu osemintele depuse în groapă alungită. Orientare: SSE 100-NNV 260. Groapa se delimitează cu aproximație, se intersectează cu groapa lui M330 în capătul NNV. Înspre capătul de SSE s-a găsit un krater răsturnat cu gura spre NV, oasele apar la limita dintre M330 și 331. Ofrandă: krater, lucrat la roată, la demontare s-a exfoliat, fiind deja puternic fisurat prin presiunea pământului. Ofrandă de carne (?), la spălarea oaselor s-a găsit și un os calcat de ovicaprină.

M336 (SXXXV, C. 4, -0,20 -0,41 m). Distrus, groapa nu se poate delimita. Incineratie cu osemintele depuse în urnă cu capac. Lângă urnă s-au găsit fragmente de amforă. În gura urnei era depus un fund de vas în poziție normală. Urna: cană lucrată cu mâna cu două torți, fragmentară, puternic distrusă de presiunea pământului. Capac: fund de vas lucrat cu mâna. Ofrandă: fragmente de amforă.

M337 (SXXXV, C. 9, -0,10 -0,50 m), incineratie cu osemintele depuse în urnă cu capac. Groapa nu a putut fi surprinsă. În urnă s-a găsit un fund de vas. Lângă urnă s-au găsit vase de ofrandă depuse spre partea inferioară a urnei. Spre V, la baza urnei era așezat un castron fragmentar. Între castron și urnă era depusă o cană. Spre nord s-au găsit fragmente de amforă de Thasos (picior, fragmente de buză și torți și din diametrul maxim). Urna a fost așezată pe o lespede și pe un fragment de vas. Urna: vas clopot cu patru apucători, Capac: fragment fund de vas lucrat cu mâna, din pastă cărămizie, friabilă. Inventar: fragment brățară din bronz, obiect din bronz de formă ovală cu o mică perforație, la unul din capete. Cealaltă extremitate a piesei se termină cu dinți? Ofrandă: amforă

Thasos fragmentară, castron cu patru apucători, fragmentar, cană cu toarta supraînălțată, lucrată cu mâna, întreagă Postament: lespede sub urnă, fragment perete de vas lucrat cu mâna

M341 (SXXXVII, c. 3, -0,05 -0,33 m), incineratie cu osemintele depuse în urnă cu capac. În gura urnei este depus un vas cu gura în jos. Pasta vaselor este foarte friabilă ceea ce a determinat distrugerea vaselor la demontare. Urna: vas clopot cu patru apucători; Capac: castron lucrat cu mâna.

M342 (SXXXVII, C. 3, -0,02 -0,28 m), intră în profilul E. Incineratie cu oasele depuse în urnă cu capac. Adâncimea foarte mică la care a apărut mormântul a afectat puternic cele două vase care s-au distrus la demontare. Urna: vas bitronconic (?) lucrat din pastă foarte friabilă, se mai păstrează fundul vasului. Capacul: este o cană (?) de culoare roșie, pastă foarte friabilă.

M343 (SXXXVII, C. 4, -0,22 -0,57 m), incineratie cu oasele depuse pe fundul gropii. Groapa se delimitează parțial. Orientare: SSE 135-NNV 325. La -0,22 m a fost observată o aglomerare de ceramică, groapa se delimitează mai jos cu 20 de cm de aglomerarea de ceramică. Vasele sunt sparte și depuse în marginea gropii. S-au găsit fragmente de la un castron: două fragmente de dimensiuni mai mari sparte și depuse unul în celălalt și un vas de mari dimensiuni cu nervuri sub buză. La NNV de oase este depusă o ceșcuță cu toartă supraînălțată. Sub fragmentele ceramice apar oase și cărbune. Oasele și inventarul sunt în cea mai mare parte grupate în centrul gropii. Oase calcinate apar și în ceșcuță. Ofrandă: ceșcuță cu toartă supraînălțată, culoare roșiatică, castron cu două torți și decorat cu două grupe de câte trei nervuri care pleacă din buza vasului, vas clopot cu patru apucători și decorat două potcoave în relief, dispuse sub buză, întregibil. Inventar: vârf săgeată bronz cu 3 muchii.

M344 (SXXXV, c. 10, -0,60 m), incineratie cu osemintele depuse pe fundul gropii. Orientare: SSE 120-NNV 300, la răzuială apare o suprafață de formă aproximativ ovală, conturul este deformat de galerii. În capătul de NNV apar fragmente de la un vas de mari dimensiuni spart și depus în jurul unui castron întreg așezat cu gura în jos. În capătul de SSE este așezată o cană cu gura spre vest. Oasele și inventarul au fost grupate în centrul gropii. Ofrandă: castron întregibil, lucrat cu mâna, culoare neagră, pastă friabilă; cană cu toarta supraînălțată, de mici dimensiuni, lucrată cu mâna, pastă de culoare roșiatică; vas sac cu gura evazată, decorat cu patru butoni sub buză și prevăzut cu patru apucători plate. Inventar: vârf săgeată din bronz cu trei muchii, cuțitaș din fier.

Descoperiri neolitice:

SXXXIV, C. 3, -0,30 m, apar fragmente ceramice de la castron decorat cu striuri.

Complexele Coslogeni:

În această campanie a fost cercetată o groapă Coslogeni, Gr. 112 în SXXXI, C. 7, -0,50 -0,75 m, la suprafață are forma ovală. Inventar: fragmente ceramice Coslogeni, buză de vas, culoare neagră cu decor alveolat, fund de vas lucrat cu mâna, fragmente de cărbune și trei oase calcinate.

Gr. 113, SXXXI, C. 4-5, -0,55 -1 m, intră în profilul E, se cuptește. Inventar: 4 fragmente ceramice lucrate cu mâna, cu pereți groși, culoare neagră la interior, roșiatică la exterior, 3 oase calcinate, 1 melc, un os de animal de talie mare.

Alte complexe nefunerare descoperite în 2005:

În afara complexelor amintite mai sus, au mai fost identificate câteva galerii de animal.

Materialul ceramic este depozitat la MJ Ialomița. Documentația de șantier se află la IAB unde este prelucrată pe calculator. Materialul osteologic uman rezultat din această campanie a fost adus la București unde a fost preluat de d-ra Cristina Muja pentru prelucrare preliminară.

În campania 2006 se are în vedere finalizarea săpăturilor în partea de V a necropolei pe suprafața neocupată de saivane și începerea săpăturilor în zona rămasă necercetată de la S de moară, între moară și secțiunile vechi. Acest ultim obiectiv nu va putea fi finalizat în campania 2006, ea urmând a fi în lucru și în campania 2007.

Nu se pune problema conservării in situ a descoperirilor arheologice, fiind vorba de un sit puternic afectat de lucrări agricole și mecanice. O parte a inventarelor mormintelor descoperite, precum și obiecte aparținând culturii Coslogeni sunt prezentate în expoziția de bază a MJ Ialomița.

Planșa 66

Note:

1. Pentru stratigrafia generală a sitului și descoperirile anterioare vezi CCA 2000, p. 232-235; CCA 2001, p. 297-301; CCA 2002, p. 300-302; CCA 2003, p. 315-317; CCA 2004, p. 359-362.

2. N. Conovici, Gh. Matei, *Necropola getică de la Stelnica-Grădiștea Mare (jud. Ialomița). Raport general pentru anii 1987-1996*, MCA (SN) 1, 1999, p. 99-144.

Résumé:

Le lieu dit "Grădiștea-Mare" est situé dans l'interfluve du Danube nommé "Balta Borcei", au nord du pont ferroviaire de Fetești-Cernavodă. Il a une superficie d'environ 15 ha et 0,50-2,00m de hauteur. Les fouilles sont concentrées sur un nécropole gète du IVe - IIIe siècles av. J.-C. Dans le même endroit on a découvert des vestiges d'autres époques: du néolithique (civilisation de Boïan), de l'époque du bronze récent (civilisation de Coslogeni), médiévales tardifs et modernes.

Les découvertes d'époque médiévale et moderne consistent en plusieurs trous de piliers, des fosses, des conductes et deux cable de haute tension, les derniers appartenant au moulin de fourrages.

De la nécropole du IV-III siècles av. J.-C. on a enregistré 25 tombes, dont 14 à inhumation, les autres à crémation. Les rituels observés et le mobilier funéraire sont similaires aux tombes découvertes auparavant. La plupart des complexes étaient dérangés par les labours et d'autres travaux mécaniques.

De la civilisation de Coslogeni (époque du Bronze tardif) et du Néolithique on a trouvé seulement des fragments céramique épars.

185. Suceava, jud. Suceava

Punct: Curtea domnească

Cod sit: 146272.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 143/2005

Colectiv: Florin Hău, Ștefan Dejan (CMB Suceava)

În perioada 01 – 30 septembrie s-au desfășurat la Suceava, în cadrul sitului arheologic Curtea domnească, lucrările campaniei de cercetări pe anul 2005. Aplicantul în

teritoriu al Programului Național de Cercetări Arheologice finanțat de MCC, a fost CMB Suceava, prin angajații săi Florin Hău – responsabil de șantier și Ștefan Dejan – arheolog debutant. Suma alocată de finanțator în vederea desfășurării cu succes a campaniei de cercetări, a fost în mărime de 30.000.000 ROL.

Curtea domnească din Suceava este cu siguranță cea mai reprezentativă realizare a arhitecturii civile din aria întregului ev mediu moldovenesc datând din intervalul cronologic delimitat de sec. XIV – XVII. Alături de celelalte două monumente istorice emblematice pentru principală reședință domnească a Moldovei din orașul medieval Suceava – Cetatea de Scaun și Cetatea de vest (sau Cetatea Șcheia) – Curtea domnească se înscrie în categoria edificiilor de o deosebită importanță pentru istoria artei și arhitecturii românești medievale, în măsura în care, principalele sale caracteristici planimetrice și volumetrice, o recomandă în calitatea-i de realizare de excepție a arhitecturii civile de zid din întreg arealul est-carpatic datând din perioada evului mediu¹.

Deși în zona Curții domnești din Suceava au apărut – sporadic – de-a lungul campaniilor de cercetări arheologice sistematice și realități stratigrafice specifice orizonturilor de locuire datând din epoca neolitică (cultura Cucuteni), ori, epoca bronzului (cultura Komarov), de departe, stratigrafia oglindind realitățile epocii evului mediu, este cea mai consistentă.

Într-adevăr, depunerile datând de pe la jumătatea sec. XIV, urmate de acelea – distincte – datând din ultimul sfert al aceluiași interval (datate cu monede de la Petru I al Mușatei), sunt cele care deschid seria mărturiilor stratigrafice deosebit de complexe, evidențiind evoluția în timp a unui areal situat central în zona de cristalizare și de evoluție a caracteristicilor unei așezări urbane, despre a cărei configurație și importanță, în istoria teritoriului de la răsărit de Carpați, s-a scris și s-a comentat, din foarte multe unghiuri de vedere².

Densitatea complexelor arheologice descoperite în acest areal, este una accentuată, nesimilată din acest punct de vedere, vreunei situații din altă locație de aceeași importanță, fie și din pricina faptului că, la Curtea domnească din Suceava, se poate constata o longevitate și o continuitate a cercetărilor arheologice sistematice, cum rar s-a mai putut constata în aria de preocupări cu aceleași obiective, a arhitecturii medievale din Moldova.

Debutul primelor investigații s-a produs odată cu începuturile arheologiei medievale românești însele, în anul 1951, când, au fost realizate la Suceava, în zona Curții domnești, cele dintâi sondaje care au confirmat existența și aici, a stratigrafiei de vârstă medievală. Au urmat câteva campanii de extindere și de specializare a obiectivelor cercetării (1953, 1954, 1960) după care, timp de aproape 14 ani, eforturile cercetătorilor s-au îndreptat către alte obiective din zona orașului medieval Suceava – Cetatea de Scaun, Cetatea Șcheia, Mănăstirea Zamca, sectorul Șipot, punctul Drumul Național, etc.

În anul 1974, s-a putut demonstra pentru prima dată existența unui complex de tip pivniță de lemn, de proporții impresionante (complexul C1)³, care a fost atribuit domniei lui Petru I al Mușatei, postulându-se totodată caracterul domnesc al configurației sale⁴, la data aceea, mai mult sau mai puțin cunoscută. Extinderea cercetărilor în zona complexului C1 (1975-1976), a dus apoi la identificarea și datarea celor mai vechi depuneri arheologice din arealul numit al Curții

domnești, care au intrat în literatura de specialitate sub denumirea de „nivel premușatin” la Suceava⁵. După efectuarea câtorva sondaje de mai mică amploare (1977-1978), au urmat campaniile de cercetări din anul 1985, care, au avut darul de a propune pentru prima dată, pe argumente stratigrafice, datarea aripii nordice a palatului domnesc, ridicat de Ștefan cel Mare (complexul C5), probabil după anul 1485, în contextul unor ample revizuirii ale configurației întregului ansamblu⁶.

Aceste rezultate cât și acelea datorate unor investigații ulterioare, dar de mai mică amploare, stau la baza primelor demonstrații și deducții cu caracter concludiv, referitoare la evoluția cronologică a întregului ansamblu al Curții domnești, de această dată tratat în calitate de principal nucleu al așezării urbane de la Suceava, pe parcursul întregii sale evoluții, între sfârșitul sec. al XIV-lea și a doua jumătate a sec. al XVII-lea⁷.

Deși cea mai consistentă parte a rezultatelor unei cercetări sistematice efectuate în sectorul sud-estic al Curții domnești s-a pierdut⁸, odată cu reluarea și continuarea cercetărilor (1998-2000, 2001 și 2003-2004) problematica stratigrafiei și planimetriei evoluției Curții domnești de la Suceava s-a îmbogățit în mod cât se poate de semnificativ, nu atât sub aspectul detaliilor reperelor sale cronologice – până astăzi, nefiind necesare ample modificări de adus datărilor stabilite în cele ce privesc etapizarea evoluției întregului complex – cât mai ales, sub acela al diversității planimetrice și volumetrice neașteptat de expresive, datând din faza de început a existenței Curții – dacă această fază, situată între sfârșitul sec. XIV și sfârșitul celui de-al treilea pătrar al secolului următor se va dovedi în cele din urmă, aceea a unui așezământ arhitectural cu o asemenea funcție.

Potrivit sensului mult mai amplu al acestor succinte considerații, s-au formulat obiectivele cercetărilor arheologice sistematice din timpul campaniei anului 2005, atâta doar că, în final, din pricina fondurilor relativ reduse, s-au stabilit termeni mult mai moderați în configurarea aspectului aplicativ al investigațiilor. Mai întâi, s-a hotărât continuarea pe arii restrânse a cercetărilor vizând obținerea de noi date planimetrice, în legătură cu stabilirea limitei sudice și a aceleia vestice aparținând complexului L3, cercetat și în campania anului 2004, fără însă ca rezultatele investigațiilor de atunci să fi lămurit pe deplin, răspunsul la chestiunile ridicate⁹. Mai apoi, s-a dovedit a fi necesară, prin caracterul destul de complicat al săpăturii pe o suprafață relativ restrânsă, dar, corespunzând unor adâncimi apreciabile, trasarea, în sectorul nord, a secțiunii S2/2005.

Aici trebuiau lămurite realitățile stratigrafice, planimetrice și volumetrice ale rezultatului cercetărilor efectuate în campanii anterioare, întrucât, din datele obținute atunci, reieșea limpede faptul că aveam de a face cu apariția unui complex arheologic de tip pivniță, necunoscut, situat fără doar și poate sub proiecția în plan a aripii nordice a palatului edificat de Ștefan cel Mare, în zona segmentului său convențional numit „încăperea cu numărul C5.6” și, de asemenea, sub configurația complexului L3, considerat la vremea primelor interpretări care s-au dat semnalmentelor sale, ca fiind o locuință de suprafață cu temelie de piatră¹⁰. Existând convingerea că latura nordică a acestui complex timpuriu fusese deja reperată, trebuia ca acum să fie descoperită latura lui estică și, în directă relație cu secțiunea S1/2005, să fie descoperită și latura lui sudică, ceea ce ar fi rezolvat în mod satisfăcător cerințele cercetării. În același timp, s-a dovedit a fi necesară refacerea unei profilări

efectuate în campania anului 2004, în zona vestică a casetei C3/2004, căreia i s-a adăugat un segment în lungime de 1,2 m spre S, pentru a se depăși un deranjament stratigrafic de dată recentă, cauzat de efectuarea unor lucrări de nivelare cu mijloace mecanice.

Obiectivele cercetărilor au fost așadar limitate la identificarea și datarea configurației celor două complexe deosebit de interesante aflate în directă legătură stratigrafică și cronologică cu aripa nordică a palatului domnesc (complexul C5), în condițiile în care, o situație similară fusese constatată și cu prilejul cercetărilor efectuate în zona colțului nord-vestic al aceluiași edificiu ctitorit de Ștefan cel Mare¹¹.

Secțiunea S1/2005, a fost amplasată la cca. 0,50 m S de latura de pe aceeași parte a unei secțiuni deschise în campania 2004, orientată fiind pe direcția E-V, amplasamentul acesteia situându-se în interiorul încăperii C5.6 din configurația planimetrică a aripii de N a palatului domnesc edificat de Ștefan cel Mare, post 1485. Lungimea acestei secțiuni pe latura ei nordică a fost de 3,93 m, în vreme ce deschiderea ei spre sud, identică cu traseul fundației zidului de pe aceeași parte a încăperii C5.6, a rămas de aproximativ 4,00 m (săpătura propriu-zisă a fost ca atare executată doar în interiorul unei arii delimitate la vest de traseul unei alte fundații de zidărie, considerată a fi fost așezată în sit, tot în epoca lui Ștefan cel Mare, cândva înainte de anul 1485¹², iar la est, de zidul de pe aceeași parte al încăperii C5.6).

La adâncimea de 0,54 m, a apărut un zid, orientat V-E, lat de cca. 0,55 m situat la cca. 0,82 m S de peretele nordic al secțiunii S1/2005, care s-a dovedit a fi aparținut unui complex de tip pivniță de piatră. Acest complex datând din a doua jumătate a sec. XIX, a fost amenajat peste urmele fundației aparținând laturii sudice a complexului C5 (aripa nordică a palatului edificat de Ștefan cel Mare post 1485) pe care de altfel le-a și distrus, inclusiv în zona articulării zidului estic al încăperii C5.6 la acest tronson. În consecință, nu s-au putut efectua observații productive privind datarea acestui segment de zidărie, despre care se știe că este adosat laturii nordice a complexului C5, în punctul în care se configurează și colțul nord-estic al încăperii C5.6. Cota de fundare a zidului modern este situată la adâncimea de 2,62 m el alcătuit de fapt, latura nordică a pivniței în discuție. Consultarea, în acel moment al cercetării, a situației înscrise în planșele cadastrale datând din anul 1856, au confirmat interpretările noastre, astfel încât, s-a putut găsi și explicația referitoare la existența unui segment refăcut al fundației de pe latura de sud a complexului C5, cu ocazia lucrărilor de conservare și restaurare efectuate asupra aripii nordice a palatului voievodal, desfășurate la începutul anilor '80 ai secolului trecut.

La adâncimea de 1,31 m (măsurată pe profilul nordic al secțiunii S1/2005), a fost identificat un alt tronson de zidărie, lat de 0,54 m, care, s-a dovedit a aparține laturii vestice a complexului C3 de la Curtea domnească, vârsta lui medievală fiind atestată cu alte ocazii, când, în aceeași zonă, au avut loc cercetările din anii 1985 și 2004¹³. Cota de fundare a acestui segment de zidărie, în cuprinsul secțiunii S1/2005, a fost constatată la o adâncime de 1,61 m. Însă, faptul că talpa acestui zid se situa pe o umplutură formată din pământ de consistență lutoasă (în amestec cu fragmente de piatră, pietriș, nisip și urme de arsură) și nu pe stratul steril, ne-a convins să adâncim săpătura, până la o cotă care să corespundă aceleia aplicate săpăturii efectuate imediat la nord, în secțiunea deschisă acolo în campania anului

precedent. Efortul a dat satisfacția convenită echipei noastre de cercetare, întrucât, această umplutură a căpătat un contur clar, raportat la orizontul argilos steril existent în zonă, rezultând latura sudică a unui complex anterior ca vârstă complexului L3.

În plan, suprafața surprinsă din aria delimitată clar spre S a acestui complex, se proiecta doar cu cca. 0,50 m pe aceeași direcție, față de latura profilului nordic al secțiunii S1/2005, pornind din profilul vestic al acesteia și pierzându-se, după cca. 2,51 m spre E, în peretele unei gropi moderne, probabil aceea care a determinat amenajarea pivniței moderne. Nu s-a putut obține nici un indiciu de datare al momentului în care s-a petrecut săpărea gropii necesare amenajării acestui complex, anterior ca vârstă aceluia convențional cunoscut sub sigla L3, din pricina faptului că, treimea superioară a profilului de pe latura de V a secțiunii S1/2005, era ocupată de anvergura pe adâncime a tronsonului de zidărie datat ante 1485. Cert rămâne însă faptul că avem de a face în această situație, cu identificarea, pe temeuri cât se poate de expresive, a unui nou complex de tip pivniță de lemn, ale cărui date stratigrafice și planimetrice vin să le întregescă pe acelea obținute în campania 2004. Nu reușiserăm atunci să obținem indicii clare în plan, referitoare la limitele acestuia, dar acum, s-a dovedit concret că limita descoperită în aria secțiunii S1/2005, este de fapt latura sudică a acestui complex care, a primit indicativul L9.

Pornind de la aceste date s-a trecut cu mai multă încredere la deschiderea secțiunii S2/2005, situată la N de complexul C5, de fapt, perpendicular pe acesta, într-o zonă în care, s-a urmărit interceptarea laturii estice a complexului L9. Secțiunea a avut 6,5 m lungime spre N și 3 m deschidere pe direcția E-V. Din rațiuni de siguranță, s-a lăsat inițial un martor lat de 0,50 m pe aceeași direcție, situat la 3,20 m N de complexul C5. Ulterior, în treimea nordică a secțiunii S2/2005, au fost culese date stratigrafice de mai mică importanță, dar în cealaltă parte, răzuirea aplicată la adâncimea de cca. 1,20 m a pus în evidență raportul dintre suprafața vizibilă a unei arii formate din umplutura complexului L9 și pământul de culoare brun-cenușie, aparținând, în suprafața secțiunii, bazei profilurii humusului medieval.

Odată cu epuizarea săpăturii în suprafața acestei arii, a reieșit cu deosebită claritate conturul complexului L9, pentru cele două segmente interceptate aparținând laturilor lui de N și de E. Astfel, latura de N a acestui complex, raportată la proiecția de pe aceeași parte a feței zidăriei păstrate a complexului C5, care îl suprapune, se află situată la 3,98 m N de acesta. Racordul acestei laturi, la cea estică, se face în unghi drept, aceasta din urmă situată fiind la cca. 0,80 m (S) și 1,18 m (N) față de peretele estic al secțiunii S2/2005. Materialele arheologice recoltate din umplutura acestui complex sunt fragmente ceramice nesmălțuite și smălțuite, provenind de la vase și – mai rar – de la cahle, datate în prima și în a doua jumătate a sec. XV. Interesant rămâne însă și faptul că, acestor categorii de fragmente ceramice, le sunt suprapuse și fragmente ceramice aparținând categoriei ceramicii *de Iznik*, databile, cel mai devreme, spre jumătatea sec. XVI. Poziția în care au fost descoperite aceste din urmă fragmente ceramice, este aceea situată spre zona deductibil centrală a umpluturii complexului, de unde și concluzia că, adâncimea relativ mare a locului din care au fost recoltate (cca. 1,60 m) se explică prin tasarea în timp a acestei umpluturi, dovada oferind-o și accentuata înclinare a

straturilor ce o compun, dinspre N spre S, pe profilul vestic al secțiunii.

Din punct de vedere cronologic, același profil este elementul de bază în virtutea existenței căruia, s-au putut constata indiciile necesare datării complexului L9, întrucât, singura depunere tăiată de constructorul medieval, în momentul săpării gropii în care s-a amenajat pivnița cu carcasa de lemn a complexului, este aceea cunoscută la Suceava ca fiind „nivelul premușatin”. De aici și concluzia potrivit căreia, complexul L9, a fost amenajat în ultimele decenii ale sec. al XIV-lea, probabil în plină epocă Petru I al Mușatei (1375–1391), în condiții de-acum cunoscute¹⁴, ținând de strămutarea principalei reședințe a domniei, de la Siret la Suceava, petrecută în perioada anilor din ultima parte a domniei acestui voievod. Nu cunoaștem până în această fază a cercetărilor, care este deschiderea spre V a complexului L9, întrucât o secțiune în aria căreia aceste date să apară, încă nu a fost deschisă. Va trebui însă ca, în viitoarele campanii de cercetări, pentru identificarea datelor complete aparținând complexului L9, să fie cercetată și suprafața situată alături, spre V de conturul și poziția secțiunii S2/2005. A reieșit însă, din datele cumulate ale cercetărilor efectuate în cuprinsul celor două secțiuni lucrate în această campanie, faptul că lungimea pe direcția N – S a complexului L9, este de cca. 8,38 m. S-a mai putut constata și faptul că, bârnela-talpă ale complexului s-au păstrat destul de bine în anumite segmente ale lungimii lor, acestea fiind late de cca. 0,20–0,22 m. În zona colțului nord-estic al complexului, s-au mai păstrat încă vizibile, pe o înălțime de cca. 0,70 m și urmele stâlpului de colț al încăperii, la fel după cum, pe podeaua pivniței, s-a determinat orizontul de arsură care a evidențiat felul în care acest complex a încetat să mai existe, probabil, tot în legătură cu evenimentele dramatice pricinuite la Suceava de asediul otoman al Cetății de Scaun de către Mehmet al II-lea, în anul 1476.

În aria secțiunii S2/2005, a fost de asemenea interceptat și traseul unui tronson de zidărie păstrat doar la nivel de fundare, ce a aparținut configurației unei locuințe edificate în zonă, în a doua jumătate a sec. XIX, identificată și în planșele cadastrale ale orașului Suceava din anii 1912 și 1969. S-au făcut notații concrete referitoare la dispunerea în plan a fundațiilor de locuințe moderne edificate în a doua jumătate a sec. XIX, asemenea situații fiind reperate cu dese ocazii la Curtea domnească din Suceava. Considerăm că aceste date vor fi necesare mai ales la finele încheierii cercetărilor din arealul valorosului sit arheologic al Curții, în momentul în care va trebui reconstituită pe criterii cronologice, evoluția planimetrică a acestui nucleu urban al așezării, care, la rândul-i, va trebui raportată la configurația planimetrică a orașului contemporan.

Note:

1. Mențiunea se referă în principal, asupra caracteristicilor planimetrice și cronologice ale ruinelor Palatului domnesc de la Suceava, situate în imediata apropiere a altor două monumente istorice importante și anume: Biserica cu hramul „Sf. Dumitru” - ctitorie domnească a voievodului Petru Rareș (1535) – și Turnul Lăpușneanu – ctitorie a voievodului omonim, datând din anul 1561. Alături de aceste două monumente, vecinătatea Curții domnești din Suceava este înnobilită și de prezența spre E, a Bisericii cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul”, cunoscută printre localnicii de astăzi ai municipiului Suceava și sub denumirea de biserică „a

Coconilor” sau biserică „a Beizadelelor”, ctitorită de voievodul Vasile Lupu, în anul 1643. Laolaltă, toate aceste monumente istorice, formează alături de clădirea Liceului de Fete „Elena Doamna” din Suceava (actualmente Liceul de Artă „Ciprian Porumbescu”) – edificiu ridicat undeva pe la începutul sec. XIX, unica moștenire culturală demnă de a fi încadrată fără rezerve, noțiunii de centru istoric vechi, în principal de vârstă medievală, pe care Suceava zilelor noastre îl mai păstrează într-o formă relativ grupată, anume aceea a unui ansamblu arhitectonic-monumental.

2. Mircea D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea)*, București, 1989; Emil. I. Emandi, *Habitatul urban și cultura spațiului. Studiu de geografie istorică. Suceava în secolele XIV – XX*, Iași, 1996; M. D. Matei, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească*, Iași, 1997; Idem, *Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV-XVI)*, Târgoviște, 2004; Teodor O. Gheorghiu, *Suceava medievală – geneză și evoluție până în prima parte a secolului al XVI-lea. Elemente morfo-structurale*, în HU, 12, 2004, p. 67-93.

3. L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava*, CA 1, 1975, p. 245-261; M. D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească ...*, București, 1989, fig. 9 (versiune cartografiată de arh. Gheorghe Sion).

4. L. Chițescu, *op. cit.*, p. 247.

5. M. D. Matei, *Nivelul premușatin de la Curtea domnească din Suceava*, SCIVA 29, 1978, nr. 4, p. 541-555.

6. Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, *Cetatea de Scaun și Curtea domnească din Suceava*, București, 1988.

7. Mircea D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească ...*, București, 1989, p. 83.

8. Referința are în vedere rezultatele cercetărilor sistematice efectuate de regretatul Emil I. Emandi, probabil în 1989 sau, în 1990, rămase și până la această dată inedite.

9. Florin Hău, Ștefan Dejan, 212. *Suceava, jud. Suceava. Punct: Curtea domnească*, CCA 2005, p. 362.

10. M. D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească ...*, București, 1989, p. 79.

11. Fl. Hău, Șt. Dejan, 182. *Suceava, jud. Suceava. Punct: Curtea domnească*, CCA 2004.

12. M. D. Matei, Emil I. Emandi, *Cetatea de Scaun și Curtea domnească din Suceava*, București 1988, p. 136-137, fig. 21.

13. Fl. Hău, Șt. Dejan, 212. *Suceava, jud. Suceava. Punct: Curtea domnească*, CCA 2005.

14. M. D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească ...*, București, 1989, p. 55-61.

186. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași

Punct: Valea Orbului

Cod sit: 104216.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 55/2005

Colectiv: Done Șerbănescu - responsabil (MCG Oltenița), Andrei Soficar (CCA București)

Cercetările arheologice de la Valea Orbului din această campanie s-au desfășurat concomitent în două sectoare, pe platoul de pe partea stângă a văii și pe versantul de SV de pe partea dreaptă a văii.

Într-o secțiune trasată pe platoul din partea stângă a văii au fost descoperite șase morminte de inhumație. Scheletele

din mormintele cercetate se aflau așezate în poziție chircită pe partea stângă, cu craniul orientat spre E sau S, între 58° și 179°, la adâncimi cuprinse între 0,70 și 1,65 m. Din șase morminte cercetate în acest sector numai două au avut inventar funerar.

În sectorul I al necropolei, situat pe versantul de pe partea dreaptă a sitului, unde s-au făcut cercetări între anii 1974–1988, au fost trasate două secțiuni paralele cu muchia terasei. În secțiunile trasate au fost descoperite 12 morminte de inhumație în care scheletele erau așezate în poziție chircită pe partea stângă. Scheletele descoperite în morminte se aflau depuse la adâncimi cuprinse între 1,70 m și 2,30 m și erau orientate cu craniile mai apropiate de E adică între 86° și 120°. Din cele 12 morminte studiate în acest sector, într-un număr de 9 morminte s-a descoperit inventar funerar. Cu acest prilej s-a constatat că cercetarea din sectorul de pe partea dreaptă a văii nu a fost încă epuizată și că cercetările vor trebui continuate în anul viitor. S-a mai constatat că limita sudică a necropolei nu cuprinde și cele două boturi ale terasei aflate pe malul lacului Mostiștea, așa cum ne-am fi așteptat. Comparând inventarul și obiceiurile de înmormântare practicate de comunitatea omenească care și-a înhumat morții în această necropolă, în cele două sectoare s-au constatat unele deosebiri. Astfel, compoziția inventarului descoperit în mormintele cercetate din cele două sectoare diferă. Unele obiecte de podoabă ca pandantivele în formă de idoli cu cap inelar, brățările lucrate din cochilie de scoică *Pectunculus pilosus* și obiecte din valve de moluște ornamentale descoperite în sectorul I, nu se mai regăsesc în mormintele cercetate în sectorul II. În schimb în sectorul al II-lea în morminte apar brățări oblice înalte, frecvent întâlnite în necropolele culturii Hamangia, iar depunerea de unelte în morminte este mai des întâlnită. După cum putem observa din datele prezentate mai sus și din orientarea craniilor scheletelor există o oarecare diferențiere, în sectorul al II-lea întâlnindu-se frecvent schelete orientate cu craniul spre S sau chiar spre V.

În timpul desfășurării cercetărilor în necropola de la „Valea Orbului” s-a constatat că, în amonte pe Valea Mostiștei, la 800 m N de Valea Orbului, în dreptul satului Curătești, lângă biserica veche a satului, datorită eroziunii provocate de apele lacului, au fost distruse parțial mai multe morminte de inhumație. După ce s-a obținut autorizarea s-a intervenit pentru salvarea mormintelor, care se vedeau pe malul lacului, jumătate acoperite de apă. Pentru salvarea mormintelor s-a deschis o suprafață de formă triunghiulară, cu latura lungă situată de-a lungul malului, care însuma 75 m². La adâncimea de 2,80–3 m au fost descoperite 4 morminte de inhumație în care scheletele erau așezate în poziție chircită pe partea stângă, cu craniul orientat pe direcția E 90°. La scheletul nr.8 în dreptul abdomenului s-a descoperit o cataramă de os, de formă rotundă. În lipsa altor obiecte de inventar toate mormintele au fost atribuite perioadei de tranziție la epoca bronzului. Sub aceste înmormântări, la adâncimea de 3,80–3,95 m, la nivelul pânzei freatice au fost descoperite 6 morminte neolitice. În toate mormintele cercetate scheletele erau așezate în poziție chircită pe o parte și erau orientate în general pe direcții apropiate de E, cu devieri între 64° și 124°. În M.1, scheletul era chircit pe partea dreaptă și avea toracele întors cu fața în jos, iar în celelalte cinci morminte scheletele erau așezate în poziție chircită accentuat sau moderat pe partea stângă. În patru dintre mormintele cercetate s-a descoperit inventar funerar.

Inventarul funerar recoltat din mormintele neolitice constă din mărgelile lucrate din lut, din marmură, din cochilii de melci și scoici marine, inele de os, unelte de piatră și două vase fragmentare de lut, slab arse, unul fiind decorat cu pliseuri fine. Scheletele recoltate din morminte, care se aflau într-o stare excepțională de conservare, au fost trimise spre studiu la CCA București.

Planșa 67

Bibliografie:

D. Șerbănescu, *Un nou tip de figurină neolitică*, CCDJ 15, 1997, p. 81-96

idem, *Observații preliminare asupra necropolei neolitice de la Sultana, jud. Călărași*, CCDJ 19, 2002, p.69 – 86

idem, CCA 2003, p. 321-322,

idem, CCA 2004, p. 364-365.

Zusammenfassung:

Die neusten Forschungen in der Boian-Nekropole von Sultana-Valea Orbului hatte das Entdecken von 18 Gräbern als Ergebnis. Die Grabungen erlaubten das Beobachten von einem chronologischen Unterschied der Gräber die am linken Hang des Tals, gegenüber denen die am rechten Hang lagen. Jede Gruppe gehört einer anderen Kulturstufe an. Desgleichen wurde festgestellt, dass das Gräberfeld mit Sicherheit weitere Bestattungen beherbergt.

Gleichzeitig mit den Grabungen in Sultana-Valea Orbului konnte eine kleine Anzahl von Gräbern im Gebiet des Dorfes Curătești von den Gewässern des Mostiștea-Sees gerettet und archäologisch erforscht werden. Es handelte sich um vier Gräber der Übergangszeit vom Äneolithikum zur Bronzezeit und weitere 6, die der Boian-Kultur angehörten.

Determinări antropologice ale osemintelor umane descoperite la Sultana și Curătești (jud. Călărași) în campania din 2005

Mihaela M. Gătej, Andrei D: Soficaru (CCA București)

Curătești

M 7:

Stare de conservare: foarte bună.

Stare de reprezentare: din craniu este prezent parietalul, zigomaticul și temporalul stânga; se mai identifică fragmente din maxilă, iar de la mandibulă doar procesul coronoid; coastele sunt fragmentare; coloana vertebrală: 1 vertebră cervicală, 2 toracale, 1 lombară și fragmente din corpuri; clavicula stângă este ruptă iar din omoplat se păstrează cavitatea glenoidă; din humerusuri lipsesc doar epifizele proximale; se păstrează diafiza radiusului dreapta, iar cel stâng este întreg; cubitusul dreapta lipsește dar cel stâng este prezent; din oasele mâinilor există 4 metacarpene, 8 falange proximale, 5 intermediare și 5 distale; lipsesc oasele bazinului; lipsesc ambele femure, rotulele și tibiile sunt prezente, cele din urmă fără epifizele proximale, iar peroneele sunt întregi; oasele picioarelor: calcaneele, talusul stânga, navicularele, cuneiformele, cuboidele, 10 metatarsiene, 5 falange intermediare și 1 falangă distală.

Sex determinat: -

Vârstă estimată: 14 – 18 ani, potrivit sinostozei epifizelor oaselor lungi.

Statură medie (cm): -

M 8:

Stare de conservare: slabă; oasele prezintă crăpături din vechime cu depuneri masive de piatră.

Stare de reprezentare: frontalul este prezent, parietalele au unele lipsuri, din temporalul dreapta doar mastoida iar cel stâng fragmentar, occipitalul nu are partea bazilară; de la omoplați sunt conservate doar cavitățile glenoide; vertebre: 1 cervicală, 5 toracale și alte fragmente de corpuri; humerusurile nu au epifizele proximale, radiusurile și cubitusurile pe cele distale; oasele mâinilor: carpenele, 1 falangă proximală, 1 intermediară și 1 disatală; coxalele sunt fragmentare; femurele au unele lipsuri din epifize, rotulele sunt prezente, iar din tibiai și peronee există numai diafizele; oasele picioarelor: calcanele, talusuri, 6 metatarsiene.

Sex determinat: masculin.

Vârstă estimată: 25 – 35 ani, conforma uzurii dentare.

Statură medie (cm): -

M 9:

Stare de conservare: bună, doar cu ușoare depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: din frontal este prezent un fragment cu foramenul supraorbital stânga cu procesul zigomatic; parietalul și temporalul dreapta lipsesc, dar sunt prezente cele din partea stânga; la occipital lipsește zona bazilară; din humerusul dreapta sunt prezente doar fragmente din diafiză, iar cel stânga are lipsuri în partea proximală; vertebre: 4 cervicale, 6 toracale, 5 lombare plus corpuri și arcuri fragmentare; omoplatul stânga prezintă cavitatea glenoidă cu procesul coracoid (rupt) și acromion; clavicula stânga este ruptă; din stern avem doar corpul; radiusul dreapta lipsește și din cel stâng se păstrează diafiza și epifiza proximală; de la cubitusul dreapta este doar diafiza iar cel stâng este întreg; oasele mâinilor: 3 carpene, 1 metacarpian, 8 falange proximale, 5 intermediare, 2 distale; din oasele bazinului doar acetabulul și fosele iliace rupte, iar sacrumul cu peretele dorsal și creasta mediană; din femure și peronee sunt prezente doar fragmente de diafize iar tibiile lipsesc; oasele picioarelor: 2 calcanele, 2 talusuri, 2 naviculare, 5 metatarsiene, 1 falangă intermediară, 5 distale.

Sex determinat: masculin.

Vârstă estimată: 25 – 35 de ani, potrivit uzurii dentare.

Statură medie (cm): -

M 10:

Stare de conservare: foarte bună, cu unele depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: frontalul, parietalul dreapta și occipitalul sunt întregi, iar parietalul și temporalul stânga sunt fragmentare; scheletul postcranian este prezent în întregime, unele oase prezentând lipsuri nesemnificative.

Sex determinat: -

Vârstă estimată: 6 ani ± 24 luni, conform gradului de erupție al dinților.

Statură medie (cm): -

Oltenița

M 172:

Stare de conservare: bună, cu unele depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: din frontal lipsește porțiunea orbitală dreapta și cea nazală; din parietalul dreapta e prezentă sutura coronală și eminența, iar la cel stâng lipsește sutura sagitală; temporalul dreapta nu are aria solzoasă și procesul mastoid, iar cel stâng nu este prezent; occipitalul nu are zona bazilară, iar din mandibulă sunt prezente doar fragmente; vertebrele și coastele sunt fragmentare; scheletul postcranian este reprezentat doar prin fragmente de la oasele lungi; 1 falangă proximală și 5 metacarpene de la mână.

Sex determinat: -

Vârsta estimată: 11 ani, după gradul de erupție al dinților.

Statură medie (cm): -

Inventar: 3 mărgelile tubulare, 31 *en violin* (toate de os) și 6 de cupru.

M 173:

Stare de conservare: bună, cu unele rupturi din vechime și depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: craniul este fragmentar și din frontal sunt prezente eminențele frontale cu arcurile supraciliare și marginile supraorbitale; parietalele sunt întregi; la temporale lipsesc mastoidele și suprafețele squamoase; occipitalul prezent; au fost identificate fragmente de la 3 vertebre toracale și o vertebră cervicală fără procesul spinos; centura scapulară: clavicula dreapta, cavitatea glenoidă cu spina scapulară de la omoplatul stânga; din humerusuri se păstrează doar diafizele; radiusul este întreg iar la cel stâng lipsește capul și procesul stiloidian; cubitusul dreapta întreg, cel stâng lipsă; oasele mâinilor: 6 carpiene, 4 metacarpene, 4 falange proximale și 4 intermediare; femurul dreapta este întreg, iar la cel stâng jumătatea distală a diafizei e ruptă; din tibii lipsesc condilii; din peroneul dreapta este prezentă doar diafiza iar cel stâng lipsește capul; oasele picioarelor: talusurile, navicularele, 5 metatarsiene și 1 falangă.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: 35 – 45 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): 160,9.

M 174:

Stare de conservare: bună, doar cu ușoare depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: frontalul și parietalele sunt întregi; din temporalul dreapta lipsește porțiunea solzoasă și procesul zigomatic, iar cel stâng nu are procesul zigomatic; din occipital nu avem aria bazilară și fosa cerebeloasă dreapta; la mandibulă lipsește procesul coronoid și condilul de pe partea dreaptă; maxilele sunt fragmentare; vertebre: 5 cervicale, 2 corpuri de la toracale plus alte fragmente; la omoplați s-au identificat cavitățile glenoide iar procesele coracoide sunt rupte; din humerusuri lipsesc capetele; de la radiusuri lipsesc epifizele; din cubitusul dreapta lipsesc fragmente de diafiză și procesul stiloidian, iar la el stânga lipsește procesul stiloidian și olecranul; oasele mâinilor: 4 metacarpene, 4 falange proximale; de la femure sunt prezente diafizele; tibia dreapta întreagă, de la cea stânga doar diafiza; la peroneul dreapta lipsește capul iar din cel stâng se păstrează fragmente de diafiză; oasele picioarelor: calcaneele, talusurile, navicularele, 5 metatarsiene;

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: 35 – 45 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): 159,5.

Inventar: 7 mărgelile tubulare din os și 5 cilindrice de cupru.

M 175:

Stare de conservare: foarte bună, fără depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: din craniu sunt identificate doar fragmente de calotă; scheletul postcranian este reprezentat doar de 3 fragmente din diafizele oaselor lungi și coaste fragmentare.

Sex determinat: -

Vârsta estimată: 1,6 – 2 ani.

Statură medie (cm): -

M 176:

Stare de conservare: bună.

Stare de reprezentare: de la frontal este prezentă marginea supraorbitală cu linia temporală dreapta, lipsind eminența frontală și partea stângă; din parietalul dreapta este prezentă

eminența, iar cel stâng este fragmentar; temporalele au lipsuri în porțiunea solzoasă; occipitalul complet; din mandibulă lipsesc condilii și procesele coronoid; fragmente de coaste și de corpuri vertebrale; au fost identificate doar fragmente din oasele lungi, la care se adaugă 4 carpiene, 2 tarsiene, rotula dreapta și talusurile.

Sex determinat: feminin.

Vârsta estimată: peste 45 de ani.

Statură medie (cm): -

Inventar: 1 mărgică de cupru și 1 de os.

M 177:

Stare de conservare: craniul este deformat de pământ și are crăpături din vechime cu unele depuneri de piatră. Oasele lungi au unele deteriorări ale suprafețelor.

Stare de reprezentare: din frontal este prezentă marginea supraorbitală dreapta cu eminența frontală și un fragment din marginea supraorbitală stânga; parietalele au lipsă porțiunile solzoase, de la temporalul dreapta este prezentă mastoida iar cel stâng lipsește; din occipital sunt doar câteva fragmente; din aparatul dento – maxilar există trei fragmente; scheletul postcranian reprezentat de fragmente de la diafizele oaselor lungi și unele epifize nesudate, la care adăugăm fragmente din coaste și vertebre, 3 falange intermediare de la picior, calcaneul și talusul dreapta.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: până în 16 ani.

Statură medie (cm): -

Inventar: 1 mărgică tubulară și 8 sferice din os.

M 178:

Stare de conservare: bună.

Stare de reprezentare: din craniu sunt doar fragmente, iar din mandibulă doar unul; scheletul postcranian este reprezentat doar de fragmente de diafize de la oasele lungi.

Sex determinat: -

Vârsta estimată: 18 luni ($\pm$ 6).

Statură medie (cm): -

M 179:

Stare de conservare: foarte bună, fără depuneri de piatră;

Stare de reprezentare: frontalul e aproape complet (exceptând porțiunea nazală și orbitală); parietalele au lipsuri în zona eminenței; temporalul dreapta e prezent prin procesul mastoidian, iar cel stâng lipsește; din occipital se păstrează jumătatea dreapta; mandibula fragmentară; oasele lungi se păstrează aproape în întregime; claviculele sunt rupte, iar omoplații au păstrate cavitățile glenoide; oasele mâinilor: 5 metacarpene, 5 falange intermediare și 3 proximale; oasele picioarelor: calcaneele, talusurile, navicularele, 5 metatarsiene, 1 falangă intermediară și 3 distale;

Sex determinat: feminin.

Vârsta estimată: 25 – 35 de ani, după uzura dentară.

Statură medie (cm): 161,54.

M 180:

Stare de conservare: foarte bine, fără deteriorări.

Stare de reprezentare: de la frontal lipsește porțiunea nazală; parietalele, temporalele și occipitalul sunt întregi; mandibula completă, iar din maxilar lipsesc câteva fragmente; la omoplatul dreapta acromionul, procesul coronoid și marginea axilară sunt prezente; la cel stâng însă acromionul și procesul coronoid sunt rupte; vertebre: 7 cervicale, 5 corpuri de la toracale, 1 lombară; coastele fragmentare; humerusul dreapta are doar fragmente de diafiză iar cel stâng este întreg; radiusurile sunt fragmentare, iar la cubitusuri lipsesc capetele; oasele mâinilor: 9 carpiene, 5 metacarpene, 9 falange

proximale, 3 intermediare și 2 distale; coxalele au rupte creasta iliacă, fosa acetabulară și ramurile ischiopubice; femurele nu au epifizele proximale; rotulele prezente; tibia dreapta este întreagă iar la cea stângă lipsesc fragmente din condili; din peronee sunt doar fragmente de diafiză; oasele picioarelor: calcanee, talusuri, naviculare, 8 metatarsiene, 3 falange proximale, 4 intermediare și 1 distală.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: 25 – 35 de ani, după gradul de uzură al dinților.

Statură medie (cm): 157,49.

Inventar: 11 mărgelile de cupru; 1 rotundă și 4 tubulare din os.

M 181:

Stare de conservare: bună, fără deteriorări sau depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: din frontal se păstrează câteva fragmente; din parietale lipsesc fragmente din baze și suprafețele solzoase; temporalul dreapta prezent, cel stânga lipsă; occipitalul este fragmentar; din scheletul postcranian avem: ambele femure, dar cu lipsuri din epifize, 3 fragmente de la diafize de oase lungi, fragmente de coaste și de omoplați.

Sex determinat: -

Vârsta estimată: 4 ani ($\pm$ 12 luni).

Statură medie (cm):

M 182A:

Stare de conservare: bună, fără deteriorări sau depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: oasele craniului sunt întregi, doar mandibula având rupte procesele coronoide; din omoplați există fragmente din cavitatea glenoidă și corp; fragmente de diafize de la femure, tibia și peronee; din coxalul dreapta lipsește capul ischionului și ramura ischiopubică, iar la cel stânga se mai păstrează acetabulul și marea incizură ischiadică; oasele mâinilor: 1 carpian, 1 metacarpian, 1 falangă distală; oasele picioarelor: 1 falangă proximală și 1 distală.

Sex determinat: feminin.

Vârsta estimată: 17 – 25 ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): -

M 182A:

Stare de conservare: prezintă depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: s-au identificat fragmente de frontal, parietale, occipital și de mandibulă; fragmente de la diafizele femurelor și ale tibiilor.

Sex determinat: -

Vârsta estimată: 10 ani.

Statură medie (cm): -

M 183:

Stare de conservare: unele depuneri de piatră pe oase și pe rupturile din vechime.

Stare de reprezentare: de la frontal lipsesc fragmente din sutura coronală și din zona orbitală și nazală; parietale și temporalele sunt întregi, occipitalul fragmentar; 10 corpuri vertebrale (4 toracale și 6 lombare); coastele fragmentare; din oasele membrilor superioare am identificat doar diafizele; coxalele au zona acetabulară ruptă; la femure lipsesc fragmente din epifize; tibiile și peroneele prezintă doar fragmente de la diafize; oasele picioarelor: 2 metatarsiene și 1 falangă.

Sex determinat: feminin.

Vârsta estimată: 25 – 35 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): -

M 184:

Stare de conservare: slabă, cu depuneri mari de piatră.

Stare de reprezentare: din craniu au fost identificate fragmente de frontal, parietale, occipital și maxile; fragmente de corpuri vertebrale și de coaste; la humerusul dreapta lipsește epifiza proximală, cel stâng fiind întreg; radiusul dreapta nu are epifiza distală, cel stâng fiind întreg; cubitusurile nu au epifizele distale; coxalele sunt fragmentare; femurele sunt întregi; la tibia lipsesc fragmente din epifize; calcaneele prezente dar rupte.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: 35 – 45 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): 165,6.

M 185:

Stare de conservare: bună, dar cu depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: din frontal lipsește zona orbitală și cea nazală; parietalele sunt întregi; temporalele au lipsă mastoidele; occipitalul nu prezintă porțiunea inferioară; din maxile și mandibulă doar fragmente; din oasele lungi s-au conservat mai ales diafizele; s-au păstrat fragmente de corpuri și arcuri vertebrale; rotulele prezente; oasele mâinilor: carpiene, 3 metacarpene, 1 falangă proximală și 1 distală; oasele picioarelor: 1 metatarsian, 3 falange proximale.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: 25 – 35 de ani, după uzura dentară.

Statură medie (cm): -

Inventar: 1 mărgică tubulară de os.

M 186:

Stare de conservare: bună, cu ușoare depuneri de piatră.

Stare de reprezentare: de la craniu există un fragment din regiunea solzoasă a temporalului și un altul din corpul mandibular; din oasele lungi s-au conservat mai ales diafizele; regiunea pelvină e reprezentată de fragmente de la coxale și sacrum; 5 vertebre cervicale plus diferite fragmente de corpuri și arcuri; regiunea scapulară e reprezentată de fragmente din omoplați și clavicule; oasele mâinilor: 4 carpiene, 7 metatarsiene, 5 falange proximale și 5 intermediare; oasele picioarelor: calcanee, naviculare, 4 falange proximale și 2 distale.

Sex determinat: feminin.

Vârsta estimată: adult.

Statură medie (cm): -

Inventar: 7 mărgelile de cupru și 31 de os (26 tubulare mici, 2 rotunde, 3 pătrate).

M 187:

Stare de conservare: bună.

Stare de reprezentare: de la frontal lipsește marginea supraorbitală stânga și fragmente din eminentă; la parietale lipsesc porțiuni din sutura coronală și suprafețele solzoase; temporalul dreapta e prezent prin mastoidă, iar cel stâng lipsește; occipitalul nu are partea inferioară; din maxila dreapta există procesul zigomatic, foramenul infraorbital și fosa canină; mandibula fragmentară; oasele lungi sunt reprezentate mai ales prin fragmente de la diafize; coastele și vertebrele sunt fragmentare; centurile scapulară și pelvină nu se prezintă decât sub forma unor fragmente din omoplați, coxale și sacrum; oasele mâinii: 3 carpiene, 5 falange proximale și 3 intermediare; oasele picioarelor: talusurile, 2 metacarpene, 1 falangă intermediară.

Sex determinat: masculin.

Vârsta estimată: peste 45 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): -

M 188:

Stare de conservare: bună.

Stare de reprezentare: din frontal lipsesc fragmente din zona suturii coronale; parietalele au unele lipsuri în zonele anterioare; temporalele prezente; occipitalul fragmentar; oasele lungi prezente din diafize; coastele sunt fragmentare; coloana vertebrală reprezentată de o vertebră cervicală; claviculele au păstrate fragmente din corpuri; coxalele cu rupturi și fragmente din crestele iliace; oasele mâinilor: 3 falange proximale.

Sex determinat: feminin.

Vârstă estimată: 35 – 45 de ani, după uzura dinților.

Statură medie (cm): -

M 189:

Stare de conservare: foarte slabă, cu depuneri mari de piatră.

Stare de reprezentare: din craniu s-au putut identifica un fragment de frontal, 2 dinți și alte câteva fragmente de parietale; din scheletul postcranian există numai fragmente de diafize.

Sex determinat: -

Vârstă estimată: adult.

Statură medie (cm): -

187. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu-Roșu

Cod RAN 104216.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 56/2005

Colectiv: Radian Romus Andreescu – responsabil, Katia Moldoveanu (MNIR), Cătălin Alexandru Lazăr, Virginia Oană (MDJ Călărași), Pavel Mirea (MJ Teleorman), Valentina Voinea (MINAC), Consatantin Haită (CNCP - MNIR), George Neagu, Tiberiu Potârniche (masteranzi UO Constanța), studenți UO Constanța.

Obiectivele cercetării: continuarea cercetării suprafeței S X; extinderea zonei cercetate din S X; redeschiderea suprafeței S I; realizarea unor sondaje la V de tell, pe terasă, în vederea verificării rezultatelor măsurătorilor geo-fizice.

În suprafața S.X, a continuat cercetarea locuinței incendiate L2, locuință cu totul și cu totul deosebită prin prisma amenajărilor și a inventarului. În acest sens a fost demontat marmorul de NE, suprafața Sx fiind extinsă cu 6 carouri de 2 x 2 m, notate A0, B0, C0, A1, B1 și C1. Scopul acestei extinderi a fost identificarea părții de NE al locuinței L2. La demontare s-a constatat că restul locuinței L2 era în mare parte distrus de intervenții ulterioare. Nu s-a mai păstrat decât o porțiune de cca. 1,5 m din locuință. Cu această ocazie s-a descoperit peretele de NE al locuinței, prost conservat pe o lungime 2,90 m. Elevația peretelui era de cca. 0,25 m. S-au observat existența acelorasi „abside” care caracterizau și peretele de SE. Locuința și peretele erau afectate de două șanțuri, probabil de fundație, ale locuinței L1/2003. Întreaga zonă era puternic deranjată de intervenții ulterioare, astfel încât din această ultimă locuință nu s-au păstrat decât un mic rest de perete și o aglomerare de bucăți de chirpici.

Totodată, s-a demontat marmorul stratigrafic dintre Sx și Sy, în vederea determinării limitei de NV a locuinței L2. Au fost descoperite resturile unei mici porțiuni de perete, precum și fragmente masive de chirpici, vase întregibile aflate pe podeaua locuinței.

Observațiile făcute în campania precedentă au arătat faptul că această locuință mai avea o cameră în sud-vestul ei. În această cameră, plasată mai sus cu cca. 0,40 m se afla vatra care s-a prăbușit în camera aflată în Sx. Această a doua cameră a fost probabil cercetată cu prilejul săpării secțiunii magistrale în anii '70. Locuința era orientată NE-SV, iar dimensiunile camerei păstrate erau de cca. 7 x 7 m.

Au putut fi făcute observații preliminare cu privire la modul de construcție al locuinței. Așa cum a putut fi observat din campania precedentă, ne aflăm în fața unui caz mai puțin întâlnit, în care un perete s-a păstrat în elevație (0,25-0,45 cm) pe o lungime de peste 6 m. Este posibil să fi existat șanțuri de fundație așa cum ar sugera situația din partea de NV a locuinței. În aceste șanțuri erau înfipti pari peste care se puneau un strat gros de lut. Nu au fost observate urmele de nuiele sau împletituri. Podeaua, refăcută de mai multe ori, era amenajată direct pe sol.

În această campanie, în suprafața Sx carourile A0, B0 și C1, a fost cercetată partea de NE a locuinței parțial incendiate L1, cercetată anterior în campania 2003. A fost descoperit un rest de perete avea aceeași orientare cu cea peretelui de NE al locuinței L2. Secționarea peretelui ne-a permis observarea șanțului de fundație al acestuia. Peretele se păstra pe o lungime de 0,40 m, având o elevație maximă de cca. 0,21 m. În interiorul locuinței au fost descoperite două vase reîntregibile. Din păcate, această locuință era puternic deranjată de o veche secțiune arheologică și de un mormânt de inhumatie (M8), ce conținea un individ depus în poziție întinsă, fără inventar funerar.

Un al doilea element asupra căruia s-a concentrat cercetarea din această campanie a fost reprezentat de redeschiderea suprafeței S I din 2001. Acest fapt s-a datorat eroziunii avansate a acestei zone din tell (din 2001 până în 2005 s-au erodat cca. 4 m). S I a fost lărgită, obținându-se o suprafață de 10 x 6 m, împărțită în carouri de 2 x 2 m. În această suprafață a fost cercetată o locuință incendiată notată L5. Aceasta era puternic afectată în partea de SSV de două vechi secțiuni arheologice, precum și de alte intervenții cronologice posterioare (posibil șanțuri de fundație). Datorită acestor perturbări, nu s-au putut stabili cu exactitate dimensiunile acestei locuințe. Resturile ei conțeau în bucăți masive de chirpici ars, unele făcute, altele cu urme de pari sau bârne, sugerând o construcție destul de solidă. Spre deosebire de L2/2003, inventarul acesteia era modest (piese de silex, unelte de os/corn, câteva vase întregi sau reîntregibile).

Un al treilea obiectiv vizat și realizat în campania 2005, a fost completarea observațiilor legate de profilul magistral. Cu această ocazie au fost surprinse câteva detalii interesante referitoare la amenajarea terasei în vederea locuirii. Panta de SV a așezării a fost tăiată oblic, la baza ei fiind descoperit un șanț de cca. 1 m și în exteriorul lui o amenajare ca un mic val. Alte amenajări au fost făcute cu ocazia diverselor secvențe ocupaționale ale sitului. Astfel, a fost descoperite un fel de palisadă întărită cu pământ, abandonată și ulterior refăcută pe alt amplasament. În ultimele faze ale așezării locuirea se extinde peste aceste amenajări (nu sunt vizibile altele care să delimiteze așezarea).

Pentru verificarea datelor obținute în urma prospecțiilor geo-magnetice din campania 2003 au fost realizate patru sondaje de verificare pe terasa vestică. Sondajul 3 (8 x 1 m), orientat NE-SV, a fost plasat la cca. 150 m SV de tell. La – 1,80 a fost identificată o porțiune dintr-o groapă de bordei

(groapa nr. 25), de formă circulară neregulată. Aceasta cobora până la -2,00 m adâncime. Porțiunea surprinsă în sondaj avea L= 0,60 m și l= 0,50 m. Din umplutura acesteia au fost recuperate câteva fragmente ceramice, oase de animale și bucățele de chirpici. Pe baza materialului ceramic acest complex a fost încadrat în sec. IV p.Chr.

Sondajul 4 (3 x 1 m), orientat SE-NV, a fost plasat la cca. 100 m SE de tell, pe panta văii ce delimitează terasa la SE. Nu a fost surprins nici un complex arheologic. Au fost recuperate mai multe fragmente ceramice aparținând culturilor Boian, Gumelnița, Basarabi, sec. IV p.Chr, culturii Dridu.

Sondajul 5 (3 x 1 m), orientat NE-SV, a fost plasat la cca. 50 m SE de sondajul 4, pe partea înaltă a terasei. La -0,30 m au fost surprinse resturile unei podele. Aceasta se păstra pe o suprafață de cca. 0,80 x 0,60 m. Pe baza fragmentelor ceramice descoperite acest complex a fost atribuit culturii Dridu. Din păcate acest complex a apărut chiar la sfârșitul campanie, fapt ce nu permis o cercetarea completă. Complexul a fost conservat urmând a fi cercetat în campania următoare.

Sondajul 6 (3 x 1 m), orientat SE-NV, a fost plasat la cca. 100 m SE de sondajul 5, pe panta văii ce delimitează terasa la SE. Nu a fost surprins nici un complex arheologic. Au fost recuperate mai multe fragmente ceramice aparținând culturii Gumelnița, sec. IV p.Chr și culturii Dridu.

Din podeaua și pereții locuinței L2/2003 au fost prelevate probe, în vederea realizării unor datări arheomagnetice. Tot anul acesta s-a realizat planul locuinței cu ajutorul unei stații totale Leica.

Protejarea suprafețelor în curs de cercetare s-a realizat prin acoperirea cu folie de plastic și pământ.

Materialele arheologice descoperite au fost transportate la MDJ Călărași. Resturile osteologice umane au fost predate spre analiză CCA București. Materialele faunistice și litice vor fi trimise spre analiză CNCP – MNIR.

Valorificarea se va realiza prin includerea unor piese descoperite în această campanie în expoziția *Sultana – O așezare de acum 6000 de ani* ce este deschisă la MDJ Călărași din anul 2003.

Obiectivele campaniei 2006: -continuarea cercetărilor în marginea de V a așezării, evaluarea situației stratigrafice din centrul așezării, continuarea sondajelor pe terasa de V.

Planșa 67

Bibliografie:

CCA 2005

Abstract:

The tell settlement is placed on the shore of Mostiștea Lake, being constantly eroded by its waters. The site was the subject of several archaeological campaigns since 1923 and restarted in 2001.

Stratigraphy: Boian and Gumelnița cultures (Eneolithic), Early Bronze and Iron Age, 4th century AD, Early Middle Age (Dridu culture).

The 2005 campaign had many objectives: the further research on the spectacular dwelling no. 2/2003, the further research of sondage S I/2001 due to its continuous destruction caused by erosion, sounding the nearby terrace in order to verify the geo-physic measurements.

Except dwelling no. 2, two other were further investigated, dwelling no. 1/2003 and no. 5/2005. Interesting details concerning building techniques were observed, related

to foundation ditches and other elements in a good state of preservation. Some detailed observations on the site's main profile revealed interesting information about the site's early habitation area and the works done to the terrace in order to arrange it for living.

188. Supuru de Sus, com. Supur, jud. Satu Mare

Punct: Dealul Soldubița

Cod: 138958.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 1/2005

Colectiv: Alexandru V. Matei – responsabil (MJIA Zalău), Claus-Michael Hüssen (RGK-Roemish-Germanischen Kommission), Robert Gindele (MJ Satu Mare)

Valul de pământ¹ descoperit la Supurul de Sus, jud. Satu-Mare a fost secționat în mai multe locuri, pe o distanță de cca. 3 km. în urma sondajelor arheologice². O primă prezentare a descoperirii a fost făcută în anul 1998 de către Al. V. Matei în comunicarea „*Valul de la Supuru de Sus*”, susținută la Sesiunea de Comunicări Științifice organizată de Muzeul de Istorie a Transilvaniei, mai, 1998 precum și într-o altă comunicare, în Ungaria, la Pecs: Simpozion româno-maghiar - *Limes-ul Daciei*) și la Congresul Internațional al frontierelor romane - *Limes Congress* - ce avut loc la Pecs în 2003. Rezultatele cercetărilor arheologice realizate în ultimii ani au fost publicate în ActaMP 26, 2004, p. 283-309. S-a constatat că valul are șanțul pe latura sa nord-vestică, apărând teritoriul ce se afla în spatele valului spre E, adică văile Crasnei și Zalăului, blocând culoarul văii Crasnei și a văii Zalăului spre muntele Meseș spre Poarta Meseșană - Porolissum, spre Transilvania, respectiv spre Dacia romană.

La cca. 2 km SSV de satul Supuru de Sus, jud. Satu Mare în hotarele „Bondaua”, „La Șanț”, „Dealul Șoarecelui” a fost identificat un șanț și val de apărare. Având în vedere orientarea spre vest a șanțului împotriva unui dușman care venea spre Dacia spre Imperiul Roman precum și a sistemului de construire (lățimea șanțului 3 - 4 m, adâncimea lui 2,5 - 3 m. cu vârful lucrat în formă de „V” și cu valul lucrat parțial din *caespites*), acest val și șanț a fost atribuit epocii romane³. Identificat prin săpături arheologice pe o lungime de peste 3 km., șanțul și valul roman au o traiectorie dinspre valea Crasnei - „Bondaua”, urcând oblic pe zona „La Șanț” și tot oblic pe platoul dealului Șoarecelui cu traseul spre pârâul Șoarecelui. Capătul de V al șanțului de pe platoul „Dealului Șoarecelui” își schimbă direcția într-un unghi de 120° spre SSE și coboară panta pârâului Șoarecelui. În suprafața de teren aflată în unghiul format de această schimbare bruscă de direcție a șanțului și valului a fost identificată o fortificație romană de pământ cu dimensiunile de cca. 220 x 110 m. Intrarea de tipul „a la *chicane*” în această fortificație este amenajată pe latura sa vestică, latura dinspre *barbaricum*. Fortificația are o formă rotunjită pe latura de NE și dreaptă rectilinie pe latura de V. În suprafața netedă din interiorul fortificației aflată în lunca văii Șoarecelui, în zona de colț, în spatele șanțului și valului de pământ lucrat din *caespites*, în profilul îndreptat al malului a fost identificată o construcție cu „zidurile” lucrate din *caespites*. La această construcție și la valul de apărare au fost identificate două faze principale de amenajare, reamenajare, construire, la val și șanț și a trei nivele de locuire; luturi și reluturi la podeaua clădirii identificate în spatele valului în interiorul fortificației⁴.

Șanțul și valul astfel identificat pe cca. 3 km lungime își schimbă traiectoria și coboară cca. 150 m panta pârâului Șoarecelui spre E-SV și urcă apoi cca. 180 m panta opusă a pârâului Șoarecelui ajungând pe platoul dealului opus „Soldubița”. Acest deal „Soldubița” reprezintă un platou extrem de neted care reprezintă cca. 60 ha de teren plan și este mărginit spre E-SV de valea Soldubiței spre VNV de platoul „Dealului Șoarecelui”, spre V de culmea pădurii Cheja, iar spre E de lunca văii Crasnei. De menționat că acest platou al dealului „Soldubița” urcă lin și neted cca. 3,5 km spre V, până la culmea dealului din pădurea Chejii cu care se intersectează și continuă apoi 4 km tot neted prin punctul „3 Hotare” spre satul Zalnoc și mai departe spre zona de V, probabil prin crestele tot netede de deal cu care face legătura, spre Suplacul de Barcău, sau spre Ghida, jud. Bihor (?). Cercetările arheologice viitoare vor stabili cu precizie direcția acestui val și șanț, modul de construire și modalitățile de continuare spre vest ale acestuia.

Cercetările arheologice ale anului 2005 au fost realizate pe platoul „Dealului Soldubița”. Scopul acestor cercetări a fost urmărirea traseului șanțului și valului care ajunge pe platoul dealului. Având în vedere că după cca. 3 km. de traseu rectiliniu dinspre valea Crasnei spre pârâul Șoarecelui, valul și șanțul își schimbă brusc direcția și urcă pe dealul vecin - Soldubița -, trebuia urmărit aici acest traseu. Pe platoul dealului „Soldubița” în acest an 2005 cercetările arheologice, finanțate de R.G.K.-Roemish-Germanischen Kommission și MJ Satu Mare, au fost realizate în două campanii: (iunie - iulie și septembrie - octombrie 2005). Au fost trasate un număr de 87 secțiuni și casete de diferite dimensiuni. În urma acestor cercetări au fost identificate mai multe șanțuri cu dimensiuni diferite care au primit următoarele simboluri: R - șanțul care urcă rectiliniu dinspre pârâul Șoarecelui și face legătura între fortificația de pe dealul Șoarecelui și fortificația de pe dealul Soldubița; A - șanțul care are un traseu E-V rectiliniu de 80 - 85 m paralel cu pârâul Șoarecelui și care formează latura nordică a unei presupuse noi fortificații rectangulare de pe dealul Soldubița; A.1 - șanțul care continuă în alt unghi capătul estic al șanțului A; A.2 - șanțul de mai mici dimensiuni cu lungimea de 180 m care continuă spre V și care are capătul în zona colțului vestic la 3-5m în fața șanțului A aproximativ paralel cu acesta și cu șanțul A.1; B - șanțul rectiliniu cu direcția E-V, paralel cu A.1 identificat la cca. 150 m S de acesta pe o lungime de cca. 780 m; C - șanțul rectiliniu cu direcția E-V, aflat la 10 m S și paralel cu șanțul B pe o distanță de cca. 150 m și care a fost identificat pe o lungime de 480 m.

Șanțul R. A fost urmărit, prin secțiuni paralele dispuse simetric traseul șanțului și valului care urcă panta nordică a dealului Soldubița dinspre pârâul Șoarecelui și fortificația identificată aici pe platoul dealului Șoarecelui. Acest val și șanț R a fost surprins și în secțiunea nr. 35 a anului 2003 realizată aici pe buza platoului Soldubița în ultima zi de cercetare arheologică din acel an.

În secțiunea nr. 81, trasată pe buza platoului dealului Soldubița la cca. 6 m N de S.35/2003 și la cca. 180 m SV de pârâul Șoarecelui, a fost identificat în zona m. 2 - 3 urma șanțului numerotat convențional R. Datorită eroziunii s-a păstrat doar partea inferioară a șanțului cu cca. 0,60 m din aceasta, iar deschiderea păstrată a șanțului era doar de 0,85 m Șanțul are aceeași umplutură cu pământ roșu de pădure argilos ca și sterilul zonei, doar câteva nuanțe mai închise la culoare „trădează” existența în acest loc a șanțului. Șanțul R

are traseul direct rectiliniu continuând și pe dealul Soldubița, șanțul laturii vestice a fortificației de pe dealul Șoarecelui, chiar și după ce a coborât și urcat pe dealul Soldubița pantele pârâului Șoarecelui spre care este direcționat perpendicular. Șanțul R are lungimea de 300 m și face legătura între fortificația de pe dealul Șoarecelui și colțul nord-vestic al fortificației de pe dealul Soldubița, capătul vestic al șanțului A. Șanțul A. Urmărind acest traseu rectiliniu pe teren prin secțiunile nr. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 45, 61, 62, 63, 72, 73, 74, 75, 83, C.2 trasate de regulă la 7-15-30 m. distanță unele de altele sau chiar la doar 1 m unele de altele, a fost identificat pe platoul Soldubiței un traseu nou al unui nou val și șanț - A - care are orientarea paralelă cu pârâul Șoarecelui și care se află dispus pe marginea platoului spre pârâul Șoarecelui la cca. 275 m de acesta. Noul șanț - A - secționat în 11 locuri prin secțiunile amintite mai sus, pornește (are capătul său vestic) în dreptul (la capătul nordic) secțiilor S.13, S.61, S.63 și continuă cca. 80 - 85 m spre E paralel cu pârâul Șoarecelui pe partea nordică a platoului Soldubiței. Din dreptul secțiunii S.62 spre E spre S.4 și S.3, acest șanț își schimbă direcția cu câteva grade, continuând cca. 220 m spre E a primit indicativul A. În dreptul S.4 șanțul A.1 își schimbă direcția cu 110° coborând spre pârâul Șoarecelui, spre secțiunea S.3 Șanțul A și A.1 identificat în toate aceste 17 secțiuni are în medie deschiderea de 3,5 - 4 m și adâncimea în medie 1,80 - 2,00 m, iar vârful este în formă de „V” sau ușor rotunjit având în vedere că este amenajat paralel cu panta terenului și șanțul a fost practic „spălat” și rotunjit de apa ploilor de-a lungul timpului.

Capătul vestic al șanțului A se termină în zona capetelor nordice ale secțiilor: S.13, S.63, S.64. În acest punct se face joncțiunea și cu șanțul R ce urcă panta dealului dinspre fortificația de pe dealul Șoarecelui. Începând din acest punct șanțul A are un traseu rectiliniu spre E pe o lungime de 80-85 m până în zona S.10 - S.62. Începând din acest punct S.62 șanțul (A.1) continuă spre E spre secțiunile nr. 9, 8, 7, 6, 5, 4, schimbându-și cu câteva grade unghiul comparativ cu direcția rectangulară a șanțului A avută până în dreptul S.10, S.62.

Considerăm traseul rectiliniu al șanțului A identificat ca începând în S.63, S.13 și până în S.10, S.62 (pe lungimea de cca. 80-85 m), ca fiind traseul laturii nordice rectilinii a unei fortificații romane rectangulare identificată aici pe platoul dealului Soldubița. În colțul acestei fortificații, colțul de NV, în zona capătului din S.13, S.63, se atașează în unghi de cca. 70° șanțul R care urcă dinspre N dinspre pârâul Șoarecelui și care reprezintă prelungirea laturii rectilinii de V a fortificației de pe dealul Șoarecelui. În acest mod se face legătura între cele două fortificații romane cea de pe dealul Șoarecelui și cea de pe dealul Soldubița. Cercetările arheologice viitoare vor stabili cărei faze aparține această nouă fortificație rectangulară identificată pe dealul Soldubiței a cărei latură de N (șanțul A) a fost identificată prin secțiunile S.62, S.10, C.2, S.75, S.11, S.12, S.13, S. 61 și S.63. Având cca. 80-85 m lungime această latură (șanțul A) reprezintă probabil latura scurtă a fortificației romane lucrată din pământ.

Locuirea barbară. În acest șanț - A - în secțiunile 61 și 62 au fost identificate urmele unor locuri (bordeie) „barbare” amenajate în șanț și în panta valului inițial. Din aceste două complexe de locuit au apărut materiale arheologice, ceramică lucrată cu roata ce aparține clar epocii romane. Sporadic și în șanțul - A.1 - identificat în secțiunile nr. 4, 5, 6, 8, 9 au apărut astfel de materiale arheologice romane care asigură

apartenența acestui șanț (A, A.1 și A.2) și implicit a întregului sistem defensiv în epoca romană.

Locuirea barbară ulterioară identificată în cele două complexe de locuiri clar sesizate în șanțul roman asigură datarea acestui șanț în sec. II p.Chr. Susținem acest lucru pe baza materialului ceramic „barbar” care pare a avea o datare în preajma sau mai ales după războaiele marcomanice. Bordeiele identificate aici, precum și vatra rectangulară cu pereții arși identificată în zona S.36 și alte două complexe de locuit din zona S.15 (caseta C.1.) și a C.5 din zona de la S de S.51 și S.77, pun în evidență existența în această zonă a unei așezări barbare ulterioare sec. II p.Chr. probabil din sec. III-IV p.Chr. În zona centrală a platoului dealului Soldubița a fost descoperită la suprafața terenului o monedă romană de bronz extrem de corodată. Moneda de bronz pare să aparțină sec. III-IV p.Chr. Potrivit acestor descoperiri tipice: vatra rectangulară cu pereții arși, bordeie și locuințe de suprafață cu aliniamente de stâlpi de lemn ca cei surprinși în zona vestică a secțiunii S. 58, moneda romană, toate acestea sunt elemente care permit atribuirea acestei locuiri secundare unei așezări germanice ulterioare părăsirii sistemului roman defensiv format din șanțuri și valuri de apărare. Prezența unui fragment de ceașcă dacică în bordeiul identificat în caseta nr. 5 indică o realitate istorică legată de amestecul celor două etnii înainte și după războaiele marcomanice. Faptul că două bordeie apar amenajate în șanțul - A - care împreună cu șanțurile - A.1 și A.2 - care îl continuă, au o lungime totală de peste 300 m, le conferă acestora o datare *anteqvem*, deci probabil în prima parte a sec. II p.Chr.

Șanțul A.1, reprezintă practic continuarea în alt unghi a capătului estic al șanțului A, începând cu secțiunea S.62, continuând spre E încă cca. 220 m și coborând în unghi de cca. 90-100° spre pârâul Șoarecelui în dreptul secțiunii S.4 spre secțiunea S.3. În S.3 situată în panta dealului la cca. 75 m N de S.4 acest șanț A.1 a fost identificat foarte bine datorită pământului depus în urma erodării platoului superior. Șanțul A.1 este bine stabilit și conturat în S.3, traseul perpendicular acestui șanț A.1 spre firul pârâului Șoarecelui. Traseul acestui șanț A.1 are direcția spre colțul estic rotunjit al fortificației identificate pe dealul Șoarecelui cu care probabil va face joncțiunea. Cercetările arheologice viitoare vor aduce date clare cu privire la posibilul traseu al capătului estic al acestui nou șanț (A - A.1), și care este rolul său în acest sistem defensiv.

Șanțul A.2. Capătul vestic al șanțului A se termină în zona capetelor nordice ale secțiunilor: S.13, S.63, S.64. Începând din acest punct unde se face joncțiunea și cu șanțul R ce vine dinspre fortificația de pe dealul Șoarecelui a fost identificat la cca. 5-7-10 m în fața șanțului A un alt șanț - A.2 - Șanțul A.2 este mai mic ca dimensiuni și adâncime și are un traseu oblic (aproape paralel) cu traseul șanțului A continuând ușor curbat spre V încă cca. 180 m iar spre E cca. 140 m identificați până în prezent. Acest șanț A.2 este mai puțin adâncit, de la cca. 0,60 - 0,80 la 1,00 m adâncime în zona S.15 - 14 și are o lățime mult mai mică de cca. 0,60 m lățime și de cca. 0,50 m adâncime în secțiunile nr. 17, 18, 19. Acest șanț A.2 a fost identificat în S.14, S.15, S.16, S.18, S.19, ca având un traseu liniar spre V cca. 175 m, care își schimbă cu câteva grade direcția spre S începând cu zona secțiunilor S.16,17. Având un traseu relativ paralel (puțin oblic) pe traseul șanțului A față de care este amplasat la N, la cca. 5-7-10 m șanțul A.2 a fost surprins și în fața șanțului A pe o lungime de cca. 85 m iar în

fața șanțului A.1 pe o lungime de cca. 60 m sesizați arheologic până în prezent.

Acest șanț - A.2 - ar putea reprezenta șanțul de protecție al laturii de N a unui simplu castru de marș (?) inițial construit pe acest loc. Se pare că acest șanț - A.2 - nu continuă spre V, nefiind identificat în S.20 și S.22 trasate la 30 și respectiv 45 m distanță de ultima secțiune (S.19), unde a fost identificat acest șanț A.2 remarcat prin lățime mică cca. 0,80 - 1,00 m și adâncime mică 0,60 - 0,80 m. Capătul acestui șanț A.2 spre V și S trebuie căutat și verificat în viitoarele campanii arheologice.

Fortificația rectangulară (?). La cca. 40 m S de latura nordică (șanțul A) a acestei noi fortificații prezentate mai sus (concluziile de la șanțul A), paralel cu această latură a noii fortificații a fost trasată și realizată secțiunea S.29 care are în total o lungime de 145 m Secțiunea S.29 are o mică deviere de câteva grade spre S a capătului său estic, ea nefiind perfect paralelă cu latura nordică (șanțul A) a fortificației. În zona m: 37-40 a S.29 care are m. 0 (zero) în capătul ei vestic, a fost identificat un șanț care are cca. 2,10 - 2,30 m lățime și adâncimea de cca. 1,60 m. În profilul acestui șanț se pot distinge foarte clar două faze de umplere. În S.29 la cca. alți 95 m spre E în zona m: 132-135 a apărut urma altui complex (șanț ?!) care are lățimea de cca. 2,50-2,60 m la conturare iar adâncimea de cca. 2,05-2,10 m și care se termină în formă de „V”, complex deranjat de intervenții ulterioare. Considerăm acest complex ca fiind urma șanțului de pe latura estică a acestei fortificații rectangulară surprinse și pe platoul dealului Soldubița. Șanțul surprins în aceeași secțiune S.29 în zona m: 34 - 37 ar putea reprezenta șanțul fortificației surprins pe latura vestică a acestei noi fortificații rectangulară identificată pe platoul dealului Soldubița, latură îndreptată ca orientare spre dușman. În secțiunea S.85 trasată la 10 m S de S.29 în aproximativ aceeași zonă corespunzătoare a carourilor m: 40-45 a S.29, au apărut urmele a două complexe identificate ca putând fi șanțurile laturii vestice a acestei noi fortificații. Dar unghiul de continuare a traseelor acestor două șanțuri se leagă foarte clar cu șanțul surprins în S.29 în zona m: 34-37. Având în vedere acest fapt, că în S.29 în zona m: 40-45 nu mai apare al doilea șanț, iar în S.84 deschisă la 10 m N de S.29 în aceeași zonă corespondentă a m: 30-40 din S.29, șanțul surprins în S.29, m: 34-37 nu mai continuă spre N, interpretăm acest șanț identificat în S. 29, m: 34-37 că reprezintă un *titullus* realizat în fața intrării amenajate pe această latură de V a noii fortificații identificată pe dealul Soldubița. Cercetările arheologice viitoare vor aduce date noi care să susțină sau să infirme această supoziție.

Latura de S a acestei noi fortificații nu a fost însă surprinsă, dar din dispunerea secțiunilor 57 și 58, latura sudică a acestei fortificații ar putea să fie la cca. 10 - 15 m N de aceste două secțiuni care au un traseu paralel cu S.29 și S.85.

Coroborând aceste date obținute în: S.29 (*titullus* în zona m: 34 -37 și latura estică a fortificației în zona m: 132-135?); în: S.84, S.85 (cele două șanțuri - latura vestică a fortificației?) și S.57, 58, precum și unghiul de amplasare a șanțului B în secțiunile S.35 și 43, considerăm că noua fortificație identificată prin cercetările anului 2005 pe dealul Soldubița are o formă rectangulară cu dimensiunile de cca. 80 - 85 m laturile scurte (nordică - șanțul A și sudică) și de 100 -110 m lungime laturile lungi (cea de V și de E), cu intrarea probabilă amenajată pe latura de V (*titullus* în S.29, m: 34-37). Secțiunile campaniilor viitoare de săpături arheologice vor

aduce date noi care să stabilească dimensiunile precise ale acestei fortificații, a modului de realizare a intrării sesizate în zona m: 40-45 din S.29 precum și a modului de amenajare a aceluiași *titullus* surprins aici.

Sistemul defensiv roman, șanțul B. În încercările de a surprinde latura sudică a noii fortificații rectangulare, la cca. 120 m S de S.29, au fost realizate un număr de 17 secțiuni cu orientarea N - S și 5 secțiuni cu orientarea E - V. Cele 22 de secțiuni au fost efectuate la cca. 150 m S de latura de N a fortificației rectangulare, la S de șanțul A identificat în cele 10 secțiuni trasate pe această latură și prezentate mai sus (vezi descrierea șanțului A.). O parte din aceste secțiuni (S.42, 34, 39, 45, 46, 47) au fost trasate paralel simetric din 30 în 30 m acoperind un teren cu lungimea de cca. 170 m, iar o altă parte au fost trasate tot paralel, dar la o distanță mai mare pe panta estică a dealului Soldubița (secțiunile: 53, 51, 52, 54, 55, 56, caseta nr.5, S. 77, 76, 78, 79). Aceste ultime secțiuni, în total, au sondat o suprafață de teren cu lungimea de peste 470 m. În secțiunile (S.42, 34, 39, 45, 46, 47) au fost identificate două noi șanțuri: B și C, care au un traseu aproximativ paralel cu șanțul A al laturii nordice a noii fortificații rectangulare identificate, sau cu șanțul A.1 cel al presupusului inițial castru de marș? Cele două noi șanțuri B și C au un traseu paralel fiind amplasate la 10 m unul de altul, distanță surprinsă în secțiunile nr. S.34, 33, 45,46, 47. Șanțul B fiind șanțul din mijlocul secțiunilor, iar șanțul C este șanțul identificat în aceste secțiuni, în capătul lor sudic. Șanțul B are o lățime a deschiderii mai mică în medie de cca. 1,80 - 2,20 m și chiar mai mică și are adâncimea de cca. 1,70 - 1,90 m, fiind foarte ascuțit spre vârf (specific fortificațiilor romane datate la începutul sec II p.Chr.) care este în formă de „V”. În profilul acestui șanț B se pot observa două „faze” de umplere și trebuie remarcat faptul că în umplutura se pot observa clar urmele de *caespites*. În spațiul dintre șanțurile B și C cca. 10 m și în fața spre N a șanțului B au putut fi surprinse urme ale unor *caespites* așezate pe „nivelul de călcare roman” al zonei, probabil acestea aparțin zidului de apărare de tip *murus caespiticius*.

Cele două șanțuri B și C au fost identificate cu un traseu paralel pe o lungime de peste 170 m în zona secțiunilor (S.34, 39, 45, 46, 47). Șanțul B continuă spre E și a fost identificat prin secțiunile S.53, 54, 52, 76, 77, 78, 79. Spre baza pantei dealului continuă doar șanțul B pe încă cca. 480 m identificați până acum în ultimele secțiuni trasate aici. Sigur acest șanț B continuă probabil spre lunca văii Crasnei. Cercetările viitoare vor stabili cu siguranță acest traseu pe încă mulți kilometri spre ENE a acestui șanț B. De semnalat că șanțul B (?) continuă rectiliniu spre V pe încă cca. 270 m (măsurati din dreptul secțiunii S.35) și având o foarte mică deviere în zona S.35. Iată că șanțul B apare, surprins arheologic, spre E în 17 secțiuni, iar spre V în 8 secțiuni având lungimea surprinsă arheologic, prin secțiuni, de peste 740 m liniari. În câteva din aceste secțiuni au fost identificate materiale arheologice ce aparțin epocii romane. În umplutura acestui șanț B se pot observa foarte bine urmele de *caespites* care ajung în șanț odată cu distrugerea (în timp?) a valului „ - zidului” *murus caespiticius* construit din acest material (argilă) de construcție atât de ieftin și de la îndemână în această zonă.

Sistemul defensiv, șanțul C. Șanțul - C - este șanțul identificat pe cca. 170 m lungime la capătul sudic al secțiunilor nr. S.34, 33, 45,46, 47. Acest șanț C este mai mare, el având deschiderea între 2,5 - 3 m surprinsă în unele secțiuni neerodate, iar fundul este ușor rotunjit în unele secțiuni

erodate de apa ploilor, iar adâncimea acestui șanț este și ea mai mare decât cea a șanțului C coborând până la 2 - 2,20 m adâncime. Și în profilul acestui șanț se pot observa urmele de *caespites* care compun parte din umplutura șanțului precum și cele două „faze” de umplere a acestui șanț. În această zonă de E, spre capătul pantei dealului Soldubița trebuie realizate noi secțiuni care să verifice până unde coboară șanțul C și care este relația sa cu șanțul B. Aparțin aceleași faze de construcție (?), sau reprezintă două faze distincte (?), sau șanțul C nu reprezintă un șanț artificial ca și șanțul B, ci este un șanț natural (o ravenă naturală umplută cu pământ, ipoteză puțin probabilă). În secțiunile S. 45, 43 și S.35 distanța dintre cele două șanțuri B și C se micșorează ajungându-se la cca. 4,50 m între ele, distanță sesizată în zona secțiunii S.35. Șanțul C își schimbă astfel traseul începând din zona secțiunii S.34, apropiindu-se de șanțul B pe o distanță de cca. 80 m, cu care face apoi joncțiunea la cca. 15 m N de S.35, continuând din acest punct apoi spre V încă cca. 270 m doar un singur șanț. Deși acest singur șanț care continuă încă cca. 270 m spre V este rectiliniu și pare să continue traseul rectiliniu a celor peste 650 m identificați ai șanțului B, din tipul de șanț mai puțin adânc și nu atât de ascuțit, ci mai rotunjit spre vârf acesta fiind tipul de șanț care continuă spre V și care pare să fie de fapt șanțul C și nu șanțul B cu care face joncțiunea undeva la cca. 30 m V de S.35. Prin urmare continuă spre V, dincolo de S.35 pe încă 270 m de șanț rectiliniu, doar șanțul C.

Pentru verificarea traseului rectiliniu a acestui sistem defensiv spre V au fost trasate două secțiuni a) S.21 la 180 m V de S.71 - ultima secțiune unde a fost surprins încă șanțul (C) care continuă spre V și b). secțiunea S.67 - trasată la alți cca. 300 m V de S.21. În ambele aceste secțiuni a fost identificat urma șanțului singular care continuă spre V cu încă cca. 480 m identificați arheologic prin aceste două secțiuni (S.21 și S.67). De semnalat că tipul de șanț identificat în aceste două secțiuni (S.21 și S.67) apare cu asemănări mai evidente cu șanțul A.2 de dimensiuni mai mici identificat pe latura nordică a platoului. Cam în același tip de șanț (ca formă) mai mic de tip A.2, pare să continue și în S.70, S.69 și S.67, șanțul singular surprins în S.71.

Iată că la cei peste 740 m liniari ai acestui sistem defensiv rectiliniu identificat arheologic doar pe platoul dealului Soldubița, se mai adaugă alți 480 m liniari de șanț identificat arheologic, în total fiind surprinși peste 1220 m liniari de fortificații romane - probabil un *limes* al Daciei romane. Delimitarea fazelor de construcție, a etapelor și a modului de construcție a acestui complex, sistem defensiv roman va fi realizat cu ocazia cercetărilor arheologice viitoare. Probabil cercetările arheologice efectuate aici pe platoul dealului Soldubița în anul 2005 au surprins două etape principale de realizare a acestui sistem defensiv:

- un sistem defensiv roman constituit din șanț și *murus caespiticius* care poate avea două faze (șanțul B și șanțul C) și care avea un traseu rectiliniu cercetat prin secțiuni până în prezent pe cca. 1220 m. și care probabil blochează accesul dinspre V - *barbaricum* pe valea Crasnei spre Dacia romană.

- o fortificație romană rectangulară de pământ cu dimensiunile de cca. 85 x probabil 100-110 m lungime, la care în colțul său nord-vestic se atașează șanțul R care continuă de fapt șanțul cu lungimea de peste 3 km identificat pe dealul Șoarecelui, șanț care face legătura între cele două fortificații. Fortificația rectangulară sesizată prin săpăturile arheologice ale anului 2005 pe platoul dealului Soldubița este realizată în acest loc

pentru a înlesni modificarea spre V a traseului N - S al șanțului R care i se atașează în colțul său nord-vestic. Schimbarea direcției acestui șanț R se face prin atașarea, în colțul sud-vestic al fortificației, în unghi de 90° a șanțului singular B identificat în S.35 și care șanț continuă apoi rectiliniu spre V încă cca. 860 m măsurați din acest punct (colțul sud-vestic al fortificației rectangulare).

Cercetările arheologice viitoare vor trebui să identifice cu precizie latura sudică a fortificației rectangulare, să stabilească modul de construire a sistemului defensiv: un *murus caespiticius* cu două șanțuri B și C de o parte și de alta (?), modul de închidere a șanțului A.2 (un inițial castru de marș?) și în final să urmărească continuarea acestui sistem defensiv roman spre V, spre culmea pădurii Cheja și spre E spre valea Crasnei.

După clarificarea situațiilor prezentate mai sus se va putea susține că avem descoperit aici la Supuru de Sus, în zona „Bondaua”, „La Șanț”, „Dealul Șoarecelui” și „Dealul Soldubița”, un sistem defensiv roman legat doar de o blocare a văii Crasnei (?) sau acest sistem defensiv reprezintă în fapt un *limes* inițial al Daciei romane, al Imperiului roman din timpul împăratului Traian⁵.

Dimensiunile șanțului, modul de construcție a valului și șanțului, își găsesc analogii în sistemul de fortificații romane. Prezența șanțului la NV de val în fața spre V a valului, apărând practic Dacia de un dușman ce vine din această direcție, deosebește net această construcție și sistem de fortificație de același tip de fortificație -val și șanț- cunoscute în Panonia ca aparținând sarmaților⁶ și care au șanțul spre E, îndreptat împotriva unui dușman care ar veni dinspre E dinspre Dacia. Valul și șanțul identificat la Supur, este îndreptat împotriva sarmaților iazygi sau a altor barbari (daci, dacringi, victoali, asdingi, costoboci sau sarmați), care ar dori să ajungă în Dacia, la Porolissum, sau poate acest sistem defensiv a reprezentat o primă frontieră a Daciei din timpul împăratului Traian. Datorită importanței deosebite a concluziilor istorice ce vor rezulta la finalul cercetărilor, săpăturile arheologice viitoare sunt obligatorii să fie realizate în continuare până la finalizarea cercetărilor la acest important sistem defensiv roman identificat în *barbaricum*.

În cursul executării lucrărilor de pe dealul Soldubița a fost secționat traseul valului și șanțului în valea Crasnei, lângă drumul DN 19 la ieșirea din satul Supuru de Sus. Șanțul are o deschidere de 4,3 m la curbură, la adâncimea de 1,60 m o deschidere de 1,50 m. Din cauza apei freactice nu s-a putut adânci mai jos.

Note:

1. Matei, Stanciu, 2000, p. 246
2. sondaje din anul 1998 și 1999 realizate de Al. V. Matei
3. Matei, Gindele, 2005, p. 283
4. Matei, Gindele, 2005, p. 301
5. Matei, 2004, p. 253
6. Garam, Patay, Soproni 1983, p.19 sqq

Bibliografie:

- E. Garam, P. Patay, S. Soproni, *Sarmatisches Wallsystem im Karpatenbecken*, Regeszteti Fuzetek ser. II, no. 23, 1983
- Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. III-V p.Chr) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău-Cluj Napoca, 2000.
- Al. V. Matei, R. Gindele, *Șantierul arheologic Supur-Giorocuta*, CCA 2002, p. 144

Al. V. Matei, *Elemente de fortificație romane - val și șanț de apărare - descoperite în barbaricum la Supurul de Sus (jud. Satu Mare). O posibilă frontieră a provinciei Dacia din timpul împăratului Traian?*, în *Studia Historica....*, In Honorem.... Doina Benea, Timișoara 2004, p. 253-261.

Al. V. Matei, R. Gindele, *Fortificația de pământ de tip "burgus" atașată valului și șanțului roman descoperit la Supurul de Sus, jud. Satu Mare*, ActaMP 26, p. 283-309, 12 planșe.

Zusammenfassung:

Im Jahre 2005, danken zu der Finanzierung des Römisch-Germanischen Kommissions und des Satu Mare Bezirksmuseums, wurde am Plateau des Hügels Soldubita insgesamt mehr als 1220 m römische Befestigung entdeckt und erforscht- wahrscheinlich ein limes des römischen Daziens. Das Befestigungssystem wurde in zwei Stufen errichtet.

Ein römisches Defensivsystem, aufgebaut von einem Graben und murus caespiticius, wahrscheinlich mit zwei Phasen (Graben B und Graben C) und es hat eine Lineare Richtung, erforscht rd. 1220 m durch den Schnitten und es wahrscheinlich beschließt den Weg im Krasza Tal aus Barbaricum nach Porolissum, nach dem römischen Dazien.

Eine rechteckige Erdbefestigung rd. 85 x 110 m (?), an der nordwestlichen Ecke stoßt den 3 km linearen Graben aus Soarecelui Hügel, der verbindet die Befestigungen aus Soarecelui und Soldubita Hügels. Die im 2005 entdeckte Befestigung wurde hier errichtet, weil in diesem Punkt die nordsüdliche Richtung des Grabens aus Soarecelui Hügel sich im westliche verändert. Die Veränderung wurde durch die Stoßen eines linearen Graben im einem 90° Winkel an die südwestliche Ecke der Befestigung ausgeführt. Dieser einzigen Graben wurde in S.35 beobachtet und läuft nach west noch 800 m aus der südwestlichen Ecke der Befestigung. Dieses Bausystem der rechteckigen Befestigungen im Veränderungspunkten der linearen Graben oder Wallen ist charakteristisch für den römischen Bauarbeiten.

Nach der Erklärung dieser archäologischen Situation (die Ausfinden der Ende des Systems und der Graben der Befestigungen) werden wir unterstützen können, daß hier, im Supuru de Sus, Flur "Bondaua", "La Șanț", "Șoarecelui Hügel" und "Soldubița Hügel" ein römisches Befestigungssystem haben.

189. Șeușa, com. Ciugud, jud. Alba

Punct: Gorgan

Cod sit: 1124.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 181/2005

Colectiv: Marius-Mihai Ciută, Marc Antoniu, Beatrice Daisa Ciută (Univ. Alba Iulia), Adrian Gligor (RMGC)

Campania anului 2005 din cadrul sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, cea de a șasea, succesivă, s-a desfășurat în perioada 15 august–4 septembrie. Cercetarea arheologică a avut ca obiective principale: continuarea investigațiilor în unitățile de cercetare deschise în campaniile anterioare (SX/2004), în vederea relevării complete a unor complexe aparținând locuirilor eneolitice; precum și verificarea stratigrafică în vederea surprinderii extinderii pe orizontală a

urmelor locuirilor eneolitice (Decea Mureșului și Coțofeni) prezente în zona centrală și sud-estică a vârfului măgurii¹.

În prima parte a intervalului, datorită condițiilor meteorologice nefavorabile, eforturile au fost concentrate în direcția astupării manuale a unităților de cercetare deschise în campaniile precedente și epuizate din punct de vedere arheologic (S.VII/2003-2004 și SIX/2003-2004). În scurta perioadă rămasă în cea de a doua parte a campaniei, au putut fi continuate cercetările sistematice.

SX/2004-2005

Unitatea de cercetare deschisă în campania anterioară (2004), în scopul informării stratigrafice, situată la o distanță de cca. 4 m spre S de boma topografică aflată în vârful movilei de pe Gorgan, S.X 2004 - devenită, prin reluarea cercetării S.X/2004-2005 - a fost extinsă, din motive logistice (a fost singura unitate de cercetare în care s-a lucrat în acest an, cu un efectiv extins numeric) dar și din motive obiective, presupuse de starea avansată de degradare a profilelor stratigrafice, ajungând astfel, de la dimensiunile inițiale de 6 x 4 m, la actuala dimensiune de 10 x 5 m. Numerotarea carourilor, cu dimensiunile de 2 x 2,5 m (în număr de 10), a rămas aceeași, de la N spre S și dinspre V spre E.

După realizarea decopertării în laturile (sectoarele) supuse extinderii (cea de NV și cea de SV), în caroul 1 al suprafeței, la adâncimea de 0,20 m, a fost descoperită limita superioară a unei borne topografice moderne, realizată din beton armat cu o tijă metalică centrală, fiind lipită de profilul nord-vestic. Analiza profilului vertical, realizată după adâncirea până la baza bornei (ce s-a dovedit a avea o înălțime de 0,77 m), a confirmat datarea recentă a bornei („plantată” probabil după al doilea război mondial), pornirea groapei conturându-se imediat de sub stratul vegetal. În această situație însă, rămâne încă neclară plasarea bornei vizibile la ora actuală precum și poziția ușor înclinată a bornei relevate în săpătură, poziție anormală pentru un astfel de sistem de referință geografică. Groapa bornei topografice afecta o locuință de suprafață aparținând culturii Coțofeni (L11/2004-2005), relevată încă din campania anului 2004, sub forma unei lentile relativ groase (0,20-0,30 m) de chirpici sfărâmat, fragmente ceramice fragmentare, cenușă, lemn carbonizat.

S-a continuat adâncirea pe întreaga suprafață extinsă, cu niveluri de săpare de aceeași grosime (cca. 10 cm) și cu recuperarea integrală a materialelor arheologice. Datorită pantei pe care este amplasată suprafața (de cca. 20-25°), cotele de adâncime sunt diferite în diferite puncte, descrescând spre S și E.

La adâncimea medie de 0,50 m (cota atinsă în campania anului trecut), s-a trecut la „prepararea” integrală a locuinței 11, Coțofeni, în sensul surprinderii limitelor ei. Datorită poziției apropiate de vârful măgurii, locuința apare în plan deformat, cu zona centrală mai ridicată iar limitele laterale situate mai în adâncime. După relevarea acesteia aproape integrală (limitele nordice și vestice intrau în profilele verticale), s-a trecut la demontarea ei.

La răzuirea următorului nivel de săpare, la adâncimea de cca. 0,80 m s-au relevat două gropi (G17 și G18). Prima groapă în ordinea relevării (G17), de formă relativ dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, cu laturile lungi de cca. 2,20 m, orientate nord-sud și cele scurte ce cca. 1,40 m, s-a dovedit a fi partea inferioară a unui bordei Coțofeni (L.12), surprins pe o adâncime de doar 10-15 cm, ce conținea fragmente de chirpici ars, fragmente ceramice, resturi

faunistice etc., ce pot confirma utilizarea bordeiului, după dezafectare, în scopuri menajere. Groapa bordeiului (L.12) tăia o altă groapă, anterioară, de formă relativ rotundă, cu diametrul de cca. 1,5 m (G.18). Adâncirea în acest complex, cu cca. 0,60 m, a relevat un complex sărac în materiale arheologice, ce a bulversat însă nivelurile de depuneri anterioare, astfel că, în umplutura sa au fost sesizate, în amestec materiale Coțofeni, în asociere cu materiale Decea Mureșului. Un caz deosebit de important îl constituie descoperirea, în umplutura gropii, a unui fragment ceramic decorat cu incizii paralele dispuse în formă de rețea atribuit, fără nici o îndoială, culturii Bodrogkeresztur.

Următorul nivel de săpare a relevat, în extremitatea nordică a suprafeței (colțul de NE al caroului 1), o lentilă de material carbonizat, de culoare neagră, care, la o analiză atentă, s-a dovedit a fi compusă din semințe de cereale puternic arse. Degajarea cu mare atenție a lentilei în scopul sesizării caracteristicilor complexului (inițial bănuț a fi o groapă), în paralel cu recuperarea integrală a pământului ce conținea semințe, au relevat, pe de o parte lungimea considerabilă a acesteia (cca. 40-50 cm), dar și faptul că la cca. 8 cm mai în adâncime apărea o altă lentilă, similară, mai consistentă (groasă) conținând aceleași semințe carbonizate. „Depozitul” (D1/2005) s-a dovedit a fi deosebit de bogat, oferind, pe lângă semințele recuperate în amestec cu pământ, și cantități mari de semințe recuperate în stare originală, fără impurități, putând fi prelevate, practic, cu ajutorul șpaclului. Lentila de cereale intra în profilul nord-estic al suprafeței (au fost recuperate peste 40 litri de pământ, reprezentând probe din care urmau să fie recuperate macroresturile vegetale. În momentul de față probele se află în curs de prelucrare, la o primă determinare fiind vorba, se pare de specia *Triticum dicoccum*, prezență majoritară, dar și de alte alte specii aflate în curs de identificare. După poziția stratigrafică, este aproape cert faptul că acest „depozit” a aparținut locuinței 11, Coțofeni.

La adâncimea medie de cca. 1,10 – 1,20 m (pe profilul nord-vestic) săpătura a fost oprită, din motive legate de evoluția condițiilor meteorologice, iar suprafața a fost pregătită pentru conservare, urmând ca ea să fie reluată în campania viitoare.

Practic, în campania acestui an, am reușit realizarea investigațiilor doar în nivelurile superioare ale stratului cu depuneri arheologice de la Gorgan, cel aparținând celei de a doua fază de locuire Coțofeni (cea a locuințelor sezoniere), aparținând fazei IIIb-IIIc a culturii.

Campania anului 2005, a adus informații importante cu privire la locuirile eneolitice de la Gorgan. Dacă în ceea ce privește succesiunile stratigrafice ale locuirilor s-au confirmat, și reconfirmat, situațiile surprinse în campaniile anterioare, date importante s-au obținut cu privire la extinderea spre sud a locuirilor. Versantul sudic prin grosimea de aproape 2 m de depuneri Coțofeni, dovedește că această zonă, mai plană, a fost intens locuită de comunitățile acestei culturi, urmând ca în curând să fie confirmată (sau infirmată) și locuirea Decea Mureșului în această zonă a sitului.

Dacă în anii trecuți am utilizat, în rapoartele și studiile noastre, în funcție de stadiul prelucrării și interpretării materialelor și contextelor descoperite, termenii diferiți cum ar fi: „orizont de tip Tiszapolgar”, „Tiszapolgar final”, „fază de trecere spre cultura Bodrogkeresztur”, sau, mai recent, „orizont de tip Tiszapolgar-Decea Mureșului”, începând din campania precedentă (2004), apariția altor noi elemente a determinat reluarea analizelor efectuate asupra facturii,

formelor și ornamentelor prezente pe vasele ceramice descoperite la Gorgan precum și altor categorii artefactuale, ne-au determinat să înclinăm în favoarea stabilirii unor analogii, tot mai evidente, cu inventarul descoperit în necropola de la Decea Mureșului, văzută ca o infiltrație de tip stepic în mediul eneolitic mijlociu transilvănean.

Deocamdată, inclusiv atribuirea culturală fenomenului cultural Decea Mureșului va rămâne în stadiul unei ipoteze de lucru, date fiind situațiile și materialele descoperite în campania 2005, coroborate cu informații suplimentare, provenind din cercetarea unor situri similare, contemporane, așteptându-se rezultatele cercetărilor viitoare care să clarifice pe deplin apartenența culturală și cronologică a primelor comunități ce au habitat măgura Gorganului de la Șeușa.

Colectivul de cercetare a avut în componență masteranzi și studenți ai specializării arheologie din cadrul Univ. Alba Iulia, șantierul având, și în acest an, caracterul unuia de tip școală. Practic, toate operațiunile de săpare, înregistrare, marcare și prelucrare primară (inventariere, desenare, ambalare etc.) au fost efectuate de către studenți sub directă îndrumare a cadrelor specializate.

Cercetările arheologice de la Șeușa-Gorgan vor continua în campaniile viitoare, prin definitivarea suprafețelor deschise în acest an și prin abordarea zonei centrale și sud-vestice a măgurii prin deschiderea unor noi suprafețe și secțiuni de control stratigrafic. După cum se prezintă la ora actuală situația stratigrafică și planimetrică, apreciem că s-a cercetat mai mult de 75% din aria totală a sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan.

Note:

1. Săpăturile arheologice au fost realizate cu sprijinul studenților și masteranzilor practicanți ai specializării arheologie din cadrul Catedrei de Istorie-Arheologie a Univ. Alba Iulia. Tuturor le mulțumim pentru interesul acordat și efortul depus.

Bibliografie:

- M. Ciută, A. Gligor, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, campania 2000*, CCA 2001, 242-243.
- M. Ciută, A. Gligor, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Șeușa-Gorgan (com. Ciugud, jud. Alba). Campania 2002*, Patrimonium Apulense 2, 2002, 149-151.
- M. Ciută, A. Gligor, *Descoperirile arheologice de la Șeușa-Gorgan (com. Ciugud, jud. Alba) I*, Apulum 40, 2003, 2-31.
- M. Ciută, A. Gligor, *Raport preliminar privind rezultatele cercetărilor arheologice de la Șeușa-Gorgan. Campania 2003*, Patrimonium Apulense 3, 2003, 118-121.
- M. Ciută, A. Gligor, *Archaeological findings in the site of Șeușa-Gorgan (Ciugud parish, Alba County)*, în *Studii de Istorie Veche și Arheologie Transilvăneană, Hunedoara*, 2004, p. 45-82.
- M. Ciută, A. Gligor, C. Florescu, M. Breazu, B. Daisa, D. Anghel, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, campania 2001*, CCA 2002, 519-520.
- M. Ciută, A. Gligor, M. Breazu, T. Borșan, C. Florescu, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, campania 2002*, CCA 2003, 312-314.
- M. Ciută, A. Gligor, B. Daisa-Ciută, T. Vachta, E. Kolbe, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul*

sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, campania 2003, CCA 2004, 296-297, 253.

M. Ciută, A. Gligor, B. Daisa-Ciută, T. Rabsilber, E. Kolbe, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Șeușa-Gorgan, campania 2004*, CCA 2005, 367-373.

Abstract:

The aim of this report is to present the results of archaeological researches carried out in Șeușa-Gorgan site. The campaign from 2005 proceeded as a school-excavation (the 6th campaign) was concentrated on the Trench X/2004-2005. The research unit opened in last campaign (2004) has confirmed the stratigraphical succession that was subsequently revealed - a Decea Muresului settlement followed by progressive levels belonged to last phase (IIIb-IIIc) of Coțofeni culture; these levels were summarizing more than 2 m depth.

Were been discovered two dwellings (a surface one - L11/2005 and an underground one G17=L12/2005); a Cotofeni pit and a burnt cereal deposit (D1/2005). The researches in archaeological site from Șeușa-Gorgan will go further in next campaigns. The aim is the integral revealing of Eneolithic levels from this point.

190. Șimleu Silvaniei, jud Sălaj

Punct: str. Cotnari, nr. 60

Cod sit: 139893.07

Autorizație de cercetare preventivă nr. 388/2005

Colectiv: Ioan Bejinariu – responsabil (MJIA Zalău)

Situl arheologic de la Șimleu Silvaniei str. Cotnari este amplasat în zona sud-vestică a orașului, pe un teren în pantă, aflat în apropierea unui afluent secundar al Crasnei. Primăria orașului Șimleu Silvaniei a rezervat zona respectivă drept amplasament pentru construirea unor locuințe destinate tinerelor familii. Cu ocazia unei periegeze în zonă au fost descoperite câteva fragmente ceramice atipice. În apropiere, în punctul Brijigă, lângă fosta fabrică de cărămidă situată la cca. 300 m V de zona investigată, au fost descoperite la începutul anilor '90 ai secolului trecut materiale ceramice din prima epocă a fierului. Pe această bază DCCPCN Sălaj a solicitat MJIA Zalău efectuarea săpăturilor preventive în acest punct, la obiectivul „Locuință familială, proprietatea Moisi Viorel, str. Cotnari, nr. 60”.

Cercetarea a vizat perimetrul de 10 x 5 m ocupat de construcția menționată. Zona este mlăștinoasă și ca atare s-a optat pentru ridicarea construcțiilor pe un teren în pantă. În suprafața investigată nu au apărut complexe arheologice și nici nu există un strat de cultură. Stratigrafia zonei cercetate este simplă. Sub stratul vegetal cu o grosime de cca. 0,25 m apare direct stratul steril, galben argilos. În profilul estic am sesizat că din stratul vegetal pornesc trei „complexe”. Este vorba despre un șanț între m. 0,25-0,75 ce se adâncește până la -0,90 m care a fost surprins pe o lungime de 5 m spre limita vestică a suprafeței. Pare să fie vorba despre un șanț de drenaj mai vechi sau de o delimitare între două proprietăți. Celelalte două „complexe” apar ca două gropi cu marginile albiate și fundul îngust și se delimitează mai ales prin umplutura puțin mai închisă la culoare decât stratul galben-

argilos în care se adâncesc. Credem că cele două sunt de fapt amprente ale gropilor în care au fost plantați pomi fructiferi, deoarece anterior în zonă existase o livadă. În nici unul dintre cele trei așa-zise „complexe” nu au apărut materiale arheologice. Singurele materiale ceramice au fost descoperite în stratul vegetal, la mică adâncime (-0,05 m) spre limita vestică a suprafeței. Se remarcă un fragment de la un castron lucrat la roata olarului, cu buza îngroșată. Este confecționat din pastă fină, de culoare cărămizie, însă insuficient ars (miezul este cenușiu). După tipul și caracteristicile pastei poate fi atribuit perioadei Latène. Celelalte fragmente sunt prea mici și atipice pentru a putea fi determinate.

Pentru viitor credem că este oportună supravegherea arheologică a zonei, în condițiile în care se prefigurează ridicarea unor alte construcții. Nu este exclus ca în apropiere, în perimetrul destinat de Primăria Șimleu pentru construirea unor locuințe să existe un sit arheologic de unde au putut proveni puținele fragmente ceramice descoperite în acest loc.

Abstract:

In 2005 archaeological rescue excavations at Șimleu Silvaniei str. *Cotnari* nr. 60 (south-western area of the town) consisted just in a small surface of 10 x 5 m. Only few ceramic fragments was unearthed, probably belonging to Latène period.

191. Șoimeni, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita (Csikcsomortán)

Punct: Dâmbul Cetății

Cod sit: 83384.01.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 90/2005

Colectiv: Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea (MCR), Gheorghe Lazarovici (Univ. Reșița)

Stațiunea se află la cca. 8 km NE de municipiul Miercurea-Ciuc și la cca. 1 km NE de satul Șoimeni (Csikcsomortán), com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita, în locul numit de localnici Várdomb (Dâmbul Cetății). Este amplasat într-un loc ferit, cu altitudinea absolută de 882 m, la poalele de V a Munților Ciucului. Acest loc oferă o bună vizibilitate asupra Depresiunii Ciucului și totodată un bun control al punctelor de comunicație cu zonele extramontane. Se află în dreptul pasului Vlăhița ce traversează munții Harghitei – granița naturală dintre Depresiunea Ciucului și centrul Transilvaniei, între cursul superior al Oltului și Izvorul Trotușului, asigurând legătura între Depresiunea Ciucului de Moldova.

Inițial, pe locul respectiv a existat un promontoriu natural, de formă ovală, cu suprafața de circa 60 (N-S) x 90 (E-V) m și înalt de circa 3 m. Din S promontoriul era mărginit de o pantă accentuată și înaltă a văii pârâului Remetea – afluent al Oltului. La N, în imediata apropiere a promontoriului, curge alt pârâu afluent al Remetei. Acest loc oferea bune condiții de securitate: accesul în așezare a fost ușor de controlat, din sud ea fiind limitată de o pantă accentuată a văii Remetei, din N – de pârâu Nyirpataka și malul înalt al promontoriului, iar din V singura cale de acces spre promontoriu trecea printr-o șă îngustă de circa 15 m. Așezarea avea poziția importantă în ceea ce privește legăturile cu diverse teritorii: pe cursul

ambelor pâraie din vecinătatea sa, se putea ajunge ușor la principala arteră hidrografică din zonă – râul Olt.

Așezarea a fost descoperită în perioada interbelică de Al. Ferenczi care a inclus-o în repertoriul cetăților dacice din Transilvania. În anii 1956, 1960 și 1967 aici a efectuat cercetări arheologice Székely Zoltán. Cu ocazia acelor cercetări s-a constatat că așezarea a fost locuită în eneolitic (cultura Cucuteni-Ariușd), în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (cultura Coțofeni) și în epoca bronzului mijlociu (culturile Ciomortan și Wietenberg). În ceea ce privește fortificațiile, s-a ajuns la concluzia că valul a fost ridicat în epoca bronzului. Cu ocazia cercetărilor efectuate de Székely Zoltán a fost descoperită o nouă cultură denumită în literatura de specialitate „cultura Ciomortan”, încadrată perioadei mijlocii a epocii bronzului.

Cu scopul aprofundării cercetărilor, care să contribuie la rezolvarea problemelor menționate, în anul 1999 săpăturile în această așezare au fost reluate de un colectiv format din reprezentanții mai multor instituții: MCR (Valerii Kavruk – coordonator, Dan Buzea, Galina Kavruk), MNIT (Gheorghe Lazarovici și Mihai Rotea) Institutul Român de Tracologie (Székely Zsolt) și Muzeul de Istorie Neamț (Gheorghe Dumitroaia)¹.

Cercetarea s-a desfășurat în secțiunea S.I, în c. A–D / 8–14, pe o suprafață de 96 m². și a vizat urmele eneolitice de locuire.

Campania 2004. Cercetările anterioare au scos în evidență 3 niveluri eneolitice de locuire care au fost definite după cum urmează:

Nivelul eneolitic I corespunde fazei Cucuteni - Ariușd A₁. El se caracterizează prin ceramica neagră bine lustruită. Acestui nivel îi aparține complexul (cmp.) 17. A fost observat și un nivel intermediar denumit nivel eneolitic I/II, care însă nu este foarte clar definit. Acestui nivel îi aparțin Cmp. 18 și Cmp. 19, ambele în curs de cercetare.

Nivelul eneolitic II corespunde fazei Cucuteni - Ariușd A₂₋₃. Acest nivel se caracterizează prin ceramica uzuală decorată cu barbotină organizată, prin ceramica semifină și fină pictată, canelată sau incizată cu variate motive. Acestui nivel îi aparțin locuințele (loc.) 5, 5A și 21.

Nivelul eneolitic III corespunde unei etape finale a fazei Cucuteni – Ariușd A. Ceramica pictată reprezintă aici o apariție extrem de rară. Acestui nivel îi aparțin loc. 4, 6, 11, 12, precum și Cmp. 16.

Campania 2005. Cercetarea s-a desfășurat în secțiunea S.I, în c. A–D / 8–14, pe o suprafață de 96 m² și a vizat urmele eneolitice de locuire descoperite în campaniile anterioare.

S-a continuat cercetarea celor două locuințe Loc.5 și Loc.5A:

Locuința 5. Formă rectangulară, avea dimensiunile de circa 12 x 4 m, însumând o suprafață de peste 48 mp, fiind orientată pe direcția nord-vest – sud-est. Încăperea A, a fost amenajată înspre panta naturală a dâmbului și a fost suspendată iar în zona încăperii B, podeaua a fost amenajată direct pe sol, deoarece în această parte terenul este relativ drept.

În anul 2000, în zona de nord a așezării a fost descoperită și cercetată partea superioară a locuinței și s-a observat faptul că dărâmăturile pereților prăbușiți erau puternic arse. Partea nordică a locuinței pare să fi fost suspendată pe o structură puternică, deoarece terenul natural este în pantă².

Dărâmăturile pereților sunt slab reprezentate în comparație cu dărâmăturile podelei, acestea au fost afectate

în bună parte de nivelările prilejuate de construirea Loc. 4, precum și de ridicarea valului ce fortifica așezarea în epoca bronzului. În campania din anul 2004, locuința a fost dezvelită pe întreaga suprafață. Ea a fost compartimentată în două încăperi: încăperea A și încăperea B.

Compartimentarea era necesară și din cauza diferenței de nivel determinate de panta terenului. De altfel, și prăbușirea podelei din încăperea A, la marginea dinspre încăperea B, era mai puțin accentuată decât spre capătul de nord. Cercetarea încăperii B a fost efectuată într-o primă fază doar la nivelul superior al podelei. Aceasta era suspendată în zona nord-vestică de lângă peretele ners construit din lut galben bătătorit. Dărâmurile au căzut la o adâncime de cca. 0,60–0,80 m, foarte probabil din cauza unei bărne longitudinale care a ars mai repede, foarte clar observându-se locul de unde au căzut, o parte dintre ele rămânând în zona îmbinării cu peretele. În a doua fază a cercetării podeaua a fost demontată.

Suprafața superioară a podelei este dreaptă, dar majoritatea dintre bucățile de lipitură prezintă pe fața inferioară (aceea de pe sol) amprente de bărne groase, cu secțiuni rectangulară și semicirculară. Podeaua din încăperea A, a fost suspendată iar în încăperea B, a fost amenajată direct pe sol. Tot astfel spre colțul de NE, unde podeaua avea cea mai mare înălțime, dărâmurile podelei sunt mai pronunțate. Stratul de lipitură s-a rupt, s-a răsturnat și s-a amestecat cu vase ceramice sau cu resturile pereților din a căror structură s-au păstrat unele fragmente de chirpici. Uneori, după crăpăturile podelei suspendate, se poate observa direcția și lățimea stâlpilor de susținere a structurii de lemn. Denivelările semnalate în jumătatea de S a locuinței nu depășesc 0,10 m, în timp ce spre S și E sunt mai accentuate.

Toate bucățile de lipitură cercetate până acum nu conțin amprente de substanțe organice vizibile, în schimb conțin mici fragmente de pietriș din stâncă locală.

La peretele Loc. 5, se folosește argilă cu nisip și pietricele (cuartit), spre deosebire de structura podelei suspendate care are un conținut pietros.

De-a lungul peretelui se observă grupări de pietre în diferite poziții (unele mai joase, altele mai înalte), situate către exteriorul peretelui, mai exact între stâlp și urmele de perete căzut. Cantitatea de chirpici arată că este vorba de o tencuială care nu depășește 0,20–0,30 m, deasupra nivelului podelei. Lățimea peretelui despicat din exterior cu structură de pari și nuiele era de cca. 0,20–0,30 m. Spre capătul de E al bărnelor pare să fi fost amenajat un prag din pietriș cu argilă de culoare verzuie, lat de cca. 0,20–0,25 m, asemănător cu cel din încăperea B.

Majoritatea bucăților de lipitură arsă sunt netede pe fața superioară, iar pe fața inferioară prezintă amprente de bărne groase, cu secțiunea rectangulară, semicirculară și circulară. Uneori pe aceeași urmă de lipitură se pot distinge foarte clar câte două sau trei bărne alăturate. Bărnelor cu secțiunea rectangulară sunt mai numeroase, uneori spațiul rămas liber între două bărne a fost completat cu un par mai subțire.

După ce dărâmurile podelei au fost demontate, sub aceasta s-au delimitat foarte bine zonele Loc. 5, încăperea B și Loc. 5A. Concomitent au fost delimitate și gropile de stâlpi ce făceau parte din structura acoperișului și a pereților locuințelor.

Inventarul locuinței este bogat, acesta este reprezentat de vase ceramice întregi sau păstrate fragmentar (lucrate din toate categoriile ceramice: fină, semifină și grosieră), obiecte

din cupru, piatră, os, corn și lut ars. Dintre piesele arheologice descoperite s-au remarcat două statuete antropomorfe deosebite prin dimensiunile mari și stilul artistic.

Statuetă antropomorfă. Lucrată din lut în amestec cu nisip fin, pietricele și cioburi pisate. Piesa a fost alcătuită din trei componente lucrate separat (corpul și piciorul stâng, piciorul drept) lipite apoi între ele. Statueta face parte din categoria celor de dimensiuni mari, peste 0,25–0,30 m și reprezintă o femeie în poziție verticală. Fesele sunt separate și respectă proporțiile anatomice, picioarele erau despărțite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Tălpile picioarelor erau separate între ele în partea din față printr-o linie excizată. Genunchii și glezna piciorului sunt marcate prin proeminențe conice. În zona femurului picioarele sunt rectangulare în secțiune iar în zona feselor ovale. Piesa a fost bine netezită și lustruită. Laba piciorului drept a fost descoperită în anul 1999 (arsă oxidant are culoarea roșie) iar restul sub dărâmurile podelei (ardere secundară, culoarea brun-negricioasă).

H păstrată: 18 cm; Ad. -3,1 m; Nr. Inv. 11597.

Statuetă antropomorfă lucrată din lut în amestec cu nisip fin, pietricele și cioburi pisate. Este lucrată inițial separat din trei componente (corp cu brațe și cap, piciorul stâng, piciorul drept), lipite apoi între ele. Capul, brațul și piciorul stâng au fost rupte în vechime. Corpul și brațele sunt mai plate în raport cu corpul, în timp ce coapsele și picioarele sunt apropiate de proporțiile anatomice reale. Fesele sunt separate și respectă proporțiile anatomice, picioarele erau despărțite printr-o linie excizată ce forma în zona sexului un triunghi. Brațele, realizate în mod stilizat, sugerează poziție orantă și sunt ușor trase spre spate față de linia corpului. Sâni și ombilic sunt redat stilizat prin proeminențe semisferice. Suprafața figurinei este îngrijit netezită. Culoarea piesei este cărămizie. Pe corp prezintă urme de pictură cu roșu. Piesa a fost arsă secundar, după spargere, astfel încât nuanța piciorului drept diferă substanțial de cea a corpului. Statueta a fost descoperită în timpul a două campanii de cercetare arheologică: Campania din anul 2001, pe podeaua Loc. 5 – încăperea B, a fost găsit piciorul drept (ars oxidant are culoarea roșie cu pete negre) iar în Campania din anul 2004, pe podea în dărâmurile de lângă peretele sud-vestic al acesteia (ardere oxidantă, culoarea roșie). Cele două părți ale statuetei au fost descoperite la o distanță de circa 2,5 m una de cealaltă.

Se remarcă dimensiunile figurinei mai mari decât cele obișnuite, H păstrată: 24,8 cm; Ad. -2,5 m; Nr. Inv. 11288.

Locuința 5A. A fost descoperită în S. I, A-B / 7-9 și A/10. Loc. 5A, a fost cercetată în mai multe campanii arheologice și dezvelită doar pe 1/3 în zona cercetată. Ea avea forma probabil rectangulară cu dimensiunile 6,5 x 3,5 m (o parte din locuința depășește suprafața secțiunii cercetate). Locuința a fost orientată pe aceeași direcție ca Loc. 5 peretele nord-estic fiind comun celor două locuințe.

Terenul unde a fost amenajată locuința se află înspre centrul așezării, în zona în care panta naturală este domoală, nivelarea terenului fiind ușor de realizat.

Podeaua a fost parțial suspendată în zona peretelui nord-estic și a fost construită pe o structură de bărne groase, ce se sprijineau cu capul pe perete. Arderea bărnelor a determinat și arderea podelei și a peretelui de sprijin. În timpul arderii bărnelor podeaua s-a prăbușit.

Bucățile de lipitură ale podelei în zona sudică sunt bine arse. Au suprafața superioară dreaptă, dar majoritatea dintre

ele prezintă pe fața inferioară amprente de bârne groase, cu secțiune rectangulară și semicirculară. În zona centrală a locuinței lipitura podelei nu s-a păstrat, în schimb aici au fost descoperite fragmente ceramice care au pătruns printre spațiile libere. La amenajarea podelei au fost utilizate bârne rectangulare ce au fost surprinse pe lungimea de 0,8 m, lățimea cuprinsă între 0,2-0,3 m și grosimea de 0,15–0,2 m. Bârnelor au fost așezate paralel unele lângă celelalte, perpendicular pe laturile lungi ale locuinței. Peste acestea a fost amenajată podeaua de argilă în amestec cu pietricele și resturi vegetale, care ulterior a fost bine netezită. Bârnelor au fost așezate pe sol, după ce în prealabil s-a făcut o nivelare a terenului.

Nu excludem posibilitatea ca această locuință să reprezinte practic o altă încăpere a Loc. 5.

În ceea ce privește încadrarea nivelelor eneolitice Păuleni I, II și Cucuteni – Ariușd A1, A2 există numeroase analize statistice recente asupra acestor materiale³. De altfel VI. Dumitrescu atunci când a definit faza Cucuteni A₁ a avut în vedere asemenea materiale cum sunt și cele de la Frumușica, materiale care apar în nivelele Păuleni I și II dar și la Tg. Mureș, Olteni, Ariușd, Leț, Ciucsângiorgiu și Bod în Transilvania.

Deși nu este în intenția noastră de a crea regionalisme în cadrul culturii Cucuteni⁴, acest lucru l-au subliniat Iuliu Paul (Cultura Petrești) și alții, constatăm că cele mai timpurii și mai numeroase materiale Cucuteni A1 sunt în Transilvania. Cât privește originea culturii Cucuteni din Precucuteni III, idee acceptată de unii cercetători români, dar și din Basarabia sau Ucraina, constatăm că în Transilvania lipsesc descoperirile de tip Precucuteni III, dar mai ales ele nu sunt prezente în stațiunile Ariușd timpurii. Aceasta ar pleda pentru un grup Ariușd sau pentru o geneză sub influența culturii Petrești, grup Foeni, pentru complexul Ariușd – Cucuteni.

De altfel, descoperirile de tip Gumelnița sunt mai târzii, cel puțin din punctul de vedere al stratigrafiei comparate, datele C14 confirmă acestea. Geneza culturii Gumelnița din cultura Boian este o opinie ce ar trebui revăzută, ceramica neagră lustruită, pictura cu alb, acea Gumelnița A1, tot pomenită și nedemonstrată convingător, ar trebui să aparțină aceluiași proces, poate mai întârziat care a dat naștere epocii cuprului din Transilvania și din restul teritoriului. Geneza din neolitic a acestor civilizații (Gumelnița, Sălcuța, Petrești, Cucuteni) ar permite eliminarea termenului de eneolitic care nu ar avea un suport real. Sintezele ce se observă între civilizațiile neolitice și cele nou venite aparțin de fapt unui proces de sinteză, local, regional, care nu are consecințe decât pe alocuri, în Ucraina de exemplu.

Planșa 68

Note:

1. Zoltan Székely, *Cultura Ciomortan*, Aluta, 1970, p. 71-76; Valeriu Căvruc, *Noi cercetări în așezarea de la Păuleni (1999 - 2000)*, *Angustia* 5, 2000, p. 93 -102; Valeriu Căvruc, Gheorghe Dumitroaia, *Descoperirile aparținând aspectului cultural Ciomortan de la Păuleni (Campaniile 1999-2000)*, *Angustia* 5, 2000, p. 131-154; Valeriu Căvruc, Mihai Rotea, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni (campaniile 1999-2000)*, *Angustia* 5, 2000, p. 155-172; Valeriu Căvruc, Gheorghe Lazarovici, Gheorghe Dumitroaia, Mihai Rotea, Dan Buzea, *Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita*, CCA 2001, p. 245 – 247; Valeriu Căvruc, Dan Buzea, *Noi cercetări privind epoca bronzului în așezarea Păuleni (Ciomortan)*.

Campaniile din anii 2001 – 2002, *Angustia* 7, 2002, p. 41 – 88; Valeriu Căvruc, Gheorghe Lazarovici, Dan Buzea, *Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita*, CCA 2002, p. 306 – 309; Valeriu Căvruc, În: *Catalogul Expoziției Noi Descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003; Valeriu Căvruc, *The Ciomortan Group in the light of New-Researches*, *Marmatia* 8/1, p. 81-123, Baia Mare, 2005; Eugenia Zaharia, *Cultura Ciomortan*, în *Comori ale epocii Bronzului din România. Treasures of the Bronze Age in Romania*, 1995, p. 151-152.

2. Gheorghe Lazarovici, Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Dan Buzea. *Descoperirile Cucuteni - Ariușd de la Păuleni (Ciomortan)*, *Angustia* 5, 2000, p. 103-130; Gheorghe Lazarovici, Valeriu Căvruc, Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Dan Buzea. *Descoperirile Cucuteni-Ariușd de la Păuleni (Ciomortan)*, *Angustia* 7, 2002, p. 19 - 40.

3. Gheorghe Lazarovici, *Prelucrări matematice cu privire la siturile cucuteniene de la Păuleni Harghita și Ruginoasa – Iași*, în *Simpozionul Cercetări interdisciplinare în neoliticul din Moldova: Realizări și perspective*, dedicat centenarului nașterii savantului Vladimir Dumitrescu, Iași 15 iunie 2002.m.s.; Gheorghe Lazarovici, *New archaeological research about Cucuteni – Ariușd Culture, Transylvania*, în *Tripolian Settlements-Gigants, The international symposium materials*, Ed. Korvin, Kiev, 2003, p. 217-231.

4. Gheorghe Lazarovici, Dan Buzea, *The Pottery Characteristics from Păuleni*, în *Rezumatul comunicărilor colocviilor internaționale: Cucuteni 120 de cercetări. Timpul bilanțului și Arheologia Pre- și Protoistorică a Sării*. 21 – 24 octombrie 2004, Piatra Neamț, p. 57 – 59.

Abstract:

About 10 km East of Miercurea-Ciuc, near the village of Șoimeni (Csiksomortán in Hungarian), on the promontory called locally Várdomb ("hill fort" in Hungarian), lies the well-known fortified settlement site of Păuleni-Ciomortan. It is situated at the foot and to the west of the Ciuc mountains, between the upper course of the River Olt and the Trotuș stream, the latter connecting the Ciuc Depression with Moldavia. It is also worth mentioning the situation of the site immediately in front of the Vlăhița pass, the gorge running through the Harghita Mountains, the natural border between the Ciuc Depression and central Transylvania.

The site was discovered by Alexandru Ferenczi between the wars, and included in the inventory of Dacian fortresses in Transylvania. The first archaeological excavations were carried out in 1954 by the Ciuc Szeckler Museum, and then in 1956, 1960 and 1967 by the National Szeckler Museum, under the direction of Zsékely Zoltán. They showed that had actually been occupied several times before the Dacian period. The earliest layer was assigned to the Ariușd-Cucuteni culture. After that, according to Zsékely, the site was occupied by people of Coțofeni culture, and in the Middle Bronze Age by bearers of the Ciomortan and Wietenberg cultures. However, Zsékely failed to establish whether the Ciomortan and Wietenberg material belonged to two successive habitations or to a single layer that combined two different cultural components. The fortifications of the site (rampart and ditches) were attributed to the Bronze Age. Contrary to what Ferenczi thought, Zsékely found no evidence of Dacian occupation, although older records indicated an iron sword and Roman coins of the Dacian period emanated from the site.

The first excavations were restricted to narrow trenches, which were unable to recover houses or other structures. In fact, these excavations were confined to establishing the main occupation phases of the site. Their most important finding was the discovery of a new Bronze Age cultural group, soon to be included in the archaeological literature under the name "Ciomortan culture" (the term deriving from one of the Hungarian names of the neighbouring village – Csomortán).

After the conclusion of this research, the site attracted numerous treasure hunters, who carried out unauthorized digging caused irreversible damage to this important site.

In 1999 – 2005 the Museum of Eastern Carpathians, in collaboration with the National History Museum of Transylvania, the Romanian Institute of Thracology and the Piatra-Neamț Museum of History, and with the support of the Ministry of Culture and Cults, resumed work at the site. On this occasion, the aim was not simply to uncover the succession of occupation phases but to look at larger areas; as a result, the new work revealed several houses and other structures, unlike the earlier work. Although the new excavations confirmed most of Zsékely's conclusions, they brought to light much new important information.

Thus, contrary to the earlier belief that the earliest occupation belonged to a "rather late" period of the Ariușd-Cucuteni culture, the new work showed that it actually dates from its early phase (A₁₋₂).

It also showed that there were two successive Ariușd-Cucuteni layers, the first belonging to a long-lived occupation phase, and the second to a short-lived one. Between the Ariușd-Cucuteni and Coțofeni occupations, the settlement was occupied twice: first, at the very beginning of the period, by bearers of Ciomortan culture, and soon after by people of Wietenberg culture. Furthermore, it was shown the so-called Ciomortan culture was really a local variant of the Costișa culture, which is found mainly on the other side of the Carpathians in the western Moldavia.

Cucuteni-Ariușd Stratigraphy. Păuleni I strata, based mainly on the researches from 2004 (which contains many complexes studied or still in work) might be related to the older stage from Ariușd or other sites and belongs to Cucuteni A₁ or Protocucuteni. Most data, images and published information belong to Păuleni I. It follows two-three large complexes from the stage Cucuteni A₁/A₂, named Păuleni II, which contain a much-developed architecture. The third stage contains also two-three complexes; two of them superpose those ones belonging to Păuleni II. The architecture and the pottery from Păuleni III horizon reflect a retardation process. After this, there are sporadic traces belonging to the Bodrogkeresztúr-Scheibenhöfen horizon).

Aspects of the pottery. Older statistic data show that level Păuleni II is richer as those belonging to Păuleni III.

Păuleni I level. It contains a high percentage of fine pottery, black and glazed. Decoration consists in white painting (thin lines on cups). On the red and brown, pots it was used a white spiral decoration. The pottery is of a very good quality. As temper it was used very fine sand grains; mud is missing. Only seldom the painting is bichrome.

Based on these characteristics, the first level, Păuleni I am asserted to Cucuteni A₁. It marked the birth of the Cucuteni culture in Transylvania, where there are not Precucuteni III elements. Similar pottery has been discovered at Ariușd, Olteni, Bod, Ciucsângiorgiu and in Moldavia at Izvoare (so called Protocucuteni).

In Păuleni II, level and especially in House 5 there are redder color pottery, comparing with the black category. It might be an evolution result as well as due to the secondary firing, related to the house burning. There is much more white painted pottery, made on red or brown colour; pottery is of very good quality, contains sand as temper, and was very well fired. This level has all the characteristics of the Cucuteni A₁ stage, maybe A₁/A₂; similar discoveries are at Poduri, Frumușica, Ariușd; Precucuteni II or III elements are missing.

In Păuleni III level, pottery shows clearly an involution process, comparing to Păuleni II. White or black angoabe, as well as white painting decoration is in a smaller percentage. Black glazed pottery is specific for the semi-fine pottery. By all points of view, it seems to be an involution process.

As it concerns the chronological placing of Păuleni I and II levels and Ariușd – Cucuteni A₁ and A₂, there are many recent statistical analyses upon these materials. As a matter of fact when Vi. Dumitrescu determined the Cucuteni A₁ faze he took into account such materials as those from Frumușica, materials which appear in the Păuleni I and II levels, but also at Tg. Mureș, Olteni, Ariușd, Leț, Ciucsângiorgiu and Bod.

Although it is not our intention to create regionalisms in the Cucuteni Culture, this fact has been underlined by Iuliu Paul (Petrești Culture) and others, and we cannot do otherwise but state that the earliest and most numerous Cucuteni A₁ materials are in Transylvania. As it regards the starting point of the Cucuteni Culture originating from Precucuteni III, idea accepted by some of our colleagues from Bessarabia and Ukraine, we cannot ignore the fact that in Transylvania, we lack Precucuteni III discoveries, but more important they are not present in the early Ariușd settlements. These would plead for an Ariușd group or for a genesis under the influence of the Petrești Culture, Foeni group, for the Ariușd – Cucuteni complex. In fact, the discoveries of Gumelnița type are late, at least from the comparative stratigraphic point of view, as the C14 results confirm it.

The genesis of the Gumelnița Culture originating from Boian is an opinion, which should be revised, the polished black pottery, the white painting, that Gumelnița A₁, mentioned and never demonstrated convincingly, should belong to the same process, maybe later, which gave birth to the Copper Age in Transylvania and in the rest of the territory. The Neolithic genesis of these civilizations (Gumelnița, Sălcuța, Petrești, Cucuteni) could allow the elimination of the term of Eneolithic, which thus has no real support. The syntheses that can be observed among the Neolithic civilizations and those newly come belong to a local, regional process of synthesis, which only has consequences here and there, as for example in Ukraine.

192. Tauț, com. Tauț, jud. Arad

Punct: La Cetate (Cetatea Turcească)

Cod sit: 12466.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 14/2005

Colectiv: Adrian A. Rusu – responsabil (IAIA Cluj), George Pascu Hurezan, Florin Mărginean (CM Arad), Suzana Köpeczny, Victor Sava (studenți UBB Cluj)

Obiective: cercetarea laturii sudice a bisericii gotice; dănservarea primară a sitului și amenajarea pentru introducerea în circuitul turistic.

Pe latura sudică, între decroșul bisericii gotice și intrarea obturată din faza romanică, s-a trasat o secțiune (S XXIII, 6 x 2 m), prin care a fost identificată o intrare dublă, care făcea trecerea dinspre navă spre un spațiu adosat, construit în ultima fază a bisericii gotice (probabil o capelă). Astfel, pe fundația de cărămidă a fazei romanice au fost plasate lespezi de piatră pentru pragul intrării, despărțite de un stâlp central, octogonal în secțiune, din care doar baza a mai rămas în poziție inițială, alți doi tamburi fiind prăbușiți pe podeaua navei. În nava bisericii gotice, au mai fost descoperite două lespezi de cavouri, identice cu cele descoperite în anii anteriori. În spațiul de la S de biserică, sub nivelul podelei distruse, au fost identificate alte trei morminte, unul de copil și două de adult, numărul acestora ajungând acum la 56. Inventarul (material textil, copcă de bronz, cuie de fier) precum și situația stratigrafică au permis atribuirea acestora fazei bisericii gotice. Un argument în acest sens sunt și câteva fragmente de frescă (în culorile galben, gri și roșu) prezente în umplutura mormintelor. Au fost recuperate și pietre profilate (ogive, ancadramente, menouri etc.), cărămizi cu un capăt în unghi, unele fiind legate cu mortar, provenite de la îmbinarea ogivelor bisericii gotice.

Din faza de locuire ulterioară bisericii gotice (secolele XVI-XVII), au fost descoperite piese de fier (clopoței, cuțite etc.), ceramică (veselă, cahle cărămizi pavimentale etc.), monede etc.

Pe baza descoperirilor din anii anteriori și a celor din această campanie s-a putut constata că, începând din faza romanică și continuând în gotic, s-a construit, în etape succesive, un edificiu de cult care, în faza finală, a ajuns la dimensiuni apreciabile. Cele mai multe adăugiri au fost realizate în faza gotică, când a fost construit și spațiul de pe latura sudică. Din această fază provin majoritatea componentelor arhitectonice.

Nivelul de locuire de secol XVI-XVII constituie o altă etapă din istoria locului, pentru care cultura materială este, deocamdată, cea mai relevantă.

Obiectivele cercetărilor viitoare se referă la continuarea investigării spațiului identificat la S de biserică, precum și a sectorului de SE, în zona prelungirii de V a bisericii și a turnului adosat adosat pe această latură.

Planșa 69

Bibliografie:

- Repertoriul arheologic al Mureșului inferior. I. Județul Arad*, Timișoara, 1999, p. 126, sv. Tauț
A. A. Rusu, G. P. Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, p. 141-144
G. P. Hurezan, P. Hügel, Florin Mărginean, A. A. Rusu, Vasile Mizgan, CCA 2004, p. 339-340

Zusammenfassung:

Die Grabungen des Jahres 2005 sind auf einen Schnitt begrenzt (S XXIII, 6 x 2 m) welcher an der Südseite der Kirche angelegt wurde. Dabei wurde ein doppelter Durchgang, geteilt durch eine oktagonale Säule, entdeckt welcher auf die Anwesenheit eines Anbaues hinweist (Kapelle). Die gesicherten Bauelemente gehören zur gotischen Phase der Kirche. Weitere zwei Krypten wurden im Schiff der Kirche

gefunden nebst drei Gräber, im Anbau. Auch diese gehören zur gotischen Phase.

193. Tășnad, jud. Satu Mare

Punct: Sere

Cod sit: 136651.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 67/2005

Colectiv: Cristian Virag – responsabil, Ciprian Astaloș, Robert Gindele, Zoltán Kádas, Attila Hágó (MJ Satu Mare), Tibor Daroczi, Zenobia Dobos, Loránd Kiss, Timea Nagy, Bernádette Pinkováy, Victor Sava (studenți UBB Cluj)

Situl Tășnad – Sere este unul dintre cele mai bogate și întinse situri Starčevo-Criș din N-V României, actualmente fiind afectat de lucrările de extindere a ștrandului Tășnad. Suprafața totală prevăzută în proiectul pentru construirea de case de vacanță este de aproximativ 1,3 ha. De asemenea, a fost solicitată eliberarea de sarcină arheologică a unui teren pe care se va construi un bazin termal (750 m²).

Situl este amplasat pe prima terasă a vechiului pârâu Cehal (actualmente acesta are cursul schimbat, fiind excavat în anii '70 un canal prin mijlocul sitului). Vechiul curs al Cehalului (secat) se afla la câteva sute de metri sud-est de canal.

Raportul prezintă rezultatele cercetărilor din primăvara și toamna anului 2005, cuprinzând descrierea suprafețelor realizate (Su. II și III) precum și a altor unități de săpătură (Casetele A, C, D, F, M, N, K, L și Su. H). Au fost realizate două suprafețe (Su II: 750 m² și Su III: 500 m², Su III fiind încă neterminată) în care decopertarea stratului vegetal a fost făcută manual, iar stratul de cultură și complexele săpate manual. Casetele A, C, D, F, M, N, K, L, totalizând 95 m² au fost săpate manual, fiind plasate în funcție de pozițiile ocupate de construcțiile moderne ce începuseră a fi ridicate pe respectivele suprafețe sau pe locul viitoarelor construcții. Întreaga suprafață săpată în campania 2005 este de 1345 m².

Stratigrafia generală variază în cadrul sitului, după cum se poate vedea mai jos, la descrierea unităților de săpătură.

Unități de săpătură și complexe

Su. II (30 x 25 m, 750 m²) este suprafața proiectată pentru construirea unui bazin cu apă termală. Au fost descoperite două complexe arheologice, ambele de epocă neolitică (Starčevo-Criș).

C1 (9,60 x 10,4 m), de formă ovală, reprezintă o alveolă cu depuneri consistente de material ceramic, greutatea, chirpic diseminat.

C2 (5,10 x 7 m) este o locuință semiadâncită de formă ovală, cu 7 gropi de stâlpi și un cuptor săpat în peretele locuinței. În locuință a fost descoperit un numeros material ceramic, greutatea, oase carbonizate, cenușă, chirpic diseminat.

Su. III (500 m²) este neterminată, până la încheierea campaniei 2005 fiind excavate stratul vegetal pe întreaga suprafață, stratul de cultură neolitic pe jumătate din suprafață și complexele 18 – 23, din care complet C. 18 -19 și parțial C. 20 -23. C 20 – 22 sunt neolitice (Starčevo-Criș), C. 23 aparține culturii Coțofeni, iar C. 18 – 19 aparțin epocii romane în Barbaricum.

Caseta N (3 x 2 m) – a fost săpată pe locul viitoarei fose septice a unei case. A fost detectat stratul de cultură Starčevo-Criș (-0,60-0,80 m), fără complexe.

Caseta A (3,10 x 2,30 m) – a fost săpată în interiorul viitoarei camere din colțul nordic al casei. A fost detectat stratul de cultură Starčevo- Cris și un colț al unui complex (C2) puțin adâncit (-1,00 m).

Caseta C (2,90 x 2,20 m) a fost săpată în interiorul viitoarei camere din colțul vestic al casei. A fost detectat stratul de cultură Starčevo-Criș și o parte dintr-un complex (C4) de dimensiuni mari care foarte probabil a funcționat ca locuință. Adâncimea maximă în complex este de 1,60 m. Materialul descoperit este bogat: ceramică, fusaiole, statuete antropomorfe, oase de animale. Din păcate, datorită faptului că fundația pereților casei era deja turnată la începerea săpăturilor, nu s-a putut săpa în întregime complexul.

Caseta M (4,40 x 3 m) – a fost săpată pe locul viitoarei fose septice. A fost detectat stratul de cultură Starčevo-Criș (-0,60 - 0,80 m) și complexul C3 , care poate fi o parte dintr-o locuință, fiind conservată o aglomerare de chirpic ars și un număr mare de fragmente ceramice, piese litice, oase de animale.

Caseta D (3,10 x 2,30 m) – a fost săpată în interiorul viitoarei camere din colțul estic al viitoarei case. A fost detectat stratul de cultură Starčevo-Criș și o parte a unui complex (C1) puțin adâncit (-1,05 m).

Caseta F (3 x 2,30 m) - a fost săpată în interiorul viitoarei camere din colțul sudic al locuinței. A fost detectat stratul de cultură Starčevo-Criș și o parte dintr-un complex (C5) care a fost probabil o fântână. Adâncimea maximă în complex este de -3,05 m de la suprafața actuală. C. 6 și 7, identificate tot în caseta F, sunt mai degrabă mici alveolări ale stratului de cultură decât complexe propriu-zise.

Caseta K (6 x 4 m) – stratigrafia: 0-0,25 – Strat vegetal, cenușiu deschis -0,25-0,40 m – strat de cultură, cenușiu închis.

C. 8: groapă sau probabil doar o alveolare, surprinsă parțial , cu umplutura brun-gălbuie, inițial cu diametrul maxim (la profilul nordic) de 2,40 m, ulterior redus la 1,10 m (la -0,10 m) și adâncimea max. de 0,30 m de la nivelul detectării complexului. Materialul descoperit deși puțin, poate fi atribuit neoliticului timpuriu.

C. 9: șanț modern surprins pe toată lungimea casetei (6 m), cu lățimea maximă de 1 m. și adâncimea de 0,60 m de la suprafața solului. Umplutura șanțului constă în lut galben amestecat cu pământ cenușiu închis, în petice.

C. 10: șanț neolitic (?) detectat pe toată lungimea casetei (6 m), cu lățimea maximă de 0,60 m și adâncimea maximă de la nivelul conturării de 0,20 m. Umplutura e de culoare cenușiu închis și nu poate fi diferențiată de cea a stratului de cultură. Materialul este foarte puțin: câteva fragmente mărunte de chirpic și o piesă din obsidian.

Caseta L (6 x 4 m.) –stratul vegetal variază între 0,20 și 0,30 m grosime, iar stratul de cultură are 0,30 m grosime.

C.11: șanț neolitic, detectat pe o lungime de cca. 4 m., în colțul de SV al casetei, este ușor curb mai ales spre profilul de S al casetei, are lățimea maximă de 1,70 m și adâncimea maximă de 0,90 m de la nivelul detectării complexului. Pe fundul șanțului au aparut 3 pete în solul nisipos care ar putea fi urmele unor gropi de pari sau ar putea fi naturale (săparea lor nu a fost foarte concludentă). Umplutura șanțului este variabilă, de la brun la cenușiu, cu prezența fragmentelor mărunte de chirpic. Materialul ceramic descoperit în complex

aparține cu siguranță neoliticului, probabil culturii Starčevo-Criș.

Suprafața H a fost săpată cu un excavator anterior intervenției arheologilor. În condițiile date, au fost curățate și desenate profilele, fiind identificate 6 complexe (C. 12–17), foarte probabil toate de epocă neolitică. Complexele respective vor fi săpate în campania 2006.

Situl de la Tășnad – Sere, după cum demonstrează materialele din cele 8 campanii de săpătură de până acum, a fost locuit în trei perioade diferite: neoliticul timpuriu, cultura Starčevo – Criș, fazele III B – IVA, epoca timpurie a bronzului, cultura Coțofeni, epoca migrațiilor sau romană timpurie în Barbaricum, sec. II–IV p.Chr., cultura Przeworsk.

Pentru campania 2006, obiectivul săpăturilor arheologice este de a elibera complet terenul destinat construirii de case de vacanță (cca. 1 ha).

Planșa 69

194. Târgoviște, jud. Dâmbovița

Punct: Biserica Roșie

Cod sit: 65351.45

Autorizația de cercetare de salvare nr. 8/2005

Colectiv: Gheorghe Olteanu - responsabil, Petru Diaconescu (CNMCD Târgoviște), Mircea D. Matei, Denis Căprăroiu (UV Târgoviște), Iurea Ionuț, Petrică Florin

Punctul Biserica Roșie este situat în partea de SE a vetei orașului medieval Târgoviște, pe Calea Domnească, nr. 261, la intersecția străzilor Calea Domnească și Nicolae Radian.

Aici au fost efectuate săpături arheologice în anii 1960-1962 de către Radu Gioglovan. Din păcate nu s-a păstrat nici un fel de informație scrisă (documentație de șantier, planuri, planșe, notițe etc.) ci numai informații verbale (lacunare și subiective) despre materialele arheologice, rezultatele descoperirilor și amplasarea secțiunilor.

În momentul începerii campaniei de săpături, despre monument se cunoșteau următoarele date:

- biserică de tip sală, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, cunoscută până târziu sub numele de Biserica Roșie, datorită culorii sale (fațadă alcătuită din cărămizi aparente) a fost ridicată în prima jumătate a sec. XVI, în partea de S a orașului medieval, pe Calea Domnească, fosta Uliță Mare.

- monumentul a fost înălțat ca paraclis al curții medievale a lui Coadă Vornicul, între 1542-1545, când ctitorul este menționat în documente ca fiind mare vornic.

- până în cea de-a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, nu avem alte date despre lăcaș decât știrile referitoare la reparații minore făcute în timpul domniilor lui Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu.

- în martie 1768, biserica devine metoh al Mănăstirii Dealu, potrivit zapisului lui Scarlat Drugănescu, descendent la familia ctitorului.

- pisania târzie (din anul 1828), menționează că biserica era netencuită, cu tâmpla de lemn distrusă și „în stare proastă”, a fost acoperită cu tencuială și zugrăvită” de iznoavă adăugându-i-se un mic pridvor”.

- monumentul, ajuns până în perioada interbelică neschimbat de reparații sau adăugiri importante care să-i modifice

aspectul inițial, a fost demolat în anul 1924, ca urmare a unei hotărâri a administrației de atunci a orașului.

- într-o fotografie a lăcașului de dinainte de demolare, monumentul apare cu planul de formă dreptunghiulară, fără abside laterale, având un turn clopotniță aflat pe pronaos și fațade lipsite de orice decorație.

Obiectivele urmărite de colectiv, în cea mai mare parte atinse, au fost următoarele: poziționarea precisă a monumentului în cadrul suprafeței de teren destinată cercetării - dimensiuni, orientare, plan, particularități etc., precizarea raporturilor cronologice și stratigrafice asupra evoluției în timp și spațiu a lăcașului- etape de construcție, refacere, adăugiri reamenajări sau demolare, identificarea și studierea altor structuri sau complexe de locuire, anterioare bisericii, poziționarea exactă a vechilor secțiuni efectuate în anii 60 de către Radu Gioglovan, studierea necropolei din vecinătatea bisericii, specializare și formare profesională a studenților.

Din vara anului 2003, au fost reluate săpăturile arheologice, pe baza colaborării dintre CNMCD Târgoviște și UV Târgoviște, Facultatea de Științe Umaniste. În perioada cuprinsă între 03.07. 2003-15.08.2003 s-a desfășurat prima campanie de cercetare arheologică sistematică care a constatat în trasarea și epuizarea a două secțiuni (SI - 20 x 1,50 m și SII - 18 x 1,50 m).

În cea de-a doua campanie, cercetarea arheologică s-a desfășurat între 02.07.2004 și 17.08.2004, a fost finanțată de către CNMCD Târgoviște și s-a efectuat cu ajutorul studenților din cadrul Facultății de Științe Umaniste, specializările istorie-arheologie și istorie-geografie. În această campanie au fost trasate și epuizate două secțiuni, după cum urmează:

- SIII - poziționată perpendicular pe Calea Domnească și paralel cu S II (2003), cu lungimea de 19 m și lățimea de 1,5 m. Adâncimea minimă de săpare este de -1,80 m, iar cea maximă de -2,10 m. Suprafața totală excavată este de 28 m².

- SIV - poziționată perpendicular pe capătul de N al SII (2004), paralel cu Calea Domnească, cu lungimea de 10 m și lățimea de 1,5 m. Adâncimea minimă de săpare este de -1,90 m iar cea maximă de -2,30 m. Suprafața totală excavată este de 15 m².

Din datele obținute până în acel moment (atât din prima cât și din cea de-a doua campanie) se confirmă momentul constructiv, în prima jumătate a sec. XVI, a unei biserici de tip navă, căreia i se va adăuga ulterior un turn pe latura de N a pronaosului care adăpostește scara de acces la turnul clopotniță (cel mai probabil în timpul lui Matei Basarab când se va generaliza acest element arhitectonic) și care nu a fost construit odată cu biserica cum s-a crezut până acum.

Biserica este ridicată pe o fundație masivă de piatră și cărămidă sfărâmată, talpa acesteia plasându-se la -1,10 m de la baza elevației și iese la exterior cu 0,05 - 0,15 m, pe când turnul este construit pe o fundație de piatră cu talpa situată la -0,80 m de la baza elevației.

În exteriorul monumentului, observațiile stratigrafice au fost mult îngreunate de dese înmormântări și reînsmormântări sau de bulversările determinate de demolarea prin dinamitare a monumentului și a tranșeelor săpate între 1942-1943.

Pentru interior situația este total diferită, pe o porțiune cuprinsă între C8 și C16 (SII-2004) a fost surprinsă o succesiune de pavaje (4) și momente de refacere (3) marcate prin depuneri de moloz, mortar și fragmente de frescă, cu grosimi variabile (între 0,5 și 10 cm) care suprapun nivelul de

construcție a bisericii de zid, marcat stratigrafic printr-o lentilă de mortar, de 0,5 - 3 cm grosime, prezent pe întregul segment mai sus menționat.

Sub nivelul de construcție al bisericii de zid, au fost surprinse două nivelări cu pigmenți de var și cărbune, relativ bogate în materiale ceramice fragmentare.

În SIII (2004), aceste nivelări suprapun resturile carbonizate ale unei biserici din lemn, de dimensiuni modeste, ridicată pe o platformă de bolovani. Trebuie menționat că din biserica de lemn a ieșit la iveală doar colțul de NV (cea mai mare parte a laturii de V și o parte a laturii de N).

Observațiile stratigrafice conduc la ipoteza potrivit căreia biserica de lemn are două faze sau momente de funcționare.

În interiorul bisericii din lemn au fost descoperite patru morminte, cu un inventar foarte valoros. Mormintele aparțin primului moment sau primei faze de funcționare. Pe baza materialului ceramic și a obiectelor de podoabă provenite din inventarul mormintelor, putem plasa monumentul în sec. XIV-XV. Dacă pentru faza de început (realizare) a bisericii de lemn avem anumite rezerve (până la prelucrarea totală a datelor obținute) pentru faza finală putem afirma că lăcașul de lemn încetează să existe cu puțin timp înainte de construcția bisericii din zid (1542-1545).

Din necropolă au fost cercetate 30 de morminte (10 morminte - SIV și 20 morminte - SIII) aparținând bisericii de zid și 4 morminte aparținând bisericii din lemn (2 morminte în SIII și 2 morminte în SIV).

Materialul ceramic, în cea mai mare parte, bulversat datorită deselor înmormântări este prezent în număr foarte mare dar și foarte fragmentat, corespunde din punct de vedere tipologic, intervalului cuprins între sec. XIV-XVIII.

Inventarul arheologic este completat cu obiecte de podoabă (inele, cercei, ace de păr etc.) și monede, aflate în plin proces de conservare, restaurare și inventariere urmând să fie valorificat atât științific dar și expozițional.

Ultima campanie de cercetare arheologică a fost efectuată în perioada aprilie-mai 2005. A fost trasată și epuizată o singură suprafață, denumită de noi S5, de forma unui pătrat cu latura de 6 m. Adâncimea maximă de săpare fiind de -2 m iar cea minimă de -1 m.

În această campanie a fost cercetată cea mai mare parte a bisericii de lemn descoperită în campania precedentă, biserică existentă sub cea de zid ridicată de Coadă Vornicul. Pe baza inventarului mormintelor descoperite (4 în campania a II-a și 3 a III-a) în interiorul bisericii de lemn (care aparțin primei faze de funcționare a lăcașului) putem data biserica de lemn ca aparținând intervalului cuprins între sec. XV-XVI.

Cercetarea monumentului nu este încă încheiată, dorim să desfășurăm în 2006 o altă campanie de cercetare, în urma căreia să definitivăm raportul de cercetare pentru publicare. Până atunci datele expuse aici, au un caracter provizoriu.

Menționăm că cel mai târziu pentru începutul sec. XV cercetarea arheologică la Târgoviște oferă al șaptelea exemplu.

Chiar dacă materialele arheologice (monede, inele) încă nu au fost cu precizie datate sau încadrate cronologic, considerăm că cercetările viitoare vor evidenția una din cele mai vechi biserici din lemn cercetate în teritoriul orașului.

Documentația de șantier și materialul arheologic rezultat în urma cercetărilor au fost depuse la CNMCD Târgoviște.

Consider că cercetarea fenomenului urbanismului medieval, prin investigarea exhaustivă a acestui monument, va aduce precizări absolut necesare într-un domeniu în care

arheologia nu și-a spus încă cuvântul și anume al arhitecturii de lemn care până spre mijlocul sec. XVI, atât pentru mediul rural dar chiar și pentru mediul orășenesc a fost preponderentă, fără a diminua cu nimic din prestigiul economic, politic sau administrativ al respectivei localități. [Gheorghe Olteanu]

Note:

1. CCA 2004, pag. 340, nr. 193.

195. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: La Mănăstire

Cod sit: 130927.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 127/2005

Colectiv: Alexandru Niculescu – responsabil, Andrei Măgureanu, Dorin Sârbu (IAB), Dan Lichiardopol, Bogdan Ciupercă, Eugen Paveleț, Alin Frînculeasa (MJIA Prahova)

Aflată la 9 km de orașul Ploiești, rezervația arheologică Târgșoru Vechi, punctul La Mănăstire, se întinde pe o suprafață de 17 ha pe malurile pârâului Leaota, azi colmatat.

Situl arheologic de la Târgșoru Vechi este unul dintre cele mai bogate și mai importante din România, cercetarea arheologică a perimetrului rezervației începând în 1956. În decursul celor 50 de ani de cercetări sistematice neîntrerupte, au apărut urme de locuire ce definesc toate epocile din paleolitic și până în sec. XX. Practic este locul ideal pentru cercetători de a studia relațiile și interacțiunile dintre epoci, populații, mode. Unicitul descoperirilor îl reprezintă însăși posibilitatea cercetării lor în paralel și ca atare realizarea unei foarte importante comparații a datelor arheologice între diferitele ansambluri care alcătuiesc situl.

Anul acesta săpăturile arheologice de la Târgșoru Vechi s-au desfășurat doar în perimetrul sectorului B și, parțial, în zona castrului roman. Săpăturile programate în sectorul D (așezările din epoca migrațiilor) nu s-au putut desfășura din cauza cantității mari de precipitații din acest an, ceea ce a dus la creșterea nivelului pânzei freatice, făcând imposibilă cercetarea arheologică.

Astfel, obiectivele campaniei din 2005 de la Târgșoru Vechi au fost următoarele:

- cercetarea sistematică a sectorului B, în perimetrul resturilor de locuire medievale din zona celei de-a doua incinte a Curții domnești și al necropolei Sântana de Mureș – Cerneahov;
- delimitarea construcțiilor din zona „Caselor domnești”, în vederea finalizării proiectului de restaurare și valorificare a acestora;
- sondarea zonei presupuse a castrului roman, în scopul delimitării acestuia.

Imediat după reluarea săpăturii, a fost stabilit un ax de triangulație, materializat în teren prin patru borne, având orientarea 90%NE – 4100%SV (busolă cu 6400%), la care s-a raportat situația surprinsă în Cas.13B (ziduri, fundații, complexe), urmând ca plecând de la aceste borne, să se raporteze Cas.13B, precum și săpăturile din zona „caselor domnești”, la planul general și la ridicarea topografică a sitului. Sector B – colțul de NE al zidului „incintei 2”

În acest sector a fost reluată săpătura din Caseta 13B (Cas.13B), începută în campania 2003, al cărei scop inițial a fost completarea informațiilor privind necropola Sântana de Mureș – Cerneahov. Săpăturile din 2003–2004, în afară de zidul de incintă, au scos la iveală și fundații de ziduri, a căror existență nu era cunoscută anterior săpăturilor, precum și numeroase alte complexe medievale (gropi, pavaje, locuințe etc.).

În campania din anul acesta s-au completat observațiile privind colțul de NE al curtinei celei de-a doua incinte. După demontarea matorului mare E - V s-au putut observa următoarele:

- pe latura de E și în colțul de NE al curtinei se disting foarte clar două tipuri de construire a elevației. Primul tip de zidărie este caracterizat prin casetoane de cărămizi, în care sunt încastrați bolovani de râu, legați cu mortar. Din elevație nu s-a păstrat decât partea exterioară a peretelui, ușor înclinată către E, fața interioară a acestuia, însă, lipsind. Fundația zidului respectiv este constituită din bolovani mari de râu, înecați în mortar. Lățimea fundației este de 1,10 m, având o adâncime de cca 0,50 m și a fost surprinsă în Cas.13B pe o lungime de 3,40 m. Elevația păstrată are, însă, o lungime de cca 2,40 m de la profilul de S al Cas.13B. În colțul propriu-zis al curtinei se poate observa un alt tip de zidărie, constând din paramenți cu două rânduri de cărămizi, între care s-a turnat un emplecton, constituit din bolovani de râu și fragmente de cărămizi, înecate în mortar. Pe latura de N a acestui zid s-a putut observa că structura cu paramenți și emplecton a început să fi clădită abia după așezarea a 3-4 rânduri de cărămizi peste fundație. Lățimea zidului cu emplecton este de 0,90 – 1,00 m, elevația fiind păstrată pe o înălțime de 0,20-0,37 m. Pe latura de E a acestui zid, către S, nu s-au păstrat decât 5 asize de cărămizi. Acestea constituie, eventual, baza peste care putea să fie clădită structura cu emplecton, dar care lipsește în această porțiune. În orice caz, este categoric vorba de unul și același zid, întrucât s-a putut observa că în colțul curtinei zidăria este țesută. Fundația zidului de colț este constituită din bolovani de râu (de dimensiuni vizibil mai mici decât la fundația zidului cu casetoane) și multă cărămidă spartă, înecată în mortar. Lățimea fundației este de 1,00 – 1,10 m. Partea ei superioară (baza elevației) se află la 0,33 m (latura de N) / 0,17 m (în colț) Waagriß, iar talpa fundației la 0,75 m (latura de N) / 0,61 m (în colț) Waagriß.

- fundația zidului construit cu paramenți din asize de cărămizi și emplecton „taie” fundația zidului cu „casetoane”, fiind săpată ceva mai de sus decât primul (cel mai de jos) rând de cărămizi aflat peste fundația cu bolovani mari de râu (de la care pornesc „casetoanele”). Pe o porțiune de 0,60 m zidăria lipsește, astfel încât relația dintre elevațiile celor două ziduri nu este clarificată.

- fundația constituită din bolovani de râu și cărămidă spartă, înecată în mortar continuă și pe latura de N a zidului de incintă, dar traseul acesteia este deviat față de traseul zidului cu cca. 7°.

Încă din campania 2003, în afară de zidul de incintă, au fost surprinse și câteva fundații, despre care s-a bănuțit inițial că ar aparține unei structuri unitare, notată în jurnal cu sigla Edificiul 1. Este vorba de două fundații (notate acum E1 și E4), aproximativ perpendiculare pe traseul zidului de nord al incintei. Fundația E1 a fost surprinsă la adâncimea de 0,31 m (capătul de N) / 0,50 m (capătul de S) față de Waagriß (capul bornei A). Are o lungime de 4,90 m și o lățime variind între 0,70 și 0,90 m. Adâncimea șanțului în care a fost turnată este

de 0,90-0,75 m, talpa ei fiind surprinsă la 1,05-1,09 Waagriß. În capătul de S al fundației E1, imediat la E de aceasta, se află o altă fundație, notată E2, aproximativ pătrată (0,80 × 1,00 m), puțin adâncită (0,30 m) și care este adosată la fundația E1. Fundația E4, paralelă cu E1 și perpendiculară pe zidul de incintă de N, se află la cca 4 m V de fundația E1. A fost surprinsă la 0,75 m Waagriß având o lungime de 4,60 m și o lățime de 0,90 m – 1,10 m. Fundația E3 este situată în capătul de nord al E4, perpendiculară pe aceasta și paralelă cu zidul de incintă, adosată la acesta. Are o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,5 x 1,2 m; talpa acesteia nu a putut fi surprinsă deoarece săpătura s-a oprit pe nivelul pavajului de bolovani identificat între fundațiile E1 și E4.

Din elevațiile zidurilor respective nu s-a păstrat nimic, partea lor superioară fiind acoperită, așa cum s-a observat în campaniile din 2003-2004, de un strat de pământ în amestec cu o cantitate mică de mortar și cărămizi sparte.

În caseta 13B, carourile 4-5/A-C, s-a continuat cercetarea complexelor identificate în campania 2004 și care nu au fost finalizate, complexe noi fiind numerotate în continuarea celor vechi. Astfel, au fost identificate și cercetate un număr de 24 de complexe, a căror descriere și structură o prezentăm mai jos:

Complexul 7 (cpl.7), identificat în campania 2004, în carourile 4-5/B, la adâncimea de 0,70 m, are o formă aproximativ rectangulară (2 x 1,80 m), orientat N-S și conține pământ afânat cu pigment de cărbune. S-au confirmat observațiile anterioare conform cărora cpl.7 deranjează masa de arsură de culoare roșie și podina din lut galben a cpl.9. Ulterior s-a constatat că groapa cpl.7 este delimitată de o lutuală de pământ galben, similară cu podina cpl.9. După demontarea acestui complex s-a constatat că cpl.7 este o groapă ce aparține cpl.9, podina acestuia coboară și căptușește pereții și fundul acestei gropi.

Complexul 9 (cpl.9), identificat în campania 2004, în carourile 4-5/A-B, la adâncimea de 0,90-1,07 m Wgrs., este constituit dintr-o masă de dărâmatură arsă puternic, căzută peste o podină lutuită, având dimensiunile de 3 x 2,30 m. Acest complex constituie resturile unei locuințe (dependințe) medievale construite anterior ridicării celei de-a doua curține. Între masa de arsură și lutuala galbenă a cpl.9 s-a observat o dungă subțire, de culoare neagră și pe alocuri fragmente de la scânduri arse. Complexul este perforat de o serie de gropi de par care ar fi putut avea rolul de a susține suprastructura construcției.

Complexul 10 (cpl.10), a fost surprins în caroul 5/C, la adâncimea de 0,92 m Wgrs., în apropiere de fundația de nord a zidului de incintă, fiind reprezentat de o zonă rectangulară (2 x 0,55 m), orientată E-V. Cpl.10 continuă sub fundațiile de N și E ale incintei, umplutura acestuia fiind constituită din pământ relativ afânat, în care se găsește o cantitate mare de arsură roșie. Materialul arheologic recuperat din umplutura cpl.10 este alcătuit din fragmente ceramice, oase de animal, piese din fier (cuie, piroane).

Complexul 11 (cpl.11), a apărut în carourile 4-5/A.B, la adâncimea de 1,25 m, ca o masă de lut ars situat sub cpl.9. Între cele două complexe, s-a observat un nivel de pământ în care se întâlnește o cantitate mare de fragmente ceramice și oase de animal.

Complexul 12 (cpl.12), a fost surpris în carourile 2-4/D, și a apărut ca o groapă de mari dimensiuni, având umplutura din pământ de culoare neagră. Cpl.12 este suprapus de latura de N a zidului de incintă, acest fapt putând reprezenta cauza

tasării respectivei porțiuni de zid. Inventarul arheologic al cpl.12 este constituit din oase de la animale, fragmente ceramice, bucăți de zgură de fier.

Complexul 13 (cpl.13), a fost observat în caroul 4D, la adâncimea de 0,68 m Wgrs., la E de cpl.12, are o formă rectangulară, puțin adâncit. Marginile acestui complex sunt demarcate de o dungă de arsură care intră sub zidul de incintă. Materialul arheologic este compus din fragmente ceramice.

Complexul 14 (cpl.14), a fost surprins în carourile 4-5/D, la adâncimea de 0,70 m Wgrs., la E de cpl.13, are o formă aproximativ ovală, marginile sale fiind marcate pe latura de vest de o dungă de arsură asemănătoare cu cea întâlnită la cpl.13; iar pe cea de E este mărginit de trei pietre. Acest complex este suprapus de latura de N a zidului de incintă. Fundul acestui complex este drept.

Complexul 15 (cpl.15), a fost identificat în caroul 5D, fiind reprezentat de o groapă situată la est cpl.14, ce intră în profilul de E al casei 13B. Are o formă rotundă, iar umplutura constă din pământ amestecat cu fragmente de lipitură arse. Ulterior s-a constatat că cpl.15 împreună cu cpl.16 fac parte din una și aceeași structură. Este vorba de o construcție adâncită cu structură de bărne și pereți lipiți. Fundul este drept și marcat printr-un nivel de arsură.

Complexul 16 (cpl.16), este situat în caroul 5D, între cpl.14 și cpl.15, fiind suprapus de fundația zidului de incintă și de latura de E a cpl. 14. Umplutura acestui complex este alcătuită din pământ de culoare neagră, cu pigment de cărbune și pigmentație slabă de chirpic. În urma cercetării acestui complex s-a observat existența unei cantități mari de lipitură arsă cu impresiuni de nuiele, cât și a unei bărne, surprinse „in situ”, având orientare N-S. Constatându-se existența unor puncte comune între cpl.10 și cpl.16 (situarea în aceeași zonă, de o parte și alta a zidului de incintă; nivel comun; prezența aceluiași material de construcție în umplutură, existența unor bărne surprinse „in situ”, care delimitează o structură unitară, etc.) s-a emis ipoteza conform căreia cele două complexe ar constitui un singur complex, probabil o structură de locuire aparținând perioadei medievale. Urmează ca în momentul când se va cerceta suprafața situată la nord de caseta 13B, această ipoteză să se confirme sau nu.

Complexul 17 (cpl.17), a apărut în partea de nord a cas.13B, carourile 4-5/D, stratigrafic acesta este situat sub nivelul complexelor 14 și 15-16. Cpl.17 apare ca o masă de pământ de culoare neagră, puternic pigmentat cu var și cărbune. Inventarul acestui complex este alcătuit din fragmente ceramice.

Complexul 18 (cpl.18), este situat sub cpl.14, constând dintr-o groapă de formă circulară. Umplutura cpl.18 constă din pământ negru lutos, compact, cu pigmentație de chirpic.

Complexul 19 (cpl.19), acest complex a apărut sub nivelul lui cpl.13, fiind mărginit de cpl.14 la est. Forma complexului este rectangulară, asemănătoare cu un șanț în partea superioară, umplutura fiind constituită din pământ castaniu cu pietricele, pigmentație de lut galben, iar în partea superioară sporadic urme de chirpic și cărbune. Inventarul arheologic este alcătuit din fragmente ceramice.

Complexul 20 (cpl.20), a fost identificat sub nivelul cpl.15-cpl.16, fiind despărțit de acestea printr-un nivel de pietriș amestecat cu pământ de culoare cenușie, având o grosime de 0,03-0,04 m. Cpl.20 se constituie dintr-o concentrație de fragmente ceramice, dintre care se întregesc

cel puțin un vas. Fragmentele ceramice se găseau așezate pe un strat de pământ de culoare neagră, gros de 0,01-0,04 m.

Complexul 21 (cpl.21), a fost observat în caroul 5D și apare ca un nivel de lipitură arsă, omogenă, dură ca consistență, fățuită, probabil o podea de locuință, dar peste care nu s-a găsit un strat de dărâmătură. Forma cpl.21 este rectangulară în plan, cu colțuri rotunjite, iar pe profilul E-V al cas.13, apare ca o mică albiere. În colțul de SE a fost identificată o groapă de par în care s-a observat resturi de cărbune de la un stâlp al locuinței. În umplutura acestui complex s-au găsit fragmente ceramice și o cantitate mare de pigmenți de cărbune.

Complexul 22 (cpl.22), apare în carourile 4-5/C, la adâncimea de 0,90 m, ca o zonă, puțin albiată (groapă), de formă ovală (0,80x0,50m), având orientare E-V. Umplutura acestui complex este alcătuită din cenușă, pietricele și fragmente ceramice medievale. Sub cenușa cpl.22 apare o lentilă de lut roșcat cu o grosime de 0,04 m.

Complexul 23 (cpl.23), a apărut în caroul 4/D, la adâncimea de 1,26 m, ca o groapă delimitată de pietriș, ce intră însub talpa fundației de nord a zidului de incintă.

Complexul 24 (cpl.24), a fost identificat în carourile 5/C-D, la nord de zidul de incintă și este reprezentat de o podina arsă. Acest complex suprapune un strat de pământ ars la roșu, cu o grosime de 0,02m, care la rândul său suprapune un pământ de culoare cafenie închisă.

Complexul 25 (cpl.25), a fost identificat în caroul 4/D, sub nivelul cpl.24 și este o groapă delimitată de pământ de culoare cafenie.

Complexul 26 (cpl.26), în caroul 5C, la adâncimea de 1,17 m Wgrs. a apărut o groapă rotundă cu diametrul de 0,22-0,29 m. Umplutura acestui complex este alcătuită din pământ negricios, afânat, chirpic, cărbune și cenușă. În interiorul acestui complex la adâncimea de 1,20 m Wgrs. a fost observată o zonă circulară cu diametrul de 0,18-0,20 m puternic pigmentată cu cărbune, reprezentând amprenta stâlpului pentru care a fost săpată această groapă. În partea superioară a umpluturii cpl.26 a fost descoperită o monedă bizantină, bine conservată, confecționată din bronz, care după curățare a fost identificată ca fiind emisă de împăratul Iustin II în anul 572/573, fiind prima monedă bizantină descoperită la Târgșoru Vechi.

Complexul 27 (cpl.27), în caroul 5/B-C, la adâncimea de 1,23 m Wgrs., înconjurând cpl.7, a fost observată o groapă cu o formă rectangulară, conținând pământ cafeniu, afinat, amestecat cu lut galben, cărbune, cenușă și câteva pietricele. După cum s-a observat pe profil cpl.27 este o groapă mai veche, în umplutura căreia a fost săpat cpl.7. Între cele două complexe se găsește un nivel cu mult cărbune și cenușă, gros de 0,05-0,06 m, peste care se află o lentilă de lut galben-roșcat și un nivel de cenușă ce corespunde lui cpl.22.

Complexul 28 (cpl.28), a apărut în caroul 5B, la adâncimea de 1,20 m Wgrs., lângă fundația de E a zidului de incintă, ca o zonă relativ circulară (0,45x0,40 m), conținând pigment de cărbune și un pământ lutos de culoare galbenă.

Complexul 29 (cpl.29), în caroul 5C, la aproximativ 0,70 m S de colțul fundației zidului de incintă, la adâncimea de 1,18 m Wgrs., a apărut o zonă circulară, cu diametrul de 0,23 m, conținând pământ de culoare cafenie, afânat.

Complexul 30 (cpl.30), în caroul 4C, la adâncimea de 1,19 m Wgrs., la 0,18 m S de fundația zidului de incintă, a fost observată o zonă de formă rotundă (0,32 x 0,34 m), conținând

un pământ negru c tentă verzui-roșcată, pigmentat cu cărbune și fragmente ceramice.

Complexul 31 (cpl.31), în jumătatea de sud a caroului 4C, la adâncimea de 1,15 m Wgrs., în jurul cpl.7 a fost observată o zonă de pământ negru amestecat cu lut galben conținând o cantitate mare de bucăți de cărbune și cenușă.

Cele 24 de complexe prezentate mai sus aparțin nivelului de locuire medievală de la Târgșoru Vechi, anterior ridicării zidului celei de-a doua incinte datată la sfârșitul sec. XVII, cel mai probabil sec. XVI. Încadrarea cronologică mai exactă a fiecăruia dintre complexele cercetate se v-a realiza după finalizarea integrală a cercetării în această suprafață (cas. 13B) și după prelucrarea materialului arheologic rezultat.

Sector B – zona Caselor Domnești

În campania arheologică din anul 2005 au fost întreprinse cercetări și în zona de N a Curții Domnești, în perimetrul beciului datat în sec. al XVI-lea, și a zidului nordic al incintei întâi, datat în a doua jumătate a sec. XVII.

Cercetările arheologice în acest sector s-au desfășurat în perioada 10 octombrie 2005–11 noiembrie 2005, la solicitarea Mănăstirii Turnu, în a cărei proprietate se află o parte a rezervației arheologice Târgșoru Vechi, incluzând și zona Curțiilor Domnești.

Scopul cercetării a fost acela de a stabili cu precizie traiectele zidurilor din această parte a Curții Domnești și de a clarifica unele aspecte privind fazele de construcție ale Caselor Domnești, și nu în ultimul rând de a stabili stratigrafia acelei zone a rezervației arheologice de la Târgșoru Vechi.

Trebuie menționat că zona a fost cercetată parțial în anii '60 ai sec. XX de către Nicolae Constantinescu, iar rezultatul cercetărilor a fost publicat în SCIV 20, 1, 1969, p. 83-100. Cercetarea noastră a avut în vedere partea nesăpată din perimetrul Caselor Domnești, fiind trasate două secțiuni denumite S I B/2005 și S II B/2005.

Secțiunea S I B 2005 a avut lungimea de 17 m și lățimea de 1,5 m, fiind orientată pe direcția NV 320°-SE 140°, perpendicular pe zidurile beciului și pe zidul incintei întâi. În această secțiune au fost descoperite mai multe complexe:

Complexul 1, beci datat în sec. al XVI-lea, aparținând primei etape de construcție a Curții Domnești. Au fost surprinse zidurile de fundație ale beciului, groase de cca. 60 cm, făcute din piatră de râu și cărămidă, prinse cu mortar de var și tencuite spre interior. Lățimea beciului este de aproximativ 4,75 m, iar adâncimea de cca. 2,20 m. În umplutura beciului am descoperit fragmente de cărămizi, pietre și mortar, rezultate în urma prăbușirii zidurilor, precum și fragmente ceramice. De asemenea, am constatat că pe fundul beciului a fost amenajat un strat de pietriș. Inițial a fost săpată groapa viitorului beci pe limitele căreia au fost ridicate zidurile de fundație.

Complexul 2, camera unei construcții de zid, posterioare beciului, aparținând foarte probabil uneia dintre fazele Caselor Domnești. Camera cercetată de noi are lățimea de aproximativ 3,10 m. Fundațiile zidurilor camerei sunt construite din piatră și cărămidă prinse cu mortar de var și sunt groase de cca. 0,70 m și adânci de 0,50 m

Complexul 3, o locuință de suprafață, construită din bârne și pereții lipiți cu lut, incendiată. Această locuință este perforată de zidurile fundației camerei descrise mai sus. Adâncimea la care a fost descoperită este de 1,10 m – 1,30 m. Au fost descoperite resturi de bârne arse, fragmente de chirpici și urme ale podelei făcute din pământ galben bătătorit.

Fragmentele ceramice descoperite pe podeaua locuinței sunt datate în perioadă medievală (sec. XV-XVI).

Complexul 4, mormânt. Sub locuința medievală de bârne, descrisă mai sus, la adâncimea de 1,50 m a fost descoperit un mormânt. Din păcate nu s-a putut stabili perioada din care datează, ci numai faptul că defunctul a fost depus cu capul spre est și mâna dreaptă pe lângă corp. Din cauza vremii nefavorabile mormântul nu a fost cercetat integral urmând a fi cercetat în campania de anul viitor.

Complexul 5, zid medieval. Acest zid a fost construit pentru a marca limita nordică a primei incinte și a perforat zidul nordic al locuinței a cărei cameră (complexul 2) am descris-o mai sus. Grosimea lui este de cca. 1 m, iar adâncimea fundației de 0,70 m.

Complexul 6, beci de cărămidă, a fost descoperit în capătul de NV al S I B/2005. Este o construcție târzie (sec. XVIII sau sec. XIX), făcută din cărămidă prinsă cu mortar de var. După distrugerea beciului acesta a fost folosit ca zonă menajeră. În umplutura lui, alături de fragmente de cărămidă și pietre de râu, am descoperit vase întregi, fragmente ceramice, urme ale unor recipiente de sticlă (pahare cu picior sticle, etc) și obiecte de fier toate de foarte bună calitate ceea ce sugerează că cei care au folosit beciul aveau un standarde de viață ridicat. Lățimea beciului este de 1,95 m, iar adâncimea maximă de 2,70 m. În acest complex, la adâncimea de 1,90 m a fost sesizat un nivel compact de mortar amestecat cu lemn putrezit și fragmente de cărămizi rezultat probabil din prăbușirea unui planșeu al locuinței ce suprapunea beciul. Grosimea acestui nivel de distrugere variază între 0,30-0,50 m. Sub acest nivel a fost descoperit un alt nivel de pământ negru amestecat cu fragmente mici de mortar și cărămidă, gros de cca. 30 cm. Nu au fost observate urme ale amenajării podelei beciului ci doar un nivel de călcare din pământ galben.

Secțiunea S II B 2005 are lungimea de 14,50 m și lățimea de 2 m, fiind orientată pe direcția NV 320°-SE 140°, paralel cu S I B/2005, la 3,70 m de aceasta. Această secțiune a avut drept scop stabilirea exactă a limitelor vestice ale beciului cu zona de acces. În vederea obținerii unor informații cât mai exacte au fost lăsați doi martori stratigrafici cu grosimi de 1,50 m și 1 m, în zona intrării în beci. Datorită vremii nefavorabile nu am reușit să ajungem în pământul steril din punct de vedere arheologic în această secțiune urmând a continua lucrările anul viitor.

În această secțiune am descoperit zona de intrare în beci, inclusiv locul unde era introdus tocul ușii de acces. A fost surprins și colțul de NE al beciului, completându-se astfel planurile Caselor Domnești publicate de către Nicolae Constantinescu în articolul din anul 1969. Lățimea beciului în dreptul porții de intrare este de 4,90 m. Grosimea zidurilor laterale este de cca. 50 cm, iar cea a zidului de la intrare, situat spre NE, 40 cm.

Sector „Castru Roman”

În campania din acest an, unul dintre obiectivele de cercetare a fost reluarea săpăturilor în perimetrul castrului roman, cu scopul de a se identifica limitele acestuia. De aceea s-a decis trasarea secțiunii magistrale SI/2005 (lungimea de 80 m, lățimea de 1,5 m), în partea dreaptă a șoselei Ploiești – Târgșoru Vechi, capetele acesteia fiind marcate cu două borne, denumite convențional A (spre curtea domnească) și B (spre șosea). Din traiectul acestei secțiuni în anul 2005 s-a început cercetarea pe o lungime de 12 m, ajungându-se la o adâncime de 0,60 m, de unde nu s-a mai putut continua activitatea din cauza ridicării nivelului pânzei freatice în zonă,

lucru datorat ploilor abundente. În SI/2005 au fost identificate și cercetate parțial un număr de 4 complexe aparținând locuirii medievale.

Complexul 1 (cpl.1), a fost identificat în caroul 11, la adâncimea de 0,24 m (de la nivelul actual solului), prezentându-se ca o masă compactă de mortar de var, groasă de 0,04-0,12 m, cu dimensiunile de 1 x 0,80 m.

Complexul 2 (cpl.2), a apărut în carourile 8-9, la adâncimea de 0,23 m (de la nivelul actual solului), este o groapă (0,70 x 1,20 m) umplută cu fragmente de cărămizi cu urme de arsură și fragmente ceramice.

Complexul 3 (cpl.3), a apărut în carourile 2-3, sub forma unei gropi delimitată de o dungă de lut galben (1,40 x 1,20 m). Inventarul constă din fragmente ceramice, fragmente de sticlă, cărămizi fragmentare.

Complexul 4 (cpl.4), situat în caroul 2, la sud de cpl.3 se dezvoltă cpl.4 sub formă de masă de chirpic ars (1,50 x 1,80 m). Inventarul arheologic constă din fragmente ceramice medievale.

Bibliografie:

Gheorghe Diaconu, *Târgșor – Necropola din secolele III – IV*, București, 1965.

Gheorghe Diaconu, *Târgșor – Un sit milenar, Studii de istorie și arheologie*, Ploiești, 2003.

Raport de cercetare arheologică Târgșoru Vechi, județul Prahova, CCA 2000, p. 105 – 106.

Raport de cercetare arheologică Târgșoru Vechi, județul Prahova, CCA 2002, p. 312 – 314.

Raport de cercetare arheologică Târgșoru Vechi, județul Prahova, CCA 2004, p. 341 – 344.

Raport de cercetare arheologică Târgșoru Vechi, județul Prahova, CCA 2005, p. 376 – 379.

196. Târgu Frumos, jud. Iași

Punct: Baza Pătule

Cod sit: 95480.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 111/2005

Colectiv: Dumitru D. Boghian – responsabil (UȘtcm Suceava), Vasile Cotiugă (UAIC Iași), Radu Balahur, Bogdan Benedict, Bianca Bulgariu, Anca Petronela Crețu, Florin Mocanu (studenți UAIC Iași)

În perioada 18-28 iulie 2005 au continuat cercetările arheologice sistematice pe șantierul arheologic-școală de la Târgu Frumos „Baza Pătule” (a XVI-a campanie), cu participarea studenților practicanți de la Facultățile de Istorie ale UAIC Iași și UȘtcm Suceava. Aflat în partea de NE a orașului Târgu Frumos, pe reversul de cuestă din stânga pârâului Adâncata, situl se înscrie printre cele mai importante din eneoliticul timpuriu est-carpatic

Cercetarea din anul 2005 a avut drept obiectiv principal încheierea cercetărilor arheologice în sectorul A, din cea mai întinsă așezare Precucuteni III din România, cu trei niveluri de locuire. Astfel, a continuat investigarea șirurilor de casete A-B/7-10 și C-G/8-10, pe o suprafață de aproximativ 125 m², de la o adâncime de aproximativ 0,80 m, corespunzător orizontului superior al nivelului II de locuire precucuteniană. În aceste condiții, s-a încheiat, după 16 ani de săpături

arheologice, cercetarea sectorului central al mării așezări de la Târgu Frumos, pe o suprafață de 1100 m².

Din păcate, descoperirile din această campanie nu au fost la fel de spectaculoase ca cele din anii precedenți. Astfel, la demontarea maritorilor de profil a casetelor A-B/7-8, la cca. 1 m de vatra exterioară descoperită în campania anterioară, a fost descoperită o porțiune din aceasta, deplasată spre E. Fragmentul de vatră, de o formă oarecum semilunară, cu lungimea de 0,90 m și lățimea de 0,30 m, prezenta tot trei etape de folosire, ca și vatra descoperită în 2004, cu grosimi și structuri identice. Acest fapt ne determină să considerăm acest fragment ca parte componentă a vetrei exterioare, deplasată în timp spre E. Ca și în campania anterioară, în jurul resturilor de vatră nu s-au identificat structuri de construcție de tip locuință (colibă) sau paravan.

O atenție deosebită s-a acordat complexelor arheologice descoperite în primii ani de cercetare la Târgu Frumos, care se continuau în suprafețele cercetate în 2005. Astfel, s-a continuat cercetarea gropii nr. 10, aparținând nivelului al II-lea Precucuteni, căreia i s-au stabilit forma și dimensiunile. Foarte interesant este faptul că pe o suprafață mică a acestei gropi, de cca. 1 mp, pe o adâncime de cca. 0,40 cm s-au descoperit peste 100 de piese de silex și un nucleu epuizat, ceea ce ridică unele probleme. Dacă nu am ține cont că acestea au fost descoperite într-o groapă menajeră (cu inventar specific, fără urme de lipitură de perete și de vatră, care să permită identificarea gropii ca groapă de locuință adâncită), am putea spune că ne aflăm în fața unui atelier de prelucrare a silexului. O cercetare amănunțită a acestor piese va aduce, suntem siguri, mai multe elemente care să ne ajute să înțelegem mai bine această situație.

O altă groapă asupra căreia ne-am aplecat în 2005, descoperită în primii ani de cercetare la Târgu Frumos, a fost groapa nr. 11, aparținând tot nivelului al II-lea Precucuteni. Și în cazul acesteia s-au putut stabili forma și dimensiunile. S-a remarcat, pe lângă numeroasele fragmente ceramice și osteologice, prezența mai multor fragmente de rășniță. Mai mult, pe fundul gropii (la adâncimea de 1,65-1,75 m de la suprafața actuală de călcare) au fost găsite, pe lângă unele fragmente ceramice și un frecător, mai multe fragmente de rășniță depuse cu fața în jos pe un strat de arsură alcătuit din cărbuni mărunți și cenușă. S-au mai găsit în stratul de arsură: un os calcinat, câteva valve de scoică *Unio* și spărturi mozaicate de vatră. În nivelul I a fost identificată o groapă nouă, de dimensiuni mici, groapa nr. 52, cu un inventar sărac.

Analiza preliminară a materialelor arheologice descoperite în această campanie permite doar câteva observații. Astfel, ceramica, foarte fragmentară, se înscrie în tipologia categoriilor și formelor fazei a III-a a culturii Precucuteni. S-a constatat prezența a numeroase fragmente ceramice provenind de la vase din categoria semifină, decorate cu motive incizate specifice. Se remarcă: un fragment ceramic mare provenind de la o tupsie, un fragment de vas cu tub de scurgere, un fragment de la un suport de vas cu fante ovale (tip „horă”), un fragment pictat cu roșu crud. Acestea se adaugă și un fragment de coadă de căuș.

Tot din lut, în această campanie s-au mai descoperit un picior de măsuță-altar și șase fragmente de statuete antropomorfe feminine. Dintre acestea, se remarcă un fragment din regiunea bazinului unei statuete de dimensiuni mari, care a avut fesele modelate cu o cavitate în interior. Din păcate, bazinul era spart și nu se poate spune dacă în

interiorul feselor se aflau depuse bile de lut, ca în cazul cunoscutei descoperiri de la Poduri.

Din os au fost descoperite doar două împungătoare, dintre care unul lung de 13,5 cm, și o dălțiță. În categoria uneltelor litice, cele mai numeroase sunt cele cioplite din silex. În afara celor descoperite în groapa nr. 10, s-au descoperit și altele, toate încadrându-se în tipologia deja cunoscută pentru așezarea de la Târgu Frumos.

Uneltele de piatră șlefuită sunt puține, majoritatea fiind fragmentare. Se remarcă o dălțiță de marnă. Mai numeroase au fost descoperirile de rășnițe și nicovale, toate fragmentare. Alături de acestea s-au descoperit și frecătoare și percutoare.

Raport tehnic referitor la ridicarea topografică a sitului Târgu Frumos „Baza Pătule”, jud. Iași

Ovidiu Iacobescu, Ionuț Bârnoaia, Dumitru Boghian (UȘtCM Suceava)

În baza Contractului pentru cercetare arheologică și conservare primară a sitului Târgu Frumos – „Baza Pătule”, jud. Iași, înregistrat cu nr. 4436 din 20. 07. 2005, la MCC - DGPCN și cu nr. 3878 din 10. 06. 2005, la UȘtCM Suceava, care prevedea finanțarea lucrărilor cu 40 000 000 RON, colectivul științific al șantierului arheologic Târgu Frumos – Baza Pătule, reprezentat prin conf. univ. dr. Dumitru Boghian, a procedat la efectuarea ridicării topografice a așezării, în vederea realizării documentației complete a săpăturii și publicării rezultatelor sub forma unei monografii.

În acest sens, a fost contactată o echipă de specialiști în lucrări topografice, de la Facultatea de Silvicultură din cadrul UȘtCM Suceava, alcătuită din trei cadre didactice și șapte studenți, sub îndrumarea Șefului de lucrări dr. Ovidiu Iacobescu, care au procedat la ridicarea topografică a sitului menționat mai sus și a împrejurimilor acestuia, însumând o suprafață totală de 16 ha. Lucrările s-au efectuat în perioada 15-30 septembrie 2005.

În ceea ce privește amplasamentul, măsurătorile topografice s-au efectuat în orașul Târgu Frumos, județul Iași și a avut ca obiect realizarea ridicării în plan a locului unde s-au efectuat săpăturile arheologice între anii 1990–2005. Amplasarea geografică a sitului este în partea de NE a orașului, pe un revers de cuestă situat pe partea dreaptă a pârâului Adâncata, afluent de partea dreaptă al Bahluietului.

Ca soluție tehnică, echipa a efectuat măsurători în cadrul sistemului Stereografic 1970 pe plan secant unic, legalizat la noi. S-a pornit de la puncte de coordonate cunoscute (163 din drumuirea principală a orașului și antena secției de drumuri), aflate în inventarul de coordonate al punctelor folosite în lucrările de cadastru imobiliar – edilitar al orașului. Pornind de la aceste puncte s-au desfășurat drumuiri care formează poligoane în scopul de a acoperi întreaga zonă de interes.

Măsurătoarea a fost executată cu o stație totală Sokkisha, iar rețeaua de ridicare a fost compensată prin metoda celor mai mici pătrate, rezultând erori pe coordonate mai mici de 3 cm, după cum reiese din listele anexă. Schița drumuirilor este de asemenea atașată și cuprinde punctele vechi și cele noi.

Ca rezultate obținute menționăm planul de situație digital al terenului, la scara dorită de beneficiar (1:2.000), cuprinzând situația actuală a folosințelor și a proprietarilor, cotele punctelor în zonele în care s-au executat săpături, precum și profilele terenului în zonele de interes arheologic, indicate de beneficiarul lucrării. La cerere, echipa de topografi poate

furniza și planuri digitale de situație ale acestui sit și la alte scări (1:100, 1:1000).

Planul de situație digital al terenului are o deosebită relevanță pentru amplasarea sectoarelor și secțiunilor săpate, în ansamblul celei mai mari stațiuni eneolitice timpurii (Precucuteni) de pe teritoriul Moldovei (aproximativ 10 ha). Colectivul de cercetare, prin responsabilul său, a verificat și aprobat ridicarea topografică realizată. Din păcate, deși documentația, cu anexele specifice, și devizul pentru lucrările efectuate au fost înaintate la MCC prin adresa nr. 7904/25 octombrie 2005 (UȘtCM Suceava), nici până la data întocmirii prezentului raport (27 decembrie 2005) nu s-au făcut decontările.

Analiza materialului arheozoologic provenit din săpăturile efectuate în anul 2005 de la Târgu Frumos – „Baza Pătule”

Anca Coroliuc, Sergiu Haimovici (UAIC Iași)

Materialul este reprezentat prin 772 resturi animaliere determinate; acesta a fost determinat mai întâi, pe niveluri și gropi, și apoi a fost însumat.

Considerând repartitia pe grupe sistematice, se constată că sunt prezente doar moluștele (28 de fragmente, 3,63%) și mamiferele (744 de resturi, 96,37%). Moluștele sunt reprezentate prin lamelibranhiate de la care s-au recoltat 28 de valve de *Unio* sp. Ținând cont de variabilitatea dimensională a valvelor și de faptul că au fost găsite în cantitate mică, credem că aceste lamelibranhiate nu erau culese pentru a fi folosite în alimentație ci doar pentru a da prin pisare carbonat de calciu, întrebuițat în procesul de pregătire a ceramicii.

Mamiferele reprezintă singurul grup care era folosit din plin de către locuitorii așezării. Ele se împart în două grupări, domestice și sălbatice, inegale ca importanță, luând în considerație frecvența lor: mamifere domestice – 601 resturi, adică 80, 78%, și specii sălbatice – 132 de resturi (17, 24%); calul (*Equus caballus*) este reprezentat prin 11 fragmente – 1, 48%; despre cal, credem că era, cel puțin, pe cale de domesticire, adică mai mult sacrificat decât vânat.

Speciile domestice sunt reprezentate prin taurine (*Bos taurus*), cu frecvența cea mai înaltă, 447 fragmente – 60, 08% din total mamifere – acestea fiind totodată cele mai mari ca talie, grupul ovicaprinelor (ovine - *Ovis aries* și caprine – *Capra hircus*) cu 115 resturi – 15, 46% și porcinele (*Sus scrofa domesticus*) cu 39 resturi – 5, 24%.

Dintre animalele sălbatice evidențiem: patru specii de artiodactile, cu importanță de prim ordin în economia animalieră: cerbul (*Cervus elaphus*) cu 51 resturi (6, 85% din total mamifere), urmat de mistreț (*Sus scrofa ferus*) cu 41 de fragmente (5, 51%); vine apoi bourul (*Bos primigenius*), având 27 resturi (3, 63%) și căpriorul (*Capreolus capreolus*) cu 13 fragmente (1, 75%). Ca mărime specifică, trebuie să le grupăm însă altfel: mai întâi bourul, urmat de cerb și apoi mistreț, pe ultimul loc fiind căpriorul.

În ceea ce privește repartitia mamiferelor pe niveluri, frecvențele fiind în mare aceleași, avem pentru nivelul I, cronologic cel mai vechi, 27 resturi (3, 50%), nivelul II cel mai bogat cu 538 fragmente (69, 69%) și nivelul III cu 207 resturi (26, 81%).

Putem, deci, conchide că creșterea celor patru specii domestice comestibile (taurinele, ovinele, caprinele, porcinele) ocupă un loc de prim rang, dacă nu chiar de bază, în

economia locuitorilor așezării. Vânătoarea avea un rol cu totul secundar, deși era bine circumscrisă, considerând faptul că resturilor speciilor sălbatice se apropie cam de aproape 20% din total mamifere și că trei din cele patru specii de artiodactile le putem considera de talie mare sau chiar foarte mare.

Materialul animalier avut la dispoziție vine, totodată, să precizeze, destul de bine, unele caracteristici ale ambientului din preajma sitului. Mai întâi, trebuie să arătăm că pâraul Adâncata, astăzi cu un debit destul de mic, mai ales în perioada de vară, când acesta apare aproape sec, era cu mult mai bine cotelat ca sursă permanentă, fiind mai bogat în ape ale căror aluviuni (chiar dacă nu exista o luncă propriu-zisă) sub formă de nămol, erau propice pentru dezvoltarea moluștelor (*Unio*), către malul apei; mai mult chiar, prezența castorului (găsit în săpăturile din anii precedenți) arată că pe cursul acestui pârau se puteau ridica acele zăgazuri clădite de specia respectivă, în spatele lor putându-se aduna ape ce erau propice, nu numai pentru castor dar și pentru diverse specii de pești. Tot prezența castorului, stenoec (caracteristic mai ales pentru păduri de esență moale, ce-i dădeau posibilitatea de a ridica zăgazuri, dar și pentru a avea hrană din abundență), dar, mai cu seamă, a speciilor „de pădure”, deci tot stenoec, dintre carnivore (urs, jder) dar și de artiodactile – cerb (ajuns actualmente la noi doar „carpatin”), mistreț și mai puțin căprior și bour, care sunt mai ales de lizieră și totodată de runc (făcut de oameni), arată că zona din jurul așezării era, în foarte mare măsură, acoperită de pădure, care, considerând latitudinea și altitudinea, era alcătuită din stejărișuri amestecate cu alte specii arboricole, tot de foioase, cea mai bogată și stratificată asociație vegetală de la noi. Desigur, omul tăia pădurea pentru necesitățile sale multiple de lemn și totodată pentru a dobândi terenurile necesare culturilor agricole. Este important că pădurea, în mod natural, se refăcea în timp, zona așezării fiind deci atunci forestieră, nefiind însă formată acea silvostepă, careia îi aparține astăzi regiunea respectivă.

Résumé:

Les fouilles de l'année 2005 ont été effectuées dans le secteur A du vaste habitat (environ 10 ha) appartenant à la culture Précucuteni III. On a investigué une surface à peu près 125 m², où les vestiges de trois fosses (nos. 10, 11, 52) ont été découvertes. De même, a été effectuée l'élévation topographique du site, sur une surface de 16 ha, ainsi que l'analyse des matériaux archéozoologiques.

197. Târgu Mureș, jud. Mureș

Punct: Cetate

Cod sit: 114328.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 117/2005

Colectiv: Adrian Andrei Rusu – responsabil (IAIA Cluj), Soos Zoltan (MJ Mureș)

Structurile identificate în zona turnului porții aparțin unor succesiuni de construcții și au fost remarcate patru faze. Prima fază, care era o fundație de piatră, se datează în sec. XV și probabil făcea parte din sistemul de fortificare a mănăstirii franciscane. A doua structură, care se leagă de turnul porții construit în sec. XVII, este o fundație situată în partea sudică a turnului și reprezintă baza casei scârilor. A

treia construcție este adosată turnului porții și casei scărilor și avea rol de depozit.

În sectorul B lângă bastionul Dogarilor am identificat fundația unei case și pivnița acesteia. Fundația casei este construită într-un stil destul de răspândit în mediul urban transilvan din sec. XVI-XVII - fundație pe stâlpi. Structura este prima de acest gen descoperită în cetatea Târgu Mureș și în oraș, dar extinderea cercetărilor poate dezvălui mai multe structuri similare. Casa a fost demolată în sec. XVIII, după instalarea armatei austriece.

În zona mănăstirii franciscane cercetările din 2005 s-au bazat pe rezultatul cercetărilor din 2004, când în C6 și C7 am identificat deambulatoriul aripii nordice a mănăstirii. În cele patru casete deschise am descoperit nu numai fundațiile clădirii care se leagă de deambulator, ci am reușit să identificăm și rolul spațiului. În C10, 11 și 12 am identificat un spațiu având lungimea de 14 m și lățimea de 7 m. În mijlocul sălii era un pilastru care susținea două arcade peste care erau așezate grinzile tavanului. De fapt aceasta era refectoriul sau sala de mese. În C13 am identificat un pavaj de piatră din sec. XV, iar sub acest pavaj am descoperit urmele unei clădiri din sec. XIV, deci din prima fază de construcție a mănăstirii.

Săpăturile arheologice din cetate, conform contractelor nr.165/2005 și 189/2005 au vizat partea sud-estică a cetății, zona de lângă turnul porții și zona bisericii reformate, fosta mănăstire franciscană.

Despărțim zona mănăstirii franciscane de restul săpăturilor. În prima parte a raportului prezentăm cercetările cu caracter de descărcare, anume zona bastionului porții (care se leagă de fortificația mănăstirii franciscane) și zona sud-estică a cetății, de lângă bastionul Dogarilor.

Menționăm că pentru complexitatea și mărimea sitului arheologic din cetate am fost nevoiți să separăm zona sud-estică a cetății, denumind-o sectorul B. Zona este situată între bastionul Dogarilor, zidul sudic al cetății pe latura sudică până la grajdul militar de sec. XVIII, aceasta fiind partea vestică a sectorului. Pe partea nordică, limita sectorului este clădirea manutanței, iar pe partea estică, zidul estic a cetății.

Conform împărțirii sectorului am început o nouă numerotare a casetelor adăugând în față litera B, însemnând sectorul B. În acest sector am săpat pe linia conductei de apă, executată fără avize de către primăria municipiului Târgu Mureș. Am avut două casete:

- BC1, 3,5 x 4 m la cca. 8 m de zidul sudic a cetății de sec. XVII.

- BC2, 3,5 x 4 m la N BC1 în continuarea acestuia, între casete am lăsat un profil de 1 m.

A doua zonă cu caracter de descărcare a fost zona turnului porții, unde s-au efectuat fără avize conducte de gaz metan și apă. Aici am continuat numerotarea din anii anteriori după cum urmează:

- S19, având dimensiunile de 6 x 2,5 m perpendicular pe zidul vestic al cetății, pe latura sudică a bastionului porții, orientat E-V, lăsând un profil de 0,20 m între turn și secțiune, care a fost desfăcut mai târziu.

- S20, situat la N de S19, perpendicular pe aceasta, orientat N-S la 3,5 m N de S19, având dimensiunile de 4 x 1,5 m.

- S21, paralel cu S19, lăsând un martor de 0,5 m între S19 și S21, având dimensiunile de 4 x 2,5 m, perpendicular pe fațada estică a bastionului porții, în fața intrării în fosta cameră a gărzii.

- S22, paralel cu S19, pe partea sudică a acestuia, lăsând un martor de 0,5 m între cele două secțiuni, având dimensiunile de 4,5 x 2,5 m, orientat E-V.

Secțiunile și casetele din cadrul săpăturilor sistematice:

- C10, (casetă) lângă clădirea magaziei moderne având dimensiunile de 5 x 5 m.

- C11, la 1 m E de C10 în vecinătatea acestuia, având dimensiunile 6 x 5 m.

- C12, situat la 1 m E (profil) de C11, având dimensiunile de 5 x 5 m.

- C13, situat la 1 m V de C10, având dimensiunile de 5 x 6 m.

Pentru documentarea materialului excavat am folosit fișe, care conțineau datele importante despre locul și stratul unde a fost găsit materialul, pentru obiectele mai importante am făcut fișe separate. Toate secțiunile au fost desenate, fotografiate și incluse pe planul de ridicare topografică în sistem Stereo 70.

Zona Turnului de Poartă

Cercetarea a vizat identificarea nivelului de călcare din sec. XVII, deoarece podeaua camerei gărzilor aflată la parter era cu cca. 0,40 m mai jos decât nivelul actual de călcare din afara camerei. Al doilea scop era identificarea construcției de lângă turnul porții, care încă se vedea pe gravurile din 1827, dar între timp a fost demolată.

Descriere stratigrafică:

S19. Orientat E-V, având dimensiunile de 6 x 2,5 m a fost deschis pe latura sudică a turnului porții. Nivelul superior era format de un strat de umplutură din sec. XX gros de cca. 0,50 m. În acest strat la o adâncime de 0,20 m au apărut mai multe ziduri orientate N-S, cele aflate pe partea estică a secțiunii fiind paralele iar zidul din partea vestică a secțiunii în formă de L aparent făcea parte dintr-o altă structură. Nivelele dintre ziduri erau răvășite deoarece în jurul anilor 70 s-a instalat un paratrăznet lângă turn.

Totuși în câteva zone s-a păstrat stratificarea ceea ce ne-a permis o datare aproximativă a construcțiilor. Sub nivelul superior de umplutură grosă de 0,50 m, menționat mai sus, se afla un alt strat de umplutură din sec. XIX, care era un strat de culoare brună cu multe bucăți de piatră, cărămidă și mortar. Stratul se afla la o adâncime de cca. -0,80 m sub nivelul actual a drumului din cetate și avea o grosime de cca. 0,30 m. Sub aceasta se afla un strat având grosimea de cca. 0,20 m, de culoare brună cu bucăți de cărămidă și mortar care data din timpul construcției zidurilor, conținând o cantitate mică de material arheologic. Sub acest strat la o adâncime de cca. 1,10 m s-a început solul viu, brun lutos. Solul viu era la adâncime mai la întâlnirea dintre fundația actuală a turnului porții și a zidului de incintă.

S20. Orientat N-S, având dimensiunile de 4 x 1,5 m, a fost deschis perpendicular pe S19 la o distanță de 3,5 m de acesta, și se extindea aproximativ de la mijlocul drumului de acces în cetate până la ușa camerei gărzilor. Aici am identificat următoarele straturi:

- primul strat era format din patul nisipos al drumului actual confecționat din piatră cubică, având o grosime de 0,10 m.

- al doilea strat gros de cca. 0,50 m era un strat de umplutură care conținea fragmente de cărămidă, piatră, mortar având o culoare brun deschis. Lângă zidul turnului porții, sub acest nivel, se afla o lentilă cu pietricele și nisip, grosă de cca. 0,10 m, iar sub aceasta se afla o lentilă de pământ compactă, cu pigment de cărămidă, grosă de cca. 0,12 m. Aceste lentile aflate la colțul interior al turnului lângă calea de acces în cetate de fapt erau umplutura în jurul pietrei care era așezată

la colțul interior pentru a-l proteja pe acesta de roțile carelor. Lângă aceste lentile am identificat și piatra respectivă.

- al treilea strat avea o grosime de cca. 0,05 m, era la adâncimea de 0,70 m și era format din pietriș compact. Aceasta era nivelul drumului din sec. XVII.

- al patrulea strat gros de 0,30 m avea culoarea brun-deschis, fără material arheologic.

- al cincelea strat era solul viu, care se afla la o adâncime de 1,05 m.

- în partea nordică a secțiunii am identificat un șanț modern având lățimea de 0,50 m și adâncimea de 1,25 m, aceasta fiind al șaselea element stratigrafic.

S21. Orientat E-V, având dimensiunile de 4 x 2,5 m, aflat între S19 (paralel cu acesta) și S20 lăsând un martor de 0,50 m între S21 și celelalte două secțiuni. În partea nordică a secțiunii am urmărit zidurile din S19 care au luat o cotitură de 90 grade închizând spațiul dintre ziduri:

- primul nivel de umplutură având grosimea de cca. 0,25 m, avea o culoare de brun deschis, și conținea bucăți de cărămidă, piatră, și ceramică de sec. XVIII-XIX.

- al doilea strat era format dintr-o lentilă de mortar groasă de 0,03 m care se extindea pe aproape toată suprafața secțiunii.

- al treilea nivel avea grosimea de cca. 0,55 m, fiind o umplutură modernă de culoare brună și conținea pigmenți de mortar cu bucăți de cărămidă.

- al patrulea nivel aflat la o adâncime de cca. 0,80 m, avea grosimea de cca. 0,05 m, era un strat compact de pietriș, adică drumul sau nivelul de călcare din sec. XVII.

Lângă zidul turnului am verificat adâncimea acestuia, care se afla la -1,80 m față de nivelul actual de călcare.

Sub nivelul drumului de sec. XVII se aflau trei straturi sterile de lut, stratul superior de lut având grosimea de 0,30 m avea culoarea maro, al doilea strat gros de 0,40 m avea culoarea de ocru, iar al treilea strat era format din lut galben.

S22. Orientat E-V, având dimensiunile de 4,5 x 2,5 m, paralel cu S19, aflat pe partea sudică a acesteia, având un martor de 0,50 m între ele:

- primul strat avea grosimea de 0,10 m fiind nivelul de călcare actual, format din pământ negru.

- al doilea strat, gros de 0,25 m, era o umplutură de sec. XX având culoarea maro cu bucăți de cărămidă.

- al treilea nivel era la o adâncime de 0,35 m, avea grosimea de cca. 0,10 m. La mijlocul profilului sudic, începând de la acest strat am identificat o lentilă lutoasă nisipoasă, având lărgimea de 1,55 și înălțimea de 0,60 m.

- al patrulea nivel avea grosimea de 0,58 m, era de culoare maro cu bucăți de pietriș și cărămidă.

- al cincelea strat era la o adâncime de cca. 1,05 m, era de culoare brun închis, fără material arheologic.

În caroul patru al secțiunii am identificat un șanț umplut cu lut la adâncimea de 1,15 m, având lățimea de 0,40 m și înălțimea de 0,60 m. Nu am reușit să identificăm rolul șanțului, însă am identificat urmele lui și în S19. Probabil era un șanț de fundație abandonat și umplut.

Structurile identificate în zona turnului porții aparțin unor succesiuni de construcții. În cele patru secțiuni am identificat mai multe ziduri, dintre care cinci ziduri de cărămidă și un zid de piatră. Zidul de piatră avea grosimea de 0,70 m, era cea mai timpurie construcție și l-am denumit Z1. Pornea din S22, și închidea un spațiu patruleter, Peste tot construcțiile de cărămidă erau suprapuse, ori acestea tăiau zidul de piatră. Interesantă era relația acestuia cu fundația zidului de incintă, cu care s-a întâlnit la contrafortul care susținea coridorul

pentru defensivă. Fundația contrafortului este mai masivă și direcția zidului Z1 este ușor diferită. Așa se pare că cele două construcții, eventual temporar, au funcționat una lângă cealaltă, dar probabil odată cu construcția zidului de incintă de sec. XVII s-a demolat construcția susținută de fundația Z1. Acest lucru se vede mult mai clar la întâlnirea dintre Z1 și fundația turnului de poartă. Lângă fundația turnului se poate observa că groapa de fundație era săpată lângă Z1 în lutul galben, dar la reumplerea șanțului odată cu zidirea fundației turnului de sec. XVII a ajuns lut galben între cele două ziduri, iar sub Z1 este sol negru deci această construcție nu a atins lutul galben. De aici putem concluce că Z1 este anterior turnului porții de sec. XVII care a fost terminat în 1613. S-ar putea ca fundația de piatră să fi aparținut fortificațiilor din jurul mănăstirii din sec. XV.

Al doilea zid identificat (Z2) este din cărămidă, are lățimea de 0,80 m dar tehnica de construcție este destul de rudimentară lăsând spații relativ mari între cărămizi. Zidul se află lângă turnul porții și închide o zonă relativ mică, cca. 2 m². Construcția putea să fie numai fundația unui structurii relativ mici, cum ar fi fundația unui turn de scară. Z2 este adosat clar atât zidului de incintă, cât și a zidului turnului porții, deci este o construcție ulterioară. După stratigrafie s-a construit cândva în sec. XVII dar nu cunoaștem exact când s-a demolat. Nu putem defini relația dintre Z2 și restul zidurilor descoperite deoarece nu este în contact cu acestea.

A treia construcție care include patru ziduri de cărămidă, în continuare Z3, Z4, Z5 și Z6, pare să fie ultima din cele descoperite. Aparent Z1 era deja demolat sau în curs de demolare la construcția turnului porții, iar fundația pentru scări probabil exista când s-a trecut la construcția edificiului de formă patruleteră. Z3 și Z6 sunt paralele și perpendiculare pe zidul de incintă a cetății, având o distanță de cca. 4 m între ele. Z3 și Z6 sunt legate pe latura estică de Z4 iar paralel cu aceasta la o distanță de 1,10 m se află Z5, așadar cele patru ziduri închid un spațiu rectangular. Este de notat că Z2 nu era deranjat de această construcție deci se poate presupune că cele două construcții au conviețuit, adică scara a fost înglobată în construcția formată din cele patru ziduri. După gravura din 1827 aceasta era un turn patruleter adosat turnului de poartă și pe lângă scară care asigura urcarea la etajele turnului porții avea încăperi mai mici pentru gârzi și pentru depozitarea armelor. Construcția datează din a doua jumătate a sec. XVII și a fost demolat cândva în sec. XIX din motive necunoscute. Probabil fiind o construcție adosată zidului de incintă cu timpul s-a deteriorat structura acestuia, devenind mai instabilă, și s-a hotărât demolarea acestuia.

Un ultim element structural descoperit la turnul porții era piatra de protecție de la colțul interior al acestuia. Piatra era șlefuită pe partea unde era adosată zidului și proteja colțul turnului de roțile carelor, structură întâlnită începând de la arhitectura gotică până la sec. XIX. Piatra dislocată s-a reasezat la locul ei, iar nivelul de călcare din fața camerei gârziilor a fost coborât cu aproximativ 0,70 m adică la nivelul de sec. XVII.

Zona sector B, Bastionul Dogarilor

Sectorul B este zona sud-estică a cetății, delimitat de către grajdul de sec. XVIII, clădirea manutanței și bastionul Dogarilor.

- BC1, 3,5 x 4 m la cca. 8 m de zidul sudic a cetății de sec. XVII, orientată N-S.

- BC2, 3,5 x 4 m la N de BC1 în continuarea acestuia, între casete am lăsat un profil de 1 m, orientat N - S.

Descrierea stratigrafică:

BC1. Stratul superior era reprezentat de un strat de pietriș (nivel de călcare) de 0,2-0,3 m. Sub acesta se găsea o umplutură modernă cu fragmente de cărămidă având grosimea de 0,4 m. Sub umplutură în c. 3,5/BCD am identificat un strat de călcare-nivelare gălbui lutos cu grosimea de 0,1-0,3 m. Sub nivelul de călcare era un strat de arsură de 0,1-0,2 m consistentă, urmat de un strat cenușiu deschis până la adâncimea de 1,15 m cu material ceramic medieval. În c. 3-3,5/C la -1,10 m am identificat o vatră medievală de formă rotundă cu dimensiunile de 1/1,1m. Între -1,15 m și -1,75 m era stratul de culoare cenușiu închis ușor pigmentat cu bucățele de chirpici, cu material ceramic din epoca medievală, migrații și romană. În colțul sud-estic al casetei aceste 3 straturi erau tăiate de groapa medievală/modernă G3 adâncă de 0,7 m, dedesubt având groapa G4 cu material ceramic din epoca migrațiilor și romană, care tăia stratul de culoare cenușiu închis până la -1,3 m. Între -1,75 m și -2,60 m am identificat un strat brun-deschis cu material ceramic sporadic aparținând epocii bronzului. În acest strat am identificat la -2,10 m o podea cu grosimea de 0,2-0,3 m. Stratul din epoca bronzului era urmat de un strat galben-lutos cu material ceramic abundent aparținând culturii Criș până la adâncimea de 2,80 m. Straturile mai erau deranjate în profilul vestic în c. 2-3-3,5/D de groapa modernă G1 până la adâncimea de 1,40 m, respectiv în profilul nordic în c. 1/ABC de groapa G2 ajungând la -2,30 m. În partea estică a casetei, groapa G5 cu material ceramic roman ajungea până la nivelul culturii Criș. În profilul nordic am identificat fundația unei clădiri din sec. XVII-lea la adâncimea de 2,14 m.

BC2. Primul strat era reprezentat de un strat de pietriș gros de 0,1 m. În profilul sudic și vestic am identificat zidurile unei clădiri din cărămidă din sec. al XVII-lea, a cărei fundație a fost sesizată în profilul nordic al C1.

Stratigrafia profilului nordic al casetei consta de fapt din umpluturi succesive. Sub stratul de pietriș se găsea un strat cenușiu gros de 0,4 m cu pigmenți de cărămidă, urmat de un strat brun cu pigmenți și bucăți de cărămidă gros de 0,6 m. Sub acestea am identificat un strat negricios ars, cu bucăți de cărbune cu grosimea de 0,5 m, întretăiat de un strat lutos negricios de 0,1 m, urmat de un strat brun cu molozi de cărămidă până la -1,95 m, care conținea lentile de culoare galben lutos, roșie cu molozi de cărămidă și cenușiu cu fragmente de cărbune. Aceste straturi succesive de umplutură sunt legate de părăsirea clădirii respective, când aceasta pierde funcționalitatea anterioară, și după demolarea zidurilor este umplută pivnița pentru nivelarea terenului. În profilul sudic sub bolta pivniței au rămas straturile originale din timpul construcției în felul următor: Primul strat imediat sub boltă avea o culoare cenușie cu fășii de var și pigmenți de mortar cu grosimea de 0,5 m. Dedesubt a apărut un strat subțire de cenușă de culoare negricioasă de 0,04 m, urmat de un strat albicios cu var și mortar cu grosimea de 0,04-0,1 m. Următorul strat până la 1,95 m era de culoare cenușie închis-negricios cu pigmenți de mortar.

În BC2 am identificat fundația, respectiv pivnița unei construcții de cărămidă din sec. XVI-XVII. Colțul casei l-am identificat în profilul nordic din caseta BC1. În casetă am surprins cca. un sfert din fundația casei. Zidurile respectiv Z1, era orientat N-S și Z2 perpendicular pe Z1 era orientat E-V. Ambele ziduri aveau o grosime de cca. 0,90 m. Este prima casă premodernă din sec. XVI-XVII, pe care am reușit să o identificăm pe teritoriul cetății din Târgu Mureș. Deși aveam

informații despre existența a două străzi și a multor case din cetate, până acum am surprins numai câteva fragmente de pavaje din sec. XVI-XVII, dar nu structuri arhitectonice. Asta se datorează și faptului că după ce armata austriacă a ocupat orașul și cetatea la începutul sec. XVIII, civilii au fost expulzați din cetate, iar casele acestora au fost demolate. În locul acestor case s-au construit clădirile de gamizoană și de comandament care s-au păstrat în stare bună și se pot vedea și astăzi.

Revenind la structura identificată în BC1, nu este foarte rar în rândul construcțiilor orașenești de sec. XVI-XVII. Pivnița a fost adâncită în pământ iar pe cele patru colțuri s-a construit câte un stâlp. Acești stâlpi erau legați cu arcade, sub arcade fiind reumplut cu pământ, pentru a face mai rezistent structura. Așa au creat o structură numită casa pe pilăstri. Desigur dimensiunea nu era foarte mare cca. 5 x 5 m putea să fie și de obicei în afară de pivnița avea parter și un etaj unde era amplasat dormitorul.

Deasupra arcadelor identificate s-a făcut un pervaz spre interiorul casei, lat de cca. 0,10 m pe care era amplasată podeaua de lemn a parterului. Intrarea în pivniță se făcea ori din afară construind o scară de acces sub una dintre cele patru arcade din pivniță ori din casă, prin tăierea unui orificiu patrulater în podeaua de lemn a parterului. Deocamdată nu știm care era soluția preferată, deoarece pe cele două laturi descoperite ale pivniței se văd straturile de construcție nederanjate. Dacă se intra de pe stradă în pivniță deci sub arcadă, probabil intrau prin partea nordică deoarece aceasta „privea” spre stradă și de multe ori intrările în pivnițe erau dinspre stradă ușurând cărarea mărfurilor. În 2006 planificăm să cercetăm latura nordică a pivniței.

După ce clădirea pierde rolul inițial, este demolată și pivnița este umplută pentru nivelarea terenului. După materialul descoperit din umplutura pivniței clădirea a fost demolată la sfârșitul sec. XVII, umplutura conținând și o monedă austriacă din 1697. Bazându-ne pe structura casei putem presupune cu mare probabilitate că edificiul a aparținut unui negustor sau meșteșugar bogat din oraș. Construcția unei case de cărămidă din sec. XVII, mai ales pe teritoriul cetății presupunea un venit considerabil.

Obiectele din fier sunt reprezentate de cuiele găsite în umplutura pivniței, folosite pentru structurile de lemn și acoperiș. Mărimea lor variază între 5 și 10 cm și au fost identificate în toate straturile de umplutură.

Materialul osteologic cuprinde oase de animale de la diferite specii după cum urmează: ovine, porcine, păsări.

Material ceramic

Ceramica descoperită în sectorul B se încadrează după cum urmează: material ceramic neolitic (cultura Criș), material ceramic din epoca bronzului, material ceramic roman, material ceramic sec. XV-XVI, material ceramic modern (sec. XVII-XVIII).

Zona mănăstirii Franciscane

Cercetarea fostei mănăstiri s-a început în 1999, descoperind și identificând treptat planimetria, extinderea mănăstirii, precum și rolul spațiilor descoperite. În 2004 am reușit să identificăm aripa nordică, mai precis deambulatoriul acestuia și o porțiune mică din aripă vestică. Bazat pe aceste rezultate în 2005 am deschis 4 casete acoperind o suprafață de cca. 110 m², la N de deambulatoriu, scopul fiind dezvelirea sistematică a aripii nordice. Necesitatea săpăturilor în această zonă era justificată și de construcția unui drum neavizat peste situl arheologic. Lucrările au fost oprite cu ajutorul Poliției

Județene iar beneficiarul lucrărilor (primăria municipiului Târgu Mureș), a fost obligat să plătească cheltuielile cercetărilor arheologice.

Descriere stratigrafică:

C10. (5 x 5 m). Situat la 1 m N de C7/2004, lângă clădirea unei magazii moderne.

- primele straturi conform rezultatelor din anii precedenți, sunt formate de nivele de umpluturi din sec. XVIII-XX, peste care s-a depus un strat de pietriș cu ocazia construcției drumului. Stratul de pietriș recent avea o grosime de cca. 0,15 cm.

- al doilea nivel (2) era format de un nivel de umplutură din sec. XVII-XVIII, care în mod ciudat era chiar deasupra stratului de călcare din sec. XV-XVI. Stratul provine parțial din demolarea clădirilor mănăstirii conținând multe materiale de construcție, cărămidă, bucăți de mortar, piatră, bucăți de lemne putrezite și material ceramic. Materialul arheologic conținea ceramică și cahle din sec. XV, până în sec. XVIII, deci straturile erau răvășite de mai multe ori. Acest nivel de umplutură avea o grosime de cca. 0,25 m în acest nivel am descoperit trei gropi (fără semnificație) și negativul de zid a aripii nordice, care s-a suprapus cu profilul nordic a casetei. Negativul de zid (Z8) începea de la c. 1/A de unde am urmărit până la 1/E. În 1/E s-a ramificat continuându-se spre E și spre S. Deci aveam un al doilea negativ de zid orientat N - S (Z9), care s-a situat în c. 1/E - 5/E. Negativul se afla la adâncimea de 0,90 m față de nivelul medieval de călcare, adică stratul 3. Dintre gropile descoperite, numai G2 conținea material de consemnat, constând în mare parte din fragmente ceramice din sec. XVII. G2 avea o formă patrulateră și avea adâncimea de 0,80 m.

- stratul următor (3) era bine compactat, avea culoarea negricioasă și reprezenta nivelul de călcare a mănăstirii. Desigur peste acest nivel se afla o podea de lemn, deoarece nu am descoperit nici o urmă de lutuire a podelei. Stratul avea o grosime de cca. 0,60 m și partea inferioară era la o adâncime de cca. 1 m. Materialul arheologic era sărăcăcios, fiind compus din puține fragmente ceramice din sec. XII-XIII, respectiv XIV-XV.

- al patrulea strat (4) avea culoarea brun-maroniu, o compoziție mai lutoasă, grosimea de cca. 0,40 - 0,35 m conținea în număr redus material din epoca Hallstatt târziu (cultura Noua) și epoca bronzului.

- ultimul strat (5) avea o grosime de cca. 0,58 m fiind la adâncimea de -2,10 m față de nivelul actual de călcare. Stratul avea o culoare gălbuie și conținea un nivel de locuire neolitică care aparținea culturii Criș. Am identificat un „covor” format din ceramică aruncată, probabil au confecționat o cărare pentru vremea ploioasă și o vatră care aparținea aceleiași culturi. Vatra era situat în c. 5/A-B, la adâncimea de 1,80 m.

- nivelul următor era solul viu.

C11. (6 x 5 m). Situat la 1 m E de C10 și la 1 m V de C12. Am urmărit negativul de zid (Z8) din C10, care s-a continuat în direcția E-V.

- primul strat era format dintr-o umplutură nisipoasă, groasă de cca. 0,40 - 0,50 m, care conținea moloz, cărămidă și pietre.

- al doilea nivel era surprins în profilul vestic și sudic sub forma unei lentile groase de mortar nisipos, având o grosime de 0,10-0,20 m. Sub acest moloz am identificat alte trei gropi de gunoi datând din sec. XVIII-XIX, dintre care unul era continuarea G2 din C10, pe lângă care se afla G4 și respectiv G5. În partea inferioară a G4 am găsit aproape o treime dintr-un vas de tip borcan din sec. XII-XIII, din păcate într-un

context modern. G4 avea adâncimea de 1,45 m. Negativul de zid Z8 face parte din acest strat, dar se diferențiază prin cantitatea mare de moloz și mortar. Tot în acest nivel a apărut în c. 4-6/B-C o fundație de zid, care intra în profilul sudic. Între acest zid (Z10) și Z8 era o distanță de 2,40 m, Z10 fiind perpendicular pe Z8. După curățirea zidului și verificarea acestuia în profilul sudic am identificate că este o fundație de pilastru aflat în mijlocul unei săli. Z10 era orientat N-S, avea lungimea de 2,20 m și lățimea de 1,20 m. Sub fundația pilastrului am identificat o groapă de gunoi G7, care data din sec. XIII-XIV și conținea doar câteva fragmente ceramice.

- al treilea nivel era format dintr-o lentilă groasă de cărămidă, surprinsă în profilul sudic, fiind la o adâncime de cca. 0,40-1 m în funcție de umpluturile superioare. În colțul sud-estic a secțiunii am surprins o stratigrafie mai complexă, trei nivele succesive din care al doilea din mijloc era o cărare din cărămidă, Toate cele trei nivele erau din sec. XVIII și aveau o grosime de 0,38 m, 0,16 m și 0,22 m.

- sub nivelele enumerate mai sus se afla nivelul patru (4) care era bine compactat, avea culoarea negricioasă și reprezenta nivelul de călcare a mănăstirii. Stratul avea grosimea de 0,70 m și reprezenta un nivel de reper în secțiune fiind nivelată suprafața acestuia. Materialul provenit din acest strat era o cantitate mică de ceramică de sec. XIV-XV, ceramică arpadiană de sec. XII-XIII și foarte puțin material roman.

- nivelul cinci (5) avea culoarea brun-maroniu, o compoziție mai lutoasă, avea grosimea de cca. 0,30 m, și conținea în număr redus fragmente ceramice din Hallstatt (Noua).

- nivelul șase (6) avea grosimea de cca. 0,35 m, având culoarea ocru-maroniu și conținea material din epoca bronzului (cultura Wietenberg). În acest strat am identificat o groapă de gunoi G6, în profilul estic, care conținea fragmente de vase din cultura Wietenberg, două vase mai mici și fragmentele unui vas de provizie. G6 era la adâncimea de 1,90 m.

- ultimul strat avea o grosime de cca. 0,20 m fiind la adâncimea de 2,10 m față de nivelul actual de călcare. Stratul avea o culoare gălbuie și conținea câteva fragmente ceramice din cultura Criș.

C12. (5 x 5 m). Situat la 1 m E de C11. Având în vedere structurile descoperite în C10 și C11, care de fapt părea să fie o sală lungă, cu un pilastru de susținere a tavanului, amplasat în mijloc. În C12 pe lângă identificarea structurilor mănăstirii am surprins mai multe complexe care aparțineau orașului premodern din sec. XVI-XVII, deci după demolarea mănăstirii.

- primul strat era format dintr-o umplutură modernă din sec. XVIII-XIX, având grosimea de cca. 0,20 m pe partea vestică a casetei, dar se îngroșa treptat spre partea estică a casetei, având 0,95 m. Ridicarea de nivel se datora umpluturilor moderne.

- sub stratul modern de umplutură pe profilul vestic a apărut deja nivelul medieval de călcare, conform experienței din casele C10 și C11, dar la o distanță de 0,60 m de profilul vestic, nivelul medieval a scăzut cu 0,30 m iar după încă 0,60 m de profilul vestic a scăzut cu încă 0,36 m, creând trepte în solul negricioasă care reprezenta nivelul de călcare. După curățirea nivelului medieval ne-am dat seama că aceste trepte nu a fost create în timpul funcționării mănăstirii, ci s-au format în sec. XVII, când s-a nivelat terenul, care nu era orizontal, s-au format mai multe găuri și gropi de gunoi din sec. XVII. Aceste succesiuni de umpluturi aveau o grosime de cca. 1 m pe partea estică a secțiunii și 0,10 m pe partea vestică a casetei. Din această umplutură se diferențiază groapa G10,

care era lângă profilul sudic la o adâncime de 0,80, iar groapa la rândul său avea o adâncime de 0,40 m. Pe fundul acestei gropi am găsit o ceașcă aproape intactă, lipseau numai câteva fragmente din buză. După compoziția materialului găsit în groapă oala se datează la sfârșitul sec. XVII, începutul sec. XVIII. Ceașca este vopsită având o bază albă, pe care s-a făcut un decor cu linii de culoare maro și pete de culoarea verde.

- groapa denumită G12 deși face parte din umpluturile moderne, se diferențiază de acestea. Groapa - peretele ei nordic fiind surprins în perimetrul nord-vestic al casei, respectiv vestic - s-a suprapus peste profilul casei. G12 avea dimensiuni impresionante, având lățimea de 2,40 m, lungimea 2,48 m și adâncimea de 3,30 m față de nivelul de călcare actual. Adâncimea inițială a gropii era de 2 m. Groapa a tăiat zidul nordic a mănăstirii, având o stratigrafie interesantă. În groapă era o succesiune de straturi compacte galbene de lut, cca. 5, având grosimea de cca. 0,10–0,20 m, iar între acestea erau straturi de umplutură groase de cca. 0,20 m cca. 6. Aceste straturi conțineau un material ceramic bogat. Sub adâncimea de 2,20 m de la nivelul de călcare erau două straturi: cel superior având grosimea de 0,60 m, iar cel inferior grosimea de 0,70 m. Pereții gropii patrulateră erau luteți și bătuți. După modul de realizare al gropii și după nivelele succesive de umplere a acestuia este foarte probabil ca G12 să aparțină unui atelier de olărit din cetate și în această groapă depuneau lutul adus din altă parte. După ce au extras majoritatea lutului, groapa a fost reumplută din nou, dar la fiecare reumplere s-a ridicat nivelul gropii ajungând și gunoiul atelierului între straturile de lut. Groapa nu a mai fost curățată și pe la sfârșitul sec. XVII a fost abandonată și umplută definitiv. Materialul ceramic bogat a fost recuperat din groapă și urmează analiza și reîntregirea acestuia.

- negativul de zid a mănăstirii se deosebește de restul umpluturilor, dar aparține de umpluturile moderne. Negativul de zid aparține de Z8, continuând în direcția E-V. Primii doi metri și jumătate a negativului de zid lipsesc din cauza G12. Din c. 1/C aceasta se continuă, făcând două ramificații, una în c. 1/A-B în direcția nordică și una în c. 1/A spre direcția sudică. Zidul orientat N-S este perpendicular pe Z8, denumit Z11 și de fapt închide sala lungă identificată în C10 și C11. Z11 intră în profilul sudic, dimensiunea casei nefiind destul de mare ca să surprindem legătura dintre Z11 și deambulatoriul (Z5) care mergea lângă sală. Z11 avea lățimea de 0,95 m. Spre N am descoperit o altă structură de zid, de această dată și zidul care a scăpat demolării. Încă nu ne putem explica rolul acestui zid (Z12), deoarece presupunem că Z8 este zidul cel mai nordic a mănăstirii. Lățimea acestuia este de 1,50 m, care comparat cu celelalte fundații este mai lat. Totuși este posibil să fi descoperit numai fundația unui contrafort care sprijinea zidul nordic și asta ar putea fi și explicația scăpării zidului de demolare. Z12 era construit din piatră prinsă cu mortar de var. Zidul s-a păstrat numai la nivelul de fundație având o înălțime de 0,60 m.

- sub nivelele de sec. XIV-XVIII a urmat stratul negricios medieval, având grosimea de cca. 0,80 m și conținea un număr redus de ceramică din sec. XII-XIII. Lângă negativul de zid Z11 în careul 4/B am identificat o groapă medievală patrulateră, G11. Groapa avea dimensiunile de 1,10 x 0,80 m și adâncimea de 0,60 m. G11 era umplută cu lut galben nisipos, iar după curățirea gropii pe fundul acesteia am găsit patru urme de stâlp în cele patru colțuri, fiecare având o lățime de cca. 0,08 m. Sub o lespede de piatră căzută în

groapă am găsit o ceașcă, care după tipologie (forma buzei) și pastă se datează din a doua jumătate a sec. XV. Este cert că G11 funcționa o dată cu mănăstire și cu sala lungă, care este cel mai mare spațiu descoperit până acum din mănăstire și în mod sigur este fosta sală de mese sau refectoriul. G11 era în parte estică a refectoriului și o posibilă folosință a acestuia, era o mini cămară în care era o structură de lemn și în care erau păstrate mâncăruri care se consumau des, dar necesitau răcire. Probabil și în ceașca găsită au păstrat alimente. G11 a fost scoasă din folosință înaintea demolării mănăstirii, deoarece era umplută cu lut nisipos, deci s-a refăcut nivelul de călcare inițial.

- sub stratul medieval apare un strat maroniu, care conținea o cantitate redusă de ceramică și avea grosimea de cca. 0,60 m.

- ultimul strat lutos avea culoare gălbuie, conținea material ceramic din cultura Criș, avea grosimea de 0,20 m, sub care am identificat solul viu la o adâncime de 2,20 m față de nivelul modern de călcare.

C13. (5 x 6 m). Situat la 1 m V de C10. Prin C13 am dorit să identificăm linia zidului Z8, dar nu am reușit să surprindem întoarcerea acestuia spre biserică, deci nu am surprins încă în această porțiune aripa vestică a mănăstirii. În direcția vestică urmează să urmărim linia zidului Z8 în 2006. Totuși am identificat câteva structuri interesante.

- primul strat era reprezentat de pietrișul folosit la fundația drumului, aceasta având o grosime de cca. 0,10 m. Nivelele de umplutură se subțiau în funcție de cum ne apropiam de marginea vestică a terasei de râu.

- sub nivelul de pietriș (2) am identificat o umplutură groasă de cca. 0,30 m, (profilul estic) care conținea moloz, bucăți de cărămidă și fragmente ceramice din sec. XVIII-XIX. Sub nivelul de umplutură a urmat negativul de zid în latura nordică a secțiunii. În latura vestică a secțiunii stratul de umplutură s-a îngroșat, având cca. 0,75 m grosime. Umplutura avea rolul de a nivela scăderea stratului medieval.

- al treilea nivel (3) era bine compactat, avea culoarea negricioasă și reprezenta nivelul de călcare a mănăstirii. În acest strat era adâncit o groapă (G8) modernă de sec. XVII-XVIII, având adâncimea de cca. 0,50 m. Groapa avea formă patrulateră orientat E-V, avea lățimea de 1,10 m și lungimea de 1,80 m și era împletit cu scânduri. Probabil servea ca loc de depozitare.

Nivelul de călcare al mănăstirii menținea nivelul identificat în C10 și C11 numai până la mijlocul casei C13, de unde nivelul a scăzut cu 0,90 m. Scăderea nivelului se poate explica cu apropierea marginii terasei pe care se afla mănăstirea. Pe această porțiune mai adâncă am identificat un pavaj de piatră de râu, având grosimea de 0,20 m. Prin fragmentele ceramice identificate am stabilit că pavajul de piatră era funcțional în sec. XV-XVI, după care era treptat umplut, mai ales după demolarea mănăstirii. În partea vestică a casei, nivelul de călcare medieval era la o adâncime de 1,50 m față de profilul estic unde nivelul medieval este la o adâncime de cca. 0,30 m.

O altă surpriză era sub pavajul de piatră, unde la adâncimea de 1,20 m am identificat un nivel călcare compus din lut. Lutuirea avea o grosime de cca. 0,20 m. Suprafața lutuită se afla în partea vestică a casei în c. 1-5/D-F. La E de lutuire am surprins urmele maronii a unei bârne de lemn, care era orientată N-S și la capătul acesteia, în c. D/2 se afla o fundație din piatră, prinsă cu lut. De aici structura de lemn s-a continuat în direcția E-V. În podeaua de lut am găsit mai multe

fragmente ceramice care se datează în a doua jumătate a sec. XIV.

- al patrulea nivel (4), avea grosimea de 0,80 m, culoarea brun-marونی și se afla sub stratul negricios medieval. Stratul conținea material ceramic din epoca bronzului (Wietenberg). În partea vestică a secțiunii stratul se subțiază având o grosime de cca. 0,30 m.

- al cincelea nivel avea grosimea de 0,10 m, avea culoarea de galben-marونی și conținea o cantitate neînsemnată de ceramică din cultura Criș. Sub acest strat la o adâncime de cca. 1,50 se află solul viu.

Toate construcțiile identificate aparțineau fostei mănăstiri franciscane. În ordine cronologică prima construcție descoperită era clădirea de lemn din C13. Urmele construcției identificate sub pavajul de piatră al mănăstirii de sec. XV, la adâncimea de 1,20 m. Am identificat un nivel călcare compus din lut, lutuirea avea o grosime de cca. 0,20 m. La E de lutuire am surprins urmele maronii ale unei bârne de lemn, care era orientată N-S și la capătul acesteia, în c. D/2 se afla o fundație din piatră, prinsă cu lut. De aici structura de lemn s-a continuat în direcția E-V. Foarte probabil, fundația de piatră era colțul unei clădiri de lemn, care aparținea de mănăstirea de sec. XIV și funcționa înainte de construcția claustrului de la sfârșitul sec. XIV. În podeaua de lut am găsit mai multe fragmente ceramice care se datează în a doua jumătate a sec. XIV.

În toate cele patru case deschise în campania 2005 am descoperit urme de construcții, provenind de la mănăstirea de sec. XV. Primul zid identificat a fost în C10, deschis la N de C6, unde în 2004 am identificat deambulatoriul mănăstirii. Scopul nostru a fost identificarea planimetriei aripii nordice. În partea nordică a C10 am descoperit zidul Z8, orientat E-V, care în capătul vestic a C10 are o ramificație spre S (Z9). În C10 am identificat numai un colț a unui încăperi: pentru clarificarea acestui spațiu am deschis C11, în care am surprins continuarea a Z8, însă fără alte ramificații, deci spațiul descoperit avea deja lungimea de 10 m. Însă în partea sud-estică a C11 am descoperit o fundație de pilastru Z10. Continuând cercetările în C12 am identificat zidul estic al acestei săli, și a reieșit că pilastrul este în mijlocul sălii, care avea lungimea de 14 m și lățimea de 7 m. Pilastrul susținea două arcade pe care erau așezate grinzele tavanului. După mărime, acesta este cel mai mare spațiu din fosta mănăstire descoperit până acum și, foarte probabil, este Refectoriul mănăstirii sau sala de mese.

Din elevațiile și fundațiile zidurilor nu s-a păstrat nimic, excepție făcând pilastrul (Z10) și contrafortul din latura nord-estică a refectoriului (Z12). Deocamdată nu știm dacă peste refectoriul era construit la un alt nivel, dar după grosimea fundațiilor presupunem că, mănăstirea avea un etaj peste parter în cea mai mare parte.

Material arheologic: obiectele din fier erau exclusiv cuie folosite la structurile de lemn, respectiv, acoperiș, schelă sau pereții caselor din lemn. Mărimea lor variază de la 5 cm la 20 cm și apar în toate starturile de la sec. XIV până în sec. XVIII.

Materialul osteologic provine din complexe preistorice, medievale, respectiv moderne.

Materialul osteologic preistoric este compus din oase de animale (urmează să fie identificat), precum și câteva unelte preparate din os. Uneltele făcute din os sunt exclusiv ace.

Materialul osteologic medieval este compus atât din oase de animale și provin de la diferite animale după cum urmează:

ovine, porcine, bovine, pește. Prelucrarea acestora se va efectua în vara anului 2006.

Materialul Osteologic modern este compus exclusiv din oase de animale, majoritatea fiind de la porcine, ovine, bovine și păsări. Materialul urmează să fie prelucrat.

Materialul ceramic (materialul ceramic este în curs de prelucrare) descoperit în cetate cronologic se încadrează după cum urmează: ceramică neolitică, cultura Criș, ceramică eneolitică, cultura Coțofeni, ceramică epoca bronzului, cultura Gava, ceramică romană, sec. III (fără complex arheologic), ceramică gotică, sec. IV (fără complex arheologic), ceramică arpadiană, sec. XII-XIII, ceramică medievală, sec. XIV-XV, ceramică modernă, sec. XVI-XVII. [Soós Zoltán]

Plansa 70

198. Teiuș, jud. Alba

Punct: str. Ardealului f.n. (proprietatea Tecșa)

Cod sit: 8103.05

Autorizația de cercetare preventivă nr. 123/2005

Colectiv: Mihai Gligor - responsabil, Cristian Florescu, Marius Breazu, Tudor Borșan, Ionuț Maican (Univ. Alba Iulia - IAS), Gabriel Rustoiu (DCCPCN Alba)

Suprafața cercetată se află situată la ieșirea din orașul Teiuș, la aprox. 250 m de șoseaua spre Aiud, pe partea dreaptă, în spatele stației de distribuție carburanți Petrom.

Obiectivul cercetării a fost eliberarea de sarcină arheologică a unei suprafețe cu dimensiunile de 25 x 12 m, unde proprietarul Tecșa Valer urmează a construi o „hală producție P+M”.

Din arealul înconjurător sunt documentate vestigii aparținând culturii Noua¹.

Măsurătorile topografice în vederea determinării bazei topografice de măsurare au fost efectuate cu sistemul GPS Leica SR 510. S-a folosit metoda statică de măsurare. Procesarea și transcalculul datelor din sistemul WGS 84 în sistem de proiecție național Stereo 70, au fost realizate cu software-ul Leica Sky-Pro 2.1. La culegerea detaliilor planimetrice și altimetrice în vederea realizării planului topografic a fost utilizată stația totală Leica TC302. Pentru detaliile planimetrice s-a apelat la metoda radierii, iar din punct de vedere altimetric s-a folosit metoda nivelmentului trigonometric la distanță mică. Toate datele au fost măsurate și raportate pe plan în sistem de proiecție Stereo 70 și sistem de referință Marea Neagră 1975, pe elipsoid Krassowsky². Raportarea în plan și redactarea planului topografic au fost realizate cu ajutorul soft-ului ArcGIS Desktop 8.3³.

Menționăm că zona în care s-au desfășurat cercetările arheologice a fost utilizată de către comunitatea locală pentru depozitarea diferitelor deșeuri și resturi menajere, rezultând un strat de umplutură de aprox. 1m. După degajarea cu mijloace mecanice a umpluturii din perimetrul construibil, au fost trasate și deschise 3 unități de cercetare: S I cu dimensiunile de 12 x 1,5 m, perpendicular pe latura mare a suprafeței supuse cercetării, caseta C I cu dimensiunile de 3 x 1,5 m, la 3 m de S I și caseta C II cu dimensiunile de 2,5 x 1,5 m, la 5 m de S I spre latura de E.

Stratigrafia: 0 -0,20 m – strat de umplutură; -0,20 –1 m – strat cenușiu, lutos, fără materiale arheologice; -1,05 (-1,10) m

- sterilul arheologic, de culoare cenușiu-închis, lutos și extrem de compact.

În urma cercetărilor, s-a putut constata lipsa oricăror materiale de interes arheologic, precum și a vreunui complex arheologic.

La adâncimea de 1,05 - 1,10m, pe fundul secțiunii S I s-a infiltrat o peliculă de apă din pânza freatică. Acest aspect conduce la ideea că zona nu a fost propice locuirii nici în epoca preistorică.

Note:

1. *Repertoriul Arheologic al Județului Alba*, Bibliotheca Musei Apulensis 2, 1995, p. 188.

2. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Noțiuni de bază geodezo-topografico-cartografice utilizate în topografia arheologică*, Sargeția 31, 2003, p. 415-419.

3. M. Breazu, T. Borșan, I. Maican, *Aplicații ale tehnicilor și metodelor moderne în cadrul cercetărilor arheologice de salvare-topografia digitală*, Patrimonium Apulense 4, 2004, p. 113-119.

Abstract:

The surface under research is located on the way out of Teiuș (Alba County), at approximately 250 m on the right side of the road to Aiud, behind the Petrom gas station.

No materials of archaeological interest and no archaeological complex were found as a result of the research carried out in this area.

199. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu

Punct: Dealul Cățânaș

Cod sit: 145916.01

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Popa Dumitru (ULB Sibiu), Gheorghe Natea

În cadrul proiectului „Conservarea, restaurarea și introducerea în circuitul cultural-turistic a Cetății dacice de la Tilișca, Cățânaș”, proiect inițiat de DCCPCN Sibiu și aprobat de MCC, prin organismele sale de specialitate, s-au executat săpăturile arheologice la turnul locuință nr. 1 din cetatea dacică. Lucrările din acest an s-au desfășurat în continuarea celor de anul trecut și au căutat să soluționeze acele probleme pe care le-am evidențiat în raportul pe 2004 și care sunt esențiale pentru conservarea turnului locuință și pentru introducerea lui în circuitul cultural-științific și turistic. În consecință ne-am concentrat pe următoarele lucrări:

- prelungirea spre N a casei 2 din fața zidului nordic astfel încât să se reconstituie panta valului din fața turnului și să se asigure scurgerea apei din casetă.

- îndepărtarea depunerilor rezultate din prăbușirea turnului din colțul său de NE până la panta inițială a valului antic; în felul acesta se reface configurația antică a valului ce mărginea spre N platoul superior și se asigură scurgerea apei din precipitații din spațiul dintre peretele de stâncă al platoului și zidul estic al turnului.

În caseta nr. 2 ca urmare a precipitațiilor și datorită faptului că apa nu se putea scurge și băltea la baza zidului, exista pericolul ca baza acestui zid, oricum foarte deteriorat încă din antichitate, prin demantelarea paramentului exterior din blocuri de talie, să se distrugă și mai mult, prin prăbușirea

bolovanilor și a lutului din emplecton. În consecință am prelungit spre N această casetă pe o lungime de 7 m, transformând-o într-o secțiune de 7 x 2,5 m, deschisă la capătul ei nordic pentru a permite astfel evacuarea naturală a apei din precipitații. Am curățat fundul acestei secțiuni de colmatările survenite de anul trecut și ne-am adâncit în continuare, urmărind atingerea nivelului antic de călcare din fața turnului. Prin aceste lucrări am putut face observații deosebit valoroase privitoare la pregătirea terenului pe latura nordică, atât pentru amplasarea zidului, cât și a zonei din fața acestuia. Astfel la fel ca și pe celelalte laturi pe traseul zidului de N s-a executat un șanț, o adâncire în patul stâncii, de aproximativ 0,20 m, în care s-au amplasat blocurile primei asize.

În fața zidului pe o lățime de 2,08 m, continuă platoul de stâncă, având o dispunere aproape orizontală și care formează o veritabilă *berma*, după care terenul face o pantă descendentă în unghi de aproximativ 40°. Nivelul de călcare antic pe această bernă era chiar pe stâncă și pe el se afla un strat de cărbune și cenușă cu grosimi variabile între 6-10 cm, rezultat cu certitudine din incendierea părților din lemn ale turnului. Peste acest strat de arsură se află un strat gros aproape 2 m lângă zid și care scade cu cât se îndepărtează de acesta, format din cărămidă, în mare parte măcinată, bolovani și pământ lutos care fusese folosit ca liant al zidului de cărămidă. Faptul că în acest strat de dărâmături există și lentile de pământ de culoare mai închisă, provenit, foarte probabil, din descompunerea vegetației, ar putea fi un indiciu că după o primă distrugere violentă (prin smulgerea blocurilor de la paramentul exterior și incendierea părților din lemn), turnul s-a ruinat într-un interval de timp mai îndelungat.

În perspectiva amenajării turnului ca obiectiv vizitabil această secțiune va rămâne permanent deschisă de aceea urmează să-i fie consolidați pereții verticali, prin soluții pe care le vom propune într-un proiect ulterior și care vor fi discutate și cu alți specialiști care au mai conservat astfel de monumente.

Pe latura de E a turnului am continuat îndepărtarea depunerilor rezultate din prăbușirea zidului din punctul unde am ajuns anul trecut, adică de la colțul nord-estic al turnului spre N. Am curățat peretele de stâncă pe tot conturul său și până la adâncimea stratului antic de călcare, iar spre N, adică spre panta din fața turnului am înaintat până aproape de limita depunerilor rezultate din prăbușirea turnului. Cu prilejul săpăturilor din 1959-1965, peste aceste depuneri au fost depozitate și cele scoase din interiorul construcției, astfel că grosimea și întinderea lor spre N, pe panta din fața turnului erau deosebit de mari. Am îndepărtat această masă de depuneri, formată din cărămidă măcinată, bolovani și lut din emplectonul zidurilor ce formau colțul de NE al turnului, dar și din sfărâmătură de rocă alunecată de pe stâncă din fața zidului, asigurând astfel evacuarea apei din precipitații de pe toată latura de E a turnului.

Această operație ne-a permis să observăm lucrările de amenajare a stâncii în acest punct pentru a se crea spațiul necesar amplasării turnului. Totodată, observațiile stratigrafice efectuate asupra startului de depuneri ne-au oferit indicii clare că în antichitate spațiul îngust dintre peretele, aproape vertical al platoului de stâncă și zidul estic al turnului nu a fost obturat în nici un fel.

În finalul lucrărilor din acest an am curățat încă o dată vegetația și depunerile de pe porțiunea de zid neacoperită și din interiorul acestuia și am asigurat măsuri minime de protecție a zidurilor, prin acoperire cu folie de nylon, până la

realizarea unor lucrări de conservare definitive și corespunzătoare.

Cu lucrările din acest an, considerăm încheiate intervențiile la turnul-locuință nr. 1. Obiectivele științifice propuse au fost atinse și ele au fost¹ și vor fi valorificate la elaborarea proiectului final de conservare și refacere parțială a monumentului.

Materialul arheologic rezultat din cercetări, îndeosebi cel aflat în contexte nederanjate, a fost inventariat provizoriu și înregistrat fotografic. În final după restaurarea vaselor întregibile și conservarea pieselor metalice, el va fi expus într-un muzeu al cetății dacice, proiectat a se realiza; în prezent el se află în păstrare la Muzeul de Istorie din cadrul MN Brukenthal.

Note:

1. D. Popa, Gh. Natea, *Noi observații topografice și arheologice privind turnul nr. 1 din cetatea dacică de la Tilișca, jud. Sibiu*, Studia Universitatis Cibiniensis, Series Historica 1, 2004, p. 25-34.

Abstract:

The researches during the year 2005 were focused on the North exterior side of the home-tower nr.1 and on the North-West of it. Every time we removed the materials left by the falling tower till the ancient level of the soil, so we came over a proper image of the ancient aspect of the soil on these sides and a topographical report between the tower and the rocky tableland from the Western neighbourhood. The archaeological researches are finished, based on the results; we are going to make a project to preserve and partial remake the monument.

200. Tulcea, jud. Tulcea

Punct: str. Timișoarei, nr. 4

Cod sit: 159623.09

Autorizația de cercetare preventivă nr. 339/2005

Colectiv: Dorel Paraschiv, Aurel Stănică (ICEM Tulcea)

Săpătura a avut caracter preventiv – pentru eliberarea unui teren de sarcină arheologică și s-a desfășurat în luna octombrie 2005. Terenul respectiv e situat la cca. 500 – 600 m de incinta anticului Aegyssus și la 50 – 100 m de Geamia Aziziz; pe acesta a existat un imobil care a fost dezafectat la o dată care nu poate fi precizată. În zona în care urma să fie amplasată viitoarea construcție a fost realizată o secțiune cu dimensiunile de 12,5 × 1,5 m, în care s-a coborât până la adâncimea maximă de 2,05 m. În cadrul secțiunii a fost înregistrată următoarea succesiune stratigrafică:

- depunere contemporană, groasă de aproximativ 0,20 – 0,30 m;
- amenajare cu pământ galben, compact, gros de 0,30 – 0,65 m, cu arsură, cenușă, oase de animale, cărămizi, olane fragmentare, ceramică și sticlărie, datate în sec. XIX;
- strat brun-cenușiu, pe alocuri granulos, gros de 0,70 – 1,50 m, cu cenușă, pigment de arsură, ceramică uzuală smălțuită, fragmente de sticlă semitransparentă din sec. XIX și o patină din os.

În capătul de V al secțiunii s-a practicat un sondaj; a fost săpat până la adâncimea de 2,05 m un sediment nisipos, brun, cu o lentilă de cenușă și pigment de arsură.

Pe aceeași proprietate, într-o zonă neafectată de viitoarea construcție, se găsește intrarea într-o hruță construită înainte de 1829, intrare care probabil comunica cu o alta, situată la câteva sute de metri, pe strada Ciurel. Intrarea a fost realizată din piatră, cărămidă și mortar, iar hruba, care are o boltă semicilindrică, din cărămidă și mortar. Intrarea are înălțimea de 2,50 m; din aceasta se coboară pe niște trepte în hruba cu lățimea de 2,50 m și înălțimea de 1,50 – 1,60 m. La cca. 40 m de intrare, bolta este surpată.

201. Tunari, com. Tunari, jud. Ilfov

Punct: str. Intrarea Bisericii nr. 2, teren aflat pe malul sudic al râului Pasărea, lângă Biserica „Sf. Nicolae”

Cod sit: 105589.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 343/2005

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Dan Pîrvulescu, Andreea Cireașă (MMB), Tereza Sinigalia (INMI)

Lucrările arheologice preventive au avut ca obiectiv cercetarea unui teren pe care urmează să se construiască o biserică și un complex de asistență socială, zonă aflată în vecinătatea nordică a Bisericii „Sf. Nicolae”, construită în prima jumătate a sec. XVIII, nominalizată în LMI, 2004, la poziția nr. 680, cod IF-II-a-B-15318.

Raportul prezintă rezultatele cercetărilor arheologice preventive, materializate în douăsprezece secțiuni, respectiv: 58 x 2 m (S. I), 12 x 1,5 m (S. II), 12 x 1,5 m (S. III), 26,5 x 2 m (S. IV), 26,5 x 2 m (S. V), 25 x 2 m (S. VI), 23 x 2 m (S. VII), 25 x 2 m (S. VIII), 25 x 2 m (S. IX), 27 x 2 m (S. X), 28 x 2 m (S. XI), 20 x 2 m (S. XII).

Biserica cu hramul Sf. Nicolae face parte din ansamblul unei curți boierești construită la sfârșitul sec. XVII. Prima mențiune apare în foaia de zestre a domniței Stanca, cel mai mare dintre copiii lui Constantin Brâncoveanu, datată 1 noiembrie 1692: în dota pe care o primește la căsătoria cu Radu beizadea Iliș, ultimul mușatin, fiul lui vodă Iliș Alexandru¹, domnitorul Moldovei, este menționată „moșia de la Clanța i Tigenii, care se chiamă Tunarii, cu heleșteul și casele, cu pimnița de piatră”². La „conacul ot Tunari”, domnitorul Constantin Brâncoveanu va poposi în 1701 și 1707³. Pentru ridicarea conacului, în afară de foaia de zestre din anul 1692, care constituie *un terminus ante quem*, mai poate fi luată în considerare o inscripție târzie care menționează că biserica a fost ridicată de „casa brâncovenească” în anul 1680. Aceasta ar putea proveni de la pisania primei biserici de curte, construită împreună cu întregul ansamblu⁴. După tradiție, biserica cu hramul Sf. Nicolae, aflată spre E de conac, a fost fondată la 1702 și târnosită de mitropolitul Teodosie⁵. Actuala biserică a fost construită de un ctitor necunoscut în perioada 1753-1754, interval cronologic sugerat de două inscripții; una a pietrarului din 1 august 1754 și alta a zugrăvilor din 1756.⁶

Deoarece pe acest teren se presupunea că există vestigii ale unei curți boierești, inițial, au fost trasate două secțiuni în cruce (S I-S II și S III) care să ofere informații despre succesiunea depunerilor arheologice de pe întregul

amplasament. Pe toate aceste suprafețe au fost descoperite numai morminte, situație în care s-a trecut la cercetarea sistematică a fiecărui sfert din crucea inițială, prin trasarea a câte două secțiuni. Deoarece în capătul vestic al secțiunilor S I, S IV, S V, S VI și S VII au apărut morminte, a fost trasată și S XII, pentru a se stabili limita cimitirului. Din amplasarea mormintelor reiese că cimitirul se întindea, pe toate laturile, în afara proprietății parohiei Tunari.

Descrierea situației stratigrafice este următoarea:

- stratul vegetal rămas în urma decapării mecanice, cu o grosime între 0,10 - 0,20 m, de precizat că terenul a fost nivelat anterior, în momentul construirii parapetului, terenul fiind decapat pe o adâncime de 0,80 m;

- stratul de pământ negru, afânat, nivelul arheologic de la care au fost săpate gropile mormintelor, cu o grosime de cca. 0,25 - 0,75 m, între -0,20 -0,95 m;

- stratul de pământ viu, galben-castaniu, compact, steril arheologic, controlat, pe o grosime ce variază în funcție de adâncimea gropilor de mormânt, de la cca. 0,10-0,15 m. la -0,50 -0,60 m.

- adâncimea de săpare atinsă a fost de -0,70 -1,25 m.

Prezentarea (catalogul) principalelor descoperiri

Pe suprafața celor 12 secțiuni au fost surprinse și cercetate 465 de morminte din secolele XVIII - XIX, înhumări (362) și reînhumări (103). Dintre acestea, au fost identificați 55 de bărbați, 78 de femei, 29 de adolescenți și 36 de copii; 267 de morminte nu au putut fi atribuite.

Cimitirul aparține comunității creștine din Tunari, toți defuncții sunt orientați V-E, cu unele deviații datorate anotimpului în care s-au făcut înmormântările.

Poziția mâinilor este variată: cu mâinile împreunate pe piept, pe bazin, așezate pe lângă corp, aduse spre omoplați (bogomili), pe cutia toracică sau cele două mâini erau în poziții diferite (una adusă pe piept, cealaltă căzută pe bazin, etc.). În majoritatea cazurilor au fost surprinse urmele sicriului (lemn, cuie) și resturi de țesătură de la acoperământ (M 40, M 103, M 158, M 173 etc.).

Inventarul:

Monede depuse: pe cap (pe frunte, pe orbite), în mână, căzute din mâini (pe piept, pe bazin), în zona picioarelor. Au fost găsite 512 piese: 303 parale otomane, 103 monede românești (56 de monede de 10 bani din 1867, 38 de monede de 5 bani din 1867, 6 monede de 2 bani, 2 monede de 1 ban din anul 1867, o monedă de 50 de bani din 1873), 63 monede austriece bătute între 1812 și 1851 (o monedă de 6 kreuzer din anul 1848, monede de un kreuzer din 1816 (57 ex.) din 1848 (2 ex) și 1851 (1 ex.), 1 monedă de 1/2 kreuzer din 1851, 1 monedă de 1/4 kreuzer din anul 1851), o monedă de 5 para din Serbia din anul 1868 și două copeici rusești de argint din anul 1835 (25 copeici) și din anul 1861 (10 copeici). Cea mai timpurie emisiune este reprezentată de piesele de 1 kreuzer din anul 1816, în timp ce ultima este reprezentată de o emisiune de 50 de bani, România, din anul 1873. O mare parte din monede, în special paralele, sunt perforate și păstrează lipite resturi de țesături.

Elemente de port și podoabă, toate specifice secolului XIX: dintre acestea, cu posibile prezențe în secolul al XVIII-lea, ne rețin atenția brățările confecționate din pastă de sticlă⁷ (M 3, M 13, M 165, M 203, M 237, M 402, M 447, M 450)⁸, 6 cercei (M 175, M 311, M 341, M 444), 3 inele (M 1, M 300, M 327), 4 pandantive (M 246, M 311, M 377), 3 cruciulițe (M 1, M 324, M 436) dintre care 2 de sidex, albastre și una metalică 12 găici (M 7, M 156, M 192, M 195 etc.), 30 de nasturi de

sidex de diverse culori (albi, albaștri), 2 bumbi de metal (M 14, M 29, M 118, M 135 etc.), aplice de metal cu urme de țesătură (M 40, M 103 etc.), mărgelile din pastă de sticlă de diferite mărimi și culori (M 117, M 118, M 123 etc.), un briceag (M 138)

Ceramică: au fost găsite 56 de vase întregi, întregibile și fragmentare⁹, majoritatea smălțuite (oale cu toartă, ulcioare, căni, cănițe, farfurii, străchini) depuse ritual în cimitir – pe sicriu, pe reînhumări, lângă mormânt, databile în secolul al XIX-lea¹⁰; unele dintre ele conțineau una sau două monede, în special parale.

În urma cercetărilor arheologice preventive desfășurate în comuna Tunari, strada Intrarea Bisericii nr. 2, jude Ilfov, a fost descoperit cimitirul comunei Tunari, care a funcționat în secolele XVIII-XIX. Cea mai timpurie emisiune monetară este reprezentată de piesele de 1 kreuzer din anul 1816, în timp ce ultima este reprezentată de o monedă de 50 de bani, România, din anul 1873. Nu excludem posibilitatea ca printre monedele neidentificate să fie și emisiuni din sec. XVIII.

În cursul săpăturilor nu au fost identificate nici un fel de vestigii care să indice amplasarea, în perimetrul cercetat, a unor structuri edificate sau elemente de construcții dislocate, atribuibile curții boierești din secolul al XVIII-lea. De altfel, conacul construit în timpul lui Constantin Brâncoveanu (ante 1681) se află de partea cealaltă a Bisericii „Sf. Nicolae”, spre SE.

Planșa 71

Note:

1. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe, volumul I. De la începuturile neamului la epoca fanariotă*, București, 1932, p. 424.

2. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu, *Un conac brâncovenesc necunoscut și o biserică inedite la jumătatea veacului al XVIII-lea la marginea Bucureștilor*, RMM.MIA 44, 1975, 1, p. 54.

3. Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688-1714)*, Cronicile medievale ale României, vol. VIII, Ed. Academiei RSR, București, 1970, pp. 135, 235.

4. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 55.

5. V. Brătulescu, Remus Ilie, *Mănăstiri și biserici din județul Ilfov*, București, 1935, mențione la indici.

6. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 56.

7. Brățările vor fi analizate pentru cunoașterea compoziției și stabilirea centrelor de producție care au funcționat pe teritoriul Țării Românești în sec. XVIII-XIX.

8. Ingrid Poll, Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, *Brățări de sticlă descoperite pe raza orașului București*, București Materiale de istorie și muzeografie 12, 1997, pp. 23-30.

9. Doamna Georgeta Stoica de la Muzeul Satului din București, care va întocmi catalogul descoperirilor ceramice, mi-a spus că exista și obiceiul să se depună la morminte, numai fragmente dintr-un vas.

10. Pentru descoperirile ceramice din sec. XIX, în special depozite ale unor negustori, vezi Gh. Mănușu-Adameșteanu, Elisabeta Drăgan, Ingrid Poll, Dan Căpățână, *Depozitul unui negustor de la hanul Stavropoleos*, Cercetări arheologice în București 5, 2002, p. 95-125, cu bibliografia respectivă. Pentru descoperiri ceramice din aceeași perioadă, din vatra satului Pantelimon, Gh. Mănușu-Adameșteanu, Dan Căpățână, Vasile Boroneanț, Nona Palincaș, Andrei Măgureanu, *Săpături arheologice de salvare la Pantelimon (2004)*, Cercetări arheologice în București 6, 2005, p. 83-172.

202. Turda, jud. Cluj [Potaissa]**Punct: Dealul Cetății**

Cod sit: 52268.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 61/2005

Colectiv: Mihai Bărbulescu - responsabil, Sorin Nemeti, Florin Fodorean, Carmen Mihăilă, Mihaela Sălășan (UBB Cluj), Ana Cătițaș, Claudia Luca, Mariana Pîslaru (MI Turda), Adrian Husar (Univ. Târgu Mureș), Irina Nemeti (MNIT), Pavel Huszarik (Liceul Nădlac)

Cercetările din campania 2005 au continuat în zona de V a termelor, situate în *praetentura dextra*. S-au realizat nouă casete prin săpături stratigrafice manuale, cercetându-se în total o suprafață de circa 300 m². În urma acestor săpături, s-a finalizat cercetarea camerei K (colțul sud-vestic și *praefurnium*-ul vestic), al camerelor M și N (latura lor vestică), precum și al laturilor vestică și nordică a „*Frigidarium*-ului I”. De asemenea, s-a realizat o secțiune în zona civilă, situată la V de castru.

Camera M. S-a dezvelit zidul care închide termele spre V, lucrat în tehnica *opus incertum*, tencuit pe ambele părți, având grosimea de 1,10 m. Acesta se păstrează pe o înălțime de 1,10 m de la nivelul inferior al podelei cu hipocaust. Camera M are, pe direcția N-S, 16 rânduri de pile, iar pe direcția E-V, 17 rânduri de pile (în total 272 de pile).

Spre exteriorul zidului vestic al camerei M s-a continuat cercetarea zidului nordic al *praefurnium*-ului acestei încăperi, pe o lungime de 1,70 m.

Camera N. Camera N are 9 x 9 m. În urma cercetărilor din acest an se poate preciza că această încăpere a fost încălzită pe laturile de N și V, printr-un coridor cu hipocaust, lat de 1,50 m. Latura estică a coridorului este delimitată de un zid cu grosimea de 0,50 m, realizat în tehnica *opus incertum*. Adâncimea acestui coridor este de 0,90 m, măsurată de la nivelul de călcare al camerei N până pe nivelul inferior al podelei.

De remarcat în acest spațiu, atât în interior, cât și în exterior (spre V), abundența materialului arheologic: monede, fibule, piese de echipament militar, instrumente chirurgicale etc. Decorul interior al camerei N este sugerat de numeroasele fragmente de tencuială pictată în roșu, alb și negru.

„*Frigidarium* I”. S-a dezvelit zidul vestic al așa-zisului *frigidarium* I, păstrat pe lungimea de 3,25 m, pe direcția S-N. Acesta depășește spre V zidul camerei N (zidul de V al termelor) cu 0,35 m, ceea ce indică o fază ulterioară de construcție. Un alt indiciu îl reprezintă desființarea *praefurnium*-ului camerei N. La V de *frigidarium* I a fost surprinsă urma unei abside, conturată în pământul negru steril. Este de presupus că, într-o fază inițială, pe latura nordică, *frigidarium* I se închidea cu zidul exterior (din partea nordică), al cărui duct corespunde cu colțurile de V și E. Această presupunere este întărită de faptul că zidul interior apare doar pe 2/3 din latura nordică a încăperii. Faptul că acest zid interior a fost construit într-o etapă ulterioară este susținut și de descoperirea, în substrucția lui, a unui fragment de altar.

Spațiul de la N de „*frigidarium* I”. Au fost descoperiți doi piloni (cel sudic: 0,96 x 0,84 m; cel nordic: 0,70 x 0,75 m) care

împreună cu doi piloni descoperiți anterior formează un tetrapylon, amplasat relativ în centrul acestui spațiu. Pe toată suprafața se păstrează, la -0,80 m, o podea de *cocciopesto*. Între -0,65 și -0,95 m se observă mai multe nivele de călcare (reamenajări succesive ale acestei podele).

Camera K. S-a continuat cercetarea *praefurnium*-ului vestic. Zidul nordic al acestui *praefurnium* a fost dezafectat, ca și zidurile nordic și vestic al camerei cuptorului. Între zidurile scoase stratul gros de cenușă indică camera de ardere. Se pare că momentul blocării canalului *praefurnium*-ului și desființarea celor două ziduri corespunde cu realizarea, în partea sudică a cuptorului, a unui „contrafort”, cu dimensiunile de 1,35 x 2,20 m, lipit de zidul care închide termele spre V. Caseta 8 a dezvelit colțul sud-vestic al camerei K. Dimensiunile ei pe direcția N-S: 12,40 m. Podeaua inferioară a hipocaustului din camera K se află la -1,80 m. Zidul sudic este lucrat în tehnica *opus incertum*, cu excepția zonei unde este traversat de canalul *praefurnium*-ului sudic, construit din cărămizi. Zidurile *praefurnium*-ului nu s-au păstrat, fiind vizibile doar urmele blocurilor mari de piatră sub forma unor amprente de pământ ars la roșu. Canalul *praefurnium*-ului sudic umplut cu zgură, pietre și cărămizi are lățimea de 0,70 m.

Zona civilă

În zona de la V de castru, la cca. 100 m SV de *porta decumana* a fost trasată o secțiune de 15 x 1,5 m, orientată NE-SV. A fost dezvelit astfel parțial pe o lungime de 6 m un canal deversor, orientat N-S, cu ziduri late de 0,30 - 0,35 m, adânc de cca. 0,80 m. Interiorul canalului era tencuit și fundul pavat cu cărămizi cu stampila legiunii. Canalul era acoperit cu lespezi de piatră de mari dimensiuni.

Cercetările din campania 2005 au clarificat modalitatea prin care se închideau termele pe latura de V prin decopertarea integrală a încăperilor K, M, N. De asemenea s-a dezvelit integral și așa-zisul „*frigidarium* I”. Funcționalitatea acestei încăperi rămâne încă incertă.

Planșa 72**203. Tureni, com. Tureni, jud. Cluj****Punct: La Furci, Tumulul Mare**

Cod sit: 59773.06

Autorizația de cercetare sistematică nr. 62/2005

Colectiv: Zoia Maxim – responsabil, Viorica Crișan, Mihai Wittenberger (MNIT)

Scurtă prezentare a sitului:

- amplasare - la intersecția drumurilor Săndulești - Tureni - Micești (DJ 103 G și 107 L), în fața Carierei Săndulești, la 100 m de viitoarea Autostradă Transilvania pe Dealul Ghicenghe din Munții Petrindului, în apropierea pârâului Ghicenghe, Izvorul lui Alexandru Macedon și Valea Racilor (Turului).

- situri - Tumulul Mare din necropola tumulară de pe Dealul Ghicenghe (eneolitic final/început de epoca bronzului); turn de pază și semnalizare pentru drumul strategic roman Potaissa – Gilău; loc de spânzurătoare în evul mediu și mormântul unui spânzurat. CJ-I-m-A-07212.01; 03; 05; 07

- data descoperirii: perieghetză 1984, Zoia Maxim, Gheorghe Lazarovici, Tudor Soroceanu, începerea săpăturilor de salvare și sistematice în 1986.

Dimensiunile tumulului cu manta de piatră sunt: 26 x 4 m. A fost cercetat până în prezent aproape integral cadranul I și parțial cadranul III. Au fost efectuate: prospecțiuni cu magnetometru cu protoni, cu raze Gamma și de rezistivitate electrică a solului, precum și analize pedologice pentru stratigrafia mantalei și a zonei adiacente. Prezintă un sistem de construcție în trepte, cu 2 ringuri și o platformă centrală, din pietre calcaroase. În cadranul I a fost cercetată o cameră mortuară, care din păcate a fost jefuită în antichitate. Tot în acest cadran a fost descoperit mormântul unui spânzurat din evul mediu. În zona de vârf a tumulului, în epoca romană a fost ridicat un turn de pază și semnalizare (vizibilitate perfectă spre castrul de la Potaissa, drumul imperial Potaissa-Napoca și drumul strategic ce lega castrul de la Turda și Gilău). Oase umane din tumul au fost trimise la datări cu C¹⁴ în Germania. Materialul arheologic a fost prelucrat, inventariat și parțial publicat.

Tumulul domină Cheile Turenilor, are vizibilitate perfectă, uneori peste 10 km, pietrele pentru manta au fost luate din imediate vecinătate - dealul pe care se află tumulul fiind calcaros, iar aproape de tumul sunt gropile din care s-au scos pietrele, iar alte roci (de culoare verzuie sunt din versantul sudic al Cheilor Tureni și de dincolo de Cariera din Săndulești (spre Cheile Turzii) unde aceste roci apar în afloriment. La cca. 800 m de Tumul, în punctul „Pe Chei” sunt urme de locuire eneolitică timpurie (cultura Tiszapolgár) și târzie (cultura Coțofeni). În Cheile Turenilor, pe o terasă denumită „Poderei” sunt locuri: neolitice (aspectul Lumea Nouă), eneolitice (culturile Petrești, Tiszapolgár, Coțofeni), epoca bronzului (cultura Wietenberg), epoca fierului (Hallstatt, dacic), epoca romană, medievală (sec. VIII-XIV), epoca modernă (moară și vâltoare) și acum se vede vechiul drum de creastă ce venea dinspre Copăceni. Sub Cariera din Săndulești sunt izvoare puternice care în epoca romană au fost captate și alimentau Orașul Potaissa, fiind descoperite conducte de mari dimensiuni.

Starea de conservare actuală este foarte bună, dar există intervenții antropice de sustragere a pietrelor plate (din treptele și ringurile tumulului). Având în vedere că tumulul se află în imediata apropiere de viitoarea Autostradă Transilvania și la intersecția drumurilor județene, există pericolul distrugerii totale sau parțiale!

Cel mai mare tumul cercetat din interiorul Arcului Carpat, unde s-a relevat, atât prin prospecțiuni cât și prin săpături, existența unui sistem de construcție prestabilit, cu ringuri, platforme, trepte și blocuri de piatră verticale pentru delimitare. Singurul tumul cercetat interdisciplinar printr-un proiect pluridisciplinar cu UBB Cluj, ICB și ITIM. Importanța acestui sit este dat și prin faptul că este un punct de referință în cercetare tuturor perioadelor istorice din zonă.

Obiectivele cercetării: studierea sistemului de construcție a tumulului prin decopertarea cadranelor IV cu delimitarea construcției, a ringurilor și a platformei, precum și studierea posibilităților de conservare și restaurare pentru a fi introdus în circuitul turistic al zonei.

Tumulul cel mai mare din necropola formată din 8 tumuli, având diametrul de 26 m și o suprafață de cca. 4245 m². În anul 1985 a intrat într-un Proiect de cercetare și salvare ce viza Cheile Turenilor, precum și într-un Proiect româno-englez de cercetare a Munților Petrind. În acest context s-au desfășurat sub-proiectele de cercetare interdisciplinară: Prospecțiuni arheometrice (magnetometru, raze gamma, rezistivitate, pedologice, sedimentologice); Paleofloră;

Paleofaună; Climatologice; Geologice; Etnografice. Această primă etapă s-a finalizat cu o serie de lucrări publicate, un punct muzeal la Școală și un Simpozion Internațional, în 1988, unde s-a prezentat importanța studierii din toate punctele de vedere a microzonei Cheile Turenilor. După terminarea cercetării de salvare, zona Tumulului Mare a intrat în cercetare sistematică, în total fiind XII campanii până în 2005. Din cauze financiare, săpăturile se desfășoară „din când în când”, ceea ce dăunează cercetării. Având în vedere noile perspective a zonei se impune reluarea intensivă a cercetării interdisciplinare. În această campanie s-au efectuat lucrări de conservare a cadranelor I, III și s-a decopertat cadranul IV (480 m²) până la adâncimea de 0,30 m, unde apar primele pietre din sistemul de construcție. Sistem de carioaj folosit este în „tablă de șah” din 2 în 2 m: (AB... MB), făcând parte din sistemul general de carioaj al sitului. În marginea tumulului (c. BM, CM și DM) s-a săpat până la adâncimea de 0,50 m pentru a se delimita construcția (în această zonă, în cadranul III au fost foarte bine păstrate două rânduri de trepte din marginea tumulului. În partea superioară (c. BK, BL, CL) s-a evidențiat o platformă din pietre de mari dimensiuni, de la care porneau două „raze” (nervuri) din pietre aranjate, până în marginea construcției. La margine și pe mijloc se vede partea superioară a celor două ringuri (care au fost surprinse și de magnetometru cu protoni). Materialul arheologic constă din așchii de hidrofan și fragmente ceramice Coțofeni, decorate cu incizii, tăieturi și împunsături succesive, acestea fiind în stratul de pământ de deasupra pietrelor. Materialul arheologic se găsește în Colecția de Preistorie a MNIT.

Obiectivele cercetărilor viitoare: săparea cadranelor IV paralel cu cadranul III pentru o cercetare de ansamblu al construcției cu ajutorul unui geolog și arhitect. Punerea în valoare prin conservare și restaurare a monumentului. Un proiect național de cercetare, restaurare și introducere în circuitul turistic. [Zoaia Maxim]

Bibliografie:

Gh. Lazarovici, Z. Kalmar-Maxim, *Săpături arheologice de salvare și cercetări etnoarheologice în Munții Petrindului, în anul 1986*, ActaMN 24-25, 1987-1988, p. 949-996.

Gh. Lazarovici, Z. Kalmar-Maxim, *Necropolele tumulare din Munții Petrindului și Dealul Feleacului, în anul 1986*, ActaMN 24-25, 1987-1988, p. 997-1009.

Z. Maxim, *Săpături arheologice la Tureni (jud. Cluj). Campania 1993*, ActaMN 31/1, 1994, p. 347-349

Z. Maxim, *Etablissements Coțofeni dans le Bassin du Someș*, în Reports of Prehistoric Research Projects, 1, 2-4, 1996-1997, Sofia.

204. Țaga, com. Țaga, jud. Cluj

Punct: Baza Arheologică – Stația de Gaz, Valea Tistașului

Cod sit: 59835.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 63/2005

Colectiv: Zoia Maxim – responsabil, Tatar Arpad, Diana Bindea (MNIT), Gheorghe Lazarovici (Univ. Reșița), Mihai Meșter (MO Gherla), Sote Angeleski (ULB Sibiu), Adela Mateș (MO Beclean), Chmielewski Tomasz (Universitatea Lublin, Polonia)

Scurtă prezentare a sitului:

- amplasare – la capătul dinspre Sucutard al satului Țaga, la Stația de Gaz și Baza Arheologică al MNIT, între lac, șosea și rezervoarele de apă ale Stației de Gaz;
- tip de sit - așezare fortificată cu 4 șanțuri,
- data descoperirii – 1994;
- foarte scurt istoric al cercetărilor – 1994 cercetare perieghetică (Mihai Wittenberger) în vederea extinderii Stației de Gaz; 1995 cercetare amplă M. Meșter, Gh. Lazarovici, Mihai Wittenberger, 1995 săpătură pe malul lacului Hodoș (Lazarovici, Wittenberger), - 1996 încep săpăturile aproape de centrul așezării, se construiește Baza Arheologică -1997-2005 săpătură sistematică (11 campanii);
- relația cu mediul – pe malul lacului, pe terasa înaltă a văii, în apropiere sunt surse de apă potabilă, terenuri pentru pășunat, fânețe și arabil, păduri la cca. 1 km;
- relația cu alte situri din zonă – la cca. 1.5 km, situri neolitice timpurii, de epoca bronzului, hallstatt-iene, dacice, post-romane, medievale timpurii;
- stare de conservare actuală – bună, dar se va deteriora din cauză că o parte din terenuri sunt proprietate privată și au început deja construirea de vile între lac și șosea, precum și extinderea Stației de Gaz;
- importanță – cea mai nordică așezare aparținând sintezei culturale Iclod-Petrești (recent definită), cu importuri Precucuteni; sistemul de fortificație de acest tip încă necunoscut în Transilvania; arhitectura caselor, foarte bine păstrată, este deosebită de cea cunoscută până în prezent; este șantier-școală.

Cercetările din anul precedent (S12 și S13, axate pe sistemul de fortificare, au dus la descoperirea unui șanț de apărare, care avea în marginea interioară pietre considerate elemente de la o palisadă, deranjate, parțial, de 3 conducte de gaz.

În această campanie am lărgit și lungit secțiunile S12 și S13 cu scopul de a cerceta sistemul de fortificație (câte șanțuri au fost, existența palisadei), fiind necesare răzuiți succesive și goliri controlate, mai ales că zona este brăzdată de conducte de gaz și apă.

În zona de E a stațiunii (între lac și șosea) trebuiau efectuate sondaje stratigrafice, pentru a cunoaște întinderea așezării și a sistemului de fortificație dinspre lac, astfel s-a deschis S14 (20 x 2 m).

În acest an s-a cartat jumătatea nordică a așezării, fiind împărțită în blocuri (100 m) și carouri (10 m), notate alfa-numeric.

Orientări. Secțiunile: S12 = 35°N; S13 = E-V; S14 = 7°N; Sistemul de fortificație a așezării: Șanțul 1 = N-S, Șanțul 2-3 = N - S (abatere 1 grad, datorate lungimii scurte prinse și profilului neregulat al șanțului); Șanțul 4 = 38,2°N.

Secțiunea 12, amplasată în Blocul E0 – E1, carourile C5 – D3, în partea de N a așezării, la marginea terasei, pe traseul aproximativ al șanțului de apărare pe care-l consideram la începutul cercetărilor a fi rotund, fiind surprins la construirea Stației de Epurare a apei, situat la limita de V a stațiunii (1995-1996). În jumătatea din amonte a secțiunii, a fost cercetat un șanț de apărare¹, care traversa, în diagonală, secțiunea S. 12, coborând la capătul de N al acesteia.

Complexele. În această secțiune au fost descoperite resturile a 4 complexe: un aliniament de pari, foarte probabil de la o palisadă și trei șanțuri de apărare, din două etape diferite:

șanțul 1 (numire dată în 2005), șanțul 2 și șanțul 4 (surprins în 2004).

Șanțul 1 a fost semnalat încă din campania precedentă (fără să se poată defini ca șanț de apărare), aflat în marginea șanțului de conductă (cu trei țevi de gaz). În 2004 nu a putut fi clar delimitat, timpul fiind scurt, iar solul, deosebit de uscat, nu permitea răzuișurile necesare. Șanțul era, parțial, acoperit de trei conducte de gaz (conducta 2), încât nu putea fi, clar, delimitat. Doar partea de SE a acestuia a putut fi marcată pe o lățime de 0,30 m, cât a rămas nederanjată de conductă. Panta șanțului este foarte abruptă, șanțul fiind adânc.

Umplerea șanțului avea straturi de pământ brun amestecat cu pete negre. În șanț s-au găsit materiale ale grupului Iclod, chiar din faza I.

În fața Șanțului 1, în centru, se afla Șanțul 2 cu pietre, iar, lateral dreapta, era șanțul 4. Șanțul 1 și 2 aveau aceeași orientare. În umplutura șanțului 2, pe margine, au fost descoperite mai multe fragmente de os decorate cu incizii, fiind asemănător, ca formă, cu un cârlig de cataramă.

Din observațiile stratigrafiei rezultă că șanțul 2 suprapune umplutura Șanțului 1, ceea ce arată anterioritatea Șanțului 1, confirmând datarea materialului arheologic de pe fundul șanțului.

Traseul Șanțului 2 este marcat de o aglomerare de pietre într-un strat mai galben amestecat cu pete brune. Inițial, în campania din 2004, am considerat că aceste pietre fac parte dintr-o palisadă. După deschiderea secțiunii S.13 s-a constatat că aceste pietre se află în umplutura Șanțului 2. Dacă aceeași lucră se petrecea și în S12, atunci unele din pietre au dispărut la săparea Șanțului 4, când o parte din Șanțul 2 a fost tăiată de Șanțul 4. Din aceste motive pietrele păreau a fi puse chiar în marginea Șanțului 4, ca o palisadă, sau puse la baza unei palisade de lemn.

Șanțul 3 nu a fost surprins clar, în S.12, poate se afla pe traseul Șanțului 4 și a fost tăiat de acesta în profil apărând doar ca o umplere (?)

Șanțul 4 are o altă direcție decât șanțul 1 și 2, fiind un șanț semnalat de M. Meșter pe traseul unei conducte de curent electric pentru Stația de epurare a apei.

Gropile izolate. În caroul 4-5 a apărut o groapă pentru stâlpi de mari dimensiuni fără a avea alte corespondențe.

Gropile din profil. În caroul 1 au apărut în ambele profile, la cca. 1,3 - 1,5 m de marginea șanțului, un rând de gropi. Ele au fost observate în profil, fără a fi confirmate ca groapă sau șanț. Le semnalăm pentru a fi reținute și urmărite în cercetările viitoare.

Secțiunea S.13 a fost trasată sub un alt unghi față de S.12 pentru a prinde șanțurile transversal, ceea ce s-a și întâmplat, în acest fel a putut fi surprinse profilele șanțurilor. Ea se află la cca. 15 m de marginea actuală a terasei, spre un părau care în vremuri ploioase are apă.

Secțiunea avea 2,3 x 2,4 x 15 m. În ea au fost surprinse trei șanțuri: două de apărare și un al treilea de dimensiuni mai mici, prea larg ca să fie de palisadă și prea mic ca să fie de apărare.

Acest ultim șanț avea cca. 0,60 - 0,80 m la gură și cam tot atât ca adâncimea. Este posibil să fi fost un șanț dublu, sau un șanț mai vechi afectat de construirea celui cu pietre. În fundul șanțului au fost descoperite fragmente ceramice din etapa Iclod I/II, perioada de maximă înflorire a stațiunii. În secțiunea 13 nu a fost prins șanțul 3, care traversa oblic secțiunea 12.

Principalul șanț (Șanțul 1) mergea paralel cu marginea terasei de atunci, acum terasa este parțial erodată, marginea mutându-se mai spre interiorul stațiunii, datorită unor lucrări agricole din vechime, sau a eroziunii naturale de pantă.

Șanțul 1 avea un profil în V, terminat în formă de pâlnie, sistem întâlnit și la Iclod, în aceeași vreme, tot la șanțul din interior.

În șanț sunt foarte puține materiale arheologice, doar câteva fragmente mici, foarte sparte și rulate, precum și o jumătate de amforă spartă în vechime și aruncată în șanțul cu apă. Avem dovada folosirii șanțului cu apă deoarece apar urmele unei vegetații bogate deasupra fundului. Aruncarea vasului s-a făcut cu ceva vreme înainte de abandonare.

Înspre interior nu s-au găsit urme de palisadă, dar în vecinătate, la cca. 1 m sunt urmele unor stâlpi, din păcate greu de delimitat foarte exact, solul uscat prea repede nu a păstrat clar urmele gropilor. O săpătură în suprafață peste șanțuri într-o zonă potrivită ar permite poate elucidarea unor firești întrebări ivite în timpul cercetărilor.

Șanul 2, șanțul cu pietre, este un șanț surprins și în S12, socotit atunci ca resturi de palisadă din cauza pietrelor. Unele pietre erau arse. Pietrele cad pe fundul șanțului, după o perioadă de umplere. Fundul șanțului era ascuțit asemenea primului șanț.

Secțiunea S.14 a fost trasată la S de cabană pentru a se putea verifica întinderea și stratigrafia așezării, dinamica complexelor de locuit și a ceramicii. În secțiune au fost descoperite resturile a două complexe din care unul cu o structură de stâlpi, de mari dimensiuni, amplasați unul lângă altul. Deoarece secțiunea urmărea delimitarea stațiunii spre E, spre lac nu au fost deschise casete, această extindere a cercetărilor fiind prevăzută în proiectul pe 2006-2007. După structura de stâlpi pare o construcție importantă, puținul chirpici nu provenea de la structura de pereți ci, mai degrabă, de la umplerea spațiului dintre bârne. O săpătură în suprafață ar permite, poate, lămuriri importante. După direcție pare să fie paralelă cu palisada descoperită în S.11.

Stratul de cultură are în acea zonă un singur nivel de locuire.

Cercetările au ridicat noi probleme de cercetat. Ele pot fi sintetizate în câteva cuvinte: existența a 2 sau 3 sisteme de fortificare, sau a unui sistem complex cu trei etape (palisada 1 din interior, șanțul 1 și 2 - poate ca șanțuri duble -, iar șanțul 3 din altă etapă, cu un posibil gard ceea ce ar presupune necesitatea unui alt șanț legat de șanțul 3.

Materialul arheologic rezultat în urma cercetărilor au fost prelucrate (spălate, determinate, analizate statistic, introduse în baza de date pe calculator) și inventariate, fiind depuse la MNIT și la Baza Arheologică din Țaga.

Obiectivele cercetărilor viitoare vizează delimitarea așezării și studierea sistemului de fortificație într-o zonă mai puțin afectată de conducte, precum și depistarea zonelor de porți.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: un mormânt descoperit a fost ridicat *in situ* și depus la Muzeul de la Primărie, în vederea conservării și protejării. În secțiunile 10 și 11 se preconizează reconstituirea unor locuințe neolitice, pentru a se amenaja un punct muzeal în aer liber în imediata vecinătate a Bazei Arheologice (zona fiind de importanță turistică). [Zoița Maxim]

Note:

1. CCA 2004, s.v. Țaga – Baza Arheologică

Bibliografie:

Gh. Lazarovici, M. Wittenberger, M. Meșter, S. Radu, I. Ilieș, M. Bodea, *Șantierul arheologic Țaga. Campania din 1995*, ActaMN 33, 1, p. 323-352

Gh. Lazarovici, M. Meșter, S. Radu, Z. Maxim, *Șantierul arheologic de la Țaga. Campania din 1996*, ActaMN 34, 1, p. 691-702

Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, 1999, p. 46-50, 91-100, 190, 222-239.

205. Ulieș, com. Ulieș, jud. Harghita

Punct: Biserica Veche

Cod sit: 86231.02

Autorizația de cercetare preventivă nr. 73/2005

Colectiv: Sófalvi András, Csongor Derzsi (MHR Odorheiu Secuiesc)

Între 2-15 mai 2005 MHR Odorheiu Secuiesc cu participarea studenților UBB Cluj a organizat o săpătură arheologică de salvare la ruinele bisericii medievale între satele Ulieș și Iașu, la locul Biserica Veche (m. *Régi Templom*).

Primele date directe despre biserica medievală a satului Ulieș, deja menționată în dijele papale din 1332-1337, le cunoaștem de la mijlocul sec. XVII, când s-a efectuat o renovare a bisericii. La sfârșitul sec. XVIII biserica a fost demolată – astfel fiind abandonat și cimitirul – și s-a început construirea noii biserici pe teritoriul satului Ulieș de astăzi. Urmele ruinelor sunt vizibile și azi sub iarbă.

Cercetarea arheologică s-a concentrat, în primul rând, în partea de SSE a sanctuarului bisericii, fiindcă Pârâul Bisericii Sfânta a deteriorat deja o parte din zidul cimitirului și a pus în pericol de distrugere completă această parte a sitului arheologic. Secțiunea a doua era deschisă la partea vestică a sitului din cauza cercetării structurii zidului de incintă.

Săpătura arheologică efectuată la o suprafață mică ne-a adus o mulțime de informații, dar a deschis un șir de întrebări, la care o vom găsi răspunsuri doar după continuarea cercetărilor.

În S1 au ieșit la iveală fundațiile zidului bisericii gotice târzii cu contraforturi și podeaua de cărămidă a acesteia. Această construcție datează din a doua jumătate a sec. XV (denar Matei Corvin – 1465), când era desființat sanctuarul romanic cu închidere dreaptă. Mare majoritate a mormintelor descoperite în jurul sanctuarului (32 de schelete) sunt din epoca medievală timpurie. Aceasta se datorează faptului că în timpul evului mediu târziu a început alunecarea terenului pe partea de SE a dealului bisericii, fapt care a pus capăt înmormântărilor în apropierea sanctuarului (astfel au rămas mormintele timpurii nederanjate). În cimitir se poate despărți un orizont de morminte din epoca arpadiană care sunt poziționate către fundația sanctuarului cu închidere dreaptă. Aceasta și câteva fragmente de piatră cioplită refolosite găsite în fundația sanctuarului arpadian ne dovedesc, cu siguranță, existența unei biserici mai timpurii, probabil construită în sec. XII. Din umplutura de pământ a mormintelor – în mare majoritate fără inventar arheologic – au ieșit la suprafață trei cercei de tâmplă din argint, cu capătul răsucit în forma de S, care aparțin mormintelor din epoca arpadiană. Inventarul

arheologic conține o mulțime de cuie de sicriu, cuie de șindrilă, fragmente de ceramică și de frescă.

În legătură cu datarea zidului de cimitir, cercetat pe o suprafață mică, putem să deosebim două faze de construcție după tehnica de construcție și din diferența dintre cele două mortare. Din stratul de sub prima fază a zidului de incintă a ieșit la suprafață un fragment de ceramică din sec. XIV, iar construirea celei de-a doua faze se poate pune în legătură cu renovarea făcută în sec. XVII.

După descoperirile descrise mai sus se poate spune că dinainte de stabilirea secuimii pe acest teritoriu, satul Ulieș a avut deja biserică, care în mare parte era reconstruită în timpul evului mediu târziu. Renovările au influențat probabil și nava bisericii, fiindcă din poziția zidurilor de fundații al sanctualelor se poate constata o deplasare a axei bisericii spre N. Despre sanctuarul bisericii gotice, cât și despre fazele de construcții și renovări a navei bisericii se poate alcătui o imagine mai clară doar după continuarea cercetărilor arheologice. O săpătură arheologică desfășurată pe o suprafață mai mare ar putea să ne arate legăturile dintre biserică și satul medieval.

Planșa 73

Abstract:

Between the 2nd and 15th of May 2005, the Haáz Rezső Museum at Odorheiu-Secuiesc organized an archaeological excavation at the medieval church ruin of Ulieș, with the participation of some students from the University of Cluj-Napoca. The church of Ulieș (the village first was mentioned in the papal decimals from 1332-1337) was mentioned the first time at the middle of the 17th century, when there happened a renovation. The church was destroyed at the end of the 18th century; the ruins are clearly visible in our days, too.

The archaeological research was focalized on the S-SE part of sanctuary of the medieval church, because the "Saint Church's River" amortized this part of the graveyard, and it is in the danger of total destruction. The second section was established on the western part of the site, beside the stonewalls of the graveyard.

In the 1st section was found the foundations of the late Gothic church with two pillars and its pavement of brick, which building is from the second part of the 15th century (dated with a denar of King Mathias – 1465), when it was demolished the rectangular sanctuary of the Arpadian church. The researched graves around the sanctuary (32 skeletons) takes part from the early period of the graveyard, because during the late Middle Age the river began to demolish the churchyard's eastern part, and this was the reason why there were no more funerals after the early Medieval Age. From the grave period, we can surely recognize an earlier grave horizon, which was destructed by the rectangular wall of the sanctuary. This thing and some secondary built-in carved stones in the foundation of the sanctuary prove the existence of an earlier church, which was probably built in the 12th century. From the earth filling of the graves, mostly without any attachments, we can mention three argent jewels, which surely were the attachments of the partially destructed graves. Between the finds were a lot of coffin nails, ceramic fragments and some pieces of fresco.

206. Urlați, jud. Prahova

Punct: La Câmp (La Islaz)

Cod sit: 131639.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 126/2005

Colectiv: Radian-Romus Andreescu - responsabil (MNIR), Alin Frînculeasa, Dan Garvăn, Nica Tiberiu (UV Târgoviște)

Situl arheologic este situat la aproximativ 150 m SV de Liceul Teoretic „Brâncoveanu Vodă”, la S de lacul de la (fostul) CAP. A fost identificat prin cercetări de suprafață de A. Frînculeasa în anul 2002. Au fost recuperate de la suprafața solului materiale ceramice încadrate culturilor neo-eneolitice Starcevo-Criș și Gumelnița, epocii bronzului-cultura Tei, culturii Chilia-Militari (sec. II-III p.Hr.), materiale medievale târzii.

Cercetările arheologice au debutat în anul 2004 când au fost realizate mai multe sondaje. Ele se derulează în cadrul unui proiect ce vizează abordarea ariei de N a culturii Gumelnița. Un alt obiectiv al proiectului este înțelegerea dinamicii locuirii neo-eneolitice în această zonă, cu o preocupare pentru locuirea în zona de deal sau din imediata apropiere a acestora.

Având în vedere că această campanie a fost una de evaluare a sitului, obiectivele principale ale cercetării au avut strânsă legătură cu perspectiva trasării/fixării unei strategii de cercetare sistematică a acestui sit. Obiective: obținerea unor informații suplimentare asupra stratigrafiei sitului arheologic; stabilirea densității de locuire a sitului; determinarea și înțelegerea tipului de ocupare/locuire a acestei terase de către comunitățile umane;

Metodologia de cercetare a fost adaptată obiectivelor principale, dar și fondurilor avute la dispoziție. A fost stabilit inițial un ax ce traversa așezarea aproximativ de la N la S pe lățimea maximă a sitului (130 m). Axul trasat în această campanie este aproximativ perpendicular pe cel din campania anului 2004. Pe lungimea lui au fost trasate și cercetate mai multe sondaje, plasate din 10 în 10 m, începând cu metrul 20. Aceste sondaje au avut dimensiuni variabile de 2 x 1 m, 4 x 2 m, 6 x 2 m. Acestea au fost orientate cu lungimea pe direcția N - S. Acest ax a suprapus și sondajul 8/2004, trasat în campania 2004 în zona în care au apărut la suprafață materiale arheologice încadrate culturii Starcevo-Criș.

Stratigrafia sitului nu este unitară pe toată zona acoperită prin cercetări. Au fost descoperite materiale arheologice încadrate în culturile Starcevo-Criș și Gumelnița, epoca bronzului-cultura Tei, cultura Chilia-Militari (sec. II-III p.Chr.), epoca medievală. Precizăm că în toate sondajele, nivelul arheologic a fost surprins la adâncimea de 0,20 - 0,25 m față de nivelul actual de călcare, fiind suprapus direct de stratul arabil. Materiale arheologice au fost descoperite și în poziție stratigrafică secundară.

Remarcăm apariția în strat a materialelor arheologice Gumelnița descoperite/depuse pe două, dacă nu chiar trei nivele. Cel mai vechi „nivel” este marcat prin apariția unor materiale imediat deasupra sterilului. Precizăm că aceste „nivele” sunt greu de separat stratigrafic, grosimea stratului gumelnițean este de 0,15 - 0,20 m. De asemenea nu am surprins complexe arheologice gumelnițene suprapuse. Stadiul incipient al prelucrării materialului arheologic descoperit și al cercetării propriu-zise, nu permite momentan

În cadrul acestui raport concluzii care să depășească un caracter strict preliminar.

Au fost cercetate integral sau parțial mai multe complexe arheologice.

În primele trei sondaje cercetate plasate pe panta lină de N a sitului (sondajele 1, 2 și caseta 1) au fost descoperite materiale arheologice aparținând culturii Starcevo-Criș, epoca neolitică. Acestea constau în fragmente ceramice și câteva unelte litice cioplite. A fost finalizat de cercetat complexul arheologic 3/2004 din caseta 8/2004. Restul materialului arheologic a fost descoperit în strat. Nivelul arheologic are 0,10 - 0,15 m grosime. Majoritatea fragmentelor ceramice au foarte multă pleavă în pastă, suprafețele exterioare au culoarea roșiatică sau cărămizie, miezul având culoarea neagră. Câteva funduri de vase descoperite sunt profilate inelar. Remarcăm un picior de cupă, gol în interior, din pastă fină, culoarea roșiatică-cărămizie. În aceste casete au apărut sporadic și fragmente ceramice aparținând culturii Gumelnița, dar și epocii bronzului, cultura Tei.

În caseta 2 (4 x 2 m) au fost cercetate două complexe arheologice denumite convențional cpl. 2/2005 și cpl. 4/2005. Cpl. 2/2005 a fost surprins la adâncimea de 0,35 – 0,40 m. Este un bordei ce se adâncește până la -0,90 – 0,95 m. Are formă rectangulară, intră în profilele de E, V și S ale casei. Avea dimensiuni (cercetate) de 2,11 x 2 m. Umplutura are culoarea negricioasă. Pe latura de N a fost cercetat un cuptor ce aparține bordeiului. Acesta a fost construit de la nivelul podelei bordeiului. Cuptorul avea lungimea de 0,80 m și lățimea cercetată 0,50 m. Avea cupolă și pereții groși de 5 - 7 cm, care s-au prăbușit în interiorul său. În gura cuptorului era amenajată o vatră fățuită (63 x 48 cm) pe care era scoasă probabil cenușa. Această vatră avea trei refaceri constând în lipituri succesive groase de 2 - 4 cm. Podeaua era simplă din lut, avea culoarea cenușie, pigmentată puternic cu lemn ars. Inventarul constă din ceramică fragmentară roșiatică, atât smălțuită cât și nesmalțuită, piese din fier (cuie, o potcoavă de asin, un fragment de lamă de cuțit). Dată: epoca medievală, sec. XVII-XVIII.

Cpl. 4/2005 a fost descoperit la adâncimea de -0,90 – 0,95 m, fiind tăiat de cpl. 2/2005. Este o groapă circulară în plan cu diametrul de 0,84 m având formă de sac. Se adâncește aproximativ 0,50 - 0,60 m. Umplutura este de culoare cenușiu-negricioasă. Inventarul este foarte bogat, constă din foarte multă ceramică, inclusiv întregibilă, fragmente de linguri din lut, peste 50 de piese din silex, o râșniță, unelte din os, un pandantiv din os, foarte mult material osteologic, pietre. Dată: epoca eneolitică, cultura Gumelnița.

În caseta 3 a fost cercetat complexul 3/2005. Acesta este o groapă circulară în plan, în formă de clopot. Umplutura este negricioasă. Apare la adâncimea de 0,30 – 0,35 cm. Se adâncește până la -1,70 - 1,75 m. Inventarul, nu foarte bogat, este alcătuit din ceramică fragmentară, unelte de silex, un cap de statueta antropomorfă, oase, chirpici ars. Dată: epoca eneolitică, cultura Gumelnița.

În celelalte sondaje sau casete au fost descoperite materiale arheologice specifice culturii Gumelnița, sporadic materiale din epoca bronzului, cultura Chilia-Militari și epoca medievală. În sondajele trasate în zona de S a terasei, ce are o ușoară pantă, a fost descoperit foarte puțin material arheologic.

Cel mai numeros material arheologic descoperit în această campanie este încadrat în cultura Gumelnița. În această campanie a fost recuperată o cantitate importantă de

ceramică, în general foarte fragmentată. A fost descoperită ceramică decorată prin incizii, canelură și mici impresiuni circulare precum și câteva fragmente ceramice pictate cu roșu crud sau ciocolatiu. Remarcăm un vas din ceramică fină, decorat cu o incizie în formă de spirală cu interiorul pictat cu ciocolatiu. Și în această campanie a fost descoperită ceramică, în special din categoria celei fină, care atât ca forme, cât și decor, are analogii în mediul cultural Stoicani-Aldeni. Ceramica grosieră este barbotinată. Alături de ceramică, au fost descoperite foarte multe piese litice cioplite (peste 200 de piese), dar și unelte șlefuite. De asemenea au fost descoperite și unelte din os. Tot din os am descoperit un mic pandantiv din os șlefuit, cu o formă rectangulară, plat în secțiune și perforat central. Remarcăm o statueta antropomorfă din lut și o reprezentare zoomorfă. Au fost descoperite și cozi de linguri și polonice. Două fragmente de cozi, pictate cu roșu-ciocolatiu, sunt „îndoite” la capăt în unghi de 90°, având analogii cu cele descoperite în cadrul așezărilor Stoicani-Aldeni.

Ceramica de epoca bronzului este foarte fragmentară, are suprafața exterioară aspră, având ca degresant nisipul, are culoarea negricioasă, cenușie sau cărămizie, foarte puțină este decorată. Două fragmente sunt decorate prin împunsături, un fragment de vas are un decor cu brâu alveolat sub buză, iar două fragmente ceramice fine, având culoarea cărămizie sunt decorate prin imprimare, cu motive și tehnică specifice culturii Tei. Remarcăm și un topor-ciocan fragmentar din piatră șlefuită, culoarea verzuie, cu gaură de fixare a cozii.

Materialele Chilia-Militari constau în fragmente de vase lucrate la roată, dar și ceramică lucrată la mână grosieră, având în pastă nisip și pietricele.

Materialul arheologic descoperit se află depozitat și conservat la MJIA Prahova. Ceramica se află în curs de restaurare.

În campania următoare ne propunem trasarea unor suprafețe în zona de SV a terasei pentru a identifica o eventuală locuire mai intensă a acesteia și implicit descoperirea unor locuințe gumelnițene. De asemenea, efectuarea unei săpături sistematice în zona în care au fost descoperite materiale aparținând culturii Starcevo-Criș. Identificarea prin sondaje a așezării aparținând culturii Boian, câteva fragmente ceramice decorate specific au fost descoperite la suprafață în campania din anul 2004. Un alt obiectiv este continuarea cercetărilor de teren în jurul sitului, dar și în bazinul râului Cricovului Sărat.

Bibliografie:

- R. Andreescu, A. Frînculeasa, M. Peneș, E. Paveleț, *Urtați, jud. Prahova*, CCA 2005, p. 395-397
A. Frînculeasa, *Plastica antropomorfă și zoomorfă aflată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova*, Cumidava 26, 2004, p. 26-46

Abstract:

The site, discovered in 2002, is placed on the lower terrace of Cricovul Sărat River.

Stratigraphy: Neolithic (Starcevo-Criș and Gumelnița cultures), Bronze Age – Tei culture, Chilia-Militari culture (2nd - 3rd century AD), Late Middle Age.

Considering that the site is in its evaluation stage, the objectives were to establish the habitation density of the site and to determine and understand the habitation type for the community living the mentioned terrace.

Several archaeological complexes were uncovered, such as pits. Most of the material found belongs to the Gumelnița culture, consisting of ceramics in a fragmentary state of preservation.

Materialul litic cioplit

Loredana Niță (UV Târgoviște)

Materie primă

Majoritatea pieselor este reprezentată de silexul caracteristic platformei pre-balcanice, cenușiu, maroniu-roșcat, maroniu-gălbui. La nivel microscopic, textura și culoarea silexului par să indice exploatarea a cel puțin patru galeți/blocuri diferite. Alte categorii de materie primă, reprezentate de piese izolate: gresie maroniu-roșcată (o așchie de tip *entame*), radiolarit (o lamă mezială neretușată), jasp și materie primă neidentificată (gri-închis, cu granulație medie, asemănătoare gresiei, de care se deosebește, însă, prin pigmentația albă).

Considerații asupra debitajului

Suporturi:

Așchiile reprezintă resturi de debitaj, fără morfologie caracteristică și apar în număr redus, ca și lamelele.

Cele mai numeroase suporturi sunt lamele, cu lățimi cuprinse între 15-25 mm și lungimi variabile, datorită fracturării. Fracturile transversale, perpendiculare pe planul suportului și cele longitudinale apar atât de frecvent în cuprinsul eșantionului, încât piesele întregi pot fi considerate excepții. Fragmentele cele mai numeroase sunt cele meziale, urmate de cele proximale. Piesele care prezintă cortex rezidual (în proporție de mai puțin de 50%) sunt foarte puține, astfel încât majoritatea suporturilor aparține unei etape avansate a debitajului (*plein débitage*). Talonul neted, lat de până la 6 mm și bulbul de percuție proeminent par să indice folosirea percuției directe, probabil dură. Totuși, multe dintre lamele late prezintă pe suprafața dorsală negativele de desprindere ale unor lamele cu marginile lungi foarte regulate și lățimea cuprinsă între 5 și 10 mm, care par a fi fost obținute prin percuție indirectă, probabil prin presiune. Acest tip de suporturi nu apare în cuprinsul eșantionului; atât absența acestora, cât și aceea a nucleelor, face ca ipoteza folosirii a două tipuri de debitaj să nu poată fi susținută de alte argumente. Câteva dintre aceste negative de desprindere indică exploatarea nucleului din două direcții diferite, deci existența a două planuri de lovire opuse.

Unelte:

În această categorie am inclus atât suporturile amenajate (*grattoirs*, troncaturi, lame și lamele retușate), cât și suporturile neamenajate, care prezintă doar urme de folosire pe suprafețele marginilor lungi.

Pentru uneltele de tip *grattoir* s-au folosit suporturi cu lățimi de 20-35 mm. Frontul activ este amenajat în extremitatea distală sau, după o posibilă fractură, în partea mezială și formează un unghi de 60°-80° cu planul suportului. Marginile lungi ale uneltelor sunt modificate de desprinderi neregulate, datorate folosirii sau înmănușării. Într-un singur caz se poate observa retușa semiabruptă, directă.

Troncaturile oblice sau drepte apar în extremitatea distală a două lame și o lamelă, amenajate prin retușă abruptă, directă.

Suporturile retușate (trei lame și trei lamele) prezintă retușă directă sau indirectă, abruptă sau semiabruptă, continuă sau parțială, pe una sau ambele margini lungi ale

suportului. Cele mai multe dintre uneltele identificate sunt reprezentate de exemplare fracturate.

207. Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare

Punct: Vamă

Cod sit: 139269.02

Autorizația de cercetare sistematică nr. 187/2005

Colectiv: Cristian Virag – responsabil, Liviu Marta (MJ Satu Mare), Hago Attila (MO Carei)

Cercetările anterioare au reliefat existența unei importante așezări neolitice încadrată cronologic în orizontul mai larg al unei civilizații cu ceramică pictată. Descoperirile excepționale (C1; M 3-M 40) ne îndreptătesc să sperăm că viitoarele cercetări pot oferi unele răspunsuri în problemele esențiale pe care le ridică atât tranziția de la neoliticul mijlociu la cel târziu, cât și fenomenele culturale ale eneoliticului. Se dorește cercetarea exhaustivă a necropolei eneolitice și salvarea de urgență a zonelor vizate pentru construcții edilitare și de reamenajare a canalelor de drenare a apei. Menționăm că necropola eneolitică de la Urziceni constituie necropola cu cele mai multe morminte dezvelite aparținând culturii Bodrogkeresztúr, descoperită până în prezent în România.

Spectaculozitatea și importanța descoperirilor din 2003, respectiv 2005, ne determină să dorim continuarea cercetărilor arheologice, cu atât mai mult cu cât zona este amenințată de distrugere prin realizarea unor construcții edilitare.

Natura descoperirilor din 2003, 2005 ne îndreptățește să sperăm că cercetarea exhaustivă a zonei să ne ofere prilejul de a clarifica fenomenele culturale ale Civilizației cu ceramică pictată (Painted Pottery Culture) din România Ungaria, Ucraina, Slovacia.

Totodată, necropola eneolitică ne oferă prilejul de a clarifica aspecte ale practicilor funerare din eneolitic precum și un studiu asupra ceramicii descoperite în așezări și necropole. Menționăm că necropola eneolitică de la Urziceni constituie necropola cu cele mai multe morminte dezvelite aparținând culturii Bodrogkeresztúr, descoperită până în prezent în România.

Scurtă descriere a cercetărilor arheologice efectuate: 2003

Zona Vămii Urziceni - săpătura a fost efectuată cu ocazia lucrărilor de construire a Vămii fiind decopertată o suprafață de aproximativ 600 m². Au descoperite 16 complexe preistorice și de epocă romană târzie.

Zona Duty Free Shop I - în zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop Urziceni au fost realizate două secțiuni, respectiv SII/2003 (17 x 3,30 m) și SIII (38 x 3 m), fiind descoperită o necropolă cu morminte de înhumăție de epocă eneolitică, cultura Bodrogkeresztúr.

SII a fost realizată pe marginea drumului dintre cele două vămii, zona fiind puternic deranjată de vechiul șanț de drenare a apei, care a fost ulterior dezafectat, fiind realizat actualul canal. A fost descoperit un mormânt (M3) și două complexe neolitice cu ceramică pictată.

SIII a fost realizată pe partea opusă a canalului, stratul de cultură fiind deranjat parțial de lucrările agricole. Au fost descoperite 6 morminte (M4-M9) precum și 9 complexe.

Zona Duty Free Shop II - în zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop II Urziceni au fost realizate două suprafețe, respectiv SIVa/2003 (5 x 8 m) și SIVb (6 x 8 m), fiind plasate pe o parte și pe alta a digului.

SIVa a fost realizată pe marginea drumului dintre cele două vămi, zona fiind puternic deranjată de vechiul șanț de drenare al apei, care a fost ulterior dezafectat, fiind realizat actualul canal.

În zona cercetată nu au fost descoperite complexe preistorice sau de altă factură, materialele descoperite fiind sporadice. Demn de remarcat este un corn de cerb descoperit în SIVb, pe steril, la 0,55 m. fără a putea fi pus însă în legătură cu un complex sau alte materiale care să indice reperi cronologice.

Zona Duty Free Shop III - în zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop III Urziceni a fost realizată o secțiune SV (50 x 3 m), fiind descoperite 10 morminte de epocă eneolitică precum și 8 complexe preistorice.

Scurtă descriere a cercetărilor arheologice efectuate: 2005

Au fost realizate două suprafețe, respectiv Su.VI/2005 (30 x 6,5 m) și Su.VII/2005 (9 x 4 m), fiind descoperite două complexe neolitice - Grupul Cultural Pișcolt, 21 morminte de inhumatie aparținând culturii Bodrogkeresztúr, 7 complexe de epoca hallstattiană.

Decopertarea stratului arător (0-0,25 m) s-a făcut mecanizat în condițiile în care în zonă nu mai există strat de cultură.

Su.VI/2005

M20 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Groapa mormântului este intactă, defunctul este în poziție anatomică, îi lipsește capul.

- castron poziționat lângă umărul drept al defunctului;
- strachină cu două urechiușe perforate poziționat lângă genunchii defunctului;
- ac de cupru poziționat lângă antebrațul mâinii stângi.

M21 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul este deranjat parțial de arătură iar în partea estică de G 15, fără a fi deranjată poziția anatomică a defunctului.

- vârf de săgeată din obsidian descoperit în zona capului, lângă degetele mâinii stângi;
- strachină cu buza ușor invazată poziționat pângă cotul mâinii stângi;
- vas păstrat fragmentar poziționat între picior și brațul mâinii stângi.

M22 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul este ușor deranjat de lucrările agricole, iar groapa mormântului se întretaie parțial cu M23

- strachină păstrată fragmentar lângă mâna stângă;
- strachină cu buza ușor invazată poziționat lângă cotul mâinii drepte.

M23 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E - V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.

- strachină cu buza ușor invazată, cu doi butoni-apucători, păstrat fragmentar, poziționat între bazin și călcâiul piciorului drept;
- castron cu butoni, amplasat între cotul mâinii drepte și cotul mâinii stângi;

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate pe buza vasului, poziționat lângă cotul mâinii stângi;

- mărgelile de scoică descoperite în zona bazinului.

M24 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul este păstrat fragmentar, respectiv capul, umerii, parțial mâna dreaptă și fragmente din picior. Mormântul este tăiat în zona mediană de un șanț modern de drenare a apei.

- lamă de silex retușată, cu o lungime de 15 cm, descoperită în zona capului, cu capătul poziționat sub mâna stângă;

- în zona mormântului, în umplutura șanțului, au fost descoperite fragmente ceramice eneolitice (vas de tip „oală de lapte”?).

M25 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul aparține unui copil (4-6 ani).

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona piciorului.

M26 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona capului;

- strachină poziționată în zona capului;

- lamă de silex descoperită lângă fruntea defunctului.

M27 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Partea superioară a corpului este deranjată, groapa mormântului fiind însă intactă.

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona mainii

- castron cu buza ușor evazată, amplasat în zona mâinii

- vas de tip „oală de lapte”, de mici dimensiuni, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona umărului drept

M28 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E - V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre V, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul este deranjat în zona picioarelor de un șanț modern de drenare a apei.

- strachină păstrată fragmentar, poziționată în zona bazinului;
- oală înaltă amplasată în zona bazinului;

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona cotului mâinii drepte;

- vas de tip „ghiveci de flori” cu patru butoni amplasați pe buză, poziționat în zona antebrațului;

- oală puternic bombată cu gât scurt și două torți perforate, poziționat în zona antebrațului;

- strachină, poziționată în zona antebrațului.

M29 – mormânt de inhumatie în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.

- podoabă de aur descoperită în zona craniului, în orificiul vertebral al primei vertebre (Atlasul);

- vas de tip „oală de lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat la încheietura mâinii stângi;

- strachină cu buza ușor evazată poziționată cu rol de capac pe vasul de tip „oală de lapte”;

- oală puternic bombată, cu două torți perforate poziționat în zona bazinului;

- vas de tip „ghiveci de flori” cu doi butoni-apucători, poziționat între bazin și călcâiul piciorului;

- vas păstrat fragmentar poziționat în zona piciorului.
M30 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Mormântul este puternic deranjat în partea superioară a corpului.
- piesă de cupru-sârmă, amplasată în zona călcâiului;
- piesă de cupru-sârmă, amplasată în zona bazinului;
- piesă realizată din corn de animal, cu vârful tăiat, amplasat între bazin și călcâiul piciorului;
- 9 lame și nuclee de obsidian descoperite în zona cornului de animal;
- 2 vârfuri de săgeată din obsidian descoperit în zona piciorului;
- oală cu corpul puternic bombat și gât lung poziționată pe tibie;
- strachină păstrată fragmentar, poziționată în zona bazinului;
- strachină descoperită în zona tibiei;
- piesă din colț de mistreț prelucrat și cu urme de utilizare.
M31 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.
- mărgelile de scoică descoperite în zona bazinului;
- strachină poziționată în zona genunchiului stâng;
- castron păstrat fragmentar poziționat în zona tibiei;
- oală descoperită în zona tibiei piciorului stâng;
- oală descoperită în zona degetelor piciorului stâng;
- strachină cu două torți perforate descoperită între bazin și călcâiul piciorului stâng;
- vas de tip „oală cu lapte”, cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, descoperit în zona craniului, lângă umărul drept.
M32 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.
- vas de tip „oală de lapte” descoperit în zona genunchiului;
- strachină descoperită în vecinătatea vasului de tip „oală de lapte”;
- vas de tip „ghiveci de flori”, cu două torți perforate descoperit în zona bazinului;
- strachină descoperită în zona umărului drept.
M33 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.
- mărgelile de scoică descoperite în zona bazinului;
- vas de tip „ghiveci de flori” de dimensiuni mari, cu patru butoni apucători, poziționat în zona piciorului;
- oală cu două torți perforate, amplasat pe tibie;
- oală de mari dimensiuni amplasat între genunchi și cotul mâinii stângi;
- strachină amplasată în zona genunchiului;
- vas de tip „oală de lapte” amplasat în apropierea antebrațului;
- pahar amplasat în zona antebrațului mâinii drepte;
- strachină amplasată în zona mâinii stângi.
M34 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Scheletul este puternic răvășit în partea superioară.
- oală cu două torți perforate amplasată în zona genunchiului;
- vas de tip „oală de lapte” amplasat în zona călcâiului;
- strachină cu două torți amplasată în zona călcâiului.
M35 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând

culturii Bodrogkeresztúr. Defunctul are genunchii culcați pe partea dreaptă în timp ce capul și mâinile sunt poziționate pe partea stângă.
- strachină poziționată în zona tibiei;
- fructieră cu piciorul înalt poziționată în zona genunchilor;
- vas de tip „ghiveci de flori” amplasat deasupra genunchiului drept;
- strachină amplasată în zona umărului drept;
- oală amplasată în zona umărului drept.
M36 – mormânt de inhumație descoperit în poziție secundară, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Au fost descoperite fragmente de calotă craniană, antebraț precum și două vase-strachină și vas de tip „oală de lapte” ornamentat prin incizie și împunsături. Nu a fost descoperită groapa mormântului.
M37 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.
- vas de tip „oală de lapte” cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona calotei craniene;
- oală puternic bombată, cu gât lung, cu două torți perforate, poziționat în zona calotei craniene;
- vas de tip „ghiveci de flori” cu patru butoni, descoperit în zona bazinului;
- strachină amplasată în zona calotei craniene;
- castron cu patru butoni-apucători, descoperit în zona bazinului;
- oală cu gât lung, cu două torți perforate, descoperit în zona tibiei, amplasat în castron.
G15 - groapă de formă circulară, cu diametrul de cca. 1,5 m care deranjează parțial M 21, cu adâncimea de 0,50 m, aparținând culturii Gava, cu puține materiale ceramice.
G16 - groapă de formă circulară, cu diametrul de cca. 1,8 m, cu adâncimea de 0,70 m, fără a se atinge fundul gropii din cauza pânzei freatice, aparținând culturii Gava.
G21 - groapă de formă circulară, cu diametrul de cca. 1,4 m care deranjează parțial M 34, cu adâncimea de 0,50 m, aparținând culturii Gava.
G22 - șanț de epocă modernă
G23 - groapă de epocă neolitică, Grupul cultural Pișcolt, de formă neregulată, cu o adâncime de 0,30 cm.
G 24 - groapă de epocă neolitică, Grupul cultural Pișcolt, de formă ovală, cu o adâncime de 0,25 cm.
Su.VII/2005
M38 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr, puternic deranjat în partea superioară a corpului, groapa mormântului fiind intactă.
- vas de tip „oală de lapte” cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona bazinului;
- strachină poziționată în zona bazinului;
- castron poziționat în zona bazinului.
M39 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea dreaptă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr.
- vas de tip „oală de lapte” cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona capului;
- strachină poziționată în zona capului;
- oală puternic bombată poziționată în zona genunchilor;
- oală puternic bombată poziționată în zona gleznei;
- oală puternic bombată poziționată în zona gleznei.
M40 – mormânt de inhumație în poziție chircită, orientat E-V, culcat pe partea stângă, cu capul orientat spre E, aparținând culturii Bodrogkeresztúr. Partea superioară a defunctului este

deranjată în condițiile în care groapa mormântului nu este deranjată.

- vas de tip „oală de lapte” cu două torți perforate amplasate pe buza vasului, poziționat în zona gleznei;

- strachină poziționată în zona gleznei

G17 - groapă de formă ovală, surprinsă parțial, cu adâncimea de 0,80 m, fără a se atinge fundul gropii din cauza pânzei freatice, aparținând culturii Gava.

G18 - groapă de formă neregulată, surprinsă parțial, cu adâncimea de 0,50 m, aparținând culturii Gava.

G19 - groapă de formă neregulată, surprinsă parțial, cu adâncimea de 0,40 m, aparținând culturii Gava.

G19 - groapă de formă neregulată, cu adâncimea de 0,40 m, aparținând culturii Gava. [Cristian Virag]

Bibliografie:

Virag Cristian, *Cercetări arheologice la Urziceni-Vamă*, ActaMP 26, 2004, p. 41-70.

Abstract:

The settlement Urziceni-Vamă is situated North of Urziceni Village, in the free area between Romanian and Hungarian border.

The Middle Neolithic Complex of the Urziceni-Vamă settlements is directly analogous with the settlements of Piscolt-Lutărie and Săcuieni-Horo. We place these sites to the final middle stage of Piscolt Group of the Painted Pottery Culture (PPC).

We found 21 graves this year, which belong to Bodrogkerestur culture. Some of these pits get down in the soled, light-yellow virgin soil below the humid layer. Some of them were sunk just a few centimetres in the virgin soil, others were blurred in the humus. Here only the finds indicated that a grave had once been there.

The orientation of the skeletons is E-W. The position of skeletons is slightly or partially contracted, lying on the right or on the left side.

208. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova

Punct: Budureasca 4 Nord – Puțul Tătarului

Cod sit: 133321.03

Autorizația de cercetare sistematică nr. 128/2005

Colectiv: Dan Lichiardopol - responsabil, Alin Frînculeasa, Bogdan Ciupercă (MJIA Prahova), Andrei Măgureanu (IAB)

Valea Budureasca este situată în zona dealurilor subcarpatice, în estul județului Prahova la o distanță de aprox. 5 km N de orașul Mizil, încadrată administrativ comunei Vadu Săpat (jud. Prahova).

Cercetările arheologice în această vale au fost demarate în anul 1959 de către arheologul Victor Teodorescu. De-a lungul timpului au fost identificate în acest perimetru 31 de situri arheologice grupate într-un areal de cca. 10 km². Cercetarea arheologică a fost axată în special pe studierea așezărilor de tip Ipotești-Cândești (sec. V-VII p.Chr.) și a complexelor getice, dar au fost cercetate și alte complexe datând din paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului, medievale. Datorită unui accelerat proces de despădurire zona Văii Budureasca este supusă permanent eroziunii solului

fapt ce generează alunecări și rupturi ale teraselor care au fost locuite în vechime și implicit a complexelor arheologice.

În campania arheologică din anul 2005 s-a continuat cercetarea sectorului de N al terasei Budureasca 4 Puțul Tătarului, care este separat în prezent de restul platoului printr-o viroagă cu lățime ce variază între 6 și 10 m, orientată V-E.

Obiectivele principale ale acestei campanii au fost continuarea cercetării așezării din sec. V-VII p.Chr. și finalizarea cercetării complexelor identificate în campaniile din anii precedenți.

S-a continuat cercetarea arheologică în secțiunile SI, SII și în casele A, B, C, D deschise în campaniile din anii 2001, 2002, 2003 cu scopul de a finaliza cercetarea nivelului getic și a complexelor aferente. De asemenea au fost deschise două suprafețe noi denumite convențional secțiunea SIII și caseta E. Secțiunea SIII a fost plasată la N de SII, între cele două secțiuni păstrându-se un martor stratigrafic cu lățimea de 0,50 m. Secțiunea are lungimea de 42 m și lățimea de 2 m, fiind împărțită în carouri din metru în metru. Caseta E a fost trasată în extremitatea de E a terasei de N a sitului din punctul Budureasca 4 Puțul Tătarului, zonă izolată complet pe toate cele patru laturi de restul suprafeței și expusă unui puternic proces de eroziune. Caseta are dimensiunile de 6 x 6 m, peste această suprafață am suprapus un caroiș din doi în doi metri pe axele de V-E și S-N. De asemenea pentru a cerceta exhaustiv unele complexe arheologice observate în secțiunea SIII au fost deschise două case ce vor fi încadrate secțiunii IV (SIV). Acestea au o lățime de 2 m, între carourile 11-16 și 40-50, lăsându-se între cele două suprafețe un martor stratigrafic de 0,50 m.

În campania din acest an au fost cercetate integral sau parțial un număr de 11 complexe arheologice aparținând epocii medievale, locuirii getice și epocii bronzului. Cercetările din această campanie au dus la identificarea unor zone bine individualizate, legate direct de diverse activități desfășurate în cadrul așezării. Stadiul incipient al prelucrării materialului arheologic descoperit în această campanie, nu permite momentan în cadrul acestui raport concluzii care să depășească un caracter strict preliminar.

Cpl. 1 a apărut în c. 12-13 ale secțiunii SII, la adâncimea de 1,10 m față de nivelul actual de călcare. Complexul se adâncește aproximativ 0,50 m. Reprezintă o groapă cu formă neregulată în plan, având dimensiunile de 1,30 x 1,40 m, în interiorul căreia s-a descoperit un număr mare de pietre de diferite dimensiuni. Pământul de umplură era de culoare cenușie având pigmentație de chirpic și de cărbune. Complexul a fost cercetat integral, materialul arheologic recuperat constând din fragmente ceramice de mici dimensiuni și fragmente de zgură. Dată: epocă medievală, posibil sec. XV.

Cpl. 2 a fost identificat în carourile 41-45 ale secțiunii SIII, la adâncimea de 0,55 m față de nivelul actual de călcare. Amenajarea cercetată și denumită convențional cpl. 2, se grupa în jurul unui cuptor săpat într-un bloc de pământ cruțat. Cuptorul foarte bine păstrat, având o parte a cupolei prăbușită, avea vatra lipită și prezenta un strat gros de arsură, fiind probabil utilizată pe o perioadă îndelungată. Complexul era un posibil atelier, avea dimensiuni de 2,70 x 2,40 m, orientare NE-SV. Întra în martorul stratigrafic dintre SII și SIII, fără a fi observat pe profilul de N al SII. Materialul arheologic recuperat constă din fragmente ceramice (printre acestea și

un vas întregibil), zgură de fier și unelte din fier (cuțite, dălți).
Datare: epoca medievală, posibil sec. XV-XVI.

Cpl. 3 a fost observat în profilul N al secțiunii SIII, în zona c. 12-15, la adâncimea de 0,30-0,35 m față de nivelul actual de călcare. Apare ca un nivel alcătuit din pigment de chirpic și cărbune. Pentru a se putea cerceta integral complexul a fost deschisă o nouă suprafață la N de SIII, corespunzând c. 12-16 ale secțiunii SIV, unde a apărut o suprafață cu bucăți mari de lipitură provenite de la pereții construcției, căzuți peste podea. În cazul acestui complex se pare că este vorba de o locuință ușor adâncită (0,25 m), ce a fost distrusă în urma unui incendiu. Locuința avea structură de combustie reprezentată de un cuptor cotlonit de formă ovală. Cuptorul era plasat pe latura de V a locuinței, cupola era parțial distrusă. Materialul arheologic din acest complex este sărac fiind alcătuit din câteva fragmente ceramice de mici dimensiuni. Datare: epoca medievală, sec. XV-XVI.

Cpl. 4 a fost observat încă din anul 2003 în secțiunea SII, c. 26-30, la adâncimea de 0,90-1,10 m, numit convențional cpl. 9/2003. În campania din acest an complexul a fost identificat și în secțiunea SIII. A apărut ca o zonă cu o concentrare mare de bucăți de chirpic și fragmente ceramice. În c. 29-30 ale SIII a apărut o vatră cu suprafața fățuită, de formă rectangulară și dimensiunile de 1,20 x 1,40 m. Cpl. 4 reprezintă o locuință de suprafață, cu dimensiuni de cca. 6 x 5 m, distrusă în urma unui incendiu. Podeaua locuinței nu prezintă amenajări speciale, respectiv lutuiei. Nu au fost descoperite gropi de pari care să aparțină structurii de rezistență ai acestei locuințe. În chirpic au fost observate urme de paie tocate. Materialul arheologic descoperit în acest complex este alcătuit din fragmente ceramice provenind de la mai multe vase, care potrivit primelor evaluări se întregesc în cea mai mare parte. Ceramica se concentrează în jurul vetrei locuinței și pe lângă pereții de V și E ai acesteia. Locuința continuă și în secțiunea SIV, urmând ca finalizarea cercetării să se realizeze în campania din anul viitor. Datare: epocă getică, sec. IV-III a.Chr.

Cpl. 5 a fost identificat în profilul de N al secțiunii SII, în zona c. 42-45, la adâncimea de 1,25 m. Avea aspectul unei concentrări de fragmente ceramice. Cpl. 5 a fost cercetat și în secțiunea SIII, unde a apărut o vatră rectangulară cu dimensiuni de 0,5 x 0,9 m, nefățuită, având un strat subțire de arsură, probabil datorită unei funcționări limitate în timp. Complexul a fost cercetat parțial, intrând în profilul de N al SIII. Cercetarea acestuia va fi reluată în campania din anul 2006, când se va urmări atât precizarea funcționalității și identificarea dimensiunilor sale. Datare: epocă getică, sec. IV-III a.Chr.

Cpl.6 a fost surprins în caseta D, c. 46-48, la adâncimea de 1,20 m. În prima fază a apărut ca o concentrare de material ceramic și pietre arse pe o suprafață de 2 x 2 m. Continuându-se investigarea acestui complex s-a constatat că este o locuință puțin adâncită în pământ ce avea o instalație de foc în colțul de N. Cea mai mare parte a complexului a fost distrus de torențele ce a despărțit terasa în două părți. Materialul arheologic recuperat constă în fragmente ceramice și un fragment de fibulă descoperită în pământul de umplutură. Datare: epocă getică, sec. IV-III a.Chr.

Cpl. 7 a fost observat ca o zonă compactă de chirpic împreună cu fragmente ceramice, aflată în profilul de E al SII și cel de N al SI, în dreptul c. 49 și 50, la adâncimea de 1,24 m. Cercetarea acestui complex nu a fost finalizată în această campania, urmând ca ea să se realizeze în anul viitor.

Cpl. 8 a fost observat la adâncimea de 1,10-1,20 m, în c. 42-43 ale SIII. Este alcătuit dintre-o vatră ușor albiată, ce prezenta un strat subțire de arsură de formă neregulată, în jurul căreia au apărut fragmente ceramice, pigment de cărbune și o fusaiolă. În această campanie nu s-au putut preciza cu exactitate limitele acestui complex, el continuând și în secțiunea SIV.

Cpl. 9 a fost surprins în secțiunea SIV, c. 45-46, la adâncimea de 1,06 m. Acest complex este o groapă de formă circulară ușor ovală, cu dimensiunile de 1,60 x 1,40 m, umplutură negricioasă, ce se adâncește până la 1,70 m. A fost utilizată drept groapă menajeră. Materialul ceramic recuperat din acest complex este alcătuit din fragmente ceramice și o fusaiolă. Datare: epocă getică, sec. IV-III a.Chr.

Cpl. 10 a apărut în secțiunea SIV, c. 45-46, la adâncimea de 1,26 m. Din acest complex se mai păstra doar o suprafață cu dimensiunile de cca. 2 x 1,5 m, restul fiind distrus de alunecarea marginii terasei. S-a păstrat o parte dintr-o vatră ce prezenta suprafața lipită, în jurul căreia se aflau foarte multe fragmente ceramice, printre care și părți provenind de la gâtul și buza a două amfore. Datare: epocă getică, sec. IV-III a.Chr.

Cpl. 11 a fost identificat în caseta D, c. 47, la adâncimea de 2,40 m. Acest complex este o groapă care continuă sub cpl. 6 și de aceea nu a putut fi cercetat în totalitate în campania din acest an. Materialul arheologic descoperit este alcătuit din fragmente ceramice provenind de la o cană aparținând epocii bronzului.

Materialul arheologic descoperit în această campanie se află depozitat la sediul MJIA Prahova, fiind în curs de restaurare și conservare, urmând a fi valorificat expozițional și științific.

Planșa 74

Bibliografie:

- V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești- Cârdești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei*, SCIVA 15, 4, 1964, p. 485-503.
- V. Teodorescu, *O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră-cultura Ipotești- Cârdești*, în Sesiunea de comunicări Șt. a Muz. Ist., 1964, 2, București, 1971, p. 104-130.
- V. Teodorescu, *Centre meșteșugărești din sec. VVI – VII e. n. în București*, București 9, 1972, p. 73-100.
- V. Teodorescu, M. Peneș, *Matricea de incidență a siturilor arheologice de la Budureasca*, Anuarul MIA Prahova, 1984, p. 11-50.
- V. Teodorescu și colab, *Stațiunea arheologică Budureasca, jud. Prahova*, MCA 17, 1993, p. 365-388.
- V. Teodorescu și colab, *Budureasca, străveche și statomică vatră de civilizație...*, Mousaios 5, 1999, p. 91-101
- idem, *Budureasca 7 "La Hulă" sat Vadu Săpat, com. Fântânele*, CCA 1999, p 127
- Budureasca 4 Puțul Tătarului, sat Vadu Săpat*, CCA 2001, p. 260-261
- Budureasca 7 La Hulă sat Vadu Săpat*, CCA 2001, p. 261-262
- Budureasca 4 N Puțul Tătarului sat Vadu Săpat*, CCA 2002, p. 321-323
- Budureasca 4 N Puțul Tătarului sat Vadu Săpat*, CCA 2003, p. 330-333
- Budureasca 4 N Puțul Tătarului sat Vadu Săpat*, CCA 2004, p. 358-361.

Abstract:

Budureasca valley is situated in the area of sub-Carpathian hills, in the West part of the district, at about 5 km North of Mizil city and it belongs to the commune of Vadu-Săpat (Prahova district).

In 1959, the archaeologist Victor Teodorescu began the researches in this valley. Since then, 31 sites have been identified on about 10 km². The research was focused on the study of settlements type Ipotești-Cândești (5th–7th centuries AD) and on Getic complexes, but some other complexes were studied also, complexes from Paleolithic, Neolithic, Bronze Age, Iron Age and Medieval Age. Because of the deforestation, Budureasca valley is subject of soil erosion, which generates slides and brakes of terraces and implicitly of archaeological sites.

During 2005 archaeological campaign, we made the research of the North area of the terrace named Budureasca 4 „Puțul Tatarului”, which is separated of the rest of the platform by a ravine of 6-10 metres, oriented to the West-East. Main objectives of the campaign were to research the settlement from the 5-7th centuries AD and to finalize the research of the complexes identified during the previous campaigns.

We research totally or partly about 11 archaeological complexes belonging to Medieval Age, to Getic settlements and to Bronze Age. The researches made the identification of some very well individualized areas, directly connected to different activities of the area. The incipient analysing stage of the archaeological material discovered does not permit yet any conclusions, which exceed the preliminary stage.

209. Valea Crișului, mun. Sfântu Gheorghe, jud. Covasna

Punct: Castelul Kálnoky

Cod sit: 64915.02

Autorizația de cercetare de salvare nr. 6/2005

Colectiv: Angel Istrate – responsabil (SC Damasus SRL), Radu Lupescu (US Cluj)

În perioada 15-28 mai s-a derulat cea de-a patra campanie de cercetare arheologică la castelul Kálnoky din Valea Crișului, jud. Covasna. Conform comenzii beneficiarului, au fost executate următoarele săpături:

S 28A a fost trasată la 2 m distanță de peretele de est al castelului, cu dimensiunile 4,50 x 0,50 m, cu scopul de a identifica ruinele unei fântâni, cunoscută din documente.

S 28B cu dimensiunile 1,90 x 2,50 m, a fost trasată în completarea S 28A, pentru cercetarea ruinelor fântâni.

S 29A cu dimensiunile 3,60 x 2,40 m a fost trasată pe fațada de sud a corpului sudic al castelului, la intersecția cu corpul central (de est), cu scopul de a verifica configurația zidurilor care se întâlnesc în suprafața respectivă.

S29B a golit interiorul unei mici încăperi care are ușă spre exterior în zona de intersecție dintre cele două corpuri.

S29C a golit spațiul din colțul de SV al corpului nou.

S 30 cu dimensiunile 2 x 3,5 m a fost trasată în prelungirea lui S 29, pe fațada de S a corpului central estic.

S 31 a fost trasată în interiorul corpului de S, pe mijlocul încăperilor 6 și 7, cu dimensiunile 7,60 x 2 m.

S 32 cu dimensiunile 2,10 x 2,80 m a fost trasată în interiorul corpului de S, în încăperea 8.

Pe lângă aceste săpături au fost golite 2 pivnițe, aflate sub încăperile 4 (pivnița 1) și 5 (pivnița 2).

Fântâna:

În S 28 A și B au fost identificate ruinele unei fântâni de formă aproximativ ovală, cu diametrul interior de 1,40 x 1,30 m. Peretele are o grosime de 0,40 m, și este realizat din două rânduri de bolovani mari de piatră, potriviți între ei fără mortar. În interior se observă zone de reparații, pentru care s-a folosit piatră mai mărunță. De o parte și de alta a fântâni, la distanță de aprox. 0,35 m, se observă câte o groapă de stâlp cu diametrul de 0,44 m și formă rotundă. Probabil acestea au aparținut unei amenajări de protecție cu stâlpi din lemn.

Umplutura fântâni este un moloz relativ uniform, cu rar bolovani de piatră, în care s-au identificat câteva zone cu materiale, la partea superioară până la – 0,80 m, și la partea inferioară sub –5,50 m. Materialele sunt databile în sec. XIX-XX. Fântâna a fost golită până la – 6,40 m.

Pivnița 1:

Sub încăperea 4 din corpul sudic al castelului a funcționat o pivniță, pe care am numit-o convențional pivnița 1. Ea a fost construită concomitent cu acest corp de clădiri, pereții ei fiind adosați zidului fortificației (spre S) respectiv țesuși cu latura nordică. Pivnița avea un acces din exterior, dinspre N, și un acces spre pivnița 2, aflată sub încăperea vecină.

Pivnița 2:

Pivnița de sub încăperea 5 (numită convențional pivnița 2) este construită în aceeași etapă cu pivnița 1, caracteristicile lor tehnice fiind identice. Aici au fost realizate și 2 sondaje la talpa fundațiilor, identificată la – 3,16 m atât pe latura de N cât și pe cea de S (zidul fortificației).

Pe latura de N pivnița a avut 2 ferestre care dădeau spre exterior, cu dimensiunile 53x70 cm, având la partea superioară un buiandrug din lemn. În starea actuală ambele sunt înzidite, una cu zidărie de cărămidă, cealaltă cu zidărie din piatră neglijent realizată.

Pivnițele 1 și 2 au fost umplute intenționat, fapt dovedit de gruparea materialului arheologic în stratul de deasupra nivelului de călcare, restul umpluturii fiind lipsit de inventar. Datarea materialului din cele două pivnițe se încadrează în sec. XVIII-XIX, materialul fiind în general fragmentar.

Zidul fortificației:

A fost surprins în S 29 A și S 29 B, cu o adâncime la talpa fundației care variază în jurul a 3,16/3,24 m. Fundația a fost realizată din bolovani mari de piatră, înecați în șanț cu mult mortar de var cu nisip.

Zidul de sprijinire a terasei:

În S 29A a fost surprins pe lungime zidul de sprijinire a terasei. Este realizat din piatră de carieră, spartă, cu mortar de var și nisip. Talpa fundației nu a fost identificată.

Aripanouă de sud a corpului central al castelului:

Inițial, latura vestică a aripii noi de S a fost construită în prelungirea zidului fortificației, adosându-se colțului acesteia. Acest zid are o fundație decroșată puternic cu 0,26 m, realizată din pietre mari așezate neglijent, cu mortar de var și nisip, alb gălbui, friabil; talpa se află la –2,86 m. Elevația a fost realizată din cărămidă. În această etapă este probabil că la colțul aripii nou create a funcționat o latrină, pe care nu avem suficiente informații pentru a o descrie. Aceasta putea fi cel mai probabil realizată din lemn, și era deservită de o fosă septică pe care am evidențiat-o în săpătură în S 30. La un

moment dat, în strânsă legătură cu modificările interioare, corpul nou a fost extins spre vest, creându-se două compartimente foarte mici, folosite cel mai probabil ca spălător și latrină (încăperile 1 și 2).

Zidurile care delimitează spre exterior aceste încăperi sunt extrem de superficiale, cu o talpă la – 2,13/2,26 m sau chiar mai sus pentru zidul sudic, care suprapune fosa septică parțial. Zidăria este realizată din piatră legată cu mortar de var și nisip destul de friabil. Spre interior zidul vestic prezintă un mic decroș, care corespunde cu pragul intrării dinspre exterior.

Bucătăria:

Încăperile 7 și 8, împreună cu holul actual dintre cele 2 corpuri ale castelului au format inițial un spațiu unitar, cu funcțiunea de bucătărie, dimensiunile aproximative fiind 8,5 x 6 m. Încăperea 6 era o anexă a bucătăriei, cu același nivel de călcare. Toate aceste încăperi au fost construite în aceeași etapă, folosind drept perete sudic zidul fortificației. Sistemul de construcție din această etapă folosește piatră de carieră, de dimensiuni mari, legată cu mortar de var-nisip cu pietricele, de culoare gri-gălbui, de bună calitate. Talpa fundațiilor se află la –2,66/-2,70 m.

O stratigrafie relevantă în spațiul investigat a fost surprinsă doar în S 32, după îndepărtarea a două șape de beton, prima grosă de 8 cm iar cea de-a doua de 18-20 cm. Săpătura s-a oprit parțial în solul viu, un strat de argilă brun gălbuie curată. În aceasta s-a evidențiat o groapă cu lut negru foarte pigmentat, amestecat cu lut ars, cărbune și pietre sparte, în a cărei umplutură alternează pelicule de cărbune.

Primul nivel de călcare interior, după construirea bucătăriei, a fost o nivelare cu lut galben cu pelicule negricioase, foarte tasat, având partea superioară la – 1,82 m. Pe acest nivel a fost identificat un șanț cu traseu oblic, care poate fi legat de funcționarea unui sistem primitiv de canalizare. Peste podeaua inițială s-a depus un strat de lut ars, din care a fost recuperată multă ceramică, inclusiv fragmente dintr-o cahlă smălțuită, care este evident un rebut de fabricație. Piesa, decorată cu o scenă din viața lui Samson, face parte dintr-o serie produsă în cea de-a doua jumătate a sec. XV, dar putea fi întrebuințată încă și la începutul sec. XVII.

Următoarea nivelare a folosit un pământ lutos brun cenușiu curat, adus din altă parte, care este suprapus de un strat din lut ars rezultat parțial din demontarea unor instalații de foc, parțial dintr-un incendiu care a lăsat pe suprafață pelicule de cărbune. Un alt incendiu de proporții a lăsat urme pe suprafața bucătăriei, ajungând la o grosime de cca. 0,20 m. Suprafața a fost apoi nivelată cu argilă aproape curată, și interiorul a fost foarte probabil integral reorganizat. După refaceri succesive, nivelul de călcare din bucătărie a ajuns astfel la –1,24 m, iar de la această cotă – sau eventual puțin mai sus? - a fost amenajat cuptorul 2. Ultimul strat identificat reprezintă de fapt o succesiune de nivelări din lut galben alternând cu pelicule negre de folosire. Este foarte tasat și nu conține materiale.

210. Valea Stâniei, com. Țițești, jud. Argeș

Punct: Vărzărie

Cod sit: 19383.01

Cercetare arheologică neautorizată

Colectiv: Dragoș Măndescu (MJ Argeș), Marius Miroiu (Șc. gen. Davidești)

În urma săpării unor șanțuri pentru telefonie și pentru rețeaua de apă a satului Valea Stâniei (săpături ce nu au beneficiat de asistență arheologică) a fost scoasă la suprafață o importantă cantitate de fragmente ceramice preistorice. Sosit la fața locului la sfârșitul lunii noiembrie 2005, în urma semnalării făcute de prof. Marius Miroiu din localitate, am constatat că este vorba de o așezare cu suprafața de aproximativ 15000 m², situată imediat la V de șoseaua Țițești - Valea Stâniei - Mioveni, mai bine evidențiată în zona gospodăriilor familiilor Dunăreanțu și Cucu. Așezarea nu are urme de fortificații, fiind amplasată pe un teren ușor mai ridicat decât zona înconjurătoare, pe terasa dreaptă a pârâului Valea Stâniei, afluent de pe dreapta al Argeșului.

Fragmentele ceramice, adunate atât din pământul scos din șanțurile de telefonie, cât și de la suprafața terenului actual, provin de la o ceramică modelată cu mâna, în cea mai mare parte grosieră, cu cioburi pisate, nisip și pietriș sfărâmat în pastă, arsă oxidant. Ceramica fină, arsă reducător, este foarte puțin întâlnită. Motivele decorative sunt relativ variate: striuri făcute cu măturica, brăuri alveolate plasate sub buză, proeminente organice, șiruri de împunsături, șiruri de incizii succesive, linii incizate, caneluri grosier realizate. Pe lângă materialul ceramic, a mai fost descoperită o dăltiță din bronz cu secțiune pătrată. Caracteristicile ceramicii și dăltița din bronz permit atribuirea așezării culturii Tei, faza IV (Fundeni). Cantitatea extrem de mare de fragmente ceramice recoltate de la suprafața solului, ca și absența aproape totală a acestora în zonele adiacente în care se efectuase deja arătura de iarnă, sunt indicii ce ne îndeamnă să credem că nivelul așezării Tei de la Valea Stâniei s-a aflat la o adâncime extrem de redusă, stațiunea fiind, practic, distrusă de intervențiile moderne. Totuși, această așezare își păstrează importanța în ilustrarea debutului bronzului târziu într-o microzonă relativ bogată în astfel de descoperiri – o altă așezare Tei IV, foarte apropiată de cea semnalată aici (aflată la numai 3 km N), a fost sondată cu aproape patru decenii în urmă de către Eugenia Popescu și Alexandru Vulpe. [Dragoș Măndescu]

211. Vălenii de Mureș, com. Brâncovenești, jud. Mureș

Punct: Biserica reformată

Cod sit: 115940.03

Autorizația de cercetare preventivă nr. 215/2005

Colectiv: Soós Zoltán – responsabil (MJ Mureș)

Săpăturile arheologice de la Vălenii de Mureș au vizat partea estică și nord-estică a bisericii reformate. Biserica reformată este situată pe partea dreaptă a râului Mureș, pe o terasă a acestuia. Pe parcursul secolelor edificiul a suferit multe transformări, schimbându-se și orientarea tradițională folosită în evul mediu adică E-V, astăzi fiind orientată N-S. Transformarea bisericii a avut mai multe etape, reconstruirea fiind cauzată, pe de o parte de creșterea numărului enoriașilor, iar pe de altă parte de cutremure puternice care au afectat structurile medievale. Reorientarea bisericii se

datorează și spațiului îngust pe axa E-V, o extindere relativ sigură se putea realiza numai pe axa N - S.

Până la începutul secolului XX putem spune că urmele bisericii medievale au dispărut, dar în anii 70, au ieșit la iveală fresce medievale, care au fost restaurate în 2002. Fresca păstrată se află pe arcul de triumf a bisericii medievale, care acum face parte din zidul estic al bisericii. Pentru mărirea spațiului din biserică zidurile de N și de S ale bisericii medievale au fost demolate, iar fosta fațadă vestică și arcul de triumf au fost înglobate în zidurile moderne. Intrarea în biserică de pe latura vestică este de fapt locul intrării medievale - din păcate nu s-au păstrat ancadramente de ușă sau fereastră. Singurul element medieval păstrat este tabernacolul care a fost rezidit și se află sub arcul de triumf.

Turnul s-a construit pe latura sudică a bisericii în anii 1880.

Identificarea frescei care reprezintă Bunavestire, ne-a ușurat identificarea locului altarului medieval. Aceasta se află pe latura estică a bisericii actuale în afara acestuia, deci cercetarea se putea face fără să împiedice folosirea bisericii de către enoriași.

A doua zonă cercetată se află la 30 m NE de biserică reformată. Aici se află o curie nobiliară păstrată parțial cu elemente arhitectonice gotice. Prin cercetarea zonei bisericii am încercat să stabilim dacă este vreo legătură între conac și biserică, adică să aflăm dacă biserica era inițial o biserică particulară, construită de proprietari, donatori.

Secțiunile și casetele pentru cercetarea arheologică au fost amplasate după cum urmează:

- S1, situată pe partea estică a bisericii, orientată E-V, având dimensiunile de 10 x 2,5 m.

- C1, lângă conac pe latura nordică a acestuia, având dimensiunile de 7 x 3,5 m.

- C2, lângă conac pe latura vestică a acestuia, având dimensiunile 4 x 4 m.

S1 - Secțiunea se desparte în două părți cu stratigrafii diferite: este o diferență între stratigrafia aflată în fostul altar și stratigrafia solului aflat în afara acestuia. În partea interioară a fostului altar am distins mai multe nivele de umpluturi moderne, până la adâncimea de 1,60 m.

Stratul superior era compus din sol brun cu mult mortar, bucăți de cărămidă, având o grosime de aproximativ 0,30 m. Sub acest nivel se aflau mai multe lentile formate din diferite umpluturi moderne (sec. XX), până la adâncimea de 1,60 m. Sub umpluturile moderne am identificat o criptă de sec. XVIII, care a fost umplută cu pământ în anii 1950, deci nu am reușit să stabilim adâncimea originală a criptei. În stratigrafia altarului singura excepție a fost solul de lângă fundația altarului medieval identificat. Aici s-a păstrat pe o distanță de cca. 0,80 m de la fundație stratigrafia originală, medievală. S-a păstrat nivelul de călcare la -0,40 m față de nivelul actual, peste care foarte probabil era așezat un pavaj. Chiar pe suprafața acestui nivel s-a păstrat o lentilă de mortar, aceasta fiind stratul de construcție. Stratul de sub nivelul de călcare avea o grosime de aproximativ 0,40 m pe profilul nordic, fiind compus din sol brun lutos amestecat cu pietre și mortar, iar pe profilul sudic, care se află la numai 2,5 m de aceasta, stratul mergea jos până la primul rând de piatră a fundației, adică tot șanțul de fundare era umplut cu acest sol brun lutos amestecat. Pe profilul sudic la adâncimea de 1,26 m a apărut un sol galben lutos, care este de fapt solul viu și în care a fost săpat șanțul de fundare, care avea adâncimea de 1,80 m față de nivelul de călcare actual.

La 6 m E de zidul estic al bisericii actuale a apărut fundația altarului vechi. La E de aceasta, între carourile 7-10, stratigrafia era mai simplă. Aici am distins trei straturi, cel superior fiind identic cu stratul dintre carourile 1-6, adică un sol brun cu mult mortar și bucăți de cărămidă care provin din demolarea altarului vechi, având o grosime între 0,10-0,25 m. Sub acest strat se afla o dărâmatură cu mortar și bolovani de râu, care reprezintă nivelul de construcție a altarului, având o grosime de cca. 0,30 m. Al treilea strat era solul viu galben lutos, care conținea boabe de mortar în partea superioară, cca. 0,40 m, sub care era solul viu. Pe partea estică a fundației solul viu a apărut la -1,48 m.

C1 era situată pe latura nordică a conacului. Am stabilit că în jurul conacului s-a făcut o umplutură de aproximativ 1,50 m în perioada barocă, cu ocazia renovării clădirii. Așadar stratul superior de umplutură avea o grosime de cca. 1,40 m, din care partea superioară de 0,40 m era umplutură modernă, din sec. XIX.

Sub -1,40 m în c. 4-5/C-D, a apărut un strat gros de arsură, având formă circulară, care era locul de ardere al pavajului medieval folosit la conac. După ceramica și fragmentele de cahle adunate, stratul de arsură se datează în prima jumătate a sec. XVI. Tot aici am găsit multe elemente de pardoseală care aveau formă de pișcot, majoritatea fiind bucăți rupte sau rebuturi. Stratul de arsură avea o grosime de aprox. 0,20 m. La adâncimea de -1,65 m a apărut solul viu galben lutos.

C2 era situat pe latura vestică a conacului medieval. Stratul superior era format dintr-un strat brun amestecat cu resturi menajere, având grosimea de 0,76 m, din sec. XX. Sub aceasta am identificat un strat format din sol brun cu multe bolovani de râu, având grosimea de 0,65 m, provenit din demolarea părții vestice a conacului și cantități însemnate de var provenite de la renovarea conacului din sec. XVIII.

Sub acest strat se afla o umplutură nisipoasă având grosimea de 0,55 m, sub care la adâncimea de 1,96 m se afla un strat lutos galben având grosimea de 0,30 m. Nivelul următor este format dintr-o umplutură nisipoasă cu bolovani de râu, având grosimea de 1 m, care este urmat de un alt strat de umplutură groasă de 0,90 m. La adâncimea de 4,40 m apare podeaua medievală a pivniței, făcută din lut galben bine bătut (o secure și un fragment ceramic asigură o datare aproximativă în sec. XV), are grosimea de 0,10 m, iar la -4,50 m apare solul viu, un sol ocru lutos.

În S1 între c. 6-7, am identificat fundația altarului bisericii medievale, făcută din piatră de râu și legată cu mortar de calitate mai slabă, care, desigur, era înlocuit cu un mortar de calitate în elevație. Zidul are o grosime de 1 m, o formă semicirculară, ceea ce ne permite să datăm construcția bisericii undeva în perioada romanului târziu, goticului timpuriu. După curățirea zidului am constatat prezența a două fisuri pe fundație, dintre care una era foarte gravă, efectiv zidul și fundația erau rupte în două și s-a creat o crăpătură de cca. 0,05-0,10 m în fundație, deci probabil elevația era grav avariata. Foarte probabil aceste distrugerii au dus la demolarea altarului și au fost provocate de cutremur.

Un alt edificiu identificat era cripta descoperită în altarul vechi. După cum reiese din stratigrafie aceasta, cu excepția zonei de lângă fundația altarului, era răvășită, fără stratigrafie însemnată, cu umpluturi provenite din sec. XX. Umpluturile moderne au fost aduse cu ocazia umplerii criptei baroce. Deși cripta a fost umplută cu pământ din cauza tasării a rămas un gol de cca. 0,20 m între umplutură și bolta criptei; așadar am

putut măsura dimensiunile criptei aflând și lățimea altarului medieval, deoarece cripta mergea de la zid la zid. Cripta avea o lățime de 4 m și o lungime de aprox. 4,50 m pe axa E-V.

Demolarea altarului a provocat probleme la bolta criptei, care acum era expusă apei de ploaie, și o parte din boltă a cedat. Ca urmare, terenul prezenta pericol continuu pentru enoriași și s-a hotărât umplerea criptei. După cronica locală de la parohie am aflat că în sec. XIX erau două construcții importante: în 1833, când biserica a fost prelungită spre N; în anii 1880 biserica a fost prelungită spre S și s-a construit tunul.

Din păcate nu avem date despre demolarea altarului, dar credem că aceasta s-a întâmplat odată cu prelungirea bisericii spre N, adică în jurul anului 1833. Desigur prelungirea bisericii spre N era un răspuns pentru demolarea altarului medieval avariata grav de un cutremur. După demolarea acestuia, biserica ar fi devenit neîncăpătoare pentru comunitate, deci era necesar ca în același timp să fie prelungită biserica spre N.

Prin C2 am urmărit verificarea legăturii ruinelor aflate la V de clădirea existentă a conacului. Am stabilit că ruinele aflate la V de conac făceau parte din clădirea medievală, aici fiind a treia cameră. Conacul urmărește planimetria tipică a goticului târziu, câte trei sau patru camere aliniate în șir, la construcțiile mai mari exista încă o aripă, deci planimetria era în formă de L. La Văleni conacul avea trei camere, clădirea era orientată E-V, cu fațada principală spre S.

Am stabilit că adâncimea și nivelul de călcare din pivnița identificată în C2 corespund cu nivelul pivniței existent sub părțile folosite ale conacului. Am stabilit că latura estică a fost demolată cândva în sec. XVIII, încă din motive necunoscute - s-ar putea să fi fost avariata de un cutremur. Zidul pivniței și al fundației au o grosime de 1,50 m, erau construit din bolovani de râu și legat cu mortar de calitate foarte bună.

Obiectele din fier erau cuie folosite la structurile de lemn, respectiv acoperiș sau schelă. Mărimea lor variază de la 5 cm la 20 cm și apar în toate straturile aparținând sec. XV-XVIII.

Un obiect de fier deosebit este o secure din sec. XV, păstrată în nivelul medieval din pivnița conacului (C2, c. 4/B), la o adâncime de -4,50 m în lutul galben, care era podeaua pivniței. Securea are (dimensiunile: L=15 cm; l=6 cm la cap, respectiv l=3,5 cm la coadă) era introdusă într-un mâner din lemn și se folosea la prelucrarea lemnului, probabil la confecționarea covatelor, vaselor și farfuriilor din lemn.

Materialul osteologic provine din umpluturile moderne ale pivniței din C2 și din umplutura exterioară din C1. Materialul osteologic modern (sec. XVII-XVIII) provine de la următoarele specii: ovine, suine, păsări (găină).

Materialul ceramic descoperit în cetate se încadrează cronologic după cum urmează:

- ceramică medievală - sec. XIV-XV - majoritatea ceramicii medievale provine din C1 stratul de umplutură de deasupra vetrei. Fragmentele ceramice medievale erau puține și atipice.
- ceramică modernă - sec. XVI-XVII - fragmentele ceramice provin din C1, respectiv C2. În C1 am identificat fragmente de ceramică de uz comun, de culoare roșie și maro, câteva fragmente cu smalt. În C2 în umplutura pivniței am găsit două oale reîntregibile de sec. XVII (caroul 4/B-C, -1,60 m), având culoarea maro închis, cu ardere secundară la exterior - ceramică de uz comun - și un ulcior reîntregibil (4/B-C, -1,80 m) cu smalt verde închis în exterior. Din păcate lipsesc buza și mânerul.

În S1 am identificat puține fragmente de ceramică preistorică atipică, de uz comun.

Prin săpăturile arheologice de la Vălenii de Mureș din 2005 am reușit să identificăm altarul medieval a bisericii astăzi reformate, care avea dimensiunile de 6 x 4 m și se termina semicircular, cel puțin la nivel de fundație. Urmează la anul să cercetăm și zona sacristiei, deoarece rădăcinile arborilor tăiați din jurul bisericii, au afectat fundațiile existente.

În altarul medieval al bisericii am identificat o criptă construită foarte probabil din sec. al XVIII-lea, având dimensiunile de 4,5 x 4 m. Nu am reușit să stabilim cine a construit și cine este înmormântat aici - probabil după golirea criptei se va putea face o analiză antropologică. Din păcate cripta era răvășită în al doilea război mondial.

În zona conacului am identificat a treia cameră de pe latura estică, care avea pivniță dedesubt. Dat fiind caracterul redus a cercetărilor (fiind o săpătură preventivă) nu am reușit să stabilim relații directe între conac și biserică, deși probabil familia nobiliară Bánffy, proprietarul domeniilor din valea superioară a Mureșului, a finanțat în evul mediu parțial construcția bisericii. Stilul de construcție diferă în materialul folosit la fundații: la conac se folosește un mortar de calitate pentru construcția fundațiilor, aici fiind nevoie de o stabilitate mult mai mare din cauza pivniței adânci, iar la biserică fundația era legată cu mortar lutos de calitate mult inferioară. Materia primă era aceeași la ambele clădiri: bolovani de râu. Fundația legată slab nu a rezistat cutremurelor, enoriașii fiind nevoiți să demoleze altarul avariata.

212. Vărădia, com. Vărădia, jud. Caraș-Severin

Punct: Pustă

Cod sit: 54519.04

Autorizația de cercetare sistematică nr. 49/2005

Colectiv: Eduard Nemeth (UBB Cluj), Ovidiu Bozu (MBM Reșița)

În anul 2005, săpăturile în castrul roman de la Vărădia-Pustă au constat din două secțiuni de câte 20 m lungime și 2 m lățime. Finanțarea a fost asigurată de MCC.

Secțiunea S.XVI/2005 a fost executată în spatele clădirii comandamentului, pe jumătatea de E a lățimii acestei clădiri. Scopul a fost investigarea acestei zone în vederea identificării locuinței comandantului trupei auxiliare din acest castru, din moment ce această clădire nu se afla, după cum ne-au arătat investigațiile arheologice din anii 2002 și 2004, în nici unul din *latera praetorii*, unde în schimb existau barăci pentru soldați. Secțiunea din acest an a relevat a clădire din lemn, pe care secțiunea noastră a tăiat-o pe lățime. Această lățime măsoară cca. 10 m. Clădirea pare să aibă o altă factură decât barăcile soldaților, fiindcă nu am identificat - ca la barăci - chirpici ars până la roșu, deși și această clădire a suferit un incendiu. Continuarea dezvelirii acestei clădiri în săpăturile viitoare ne va aduce și răspunsul la întrebările legate de planul și destinația ei. Materialul arheologic găsit este destul de variat, cuprinzând în special ceramică comună, cuie din fier, fragmente de vas de sticlă și - din nou - multe bile de praștie din lut ars. În vecinătatea imediată, la mai puțin de 1 m V de clădire, am dezvelit *via decumana* a castrului, din pietriș, cu lățimea de 3 m.

Secțiunea S.XVII/2005 a fost săpată în fața porții principale a castrului (*porta praetoria*) pentru a determina stratigrafia din zona acestei porți. Secțiunea a dezvelit paramentele exterioare ale turnurilor porții, o parte a zidului de incintă ce continua turnul de E și drumul care ieșea prin această poartă (*via praetoria*). Drumul, care aici avea lățimea de 9 m (inclusiv rigolele pentru apă pluvială aflate la fiecare din marginile străzii), a fost secționat pentru a-i fi relevată structura. Am constatat că drumul are două faze, una inițială destul de subțire, din pietriș și o a doua fază, solidă (grosime maximă în centru de cca 0,50 m), cu substructură din pietriș, dar cu dale din pietre mari la partea superioară. În această fază sunt vizibile și rigolele amintite, care aveau fiecare o lățime de cca. 0,50 m și o adâncime față de nivelul de călcare pe drum de cca. 0,45 m. În profil mai sunt vizibile și urmele săpăturilor lui Grigore Florescu din anul 1932, care au dezvelit doar muchiile superioare a ceea ce se păstrează din zidurile turnurilor de poartă. Materialul arheologic din zona porții a fost destul de puțin (o monedă de bronz prost păstrată, încă ilizibilă până la curățarea într-un laborator specializat, fragmente țigle de acoperiș – ceea ce arată că turnurile porții erau acoperite cu țiglă – din care, din păcate, nici una nu avea ștampile tegulare).

Săpăturile viitoare se vor concentra pe dezvelirea clădirii din spatele *principia* și, eventual, în cazul unor fonduri suficiente, și dezvelirii în întregime a unei barăci, pentru a avea măcar exemple de clădiri din interiorul castrului, dezvelite integral.

Abstract:

The excavations of the year 2005 in the Roman auxiliary fort from Vărădia-“Pustă” had identified a building in the back of the *principia* which – although of timber as well as the soldiers’ barracks – had a different structure from the latter. Thus, we did not find any trace of red-burned daub like at the barracks, although this building was also destroyed by fire. Another trench was excavated in front of the *porta praetoria*, the main gate of the fort, in order to establish the stratigraphy in this zone. The finds of the two trenches are various, even if not numerous (ceramics, fragments of glass cups, sling balls, iron nails in the timber building; roof tile fragments – unfortunately without any tile stamps - and a quite damaged bronze coin in front of the main gate).

213. Vârtope, com. Ciuperceni, jud. Gorj

Punct: Vârtoapele

Cod sit: 79718.01

Autorizația de cercetare preventivă nr. 206/2005

Colectiv: Gheorghe Calotoiu - responsabil, Mădălina Mărgineanu (MJ Gorj)

Situl arheologic din satul Vârtope se găsește în punctul Vârtoapele pe un platou situat între dealuri care are o lungime de 800 m și 200 m lățime, la 3 km NV de Dealul Bujorâscu și la 20 km N de orașul Motru. Necropola tumulară din epoca bronzului timpuriu a fost cercetată pentru prima dată în anul 2000 când au fost investigați un număr de trei tumuli.

Obiectivul cercetării a constat în cercetarea necropolei tumulare și delimitarea suprafeței sale. În campania din anul 2005 au fost cercetați trei tumuli de dimensiuni medii și mici în

partea de NE și centru a platoului unde este localizată necropola.

Tumulul 12 face parte din categoria celor mici și are dimensiunile de 4,60 x 3,20 m și o înălțime de 0,38 m. În mijlocul acestuia au fost descoperiți bolovani de râu dispuși pe două rânduri având orientarea N-S și E-V pe o suprafață de 1,10 x 0,90 m. În centrul amenajării au fost descoperite fragmente ceramice de la un vas, câțiva cărbuni și urme albe de oase calcinate. Unul dintre fragmente prezintă doi butoni circulari.

Tumulul 13 se află în partea de E a platoului și are dimensiunile de 5,40 x 5 m și o înălțime de 0,39 m. În zona centrală a fost descoperit un ring de bolovani de râu cu diametrul N-S de 1,60 m și E-V de 1,90 m. În acest ring la 0,38 m au fost descoperite două fragmente ceramice mici de culoare maronie provenind din peretele unui vas. La 0,80 m S de aceste fragmente, în afara ringului a fost găsit un alt fragment ceramic.

Tumulul 14 se află în zona centrală a necropolei și are dimensiunile de 5,80 x 5,35 m și o înălțime de 0,68 m. În zona centrală la 0,64 m adâncime, în martorul N-S au fost descoperite două vase fragmentare: unul tronconic și o căniță fragmentară. La 0,10 m de aceste vase au fost găsiți cărbuni și fragmente mici de oase incinerate. Vasul de formă tronconică, lucrat dintr-o pastă semifină de culoare cenușie, prezenta pe diametrul maxim de rotunjime două apucători mici perforate; înălțimea vasului este de 10,2 cm, diametrul gurii este de 18,2 cm, iar cel al bazei de 6,8 cm. Cănița are o bază plată și este lucrată dintr-o pastă fină de culoare cărămizie, cu un slip cenușiu. S-a păstrat numai partea inferioară a vasului.

Cei trei tumuli au mantale de pământ, iar ritul funerar folosit, ca de altfel în toată necropola, este incinerarea. Ca variante de ritual întâlnim depunerea oaselor arse, a cărbunelui și a vaselor de ofrandă pe solul antic, iar în cazul tumulilor 12 și 13 avem amenajări de bolovani de râu sub forma de ring sau de postament.

Se remarcă faptul că majoritatea vaselor descoperite în tumuli prezintă urme de arsură secundară, ceea ce dovedește că acestea au ars împreună cu osemintele la un rug funerar din afara necropolei.

Descoperirile arheologice funerare din necropola tumulară de la Vârtoapele-Vârtope-Ciuperceni se încadrează cronologic în perioada bronzului timpuriu, în etapa Glina final – Verbița – Ostrovu Corbului (Glina IV) – Bela Crvka – Priboi.

Bibliografie:

Gh. Calotoiu, *Cercetările arheologice din bronzul timpuriu în necropola tumulară de la Vârtoapele-Vârtope-Ciuperceni (jud. Gorj)*, Litua 9, 2003, p. 5-26.

Idem, *Necropola tumulară de la Vârtoapele-Vârtope-Ciuperceni, jud. Gorj*, Drobeta 13, p.18-48.

Idem, *Șantierul arheologic de la Vârtope, com. Ciuperceni, CCA 2004*, p. 364-365.

Ibidem, CCA 2005, p. 402-403.

Abstract:

The purpose of the 2005 research was the delimitation of necropolis area and the investigation of three tumuli. The three tumuli have a mantle of earth. The burial rite is the incineration. The necropolis from Vârtoapele is to be dated in the Early Bronze Age: final Glina – Verbița – Ostrovu Corbului (Glina IV) – Bela Crvka – Priboi.

214. Vețel, com. Vețel, jud. Hunedoara [Micia]**Punct: SE Amfiteatru**

Cod sit: 91991.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 101/2005

Colectiv: Liviu Petculescu - responsabil (MNIR), Cristina Mitar (MCDR Deva), studenți Univ. Pitești, UBB Cluj

Campania din 2005 s-a desfășurat în perioada 1-27 august cu fonduri alocate de MCC - 4000 RON către MNIR; 4000 RON către MCDR Deva.

S-a continuat cercetarea începută în 2000 în așezarea civilă în zona situată la SE de Amfiteatru¹. S-a lucrat în cele două sectoare situate de o parte și de alta a secțiunii magistrale S1 2000²: Cuptoare (MNIR); Domus (MCDR Deva).

Sector Cuptoare

Obiectivul acestei campanii a fost continuarea investigării complexelor descoperite și săpate parțial în 2004³ și extinderea cercetării spre S întrucât în această zonă au început să apară cuptoarele de prelucrare a bronzului.

Campania a fost afectată semnificativ de ploile persistente și de finanțarea redusă.

Suprafața 8

În suprafața Sp. 8 s-a evacuat pământul de protecție și s-a continuat săpătura. La S de temelie zidului orientat V-E s-au degajat depunerile de pământ calcinat conținând materiale arheologice care suprapuneau podeaua de lut. S-au delimitat două camere numerotate dinspre E, cu dimensiunile: 2,60 x 1,85 m (nr. 1); 3,10 x 1,85 m (nr. 2). Deoarece groapa de implantare a peretelui despărțitor al celor două camere este lată de numai 10 cm se confirmă ipoteza avansată în raportul precedent conform căreia avem de-a face cu o construcție ușoară, de tipul unui umbrar, utilizată în cadrul atelierului. În fiecare cameră a apărut câte o groapă de par ce era probabil utilizat pentru susținerea acoperișului. Pe podeaua camerei nr. 2 s-a descoperit o fibulă de bronz de tipul Kniefibel.

S-a continuat săparea cuptorului din marginea de V a suprafeței (C. 4c), identificat în campania precedentă însă cercetarea sa nu a fost încheiată urmând a fi finalizată în 2006. Lângă cuptor au fost găsite două fragmente de tipare bivalve pentru turnarea obiectelor mici de bronz.

Suprafața 9

La S de Sp. 8 a fost deschisă o nouă suprafață marcată Sp. 9 având aceleași dimensiuni cu suprafețele precedente (10 x 6 m) și păstrând față de Sp. 8 și S1 martori de 1 m. Suprafața a fost săpată până la adâncimea de 1,20 m.

În colțul de NE al suprafeței a fost surprins un sector cu raza de 2,5 m din groapa mare cu pietre din Sp. 8. În partea dinspre E a suprafeței nivelele arheologice au fost perforate de pietre căzute din zidul marii clădiri aflate în sectorul MCDR Deva. Imediat sub pământul vegetal la -0,40 m a apărut un strat de pietriș păstrat mai bine pe centrul suprafeței, reprezentând probabil amenajarea unei curți. Sub acest nivel au fost identificate principalele complexe.

În partea de NV a suprafeței, în C 2c pe nivelul de călcare de la -1,20 m a fost descoperit un cuptor metalurgic. Din cuptor nu s-a păstrat *in situ* decât placa de bază constituită din lut calcinat iar pe o margine cărămizi de lut neapuse pe cant care au fost puternic calcinate în timpul funcționării cuptorului.

Pereții săi din lut zgurificat s-au prăbușit până la bază. Arsura difuză împiedică stabilirea cu precizie a marginii sale din partea de N. Cuptorul este de formă rectangulară cu gură de alimentare. Dimensiunile interne aproximative sunt: l = 1,50 m; ad. = 1,20 m. Gura cuptorului lată de cca. 0,50 m iese în afară cu cca. 0,60 m și este delimitată în exterior de aglomerări de pietre, mai bine păstrate spre N. În fața gurii a fost amenajată o groapă de serviciu a cuptorului. Lutul zgurificat provenind din pereții cuptorului a calcinat puternic pământul pe care a căzut pe o suprafață de cca. 20 m² indicând clar nivelul de funcționare al acestuia.

În marginea de S a suprafeței, la -0,85 m a apărut o lentilă bombată de nisip fin groasă în partea centrală de 0,20 m orientată E-V, lată de 1 m.

Materialul arheologic descoperit în acest nivel este relativ sărac în comparație cu cel recoltat în campaniile precedente: țintă de bronz emailată, cataramă, buterolă de fier cu margine de bronz, fragment de *terra sigillata* cu inscripția NER..., gură de mortariu, fragmente opaițe etc. Majoritatea pieselor de metal sunt calcinate.

Principalul rezultat al acestei campanii constă în descoperirea primului cuptor din cea de a doua fază de funcționare a atelierului metalurgic.

Complexele identificate au fost protejate cu folie de plastic iar suprafețele au fost acoperite parțial cu pământ pentru a permite continuarea cercetării lor în bune condiții în campania viitoare.

Obiectivul major al săpăturilor din 2006 este cercetarea complexelor din prima fază de funcționare a atelierului de prelucrare a bronzului aflate în suprafețele Sp. 8 și Sp. 9 și în măsura existenței fondurilor necesare, extinderea săpăturii pentru a delimita întreaga suprafață a atelierului.

Note:

1. CCA 2001, p. 268-269.
2. CCA 2002, p. 332; CCA 2003, p. 337-338; CCA 2004, p. 365-368.
3. CCA 2005, p. 403-404.

215. Vințu de Jos, com. Vințu de Jos, jud. Alba**Punct: Vila romană**

Cod sit: 8835.05

Autorizația de cercetare preventivă nr. 61/2005

Colectiv: Iuliu Paul – responsabil, Mihai Gligor, Paula Mazăre, Breazu Marius, Borșan Tudor, Maican Ionuț (Univ. Alba Iulia - IAS), Ian Haynes (Birkbeck College, University of London), Doru Bogdan, Silvia Mustăță, Szilamer Panczel (UBB Cluj), Mihaela Ciușescu (Humboldt Universität zu Berlin), studenți Birkbeck College, University of London, Univ. Alba Iulia

Perimetrul în care s-au efectuat săpăturile unde se află Vila romană de la Vințu de Jos este localizat pe primul platou al Mureșului, în dreapta șoselei ce duce de la Alba Iulia la comuna Vințu de Jos, vis-à-vis de stația de pompare a gazului metan.

Săpăturile arheologice de la Vințu de Jos se înscriu într-un proiect mai amplu (Apulum Hinterland Project), lansat în urmă cu câțiva ani de către Birkbeck College din Londra și

Univ. Alba Iulia. Acest proiect își propunea studierea zonei din vecinătatea orașelor romane, pentru a observa modul în care acest areal a fost locuit în diverse epoci istorice, de către diferite populații.

Vila romană de la Oarda de Jos a fost primul sit cercetat prin metodele magnetometriei și rezistivității electrice a solului, stabilindu-se astfel locația exactă a construcțiilor și forma lor probabilă. În luna august 2004, zona a fost săpată aproape integral¹. Continuarea firească a proiectului a fost studierea unei alte vile romane cu caracteristici relativ apropiate, pentru comparație. Situl de la Vințu de Jos a fost identificat cu ajutorul fotografiei aeriene², iar în campania 2005 o mare parte a acestuia a fost săpat și documentat.

Situl a fost semnalat în „Repertoriul Arheologic al Județului Alba”³, prin descoperiri Wietenberg, Noua, Hallstatt, de epocă dacică și romană, însă săpături nu au fost efectuate în zonă.

Cercetarea sitului prin intermediul unei săpături preventive s-a dovedit imperios necesară având în vedere faptul că era serios amenințat cu dispariția din cauza lucrărilor agricole mecanizate ce se desfășurau în zonă. Din acest motiv, s-a dezvelit o suprafață mare, care să ofere o imagine cât mai completă a vestigiilor de epocă romană (clădirea rectangulară), dar care să și încorporeze câteva locuințe semiîngropate pentru a putea fi datate pe baza materialului arheologic din interior și eventual înțeleasă relația cu vila din vecinătate.

Lucrările au început printr-o ridicare topografică complexă realizată de departamentul topografic al IAS Alba Iulia. În primul rând au fost marcate colțurile celor trei unități de cercetare de 20 x 30 m (Sp I), 10 x 12 m (Sp II) și respectiv 15 x 15 m (Sp III), ulterior întreaga suprafață ce urma a fi săpată fiind divizată cu un caroiaj de 5 x 5 m.

Pe lângă acestea, alte două caroiaje, mai largi, au fost trasate. Primul de 80 x 120 m, împărțit în pătrate cu latura de 20 m a fost așezat în zona din imediata apropiere a secțiunilor și a servit investigațiilor geofizice (rezistivitate electrică cu ajutorul unui aparat RM 15). Al doilea caroiaj de 1 x 1 km, împărțit în pătrate cu latura de 200 m, a avut rolul unui transect pe care s-a efectuat periegheza sistematică, în paralel cu săpăturile arheologice. Lucrările topografice au fost realizate prin folosirea Sistemului GPS Leica 510 (realizarea rețelei de ridicare - procesarea și transcalculul datelor din sistemul WGS 84 în sistem de proiecție național Stereo 70, au fost realizate cu software-ul Leica Sky-Pro 2.1) și stația totală Leica TC302 (trasarea caroiajelor, a secțiunilor și măsurarea detaliilor planimetrice și nivelmetrice - în sistem de proiecție Stereo'70, pentru măsurătorile planimetrice și sistem de referință Marea Neagră 1975, pentru măsurătorile altimetrice). Datele culese în teren au fost descărcate în computer cu software-ul de specialitate Leica Survey Office. Raportarea punctelor, organizarea datelor spațiale pe straturi (group) și întocmirea planurilor s-a realizat cu softul ArcGIS Desktop 8.3, produs de ESRI.

Fotografia aeriană a scos la iveală o imagine destul de clară a situației din teren, putând fi identificată o clădire rectangulară, înconjurată de numeroase structuri ovoidale, ce păreau a fi bordeie. Întrebarea imperioasă la care se căutau răspunsuri prin săpătura arheologică era dacă aceste complexe adâncite erau contemporane cu ceea ce părea a fi o *villa rustica* romană sau se datau în alte perioade.

Înlăturarea solului arabil din Sp I a scos la iveală clădirea rectangulară identificată pe fotografia aeriană. Aceasta

măsura 14 x 20 m (la exteriorul zidurilor) și era orientată cu latura mică înspre NV, către râul Mureș. Fundațiile zidurilor erau amplasate în șanțuri de aproximativ 0,40 m adâncime, fiind construite cu ajutorul unui strat gros de bolovani și pietriș de râu, pe care era așezată piatra legată cu mortar în tehnica *opus incertum*. În elevație, zidurile măsurau 0,80 m lățime și la exterior aveau aspectul unui *opus quadratum* legat cu mortar, în timp ce spațiul dintre cele două șiruri exterioare de piatră cioplită era umplut cu bolovani de râu și mortar. Acestea s-au păstrat doar pe înălțimea unui singur șir de pietre, restul fiind erodat de lucrările agricole. De asemenea, largi sectoare de zid au fost în mod evident înlăturate de locuitorii din zonă, prin săparea unor șanțuri ce serveau la recuperarea materialului de construcție.

La interior, zidul de E era prevăzut cu patru contraforturi rectangulare, iar cel de S era susținut de două astfel de structuri. Deși nu s-au păstrat până astăzi, este de presupus că și de-a lungul zidurilor de N și V erau astfel de elemente arhitectonice. Rolul acestora rămâne necunoscut, putând fi implicați în susținerea unei podele de lemn, sau având scopul de a spori rezistența zidurilor. Ambele interpretări prezintă probleme, prima variantă fiind greu de avansat în lipsa existenței unor elemente similare, care să susțină podeaua la mijlocul încăperii, iar în al doilea caz, contraforturile ar fi trebuit să fie plasate în exteriorul zidurilor. Nu este exclus ca aceste baze de zidărie să fi avut rolul de a susține niște semicoloane adosate zidurilor la interior.

Nivelul de călcare în interiorul clădirii a fost identificat prin faptul că solul era bătut, dar urme ale unor podele de lemn sau de lut nu s-au păstrat. Întregul edificiu a fost în mod cert acoperit cu *tegulae* și *imbrices*, un strat gros de astfel de materiale fiind documentat și excavat de pe întreaga suprafață.

La 70 m NE de prima suprafață, o a doua a fost deschisă pentru a putea fi studiate două locuințe semiîngropate și un posibil șanț, identificate inițial prin intermediul fotografiei aeriene. În colțul sudic al Sp II a fost excavat un șanț orientat E-V, care putea să fi avut rol defensiv sau de demarcare a unui teritoriu, dar nu este exclus să fi fost săpat pentru lucrări de drenaj.

Cele două bordeie (semibordeie) erau puțin adâncite sub nivelul de călcare și stâlpi de lemn rectangulari au fost folosiți la construcția suprastructurii. Interesant este materialul arheologic recuperat din interiorul acestora. Ceramică romană (inclusiv *terra sigillata*) a fost găsită alături de ceramică lucrată cu mâna. Pe lângă aceasta, în unul dintre bordeie s-au găsit și patru fibule romane, una de bronz și trei de fier. Este evident așadar că aceste locuințe au fost ocupate în perioada romană, probabil coexistând cu vila din apropiere. Specialiști în ceramică dacică au opinat însă că cioburile lucrate cu mâna sunt dacice și sunt de un tip care dispăre înainte de sfârșitul sec. I a.Chr.

Având în vedere starea avansată de eroziune a sitului, cercetarea din acest an a fost oportună. Date fiind aceste controverse, precum și faptul că Sp III nu a fost finalizată din cauza condițiilor meteo nefavorabile, necesitatea încă a unui sezon de săpătură se impune.

Obiectivele cercetărilor viitoare: continuarea săpăturilor arheologice în cadrul sitului de la Vințu de Jos este necesară din mai multe motive. În primul rând soluționarea controverselor legate de materialele arheologice de epocă dacică și romană descoperite în același context se poate face doar prin săparea mai multor locuințe semiîngropate. Acest

obiectiv este de importanță majoră, pentru că dacă situația se confirmă și în alte astfel de bordeie, va fi clar că autohtonii au locuit în vecinătatea vilei, lucrând pe domeniul acesteia, iar datarea ceramicii dacice de acel tip, strict în sec. I a.Chr. va trebui revizuită. În al doilea rând se impune finalizarea săpăturilor din Sp III pentru a avea imaginea de ansamblu a vilei romane, care pare să mai fi avut un corp la NV de clădirea rectangulară.

Note:

1. I. Paul, M. Gligor, P. Mazăre, C. Șuteu, A. Niculescu, I. Haynes, Szilamer Panczel, D. Bogdan, G. Sicoe, M. Ciușescu, *Raport asupra cercetării arheologice de la Oarda-Șesu Orzii*, CCA 2005, p. 246-247.

2. I. Oltean, *Rural settlement in Roman Dacia: some consideration*, p. 143-164; fig. 5.3., în *Roman Dacia in The making of a provincial society* (W. S. Hanson/I. P. Haynes), *Journal of Roman Archaeology, Supplementary Series*, Nr. 56, Portsmouth, Rhode Island, 2004.

3. *Repertoriul Arheologic al Județului Alba*, Bibliotheca Musei Apulensis 2, 1995, p. 207.

Abstract:

The excavation of the Roman villa in Vințu de Jos is part of a larger project meant to study the hinterland of the Roman city Apulum. Combining aerial photography with systematic field walking, geophysics and excavations, the project's main objective is to bring light into the suburban area during the Roman occupation of Dacia.

The eight weeks of excavations brought up a rectangular masonry building, measuring 14x20 m, with buttresses adjoining the walls at the interior, covered by a roof made of *tegulae* and *imbrices*. This was probably the main part of the villa or just a storage facility. 70 m NE from this structure, two sunken feature buildings were excavated, producing an interesting combination of Dacian hand made pottery, next to Roman pottery and four Roman fibulae. These were obviously inhabited during the Roman occupation of the province, simultaneous with the nearby villa, probably by the native population, which got involved in the agricultural activities.

The excavation method was that of single context planning with the final purpose of building a GIS and a functional database, for storing the information and for the interrogation of it, before publication.

The future objective of the project is the continuation of excavations on the same site for better understanding of the nature of the sunken buildings and their inhabitants, as well as the full uncovering of the Roman Villa.

216. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman

Punct: Măgurice

Cod sit: 153810.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 146/2005

Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil, Katia Moldoveanu (MNIR), Pavel Mirea (MJ Teleorman)

Tell-ul se află în valea Teleormanului, la 1,5 km E de șoseaua București-Alexandria, în apropierea terasei de NE.

Primele cercetări au fost întreprinse în 1993. Din 1998 tell-ul a fost inclus în cadrul proiectului de cercetare româno-britanic Southern Romania Archaeological Project.

În prezent cercetările se derulează în cadrul programului „Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos”, proiectul „Cercetarea locuirii neo-eneolitice din vestul Munteniei”.

Dimensiunile tell-ului sunt de 40 x 45 x 6,5 m. Starea de conservare este relativ bună

Obiectivul cercetării l-a constituit continuarea săpăturilor în suprafața de control stratigrafic A-G.

Obiectivul specific al campaniei a fost continuarea săpăturilor în zona C. C1,2-D1,2-E1,2, unde au fost conservate din campania precedentă urmele unei presupuse locuințe.

Suprafața tell-ului a fost împărțită în două suprafețe, Sx și Sy, separate printr-un maror de 2 m. La rândul ei, Sx a fost împărțită în carouri de 2 x 2 m, numerotate de la A la Z (1-10) și în continuare cu A I-V.

Stratigrafia sitului:

Gumelnița A1, A2, B1

Cercetările s-au concentrat asupra vetrei care a fost secționată și demontată. Cu această ocazie, în jurul vetrei s-a conturat o interesantă situație stratigrafică. În partea de SV era o zonă de cca. 2,5 m care poate fi interpretată ca o podea arsă. Peste aceasta se aflau mai multe lutuile succesive amestecate cu lentile de cenușă și cărbune, a căror grosime era de cca. 0,3 m. Podeaua aflată în jurul vetrei consta într-un strat de lut compact, de culoare gri închis.

În partea N și E a vetrei, situația stratigrafică era perturbată de o groapă aparținând unei secvențe de locuire posterioară, care a distrus aproape jumătate din vatră. În zona acestei gropi au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, oase (numeroase scoici, unele cu cochilie dublă), râșnițe, percutoare, dălțițe de os și corn, printre care se remarcă un „sceptru” din corn.

Vatra, de formă rectangulară cu latura de cca. 1,40 m, orientată E-V, avea partea nordică ușor înclinată. Secționarea vetrei a dus la descoperirea unor interesante detalii constructive. Astfel, se pare că a existat o primă vatră, cu dimensiuni de cca. 0,6 m, care se prezenta sub forma unei mase de lut de culoare cenușiu închis, înclinată spre N. Plăcuțele de vatră erau mai groase în partea de V. Vatra avea probabil o gardină formată dintr-o singură lipitură. Peste această vatră se construiește o a doua, cu dimensiunile menționate mai sus. Din observațiile făcute în colțul de SV al vetrei, singurul rămas relativ întreg, se pare că pe vechea gardină se ridică alta, formată din cel puțin patru lutuile de grosimi diferite, de culoare cenușie și cenușiu-deschis. Grosimea gardinei era de cca. 0,2 m, iar înălțimea de cca. 0,35 m. Umplutura vetrei era constituită din pietricele, resturi de plăcuțe de vatră și chirpici ars fărâmițat.

Vatra avea două faze de refacere. Plăcuțele ultimei faze conțineau mult nisip în compoziție, aveau dimensiuni de cca. 5 cm grosime, iar cele din apropierea gardinei erau ușor albiate. Plăcuțele din faza a doua aveau dimensiuni de cca. 7-10 cm grosime, acest fapt sugerând o îndelungată utilizare a vetrei.

În colțul de SV, gardina prezenta un inedit element constructiv, constând în două bucăți de lemn carbonizate care aveau probabil rolul de a întări acest colț. De altfel, în această zonă, lutuilele gardinei se subțiază și se arcuiesc formând un gol în care erau încastrate bucățile de lemn. Gardina era la

aceiași nivel sau puțin mai ridicată decât nivelul plăcuțelor care, pe latura vestică, par a suprapune gardina.

O altă observație interesantă este legată de faptul că vatra era utilizată mai intens în jumătatea ei vestică, dovadă fiind grosimea mai mare a plăcuțelor în această parte.

Vatra a fost inițial atribuită unei locuințe, L10/2002, dar cercetările din jurul ei par a infirma această ipoteză întrucât nu au fost descoperite elemente care să ateste existența unei locuințe, resturi masive de chirpici, pereți etc. Doar în partea de SV a vetrei a fost descoperită o amenajare gen podea. Vatra și podeaua suprapuneau o zonă acoperită de resturi vegetale și fragmente mineralizate de lemn. La cca. 4 m V de această vatră, în C. G3-F3, a fost descoperită o alta asemănătoare. În zona acestor vetre se aflau un fel de zone menajere în care erau concentrate fragmente ceramice, cărbune, multe scoici, unelte, mici fragmente mici de lemn, precum și lentile albe sugerând o materie vegetală. Au mai fost descoperite rășnițe întregi și fragmentare. Toate acestea conturează o ipoteză conform căreia ne aflăm în fața unei zone de activități exterioare plasată la marginea așezării.

Obiectivele cercetării viitoare: continuarea cercetării în suprafața de control stratigrafic A-G în vederea clarificării situației locuirii din marginea de est a așezării.

Bibliografie:

R. Andreescu, P. Mirea, Ș. Apope, *Cultura Gumelnița în Vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești, jud. Teleorman*, CA 12, 2002
CCA 2004.

Abstract:

The tell settlement is placed in the Teleorman River valley, 1.5 km East from the București – Alexandria road. Excavations started in 1993. Stratigraphy: Gumelnița A1, A2, B1. One of the main research objectives is the excavation of the A-G surface for the site's stratigraphical control. The objective of the last campaign was the research of a habitation area within the mentioned surface. Interesting details related to the construction of a hearth were uncovered. The hearth is placed in an area of external activities, consisting of several hearths, and many fragmentary objects like shards, bones, tools, grinding stones, pieces of wood.

217. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița

Punct: Popina Blagodeasca

Cod sit: 94802.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 107/2005

Colectiv: Emilia Corbu – responsabil (MJ Ialomița), Liliana Trofin (UCDC București)

Popina Blagodeasca (sit localizat la 4,5 km NV de com. Vlădeni, jud. Ialomița) este un martor de eroziune cu o suprafață de peste 10 ha pe care se află vestigiile de la cel puțin trei așezări istorice: una gumelnițeană, una getică și o alta medieval-timpurie. Actualmente se află în cercetare ultima, localizată pe grindul sudic al popinei. Până în prezent din această așezare au fost cercetate integral 27 de complexe: locuințe, gropi de bucate, cuptoare menajere. Așezarea a avut patru faze de locuire.

În campania 2005 au fost cercetate din așezarea medievală timpurie patru complexe (o locuință semi-adâncită, un cuptor menajer, un complex de suprafață, o palisadă) și încă trei din alte epoci din care două cercetate integral (un bordei, un mormânt) și unul aflat în lucru (un cuptor). Au fost excavați 192 m². S-au cheltuit 45 milioane pentru săpături și completarea planului topografic cu noile casete deschise.

La săpături a participat și dr. Liliana Trofin, care s-a ocupat de complexul getic și supravegherea lucrătorilor angajați din sat. Au fost prelevate probe pentru datare arheomagnetică de către Călin Șuteu de la Univ. Alba Iulia - IAS.

Complexele medieval-timpurii:

Locuința semi-adâncită nr. 5 (bordei, Cas.A4-A9, cpl. 52). Are plan patrulater cu colțurile puțin rotunjite și dimensiuni de 3 x 3,50 m/3,50 x 4 m. Este orientat NE-SV. Podeaua din pământ bătut se afla la -1 m. Pe suprafața ei era un sediment maroniu provenit, după unii cercetători, de la structuri din lemn. În colțul de SE se afla un cuptor din pietre legate cu lut. Cupola prăbușită a cuptorului avea o formă ovală de 1,25 x 1 m. Intrarea s-a aflat, se pare, pe latura de NV, opusă cuptorului, unde se află două gropi de formă neregulată, din care una lungă de cca. 1 m. Tot acolo se afla o treaptă la -0,78 m. Pe mijlocul laturilor lungi se aflau două gropi de pari cu diametrul de 0,40 m și adâncimea de 1,12-1,22 m.

Detalii stratigrafice și de detritus: s-a delimitat în plan la -0,47 - 0,50 m ca o peliculă brună-maronie, afânată, cu lentile de pământ galben. Detritusul avea o sedimentare orizontală din pelicule lungi de pământ galben (-0,36 m), pământ brun-maroniu pigmentat cu pământ galben, pietre, arsură, cenușă (-0,58 m) etc.

A fost intersectat în colțul de NE de cuptorul menajer nr. 6. Este a patra intersectare de acest gen din acest sit.

Inventarul este destul de sărac, ceea ce dovedește, și în acest caz, că așezarea a fost abandonată în liniște. Inventarul constă din fragmente ceramice numeroase, oase de animale, pietre, nuclee de silex, gresii, un fragment de scoică, o fusaiolă.

Cioburile din masa de detritus erau, majoritatea, din pastă nisipoasă cu decor striat în combinații diferite: registre de striuri orizontale, striuri late ca niște caneluri, striuri fine pe tot corpul. Unele sunt din pastă de bună calitate cu angobă cărămizie. Pe podea se aflau câteva cioburi din pastă cenușie, lustruită, cu linii verticale, cioburi din pastă cărămizie cu striuri fine, dar și un ciob lucrat cu mâna din pastă cu cioburi pisate și angobă cărămizie precum și o fusaiolă din pastă cărămizie de bună calitate, cu profil rotunjit.

Pe baza contextului stratigrafic și a materialului ceramic propunem o încadrare cronologică în sec. IX-X, cu precădere în a doua jumătate a secolului al IX-lea.

Cuptorul menajer nr. 6 (Cas.A7, cpl. 50). Este un cuptor cu vatra rotundă și groapă de acces. Diametrul vetrei, săpată în pământ viu, era de 1,50 m, și se afla la -0,86 m. Avea o suprafață lutuită în față, ca o vatră, în profilul căreia se observă cum a suprapus masa de detritus din bordei. Groapa de acces este dificil de delimitat deoarece a intersectat bordeiul nr. 5. O parte din această groapă de acces a fost surprinsă în caseta A4, unde cobora până la -0,53 m. A fost orientată NE-SV, având o latură lungă de 3,50 m și una scurtă de 1,50 m.

Detalii stratigrafice și de detritus: s-a conturat la -0,39 m ca o peliculă de pământ maroniu-roșcat cu chirpic și material ceramic și la -0,51 m cupola prăbușită. Detritusul era de

culoare brun, de consistență afânată și compoziție diversă: cioburi, oase, cenușă, arsură, pietre.

Inventarul este în majoritate covârșitoare ceramic, constând din cioburi din pastă nisipoasă decorate cu valuri ce pornesc imediat de sub gât și formează ochiuri între ele. Unele cioburi descriu borcane din pastă de bună calitate cu perete subțire, buza puțin răsfrântă, aproape fără gât și valuri pe umăr.

Revelația campaniei o constituie o căldare pecenegă întregibilă descoperită chiar în cuptor și o marcă de olar reprezentând un cal cu călăreț. Căldarea pecenegă este lucrată din pastă grosieră cu nisip, cioburi pisate, micropundișuri și chiar pietriș, aspră la pipăit, cu angobă subțire. Arderea s-a dorit a fi probabil reducătoare, dar a ieșit brună neuniformă. Buza puțin răsfrântă și lătită. Fără decor. La interior două tortițe aplicate și perforate cu diametrul de cca. 1 cm.

Marca de olar menționată se află pe un borcan din pastă nisipoasă, cu mică și nisip fin, arsă reducător, decorat cu valuri neglijente. Se păstrează doar fundul vasului.

Tot lângă vatra cuptorului s-a găsit un fragment de rășniță din calcar cochilifer.

Pe baza contextului stratigrafic și al inventarului propunem o încadrare în sec. X-XI, cu precădere în a doua jumătate a sec. X. Au fost prelevate probe din vatră în vederea datării arheomagnetice.

Palisada (Cas.B23-B29, cpl. 51). Este vorba de un șanț cu o lățime ce variază între 1,20 m la suprafață și 0,80 m pe fund, cu pereții evazați. Este localizat pe panta grindului. În această campanie a fost cercetat pe o lungime de 27 m. Este orientat NV-SE. Are adâncimea de 0,72-0,82 m de la nivelul actual al solului. Pe fund și pe pereți se observă urmele unor pari ascuțiți la vârful cu două sau patru muchii. Gropile de par se pare că au fost dispuse pe trei rânduri și au dimensiuni de 0,40 x 0,20 m; 0,25 x 0,20 m; 0,16 x 0,12 m.

Situație topostratigrafică, stratigrafică și detalii de detritus: acest șanț se află pe marginea grindului, într-o zonă unde până acum nu a apărut nici un complex medieval timpuriu. Șanțul se descrie pe un nivel de pământ galben, anormal, care apare de la -0,20 -0,25 m de la nivelul actual al solului. Limitele șanțului apar clar la o adâncime cuprinsă, în funcție de înclinația pantei între 0,34-0,40 m.

Detritusul are următoarele caracteristici: aspect gri-cenușos spre brun, pigmentat de mult pământ galben, arsură, paiantă. Consistența este dură. Compoziția conține paiantă arsă, arsură, cenușă, pământ galben în lentile tari. Pe fundul șanțului un sediment maroniu, friabil.

Palisada intersectează două complexe getice: o groapă (caseta B23); un complex caracterizat de mult pământ ars, cenușă etc. ce pare să fie un cuptor (caseta B24). La rândul ei, palisada este intersectată de două complexe:

- un complex de formă ovală, din pământ brun-maroniu, afânat, ce pare să fie o groapă și în care se afla scheletul unui mamifer (caseta B24). Diametrul longitudinal este de 1,25 m.
- o groapă ovală, cu pământ cenușos și multe oase de animal (caseta B27), adâncă de cca. 0,30 m ce pare să fie o depozitare de gunoi menajer. Diametrul complexului este de 2 m.

Turn (?). Pe traseul palisadei (casetele B24-B25) a apărut un complex caracterizat de o groapă care după toate caracteristicile pare să fie resturile unui turnuleț sau o construcție adosată șanțului, pe partea exterioară a acestuia. Este o groapă de formă patrulateră cu colțurile rotunjite,

albiată, care coboară în trepte la -0,75, -0,96 până la -1,12 m. Fundul gropii este neregulat și are gropi de pari la fel ca pe fundul șanțului de palisadă, mai ales pe margini. Dimensiunile complexului sunt de 2,10 x 1,70 m.

Detalii stratigrafice și de detritus: acest complex s-a conturat la -0,30 m, la fel ca și șanțul palisadei. Groapa era plină, mai ales în partea superioară, cu o cantitate impresionantă de paiantă arsă, uneori până la vitrificare.

Inventarul acestui complex, la fel ca și în șanțul de palisadă, este destul de sărac. Materialul ceramic, recoltat din detritus, constă din cioburi medieval-timpurii: cioburi striate din care unele decorate cu striuri verticale pe striuri orizontale, ardere reducătoare, până la negru, puține ciobulețe din pastă cenușie, câteva cioburi de amforă. Acestea au fost găsite până aproape de fundul complexului.

Complex de suprafață (Caseta A6, cpl. 49). Prezența acestui complex a fost semnalată de următoarele elemente:

- apariția unui material arheologic bogat încă din stratul arabil: cioburi Dridu, pietre, toate de amforă din pastă cărămizie;
- depunerea de paiantă arsă pe o suprafață neregulată, aproape ovală cu diametrul maxim de cca. 2 m, apărută la -0,33 m de la suprafața solului și care continuă în profil;
- prezența unor dungi regulate, de culoare brună, alternate cu dungi de pământ galben, ce marchează șanțulețe adânci de -0,37 -0,40 m, temelii ale unei construcții de suprafață.

Inventarul constă în cioburi din pastă nisipoasă decorată în diferite combinații striate; un ciob din pastă cenușie, lustruită, arsă oxidant; un ciob smălțuit, toate de vase amforoidale arse oxidant.

Pe baza datelor pe care le avem propunem o încadrare cronologică în sec. X-XI.

Complexele din alte epoci istorice:

Bordei getic (Casetele B20-B22, cpl. 46). Acest complex a fost descoperit în campania precedentă¹ dar cercetarea integrală a fost finalizată în acest an. Dacă la început lucrurile păreau clare, fiind vorba de un bordei patrulater regulat (de aprox. 4,20 x 3 m) pe măsură ce ne-am adâncit în masa de detritus, compusă dintr-o cantitate impresionantă de arsură și paiantă arsă, am constatat că forma devine neregulată. În final a rezultat o groapă aproape rotundă cu diametrul de aproximativ 4 m. Podeaua din pământ galben bătătorit era neregulată cu adâncimi cuprinse între 0,90 - 1,10 m. La nivelul podelei nu se afla nici o instalație de încălzire. Am constatat că în masa de detritus la -0,60 m se afla o peliculă impresionantă de pământ galben. Tot pe podea am găsit o grămadă de pământ puternic ars alternat cu straturi de cenușă, care pare să provină de la pereți. Materialul arheologic se află în lucru.

Mormânt sarmatic. Este un mormânt de inhumăție orientat E-V în care se afla un schelet de copil cu capul la E. Groapa era ovală cu diametrul de 1,10 x 0,60 m. Adâncimea de 0,86 m. Ca inventar avea un borcan așezat pe brațul drept cu gura în jos. Vasul era lucrat cu mâna din pastă grosieră, ardere reducătoare neuniformă, cu pete. Era decorat cu crestături pe buză.

Planșa 75

Note:

1. CCA, 2004, p. 409.

Abstract:

Popina Blagodeasca is an erosion witness located at 4.5 km from Vlădeni village (Ialomitza County). On its surface we found archaeological evidence for three historical settlements.

I had excavated only the Early Medieval settlement where I discovered twenty-seven archaeological complexes (houses, pits for food, domestic furnaces).

During 2005 campaign, I found four Early Medieval piles (a dwelling, a domestic furnace, one surface complex and a palisade) and three for other historical ages.

The dwelling no. 5 has a quadrilateral plan with around corners. Its size is 3 x 3.50 x 4 m. The floor is by beaten yellow earth. It was a wooden building covered by clay named half-timber. In one corner, we found an oven by stones. We propose an age determination during 9th - 10th century AD on its inventory and stratigraphical situation.

The domestic furnace no. 6 was composed by a pit of access and a base of hearth. The latter part is round, of 1.50 m diameter. The pit of access crossed the dwelling-house no. 5. Inside of this furnace, we found a Pechenegs pot. The age determination is during 10th-11th AD

Palisade (stockade). We discovered a ditch towards NW-SE, full of cinder and black drop content. The width is 1.20 m and deep of 0.70-0.80 m. In 2005, we dug only 27 meters of it. On its bottom, there are post-holes.

We think this ditch belonging a wooden palisade cover and block up of yellow clay.

Its inventory is very poor, only Early Medieval shivers. This palisade crossed two Dacian archaeological piles.

For other historical ages we discovered a Geto-Dacian dwelling (4th-3rd centuries BC) and a Sarmatic grave (2nd-3rd centuries AD).

218. Vlaha, com. Săvădisla, jud. Cluj

Punct: Pad (Autostrada Borș-Brașov, tronson 2B, km. 43+000 - 44+000)

Cod sit: 59407.04

Autorizația de cercetare preventivă nr. 15/2005

Colectiv: Ioan Stanciu – responsabil, Florin Gogâltan (IAIA Cluj), Molnár Zsolt (UBB Cluj), Apai Emese, Marius Ardeleanu, Ferencz Szabolcs, Nagy József Gábor, Asztalos István, Rezi Botond, Tatár Árpád, Rádu Zoltán, Virgil Rusu (absolvenți UBB Cluj), Alin Săvu, Daniel Tanasiciuc, Mircea Todea (studenți UBB Cluj).

Situl este amplasat pe terasa prelungă, relativ plană, care delimitează spre V valea pârâului Finișel (denumit de către localnici, uneori, Racoș), afluent al Someșului Mic. În linie dreaptă, localitatea se află la cca. 9 km SV față de orașul Cluj-Napoca. Ca urmare a defrișărilor începute, foarte probabil, încă din perioada medievală și intensificate în decursul vremii, terenul prezintă exces de umiditate. Altitudine: 474-476 m. Repere: N 46°42'; E 23°26'.

A devenit cunoscut în urma unor investigații la suprafața solului, în vara anului 2004, după inițierea lucrărilor la construcția Autostrăzii Borș-Brașov, dată la care a început și cercetarea arheologică preventivă. Săpăturile arheologice din campania anului 2005 au fost susținute în intervalul 14.02–31.10.2005. Dacă principalul obiectiv al campaniei din 2004 l-a constituit determinarea extensiei la orizontală a sitului și precizarea stratigrafiei, prin intermediul mai multor secțiuni, eforturile din campania 2005 au vizat decaparea mecanică a stratului de arătură (pe o adâncime maximă de 0,30 m, până

deasupra nivelului preistoric), identificarea/delimitarea complexelor arheologice existente și săparea acestora. În spațiul dintre secțiunile mai vechi au rezultat 10 suprafețe rectangulare (nr. I-X), de mărimi variabile, între 380 m² și 2968 m².

Suprafața estimată a întregului sit este de cca. 1,5 ha, din care cca. 1,15 ha sunt afectate prin construcția șoselei menționate. Până în prezent, cercetările au epuizat 5236 m², respectiv aproape 46% din suprafața sitului. Ținând seama și de complexele deja investigate în anul 2004, până la sfârșitul campaniei 2005 au fost identificate 853 complexe arheologice, dintre care 219 sunt morminte din sec. VI p.Chr., în rest locuințe, gropi sau alte amenajări preistorice, inclusiv un mormânt de înhumăție din epoca târzie a bronzului. În total, a fost epuizată cercetarea a 160 morminte din sec. VI, dintre care 117 pe parcursul campaniei 2005. Dintre cele 634 complexe preistorice identificate până acum, 624 dintre ele au fost integral săpate.

Locuirile preistorice:

Spre deosebire de campania trecută, decaparea unor suprafețe mari ne-a permis reconstituirea cvasi-integrală a locuirii preistorice din punctul Pad. Chiar dacă cercetarea nu a fost încheiată, astăzi deținem informații importante despre organizarea internă a unor așezări de la sfârșitul epocii bronzului și din prima epocă a fierului. Deoarece în acest scurt raport nu pot fi prezentate decât informații de natură generală, ne vom mărgini să precizăm cele mai importante rezultate obținute în campania din 2005. Așa cum s-a constatat încă din 2004, prin sondarea cu secțiuni magistrale a întregului obiectiv, stratigrafia nu este foarte complicată. Nivelul preistoric, în urma distrugerii părții sale superioare prin lucrările agricole, are o grosime cuprinsă între cca. 0,10 m și 0,25 m, cu acumulări mai importante în preajma unor complexe. Deoarece unele dintre ele nu au putut fi conturate la baza stratului de cultură propriu-zis, a fost săpat manual și solul antic, care are o grosime variabilă cuprinsă între 0,15 și 0,25 m și o culoare brun-negricioasă, până s-a atins lutul galben.

Cele peste 600 de complexe preistorice cercetate integral, marea lor majoritate aparținând perioadei târzii a epocii bronzului, ne oferă o imagine, deocamdată parțială, a modului în care era utilizat spațiul unei așezări. Locuințele nu erau foarte adânc săpate în pământ (0,40-0,60 m) și prezentau mai multe „încăperi”. Suprastructura era din lemn luit, iar acoperișul din materiale vegetale acoperite, cel puțin într-un caz, cu glie. Gropile de provizii se găseau în imediata lor apropiere, într-un singur caz fiind surprins un astfel de complex în interiorul casei. Gropile sunt de forme și dimensiuni diverse: unele prezintă una sau mai multe trepte de acces, situație ce indică utilizarea lor curentă, iar altele, foarte mari și adânci, erau utilizate probabil pentru păstrarea hranei pe o perioadă mai lungă de timp. Nu au fost identificate vetre de foc interioare, ci doar exterioare. Între locuințe, situate de altfel la o distanță mare una de alta, au fost surprinse și alte tipuri de complexe: un cuptor cu boltă și groapă de acces, săpate în lutul galben, diverse șanțuri de fundație a unor amenajări gospodărești și numeroase gropi de pari care, în unele cazuri, permit reconstituirea unor construcții de suprafață în care, probabil, erau adăpostite vitele. O categorie aparte o constituie acele complexe care prin formă și inventar nu pot fi atribuite nici uneia dintre categoriile menționate mai sus. Menționăm o groapă, nu foarte adâncă, în care au fost depuse ordonat, până la umplerea completă,

16 pietre sumar fasonate (calcar), o râșniță din gresie, spartă în trei bucăți, alte fragmente de la mai multe râșnițe, șapte zdrobitoare, un lustruit tot din gresie, fragmente ceramice de la mai multe vase, fragmente de vatră cu gardină. Toate au fost trecute în prealabil prin foc, fiind mai apoi depuse în această groapă. Un alt complex interesant este o groapă de dimensiuni peste medie, care a conținut o cantitate foarte mare de boabe de grâu carbonizate, două scăunele miniaturale din lut, două străchini întregibile sparte pe loc, fragmente de la vetre cu gardină etc. Aproape de fundul gropii s-a conservat, carbonizat, un recipient realizat din scândurii de lemn, cu dimensiunile aproximative de 60 x 60 cm și o înălțime de cca. 10 cm. Atât în acest „ciubăr”, cât și sub el, s-au găsit semințe carbonizate. O strachină mare și un vas cu picior depuse cu gura în jos mărgineau recipientul. În strachină, tot cu gura în jos, au fost descoperite o cană, o ceașcă și un fragment de strachină. Alături a mai fost depus un vas mic de factură grosieră, o lamă de silex și o fusaiolă din lut.

Pe baza materialului ceramic dar și a pieselor de metal (brățări, un pandantiv din bronz, un cuțit din fier) locuirea din epoca bronzului se plasează în etapa a II-a și eventual începutul perioadei a III-a a bronzului târziu (Br D – Ha A central european). Din punct de vedere cultural, lucrurile vor fi pe deplin lămurite după analiza fiecărui complex în parte.

Alături de această locuire din bronzul târziu, au mai fost identificate câteva complexe (locuințe, gropi, probabil unele amenajări gospodărești de suprafață) din prima etapă a epocii fierului. Materialul ceramic (de remarcat ceștile în formă de „rinichi”) se regăsește în nivelul II de la Teleac sau la Mediaș și permite datarea sa în etapa Fier II (Ha B2 central european).

Cimitirul din sec. VI p.Chr:

Apartine orizontului „cimitirelor cu morminte dispuse în șiruri paralele” (*Reihengräberfelder*), care în jumătatea estică a bazinului carpatic, începând din a doua jumătate a sec. V și până spre mijlocul veacului următor, caracterizează lumea gepidă. Necropola ocupă partea mijlocie a terasei, fiind de remarcat densitatea relativ mare a mormintelor, ușor diminuată spre periferie (deocamdată, a fost delimitată doar marginea sa estică). Majoritatea complexelor funerare au formă dreptunghiular-alungită în plan, uneori tinzând spre forma unui pătrat, cazul mormintelor duble. Ținând cont de posibilitatea de a determina vechiul nivel de călcare (la cca. - 0,20 m de la suprafața actuală, gropile fiind sesizabile imediat sub stratul de arătură, care a bulversat partea lor superioară), adâncimea lor variază între 0,60-0,70 m – 1,50-1,80 m, mai puțin adânci fiind, evident, cele în care au fost îngropați copiii ori adolescenții.

O șansă excepțională pentru cercetare este aceea că poate fi determinat conturul lor la o adâncime foarte apropiată nivelului de călcare corespunzător cimitirului, de aceea a fost posibilă, înainte de toate, înregistrarea precisă a gropilor de jaf, alături de o întregă serie de detalii. În marea majoritate a cazurilor acestea au fost tratate cu extremă precizie pe suprafața mormântului, iar la adâncimea când umplutura gropii mormântului era evidentă, jefuitorii au restrâns suprafața gropii de intervenție deasupra porțiunii corespunzătoare pieptului și bazinului, adică acele părți ale corpului defunctului unde se aflau obiectele ce prezentau interes. Adeseori a fost surprinsă situația în care groapa de jaf a atins sicriul de lemn, jefuitorii intervenind apoi doar în interiorul acestuia. Cu excepția oaselor picioarelor, neatins

de gropile săpate de jefuitori, restul oaselor au fost găsite în dezordine, în cazurile în care scheletele s-au păstrat mai bine fiind sesizată chiar lipsa unora dintre ele. Fără excepție, aceste gropi de jaf au fost acoperite imediat după efectuarea intervenției, uneori în partea superioară a acestei umpluturi fiind aruncate vasele scoase din mormânt ori au fost așezate pietre de dimensiuni mai mari, cea din urmă situație sugerând prezența inițială a unor semne de mormânt, amenajate din blocuri de piatră locală ori bucăți mai mari de piatră de râu. Probabil că statistica finală va indica o proporție de aproape 90% pentru mormintele jefuite, aspect care diferențiază la modul tranșant cimitirul de la Vlaha față de cele similare din Transilvania ori restul regatului gepid. Fără a intra în detalii, este de precizat faptul că au fost înregistrate suficiente observații care sugerează jefuirea mormintelor la o dată relativ scurtă după îngroparea defuncților. Spre exemplu, în cazul unor morminte de războinici au fost găsite doar *umbo*-urile scuturilor, vârfuri de săgeți, lipsind spadele ori cuțitele lungi, ceea ce poate însemna că acestea au fost sustrate de către jefuitori, fiind încă utilizabile. De asemenea, în mai multe rânduri a fost constatat faptul că mormintele cu inventar sărac nu au fost jefuite.

Datorită solului umed, în general scheletele sunt prost păstrate, de asemenea au fost identificate doar resturi vagi ale sicriilor de lemn, de cele mai multe ori fiind delimitate doar amprentele acestora, lemnul putred colorând solul. Referitor la cele din urmă, majoritatea par să fi fost scobite în trunchiuri de copaci.

Inventarul recuperat este sărac, fiind vorba cu precădere despre catarama de fier ori catarama simplă de bronz (morminte de femei și bărbați), brățări de fier, mărgelile din pastă de sticlă și relativ multe de chihlimbar (morminte de femei), vârfuri de săgeți de forma frunzei de salcie, apoi cu două sau trei aripi, un *langsax* (morminte de bărbați). Vasele de lut apar sporadic, cu exemplare perfect încadrabile ceramicii cunoscute deja din cimitirele gepide. Până acum au apărut doar două vase lucrate cu mâna, în rest au fost confecționate la roata rapidă. În cazul unui mormânt nejefuit, defuncta purta în porțiunea pieptului două fibule digitate (bronz), a căror poziție cronologică corespunde secolului V târziu și primei jumătăți a secolului VI. Cel puțin în stadiul de acum al cercetării, acesta este și intervalul pe parcursul căruia cimitirul poate fi datat.

Situație curioasă, într-o groapă de mici dimensiuni (inițial s-a crezut că este o groapă de stâlp) se afla o brățară al cărei corp este lucrat din tablă de bronz, decorată cu un buton masiv bitronconic, din argint masiv. Piesa poate fi datată spre începutul perioadei Latène B2, respectiv în orizontul 1 – Pișcolț¹. Dacă nu cumva această descoperire reprezintă o stranie apariție izolată, atunci este posibilă identificarea unor vestigii din această vreme în porțiunea vestică a sitului.

Investigarea completă a porțiunii de sit afectată de construcția Autostrăzii este planificată pe parcursul campaniei din anul 2006, conform contractului încheiat cu Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale, finanțatorul acestei cercetări arheologice preventive.

Planșa 76

Note:

1. Determinarea îi aparține lui Aurel Rustoiu, IAIA Cluj.

Bibliografie:

CCA 2005, p. 404-406.

Abstract:

The test excavations of 2004 mainly aimed to identify the site's perimeter and to establish the stratigraphy. Now, during the campaign of 2005, 10 large areas have been designed, covering the space between the old sections, in fact an overall area of circa 1 ha. This surface corresponds to the area of the site, which is affected by the construction of the Motorway Borș-Brașov. In total, 160 graves dated in the 6th century AD have been researched, 117 during the campaign of 2005. Amongst the 634 prehistoric complexes, 624 were entirely researched.

The prehistoric habitat is illustrated by two opened settlements. The research was carried out on: dwellings buried into the soil; many surface dwellings identified following the display of the pillars' pits or foundation trenches; supply and garbage pits; hearths and kilns set up in open air. The first settlement belongs to the 2nd phase and probably to the beginning of the 3rd one of the Late Bronze Age (Br. D – Ha A Central European). The second settlement, later than the first one, is contemporary to the 2nd level from Teleac and Mediaș dated in the Iron Age 2 (Ha B2 Central European).

The necropolis belongs to the so-called horizon of „*Reihengräberfelder*”. This horizon is a specific one for the Gepidic world, starting from the second half of the 5th century until the mid 6th century in the eastern half of the Carpathian Basin. The majority of graves have been robbed at such a large scale, which cannot be found for the rest of the area of the Gepidic kingdom. The research was able to identify the complexes to a small depth, alongside with the robbery pits and a series of other details. Therefore, it is well understandable why the inventory is so poor. The main object to be found are simple belt buckles, beads and arrowheads. In a female grave, unrobbed, two bronze digital brooches were found. They are dated between the end of the 5th century and the first half of the 6th century. At this state of research, this chronological segment is the only one in which the cemetery can be framed.

219. Zalău, jud. Sălaj**Punct: Dealul Lupului-Aeroport**

Cod sit: 139713.20

Autorizația de cercetare preventivă nr. 314/2005

Colectiv: Dan Băcuet-Crișan - responsabil, Sanda Băcuet-Crișan, Horea Pop (MJIA Zalău)

Situl se află amplasat pe platoul larg al Dealului Lupului în zona cunoscută și ca Aeroport. Zona este deosebit de bogată în vestigii arheologice, datorită și faptului ca este mărginită la V de valea Mății, iar în zona nordică curge valea Zalăului.

Primele informații despre acest sit datează din anul 1983 când a fost identificată o așezare neolitică. În anii 2003-2004 au fost efectuate cercetări arheologice preventive datorate unor proiecte utilitare și edilitare de mare anvergură. Cu această ocazie au fost identificate urmele unei fortificații neolitice, două castre de marș romane, așezări hallstatiene, medievale timpurii, necropola aparținând epocii romane și o necropolă medievală timpurie.

În anul 2005 au fost realizate cercetări arheologice preventive pentru identificarea și salvarea eventualelor vestigii aflate în pericol de distrugere datorită săpării mecanice a șanțului de implementare a conductei menajere. Cercetarea s-a realizat cu scopul eliberării terenului de sarcină arheologică în vederea realizării investiției propuse – „Modernizare și extindere Stație de epurare și canal menajer”.

Suprafața care urma să fie afectată de introducerea conductei menajere a fost cercetată prin intermediul a două secțiuni care au urmat strict traseul prestabilit pentru amplasarea conductei. Secțiunea S1/2005 a avut dimensiunile de 86 x 4 m, secțiunea S2/2005 a avut 63 x 5 m, în final fiind cercetați 659 m².

Eroziunea accentuată a solului, existența în anii 40 a unui aeroport utilitar, timp în care terenul a fost nivelat, precum și lucrările agricole repetate au făcut ca în prezent vestigiile arheologice să fie aproape de suprafața actuală de călcare. În special mormintele medievale timpurii, care au fost identificate la cel mult 0,15 m adâncime, nefiind sigur că locul de descoperire coincide cu cel în care au fost depuse inițial.

Prin cercetările desfășurate aici în anul 2005 a putut fi constatată următoarea situație stratigrafică: sub covorul de iarbă există un strat de culoare cenușie (strat bulversat de plug) cu o grosime (variabilă) între 0,15 m (în general) și 0,35 m (extrem de rar). Sub acest strat se află sterilul arheologic, lut de culoare gălbuie. În stratul cenușiu au fost descoperite resturile mormintelor distruse. Există un singur mormânt (complexul C.11) care s-a păstrat intact datorită faptului că bunurile funerare și oasele calcinate au fost depuse într-o groapă săpată mai adânc în sterilul arheologic.

Cu siguranță că urnele funerare au fost depuse în gropi, dar transformările suferite de teren au dus la deranjarea/imprăștierea acestora și implicit la imposibilitatea conturării arheologice a gropilor mormintelor. Multe dintre morminte au putut fi identificate datorită existenței unor grupări de fragmente ceramice și oase calcinate. În suprafețele cercetate au fost descoperite 13 morminte de incinerare. Numerotarea complexelor s-a făcut începând cu numărul 1, dar, după desfacere, am constatat că cele două complexe notate C1 și C2 reprezentau de fapt urmele unei stâne moderne. Datorită acestui fapt numerotarea mormintelor de incinerare începe cu C3.

Complexele neolitice târzii:

Cpl. C3 identificat în S1 c. 56-57, la -0,40 m. Mormânt de incinerare, cu resturile calcinate depuse în urnă. Nu a fost identificată o groapă a mormântului cu excepția alveolării făcute de urnă. În jurul urnei au fost depuse pietre de râu care marcau probabil mormântul. Vasul (urna funerară) a fost distrus parțial de lucrările agricole.

Cpl. C4 identificat în S1 c. 81-82 la -0,34 m, fundul fiind atins la -0,42 m. Mormânt de incinerare (distrus parțial de arături) conturat sub forma unei mici pete circulare cenușii în lutul steril galben. Urna funerară a constat într-un vas de mici dimensiuni (pahar). S-a mai păstrat numai fundul gropii, aici aflându-se depuse resturile cinerare (oase arse și cărbune).

Cpl. C5 identificat în S1 c. 83-84 la -0,32 m, fundul la -0,40 m. Mormânt de incinerare. Acesta s-a conturat sub forma unei pete circulare cenușii. Afectat de lucrările agricole, din groapă au mai putut fi recoltate un fragment ceramic și resturile cinerare (oase arse și cărbune).

Cpl. C6 identificat în S1, c. 84-85 la -0,32 m, fundul la -0,38 m. Mormânt de incinerare constând în fragmente provenite de la un vas și oase calcinate.

Cpl. C7 identificat în S2 c. 10-12 la -0,34 m. Distrus aproape în totalitate. Au fost recoltate câteva oase calcinate.

Cpl. C8 identificat în S2 c. 4-6 la -0,10 m. S-a conturat sub forma unei aglomerări de fragmente ceramice și foarte puține oase arse. Dat fiind faptul ca în toată zona cercetată nu au existat urme de locuire permanentă credem ca fragmentele provin de la un mormânt de incinerare distrus de lucrările agricole.

Cpl. C9 identificat în S2 c. 27-29 la -0,28 m. Mormânt de incinerare distrus de un mic șanț de drenaj. Din acest mormânt s-au mai păstrat câteva fragmente ceramice provenite de la urnă și numeroase oase calcinate.

Cpl. C12 identificat în S2 c. 17-19 la -0,22 m. Au fost recuperate câteva fragmente ceramice de la un vas împrăștiat de plug. Din apropiere a fragmentelor ceramice au fost recoltate și câteva oase calcinate. Cu siguranță acestea provin de la un mormânt de incinerare distrus de lucrările agricole.

Complexele aparținând perioadei Latène (sec. III-II):

Cpl. C11. identificat în S2 c. 36-38 la -0,30 m. Mormânt de incinerare neafectat de lucrările agricole. S-a conturat sub forma unei pete cenușii de formă ovală, marcată de numeroase oase calcinate. De altfel oasele calcinate au apărut în întreaga umplutură a gropii, de la conturare până la fundul acesteia. Presupunem deci că alături de defunct au fost arse și depuse și resturi provenite de la animale. Pe latura vestică a gropii, pe o treaptă săpată în steril a fost identificată o spadă din fier, iar pe fundul gropii au fost depuse trei vase ceramice (o oală de mari dimensiuni, o oală mai mică și un castron). În groapa mormântului la adâncimi diferite au apărut trei piese mici din bronz (mărgelile?), o așchie de silex, patru verigi din fier (păstrate fragmentar) precum și alte câteva fragmente mici din fier neidentificabile.

Cpl. C13. identificat în c. 41-42 la -0,30 m. Mormânt de incinerare distrus de plug. Complexul s-a conturat sub forma unei aglomerări de oase arse și câteva fragmente ceramice de la urnă.

Complexele medievale timpurii:

Cpl. C10 identificat în S2 c. 23-24 la -0,16 m. Mormânt de incinerare distrus de arături. Au mai fost recuperate fragmente din partea inferioară a unui vas ceramic în care au fost depuse oasele calcinate. În jur au apărut de asemenea oase împrăștiate de plug.

Cpl. C14 identificat în S2 c. 16-17 la -0,15 m. Mormânt de incinerare răvășit de plug. La nivelul sterilului au fost descoperite fragmente dintr-un vas lucrat la roata înceată. Vasul este decorat cu benzi paralele de linii în val. În jur se aflau câteva oase calcinate. Nu s-a putut contura urma gropii mormântului.

Cpl. C15. identificat în S2 c. 60-61, la -0,20 m. Mormânt distrus de lucrările agricole. Au fost recuperate fragmente din pereții și din fundul unui vas ceramic lucrat la roata înceată, precum și câteva oase calcinate. Vasul este decorat cu benzi de linii în val asociate cu benzi de linii drepte.

Pentru perioada neolitică descoperirile sunt deosebit de importante, identificarea unei necropole de incinerare separată de așezare este o premieră în cercetarea acestei perioade în România. Aceste descoperiri se adaugă unei descoperiri mai vechi (un mormânt de incinerare) situat la aproximativ 1 km de această necropolă. Se confirmă astfel practicarea la o scară mai largă a ritului incinerării în neoliticul târziu, probabil ca aspect local în NV României. Din cercetările mai vechi sunt cunoscute morminte de incinerare

în așezarea de la Suplacu de Barcău-Corău și Tășad, descoperiri integrate grupului Suplacu de Barcău. Cercetările din anul 2003 din situl de la Porț-Corău (partea sălăjană a celui de la Suplac) au dovedit existența unei necropole de incinerare la periferia locuirii neolitice, dar și morminte printre locuințe. Unele morminte din așezare au fost atribuite complexului Cluj Cheile Turzii, iar altele grupului Suplac.

În zona Dealului Lupului în anii precedenți a fost identificată pe un platou inferior o fortificație neolitică cu două șanțuri de apărare. Presupunem așadar că necropola de incinerare identificată acum ține de locuirea din fortificație. Materialul ceramic recoltat din necropolă cunoaște analogii în situl de la Suplac. Au fost observate similitudini între ritul de înmormântare (incinerare, gropi de mici dimensiuni) deosebirii existând numai în privința bogăției inventarului, la Suplac numărul de vase fiind mult mai mare și mai divers. Până în prezent nu există date de cronologie absolută pentru nici un orizont neolitic din NV României.

Este pentru prima dată când este identificată o necropolă de incinerare neolitică care să fie amplasată separat de așezare, dovedind existența unor preocupări legate de separarea locului de înmormântare de cel de locuire dar și practicarea ritului de incinerare pe scară largă în neoliticul târziu din nord-vestul României.

Perioada Latène este reprezentată de două complexe (morminte de incinerare). După ritul și ritualul de înmormântare mormintele se atribuie sec. III-II a.Chr., posibil unui aspect local. Cele două morminte aparținând perioadei Latène (sec. III-II a.Chr.) se adaugă locuirilor semnalate aici în anii anteriori. Cele două morminte de incinerare vin să completeze puținele descoperiri de acest gen de pe teritoriul județului Sălaj.

Necropola medievală timpurie descoperită în acest punct este prima de acest fel de pe teritoriul județului Sălaj. Probabil că aceasta este corespondenta așezării medievale timpurii identificată în apropiere prin cercetările derulate în anii anteriori. Deși deocamdată nu au fost descoperite morminte de inhumare, ci numai de incinerare, posibilitatea existenței acestora nu poate categoric exclusă.

După datele pe care le deținem până în prezent este posibil ca această necropolă să se înscrie în categoria necropolelor birituale de tip Mediaș, necropole care caracterizează spațiul transilvănean al sec. VII-IX. În acest stadiu al cercetărilor, pe baza ritului și ritualului funerar și a puținului material arheologic descoperit (numai ceramică), necropola medievală timpurie din acest punct poate fi datată în linii mari pe parcursul sec. VIII-IX.

Abstract:

This paper is about the rescue excavation made in the archaeological site from Zalău Dealul Lupului-Aeroport (Zalău city, Sălaj county), in September 2005.

The results of the research are very important because here we had find 13 cremation graves. The graves belong to different historical periods: from Late Neolithic we have 8 cremation graves, from Latene (3th-2nd centuries BC) we have 2 cremation graves, from Early Mediaeval period (8th-9th centuries AD) we have 3 cremation graves.

220. Zimnicea, jud. Teleorman**Punct: Cetate**

Cod sit: 151987.01

Autorizația de cercetare sistematică nr. 147/2005

Colectiv: Mircea Babeș – responsabil, Daniel Spânu (IAB), Dragoș Măndescu (MJ Argeș), Ion Pătrașcu (MJ Teleorman)

Datorită restrângerilor financiare, în campania 2005 colectivul de șantier nu a și-a propus decât epuizarea din punct de vedere arheologic a suprafeței J13 (carourile a și c), a cărei cercetare fusese demarată în campaniile precedente și care a fost finalizată în acest an. Reamintim faptul că suprafața cercetată J13 se află pe latura de N a sitului *Cetate* de la Zimnicea, între SI și SII trasate de Ion Nestor în 1948.

În secțiunea cercetată pe parcursul a trei campanii (2003-2005), stratul medieval de depunere este, în această parte de N a sitului, extrem de subțire (practic el se confundă cu vegetalul contemporan: numai aici au fost surprinse materiale medievale în strat). O prezență medievală în această parte a sitului este certificată de gropile 256 și 255 care se adâncesc în depunerile inferioare de epocă Latène. În suprafața J13, nu au fost identificate contexte databile în mod cert în perioada târzie a Latène-ului. Probabil, stratul de depunere medieval, și poate și un eventual strat de depunere din perioada târzie Latène au fost afectate de eroziunea naturală care s-a putut exercita cu mai multă pregnanță, tocmai în această parte mai înaltă a sitului. Trebuie precizat că punctul cel mai înalt corespunzător nivelului de călcare anterior demarării cercetării suprafeței J13 a+c și care se situează în același timp în colțul de SV al acesteia se află la o altitudine de 45,22 m, în timp ce platoul central al sitului se află la o altitudine de cca. 43 m.

Cu excepția resturilor stratului medieval/modern superior, întreaga stratigrafie a secțiunii J13 a+c, oricât de complexă și de consistentă ar părea (baza celor mai adânci complexe se află la -3,42 m adâncime!), trebuie datată, așa cum se bănuia încă la finele campaniei 2003 și cum s-a putut argumenta în campania din 2004, în perioada timpurie a Latène-lui. În acest sens sunt sugestive importurile grecești (amfore) identificate chiar la baza stratigrafiei, mai precis în contextele 282c/162 care alcătuiesc partea inferioară a umpluturii locuinței 157/278. De asemenea, în partea superioară a stratigrafiei secțiunii cercetate au fost identificate în campania 2004 numeroase fragmente de pythos local care, prin asocierile lor dintr-unele inventare funerare pot fi sincronizate perioadei de circulație a fibulei tracice. Descoperirea unei astfel de fibule în contextul 276, aflat în partea inferioară a stratigrafiei (276 suprapune umplutura gropii 282a+b care se adâncește în loesul natural al sitului, steril sub aspect arheologic) sugerează odată în plus constituirea întregii stratigrafii din această parte a *Cetății* într-un interval nu foarte lung de timp.

În stratigrafia secțiunii J13 a+c pot fi identificate trei niveluri de locuire consecutive din punct de vedere temporal. Cel mai vechi nivel cu urme de locuire este cel ilustrat de contextele 157/278/282c/172/162 care, împreună cu lentilele de clisă nisipoasă 161, 283 și 284 (posibile resturi ale unor pereți) formează vestigiile unei prime locuințe (A), care s-a amenajat din stratul 278/157, același strat din care s-a săpat și groapa 282a+b (B). Cele două grupări de contexte A și B formează primul și cel mai vechi nivel de locuire identificat în

secțiunea J13 a+c. Desigur, în cadrul acestui prim nivel de locuire s-ar putea distinge mai multe faze de reamenajare a locuirii, faze ilustrate de vetrele distruse pe loc 162v (faza A1) și 157c (faza A2). Totuși, o diferențiere cronologică netă între aceste faze de reamenajare a aceleiași locuințe este greu de realizat numai pe baza materialelor arheologice identificate.

Deasupra acestui nivel au fost amenajate contextele 150a (vatră), 150b (dărâmătură a unui cuptor?) și 150c (podea de lemn), umplutura 149 care le suprapune și care, împreună cu o fază mai veche (umplutura 147, vatra 147a și 147v), care toate par să alcătuiască o altă locuință (C) corespunzătoare unui nou nivel de locuire. Această locuință C (formată din contextele 147, 150 și 149) s-a adâncit și a secționat stratul 278 de la baza căruia care s-au format locuințele A și B. Așa cum locuința C suprapune nivelul inferior, tot astfel, un alt grupaj de contexte (268 a, b și c) și anume resturile unei alte locuințe (D) suprapune umplutura 282a+b (locuința? B). Adâncită de la un nivel de călcare corespunzător bazei stratului 189/275 (identificat în N secțiunii și care corespunde stratului 265 din sudul secțiunii), în care de altfel se adâncește și locuința C, locuința D ar putea fi prin urmare sincronizată relativ locuinței C. Astfel, cele două locuințe C și D ilustrează un al II-lea nivel de locuire care îl suprapune direct pe cel dintâi.

Un al III-lea nivel de reamenajare și de locuire a părții de N a sitului este indicat de amenajările descoperite, evidențiate și documentate în campania 2004 în grundul al VII-lea (și care ar putea fi denumite locuințele E și F). Acestea constau din resturile unor pereți la ridicarea cărora s-au folosit cantități considerabile de bolovani de forme neregulate, dar prevăzuți cu urme de șpiț (indiciu al derocării dintr-o carieră?), similari celor descoperiți în campania actuală numai în groapa 274.

Aceste trei niveluri de locuire ar putea fi sincronizate relativ părții inferioare a stratigrafiei documentate în campaniile 2000-2002 în zona centrală a sitului (SXVIIIa) care cuprinde o suprapunere de lentile de cenușă, chirpici, resturi de lemn putrezit și dărâmătură, conținând mult material ceramic (inclusiv importuri grecești din a doua jumătate a sec. IV a.Chr.), oase de animale ș.a. Așa cum în partea centrală a sitului, această succesiune intensivă de depuneri de la baza stratigrafiei este suprapusă de straturi mult mai sărace în inventar, care sugerează o formare lentă în timp, la fel în partea de N a sitului, cele trei niveluri de locuire (corespunzătoare locuințelor A-B, C-D și E-F) sunt suprapuse de trei straturi sărace în material și mai ales lipsite de urme ale unor amenajări destinate locuirii și anume contextele 188/253, 187 și 183. Prin urmare, stratigrafia cercetată în partea de N a sitului nu este flagrant diferită de zona mijlocie și inferioară a stratigrafiei documentate în partea centrală a sitului *Cetate*. [Daniel Spânu]

PROIECTE DE CERCETARE

Programul Național de Cercetare „Alburnus Maior“

Paul Damian (MNIR)

În perioada 15 mai–25 noiembrie 2005 au continuat cercetările arheologice cu caracter preventiv în zona localității Roșia Montană din jud. Alba, potrivit Contractului de prestări servicii încheiat între SC Roșia Montană Gold Corporation și MNIR, parte componentă a Programului Național de Cercetare *Alburnus Maior*, inițiat de către MCC prin ordinul nr. 2504/07.03.2001.

Cercetările arheologice din această a patra campanie au avut următoarele obiective prioritare: - săpături arheologice cu caracter preventiv în vederea eliberării certificatelor de descărcare arheologică desfășurate în perimetrul localității Roșia Montană, zona Pârâul Porcului/Tăul Secuilor și zona Țarina;

- investigații arheologico-miniere în vederea definitivării cercetărilor arheologice în masivul Cârnic;
- evidența, conservarea și restaurarea tuturor bunurilor mobile descoperite în campaniile 2000-2005;
- prelucrarea informației și a materialului arheologic din campania 2004 (necropola Țarina);
- pregătirea pentru publicare a volumului al III-lea din monografia arheologică *Alburnus Maior* dedicat necropolei de incinerare de la Tăul Cornii.

Instituțiile implicate în Program au fost:

- Muzeul Național de Istorie a României, MNIR
- Muzeul Național al Unirii, Alba – Iulia, MNUAI
- Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj – Napoca, MNIT
- Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj – Napoca, IAIA Cluj
- Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, MCDR Deva
- Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București, IAB
- Institutul Național al Monumentelor Istorice, INMI
- Universitatea Toulouse - Le Mirail, UTAH

Realizarea ridicărilor topografice și integrarea acestora în proiectul GIS s-au efectuat de către CRUTA – Centrul Român de Utilizare a Teledetecției în Agricultură - București și de către Institutul de Arheologie Sismică din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” – Alba Iulia.

Coordonarea întregului proiect a fost asigurată de către MNIR.

Principalele direcții de desfășurare a proiectului au fost concretizate în următoarele:

- cercetarea arheologică la suprafață;
- cercetarea arheologică subterană;

Cercetarea arheologică de suprafață:

Cercetarea arheologică din campania 2005 a avut ca obiectiv prioritar finalizarea investigației arheologice în cazul

celor două necropole de incinerare, Pârâul Porcului/Tăul Secuilor și Țarina.

Sector Țarina - Zona Kapolna – necropola de incinerare

Instituții participante: IAIA Cluj, MNUAI, MCDR Deva

Din punct de vedere arheologic, zona de interes din cadrul acestui sector constă într-un perimetru poziționat aproximativ pe limita sudică a acestuia. Este vorba de punctul cu toponimul local *Kapolna*. Descoperirea fortuită, de-a lungul timpului a diverse piese epigrafice cu caracter funerar sau a unor elemente dispartate de arhitectură funerară, semnalările succinte cuprinse în literatura științifică de specialitate, precum și rezultatele concrete ale sondajelor arheologice efectuate în cursul campaniei anului 2000 au justificat localizarea în acest punct a unei necropole romane de incinerare. Cercetările efectuate aici în perioada 2003-2005 au dus la identificarea și cercetarea unui număr de 495 de complexe funerare (2003 – 80 morminte, 2004 – 370 morminte, 2005 – 45 morminte). Până în stadiul actual al cercetărilor, necropola de incinerare de la Țarina este cea mai mare, atât ca zonă de amplasare cât și ca număr de complexe funerare existente.

Sectorul Pârâul Porcului/Tăul Secuilor

Cercetări MNIR

Informațiile cu privire la potențialul arheologic din zona cunoscută sub toponimul „*Tăul Secuilor*” sunt evidențiate prin descoperirile fortuite consemnate în mai multe lucrări de specialitate, precum și prin sondajele efectuate în 1984 sau 1986, și apoi în 2000. Descoperirile arheologice cu caracter fortuit sunt documentate începând din sec. XIX, atestări de acest tip existând și pe parcursul secolului următor în diverse locații din acest perimetru.

Campania de cercetări arheologice preventive din anul 2004 a însemnat abordarea sistematică întregului perimetru în vederea realizării unei cercetări integrale zonei din necropolă care va fi afectată de o viitoare carieră de gresii. Astfel, s-a constatat că necropola se întinde pe o suprafață mai mare decât cea cunoscută din literatura istorico-arheologică anterioară. Tocmai de aceea, deși perimetrul era cunoscut anterior sub denumirea de Tăul Secuilor s-a optat pentru o extindere a toponimului la întreg perimetrul necropolei, respectiv Pârâul Porcului/Tăul Secuilor.

În stadiul actual al cercetării s-a reușit o estimare asupra limitelor de NV, V și SV ale necropolei. Au fost identificate și cercetate 287 de morminte de incinerare (din care au fost cercetate 277), cu ardere pe loc sau la *ustrina*.

În general, gropile sepulcrale sunt arse, au formă rectangulară, iar resturile cremației (cărbune, cenușă și oase calcinate) sunt dispuse pe fundul gropii sepulcrale. Mai mult de jumătate din mormintele cercetate dispun de o amenajare exterioară constituită dintr-un ring de pietre, așezate pe o singură asiză. În majoritatea cazurilor, mormintele cu ring de piatră au formă tumulară. Destul de rar, sunt acoperite cu o manta din pietre de mici dimensiuni.

Cercetarea arheologică în subteran

În ceea ce privește această latură a cercetării, menționăm că, în campania din anul 2005 echipa de arheologi minieri din cadrul s-a concentrat asupra colectării de informații

și clarificării detaliilor legate de definitivarea modelului tridimensional al lucrărilor miniere romane din sectorul Cârnic. Astfel, având în vedere faptul ca în campania anterioară în masivul Cârnic cercetările au avansat mai ales în ce privește degajarea camerei de exploatare C5, (situată mai sus de rețeaua Cârnic 1- Superior), în această campanie lucrările au fost în egală măsură continuate mai jos de Cârnic 1 - Inferior, în zona depilajelor D 14 și D 15. În Cârnic 3, în sectorul galeriei G 11, a fost semnalat și degajat un nou ansamblu de lucrări antice. Dar, având în vedere amploarea lucrărilor, explorarea și înregistrarea topografică a acestui nou sector va trebuie făcută în campania 2006.

De asemenea, în Cârnic 3 au continuat lucrările la degajarea părții de sus a galeriei de acces G2, permițând descoperirea de mici șantiere laterale și a unor fragmente din lemn (a căror datare dendrocronologică este în curs), utilizate la sistemul de susținere a galeriei.

Un alt obiectiv al acestei campanii a fost realizarea unui studiu de completări topografice a planului de ansamblu și a profilului stratigrafic stabilit între cele trei rețele relegate, Cârnic 1, 2 și 3, necesar pentru înțelegerea întregului ansamblu și pentru reconstituirea sa în 3D.

Trebuie menționate cercetările efectuate de aceeași echipă în masivele Carpeni, Orlea și Țarina, considerate de cercetătorii implicați în studiul acesta ca „un sector foarte promițător”, mai ales prin prisma descoperirilor din lemn, bine conservate într-un context foarte umed. În sectorul Păru-Carpeni săpăturile au permis descoperirea unui ansamblu de trei săli de evacuare, relegate, perforate și suprapuse, la 30 m adâncime. Sala Centrală a fost cercetată în întregime în anul 2005. Aici au fost descoperite piese din lemn care susțineau plafonul precum și fragmente dintr-o roată de ridicare a găleților cu apă, datată în sec. II, prin metoda ¹⁴C. Este vorba despre o descoperire importantă în ce privește sistemul de drenaj în minele romane, singura descoperită în Europa după descoperirile întâmplătoare din Peninsula Iberică, din anul 1930. În cazul de față, descoperirea este făcută într-un context arheologic care va permite înțelegerea ansamblului dispozitivului și reconstituirea lui.

Datorită complexității cercetărilor (investigate până în acest moment 287 de morminte), nu a putut fi finalizată cercetarea necropolei din zona Pârăul Porcului/Tăul Secuilor, în campania următoare urmând să încercăm finalizare cercetărilor pentru întreaga suprafață afectată de amplasarea carierei de gresii.

Gestionarea patrimoniului mobil și a informației arheologice

A fost inventariată cea mai mare parte a lotului de piese de patrimoniu mobil descoperit în campaniile 2000-2004, - 3248. de obiecte de patrimoniu - aflate acum în custodia MNIR și depozitate într-un spațiu special amenajat la Roșia Montană.

Baza de date, care cuprinde toate secțiunile, complexele, patrimoniul mobil descoperit și restaurat și ilustrația reprezentativă a fost realizată în bune condiții, creându-se posibilități de utilizare a acestora în scopul valorificării științifice. Măsurătorile topografice au fost realizate cu ajutorul tehnicii GPS și al unei stații totale, iar prin integrarea informațiilor din baza de date s-a realizat un sistem unitar care a facilitat organizarea și structurarea arhivei de șantier. A continuat dezvoltarea proiectului GIS, care cuprinde în acest moment datele la zi.

Diseminarea informației

La începutul anului 2005 a ieșit de sub tipar și a fost lansat cel de-al doilea volum al seriei monografice *Alburnus Maior*, dedicat unei descoperiri din campania 2002 și anume monumentului funerar circular de la Tăul Găuri (Mihaela Simion, Virgil Apostol, Decebal Vleja, *Monumentul Funerar Circular/The Funerar Circular Monument*, București, 2004).

În același timp au continuat eforturile pentru finalizarea volumului trei din seria monografică *Alburnus Maior* dedicat necropolei de incinerare de la Tăul Cornii – obiectiv a cărui investigare de teren a fost realizată în campania din anul 2002.

De asemenea, preconizăm ca în primul trimestru al anului 2007 să organizăm, în colaborare cu partenerii francezi, o expoziție la Toulouse, care să prezinte principalele rezultate ale cercetărilor noastre. În acest context, unul dintre obiectivele campaniei din 2006 va fi pregătirea acestui eveniment cu prilejul căreia intenționăm să publicăm și un catalog cuprinzător, într-o ediție trilingvă.

Rezultatele cercetărilor noastre au fost prezentate în sesiuni și colocvii interne și internaționale, dintre care amintim: organizarea unei sesiuni monografice dedicate problematicii arheologice a sitului Roșia Montană în cadrul lucrărilor The 11th annual meeting of EAA, 5-11 September 2005, CORK, IRELAND. Astfel, în cadrul sesiunii monografice pe care am organizat-o au fost abordate două mari categorii de subiecte. Prima categorie (2 comunicări) s-a raportat la aspectele legate de derularea efectivă a proiectului de cercetare și anume la prezentarea metodologiei abordate (gestiunea științifică a proiectului, gestionarea informației științifice și a patrimoniului mobil, etc.) precum și la istoricul cercetării. Cea de-a doua categorie a fost dedicată prezentării rezultatelor cercetării arheologice din zona *Alburnus Maior*. Informația arheologică a fost sintetizată în 4 teme: Structuri de Habitat, Zone sacre, domeniul funerar (6 necropole de incinerare cu peste 1200 de complexe funerare cercetate până în prezent), arheologie minieră (dat fiind specificul sitului în discuție).

Tot în același context se înscrie participarea specialiștilor implicați în program la o serie de manifestări științifice din țara și din străinătate dintre care amintim: Congresul internațional Computers Application in Archaeology, Tomar, martie 2005; Colocviul Școlii Române din Roma (Accademia di Romania), aprilie 2005, la Sesiunea de comunicări organizată de Universitatea din Alba Iulia și Institutul de Arheologie Sistemică (ocazie cu care a fost lansat la Alba Iulia cel de-al doilea volum al seriei monografice *Alburnus Maior*), participarea la a 39-a Sesiune de Rapoarte Arheologice, Jupiter, mai 2005, la Colocviul internațional de arheologie funerară, Sibiu, 7-9 octombrie 2005, Colocviul Catedrei de Istorie și Arheologie a Universității Babeș – Bolyai Cluj Napoca, 10-11 Decembrie 2005.

S-au făcut eforturi pentru întărirea legăturilor cu comunitatea locală. Astfel, s-a organizat la Roșia Montană o zi a „Porților deschise”, când cei interesați au putut viziona pe viu activitatea de pe șantierul arheologic. Au avut loc contacte dese cu reprezentanți ai mass-media.

Am încheiat astfel și cea de-a cincea campanie arheologică la Roșia Montană cu rezultate bune. În aceste campanii s-a adunat un material documentar impresionant, așa încât credem că se impune o reducere a activității de teren și o accentuare a activităților specifice de prelucrare a materialului arheologic. Avem în vedere ca în 2006 să edităm alte două volume din seria monografică *Alburnus Maior*, să pregătim pentru publicare alte două volume.

Proiectul „Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos“

Radian Romus Andreescu (MNIR)

Proiectul „Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos”, ajuns la a patra campanie este rodul colaborării specialiștilor de la MNIR, Școala de Istorie și Arheologie a Universității din Cardiff, U.K, MJ Teleorman, MDJ Călărași, MJIA Prahova.

Obiectivele principale se concentrează atât asupra evoluția comunităților umane și a mediului natural, cât și asupra specificul regional și micro-zonal al civilizației neo-eneolitice.

Proiectul are trei componente desfășurate în locații diferite, fiecare cu un anumit specific în cadrul epocii neo-eneolitice:

- cercetarea locuirii neo-eneolitice de pe Valea Teleormanului (Southern Romania Archaeological Project) - Valea Teleormanului (zona Măgura-Vitânești)
  - dinamica locuirii neo-eneolitice pe valea Mostiștei - Valea Mostiștei (zona Sultana-Mânăstirea), jud. Călărași
  - cercetarea locuirilor preistorice de pe Valea Teleajenului - Valea Vărbilăului (zona Mălăieștii de Jos-Dumbrăvești) și Valea Cricovului Sărat (zona Apostolache), jud. Prahova
- Cercetarea locuirii neo-eneolitice de pe Valea Teleormanului (Southern Romania Archaeological Project):

Cercetările s-au desfășurat în zona Vitânești-Măgura, pe Valea Teleormanului, concentrându-se asupra siturilor din punctele Măgurice și Buduiasca. În această zonă, cercetările din ultimii ani au dus la descoperirea unei intense locuirii aparținând epocii neo-eneolitice.

În așezarea neo-eneolitică de la Vitânești cercetările au continuat în suprafața de control stratigrafic plasată în marginea estică a sitului. A fost scoasă la lumină o vatră distrusă parțial ale cărei detalii constructive au arătat complexitatea cunoștințelor la care ajunseseră meșterii gumelnițeni. Existența în zonă a altei vetre precum și a unor așa-zise zone menajere par a sugera existența unui loc cu un specific particular în cadrul așezării, un fel de arie exterioară de activități, plasată la marginea așezării.

La Măgura-Buduiasca cercetările au avut drept obiectiv evaluarea densității de locuire a sitului. Au fost trasate mai multe sondaje la cca. 100 m E de zona cercetată în campaniile anterioare, zonă în care fuseseră descoperite complexe aparținând culturilor Starčevo-Criș, Dudești și Vădastra. Rezultatele cercetărilor au confirmat faptul că și această nouă zonă sondată a fost locuită, aici fiind descoperite complexe aparținând culturilor Dudești și Vădastra. Nu au fost descoperite complexe aparținând neoliticului timpuriu, cultura Starčevo-Criș. Locuirea este marcată prin existența unor gropi, posibil bordeie, cu un bogat material arheologic. Analiza preliminară a materialului ceramic a confirmat particularitatea acestui sit în contextul neoliticului timpuriu și dezvoltat din sudul României. Astfel elementele specifice Culturii Dudești sunt asociate cu materiale de tip Karanovo III, precum și cu o categorie ceramică decorată cu un fel de creștături umplute cu pastă albă, specifică deocamdată numai acestui sit. Acest fapt pune poate sub semnul întrebării evoluția și periodizarea culturii Dudești stabilită prin cercetări efectuate în centrul Munteniei. De altfel

cercetările din ultimii ani au dus la descoperirea, în vestul Munteniei, a cca. 20 de puncte aparținând acestei civilizații. Elementele Karanovo III, prezente în număr mare atestă puternice legături cu sudul Dunării.

Dinamica locuirii neo-eneolitice pe valea Mostiștei

Cercetările din anul 2004 s-au concentrat asupra așezării eneolitice de tip tell de la Sultana Malu-Roșu. Obiectivul principal a vizat o locuință descoperite în anul 2003, locuință cu un bogat material arheologic și cu amenajări interioare deosebite. Între acestea un perete din lut ars păstrat în elevație (0,30-0,40 m) pe o lungime de cca. 6 m. Cercetările au dus la identificarea limitelor acestei locuințe, distrusă din păcate de intervențiile ulterioare. Locuința avea două camere, cea păstrată având dimensiunile de cca. 7 x 7 m.

Deschiderea unei suprafețe în marginea de NE a așezării a dus la descoperirea resturilor unei alte locuințe incendiate, cu un inventar arheologic redus. Se pare că vechile săpături nu au dus pe suprafața întregii așezări la epuizarea întregului nivel cultural. Acest fapt va avea repercusiuni asupra strategiei de cercetare deoarece situl este supus puternic eroziunii apelor lacului Iezerul Mostiștei.

Un alt obiectiv al acestei campanii l-a constituit analizarea profilului magistral de pe latura de SV a așezării. S-a putut observa că terasa a fost amenajată în momentul așezării comunității umane pe acest amplasament. Primele așezării erau restrânse ca suprafață și se pare că erau înconjurate cu o amenajare tip palisadă. Ulterior aceste amenajări vor fi suprapuse de locuirea care suprapune marginea pantei.

Sondajele de pe terasa vestică, din imediata apropiere a tell-ului, au relevat existența unor locuiri aparținând culturilor Boian și Gumelnița, Dridu, sec. IV p.Chr.

Cercetarea locuirilor preistorice de pe Valea Teleajenului

Cercetările de la Mălăieștii de Jos au avut ca obiectiv evaluarea locuirii din partea de E a sitului, acolo unde, în campania anterioară fuseseră descoperite resturile unei locuințe. Terenul este în pantă relativ accentuată, de aceea aceste resturi au fost interpretate ca fiind scurse pe aceea pantă. Cercetările au relevat faptul că locuința fusese amenajată chiar pe panta așezării, prin tăierea unei trepte în pantă, pentru realizarea unei suprafețe plane. Baza peretelui de V se sprijinea astfel de marginea dinspre terasă a celei trepte. O altă locuință, puternic deranjată, plasată în sudul așezării pare a fi o amenajare asemănătoare. Materialul arheologic ilustrează așa-numitul aspect cultural Stocani-Aldeni, așezarea de la Mălăieștii fiind cel mai vestic punct descoperit până acum.

Cercetările de la Urlați, de pe Valea Cricovului Sărat, au avut drept obiectiv evaluarea densității de locuire în partea centrală a sitului. Săpăturile limitate au dus la confirmarea prezenței în această zonă a locuirii gumelnițene precum și la descoperirea unor materiale aparținând epocii bronzului-cultura Tei, culturii Chilia-Militari (sec. II-III p.Chr.), epocii medievale.

Rezultatele campaniei anului 2005 au confirmat și completat în general datele obținute în anii trecuți. Proiectul a avut un caracter complex, îmbinând cercetarea regională cu cea micro-regională și locală, printr-o abordare interdisciplinară care a combinat periegeze, analizele arheozoologice, sedimentologice, geomorfologice, palinologice, arheobotanice. Din punct de vedere metodologic proiectul folosește experiența acumulată în cadrul programului

româno-engleze de cercetare a văii Teleormanului (Southern Romania Archaeological Project).

Cercetările de pe Valea Teleormanului au ilustrat o evoluție dinamică care acoperă aproape tot palierul cronologic al neo-eneoliticului de la neoliticul timpuriu la eneolitic. De asemenea au fost reliefate mai pregnant legăturile cu teritoriile de la S de Dunăre în special la nivelul culturilor Dudești și Karanovo III. Descoperirile din ultimii ani de la Măgura-Buduiasca par a documenta o evoluție diferită a culturii Dudești în această zonă față de cea din restul Munteniei.

Rezultate interesante au fost obținute în această campanie și despre arhitectura civilizației gumelnițene. Descoperirile de la Vitănești, Sultana și Mălăiești de Jos au relevat faptul că meșterii gumelnițeni aveau cunoștințe care le permiteau să se plieze după natura terenului (Mălăiești), să ridice amenajări gen vetre complexe (Vitănești) sau să edifice locuințe cu cel puțin două camere, diferențiate altimetric (Sultana).

Proiectul a beneficiat de fonduri în sumă totală de 71.000 RON lei provenite de la Universitatea din Cardiff, Consiliul Județean Teleorman, MCC, MDJ Călărași, MJIA Prahova, MNIR

Bibliografie:

- Radian-Romus Andreescu, *Valea Teleormanului. Mediul și comunitățile umane în mil. V a.Chr.*, CCDJ, 22, Călărași 2005, p.141-150
- Radian Romus Andreescu, Pavel Mirea, Ștefan Apope, *Cultura Gumelnița în vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești*, *Jud. Teleorman*, CA, 12, București, p.71-87
- E. Comșa, V. Georgescu, *Așezarea neolitică de tip Aldeni II de la Mălăiești de Sus (jud. Prahova)*, SCIV 34, 4, p. 334-339
- Bailey Douglass, Radian Andreescu, Steve Mills, Steve Trick, (ed) *Southern Romanian Archaeological Project. Second Preliminary Report, 1999-2000*, Cardiff Studies in Archaeology, Cardiff June 2001
- DW Bailey, R. Andreescu, A.J. Howard, M.G. Macklin & S. Mills, *Alluvial Landscape in temperate Balkan Neolithic: transition to tells*, *Antiquity* 76, 2002, p. 349-355
- I.T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1963
- C. Isăcescu, *Stațiunea eneolitică de la Sultana – com. Mănăstirea*, Documente recent descoperite și informații arheologice, București, 1984, p. 11-20; *Săpăturile de salvare de la Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași*, CA 7, 1984, p. 27-42.
- Laurens Thissen, *The role of pottery in agro pastoralist communities in early Neolithic southern Romania*, în (Un)settling the Neolithic (I), Cardiff, 2005, p.71-78
- M. Nica, *Unitate și diversitate în culturile neolitice de la Dunărea de Jos*, *Pontica* 30, 1997, p.105-116
- D Șerbănescu, G Trohani. *Cercetări arheologice pe valea Mostiștei*, Ifov, file de istorie, București, 1978, p. 17-42

Noviodunum Archaeological Project (NAP)

Kris Lockyear (Institute of Archaeology, University College London)

The *Noviodunum Archaeological Project* (NAP) has been running since 2000. The first four seasons (2000, 2002–4) consisted entirely of a variety of surveys including topographic, geophysical, pick-up and environmental surveys¹. The success of these initial seasons has led to funding being made available for a five year programme of excavation and field survey which began in August 2005 and ran for six weeks. The Project wishes to thank the Arts and Humanities Research Council, the Fitzwilliam Museum, University of Cambridge, the University of Southampton and University College London for their support of this research.

The principal aim of NAP is to investigate the changing landscape at Noviodunum and its hinterland and in particular the relationship between the wider Empire, the fort/settlement and its hinterland during the course of the first millennium AD. To this end NAP intends to conduct targeted excavation at Noviodunum itself along with field survey in the wider hinterland. In the latter stages it is hoped that limited small scale excavations will be conducted on a small number of rural settlements to provide the needed comparative material. The aim of the 2005 season was to begin excavation on the fortress at Noviodunum to provide the first of the necessary artefactual and environmental sequences for this work. It is hoped to locate a further tower on the enceinte at Noviodunum which would provide this sequence. Unfortunately, the geophysical survey failed to clearly identify the line of the defences and so a likely location was chosen taking both the geophysics and topographic survey into account. The excavation was back-filled at the end of the 2005 season to preserve the integrity of the deposits for 2006 and the future.

The Project team in 2005 consisted of: Kris Lockyear (Institute of Archaeology, University College London [IoA], director) Adrian Popescu (Fitzwilliam Museum, Cambridge, director); Timothy Sly (Archaeology, University of Southampton [SU], director); Simon Davis, Sylvia Kennedy, Antonietta Lertz (Museum of London Archaeological Service, excavation supervisors); Rosemary Burton (excavation supervisor), Michael Bamforth (IoA, excavation supervisor); Mihaela Ciausescu (Cluj, pottery specialist); Robin Symonds (l'Institut National de Recherches en Archéologie Préventive, pottery specialist); Colin Lacey (SU, computing specialist); Jane Sidell (IoA and English Heritage, environmental coordinator); Yvonne Edwards (IoA, faunal remains); Martyn Allen (SU, faunal remains); Nichole Doub, Lyndsey Chambers (IoA, conservation); Kim Lockyear (logistical support); Tim Braybrooke, Elliott Rampley (IoA, photography); Christina Terry (funds support), as well as students from the Institute of Archaeology, the University of Southampton, and other institutions.

The excavation used the Museum of London single context recording system (MoLAS 1994). This system (and minor variants on it) has become the standard system in the UK as well as being adopted by many other projects around the world.² The data created was input to the *Integrated Archaeological Database*, a system written by Mike Rains of York Archaeology (see <http://www.yorkarchaeology.co.uk/iadb.htm>). This database system can incorporate all the

context information, along with the individual context drawings and photographs. As the database system is web based it will be possible in the future to make the entire project archive available.

During the excavation, all pre-20th century features were sieved through a 5 mm mesh. This improved the recovery of small coins and other objects, small fragments of pottery and small animal (especially fish) bones. In addition, soil samples were taken for flotation. The project has had constructed its own flotation tank to process these samples. Water is pumped from the Danube using a small petrol pump and into the bottom of the tank through a distributor. The water bubbles up through a 1mm fabric mesh and then flow out via a spout. This water is directed through a 250 μ sieve. The soil sample is placed in the 1 mm mesh and agitated by hand. Sediment sinks to the bottom of the tank, heavy residue (including stones, bones, ceramic fragments, egg shell, fish scales *etc.*) is caught in the 1 mm mesh and light material (mainly charcoal and carbonised seeds) is caught in the 500 μ sieve. The heavy residues and flotation samples are then air dried prior to sorting and analysis. Samples from the 2005 season are in process of sorting/analysis.

All "small finds" from the excavations (essentially artefacts other than pottery and tile) were given a unique number and then passed to the conservators for assessment. The majority of the artefacts, *e.g.*, the ubiquitous fragments of glass bracelet, simply required bagging in inert plastic bags along with an indelible label and packing in appropriate container. All artefacts were photographed prior to packing. Other artefacts such as coins required more active intervention by the conservators, *e.g.*, cleaning with a glass bristle brush, and appropriate consolidation treatment. Information, including the conservation record, for the 600 small finds recovered was input to the IADB. Photographs of the artefacts are currently being uploaded into the system.

Faunal remains were subject to an assessment as an essential stage in the planning of the more detailed analysis. Some 7,924 bone fragments weighing 46.28 kg have been assessed so far. This total excludes material recovered from the flotation samples.

Similarly, the ceramic assemblage has only been subjected to an assessment. All the pottery was washed and bagged by context. Material from the substantial layers of topsoil was only quantified by count so as to provide a comparison to the field-walked assemblage. Pottery from the remaining contexts was quantified by weight and count. Full identification and quantification by *estimated vessel equivalents* (EVEs, Orton 1993) will be reserved for major key contexts within the excavation.

The excavation was located on the south facing slope of the fortress near to the SW corner of the Ottoman fortress. An area of approximately 150 m² was opened up. The initial stage of the excavation involved removal of the topsoil by hand. The topsoil was remarkably deep, particularly on the upslope side of the excavation. This is partially a reflection of the ploughing of the site which continued at least into the 1950s as can be seen in the aerial photographs published by Ștefan (1973). Archaeological deposits had been truncated by this activity, particularly on the downslope edge of the excavation. A 2m wide extension to the main area was excavated downslope to investigate a large wall which could be clearly seen on the surface (and had been plotted in the first year of the survey). As the ceramic assemblage has not

been fully analysed, the dating of the remains excavated is provisional.

The earliest feature so far revealed is the large wall explored by the trench extension. This is a well made wall 2 m thick. The ashlar facing of the wall has been robbed but the mortar and rubble core survives well. It was revealed to a depth of 1m. It is as yet impossible to date this stratigraphically but it probably contemporary with the defences being excavated by VHB elsewhere at Noviodunum. A major aim of the 2006 season will be to trace the line of this wall and determine if it is part of a tower, or the curtain wall.

The majority of the features revealed and excavated in 2005 consisted of a series of pits, midden deposits and ephemeral buildings of medieval date. Detailed dating of the features awaits completion of the finds analysis, but most appear to be 11th-14th century. Significant quantities of animal bone and ceramics were recovered (see below) especially from contexts 1056/1068 which were the fills of a large oval pit. Evidence for buildings was extremely ephemeral, such as the possible beaten earth floor 1030 suggesting that occupation in this area consisted of relatively temporary or utilitarian structures. The stratigraphic relationships between many of the features had been destroyed by ploughing. The recovery of some vessels which had been badly burnt, thick burnt daub, metal and glass slags and iron scale suggest that this area was primarily an industrial or craft working area in the medieval period.

A single burial was recovered from the NW edge of the excavation. This burial was just below the ploughsoil in a shallow cut giving a good indication of the extent of erosion of the site. Preliminary investigation suggests the individual was 12–14 years old when s/he died. The recovery of a pair of earrings, one on the skull and one in deposits nearby, probably the result of disturbance by susliks, suggests a female. No other grave goods were found with the body but the burial must be contemporary with or post-date the other features found in this area.

Modern features excavated on the site include a deep square cut into the side of the hill with post holes in the corners which seems to be some form of sunken-featured building, and a small section of 20th century slit trench.

Detailed consideration of the faunal remains awaits completion of the stratigraphic analysis. Some general comments are, however, possible on the basis of the assessment report. Of the 7924 bone fragments examined (which excludes material from the flotation samples) 53.6% were fish bone fragments. Although, given the location of the site next to the Danube, exploitation of fish was expected, the proportion of fish bones is remarkably high. Preliminary evaluation shows the presence of at least eight major families of fish including pike (*Esox lucius*), zander (*Lucioperca lucioperca*), catfish (*Silurus Glanis*) and sturgeon (*Acipenser huso*). Excluding the fish, domesticated species account for the majority of specimens with cattle (*Bos taurus*) accounting for 9.86% of the total, sheep/goat (*Ovis aries/Capra hircus*) 7.4% and pig (*Sus scrofa*) 4.85%. Other domesticated species encountered in the assemblage were domestic fowl (including bantams, chicken, duck and goose) horse, dog and cat. Hunted mammals such as deer and hare account for just over 1% of total fragments (excluding fish) although more detailed analysis of the pig bones may show the presence of wild boar. Both red (*Cervus elephas*) and fallow deer (*Dama dama*) were identified and may have contributed significantly to the diet of

the inhabitants, as well as providing antler for the manufacture of artefacts.

In 2006 it is hoped that we will continue the excavations at this point during July and August as well as opening a second trench in the so-called “civilian settlement” at Noviodunum. In addition we are proposing two seasons of field walking, in March/April and in late August/September 2006.

Notes:

1. Lockyear 2003, CCA 2004, no. 122, Lockyear *et al.* forthcoming.

2. for example the Apulum Project, CCA 2001, no.9

References:

K. Lockyear, *At the edge of empires: the Noviodunum project, Romania*, *Archaeology International* [6], p. 21-24, 2003.

K. Lockyear, A. Popescu and T. J. T. Sly, *New surveys on the lower Danube frontier: the Noviodunum Archaeological Project 2000–4*, *Journal of Roman Archaeology*, (forthcoming 2006).

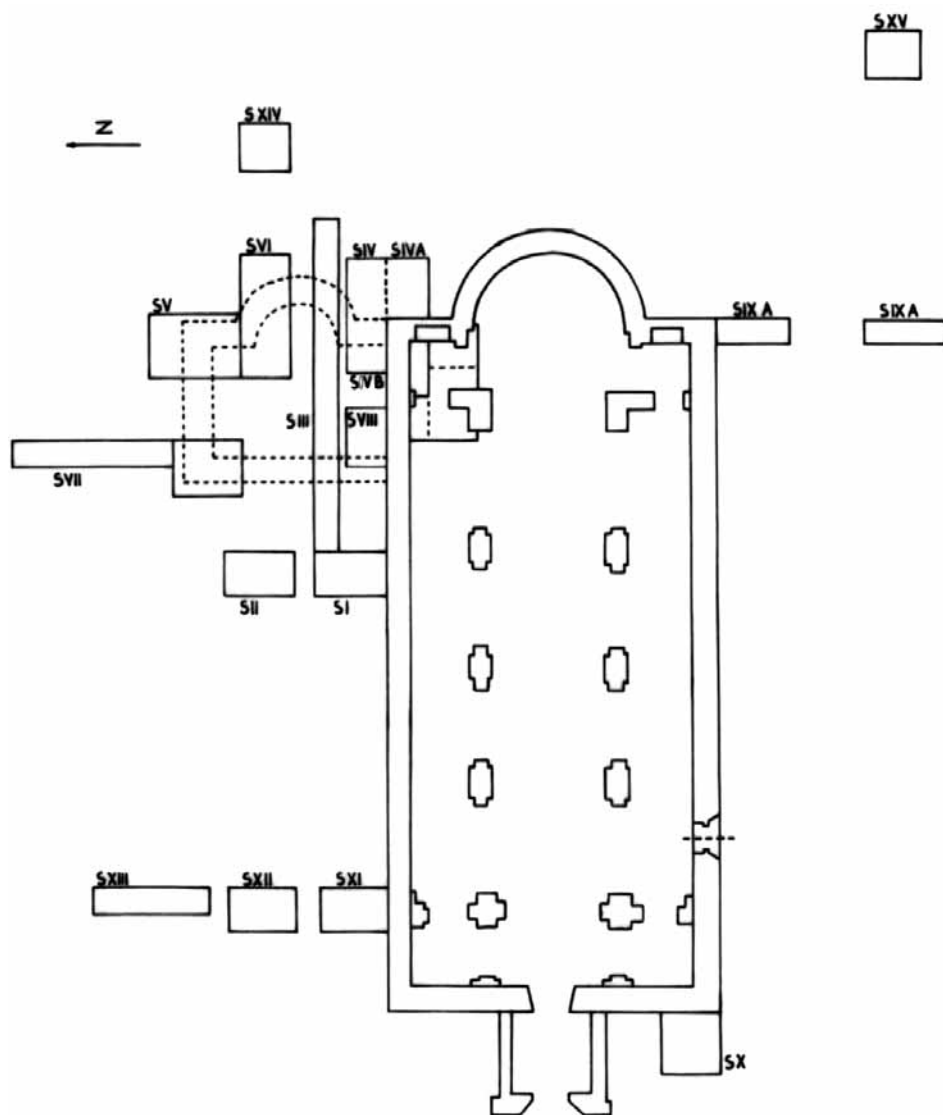
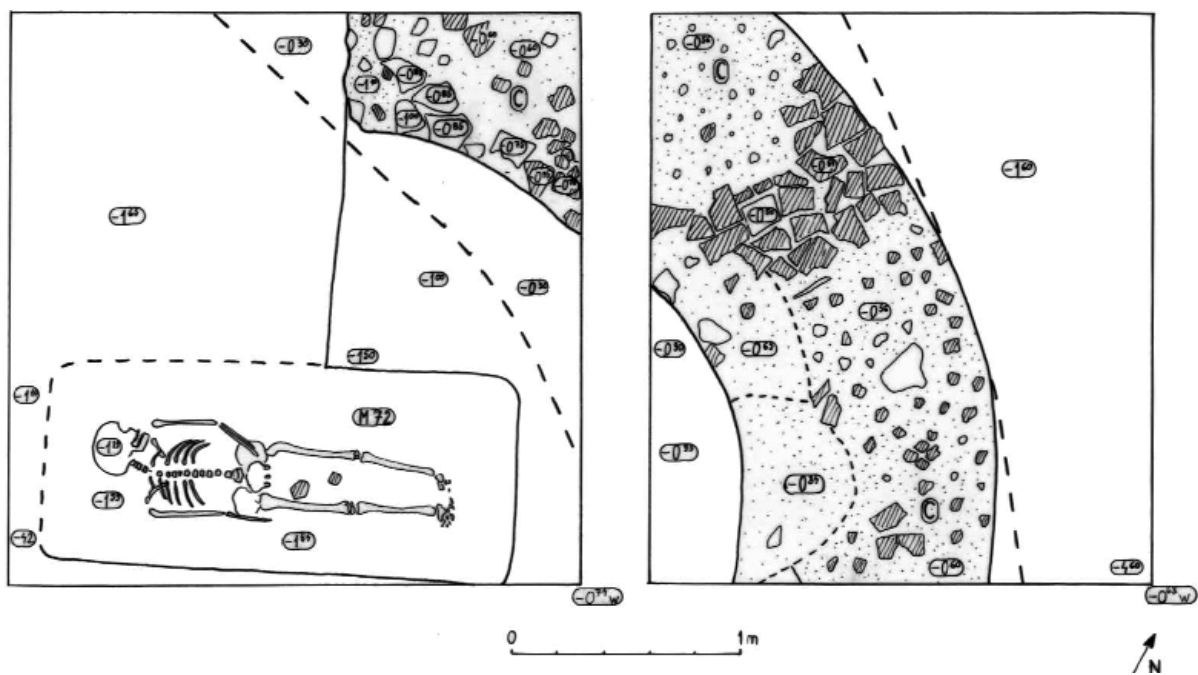
MoLAS 1994. Archaeological Site Manual, London: Museum of London Archaeological Service.

C. R. Orton, P. Tyers and A. Vince, *Pottery in Archaeology*. Cambridge, Cambridge Manuals in Archaeology, 1993

Al.-S. Ștefan, *Noviodunum. Studii de foto-interpretare arheologică*. BMI 42(1), p. 3–14, 1973.

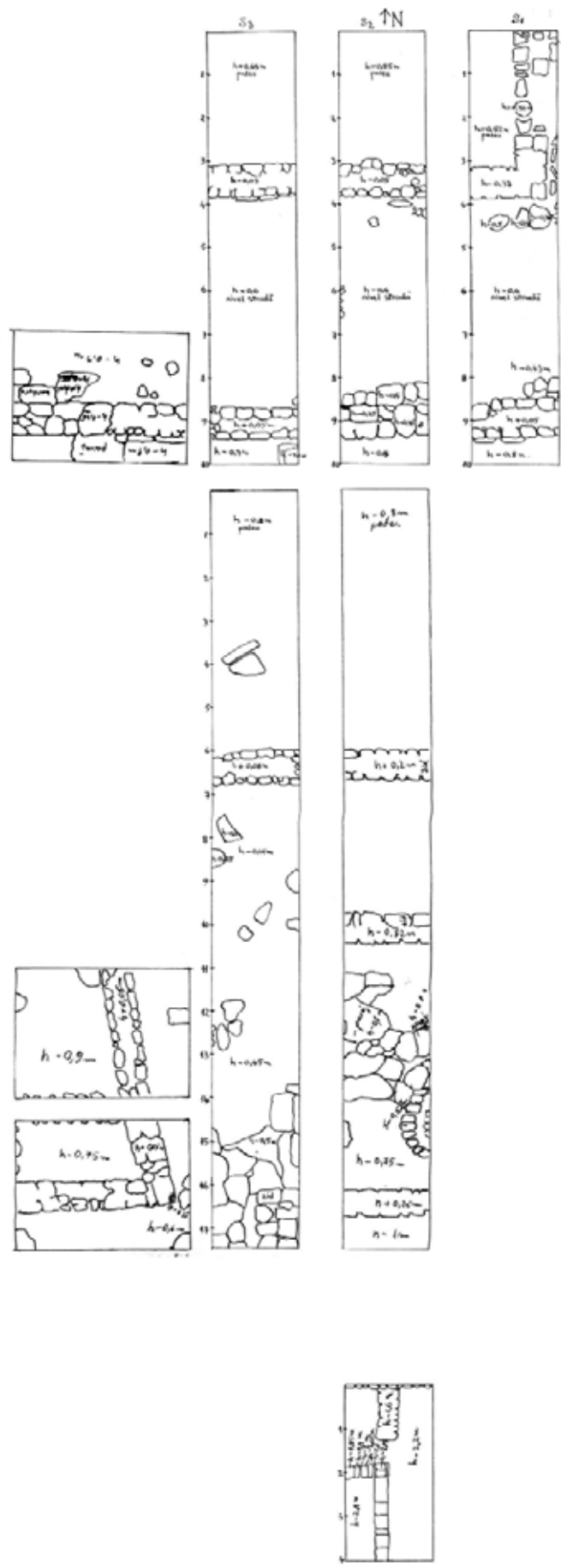
PLANŞE

Acățari. Biserica Reformată. Plan secțiune S VI; plan general

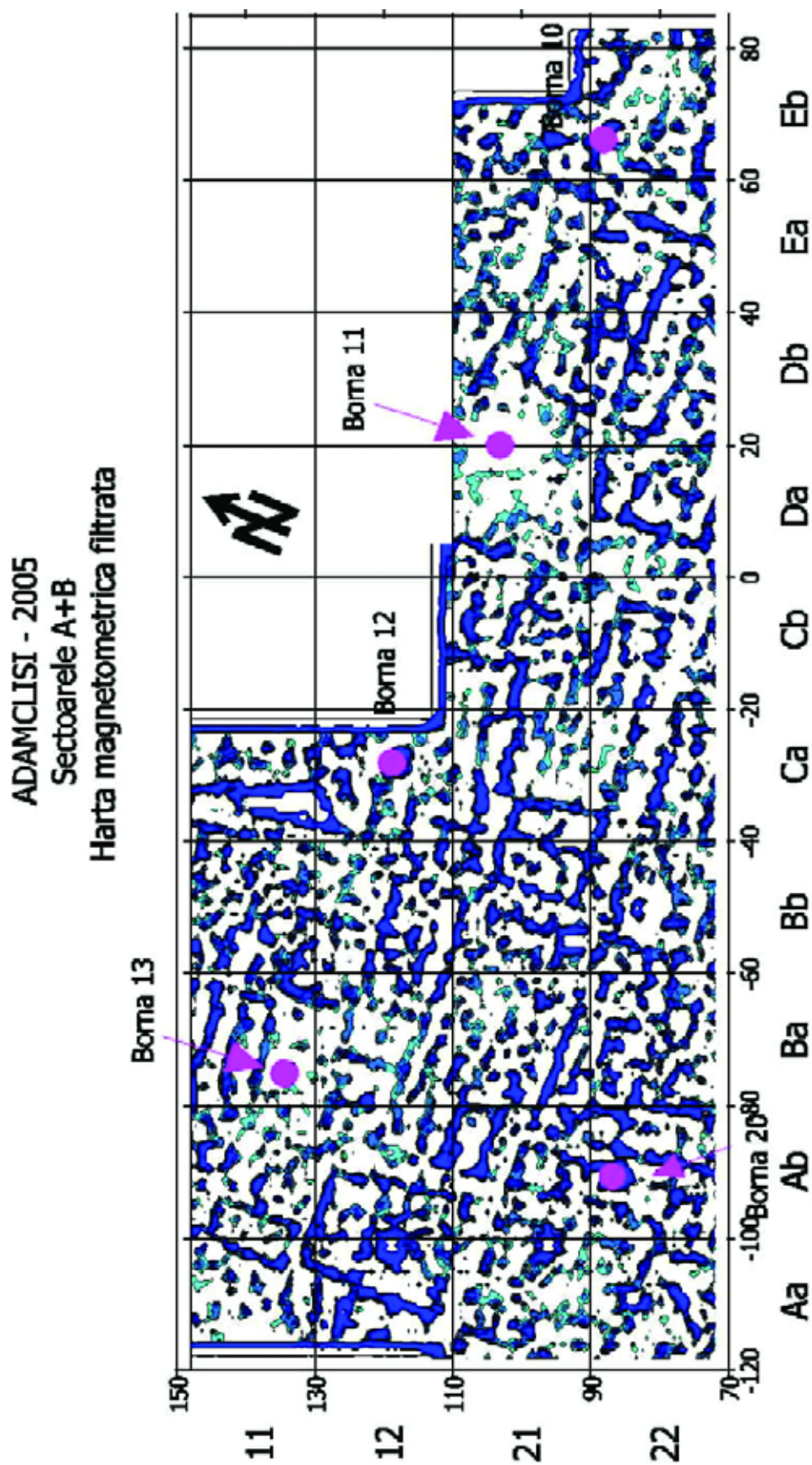

Adamclisi. Sectoarele A, B, C, D

Adamclisi. Sector B

Adamclisi. Harta magnetometrică filtrată

Alba Iulia. Str. Decebal. Detaliu din zona de sud-est a Suprafeței IV;
Vedere generală asupra clădirii de epocă romană

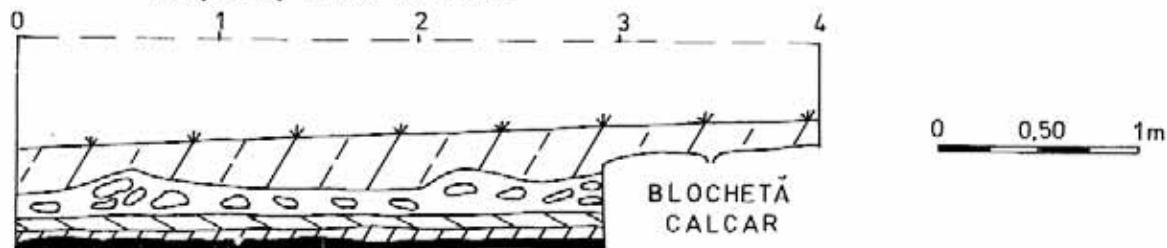

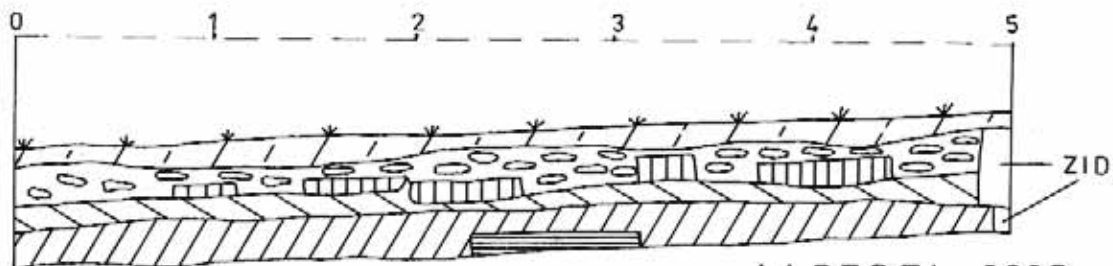
Alba Iulia. Str. 9 Mai, nr. 10. Aspecte de săpătură
Alba Iulia. Dealul Furcilor-Monolit. Craniu de bovină; pieptene

ALBEȘTI, 2005
SA, 040, PROFIL EST

- LEGENDA
- STRAT VEGETAL
  - NIVEL DĂRĂMĂTURĂ
  - TASARE PIETRIȘ
  - STRAT BRUN ÎNCHIS
  - LUTUIALĂ
  - DALE PAVAJ SUPERIOR
  - DALE PAVAJ INFERIOR

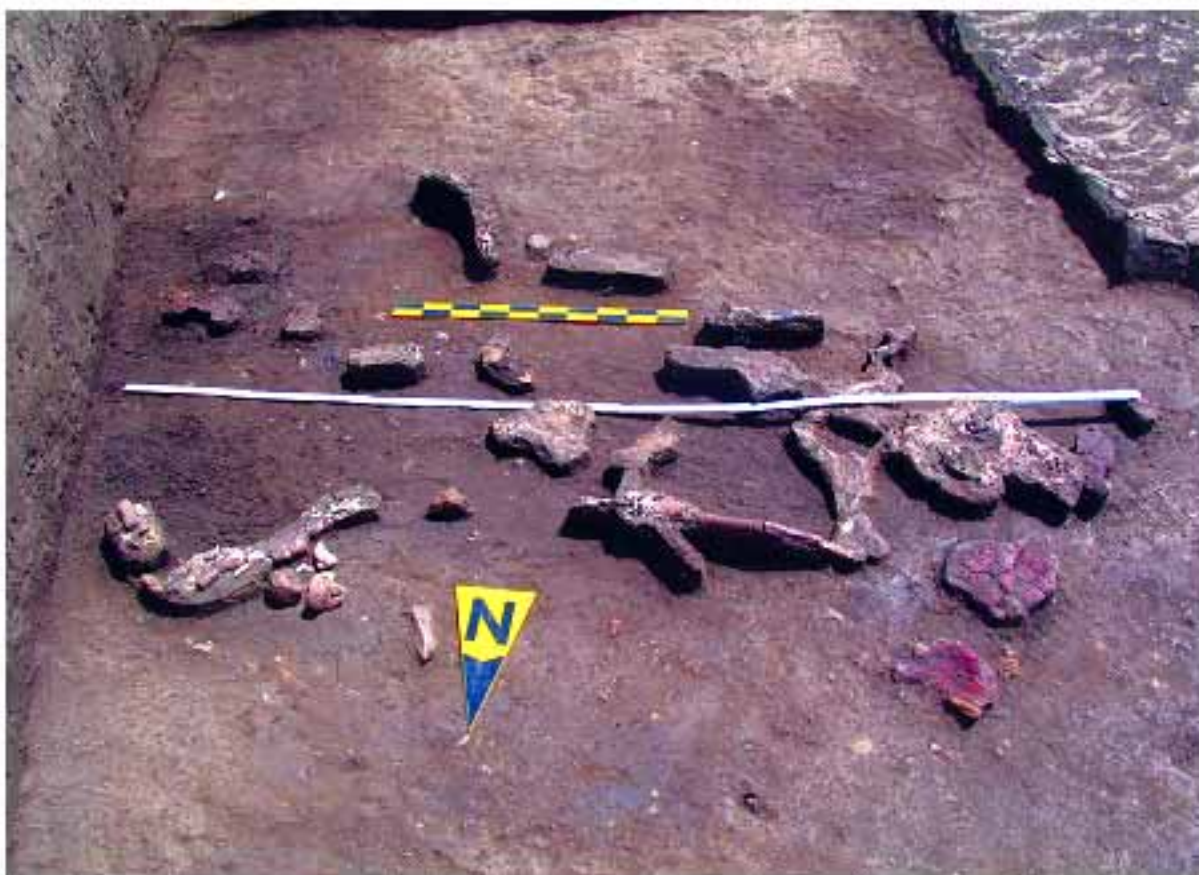
ALBEȘTI, 2005
SA, 032 + MARTOR SPRE 031, PROFIL EST

Albești. Cetate. Plan locuință; profil est

1

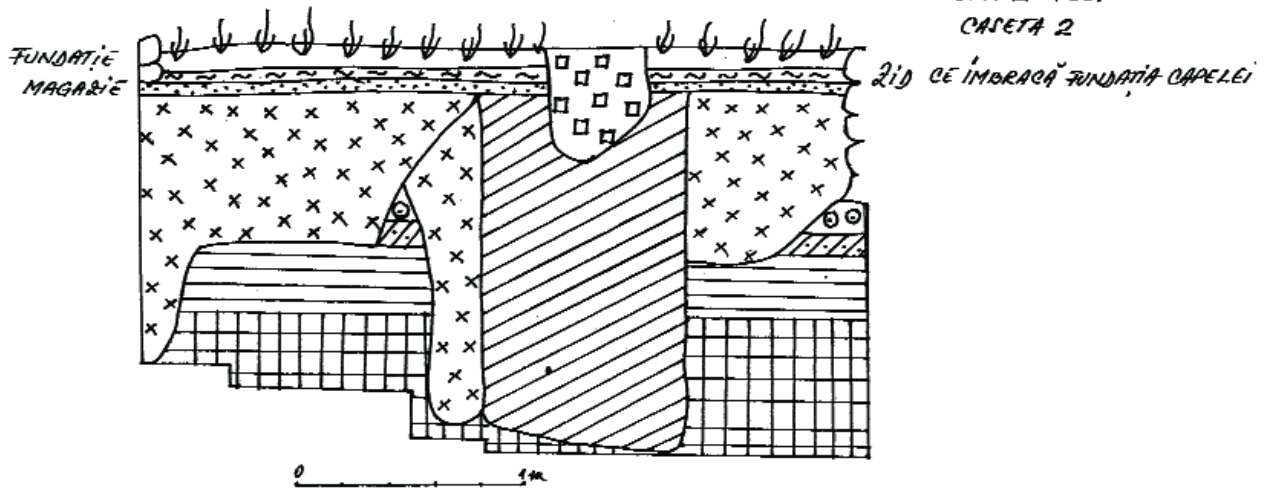

2

Arice^otii Rahtivani. Crângul lui Bot (balastiera Baumeister). Morminte

AXENTE SEVER 2005 PLANȘA 10

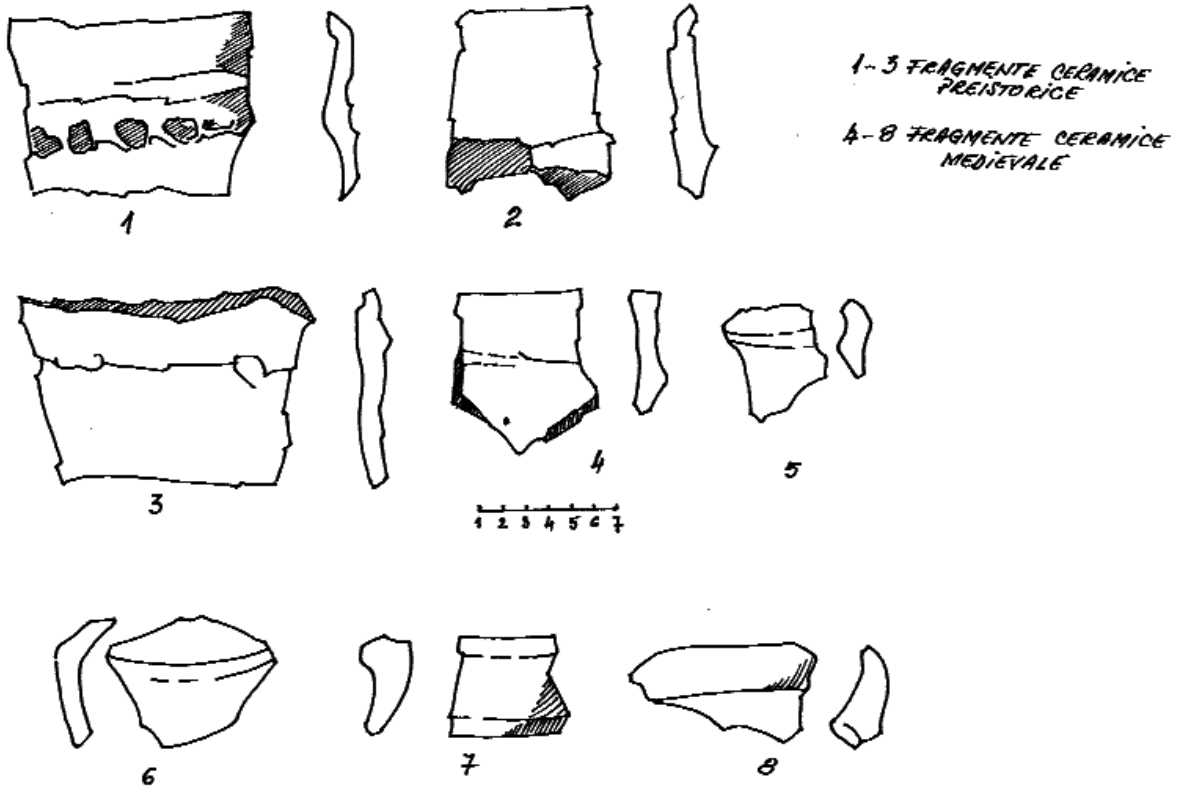
PROFIL VEST
CASETA 2

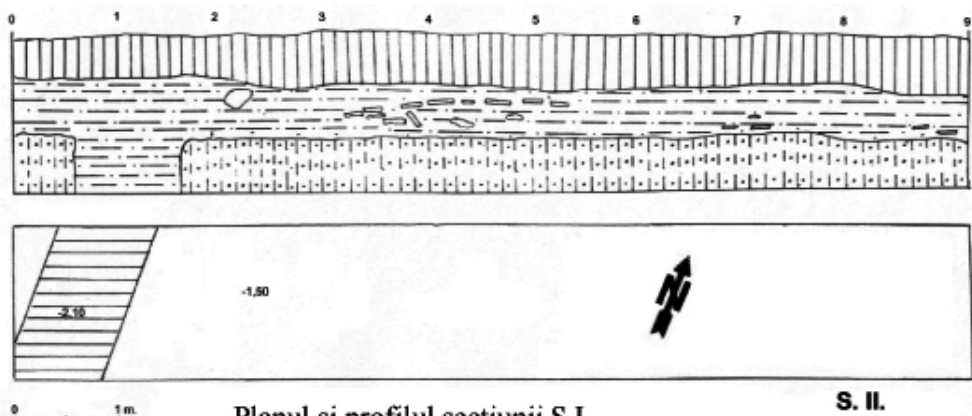
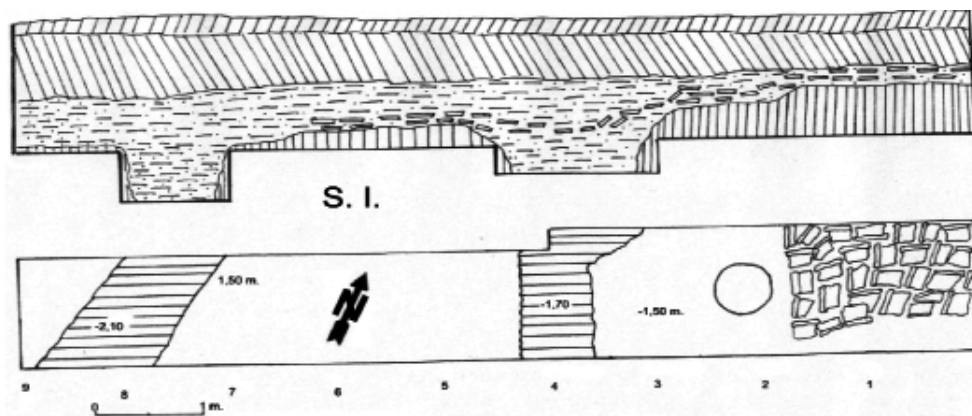
SOL VEGETAL	GROAPĂ MOJERNĂ
DĂRĂMATURĂ	VAR, NISIP
FUNDATIE JIN BETON	PĂMÂNT BRUN, MARONIU SOL MEDIEVAL
NISIP	PĂMÂNT BRUN, VERZUI PIGMENTI ARSURI
UMPLUTURĂ GROAPĂ MORMINTE	SOLUL VIU

AXENTE SEVER 2005 - MATERIAL ARHEOLOGIC

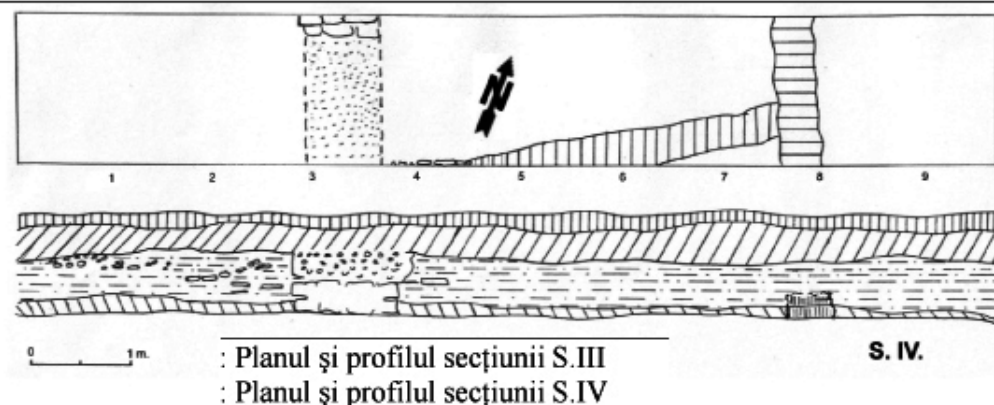
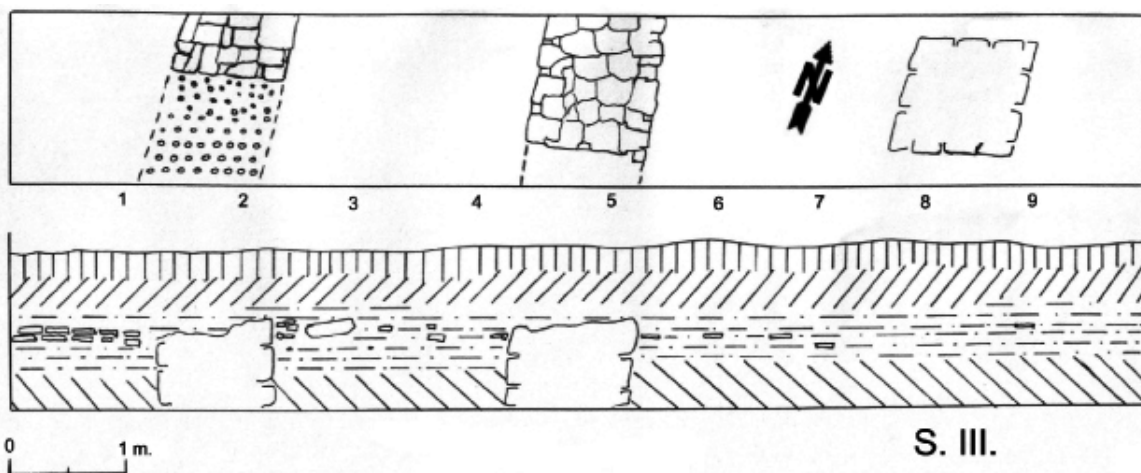
PLANȘA VI

Axente Sever. Profil vest; material arheologic

Planul și profilul secțiunii S.I.
Planul și profilul secțiunii S.II.

: Planul și profilul secțiunii S.III
: Planul și profilul secțiunii S.IV

Berzovia. Castrul legiunii a IV-a Flavia Felix. Planuri și profile

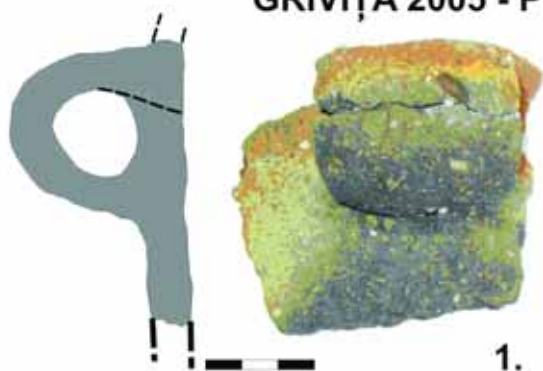

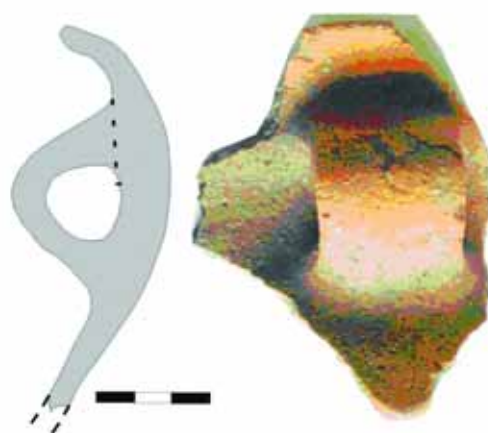
— Brănești: secolele X - XI: L 1: 1 țest, 2 ceramică, 3 zgură; L 3: 4-5 ceramică, 6 detaliu marcă olar;
L 4: 7-8 ceramică; V 1: 9-10 ceramică; epoca fierului (Latène): L2: 11-12 ceramică

Brănești. Proprietatea Checiu Aurel. Ceramică

GRIVIȚA 2005 - Proprietatea IACOB MARIA LUCIA

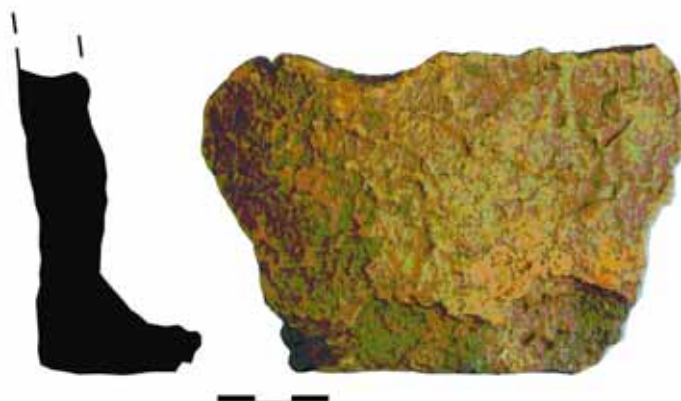
1.

2.

3.

4.

- 1/ si 2/ Ceramica din epoca bronzului, cultura Glina (din aria locuintei L.1);
 3/ ceramica Latène lucrata la roata (din locuinta L.1);
 4/ceramica Latène - fund de vas lucrata cu mana, pastă cărămizie,
 decorat cu barbotină la exterior.

2

3

4

5

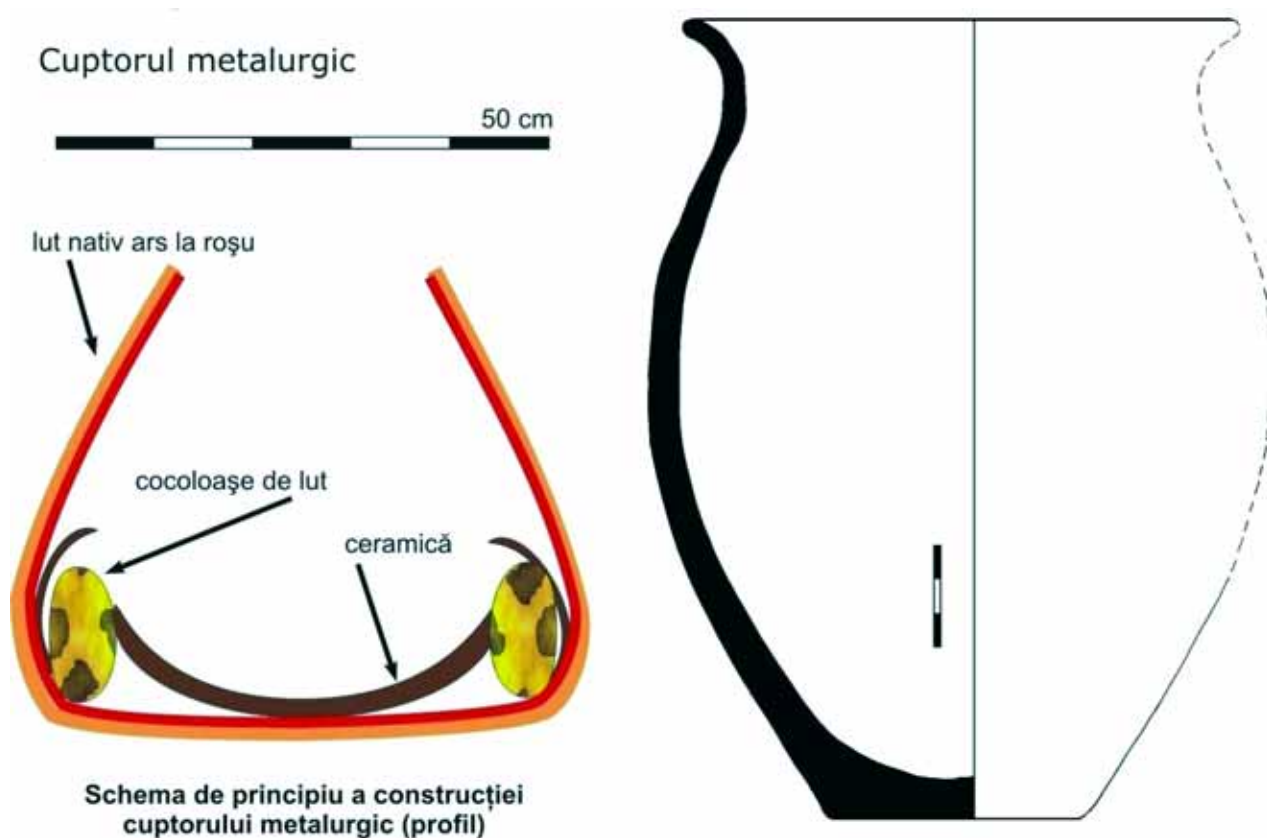
6

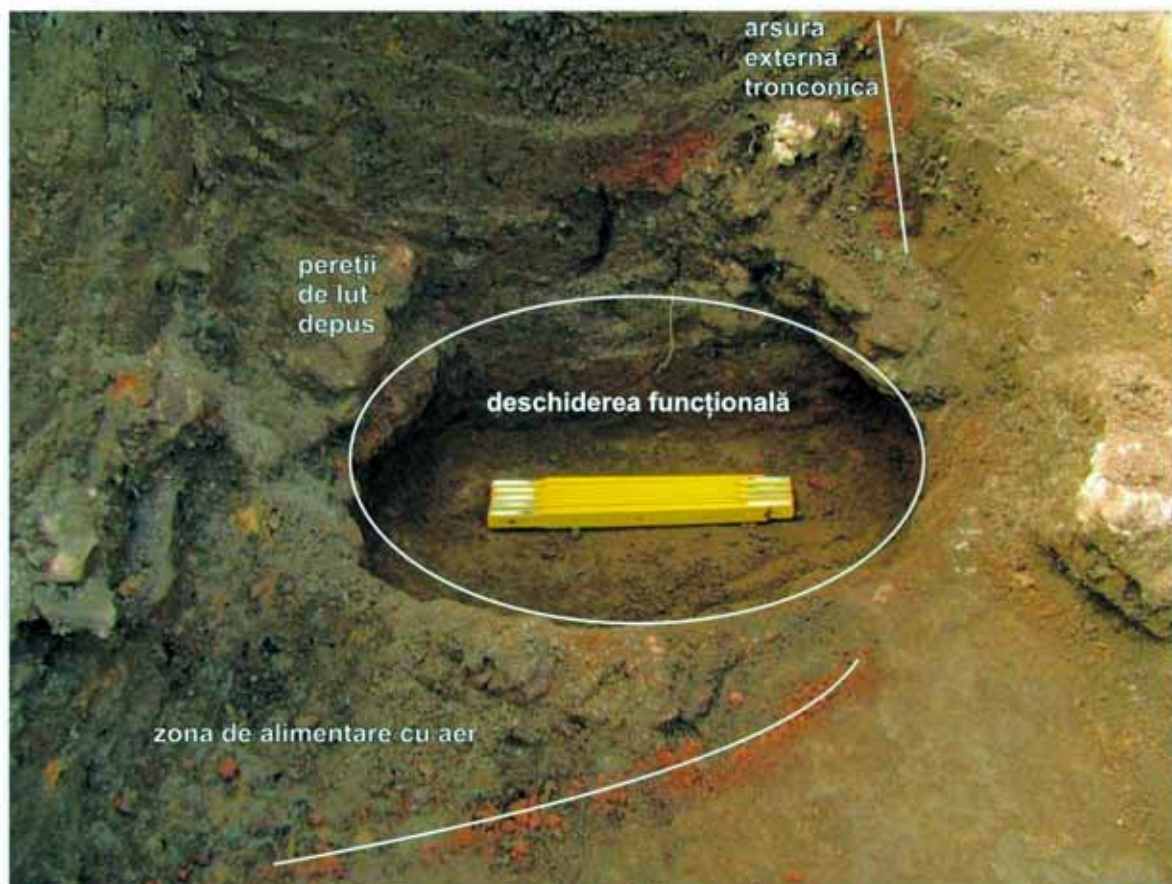
7

Băneasa-Lac: 1-plan de amplasare în zonă; 2-3 aspecte de săpătură; 4-5 Cpl. 1; 6-7 Cpl. 2

Bucure^oti. Băneasa-Lac.

Fotografie de lucru

Biserica "Sf. Nicolae" Udricani 2005

1

2

3

4

1. Crucea nr.2 (S.A, C.A1); 2. Crucea nr.17 (S.A, C.A4);
3. Crucea nr.4 (S.B, C.B3); 4. Crucea nr.44 (S.C, C.C1).

Bucure^oti. Udricani.

Bumbe^oti-Jiu. Gară. Aspecte de săpătură
Bumbe^oti-Jiu. Vârtop. Aspecte de săpătură, fragmente de țiglă

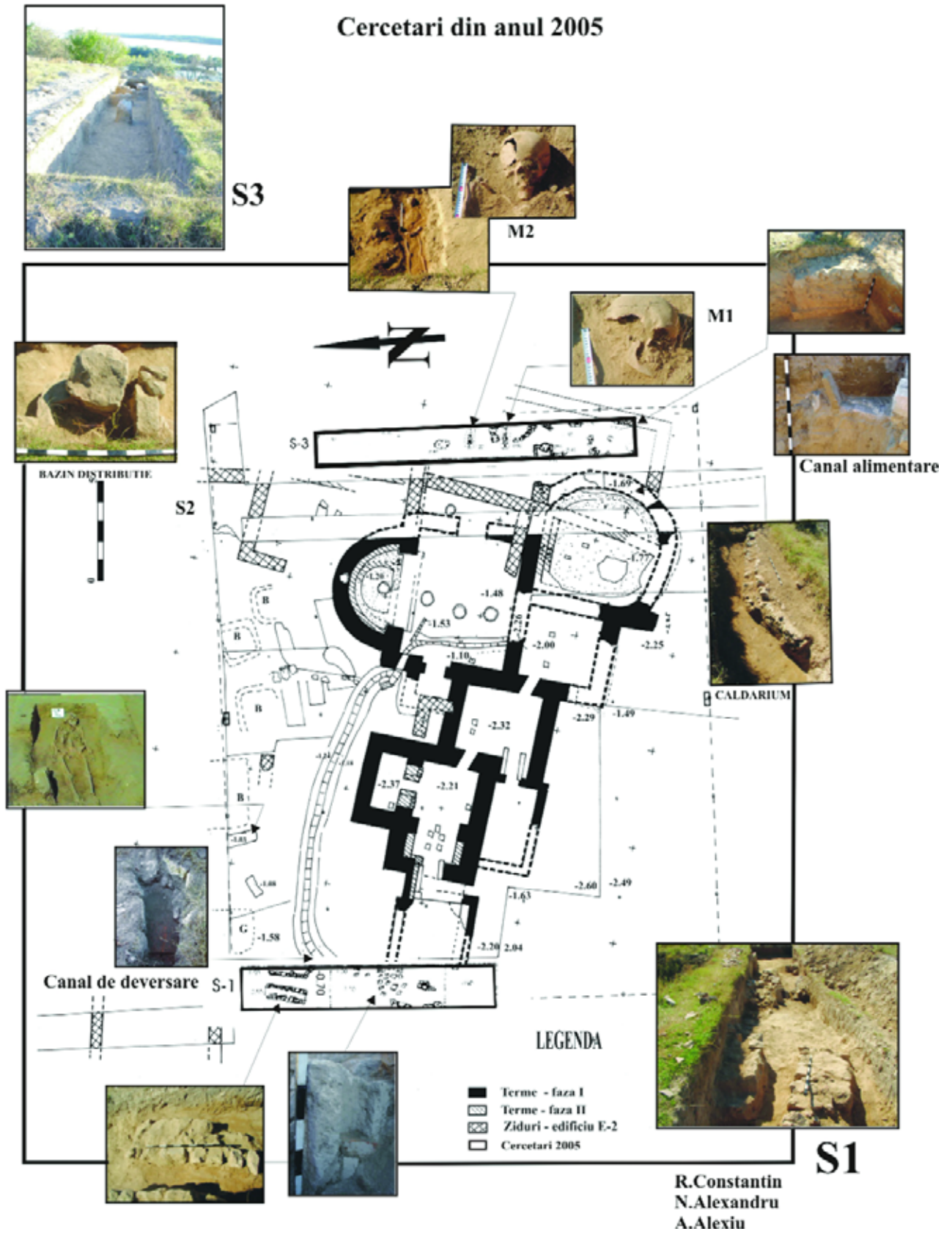
Capidava 2005 - sectorul VI. Careul T 70

Capidava.

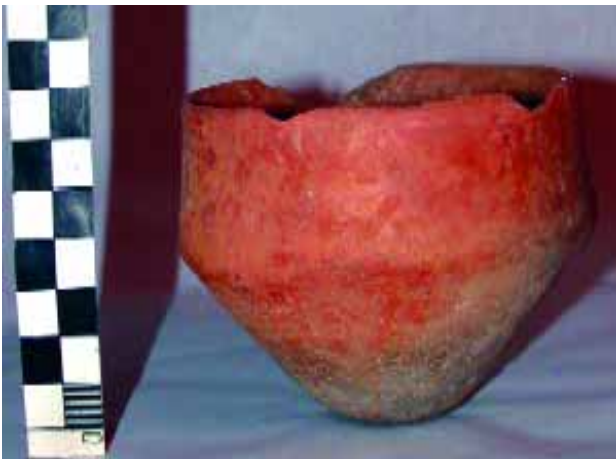

CAPIDAVA Sector X TERME

Cercetari din anul 2005

Capidava.

Câncioarele. D-ia parte. Vase epocă eneolitică; lame de silex eneolitice;
model de locuință de lut ars

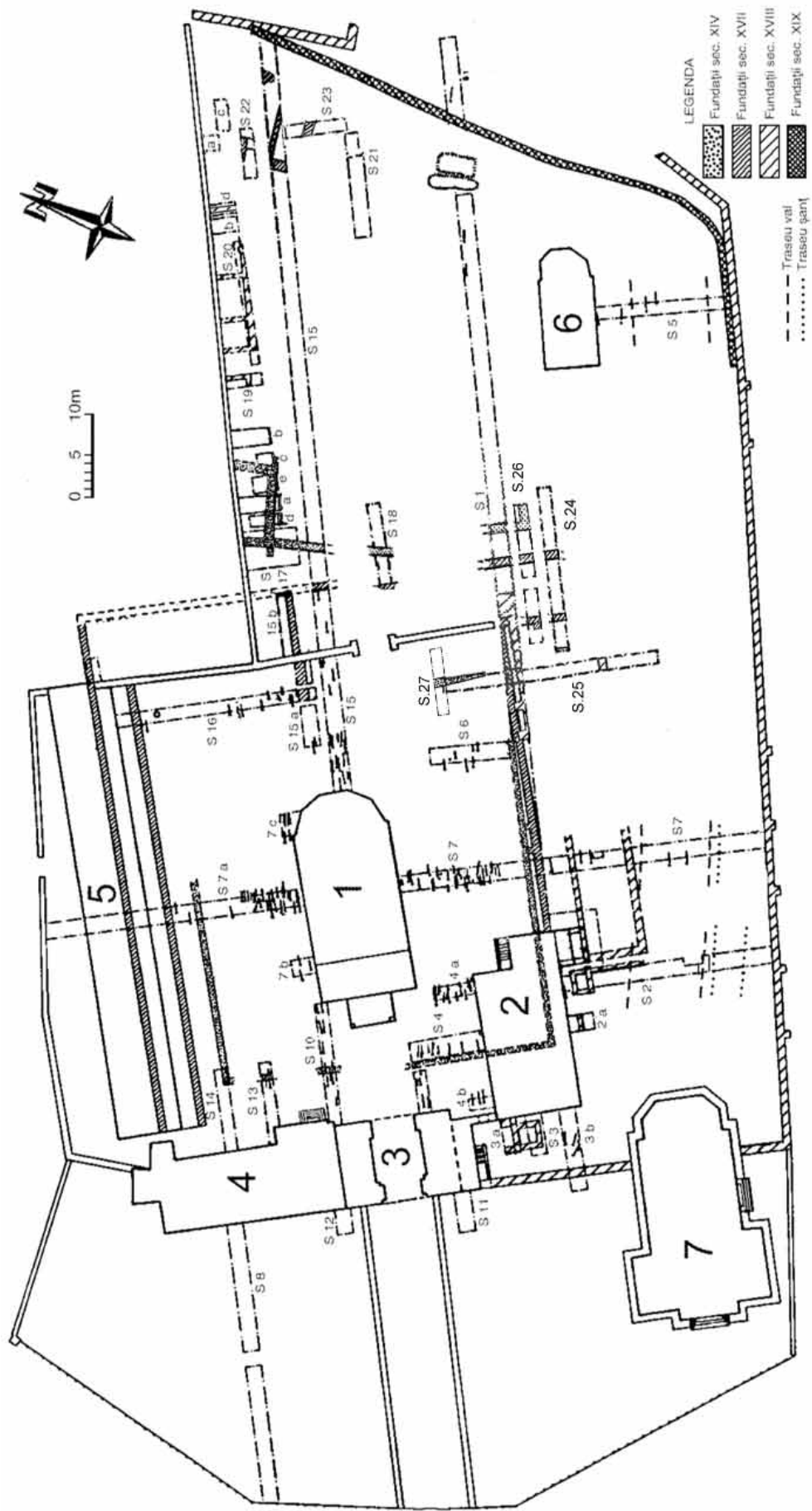
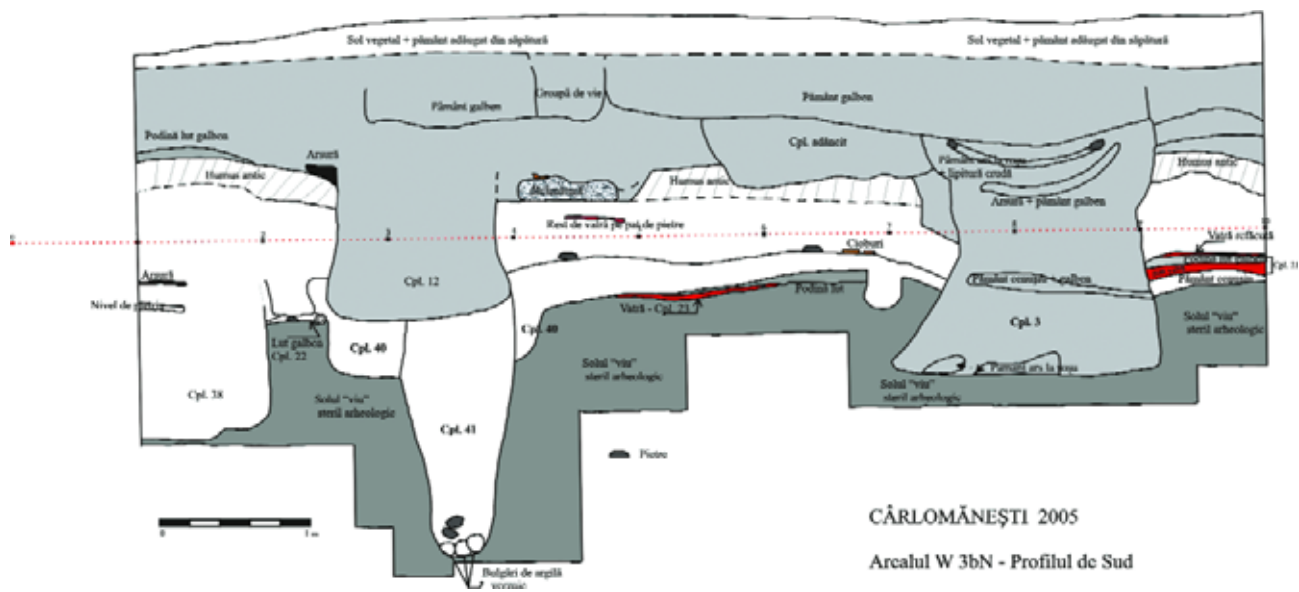

Fig. 1

Câmpulung. Mănăstirea "Negru Vodă".
Planul de ansamblu al cercetărilor arheologice

Cărlomănești. Cetățuia. Profil; terasă

Fibulă - S2, 2/B,
adâncimea 0,30m

Greutate pentru plasă de pescuit-C1,
1/F, adâncime 0,40m

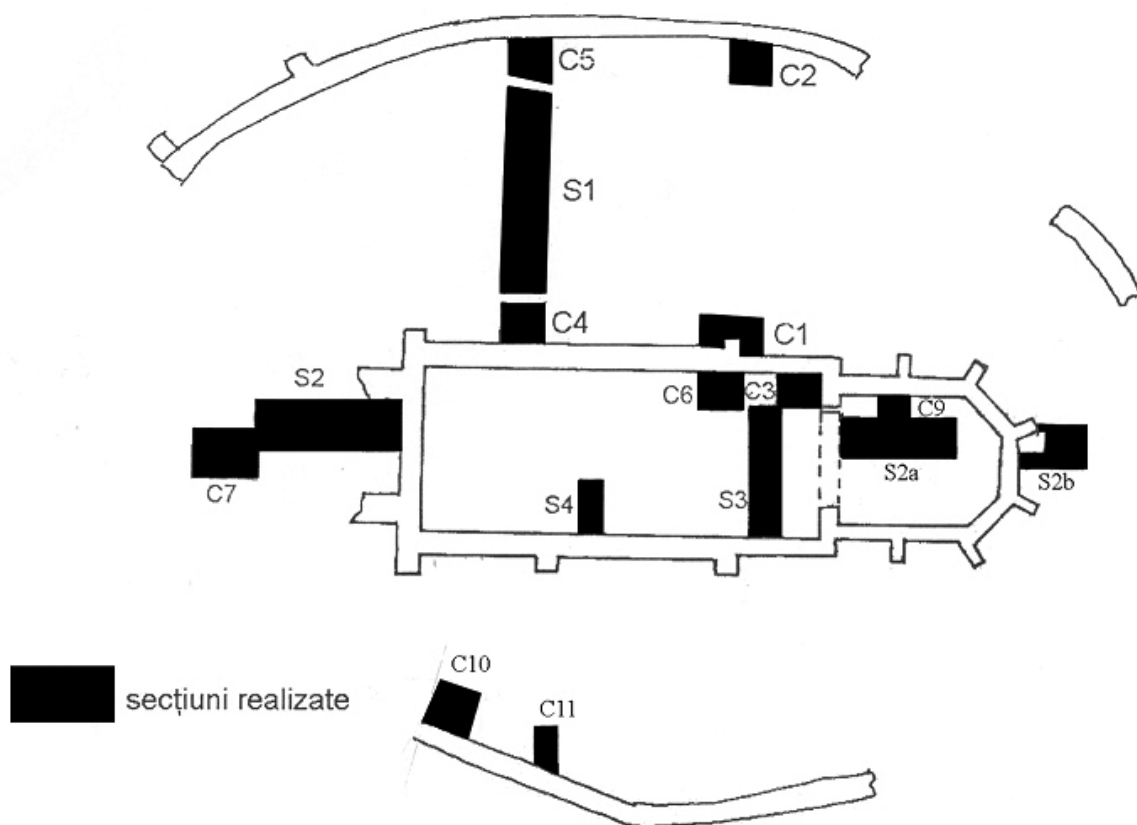

S2, G4, 5-7/A,
adâncime 1,02m

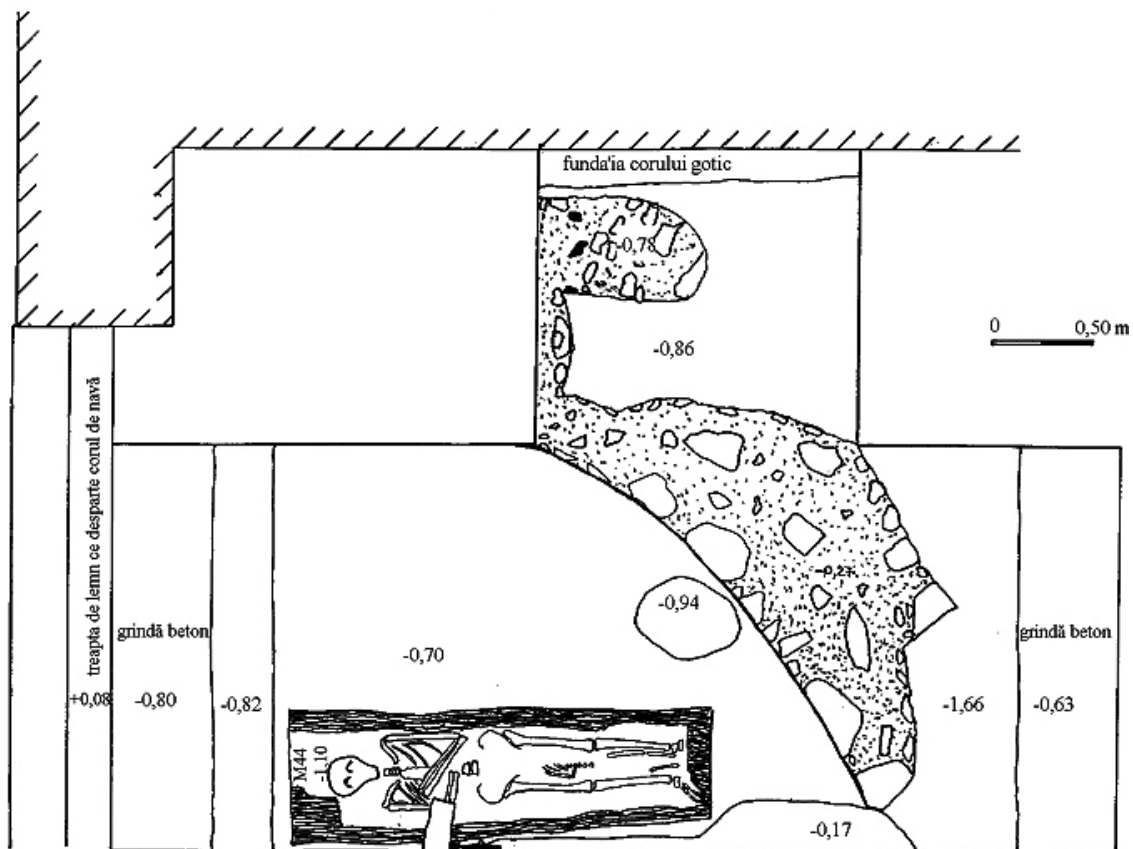
S1, G1, 6-8,5/BC,
adâncimea 0,66m

Cecălaca. La Tău.

Cenade. Biserica fortificată - plan general

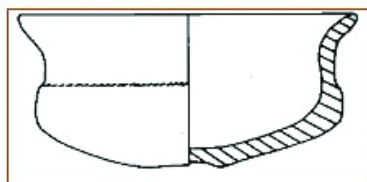

Cenade. Biserica fortificată: S2a - plan

Cenade. Biserica fortificată.

I. Forme deschise

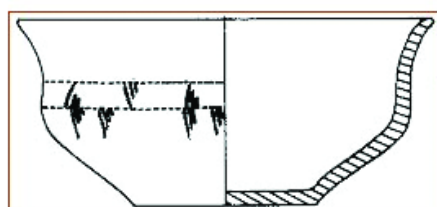
Târgușor

Cheia

Cheia

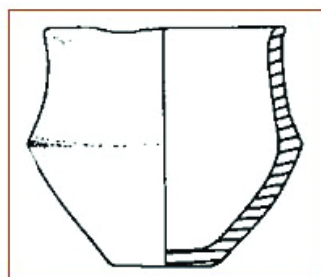

Mangalia

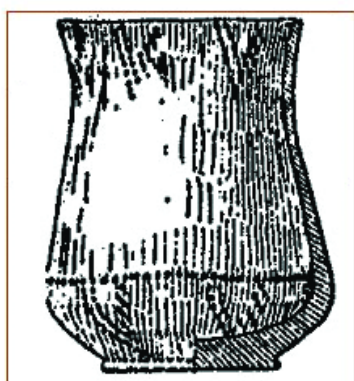
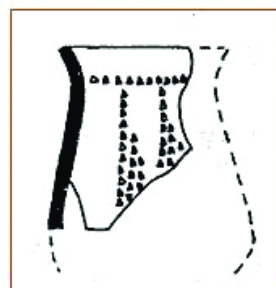
II. Forme închise

Cheia

Târgușor

Ceamurlia de Jos

Cheia

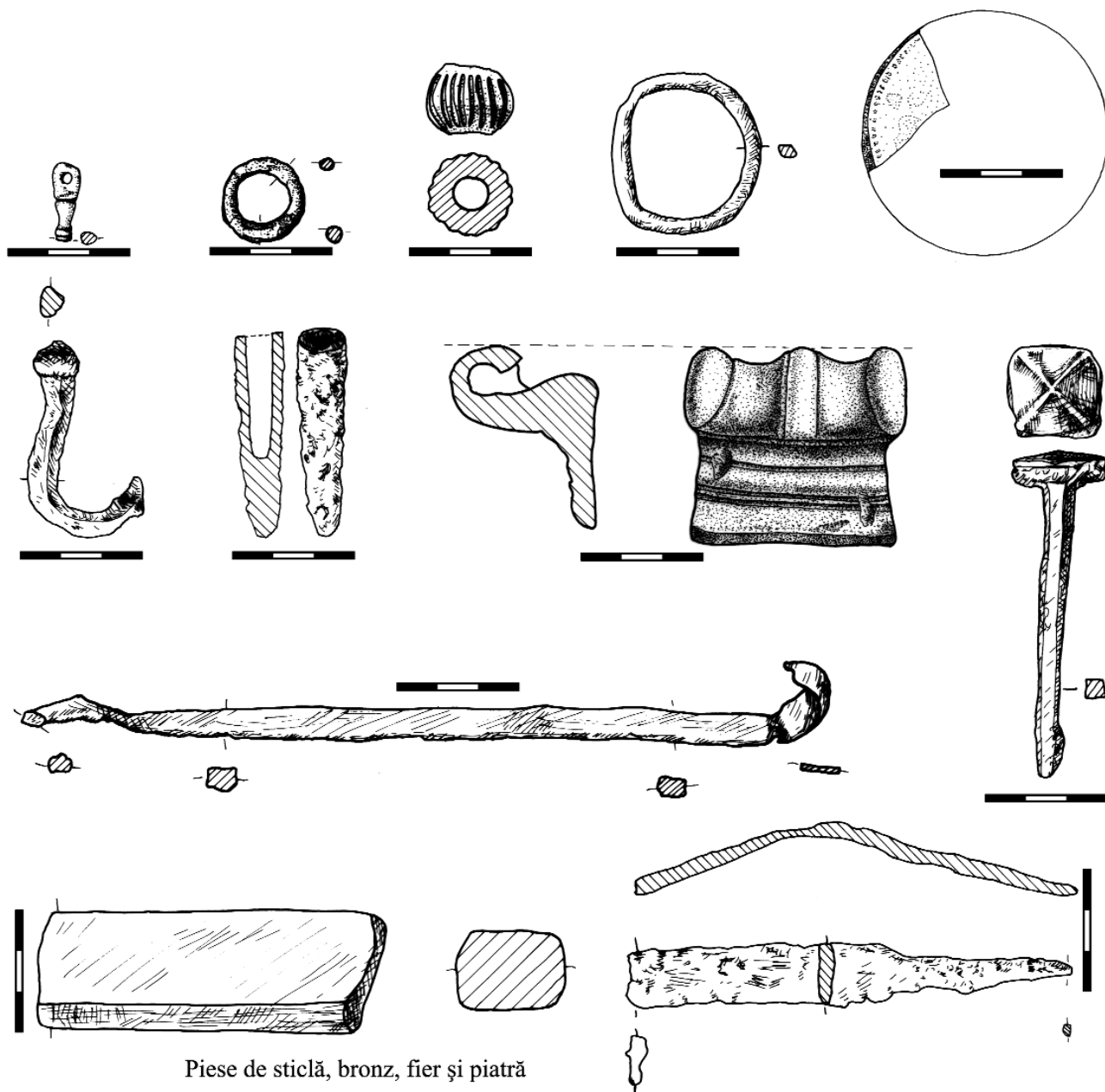
Cheia

Cheia. Vatra satului.

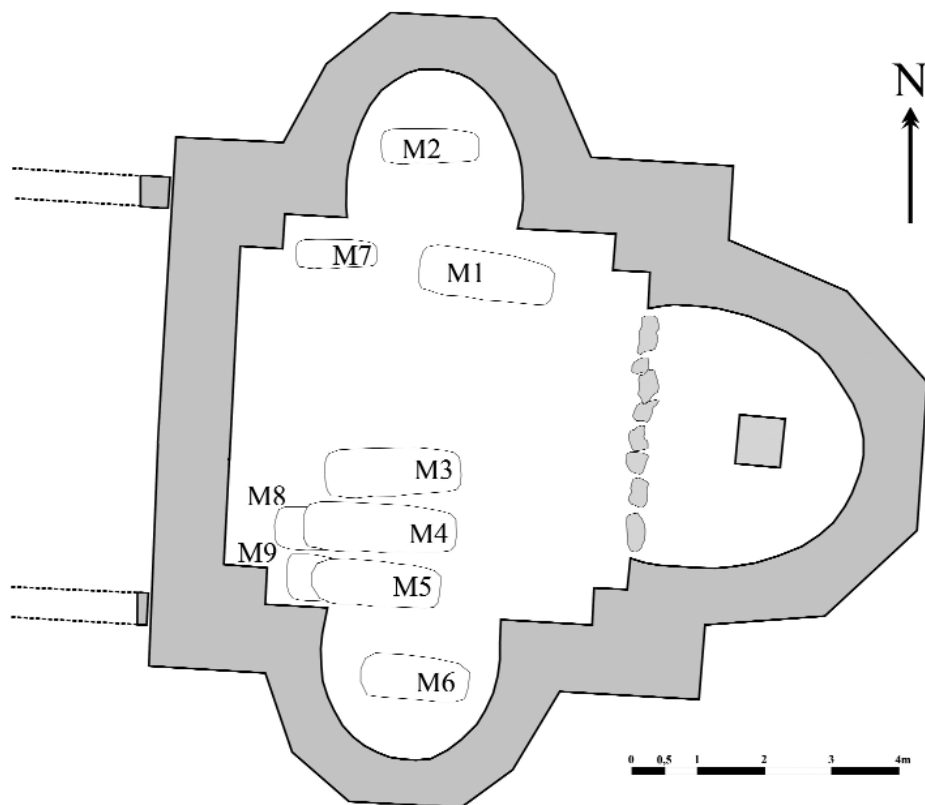

Ciocadia. Codri^ooare. Morminte romane de inhumatie

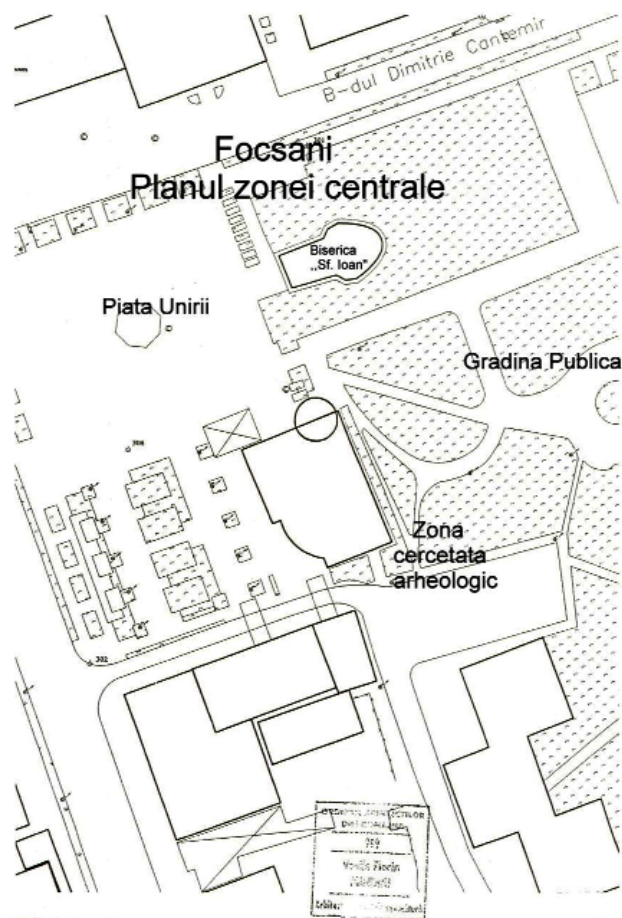

Piese de sticlă, bronz, fier și piatră

Cumpărătura. Schița planimetrică a bisericii datând din prima jumătate a domniei lui Alexandru cel Bun (1400 - 1432).

Cumpărătura. Biserica satului Nemirceni.
Foc^oani. Ateneul Popular „Maior Gh. Pastia”.

Frumu^oeni. Mănăstirea Bizere. Refectoriu

1

2 a

2 b

Fulgeriș. Capac pictat tricrom cu perforație pe buton înainte de ardere, descoperit în S. VI (1. foto, 2a-2b desen).

Fulgeriș. La trei cireși.

Gherghița. Velcovici. Inventar morminte

1. Profil stratigrafic S.Morintz nord nivelurile neolitice, manta tumul și platforma edificiului;

2. Ritual de fundare, corn consacrare Σ profil vestic

3. Bordei neolitic, suprafața α

4. Edificiu Coslogeni W/Y A-D

1.

4.

3.

Grădi^otea de Munte [Sarmizegetusa Regia]. Sanctuarul de calcar. Piese semicalotice din calcar cu nervuri și capete de pasăre. Lupe de fier.

Hâr^oova [Carsium]. Fortifica^oia de epocă romană târzie și medievală

2

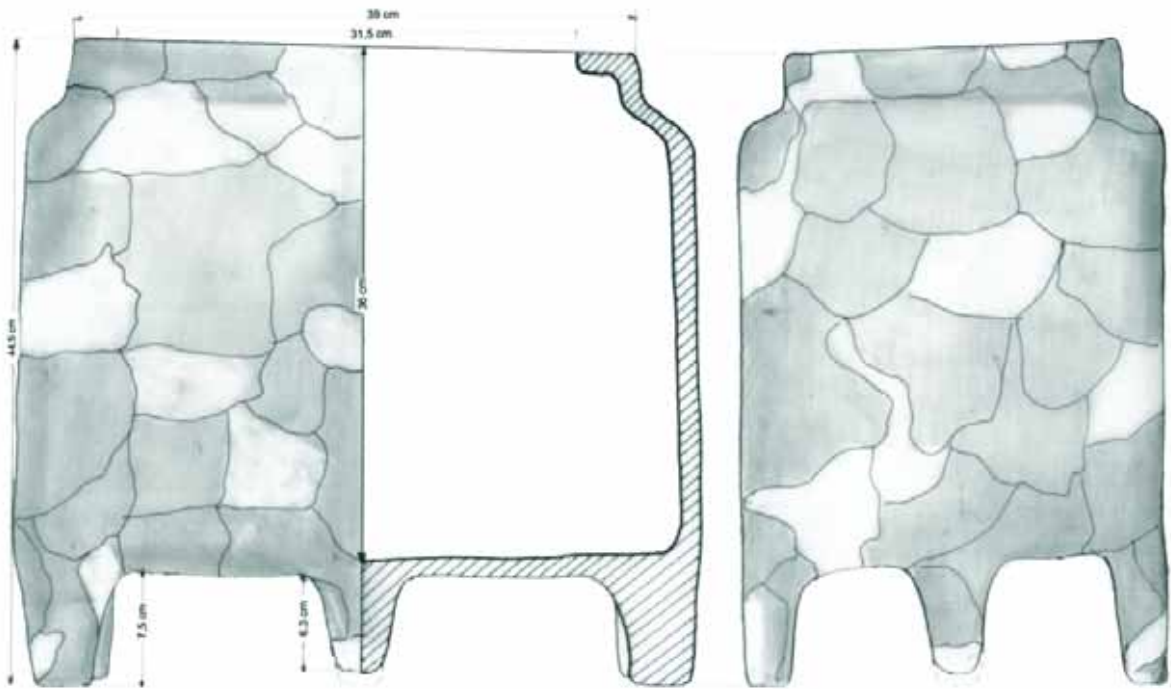
1

3

Noviodunum 2005, sector Cariera de lut - necropola: 1 - M 32 și Gr 7; 2 - M 32 tăiat de M 33;
3 - M 30 a secționat de Gr 5 și M 30 b

Isaccea [Noviodunum]

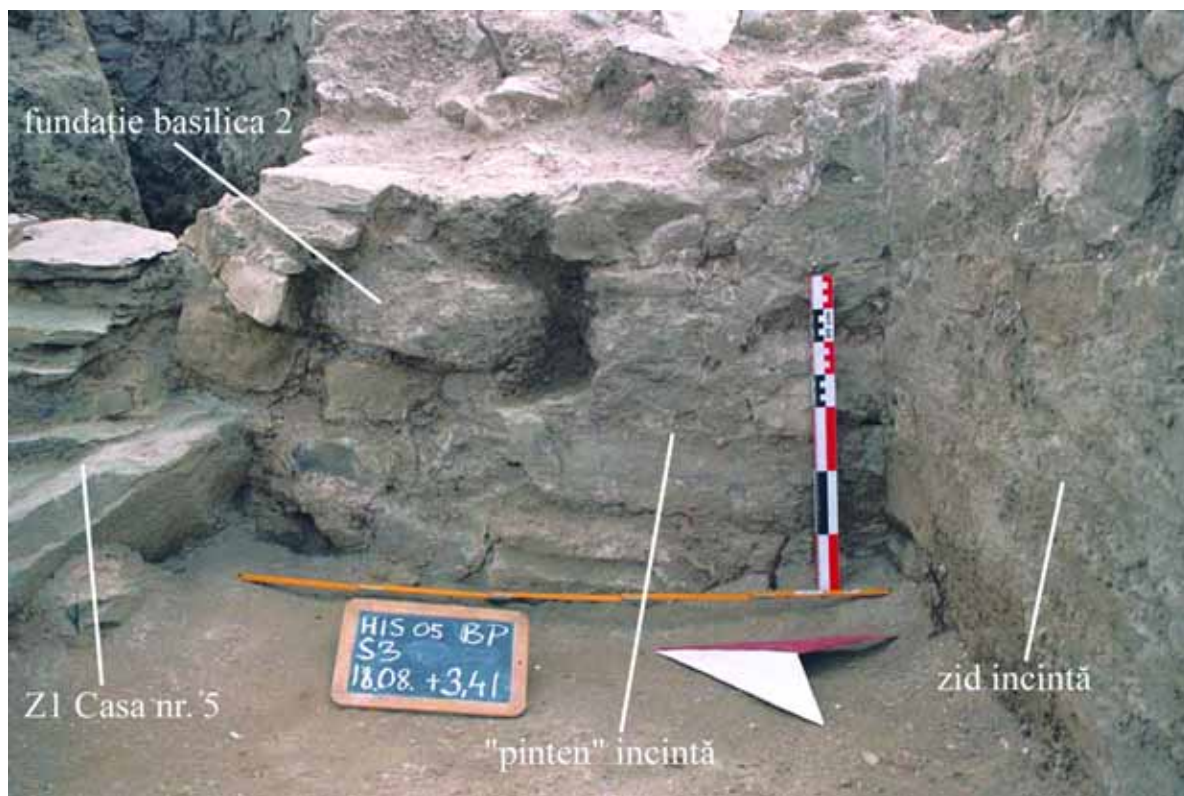
1

2

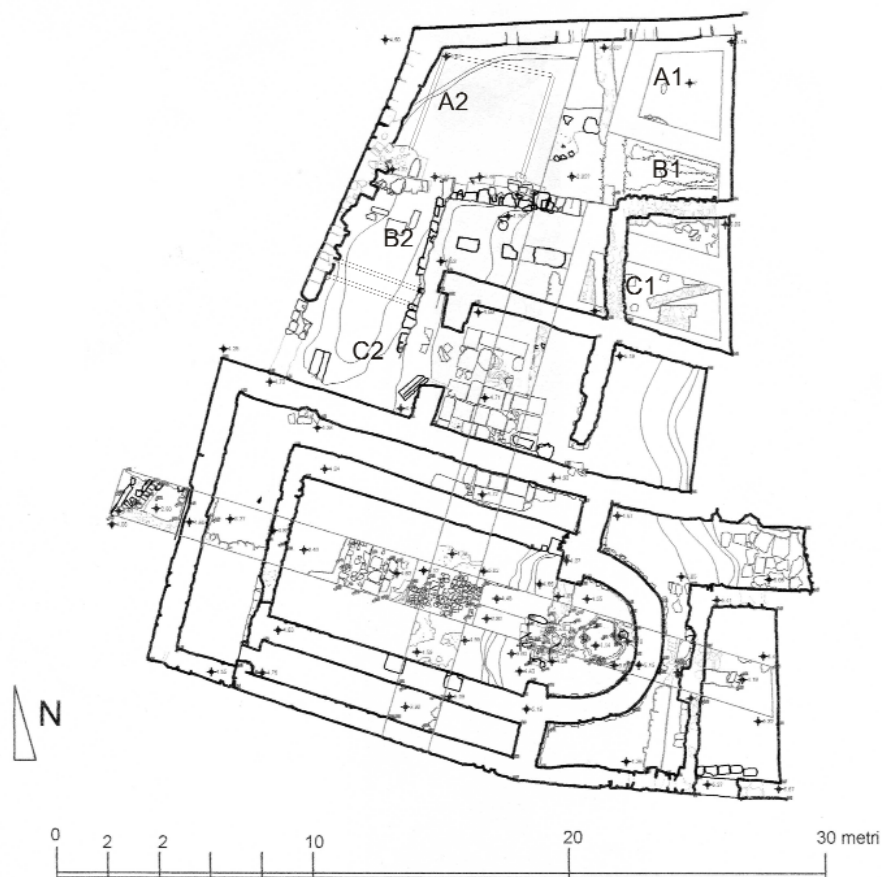
Isaia. Balta Popii. Cutie de lut

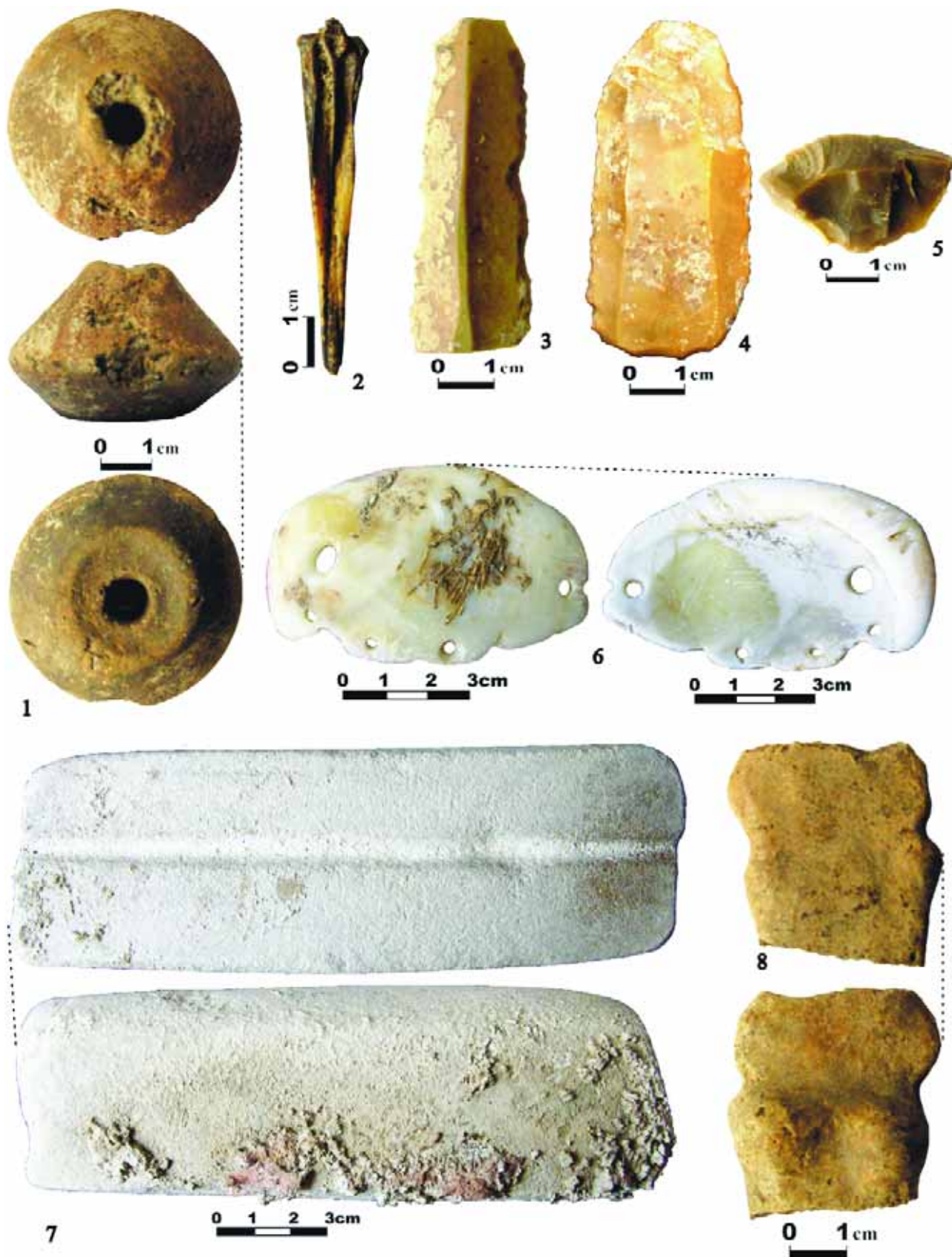
Istria [Histria] Basilica Pârvan

Istria [Histria] Basilica Florescu

ÎNSURĂȚEI - "POPINAII"

1. S1 C33GR21

2. - 8. S1 C30L2 - zona de sub pereții prăbușiți (adâcimea cuprinsă între - 40 cm și - 60 cm)

Însurăței. Popina II

1

2

3

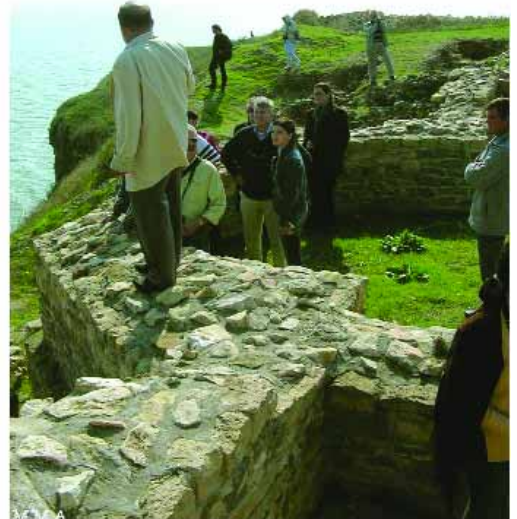
4

5

6

7

8

9

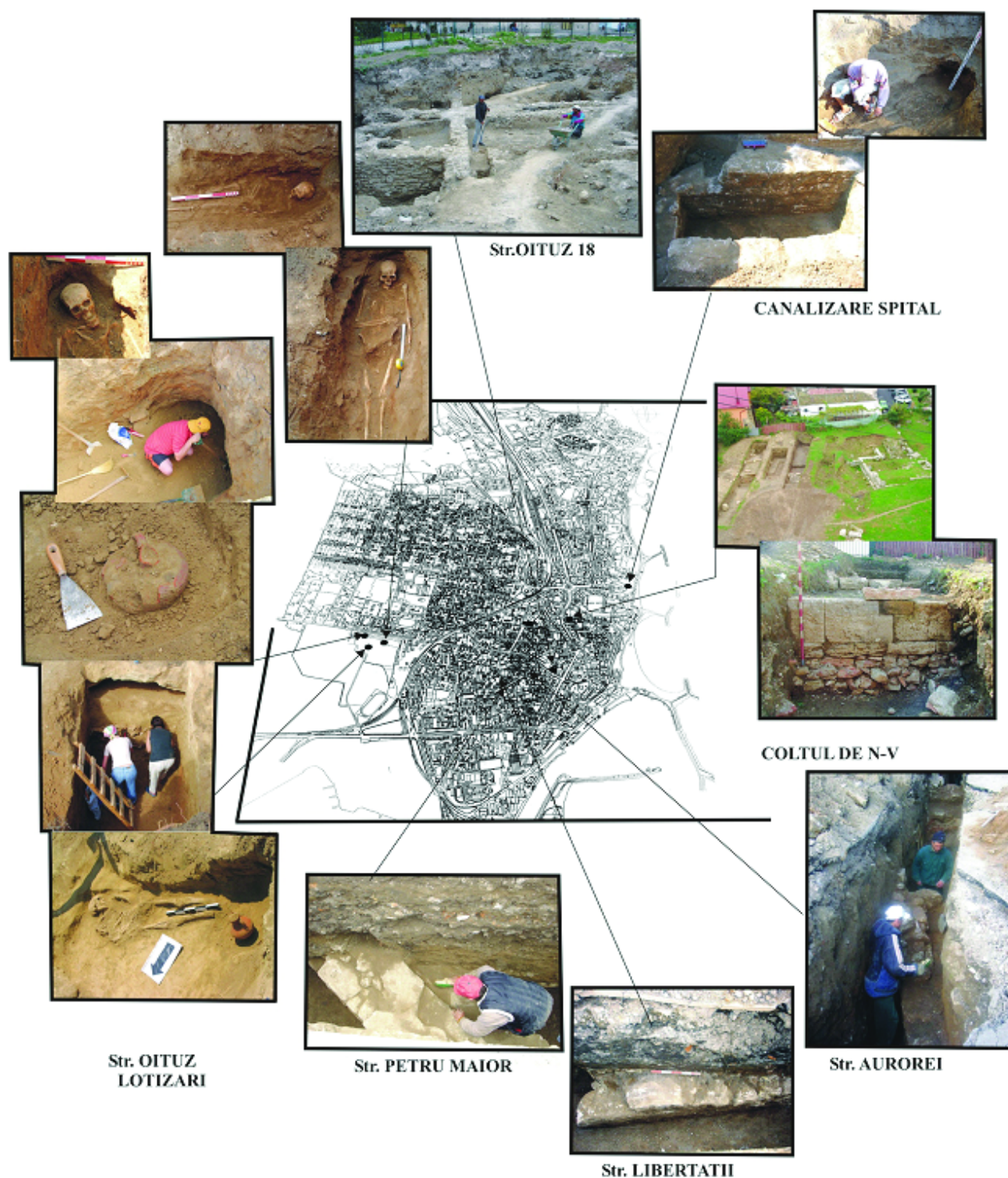
10

ORGAME/ARGAMUM 2005

Jurilovca [Argamum/Orgame]

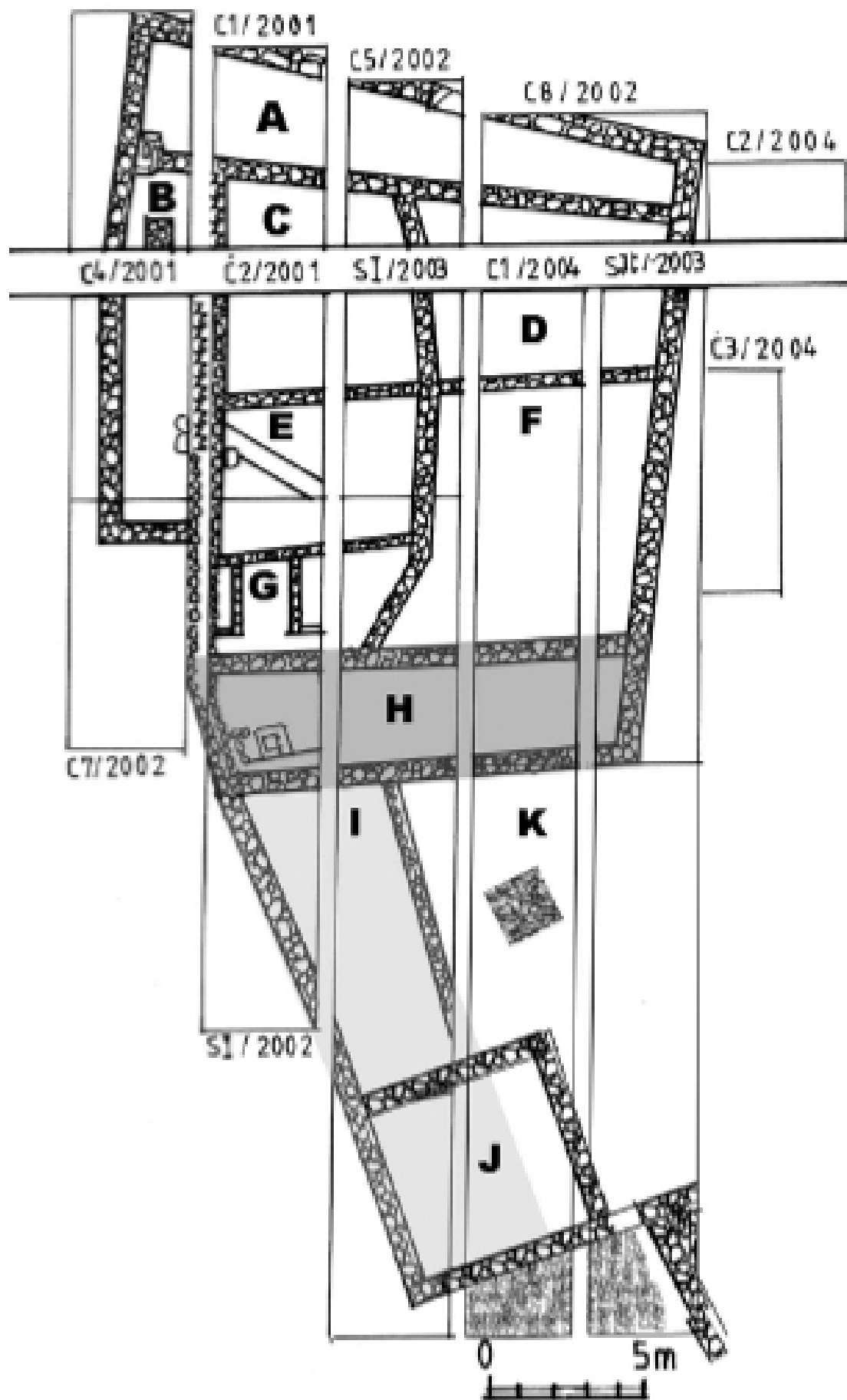
**MANGALIA
CERCETARI ARHEOLOGICE 2005**

Mangalia. str. 1 Decembrie
Mangalia. str. Nicolae Iorga

Moigrad. Pomet. Planul săpăturilor efectuate în cele șase campanii de cercetări

1

2

3

4

SILIȘTEA - "Popină"

1. "Popina" de la Siliștea - vedere de pe terasă
2. Secțiunea S33
3. Secțiunea S29
4. Secțiunea S35

Mucea. Siliștea - Popină

1

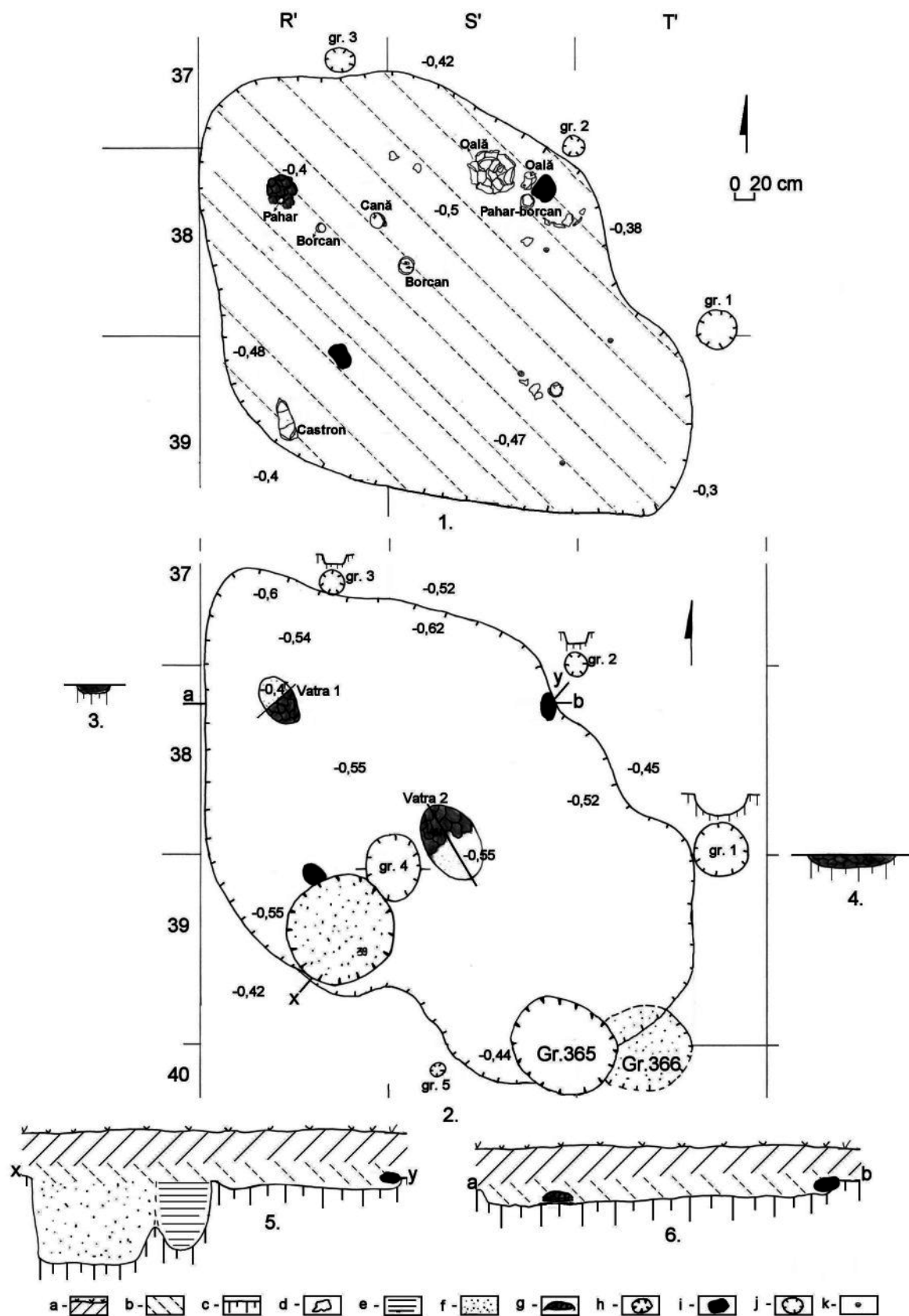
2

3

Ocoli^ou Mic. La Vâmi (Blidaru) - Turn

Olteni. Cariera de nisip. Situl B. Mormântul Dacic (nr. 1)

1

3

1

1

2

1

1

4

Olteni. Cariera de nisip. Situl A.

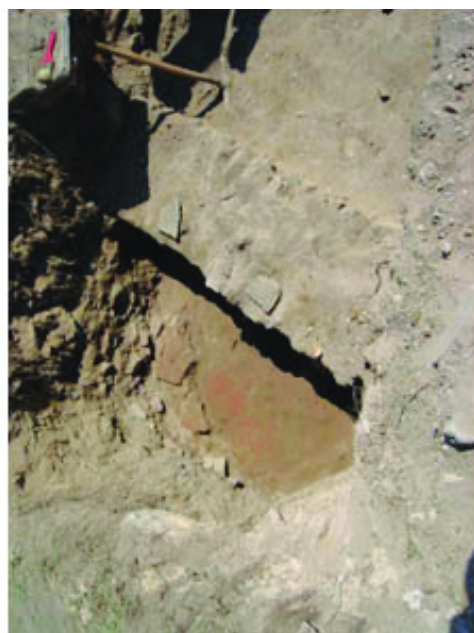

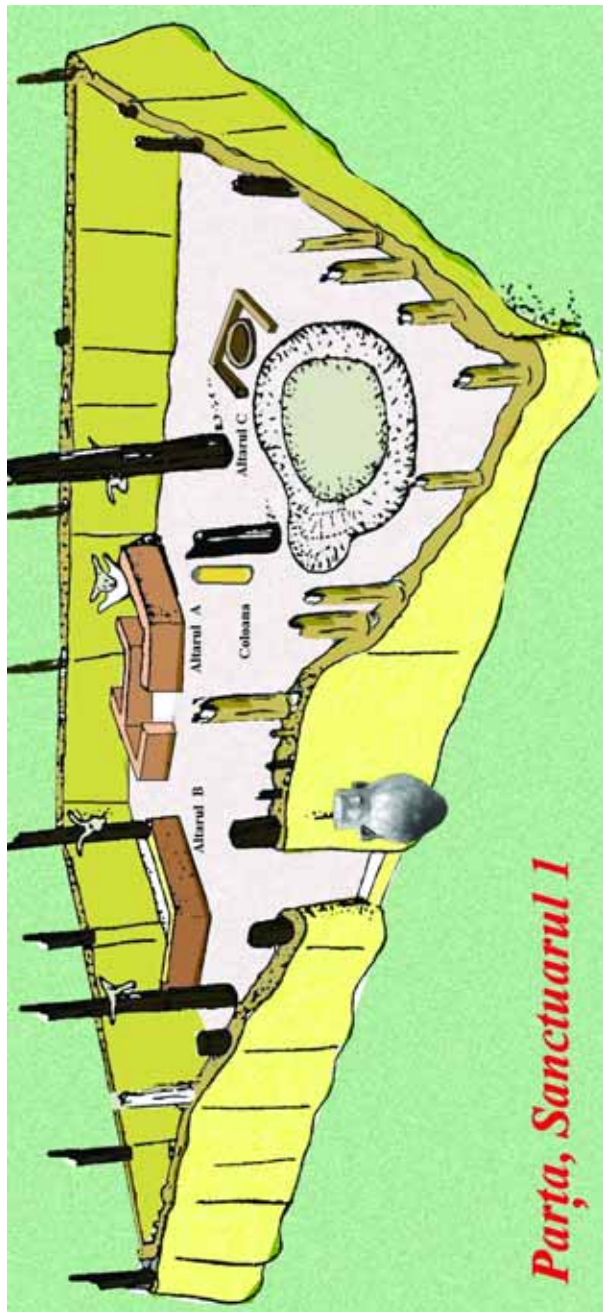

Ostrov. Ferma 4. Sector I Thermae, vedere dinspre S; suprafața C14, pavimentum, vedere dinspre NV; edificiul nr. 3, vedere dinspre N; mormântul M11, vedere dinspre N.

1 – 4 - Construcția cu absidă (cuptor?); 5 – zidul din fața intrării în turnul de colț și pavajul de cărămidă

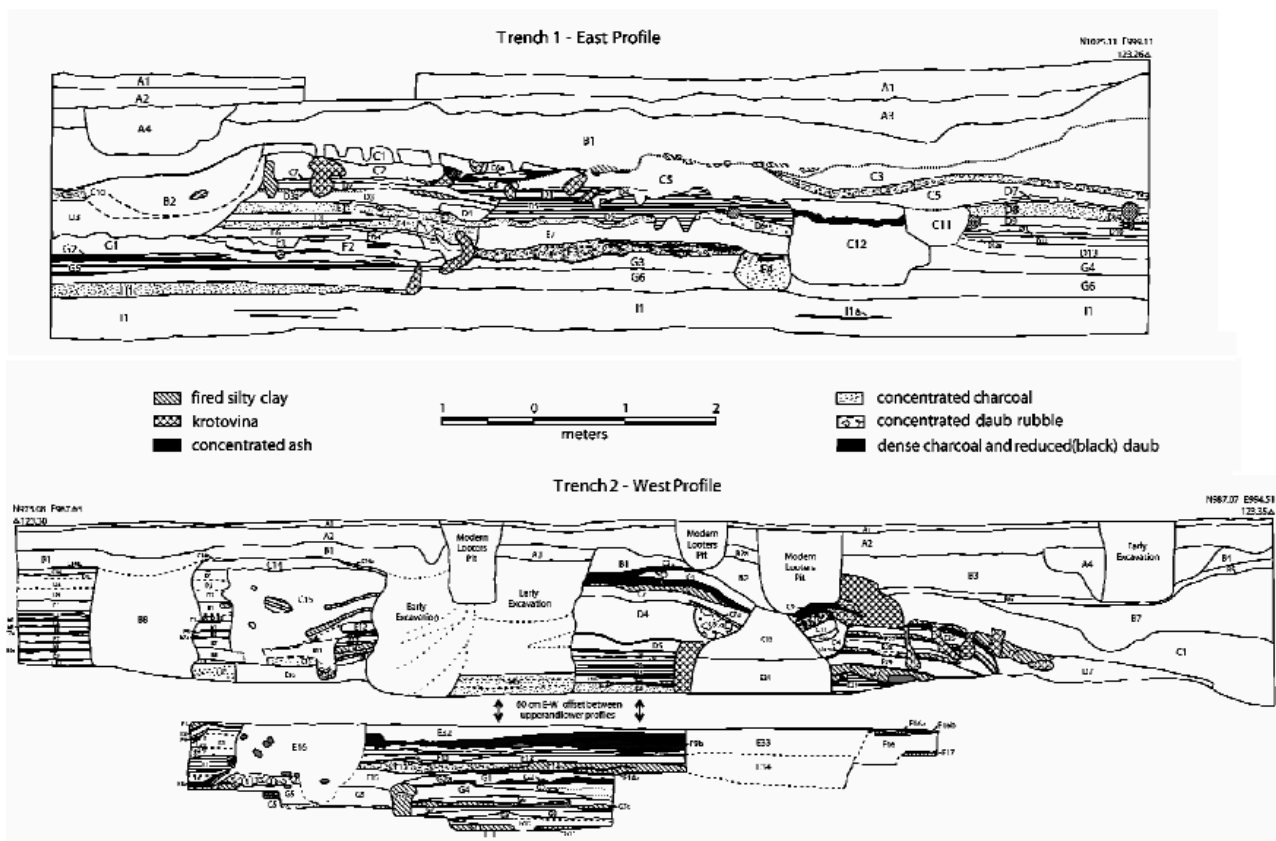
Parța, Sanctuarul I

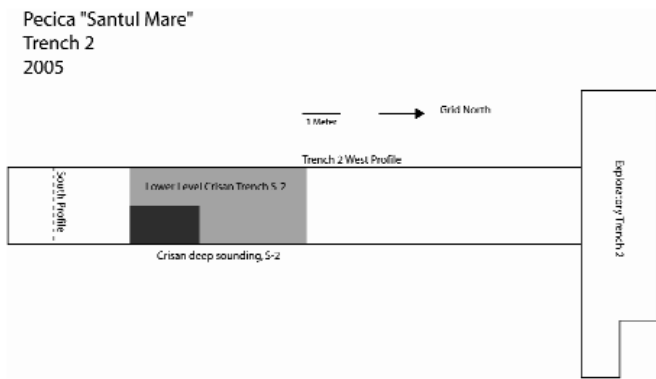
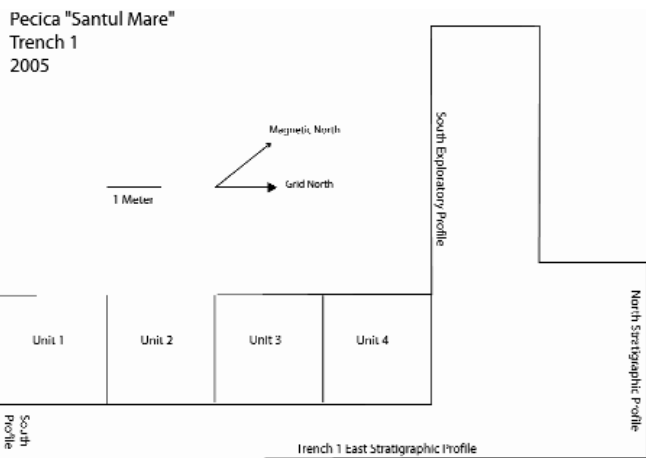
Parta 7c - 6

2005 Season Profiles for Trenches 1 and 2, Pecica "Șanțul Mare"

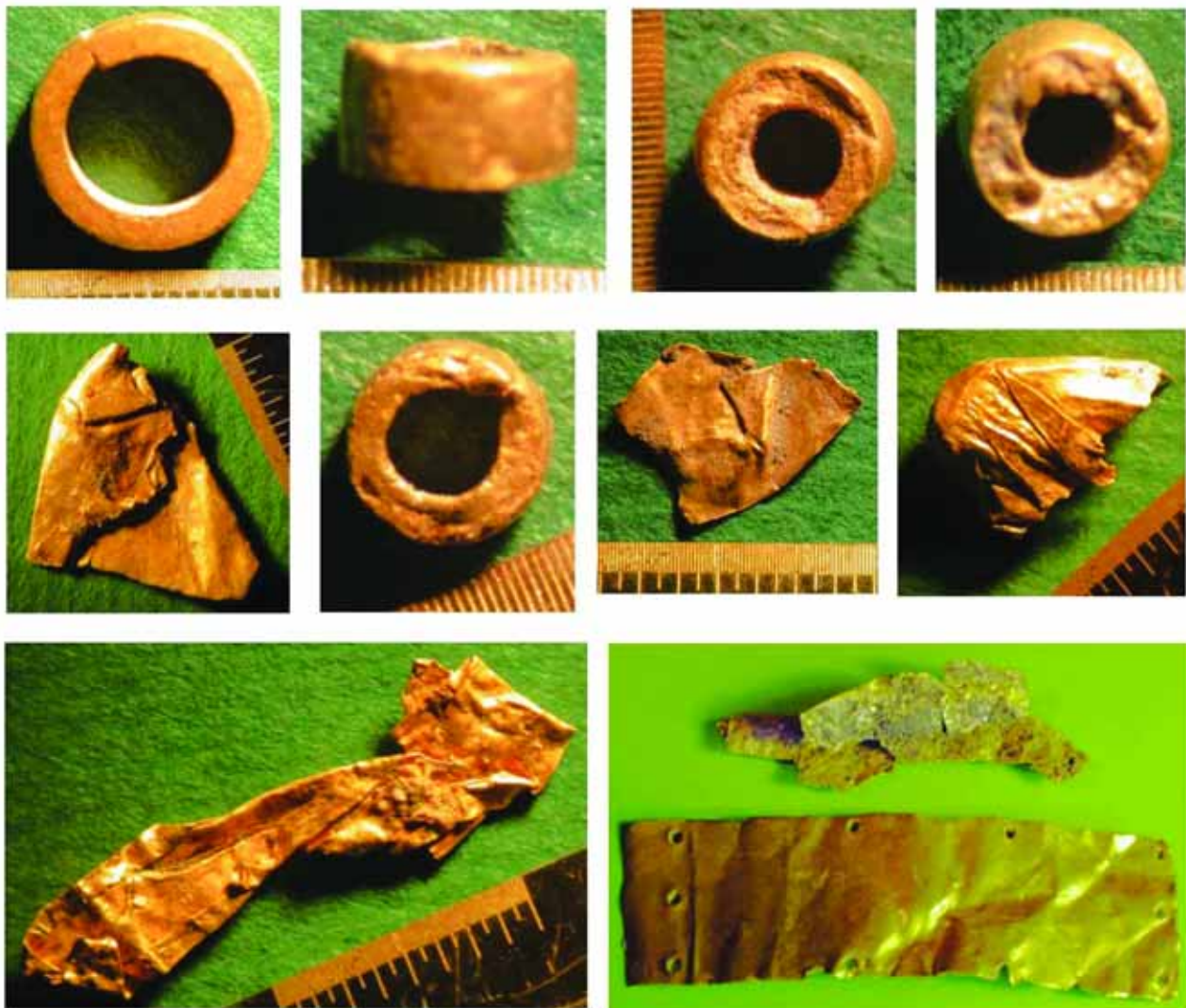
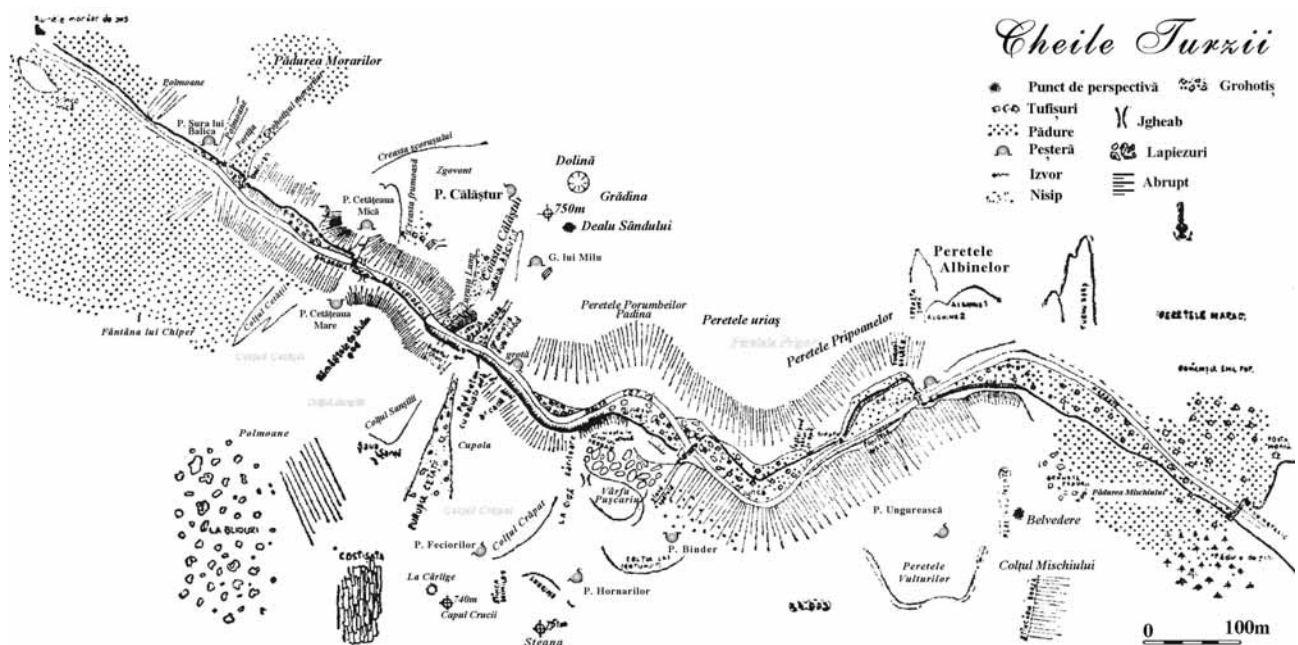

Plan of Excavation Areas Trench 1 and 2

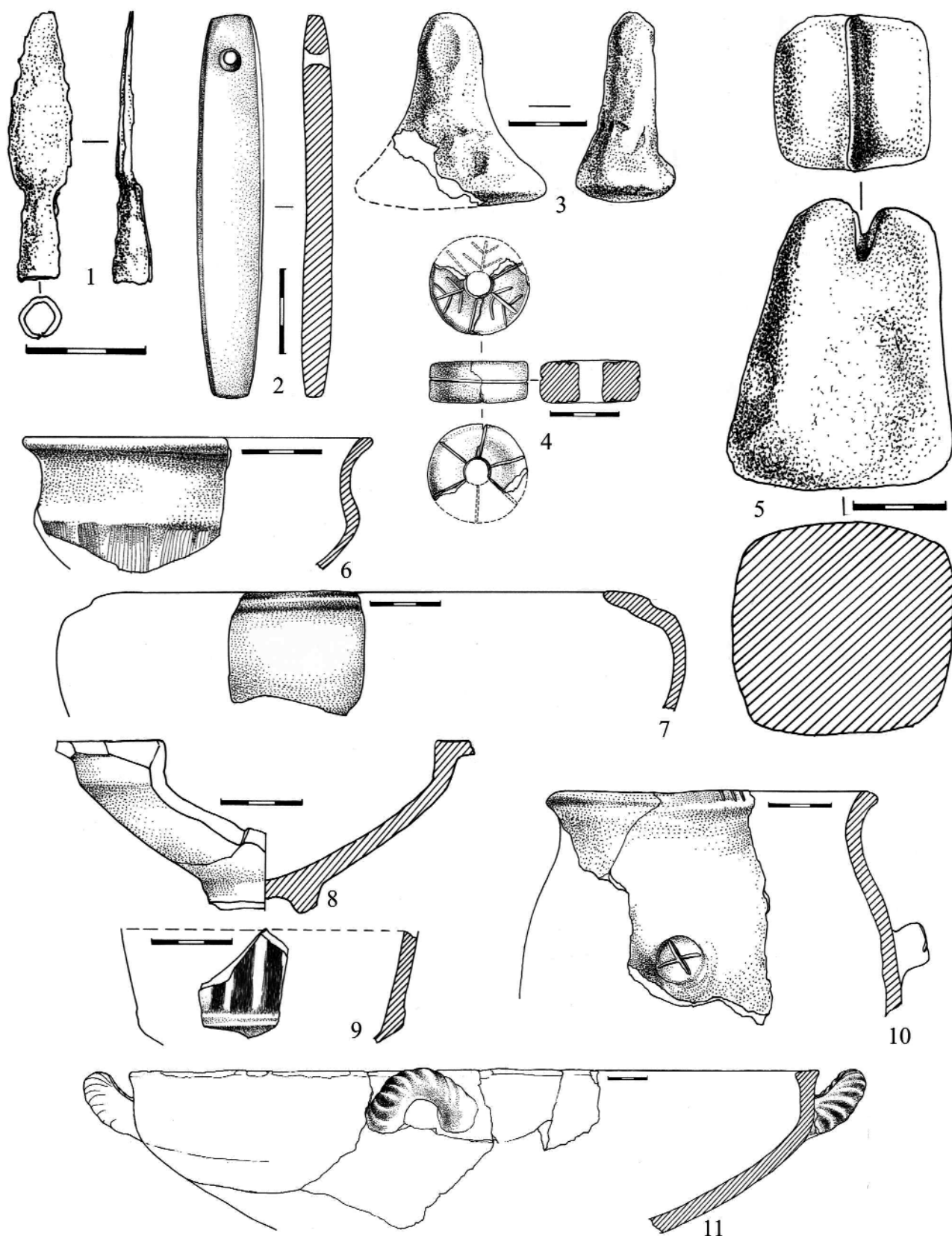

Pecica. Șanțul Mare

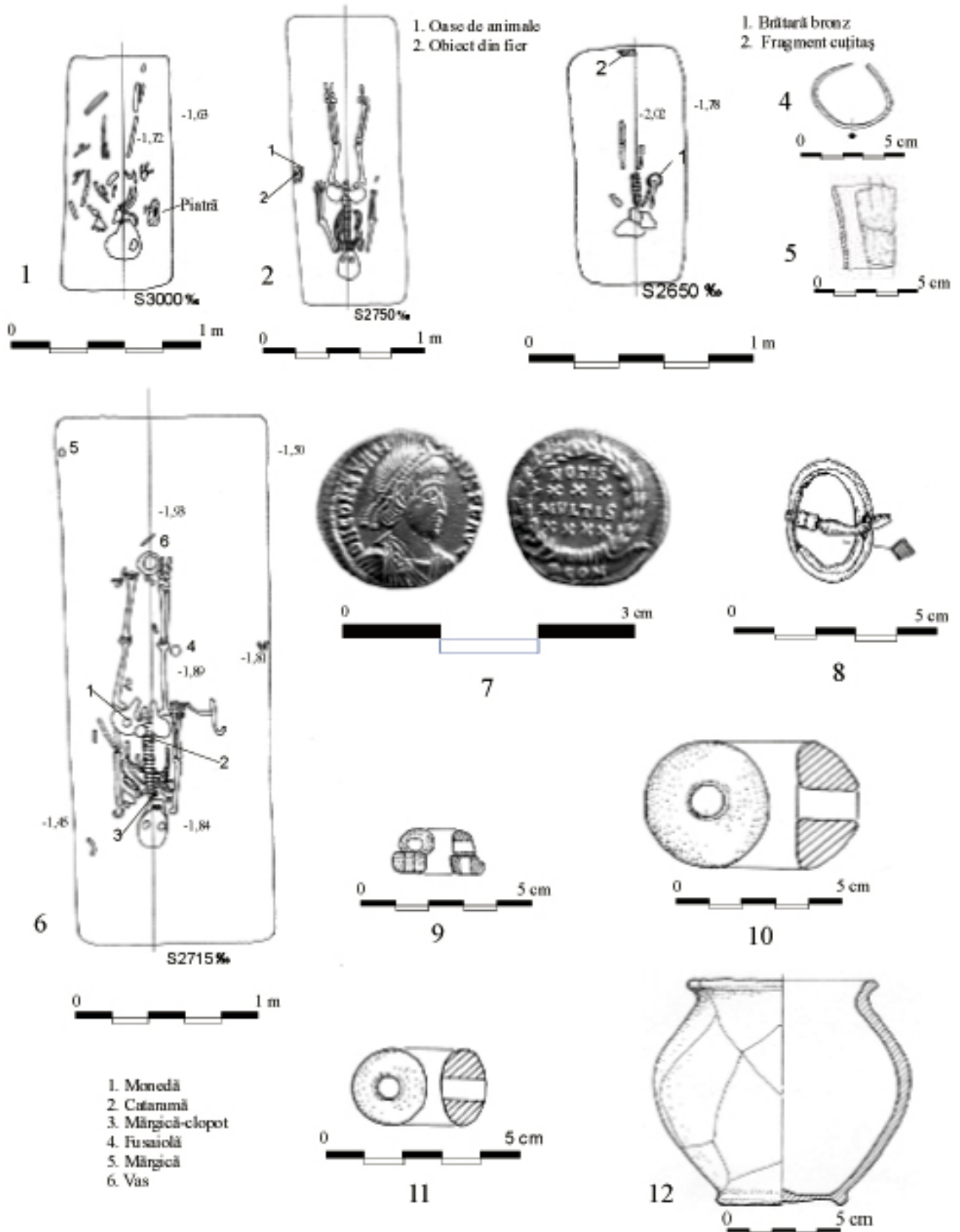

Petre^otii de Jos. Cheile Turzii

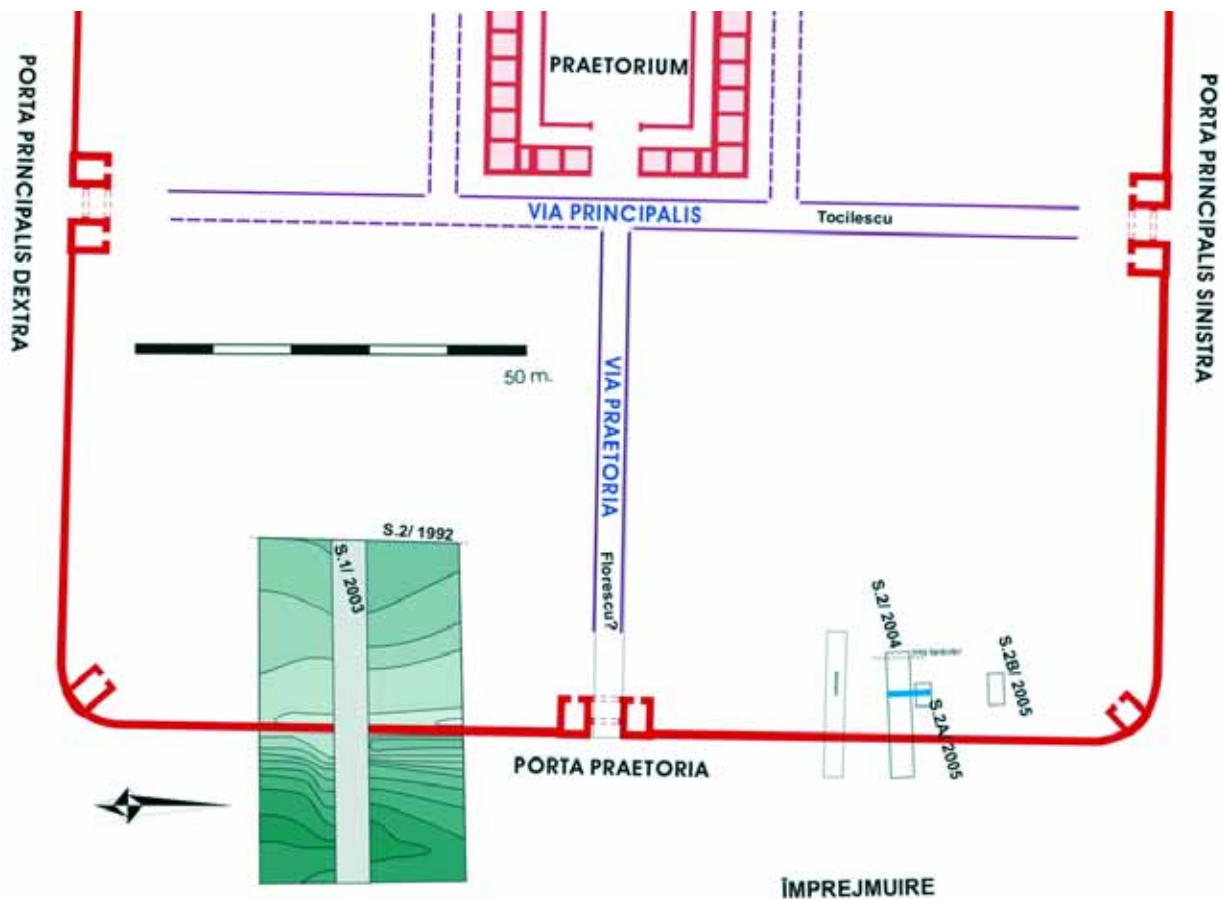
PIETROASA MICĂ - *Gruiu Dării*, com. Pietroasele, Jud. Buzău. Vârf de săgeată (1), cute (2), instrument de modelat vasele (3), fusaiolă (4), greutate (5), vase ceramice (6-11); 1 fier, 2 piatră, 3-11 ceramică.

Pietroasa Mică. Gruiu Dării

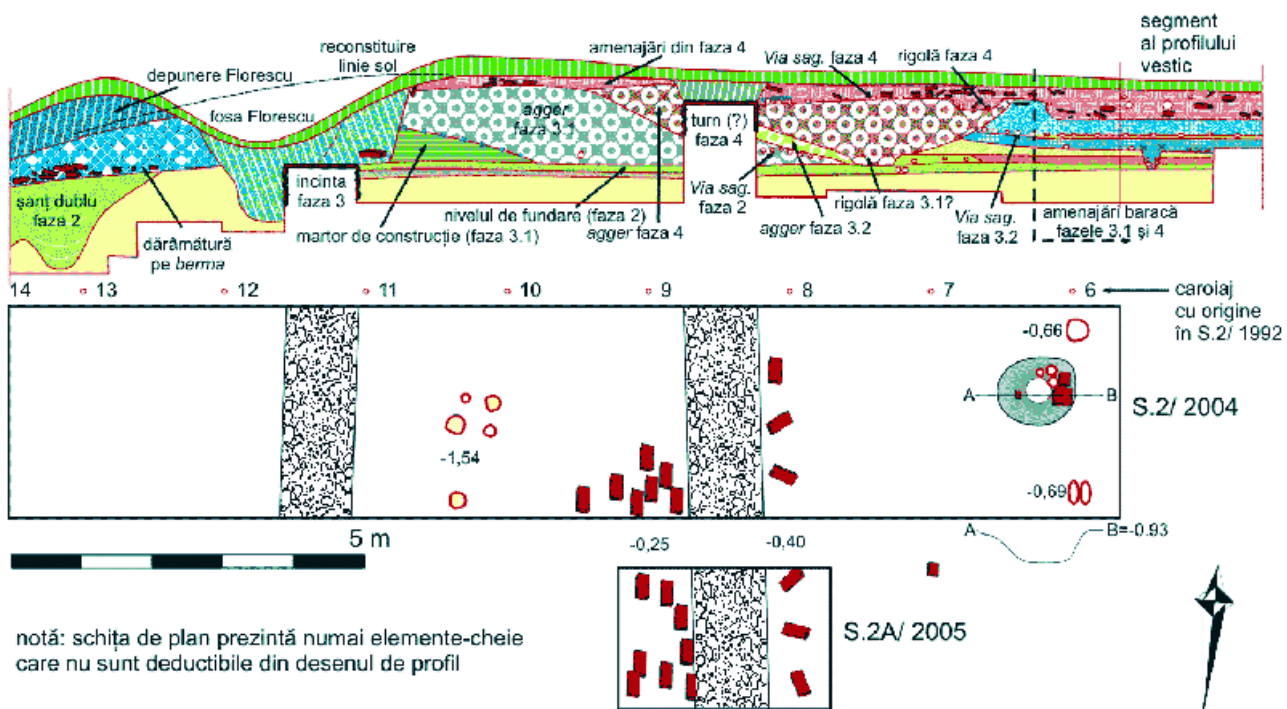

Pietroasele. Necropola 2

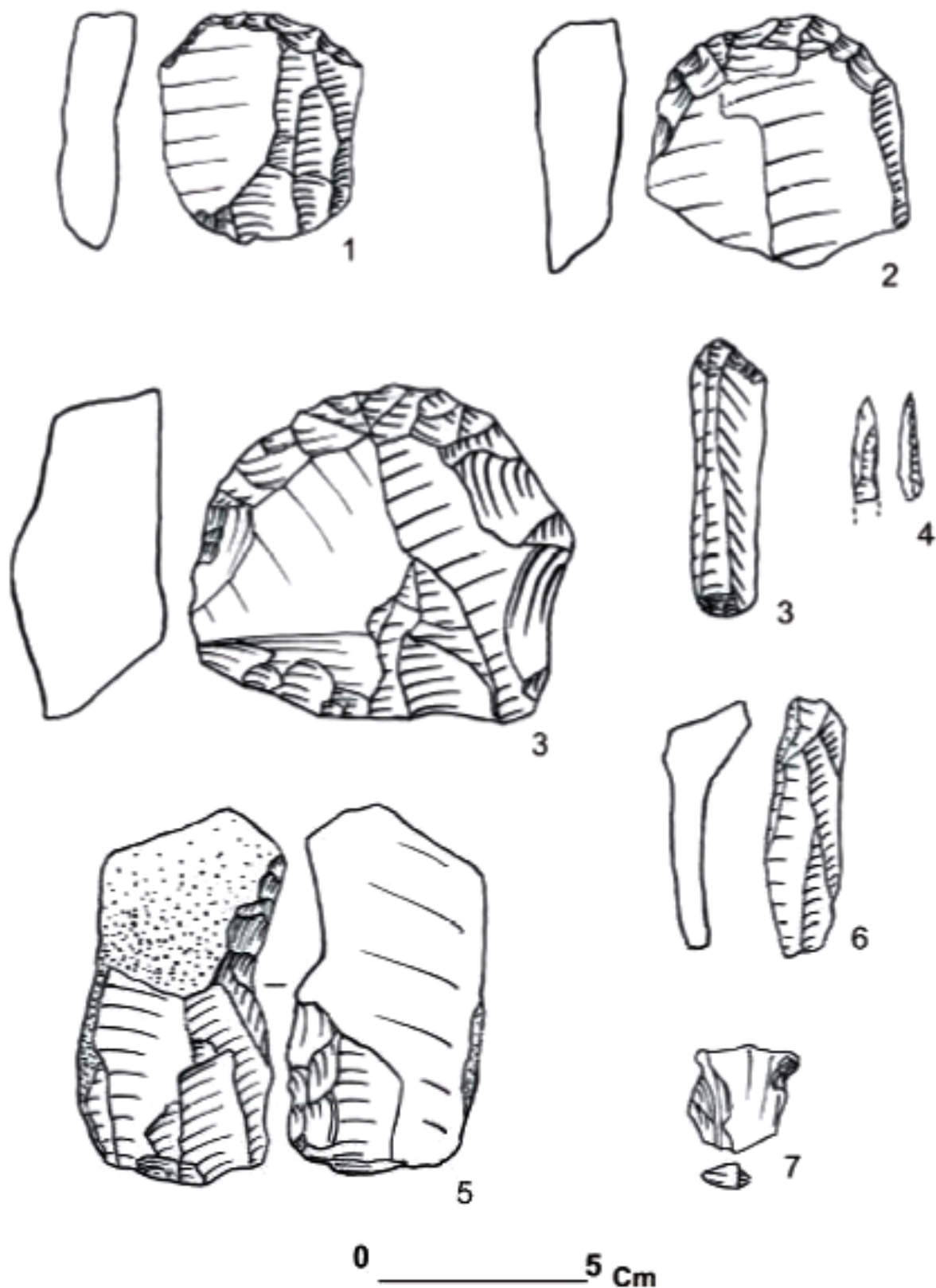

Castrul de la Răcari. Campania 2005. Secțiunea 2, schiță de plan și profil sudic.

notă: schița de plan prezintă numai elemente-cheie care nu sunt deductibile din desenul de profil

Răcarii de Jos. Castru

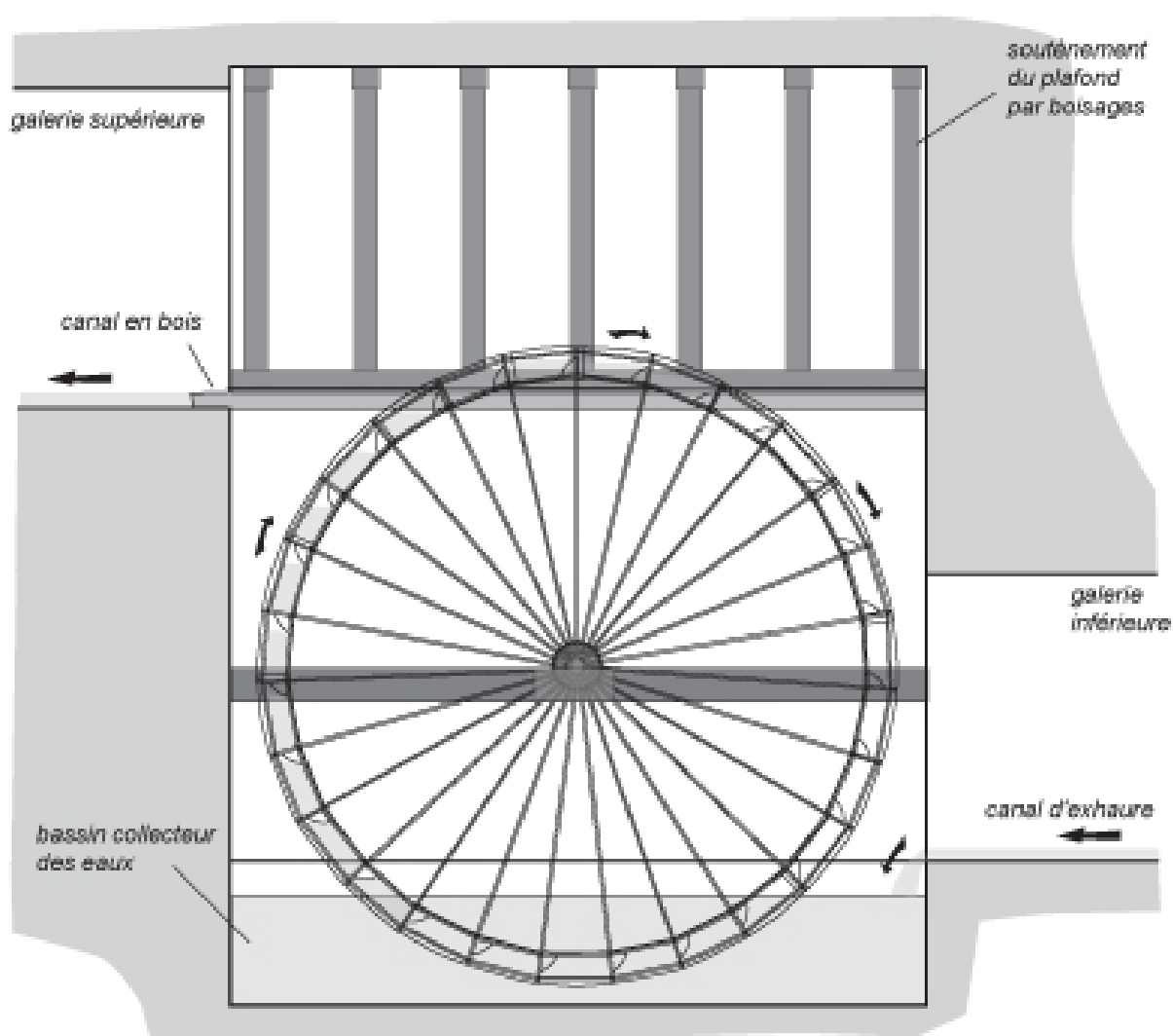
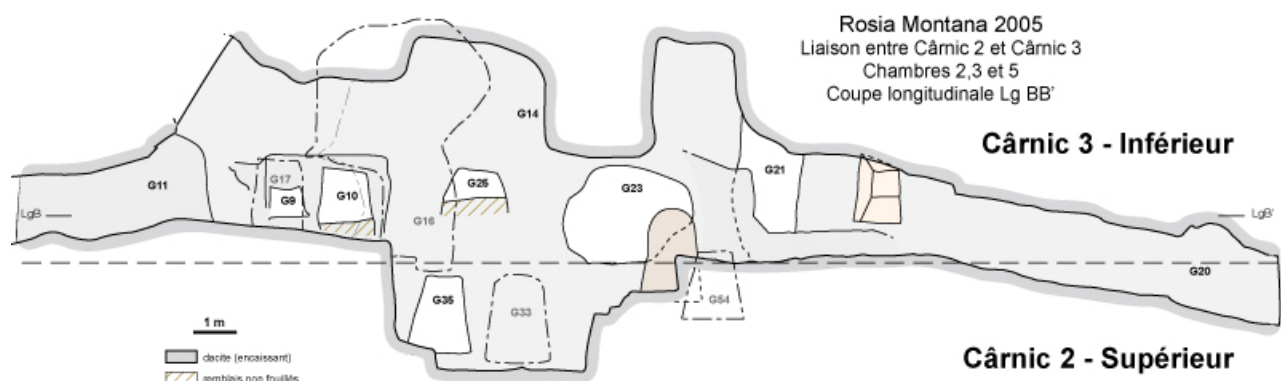

Boinești, industrie litică. 1, 2 și 3 : grattoare pe așchie. 3 : grattoir pe vârf de lamă. 4 : lamelă *à dos* retușată.

5 : racloar cu retușă alternantă.

6 : lamă *outrépassée*, 7 : *encoche*. 1, 2, 3, 5 și 6 : nivel C1. 4 și 7 : nivel C.

Remetea Oa^oului. Coasta Boine^oti

Infographie : B. Cauwet

Ro^oia Montână. Cârnic. Zona de jonc^uiune dintre nivelele Cârnic 3-Inferior și Cârnic 2-Superior Păru Carpeni. Reconstituirea sălii C1 cu roata hidraulică și sus^uținerea de protec^uție din lemn din tavan

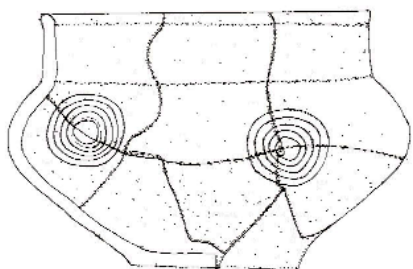

Ro^oia Montană. Pârâul Porcului Tăul Secuilor - S194, incintă funerară,
vedere dinspre N; M234 - mormânt cu ring de piatră

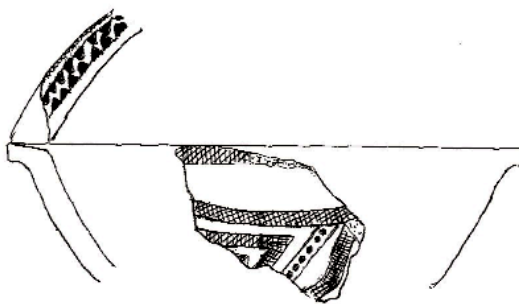

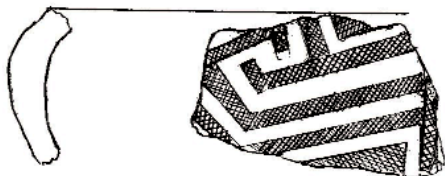
Ro^oiori. Parina Veche La humărie. Cană cu semințe carbonizate.
Vas urnă după demontare

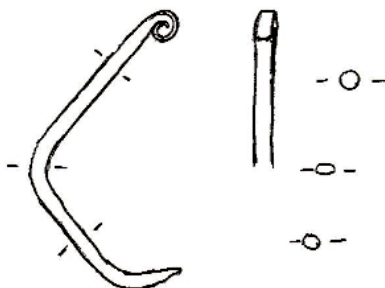
1

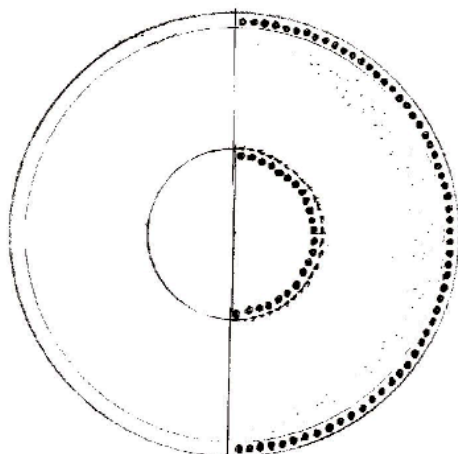
2

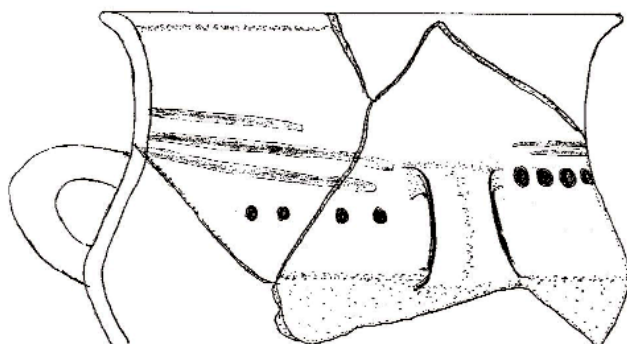
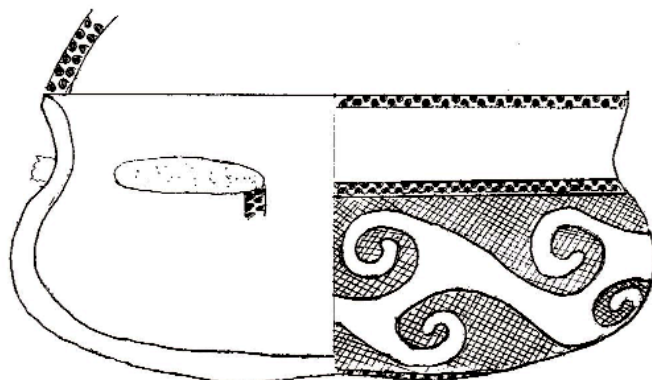
3

4

5

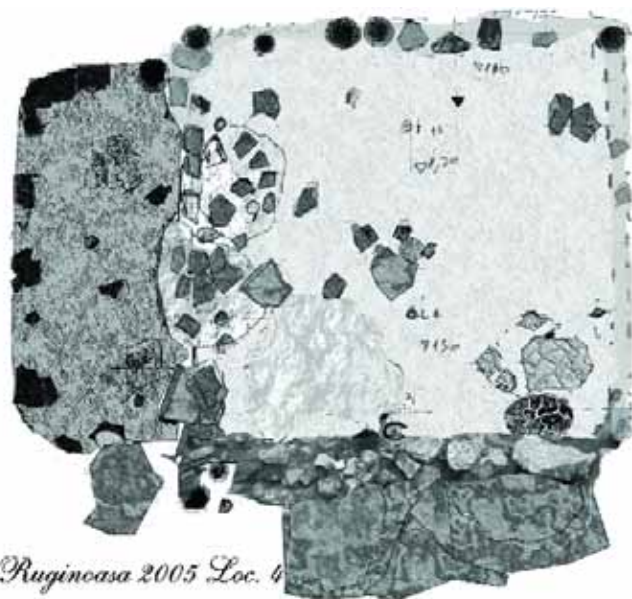
6

7

Rotbav. La Pârâuș. Ceramică și ac de bronz de tipul Rollenkopfnadel

Ruginoasa 2005 Loc. 4

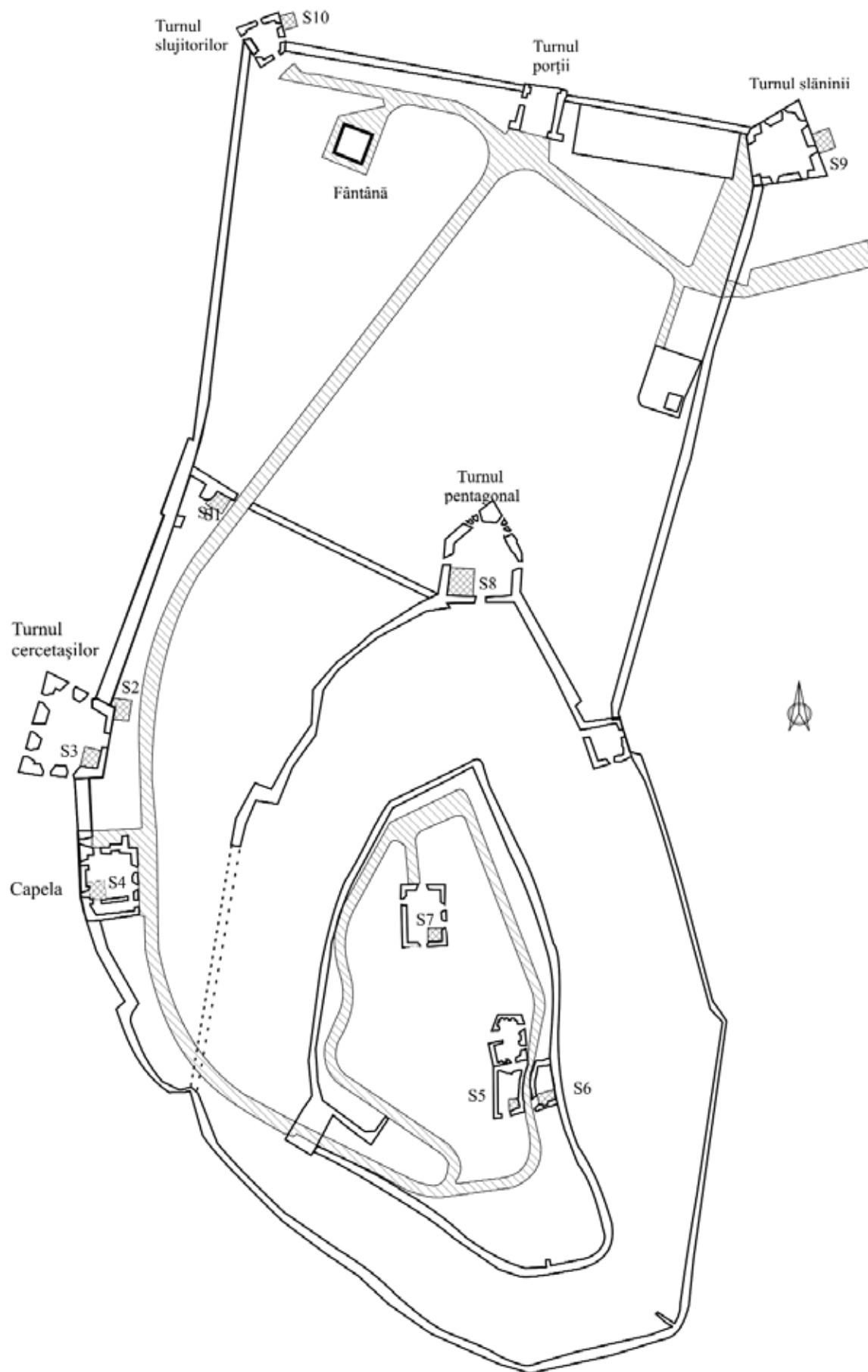
**L4, încăperea principală și tinda, spre stânga
(V); jos, excavare de pietre**

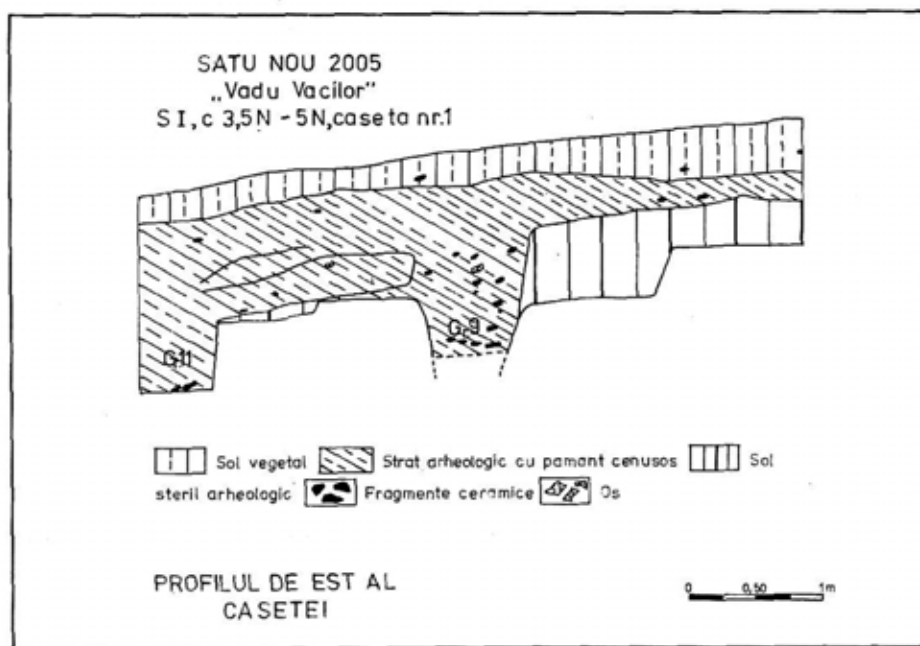
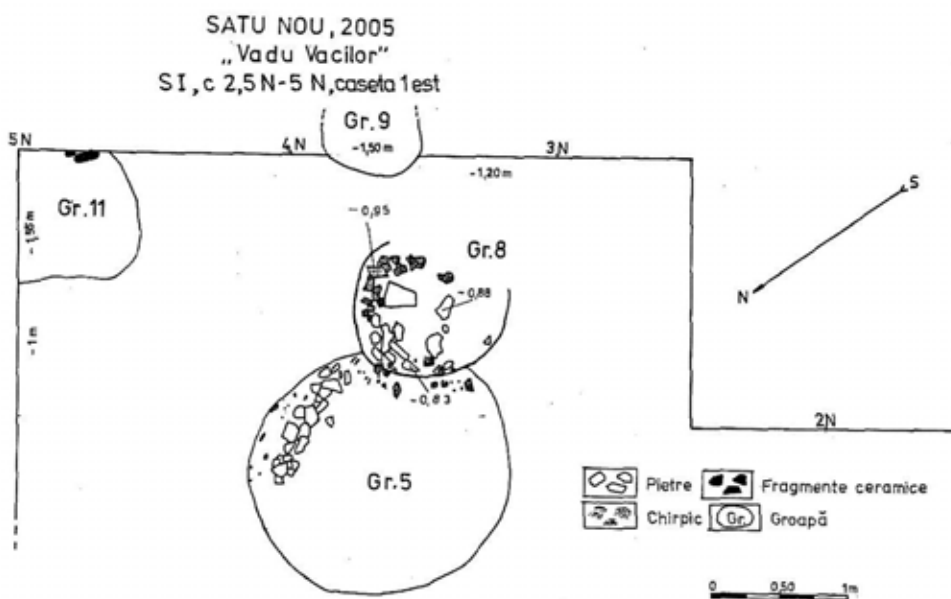
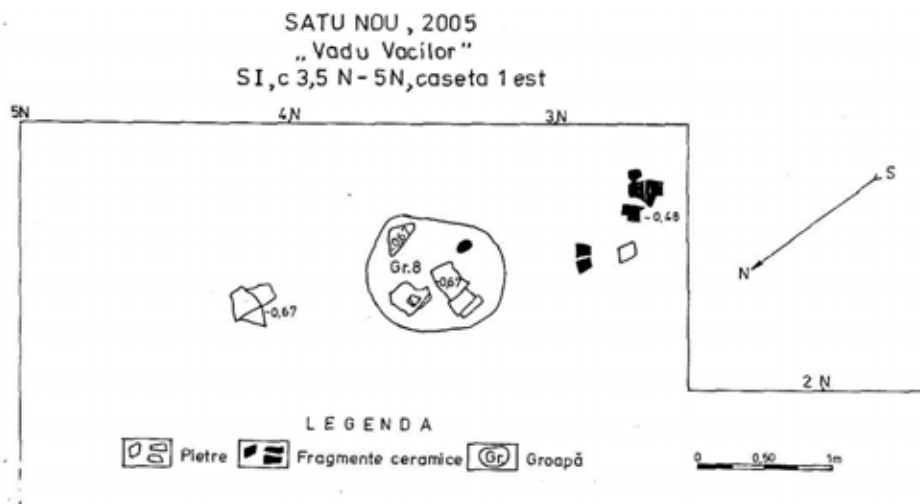
**Vedere de ansamblu, complexele și gropile
stâlpilor de la palisada de nord la 0,50 m**

**Detaliu cu gropile de la palisada de nord la
1,10 m (două șiruri de stâlpi)**

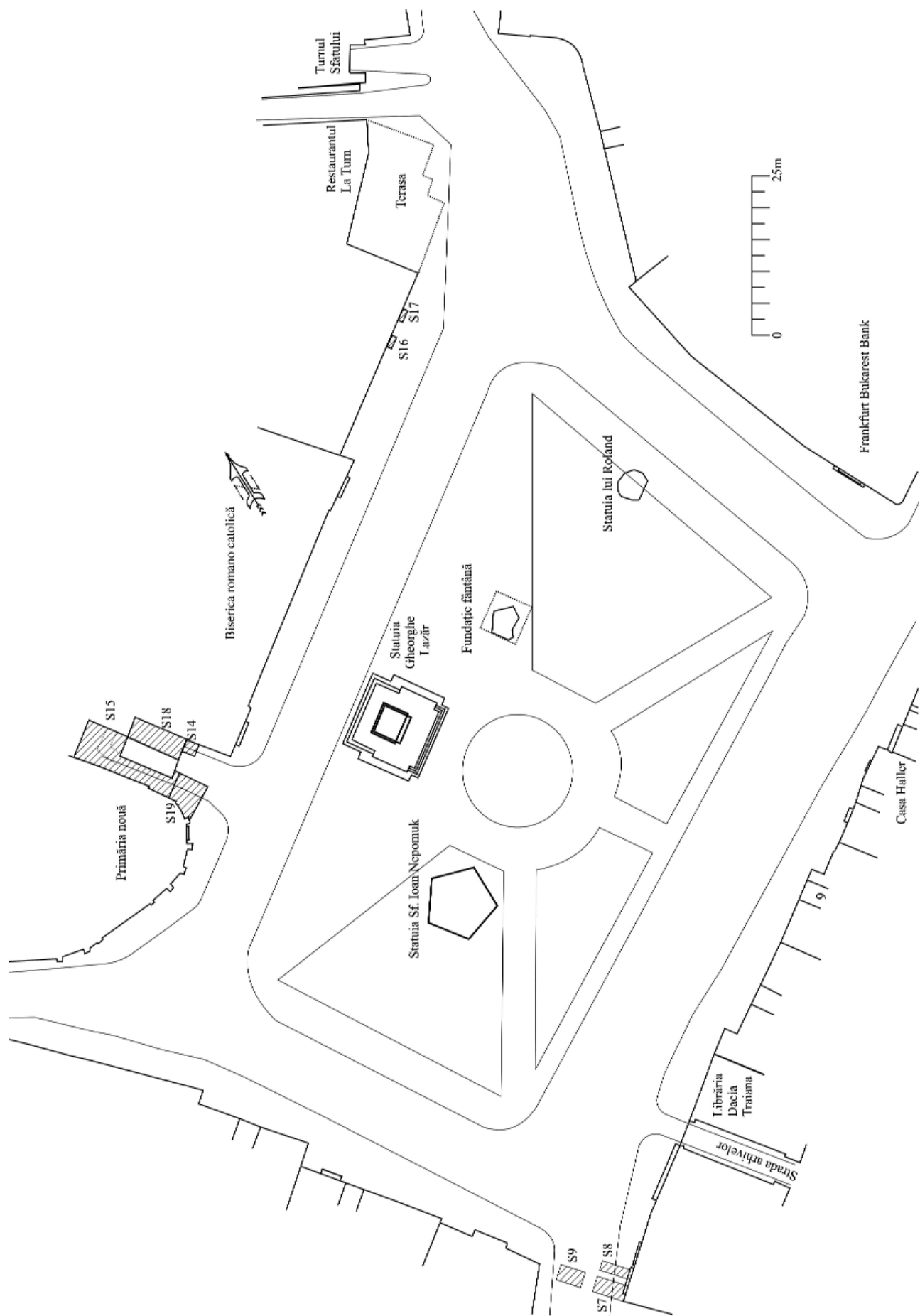

Rupea. Plan general

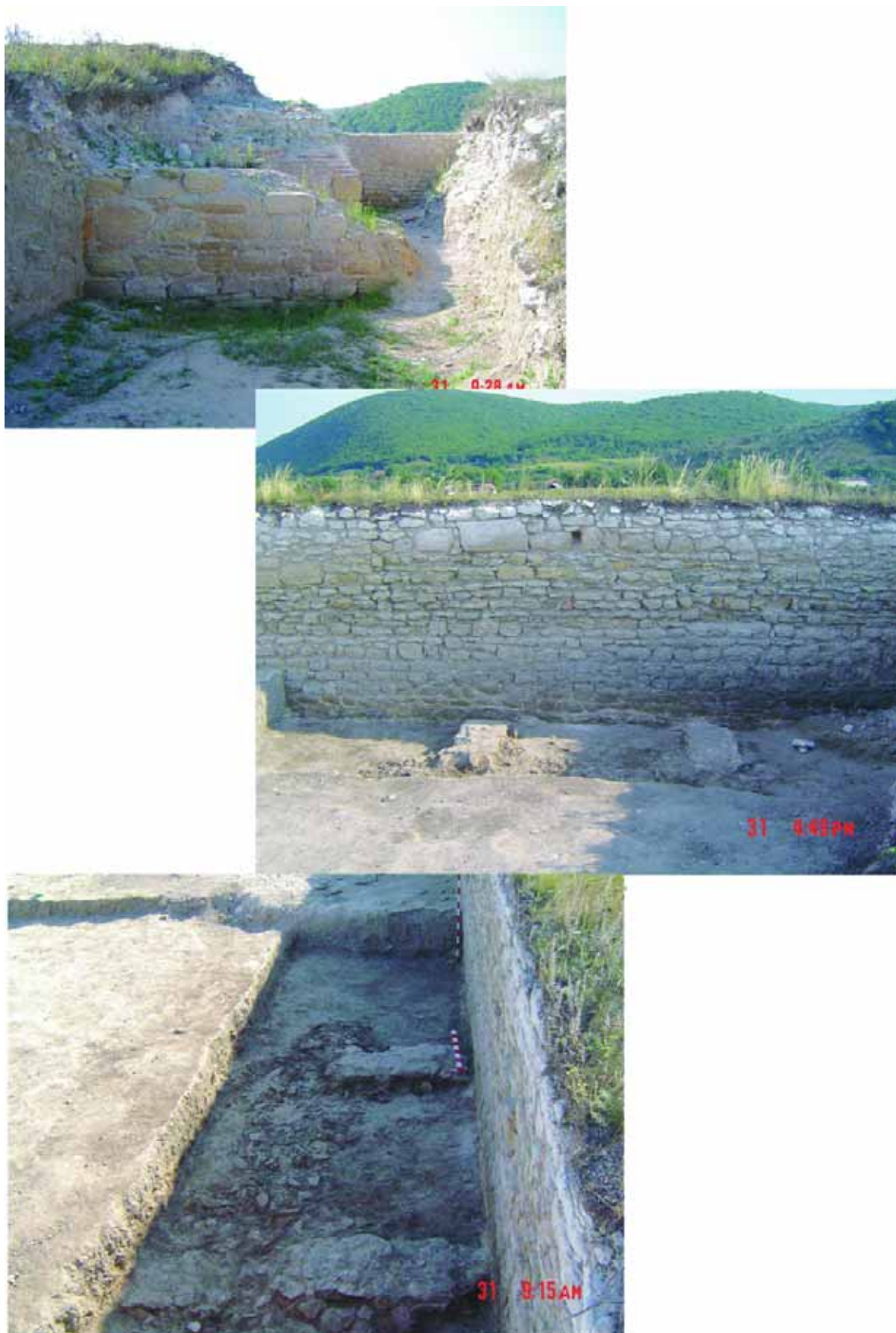

Satu Nou. Vadu Vacilor

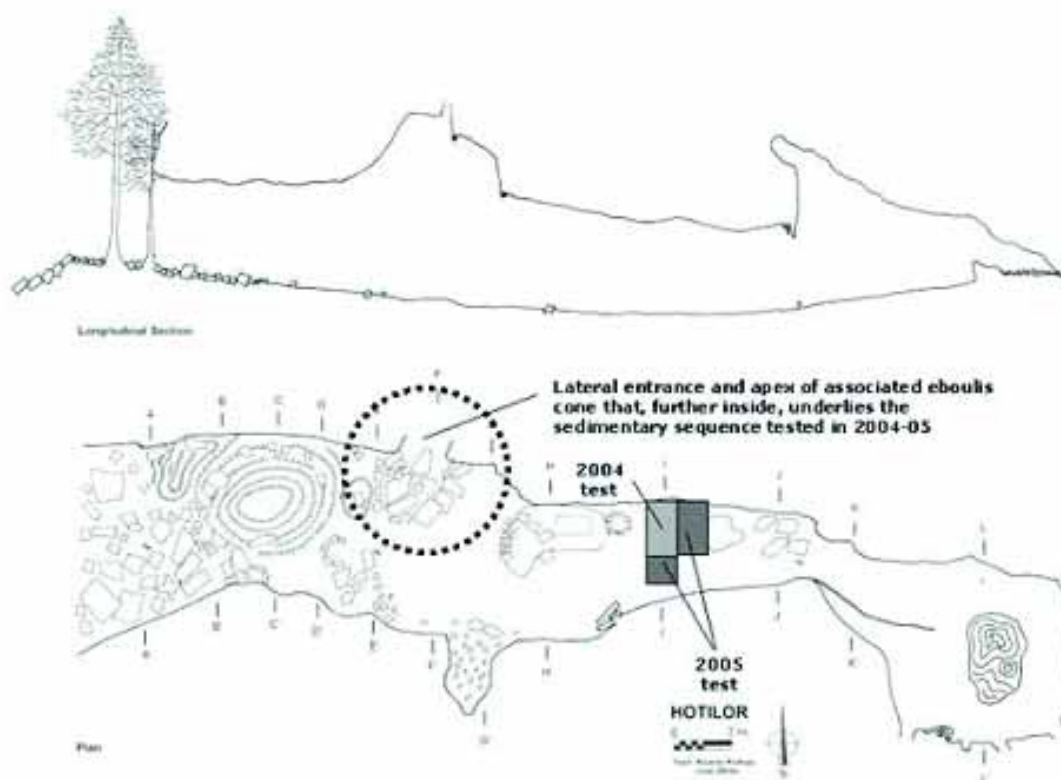
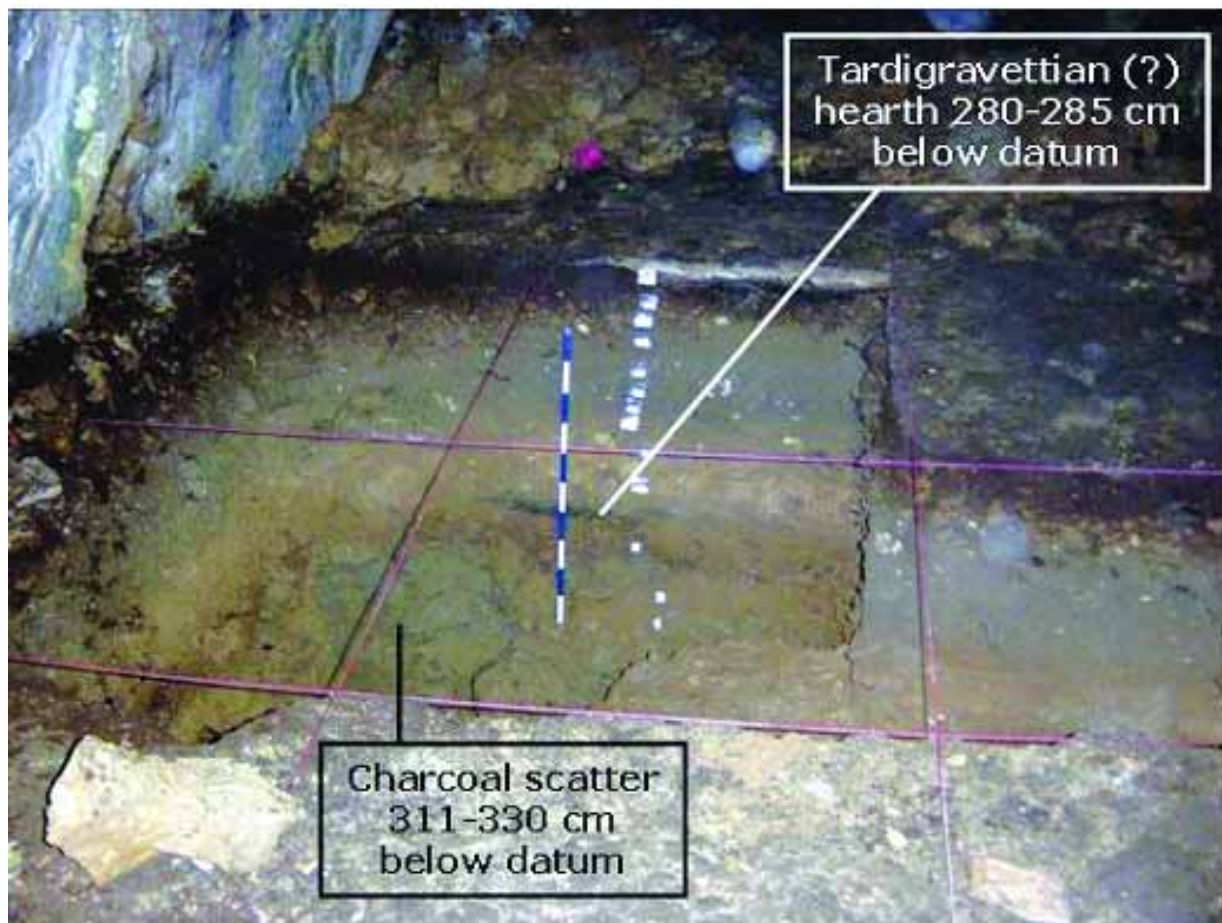

Sibiu. Centrul istoric (Piața Avram Iancu)

Ibida-Slava Rusa. Sector Curtina G. a) Turnul nr. 8;
b, c) curtina, cu urmele cladirilor dezafectate la construirea incintei. T

Slava Rusă. [Ibida]

Steiedorf. Pe^otera Hoșilor (La Hoșu')

Stelnica. Grădi^otea Mare. M322, M324; M323; M328

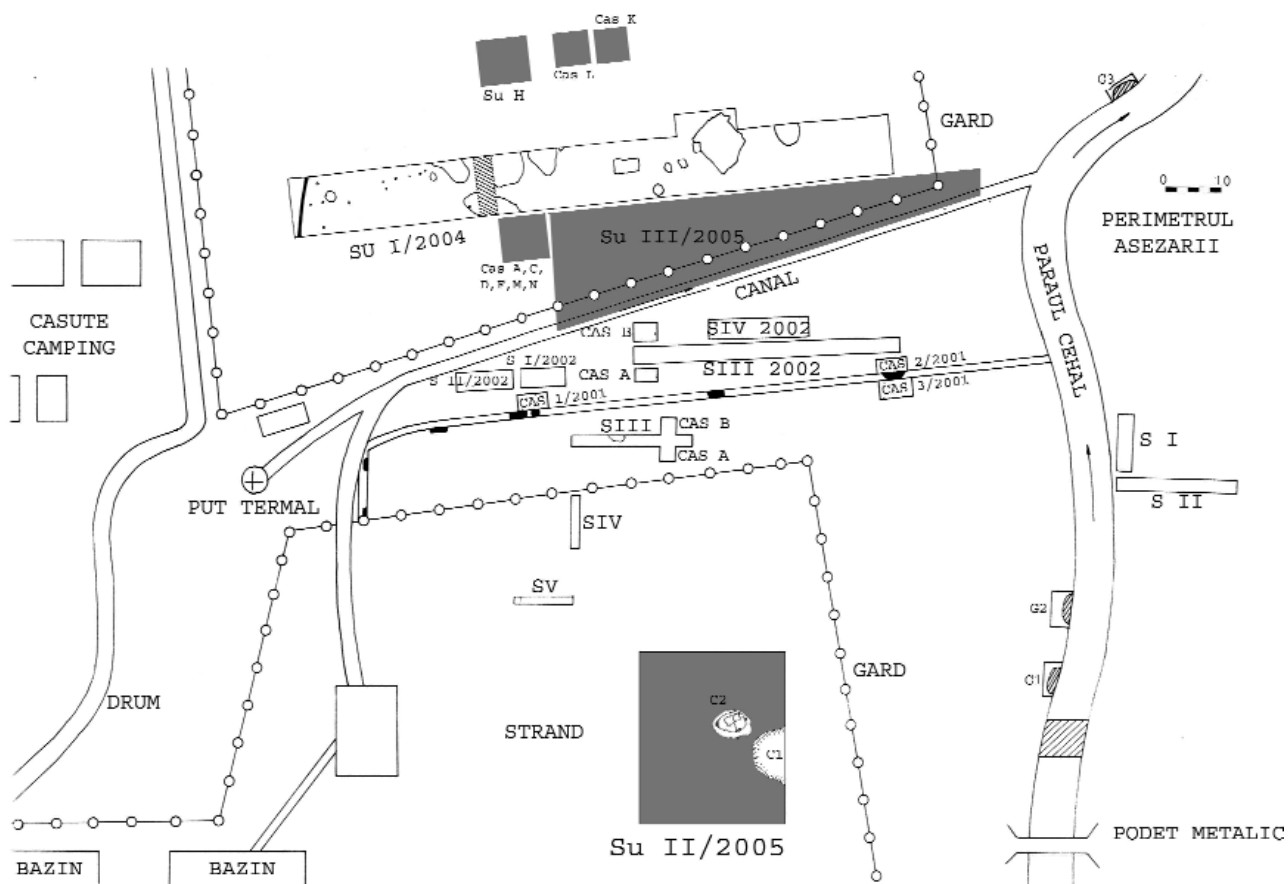
Sultana. Valea Orbului. Podoabe reprezentând inventarul funerar al mormintelor Hamangia Sultana. Malu Ro^ou. Vedere dinspre SE

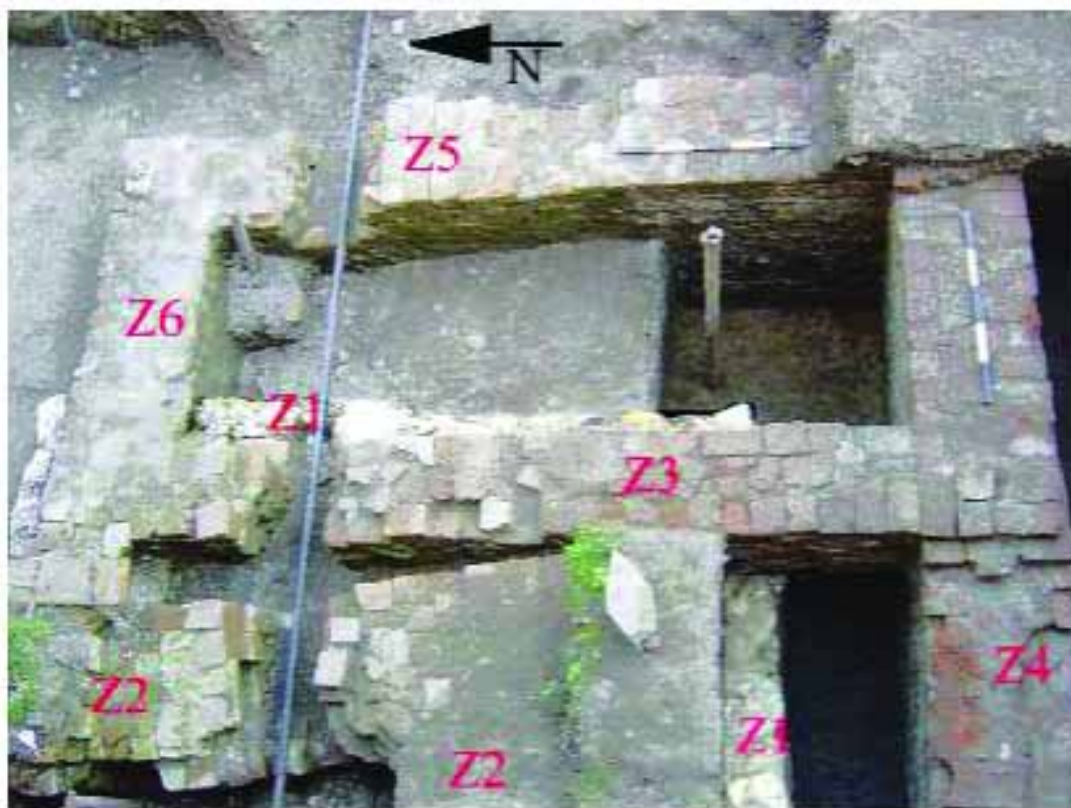

^aoimeni. Dâmbul Cetăpii. Locuința 5

Tașuș La Cetate (Cetatea turcească)
Tâșnad. Sere

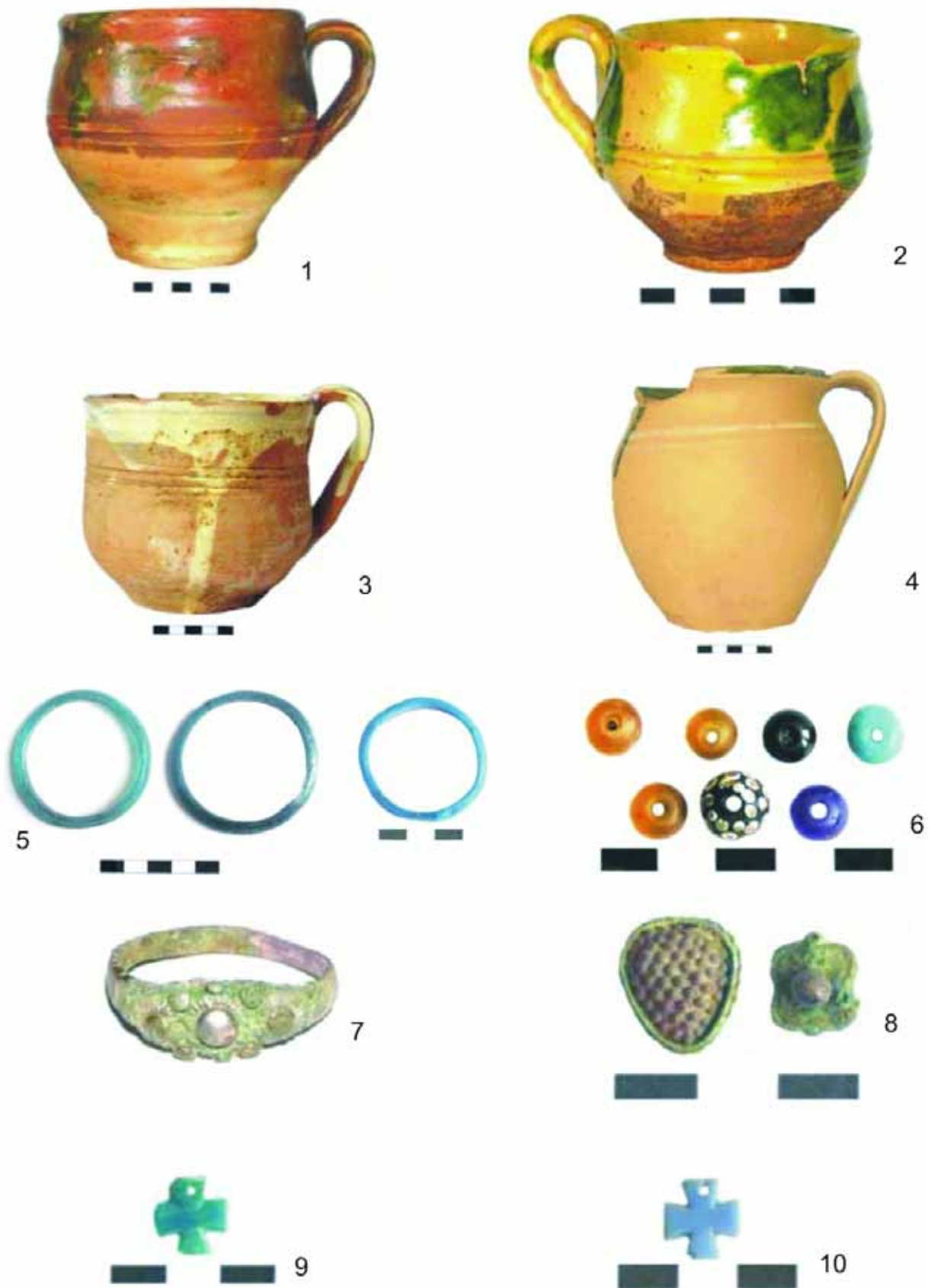

1. Grund de la secțiunile S19, S21 și S22, cu numerotarea zidurilor.

2. Grund S 21, cu nivelul de călcare din secolul 17, fundația de piatră a Z1, fundația a Z6 și pe dreapta imaginii sondajul săpat pentru verificarea fundației turnul de poartă.

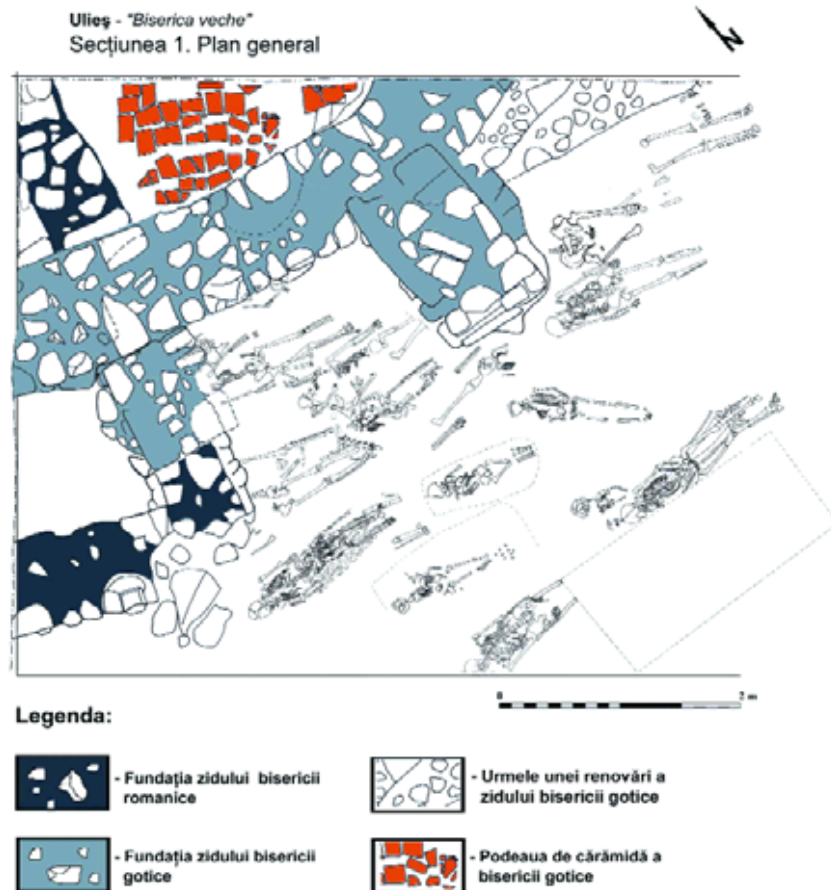

Descoperiri din secolul XIX:
 fig.1-4-vase, depuse ritual în cimitir;
 fig.5-10-obiecte de podoabă și cult, descoperite în morminte.

Vedere generală pe latura de vest a termelor.

Ulieș. Biserica Veche

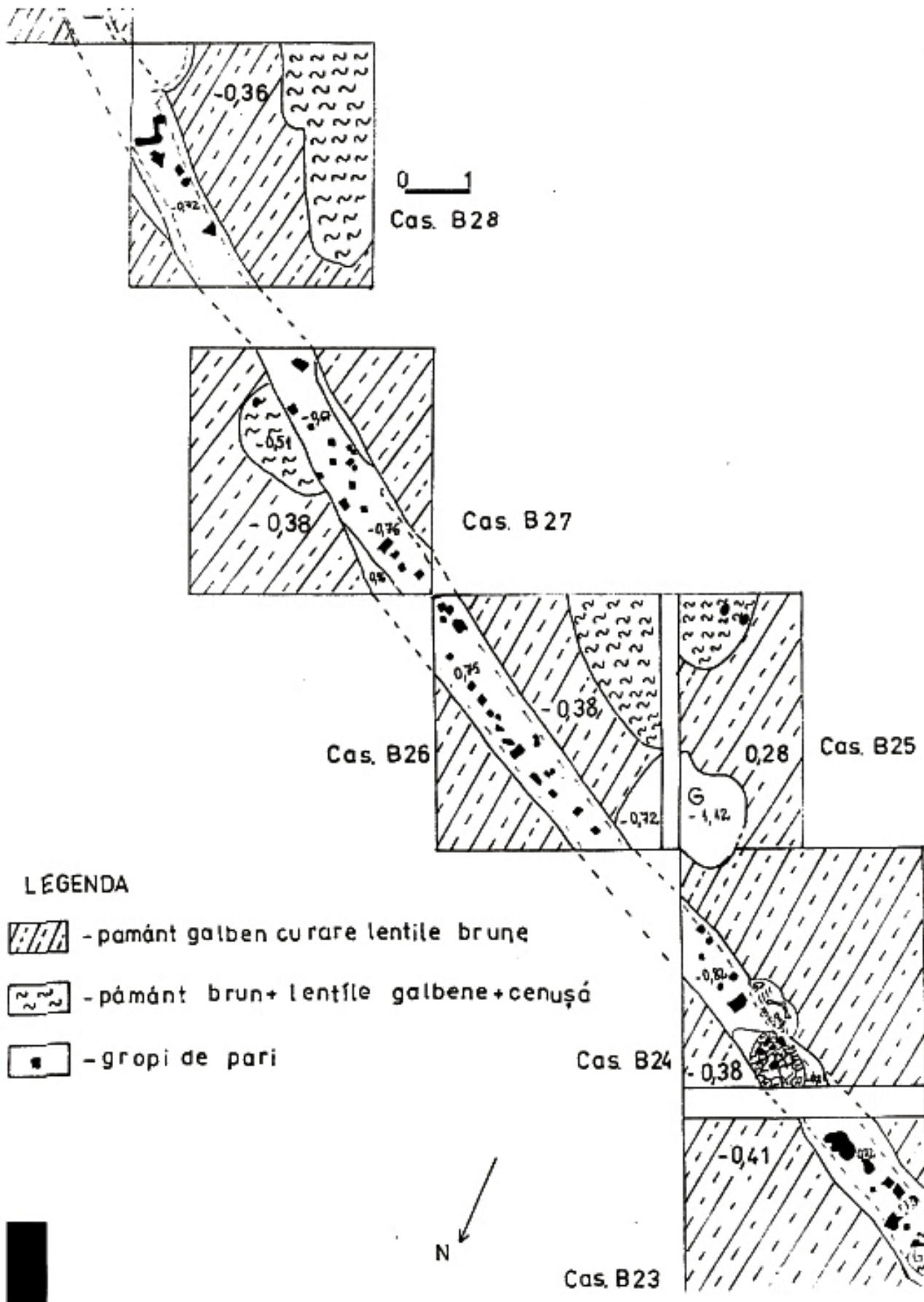
1

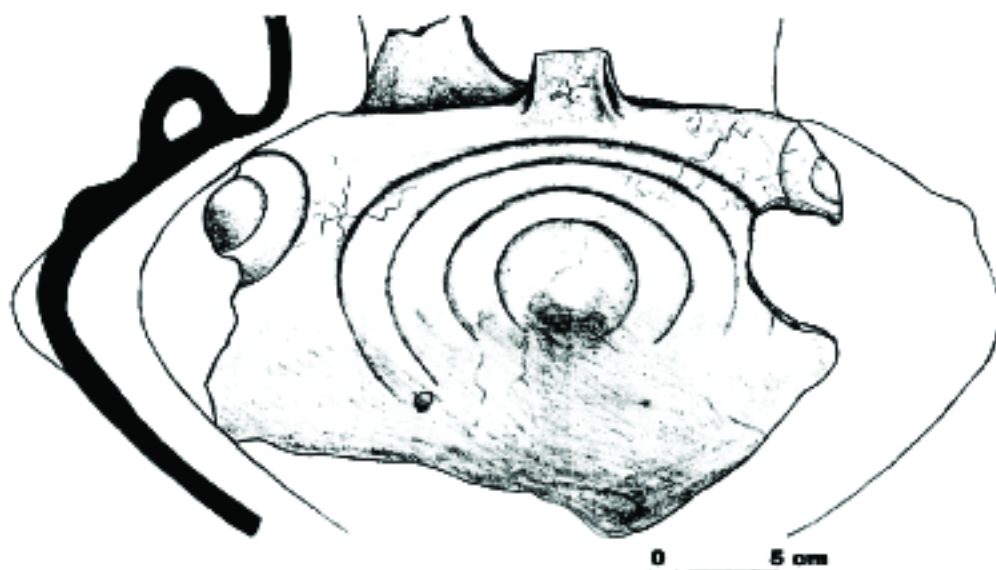
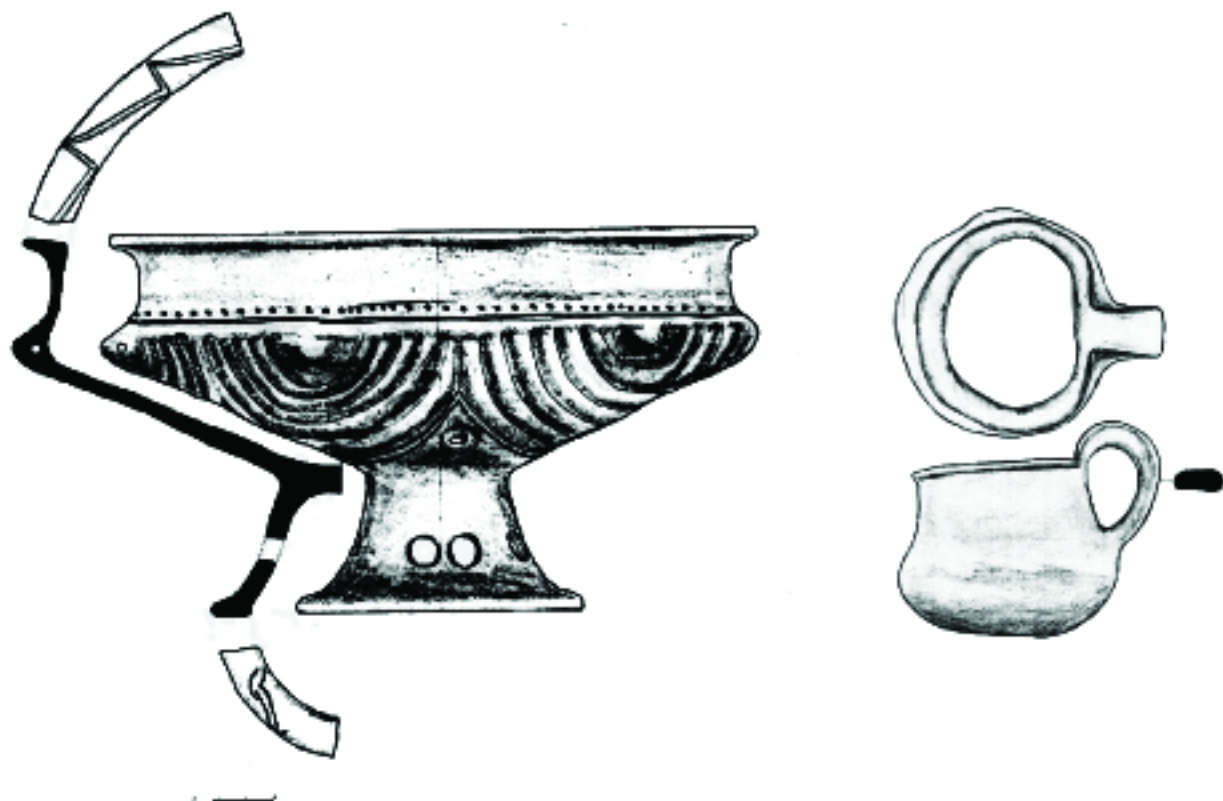
2

Vadu Săpat. Budureasca. Complexul 1; complexul 4

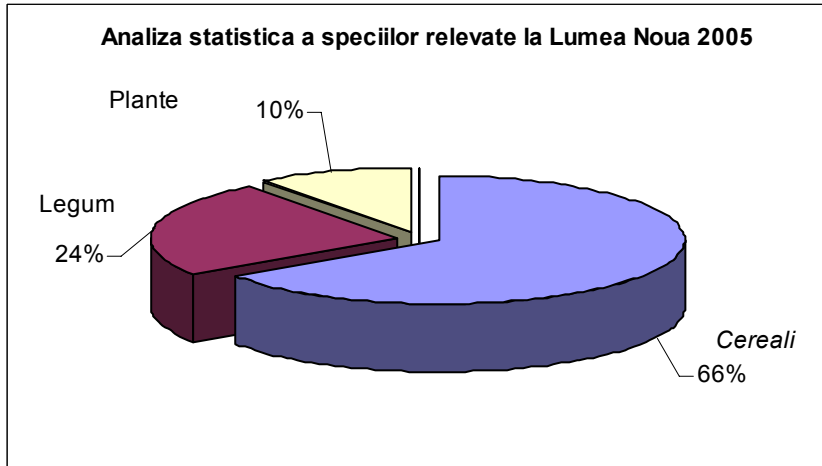
Vlădeni. Popina Blagodeasca. Palisada

Vlaha. Pad. Inventar din complexul 0384 (epoca târzie a bronzului)

ANEXE

1. Alba Iulia, jud. Alba (19)

Rezultatele analizelor arheobotanice întreprinse asupra probelor prelevate de pe situl de la Lumea Nouă

Abrevieri: sp. = fel necunoscut; cf. = probabil; sem = semințe; frg.= fragmente; x = puțin; xx = mult;

(Beatrice Ciută, Laboratorul de Arheobotanică și Dendrologie, Institutul de Arheologie Sistemică, Str. Nicolae Iorga Nr. 13, Alba Iulia)

Originea probei	Lumea Nouă- La Colda				Lumea Nouă-Sobaru	Originea probei
Numărul probei	Proba 1	Proba 2	Proba 3	Proba 4	Proba 5	Numărul probei
Dimensiunea probei în litri	10	10	10	10	10	Dimensiunea probei în litri
Nr. resturilor carbonizate	5	6	14	-	4	Nr. resturilor carbonizate
Denumirea plantei în latină						Denumirea plantei în limbaj popular
Carbonizate:						Carbonizate:
Cerealia						Cerealia
Cerealia (sem.)		1				semințe cereale
Cerealia sp. (frg. sem)	1	1	12		3	semințe cereale
Triticum dicoccum (sem.)					1	grâu de tip emmer
Leguminoase:						Leguminoase cu păstăi:
Leguminoase (frg. sem.)	1	3				specie de leguminoase
Vicia ervilia (sem.)	1					măzăriche sălbatică
Vicia cf. ervilia	1	1				măzăriche sălbatică
Alte resturi:						Alte resturi:
fragmente de	x	x				fragmente de cărbune

cărbune						
fragmente de oase		x		x	x	fragmente de oase
fragmente ceramice	x	x		x		fragmente ceramice
cochilii melci	x					cochilii melci
fragmente lame silex		x				fragmente lame silex
Nedeterminate	1		2			Nedeterminate

Suportul topografic asigurat cercetărilor arheologice preventive/de salvare din cadrul sitului arheologic Alba Iulia „Lumea Nouă”

Pentru realizarea planului topografic și asigurarea suportului topografic pentru cercetările arheologice preventive/de salvare din cadrul sitului au fost necesare parcurgerea mai multor etape de lucru.

Menționăm faptul că realizarea planului topografic al sitului a început încă din anul 2002, fiind condiționat și îngreunat de accesul pe proprietăți. În acest raport vom face referiri doar la lucrările și etapele parcurse în vederea asigurării suportului topografic pentru cercetările arheologice realizate pe parcursul anului 2005.

A. Prima etapă a constat în *lucrări topografice premergătoare cercetărilor arheologice* și a constat din studierea *planului de încadrare* în zonă și a *planului de situație* a construcției, parte integrantă a dosarului depus de beneficiar la DJCCPCN Alba pentru identificarea și localizarea în teren zonei ce urma a fi cercetată.

B. A doua etapă a constat în identificare și stabilirea locului de amplasare a punctului de efectuare a măsurătorilor. Ca și *bază topografică* de măsurare a fost folosită baza formată din punctele B1 și B5A (puncte din rețeaua cadastrală a orașului). Măsurătorile au fost executate cu Stația Totală *Leica TC302* în sistem de proiecție Stereo'70, pentru măsurătorile planimetrice și sistem de referință Marea Neagră 1975, pentru măsurătorile altimetrice.

Într-o primă fază au fost culese punctele ce formează colțurile unităților de cercetare, apoi, în funcție de evoluția cercetării și situația arheologică, punctele ce formează descoperirilor arheologice (complexele arheologice), precum și detalii altimetrice pentru nivelele de cercetare. La culegerea detaliilor planimetrice s-a utilizat metoda radierii, iar din punct de vedere altimetric s-a folosit metoda nivelmentului trigonometric la distanță mică.

C. A treia etapă a cuprins descărcarea datelor sub diferite formate: .txt, .dbf, .scr, etc. prelucrarea datelor, raportarea punctelor și redactarea planurilor. Datele culese în teren au fost descărcate în computer cu software-ul de specialitate *Leica Survey Office*. Raportarea punctelor, organizarea datelor spațiale pe straturi (group) și întocmirea planurilor s-a realizat cu *softul ArcGIS Desktop 8.3*, produs de *ESRI*. Pentru fiecare cercetare în parte a fost realizat un **Memoriu tehnic** ce cuprinde:

A. Piese Scrise

1. Foaie de gardă
2. Lista de semnături
3. Borderou
4. Memoriu tehnic
5. Inventarul de coordonate al punctelor măsurate în teren

B. Piese desenate

6. Plan General
7. Plan de situație a unităților de cercetare
8. Plan de detaliu – descoperiri și complexe arheologice

2. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța (50)

Așezarea de la Telița Amza, sec. II-III

1. Humerus		4. Metacarp	
Lărg. epif. inf.	95	Lărg. epif. sup.	58
Lărg. supr. artic.	86		
2. Radius		5. Metatars	
Lărg. epif. sup.	80	Lung. max..	240
3. Astragal		Sex- castrat	
Lărg. max.	73	Talia	1310

Așezarea de la Telița Amza, sec. IV

1. Humerus		3. Falanga III	
Lărg. epif. inf.	83		78

Lărg. supr. artic.	72		
2. Radius			
Lărg. epif. sup.	86		

Așezarea de la Histria, nivel de secol VI

1. Scapular		3. Radius	
Lung. cap. artic.	70	Lărg. epif. sup.	91
2. Humerus		4. Tibie	
Lărg. epif. inf.	84	Lărg. epif. inf.	73
Lărg. supr. artic.	82		

Așezarea de la Halmirys (Murighiol), sec.VI

Metatars

Lung. max. 227

Sex-castrat

Talia 1248

Așezarea de la Capidava, sec. VI

1. Calcaneu		2. Falanga I		Falanga III	
Lung. max.	148	Lung. max.	62	Lung. max.	70
Lărg. max.	64	Lărg. epif. sup.	35	Lung. feței plant.	67
		Lărg. min. diaf.	32	Lărg. feței plant	25

Necropola de la Histria sector „Basilica”, sec III-VII

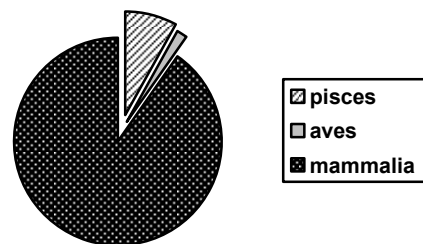
1. Radius		2. Metacarp		3. Metatars	
Lung. max.	346	Lung. max.	221	Lung. max.	235
Talia.	1487	Sex mascul		Sex ?	
		Talia.	1240	Talia.	1344

3. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța (50)

Frecvența pe fragmente a grupelor de vertebrate

Nr. crt.	Grupa	Nr. abs.	%
1	Pisces	14	8,05
2	Aves	3	1,72
3	Mammalia	157	90,23
TOTAL		174	

Repartiția resturilor faunistice

Repartiția pe specii a mamiferelor

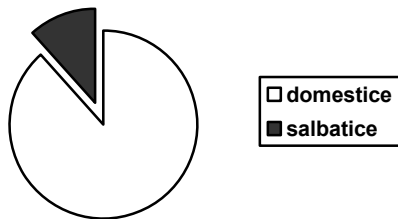
Nr. crt.	Specia	Fragmente		Indivizi	
		Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
1	Bos taurus	83	51,55	9	28.12
2	Ovicaprine (Ovis et Capra)	35	21.74	5	15.62
3	Sus domest.	16	9.94	4	12.5
4	Equus caballus	5	3.10	3	9.37

5	? Asinus domest.	1	0.62	1	3.13
6	Canis familiaris	2	1.24	2	6.25
7	Sus scrofa	5	3.10	3	9.37
8	Cervus elaphus	13	8.07	4	12.5
9	? Bos primigenius	1	0.62	1	3.13
TOTAL :		161		32	

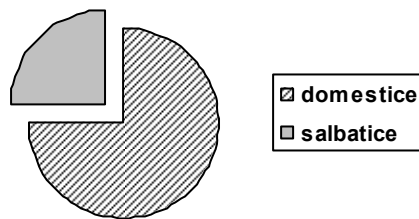
Raportul dintre mamiferele domestice și cele sălbatice

Nr. crt.		Fragmente		Indivizi	
		Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
1	Mamifere domestice	142	88,20	24	75,00
2	Mamifere sălbatice	19	11,80	8	25,00
TOTAL :		161		32	

fragmente

indivizi

Mamifere domestice - măsurători în mm.

Specia / segment osos	Bos taurus		Ovicaprine (o)=Ovis; (c)=Capra		Equus caballus
Corn					
Lungime marea curbură	143	210			
Circumf. bază	149	190	90	86	
Diametru mare bază	52	60	31	30	
Diametru mic bază	43	50	21	20	
			c	c	
Maxilar inferior					
Lungime molari		76			
Lungime M ₃		28			
Omoplat					
Lung. cap. articular		65		36	
Lung. supr. articulară		54		28	
Lărgime supr. artic.		46		24	
Lărgime min. gât		47			
Radius					
Lărg. epifiz. inf.		65		25	
				o	
Coxal					
Diametru acetab.		62;67;68			

Femur Lărg. epifiz. inf.	84		
Tibia Lărg. epifiz. sup. Lărg. epifiz. Inf. Lărg. supr. art. Inf.	64 53	51 30	o
Metacarp Lungime max. Lărgime later. (K) Lărgime epifiz. sup. Lărg. epifiz. inf. Lărg. minimă diafiz. Indice I Indice II Indice III (gracil) Sex H. greabăn	185 51 51 26 21,56 21,56 14,05 Fem. 1120	199 62 65 34 31,15 32,66 17,08 Castr. 1216	224 218 50 46 35 15,63 1397
Metatars Lungime max. Lărgime later. (K) Lărgime epifiz. sup. Lărg. epifiz. inf. Lărg. minimă diaf. Indice I Indice II Indice III (gracil) Sex H. greabăn	222 53 64 30 23,87 28,82 13,51 Castr. 1221		266 258 53 50 35 13,15 1375
Astragal Lungime maximă Lărg. troch. inf.		30 19 o	
Calcaneu Lungime maximă Lărgime maximă	148 64		
Falanga I Lungime max. Lărgime epifiz. sup. Lărg. minimă diafiz. Indice gracil	54; 55; 62 24; 29; 35 22; 25; 32 40,74; 45,45; 51,61 Castr?		
Falanga II Lungime max. Lărgime epifiz. sup.	36; 43; 25; 33;		
Falanga III Lungime max. Lungimea feței plantare; Lărgimea feței plantare	70 67 25		

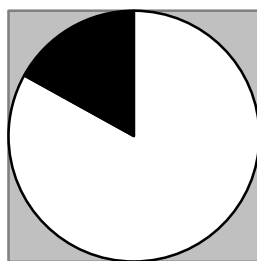
Mamifere sălbatice - măsurători în mm

Specia/segment osos	Sus scrofa ferus	Cervus elaphus
---------------------	------------------	----------------

Maxilar superior Lungime dinți jug. Lungime premolari Lungime molari Lungime M ³		118 49 70 25
Maxila inferior Lungime M ₃	48 fem	
Omoplat Lung. cap. articulație Lung. supr. articulație Lărgime supr. artic. Lărgime min. gât	58 38 35 39	
Humerus Lărgime epifiz. inf. Lărg. supr. art. inf.	57 50	
Radius Lărgime epifiz. sup. Lărg. supr. art. sup. Lărg. epifiz. inf.		58 54 59
Tibia Lărg. epifiz. inf. Lărg. supr. art. inf.	38	54 51
Astragal Lungime maximă Lărg. troch. inf.		57 39
Metacarp Lungime metacarp III H. greabăn	93 969	
Falanga I Lungime max. Lărgime epifiz. sup. Lărgime minimă diafiz.. Indice gracil		55 21 16 29,09

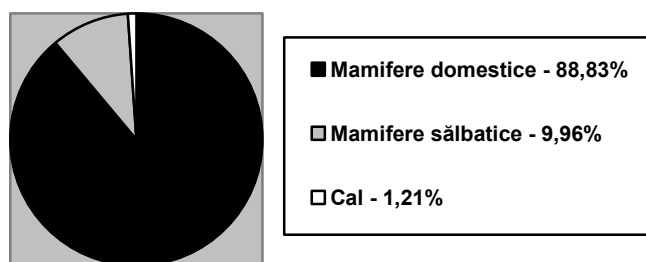
4. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași (97)

Distribuția procentuală a mamiferelor și nemamiferelor în cadrul sitului

□ Mamifere - 83,02%

■ Nemamifere - 16,98%

5. Miercurea Sibiului, com. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu (117)

Tabelul 1

	Starčevo-Criș		Vinča	
	Frgm.	%	Frgm.	%
Bos taurus	538	55,5	234	51,7
Ovis/Capra	280	28,9	101	22,3
Sus s. dom.	13	1,3	35	7,7
Canis familiaris	1	0,1	3	0,7
DOMESTICE	832	85,8	373	82,4
Cervus elaphus	50	5,2	46	10,2
Sus s. ferrus	6	0,6	6	1,3
Capreolus c.	22	2,3	14	3,1
Bos primigenius	58	6	11	2,4
Lepus sp.	1	0,1	1	0,2
Felis silvestris			1	0,2
Lynx lynx			1	0,2
SĂLBATICE	137	14,2	80	17,6
TOTAL	969	100	453	100
Bos sp.	82		1	
Bos/Cervus	11		4	
Ovic/Capreolus	6			
Așchii	381		175	
Total mamifere	1449		633	
Păsări	2		1	
TOTAL	1451		634	

6. Miercurea Sibiului, com. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu (117)

Tabel nr. 0 Lista abrevierilor

Aa

Abraziune axială

L

Lungimea, lustru

AF	Abraziune funcțională	L tot.	Lungimea totală
Al	Alezare	Lăț.	Lățimea
Ao	Abraziune oblică	M	Mâner
As	Abraziune în suprafață	MC	Metacarp
At	Abraziune transversală	MP	Metapod
B	Bovine	MSP	Miercurea Sibiului-„Petriș”
C	Complex	MT	Metatars
CD	Calibrul distal	OC	Ovicaprine
Cn	Corn (de cerb)	OL	Os lung
Cpr	Căprior	PA	Partea activă
Cr	Crestare	PD	Partea distală
Crb	Cerb	PD/C	Percuție directă/Cioplire
Cs	Corp costal	PD/D	Percuție directă/Despicare
D	Dinte	PD/F	Percuție directă/Fracturare
Diam.	Diametru	PfU	Perforație unilaterală
ED	Extremitatea distală	PI	Percuție indirectă
EP	Extremitatea proximală	PM	Partea mezială
Ext.	Exterior	PP	Partea proximală
F	Fibră/fir	Pr	Presiune
FADP	Fixare axială distală pozitivă	Ra	Raclaj axial
FI	Fata inferioară, fractură de impact	Rm	Reamenajare
FL	Fractură laterală	Rt	Retușare
Fn	Finisare	S	Suine (mistret)
FS	Fata superioară	Sc	Scobire
FTN	Fixare transversală negativă	Sfr	Sfedel
G	Groapă	Șa	Șanțuire axială
Gros.	Grosimea	Tc	Tocire
H	Humerus	TrT	Tratament termic
IMDA	Industria materiilor dure animale	TT	Tăiere transversală
Int.	Interior	ULB	Universitatea «Lucian Blaga» Sibiu

Tabel nr. 1 MSP. IMDA – Tipologia.

Codul tipologic	Denumirea tipului
I A1	Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal
I A7	Vârf pe semimetapod de ovicaprine
I A7 a	Vârf pe semimetapod distal de ovicaprine
I A9 a	Vârf pe semimetapod distal de os lung de erbivor de talie mare
I A9 b	Vârf pe semimetapod proximal de os lung de erbivor de talie mare
I A15	Vârf pe fragment de corp costal
I A19	Vârf pe fragment de canin de suid
I B1	Netezitor pe fragment de os lung
I E3	Retușor pe fragment diafizar de os lung
I F	Lingură-spatulă
I F10	Lingură-spatulă trapezoidală, cu secțiunea părții proximale plată (subțire) (biconvexă)
I C4	Percutor pe segment distal de humerus
I G1 a	Vârf oblic pe rază de corn de cerb
I I1 b1	Lustruitor pe metapod distal amenajat unifacial
I I1 b2	Lustruitor pe metapod distal amenajat bifacial
III B3	Pendantiv pe fragment de canin de suid
III B11	Pendantiv în formă de cârlig
V A1 a	Eboșe – os
V A2 b2	Materii prime – corn, rază
V A2 b5 a	Materii prime – corn, ax căzut
V A3 a	Deșeuri – os

Tabel nr. 2 MSP. IMDA – Tipologia și distribuția pe culturi și complexe.

Tip	Indicativ	Complex	Coordonate	Atribuire culturală
I A7 a	MSP/I 1	B20	SII 2003 -0,75-0,85	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I A7 a	MSP/I 2	B17	SII 2003 Carou 137 -1,05-1,25	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I A7 a	MSP/I 3	B19	SII 2003 Carou 152 -1,05-1,15	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I A7	MSP/I 4	B19	SII 2003 Carou 144 -0,75-0,85	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I A9 b	MSP/I 5	B19	SII 2003 Carou 144 -0,85-0,95	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I A15	MSP/I 6	B10	MS 42 2003	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I A15	MSP/I 7	B10	MS 42 2003	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I B1	MSP/I 8	B10	MS 42 2003	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I B1	MSP/I 9	Subnivel	SII 2003 Carou 139 -0,75-1,00	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I F10	MSP/I 10	B10	MS 42 2003	Starčevo-Criș IB-IC, subnivel Ia
I F10	MSP/I 11	G21	SII 2005 -0,40-0,60	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I A9 a	MSP/I 12	B1	?	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I F10	MSP/I 13	B4	SII 2003 Carou 53	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I B1	MSP/I 14	B4	SI 2002 B4 1/2NV -0,65	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I B1	MSP/I 15	B4	2002 B4 1/2NV -0,65	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib

I C4	MSP/I 16	B1	?	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
III B11	MSP/I 17	Subnivel	SII 2003 -0,75-0,85	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
V A2 b2	MSP/I 18	Subnivel	SII 2005 Carou 139 -0,75-1,00	Starčevo-Criș IC-IIA, subnivel Ib
I A15	MSP/II 1	B5	SII 2003 Carou 16	Vinča A3, subnivel IIa
I A15	MSP/II 2	L 11	MS 125	Vinča A3-B1, subnivel IIb
I A15	MSP/II 3	B12	SII 2005	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
I A15	MSP/II 4	Subnivel	SII 2003 Carou 152 -0,55-0,65	Strat Vinča A3, subnivel IIa2
I A15	MSP/II 5	Subnivel	MS 61	Vinča A3, subnivel IIa2
I G1 a	MSP/II 6	L11	SII 2003 Carou 141 -0,55	Vinča A3-B1, subnivel IIb
I B1	MSP/II 7	B15	SII 2005	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
I B1	MSP/II 8	Subnivel	SII 2003 Carou 124 -0,45-0,55	Strat Vinča A3, subnivel IIa2
I B1	MSP/II 9	L 14	MS 267	Vinča A3-B1, subnivel IIb
I F	MSP/II 10	Subnivel	SII 2005 Carou 145 -0,55-0,65	Vinča A3, subnivel IIa2
III B3	MSP/II 11	B12	SII 2005 Material de pe fundul bordeiului	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
I A19	MSP/II 12	B5	SII 2005 Carou 164 -0,55-0,65	Vinča A3, subnivel IIa2
V A3 a	MSP/II 13	B5	MS 14	Vinča A3, subnivel IIa2
V A3 a	MSP/II 14	L 14	MS 267	Vinča A3-B1, subnivel IIb
V A3 a	MSP/II 15	Subnivel	SII 2004 Carou 120 -0,25-0,35	Vinča A3, subnivel IIa2
I A9 b	MSP/II 16	L11	SII 2004 Carou 272	Vinča A3-B1, subnivel IIb
I A9 b	MSP/II 17	L11	MS 126	Vinča A3, subnivel IIa2
V A1 a	MSP/II 18	B5	MS 14	Vinča A3, subnivel IIa2
V A1 a	MSP/II 19	L11	SII 2004 Carou 280	Vinča A3-B1, subnivel IIb
I A1	MSP/II 20	Subnivel	SII 2004 Carou 64 -0,45	Vinča A3, subnivel IIa2
V A1 a	MSP/II 21	Subnivel	SII 2002 Carou 71 -0,65	Vinča A3, subnivel IIa2
V A2 b2	MSP/II 22	L11	SII 2004 Carou 272	Vinča A3-B1, subnivel IIb
V A2 b2	MSP/II 23	B12	SII 2004 Carou 166	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
V A2 b2	MSP/II 24	B12	SII 2004 Carou 102	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
V A2 b2	MSP/II 25	B12	SII 2004 Carou 102	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
V A2 b5 a	MSP/II 26	B12	SII 2004 Carou 102	Vinča A2-A3, subnivel IIa1
V A2 b5 a	MSP/II 27	Subnivel	SII 2004 Carou 92 -0,50	Vinča A3, subnivel IIa2
I A7 a	MSP/III 1	L1	MS 61 2003	Petrești, nivel III
I E3	MSP/III 2	L1	MS 61 2003	Petrești, nivel III
V A1 a	MSP/III 3	L1	MS 61 2003	Petrești, nivel III
I I1 b2	MSP/III 4	L1	MS 61 2003	Petrești, nivel III
I I1 b1	MSP/III 5	L1	MS 61 2003	Petrești, nivel III

Tabel nr. 3 MSP. IMDA – Distribuția cantitativă a grupelor tipologice și a tipurilor pe culturi.

Tip	Cultura Starčevo-Criș	Cultura Vinča	Cultura Petrești	Efectiv total tip	Efectiv total grupă
I A1	–	1	–	1	
I A7	1	–	–	1	
I A7 a	3	–	1	4	
I A9 a	1	–	–	1	18
I A9 b	1	2	–	3	
I A15	2	5	–	7	
I A19	–	1	–	1	
I B1	4	3	–	7	7
I C4	1	–	–	1	1
I E3	–	–	1	1	1
I F	–	1	–	1	4
I F10	3	–	–	3	
I G1 a	–	1	–	1	1
I I1 b1	–	–	1	1	2
I I1 b2	–	–	1	1	
III B3	–	1	–	1	2
III B11	1	–	–	1	
V A1 a	–	3	1	4	
V A2 b2	1	4	–	5	14
V A2 b5 a	–	2	–	2	
V A3 a	–	3	–	3	
Total	18	27	5	50	50

Tabel nr. 4 MSP. IMDA – Distribuția cantitativă a tipurilor în complexe.

Tip	Indicativ	Context (complex, strat)												Efectiv total tip	
		B1	B4	B5	B10	B12	B15	B17	B19	B20	L1	L11	L14		G21
I A1	MSP/II 20													1	1
I A7	MSP/I 4							1							
I A7 a	MSP/I 1								1						
I A7 a	MSP/I 2					1									4
I A7 a	MSP/I 3							1							
I A7 a	MSP/III 1									1					1

Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2005

IB1	MSP/II 8	98		6/6	15/11		FI 30; FS 10
IB1	MSP/II 9	87		23/7	32/8	20-13/5	
IF10	MSP/II 10	120		8/2,5	24/3,5	27/3	
IF10	MSP/II 11		55				
IA9 a	MSP/II 12		172	29/21	22/12		
IF10	MSP/II 13	101		14/4	22/5,5	27/4	
IB1	MSP/II 14	104		19/9	42/11	28/12	
IB1	MSP/II 15		110	15/7,5	35/11,5	28,5/11	
IC4	MSP/II 16		120			lăț. 110; gros. 105	
III B11	MSP/II 17		41				12-15
V A2 b2	MSP/II 18	190		33/32	29/28	21/19	
IA15	MSP/III 1		96	32/2,5	23,5/3,5		8/2
IA15	MSP/III 2		95	24-19/2,5	19/2,5		10/2,5
IA15	MSP/III 3		67,5		22,5/3	50	6/2,5
IA15	MSP/III 4		60/56		11,5/3,5	30	4/3
IA15	MSP/III 5		48,5		16/3,5	35	7/3,5
IG1 a	MSP/III 6	130/72		3/3	15/14		45/27; lăț. PA 17; gros. PA cca 5
IB1	MSP/III 7	110/105		24/8	34/8	lăț. ED 27	25/20
IB1	MSP/III 8		85	28/11	34/11	lăț. ED 35	FI 25; FS 17
IB1	MSP/III 9	87			34/11		
IF	MSP/III 10		57		26/3,5		L creștături 2-6; lăț. max. creștături 1-1,5
III B3	MSP/III 11	103/100		EP 3/2; PP 13,5/6	9,5/7	6/3,5	diam. ext. FS 4; diam. ext. FI 7,5; diam. int. 3
IA19	MSP/III 12	87/68		30/3,5	29/5	40/20	8/4
V A3 a	MSP/III 13		140				
V A3 a	MSP/III 14		135				
V A3 a	MSP/III 15		78				L urme impact 20- 50; lăț. urme impact 0,5-3
IA9 b	MSP/III 16		157	35/17	27/14		
IA9 b	MSP/III 17		85	38/18	26/8,5		
V A1 a	MSP/III 18	140		8/7	20/9	11/5	
V A1 a	MSP/III 19	95		25/13	21/16	12/9	L partea fasonată prin cioplire 32
IA1	MSP/III 20	96		19/7	16/9	7/5	
V A1 a	MSP/III 21	137		13/9,5	17,5/8	21/6	
V A2 b2	MSP/III 22	135		32/22	27/22	21/18	
V A2 b2	MSP/III 23		97	27/27	28/24		
V A2 b2	MSP/III 24		115	24/22	27/23	21/20	
V A2 b2	MSP/III 25	98		24/12	23/11	16/8	
V A2 b5 a	MSP/III 26		138				
V A2 b5 a	MSP/III 27		202				
IA7 a	MSP/III 1	57/55		9/9	7/4,5	20/18	4/3
IE3	MSP/III 2	100		44/8	39/12	29/11	Suprafața acoperită cu urme de presiune 15/10; L urme de presiune 2-5
V A1 a	MSP/III 3	75			32/11		
I11 b2	MSP/III 4		120		26/24		45-55
I11 b1	MSP/III 5	129			25/24		80; lăț. max. LPA 20

*Caractere italice: parametri estimați (reconstituire grafică).

Tabel nr. 7 MSP. IMDA – Clasele de lungimi ale grupeii tipologice I A (vârfuri).

Cultura	Clase de lungimi (număr piese)				
	I (10 – 50 mm)	II (51 – 100 mm)	III (101 – 150 mm)	IV (151 – 200 mm)	V (201 – 300 mm)
	Mică		Mijlocie		Mare
Starčevo-Criș	–	3	–	–	–
Vinča	–	2	–	–	–
Petrești	–	1	–	–	–
Total	–	5	–	–	–

Tabel nr. 8 MSP. IMDA – Tipologia și reprezentarea materiilor prime. Debitajul. Fasonarea. Urmele de utilizare. Rolul funcțional prezumat.

Tip	Indicativ	Complex	Materie primă (element scheletic)	Specie	Debitaj	Fasonare	Fixare	Utilizare	Rol funcțional
I A7 a	MSP/I 1	B20	MP	OC	PD/D	Aa/Ao		Tc, L	Vezi textul
I A7 a	MSP/I 2	B17	MP	OC	Șa, PD/D	Ao/At		Tc	Vezi textul
I A7 a	MSP/I 3	B19	MP	OC	PD/D? Șa?	Aa/Ao/At, Rm		Tc	Vezi textul
I A7	MSP/I 4	B19	MP	OC	PD/D? Șa?	Aa/Ao/At		Tc, L, FL	Vezi textul
I A9 b	MSP/I 5	B19	MP	B	Șa, PD/D	Aa/Ao/At, TrT?		Tc, L, FL	Vezi textul
I A15	MSP/I 6	B10	Cs	B	PD/D	Aa/Ao/At		Tc, L	Vezi textul
I A15	MSP/I 7	B10	Cs	B	PD/D	Aa/Ao/At		FL	Vezi textul
I B1	MSP/I 8	B10	MP	B	PD/D	Rt, Ao/At, Rm		Tc, FI	Vezi textul
I B1	MSP/I 9	Subnivel	OL	B	PD/D	Rt, Ao/At		–	Vezi textul
I F10	MSP/I 10	B10	Cs	B	PD/D	Rt, Aa/Ao/At		Tc, L, AF	Vezi textul
I F10	MSP/I 11	G21	Cs	B	PD/D	Aa/Ao/At		Tc, L	Vezi textul
I A9 a	MSP/I 12	B1	MP	B	Șa, PD/D	–		–	Eboșă
I F10	MSP/I 13	B4	Cs	B	PD/D, PD/F	Rt		–	Eboșă
I B1	MSP/I 14	B4	OL	B	PD/D	–	M; FADP	–	Eboșă
I B1	MSP/I 15	B4	OL	B	PD/D	Rt	M; FADP	–	Vezi textul
I C4	MSP/I 16	B1	H	B	PD/D	–		FI	Vezi textul
III B11	MSP/I 17	Subnivel	Cn	Crb	PD/C	Sc, Aa/Ao/At, Fn		L	Vezi textul
V A2 b2	MSP/I 18	Subnivel	Cn	Crb	PD/C, PD/F	–	–	–	Materie primă
I A15	MSP/II 1	B5	Cs	B	PD/D	Aa/Ao, Ra		FL?	Vezi textul
I A15	MSP/II 2	L 11	Cs	B	PD/D	Aa/Ao		FL	Vezi textul
I A15	MSP/II 3	B12	Cs	B	PD/D	Aa/Ao		Tc, L, FL	Vezi textul
I A15	MSP/II 4	Subnivel	Cs	B	PD/D	Aa/Ao		FL	Vezi textul
I A15	MSP/II 5	Subnivel	Cs	B	PD/D	Aa/Ao		Tc, L	Vezi textul
I G1 a	MSP/II 6	L11	Cn	Crb	PD/C	Aa/Ao, PD/C	M; FADP	Tc, L, AF, FI	Vezi textul
I B1	MSP/II 7	B15	OL	B	PD/D	Rt, Ao/At, TrT?	M; FADP	FI	Vezi textul
I B1	MSP/II 8	Subnivel	OL	B	PD/D	Rt, Ao	M; FADP	FI	Vezi textul
I B1	MSP/II 9	L 14	OL	B	PD/D	–	M; FADP	–	Vezi textul
I F	MSP/II 10	Subnivel	Cs	B	PD/D	Rt, TT, Cr		L	Vezi textul
III B3	MSP/II 11	B12	D	S	Șa, PD/D	Aa/Ao/At, Pfu, Sfr, Al, TrT?	F; FTN	–	Vezi textul
I A19	MSP/II 12	B5	D	S	PD/D	Aa/Ao/At, TrT?		FL	Vezi textul
V A3 a	MSP/II 13	B5	MC	B	PD/D	–		–	Vezi textul
V A3 a	MSP/II 14	L 14	MP	B	Șa, PD/D	–		–	Vezi textul
V A3 a	MSP/II 15	Subnivel	MP	B	PD/D	–		–	Vezi textul
I A9 b	MSP/II 16	L11	MP	B	PD/D	–		–	Vezi textul
I A9 b	MSP/II 17	L11	MP	B	PD/D	–		–	Vezi textul
V A1 a	MSP/II 18	B5	OL	B	PD/D	Aa/Ao		–	Vezi textul
V A1 a	MSP/II 19	L11	OL	B	PD/D	Rt, PD/C		–	Eboșă
I A1	MSP/II 20	Subnivel	MP	B	PD/D	Rt		–	Eboșă
V A1 a	MSP/II 21	Subnivel	Cs	OC	PD/F	–		–	Materie primă
V A2 b2	MSP/II 22	L11	Cn	Crb	PD/F, PD/C	–		–	Materie primă
V A2 b2	MSP/II 23	B12	Cn	Crb	PD/F	–		–	Materie primă
V A2 b2	MSP/II 24	B12	Cn	Crb	PD/C, PD/F	–		–	Materie primă
V A2 b2	MSP/II 25	B12	Cn	Crb	PD/C, PD/F, PD/D	–		–	Materie primă
V A2 b5 a	MSP/II 26	B12	Cn	Cpr	PD/F	–		–	Materie primă
V A2 b5 a	MSP/II 27	Subnivel	Cn	Cpr	–	–		–	Materie primă
I A7 a	MSP/III 1	L1	MP	OC	As, PD/D	Aa/Ao		Tc, L	Vezi textul
I E3	MSP/III 2	L1	OL	B	PD/D, PI/D	–		Pr	Vezi textul
V A1 a	MSP/III 3	L1	OI	B	PD/D	–		–	Eboșă
I I1 b2	MSP/III 4	L1	MP	B	PD/F	Aa		AF	Vezi textul
I I1 b1	MSP/III 5	L1	MT	B	PD/F	Aa		AF	Vezi textul

7. Moigrad, com. Mirșid, jud Sălaj [Porolissum] (120)

Statistica descoperirilor LM3, campania anului 2005

Nr. Crt		Simbol	2005
Piese de arhitectura			
Materiale de construcție			
1	Piatră de carieră	Pm	XXX
2	Piatră de carieră prelucrată	Pm	XXX
3	Cărămizi pentru paviment	Tc	XX
4	Mortar		XX
5	Țigle pentru acoperiș	Tca	XXX
6	Țigle ștamplate	Ts	1
+	Piroane și cuie din fier	Fcp	55
8	Plăci de sticlă pentru geamuri		48
Unelte			
1	Cuțite din fier (lamă)	Fu + nume	6
2	Ace de cusut		2
3	Cute din piatră de gresie	Pu + nume	1
4	Tipar din bronz pentru turnat fibule		1
Instrumente			

1	Instrumente medicale din bronz	Bi + nume	1
		Piese de uz casnic	
		Piese pentru mobilier	
1	Chei din fier	Fi + nume	1
2	Chei din bronz		1
		Obiecte pentru toaleta personală	
		Arme	
1	Vârf de săgeată din fier	Fa + nume	2
		Piese de echipament și îmbrăcăminte	
1	Pandative din bronz		2
2	Zăbală din fier		
		Podoabe	
1	Fibule din bronz	Bf	1
2	Aplice din bronz	Ba	2
3	Ac de păr din bronz	B + nume	3
4	Ac de păr din os	Op + nume	3
5	Mărgea din sticlă	Sm	8
6	Cercel bronz		1
7	Lingută os		1
8	Brățară sticlă		2

Piese pentru jocuri și jucării

1	Jetoane din ceramică cărămizie	4
2	Jetoane din ceramică cenușie	2

Ofrande

1	Inscripții de piatră	2
2	Monumente din piatră	8

Alte obiecte neclasate

1	Statuete bronz	1
---	----------------	---

Obiecte nedeterminabile

1	Zgură fier	1
---	------------	---

MATERIALE CARE SUNT LEGATE DIRECT DE ALIMENTAȚIE

Vase pentru păstrat alimente solide (care curg)

1	Chiupuri roșii	6
2	Chiupuri cenușii	4
3	Ceramică cu decor	8

Vase pentru păstrat și transportat lichide

1	Urcioare	C u	1
2	Vase din sticlă	S v	19

Vase și obiecte pentru prelucrat alimente înainte de gătit

Vase pentru gătit

1	Oale cărămizii (buze și guri)	C o	12
2	Oale cenușii (buze și guri)	C o	24
3	Capace		8
4	Vase de bronz (toartă, tripes)	Bv	1
Vase pentru servit mâncarea pe masă			
1	Strachină înaltă cărămizie	Cs	8
2	Strachină TSP cărămizie	C tsp	3
3	Strachină TSP cenușie	C tsp	6
4	Strachină CDL cărămizie	Ccdl	3
5	Strachină CDL cenușie		2
6	Vase TS		5
7	Vase pictate		12

Vase din care se mănâncă

1	Strachină joasă cu fund plat cărămizie	Ssfp	
2	Strachină joasă cu fund plat cenușie		13
3	Farfurii		37

Vase din care se bea

1	Cană mijlocie și mică cărămizie	C can	10
2	Cană mijlocie și mică cenușie		2
3	Pahare din pastă cărămizie și cenușie		40

Materiale ceramice nedeterminabile

8. Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța (165)

Lista pachetelor cu material arheologic (în principal ceramică); continuarea listei din 2003

Nr.	
48.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; 0-0,65 m.
49.	- SI; c. 3,5 N-5N, caseta 1E; 0-0,55 m.
50.	- SI; c. 2N-5N- din pământul scurs din mal.
51.	- SI; c. 3N-5N, caseta 2V; 0-0,50 m.
52.	- SI; c. 3N-5N, caseta 2V; 0,50-0,60 m.
53.	- SI; c. 3,5 N-5N, caseta 1E; -0,55-0,90 m.
54.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; -0,70-1,05 m.
55.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; -0,90-1 m- material parțial întregibil; se va lucra împreună cu alte pachete.
56.	- SI; c. 3N-5N, caseta 2V; -0,60-0,70 m.
57.	- SI; c. 3,5 N-5N, -0,60-0,70 m- deasupra gr. nr. 8.
58.	- SI; c. 3,5 N-5N, -0,88-1,05 m- între pietrele care se aflau în gr. nr. 8.
59.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; -0,70-1,10 m; se va lucra împreună cu pachetele nr. 55, 60 și 63.
60.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; -1,00-1,10 m; se va lucra împreună cu pachetele nr. 55 și 63.
61.	- SI; c. 3,5N-5N, caseta 1E; -1,20-1,25 m- printre pietrele gr. nr. 8.
62.	- SI; c. 4N, caseta 1E; groapa nr. 9.
63.	- SI; c. 23-25, caseta 3V; -1,10-1,25 m; se va lucra împreună cu pachetele nr. 55, 59 și 60.
64.	- SI; c. 24, caseta 3V; groapa nr. 10; -1,20-1,90 m.
65.	- SI; c. 23-24, caseta 3- extindere V; 0-0,65 m; se va lucra cu pachetele nr. 66, 67 și 70.
66.	- SI; c. 23-24, caseta 3- extindere V; -0,65-0,80 m; se va lucra cu pachetele nr. 65, 67, 70.
67.	- SI; c. 23-25, caseta 3- extindere V; -0,75-1,05 m; se va lucra cu pachetele nr. 65, 66, 70.
68.	- SI; c. 3,5N-5N, groapa nr. 9.
69.	- SI; c. 4N, groapa nr. 5.
70.	- SI; c. 23-25, caseta 3- extindere V; -0,80-1,15 m; se va lucra cu pachetele nr. 65, 66, 67.
71.	- SI; c. 23, caseta 3- extindere V; groapa nr. 12.
72.	- SI; c. 24-25, caseta 3- extindere V; groapa nr. 13.

Lista torților șampilate de amfore

Rhodos.

1. Nr. inv. 44667: SI, c. 25, caseta 3- extindere V; -0,80 m. $\zeta!(\cong\Delta\zeta<\nabla 69\cong H/ 7\nabla 8. :.\cong\Lambda.$
2. Nr. inv. 44668: SI, c. 24, caseta 3- extindere V; -1,10 m. $)\nabla:\cong 6\Delta\zeta 9\gamma\Lambda H.$
3. Nr. inv. 44669: SI, c. 23, caseta 3- extindere V; -0,80 m (cu gâtul de amforă păstrat parțial). $) :.\cong\Lambda.$
4. Nr. inv. 44670: SI, c. 23, caseta 3V; -0,70 m. $\zeta+B\mathfrak{R} 5\nabla 8846\Delta\nabla 9. :.*\nabla [A]\nabla<[\zeta:\cong\Lambda]-$ circulară.
5. Nr. inv. 44671: SI, c. 24, caseta 3V; -0,74 m. $\zeta?8\beta:B\cong\Lambda-$ torță.
6. Nr. inv. 44672: SI, c. 24, caseta 3- extindere V; -0,80-0,85 m. $9\nabla\Delta\Phi\beta\nabla/ \% \nabla*\Delta :4\cong(\Lambda).$
7. Nr. inv. 44673: SI, c. 24, caseta 3- extindere V; -0,80-0,85 m. $M\nabla<.:.\nabla-$ floare.
8. Nr. inv. 44674: SI, c. 23, caseta 3- extindere V; -0,80 m. $I.:.\nabla\Phi[4]6\Delta\zeta 9\gamma\Lambda H/ \Lambda\nabla<\zeta:\cong\Lambda.$
9. Nr. inv. 44675: SI, c. 4N (printre pietrele gr. nr. 8); -1,20-1,25 m. $\zeta+[B\mathfrak{R} \Lambda\Lambda 2]*\cong\Lambda\cong H?$
10. Nr. inv. 44676: SI, c. 23, caseta 3V; groapa nr. 10; -1,20-1,35 m. $[\zeta+B\mathfrak{R} \Gamma\Lambda:/: \zeta\Pi\cong\Lambda.$
11. Nr. inv. 44677: SI, c. 24, caseta 3V; groapa nr. 10. cap Helios $\zeta\gamma B\mathfrak{R} \Gamma\Lambda:/: \zeta\Pi\cong\Lambda.$

Cnidos.

1. Nr. inv. 44678: SI, c. 22-23, caseta 3V; -0,70 m. $+\leftrightarrow 6\Delta\zeta/9\gamma\Lambda H.$ Scriere retrogradă.

9. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași (169)**Tabel cu repartitia pe specii a materialului osos**

Specia sau grupa	Fragmente osoase		Indivizi aproximați	
	Nr.	%	Nr.	%
Bos taurus	77	47,82	8	27,58
Ovicaprinae	36	22,36	8	27,58
Sus scrofa domesticus	39	24,22	9	31,03
Canis familiaris	3	1,86	1	3,44
Total mamifere domestice	155	96,27	26	89,65
Bos primigenius	3	1,86	1	3,44
Cervus elaphus	2	1,24	1	3,44
Sus scrofa ferus	1	0,62	1	3,44
Total mamifere sălbatice	6	3,72	3	10,34
Total mamifere	161	98,77	29	93,54
Helix sp.	2	1,22	2	6,45
Total determinabile	163		31	
Nedeterminabile	100			

INDICI

INDICE CRONOLOGIC

1 - Preistorie

Miercurea Ciuc (116), Olteni (127), Rapoltu Mare (149), Șoimeni (191), Vălenii de Mureș (211)

11 - Paleolitic

Petreștii de Jos (137), Piatra Neamț (139), Slava Rusă (180), Steierdorf (183)

112 - Paleolitic mijlociu

Remetea Oașului (153)

113 - Paleolitic superior

Lapoș (102), Piatra Neamț (139), Remetea Oașului (153), Steierdorf (182)

12 - Mezolitic

Munții Făgărașului (122)

13 - Neolitic

Grădiștea (86), Hunedoara (91), Jurilovca (101), Măgura (113), Olteni (127), Parța (134), Petreștii de Jos (137), Ruginoasa (161), Costișa (165), Sălard (167), Târgu Mureș (197), Vadu Săpat (208)

131 - Neolitic timpuriu

Constanța (63), Hărman (88), Orăștie (129), Parța (134), Steierdorf (182), Tășnad (193), Urlați (206)

132 - Neolitic mijlociu

Pietrosu (143), Urlați (206), Urziceni (207)

133 - Neolitic târziu

Alba Iulia (19), București (45), Cheia (59), Iclod (92), Isaccea (95), Isaiia (97), Miercurea Sibiului (117), Olteni (127), Pruniș (147), Steierdorf (182), Țaga (204), Zalău (219)

14 - Eneolitic

Alba Iulia (19), Bordușani (36), Bucșani (41), București (45), Căscioarele (51), Cheia (59), Crețești (68), Dolhești (72), Fetești (76), Fulgeriș (79), Glavacioc (84), Hârșova (90), Hunedoara (91), Isaccea (95), Însurăței (99), Luncavița (104), Mălăieștii de Jos (114), Măriuța (115), Miercurea Sibiului (117), Pecica (136), Petreștii de Jos (137), Pietrele (140), Pietroasa Mică (141), Pietrosu (143), Poduri (146), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Ruginoasa (161), Sălard (167), Scânteia (169), Suceava (185), Sultana (186), Sultana (187), Șoimeni (191)

141 - Eneolitic timpuriu

Alba Iulia (19), Bordușani (36), Bucșani (41), Căscioarele (51), Crețești (68), Dolhești (72), Hărman (88), Hârșova (90), Luncavița (104), Măriuța (115), Miercurea Sibiului (117), Poduri (146), Românești (155), Șoimeni (191), Târgu Frumos (196), Urlați (206), Vitănești (216)

142 - Eneolitic mijlociu

Bordușani (36), Bucșani (41), Căscioarele (51), Crețești (68), Dolhești (72), Hărman (88), Hârșova (90), Luncavița (104), Măriuța (115), Mironești (119), Poduri (146), Rapoltu Mare (149), Românești (155), Scânteia (169), Siret (179), Sultana (186), Seușa (189), Șoimeni (191), Urlați (206)

143 - Eneolitic târziu

Bordușani (36), Bucșani (41), Căscioarele (51), Crețești (68), Dealu Mare (70), Dolhești (72), Hărman (88), Hârșova (90), Luncavița (104), Măriuța (115), Mironești (119), Poduri (146), Românești (155), Siret (179), Steierdorf (182), Sultana (186), Șoimeni (191), Tureni (203), Urziceni (207), Vitănești (216)

15 - Epoca bronzului

Adâncata (3), Alba Iulia (24), Alba Iulia (26), Ariceștii Rahtivani (28), Bucșani (41), Cârломănești (54), Cârломănești (55), Chitila (60), Costișa (65), Fetești (76), Fulgeriș (79), Hunedoara (91), Miercurea Ciuc (116), Mironești (119), Muchea (121), Olteni (127), Parța (134), Pecica (136), Petreștii de Jos (137), Pietroasa Mică (141), Poduri (146), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Rogova (154), Rotbav (160), Sălard (167), Sânnicolau Mare (168), Suceava (185), Șoimeni (191), Târgu Mureș (197), Vadu Săpat (208), Zimnicea (220)

151 - Epoca bronzului timpuriu

Adâncata (3), Ariceștii Rahtivani (28), București (45), Dealu Mare (70), Isaiia (97), Miercurea Sibiului (117), Mironești (119), Plosca (145), Rotbav (160), Sânnicolau Mare (168), Sultana (187), Tășnad (193), Tureni (203), Vârtopu (213), Zimnicea (220)

152 - Epoca bronzului mijlociu

București (43), București (44), București (45), Ceplea (58), Miercurea Ciuc (116), Miercurea Sibiului (117), Mironești (119), Muchea (121), Rapoltu Mare (149), Rotbav (160), Sânnicolau Mare (168), Sighișoara (175), Șoimeni (191), Urlați (206), Vințu de Jos (215)

153 - Epoca bronzului târziu

Bucu (42), București (45), Grădiștea (86), Lăpuș (103), Miercurea Sibiului (117), Milișăuți (118), Mironești (119), Muchea (121), Olteni (127), Radovanu (148), Rapoltu Mare (149), Rotbav (160), Sighișoara (175), Stelnica (184), Valea Stâniei (210), Vințu de Jos (215), Vlaha (218), Zimnicea (220)

16 - Hallstatt

Alba Iulia (24), Babadag (32), Baziaș (33), Bucu (42), București (45), Capidava (50), Desa (71), Ip (94), Jijila (100), Jurilovca (101), Lupu (105), Mălăieștii de Jos (114), Miercurea Ciuc (116), Mironești (119), Pietroasa Mică (141), Platonești (144), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Slava Rusă (180), Vadu Săpat (208), Vințu de Jos (215)

161 - Hallstatt timpuriu

Alba Iulia (26), Babadag (32), Enisala (73), Hărman (88), Miercurea Ciuc (116), Rapoltu Mare (149), Siret (179), Urziceni (207), Zimnicea (220)

162 - Hallstatt mijlociu

Covasna (66), Enisala (73), Hărman (88), Jijila (100), Rapoltu Mare (149), Vlaha (218)

163 - Hallstatt târziu

Augustin (29), Jijila (100), Pietrosu (143), Rogova (154)

2 – Protoistorie

Olteni (127), Rapoltu Mare (149), Șoimeni (191)

21 - Latène

Alba Iulia (26), Augustin (29), Bucu (42), Chitila (60), Craiva (67), Desa (71), Fulgeriș (79), Grădiștea de Munte (87), Hunedoara (91), Lupu (105), Malaya Kopanya (106), Măgura (113), Mironești (119), Olteni (127), Pecica (136), Pietroasa Mică (141), Pietroasele (142), Radovanu (148), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Roșiori (159), Satu Nou (165), Șimleu Silvaniei (190), Șoimeni (191), Tilișca (199), Vadu Săpat (208), Vințu de Jos (215), Vlădeni (217), Zalău (219), Zimnicea (220)

211 - Latène timpuriu

Augustin (29), Brănești (39), București (44), Craiva (67), Fântânele (75), Fetești (76), Olteni (127), Stelnica (184), Zimnicea (220)

212 - Latène mijlociu

Augustin (29), București (43), Căscioarele (51), Covasna (66), Craiva (67), Fântânele (75), Iedera (93), Jijila (100), Murighiol (123), Olteni (127), Stelnica (184), Tilișca (199), Zimnicea (220)

213 - Latène târziu

Augustin (29), București (43), Craiva (67), Căscioarele (51), Cârломănești (54), Covasna (66), Găiseni (81), Hărman (88),

Iedera (93), Jijila (100), Miercurea Sibiului (117), Ocolişu Mic (126), Rapoltu Mare (149), Roşiori (159), Şoimeni (191), Zimnicea (220)

3 - Epoca antică

Istria (98), Olteni (127)

31 - Epoca greacă

Albeşti (27), Istria (98), Jurilovca (101), Ovidiu (132)

312 - Epoca clasică

Mangalia (107)

313 - Epoca elenistică

Albeşti (27), Istria (98), Jurilovca (101), Mangalia (107), Mangalia (108), Mangalia (111), Murighiol (123), Satu Nou (165), Slava Rusă (180)

32 - Epoca romană

Adamclisi (2), Alba Iulia (4), Alba Iulia (6), Alba Iulia (7), Alba Iulia (8), Alba Iulia (9), Alba Iulia (10), Alba Iulia (11), Alba Iulia (12), Alba Iulia (13), Alba Iulia (14), Alba Iulia (16), Alba Iulia (17), Alba Iulia (18), Alba Iulia (19), Alba Iulia (20), Alba Iulia (21), Alba Iulia (22), Alba Iulia (23), Alba Iulia (25), Berzovia (35), Bucium (40), Capidava (50), Căşeu (52), Cecălaca (56), Cioroiul Nou (62), Garvăn (80), Goleşti (85), Isaccea (96), Istria (98), Jurilovca (101), Miercurea Sibiului (117), Moigrad (120), Murighiol (123), Ostrov (130), Ovidiu (132), Răcarii de Jos (150), Roşia Montană (156), Roşia Montană (157), Roşia Montană (158), Roşiori (159), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Steierdorf (182), Supuru de Sus (188), Târgşoru Vechi (195), Târgu Mureş (197), Turda (202), Vărădia (212), Veţel (214), Vinţu de Jos (215)

321 - Epoca romană timpurie

Alba Iulia (4), Alba Iulia (11), Alba Iulia (20), Alba Iulia (21), Căşeu (52), Cioroiul Nou (62), Isaccea (97), Mangalia (108), Mangalia (110), Mangalia (111), Ocna Sibiului (125), Ostrov (130), Ovidiu (132), Pietrosu (143), Pruniş (147), Răcarii de Jos (150), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Slava Rusă (180), Turda (202)

322 - Epoca romană târzie

Adamclisi (2), Alba Iulia (4), Alba Iulia (11), Alba Iulia (20), Alba Iulia (24), Bumbesţi (48), Bumbesţi Jiu (49), Căşeu (52), Ciocadia (61), Cioroiul Nou (62), Corabia (64), Enisala (74), Hârşova (89), Isaccea (96), Istria (98), Murighiol (123), Ostrov (130), Pantelimonu de Sus (133), Pietroasele (142), Pietrosu (143), Răcarii de Jos (150), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Supuru de Sus (188), Turda (202)

33 - Epoca post-romană

Alba Iulia (11), Alba Iulia (20), Alba Iulia (26), Hărman (88), Istria (98), Lupu (105), Mangalia (112), Olteni (127), Pietroasele (142), Sănnicolau Mare (168), Sighişoara (175),

Supuru de Sus (188), Turda (202)

34 - Epoca romano-bizantină

Adamclisi (2), Capidava (50), Corabia (64), Enisala (74), Garvăn (80), Hârşova (89), Isaccea (96), Istria (98), Mangalia (109), Mangalia (112), Pantelimonu de Sus (133), Slava Rusă (180)

4 - Evul mediu

Alba Iulia (18), Alba Iulia (21), Braşov (37), Bulci (47), Frumuşeni (78), Gherghiţa (82), Grădiştea (86), Isaccea (96), Opaţiţa (128), Piatra Neamţ (138), Răducăneni (151), Roşiori (159), Steierdorf (182), Suceava (185), Sultana (187), Tauţ (192), Târgşoru Vechi (195), Târgu Mureş (197), Zimnicea (220)

41 - Epoca bizantină

Capidava (50), Garvăn (80), Isaccea (96), Jurilovca (101), Mangalia (109), Nufăru (124), Ostrov (131)

42 - Epoca migraţiilor

Bucu (42), Cecălaca (56), Hărman (88), Milişăuţi (118), Pecica (136), Pietroasele (142), Pietrosu (143), Răducăneni (151),

Românești (155), Roșiori (159), Sânnicolau Mare (168), Tășnad (193), Târgșoru Vechi (195), Urziceni (207), Vadu Săpat (208), Vlădeni (217)

43 - Epoca medievală

Alba Iulia (21), Axente Sever (31), Baziaș (33), Capidava (50), Câmpulung (53), Chitila (60), Cumpărătura (69), Desa (71), Fetești (76), Frumușeni (78), Focșani (77), Glavacioc (84), Milișăuți (118), Nufăru (124), Opațița (128), Orăștie (129), Ostrov (131), Parța (134), Petreștii de Jos (137), Piatra Neamț (138), Sighișoara (175), Sânnicolau Mare (184), Suceava (185), Târgoviște (194), Târgșoru Vechi (195), Ulieș (205), Vadu Săpat (208), Vlahă (218)

431 - Epoca medievală timpurie

Acâș (1), Alba Iulia (21), Alba Iulia (24), Alba Iulia (25), Brădeni (38), Brănești (39), Bucu (42), Câmpulung (53), Cenade (57), Cumpărătura (69), Desa (71), Focșani (77), Garvăn (80), Găiseni (81), Giurgeni (83), Hărman (88), Ip (94), Măgura (113), Mironești (119), Milișăuți (118), Opațița (128), Parța (134), Pâncota (135), Pecica (136), Piatra Neamț (138), Pietroasele (142), Rogova (154), Sânnicolau Mare (168), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Sighișoara (177), Sultana (187), Ulieș (205), Vlădeni (217), Zalău (219)

432 - Epoca medievală târzie

Acâș (1), Alba Iulia (24), Becheni (34), Bucu (42), București (46), Câmpulung (53), Cenade (57), Cumpărătura (69), Fetești (76), Focșani (77), Găiseni (81), Giurgeni (83), Hârșova (89), Milișăuți (118), Opațița (128), Parța (134), Pâncota (135), Piatra Neamț (138), Pietrosu (143), Rupea (162), Sânnicolau Mare (168), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Sibiu (173), Sibiu (174), Sighișoara (176), Sighișoara (177), Sighișoara (178), Stelnică (184), Târgoviște (194), Tunari (201), Ulieș (205), Urlați (206), Valea Crișului (209), Vălenii de Mureș (211)

5 - Epoca modernă

Alba Iulia (4), Alba Iulia (14), Alba Iulia (18), Alba Iulia (20), Alba Iulia (24), Avrig (30), Fetești (76), Focșani (77), Isaccea (96), Isăia (97), Măgura (113), Miercurea Ciuc (116), Petreștii de Jos (137), Platonești (144), Sălărd (167), Sibiu (174), Slava Rusă (181), Steierdorf (182), Tulcea (200), Vălenii de Mureș (211)

6 - Epocă neprecizată

Alba Iulia (5), Alba Iulia (15), Alba Iulia (21), Săcele (166), Teiuș (198)

INDICE DE TIPURI DE SIT

1 - Locuire

Alba Iulia (6), Alba Iulia (11), Alba Iulia (14), Alba Iulia (19), Alba Iulia (23), Alba Iulia (24), Alba Iulia (26), Bordușani (36), Bucium (40), Bucu (42), București (45), Capidava (50), Căscioarele (51), Cheia (59), Chitila (60), Costișa (65), Crețeștii de Sus (68), Craiva (67), Dolhești (72), Enisala (73), Focșani (77), Golești (85), Grădiștea (86), Ip (94), Isaccea (95), Însurăței (99), Jurilovca (101), Miercurea Ciuc (116), Miercurea Sibiului (117), Milișăuți (118), Mironești (119), Muchea (121), Olteni (127), Parța (134), Piatra Neamț (139), Platonești (144), Poduri (146), Radovanu (148), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Roșiori (159), Rotbav (160), Ruginoasa (161), Satu Nou (165), Sălard (167), Sânnicolau Mare (168), Sighișoara (175), Slava Rusă (180), Slava Rusă (181), Seușa (189), Șimleu Silvaniei (190), Șoimeni (191), Târgșoru Vechi (195), Târgu Mureș (197), Tulcea (200), Vințu de Jos (215), Zimnicea (220)

11 - Locuire civilă

Bucu (42), Cârломănești (54), Cecălaca (56), Moigrad (120), Ostrov (130), Rapoltu Mare (149), Sarmizegetusa (164), Sânnicolau Mare (168), Turda (202), Vințu de Jos (215), Zimnicea (220)

111 - Așezare deschisă

Alba Iulia (24), Bordușani (36), Brănești (39), Bucu (42), București (43), București (44), Căscioarele (51), Ceplea (58), Constanța (63), Craiva (67), Crețeștii de Sus (68), Dealu Mare (70), Dolhești (72), Enisala (73), Fetești (76), Fulgeriș (79), Găiseni (81), Hărman (88), Isaiia (97), Lapoș (102), Lupu (105), Măgura (113), Mălăiești de Jos (114), Măriuța (115), Miercurea Ciuc (116), Olteni (127), Orăștie (129), Ostrov (130), Parța (134), Pietrosu (143), Pruniș (147), Rapoltu Mare (149), Răducăneni (151), Remetea Oașului (153), Rogova (154), Românești (155), Sânnicolau Mare (168), Siret (179), Stelnica (184), Șoimeni (191), Tășnad (193), Târgu Frumos (196), Urziceni (207), Vadu Săpat (208), Valea Stâinii (210), Vlaha (218), Zimnicea (220)

112 - Așezare fortificată

Adamclisi (2), Alba Iulia (19), Albești (27), Babadag (32), Căscioarele (51), Covasna (66), Iclod (92), Iedera (93), Jurilovca (101), Nufăru (124), Olteni (127), Ostrov (130), Ostrov (131), Ovidiu (132), Pecica (136), Pietrele (140), Rapoltu Mare (149), Ruginoasa (161), Săcele (166), Scânteia (169), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Stelnica (184), Supuru de Sus (188), Șoimeni (191), Țaga (204)

113 - Așezare urbană

Alba Iulia (4), Alba Iulia (7), Alba Iulia (8), Alba Iulia (9), Alba Iulia (10), Alba Iulia (11), Alba Iulia (12), Alba Iulia (13), Alba Iulia (16), Alba Iulia (17), Alba Iulia (20), Alba Iulia (21), Alba Iulia (24), Alba Iulia (25), Giurgeni (83), Jurilovca (101), Mangalia (107), Nufăru (124), Ostrov (131), Sarmizegetusa (163), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Sibiu (173), Sibiu (174), Sighișoara (176), Sighișoara (178), Vețel (214)

114 - Așezare rurală

Ciocadia (61), Desa (71), Ocna Sibiului (125), Pietroasa Mică (141), Pietroasele (142), Pietrosu (143), Pruniș (147), Radovanu (148), Roșiori (159), Satu Nou (165), Tauț (192), Vadu Săpat (208), Vlădeni (217)

115 - Locuire în peșteră

Petreștii de Jos (137), Steierdorf (182), Steierdorf (183)

116 - Locuire sezonieră

Sălard (167)

117 - Tell

Bucșani (41), Căscioarele (51), Hârșova (90), Luncașița (104), Pietrele (140), Poduri (146), Sultana (187), Vitănești (216)

12 - Locuire militară

Alba Iulia (4), Alba Iulia (18), Bumbăști-Jiu (48), Bumbăști-Jiu (49), Cioroiu Nou (62), Hârșova (89), Ocolșu Mic (126), Rapoltu Mare (149), Veșel (214)

121 - Castru

Alba Iulia (18), Berzovia (35), Bumbăști-Jiu (48), Bumbăști-Jiu (49), Capidava (50), Cășeiu (52), Desa (71), Murighiol (123), Răcarii de Jos (150), Supuru de Sus (188), Turda (202), Vărădia (212), Veșel (214), Târgșoru Vechi (195)

122 - Cetate

Adamclisi (2), Alba Iulia (6), Alba Iulia (18), Albești (27), Augustin (29), Babadag (32), Brașov (37), Capidava (50), Cărlomănești (54), Cioroiu Nou (62), Corabia (64), Covasna (66), Enisala (74), Garvăn (80), Găiseni (81), Grădiștea de Munte (87), Hârșova (89), Isaccea (96), Istria (98), Malaya Kopanya (106), Mangalia (107), Mangalia (108), Nufăru (124), Ocolșu Mic (126), Ostrov (131), Ovidiu (132), Pantelimonu de Sus (133), Pâncota (135), Rapoltu Mare (149), Remetea Oașului (153), Rupea (162), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Suceava (185), Tauț (192), Târgu Mureș (197), Tilișca (199)

123 – Castel

Avrig (30), Valea Crișului (209)

13 - Structură de cult/religioasă

Grădiștea de Munte (87), Murighiol (123), Opațița (128), Parța (134), Pietroasa Mică (141), Vadu Săpat (208), Vălenii de Mureș (211)

132 - Sanctuar

Augustin (29), Grădiștea de Munte (87), Parța (134), Pecica (136), Pruniș (147)

133 - Biserică

Acăș (1), Axente Sever (31), Becheni (34), Brădeni (38), București (46), Câmpulung (53), Cenade (57), Cumpărătura (69), Garvăn (80), Gherghița (82), Pâncota (135), Sibiu (171), Târgoviște (194), Tunari (201), Ulieș (205)

134 - Mănăstire

București (46), Bulci (47), Câmpulung (53), Focșani (77), Frumușeni (78), Glavacioc (84), Opațița (128), Pâncota (135), Sighișoara (177)

2 - Descoperire funerară

Alba Iulia (19), Desa (71), Măgura (113), Olteni (127), Opațița-Călășturi (128), Rapoltu Mare (149), Sănnicolau Mare (168), Șoimeni (191), Vlădeni (217), Zimnicea (220)

21 - Necropolă

Adamclisi (2), Alba Iulia (21), Bucu (42), București (46), Cărlomănești (55), Constanța (63), Enisala (73), Isaccea (96), Jurilovca (101), Malaya Kopanya (106), Mangalia (112), Nufăru (124), Orăștie (129), Pecica (136), Pietrele (140), Plosca (145), Rogova (154), Rotbav (160), Sănnicolau Mare (168), Sighișoara (175), Slava Rusă (180), Stelnică (184), Sultana (187), Tauț (192), Târgșoru Vechi (195), Vadu Săpat (208), Zimnicea (220)

211 - Necropolă plană

Alba Iulia (25), Enisala (73), Fântânele (75), Frumușeni (78), Hunedoara (91), Iclod (92), Mangalia (110), Pâncota (135), Piatra-Neamț (138), Pietroasele (142), Roșia Montană (157), Roșia Montană (158), Sarmizegetusa (164), Sighișoara (177), Stelnică (184), Sultana (186), Tunari (201), Urziceni (207), Veșel (214), Vlahă (218), Zalău (219)

212 - Necropolă tumulară

Adâncata (3), Lăpuș (103), Vârtopu (213)

22 - Mormânt izolat

Alba Iulia (21), Alba Iulia (22), Olteni (127), Rogova (154), Sânnicolau Mare (168), Șoimeni (191)

221 - Mormânt tumular

Ariceștii Rahtivani (28), Tureni (203), Zimnicea (220)

222 - Mormânt

Cecălaca (56), Cumpărătura (69), Enisala (74), Glavacioc (84), Isaccea (96), Mangalia (109), Mangalia (111), Mangalia (112), Platonești (144), Sânnicolau Mare (168), Târgoviște (194), Ulieș (205), Vadu Săpat (208)

3 - Descoperire izolată

Munții Făgărașului (122), Olteni (127), Șoimeni (191)

311 - Depozit de bronzuri

Rapoltu Mare (149)

313 - Tezaur monetar

Zimnicea (220)

32 - Obiect izolat

Olteni (127), Șoimeni (191)

41 - Exploatare minieră

Bucium (40), Roșia Montană (156)

5 - Tip neprecizat

Alba Iulia (5), Alba Iulia (15), Alba Iulia (21), Munții Făgărașului (122), Teiuș (198)

INDICE DE INSTITUȚII

ASPAA Aveyron	Luncavița (104)
Baza Aeriană 90 Otopeni	Adamclisi (2), Garvăn (80)
CCA București	Ariceștii Rahtivani (28), Măriuța (115), Slava Rusă (180), Steierdorf (182), Steierdorf (183), Sultana (186)
CCB Iași	Scânteia (169)
CM Arad	Bulci (47), Frumușeni (78), Pâncota (135), Pâncota (136), Tauț (192)
CM Bistrița-Năsăud	Fântânele (75)
CMB Suceava	Adâncata (3), Cumpărătura (69), Fetești (76), Nufăru (124), Românești (155), Siret (179), Suceava (185), Fulgeriș (79), Milișăuți (118)
CMIA Bacău	Piatra Neamț (138), Poduri (146), Roșiori (159)
CMJ Neamț	Ruginoasa (161), Scânteia (169)
CMNM Iași	Hârșova (90), Iedera (93), Lapoș (102), Măriuța (115), Piatra Neamț (139), Târgoviște (194)
CNMCD Târgoviște	Alba Iulia (24), Teiuș (198)
DCCPCN Alba	Dealul Mare (70)
DCCPCN Hunedoara	Jurilovca (101)
DCCPCN Tulcea	Craiva (67)
DCCPCN Vâlcea	Focșani (77)
DCCPCN Vrancea	Pietrele (140)
Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung, Berlin	Pietrele (140)
Deutsches Archäologisches Institut, Orient Abteilung, Berlin	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Faculdade de Letras, Lisabona	Bucșani (41), Slava Rusă (180), Stelnică (184), Bucșani (41)
FBB	Bucșani (41)
FGB	Adamclisi (2), Babadag (32), Bucșani (41), Capidava (50), Cârломănești (54), Enisala (73), Garvăn (80), Hârman (88), Istria (98), Măgura (113), Ostrov (130), Plosca (145), Roșia Montană (158), Sighișoara (175), Slava Rusă (180)
FIB	Pietrele (140), Rotbav (160)
Freie Univ. Berlin	Parța (134)
FTI Caransebeș	Poduri (146)
Fundația „Cucuteni pentru Mileniul III”, București	Luncavița (104)
GEI-PROSECO București	Măgura (113)
HISAR – Cardiff University	Vințu de Jos (215)
Humboldt Universität zu Berlin	Parța (134)
IA Chișinău	Isaccea (95), Isaccea (96), Luncavița (104), Parța (134), Petreștii de Jos (137), Poduri (146), Ruginoasa (161), Scânteia (169), Slava Rusă (180)
IA Iași	Adamclisi (2), Brănești (39), Bucșani (41), București (44), București (45), Câmpulung (53), Cârломănești (54), Cârломănești (55), Costișa (65), Covasna (66), Hârman (88), Istria (98), Jurilovca (101), Miercurea Sibiului (117), Mironești (119), Murighiol (123), Nufăru (124), Ostrov (131), Pietrele (140), Pietroasa Mică (141), Plosca (145), Radovanu (148), Remetea Oașului (153), Rotbav (160), Satu Nou (165), Sighișoara (175), Slava Rusă (180), Stelnică (184), Târgșoru Vechi (195), Vadu Săpat (208), Zimnicea (220)
IAB	Acâș (1), Adamclisi (2), Frumușeni (78), Roșia Montană (157), Tauț (192), Târgu Mureș (197) Vlaha (218)
IAIA Cluj	

ICEM Tulcea	Babadag (32), Enisala (73), Enisala (74), Isaccea (95), Isaccea (96), Jijila (100), Jurilovca (101), Luncavița (104), Murighiol (123), Slava Rusă (180), Slava Rusă (181), Tulcea (200)
INMI	Giurgeni (83), Tunari (201)
INS București	ledera (93)
IPTCE Sibiu	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122)
ISER Cluj	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
ISPAIM	Murighiol (123)
ISSU Sibiu	Cenade (57), Orăștie (129), Sibiu (172)
Liceul „Voievodul Mircea”, Târgoviște	ledera (93)
Liceul Nădlac	Turda (202)
M Astra Sibiu	Capidava (50)
M Brăilei	Babadag (32), Căscioarele (51), Covasna (66), Enisala (73), Grădiștea Coslogeni (86), Hunedoara (91), Isaccea (96), Însurăței (99), Jijila (100), Muchea (121), Pietroasa Mică (141)
M Olteniei	Răcarii de Jos (150), Plosca (145)
M Vrancei	Focșani (77)
MA Mangalia	Adamclisi (2), Albești (27), Capidava (50), Isaccea (96), Luncavița (104), Mangalia (107), Mangalia (108), Mangalia (109), Mangalia (110), Mangalia (111), Mangalia (112), Petreștii de Jos (137)
MB Timișoara	Pața (134), Pecica (136), Sibiu (172)
MBM Reșița	Baziaș (33), Berzovia (35), Bulci (47), Opațița (128), Vărădia (212)
MCC	Adamclisi (2), Istria (98)
MCC Franța	Hârșova (90)
MCC Hunedoara	Hunedoara (91), Miercurea Sibiului (117), Pața (134), Petreștii de Jos (137)
MCDR Deva	Augustin (29), Bucium (40), Corabia (64), Craiva (67), Dealu Mare (70), Grădiștea de Munte (87), Istria (98), Nufăru (124), Ocolîșu Mic (126), Orăștie (129), Rapoltu Mare (149), Roșia Montană (157), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Vețel (214)
MCG Oltenița	Căscioarele (51), Miercurea Ciuc (116), Radovanu (148), Sultana (186),
MCR	Olteni (127), Șoimeni (191)
MDJ Călărași	Bucșani (41), Cheia (59), Grădiștea Coslogeni (86), Hârșova (90), Măgura (113), Măriuța (115), Ostrov (130), Sultana (187)
MHR Odorheiu Secuiesc	Ulieș (205)
MI Sighișoara	Sighișoara (175)
MI Turda	Turda (202)
Milwaukee Public Museum	Pecica (136)
MINAC	Adamclisi (2), Albești (27), Capidava (50), Cheia (59), Constanța (63), Hârșova (89), Ovidiu (132), Pantelimonu de Sus (133), Satu Nou (165), Sultana (187)
MJ Argeș	Glavacioc (84), Golești (85), Hărman (88), Valea Stâniei (210), Zimnicea (220)
MJ Buzău	Cârlomănești (54), Pietroasa Mică (141), Pietroasele (142), Pietrosu (143)
MJ Giurgiu	Bucșani (41), Mironești (119)
MJ Gorj	Bumbești-Jiu (48), Bumbești-Jiu (49), Ceplea (58), Ciocadia (61), Vârtopu (213)
MJ Ialomița	Bucșani (41), Bucu (42), Giurgeni (83), Hârșova (90), Platonești (144), Stelnică (184), Vlădeni (217)
MJ Maramureș	Lăpuș (103)
MJ Mureș	Cecălaca (56), Târgu Mureș (197), Vălenii de Mureș (211)
MJ Satu Mare	Acâș (1), Becheni (34), Malaya Kopanya (106), Remetea Oașului (153), Supuru de Sus (188), Tășnad (193), Urziceni (207)
MJI Teleorman	Măgura (113), Sultana (187), Zimnicea (220), Vitănești (216)
MJERG Caransebeș	Pața (134), Steierdorf (182), Steierdorf (183)

MJI Braşov	Augustin (29), Braşov (37), Hărman (88)
MJI Galaţi	Goleşti (85), Hărman (88), Însurăţei (99)
MJIA Prahova	Ariceştii Rahtivani (28), Gherghiţa (82), Mălăieştii de Jos (114), Târgşoru Vechi (195), Vadu Săpat (208)
MJIA Zalău	Ip (94), Moigrad (120), Supuru de Sus (188), Şimleu Silvaniei (190), Zalău (219)
MM Câmpulung	Câmpulung (53)
MM Huşi	Creţeştii de Sus (68), Dolheşti (72), Răducăneni (151)
MMB	Brăneşti (39), Bucureşti (43), Bucureşti (44), Chitila (60), Isaccea (96), Tunari (201)
MN Brukenthal	Axente Sever (31), Brădeni (38), Miercurea Sibiului (117)
MNIR	Bucium (40), Bucşani (41), Bucureşti (45), Cârломăneşti (54), Corabia (64), Covasna (66), Giurgeni (83), Hârşova (90), Istria (98), Luncaviţa (104), Răcarii de Jos (150), Măgura (113), Mălăieştii de Jos (114), Ostrov (130), Ostrov (131), Pietrele (140), Poduri (146), Roşia Montană (156), Roşia Montană (157), Roşia Montană (158), Sarmizegetusa (164), Sălard (167), Sultana (187), Urlaţi (206), Veţel (214), Vităneşti (216)
MNIR – CNCP	Bucşani (41), Cheia (59), Isaccea (95), Măgura (113), Pietroasa Mică (141), Poduri (146), Sultana (187)
MNIT	Căşeu (52), Covasna (66), Grădiştea de Munte (87), Iclod (92), Istria (98), Lupu (105), Parţa (134), Pruniş (147), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Turda (202), Tureni (203), Ţaga (204)
MNUAI	Alba Iulia (5), Alba Iulia (6), Alba Iulia (7), Alba Iulia (8), Alba Iulia (9), Alba Iulia (10), Alba Iulia (11), Alba Iulia (12), Alba Iulia (13), Alba Iulia (14), Alba Iulia (15), Alba Iulia (16), Alba Iulia (17), Alba Iulia (18), Alba Iulia (20), Alba Iulia (25), Alba Iulia (26), Bucium (40), Craiva (67), Lupu (105), Roşia Montană (157)
MO Beclean	Ţaga (204)
MO Carei	Urziceni (207)
MO Craiova	Cioroiu Nou (62), Desa (71), Plosca (145)
MO Gherla	Ţaga (204)
MRPF Turnu-Severin	Rogova (154)
NCNUA Lisabona	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Nov Bilgarski Universitet, Sofia	Pietrele (140)
RGK	Supuru de Sus (188)
RMGC	Steierdorf (182) Steierdorf (183), Şeuşa (189)
Ruhr-Univ. Bochum	Pietrele (140)
San Francisco State University	Adamclisi (2), Scânteia (169)
SC Clio SRL	Sibiu (170), Sibiu (171)
SC Damasus SRL	Avrig (30), Găiseni (81), Pâncota (135), Râşnov (152), Rupea (162), Săcele (166), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Sighişoara (176), Sighişoara (177), Sighişoara (178), Valea Crişului (209)
SC Deprom SRL Constanţa	Constanţa (63)
SC Net 4 You SRL Bucureşti	Cârломăneşti (54), Covasna (66), Pietroasa Mică (141)
SC Restitutio SRL	Gherghiţa (82)
Şc. gen. Davideşti	Valea Stâniei (210)
UAIC Iaşi	Isaccea (96), Isaiia (97), Murighiol (123), Poduri (146), Siret (179), Slava Rusă (180), Târgu Frumos (196)
UAIC Iaşi, CISA	Isaiia (97)
UBB Cluj	Căşeu (52), Covasna (66), Frumuşeni (78), Grădiştea de Munte (87), Istria (98), Moigrad (120), Ocolişu Mic (126), Parţa (134), Petreştii de Jos (137), Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164), Steierdorf (182), Steierdorf (183), Tauţ (192), Tăşnad (193), Turda (202), Vărădia (212), Veţel (214), Vinţu de Jos (215), Vlaha (218)

UCDC București	Gherghița (82), Miercurea Sibiului (117), Sibiu (173), Vlădeni (217)
UDJ Galați	Pietroasele (142), Radovanu (148)
ULB Sibiu	Capidava (50), Cenade (57), Hunedoara (91), Munții Făgărașului (122), Ocna Sibiului (125), Orăștie (129), Parța (134), Pâncota (135), Rupea (162), Sibiu (172), Sibiu (173), Sibiu (174), Tilișca (199), Țaga (204)
UMK Iași	Isaia (97)
Univ. Alba Iulia	Alba Iulia (4), Alba Iulia (20), Alba Iulia (21), Alba Iulia (24), Craiva (67), Frumușeni (78), Rapoltu Mare (149), Șeușa (189), Vințu de Jos (215)
Univ. Alba Iulia, IAS	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Alba Iulia (23), Teiuș (198), Vințu de Jos (215)
Univ. Bacău	Fulgeriș (79)
Univ. București	Mironești (119), Pietroasa Mică (141), Rotbav (160)
Univ. Ca'Foscari Veneția	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122), Petreștii de Jos (137)
Univ. Craiova	Corabia (64), Desa (71), Răcarii de Jos (150)
Univ. de Lille	Remetea Oașului (153)
Univ. de Stat Ujgorod	Malaya Kopanya (106)
Univ. din Erlagen (Institut für Ur-und Frühgeschichte)	Piatra Neamț (139)
Univ. Lublin, Polonia	Țaga (204)
Univ. of London	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122), Petreștii de Jos (137), Vințu de Jos (215)
Univ. of Michigan	Pecica (136)
Univ. Pisa	Parța (134)
Univ. Pitești	Vețel (214)
Univ. Reșița	Iclod (92), Parța (134), Steierdorf (182), Șoimeni (191), Țaga (204)
Univ. Târgu Mureș	Turda (202)
Univ. Toulouse	Luncavița (104)
UO Constanța	Albești (27), Cheia (59), Enisala (73), Hârșova (89), Isaccea (95), Luncavița (104), Măriuța (115), Pantelimonu de Sus (133), Roșia Montană (158), Satu Nou (165), Slava Rusă (180), Sultana (187)
US Chișinău	Cârlomănești (54)
US Cluj	Avrig (30), Sibiu (172), Valea Crișului (209)
USH București	București (45), Fulgeriș (79), Pietroasa Mică (141)
UȘtcM Suceava	Adâncata (3), Fetești (76), Târgu Frumos (196)
UTAH	Roșia Montană (156)
UV Târgoviște	Dealul Mare (70), Iledera (93), Isaccea (95), Lapoș (102), Piatra Neamț (139), Rotbav (160), Târgoviște (194), Urlați (206)
UV Timișoara	Pâncota (135), Sănnicolau Mare (168), Steierdorf (182), Steierdorf (183)

INDICE DE PERSOANE

- Acatrinei, Ingrid**
Achim, Irina
Adamescu, Ionuț
Ailincăi, Sorin
Alexandrescu, Cristina-Georgeta
Alexandru, George Cătălin
Alexandru, Liliana Vasilica
Alexandru, Nicolae
Alexiu, Alexandru
Amon, Lucian
Ancel, Bruno
Andreescu, Radian Romus

Andrei, Răzvan
Andronic, Mugur
Angelescu, Mircea Victor
Anghelinu, Mircea
Antoniou, Marc
Apai, Emese
Aparaschivei, Dan
Apostol, Virgil
Arcalean, Claudiu
Ardeleanu, Marius
Ardeu, Adrian
Astaloș, Ciprian
Asztalas, István
Babeș, Mircea
Bailey, Douglass W.
Bailly, Laurent
Balahur, Radu
Baltag, George
Barbu, Ioana
Barker, Alexander
Barnea, Alexandru
Bauman, Ionel
Baumann, Victor Heinrich
Bâltâc, Adela
Bârcă, Vitalie
Băcuet-Crișan, Dan
Băcuet-Crișan, Sanda
Bădescu, Alexandru
Bădescu, Alina
Băeșteanu, Gică
Băjenaru, Constantin
Băjenaru, Radu
Bălan, Gabriel
Bălășescu, Adrian

Băldescu, Irina
Bălescu, Sanda
- Isaccea (96)
 Istria (98), Slava Rusă (180)
 Ariceștii Rahtivani (28), Gherghița (82)
 Babadag (32), Enisala (73), Jijila (100), Luncavița (104)
 București (43), București (46)
 Luncavița (104)
 Rotbav (160)
 Albești (27), Mangalia (107)
 Capidava (50)
 Corabia (64)
 Roșia Montană (156)
 Măgura (113), Mălăieștii de Jos (114), Sultana (187), Urlați (206), Vitănești (216)
 Craiva (67),
 Milișăuți (118)
 Istria (98)
 Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
 Alba Iulia (20), Craiva (67)
 Vlaha (218)
 Slava Rusă (180)
 Covasna (66), Ostrov (130)
 Roșia Montană (156)
 Vlaha (218)
 Rapoltu Mare (149)
 Malaya Kopanya (106), Remetea Oașului (153), Tășnad (193)
 Vlaha (218)
 Cârломănești (54), Zimnicea (220)
 Măgura (113)
 Roșia Montană (156)
 Târgu Frumos (196)
 Sighișoara (175)
 Nufăru (124), Rapoltu Mare (149), Roșia Montană (157)
 Pecica (136)
 Adamclisi (2), Garvăn (80)
 Brașov (37)
 Isaccea (96)
 Istria (98), Ostrov (130)
 Roșia Montană (157)
 Ip (94), Zalău (219)
 Zalău (219)
 București (45), Istria (98)
 Craiva (67)
 Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164)
 Ovidiu (132)
 Costișa (65)
 Căscioarele (51), Roșia Montană (158)
 Bucșani (41), Cheia (59), Isaccea (95), Luncavița (104), Măgura (113), Pietroasa Mică (141), Poduri (146)
 Istria (98)
 Remetea Oașului (153)

Bălos, Angelica	Augustin (29), Rapoltu Mare (149)
Bălțean, Ion Cornel	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Bănăseanu, Anca	Nufăru (124), Ostrov (131)
Bărbulescu, Maria	Albești (27)
Bărbulescu, Mihai	Turda (202)
Bechiri, Béatrice	Roșia Montană (156)
Becker, Nico	Pietrele (140)
Bejan, Adrian	Sânnicolau Mare (168)
Bejenaru, Luminița	Isaccea (96), Poduri (146)
Bejinariu, Ioan	Șimleu Silvaniei (190)
Beldiman, Corneliu	Miercurea Sibiului (117), Sibiu (173)
Bem, Carmen	Bucșani (41)
Bem, Cătălin	Bucșani (41), Poduri (146), Sălard (167)
Benecke, Norbert	Pietrele (140)
Benedict, Bogdan	Târgu Frumos (196)
Bes, Romain	Luncavița (104)
Beșliu Munteanu, Petre	Axente Sever (31), Brădeni (38)
Biagi, Paolo	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122), Petreștii de Jos (137)
Bindea, Diana	Iclod (92), Parța (134), Pruniș (147), Țaga (204)
Bîră, Monica	Istria (98), Ostrov (130)
Blăjan, Mihai	Alba Iulia (25)
Bobe, Cornelia Elena	Pantelimonu de Sus (133)
Bobeică, Sorin	Rotbav (160)
Bobi, Victor	Focșani (77)
Bocan, Ionuț	Bucium (40), Roșia Montană (158)
Bodi, George	Isaiia (97), Poduri (146)
Bodó, Cristina	Grădiștea de Munte (87), Ocolîșu Mic (126)
Bogdan, Doru	Vințu de Jos (215)
Bogdan-Cătănicu, Ioana	Adamclisi (2)
Boghian, Dumitru	Adâncata (3), Fetești (76), Târgu Frumos (196)
Bojică, Cătălin	Brănești (39), București (44)
Bojin, Loredana	Parța (134)
Boldur, Dimitrie-Ovidiu	Fulgeriș (79)
Bondoc, Dorel	Cioroiu Nou (62), Răcarii de Jos (150)
Boroneanț, Vasile	Chitila (60)
Borșan, Tudor	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Alba Iulia (23), Teiuș (198), Vințu de Jos (215)
Botond, Rezi	Vlaha (218)
Bottez, Valentin	Istria (98)
Bounegru, Alexandru	Isaiia (97)
Bounegru, George	Alba Iulia (26), Roșia Montană (157)
Bounegru, Octavian	Murighiol (123)
Boussicault, Matthieu	Roșia Montană (156)
Bozu, Ovidiu	Berzovia (35), Vărădia (212)
Breazu, Marius	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Alba Iulia (23), Teiuș (198), Vințu de Jos (215)
Budui, Vasile	Adâncata (3)
Bulgariu, Bianca	Târgu Frumos (196)
Burnichioiu, Ileana	Frumușeni (78)
Buzdugan, Cătălina	Adâncata (3)
Buzea, Dan Lucian	Miercurea Ciuc (116), Olteni (127), Șoimeni (191)
Buzoianu, Livia	Albești (27)
Calboreanu, Alexandra	Dealul Mare (70),
Calotoiu, Gheorghe	Ceplea (58), Vârtopu (213)
Cantacuzino, Gheorghe I.	Câmpulung (53)

Carabuz, Tănase	Cheia (59), Pantelimonu de Sus (133)
Cardoș, Raul	Lăpuș (103)
Cârstea, Paraschiva	Ocna Sibiului (125)
Caterinici, Cristina	Constanța (63)
Cauuet, Béatrice	Roșia Montană (156)
Cârciumaru, Marin	Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
Căpățână, Claudia	Iedera (93)
Căpiță, Carol	Adamclisi (2)
Căprăroiu, Denis	Târgoviște (194)
Căstăian, Mihai	Orăștie (129)
Cătinaș, Ana	Turda (202)
Cebotaru, Irina	Cârlomănești (54)
Cedică, Valentin	Parța (134)
Chauvet, Joris	Luncavița (104)
Chicideanu-Șandor, Monica	Plosca (145)
Chicoș, Liliana	Istria (98)
Chiriac, Costel	Slava Rusă (180)
Chitic, Oleg	Petreștii de Jos (137)
Ciașescu, Mihaela	Vințu de Jos (215)
Cincă, Adela	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Cioată, Daniel	Cecălaca (56)
Ciobanu, Radu	Alba Iulia (26)
Cioc, Mihaela	Augustin (29)
Cireasă, Andreea	Cârlomănești (54), Tunari (201)
Ciugudean, Horia	Alba Iulia (26)
Ciupercă, Bogdan	Ariceștii Rahtivani (28), Târgșoru Vechi (195), Vadu Săpat (208)
Ciută, Beatrice Daisa	Alba Iulia (19), Șeușa (189)
Ciută, Marius Mihai	Alba Iulia (4), Alba Iulia (20), Alba Iulia (21), Alba Iulia (24), Șeușa (189)
Cîrstina, Ovidiu	Iedera (93), Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
Cleșiu, Sorin	Căscioarele (51), Sălard (167)
Cociș, Sorin	Roșia Montană (157)
Codrea, Vlad	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Colesniuc, Sorin	Mangalia (108), Petreștii de Jos (137)
Coman, Radu	Bucșani (41), Bucu (42)
Comșa, Alexandra	București (45), Radovanu (148)
Comșa, Alexandru	Mironești (119)
Constandache, Iuliana	Slava Rusă (180)
Constans, Antoine	Roșia Montană (156)
Constantin, Cătălin	Cârlomănești (54)
Constantin, Cristina	Radovanu (148)
Constantin, Inel	Roșia Montană (157)
Constantin, Nicolae	Capidava (50)
Constantin, Robert	Adamclisi (2), Capidava (50), Mangalia (107)
Constantin, Silvioara	Isaccea (96)
Constantin, Silviu	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Constantinescu, Eugen-Marius	Pietroasele (142), Pietrosu (143)
Corbu, Emilia	Vlădeni (217)
Cosac, Marian	Lapoș (102), Piatra Neamț (139),
Costea, Florea	Augustin (29)
Costes, Brigitte	Luncavița (104)
Coșuleț, Stelian D.	Brașov (37)
Cotiugă, Vasile	Târgu Frumos (196)
Covacef, Zaharia	Capidava (50), Constanța (63), Hârșova (89), Pantelimonu de Sus (133)
Covaci, Valentina	Slava Rusă (180)

Cozma, Marius	Isaiia (97)
Crăciun, Irina	Măgura (113)
Crăciunescu, Gabriel	Rogova (154)
Crețu, Petronela Anca	Târgu Frumos (196)
Cristea, Bogdan	Plosca (145)
Cristocea, Spiridon	Glavacioc (84)
Crișan, Coralia	Cecălaca (56)
Crișan, Viorica	Covasna (66), Tureni (203)
Croitoru, Costin	Golești (85), Hărman (88), Însurăței (99)
Cupcea, George	Sarmizegetusa (164)
Dabâca, Mircea	Istria (98)
Damian, Oana	Nufăru (124), Ostrov (131)
Damian, Paul	Bucium (40), Căscioarele (51), Istria (98), Ostrov (130), Roșia Montană (156), Roșia Montană (157), Roșia Montană (158)
Daroczy, Tibor	Parța (134), Tășnad (193)
Dejan, Ștefan	Cumpărătura (69), Suceava (185), Românești (155)
Delinescu, Cătălin	Sarmizegetusa (164)
Derzsi, Csongor	Ulieș (205)
Diaconescu, Alexandru	Sarmizegetusa (163)
Diaconescu, Dragoș	Miercurea Sibiului (117), Parța (134)
Diaconescu, Mihai	Iedera (93)
Diaconescu, Petru	Iedera (93), Târgoviște (194)
Dietrich, Laura	Rotbav (160)
Dietrich, Oliver	Rotbav (160)
Dinu, Niculina	Isaccea (96)
Dobos, Zenobia	Tășnad (193)
Doboș, Adrian	Remetea Oașului (153), Slava Rusă (180)
Dobrescu, Roxana	Remetea Oașului (153)
Dobrinescu, Cătălin	Capidava (50), Cheia (59), Satu Nou (165)
Doncuțiu, Claudiu	Dealul Mare (70), Rapoltu Mare (149)
Donici, Mihaela	Isaccea (96)
Dragoman, Alexandru	Pietrele (140)
Dragomir, Daniel	Adamclisi (2)
Drașoveanu, Florin	Parța (134), Pecica (136)
Drîmbărean, Matei	Alba Iulia (5), Alba Iulia (6), Alba Iulia (7), Alba Iulia (8), Alba Iulia (9), Alba Iulia (10), Alba Iulia (11), Alba Iulia (12), Alba Iulia (13), Alba Iulia (14), Alba Iulia (15), Alba Iulia (16), Alba Iulia (17), Alba Iulia (18), Alba Iulia (20), Bucium (40)
Dumbravă, Simona	Dealul Mare (70), Iedera (93)
Dumitrașcu, Emil	Roșia Montană (158)
Dumitrașcu, Valentin	Iedera (93), Piatra Neamț (139)
Dumitrescu, C.	Ariceștii Rahtivani (28)
Dumitroaia, Gheorghe	Piatra Neamț (138), Poduri (146)
Dumitru, Florin	Dealul Mare (70), Iedera (93), Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
Dumitru, George	Hârșova (89)
Dupoi, Vasile	Pietroasa Mică (141)
Dușescu, Maria-Magdalena	Cârlomănești (54), Covasna (66), Pietroasa Mică (141)
Dvorski, Traian	Murighiol (123)
Ehrich, Richard	Pietrele (140)
El Sussi, Georgeta	Miercurea Sibiului (117)
Elefterescu, Dan	Ostrov (130)
Ellis, Linda	Adamclisi (2), Scânteia (169)
Ene, Daniel	Adamclisi (2), Slava Rusă (180)
Ene, Eduard	Luncavița (104)
Eșanu, Lilia	Cârlomănești (54)

Feleagă, Răzvan	Măgura (113)
Burlacu, Felicia	Parța (134)
Florea, Gelu	Grădiștea de Munte (87)
Florea, Mihai	Cârlomănești (54), Luncavița (104)
Florescu, Cristian	Alba Iulia (19), Alba Iulia (23), Teiuș (198)
Fodorean, Florin	Turda (202)
Foschi, P.	Adamclisi (2)
Fota, Adrian	Parța (134)
Frînculeasa, Alin	Ariceștii Rahtivani (28), Mălăieștii de Jos (114), Târgșoru Vechi (195), Urlați (206), Vadu Săpat (208)
Fronescu, Ionuț	Bucșani (41), Sălard (167)
Gábor, Nagy József	Vlaha (218)
Gaciu, Rodica	Pruniș (147)
Galop, Didier	Roșia Montană (156)
Gamureac, Emilian	Adamclisi (2)
Ganciu, Anca	Satu Nou (165), Stelnică (184)
Gatsov, Ivan	Pietrele (140)
Gatsov, Lili	Pietrele (140)
Gătej, Mihaela	Slava Rusă (180)
Geba, Maria	Scânteia (169)
Georgescu, Adrian	Miercurea Sibiului (117)
Georgescu, Cristina	Pietrele (140)
Ghenghea, Alexandra	Cârlomănești (54)
Gheorghe, Dragoș	Ocna Sibiului (125)
Gheorghiu, Gabriela	Grădiștea de Munte (87), Lupu (105)
Gherase, Mircea	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Ghergari, Lucreția	Roșia Montană (156)
Gherghe, Petre	Corabia (64), Desa (71)
Ghiță, Mihaela	Cârlomănești (54)
Ghiur, Marius-Ovidiu	Fulgeriș (79)
Gindele, Robert	Malaya Kopanya (106), Supuru de Sus (188), Tășnad (193)
Gligor, Adrian	Șeușa (189)
Gligor, Mihai	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Craiva (67), Teiuș (198), Vințu de Jos (215)
Glodariu, Ioan	Grădiștea de Munte (87), Lupu (105), Ocolîșu Mic (126)
Gogâltan, Florin	Vlaha (218)
Goval, Emilie	Remetea Oașului (153)
Garvăn, Daniel	Urlați (206),
Grădinaru, Ionuț	Poduri (146)
Grigoraș, Laurențiu	Pietroasele (142)
Grigore, Nina	Gherghița (82)
Grigoruță, Oana	Cheia (59)
Gudea, Nicolae	Moigrad (120)
Gureșoae, Viorica	Căscioarele (51)
Gurgu, Daniela	Parța (134)
Hágó, Attila	Tășnad (193), Urziceni (207)
Haită, Constantin	Bucșani (41), Isaccea (95), Luncavița (104), Măgura (113), Poduri (146), Sultana (187)
Hamzu, Adrian	Isaccea (96)
Hânceanu, George	Roșiori (159)
Hansen, Svend	Pietrele (140)
Harhoiu, Radu	Sighișoara (175)
Haynes, Ian	Vințu de Jos (215)
Hău, Florin	Cumpărătura (69), Milișăuți (118), Suceava (185)
Heroiu, Andrei	Cheia (59)

Hodis, Radu	Roșia Montană (156)
Hoinărescu, Călin	Gherghița (82)
Hoppe, Tina	Pietrele (140)
Hortopan, Dumitru	Bumbești-Jiu (48), Bumbești-Jiu (49), Ciocadia (61)
Hügel, Peter	Bulci (47)
Hurezan, Pascu George	Bulci (47), Frumușeni (78), Pecica (136), Tauț (192)
Husar, Adrian	Turda (202)
Hüssen, Claus-Michael	Supuru de Sus (188)
Huszarik, Pavel	Turda (202)
Hușleag, Arina	Scânteia (169)
Iacob, Mihaela	Enisala (74), Slava Rusă (180), Slava Rusă (181)
Iaroslavschi, Eugen	Grădiștea de Munte (87)
Ignătescu, Sorin	Adâncata (3), Fetești (76)
Ilie, Ana	Hârșova (90), Iedera (93), Măriuța (115)
Ilie, Dan	Iedera (93)
Ioan, Sorin	Parța (134)
Ion, Alexandra	Roșia Montană (158)
Ion, Elena	Plosca (145)
Ion, Mihaela	Dealul Mare (70), Iedera (93)
Ionescu, Corina	Roșia Montană (156)
Ionescu, Mihai	Adamclisi (2), Mangalia (107), Mangalia (108), Mangalia (109), Mangalia (110), Mangalia (111), Mangalia (112)
Ionescu, Mihai Severus	Adamclisi (2), Garvăn (80)
Ioniță, Adrian	Sighișoara (175)
Ioniță, Vasile	Nufăru (124)
Iordan, Tudor	Grădiștea Coslogeni (86)
Irimia, Mihai	Satu Nou (165)
Isac, Adriana	Cășeu (52), Pruniș (147)
Isac, Dan	Cășeu (52)
Istina, Lăcrămioara Elena	Fulgeriș (79)
Istina, Marius-Alexandru	Fulgeriș (79)
Istrate Marcu, Daniela	Găiseni (81), Pâncota (135), Săcele (166), Sibiu (172)
Istrate, Angel	Găiseni (81), Râșnov (152), Săcele (166), Sibiu (170), Sibiu (171), Sibiu (172), Sighișoara (177), Valea Crișului (209)
Istrate, Voica	Hărman (88)
Iurea, Ionuț	Târgoviște (194)
Jones, Gary	Măgura (113)
Jugănar, Gabriel	Babadag (32), Enisala (73)
Kacsó, Carol	Lăpuș (103)
Kádas, Zoltán	Tășnad (193)
Kavruk, Valerii	Olteni (127), Șoimeni (191)
Kelder, Jorrit	Pietrele (140)
Kiss, Loránd	Tășnad (193)
Klimscha, Florian	Pietrele (140)
Köpeczny, Suzana	Frumușeni (78), Tauț (192)
Koprivc, Ute	Pietrele (140)
Kotigorosko, Vjaceslav V.	Malaya Kopanya (106)
Lascu, Ilie	Alba Iulia (26), Bucium (40)
László, Attila	Siret (179)
Laurent, Sarah	Roșia Montană (156)
Lazanu, Ciprian	Isăia (97)
Lazarovici, Gheorghe	Iclod (92), Parța (134), Petreștii de Jos (137), Ruginoasa (161), Steierdorf (182), Steierdorf (183), Șoimeni (191), Țaga (204)
Lazarovici, Magda	Parța (134), Petreștii de Jos (137), Ruginoasa (161), Scânteia (169)

Lazăr, Cătălin	Bucșani (41), Cheia (59), Măgura (113), Măriuța (115), Sultana (187)
Lefevre, Bertrand	Remetea Oașului (153)
Lichardopol, Dan	Ariceștii Rahtivani (28), Târgșoru Vechi (195), Vadu Săpat (208)
Lipot, Ștefan	Alba Iulia (19)
Liușnea, Mihaela Denisia	Pietroasele (142)
Luca, Claudia	Turda (202)
Luca, Sabin Adrian	Hunedoara (91), Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122)
Lungu, Liviu	Pantelimonu de Sus (133)
Lungu, Simona	Radovanu (148)
Lupescu, Radu	Avrig (30), Valea Crișului (209)
Lupescu, Radu	Sibiu (172)
Madgearu, Alexandru	Murighiol (123)
Maican, Ionuț	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Alba Iulia (23), Teiuș (198), Vințu de Jos (215)
Maille, Michel	Luncavița (104)
Mairecolas, Mélanie	Roșia Montană (156)
Man, Nicoleta	Cecălaca (56)
Manea, Cristian	Rogova (154)
Marcu, Felix	Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164)
Mareș, Ion	Adâncata (3), Fetești (76), Românești (155), Siret (179)
Marinescu-Bîlcu, Silvia	Bucșani (41)
Marinoiu, Vasile	Bumbești-Jiu (48), Bumbești-Jiu (49), Ciocadia (61)
Marque, Ana	Luncavița (104)
Marta, Liviu	Malaya Kopanya (106), Urziceni (207)
Maschio, Romeo	Glavacioc (84)
Mateescu, Răzvan	Grădiștea de Munte (87), Lupu (105)
Matei, Alexandru V.	Ip (94), Supuru de Sus (188)
Matei, Gheorghe	Giurgeni (83), Stelnica (184)
Matei, Mircea D.	Târgoviște (194)
Matei, Sebastian	Cârlomănești (54), Pietroasa Mică (141)
Mateș, Adela	Țaga (204)
Maxim, Zoia	Iclod (92), Parța (134), Pruniș (147), Tureni (203), Țaga (204)
Mazăre, Paula	Alba Iulia (19), Alba Iulia (22), Vințu de Jos (215)
Mândră, Ionela	Răcarii de Jos (150)
Mândroiu, Lucian	Nufăru (124)
Măgureanu, Andrei	Brănești (39), București (44), Târgșoru Vechi (195), Vadu Săpat (208)
Măgureanu, Despina	București (44), Cârlomănești (54)
Măndescu, Dragoș	Golești (85), Hărman (88), Valea Stâniei (210), Zimnicea (220)
Mănuclu-Adameșteanu, Gheorghe	Brănești (39), București (43), București (44), București (46), Chitila (60), Isaccea (96), Tunari (201)
Mănuclu-Adameșteanu, Mihaela	Jurilovca (101)
Mărgărit, Monica	Bordușani (36), Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
Mărginean, Florin	Bulci (47), Frumușeni (78), Pâncota (135), Tauț (192)
Mărgineanu, Mădălina	Bumbești-Jiu (48), Bumbești-Jiu (49), Ceplea (58), Ciocadia (61)
Mărgineanu-Cârstoiu, Monica	Adamclisi (2), Covasna (66), Murighiol (123), Pietroasa Mică (141)
Măruia, Liviu	Sănnicolau Mare (168)
Mecu, Laurențiu	Radovanu (148)
Merlan, Vicu	Crețeștii de Sus (68), Dolhești (72), Isaiia (97), Răducăneni (151)
Merlini, Marco	Parța (134)
Meșter, Mihai	Țaga (204)
Metailie, Jean-Paul	Roșia Montană (156)
Micli, Vidu	Bulci (47)
Micu, Cristian Leonard	Isaccea (95), Luncavița (104)
Midvichi, Natalia	Slava Rusă (180)

Mihai, Dana	Giurgeni (83)
Mihail, Florian	Isaccea (95), Luncavița (104)
Mihăila, Carmen	Turda (202)
Mihăilescu-Bârliba, Lucrețiu	Slava Rusă (180)
Milea, Raluca	Istria (98)
Mills, Steve	Măgura (113)
Minea, Bogdan	Poduri (146)
Mirea, Pavel	Măgura (113), Sultana (187), Vitănești (216)
Mirițoiu, Nicolae	Slava Rusă (180)
Miroiu, Marius	Valea Stâniei (210)
Miron, Costin	Capidava (50)
Mitar, Cristina	Corabia (64), Vețel (214)
Mocanu, Andrei Cosmin	Radovanu (148)
Mocanu, Florin	Târgu Frumos (196)
Mocanu, Marian	Slava Rusă (180)
Moga, Vasile	Alba Iulia (26), Bucium (40), Craiva (67), Lupu (105)
Moise, Cosmin	Istria (98)
Moldovan, Oana	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Moldoveanu, Katia	Măgura (113), Sultana (187), Vitănești (216)
Molnár, Zsolt	Vlaha (218)
Monah, Dan	Poduri (146)
Monah, Felicia	Isaccea (95), Luncavița (104), Poduri (146)
Monna, Fabrice	Roșia Montană (156)
Morintz, Alexandru	București (45), Mironești (119), Radovanu (148)
Motzoi-Chicideanu, Ion	Cârlomănești (54), Cârlomănești (55), Plosca (145)
Moței, Claudia	Hărman (88)
Moței, Florin	Hărman (88)
Muja, Cristina	Bucșani (41), Slava Rusă (180), Stelnica (184)
Müller, Michael	Pietrele (140)
Munteanu, Carmen-Silvia	Fulgeriș (79)
Munteanu, Gabriel	Roșia Montană (156)
Munteanu, Lucia	Slava Rusă (180)
Munteanu, Roxana	Piatra Neamț (138), Poduri (146)
Munteanu, Simona	Platonești (144)
Murariu, Alexandru	Roșia Montană (156)
Mustață, Silvia	Vințu de Jos (215)
Mușețeanu, Crișan	Ostrov (130)
Nagy, Timea	Tășnad (193)
Nastasi, Irina	Cheia (59)
Natea, Gheorghe	Tilișca (199)
Neagu, Alina	Slava Rusă (180)
Neagu, Cătălina Mihaela	Roșia Montană (158)
Neagu, George	Cheia (59), Sultana (187)
Neagu, Marian	Grădiștea Coslogeni (86)
Neațu, Cătălin	Pâncota (135)
Nedelčeva, Pepa	Pietrele (140)
Nedelcu, Nicoleta	Istria (98), Ostrov (130)
Negrei, Dimitrie	Parța (134)
Negru, Mircea	București (45)
Nemeth, Eduard	Vărădia (212)
Nemeti, Irina	Turda (202)
Nemeti, Sorin	Turda (202)
Nica, Tiberiu	Mălăieștii de Jos (114), Urlați (206)

Nicodei, Aurel	Focșani (77)
Nicola, Dorin	Poduri (146)
Nicolae, Cătălin	Bucșani (41)
Nicolae, Constantin	Hârșova (89)
Nicolae, Mirel	Cârlomănești (54)
Nicolae, Vlad	Roșia Montană (158)
Niculescu, Gheorghe Alexandru	Hărman (88), Târgșoru Vechi (195)
Niculică, Bogdan Petru	Adâncata (3), Fetești (76)
Niță, Loredana	Dealul Mare (70), Lapoș (102), Piatra Neamț (139)
Nițoi, Anca	Sibiu (172)
Nopcea, Cătălin	Constanța (63)
Nuțu, George	Enisala (74), Jurilovca (101), Slava Rusă (180)
O'Shea, John	Pecica (136)
Oană, Virginia	Grădiștea Coslogeni (86), Sultana (187)
Oanță-Marghitu, Sorin	Pietrele (140)
Olariu, Cristian	Adamclisi (2), Garvăn (80)
Olteanu, Gheorghe	Târgoviște (194)
Olteanu, Ștefan	Gherghița (82)
Opriș, Ioan C.	Capidava (50)
Orcel, Christian	Roșia Montană (156)
Ota, Radu	Alba Iulia (26), Roșia Montană (157)
Oța, Silviu	Giurgeni (83)
Panait, Marin	Mironești (119)
Panait-Bîrzescu, Florina	București (43), București (46)
Panaite, Adriana	Adamclisi (2)
Panaite, Ciprian	Fulgeriș (79)
Panczel, Szilamer	Vințu de Jos (215)
Pandrea, Stănică	Grădiștea Coslogeni (86), Însurăței (99), Muchea (121)
Papp, Viorel	Rapoltu Mare (149)
Papuc, Gheorghe	Adamclisi (2), Ovidiu (132), Pantelimonu de Sus (133)
Paraschiv, Dorel	Enisala (74), Slava Rusă (180), Slava Rusă (181), Tulcea (200)
Paraschiv, Eugen	Garvăn (80), Roșia Montană (158)
Parnic, Valentin	Grădiștea Coslogeni (86), Hârșova (90), Măriuța (115)
Pascale, Alina	Istria (98)
Pascu, Fănel	Covasna (66), Pietroasa Mică (141)
Pascu, Ioan Fedor	Avrig (30), Râșnov (152), Rupea (162), Sighișoara (176), Sighișoara (178)
Pâslaru, Ion	Mangalia (108)
Pastor, Simona	Adamclisi (2)
Pașca, Cecilia	Ovidiu (132)
Paul, Iuliu	Vințu de Jos (215)
Pavel, Romică	Dealul Mare (70), Roșia Montană (156)
Paveleț, Eugen	Ariceștii Rahtivani (28), Mălăieștii de Jos (114), Târgșoru Vechi (195)
Păduraru, Marius	Glavacioc (84)
Pădurean, Ovidiu	Rogova (154)
Pătrașcu, Ion	Zimnicea (220)
Păun, Andreea	Hârșova (90), Măriuța (115)
Păunescu, Anca	Giurgeni (83)
Pencu-Marc, Virgiliu	Enisala (73)
Pendea, Florin	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Peneș, M.	Ariceștii Rahtivani (28)
Perju, Mădălina	Isaccea (96)
Pescaru, Adriana	Bucium (40), Dealul Mare (70), Ocolîșu Mic (126), Rapoltu Mare (149)
Pescaru, Eugen	Ocolîșu Mic (126)
Petculescu, Liviu	Corabia (64), Vețel (214)

Petrache, Ancuța	Isaccea (95)
Petrea, Eduard	Fulgeriș (79)
Petrescu, Sorin	Parța (134), Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Petrică, Florin	Târgoviște (194)
Pinkovy, Bernadette	Tasnad (193)
Pinter, Zeno Karl	Capidava (50), Orăștie (129)
Piso, Ioan	Sarmizegetusa (163), Sarmizegetusa (164)
Pirvulescu, Dan	Tunari (201)
Pislaru, Maria	Turda (202)
Plantos, Cristinel	Alba Iulia (26), Craiva (67), Roșia Montană (157)
Plaiaș, Codruța	Sarmizegetusa (164)
Pop, Dan	Lăpuș (103)
Pop, Horea	Zalău (219)
Popa, Dumitru	Ocna Sibiului (125), Tilișca (199)
Popa, Elek Ioan	Bucșani (41)
Popa, Traian	Bucșani (41), Mironești (119)
Popescu, Anca	Costișa (65)
Popescu, Cristina	Covasna (66)
Popescu, Gabriel	Remetea Oașului (153), Slava Rusă (180)
Popescu, Irina	Plosca (145)
Popovici, Dragomir Nicolae	Bordușani (36), Hârșova (90), Poduri (146)
Popovici, Vlad	Sarmizegetusa (164)
Porubin, Nicolae	Carlomanești (54)
Potârniche, Tiberiu	Cheia (59), Sultana (187)
Poujol, M.	Roșia Montană (156)
Preoteasa, Constantin	Poduri (146)
Pupeza, Paul	Grădiștea de Munte (87)
Purece, Silviu	Hunedoara (91)
Quiles, Jerome	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Radu, Laurențiu	Isaccea (96), Mangalia (109), Mangalia (110), Mangalia (111)
Radu, Valentin	Bucșani (41), Cheia (59), Isaccea (95), Luncavița (104), Măgura (113), Poduri (146)
Randoin, Bernard	Hârșova (90)
Rațiu, Alexandru	Bucium (40), Roșia Montană (158)
Rădulescu, Maria Venera	Câmpulung (53)
Rebiscoul, André	Roșia Montană (156)
Reeves, Joseph	Măgura (113)
Reingruber, Agathe	Pietrele (140)
Rența, Elena	Bucu (42), Platonești (144)
Rico, Christian	Roșia Montană (156)
Ridiche, Florin	Desa (71), Plosca (145)
Rișcuța, Nicolae Cătălin	Bucium (40), Dealu Mare (70)
Robert, Sylvain	Luncavița (104)
Robu, Ioana	Isaiia (97)
Rodrigo, Ricardo	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Roman, Cosmin	Sibiu (171), Sibiu (172)
Roman, Cristian	Hunedoara (91), Parța (134), Petreștii de Jos (137), Sarmizegetusa (163)
Roșu, Marius-Gabriel	Fulgeriș (79)
Rougier, Hélène	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Rustoiu, Gabriel Tiberiu	Alba Iulia (24), Teiuș (198)
Rusu, Adrian Andrei	Frumușeni (78), Tauț (192), Târgu Mureș (197)
Rusu, Vera	Jurilovca (101)
Rusu, Virgil	Vlaha (218)
Rusu-Bolindeț, Viorica	Istria (98)

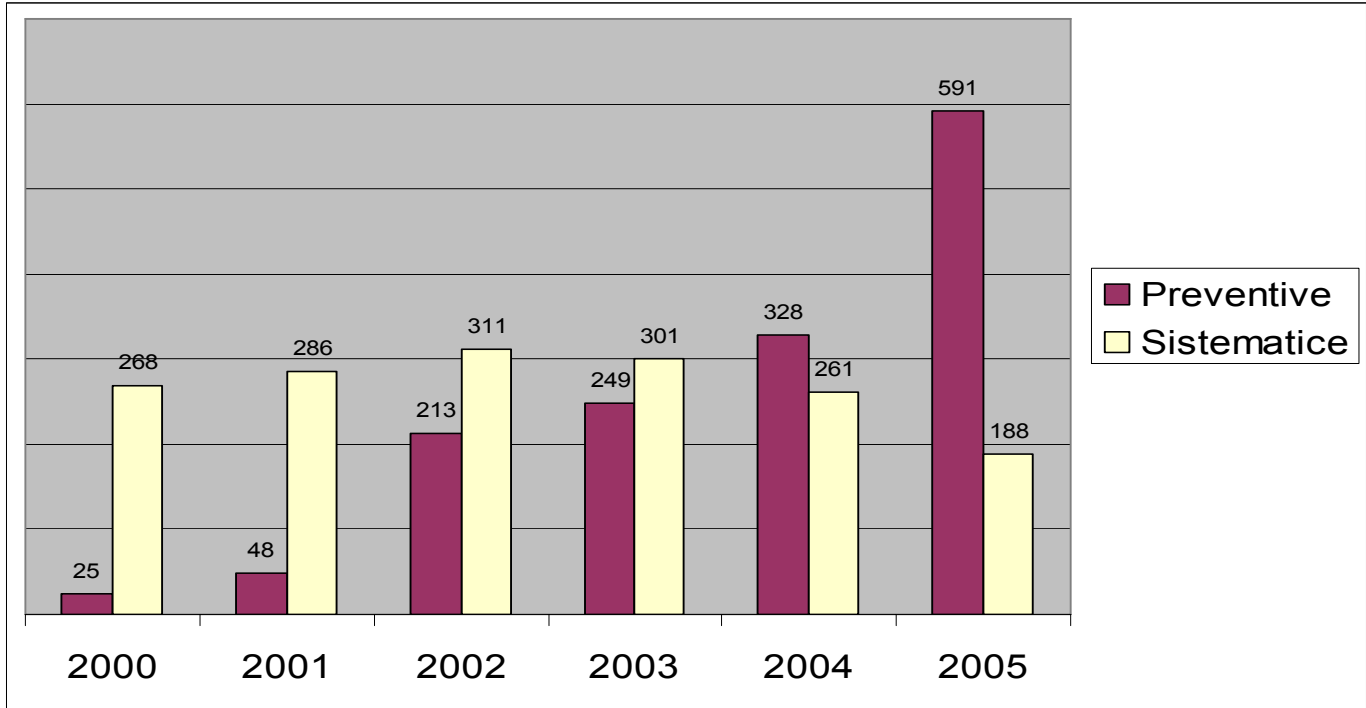
Sakamoto, Emiko	Adamclisi (2)
Salomeia, Paul	Crețeștii de Sus (68), Dolhești (72), Răducăneni (151)
Samson, Andra	Nufăru (124), Roșia Montană (158)
Sarcina, Laurențiu	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Saulea, Iulia	Adamclisi (2)
Sava, Victor	Tauț (192), Tășnad (193)
Savonea, Lucian	Dealul Mare (70)
Savu, Lucica Olga	Augustin (29)
Sârbu, Dorin	Cârlomănești (55), Târgșoru Vechi (195)
Săvu, Alin	Vlaha (218)
Sălășan, Mihaela	Turda (202)
Scarlat, Letiția	Isaiia (97), Ruginoasa (161)
Schröder, Christoph	Pietrele (140)
Schuster, Cristian	București (45), Mironești (119), Radovanu (148)
Scurtu, Florin	Luncavița (104)
Semuc, Cătălina	București (45), Radovanu (148)
Sima, Darius	Grădiștea de Munte (87)
Simion, Mihaela	Roșia Montană (158)
Sinigalia, Tereza	Tunari (201)
Sireșteanu, Andra	Isaccea (96)
Sîrbu, Valeriu	Căscioarele (51), Covasna (66), Hunedoara (91), Jijila (100), Pietroasa Mică (141)
Slătineanu, Ștefan	Adamclisi (2)
Soare-Minea, Anca	Rotbav (160)
Soficaru, Andrei	Măriuța (115), Slava Rusă (180), Steierdorf (182), Steierdorf (183), Sultana (186)
Solcan, Loredana	Isaiia (97)
Song, Baoquan	Pietrele (140)
Sote, Angeleski	Parța (134), Petreștii de Jos (137), Ruginoasa (161), Țaga (204)
Spataro, Michela	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122), Petreștii de Jos (137)
Spânu, Daniel	Pietrele (140), Sighișoara (175), Zimnicea (220)
Stan, Adriana	Pietroasa Mică (141)
Stanc, Simina	Slava Rusă (180)
Stanciu, Ioan	Acâș (1), Vlaha (218)
Stavrescu Bedivan, Mala	Nufăru (124), Rotbav (160)
Stăicuț, Gabriel	Pietroasele (142), Pietrosu (143)
Stăncescu, Roxana	Dealul Mare (70), Rapoltu Mare (149)
Stănescu, Alexandru	Hărman (88)
Stănică, Aurel	Isaccea (96), Luncavița (104), Nufăru (124), Tulcea (200)
Steguweit, Leif	Piatra Neamț (139)
Stoian, Cecilia	Isaccea (96)
Stoian, Viorel	Babadag (32), Covasna (66), Însurăței (99), Muchea (121), Pietroasa Mică (141)
Strat, Marieta	Pantelimonu de Sus (133)
Suceveanu, Alexandru	Istria (98)
Suciu, Cosmin	Miercurea Sibiului (117), Munții Făgărașului (122), Petreștii de Jos (137)
Suciu, Liliana	Grădiștea de Munte (87)
Suharovschi, Alexandru	Slava Rusă (180)
Sultana, Nicușor	Ariceștii Rahtivani (28), Slava Rusă (180)
Szabolcs, Ferencz	Vlaha (218)
Szentmiklosi, Alexandru	Pecica (136)
Szócs, Péter Levente	Acâș (1), Becheni (34)
Sztancs, Diana-Maria	Sibiu (173)
Șerbănescu, Done	Căscioarele (51), Radovanu (148), Sultana (186)
Ștefan, Andreea	Istria (98), Ostrov (130)
Ștefan, Cristian	București (44), Rotbav (160)

Ștefan, Dan Călin	Cârlomănești (54), Covasna (66), Pietroasa Mică (141)
Știrbu, Maria	Ruginoaasa (161), Scânteia (169)
Talmațchi, Gabriel	Adamclisi (2)
Tamaș, Călin-Gabriel	Roșia Montană (156)
Tamba, Dan	Moigrad (120)
Tanasiciuc, Daniel	Vlaha (218)
Tantau, Ioan	Roșia Montană (156)
Tatár, Arpád	Petreștii de Jos (137), Vlaha (218), Țaga (204)
Tănase, Daniela	Sibiu (172)
Tănăsescu, Bogdan	Pietrele (140)
Tencariu, Adrian Felix	Isaiia (97)
Teodor, Eugen Silviu	București (45), Răcarii de Jos (150)
Timofan, Anca	Istria (98), Roșia Montană (157)
Tobol, Dragoș Victor	Cheia (59), Pantelimonu de Sus (133)
Todea, Mircea	Vlaha (218)
Toderaș, Meda	Pietrele (140)
Toma, Cătălina	Pâncota (135), Rupea (162)
Toma, Corina	Grădiștea de Munte (87)
Toma, Eugeniu	Dealu Mare (70)
Tomasz, Chmielewski	Ulieș (205)
Tomescu, Tudor	Pruniș (147)
Topoleanu, Florin	Jurilovca (101), Murighiol (123)
Torcică, Ionuț	Mălăieștii de Jos (114)
Toth, Csaba	Alba Iulia (19)
Trâmbaciu, Ștefan	Câmpulung (53)
Trinkaus, Erik	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Trofin, Liliana	Vlădeni (217)
Tudor, Emanuel	Dealu Mare (70), Iedera (93)
Tuffreau, Alain	Remetea Oașului (153)
Țârlea, Alexandra Clara	Babadag (32), Enisala (73)
Țeicu, Dumitru	Baziaș (33), Bulci (47), Opațița (128)
Țentea, Ovidiu	Sarmizegetusa (164)
Țiculeanu, Gelu	Nufăru (124)
Țiplic, Ioan Marian	Cenade (57), Orăștie (129), Sibiu (172), Sibiu (174)
Țiplic, Maria Emilia	Cenade (57), Orăștie (129)
Țurcanu, Senica	Ruginoaasa (161), Scânteia (169)
Țuțu, Cristian	Dealu Mare (70), Iedera (93), Rotbav (160)
Țuțuianu, Daniel Costin	Bucium (40), Craiva (67), Dealu Mare (70), Rapoltu Mare (149)
Ucelli, Paula	Parța (134)
Udriște, Sibeliu Adrian	Sighișoara (175)
Ungureanu, Mădălina	Luncavița (104), Mangalia (110), Mangalia (112), Vârtopu (213)
Urduzia, Claudia	Capidava (50), Sibiu (170), Sibiu (171)
Ureche, Petrică	Sarmizegetusa (164)
Ursachi, Vasile	Roșiori (159)
Ursu, Rodica	București (45)
Ursulescu, Nicolae	Isaiia (97)
Ursuțiu, Adrian	Roșia Montană (157)
Uță, Lucian	Piatra Neamț (138), Poduri (146)
Vachta, Tillmann	Pietrele (140)
Vaida, Dan Lucian	Fântânele (75)
Varga, Rada	Sarmizegetusa (164)
Vasile, Adrian	Dealu Mare (70)
Vasile, Gabriel	Luncavița (104), Luncavița (104), Nufăru (124)
Vasile, Mihai	Nufăru (124), Sălard (167)
Velicicu, Florin	Isaccea (95), Luncavița (104)

Vernescu, Mirela	Babadag (32), Enisala (73), Grădiștea Coslogeni (86), Însurăței (99)
Vialaron, Christian	Roșia Montană (156)
Vintilă, Monica	Dealul Mare (70), Iedera (93)
Viorel, Radu	Pietroasa Mică (141)
Virag, Cristian	Malaya Kopanya (106), Tășnad (193), Urziceni (207)
Vizauer, Iulian	Jurilovca (101)
Vlad, Florin	Bordușani (36), Bucșani (41), Hârșova (90)
Vlad, Mihaela	Ploșca (145)
Vleja, Decebal	Roșia Montană (158)
Voicu, Adina	Isaccea (96)
Voinea, Valentina-Mihaela	Cheia (59), Sultana (187)
Vornicu, Andreea	Isaiia (97)
Vornicu, Măriuca	Isaiia (97)
Vulpe, Alexandru	Costișa (65), Pietrele (140), Rotbav (160)
Wiettenberger, Mihai	Tureni (203)
Wunderlich, Jürgen	Pietrele (140)
Zaharia, Pompilia	Măgura (113)
Zaharia, Ramona	Isaccea (96)
Zahariade, Mihail	Murighiol (123)
Zenobia, Dobos	Pața (134)
Zilhão, João	Steierdorf (182), Steierdorf (183)
Zirra, Vlad V.	Stelnica (184)
Zoltán, Rádu	Vlaha (218)
Zoltan, Soos	Târgu Mureș (197), Vălenii de Mureș (211)

DATE STATISTICE ALE COMPARTIMENTULUI ARHEOLOGIE REFERITOARE LA CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ANUL 2005

Cercetări arheologice 2000-2005:

Numărul de șantiere pe tipuri de cercetare:

	Nr. șantiere
Cercetări sistematice	188
Cercetări preventive	396
Cercetări de salvare	22
Supravegheri arheologice	195
TOTAL	802

Numărul de șantiere pe regiuni istorice:

	Banat	Dobrogea	Crișana și Maramureș	Moldova	Muntenia	Oltenia	Transilvania
Cercetări sistematice	25	33	8	28	38	11	44
Cercetări preventive	7	143	13	11	75	44	128
Cercetări de salvare	0		0	3	7	1	11
Supravegheri arheologice	0	95	5	67	4	1	24
TOTAL	32	271	26	109	124	57	207

Numărul de șantiere pe județe:

Județ	Cercetări sistematice	Cercetări preventive	Cercetări de salvare	Supravegheri arheologice	TOTAL
Alba	7	67	1	2	77
Arad	6	1	0	0	7
Argeș	2	4	1	0	7
Bacău	3	1	0	0	4
Bihor	1	10	0	4	15
Bistrița Năsăud	1	0	0	0	1
Botoșani	3	1	0	7	11
Brașov	4	4	1	4	13
Brăila	3	0	1	28	32
București	1	25	0	1	27
Buzău	8	1	1	0	10
Caraș Severin	10	5	0	0	15
Călărași	6	2	0	2	10
Cluj	8	19	1	0	28
Constanța	20	103	0	82	205
Covasna	1	1	1	1	4
Dâmbovița	2	0	4	0	6
Dolj	4	3	1	0	8
Galați	0	0	0	0	0
Giurgiu	3	0	1	0	4
Gorj	2	4	0	0	6
Harghita	2	7	2	1	12
Hunedoara	11	5	0	11	27
Ialomița	6	1	0	0	7
Iași	4	2	0	0	6
Ilfov	0	16	0	0	16
Maramureș	2	1	0	1	4
Mehedinți	2	0	0	0	2
Mureș	2	5	2	0	9
Neamț	4	2	0	0	6
Olt	3	1	0	0	4
Prahova	6	1	0	0	7
Satu Mare	5	2	0	0	7
Sălaj	6	9	0	0	15
Sibiu	2	12	3	5	22
Suceava	9	3	2	0	14
Teleorman	3	0	0	0	3
Timiș	9	1	0	0	10
Tulcea	13	40	0	13	66
Vaslui	2	1	0	28	31
Vâlcea	0	36	0	1	37
Vrancea	0	1	0	4	5

Numărul de cercetări pe perioade/epoci:

Perioada	Cercetări sistematice	Cercetări preventive	Cercetări de salvare	Supravegheri arheologice	TOTAL	TOTAL epoci
1 – Preistorie	0	5	0	1	8	1-Preistorie 299
11 – Paleolitic	8	9	0	0	17	
13 – Neolitic	54	44	0	5	103	
15 – Epoca bronzului	43	49	0	7	99	
16 - Hallstatt	28	40	0	4	72	
21 – Latene	48	40	0	4	92	2- Protoistorie 92
31 – Epoca greacă	5	44	0	51	100	3- Epoca clasică 425
32 – Epoca romană	41	157	0	58	256	
33 – Epoca post-romană	6	12	0	2	20	
34 – Epoca romano-bizantină	15	26	0	8	49	
42 – Epoca migrațiilor	17	31	0	3	51	4 – Evul mediu 313
43 – Epoca medievală	71	102	22	67	262	
5 – Epoca modernă	5	25	2	26	58	
6 – Epoca neprecizată	0	35	0	53	88	

IMP·CAESAR·DIVI·NERVAE·F·NERVAE
TRAIANO·OPT·AVG·GERM·DAC·PAR·THIC·PONT
MAX·TRIB·POT·XX·IMP·XII·COS·VI·PP·
TRAIANENSE·STROPAEENSES
Q·ROSCIO·M·VRENACO·ELI·O·POMPE
/O·FALCONE·LEC·AVG·PR·PR·